
IHS

Tomus Nonus in quo

MAGNI AVERROIS CORDVBENSIS PHILOSOPHI CONSVMATISSIMI,

Medicineq; artis eruditissimi septem libri Colliget, & Auicennæ Cantica cum eiusdem Auer. Expositione ad rem medicam attinentes.

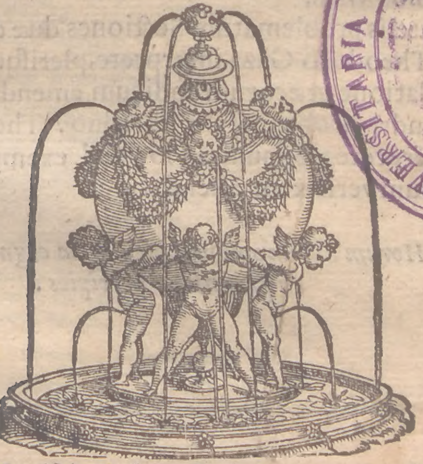
IN QVIBVS QVICQVID SPARSIM A GRAECIS Arabibusq; medicis celeberrimis dictum est, enucleatius, clarius & exquisite discussum in hoc ipso Auerroe reperies.

AD SVNT QVOQVE SECTIONES TRES COLLECTAneorum eiusdem, à Ioanne Bruyerino Campegio latinitate nitidissimæ donati.

HIS INSERVIMVS COMMODITATIS ET affinitatis gratia, Aristotelis Problemata, nec non præstantissimi Philosophi Alexandri Aphrodisei Problematum libros duos.

QVAE OMNIA SVMMIS VIGILIIS, MAXIMAQVE DILIGENtia, sic expolita præstamus, vt ad summum studiosorum vtilitati commoditatiq; nos consuluisse sic ab omnibus facile iudicemur.

Quæ in hoc clausa sunt Tomo, sequens indicabit pagina.

Cum summi Pontificis, Gallorum Regis, Senatusq; Veneti decretis.

VENETIIS MDLX.

IN HOC NONO VOLVMINE HAEC CONTINENTVR.

Horum autem omnium pleniorem cognitionem ex præfatione percipies.

INDEX CAPITVM QVAE IN LIBRIS COLLIGET CONTINENTVR.

Summa, ac Capita Primi libri.

Summa, ac Capita Secundi libri.

Summa, ac Capita Tertii libri.

Summa, ac Capita Sexti libri.

Summa, ac Capita Quinti libri.

Summa, ac Capita Septimi libri.

INDEX CAPITVM, QVAE IN TRIBVS COLLECTANEORVM SECTIONIBVS CONTINENTVR.

Capita Primæ sectionis, de sanitate.

Capita Secundæ sectionis, de sanitate tuenda.

Capita Tertiæ sectionis, de ratione curandorum morborum.

INDEX CAPITVM TRACTATVS DE THERIACA AVERROIS CORDVBENSIS.

FINIS.

SVMMAE QVAESTIONVM DVARVM DE QVADRAGINTA SECTIONVM PROBLEMATVM ARISTOTELIS.

SECTIO PRIMA.

FINIS.

AVERROIS CORDVBENSIS

LIBER DE MEDICINA, QVI DICITVR COLLIGET.

Totius operis Prooemium, ea declarans, quæ in ipſo continentur.

Quæ ſit libri intentio, ac doctrinæ ordo. Cap. I.

A QVANDO ventilata fuit ſuper me voluntas per nobile præceptum ex parte nobilis domini Audelach Sempſe à mirelmomini de Marocho, pro conſilio ſuorum Philoſophorum Auoſait, & Auenchalit, & præcepit mihi compilare vnum librum, in quo contineretur tota ſcientia Medicinalis in Arabico, quæ affirmaret et iudicaret intentiones Priorum, quæ earum eſſent retinendæ, & quæ dimittendæ: tunc declinaui virtutes meas ad ſuum præceptum, & augmentaui eas ad ſuum ſeruitium, & compilaui iſtum librum vniuerſalem, & vocaui nomen ſuum colliget: eo ꝙ incœpi in eo ordinem doctrinæ a rebus vniuerſalibus, & ab illis procedam, quouſque deueniam ad particularia, ſicut fit in doctrina trium ſpecierum compoſitionum, ſecundum ꝙ eſt declaratum ſupra Primo Phyſicorum: ita feci in iſto libro, ꝙ ego primo conſyderaui comprehendere vniuerſales regulas huius ſcientiæ: & poſtea intendi ire ab illis ad membra ſua, & ad partes ſuas in vno alio libro, quē componam, ſi placebit Deo. ideo vocaui ipſum colliget. Adhuc elegi in ordine

Aliqua Hebrea exẽplaria hoc non habẽt prooemium.

in prooemio

B huius libri alium ordinem quam elegerint alij authores in ſuis libris. & iſte eſt ille ordo, qui eſt magis conueniens in doctrina huius ſcientiæ. Et ſcias ꝙ aliquis non poterit ſtare ſuper finem huius libri, nec intelligere maiorem partem eius, niſi ille, qui legerit tantum in Logica, ꝙ ipſe poſſit ad minus cognoſcere modos trium demonſtrationum. Adhuc neceſſe eſt, ꝙ ipſe ſit de illis, qui ſciuerint aliquid ſcire in radicibus Naturalium ſcientiarum. Et ſi non erit de aliquibus iſtorum, non ſolum erit priuatus a certitudine intentionis huius libri, & ab vtilitate eius, ſed eueniet ei ab eo magnum nocumentum, eo ꝙ eum abominabitur & deſpiciet. Et qui abominabitur iſtum, ſcias ꝙ abominabitur veritatem huius ſcientiæ. Et diuiſi eum in ſeptem partes: & quamlibet eius partem pro ſe poſui in vno libro. Et non expectes à me, ꝙ ego diuidam partes ſuas ad numerum capitulorum, neq; ꝙ appropriem ei vnicuique capitulum per ſe. In illa re vanagloriati ſunt ſapientes Hiſpaniæ Andaluxij, & maior pars præteritorum authorum.

Ordo.

Diuiſio.

ſed pater Philoſophię non vanagloriatus fuit in faciendo hoc in maiori parte li D
brorum ſuorum. Et forte quod induxit eos ad faciendum hoc, fuit debilitas diſcretiuę ſcholarium. Sed ille, qui habebit virtutem diſcretiuam ſanam, cognoſcet in vnoquoq; libro differentias rerum primas & ſecundas, & diuidet vnam rem ab alia, ſecundum ꝙ videbitur ei magis conueniens in hora legendi. & qui voluerit diuidere eos ad paruas partes, vel ad capitula, faciat, & nominet ea, ſicut vult.

Quo pacto vnusquiſq; liber appelletur: quidq́, in eorum unoquoq; pertractatur. Cap. II.

PRimus liber tractat de Anatomia. & non multiplicabo in eo, ꝙ non promitto dicere rem nouam in eo, quę non ſit dicta per alios authores. quod tamen promitto facere in alijs libris: quia in eis renouabo verbā, quę nō ſenſerunt antiqui Medici, & qui ante me tranſierunt, & probabuntur a a radicibus ſcientiarum Naturalium.

Secundus liber nominatur liber Sanitatis. In iſto definietur ſanitas vera definitione. Et narrabit complexionem, & complexiones omnium membrorum cō ſimilium, & officialium. Et narrabit omnes operationes eorum, & per quam viā E
habent agere eorum operationes, & pati ſuas paſsiones. Et narrabit omnes ſpecies ſanitatis cuiuslibet membri per omnes cauſas quatuor. Et narrabit omnes ſpecies virtutum corporis humani, & quid ſint, & quot ſint, & ſitum earum ſecundum ſententiam Ariſt. & Gal. breuiter. Et in iſto loco cadet memoria diſputationis ſuper duo ſpermata, quod eorum eſt pars embryonis, & quod non: & cuius loco ipſa ſtant embryoni, an per materiam, an per formam. Et narrabit de virtute primi motoris, qui eſt in corpore motu voluntario, quid eſt, & vbi eſt ſitus eius, an in neruo, an in lacerto. Et narrabit de motu pectoris & pulmonis, & diuiſionem, quę cecidit inter authores priores ſuper ſenciam Gal. & remouebit dubia. Et narrabit breuiter naturam aeris temperati, & de natura quatuor temporum anni, & qualis temperantia eſt illa, quę dicitur in vere.

Tertius liber dicitur liber Aegritudinum. Et ibi definietur ægritudo. Et narrat ſpecies ęgritudinum ſimplicium, & membra conſimilia, & officialia. Et ponit in vnoquoq; eorum omnes quatuor cauſas vniuerſales, & etiam de particularibus. Et poſtea narrat omnes ſpecies ęgritudinum compoſitarum, quę ſunt in membris: & ponit cauſas earum ſecundum iſtam eandem viam prędictam. Et narrat omnia accidentia, quę ſuperueniunt ſuper eorum operationes in diminutione, aut in debilitate: & ponit cauſas iſtarum rerum prolixe. & in iſto loco ca- F
dit definitio doloris, & quę ſunt cauſę eius, & quot. Et hic addimus verba ſuper ſententiam Galeni in hoc multum neceſſaria. Et narrat omnia accidentia ſenſuum & virtutum: & ponit cauſas ſecundum ſententiam Ariſtotelis.

Quartus liber nominatur liber Signorum. Et narrat omnes ſignorum ſpecies ſignificantium ſupra ſanitatem cuiuslibet membri per ſe in membris conſimilibus, & officialibus ex parte operationum eorum. Et narrat ſuper omnes ſpecies ſignorum ſignificantium ſuper omnes ęgritudines cuiuslibet membri per ſe: & ſigna accidentium eorum ex parte operationum ipſorum ſecundum ſententiam Ariſto. & hic cadit definitio ſigni. Et narrat ſigna dominij cuiuslibet humoris in corpore hominis ſecūdum complexionem propriam naturalem tali corpori. Et narrat ſigna cuiuslibet ęgritudinis, & cuiuslibet accidentis, quę ſuperueniunt corpori ex cauſa aeris circundantis ſecundum dictum Hip. Et narrat viam ſignorum ſignificantium ſuper ęgritudines magnas ex parte paruarum anticipantium, aut ex parte accidentium. Et narrat ſigna ſignificantia ſuper ſanitatem, & ſuper ęgritudinem vniuerſalem & particularem, ex parte pulſus, & vrinę. Et narrat ſigna ſignificantia ſuper ęgritudines, quę continent totum corpus, ſicut febris & ſimilia: & dat cauſas earum, & incipit a febre diei. Et narrat omnes modos criſis, & veros & falſos, bonos & malos, & tempora earum, & cauſas

A earum esse, & dies earum esse, & earum priuationis. Et hic redditur causa, quare Medici dicunt, quod si etiam veniat crisis in diebus conuersionis, ipsa est vera apud eos, dummodo veniat, in Die cretico conuenienti illi ęgritudini. Et hic cadit inquisitio, si stellę sunt causa in operationibus corporum inferiorū; aut non. & si sunt causa, verum sint causa propinqua, vel remota. Adhuc inquiritur, si Astronomia est necessaria scientię medicinarum, an non. Et narrat signa crisium ex parte rei exeuntis a corpore, aut ab eo quod videtur ab operationibus corporis ęgri. Et narrat signa significantia super quamlibet ęgritudinem membrorum interiorum. Et narrat signa significantia super ęgritudinem ex parte rei exeuntis a corpore exitu accidentali, & naturali. Et ponit differentias, quę sunt inter fluxum, qui accidit per ęgritudinem materialem, quę superuenit vni membro, aut plus quā vni, & fluxum qui accidit per ęgritudinem vniuersalem, quę superuenit membris. Et narrat opinionem plurimorum, qui transibant de vna medicina ad aliam in vna medicatione alicuius ęgritudinis: & quare probant diuersas medicinas super eandem ęgritudinem. & hic exemplificabo exempla conuenientia, & sententiabo super securiorem viam. Et narrat omnia signa, per quę certificatur nobis in ęgritudine cuiuslibet membri, quę earum est materialis, & quę non. & ista res est multum declaranda: eo quod est multum necessaria ad cognoscendum Medico.

B Quintus Liber nominatur liber Medicinarum, & Ciborum. In primis definietur in eo quod quid est cibus, & quid est medicina secundum sententiam Aristo. & Galeni. Et narrabo naturam cuiuslibet istorum, & eorum vniuersalem operationem in corpore humano, & etiam particularem, & per quem modum operantur in corpore, & numerum suarum principalium virtutum, & que ipsarum operatur per se, & quę per accidens & quæ virtus earū, quę est appropriata solum vni membro, & quę plus quā vni, & quę sunt illa membra. Et narrat quas operationes ipsa facit ex parte qualitatis, & quas ex parte materię, & quas ex parte formę specificę, & ponit causam istorum secundum sententiam Arist. Et narrat quomodo dicuntur cibus, & medicina temperati, & distemperati secundum Arist. Et narrat quę via est magis vera in cognitione eorum, an via syllogismi & demonstrationis, an via experimenti, & si solum vnum istorum sufficit in arte, aut si ambo sunt necessaria. Et narrat longo sermone omnes regulas compositionis & necessitatem eius. & modi illarum regularum incedunt secundum sententiam Antiquorum. Et frangam verba Iacobi Alkindi, qui se voluit ostendere sicut Philosophum, quādo locutus fuit in gradibus compositionis. Et declarabo verba Galeni in hoc, ideo quia sunt multum confusa hic.

Sextus Liber nominatur liber Conseruationis sanitatis. In primis declarat

C verba Galeni in regimine illius, qui habet temperatam complexionem. Et postea narrat species pręparationum materialiū, primas & secundas, quę inueniuntur in indiuiduis. Et dabo causam, quare inuenitur, quod in faciendo conueniens, non eueniet quęsitum: scilicet. quod nos aliquando regemus vno & eodem regimine in eodem tempore, & in vna ętate, & in eodem climate duo corpora, quæ erunt ambo communia in prędictis rebus in eorum pręparatione materiali super eandem pręparationem temperantię, & erit istud regimen proportionatum & conueniens pręparationi, quę inuenitur in ambobus eorum: & cum hoc toto non eueniet quęsitum ęqualiter: sed in vno complebitur, & in alio deficiet. Et similiter inueniemus corpora, quę reguntur cōtrario regimine conuenientię pręparationis eorum, & sanitas est completa in eis, & diu viuunt. Et hic frangam verba dicentium, quod illi qui reguntur secundum pręceptum Galeni, habent longam vitam penitus: Et narrat iuuamentum aeris, & eius nocumentum secundū diuersitatem complexionum, & iuuamentum exercitij & specierum suarum, secundum quod conuenit vnicuiq; membro, & iuuamentum balnei & specierum suarum. & iuuamentum somni & vigilię, & nocumentum suum. Et narrat conseruationem sanitatis in vnaquaq; specie complexionum sanitatis, quę est pręsens eis. Et incipit in regimine illius, qui habet temperatā complexionem, cuius mala complexio est in fieri, & iste sermo similatur multum primo huius libri: sed

ponuntur in eo verba noua bona & vtilia. Et narrat regimen malæ præpara- D
tionis manifestæ, scilicet plus laboris, qui euenit primum a se, non per accidens,
nisi propter ægritudinem anticipantem. & ponam differentiam, quæ est inter
hoc regimen, & regimen laboris, qui est anticipatus ab ægritudine, vel ab acci-
denti manifesto. Et hic procedam in regimine attractionis malorum humorum
factę a corpore ad vnum mēbrum, aut ad plura, aut intus, aut extra, qua de causa
ipsum est præparatum ad mala apostemata. Postea loquar breuiter in conserua-
tione corporis, & defensione eius a corruptione aeris.

Septimus Liber nominatur liber Medicationis ægritudinum. & narrat medi-
cationem, & remotionem accidentium, & iste est ordo suus. In primis narrat
vias medicationis ægritudinum, quæ superueniunt membris consimilibus, siue
sint materiales, siue non materiales. Adhuc narrat medicationem ægritudi-
num, quæ sunt in membris officialibus per eandem viam, qua narrauit in con-
similibus, & facit longum sermonem de hoc. Et intrat sermonem tractatus
remotionis malitię complexionis materialis & immaterialis, & tractatus mul-
tarum differentiarum, quas posui in regimine & medicatione malæ comple-
xionis iuuenis, & malæ complexionis senis, quando elongati sunt a suis gra-
dibus naturalibus, quomodo debeant reduci ad ipsos cum gradibus contrarieta-
tis, & quot sunt gradus contrarietatis proprij vnicuiq; ipsorum. & in hoc loco E
intelligetur reprobatio super hoc, quod dicit Galenus in hoc. Et narrat modos
graduum contrarietatis, cum nos faciemus regimen proprium in vnoquoq; mem
bro causa reducendi ipsum ad propriam suam temperantiam, quando ab ea exie
rit. & etiam hic reprobabitur sententia Galeni in hoc manifeste. Et narrat mo-
dos euacuationis per flebotomiam & pharmaciam, secundum corpus ægrum, s.
quod corpus est eis conueniens, & quod non, & quod tempus, & quę ætas, &
quod est conueniens solum vni, & quod ambobus, & quod est priuatum ambo-
bus, & alias differentias similes illis. Et hic etiam manifestabitur regimen pręg-
nantium, & modi actionum partis oppositæ. & intentio huius sermonis erit
multum nobilis. Et narrat vias medicationis & in omnibus febribus acutis &
putridis breuiter. Et narrat vias medicationis malæ complexionis materialis su
peruenientis alicui membro ex mala materia accidente, vel attracta, vel cur-
rente ad ipsum. Et intendo in hoc sermone in medications omnium specierum
apostematum, quæ generantur in membris interioribus & exterioribus, & in
qua nos debemus flebotomare eum, & in qua non: & in qua nos debemus reper
cutere, & in qua non: & quibus repercussiuis, & in qua materia, & in quo tem-
pore ęgritudinis. Et narrat medicationem ęgritudinum dissolutionis continuita-
tis, intus & extra, ex causa interiori & ex causa exteriori, & omnium vulne-
rum & percussionum. & cadit in hoc loco medicatio ægritudinum pulmonis, & F
fixurarum venarum, & arteriarum, & apostematum neruorum, & ægritudinum
dislocationis,

AVERROIS COLLIGET

LIBER PRIMVS.

SVMMA LIBRI.

De Anatomia.

De definitione Medicinæ, & eius distinctione. Cap. I.

A INtentio mea in hoc tractatu est tradere in arte Medicinæ summas sufficiētes per viā breuē, vt sit ianua & introitus desiderantibus pfici in partibus artis. & vt sit memoria oībus, qui quęsiuerūt ipsam, & sciuerūt cognitionē eius. Et studebimus loqui in pluribus verba cōcordantia veritati: quamuis cōtrariētur opinionibus Antiquorū authorū istius artis. Et dicimus ꝙ ars Medicinę est ars operatiua exiēs ex prīcipijs veris, in qua quæritur cōseruatio sanitatis corporis humani, & ræmotio suę ægritudinis, secdm ꝙ possibile fuerit in quolibet corpore. quod est, qa finis artis istius nō est ad sanandum omnino, sed ad faciendū illud, qđ pōt fieri. & in quātitate cōuenienti, & tpe conuenienti, & postea expectari debet finis, sicut est in arte nautarū, & in regimine exercituū. Et quia artes practicę, inquātū sunt artes, cōtinēt tria: Primū est scire loca suorū subiectorū: Secundū est scire finē quæsitū ad adducēdū ipsum in locis subiecti: Tertiū est scire instrumēta, cū quibus valeamus ducere finē illū in locum illius subiecti: ideo ex necessitate ars Medicinæ prime diuisa est in istas

Intentio.

Medicinæ definitio. Vide alias, apđ Hippo. lib. de Flatibus, apud Gale. in lib. Artis paruæ, apud Auic. prima primi ca. primo.

B tres partes. In prima parte, quæ est ad sciendū loca subiecti, faciemus scire mēbra, ex quibus cōpositū est corpus humanū, simplicia & cōposita, & humores, & spiritus. Et quia finis hic præmiēti & quæsiti sunt duæ species, s. cōseruare sanitatē, & remouere ægritudinē, est adhuc ista pars diuisa in duas partes: vna est, in qua faciemus scire quid est sanitas in oībus rebus sustentantibus ipsam: & sunt quatuor causæ, s. materia, efficiens, formalis, & finalis, & in omnibus eam consequentibus: altera est, in qua faciemus scire quid est ægritudo in oībus suis causis, & eam cōsequentibus. Et quia non est sufficiens scire quid est sanitas, & quid est ægritudo, ad cōseruandū vnū, & ad remouendū aliud, diuisa est adhuc ista in duas alias partes. in vna faciemus scire qualiter sanitas cōseruatur: & in altera qualiter ægritudo remoueatur. Et quia nec sanitas nec ægritudo sunt per se notæ, ideo in prima obuiatione fuit necesse nobis cognoscere signa, quæ sunt signa sanitatis & ægritudinis, & ideo ista pars adhuc est vna partium istius artis. Ergo diuisa est scientia ista in partes septem magnas, In prima quidem narrabimus mēbra hominis, super quæ testificatur sensus, s. simplicia, & composita, & humores, & spiritus, In secūda faciemus scire sanitatem, & suas species, &

Medicinę diuisio.

D

a De principijs Medicinæ.

Medicinæ aliqd est speculatiuū, aliquid est practicale.

Medicus differt a Physico in modo cōsiderādi.

E

Contra Gale. in primo technis.

Ratio, quod non dat corpus neutrū, in prædicamentis. c. de Oppositis.

F

cōsequentia. In tertia ęgritudines, & suas species, & accidentia sua. In quarta significationes significātes sup sanitatē, & ęgritudinē. In quinta instrūa, quę sunt cibi, & medicinæ. In sexta viā cōseruationis sanitatis. In septima ingeniū remotionis ęgritudinū. Et intēdimus hoc hic ordinare secdm istā diuisionē: eo φ hęc diuisio est ei subiecta. [a] Et qa vna rerū, quas artes speculatiuæ recipiūt ab alijs, est loca subiecti & principia. siue sint illa loca subiecti a principijs notis p se, siue sint a rebus, quarū declaratio fit ab alia arte: oportet nos cognoscere in primis artes, a qbus recipit hęc ars plurimū suorū principiorū: deinde redibimus ad loquēdū de qualibet supradictarū partiū. Et dicamus φ aliqd huius artis est speculatiuū, & illud est eius scia Naturalis: & aliqd eius est practicale. Et pars practicalis est ars medicinarū experimētalis: & ēt illius est ars anatomię. Sed theoricalis plurimū est accepta a causis sanitatis & ęgritudinis, et maxime a causis multū remotis: sicut sunt elemēta, & similia. Et ab arte Medicinę experimentali disces cognoscere virtutes plurīa medicinarū: qd est qa res, quā cōprehēdimus p viā experimētalē, est pauca valde cōparatione eius, qd necessariū est nobis in hoc. Sed via artis medicinalis ratiocinatiua est ad dandum cās rerū, quas nobis inuenit ars medicinalis experimētalis. & hæc ars ab arte anatomię recipit multas partiū sui subiecti. Et qa artifex artis, inquātū est artifex illius artis, nō pōt cognoscere principia recepta in illa arte, quāuis sciat illa: nescit. n. ea, nisi inquantū est artifex alterius artis: ideo oportet eū recipere illa principia artis suę ab illo loco, in quo sunt magis nota: & maxime principia, quorū oēs partes sciri nō pñt secdm certitudinē, sicut est experiētia medicinarū. Et ideo de pte huius artis dixit Hip φ vita hoīs est breuis, qñ dixit: Vita breuis, ars vero lōga. qa pars, quę est p viā experimentalē, nō est in ipsa breuitas. et ita est in hoc nr̃o tpe in pluribus mēbris, quæ apparēt per viā anatomiæ, eo φ hęc ars iā est amissa. Et debes scire φ artifex sciētię Naturalis cōicat Medico, eo φ copus humanū est vna partiū locorū subiecti naturalis. sed diuersificātur adinuicē in hoc: qa ista cōsiderat sanitatē & ægritudinē, inquantū sunt entia naturalia: & Medicus cōsiderat ea, inquātū appetit cōseruare vnū, & remouere aliud. Et ideo necessariū est Medico, postquā sciuerit summas, q̄ aggregatę sunt in hac arte studiū lōgū: & postea poterit in ipsa inuenire accidētia in materijs, q̄ sunt īpossibilia scribi. Et Medicus, qñ fuerit solicitus ī operationibus istius artis, erūt firmata in ipso principia experimētalia, per quę poterit inuenire in materijs illas summas: sicut est in artibus Mechanicis, & cogitatiuis. Et Arist. appropriat hāc artē inter artes Mechanicas in virtute. Et ex hoc manifestū est, φ res dicta in definitione Medicinæ, q̄ est cognitio sanitatis & ęgritudinis, & rerū pportionatarū eis, φ nō est definitio vera, eo φ diuisit in ea differētiā, per quā cognoscit differre speculationē artificis huius artis a speculatione artificis Naturalis scię. Et ad hoc nō attēdas ei, de quo dixerūt, φ nō est sanitas nec ęgritudo: qm̄ nō est inter nocumentū operationū sensibiliū & innocumentū earundē mediū: nec est variatio nisi secūdū plus & minus. & nō est mediū inter duo cōtraria, ita φ sit aliqd illorū in parte absq; parte, in qua est aliud, nec in tpe absque tempore, in quo est aliud. & est manifestū, secūdum φ dictū est in scientia speculatiua. Et postquam narrauimus intentionē istius artis, & partes suas, & viam speculationis in ipsas, necesse est nobis loqui super vnamquāque partem eius.

De Anatomia membrorum in uniuersali. Cap. II.

Musculi sūt membra simplicia. Opp. apud Auic.

PArticulæ, quæ testificant super ea sensus in corpore humano, sunt species duæ. Vna est membrorū consimilium: v. g. hæc definitio istius particulæ, & definitio totius istius est definitio vna: sicut sunt ossa, caro, et eo φ quęlibet pars carnis de necessitate est caro, quęlibet pars ossis est os. Et secūda est membrorum compositorum, quorum partes non assimilantur partibus: sicut manus, quæ composita est ex carne, & osse, musculo, & chorda. Et membra simplicia sunt ossa, & musculi, & chordæ, & nerui, & ligamenta, & caro, & axungia seu pinguedo, & cutis, & villi, & sanguis, & phlegma, & melancholia,

A & cholera, & spiritus. & iste est vapor perceptus in corde, & in cerebro. Et nos facimus nunc in rememoratione membrorum consimilium, seu simplicium, & postea in rememoratione compositorum.

prima primi doc. 5. cap. 1.

De ossibus Capitis. Cap. III.

OSsa capitis absque dentibus sunt ossa. 23. sex quorũ appropriata craneo. & loca, in quibus coniunguntur ossa in craneo, vocata sunt in lingua Arabica asoan. & ossa decẽ in mãdibulis superioribus, & in auribus duo, & ossa paris, & duo in mãdibulis inferioribus, & vnũ, quod nominatur gethet. & hoc est os, quod est sub craneo, quod diuidit inter ipsum & superiores mandibulas. Et omnia hæc ossa coniunguntur simul coniunctione serratili, quæ nominatur in Arabico derarasi, præter duo ossa inferioris mandibulæ, quæ coniunguntur coniunctione nodatili.

Ossa capitis. 23.

De Dentibus, & omnibus ossibus totius corporis. Cap. IIII.

B DEntes sunt in vnaquaque mandibula. 16. Quorum duo anteriores nominati sunt duales: & in Arabico nominantur thomam. Et duo alij ex vtroque latere superiori & inferiori nominantur quadruales, et in Arabico rabiathan. Et duo superiores & inferiores ex vtroque latere dicũtur caniculares. Et quinque ex vtroque latere, scilicet dextro & sinistro nominantur molares. sed aliquibus de numero molarium deficit vnus, & sunt tantum quatuor. & radices molarium superioris mandibulæ sunt tres, & aliquibus quatuor. & radices molarium mandibulæ inferioris sunt duæ. & vnaquæq; radix aliorum dentium est cuiuslibet vna. ergo iam inuenimus ꝙ ossa capitis sunt ossa. 55. Et coniunguntur in capite apud foramen, quod est in ipso in posteriori parte spondyli colli: & sunt spondyli. 7. & sunt perforati ex vtroq; latere. & spondyli nuchæ coniunguntur cum ipsis: & sunt. 17. & dicitur de duodecim ipsorum, qui sunt spondyli anterioris pectoris, eo ꝙ ibi finitur eorum terminus: & quinque eorum sunt spondyli nominati in lingua Græca adiutos, & in Arabico alktan. ergo inuentum est ꝙ numerus omnium spondylorum a craneo vsque ad os nominatum hagit, sunt spondyli. 24. Sed aliqui sunt qui habẽt vnũ plus, hoc est. 25. & aliqui sunt qui habent vnum minus, scilicet. 23. Et huic spondylo inferiori cõiungitur os nominatũ hagit. & illud compositum est ex particulis tribus, quæ sunt similes spondylis. & in hoc adhuc coniungitur, scilicet in osse hagit in inferiori parte ipsius os nominatum cauda. Et ipsum compositum est

Dentes. 32.

Ossa capitis 55. secũdum alios. 59. dimittit. n. cõmissuras ossiũ oculorũ, per quas existeat sex, & ipse ponit duo.

C ex tribus petijs, siue partibus. & tertia pars istius est vera cauda, & est quasi os chartilaginosum. Et hi omnes spondyli coniunguntur coniunctione nodatili, præter spõdylos duos colli primos. sed spõdylus primus, qui cõiungitur cũ ipso, ligatur duabus adeptionibus vel additamentis exeuntibus a craneo, & intrãt in duobus foraminibus spondyli primi. Et cõiunguntur ex vtroq; latere ossis spondyli hagit ossa duo, ex vtroque latere vnum. & in ipsis est planta coxæ, quæ in Arabico nominatur athalnorit. & ibi pendent testiculi. & hæc sunt omnia ossa partis posterioris. Sed ossa anteriora & posteriora ex inferiori parte occipitij sunt ossa duo in Arabico nominata charechatan. Et ossa spatularum, & ossa pectoris, & ossa manuum, & ossa vmbilicalia, quæ nominata sunt in Arabico henna, & ossa pedum. Sed charzoa est os gibbosum exterius, & concauum interius. cuius vnum ex duobus suis capitibus iungitur cum humero & cum capite brachij nominati haseth. & alia extremitas coniungitur in latitudinem, vel in altitudinem pectoris in loco foraminis colli, & ideo, quia spatula est posita supra dorsum, est ampla. & in ipsa coniunctum est caput, quod est chartilaginosum. & quanto plus appropinquatur chartoæ, tanto magis rotundatur. & est in ipso concauitas quædam, in quam subintrat caput brachij nominati aseth. Sed ossa pectoris composita sunt ex

Spõdiles. 30

Adiutoria. 2

De spatul.

Spatulæ. 2.

De ossibus pectoris.

Septem oſſa pectoris. Coſtæ, 24.

oſsibus ſeptem: & in extremitatibus inferioribus ſunt chartilagines. Oſſa vero coſtarum ſunt oſſa duodecim in vnoquoque latere gibboſitates, quorũ lõgiores ſunt mediæ. & ex iſtis ſunt ſeptem coſtæ, quarũ extremitas vniuſcuiuſque coniungitur poſterius in ſpondylis nuchæ, & in anteriori in oſsibus pectoris cũ capitibus chartilaginoſis. & quinque iſtarum non coniunguntur pectori, & nominantur coſtæ poſteriores. & ideo quando præmuntur, cedunt præſsioni. Et in parte inferiori pectoris non eſt aliquod os, niſi ſolum os vmbilicale, quod moratur inferius. Oſſa manus ſunt triginta oſſa, ſcilicet os brachij nominatũ aſeth. & illud eſt vnũ exterius gibboſum, interius vero concauũ. & habet caput vnũ, quod in concauitate ſpatulæ intrat: & alia extremitas ipſius intrat in marpec. & habet niſi ſpondylus vnus ſimilis rotæ, qui in Arabico nominatur bachar: & in iſte ſubintrat extremitas oſsis nominati in Arabico zenad ſuperior. Et oſſa zenad ſunt duo: longitudo quorũ eſt a marpec vſque ad os nominatum raſceth. ſed vnũ ipſorum eſt paruum, & vocatur zenad ſuperior: & aliud eſt magnũ, & nominatur zenad inferior. Et habent iſta in duabus ſuis extremitatibus ex parte raſcetæ additiones ædificatas & cõpoſitas ex ipſis: & inter raſceth & ipſa eſt nodus. Et raſceth compoſitũ eſt ex oſsibus octo ordinatis in duobus ordinibus. & hæc oſſa ſunt fortia abſque medulla, & ſunt curuata curuatura, vt adueniat ſuæ cõiunctioni pulchritudo formæ ad formam raſcethorũ. Et quatuor ex iſtis oſsibus, vel iſtorum oſsium compoſitũ eſt zenad manus: & tales eum vocãt meſtal manus: & ipſum coniungitur radici raſcetæ ligaturis fortibus, Quinque aũt digiti manus habent oſſa quindecim, quilibet digitus tres, & nominantur in Arabico aliolemiath: quorum ſemper vnus coniungitur alteri: & ipſa coniungũtur oſsibus ſolaht per viam ligaturarum fortium: & os primũ pollicis coniungitur extremitati zenath ſuperioris ligatura ampla conueniente motui. Sed oſſa pedis ſunt. 20. principium ipſorum eſt os teſticulorum: et eſt os exterius gibboſum, interius concauum. & habet extremitatem vnam rotundantem ſe in ſuo aſcẽſu, & nominatur pomum granatum teſticulorum. & alia eſt extremitas inferioris partis, quæ intrat in foramen zenad inferioris, ſiue maioris duorum zenatuũ cruris. Et duorum ipſorum zenatuum longitudo eſt a genu vſque ad os calcanei: maior vero ipſorum zenaht inferior, & minor zenath ſuperior. & extremitas duorum zenatuum tangit ſimul calcaneum. & ibi in pede naſcuntur nodi tres, & curuatura oſsis teſticulorum in coxa flectitur ſeu curuatur in parte poſterioris & in curuatura alterius oſsis foraminis zenad maioris eſt ligatio in genu. Et ſupra eandem ligaturam eſt os circulare, & eſt rotundum: & eſt in ipſa cartilaginitas, & nominatur oculus genu. Et coniungitur in calcaneo interiori os nominatum alzochi. Et in inferiori parte eſt os calcanei. & in iſtis duobus oſsibus cõiungitur raſceth. & ipſum eſt compoſitum ex tribus oſsibus, & fabricatũ & ædificatum eſt ædificatione ſibi conuenienti. Et poſtea cõiungitur huic ſcibaht pedis. & ipſum compoſitum eſt ex quinque oſsibus. Et poſtea ſequuntur oſſa digitorum, quæ nominantur ſomiath: & ſunt vnicuique digito tres, præter pollicem, qui non habet niſi duo oſſa. Ergo inuentum eſt ſecũdum ſenſum Galeni, ꝙ oſſa hominis vel hominũ ſunt ducẽtum quadraginta octo, abſque oſsibus paruis, quæ replent ſpacia iuncturarum, quæ nominantur in Arabico ſcirſunaia: & abſque oſſe epiglottidis, quod nominatur in Arabico alaniath: & abſque oſſe cartilaginoſo, qđ dicunt aliqui anatomizatores ꝙ eſt in corde. Et nos non abreuiamus loqui ſuper cõpoſitionis formam iſtorum oſsium partem parti, niſi propter hoc, ꝙ imaginatiua in iſtis per viam æſtimationis eſt breuis, & parua, compoſitione earum rerũ exiſtentium in ipſis.

Os vmbilicale vnus. De oſsibus manus. Oſſa manus ſexaginta.

De oſsibus pedis. Oſſa pedum 58.

D E F

De anatomia Venarum pulſatilium. Cap. V.

VEnæ ſenſibiles ſunt duarum ſpecierum, ſcilicet pulſatiles, & non pulſatiles. Sed pulſatiles compoſitæ ſunt ex duabus tunicis, præter vnã. & vnaquæque eſt ſimilis alteri: niſi quod contextura interioris tunicæ tendit in latitudinem, & iſtæ ſunt fortiores: & contextura exterio-

A ris tunicæ tendit in longitudinem. Et istæ venæ apparent per viam sensus ꝙ exeunt a corde: nisi quia exeunt a concauitate sinistra: eo ꝙ propter propinquitatem concauitatis dextræ hepati necesse est vt sit studiosum cor, vt attrahat nutrimentum ab eodem, scilicet ab hepate. Et illæ, quæ exeunt a concauitate sinistra, sunt arteriæ duæ. Vna quarum est minor altera, & habet vnam tunicã tantum: & illa est subtilior, scilicet maiori arteriarum habentium tunicas duas. & minor habens vnam tantum, habet eam tantum, eo vt sit leuis & mollis ad extendendum & adunandum se, & ad attrahendum aerem, & ad expellendum fumum vaporosum. & est amplior, vt adueniat ab ipso ad pulmonem sanguis subtilis, vaporosus, propinquus digestioni ad perficiendum se, eo ꝙ id quod nutrit pulmonem, est cor. & quia stat prope ipsum, fert, vel præstat ei calorem digestiuum & suauem. & ad hoc magis, quod membrum pulsans in ipso est membrum leue, & vocatur in Arabico serint: & non curatur vt noceat ei. Et vena ista intrat pulmonem: & diuisa est in ipso diuisione iam dicta: & vocatur arteria tauridi. Sed alia est maior, magnitudinis maioris valde alterius. & nominatur in lingua Arabica alahor. Et quando hæc vena ascendit, ramificantur ab ipsa duo rami. minor istorum tendit ad concauitatem dextram duarum concauitatum cordis: maior autem circulatur circa cor, & postea subintrat in ipsum, & diuiditur in eodem. Et illud, quod remanet post ramificationes istorum duorum ramorum,

Arteria venalis.

B diuiditur in partes duas. maior earum descendit versus inferiorem partẽ corporis, & minor in superiorem corporis. Et pars, quæ tendit in superiorẽ partem corporis, diuiditur ab eadem cum ascendit in lateribus duobus in ramos tangentes membra existentia ex opposito eorundem. Et quando exit versus ascellam, exit ab eadem ramus vnus cum vena quæ non pulsat, tẽdens vsque ad manum * in diuisione eiusdem. Prima diuiditur ab eodem: & iunguntur ab eadem rami parui in lacerto exteriori, & interiori brachij nominati hasceth, & cum hoc sunt profundati & sepulti. Et quando iungitur ad latus marpech, ascendit superius modicum, & eius pulsatio apparet in hoc loco in pluribus corporibus. & vadit de subtus ascellam, & tangit eam, donec descendit aliquantulũ a marpech. Et postea profundatur profunduate: et ramificantur ab eadem rami ad modum capillorum: & ipsi coniunguntur in lacertis brachij nominati cahat, donec occupent locum magnum brachij. Et postea diuiditur in duas partes, quarum vna tendit ad rasceth vadens vsque ad zenath superius. & hæc est vena, quæ palpatur a Medicis. Et alia tendit adhuc vsque ad rasceth, & vadit vsque ad zenath inferius. & hæc est minor istarum. Et hæc diuiditur in palma manus: & aliquibus apparent pulsationes in superficie palmæ manus. Et quando hæc particula superior iungitur in loco transitus, diuiditur in duas partes alias. Vna quarum transit venam profundatam, quæ nominatur in Arabico gedehg. &

** a.l. & indicem.*

C ascendit superius donec intret in craneo. & coniunguntur ab eodem in suo itinere rami intrantes in membrorum profunditates existentes ibidem. Et quando intra craneum, diuiditur ibi in multas diuisiones: & tunc ædificatur ab eisdem res nominata tela, quæ extenditur supra cerebrum. Et postquam est diuisa, coadunatur & profundatur: & tandem exeunt ab hac tela venæ duæ ęquales in magnitudine, sicut erant ante diuisionem: & conueniunt ad corpus cerebri, & diuiduntur in ipso. Sed vna istarum, & est minor, ascendit supra superficiem faciei & capitis, & partitur super membra ibi existentia. Et aliquibus apparent pulsationes in hac parte post aures, & in temporibus. sed pulsatio apparet prope istas duas venas: & est pulsatio particulæ, quæ est apud venam profundatam: & nominatur hic ramus arteria somni. Sed particula germinata a corde ad inferiora corporis tendit primo per viam rectam, donec appodietur supra marpech quintum: eo ꝙ locus suæ oppositionis est ex opposito loco capitis cordis. & ibidem existit pulmo absque appodiatione. Demum equitant supra spondilos nuchæ descendendo ad inferiora, & ramificantur rami ab eodem a lateribus vtrorũq; spondilorum, dextri & sinistri, & coniunguntur membris existentibus ex opposito eorundem. Et ramus primus, qui ramificatur ab ipso, est ramus veniens ad pulmonem. Et post ipsum veniunt rami venientes ad lacertum existentẽ intus

in costis. Et post ipsum veniunt rami ad diaphragma. Et post veniunt rami ad stomachum, hepar, & splenem, & myrach, & intestina, & renes, & vuluam, & testiculos, & vesicam, & virgam. Et exeunt ab ipsis rami iungentes lacertos exeuntes ex opposito istorum duorum locorum Et quando veniunt ad terminũ siue ad finem spondilorum, diuiduntur in partes duas. & quælibet istarum tēdit versus vnum ex pedibus per ramos duos magnos ex parte dextra & sinistra, & diuiduntur in ipsis diuisione venarum, nisi quia profundantur. Et eorum pulsationes sunt in lateribus duorum emunctoriorum, quæ in Arabico nominant orbitam: & in latere calcanei sub duobus ossibus nominatis calcagines: & supra dorsum pedum propechordam magnam. D

De anatomia Venarum non pulsatilium. *Cap. VI.*

VEnæ non pulsatiles sunt vnius tunicæ præter vnam istarum. Et inuē-tæ sunt per viã sensus, ꝙ ramificãtur ab hepate. Et id quod germinat ab eis in primis, sunt venę duæ. Vna quarum est vltra concauitatē, & illa nominatur porta: & hæc est ad trahendum nutrimentum hepati. Alia est, vel exit a gibbositate hepatis: & ista est facta ad deferendum nutrimē-tum, & diuidendum nutrimentum, & nominatur concaua. Sed porta diuiditur in corpore hepatis in quinque partes: Et ramificantur hæ quinque partes in ramos paruos, donec iungantur gibbositati hepatis. Et quando exeunt ab hepate, diuiduntur in partes octo. Quarum duæ illarum paruæ sunt: & vna ipsarum iungitur intestino nominato duodeno: & secunda ramificatur ad fundum stomachi in portanario. Sed vna ex sex tendit ad superficiem dorsi partis dextræ stomachi ad nutriendum ipsum. sed pars interior nutritur, inquantum obuiatur stomacho. Et secunda iungitur spleni, & tandem separatur ab ipsa vena a latere sinistro stomachi. Et illud, quod remanet, diuiditur in partes duas. vna quarum iungitur medietati superiori stomachi, & spleni ad nutriendum ea: & secunda iungitur gibbositati stomachi, & ibi diuiditur in partes duas. Vna ipsarum diuiditur a dorso sinistro stomachi: & secunda profundatur vsque ad orificium stomachi: eo ꝙ proijcit ad orificium stomachi superfluum siccitatis & acetositatis melancholicæ: quoniam studet splen ad expellendum ipsam cum superfluo ad prouocandum appetitum stomachi sua titillatione. Particula vero secunda diuiditur in partes duas. vna ipsarum tendit ad inferiora medietatis splenis: & secũda pars influit ad myrach, & diuiditur in ipso. Tertia vero ex sex vadit ad latus sinistrum, & ad intestinum rectum, ad hoc vt sugat ab ipso. Et quarta tendit ad gibbositatem stomachi, & ad myrach, Et quinta tendit ad meseraicas, quæ sunt circa intestinum nominatum colon. Et sexta quasi circa intestinum ieiunum, & orbum. Sed concauæ, scilicet venæ radix eius separatur ex seipsa ad trahendum nutrimentum a ramis portæ. Et post ascendit ab ipsa, vena vna magna in gibbositate hepatis. Et quando ascendit ista vena, non vadit nec elongatur multum, donec diuidatur in duas partes. Et vna istarum est maior, & tendit ad partes inferiores corporis: & secunda ad superiora corporis. Et hæc pars superior tendit, vsque dum iungatur diaphragmati. Et ibi diuiditur in duas venas, quæ diuiduntur in diaphragmate: & post comprimunt diaphragma. Et post compressionem diuiduntur ab eisdem venæ minutæ: & diuiduntur in panniculo diuidente pectus in partes duas, & in panniculum cordis, & in glandulã nominatam chota, & diuiduntur in ipsa. Demum ramificatur ab ipsa ramus vnus, qui iungitur in auricula dextra ex auriculis cordis. Et hic ramus diuiditur in partes tres: Vna quarum intrat in concauitatem dextram concauitatis cordis. et iungitur pulmoni, & habet tunicas duas. & ob hoc nominatur vena arterialis. & hæc est maior omnium aliarum. Et secunda circumdatur circa dorsum cordis, & extenditur in ipsum totum. Et tertia coniungitur in parte inferiori pectoris, & nutrit pectora ibi existentia. Et quando transit cor tendit per [illegible], donec peruenit ad oppositionem duorum tharcotan. (sic enim nominãtur in Arabico.) Et diuiduntur ab ea in hoc suo itinere rami parui ad ambas suarum par- E F

De vena porta

De vena cõ caua.

De cõcaua superiori.

A tium. & exeunt ab eisdem rami ad lacertos existentes ex opposito membrorum interiorum. Et quando sunt ex opposito assellæ, exit ab eis ramus vnus extrinsecus magnus veniens ad manus ex latere assellæ, & est vena nominata basilica. Et quando est in opposito in medio tracheæ in loco sui itineris, diuiditur in partes duas. Vna illarum tendit ad partem dextram, & alia ad partem sinistram. Et quælibet istarum duarum diuiditur in partes duas, & tandem equitat vna ex partibus spatulam, & venit ad manum ex latere dextro: & hæc est vena nominata cephalica. Et adhuc secunda diuiditur in partes duas in vnoquoque latere. Vna quarum vadit, & profundatur, & ascendit in sua profunditate, donec intrat craneum in suo itinere per collum, vsquequo intrat in cerebrum. Et ramificantur ab eadem rami parui coniungentes se membris interioribus propinquis colli. & hæc pars nominatur vena profundata. Sed secunda tendit in superficiem dorsi, donec diuiditur per faciem, & caput, & oculos, & per nares, seu per nasum. Et hæc est vena apparens, & ramificatur a vena spatulari in suo itinere per brachium nominatum hasceth, & diuiditur in nodo marpech. Et post suam diuisionem vena spatularis commiscetur cum partæ venæ assellaris, & descendunt: & tandem exit ex istis duabus in latere marpech vena, & est vena media seu communis: & dicitur in Arabico bachal. Et pars secunda ex parte venæ spatularis trahitur ad dorsum brachij nominati
B schahat, id est adiutorium: & demum equitat supra zenad superiorem, & illa nominatur chorda brachij. Et pars venæ assellaris, quæ moratur inferius, vadit per latus intrinsecus brachij ad cahat, donec iungatur capiti zenad superioris & est aliquid rami venæ existentis inter digitum minorem & annularē, & nominatur halarcia. Sed pars tendens ad inferiora corporis equitat spondilos nuchæ, & postea descendit inferius. Et ramificantur in primis ab ipsa rami veDe concaba
nientes ad ligaturas renum, & nominantur in Arabico lasint alcolieth, & eo- inferiori.
rum villos & corpora propinqua eis. Et postea ramificantur ab eisdem rami magni duo intrantes in concauitatibus renum. Et postea rami duo tendentes ad testiculos. Et demum ramificantur ab ipsis in latere vniuscuiusque spondili venæ duæ tendentes duobus lateribus: & iunguntur membris interioribus propinquis ei, sicut vuluę, & vesicę: & etiam illis existentibus extrinsecus, sicut myrach, ventris, & lumbis. Et quando iungitur ad finem spondilorum, diuiditur ad partes duas. Vna ipsarum tendit ad pedem dextrum, & alia tendit ad sinistrum. Et tandem ramificantur ab eis rami iungentes lacertis testiculorum. Et aliqui istorum sunt profundi, & aliqui sunt apparentes. Et quādo iunguntur genu, diuiduntur in partes tres. Vna partium vadit in medio, & iungitur ramis, qui sunt in vnoquoque lacerto cruris interioris & exterioris. Et
C alia pars in parte interiori cruris, donec apparet prope calcaneum: & illa est nominata saphena. Et pars secunda vadit vltra apparitionem cruris: & illa profundatur ad latus exterioris calcanei. & illa est schia, quę s. nominatur schiatica. Et ramificantur ab vnoquoque istorum, quando iunguntur pedi, rami diuisi in pede. Et rami, qui sunt pedis ex parte digiti minoris & annularis, sunt ex ramis schiaticę. Et rami pollicum, sunt ex saphena, & nominantur in Arabico alscasen.

De anatomia Neruorum. Cap. VII.

Capita istorum corporum videntur coniungi in cerebro vel in nucha: ideo imaginatur seu ęstimatur ꝙ omnia ista exeant ab eis. Et videtur ꝙ caput nuchę coniungantur post in posteriori parte cerebri: & pellicula ipsius resistit nocumento illius, & durat vsque ad os nominatum hasceth, scilicet cauda. & ideo imaginatur seu ęstimatur quod ipsa oriatur a cerebro. Et iunguntur in nucha in latere vniuscuiusque spondili in vnaquaque parte duo nerui. vnus eorum vadit in partem dextram, & alter in sinistram, donec iungantur in fine hasceth. Et cōiūgitur in fundo ipsius caput vnū vnius ner- De neruis
ui, & sic cōiunguntur in cerebro paria septem capitum neruorum. Par primum cerebri.

sunt nerui duo. & apparent quasi oriantur vel exeant a cerebro prope ex oppo D
sito duarũ caruncularũ similium capitibus mammillarum, in quibus fit odoratus: & ipsi coniunguntur in oculis. Et isti duo nerui sunt concaui: & quando elõgãtur a cerebro, tunc coniunguntur. Et foramen vniuscuiusque istorum tangit foramen alterius: eo vt spiritus aduenientes duabus pupillis oculorũ associentur, & vt sit duobus oculis fons vnus: & vt quasi orientur prope pupillas oculorum, ad hoc vt appodientur in ipsis. Et diuiduntur, donec sunt intus in cerebro. & demũ exeunt, & tendit vnusquisque illorum ad oculum existentem in latere sui. demum coadunatur in humiditate vitrea, vt deferatur oculo sensum visus. Et par secundum videtur, ac si natus fuisset post natiuitatem paris primi. & ipse tendit ex eo versus partem dextram, & exit a craneo supra foramen anterioris cellulæ secundæ. Et par tertium miscetur cum pari quarto existente post ipsum, & postea separatur ab eodem. Et diuiditur in quatuor partes. Vna istarum exit ab introitu nerui nominati schabachi, & descendit ad ventrem sub diaphragmate. Et secunda exit ex foramine ossis existentis in sodar, & tangit partes quinti. Et tertia exit ex foramine, a quo exit par secundum. Et diuiditur in partes tres siue ramos. Ramus vnus ex istis tendit ad locum existentem in extremitate oculi, nominatum in Arabico mach, & postea ad tempora, & supercilia, & frontẽ, & palpebras. Et secundus transit foramen existens prope caudam oculi: & ille est locus nominatus in Arabico barbachi, & iungitur vsque ad ventrem nasi. B
Et tertius scilicet ramus descendit in concauitate barbachi prope os subtile. Et tandem ramificatur in ramos duos. Vnus tendit ad dentes, & alter ad cutim tẽporis, & ad extremitatem nasi, & superioris labij. Et quarta, scilicet pars, exit a foramine existente in mandibula superiori ad linguam, & transmittitur in cutem ipsius proprie ad dandum sibi sensum suum, scilicet saporem suum. Et residuum ipsius diuiditur in radices dentium inferiorum, & gingiuas, & in labium. Et natiuitas paris quarti est post natiuitatẽ tertij paris. Et diuiditur in palatum ad dandum ei sensum appropriatũ sibi, & est sapor. Et par quintum duplicatur: & exit ab ipso par vnum ad aures ad dandum eis auditum, & ipsum nascitur a parte posteriori cerebri: & par nerui mandibulæ exit a foramine nominato orobo. & in isto neruo est odoratus. Et paris sexti extremitas vadit ad gulam, & ad linguam. Et extremitas alia vadit ad lacertum existentem versus spatulam & circa ipsam. Et eius extremitas descendit in collum: & ramificantur ab ipsa in suo itinere rami coniungentes se aliquibus lacertis epiglottidis. & qñ deriuantur pectori diuiduntur adhuc ibidem. & tandem redeunt adhuc extremitates suæ ad superiora, donec iungantur lacerto epiglottidis. Et diuidũtur aliquę ipsorũ extremitates in diaphragma ꝓpe cor, & pulmonẽ, & meri, & partes existẽtes circa ista. Et residuũ istarũ, & maior pars ipsarũ vadit, donec cõprimant diaphragma. Et cõiunguntur in orificio stomachi maior pars ipsarũ. Et residuũ coniungitur pelliculę hepatis, & splenis, & residuitatibus intestinorũ. & cõiunguntur ipsi ibi aliquę partes paris tertij. Et ipsum. s. par oritur a posteriori parte cerebri, & coniungitur quinto. Demum diuiditur ab ipso & exit a loco futuræ nominatę in Arabico aldaroallami. Et par septimum incipit a posteriori parte cerebri a loco natiuitatis nuchę, & diuiditur in lacertum linguę epiglottidis. Et videtur sensibiliter quasi vt exeant seu nascantur paria ex nucha trigesimaprima neruorũ. Et vnus, scilicet neruus, est absq; socio sibi opposito. Et paria octo ipsorum exierunt intus ex spondilis colli. Et duodecim paria ex spondillis nuchę ad locum oppositionis dorsi in directo pectoris. Et paria quinque ex spondilis nominatis alchacam. & ista sunt in inferiori parte dorsi. Et paria tria ex osse aggez. Et tria ex osse* asse, scilicet caudę. Et alterum non habens oppositum exit ex medietate extremitatis ossis nominati * assem, scilicet caudę. Et par primum exit ex foramine iuncturę primę iuncturarum colli: & ascendit vsquequo diuidatur in lacertos capitis. Et secundum par exit ex foramine existente in iũctura prima & secũda. Et tandẽ separatur in duas partes. & iungitur extremitas ipsius in cute capitis, & extremitas alia in lacertis colli, & in lacertis spatulę. Et tertium par ipsius exit ex foramine existente inter iuncturam secũdã et ter-

De neruis nuchę.

* hasceth
* hasceth

A tiam. Et diuiditur in partes duas. vna tendit ad lacertos existentes in dorso: & alia vadit versus partem anteriorem. Et diuiditur in lacertum positum ex opposito ipsius, & in existentem supra ipsum. Et quartum exit inter iuncturam tertiam & quartam. Et diuiditur in partes tres, vna quarũ tendit ad diaphragmat & alia ad extremitatem lacerti existentem in capite & in ceruice: & extremitas alia ad extremitatem lacerti spatulę. Et quintum oritur inter spondilum quartum & septimum. Et sextum oritur inter spondilum quintum & sextum. Et septimum inter spondilum sextum & septimum. Et octauum inter spondilum septimum & octauum. & ibi est finis nodorum colli. Et nerui descendentes ab istis, omnes sunt diuisi in partes: quarum ipsarum partium vna vadit ad lacertos pectoris & ceruicis: partes aliæ vadunt ad lacertos dorsi & diaphragmatis: præter paris octaui, cuius aliquid non tendit ad diaphragma: & reliquæ partes tendunt ad hasceech, & brachium, & spatulam. Sed paris sexti quædam pars tendit ad lacertum spatulæ, & pars alia ad hasceech. Et septimi pars vadit ad lacertũ existentẽ in hasceech. & alia pars diuiditur in cutim residui hasceech. Et aliquid octaui paris transmittitur in curtim brachij. & extremitas sui tendit ad lacertum brachij. Et par nonum exit inter spondilum octauum & nonum: & illud est principium spondilorum dorsi. Et diuiditur vna suarum extremitatum in lacertum existentem intus in costis: et alia extremitas in lacertum dorsi:

B & alia extremitas descendit ad spatulam, & extenditur in ipsam. Et par decimum exit inter spondilum nonum & decimum. Et pars vna ipsius vadit ad cutim hasceech. Et residuum diuiditur. & pars vna ipsius tendit versus faciem: & diuiditur in lacertum existentem in costis, & in lacertum inuestitum supra pectus. & alia diuiditur in lacertum dorsi & spatulę. Et per hanc viam est exitus neruorum, & diuisio ipsorum, scilicet par vnum inter iuncturas duas vsque ad complementum duodecimi paris, donec exeant ad par complens viginti paria ex corpore spondili, qui sunt decem & nouem. Et postea exeunt paria ex alchatini ex corpore totius ceruicis. par vnum vsque ad complementum quinque parium. & partes ipsorum tendunt ad anteriora, & diuiduntur in lacerto existẽte supra ventrem: & aliquę diuiduntur in lacerto existente supra lumbos, & miscentur in partibus tribus existentibus supra ipsum nerui descẽdentes a cerebro. Et a paribus duobus existẽtibus sub istis tribus descẽdunt ab ipsis rami magni ad crus, donec descendant ad extremitatem pedis. Et demum oriuntur paria tria ab osse haggez, ex vnoquoque foramine par vnum. principium eorum est a spondilo vigesimoquinto. Et demum exeunt paria tria ex osse caudæ, nominato in Arabico hasceech. Et solus absque socio, generatio ipsius prima est inter os tertium ossis haggez, & os primum ossis hasceeh, scilicet caudæ, quod est os caudæ. Et postquam secundum istum ordinem inter duos spondilos par

C vnum vsque ad finem trium parium, & solus oritur ex fine caudæ, & etiam ista sex paria: par primum miscetur cum paribus venientibus ad crura, & residuum ipsorum diuiditur in lacertos ani, & veretri, & vesicæ, & vuluę, & pelliculas ventris, & in partes venientes ab osse vmbilicali, & a lacertis venientibus, vel orientibus ab osse haggez.

De Ligamentis. Cap. VIII.

ET ligamenta, quę sunt nominata in lingua Arabica rebathat, eius corpus est vel eorum medium inter corpus ossis & corpus musculi. & eorum ortus est inter extremitates nodositatum ossium.

De Chordis. Cap. IX.

CHhordę, quæ nominantur in Arabico bauthar, sunt medię inter ligamenta & neruos. Et earum ortus seu natiuitas est ex neruo veniente ad lacertũ, & a ligamento orto ab osse.

De Carne. Cap. X. D

CArnis tres sunt species. Vna est caro mixta cũ neruo et chorda. & illa nominatur lacertus siue musculus: et illa est maior pars carnis totius corporis. et hæc ero memoratus in capitulo membrorũ officialium. Secunda species est species carnis purę. & in hac sunt multa ligamẽta: & hęc est minor species corporis. Tertia species est carnis glandulosę. et caro pura est illa, quę est in capite mẽbri, s. veretri: & illa quę est in loco occulto dorsi: et ex illa est caro existẽs inter dentes. Sed caro nominata glãdulosa est caro testiculorũ, & mammillarũ. & ex illa est ẽt in radice linguę. & ex illa est caro existẽs in subascellis, & in duobus emunctorijs nominatis in Arabico orbitam, & quæ est post aures, et in collo. et istius speciei est caro, q̃ est inter intestina & neruos.

De Villis. Cap. XI.

SEd de villis ero memoratus, cum ero rememoratus membra composita existentia intus in corpore: eo quia ille est locus conueniens rememorationis ipsorum ibi. E

De Humoribus. Cap. XII.

ET humores apparentes in corpore humano sunt quatuor, scilicet sanguis, phlegma, cholera, & melancholia.

De Simplicibus membris. Cap. XIII.

ET simplicia membra sunt cutis, vngues, & capilli, & hoc est manifestum.

De Spiritu. Cap. XIIII.

SPiritus duo sunt, scilicet spiritus apparens in corde, & spiritus apparens in cerebro. sed spiritus in hepate non apparet per viam sensus. Et hęc sunt verba dicta supra simplicia membra, quę sufficientia esse videntur in hoc loco. & qui volunt amplius addere, addant. Et nunc redibo ad loquẽdum supra officialia membra & incipiam a membro simpliciori omnium ipsorum: & istud est lacertus, siue musculus. F

De Lacerto. Cap. XV.

LAcertus est corpus compositum ex carne rubea, & ligamẽtis, & neruo, ascendentibus supra ipsum. Et ipse est induens ossa, ligatus ligaturis nascentibus ab ossibus, & istud est, q̃n neruus coniungitur supremę extremitati ipsius lacerti, tandem diuiditur in partes: & miscetur exiturę carnis lacertus, & germinat in osse posito sub lacerto ligaturam, et miscetur cũ neruo & carne: & demũ ex oĩbus istis exit corpus vnũ nominatũ lacertus. Et q̃n partes nerui veniunt ad extremitatẽ inferiorẽ lacerti, tunc adunatę sunt partes nerui ad partes ligamentorũ solũ absq; alia ammixtione carnis: & tandẽ exit ab istis corpus nominatũ chorda. & hęc chorda tendit, donec iungatur extremitati inferiori illius membri. Et oẽs lacerti secundum intentionem Galeni existẽtes in corpus sunt. 529. Et dictum est, ꝙ hęc corpora variantur in forma, in quãtitate, & in compositione. & quando virtus ab istis germinantur, chordæ in forma compositionis ipsorum tandem variantur in quantitate: quoniam aliqui sunt magni, & aliqui parui, magnus est sicut lacertus positus supra coxam: &

A paruus est sicuti lacertus positus supra oculũ. Et variatio ipsorum est in forma, ꝙ tales sunt ex lacertis, quorũ caro ipsorum non miscetur cum neruo. & variatio ipsorum est in chordis orientibus ab ipsis: quoniã tales ex ipsis sunt, ꝙ chorda oritur ex duobus lacertis. & tales sunt, a quibus ambobus ab vnoquoque eorum oriuntur chordę duę, vel tres. & hoc est, secundum ꝙ conuenit eis. Sed variationes ipsorum ex parte oppositionis ipsorum sunt, ꝙ aliqui ipsorum oppositio sua est in directo membri, et aliqui non. Et si deberemus loqui in vnoquoq; lacerto lacertorum. hęc verba essent prolixa valde: nec essent huic arti multum necessaria, hoc est ad medicinandum per cibos & medicinas: sed chirugicis, id est operantibus cum ferro magnum esset iuuamentum. Et dico adhuc, ꝙ post terminationem istarum rerum paruum lucrum consequeremur. Et ego narrabo de neruis, quando ero locutus iuuamentum ipsorum in libro Sanitatis.

De forma Capitis. *Cap.* XVI.

FOrma capitis naturalis est rotunda, habens aliquam planitiem in vtroq; latere: ac si imaginatus fueris formam ceream rotũdam esse compressam in vtroque latere. Habens intrinsecus concauitates coniungentes se adinuicem: & nominantur cellulæ cerebri. & sunt duę existentes in parte B anteriori cerebri, & vna in medio, & alia in posteriori parte. Et prope coniunctionem istarum cellularum, scilicet partis vnius cum altera, sunt corpora formata formis talibus, vt sint conuenientes in aliquo tẽpore ad claudendum, vel ad aperiendũ. Et insunt cerebro duę additiones germinatę a duabus cellulis anterioribus similibus duobus capitibus mammillarũ, deriuantes vsq; ad os nominatum colatoriũ. & istud est os perforatũ foraminibus multis: sed non ꝑ viã rectã, sed obliquam. & locus istius in craneo est locus, cui coniungitur extremitas nasi. Et ex panniculis duobus cerebri vnus ex istis est fortis & grossus, & alius est subtilis. Subtilis coniunctus est cerebro, & nominatus est capitis secundina vel secunda. & assimilatur secundinę, eo ꝙ in ipso sunt nerui & venę, ex quibus nutritur cerebrum. & ipse continuatur cerebro in aliquibus locis. Et panniculus grossus coniungitur craneo: & etiam cerebro coniungitur in aliquibus locis. Et hic panniculus fortis perforatus existit foraminibus multis in locis duobus. Vnus locus est in latere foraminis extremitatis nasi, & nominatus est colatorium, & alter est prope os existens in palato. & istud similiter est perforatũ & sub cerebro. Et sub panniculo grosso est retis, q̃ in Arabico nominatur alagema, q̃ est ex arterijs ascendentibus caput. Sed nuchę spondylia ipsam cooperiunt, sicut os cranei cooperit cerebrum. & ipsa circũdatur a duabus pelliculis C exeuntibus a duobus pãniculis cerebri, et ex ipsa oritur neruus, q̃ ei cõiungitur.

De forma Oculorum. *Cap.* XVII.

FOrma oculi composita est ex septem tunicis & tribus humoribus. Prima ipsarum est, quę prope craneũ moratur, & est tunica pannosa. & eius ortus est ex panniculo grosso existente in cerebro, & nominatur tunica fortis, & in Arabico nominata est aluocha alsalba. Et post ipsam versus partẽ exteriorẽ est altera tunica pãnosa. et eius ortus est ex pãniculo subtili existẽte in cerebro. & nominatur secunda vel secundina, & arabice almisima. Et post istã est tunica retina. & ortus eius ẽ ex aĩa musculi exeũtis a cerebro, et est concauus. Et post istã in medio istius pãniculi est corpus vnũ molle et humidũ, nominatũ humor vitreus, et in Arabico alzegia. Et in medio istius corporis est corpus vnũ sphæricum habens aliquã latitudinem similẽ grandini in claritate & albedine. & hęc humiditas nominatur grandinosa; & est corpus profundatũ in humiditate vitrea vsq; ad medietatẽ. Et post aliam medietatem existentem versus partem exteriorem, scilicet aeris ab humiditate grandinosa est vnum corpus simile telæ araneæ. & illud est in vltimo claritatis & tersionis: & no-

Idem. 2. haly ius. c. 15.
Prima tunica.
Secunda.
Tertia.
Primus humor.
Secũdus humor.
Quarta.

Tertius humor. Quinta. Pupilla. Sexta. Septima.

minatur tela aranea, & in Arabico haantebuthia. Et post istam versus partem exteriorem existit humiditas vna similis albugini oui: & nominatur humor albugineus. Et ascendit supra istam humiditatem versus partem exteriorem corpus vnum subtile asperum, nominatum in Arabico maciuaru, versus alburginem ex parte exteriori, & color eius variatur in corporibus: eo quod alicui est valde nigrum, & alicui minus, & alicui est coloris calcedonij. Et in medio versus grandinosam est foramen vnum, quod quandoque dilatatur, & quandoq; constringitur, vice vna post aliam, secundum quod conuenit humiditati grandinosę, quando est habens lucem: quoniam constringitur in magna luce, & dilatatur in parua. Et istud foramen nominatur oculi pupilla. & hęc tunica nominatur tunica pupillina. Et post istam est coopertura vna corporis vnius grossi, & fortis, & clari, scilicet coloris cœlestis, simile cœlo, factum ad modum cornu albi, & nominata est tunica cornea, & color eius existit ad modum eius tunicę, quę existit sub ea. Et ascendit supra istud, corpus vnum valde album nominatum coniunctiua: pręter quod non cooperit locum nigredinis oculi: & istud nominatur albedo oculi. Et eius ortus est ex pellicula, quę est versus os exterioris cranei. & ortus corneæ est ex tunica forti. & ortus vuę est ex secundina. & ortus araneæ est ex retina. D

De forma Nasi. Cap. XVIII. E

FOrma nasi sunt duę vię diuidentes se in partes duas. Vna earum deriuatur ad extremitatem oris: & alia ascendit desuper, donec iungatur ossi simili colatori. quod cōpositum est versus duas adeptiones anterioris partis cerebri similium capitibus mammillarum, & istę vię circundantur ex vna pellicula grossa orta ex pellicula oris.

De forma Auris. Cap. XIX.

VIa auris est in osse petroso: et ideo nominantur in lingua arabica agari. Et in ipso sunt vię obliquę multę. & tendunt taliter per viam tortam, donec iungantur musculo quinto orto a cerebro, a quo oritur pellicula extensa supra os petrosum. Sed corpus chartilaginosum existens exterius, est auricula nominatum, & istud est manifestum.

De forma Linguæ. Cap. XX.

LIngua est caro mollis et alba inuoluta venis multis & paruis, in quibus est sanguis. Et sunt venæ in ipsa, & arteriæ, & musculi in quantitate maiori vltra quod suæ magnitudini videtur conuenire, & ipsa cooperitur pellicula oris. Et sub ista duo existunt orificia ingentia vsque ad carnem glandulosam ipsius, quæ est posita sub radice ipsius. F

De extremitate Oris. Cap. XXI.

EXtremitas oris tendit vsque ad istas vias. Vna ex parte anteriori: & illa nominatur canna pulmonis. Et alia posita est post ipsam ex parte ceruicis supra spondylia colli: & hęc nominatur meri. & per istam transit cibus & potus. Sed per viam cannę pulmonis transeunt spiritus, & intrant, & exeunt per viam anhelitus. Et positum est supra viam istam coopertorium vnum ad cooperiendum ipsam in hora deglutiendi, vt aliquid non possit subintrare de eo, quod deglutitur. quia si aliquid subintrat, incontinenti prouocatur tussis. Et iam præparatum est in hoc loco instrumentum vnum, in quo est vox, versus orificium cannę pulmonis. & istud instrumentum est membrum nominatum epiglottum, & in arabico haugera. & ipsum est compositum ex tribus chartilaginibus compositione pulcra conuenienti esse vocis, ideo vt sit ędificata

A & fabricata ex iſtis tribus chartilaginibus zampogna vna, vel fiſtula ſimilis zã pognę fiſtulę, ſcilicet & flaiboli. Et in concauitate iſtius zampognę eſt corpus ſimile linguę fiſtulę: & in iſtis locis ſunt lacerta multa, vel ſecreta multa.

De anatomia totius Ventris. *Cap.* XXII.

SCias ꝙ concauitas totius ventris exiſtentis ſub oſſe trachee vſque ad os lumbi diuiſa eſt in duas magnas partes. Vna eſt ſuperius cooperiens pulmonem & cor, & ſecunda eſt inferius cooperiens ſtomachum, & inteſtina, & hepar, & ſplen, & fel, & renes, & vuluam, & veſicam. Et diuiduntur iſtæ duę concauitates mēbro vno nominato diaphragma, & iſtud diaphragma incipit a capite pectoris tendens per diametrum inferius ad vnumquodque duorum laterum donec deriuetur. xij. ſpondyli nuchę. & iſtud eſt diuidens inter ſuperiora & inferiora. Demum concauitas ſuperior diuiditur in partes duas, & illę partes diuiduntur vno medio, quod tranſit per medium illarum partium, donec iungatur ſpondylibus nuchę. Et hæc concauitas ſuperior tota nominatur pectus, et terminus ipſius eſt a ſuperiori parte duorum trachee vſq; ad diaphragma, quod diuidit ſuperiora ab inferioribus. & hęc eſt forma pectoris.

B

De anatomia Pulmonis, & cannæ eius. *Cap.* XXIII.

CAnna pulmonis incipit ab extremitate oris, ſicut diximus. & quando deſcendit ſub trachea diuiditur in duas partes. et quælibet pars ipſarum diuiditur in pluribus partibus: & circa ipſas ædificata & fabricata eſt caro pulmonis. & iterum ædificata eſt ex omnibus iſtis cannis diuiſis, & venis exiſtentibus ſub ipſis caro pulmonis. & caro ædificata & fabricata circa ipſas eſt corpus pulmonis. medietas vero pulmonis eſt in concauitate dextra, & medietas alia in concauitate ſiniſtra. Et canna, ſcilicet ipſius pulmonis pręparata eſt & compoſita ex chartilaginibus in forma annulorum: ſed non ſunt annuli completi, eo quod in quantitate partis tertiæ annulorum ipſorum extremitatibus ſuis coniungitur pellicula vna tendens per viam rectam: & coniunguntur iſti annuli ſimul villis et ligaturis multis. Sed iſti annuli proprie ſunt duri & chartilaginoſi, & gibboſitates iſtorum annulorũ ſunt verſus partem exteriorem corporis, & poſſunt palpitari manibus, ſcilicet pellicula coniungens annulos per viam rectam. Sed locus rectus ipſorum coniũctus eſt meri. Et hoc eſt, ac ſi imaginatus fueris in corde tuo fiſtulam vnã vnius
C cannę. & tertia pars inciſa ſit in longitudinem, & partes duę integrę remaneãt, & pars tertia inciſa in longitudinem coniuncta ſit glutine cum charta vna cum ambabus extremitatibus linea recta ſiue perpendiculari. & tandem intelliges cannam pulmonis per viam conuenientem & rectam.

De anatomia Cordis & forma eius. *Cap.* XXIIII.

FOrma cordis eſt rotunda ad modum pineæ, quæ in Arabico nominatur ſemiara. ſed eſt tranſuerſa, eo ꝙ acuitas cordis exiſtit verſus inferiora corporis, & radix verſus ſuperiorem partem corporis. Et habet pelliculam vnam groſſam circundantem ipſum: ſed non coniungitur tota verſus radicem. Et poſitum eſt in medio pectoris: ſed caput eius, ſcilicet acuitas tēdit magis ad partem ſiniſtram. Et arteria magna oritur ex iſta parte, ſcilicet ſiniſtra. & ideo apparet pulſus maior in iſta parte. & propter hoc imaginantur aliqui, ꝙ cor ſit poſitum in iſta parte. Et habet cor concauitates duas magnas, vnam ex parte dextra, aliam ex parte ſiniſtra. Et verſus radicem ſuam eſt res vna ſimilis chartilagini: & ipſa eſt quaſi fundamentum totius cordis. Et a concauitate dextra ad ſiniſtram ſunt vię. Et in concauitate dextra ſunt orificia duo. Vnum ipſorum eſt orificium uenę coniunctę hepati, quę oritur ab hepate ſecundũ Gal.

& a corde secundum Aristote. Et supra istud orificium sunt pellicule tres aperientes se, seu dilatantes in ora introitus sanguinis in ipsum, & demum clauditur clausione conuenienti. Et orificium secundum est orificium venę coniungens se ex ista concauitate in pulmonem, & est vena vna, quæ non pulsat, eo ꝙ tunicæ ipsius sunt grossæ ad similitudinem arterię, & istud orificium habet pelliculas aperientes se extra, &* non latus ex aduerso pelliculaꝝ alterius orificij. Et in concauitate partis sinistræ sunt duo orificia, vnum est orificium arteriæ magnę, & habet pelliculas tres aperientes se intrinsecus versus partem exteriorem, & secundum est orificium arteriæ coniungentis se in pulmone. & supra istud orificium est pellicula vna, aperiens se intus & extra. Et habet cor additiones duas similes auribus, vna ex parte dextra existit, & altera in sinistra. Et pulmo est volatizans supra cor, & cor habet texturas multas variantes se in oppositione. D

* al.l.nunc

De forma Stomachi & Meri. Cap. XXV.

IAm diximus ꝙ in extremitate oris sunt vię duę: vna est via animę, scilicet aeris ad pulmonem: & secunda est via cibi & potus per meri. & hoc vocatur meri. Et istud compositum est ex duabus tunicis. vna est extrinsecus & est carnosa, & textura ipsius tendit in latitudinem. & alia est intrinsecus, & est* neruosa, & textura ipsius tendit in longitudinem, et aliquid ipsius tendit per diametrum. & ipsum positum est in posteriori parte supra spondylia colli, & ipsum elongatur, & descendit inferius, donec transeat diaphragma, & ligatum est spondylibus & villis ipsum ligantibus, Et quando transit diaphragma dilatatur, & fit ex ipso stomachus, & tendit aliquantulum versus partem sinistram. & ideo dicitur ꝙ caput stomachi quiescit in parte sinistra, & fundum in parte dextra. imagina ergo in corde tuo cucurbitam vnam rotundam habentem collum longum, & cum ipsa iungatur collum aliud, & sic intelliges formam stomachi et meri, nisi ꝙ stomachus existit a latere versus deorsum aliquantulum longus. & vnum ex duobus capitibus ipsius stomachi superius est meri, et inferius est principium intestinorum, & nominatur portanarium, & in Arabico albeb. Et ipse, scilicet stomachus est ligatus spondylibus, & etiam cum aliquibus intestinorum fortibus ligaturis sustinentibus ipsum. Et corpus stomachi compositum est ex tribus tunicis, textura vnius tendit in longitudinem, & alia vadit per diametrū, & illa est intrinsecus: & est illa tunica, idest* neruosa, & exterior est carnosa, & textura ipsius tendit in latitudinem. E

* al.l.musculosa.

* al.l.musculosa.

De forma Intestinorum. Cap. XXVI. F

INtestina composita sunt ex duabus tunicis. & habent texturam tendentem in latitudinem solum, & super tunicam interiorem adest viscositas, nominata in Arabico lasuen. inuestita ex ipsa inuiscatione, siue viscositate a natura. Et oīa intestina sunt sex: tria minuta, & sunt superiora, & tria grossa, & sunt inferiora. Et principiū minutorum est intestinum coniunctum fundo stomachi nominatum duodenum. Et post ipsum est intestinū nominatū ieiunū. & ista duo sunt erecta in longitudine corporis, & orificia istorum coniunguntur in hepate plus alijs intestinis. Et post ieiunum est intestinum nominatū gracile: et ipsum reuoluitur reuolutionibus pluribus. & latitudo istorum trium intestinorū est ad modum vel ad quantitatem latitudinis portanarij. Et post ista est intestinum nominatum orbum. et istud intestinum est latum non habens transitum nec iter, sed simile est fisculo vel marsupio. & quia non habet nisi vnum os, ideo per ipsum intrat, & exit quicquid intrat & exit: & ipsum est in parte dextra positū. Et post istud est intestinum nominatum colon. & incipit a parte dextra tendens per latitudinem ventris ad partē sinistram. Et post istud est intestinum rectum. & istud intestinum rectum habet concauitatem amplam, in qua coadunantur feces, sicut vrina in vesica coadunatur. & super orificium istius est lacertus vringę,

A *De forma Hepatis.* Cap. XXVII.

HEpar positum est in latere dextro costarum superiorum ex costis superioribus. Et forma ipsius est forma lunę. & est habens concauitatem in parte lateris stomachi, & additamenta. & aliquibus insunt quatuor, & aliquibus quinque. & ipsum est cooperiens supra latus dextrum stomachum. Et gibbositas ipsius est versus diaphragma, & est ligatum ligamentis coniungentibus se pelliculę existenti supra ipsum. Et oritur a concauitate ipsius hepatis canale vnum nominatum ianua hepatis. & forma ipsius est forma venę, nisi quia est non habens sanguinem. & illud canale est diuisum in partes: & illę partes sunt partes multę in quantitate multa, & veniunt ex ipsis, scilicet partibus partes multæ ad fundum stomachi, et ad intestinum nominatum duodenũ. & multæ etiam partes ad intestinum veniunt ieiunum, & demum ad residuum aliorum intestinorum, donec iungantur intestino recto Et istud canale, quod est in porta hepatis, diuiditur etiam in partibus interioribus ipsius hepatis ad partes minutas, s. ad uenas capillares similes capillis. Et a parte gibbositatis hepatis apparet vena magna, a qua omnes venæ totius corporis exeunt, sicut diximus in anatomia venarum. & radix ipsius venę diuiditur ab hepate ad partes minutas
B similes capillis, & obuiatur in partes diuisas a canali nominato porta. Et nutrimentum chymosum intrat in hepate per suam ianuam, & in illis venis decoquitur, donec redeat ad sanguinem, & demum exit per illam venam magnam existentem in sua gibbositate.

De forma Splenis. Cap. XXVIII.

FOrma splenis est longa. Et positus est in parte sinistra ligatus ligamentis coniungentibus pelliculę existentibus supra ipsum. & est continuatus stomacho ex vna parte, & ex alia parte costis posterioribus. Et oriuntur ab ipso conducta duo: vnum ex ipsis coniungitur ori stomachi, & aliud coniungitur in hepate versus concauitatem.

De forma Fellis. Cap. XXIX.

FEl positum est in hepate, & habet vias duas: vna coniungitur in concauitate hepatis, & alia ramificatur, & coniungitur inferioribus intestinis, & in fundo stomachi.

C *De forma, & anatomia Renum.* Cap. XXX.

DVo renes positi sunt in latere duorum laterum spõdilorum nuchę ꝓpe hepar, & ren dexter est in altiori loco rene sinistro. Et vnumquodq; habet colla duo. vnum ipsorum coniungitur in vena magna ascendente a gibbositate hepatis, & aliud descendit inferius, donec coniungatur in vesica coniunctione mirabili. & istę duę vię, scilicet ista duo colla, nominantur in Arabico alalbin.

De forma Vesicæ. Cap. XXXI.

LOcus vesicæ est inter anum & vmbilicum, qui locus est nominatus in Arabico ana.[a] Et composita ex duabus tunicis: & in orificio sui est lacertus vnus. Et vrina venit a renibus ad ipsam p vias nominatas alhalbin. & istæ duę vię tendunt per diametrum, & vadunt etiam per longũ, donec transeant infra in vesicam. & oritur ab ipsis corpus vnum simile pelliculę, quę aperit vesicam, & claudit eam ex parte renum, & istud est sine dubio, vt aliquid non redeat de vrina ad renes.

a Vesica ẽ cõposita ex duabus tunicis. Idẽ. 19. tertij. c. 1. p hoc sane intellige lrãm Auic. 15 tertij. c. 1.

De anatomia Mirach, & Zirbi. Cap. XXXII. D

MYrach, quod etiam in Arabico nominatur Myrach, habet sub lacerto existente in vestito sub ventre pelliculam vnam, & est plana. & post istam est coopertorium, & post sunt intestina. Et iuuamentum istius pelliculę est ad obuiandum, ne intestina simul commisceantur, sicut fit in ægritudine in Arabico nominata sachot. Et iuuamentum coopertorij est ad calefaciendū intestina, et de istis ero locutus largius in libro Sanitatis.

De anatomia Veretri, & Testiculorum. Cap. XXXIII.

ORitur ex osse vmbilicali corpus neruosum, musculosum, amplum, & multarum concauitatum. & sunt sub ipso arterię multę & latæ, vltra id, quod conueniret suę magnitudini. & istud corpus est veretrum. Et oriuntur a pellicula vię duę nominatę in Arabico albarbach, & demum ramificatur & generatur ex ipsis pellicula, scilicet bursa testiculorum, & etiam testiculi. & veniunt a latere interiori ex parte venarum inferiorum rami habentes inuolutiones & ligamenta multa, & circundantur carne glandulosa alba. Et habent testiculi vias duas venientes ab ipsis ad veretrum. E

De anatomia Mamillarum. Cap. XXXIIII.

MAmmilla est composita ex arterijs, venis, & musculis: & est repleta carne glandulosa alba. & istæ arteriæ & venæ diuisę sunt in mammillis in partes multas minutas, & reuoluuntur, & torquentur reuolutionibus, & tortionibus multis.

De anatomia Vuluæ. Cap. XXXV.

VVlua posita est inter vesicam & intestinum rectum: sed est superans vesicam ex parte superiori, & ligata est ligaturis lenibus: & ipsę sunt musculosæ, vt de facili possint extendi, & dilatari, & coadunari, & cōstringi. Et habet cameras duas iungentes in vno orificio. & quælibet istarum camerarum habet loca concaua, & nominata sunt in Arabico aluech. & ista sunt orificia venarum, vnde sanguis menstruus transit in vuluam. Et post illas, scilicet duas cameras sunt additiones, quæ testiculi duo mulieris dicuntur, & sunt minores testiculis virorum. Et id, quod superat ex vulua, durat vsq; ad orificium ipsius, quod nominatum est in Arabico fereg. habet additamenta prohibētia ipsum a frigore. Et orificium vuluę virginis est crispum. & ex crispitudine illa oriuntur venæ minutæ habentes pelliculam vnam contextam duabus texturis: vna tendit in longitudinem, & illa est minor, & altera vadit in latitudinem. Et quantitas huius anatomię membrorum sufficiat hic. & si aliqui volunt plus addere, addant. F

AVERROIS COLLIGET

LIBER SECVNDVS.

SVMMA LIBRI.

De Sanitate.

De Sanitate, & de Complexione, atque Compositione membrorum in uniuersali. Cap. I.

A SANITAS est bona dispositio in membris corporis humani, cum qua ipsum operatur operationem, quam habet agere per sui naturam, & patitur passionem, quam habet pati. Et ista definitio est ex definitionibus per se notis. Et ideo, quia membrorum, secundum ꝙ testificatur sensus, sunt duæ species, consimilis, & officialis: debemus intelligere in vnaquaque specie ipsorum quid ipsa est, & ponere differentias earũ, & postea debemus enarrare quæ est actio & passio, quæ appropriatur vnicuique membro. & quando nos faciemus istud, tunc cognoscemus quid est sanitas vera cognitione. Et incipimus loqui super corpus consimilium partium. Et dicimus ꝙ via in cognitione rei, cum qua operatur membrum consimile suas operationes, & patitur suas passiones, est via, per quam nos possumus certificari in radicibus istius scientiæ: postquã nos reperimus hæc verba declarata in Naturali philosophia, scilicet ꝙ omnia corpora similium partium, inquantum sunt similiũ partium, sunt composita ex quatuor elementis, scilicet ex igne, aere, terra, & aqua. Et est declaratum in libro Generationis & Corruptionis, ꝙ via generationis non est nisi ex parte temperantiæ commixtionis, & complexionis. Et in Quarto Meteororum est declaratum, quod complexio & commixtio non fit nisi per modum decoctionis, quæ decoctio non fit nisi per calorem. & ꝙ differẽtia quæ

Definitio Sanitatis.

2. de Gñat. t. c. 49. Co. magno. & t. c. 30. & 14.

B reperitur in istis corporibus consimilibus non euenit nisi secundum differentiã, & mensurã seu temperantiã calidi, frigidi, humidi, & sicci, & secundum ꝙ inuenitur in eis alia forma temperantiæ & est determinatum ibi, ꝙ formæ eorum non sunt aliud quam formæ temperantiæ complexionalis, & ꝙ accidentia, quæ sunt propria in vnaquaque specie ipsorum, non sunt stantia per se, sed sunt sequentia formas complexionales. Et hæc est narratio, quæ erat multum necessaria anticipare hic: & sunt verba, quæ sunt declarata in Naturali philosophia ꝑ demonstrationes proprias & ordinatas. Et quando Medici student tractare de istis rebus in huiusmodi arte, eorum verba non sunt super ista nec propria, nec ordinata, eo quod student attribuere res vniuersales entibus particularibus. & ideo eorum dicta non sunt propria, & non sunt super viam, quam intendũt probare. & tunc cadunt in re, quam credunt adducere per demonstrationem. Et ista res accidit Galeno in libro de Complexione, scilicet ꝙ doctrina eius in illo libro non incedit secundum doctrinam, quam fecit in libro de Elementis per viam demonstratiuam, & ista verba erunt multum leuia apud illum, qui studuerit in Logica etiam paruo tempore. Et modo volumus reuerti ad ordinem verborum nostrorum, & dicimus quod istæ res, quando erunt secundum modum quem diximus, tunc erit intellectum, quod res, quam diximus, quod membrum

Contra Medicos.

Mēbrū cō-
ſimile agit
ſuas opatio-
nes per for-
mā comple-
xionalem.

conſimile agit cum ea actionem ſuam, aut paſsionem ſuam patitur, non eſt alia D
res quam forma complexionalis, quæ prouenit a menſura commixtionis quatuor elementorum. Et quoniam res miſcibiles non inueniuntur in mixto niſi duobus modis. Vnus eſt, vt menſuræ ſint æquales: & iſta mixtio vocatur mixtio æqualis, comparando ipſam extremitatibus, eo ꝙ eſt in medio earum non declinans. Secundus eſt, vt non ſint in æqualibus menſuris. & iſta etiam inæqualitas eſt multis modis. & ſecundum iſtam inæqualitatem ſunt diuerſificatæ, & inæquales factæ complexiones ſpecierum. Sed dabimus pro exemplo huius, quod ſicut complexio equi eſt diuerſa a complexione hominis, ideo quia menſuræ elementorum ſunt mixtæ in eo ſuper latitudinem diuerſam commixtionis menſurarum earum in homine. Et ideo, ꝙ illa forma complexionalis, quæ eſt propria in vnaquaque ſpecie, inuenitur in ipſa eadem ſpecie in æqualitate & diſtemperantia media inter multum & parum, & etiam habet latitudinem, quę recipit plus & minus intra extremitates, quæ temperantia & æqualitas non exit de eis, niſi quando corrumpitur forma ſpecifica earum, neceſſe eſt ex hoc, ꝙ vna & eadem complexio ſpecialis ſit æqualis & exiens ab æqualitate. Et iſtud eſt aut in vna quatuor qualitatum, aut in duabus, quarum poſsibilis eſt compoſitio adinuicem, ſcilicet actiuarum & paſsiuarum, quarum vna non contradicit alteri, ſcilicet calida & humida, frigida & ſicca, aut calida & ſicca, frigida & humida. ergo complexiones conſimilium partium ſunt de neceſsitate nouem, ſcilicet æqualis calida, frigida, ſicca, & humida, aut calida & humida, aut calida & ſicca, aut frigida & humida, aut frigidida & ſicca. E

Vide Gal. 1 cōplexio. c. 2, 3, & 8.

Cōtra Gal.

Sed ſi inueniuntur iſtæ nouem in corpore hominis in fine ſimilanti fini extremitatis elementorum in menſura qualitatum, iſtud non poſſet eſſe, ſi non eſſet poſsibile inuenire corpus conſimilium partium, in quo menſuræ elementorum eſſent æquales penitus in quantitate. & viæ ſpeculationis multum neceſſariæ ſunt hic. Tamen apparet, quod eſt impoſsibile eſſe hoc in quantitate partiū eorum, ſcilicet in grauitate & leuitate. ideo dominans ſuper corpora partium conſimilium eſt aqua & terra: ideo habent coagulationem & firmitudinem. & qualitates, quæ faciunt ipſa firmari & compleri, ſunt illæ, quæ faciunt coctionem & digeſtionem, & ideo eſt appropriatum* generabile dominationi partis agentis & calidæ, & patientis humidæ, cum quibus fit mixtio & coctio. Et totum hoc eſt declaratum in Quarto Meteororum, & ab illis regulis eſt probatum, quod complexiones non ſunt niſi quinque ſolum: vna ſcilicet æqualis, & quatuor inæquales. & quod eſt impoſsibile duo corpora inuenire, quæ ſint communia in caliditate, quod vnum ſit ſiccius alio, ſicut opinatur Galenus in puero & iuuene. & iam declarauimus iſtud in alio loco melius. Et ſcias in ſumma quod menſuræ duarum qualitatum actiuarum ſumuntur a menſuris duarum qualitatum paſsiuarum, eo quod formæ propriæ habent materias proprias ſub eis. F
Et nos videmus, ſi nos exiremus ab intentione publica multitudinis Medicorum, eſſet difficile intelligere. & ideo nos loquimur de hoc nimis. Et adhuc error, qui accideret ex hoc, in hac arte eſt multum paruus. & ideo non facimus hic nouum præceptum. Et etiam error, quem diximus de temperata complexione, eſt paruus. Et ideo dicimus, quod eſt verum verbum Galeni de eo, quod dixit de cute volæ manus. & magis in iſta pala vel palma apud Arabes, & ſonat pro extrema parte palmæ verſus digitos palmæ. & plus in iſta, quæ eſt ſuper partem, quæ vocatur formiculata. Et quando erit totum hoc, quod narrauimus, tunc res, cum qua operantur partes conſimiles ſuas actiones, aut patiuntur ſuas paſsiones, eſt de neceſsitate vna iſtarum nouem complexionum, ſiue ſint partes conſimiles alijs, ſiue non. Et ideo neceſſarium eſt ſcire naturalem complexionem de iſtis nouem complexionibus cuiuslibet membrorum, quod illa complexio eſt temperata, comparando ipſam actioni membri, aut paſsioni eius. Et iſta temperantia eſt illa, quæ eſt dicta temperantia ſpecialis ſpeciei. & ipſa eſt illa complexio, quam oportet conſeruari in hac arte, aut reſtaurari. Et quando ſtabimus ſuper complexionem cuiuslibet membrorum conſimilium, tunc ſtabimus ſuper complexionem membrorum compoſitorum ex ipſis, & quan-

Idē. 4. Meteororū. cō. mag. & 29. & 1. Cœ. 7. & 2. de Genera. 45.
*a. l. naturale.
Cō. magn.
Idē infra. c. 4. ſed 7 h'. c. 23. curādo cōcedit eas.

Prīo cōplō 9. et 2. tra. 7. c. 13. & 1. theoricæ. c. 7. & vide, 2. de Aīa. 113. & prīa pri. doct. 3. c. 1.

A doque plus: ideo quod complexio, quædam est, quæ appropriatur membro officiali inquantum est officiale, & quædam est appropriata ei inquantum est cõsimilium partium, non ex parte vnde est officiale. Et quando nos stabimus ex hac parte super complexionem cuiuslibet membri membrorum officialium, tunc poterimus stare super complexionem temperatam appropriatam toti corpori:ideo quod complexionem nos non appropriamas, nisi in hoc, quod est inuenta membris officialibus, ex quibus est compositum, & ex membris officialibus, & ex parte consimilium. Et est necesse vt scias in primis quod ex membris vel corporibus quædam sunt composita ex elementis prima compositione, & quædam sunt composita mediante prima compositione. & membra consimilia, quæ sunt partes animalis, sunt huiusmodi speciei: ideo quia non generantur nisi ex sanguine solummodo, & sanguis generatur ex cibis & potibus. Et scias quod sperma non est ex rebus, quæ sunt pars membri, aut simplex, aut aliquod aliud membrorum, sicut declaratum est in Naturali philosophia. & ego faciam longiorem sermonem in tractatu de iuuamento membrorum. Nec etiam melancholia, cholera, & phlegma sunt elementa membrorum consimilium per viam, secundum quam est sanguis. Ideo quod res, quæ generantur plus quam ex vna re, non complentur, nisi quando miscentur illæ res adinuicem, & faciũt vnum corpus. sicut est squinzibin, quod fit ex commixtione mellis cum aceto & aqua, quorum quodlibet stabat per se in actu, & in vulua non inueniuntur

Cõtra Medicos. vide I paraphra. de Aĩalibus.

Tres humores non sunt mẽbrorũ elemẽta vti sanguis.

Secũda rõ.

B melancholia nec colera in actu, quæ misceantur cum sanguine, ad hoc vt sint postea pars membri. sed cholera & melancholia sunt in corpore hominis ex certis iuuamentis, quæ nos festinamus declarare. Sed phlegma est materia remota: ideo quod ex ipso non generantur membra, nisi quando fit sanguis. Et duæ choleræ non sunt materiæ membri nec propinquæ, nec remotæ, ideo quia est impossibile ipsas conuerti in sanguinem. sed ipsæ sunt in eo in potentia: quia quando corrumpitur, multoties conuertitur ad eas. Et non fecit eos errare in hoc, nisi locus consequentis: ideo quod viderunt, quod elementa non inueniuntur in composito ex eis nisi in potentia, cum dixerunt hoc. Sed & non conuertitur, quod res, quæ inuenitur in alia re in potentia, sit eius elementum: sed sanguis est materia transibilis, vel mutabilis ad aliam rem per accidens, non sicut est materia cibus istorum per accidens: sed sicut vita est materia mortis. Et ideo non dicitur quod fex & spuma sit elementum vini: sed dicitur quod vinum est completum existentibus separatis istis ab eo: ideo quia sunt eius superfluitates separatæ ab eo, quando digeritur. ita sunt veræ duæ choleræ cum sanguine, eo ꝙ quodlibet generabile habet aliquam superfluitatem, quæ separatur ab ipso tempore digestionis.

Prima rõ.

Rñsio rationi Medicorum.

C

De complexionibus membrorum consimilium. *Cap. II.*

ET postquam est declaratum istud, reuertemur ad ordinem nostrum ad enarrandum complexionem quorumlibet membrorum consimilium, & ab illo procedemus ad cognitionem eorum actionum, & passionum. Et dicamus quod ossa apparent ex suo esse, quod frigiditas & siccitas dominatur super ea: & similiter chartilagines, & pili, & chordæ, & ligamenta, & nerui, & venæ, & panniculi: eo quod calor ea coxit, & frigiditas congelauit: & ideo mollificat ea calor, aut dissoluit. Et ista qualitas est in vno eorum plus q̃ in alio. Et videtur ꝙ siccior omnibus sit pilus: post illum os, & post illud chartilago, & post ligamẽtum, & post illud panniculus, & post illum venę, & post illas sunt venæ pulsatiles, & post illas neruus, vel musculus. Sed superfluitas frigiditatis eorum est ista, ꝙ pilus est frigidior omnibus, & post illum ossa, & post illa chartilago, & post illam ligamentum, & post illud panniculus, & post illũ lacertus, & post illũ venæ pulsatiles, & nõ pulsatiles. Et ista mẽbra frigida & sicca non appropiantur frigiditati nisi propter hoc, quod frigiditas est illa, quæ complet ea, & dominatur in eis: non ꝙ ipsa sint priuata calore, sicut

Ordo, quem sequitur Aui. prima primi c. 2.

ipsa sunt appropriata siccitati, ideo ꝙ siccitas est illa, quæ complet ea, & dominatur in eis: non quod sint priuata humiditate, quia mixtio & digestio stant super humiditatem, & calor qui est in istis, est in specie specierum accidentis. Sed membra, super quæ dominatur calor & humor, sunt caro, sanguis, & spiritus. Sed calidius omnibus est spiritus, & post illum est sanguis, & post illum caro. Et per istam eandem viam incedunt humiditates: ideo quod spiritus est de genere aeris, & aer est humidior aqua, sicut declaratum est in Naturali philosophia. Sed inter membra frigida & humida in primis est adeps, & post illum est pinguedo, & post illam cerebrum, scilicet substantia medullaris, & humiditates incedunt secundum hanc viam. Et hic est pelagus, in quo aliquis multum haberet nauigare, si tempus adesset. & in alijs nostris libris iam locuti sumus prolixe. Sed multum recordare, & caue ne obliuiscaris quod dictum est supra, scilicet ꝙ de necessitate est, quod sint gradus virtutum actiuarum super vnam & eandem complexionem secundum comparationem graduum virtutũ passiuarum, & non intendas post consilium ignoratum in hoc. & conueniens est Medico recipere complexionem istorum membrorum a Naturali. D

De complexionibus membrorum Officialium. Cap. III.

ET nunc incipiemus a complexione membrorum officialium, postquam diximus de complexione consimilium. Et dicimus ꝙ cor, postquam est compositum ex panniculis & ligamentis & neruis, est de necessitate calidum propter multum spiritum existentem in eo, & propter sanguinem existentem in eo, & etiam propter partem carnosam quam habet, & stat in corpore ad similitudinem vnius clibani ignis in domo. Sed si est siccum, sicut dicunt Medici, aut temperatum, aut declinans ad humiditatem, hoc est speculandum. Sed mihi videtur quod est declinans ad humiditatem propter spiritum existentem in eo. Sed illud, quod videtur ex hepate ex sua essentia, est ꝙ sit calidum & humidum: propterea quia maior pars suarum partium est carnosa, sanguinea, & etiam ad ipsum transmittuntur multæ arterię. Et hic multa sunt inquirenda. & quia Medico non pertinent, ideo dimittamus. Et cerebrum est frigidum: ideo quod maior pars suarum partium est substantia medullaris, & neruosa, & similis huic. Et natura medullæ, quę est in ipso, est diuersa a natura medullę, quę est in ossibus. qa tu vides, ꝙ nõ est in eo pars pinguosa, aut vnctuosa. & quando coquitur ad ignem, ingrossatur & desiccatur: ideo quod pars aquosa, quæ est in eo, resoluitur propter calorem, & remanet pars terrestris. Et quemadmodum diximus de cerebro, eodem modo diximus de nucha. Sed splen, & renes ipsa etiam sunt de membris calidis & humidis: quamuis renes sint in hoc sub splene in gradu propter grossitiem sanguinis, qui stat in splene, sicut splen est in hoc gradu satis inferior hepate. E F

Cor magis declinat ad humiditatẽ.

De Complexione temperata, & de distemperatis totius corporis. Cap. IIII.

ET postquam est declaratum in complexione membrorum officialium & consimilium, ab isto possumus cognoscere quid est temperata complexio totius corporis. Quod si inueniuntur ista membra proportionata super istas complexiones, ipsum est temperatæ complexionis penitus. & inueniuntur in eo istæ proprietates, & illa signa, quæ dicit Galenus ꝙ inueniũtur in temperata complexione. Et manifestum est, ꝙ ista temperantia non dicitur nisi in comparatione omnium partium totius corporis: ideo quia impossibile est istis mẽbris cõsimilibus exeũtibus eis a sua complexione naturali, aut in vna qualitate, aut in pluribus, ꝙ nõ superueniat ꝑmutatio, aut corruptio ꝑ istum exitũ. Et iste exitus habet multas cãs, aut ꝑ clima, aut propter materiam, aut propter agens, aut ꝓpter mutationem quatuor ætatum, eo ꝙ puer est calidus &

Cõpl̃o masculi calidior & siccior cõpl̃one fœmine. Idem prima primi

A humidus,& iuuenis calidus & siccus,& senex est frigidus & siccus. & hoc manifestum est ex eorum operationibus,& ex propinquitate & longitudine generationis.& etiã masculi complexio est calidior & siccior complexione fœminæ,& hoc manifestum est ex operationibus eorum. Et aliquando permutantur complexiones propter exercitia,& propter cibos,& propter omnia extrinseca. Et sicut potest esse ista permutatio in consimilibus,ita potest esse in officialibus. Et post hoc in totalitate totius corporis concordantibus nobis ipsa omnia adinuicem. Et postquam est possibile esse hoc,& etiam ostensum quod exitus complexionum exeunt ad octo species apud Medicos;tunc res, propter quas operatur membrum suas actiones,& patitur suas passiones,aut totum corpus,sunt nouem species apud Medicum, vna temperata,& illa est naturalis, & octo sunt distemperatæ,eo ꝙ corpus,cui dominatur caliditas in membris & siccitas,appropriatur caliditati & siccitati,& sic in reliquis speciebus. Et hoc modo intellige,ꝙ species complexionis sanitatis sunt nouem. Et temperata communicat cum ambabus speciebus membrorum: saluo ꝙ ipsa est in simplicibus primo in substantia,& in compositis secundario & per accidens. Et ideo,quia Medici appropriant complexiones distemperatas qualitati actiuæ & passiuæ, conueniens est appropriare complexionem totius corporis istis duabus qualitatibus solum.& propter hoc sunt secundum rationem complexiones distemperatæ solum quatuor.

B

c.3.doc.3.& Gal.2.complexionũ. Intellige ergo oppositas authoritates cõtrariarũ morbis Hipp. c.103.& in libro de Victus rõne. c.215.& Gal. 2.de Sptmate.& 25.particula Aphorismorũ Rabbi Moysi.

Complexiones distẽperatæ sunt tñ quatuor. Idẽ supra.c.1.

De Sanitate membrorum officialium, & eius speciebus. Cap. V.

ET postquam est declarata sanitas consimilium partium propter earum complexionem temperatam,quam habent propriam,& in substãtia cõseruatam,& per accidens membrorum officialium & totius corporis: modo redeamus ad declarandum sanitatem membri officialis substantialiter,inquantum est officiale,& species eius. Et dicimus,ꝙ membra officialia,ideo quia sunt composita, apparet ex eorum esse quod non operantur suas actiones, & patiuntur suas passiones, nisi quando sunt in sua qualitate, & in qualitate quantitatis,inquantum ipsa est quantitas, & in positione sua secundũ modum naturalem,& in continuatione partium suarum, & in contiguatione terminorum eorum in coniunctione sua,& separatione,& in qualitate coniunctionis & separationis eorum,& situs eorum,& ordinationis. Et quidam sunt, qui opinantur ꝙ istud intret in genere positionis. sed si vocatur positio, hoc non est

C nisi propter æquiuocationem. Sed qualitas eorum est,ꝙ sit forma eorum naturalis,& ꝙ concauitates eorum,& viæ sint secundum formam naturalem in eorum largitate & strictura,& ꝙ sint eorum superficies in lenitate & asperitate secundum modum naturalem. Sed quantitas est in tempore, quando inuenitur harum partium numerus naturalis, & eodem modo in suis mensuris. Sed modus eorum in coniunctione est etiam modus ille naturalis, sicut coniunctio partis membri officialis,pars parti,& separatio eorum pars a parte.& qualitas coniunctionis,& separationis intrat in hoc. Et continuatio,& contiguatio, & terminatio,& separatio,& coniunctio manifesta sunt. Sed continuatio plus conuenit in membro consimili quam in officiali.& paruum & magnum sunt in genere mensuræ:& sunt appropriata quantitati continuæ,sicut sunt satis,vel multum & parum appropriata quantitati discretæ:quamuis mensura in hoc ꝙ appropriatur, sit conuenientius appropriare eam membro consimili quam officiali: ideo quia officiale non est super mensuram suam naturalem,nisi quando est quodlibet consimilium,ex quibus est compositum super mensuram suam naturalem. Sed positio naturalis,quæ est in membro,hoc est vt sint eorum partes oppositæ membris manifestis, sicut cõsuetudo est membri positi. & istud erit locus membri naturalis in corpore, sicut est hepatis & stomachi.& sic in alijs est intelligẽdum, & ita est modus iste in positione partis membri in seipso, pars parti. Sed

quod diximus, quod erit modus ipsius ex communicatione eorum partium suis D partibus, est modus naturalis, hoc existit in * positione prima, quæ generalis est omnibus membris corporibus, sicut est communicatio omnium membrorum principalium, eo quod non complerentur eorum operationes, nisi cum eis. & etiam hoc est inuentum in membro cum membro, sicut communicatio stomachi cum cerebro in operatione sua, quæ est appetitus. Et sicut est in partibus vnius & eiusdem membri officialis cum partæ, quæ dominatur plus in operatione illius rei, sicut est communicatio omnium partium oculi ad crystallinam humiditatem. Sed sunt* gradus coniunctionis, & separationis, & eorum qualitatum. quoniam sunt ex membris, quę separata sunt absque ligaturis, sicut sunt digiti. Et eorum sunt, quæ associantur ligaturis vel adeptionibus, quorum partes intrant partes. & eorum sunt, quorum coniunctiones sunt nodatiles. & hoc modo potest esse quod mouetur membrum, quod est pars coniunctionis ipsius situs. Sicut est planta manus, quæ est pars coniunctionis brachij. quod est nominatum in Arabico scahat. & ipsa planta coniuncta est ligaturis & adeptionibus, & cum hoc est coniunctio nodatilis. Istę sunt species dispositionū, quæ quando sunt in membris officialibus, tunc habent agere suas actiones naturales, & pati suas passiones, siue illas, quas habent ab * vtilitate, siue illas, quas habent a nobilitate. Et a capitulis anatomię, quę ordinata sunt per multos alios authores, poteris scire istas res prolixius. & propter hoc non est mea intentio prolongare me in eis. Et si tu vidisti libros Galeni, & libros aliorum Medicorum, qui sunt secundum suam opinionem, & videbis istum, tunc cognosces quod illud, quod diximus in diuisione specierum sanitatis, est multū melius, & verius quam illud, quod dixit homo quem scis. Et istud melius non poteris cognoscere, si tu non studueris in Naturalibus scientijs: quoniam oportet ꝙ tu teneas de via Philosophorum aliquantulum plus ꝙ̄ de via Medici, & ꝙ iste liber non est factus pro illo, qui incipit tantummodo legere. E

* a.l. cōpositione.

* a.l. genus.

* a.l. necessitate.

De Sanitate aliqualiter in membris consimilibus. Cap. VI.

ET modo incipimus dicere: ideo quod inuenimus de complexionibus sanitatis appropriatis membris consimilibus, quę sunt in fine temperantię secundum se, & quasdam, quę exeunt a temperantia, sed exitu, per quem non prouenit lęsio sensibilis in actione, aut in passione. & similiter est in membris officialibus. & tunc inuenimus ibi qualitatem temperatam, & quantitatem temperatam, & positionem temperatam, & communicationem temperatam. Et ista est bona dispositio, super quam visus fuit Galenus demonstrare in tractatu habitudinis bonę. & qui eam voluerit addere in isto libro, non reputo malum. Ideo species sanitatum, quę sunt in officialibus membris, sunt apud Medicos octo. quatuor temperatę, & quatuor distemperatę, aut augmentatę. Sed quintum genus specierum vel generum dispositionum, quidam sunt, qui opinantur, quod est vnum, in quo communicant membra consimilia & officialia, & illa est forma coniunctionis nostrę. Ideo quia coniunctio est duobus modis, sicut scis, vna est coniunctio nodatilis, alia est coniunctio vera. & vera est appropriata magis consimili, & alia plus officiali. Sed coniunctio vera illa est consimilium, & debet numerari in habitudine sanitatis eorum. Ā modo declarauimus omnes species habitudinum sanitatum membrorum consimilium & officialium, communes siue proprias. & declaratum est in omnibus per quem modum est eorum communicatio. Et necesse fuit illi declarationi: ideo quod operatio complexionis temperatę membri officialis non est vna & eadem operatio cum illa consimilium: ideo quia est consimilibus propria & in substantia, & officialibus secundaria, & per accidens, & alij medici nō subtilitati fuerunt in faciendo hanc diuisionem. F

A *De Actionibus, & Passionibus, & de Virtutibus membrorum.* *Cap. VII.*

MOdo volumus tractare de actionibus, & passionibus proprijs in quolibet membro. & istae intentiones & cognitiones sanitatis stant loco causarum finalium. & illę, de quibus hactenus locuti sumus, stant loco causarum formalium & materialium. & hic est ponendum vnum principium naturale. Et dicimus iam esse ostensum in Naturali philosophia, quod quodlibet corpus est compositum ex materia & forma, & quod materia non est inuenta, nisi propter formam. & propter hoc collectum ex materia & forma, scilicet ens naturale, non est nisi propter operationes suas proprias in ipso. Ideo dicit Aristoteles, quod natura non facit aliquid in vanum. Et similiter inuenitur istud in rebus artificialibus. verbi gratia, quia ligna nauis non sunt inuenta, nisi propter formam nauis, & figuram suam, & est inuentum collectum ex his ambobus propter operationem nauis, scilicet nauigare in aqua. ergo de necessitate est inuenire in membris hominis rem, quae sit etiam hoc modo, scilicet quod sit in eis res stans loco materiae, & res stans loco formae, & res tertia, scilicet actio & passio, quae res
B ipsa erit finis collecti eorum. Et hic est necesse inquirere in primis, quae sit illa res in membris, quae stat loco formae, & quae loco materię, & postea veniemus ad declarandum actionem, & passionem cuiuslibet eorum. Et dicimus quod membra consimilia apparent vt in pluribus eorum quod sint loco materiae compositi. quia ossa manuum, & ligamenta, & chordae, & nerui, & caro, & cutis apparent ex eorum esse quod non sint inuenta, nisi propter formam manus. & forma manus, quae est composita ex illis, non est inuenta nisi propter actiones & passiones, quibus ipsa appropriatur, scilicet quod manus non posset extendi, nec contrahi, nec colligere, nec facere alias suas operationes nisi propter hoc, quod est composita. Et quamuis membra consimilia non sint inuenta nisi propter composita, tamen habent quodlibet eorum per se operationem propriam, quę manifestatur plus in composito, scilicet quod manus non haberet firmitudinem ad sustentandum res, nisi propter ossa: & non haberet posse plicare se, nisi propter carnem, & propter neruos, & alia similia. Ergo postquam diximus quod membra consimilia non sunt inuenta nisi propter composita, necesse est nobis videre, si hic est aliqua res, propter quam sit inuentum compositum & collectum ex eo, cum qua compleatur operatio compositi. Et dicimus, ꝙ actiones, et passiones naturales membrorum
C non fiunt nisi propter calorem innatum in ipsis pręter calorem complexionalem, qui est in membris consimilibus. Et hoc est demonstratum per sciētiam demonstratiuam, & cognitum per experientiam anatomię, ꝙ scilicet inuenitur in corde vnum corpus vaporosum calidum in fine, quod mittitur ab eo ad omnia membra per viam arteriarum. & ita opinatur ꝙ sit in cerebro. Et postquam sic est, & coniunctum huic, quod omnes actiones & passiones non fiunt nisi per calorem intrinsecum, sicut est declaratum in Naturali philosophia, & declarabitur adhuc in isto lib. ergo mēbra non faciunt suas operationes nisi cum formis eorum complexionalibus, & cum eo quod accidit eis de isto calore. & coniūctum in membro de istis duobus caloribus supradictis, istud est sua forma, cū qua agit, & patitur. Et ab hinc potes cognoscere dominationem cordis super omnia alia mēbra: quia tu vides ꝙ ipsum sufficiēs est ex se, et alia indigēt eo. Et similiter cerebrū est in hunc modū super mēbra, in quibus dominatur. ergo mēbra simplicia nō fuerunt inuenta nisi propter cōposita, & composita sunt inuenta propter istum calorem, qui est missus a corde, & iste calor stat in eis loco formae. & per istam collectionem fiūt actiones & passiones, quę sunt propriae in quolibet mēbro. Sed si sufficit iste calor in faciendo hoc, aut sine hoc est alia virtus stās isti calori loco formę, ista non est res, quā Medicus habeat inquirere, sed dimitta nobis. Et dicemus breuiter ꝙ hic sunt alię virtutes pręter formas cōplexionales,

quæ vocantur animæ. Et istud est conueniens anticipare in paucis verbis, antequam tractemus de actionibus & passionibus cuiuslibet membrorum, & narrare quot sunt illæ species, & postea reuertamur ad inquirendum rem, cui appropriatur quodlibet membrorum. & istud erit, quando cognouerimus in primis virtutes, a quibus veniunt operationes. Et scias ꝙ genera operationum sunt notiora quo ad nos quam virtutes, & virtutes apud naturam notiores. Et ideo dicimus, quod Physici & Medici, quando speculantur in operationibus, dicunt quod virtutes, quæ sunt in homine, sunt tres, aut virtus naturalis, aut vitalis, aut animalis. Virtutes naturales apud eos sunt, cum quibus fit nutrimentũ, augmentum, & generatio. Et virtutes vitales apud eos sunt virtutes pulsatiles, quæ sunt in corde, & habent dilatare & constringere, inspirando & respirando. & virtus motiua quæ est in corde, quæ vocatur electiua, per quam mouetur animal ad appetendum rem vel fugiendum ab ea. Et virtutes animales apud eos sunt quinque virtutes sensuum, scilicet tactus, & gustus, & odoratus, & auditus, & visus, & etiam virtus motiua in loco, & virtus imaginatiua, & æstimatiua, & cogitatiua, & conseruatiua, & reminiscibilis. Et ista est diuisio, qua vsi sunt Medici in diuidendo virtutes animæ. & quamuis non sit conueniens, parum tibi potest nocere in hac arte. Sed conueniens omnino est illa, quæ fit secundũ motũ naturalem. ideo quod manifestum est ꝙ istæ operationes non possunt appropriari quatuor qualitatibus solum, sed etiam virtutibus additis super eas, quę vocantur animæ. Et postquam inuestigati sunt super istas operationes, quæ vocantur animæ, dicunt ꝙ quædam sunt operationes quæ approprtantur plantæ, quæ habet tres virtutes supradictas, scilicet nutritiuam: & post illam, cresentiuam, & ista est finis nutritiuæ: & post illam, generatiuam, & ista est, quasi finis crescitiuæ. Et est declaratum ibi ꝙ ipsæ sunt animæ: ideo quia sunt organicæ, & quia non sunt virtutes naturales. quod si ipsi non appellauerunt eas naturales, nisi largo modo, istud esset veritas, si ipsi crederent ꝙ ipsa esset anima secundum relationem, aut secundum operationem. Sed si ipsi credunt quod ipsa in sui essentia sit virtus propria solum, istud est error. & significat super opinionem eorum quod ita est, quia nos videmus quod Gal. in vno suorum librorum assimilat ipsam adamanti, & venit ad diuidendum eam. Sed virtus pulsatiua est de necessitate cibatiua virtus, & diuisiua, & princeps. quia cum ipsa cordat calores alijs membris: & est sicut seruiens virtuti principali cibatiuæ quia cum ipsa conseruatur. Et ideo non est conueniens ponere illam vnam virtutem per se ab alijs virtutibus: ideo, quia est ista virtus animæ nutritiuæ, sicut aliæ quinque suæ virtutes, sicut attractiua, retentiua, & digestiua, & expulsiua, & discretiua: quamuis virtus pulsatilis approprietur plus vitæ propter multum calorẽ, qui est cum ea. Et quidam sunt, qui appellant plantam in ista virtute hayguam, scilicet vegetatiuam. Et forsitan Medici non vocauerunt istam virtutem euentationis vitalem nisi propter hoc quod appropriatur plus vitæ, quamuis sit de genere nutritiuæ, sicut diximus. Sed eorum diuisio, per quam diuidunt virtutes animales ad sensum, & ad virtutem motiuam in loco, & imaginatiuam, & rationalem, & conseruatiuam, & reminiscibilem, est omnino vera: saluo quod virtus motiua in loco non est aliud plus quam elenosóia, scilicet virtus motiua voluntarie, quando concordatur cum ea imaginatio, & consimilium. & ita est declaratum in libro de Anima. Et ipsi numerant virtutem motiuam voluntarie in numero vitalium, & ponunt motiuam in loco aliam speciem. & istud non est conueniens, quia non est nisi virtus nutritiua, & crescitiua, & sensitiua, & generatiua, & imaginatiua, & appetiua & rationalis, & motiua, & lactatiua ex istis, sicut est æstimatio, aut cogitatiua, & conseruatiua, & reminiscibilis. Et iam est hic dictum quod virtus rationalis est magis spiritualis quam imaginatiua: quia perfectio virtutis rationalis est apprehensio rerum vniuersalium, sicut potest intelligi a Philosopho in tertia particula primæ summæ Physicorum, & in primo Posteriorum: quamuis intelligatur contrarium circa finem primi libri Physicorum. Et qui habebit necesse soluere ista dubia, requirat in locis illis. Et qa res vniuersales, quæ sunt apprehẽsiones virtutis ratio-

Marginal notes:

D (beside the first line)

Quinque virtutes aiales iteriores. sed infra de mẽte ꝓpria ponit tres tm̃. sed pria primi doc. 6. c. 5. ponuntur quinque, & tres tantũ a Medico cõsiderandæ. Contra Medicos.

E

Quinque virtutes naturales. idẽ ĩ fine sequentis capituli. Contra Medicos.

F

A nalis, habet particularia, necesse est inuenire in homine virtutem, quæ apprehēdat essentiam illorum particularium contentorum sub vniuersalibus, & virtutem aliam recordantem ista particularia, quæ sunt comprehensa a virtute propria eorum aprehensioni. Et ideo, quia ista virtus apprehensiua particularium non apprehendit ea nisi habitudinibus imaginatis, fuerunt de necessitate tres virtutes, s. æstimatiua, quæ apprehendit essentiam particularium: & reminiscibilis impressionis æstimatæ: & imaginatiua, a qua apprehendit æstimatiuam suā impressionem, sicut seruientes virtuti rationali: ideo quia seruiens præparat seruito ea quę sunt sibi necessaria, aut studet in aliqua rerum appropiatarum seruito. Et manifestum est, ꝙ virtus imaginatiua præparat virtuti rationali ea, quę non sunt apprehensa, sicut est manifestum ꝙ duæ apprehensiones, scilicet scilicet ęstimatiua, & conseruatiua appropriantur apprehēsioni virtutis rationalis. & quando remouentur res vniuersales a virtute rationali, & virtus reminiscibilis facit recordari essentię particularis, & cognoscit illā virtus æstimatiua, & tunc inuenit virtus imaginatiua habitudinem illius essentiæ particularis, quę est recordata a reminiscibili, & cognita ab æstimatiua, & quando imaginatiua iam venit super suam habitudinem, tunc virtus rationalis reducet ad se illud, quod erat priuatum ab ea: ergo istę tres virtutes ex hac parte sunt ministrantes virtuti rationali, & ministrans est lactans. ecce, quia sunt lactantes ex hac parte, sicut dictum est. Et ista verba sunt dimittenda hic, secundum ꝙ stant, & B recuperanda a Naturali, quamuis non sit necessarium arti Medicorū scire hoc, nisi per modum electionis melioramenti. Sed est sufficiens Medico in istis rebus cognoscere complexionem, cui appropriatur vnaquęque istarum virtutum, conseruando ipsam, si esset præsens, & restaurando ipsam, si esset deperdita. ideo quia sufficiens est ei in hac arte venire a cognitione formæ complexionalis ad formam spiritualem: sicut est sufficiens ei venire a cognitione materię ad cognitionem quatuor humorum, & membrorum.

Virtutes animales interiores sunt tres. Idē clarius infra. c. 20. & 3. huius. c. 40.

De iuuamentis membrorum consimilium. *Cap. VIII.*

Sed cum quæsiuit res super locum suum positum in hac arte, tunc erit manifestum ꝙ omnia membra non sunt inuenta, nisi propter has virtutes, & istæ virtutes propter has suas actiones. ergo non est inuentum in corpore aliquod membrorum, nisi propter aliquam actionē istarum virtutum, aut passionem earum. Ideo est nobis necessarium inquirere actiones & passiones membrorum, & complexionem cui appropriantur: & cognoscētes illud, cognoscimus sanitatem cuiuslibet membri per suas finales causas prędictas in hac arte: ideo quia iam cognouimus eam per causam materialem & formalem. Sed C causam efficientem non est necesse nobis hic narrare: ideo quia iam est separata: saluo si ibi esset res, quæ staret loco efficientis in statu conseruante. Et incipiemus a iuuamento membrorum simplicium, et dicemus ꝙ res, quam diximus, quę est necessaria per aliam, est duobus modis. Vnus est, vt sit essentia primæ necessaria essentiæ vltimę, sicut fuit intentio essentiæ consimilium necessaria propter intentionem essentiæ officialium. Alius est, vt non sit ex necessitate: sed est, quia meliora sunt duo quam vnum, & significat nobilitatem in agente & patiente, sicut oculus, qui non est inuentus nisi propter necessitatem videndi: sed natura duplauit eos propter melioramentum duplationis, sicut nos declarare debemus. Sed nos non recordabimur istorum iuuamentorum nisi illius, quod erit magis necessarium.

De membris simplicibus quædam sunt ossa, & similia ipsis, sicut chartilagines, & vngues, quędam sunt nerui, lacerti, ligamēta, panniculi, chordæ, cerebrū, & ossa sua, & nucha, & caro, & sepum, & his similia, & pili, & cutis, & sanguis, & phlegma, & cholera, & melancholia, & spiritus. Sed ossium matus iuuamentum ipsorum est ad fortificandum & stabiliendum, & in summa, ipsa sunt sicut fundamentum totius corporis. Et iuuamentum secundum est ad defendendum & abscondendum, sicut ossa capitis, & ossa pectoris. Sed multitudo eo-

rium in corpore fuit propter motus particulares, & multos: quia manus non poſſet moueri per ſe, niſi eſſet diſcontinuata ab oſſe brachij cum cõtiguitate amborum oſsium, ſcilicet manus & brachij. & ita eſt in quolibet membrorum nodatilium mobilium diſcontinuatorum. Iuuamentum tertium eſt, vt poſsit fieri reſolutio ſuperfluitatum vaporoſarum, ſicut ſunt commiſſurę, quæ ſunt in oſſe capitis. Et poteſt eſſe ꝙ ſunt & alia iuuamenta: ideo ꝙ ſi eueniret aliqua læſio alicui oſsium, non tranſiret ad aliud os alterius membri, quia diſcontinuatum eſt ab illo. Item fuit neceſsitas multorum oſsium propter diuerſitatem figuræ eorum, & qualitates ſecundum illud. propter quod ordinata ſunt, & propter paruitatem & magnitudinem eorum. Sed diuerſitas in paruitate & magnitudine eſt ſicut oſſa parua, quę ſunt in digitis, & oſſa cruris, & coxę. Sed diuerſitas in figura eſt ſicut os, quod de neceſsitate habet eſſe forte. & graue fuit factum durum & clauſum. & illud, in quo fuit intentio vt eſſet leue, fuit factum durum & perforatum in qualitate. & illud, quod habet de neceſsitate eſſe coniunctum cũ carne, fuit factum tenerum, ſicut chartilagines, & ſimilia. & iſta iuuamenta ſunt nota per ſe. & homo poteſt cognoſcere maiorem partem per ſeipſum, vel ab eo, qui aliquantulum ſtuduerit in cognoſcendo. Sed vngues fuerunt facti propter duo iuuamenta. Vnum, quod eſt commune, & eſt propter conſeruationem extremitatum digitorum, ſicut ponitur ferrum in poſtremo haſtæ lanceę. Secundum eſt propter ſuſtentamentum carnis digiti, quando capit aliquid. Et iſtud iuuamentum eſt magis proprium in vnguibus manuum, quam in vnguibus pedum. ſed primum iuuamentum communicat homini & alijs animalibus. In iuuamentis neruorum cadunt multa dubia. Gale. ſentit ꝙ iuuamentum eorum eſt ad ferendum ſenſum, & motum voluntarium omnibus membris. Sed quod apparet a ſententia Ariſtotelis eſt, ꝙ non ſit factus neruus niſi ad temperãdum calorem intrinſecum, ad hoc vt det virtutem ſentiendi. & hęc opinio ſequitur plus iuuamento cerebri. Sed ſi eſt inſtrumentum motus voluntarij, in hoc cadit ſpeculatio. Et confirmatio Gal. quod ſenſus & motus ſint a neruis, eſt, eo ꝙ remoto neruo remouetur ſenſus & motus. & hoc non eſt per viam demonſtratiuam. & iam diſputauimus hoc in libris Logicalibus. Sed apparet quod iuuamentum nerui eſt de genere iuuamenti cerebri. & apparet manifeſte ꝙ naſcãtur ab eo, & ꝙ non ſint fixi in eo, ſicut dixit Galenus. D E

Secundo de Parti. aĩaliũ cap. 8. & in Paraphraſi Auerr. opp. 2. de Aĩa. 7. &. c. 116. vide. 3. de Natura aĩali. c. 5. qđ Auer. nõ nouit neruos diſſeminatos, Tertio đ Locis affectis. 6. oppoſi. 3. de Natura aĩalium, c. 5.

Et ligamentorum iuuamentum, & chordarum ad motum voluntarium eſt apparens ad oculum. Et panniculi fuerunt facti propter abſcondere & defendere & etiam vt ſuſtineant membra, quę ſunt ſuſpenſa, et retineant ea: quãuis hoc iuuamentum ſit magis proprium ligamentis. Et iuuamentum panniculi poſiti ſupra ventrem eſt de ſpecie huius iuuamenti, eo ꝙ prohibet inteſtina egredi de proprijs locis, ſicut accidit hernioſis. Sed venarum duę ſunt partes. Vna eſt arterię, quę portant ſpiritum, & ſanguinem a corde. & iſtę ſine dubio fuerunt factæ propter hoc, & fuerunt ramificatę & partitę per totum corpus, ad ferendũ rem iſtam, aut ſpiritum ſolum, aut ſpiritum, & ſanguinem ſimul. Alia eſt non pulſatilis, in quibus non eſt ſpiritus ſenſibiliter. niſi nos induceret ad hoc vnum dictum ſimile dicto, quod dicit Galenus in hepate, quia dicit, ꝙ eſt fons ſpiritus naturalis, quem diximus non eſſe niſi propter virtutem nutritiuam. F

Sed quod apparet ex iuuamento iſtarum venarum, eſt, quia factę ſunt ad diuidendum ſanguinem coctum in hepate per alia membra: & propterea fuerunt ramificatę ſicut arterię. Hic ſcire debes ꝙ Ariſtoteles vult, ꝙ cibus & nutrimentum omnium membrorum fiat ex duobus ſanguinibus mixtis inſimul: & ſanguis qui eſt in uenis non pulſatilibus, & in hepate eſt ſicut materia ſanguini miſſo per arterias cordis: & ꝙ ſanguis arteriarum eſt ſicut forma ſanguinis. & hoc eſt, quia dat eidem complementum, & coctionem, & facit ipſum cibum propinquum a ſui. Et Galenus ſentit ꝙ ſanguis, qui prouenit ab hepate per venas ad membra, eſt cibus propinquus per ſe. Et probatio quidem Philoſophi in hoc eſt hęc, quod ſanguis, vt eſt ſanguis, eſt conueniens vt ſit cibus membris: & omne, quod nutrit, debet euenire membris: & duo ſanguines, vt ſit cibus membris, veniunt eis: ergo membra debent nutriri ex eis. Et propterea ꝙ vnus

Sanguis venalis, et arterialis ſunt cibus mẽbrorũ. idẽ. 8. de Natura aĩaliũ. c. 1. &. 3. de Par. c. 5. &. 4. eiuſdẽ. c. 4. &. 1. de

A eorum eſt crudus, & alter coctus, crudus conuenientior eſt vt approprietur materię, & coctus formę. ergo debet eſſe comparatio cocti ad crudum, ſicut formæ ad materiam. & hoc eſt declaratum bene in lib . de Animalibus. Et ex verbis Gale. apparet ꝙ idem aſſerit, ꝙ membra ſuperiora cibantur a ſanguine arteriali, quando præcipit incidi arterias in paſsione hemicranea, & in epilepſia perſeuerante. & vtinam ego ſcirem quid prohibet eum credere, ꝙ iſte ſanguis arterialis non nutrit alias partes corporis. Sed cerebri medullę ſunt duę ſpecies. vna eſt, quę ſtat in olla capitis. & iſtud ſine dubio eſt materia ſpiritus, cum quo fiunt ſenſus. ſed medulla, quę eſt in oſsibus, eſt ſuperfluitas cibi eorum. Et oſſa ſolida non habent medullam, quia non ſunt perforata. Et nomen medullę dicitur æquiuoce ad hanc medullam, & ad eam, quę eſt in olla, & non nominamus eam medullam, niſi quia ſic a vulgo nominatur. Sed medulla, quę eſt in oſſibus, eſt ſuperfluitas penitus. & hęc eſt ſubſtantia temperata. Sed natura nuchę eſt de natura cerebri, & iuuamenta eorum ſunt eadem. & adhuc exponam differentiam, quę eſt inter ea, qñ narrabo iuuamenta membrorum officialium. Sed carnis duę ſunt ſpecies, ſicut dictum eſt, & Ariſt. dicit ſuper has duas, quia ſunt inſtrumenta ſenſus tactus, proprie ſtantia cum eo, ſicut ſtat oculus cum viſu. & demonſtrat hoc, quia ſenſus ſimplex non inuenitur niſi a corpore ſimplici, &

B ꝙ neruus eſt ſeruitor carnis in hac apprehenſione ad temperãdum ſpiritum ſenſus, qui mittitur a corde. & iſta fundamenta neceſſe eſt vt Medicus a nobis recipiat. & nos dicimus de ſenſu & motu, ꝙ vna ex rebus, a qua eſt eorum permanentia, ſunt cerebrum & nerui. Sed vna ſpecies carnis, quam Gale. vocat muſculoſam, eſt vnum ex membris officialibus, & in illo eſt virtus primi motoris. Propterea ꝙ iſtud eſt illud, quod mouetur ex ſe per hanc virtutem, & non mouetur per aliud membrum, quod ipſum moueat. quia, ſi per aliud moueretur, hoc induceret nos ad inueniendum corpus aliud, quod mouebitur ex ſe. alias res duceretur in infinitum, quia nullum corpus mouet niſi moueatur, & eſt neceſſe, ꝙ res quieſcat apud primum, quod mouetur a motore immobili. & hoc probatum eſt in Naturali Philoſophia. Et hæc ſpecies carnis apud Gal. eſt inſtrumentum motus localis. & loquemur de ea, quando loquemur de membris officialibus. Sed caro ſpongioſa inguinum, & ſubaſcellarum eſt facta propter expulſionem ſuperfluitatum. Et non eſt multum longinquum ad credendũ, ꝙ multa ex carne non ſit facta niſi ad implendũ loca vacua, & ad defendendũ. Et in ſumma iſtud eſt ſimplex membrum, in quo communicant omnia animalia, ſicut cor eſt membrum officiale, in quo communicant omnia animalia. Et ſanguis manifeſtum eſt, ꝙ non fuit factus niſi propter vnam duarum rerum: aut propter dandum nutrimentum, ſicut ſanguis qui eſt in hepate, & in venis, quas opinãtur Medici vt

C naſcantur ab hepate: aut vt ſit vehiculum ſpiritus, & caloris, & iſte eſt ſanguis arterialis. Phlegma eſt ſanguis indigeſtus: & propterea debet dici ſuperfluitas ſanguinea, hoc eſt ſuperfluitas diminuta vt ſit ſanguis, non ſuperfluitas, cuius ſeparatione a ſanguine remaneat ſanguis completus, ſicut a cholera, & melancholia. ergo ſi ita eſt, eſſe phlegmatis fuit in corpore de neceſsitate: hoc eſt ꝙ impoſſibile eſt cibum conuerti, niſi ex eo generentur ſuperfluitates phlegmaticæ. Et poteſt etiam cum hoc, ꝙ ſunt in ipſo alia iuuamenta, quia humectat membra, & adaptat ea ad cibandum, & quaſi eſt ſicut cibus prępáratus eis, quando cibus tardatur eis. Sed melancholia, & cholera ſunt primo & per ſe in corpore propter neceſsitatẽ: quia cibus chyloſus, qui vadit de ſtomacho ad hepar non poſſet digeri, nec eſſe ſanguis, niſi ſeparentur ab eo iſtę duę ſuperfluitates. ſicut muſtum non poteſt eſſe vinum, niſi ſeparentur ab eo duę ſuperfluitates, vna groſſa & terreſtris, & alia ſubtilis. Et propterea ordinauit natura eis propria membra. & nõ fecit ſic phlegmati, quia iſtę duę ſuperfluitates non habent aptitudinem, vt poſſit eſſe ex eis aliqua pars membri aliquo modo: quod in phlegmate bene poteſt eſſe. Et apparet etiam cum hoc, ꝙ natura non præparauit iſtas, vt eſſent inſtrumentum ſeruiens virtuti nutritiuæ per viam electionis boni. quia burſa fellis habet vnum meatum ramificatum, qui aduenit inteſtinis ſuperioribus, & partibus infimis ſtomachi, & in aliquibus hominibus tangit ſtomachum, & facit

Gener. c. 19. & 2. eiuſdẽ c. 5. et Auer. in paraphraſi. 3. de Par. c. de corde. & 2. de Genera. aĩaliũ. c. 3. & in fine quarti libri eius.

Natura nuchę ẽ de natura cerebri idẽ. 3. ꝺ ali. c. 9. Oppo. videtur. 2. de Par. c. 7. et. 1. cõpłõ. nũ. 2. Vide. Cõcilia. differẽtia. 25.

idem opus, quod facit in intestinis. quia bursa fellis mandat per hunc meatum D
intestinis partem cholerae, quae moueat ea ad expellendum superfluitates, & facit quasi abstersionem. Et similiter splen habet vnum meatum, qui tangit os stomachi, & mittit ei partem paruam melancholiae ad pungendum illud, & ad mouendum appetitum cibi: quia ista operatio prouenit a rebus acetosis. & multa verba dicta sunt in alijs libris: sed non expectes ex me, vt laborem ad narrandum ea. Sepi vtilitas in corpore fuit, vt calefaceret, sicut cirbum, diaphragma. Et sepũ est superfluitas sanguinis cocti, a quo cibata sunt membra. Et propter hoc, qñ est in corpore temperate, significat magnam sanitatem: quia significat super bonitatem nutrimenti. & qñ non inuenitur in corpore, significat ꝙ non est bona digestio: quia non est superfluitas, quae venit a bona digestione, hoc est calida & humida. Et necessarium illud est ad implendum vacuitates etiam mẽbrorum. sed quando multiplicatur in corpore, significat super malam dispositionem. quia multitudo materiae nutritiuę, quę est sanguis, est conuersa in sepum: & tunc infrigidantur membra & moriuntur, quia in hac superfluitate non est sensus, & perduntur membra sensibilia, quando multiplicatur super ea. Pilorũ capitis, superciliorum, & palpebrarum iuuamentum est vt defendant. & hoc est manifestum. quia videmus ꝙ pili capitis defendunt cerebrum a frigore, & calore: & superciliorum, & palpebrarum adiuuant ad defendendum oculos a rebus extrinsecis. Sed pili subascellarum, & pedum, & multi alij, qui sunt superficie E
corporis, quod apparet ex eis plus est ex necessitate materię: eo ꝙ generatur pi-
Cõtra Gal. lus ab vno vapore fumoso adusto secundum Gal. Et hoc indiget speculatione. quia videtur ꝙ pilus sit corpus extendibile, siccum, & tale est superfluitas cibi sicci, quando nimis coquitur, durante in illo admixtione pinguedinis. ergo non est ille vapor, cuius sit aggregatio partis supra partem: sed est corpus continuũ fortis continuationis, extensiuum, crescens in longitudine. Et mihi videtur ꝙ natura adducit istum vaporem, vt sit materia pili, ad hoc vt pilus trahat illam malam materiam ex corpore ad mudificandum ipsum per hoc, sicut tu vides ꝙ similiter artificialiter faciunt laboratores terrę, qui quando volunt vt ipsa fructificet, seminant semina, quę habent attrahere partem terrestrem adustam. & per hunc modum potest esse vt sit iuuamentum corpori. Sed cutis videtur esse propter defendere, & abscondere, & stat foris, sicut sunt coopertureę membris intrin-
Quinq; sunt virtutes ministrantes. secis. Et spiritus sunt propinqua instrumenta virtutis regitiuę corporis. & sic dicendum est ꝙ ministratur a quatuor virtutibus, aut quinque, hoc est attractiua, retentiua, digestiua, & expulsiua, & discretiua. Et adhuc est inuenta alia vir-
Idẽ. 3. huius. 16. &. c. sequẽti ĩ fine. Opp. 2. tra. 2. capi. 6. tus, quę communicat toti corpori, quę regitiua nuncupatur, & quę sit, & vnde sit multa dicenda sunt. & postea disputabimus. quicquid sit, ab anima est, propterea priuatio eius est subita mors necessario. F

De iuuamentis membrorum officialium, quae sunt instrumenta virtutis nutritiuae. *Cap. IX.*

ET postquam narrauimus iuuamenta membrorum simplicium, narrandum est iuuamentum membrorum officialium, & vniuscuiusque partis ipsorum. Et hoc faciemus breuiter, exceptis casibus, in quibus prolongãdi sunt sermones illis, q nobis sunt similes. Et eligemus ex his, quod manifestum est, & quod opinatur esse magis necessarium in hac arte: & incipiemus a membris, quę sunt instrumenta virtutis nutritiuę. quia haec est virtus necessaria prima nostro esse: & propterea fuit corruptio suarũ operationum mors. Et dicimus, secundum ꝙ testificantur sensus, ꝙ membra disposita ad faciendas operationes istius virtutis sunt stomachus, & sui ministri, sicut os, & instrumenta eius, & oesophagus: & post hęc intestina, & hepar, et venę, & renes, & splen, & sacculus fellis, & vesica. Primum iuuamentum oris est masticatio cibi. & propterea fuerunt positi dentes, vt faciant ad hoc conueniens praeparamentum dentes quidem anteriores, vt incidant: maxillares, vt frangant: molares, vt mo-

A lant. Et scias, ꝙ in ore est aliquantula digestio: & homo, quem tu scis, appellat eam alio nomine. Oesophagus est meatus, per quem transit cibus ab ore ad os stomachi, & operatio sua non est nisi in duabus virtutibus, quæ sunt lactantes virtutem nutritiuam, hoc est attractiua & expulsiua: quia est necesse attrahere ab ore, & expellere ad stomachum. & quando ista operatio perditur, moritur homo fame. Et instrumentum seruiens naturę in his duabus operationibus, necesse est vt varietur. Et apparet per anatomiam, ꝙ œsophagus est compositus ex duabus tunicis: vna quę est secundum latitudinem, & alia, quæ est secundum longitudinem. & ista, quę procedit secundum longitudinem, quando colligitur, & constringitur, & ascendit ad epiglottidem, tunc fit attractio. & illa, quę vadit in latitudine, facit expulsionem, quando aggregatur, & amplectitur cibũ: sicut vola manus aggregat se super res humidas, & constrigendo eas expellit. Manifestum est, ꝙ stomachus est locus digestionis missi cibi eidem ab ore, conuertendo illum in chylum: quia non potest conuertere ipsum in sanguinem. Et hoc apparet ab eo, quod ministri sui in hoc opere sunt quatuor virtutes particulares supradictę. Sed digestio est magis manifesta in tunica carnosa, propter calorem, qui est in ea plus, & propter illud, quod ei aduenit ex arterijs, & venis, quę ei adducunt calorem: & etiam est suppositus hepati, ita ꝙ ipsum calefacit. quia hepar est ei circa positum a latere dextro: & splen est ei circa positus

B in latere sinistro, qui dat calorem. Sed attractio cibi, quam facit œsophagus, & meri, fit per tunicam villorum longitudinalium, & adiuuat ipsum in hoc, qđ est in eo detunica diametrali angulari. Et * receptio, & expulsio fiunt per tunicam, quę procedit per latitudinem. ideo quia quando recipit cibum, illa tunica aggregatur super ipsum ab omni parte, quousq; completur digestio; & digestione facta aggregantur omnes suę partes superiores super eam, & pręmunt eam inferius, & est expulsio per hanc tunicam, quæ vadit per latitudinẽ: & habet duas operationes contrarias, hoc est expulsionem inferius, quando est facta digestio: vel superius per vomitum. Sed operatio virtutis discretiuę non est multum manifesta in stomacho: nisi diceremus ꝙ stomachus nutriretur ex chylo, quia desyderaret cibum, & aggregaretur super ipsum, quod fit in eo. & opinio affirmat hoc. Quod si non diceremus, ꝙ stomachus nutritur ex chylo, * quare desyderaret cibum, & aggregaretur super ipsum, et cessaret fames, quando comedimus? Et si contingat ꝙ vnum membrum seruiat alteri, seipsum obliuioni non tradit: ergo recipit nutrimentum, & vtilitatem ex eo. Et accidit vt aliqui ex nostris socijs dubitent ex hoc: quia membra ex chylo non debent nutriri, nisi postquam conuersus fuerit in sanguinem, & non est adhuc conuersus in sanguinem in stomacho. Ergo dicamus ꝙ stomachus nutritur ab eo ex modica re,

C quę plus assimilatur qualitati quam quantitati. & testificatur ex hoc, ꝙ subito quiescit fames, cum comedimus, sicut subito quiescit sitis, cum bibimus. Et adhuc non est inconueniens, ꝙ in eo sit aliqua pars subtilis, quæ nutriatur cito per aliquam humiditatem, quamuis non sit sanguinea. quia tu vides multa animalia, q̃ nutriuntur, licet non habeant sanguinem. Et digestio fit in eo per caliditatem et humiditatem primo, & secundario fit per aggregationem, quam facit stomachus super cibum, & quia ipsum amplectitur. Et propterea tunc, quanto stomachus in animalibus est grossior & durior, tanto fortior digestio sit. & hoc apparet in stomachis volucrum. Et propterea voluerunt quidam Antiquorum ꝙ digestio fiat propter costrictionem aggregationis. & opinantur ꝙ stomachi volucrum prosint stomacho, sicut sunt stomachi gallinarum & perdicum. quia hoc membrum non fuit positum in eis durum & forte, nisi propterea quia non habent dẽtes molares. Sed intestina etiam videntur esse instrumenta nutrimenti: quia ipsa non fuerunt facta principaliter, nisi vt transeat per ea digestus cibus in stomacho per foramen, quod appellatur porta. Propterea cum facta est digestio in stomacho, aperitur locus iste, & mittitur cibus ad intestina: & interim hepar trahit ab illis succositatem chyli per venas, quæ attingunt istud. & quando compleuerit operationes, tunc expellunt intestina superfluitates inferius: & illa est superfluitas sicca, ergo vtilitas intestinorum est bina. Prima, quia sunt via, per

*a. l. retẽtio.

* a. l. qñ desideraret, & aggregaret sup ipsum, nõ esset virtus discretiua, vel eius opatio multum manifesta in eo.

Argumentũ contra se.

Prima respõsio.

Secunda responsio.

Vtilitas bina intestinorum.

quam cibus vadit ab illis ad hepar. Secunda propter expulsionem superfluitatis siccę. Et virtus in illis manifestior est expulsiua. & propterea fuerunt ambę suę tunicę euntes per latitudinem. Sed virtus attractatiua non est manifesta in eis, propterea non habuerunt tunicam vnam in longitudine. & ipsis est virtus digestiua: quia eorum complexio est propinqua complexioni substantię stomachi. Sed illa intestina non habuerunt multam reuolutionem, nisi vt moraretur in eis cibus, donec hepar traxisset ab eis, quod necessarium erat. Et propterea dicit Arist. ꝙ animalia habentia paucam reuolutionẽ in intestinis, sunt gulosa. Et habuerunt duas tunicas, vt essent fortia: quia sunt via superfluitatum. & etiam quia operatio virtutis expulsiuę in hoc est fortior. Manifestum est in hepate, ꝙ est immutatiuum cibi ad conuertendum ipsum in sanguinẽ: & postea mittit ipsum ad omnia membra. Et propter dominationem, quam facit super omnia membra nutritiua, opinabatur Gale. ꝙ esset penitus in virtute nutritiua princeps. & ipse nesciuit, ꝙ postremum nutrimentũ est in corde: & in eo prima virtus nutritiua est princeps. Et apparet de hoc membro, ꝙ habet quinq; virtutes dictas, hoc est digestiuam, quando facit sanguinem, retentiuam tempore digestionis, attractiuã quando trahit chylum ab intestinis, discretiuam quando diuidit et cognoscit tres superfluitates: hoc est superfluitas aquosa, quam trahunt renes: cholerica, quam trahit bursa fellis: melancholia, quam trahit splen. Et inueniri virtutem expulsiuam affinem virtuti attractiuę, magnum dubium est. & hic non est locus suę solutionis. Et debes scire ꝙ istę quatuor virtutes aut quinque non sunt separatæ abinuicem, sed sunt sicut multi operarij super vnum opus: & sunt virtutes, quæ sunt sicut instrumenta vni virtuti, quæ facit nutrimentum, & facit ei cum istis quatuor virtutibus in quolibet membro. & illę in toto corpore ... tę sunt propter necessitatem vnius virtutis intrinsecę, quę est in vnoquoque membro. et hoc est virtus nutritiua principalis. Deinceps contemplandum est, si ista principalis virtus est propria in hoc membro ad hoc vt sit ipsum solum princeps membrorum istius virtutis: aut illic est aliud mẽbrum, quod sit princeps ad ipsum in hoc opere. super hoc est multum necesse disputare. Et dicimus, iam apparet per hoc, quod declaratum est in Naturali philosophia, ꝙ ista virtus non facit nisi vnam partem membri nutriti: & ꝙ membra sunt composita ex elementis: & ꝙ compositum ex elementis non est compositum, nisi per modum temperantię complexionis: & complexio fit per modum decoctionis: & decoctio per modum caloris: ergo necesse est, ꝙ instrumẽtum istius virtutis sit principium fortis caloris: quia non est differentia inter illam rem, quę est nobis necessaria ad esse partis, vel esse totius. & si ita est, ergo de necessitate iste calor est in hepate, & in alijs instrumentis nutritiuę. Et si ita est, sicut dicit Gale. ꝙ non lucrata sint alia membra, quę habent hanc virtutem istum calorem, cum quo agunt suas operationes, nisi a calore hepatis: ergo hepar certe est princeps ipsorũ membrorum: quia nõ completur eis hoc opus nisi per ipsum, & ipsum complet opera sua per se. & tale membrum, quale est istud, est dignius vt vocetur princeps. & ista est dominatio, quam dixerunt tantum authores ipsum per se habere. Et propterea de rectore agricultorum dixerunt ꝙ sit princeps eorum: propterea quia seruitia eorum non complentur, nisi ex regimine ipsius, & opus illius completur per ipsum. & hoc est in omni specie dñationis. Dico ergo, vtinam ego scirem, si possibile est, a Galeno, & alijs qui sequuntur suam sententiam, vt dicant ꝙ hepar est sufficiens per se in ista operatione, ipso concedente cum eis, ꝙ multę arterię veniãt hepati a corde, quę adducunt eidem multũ calorem, ꝙ si hepar est sufficiens sibi in hac operatione: ergo calor iste est in vanum, & sine aliqua causa. Et si dixerint ꝙ iste calor non det hepati, nisi virtutem vitalem: Dicemus, quid est virtus vitalis, quę est in membris? est ne alia virtus, ꝙ̃ virtus nutritiua aut sensibilis? & nec nomen vitę intelligitur, nisi super has duas, licet accidat vt nomen vitæ attribuatur magis sensibili. & hoc est contrarium ei quod intelligitur ex verbis hominis, quem scis. Nec aliud certificatum est ex istis virtutibus, nisi propter earum operationes: nec sunt hic aliæ operationes, nisi istę duę, hoc est nutribilis, & sensitiua. Si responderent, ꝙ virtus pulsatilis in corde est tertia virtus, &

Margin notes: D; Galeni opinio, de hepatis principatu in nutritiua virtute.; E; F; Cõtra Gal.; Responsio.; Replica.; Responsio.

A illa dicitur virtus per se: Respondemus quamuis nos concederemus vobis hoc, Replica.
cor tamen dat hepati virtutem pulsatilem: quia manifestum est ꝙ venę hepatis
non sunt pulsatiles. Deinceps apparet ꝙ virtutes pulsatiles sunt proprię cordi,
& ista virtus est propria sua dominatio: & quando dominationem habet cor cū
hac virtute, quia cum hac virtute dat & partitur virtutem omnibuss membris,
quoniam dat & partitur eis calorem naturalem, cum hoc ipsum habet conserua
tionem sibi per modum flabellationis. & cum ista virtus videlicet pulsatilis, sit
illa, cum qua cor dat alijs membris primum nutrimentum, dando & partiendo
eis omnes alias virtutes: ergo ipsum debet appropriari de necessitate isti virtu-
ti, hoc est nutritiuę a latere, ꝙ nutrimentum cordiale, ꝙ ipsum est instrumentū,
cum quo laborat ista virtus in dando nutrimentū. Et si esset alia virtus hic prę- Secunda re-
ter istam virtutem nutritiuam, daret alijs mēbris. quia impossibile est esse in ali- plica.
quo membro virtutem contrariam in specie alijs virtutibus, quę sunt in alijs
mēbris. & non inuenitur in alio mēbro, nisi in ipso existēte mēbro principe: nec
Galenus, nec alter medicus dicit hoc, Et si ita est, sicut diximus, & apparet ꝙ
comparatio cordis ad hepar sit, sicut comparatio, quam ponit Galenus hepatis
ad membra alia: ergo cor ex necessitate erit princeps super hepar in hac virtu-
te. quia hepar non est sufficiens in faciēdo per se suam operationem, nisi propter
calorem transmissum a corde temperatum in quantitate, & qualitate. Et est re- Tertia rō.
B firmatus iste sermo, vt cor sit de necessitate princeps virtutis nutritiuę, quod Ga
lenus, nec alij ex anatomicis dixerunt nec crediderunt, ꝙ cordi veniret calor
ab alio membro, sed est sufficiens per se, sicut conueniens est principi. Et ergo
iam probaui tibi virtutem & calorem per viam doctrinę dissolutiuę. Et si tu vi- Rñsio tacitę
deris ꝙ indiget cor hepate pp pręparationem nutrimenti, non est propterea he- obiectioni.
par dignum vocari princeps: sicut non est conueniens stomacho pp pręparatio-
nem cibi vt vocetur princeps hepatis: nec ē bubulcus, qui pręparauit cibū alijs
bubulcis, vocabitur princeps. Postquam declaratum est, ꝙ cor est princeps vir- Rō prima
tutis nutritiuę: et apparet per anatomiam ꝙ non est in corpore vnum membrum, qđ cor ē prī
ad quod non veniat arterię a corde: ergo cor est lator virtutis nutritiuę omni- ceps virtutis
bus alijs membris per viam, quam ego superius dixi tibi. Et si ita non esset, ar- nutritiuę.
terię essent in vanum. Et adhuc non fuit visum vnquam per anatomiam, vt Rō secūda.
transirent singulis ab eo per venas ad cor. Adhuc sanguis, qui est in venis, est san
guis imperfectus, et non est creatus in vehiculum spiritus, nisi sanguis arterialis.
Et si diceret aliquis homo, ꝙ medicus nō habeat necessariam hanc inquisitionē Primaprimi
dico ꝙ habet multum necessariam, & hoc in futuro melius explanabo. Et qñ doc. quinta,
Galenus vituperauit Archigenem, quia curabat virtutem memorialem cum me cap. primo,
dicinis cordialibus, credendo ꝙ esset transmissa a corde: & dicebat, si credis ꝙ & prio tra.
virtus memorialis sit in corde, quare non apponis ventosam super ipsum, & sit 11. cap. 2.
C intentio tua in medicando ipsum. Et ego dico ꝙ hęc est vna reprehensio, quæ Ratio Gale.
est magis vituperabilis, quam verba Archigenis, secundū ꝙ declaraui hucusq;, contra Phi-
& declarabo deinceps: quia cor est princeps omnium membrorum. Et fuit lo- losophos.
cus eius in medio: quia hic est locus regis: ad hoc vt sit regimen huius propor-
tionatum ęqualiter omnibus suis circumferentijs, et etiam vt melius custodiatur.
Et propterea fuit circūpositus panniculus grossus, vt circundaret ligamentū suū.
Sed nutrimentum cordis est ex vena, quæ continuata est inter hepar & ipsum.
Coopertorium, quod fuit positum super auriculam cordis, fuit positum vt ape-
riatur interius, ad hoc vt sanguis posset ingredi ad ipsum, et postea clauderetur p
se. Sed auricula, quę est in alio latere, hoc est auricula venę, quę prouenit
ab illa camera ad pulmonem, secundum opinionem quorundam fert sanguinem
ad nutriendum pulmonem: quia non sunt venę continuatę cum illo. Et cooperi-
menta, quę super hanc auriculam, ordinata fuerunt vt aperirentur extra, & non
intus, ad hoc vt sanguis posset exire per eas ad pulmonem. Sed vni duarum au-
ricularum, videlicet quę est in camera sinistra, hoc est os arterię magnę, non fue
runt ordinata tria coopertoria, vt aperirentur ab interiori parte ad extra, nisi vt
iret sanguis & spiritus ad arterias & non rediret: & alia auricula, quę est in hoc
latere, est os arteriæ venę, quæ venit ad pulmonē, & ab hac arteria fit euētatio

cordis. & propterea fuerunt ordinata cooperimenta istius auriculę, vt aperirentur D
tur deforis ab intus. Sed quia splen non habet nisi duos meatus: vnus qui conti-
nuus est hepati, & alter cum stomacho: & in splene stat spissitudo sanguinis:
opinatur ꝙ sit factus ad trahendum superfluitatem melancholicham hepatis. &
videtur longinquum, vt sint duo hepata, quia non apparent in eo venę missę ad
aliud membrum. Bursa fellis ordinata fuit ad trahendum superfluitatem chole-
ricam ab hepate. Et renes etiam sunt membra seruientia hepati: quia attra-
hunt aquositatem, quę est in sanguine per venam magnam, quę venit a gibbosi-
tate hepatis. Sed vesica fuit ordinata ad trahendum superfluitatem aquosam a
renibus, & coopertura quę est inter ipsam & renes similis cortici, quando humi
ditas trahitur ad eam, aperitur, & quando remanet, clauditur, ad hoc ne reuerta-
tur ipsa superfluitas ad renes. Et scias & non tradas obliuioni, ꝙ vnumquodq;
istorum membrorum, quę ordinata sunt ad trahēdum superfluitatem sanguinis,
non trahunt, nisi quia sint sibi conuenientes in cibo: & etiam cum hoc faciunt
iuuamenta, quę sunt necessaria. Et propterea in eis sunt de necessitate quinque
uirtutes particulares, scilicet attractatiua, & retentiua, digestiua, discretiua, &
expulsiua supradictę. Ista sunt omnia instrumenta nutrimenti. Et habes ꝙ di-
gestiones, quę communicant omnibus memoris, sunt duę, videlicet digestio sto-
machi, & digestio hepatis: saluo ꝙ tu non ponas sanguini unam digestionem in E
venis: & si est, pauca est. Sed tertia digestio est, quę est propria oībus mēbris.

Tres tm̄ digestiones.

De iuuamentis membrorum officialium, quæ sunt instrumenta virtutis generatiuæ. *Cap. X.*

ET postquam declaratum est, quę sint instrumenta virtutis nutritiuę, vo-
lumus declarare instrumenta virtutis generatiuę. Virtus enim augmenta
tiua non habet propria membra sibi; sed eadem membra, quę sunt vir-
tutis nutritiuę, sunt et istius. Membrorum generationis quędam sunt, quę
sunt propria fœminę, sicut vulua & mammillę, quędam sunt propria mari, sicut
testiculi & virga. Sed testiculi fuerunt ordinati ad faciendum sperma. & ideo
fuit caro eorum alba & spongiosa, sicut caro mammillarum. & ideo, quando cō
uertitur sanguis, conuertitur ad similitudinem eorum, & faciunt ipsum album: si-
cut hepar conuertit chylum propter suam rubedinem ad ruborem, quia vis est
agentis assimilare sibi patiens suum. Et debes scire ꝙ istud membrum non est
sicut princeps virtutis generatiuæ: quamuis ipsa virtus sit in eo, sicut opinatur
Galenus, quia illud non potest agere suam operationem per se, nisi per spiritum F
missum eidem a corde temperatum in quantitate & qualitate. Ideo apparet ꝙ
virtus cordis, quę hunc calorem mensurat, vt possit facere suas operationes, sit
principaliter generatiua: & virtus, quę est in hoc membro, est eius seruiens: & si
habet aliquam prędominationem, illa est particularis. Sed testiculi, quos dicit
Galenus fœminam habere, apparet ꝙ non habeant effectum in generatione:
cum sperma mulierum, quod generatur in mulieribus, in generatione inuentio-
nem non habet. Et si aliquis vellet dicere admirando: ergo facti sunt in vanum,
Respondemus ꝙ nec in hominibus mammillę habent aliquam inuentionem in
generatione, & tamen habent eas. ergo debes scire ꝙ aliquod iuuamentum est
in vtrisq;. Et si tu dices, vnde apparet ꝙ sperma mulieris non habet aliquam
inuentionem in generatione: dicendum ꝙ manifestatur sensu, & cognoscitur ꝑ
argumentum per sensum. quia homo videt ꝙ mulier impregnetur, absq; eo ꝙ
spermatizet. Et postquam legi libros Aristo. ego quæsiui a multis mulieribus de
hoc, & responderūt ꝙ plures impregnatę fuerunt absq; spermatizatione: & ēt
vidi quamplures ex istis impręgnatas, quæ fuerant a masculis violatę. Et vi-
cina quædam mea, de cuius sacramento confidere multum bene poteramus, iura
uit in anima sua ꝙ impręgnata fuerat subito in balneo lauelli aquę calidæ, in
quo spermatizauerunt mali homines, cum essent balneati in illo balneo. Et ego
perscrutatus fui vnum librum, quem fecit Auemcladis de spermate; & inueni
eum,

Testiculi nō sunt prīceps virtutis gignitiuæ.

Sperma mulieris nō ingreditur generationē. Idem in paraphrasi de Aīalibus.

Rō prima ab experimento.

Nota locū.

Hęc pars vsque ibi, Sed

A eum, qui dicit ꝙ hoc possibile est esse. & reddit de hoc rationem plurimum mihi placentem: quia vulua trahit sperma propter vnam propriam virtutem, quam habet cum eo a tota specie: & ad hoc non est necessaria delectatio. o quam bene placet mihi. Sed illud, quod cognoscitur argumento naturali, est, ꝙ si sperma mulieris posset facere hanc operationem, quam facit hominis sperma: ergo generaret per se fœmina, & homo non esset necessarius. in quo nec esset opinandum, ꝙ hæc operatio diuidatur in illos in quantitate, hoc est vt sperma mulieris faciat aliqua membra, & sperma viri aliqua. quia quamuis membra sint multa, illa sunt vnum in vno principio, quod est in eis: & dator istius principij, q̃d est cor, ipsum est dator omniũ membrorum in potentia. & si esset sufficiẽs mulieris sperma in dando hoc principiũ: ergo sperma hominis non haberet etiam inuentionem in generatione. & similiter dico in spermate viri. Et si diceretur, quod aliquod istorum spermatum non facit hanc operationem, quousque non sunt mixta adinuicem, & adepta sunt aliam formam & aliam dispositionem: sicut non est sufficiens per se acceptum, & per se mel, vt fiat oximel, nisi quando sunt mixta simul. Respondemus, & confiteamur hoc, quod complexionem habent illa duo spermata: & istud, quod dat eis hanc formam, necesse est vt sit complens. & ista duo spermata sunt hic loco materiæ. & hic non est res, quæ det formam, nisi virtus generatiua. & de necessitate est, ꝙ membrum, quod habet hanc complexionem, vel quod facit hanc complexionem, est membrum, in quo est virtus generatiua. Et secundum hanc opinionem esset necesse dicere, ꝙ virtus generatiua est in vulua. Et vtinam ego scirem, quæ necessitas est spermatis & sanguinis ad faciendum hanc operationem: quia sanguis est sufficiens ad faciendum omnia membra, quia ipsa nutriuntur ex eo. Et postquam ita est, & apparet impossibile, ꝙ sit operatio spermatis mulieris, & spermatis viri vnũ in specie: & etiam apparet prima fronte ꝙ mulier habet operationem in generatione: ergo conueniens est, ꝙ operatio vnius sit sine operatione alterius, & ꝙ sint ambo declinantes in eorum operationibus ad vnum finem, hoc est embryonis: ergo quodlibet eorum dat embryoni partem, per quam stat, vel est. Et istæ duæ partes sunt materia & forma: & vnum eorum est dator materiæ, & aliud est dator formæ. Et impossibile est vt fœmina det formam, & masculus materiã: ideo quia dator nutrimenti debet de necessitate esse dator materiæ, & fœmina est datrix nutrimenti. ergo debet esse datrix materiæ, & masculus dator formæ. & sic dixit Arist. Et postquam mulier non habet aliquid, de quo possit opinari, ꝙ sit materia, nisi sperma & sanguis menstruus: & est manifestum, ꝙ sperma est humiditas aquosa similis superfluitati: neque solum est simile superfluitati, sed pro certo est superfluitas: & impossibile est, ꝙ ex eo membra nutriri possunt: quia si possibile esset, sufficientior esset sanguis: qa ex eo nutriuntur membra: quia non est differentia inter nutrimenti materiam & materiam essentiæ: quia nutrimentum est essentia in parte, & generatio esse est in toto, & materia totius & partis est idem. Et etiam hoc testificatur, ꝙ sperma mulieris non est materia embryonis: quia multæ mulieres impregnantur absque spermatizatione, sicut dictum est. Et iterũ vulua mulieris vomit suum sperma, & trahit sperma viri ad se. Quæ omnes res istæ ostendũt, ꝙ sperma mulieris est superfluitas discurrẽs propter delectationem: sicut discurrit saliua ex ore alicuius famelici, cum videt aliquem comedentem. Et apparet manifeste ꝙ sperma viri tenet locum agentis. quia membra non nutriuntur nisi per calorem naturalem, qui est in corde: & iste calor est primum instrumentum animæ nutritiuæ. Et propterea necesse est vt sit primum instrumentum virtutis completiuæ. Et similiter necesse est in spermate viri, aut in sanguine, qui est in vulua, magnam partẽ istius naturalis caloris esse in actu. & impossibile est esse hoc, nisi in spermate ꝓpter suum calorem, & humiditatem. Et sanguis, ex quo generatur embryo, est sanguis venarum mulieris, qui est in vulua retentus. & remotus. & remotus est vt habeat in se virtutem talem, qualis est ista: eo quia est sanguis indigestus. & adhuc remotius est vt sit in spermate mulieris. vel etiam non est dicendum ꝙ calor naturalis sit in embryone ex se: ideo quia non generatur calor naturalis,

B (margin letter beside "det formam, nisi virtus generatiua")

C (margin letter beside "sunt: quia si possibile esset")

Marginal notes: illud, in aliq bus exẽplarib' Hebręis non repitur. — Secũda rõ. — Responsio. — Impugnatio respõsionis. — Impugnatio secunda. — Tertia ratio ad principale. — Idem est materia generationis & nutrimenti. — Quarta rõ. — Quinta rõ.

Concluſio. niſi a calore, qui eſt in nutriente. Propter omnes ergo iſtas rationes nõ eſt credendum ꝙ ſperma mulieris ſit materia vel forma embrionis: ſed ſperma viri ſtat loco formæ, & ſanguis menſtruus loco materiæ, & ſperma mulieris nõ habet inuentionem in generatione. Et non eſt credendũ vt ſperma præbeat iuuamentum ſolũ qualitate, ſed confert in iuuamẽto caloris quãtitatiui. Et propterea non habet Ariſto. reprehenſionẽ ab Hip. & Gale. ꝙ in muliere, quæ in ſaltãdo abortiuit ſexta die, & fuit inuentum ſperma inuolutum panniculo. nec etiã quęrendum ab Ariſto. quo loco erat iſtud ſperma. Et ſcio ꝙ non erat neceſſaria in Medicina iſta inquiſitio: quia magis eſt inquirẽdum in Generatione animaliũ, ſed nos narrauimus iſtud hic pro maiori iuuamento. & qui vult ſcire quæſtiones, quæ ſunt inter Ariſto. & Galenum, legat librũ de Animalibus. & ibi inueniet illud, quod dixi. Et deinceps volumus reuerti ad illud, a quo fuimus ſeparati. Et dicimus ꝙ primum iuuamentũ virgæ eſt, vt iniiciat ſperma in matricẽ: & ſecundum, vt ſit meatus ſuperfluitati aquoſæ. Et iuuamentum vuluæ eſt, vt ſit locus generationis. & cum hoc ſunt alia iuuamenta, vt ſit meatus & via ſuperfluitati ſanguinis non cocti, qui generatur in fœminis: & eſt ſanguis menſtruus, qui propter nimiam humiditatẽ, quæ generatur in eis ex paucitate caloris earũ intrinſeci, non eſt ſufficiens calor earum ad decoquẽdum ſanguinẽ, qui mittitur ad membra earum. & idcirco expellit ipſum natura certis paroxiſmis per mea- E
tum huius membri. Et eſt compoſitũ multis villis tranſuerſorijs propter virtutẽ retentiuã, quæ eſt in eis: & habet aliquos villos longitudinales propter virtutẽ attractiuam, vt trahant ſperma. ſed virtus expulſiua, quæ eſt in hoc membro, magna eſt: & propterea habet vnum villum latitudinalem. Et ſi tu quæreres vtrum vulua habet virtutem immutatiuam, hoc indiget ſpeculatione. quia non poteſt dici ꝙ vulua faciat membra embryonis: ſed virtus informatiua ipſa facit cum calore fixo in ſpermate. ergo virtus immutatiua, quæ eſt in vulua, non eſt niſi loco conſeruationis. & ideo cum attingit ſperma aer, corrumpit complexionem eius. & per hanc viam poteſt intelligi ꝙ virtus immutatiua eſt in vulua. Sed manifeſtum eſt ꝙ mammillæ ſunt ad faciendum lac: propterea ꝙ caro ipſarum fuit ſpongioſa & alba: & iſta membra habent colligantiam cum vulua. Et propterea, quando materiæ propter aliquam cauſam non veniunt ad vuluã, currunt ad mammillas: ſicut eſt in mulieribus lactantibus, quia non habent menſtrua: & ſi habent parum habent. Et ſunt aliquæ mulieres, quæ non poſſunt impregnari, dum lactant. & iterum cum materiæ deſcendunt ad vuluam, priuantur à mammillis. Hucuſque diximus iuuamenta menſtruorum & ſpermatis: deinceps volumus narrare iuuamenta inſtrumentorum ſenſus.

An in vulua virtus ſit immutatiua.

F

De iuuamentis membrorum officialium, quæ ſunt inſtrumenta ſenſus in generali. Cap. XI.

ET dicimus ꝙ quinque ſunt ſenſus, ſ. viſus, auditus, guſtus, odoratus, & tactus. Manifeſtum eſt ꝙ cerebrum nõ fuit creatũ, niſi propter ipſos, & proprie propter viſum, auditum, guſtum, & odoratum: & quilibet iſtorum habet ſuum inſtrumentum proprium, videlicet viſus oculum, auditus aures, odoratus nares, guſtus linguam. Sed de inſtrumento proprio tactus eſt dubium. quia Galenus dicit ꝙ neruus, qui oritur a cerebro, eſt proprium inſtrumentum eius, & eſt dator ipſarum virtutum alijs membris. & Ariſto. dicit ꝙ iſtud inſtrumentum eſt caro. Et hoc ſequitur opinionem, quam habent de cerebro. quia Galenus dicit ꝙ in eo ſunt quinq; ſenſus, & dicit ꝙ eſt princeps iſtius operationis, hoc eſt ꝙ facit eam per ſe ſine alicuius neceſsitate. Ariſto. autẽ dicit ꝙ dominiũ ſuum eſt particulare: quia eſt in hoc opere ſeruitor dominationi cordis, poſito ꝙ ſenſus fuerint in eo quinque, vel quatuor. Et nos volumus ſpeculari in hoc, ſecundũ ꝙ ſpeculati fuimus in dominio hepatis. Et dicimus ꝙ manifeſtũ eſt ex anatomia ꝙ multæ arteriæ a corde mittũtur ad cerebrũ & fortes: & omnes anatomici, & Galenus cum eis hoc confitentur; & ex hoc eſt prima

Cerebrum creatũ fuiſſe propter ſenſus.

Dubium de inſtrumento ſenſus tact'.

In quo membro ſiti ſunt ſenſus, in cerebro, an in corde.

Contra Galenum.

A probatio, quod cerebrum in hac operatione indiget corde. Sed si res, qua iuuatur cerebrum propter cor per calorem istum, quem ei transmittit, est virtus nutritiua, qua cerebrum nutritur: ergo cor de necessitate esset seruitor cerebri in hac re, ideo quia nutrimentum & virtus nutritiua non sunt data in animali, nisi propter sensus & virtutem sensibilem. sed res, qua iuuatur cerebrum propter cor per calorem, quem ei transmittit, est quinque sensus: ergo virtus sensibilis primo & principaliter est in corde. & ista virtus est sensus communis, cuius esse probatum est in libro de Anima. Sed Galenus dicit quod hæc virtus est in cerebro, & Arist. dicit quod est in corde. Et si tu quæris, vnde apparet quod cor sit dator cerebro caloris mensurati in quantitate & qualitate, & secundũ quod conuenit vnicuique sensui ex sensibus cerebri: Respondemus quod ratione debita est, quod non cũ omni calore fit quilibet sensus. quia calor, cũ quo operatur virtus nutritiua, non est ille calor, cum quo operatur virtus sensibilis. Et hoc apparet in dormiente & vigilante. quia nos videmus quod operatio virtutis nutritiuæ est fortior cum nos dormimus, & tunc non est sensus in actu. ergo calor, cum quo operatur virtus sensibilis, non est in sensibus in actu, cũ homo dormit. Et hoc apparet. quia quãdo homo dormit tenẽdo oculos apertos, non videt. & si non esset, quia reuertitur calor, in quo est visus, per neruum opticum ad partes intrinsecas visus, non esset priuatus. Et scias quod vna & eadẽ virtus non potest inueniri in potentia & in B actu simul & semel. ergo postquã manifestum est, quod virtus visibilis vadit cum spiritu visibili, & spiritus visibilis cũ calore naturali, quando dormit homo, non est virtus visibilis in actu. quia si esset in actu, videret in actu: & non est ita: ergo calor naturalis, qui viuificat virtutem sensibilem, non est calor virtutis nutritiuæ, quando dormiens nutritur, & non videt. & quando tu scies vbi reuertitur, & vnde transmittitur, tunc scies de necessitate locum virtutis sensus communis. Sed mihi videtur prima fronte, quod a corde transmittitur iste calor, & ad illud reuertitur. Et propterea sunt calidiores partes extrinsecæ, quando homo vigilat. & operatio virtutis nutritiuæ est fortior, cum homo dormit, & corpus est frigidũ deforis. Et nemo debet dicere quod ortus istius caloris, cum quo stant sensus & vigilia, generetur primo in cerebro: quia cerebrum est membrum frigidum, & nervi membra frigida, & in maiori parte eorum apparet manifeste frigus: ergo incredibile est vt calefaciant corpus. Et adhuc de ratione apparet, quod calor qui est materia animæ nutritiuæ, & calor qui est materia animæ sensibilis, est vnum loco subiecti, vel vnum in situ: et non est duo loco subiecti, nec in duobus diuersis membris etiam duo. Quia anima nutritiua, quæ est in embryone, est præparata recipere animã sensibilem, & stat cum ea loco formæ & finis: & nutritiua est ei loco materiæ: ideo fuit receptio in illo loco de necessitate, qui præparatus C est recipere. Et manifestum est quod anima nõ est præparata recipere, nisi in loco sui subiecti & sui situs, qui est calor naturalis. ergo receptio animæ ad formam sensibilem est de necessitate in hoc loco. Ideo ergo res vnita ab his duabus est vnũ loco subiecti, vel situs: quamuis non sint vnum in aliqua duarũ figurarũ, vnum simpliciter, hoc est vnum numero, & vnum definitione. & hæc est nobilis sententia, quã dedimus. Et postquam ita est, & etiam apparet quod calor, cũ quo reguntur sensus, est calor cordis: ergo virtus, quæ regit sensum communẽ est ibi, & cerebrum est seruiens istius virtutis, sed ipsum cor est princeps istius virtutis veraciter: quia dominatur super his ĩ hac perfecta dominatione. Et nos potuissemus probasse has res magis per viã demõstratiuã: sed nostra intentio est abbreuiare. Et postquã declaratũ est quod cerebrũ est seruiens cordis, dãdo ei virtutes sensibiles per modũ, quem dat camerarius regi, vt impleat voluntates suas, quãuis rex det ei illam virtutem, propter quam agit: necesse est deinceps scire, quę est via, per quã seruit cerebrum cordi: quia iam declarata est via, per quam seruit hepar cordi, hoc est, quia præparat ei suũ nutrimentum. Et dicimus quod non in qualibet mensura caloris completur operatio cuiuslibet sensus. Et adhuc apparet ad sensum, quod nõ indiget forti calore. quia fortis calor ꝓhibet eos apprehẽdere sensata extrinseca, & impedit eos, sicut videmus quod hoĩes, qui distẽperati sunt forti calore in cerebris eorũ, in ęgritudinibus acutis credũt audire, & vide-

Secunda rõ.

Declaratio secundæ rationis.

Deductio cõtra tacitã respõsionem.

Secunda deductio.

Virtus sensitiua est ĩ corde.
Idẽ Hip. de cord aĩalis. virtus est in corde: mens ĩ sinistro vẽtriculo. Idẽ in paraphrasi lib. 2. de partib'. c. 7. ab Arist. Vide prĩo Thei sir tract. 12. ca. 1.

re ea quæ non sunt. & maxime apparet hoc in sensu tactus: quia fuit intentio in eo apprehendere quatuor qualitates. & fuit impossibile vt instrumentum illius esset vacuum ex eis: quia ipsum est complexionatum ex eis. vnde fuit factum in fine temperantiæ, vt habeat sensum fortiorem. Et propter hæc omnia, quia cor est in fine caloris, fuit ordinatum contra ipsum cerebrum ex opposito ad temperandum calorem suum, vt sensus possit apprehendere perfecte. Nec fuit possibile ponere hanc frigiditatem eandem in corde a principio creationis: quia essent diminutæ operationes nutrimenti diminutione manifesta. Et ꝙ dum voluerit natura facere has duas operationes in animalibus perfectis in vltimitate perfectionis, fuit positum cerebrum contra cor. Sed animalia, quæ dicuntur spōgia marina, & multa animalia bruta non videntur indigere cerebro, & specialiter neruo magno, qui oritur a cerebro. & propterea si incideretur aliqua pars illius animalis, posset viuere, & nutriri, & crescere, donec rediret ad id quod erat. Et propter hanc causam videmus multa animalia, quæ viuunt, cum sint incisa vsque ad medium sui. Et istud est seruitium, quod dicit Aristo, & sequaces sui, & secta circuentium, quæ dicitur, emensam, idest viator, ꝙ cerebrum facit cordi. Et fuit ordinatum os capitis ad defendendum cerebrum. Et fuit rotundum, quia figura rotūda est magis remota a læsione: sicut faciunt castellani, qui faciunt turres rotundas, vt machina non possit eis nocere. Et adhuc, quia figura rotunda plura continet in se: & etiam est magis apta ad motum continuum. D

Vtilitas cerebri.

Idem primo cœli Ar.

E

De iuuamento fili Spinæ. Cap. XII.

ET iuuamentum fili spinæ est de genere iuuamenti cerebri, & est quasi clauus ligans spondylos. Et postquā declarata est ex hoc sermone* cōpositio dominationis cerebri, & similiter dominationis cordis, & declaratum est iterum ꝙ est eius iuuamentum: deinde narrandum est iuuamētum membrorum vniuscuiusque, quæ data sunt his quinque virtutibus.

* a.l. cōparatio.

De proprio instrumento sensus Tactus. Cap. XIII.

ED dicimus ꝙ caro est proprium instrumentum sensus tactus: propterea quia illud est membrum, quod communicat omnibus animalibus, sicut tactus est sensus communis omnibus animalibus. Et in carnibus perfectorum animalium sunt sparsi multi nerui ad temperandum complexionem carnis. & quia nerui sunt similes complexioni cerebri, est iuuamentū eorū de genere iuuamenti cerebri. & propterea membra, ad quæ non veniunt multi nerui, sunt duri sensus. Et istius virtutis quiddam est, quod cōmunicat omnibus partibus carnis: & hic est sensus quatuor qualitatum contrariarū, sicut caliditas, frigiditas, siccitas, & humiditas: & quiddam est, quod est proprium vni mēbro: sicut est quando os stomachi sentit resolutionem factam in eo: & iste sensus appellatur fames & sitis. Sed fames est sensus resolutionis substantiæ grossæ, calidæ & siccæ: & sitis est sensus resolutionis substantiæ frigidæ & humidæ: ergo sensus proprius est duplex. Et sensus capitis membri de titillatione, quam habet in hora coitus, isti duo sunt connumerati in genere sensus tactus. F

Caro est instrumentum sensus tact'.

Quid fames
Quid sitis.

De iuuamento Linguæ. Cap. XIIII.

ET linguæ iuuamentum est manifestum, ꝙ illa & nerui sui non fuerunt facti, nisi propter operationem gustus, quamuis huic adiungatur alia res propter electionem meliorem, hoc est ad proferendum literas locutionū. Et in radice linguæ sunt duo orificia, quæ tangunt carnem glādulosam, quæ appellatur generatrix saliuæ. & iuuamentum istius saliuæ est, vt faciat manifestare gustum rerum saporatarum.

A *De iuuamentis Oculorum, & partium suarum.* *Cap. XV.*

ET manifestum est, ꝙ oculi sunt instrumenta visus, & ꝙ sunt compositi ex septem tunicis, & tribus humiditatibus: & sciendum est iuuamentum vnicuique ipsorum. Et apparet ꝙ proprium instrumentum illius sensus sit humiditas rotunda, quæ vocatur crystallina, vel glacialis, aut reticula aranea posita super hanc humiditatem. Quia declaratum est in Naturali philosophia, ꝙ hæc apprehēsio nō pōt perfici nisi in corpore peruio, hoc est aere & aqua. quia propter claritatē & peruietatem, quæ est in eis, fuit eis possibile recipere colores. & nō apparet in oculo corpus existēs in vltima claritate, & luciditate natū ex temperātia aeris & aquæ, nisi duo corpora. & non fuit ordinata rotunditas istius humiditatis cum aliquantula deuexiate, nisi vt reciperet rerum sensibilium multā quantitatem. Sed aliæ humiditates, & aliæ tunicæ nō fuerūt factæ, nisi propter hanc humiditatem. Et cum deuexitate modica non est nisi vt recipiat a grandinosa: quia vitrea humiditas fuit facta ad nutriendū hanc humiditatē per viam rorationis. & hoc fuit, propterea quia natura sanguinis est remota a natura huius humiditatis. vnde fuit necessarium, vt aliqua re mediante fiat transitus sanguinis in primo, vt ipsa adaptentur ad nutriendum hanc humiditatem. Et albuginea humiditas facta fuit iterum ad humectandum hanc humiditatem, & ad custodiendum humiditatem suam ab aere extrinseco, & etiam ne tangat vueam tunicam. Sed tunica fortis vocata coniunctiua, fuit ad custodiendum oculum a duricie nerui, & etiam ad ligandum oculum cum osse, & etiam propter aliam vtilitatem, quam dicemus post. Sed tunica, quæ dicitur * ferina, fuit facta ad nutriendum dictam retinam per venas, quæ sunt in ea: & etiam vt iuuet ipsam propter calorem naturalem per arterias, quæ sunt in ipsa. Sed iuuamentum telæ retinæ, primum est vt det spiritum visibilem per neruos, qui sunt in ipsa, hoc est calorem naturalem, cuius complexio adaptata est in cerebro, & per duos neruos, qui vadunt ad oculos: & etiam nutrit crystallinam humiditatē per viam rorationis, & dat iuuamentum caloris naturalis per arterias, quæ sunt in ea. Sed Galenus confitetur ꝙ aranea est vltimitate peruietatis, & luciditatis: quia colores & formæ imprimuntur in ipsam. ergo ista tela est proprium instrumentum visus, vel per se, vel per adiutorium crystallinæ. Et tela vuea dicitur habere tria iuuamenta. vnum est vt nutriat telam corneam: & propterea fuit multum venosa. secundū vt defendat crystallinam a duritie tactus corneæ: & propterea fuit hæc tela mollis tantum, ne disgregaretur spiritus visibilis. & hoc facit propter calorem nigrum quē habet, quia natura est coloris nigri vt aggreget. Et foramen, quod est in medio istius telæ, non fuit factum, nisi vt esset forma sensati humiditatis crystallinæ, aut araneæ, aut ambarū: quia visus, sicut scis, non fit extramittendo. Sed oculus recipit colores per sua corpora peruia per modum, per quem recipit speculum. & quando colores sunt impressi in ipsum, tunc apprehendit eos spiritus visibilis. & hoc ego bene probaui in libro de Sensu & sensato sex rationibus, ꝙ si aliquod corporum, quibus est compositus oculus, est conueniens vt in eo imprimantur colores per nimiam eius peruietatem, ipsum corpus est propriū instrumentū oculi. Et iuuamentū telę corneę ēt fuit vt defendat humorē albugineum. & fuit facta clara & subtilis, vt nō resistat humiditati crystallinę ad recipiendum formas. Sed secundū iuuamentum coniunctiuæ fuit factum ad mouendū secum musculum, qui mouet oculum. Ista sunt iuuamenta partium oculi secundum Galenum. & maior pars iuuamentorum, secundum ꝙ vidisti hic, sunt iuuamenta arbitratiua: sed sine dubio quodlibet ipsorum habet iuuamentum proprium in se. & pars dominans in eo, & suus finis non est, nisi vt imprimantur colores in ipsum.

Idem primo Theisir tra. 8. cap. 14. Idem vbi supra.

* a. l. secundina.

Contra Galenum.

Tela vuea habet tria iuuamenta.

A

B

De iuuamentis instrumentorum Auditus. *Cap. XVI.*

SEd instrumentorum auditus manifestum est ꝙ sunt aures. et primum in quo auditus est, est neruus, qui venit ad eas, qui cooperit foramen auris. Et di-

ctum est, ꝙ foramen auris non fuit tortuosum, nisi vt aer frigidus non intret tali modo ꝙ lædat auditum. Et melius est dicere ꝙ fuit tortuosum, ne virtus auditus fuisset læsa a vocibus fortissimis. Et in summa scias ꝙ hæc figura habuit iuuamentum in receptione vocis. & ideo factum fuit chartilaginosum, & vocatum est auris tortuosa. Et alia animalia habent hoc pro alio iuuamento, hoc est vt recipiant voces venientes ab omni parte, & propterea plus regrediuntur foras, & mouent eas. D

De iuuamentis instrumentorum Odoratus. Cap. XVII.

MAnifestum est ꝙ instrumenta odoratus sunt nasus. & fit in animalibus olfactilibus per viam attractionis, & in non olfactilibus sine attractione: sicut in apibus, & in alijs animalibus non habentibus olfactum. Et secundum Aristo. iste sensus fit in duobus meatibus, qui sunt in naso. & secundũ Gale. fit in duabus carũculis similibus capitibus mammillarũ: & dicit ꝙ propter remotionẽ istius loci indiguit attractione. Et ego dico, ꝙ si ita esset, vt dicit Galenus, ergo odoraremus, quamuis nares essent oppilatæ, quando attraheremus aerem per os: quia palatum est apertum naso. Et secundum ꝙ dicit Auenzoar nos odoramus odorem ciborum, qñ incipiunt digeri in stomacho: ergo a contrario non est probatum, ꝙ per illas duas caruncula fiat odoratus. ꝙ si ita esset, animalia inolfactibilia non odorarent. Et scias ꝙ nõ fuit data attractio odoratui, nisi propter vnã duarũ rerum: aut electione propter melius: aut grossicie sensus istius in animalibus olfactilibus. Quia possibile esset vaporem euenire a re odorata per se ad virtutem sensibilem propter nimiam subtilitatem substantiæ, & propter naturam suæ impulsionis. Sed propterea ꝙ operatio olfactionis est vna duarum rerum, aut trahendi, aut mittendi: & est impossibile vaporem venire ex re odorata tempore transmissionis aeris extra. Et est possibile ipsum venire tẽpore attractionis: quia aduentus aeris odorati fit magis per modum attractionis, ꝙ̃ per modum effusionis: sicut tu vides, cũ volumus certe sentire odores, ꝙ nos conamur super attractionem. & hæc est causa, propter quam fuit data attractio. Et apparet ꝙ animalia, quæ odorant sine attractione, habent clariorem sensum ꝙ̃ animalia, quę odorãt cũ attractione, sicut videmus in formicis & apibus: propter debilitatem ipsius sensus in animalibus olfactiuis sentitur odor paucus sine attractione, & quasi videtur vt non sentiatur. Et cum sit comparatio istius sensus inter hominem & multa ex animalibus, est iste sensus diminutus in homine ab illis animalibus, quæ indigent in hoc sensu in venãdo vitã suam. & propterea dicitur in prouerbijs, ꝙ cũ ista animalia venantur vitam suam. & hoc est quasi per viam prophetiæ, vel diuinæ prouidentiæ. Et postquam narrauimus instrumenta quinque sensuum, volumus narrare instrumẽta, quæ facta sunt propter virtutem motiuam.

Prima ratio, qd odor non fit in carũculis, cõtra Galenum.
Secunda rõ.
Tertia rõ.

E (margin, beside "oppilatæ")
F (margin, beside "hoc sensu")

De iuuamentis membrorum voluntarii Motus. Cap. XVIII.

ET dicimus ꝙ virtus, quę facit mouere aĩal, hęc est imaginatiua vel æstimatiua, quã præcessit virtus cõcupiscibilis, & postea ibi cõfirmatum est consilium, vel ratio pp representationẽ rei imaginatæ aut ęstimatę, secũdũ ꝙ declaratũ est in libro de Aĩa. Et est necesse perscrutari in hac virtute, hoc est, vt sciamus instrã, quibus oportet operari, & quot sunt. Dicamus ꝙ motus volũtarij quidã est ꝑprius, & quidã est cõis. Cõmunis est motus eũdi, qui motus est totius corporis. Sed ꝑprius est motus cutis frõtis, & motus oculorũ, & mãdibularũ, & duarũ nasi extremitatũ, & labiorũ, & linguę, & epiglottidis, & mãdibulę inferioris, & motus capitis & colli, & motus nasi, & motus nodi, vel

A humeri spatulę cū bredone, & motus brachij a cubito inferius, & motus iuncturę noīatę in Arabico rasceth, & motus digitorū, & vniuscuiusq; suarū iuncturarū, & motus mēbrorū existentiū in collo, & motus pectoris ad inspirandū, & virgę, & vesicę quando clauditur, & motus extremitatis intestini recti qñ retinēt fęces ne exeāt, & myrach, coxæ, & cruris, & testiū, & pedū, & digitorū pedū. Isti sunt motus, qui dñr voluntarij. Et est necesse perscrutari res, a quibus veniūt isti motus. Et dicimus ꝙ manifestū est per dispositionē istorum motuū, ꝙ fiunt a pluribus vno motore. v.g. motus manus fit a chorda, & motus chordæ est a musculo, & motus musculi est per se, & musculus est primū mobile: & nō est hoc corpus, quod moueat ipsum. Ideo quia omne corpus, qđ mouet corpus mobile, est a necessitate mobile. & ideo est cōueniens, ꝙ corpora, quorum vnum mouet alterum, veniāt in fine ad vnum corpus, qđ moueatur per vnam virtutem motiuā missam eidem, & non ꝓpter aliud corpus, sed propter aliud principiū, quod est in eo: sicut probatū est in Naturali philosophia, ꝙ si ita non esset, res procederetur in infinitum. ergo de necessitate debemus dicere ꝙ principium est in musculo. Et quando opinantur Medici ꝙ motus musculi sit a neruo, opinantur falsum. ideo quia, si ita esset, neruus moueret aut ꝑ se aut per aliud, hoc est ꝑp aliud principium, quod esset in eo. & ideo quia declaratū est in Naturali philosophia, ꝙ quodlibet mobile habet motorem, & ꝙ ille si est corpus, non moueat nisi moueatur, & si motus esset a corpore, res procederet ī infinitū: ideo necesse est hic esse motorē, qui moueat & nō moueatur, & qui sit non corpus. Hæc est vna ratio, per quam vř, ꝙ qui mouet primo animal, non est corpus, sed virtus est animæ. & ꝙ hoc sit de necessitate in musculo. Et hęc virtus est virtus volūtaria, q̄ pręcedit imaginatiua, vel ęstimatiua, & confirmatio consilij. Et ideo quia iste motor non est corpus, necesse est vt primū mobile, quod mouetur per ipsum, sit corpus, ad hoc vt hoc mobile sit sicut materia. & ipsum erit ei sicut forma: quia impossibile est primū motorē in animali, vt sit sine materia. ergo necesse est speculari quid sit hoc primū corpus: & apparet ꝙ sit calor naturalis, qui est in nobis. Et tu vides, ꝙ qñ infrigidātur mēbra, eorū motus priuātur. Et est res nota ꝑ se, ꝙ vna rerū receptarū in definitione istarū operationum est calor naturalis. Sed iste calor naturalis differt proprijs differētijs in quolibet mēbro sc̄dm operationes, quibus appropriatur istud, maxime in operationibus nutrimenti. & de hoc nullus discordat. Sed Galenus sentit ꝙ origo situs caloris istius sit cerebrū, & ad totū corpus per neruos ab eo mittitur. Sed Aristo. sentit ꝙ cerebrū sit seruitor cordis in hac operatione per viā, qua seruit ei in sensibus. secundū ꝙ dictū est superius: et ꝙ origo istius caloris est in corde. Et hoc pōt videri manifeste, ꝙ ita est, vt verū est. quia tu vides ꝙ nascitur in corpore iter agentis, qñ vadit, qđ non fuerat. & istud mēbrum, a quo nascitur calor, & vadit ad totum corpus, est cor. Et propterea qñ accidit homini aliquid, quod ipsum terreat, redit calor ad cor, & tremunt crura. & pōt esse ꝙ cadit homo, aut nō poterit moueri. ergo prima virtus regitiua in hoc motu, & illud qđ mensurat calorē in quantitate, est de necessitate in corde. Et adhuc, quod Galenus, & omnes alij medici cōfitentur, ꝙ virtus volūtaria est in corde. & si ita est, & apparet ꝙ animalia nō mouētur, nisi voluntarie: ergo virtus hæc est in corde, & cerebrū eius seruiēs in dādo ei temperantiā. Et cōe erit cum diceretur de hac temperantia, vt fiat per neruū, aut fiat cū spiritu animali eunte in ipsum. & nō est differētia in hoc: excepto ꝙ in neruis spiritus aīalis sc̄dm Galenū nō est apparens, nisi in duobus neruis opticis. Sed primū mobile a calore naturali est musculus: ideo quia cōueniēs est, ꝙ calor naturalis operetur in primo, hoc est vt primo moueatur istud corpus, cum quo habet similitudinē propinquiorem ex parte caloris, hoc est musculus, ꝓpter compositionem suā: quia est cōpositus ex prima carne simplici, & neruis, a quibus nascūtur chordę. Sed neruus solus frigidus est multū, & non habet partē similem cum calore naturali. Et vena per se nō est digna, vt sit principium istius motus: ideo quia nascitur a membro non primo. Et de ratione non est ꝙ instrumentum, quod dat nutrimentum, sit instrumentū motus: quia magis est conueniēs vt nutrimentū fiat per instrumentum quietis. Nec etiā arteria conueniens erit

Marginal notes:
Quod sit primum motus volūtarij instrumentum.
Contra Medicos ratio.
B (beside "ueatur, & si motus esset a corpore")
Ratio prima contra Gal.
C (beside "non fuerat.")
Secunda rō.
Ratio cōtra Galenum.

huic motui: quia est operatrix operationum pulsationum, quæ dissimiles & non conuenientes sunt motui voluntario: immo est simile vt sit contraria ei, & sit quasi disposita, sicut res, quæ vellet, & nollet aliquid simul. Ergo remanet vt sit musculus primũ instrumentũ, qđ mouetur a calore naturali. Sed in membris, quibus non sunt ossa, & non sunt ramificata, & sunt parua, musculi ipsi mouent ipsa sine medio: & ramificata mouent ea mediantibus chordis, quæ nascũtur ab extremitatibus eorum. ideoque cũ contrahitur, trahit illam chordam. & quia alligatus est cũ extremitate ossis, mouetur os suo motu. Et quando membrum habet duos motus contrarios adinuicẽ, tunc habet duo ossa, vel duos musculos in duobus locis contrarijs adinuicem: quorum quilibet trahit per se suo tempore, & prohibet alteri suo contrario, ne faciat operationem suam illa hora. & si operati essent ambo vna hora, tunc stat æqualiter membrum, & trahitur secundum vnũ statum. verbi gratia, quando musculus qui est in syluestri parte manus, trahit ipsam, vertitur versus partẽ syluestrẽ: & qñ musculus, qui est in parte domestica, trahit ipsam versus partem domesticam, vertitur versus illam: & quando trahũt ambo simul, existit æqualis: & nullus est ipsorum per se, vt tractu suo faciat ipsam verti intus, & extra. Et numerus musculorum secundum Galenum est. 529. quorũ in facie sunt. 45. quorum. 24. sunt, vt moueant oculos, & palpebras, & 12. vt moueant mandibulã inferiorem, & 9. vt moueant alia membra faciei, quę mouentur voluntarie. & in istis sunt musculus occultus subcute frontis, & prodest fortitudini apertionis oculorum: & duo musculi qui mouent extremitatẽ nasi, & musculi duo qui mouẽt labiũ superius sursum, & duo qui mouent labium inferius deorsum; & duo qui mouent maxillã. Et musculi, qui mouent caput & collum, sunt. 23. quidã eorum trahunt caput versus illam partem solum, versus quã positi sunt. & alij sunt, qui trahunt caput, & collum. eorum quidam sunt, qui trahunt caput superius, & quidam sunt, qui trahunt ad partem anteriorem, & quidã trahunt ad partem posteriorem superiorem, & quidam trahunt ad dextram, & quidam ad sinistram. Et nouem musculi mouent linguam. Et 32. musculi sunt propter motum colli & epiglottidis. Et septem musculi vnicuique spatulæ. Et 14. vnicuiq; lateri, quibus mouetur brachium. & quatuor musculi positi super cubitum: quorũ duo sunt intus, qui faciunt ipsum verti versus partẽ domesticam: & duo stant extra, vt faciant ipsum verti ad partem syluestrem: & 17. sunt in quolibet brachio. 10. extra, & septem intus. & 36. positi sunt super manus: 18. super vnaquaque, qui mouent manus ad partem domesticam, & partem syluestrem, et ad motus pollicis, & parui digiti, & volam manus. Et musculi pectoris sunt. 107. eorum quidam dilatant, & quidam constringunt. Et musculi spondylorum sunt 48. & octo extenduntur super ventrem sub ossibus pectoris vsque ad vmbilicũ. & quidam extenduntur secundum longitudinem, & quidam secundũ latitudinẽ, & quidam secundum transuersum, qui faciunt motum ventris constringendi & laxandi, & iuuant omnes alios motus. & quatuor musculos habẽt duo testiculi; & quatuor musculi mouent virile membrum. & vnus musculus tenet os vrinæ, ne indebite fundatur. & quatuor musculi tenent orificium intestinorum, ne stercus ante tempus egrediatur. Et 64. musculi ad motum coxarum & crurium, & 28. ad motum pedum, & aliquorum digitorum pedum. & 22. alijs motibus digitorum pedum, & positi sunt super pedes. Isti omnes musculi sunt prima res, quæ mouetur a calore naturali communi, aut calore proprio cuiuslibet musculi. Et postquam ita est, ꝙ aliquod mẽbrum nõ mouetur nisi per calorem naturalẽ, qui stat ei loco formę, & propter calorem, qui est in musculo, et ille nõ mouetur nisi per principium animę: & sciendum est quid est istud principium, & vnde est; & vbi est. Et dicimus ꝙ quando associabitur huic, quod declaratum est, quod per vniuersalem sermonem: hoc est, ꝙ virtus, quæ facit motum in loco, est anima. Et est declaratum etiam, ꝙ conueniens est, ꝙ motus vniuscuiusque corporis fit per virtutem voluntariam fixam in membro communi, quod cõmunicat toti corpori, ꝙ sit mobile per se: & per virtutẽ propriã voluntãrie mentis membris particularibus, quæ mouẽtur per se, & sunt musculi: & apparet sensui, ꝙ in corpore nõ est mẽbrum, quod communicet toti corpori, & sit mobile per se nisi

Calor naturalis musculi stat loco formæ.

Secunda rõ.

A cor: ergo virtus voluntaria communis est in corde, hoc est in musculo qui est in eo, & virtutes particulares voluntariæ sunt in quolibet musculo particularium musculorum. Sicut videmus ꝙ motus communis vitalis animalium, qui est inspiratio, habet principium a corde. & iste motus est coniunctus motui expirationis pulsatilis. Et propter hoc accidit, ꝙ pulsus magnificatur per motum, & minoratur per quietem. Ergo cerebrum, & neruus non fuerunt nisi ad temperandum istum calorem, in quo est principium virtutis voluntariæ communis, & propriæ. Debes scire ꝙ non est impossibile hic esse motum voluntarium absq; musculo. sed si est, est propter calorem naturalem, aut propter rem, quæ stat loco eius in animalibus, quæ non sunt sanguinea, nec musculosa. Et sine dubio isti musculi non sunt, nisi in animalibus perfectis. Ideo graue fuit Galeno ad dandum musculos, qui moueant linguam exterius, & motus duriciei membri tempore coitus: ideo quia intentio sua erat omnino, vt motus non esset nisi per musculos, & non est ita.

Tertia rō. Intentio Gale. est, quod motus volũtarius nō fiat nisi per musculos. Vide prio de motibus liqdis. c. prio, &.4. & primo de locis affectis sexto. & in de motũ musculorum.

De iuuamentis Anhelitus, & membrorum eius.

Cap. XIX.

B Postquam narrauimus iuuamẽtum membrorum motuum voluntariorum, est narrandum de anhelitu, & membris suis. Ideo quia Galenus ponit ipsum motum voluntarium. et quia videtur ꝙ cerebrum operatur in hunc motum, credit ꝙ motus voluntarius sit in eo. & similiter credidit ꝙ esset in neruo, & credidit falsum, ideo quia iam probatum est, ꝙ hoc conuenit esse in membro mobili per se. & propterea ægritudo, a qua prouenit læsio in motu, est primo & per se in musculo, & per modum colligantiæ in cerebro & neruo. Quare Medicus debet curare læsionem istius motus, intendendo primo ad musculum, & secundario ad cerebrum & ad neruum. Instrumenta anhelitus sunt diaphragma, pulmo, canna, trachea arteria, epiglottis, & vulua. Et priusquam nos tractemus de iuuamento vniuscuiusq; istorum membrorum, est tractandum de iuuamento istius operationis, hoc est de anhelitu. Et dicimus ꝙ Medici, sicut Galenus & alij, visi sunt dicere, ꝙ anhelitus est propter duo iuuamenta. Vnum ad ventillandum calorem naturalem cordis per attractionem aeris frigidi, & expulsionem vaporis, qui resoluitur a calore naturali, qui est corpus fumosum, qui non est conueniens eidem. pro certo istud iuuamentum est vnum & necessarium animalibus calidis sanguineis. sed illis, quę non sunt calida nec sanguinea, non est necessaria hęc operatio: sed sufficit eis motus arteriarum, qui venit a corde. & hoc reputo sicut anhelitum. Sed aliud iuuamentum, quod dicunt esse, est,

Instrumẽta anhelitus.

De iuuamẽtis anhelitus.

Contra Medicos.

C vt det nutrimentum virtuti intrinsecæ ex aere, qui recipitur restaurando ex spiritu tantum quantum resolutum est. hoc est falsum. quia impossibile est compositum nutriri ex simplici. quoniã si ita esset, iam inueniretur animal esse simplex ex vno solo elemento. & Galenus negat hoc. & propterea dicit ꝙ aqua non nutrit. & propterea dico ꝙ primum verax est. Sed cui ex virtutibus animę debeat attribui anhelitus, hoc est perscrutandum. quia Galenus dicit, ꝙ debet attribui virtuti voluntariæ. & dicit hoc. quia a nostra voluntate est vt anhelemus, et non anhelemus. Et etiam dicit ꝙ proprium instrumentum huius virtutis est neruus. & dicit ꝙ si incideretur neruus, qui mouet diaphragma, homo non viueret, nisi tantum quantum viueret strangulatus. Sed alij dicunt ꝙ stat virtuti, sicut motus pulsus. Et potest quæstionari dictum Galeni duabus rationibus. Vna, quia tu vides ꝙ anhelamus, quando dormimus: ergo non est voluntarius. quia operatio voluntaria non fit nisi cogitatione, & voluntate, sicut dictum est. Alia, quia videmus ꝙ anhelitus, qui fit improuise, similatur motui pulsuum: ita ꝙ Hippocrates ponit ipsum pluries loco pulsuum, scilicet tempore, quo non ægrotant mẽbra anhelitus. & dicit ꝙ denunciat complexionem cordis, sicut denunciat pulsus, excepto ꝙ non sit ægritudo in instrumentis anhelitus. Et alij sapientes ve-

Cui virtuti aīæ anhelitus attribui debeat.

Galeni opinio.

Prima rō cōtra Galenũ.

Secunda rō.

sunt ꝙ sit compositus duabus virtutibus, videlicet voluntaria, & non voluntaria, hoc est naturali, & animali. & hic inuenitur in motu plurium membrorum, sicut in motu palpebræ oculi, & in motu deglutionis. quia manifestum est, quod ambę virtutes istæ sunt compositæ. & ideo, quando debilitantur istę duę virtutes, cadit defectus in operatione degluriendi, sicut accidit quando cadit virtus

Tertia rō.

appetitus. Et mihi videtur ꝙ opinio postrema sit veracior, hoc est, ꝙ hæc operatio sit composita. Vel possibile esset dicere ꝙ fortiior esset opinio illius, qui dicit eam esse naturalem: quia plures anhelitus, quos facimus tempore sanitatis & ægritudinis, fiunt sine intentione. quare ponuntur ad denuntiandum cõplexionem cordis. & etiam suspiria proijciuntur absq; intentione. & etiam, qñ magna necessitas anhelandi incumbit, desistere non possumus: sicut accidit in tussi, & similibus. Et natura non inuenit hanc virtutem actione voluntaria, nisi propter necessitatem superuenientem: qñ non sufficit virtus naturalis ad exigentiā cordis

Rñsio ad rationẽ Gale.

Sed probatio, qua probat Galenus, affirmando ꝙ hæc virtus penitus est voluntaria, est priuatio istarum virtutum, qñ est incisus neruus. & dicit probando, postquam est incisus neruus, est incisum instrumentum motus voluntarij: & inciso neruo, cessat motus voluntarius: ergo est in neruo. Et iste syllogismus est falsus in principijs, & corruptus in figura. quia qñ tenetur vnum prędicatū rei, quę data est a subiecto, non debet semper remoueri prædicatum ab illa, a qua est remotum subiectum. & qui opinabuntur hoc, tenentur credere cum cõtradictione E oppositi antecedentis in tota materia contradictionem oppositi consequentis. & ideo hęc verba non sunt digna, vt hic audiantur. Et iste est vnus modus, in quo est manifestum, ꝙ non habuit verā radicem in Logica. quia si per remotionem nerui remouetur aliquis motus, illud non est ex necessitate, vt qñ neruus est, vt sit ille motus, vt dicatur ꝙ neruus sit propria cā in hoc motu. Et iam visi sunt homines percussi super venas & neruos dormitorios, qui vadunt ad cerebrum, & tunc in eis priuatę sunt omnes operationes voluntarię. & propterea hoc nomine nuncupantur. & dicit Rasis, ꝙ quādo rex Indię volebat interficere nobiles, interficiebat eos per hunc modum. Et vis tu dicere propter hoc, ꝙ omnes motus voluntarij sunt fixi in his duobus. Item, quę res est illa, quæ iubet hanc operationem in neruo, nisi vna ex rebus, propter quam completur hęc operatio. et qñ illa lęsa est, tunc necessario lęsa est illa operatio: quamuis non sit propria cā in hoc: quia corrumpitur propria operatio propter corruptionem virtutis transmissę illuc. Et de necessitate non est propter hanc priuationem voluntarij motus ꝙ quilibet motus, qui est in neruo, qui ingreditur suam essentiam, sit positus substantialiter voluntarius: & per accidit ei vt sit & ille voluntarius. Et quō poterit negare hoc, quia iam concedit ꝙ motus palpebrarum fit per musculos, sicut notum est per se, & cum hoc toto non est voluntarius. Et si vellet dicere ꝙ sit F totus voluntarius, adhuc nihil hic lucratur: eo ꝙ est in musculo, non in neruo. Et postquam declaratum est ꝙ iuuamentum sit in anhelitu, & quę sit eius virtus, necesse est narrare iuuamentū proprium vniscuiusq; membri proprij huic operationi.

De pulmõis iuuamento.

Et dicimus ꝙ membrum, quod manifestum dat iuuamentum in hac operatione, est pulmo: sicut videmus ꝙ qñ dilatatur, attrahit aerem intus, & quando constringitur, expellit foras. Et non est dubium, quia illud est proprium instrumentū in operatione illa. Sed quod necesse est speculari subtiliter in hoc, est illud, vtrum ille motus, cum quo fit inspiratio & respiratio, sequatur motum pectoris, nec per se habeat aliquem motum: an sit motus pectoris in anhelitu, inde cõtinuus semper cum motu pulmonis, vt sit eius adiutor.

Opīo Gale. ꝙ pulmo nō mouet, nisi motu pectoris.

Sed Gale. dicit ꝙ pulmo nullum habet proprium motum in se: et ꝙ motus illius sequitur motum pectoris: & ꝙ motus anhelitus, qui sequitur motum naturalem, fit per rem musculosam magnam, quę dicitur diaphragma, quod separat inferiora mēbra a superioribus, & dicit ꝙ magis propria res iuuamenti istius membri est hęc operatio: quia nos videmus ꝙ incontinenti cū pectus dilatatur, repletur pulmo aere: sicut videmus in follibus fabrorum.

Rō secūda.
Vide tertiā

Et testificatur super hoc, ꝙ quando vulnus factum fuerit ibi, & intret aer pectus, tunc cessat motus pulmonis, & moritur. Et posset esse ꝙ

A cessatio motus pulmonis, quando vulneratum est pectus, est propterea quia infrigidatur pulmo. Et in temporibus Aristotelis non cognoscebatur aliud iuuamentum huius membri, nisi propter separationem membrorum principalium a nutritiuis, ad hoc vt non accideret tempore digestionis eis aliud ex calore illo. Et nō debet imputari Aristoteli hoc in defectum. quia istud, quod apprehenditur per anatomiam, est sicut res, quę apprehenditur numero motuum circulorū. nec illa erat plene scientia completa tempore Aristotelis. Et si tempore Galeni erat ars Medicinę plene completa, tamen dicit Galenus non est impossibile post me venire, qui inuenit in arte Medicinę, quod per me non est inuentum. Et propterea in maiori parte rerum, de quibus opinantur homines, ꝙ Galenus contradicat Aristoteli, non est vera contradictio, sed sicut additiones & complementa. quia nullus deperit Aristote. de eo, quod dicit in iuuamento diaphragmatis & motu neruorum, secundum ꝙ dicit in tractatibus vniuersalibus de esse motus, & sensus, & iuuamentis cordis, & cerebri. & similiter hic est sic dicendum: & non est dicendum ꝙ illud, quod dicit Galenus in rebus particularibus, contradicat in vniuersalibus Aristoteli. Et modo volumus reuerti ad illud, a quo separati sumus: & dicimus ꝙ illud, quod diximus ex sententia Galeni, ꝙ motus pulmonis sequitur motum pectoris. & hoc indiget speculatione. quia Galenus non verificat hoc, nisi propterea quia videt ꝙ cessante motu pectoris, cessat motus pulmonis, & tunc moritur animal. Et ego dico ꝙ non est hoc ita absolute dicendum, ꝙ motus pectoris sit causa principalis motus pulmonis. quia possibile est vt quilibet istorum, idest pulmo, & pectus, habeat hunc motum ex se, sed habeant vnam proprietatem coniunctionis: propter quam nullus eorum mouetur sine alio. & propterea cum cessat motus vnius, cessat motus alterius, & non est quilibet eorum causa motus alterius. Et si nos poneremus quod quando pulmo non mouetur hoc motu, tunc cessaret motus pectoris, sicut dicit Galenus, essemus arbitrati per hoc secundum eum, ꝙ pulmo esset id quod moueret pectus, dicendo quod si non moueretur quod non moueretur pectus. Ecce hic videtur ꝙ Galenus prodiderit in opinione sua quod non est impossibile esse motum pectoris & pulmonis vt moueatur simul, sicut in globo vno: vt si vnum non moueretur, quod aliud non moueretur: quamuis vnus non sit motor alterius secundum modum qui dictus est. Item non est impossibile, superueniente pectori mala complexione per incisionem nerui, quę ei aduenit, quod illa malitia non penetret ad pulmonem per illam colligantiam. quia vna rerum, ex qua ęgrotant membra, est colligantia. & Galenus hoc concedit. Etiam per hanc eandem viam debemus dicere, ꝙ motus pectoris adiuuet motum pulmonis: & maxime quando indiget forti anhelitu. Et melior via, quam eligere possumus in fine nostrę propositionis, est hęc, quod membrum, quod lęditur, cum cessat inspiratio & respiratio, est cor, sicut manifestum est. & si cor est illud, quod recipit hanc lęsionem propter hanc cessationem, & non solum lęsionem, sed & mortem: ergo de necessitate est illud membrum, in quo est principium illius iuuamenti. Et motus pulmonis secundum Galen. erat violentus, per viam, vel per violētiam, qua mouentur corpora artificialia. Et nobis est dicendum ꝙ illud principium motus est in ipso per viam, quę est in corporibus naturalibus. & adhuc ꝙ completur hic motus per duos motus, videlicet naturalem et voluntarium. Ergo melius, quod dicere possumus ex his, est, vt sint sicut duo primi mobiles. s. ꝙ musculus sit primus in motu voluntario, & cor et pulmo primi in motu naturali. Et Gale. tenuit in hoc tractatu viam, quā in alijs regulis suis, qui putat vt iste sit motus uoluntarius, & putat ꝙ non sit voluntarius nisi per neruū. & non apparet per anatomiam vt neruus veniat ad pulmonem, per quem possit sentire, et maxime per quem possit mouere: & potest esse ꝙ nostra principia non sunt sufficientia veniendi ad veritatem plurium harum inquisitionum, sed tamen conueniens est vt loquamur de his secundum aptitudinem huius temporis. quia non est impossibile vt cadant hęc verba, per quę possumus certificare de veritate harum rerū tpe futuro, cū ad pręsens spatiū non habeamus. Et nō fuerunt ordinatę partes dupli-

rationē primo Theizir trac.11.ca.2

Excusatio Aristotelis d Anatomię cognitione.

B

C

Opinio propria.

ces pulmonis, nisi propter hoc, vt si superueniret vni parti mala dispositio, vt D
alia staret in iuuamento loco ipsius: sicut contingit in vulneribus, quæ laniant vnam cameram pectoris. quia stat pars pulmonis, quæ est in camera non vulnerata loco iuuamenti anhelitus. sed quando vulnerantur ambæ; tunc statim moritur patiens. Et iuuamentum cannę pulmonis est propter inspirationem et respirationem & respirationem, & cum hoc habet iuuamentum vocis. Et propter hoc fuit positum in extremitate huius membri vnum, quod habet possibilitatem generandi vocem, & assimilatur vni paruæ linguæ. Et missæ sunt eidem a musculo res, quæ dant ei diuersas dispositiones, vt possit generare diuersas voces. Et hoc iuuamentum est tantum propter bene esse, & non propter necessitatem: propterea ꝙ vox non est necessaria in esse nostro. Et in maiori parte facit natura hoc. quia facit in vno membro duo iuuamenta, aut tria, quando debet esse hoc. sicut videmus in naribus: quia sunt ordinatæ ad odorandum: & ad hoc vt sint propter mundificationem superfluitatum cerebri. & in vna parte seruit virtuti expulsiuæ, & in alia parte seruit virtuti sensibili. Et etiam iuuamentum vuulæ est vt defendat, ne puluis, aut fumus, aut similes res nociuæ veniant ad guttur. & cum hoc defendit, ne aer frigidus ingrediatur ad membra anhelitus. & ideo quando multum inciditur ab ea, fortificatur frigiditas ad pectus, & pulmonem, & apparet vt habeat inuentionem in esse vocis. Et testificatur nobis ꝙ epiglottis est instrumētum, quod appropriatur voci. quod est, quia cum sufflamus fortiter in cameram, vel cannam pulmonis alicuius animalis, egreditur vox extra ex ea, quę assimilatur voci illius animalis. Et fuit positum super hunc meatum cooperimentum vnum ad defendendum a rebus, quę vadūt ad œsophagum, ne ingrediatur in ipsum, quia moriretur homo. Et propterea, quando intrat aliquid modicę quantitatis, amouet tussim. Ista sunt, quæ sunt possibilia dici de iuuamento anhelitus. E

De canna pulmonis.

De vuula.

De Epiglottide.

De iuuamentis Cerebri, & partium eius. Cap. XX.

ET virtutes cerebri, scilicet imaginatiua, & cogitatiua, & reminiscibilis, & conseruatiua, quamuis non habeant membra vel instrumenta, ipsa tamen habent propria loca in cerebro, in quibus manifestantur operationes earum. & propterea de eis dicendum est. Et dicimus, ꝙ virtus imaginatiua stat in prora cerebri: & illa est, quæ retinet figuram rei, postquam separata est a sensu communi. Sed cogitatiua plus manifestatur in media camera. & per F
hanc virtutē cogitat homo in rebus, quibus pertinet cogitatio et electio, quousque apprehenderit quod conuenientius est. Propterea non inuenitur hæc virtus, nisi in homine: & animali bruto concessa fuit æstimatiua loco istius. Et locus virtutis reminiscibilis & conseruatiuę est pupis, siue pars posterior capitis. Et inter conseruatiuam & reminiscibilem non est differentia, nisi quia conseruatiua est conseruatio continua, & reminiscibilis est conseruatio intercepta. Et differentia, quæ est inter conseruatiuam vel reminiscibilem, & imaginatiuam, est quia imaginatiua præstat alijs formam rei sensatæ, postquam priuata est a sensibus: quare non est sensus. Et virtus conseruatiua & reminiscibilis non sunt nisi ad conseruandum, aut ad faciendum reuerti apprehensionem illius figuræ. Et ex hoc apparet, ꝙ sunt magis spirituales quam imaginatiua. Et non est tradendum obliuioni, quod quamuis camerę cerebri sint membra, in quibus complentur operationes istarum virtutum, tamen inueniuntur earum radices in corde: & ꝙ illa loca non sunt illis, nisi sicut instrumenta, in quibus manifestantur eorum operationes. Et sicut virtus visibilis dicitur esse in humore crystallino, quamuis sit in corde, vel in cerebro: sic istæ virtutes; & iuuamentum istorum locorum est ad temperandum eas secundum modum, qui dictus est iuuamento cerebri ad alias apprehensiones. Et hoc declarabitur per viam, qua declara-

Operatiões dictarū uirtutum cōplentur ī cameris cerebri, sed earū radices sunt ī corde. Prima rō,

A tum est illud: hoc est ꝙ virtutes istæ non laborant, nisi cum calore intrinseco: & calor intrinsecus non aduenit eis, nisi cum calore mensurato: ergo virtus datiua & mensuratiua de necessitate est in corde: ergo radix istarum virtutum est cor. Item, quia operatio imaginatiuę non est, nisi in signum, quod remansit ex sensatis in sensu communi, sicut declaratum est in libro de Anima: & ibi declaratum est, quod locus & radix habitationis sensus communis est cor: ergo habitationis locus virtutis imaginatiuę est in corde necessario. Et iterum, quia imaginatio est, quæ mouet animal, mediante virtute motiua voluntaria, manifestum est quod motiua voluntaria est in corde. ergo imaginatiua est in corde. Et in loco, in quo est imaginatiua, de necessitate est cogitatiua: quia cogitatio non est nisi compositio rerum imaginatiuarum, & dissolutio earum. Et in loco, in quo cogitatiua de necessitate est, est reminiscibilis & conseruatiua: propterea quia propter ipsam sunt inuentæ. Et non est necessarium in videndo ægritudines istarum virtutum, & in ægritudinibus istarum camerarum cerebri, vt iudicetur propter hoc, quod istę virtutes sint solum in cerebro: sicut non est dicendum in videndo virtutem visibilem ægram, quando ęgrotat humor crystallinus, ꝙ virtus visibilis non sit principaliter, nisi in crystallino. Et tu vides iterum, quod ęgrotant istę virtutes apprehensiuę propter ęgritudinem diaphragmatis: & non fuit aliquis, qui crederet ꝙ istæ virtutes apprehensiuæ essent in diaphragmate:

Secũda rõ.

Tertia rõ.

Rñsio ad rationẽ Galeni per exemplũ.

Secundum exemplum.

B propterea quia non fuerunt ordinatę istæ camerę cerebri, nisi propter istas virtutes. Et fuit ordinata earum complexio ad faciendum illud, quod conuenit istis virtutibus. & propterea ista virtus non manifestatur primo, nisi in duabus cameris proprie, & ab ea vadunt ad duas cameras, quę sunt in parte posteriori per meatum, qui est inter vtrasque: & sunt posita corpora in illo meatu, quæ aperiuntur, quando necesse est vt aperiantur ad intrandum calorem intrinsecum in illas: & postmodum clauditur in illis, sicut dictum est in libro Anatomiæ. Et quia cerebrum est membrum humidum liquidum, ideo ad custodiam ipsius positum fuit os cranei, & panniculi circundantes ipsum, sicut positæ sunt costæ pectoris ad conseruationem cordis. Et positum fuit hoc rotundum: eo ꝙ hæc forma est melioris dispositionis aliarum omnium formarum, & maioris capacitatis aliarum: & quia a nocumentis remotior omnibus alijs existit Et fuit positum cerebrũ in altiori loco corporis in animalibus perfectis propter sensus qui sunt in eo: propterea ꝙ sensus, secundum ꝙ dicit Galenus, sunt custodia corporum: & rationis est, vt custodes sint in locis altis.

De Somno. *Cap.* XXI.

C ET iam declarauimus iuuamentum vniuscuiusque membri, secundum ꝙ sufficiens nobis videtur. & restat vt declaremus aliquas operationes, quę conseruant sanitatem. Et incipiemus ab operatione dormiendi: & faciemus te scire quid sit dormire, & in quo membro fiat hęc operatio, & quę sit eius causa: eo ꝙ est vna ex rebus necessarijs in esse animalium dormientium, & homo est vnum ex his. et propterea priuatio huius operationis est vna ex rebus, quę facit perdere vitam. & quando compleuerimus narrationem istius virtutis cum modico eius, quod sequitur ad hoc, tunc erit completa ista particula, & incipiemus loqui in alia particula de ęgritudinibus, & causis earum, & accidentibus ipsarum, si Deo placuerit. Et dicimus quod dormire est ligamentum, & quies sensuum, & reuersio ipsorum ab instrumentis eorum ad partem intrinsecam corporis. Et istę res per se notę sunt. & propterea transeũt res sensatę super dormientes, & non sentiunt eas. & etiam videmus dormientem oculos habentem apertos, & non videbit. & si esset virtus visibilis in suo instrumento, tunc videret. Et non solum accidit hoc in hora dormiendi, sed etiã accidit hoc, quando homo subtiliter sollicitatus est circa aliud, tunc etiam transeunt super ipsum multa sensata, & non sentit ea. Et postquam dormire non

Somni definitio.

Declaratio definitionis.

est, nisi reuocatio sensuum ad partes interiores corporis, & est impossibile sensi D
bus, vt moueantur in motu vniuersitatis corporis sine corpore vno, quod staret loco eius propriç materiç: & est manifestum ꝙ istud corpus est calor naturalis: ergo dormire necessario fit per caloris naturalis reuersionem ad partes intrinsecas corporis. Et testificabitur super hoc, ꝙ partes exteriores corporis refrigerantur, cum homo dormit. Et etiam operatio digestionis est fortior cum homo dormit: eo ꝙ calor naturalis, cum quo operatur natura in vigilando in exterioribus, vt det sensum et motum, reuertitur dormiendo ad partes intrinsecas corporis. Et postquam transmissio caloris naturalis membris non sit nisi a corde, sicut dictum est superius: ergo reuersio ipsius tempore dormitionis non fit nisi ad cor: propterea quia a loco, vnde incipit motus, ad eundem reuertitur: sicut est in domino: quia ab eo res habent initium, & ad ipsum reuertuntur. Et postquam declaratum est, ꝙ somnus est quies sensuum, & cessatio suarum operationum propter reuersionem caloris naturalis, qui est eorum subiectum ad cor: etiã sciendum est, quę sit causa istius reuersionis: propterea quia hęc res stat loco formę dormitionis, & loco vltimę digestionis. Et dicimus ꝙ dilatatio caloris naturalis in partibus extremis non est nisi propter augmentum quantitatis eius: & nõ fit propter augmentum qualitatis, nisi propter augmentum quantitatis, quę est in eo: sed constrictio sua est diminutio quantitatis. et hoc fit necessario, dominan E
tibus super ipsum frigiditate & humiditate: ergo somnus non accidit nobis, nisi quando infrigidatur & humectatur calor naturalis: propterea quia, quando acquirit humiditatem & frigiditatem, & reuertitur ad suam radicem, diminuitur a sua quantitate. Et propterea quia iuuamentum cerebri fuit, vt temperaret caliditatem & siccitatem cordis, necessarium est vt recipiat maiorem partem istius operationis a cerebro. Et hoc accidet, quando dominabitur super complexionẽ ipsius frigidam & humidam, & hoc non accidet ei, nisi quando trãsmittitur eius cibus. & similiter quando accidit cibus cordi, acquirit frigiditarem & humiditatem. Et propterea ꝙ hoc non accidit cordi vt in pluribus, nisi mediante cerebro, nos faciemus embrocationem super cerebrum vigilantium cum rebus, quę habent humectare. Opinabantur multi hominum, ꝙ cerebrum esset solum proprium membrum somni. & non est ita. Et rationes, quę nobis ostendunt ꝙ dormitio non fit nisi per frigiditatem et humiditatẽ, sunt, quia nos videmus ꝙ maior pars ciborum, qui faciunt dormire, sunt frigidi & humidi, sicut lactucę, & similes: & cibi qui inducunt vigilias, sunt calidi & sicci. & causa materialis somni est vapor humidus, qui ascendit a membris inferioribus ad cerebrum propter aliquam causam generatus, & quando est in fine sui ascensus, ingrossatur a frigiditate cerebri, et recipit grauitatem ab aliis humiditatibus miscentibus se cum eis, quę ibi sunt. & quia non possunt resolui, nec vlterius ascendere, descendunt F
infertus ad membra, & oppilant meatus virtutum sensibilium. Et somnus non aduenit multum animalibus post laborem, nisi propterea quia animalia, quando mouentur & laborant, spargitur calor suus naturalis, & diminuitur quantitas sua, & refrigeratur. & propterea reuertitur de necessitate ad locum sui principij, & sui thesauri. Sicut similiter accidit ei res, quę impedit ipsum: quia reuertitur ad principium suum. & sicut homines exercituum, quando accidit eis grande periculum, reuertuntur ad capitaneum. & propterea cor est istud membrum, quod vltimo refrigeratur tempore mortis. Et somnus est vna operatio naturę, quę regit corpus animalis. Et propterea fuit somnus necessarius in animalibus perfectis. quia nisi esset somnus, perirent sensus propter nimium exercitium. & pereuntibus sensibus, periret vita. Et inde est, ꝙ citrinatur facies dormire non potentium, & lęduntur eorum operationes, & proprie operatio virtutis nutritiuę. & etiam exercitium sensuum est ex rebus, quę refrigerant calorem naturalem propter sparsionem suam ad partes exteriores. Et quando refrigeratur, reuertitur ad partes interiores, & diminuitur quantitas sua. Et est sciendum, ꝙ hęc operatio, quamuis ipsa non sit nisi propter aliquam permutationem complexionis factam in calore naturali, quę est augmentum complexionis frigidę & hu-

A midę, tamen veraciter efficiens hanc est virtus regitiua, quę est in corde: & ca-
lor, qui est in corde, hoc modo est suum instrumentum. Et propter hoc est hic na
tus locus inquisitionis, hoc est cui virtuti animæ debet attribui hęc operatio. &
videtur ꝙ debeat attribui virtuti sensibili, ideo quia crescit, & fortificatur pro-
pter hanc operationē: & non debeat attribui nutritiuę, inquantum est nutritiua,
propterea quia vegetabilia non dormiunt, eo ꝙ non habent sensum. Et ista vir-
tus est ex virtutibus sensibilibus appropriatis sensui communi. Et nos non attri
buimus hāc operationem virtuti sensibili, nisi quia est vna rerum, propter quas
conseruatur esse suum: quamuis tunc cesset. Istę sunt illę res, quę possunt dici in
operationibus omnibus, quas habet sanitas. Et de iuuamento istorum erit decla-
rata res, quę est necessaria in esse animalium, & illa, quę non est necessaria.

De complexionibus Temporum. *Cap.* XXII.

ET etiam membra virtutis nutritiuę, & operationes illius, sunt necessaria
in esse animalis, ꝙ non est generatiua. & etiam sensus tactus est necessa-
rius. & propterea fuit priuatio istius virtutis mors ex necessitate. &
anhelitus est etiam operatio necessaria. Et ex hoc apparet, quod res,
B quæ stant corpori hominis loco conseruationis, sunt aer, aqua, cibi: quę non con
seruant, nisi quando sunt super suum cursum naturalem. Et quia aer non est su-
per formam suam naturalem, nisi propter operationem Solis & corporum cœle
stium, cum eo fuerunt causę, quę stant corpori humano loco conseruationis, ipsa
eadem corpora. Et non completur hęc operatio in aere, nisi propter operationē
solis in eo in quatuor temporibus, quę sunt ver, æstas, autumnus, & hyems. &
hoc est ex incessu ipsius in circulo obliquo. & propterea conueniens est Medi-
co cognoscere naturam horum quatuor temporum: quia propter ipsa stat sanitas
plus quā per alias causas. Et dicimus ꝙ ver est tempus, in quo operationes nutri
tiuę sunt perfectiores. & hoc non accidit nisi propter multiplicationem calor na
turalis in corpore: propterea quia calor naturalis est calidus & humidus. & dici
tur ꝙ complexio istius tēporis est propter caliditatem & humiditatem: propte-
rea quia speculatio in complexione huius temporis est in comparatione ad cor
pus humanum: & operationes iuuenum in hoc tempore sunt perfectiores. &
propterea potest dici, ꝙ est tempus temperatum comparatum complexioni ho- *Ver esse tē-*
minis. Sed si tu diceres ꝙ esset temperatum propter proportionem qualitatum, *peratū in cō*
ex quibus est vna cum alia, hoc esset falsum. quia vnaquęq; rerū, quę appropria *paratiōe ad*
tur cōplexioni, appropriatur de necessitate dñationi vnius qualitatis actiuę, quę *humanū cor*
stat loco formę, & dominationi vnius qualitatis passiuę, quę stat loco materię. *pus.*
C & si ita non esset cōplexionatum, non esset vnum in forma, imo essent duo. nec
etiam esset recepta vna operatio in suo termino, si duę qualitates contrarię do-
minantes essent super ipsum ambę ęquales in potentia, vel in actu. quia ex dua-
bus rebus in actu contrarijs non potest fieri vnum in actu. & etiam de duabus
non contrarijs, sicut non fit ex duabus lineis in actu vna linea in actu. Et hoc
non consenserunt multi ex eis, qui appropriāt sibi Philosophiam hoc tempore,
nedum Medici. & de hoc habebunt manifestam declarationem: quia nunquā
inuenitur temperata complexio in proportione quatuor qualitatū, hoc est tēpe-
rantia, quę est secundū extremitates: sicut non potest inueniri temperata cōple-
xio appropriata vni qualitati actiuę, propterea quia quęlibet actiua habet gra-
dū suę operationis propter vnā qualitatem passiuam propriā ei, quę stat ei loco
materię. Et postquam declaratum est hoc, reuertamur ad illud, a quo separati su
mus. Et dicimus ꝙ vr̄ ꝙ tempus ęstiuum habeat in dispositione sua dominiū ca-
liditatis & siccitatis. & etiam apparet ꝙ humiditas & frigiditas dominentur su-
per dispositione hyemis: & hoc est comparatione ad tempus veris, & cōplexio
nē hominis. Sed cōplexio autumni, quia est media inter ęstatem & hyemē, opi-
natur ꝙ sit quasi in tēperantia veris, sed res est contraria, quia est in fine cōtra-

rietatis veri: propterea quia est illud tempus, in quo debilitantur virtutes, & sunt confusę, sicut videtur in vegetabilibus & animalibus. & propterea dicēdum est ꝙ frigiditas & siccitas dominentur super ipsum, quę sunt contrarię caliditati & humiditati. & quamuis non sit frigidum, multum prędominatur et siccitas. & vniuersaliter dico ꝙ confusus est in suis partibus: & Sol in illo est medius nobis inter propinquitatem & longitudinem. & quāuis hęc eadem comparatio sit in vere, tamen est magna differentia inter istas duas cōparationes ex parte pręparationis naturalis: propterea quia virtutes sunt in autumno in fine declinationis: & siccitas iam dominata est super omnia animalia. & propterea non inuenitur aliquod iuuamentum in temperantia caloris ipsius temporis in rebus generationis. Sed temperantia, quę est in vere, est conueniens generationi, & sedet super naturam, quę est conueniens generationi. & hęc est humiditas. Et hęc tēpora non habent terminum stabilē generaliter in breuitate & lōgitudine, sed diuersificatur in regionibus. & hęc diuersificantur in latitudinibus ipsarum. Et tēperatior regio est illa, quę habet tempus autumni breue. & tempus veris longū, & tales regiones sunt in quinto climate, & proprię quę sunt propinquę mari. Et autumnus in terris nostris Hispanię habet quasi duos menses, & sedet in principio quinti climatis. & sub lance diei non est tempus temperatum, secundum ꝙ opinantur multi hominum. & hoc declaratum est alias. Nec etiam verū est quod dicunt quidam, ꝙ quartum clima sit melius quinto. & Galenus sentit ꝙ temperatior est terra Gręcorum. & inter alias temperatior est terra Hispanicis, & dicit ꝙ totum tempus illarum terrarum est sicut tempus veris. Deinceps declaratum est ex istis locis sanitas cuiuslibet membri in omnibus quatuor causis scilicet, materiali, efficiente, formali & finali, & hæc fuit nostra intentio a principio libri.

AVERROIS
COLLIGET
LIBER TERTIVS.

SVMMA LIBRI.

De Aegritudinibus, & Accidentibus.

De Aegritudinis definitione, & eius ſpeciebus in generali. *Cap. I.*

A DEfinitio ęgritudinis eſt manifeſta per definitionem ſanita-
tis, eo ꝙ ægritudo eſt oppoſita ſanitati. Et quia ſanitas eſt
vna bona diſpoſitio in membro, cum qua agit actionē, quā
habet a natura ſua agere: & ſimiliter patitur paſsionē, quā
habet pati per ſui naturam: fuit neceſſarium vt ægritudo ſit
mala diſpoſitio in membro, propter quā agit, & patitur cō-
tra naturam. Et neceſſarium eſt, vt faciamus in cognitione
ſpecierum ægritudinis quod fecimus in cognitione ſpecie-
rū ſanitatis, hoc eſt vt narremus in primis quot, & quæ ſint
eius ſpecies, & quæ ſint ſuæ cauſæ: & poſtea declarabi-
mus quæ ſint actiones, & paſsiones non naturales. & Medici vocant paſsionē
accidens. Et quando nos hoc fecerimus, tunc cognouerimus ægritudinem per
omnes ſuas cauſas, quæ ſunt finis cognitionis rerum. & hoc totum poterimus co
gnoſcere a cognitione ſanitatis, quæ a nobis prius dicta eſt. Quoniam numerus
ſpecierum ægritudinis eſt ſicut numerus ſpecierū ſanitatis: & a cognitione ſani
tatis cognoſcitur ægritudo: quamuis opinatum ſit ꝙ notiores ſint ſpecies ægritu-
dinū ſpeciebus ſanitatis: ꝓpterea quia multæ ægritudines habent nomina, & ſa- Sanitates op
nitates oppoſitæ illis nō habent nomina: & tñ impoſsibile eſt cognoſcere ægritu poſitę ęgritu
dines perfecte, niſi ꝓpter cognitionem ſuorum oppoſitorum. Et propterea dictū dinibus non
eſt, ꝙ contrariorū eadē eſt diſciplina. Reuertamur igitur, & dicamus ꝙ propte- habēt noīa.
B rea ꝙ diſpoſitiones ſanitatis membri habent duas ſpecies: vna eſt bonitas cōple
xionis membri, quæ in mēbris inuenitur conſimilibus: & alia eſt bonitas com-
plexionis, quæ eſt in membris officialibus: fuit neceſſariū diuidere ſimiliter ęgri
tudines ſecundū has duas ſpecies. In primis narrabimus ægritudines membro-
rū conſimiliū, & dicemus earū cauſas efficientes, & materiales: & poſtea narra-
bimus ægritudines membrorum officialiū, & dicemus earū cauſas. Et dicimus,
ꝓpterea ꝙ membra conſimilia nō agunt, nec patiuntur ſecundum curſum natu-
ræ: niſi qñ menſuræ caliditatis, frigiditatis, ſiccitatis, & humiditatis erunt in illis
cū proportione conuenienti in omnibus ſpeciebus complexionis ſanitatis: ſicut
narrauimus in libro Sanitatis. Similiter eſt neceſſe, vt ſint ægritudines illorum
membrorum ipſis egredientibus ab ipſis menſuris proportionatis in vna quali-
tate vel duabus ex illis, quæ poſſunt combinari. ergo ſpecies ægritudinis iſtorū
mēbrorū ſunt octo, videlicet frigida, humida, vel calida, ſicca, vel calida & hu-
mida, & calida & ſicca, aut frigida & ſicca, & frigida & humida. Et non ſolum
eſt intelligendū de primis qualitatibus, ſicut dicit Gale. ſed ēt de qualibet quali-
tate, cū qua operatur membrum ſuas operationes, ſicut duricie et mollicie, & his
ſimilibus qualitatibus proprijs mēbris, & improprijs. Et ſpecies* harum ægritudi * a.l. iſtorū
nū primo inueniūtur in mēbris conſimilibus, ſecūdo in compoſitis pp conſimi- mēbrorum.
lia, ſicut dictū eſt in ſpeciebus ſanitatis. Et iſtarum octo ſpecierū quædā ſunt ma

teriales, & quędam non. Sed difficile est imaginari ęgritudinem materialem esse simplicem: propterea quia ægritudines materiales sunt compositæ: quia nulla ægritudo materialis lædit operationem, nisi propter aliam non materialem, quæ superuenit membro a calore, vel a frigore.

De causis Aegritudinum in generali. *Cap. II.*

DEinceps volumus dicere causas earum. Et dicimus ꝙ occasiones materialium ægritudinum sunt humores quatuor, quando ægrediuntur ab eorum temperãtia in quantitate, aut qualitate. Et hoc accidit aut a parte materiæ, aut a parte efficiẽtis. & hoc est, propterea quia membra nõ permanent super complexionem sanitatis, nisi quando sanguis, qui aduenit eis, est in quantitate, & qualitate in proportione temperata in caliditate & frigiditate. Et hoc accidit, quando membra, quæ efficiunt nutrimentum, stant super cõplexionem sanam: & cibi qui adueniũt corpori, sunt naturales, & recipiũtur in quantitate conuenienti, & ordine debito, & tempore conuenienti. Sed qñ sunt secundũ contrariũ, tunc non sunt solum causæ materiales ad generandum in corpore istos humores, sed etiam inducunt membra facientia nutrimentum ad malam complexionem. & tunc dicitur, ꝙ humores exiuerũt a natura a duabus partibus, videlicet a parte efficienti, & a materiali simul. Et plures erunt cibi naturales, & recipiuntur secundum ordinem naturalem, vt dictum est. Sed res extrinsecæ acquirent membris efficientibus malam cõplexionem, & generabunt tales humores: & illæ sunt sicut aer, exercitium, & similia. & tales sunt exeuntes in quantitate, & qualitate. & tales sunt euenientes a mala complexione in radice creationis membrornm agentium in nutrimento. & tales accidunt causa parentum, qui exiuerunt a sua complexione, & ex præparatione prima in creatione. quoniam plures homines sunt simulantes se adinuicem in creatione eorum & regimine, tamen variantes se in accidentibus. quia tales sunt multarum ægritudinum, & alij paucarum ægritudinum: & tales multorum annorum, et alij paucorum annorum. Et pluries accidet hoc a mala complexione fixa in principio generationis membrorum efficientium. Et plurimũ hæc talis complexio est hæreditaria: quia ab istis primis præparationibus accidit, quod videmus ẽt de similitudine multorũ hominũ ad inuicẽ in forma, consuetudine, & accidẽtibus ęgritudinum in paucitate & longitudine annorum. Et postquam diximus causas humorum distemperatorum vniuersaliter, deinceps narrandum est, quomodo fit generatio vniuscuiusq; istorũ, & quot sunt ęgritudines, quę generantur ab eis.

De causis Aegritudinum materialium calidarum & siccarum. *Cap. III.*

ET incipiemus ab ægritudinibus calidis & siccis materialibus. Et dicimus ꝙ ægritudo calida & sicca generatur ex cibis calidis & siccis distẽperatis: vel quia recipiuntur in multa quãtitate, aut nimis diminuuntur: aut quia recipiuntur super ieiuniũ. quia quando recipitur cibus post multum ieiunium in stomacho & hepate, permutabitur ad calorem & siccitatẽ fortẽ & inducet stomachum, & hepar ad eandem complexionẽ: & tunc erit facta operatio eorũ ab ambabus partibus supradictis: & sanguis, qui generabitur ab hoc cibo, erit calidus & siccus, & distemperatus: & multiplicabitur in ipso cholera in multa quantitate, & distemperabitur in multa qualitate: & tunc impedietur operatio fellis, & non poterit attrahere choleram secundum debitam quantitatẽ, & sic remanebit imbibitus ex ea. Et illud est, eo ꝙ, quando exit cholera a via sua naturali in quantitate, vel qualitate, aut in ambabus simul, & tunc remanet cholera influxa in sanguine. & qñ nutriẽtur mẽbra ex illo sanguine, exibũt paulatim a sua cõplexione naturali ad malã cõplexionẽ calidã, & siccã, & generabũtur multę ęgritudines calidę cholericę, et similia accidẽtia venẽti a membris a rebus extrinsecis, sicut ab aere calido, & a multo exercitio, & vigilia, &

A accidẽtibus aĩę,quę habẽt calefacere,ficut ira,& furor,& cogitationes cordis,et
his fimilia.& cã fortior,quę eſt iſtarũ cãrum plus aliarũ rerũ, eſt aer, & ars. &
aliqñ erit cauſa iſtarũ oppilatio pororũ q̃ ſunt in cute,per quos euaporat calor et
retinet:& cõculcabitur calor intus,& faciet qđ dictũ eſt.Et aliqñ erit hoc a cõ-
plexione naturali,vel radicali.Et cholera nõ naturalis,quę fit in corporibus ſu
prædictis,habet quatuor ſpẽs Vna ſpẽs eſt,q̃ aſsimilatur vitello oui, qđ natũ eſt
in illa die Gale.dicit in pluribus locis,ꝙ hęc ſpẽs eſt calidior naturali: qa pars
ignea in hac ſpecie dñatur plus.& dicit ꝙ eius groſsities eſt pp nimiã caliditatẽ
et ebullitionẽ.ob quã rẽ habet iſta ſecũ iſtũ calorẽ igneũ.Et alij medici p̃ter ip-
ſum,dicũt ꝙ hęc eſt minoris caloris naturali.& dicũt ꝙ groſsities ipſius eſt pp Opio Auic.
alicuius mixtionẽ phlegmatis.& ſcđm hoc debet eſſe rubedo ipſius infra rubedi prima primi
nẽ naturalẽ. & eſt cõtra illud,qđ dicit Gale. & nos videmus ꝙ ita nõ eſt,vt di- c.de humori
cũt. Ad hoc ſcđm illos debet habere cũ ſua groſsitie aliquantulũ viſcoſitatis, ſi- bus.
cut debet habere corpus humidũ mixtũ cũ corpore calido.& ſenſus viſus ĩ hoc
adiuuat Gale. Et ſecũda ſpẽs habet colorẽ aurichalchi,vel citri:et gñatur ab hu
midıtate aquę admixta cũ ipſa.& ſine dubio hoc infra ſiſtit ĩ caliditate a chole
ra naturali.& ęgritudines,q̃ ñũt ex hac ſpecie,& vitellina ſcđm illos, q̃ dicunt
ꝙ ſit groſſa pp admixtionẽ phlegmatis,nõ ſunt enumerãdę cũ ęgritudinibus ca
lidis & ſiccis ſimplicibus,ſed cũ cõpoſitis.ſed ęgritudines vitellinę ſcđm Gale.
B ſunt poſitę ĩ vltimitate caliditatis & ſiccitatis. & põt eſſe ꝙ hęc cholera eſt cho
lera,q̃ꝫ noĩat Gale.cholerã rubeã.Et alię duę ſpẽs ſunt ſicut praſsina, & ęrugi-
noſa.& dr̃ ꝙ ambę gñantur in ſtomacho.& mihi vr̃ ꝙ Gale.nõ approprıet eas
cholerę ſimplici:qa dicit ĩ libro de Virtutibus naturalibus ꝙ iſtę duę ſpẽs gñan
tur a cholera vitellina mixta cũ alijs humoribus:& ꝙ hę duę ſpẽs ſint cõpoſitę.
& manifeſtũ eſt ꝙ gñantur in ſtomacho ſcđm eos. Et ſtomachus per ſuã naturã
nõ habet gñare cholerã naturalẽ,nec nõ naturalẽ.qa qđ generat naturalẽ,gene
rat nõ naturalẽ,qñ corrũpitur ipſius cõplexio:qa ipſius cõplexio intẽdit aut re-
mittitur.ergo praſsina & ęruginoſa nõ habẽt hoc nomẽ,niſi ęquiuocẽ. Et vr̃ ꝙ
cã iſtarũ generationũ eſt,ꝙ qñ cholera egreditur a ſua natura ĩ caliditate et ſic-
citate,pp ſparſionẽ ipſius ad ſtomachũ,tũc remiſcetur cũ alijs humoribus, et ꝓ
prie cũ melãcholia:& ibi recipit aliquã ſpeciẽ putrefactionis, & ꝑuenit ad talẽ
cõplexionẽ. & ꝓpterea aſsimilãtur iſti humores veneno, & ꝓprie ęruginoſa.
Et ęgritudines,quę ꝑueniũt ab his,ſunt incurabiles,ꝓpterea qa nõ recipiũt di-
geſtionẽ,nec ꝑmutãtur a colore naturali:immo corrũpunt formã ſpecificã ipſius
ſicut corrũpit venenũ.Deinceps volumus declarare,qualiter generãtur ęgritudi
nes cholericę:& incipiemus a febre cholerica ſefraria.Et dicamus ꝙ,poſtq̃ꝫ di-
ctũ eſt ꝙ febris eſt calor,qui cõtinet totũ corpus,qui lędit actiones & paſsiones
C mẽbrorũ oĩum,ab hac parte apparet ꝙ eſt calor extraneus. et apparet ex parte,
qua manifeſtatur in ipſa operatio caloris intrinſeci digerẽdo humores,& recipit
ſanationẽ,et nõ eſt ſicut calor extraneus,qui inuenitur in corporibus mortuorũ,
ob hoc apparet,ꝙ ẽt eſt naturalis.& eſt veritas,quia eſt calor naturalis mixtus
cũ aliqua qualitate caloris putredinalis. Et adhuc,poſtquã calor iſte ſpargitur,
et cõtinetur ꝑ totũ corpus per arterias,dicimus ꝑ hoc,ꝙ ſubiectũ ꝓpinquũ iſtius
caloris eſt cor:et ꝓpterea eſt ĩpoſsibile ipſum eſſe totũ extraneũ.Et ꝓpterea qa
calor cordis eſt ille calor,cũ quo mẽbra faciũt oẽs ſuas operationes , neceſſariũ
eſt,qñ recipit aliquã ꝑmutationẽ,vt lędantur oẽs eorũ operationes. Ergo defini
tio febris eſt hęc,ꝙ eſt calor cõpoſitus ex calore naturali et extraneo putredina
li miſſo a corde ad totũ corpus,& lędit oẽs actiones,& paſsiones. Et dicimus ꝙ
iſte calor eſt ꝑmutatio caloris naturalis ꝑmutati in quãtitate,& qualitate operã- Febris defi-
di ĩ corpore operationes nõ naturales,aut ĩ materia nõ naturali.Deinceps volu nitio.
mus dicere ꝙ cauſę gñationis iſtius caloris ſunt eędẽ cũ cauſis gñationis caloris
extranei:ſaluo ꝙ ĩ hoc calore ſunt ęquales.et ſi ita nõ eſſet, ergo eẽt extraneus
abſolute, quia res attribuitur extraneo dominanti. Et iam declaratum eſt in
Quarto Meteororum , quod cauſa efficiens putredinem ſtat duobus modis.
Vnus eſt calor extrinſecus , propterea quia iſte calor ſpargit , & exhalare
facit calorem intrinſecum : & maxime , quando eſt cum forti qualitate ,

& quando spargitur calor intrinsecus, sicut conuenit tempore magni caloris, qui regit materiã generatam in illa materia calor extraneus: & maxime si sit humida, quia humiditas de facili permutatur a rebus extrinsecis: quia difficile esset effici per seipsam. Alius causa est efficiens per accidens, hoc est frigiditas. quia qñ dominat super calorem intrinsecum, extinguit ipsum: & tunc generat super materiam loco istius caloris naturalis alium calorem extraneum. Et ibi declaratum est, ꝙ ens naturale non permanet in suo esse, nisi qñ virtutes agentes dominantur super patientes. Et quando debilitantur istæ virtutes regitiuæ, & dominantur virtutes extrinsecæ, tunc tendit ens ad viam * imperfectionis. Et causæ, quæ adiuuant ad generandũ calorem extraneũ, illæ eædem sunt cum illis, quæ adiuuant ad extinguendum calorem naturalem. & hoc fit, qñ subiectum est præparatũ ad recipiendum istam generationem extraneam: sicut sanguis ex quo generatur cholera, qui egreditur a natura in quantitate, aut qualitate: aut propter multitudinẽ sanguinis, aut propter ipsius grossitiem, aut viscositatẽ. quia per hoc refrigeratur calor intrinsecus, & extinguitur, sicut faciunt multa ligna humida, quando ponuntur super ignem. Et ẽt oppilatio pororũ adiuuat ad hoc: quia resistit euentationi caloris intrinseci. & accidit hoc, sicut accidit igni, quãdo non habet euentationem, qui cito extinguitur, vel debilitatur: sicut tu vides ꝙ carbonarij tegũt carbones cum terra, vt ignis non transeat per omnes partes carbonum, & faciat ex eis cinerem.

* a. l. corruptionis.

De generatione Febris choleræ sefrariæ. *Cap. IIII.*

ET postquam declaratum est vniuersaliter quid sit febris, & vniuersales causæ suæ generationis, dicendum est quomodo generatur febris cholerica, quæ dr̃ sefraria. Et dicamus ꝙ fortior causa in generatione istius febris est, qñ dominatur complexio sanguinis in caliditate & siccitate. Et habet præparationem vt generetur in eo talis calor, aut propter præparationem superfluitatum tertiæ digestionis, quæ est in membris: sed grossities, & viscositas, & oppilatio venarum non imaginantur in operatione istius febris, nisi diceretur in cholera vitellina secundum illos, qui dicunt contra Galenum: aut propter quantitatem suam. Et debes scire ꝙ non est in homine cholera absoluta, ita vt sit pars membri hominis, excepta cholera, quæ stat in sacculo fellis secundum quoddã: sed natura expellit eam a mẽbris sanguineis, qñ separatur ab eo. sed propterea est impossibile opinari ꝙ subiectum febrium sefrariarum sit cholera absoluta: sed est sanguis, aut humiditas, in qua dominatur cholera. Et propterea potest recipere digestionem, & reuerti ad suam naturam: quia nõ denudatur a sua forma specifica. Sed qñ separatur ab eo cholera absoluta incontinenti expellitur a natura. & si separatur ab eo res, quæ habeat possibilitatẽ recipiendi digestionẽ, nutriuntur ex eo membra. Et non est possibile vt cholera recipiat aliquam digestionem. quia non est possibile illi rei, quæ transiuit terminum decoctionis, vt redeat ad terminum decoctionis: sicut non est possibile vt assum reuertatur ad elixum. nec ẽt in ea est aliqua pars, ex qua possint membra aliquo modo nutriri. & dico hoc de naturali. sed si sic de naturali, quanto plus de non naturali. Et illi qui solum sunt Medici, qui dicunt ꝙ cholera est cibus alicuius membri, sunt qui dicunt ꝙ quatuor humores sunt elementa membrorũ consimilium. Et ego nolo laborare plus in quæstionibus cum eis: quia ego declaraui hoc perfectæ in libro Sanitatis. Et propterea quia calor extraneus generatur in humiditate, quæ est extra naturam cum debilitate caloris intrinseci: dico ꝙ non est cũ excessu naturalis caloris, sicut opinatur Galenus in multis locis. Sed propterea ꝙ humiditas est velox ad putrefactionẽ: propterea quia calor intrinsecus plus laborat ad ipsius corruptionẽ: quia illa nõ habet a se rem, quę eam cõsumat. Et si cõfiteretur Galenus, ꝙ oĩs calor extraneus esset putredinalis, caderet periculũ magnũ in dictis Arist. ꝓpterea quia quilibet calor extraneus fit secundũ ipsum primo, & substãtialiter ꝑ calorẽ aut frigiditatẽ. & qñ debilitatur calor naturalis ꝓpter frigiditatẽ, tunc dominatur humiditas, & fatigatur ca-

A lor intrinsecus in dominando super ipsum, & fit putrefactio ꝓp calorē extraneū superuenientem. Sed qñ causa caloris extranei fit a calore, tunc superuenit membris assatio vel cōbustio, sed non putrefactio. propterea ergo non est ex necessitate vt oīs calor extraneus, aut omnis febris sit putredinalis, & maxime causus. & etiam, quando calor extraneus generatur in locis, in quibus fit digestio, & in locis, in quibus fit pars membrorum in actu, & aggregātur ibi superfluitates existentes in natura distemperatæ similes choleræ in qualitate, aut distemperatæ in quantitate, etiā erūt illæ humiditates, quæ sunt in corpore occasione cholerę, & inuentæ loco digestionis. Et manifestum est ꝙ locus maioris digestionis est locus digestionis secundæ, qui est hepar, & venę: & alter est locus digestionis tertię, & illa est in mēbris. Et propterea spēs harū febriū sunt duę: vna quę est in venis, & altera quę est in mēbris, hoc est in locis digestionis tertię. & in libro Prognosticorū declarata est differentia istarum duarum febrium. Et sunt etiam aliæ febres, quæ sunt appropriatæ puræ choleræ: & tales etiā appropriatæ sunt choleræ non puræ, & ibi declarabo differentiam vnius ab alia.

Nō est necesse qđ oīs febris sit putredinalis.

De Aegritudinibus cholericis localibus. Cap. V.

ET postquā declarauimus vniuersaliter qūo fiūt febres cholericæ: deinceps volumus loqui, & narrare qūo fiunt ęgritudines cholericæ locales, B quę nominātur alguase: in Latino dñr apostemata cholerica: & in Græco erysipelata. Et dicimus ꝙ hæc apostemata generātur in mēbris duobus modis: vno, qñ expellitur ad aliud mēbrum humor cholericus: & tunc pp eius quātitatē fit dilatatio in membro scdm oēs dimēsiones. Et propterea dr̄ ꝙ elmare, siue erysipelas, & similia sunt cōposita ex morbis cōsimilibus & officialibus. Et causa expulsionis istius humoris est ꝓpter fortitudinē virtutis expulsiuæ in mēbro mādante, & ꝓpter debilitatem eiusdem virtutis in mēbro recipiēte. Et nō fit, sicut dicūt grosi, ꝙ fit pp fortitudinē retētiuę mēbri recipiētis. Verū ad hoc multū adiuuat largitas viarū cū suppositione patiētis mēbri: & maxime qñ mēbrū expellens est superius, & recipiens inferius: et maxime qñ humor est grossus & terrestris. & qñ fuerit incineratus, & fuerit in mēbro, tunc propter illius quantitatē calor intrinsecus in eo suffocabitur, & generabitur calor extraneus in mēbro extraneo: saluo si humor non esset in vltimitate siccitatis. Et si apostema istud generatur in aliquo mēbro principali, aut prope ipsum, ꝓcedet ab eo calor ad cor, & generabitur febris fortis. & si nō erit prope mēbrū principale, non faciet febrē: & possibile erit vt tendat ad mortē. Et alio modo generatur, qñ membrū nō pōt digerere cibum qui ei mittitur, nec ipsum permutare in quātitate aut qualitate, nec ipsum pōt expellere: tūc materia augmētatur in mēbro illo taliter, vt recipiat dilatationē in oēs tres dimēsiones: & extinguitur eius C calor naturalis eidē mēsuratus, & generatur in eo calor putredinalis propter necessitatē materiæ extraneę. Et istæ ægritudines, quæ dicuntur erysipelata, sunt duarū specierū. Vna est, quæ dr̄ erysipelas ruboris. & apparet ab hac specie, vt sit mixta cū multo sanguine ꝓpter rubedinē quā habet: & nō facit in mēbro magnū tumorē, & nō est dolor eius acutus. Alia species dr̄ erysipelas formicularis. & in ea plus dominatur cholera: & propterea inducit pustulas, & corrosiones. Et aliquando ista non apparet, nisi in cute: & aliqñ est fixa in substantia membri, & illa peior est. & potest esse vt fiat in concauitate alicuius membri, sicut in stomacho, aut ī intestinis, et lędet ipsius operationes sine apostemate manifesto.

Erisipelatæ Duę species.

De Aegritudinibus frigidis & humidis materialibus. Cap. VI.

ISte ęgritudines fiūt ꝓpter phlegma, qđ est extra naturā in quātitate, & qualitate. Et causę gñationis istarū sunt oppositę causis, ex quibus gñantur ęgritudines cholericæ. & manifestiores istarū ęgritudinū sunt febres phlegmaticę, & apostemata, quę dñr zinniæ. Quod vero plus adiuuat ad gñationem harū febriū est oppilatio, quæ fit propter grossitiem istius humoris, aut viscosita-

tem. Et vniuersaliter fit hæc putrefactio per viam extinctionis caloris intrinseci: sicut extinguitur ignis a superpositione lignorum viridium. & cum extinguitur intrinsecus, augmentatur extraneus in materia extranea. & ista febris fit ex hoc humore in venis, & in tertia digestione membrorum. Et istius humoris exeuntis a natura sunt quatuor species. Vna est salsi, & est siccior naturali: propterea quia salsugo ei aduenit a substantia terrestri adusta mixta cum aliqua humiditate, sicut apparet in generatione salis. Alia est acetosi, et quamuis sit siccũ, tamen est frigidum: & propterea quia acetositas generatur a frigiditate. Dulce est calidius, sicut est videri in acetosis fructibus, qui post acetositatē acquirũt dulcedinē. Et vitreũ est deterius omnibus: quia habet cum frigiditate multam viscositatē. Et species febriũ phlegmatis diuersificantur secũdũ diuersitatem harũ specierũ. & quando nos tractabimus de febribus, tunc de hoc loquemur lato sermone. Et species phlegmatis melius recipiunt digestionem q̃ cholerę, secundũ q quidã dicunt q recipiunt species cholerę digestionē. Sed febres, quę fiũt a phlegmate, sunt periculosiores febribus choleræ propter grossitiem phlegmatis, & propter oppilationes quæ fiunt ab eo, & quia interpollatio earũ est valde breuis, secundũ q dicã post. Sed apostematum phlegmaticorũ quædam sunt, quæ fiunt a phlegmate subtili, & quædam a phlegmate grosso: sicut sunt apostemata, quæ nominantur scrophulæ. & ipsæ nascuntur in carne glandulosa, sicut in collo, subascellis, & inguinibus. Et hæc materia, quæ est inclusa in apostematibus, est dura valde: & sunt ex apostematibus glandulosis, quæ sunt grossitudinis grani pini, vel nucis. & hoc efficitur in locis carnosis. Et istius generis sunt verucæ, & claui. & ex apostematibus malis, quę appropriata sunt grossitudini humorum & exeuntium a natura, quæ nominata sunt adubelari in Arabico. & inueniuntur in istis apostematibus substantia similis feci, & sterçori, & luto, vel carboni. Et maior pars istorum apostematũ composita est ex duobus humoribus, scilicet ex phlegmate, & melancholia. Et apostemata appropriata proprie phlegmati, sunt apostemata nominata in Arabico cala. & dicunt q huius species sunt quatuor, s. lutosarum, mellitarum, vitrearum, & pultesarum. Lutosæ fiunt ex phlegmate grosso. Mellitę fiunt ex phlegmate putrido habente intus substantiã mellis. Et alię duę species fiunt similiter ex phlegmate mellito. & ex phlegmate fiunt, & quædam a ventositate: sicut accidit in illis, quæ fiunt in extremitatibus hydropicorum: & multę alię ęgritudines, quas narrabimus, cum loquemur de accidentibus, quæ superueniunt actionibus, & passionibus membrorum.

Vid tres species libro de tumoribus.

De causis Aegritudinum frigidarum & siccarum materialium. Cap. VII.

IStę ęgritudines fiunt ab humoribus melancholicis, qui ægrediuntur a natura in quantitate, aut qualitate, aut in ambabus simul. & quæ faciunt humores istos egredi a sua natura, sunt materiæ, quæ sunt similes eis, sicut cibi frigidi & sicci, aut calidi & sicci: aut qñ exeunt membra ab eorum cõplexionibus ad frigiditatē & siccitatē, vel ad caliditatē & siccitatē distemperatam. Et exeunt ēt a suis cõplexionibus propter res extraneas, sicut propter aerem, & exercitium. Et aliquando accidit a generatione, sicut accidit leprosis, & maior pars talium fit ab hereditate, aut propter coitum cum menstruata in diebus, quos dixit Zacharã: quia lepra illa a beneficio medicinarum curã non recipit, nisi fiant tempore crisis annorum, quod natura ordinauit. & hoc testificatur mirabilis Zacharã: & ego expertus sum. Et quando multiplicãtur isti humores in corpore, splen conatur eos attrahere & nequit, aut pp quantitatē, aut malam qualitatem, aut propter vtrunque, tũc remanent cum sanguine, & vadũt ad membra. & quia membra abominant eos, correctionem eorum facere non possunt. quare ex eis generantur ægritudines difficilis curationis. Et cholerę nigrę exeũtis in quãtitate a natura sunt duę spẽs. vna est pp adustionē melancholiæ naturalis: & alia species est ex adustione cholerę nõ naturalis, Et istę species gñantur a mul

A to calore & intensa siccitate, quãuis remaneant per earum naturã frigidę, & misceatur cum eis calor extraneus extra naturam multũ. Et ꝙ significat hoc, s. ꝙ complexio earum sit talis, est earum acetositas. quia qñ sparguntur super terrã, fermentant ipsam. & vnaquęque istarũ specierum inducit corrosionem in membris, & aliqñ fistulas, & maxime quę fit ab adustione cholerae. Et aegritudines, quę fiunt ex humoribus istis, quędã sunt febres, quędã apostemata. et febriũ, quę in eis fiunt, quaedã fiunt in secunda digestione, & quędam in tertia. & quod adiuuat generationem istarũ, est oppilatio pororum cum grossitie humorum, & difficultas digestionis. Et apostemata, quae dicuntur sclerotica, fiunt ex melan cholia naturali & adusta, & aliquãdo cancer. sed quę fiunt a naturali, semper sine vlceratione sunt, & quae fiunt ab adustione non naturali cum vlceratione. & aliquando spargitur hęc materia super omnia membra, & tunc fit lepra. & propterea dicitur, ꝙ lepra est cancer vniuersalis. Et istius duę sunt species. quia quędã est cum vlceratione, & quaedã sine. & quę fit cum vlceratione, est de melancholia, quę est extra naturam, & phlegma salsum, & sanguis secundum quosdã recipiunt adustionem.

De causis Aegritudinũ calidarũ & humidarũ materialium. *Cap. VIII.*

B ISTę ęgritudines generantur propter exitum sanguinis extra naturã in quãtitate, aut qualitate. Sed exitus ipsius in qualitate debet dici paucus: quia qñ exit multum, debet attribui ęgritudo nomini illius ęgritudinis, ad quã declinauit, & illi cui dominatur manifeste: hoc est, quia qñ inflammantur nimis, debet attribui cholerae: & sic de alijs. Et debes scire ꝙ ęgritudines simplices nõ fiunt ex humoribus simplicibus istis: & maxime ex illis, qui nõ recipiunt digestionem, nec sunt apti nati recipere ipsam. quia quando cholera, vel melancholia simplex dominatur singulariter & simpliciter, fiunt ęgritudines ex eis, quae nullo modo habent curationem, sed nominantur simplices propter humores in eis dominantes: sicut nominantur compositae, quando apparent in eis, & videntur duo humores, aut plures dominantes. Et maior pars ęgritudinum, quae generãtur ex sanguine, sunt febres, & apostemata. Et ipsius febris sunt species duae. Vna fit ꝑpter augmentum quãtitatis solũ. & ꝑpter illud augmentũ quãtitatis clauduntur pori, & inflammatur sanguis, & fit hęc species febris. & hęc febris in suo principio non est putredinalis. Sed si Medicus fuerit negligẽs in eius curatione, fit putredinalis. & hęc species est media inter ephemeram & putridam. Et alia species fit propter aliquam putrefactionem. Et febres, quae fiũt a sanguine, fiunt in omnibus venis: propterea quia non est sanguis in actu in corpore, nisi in C venis, & non habet interpolationem manifestam. Sed apostemata, quae fiunt ex hoc humore, sunt quae dicũtur phlegmone. & fiunt plus propter distemperantiam in quantitate, quam in qualitate. Et diuersificantur ista apostemata propter maiorem profunditatem & minorem. & quod est minoris profunditatis, est leuius. Sed sanguis, qui currit ad membrum, si distemperatus sit aliqñ in qualitate calida, fit erysipelas phlegmonodes: eo ꝙ tunc est cholericus propter inflammationem cholerae. & hęc species est periculosior. Et apostemata vniuersaliter diuersificantur per diuersitatem membrorum, in quibus fiunt. quia quando fiunt in aliquo ex membris principalibus, necessario sequitur mala febris: & maxime quando apostemata est phlegmone. Et aliquando fit phlegmone in subascellis, & in inguinibus, & in auribus. & quae fiunt in partibus subascellarum, generantur ex superfluitatibus transmissis a corde. Et fiunt hęc apostemata propter alia apostemata facta in alijs partibus corporis: quia omne membrum habet virtutem expulsiuam mandantem alteri, Et etiam fiũt ex hac variolae, & morbilli, & propterea quia nullus euadit ab his duobus, nisi habeat hęc. Et non potest dici, vt fiant a causis extrinsecis: quia illę non sunt necessarię in omni homine. & ista ęgritudo est sicut naturalis. & propter hoc dicitur, ꝙ hęc ęgritudo prouenit a mala materia fixa in cibo embryonis. & propterea fiunt hę ęgritudines cũ febre sanguinis: quia si sanguis esset nimis corruptus, patiẽs posset ex eo mori.

Datur Synocha. idem. 3. Theisir. tra. 1. c. 4. Vide 4. Colliget. 31.

De cauſis Aegritudinum compoſitarum materialium. *Cap. IX.*

TV debes ſcire ꝙ ęgritudines ſimplices ſingulares, quæ dictæ ſunt, non fiunt ex humoribus ſimplicibus, niſi raro. Sed maior pars ægritudinum ſupradictarũ eſt cõpoſita ex pluribus humoribus vno. Et compoſitio ægitudinum aut eſt complexionis compoſitio, aut compoſitio vicinitatis. Sed compoſitio vicinitatis eſt, ſicut ſiquis haberet ab vna parte febrẽ cholericam, & ab alia febrem phlegmaticã, & paroxiſmi harum duarum febrium eſſent in vna hora. Et febres, quæ fiunt propter cõpoſitionẽ complexionis, ſunt duplices. quædam enim ſunt, quarum cõmixtio eſt abſoluta: & quædam conuenientius poſſunt appellari cõpoſitæ ꝙ̃ mixtæ. & propterea communicãt febres in ſignis & proprietatibus, quæ appropriantur humoribus ſimplicibus. Et hæc cõplexio, & cõpoſitio quæ eſt in humoribus, inducit ad multas cõmixtiones innumerabiles. Et propterea quia hæ duæ ſpecies compoſitionis ſunt in febribus, poſſunt tamen inueniri febres mixtæ, quamuis non ſint duarum ſpecierum, ſed vnius. & hoc accidit, quando fiunt febres in duobus locis diuerſis in corpore. Et manifeſtior febrium compoſitarum eſt hemitritæus & plurium ſpecierum. Et omnes fiunt ex phlegmate & cholera. ſed quædã eſt, quæ eſt ex phlegmate intus, & cholera extra: & quædam eſt econtrario: & quædam eſt, quæ eſt compoſita ex phlegmate & cholera, aut intus, aut extra. Et febres diuerſificantur ſecũdum diuerſitatem menſuræ quantitatis, aut qualitatis, vel loci humoris, ſicut cauſus, & ſicut febris, quæ fit ex phlegmate vitreo, quæ dat calorem & frigus ſimul in partibus extrinſecis: & ſicut febris quæ habet fortiſsimum calorem in partibus intrinſecis, & in partibus exterioribus ſunt econtrario. & poteſt eſſe, vt partes exteriores ſint multum frigidæ, & vocatur febris incluſa.

De temporibus morbi.

Et quęlibet iſtarũ ægritudinum habet quatuor tempora, principium, augmentum, ſtatum, & declinationem. Et principium eſt tempus, in quo apparet ægritudo in actu, & natura nihil manifeſte operatur. Et quando humor incipit digeri, natura incipit operari contra humorem: & illud tempus eſt tempus augmenti. & dicitur augmentũ, quia tunc ſunt fortia accidẽtia. Et qñ ceſſat digeſtio, ceſſat tempus augmenti, & incipit ſtatus. & illud eſt tẽpus, in quo apparet certamen inter naturam & humorem. Et qñ natura eſt fortificata ſuper humorem, & ipſum vincit, dicitur tũc eſſe tempus declinationis. Et quędam ęgritudines ſunt, quę habent diſſolutionem humorũ ſine euacuatione manifeſta, & ſanantur, & quędam ſunt, quę habẽt diſſolutionẽ virtutum paulatim donec moriuntur: & quędam ſunt, quę habent euacuationem manifeſtam ad ſanitatem, vel ad mortem. & iſta nominatur vera criſis.

Criſis ſalubris due ſpecies.

Et criſis ſalubris ſunt duę ſpecies: vna eſt, quę ducit per ſuam euacuationem ad perfectã ſanitatem: & alia eſt quę relinquit ęgritudinis reliquias, quę paulatim diſſoluũtur & liberantur, & tẽpore longiori ſalutem pręſtat. Et illud idem eſt in criſi mala. Et maior pars criſium reperitur in febribus acutis, i. quę finiuntur tempore breui. & quia criſis accidit poſt digeſtionã, ſi illa digeſtio eſt integra & perfecta, erit criſis perfecta: & ſi digeſtio eſt imperfecta, erit criſis lõgior. et digeſtio cõpletur ꝑꝑ longitudinẽ tpis ſecundũ cõparationẽ agẽtis ad patiẽs: qa non in omni tpe, quod aduenit, patitur patiẽs ab agẽte: qa quodlibet habet tempus propriũ cõparatione, quã habet agẽs cũ patiente. & hoc põt cognoſci in rebus artificialibus: quia mẽſurę tẽporum decoctionis in rebus artificialibus diuerſificantur. Et propterea quia ita eſt, & ſunt longo tpe cognitę, & ſentiũtur ęgritudines, & virtutes, & humores: tũc certũ eſt per experientiã & rationẽ naturę, vt ſciãtur tpa, in qbus fit bona digeſtio, aut mala, videlicet dies critici. & qa digeſtio bona eſt pfecta operatio naturę, ideo tẽpus illud fuit ꝓ maiori parte laudabile. ſed digeſtio imperfecta, quia habet latitudinẽ, nõ verificat bonitatẽ ſuarum criſium, ſicut perfecta.

Tertio de diebus creticis Gale. &

Et quidam dicunt, ꝙ inuentio criſium hoc ordine eſt Luna. Sed tu debes ſcire, ꝙ eſt cauſa remota, quę Medico non eſt neceſſaria, & cã propinqua eſt illa, quam diximus, & infra in libro noſtro monſtrabimus rõnem

A in hoc, & dabimus exempla. Et aliquando accidit mors in principio ęgritudinis. & hoc fit, propterea quia humores dominantur multum super calorem naturalem, & extinguunt ipsum propter quantitatem, aut qualitatem, aut propter vtrunque. Et aliquando accidit in augmento, aut in statu, aut in declinatione. & declinatio in ægritudinibus mortiferis fit a debilitate virtutis, & non a debilitate ægritudinis, sicut est in salubribus ęgritudinibus declinatio propter dominationem virtutis. Et sufficit quod diximus hucusq; de ægritudinibus materialibus, & earum causis. & nunc volumus facere tractatum breuem de ægritudinibus immaterialibus.

10. Theoricę. c. 9. Hali. &. 1. Theyzir. trac. 9. c. 7. &. 3. eiusdē, tracta. 2.

De causis Aegritudinum non materialium in generali. *Cap. X.*

ET dicimus, q̄ hę ægritudines, quando sunt absq; causa humorum, est locus subieecti earum de necessitate membra, vel spiritus. Et efficiens ipsarum sunt duę res, aut res exteriores, aut alię ægritudines materiales. et volumus dicere de manifestioribus ipsarū, hoc est de calidis & siccis.

Duę res sunt efficiēs ęgritudinū materialium.

B *De causis Aegritudinum immaterialium, calidarum & siccarum.* *Cap. XI.*

QVia quædam ægritudinum calidarum & siccarum sunt in spiritu cordis solum: & hæc est febris diei. & hoc fit propter res extrinsecas. & est propter quatuor causas, quarum vna diuiditur in quatuor partes, quarum quędam sunt per se, & quædam per accidens: & earum quæ per se sunt, quædam sunt in potentia, & quædam in actu. Et quæ sunt in actu sunt sicut calor solis, & ignis, & vniuersaliter res extrinsecę calidę in actu. & quæ sunt in potentia sunt sicut balneum in aqua sulphuris, quę calida est in potentia, & similiter quæ sunt per accidens, sunt sicut illæ, quæ claudunt poros, ob quam rem accenditur calor in partibus intrinsecis, sicut est balneum aquę aluminosæ, & similia. Secunda causa sunt res sumptæ in corpus, sicut cibi, & potus calidi potentia, & actu. Tertia causa est corpora, aut animata. corporea, sicut immoderatus motus, & immoderatū exercitium: animata, sicut ira, tristitia, & vigilia, & similia. Quarta est propter ægritudines materiales, sicut apostemata inguinis, & titillicorum, & radicum aurium. Et iterum est istius speciei ægritudinis febris ethica. & hęc febris est calor extraneus fixus in substantia membrorum, & prohibet fieri operationem ipsorum, & consumit eorum substātialem humiditatem. & habet tres species. Leuior ipsarum est, quæ accensa est a calore extraneo in humiditatibus naturalibus & radicalibus, quæ existunt in substantia paruarum venarum. Et secunda est, quæ est in humiditate existente in carne ipsa: quæ quando dissoluta est, potest a cibis restaurari adhuc. Et tertia est omnibus deterior, & est illa, cuius calor extraneus profundatus est in mēbris solidis: quia impossibile est in eis, quod ab eis resolutum est restaurari. quia mensura vitę naturalis est secundum mensuram humiditatis radicalis in quolibet indiuiduo proportionatę proportione duplici, secundum q̄ dictum est in libro causarum Breuitatis & Longitudinis vitę. Et prima species istius febris vtplurimum fit ab ephemera. Sed aliæ duæ species fiunt pro maiori parte propter febres materiales humorosas præcedentes.

Nota.

C

Tres spēs febris ethicę.

De causis Aegritudinum immaterialium, frigidarum & siccarum. *Cap. XII.*

ET Aegritudinum frigidarum & siccarum quædam sunt, quę appellantur ægritudines senectutis, hoc est dominatio frigiditatis, & siccitatis super mēbra. Et propterea quia illud, quod dat vitam, est calor cum humiditate, ob

hoc hęc ęgritudo coniungitur cum senibus. sed non est vera ęgritudo, nisi quando fit in non senibus. Sed ęgritudinem calidam & humidam, frigidam & humidam est difficile imaginari. sed calidum simplex, frigidum, & humidum, & siccum possunt imaginari. Et nos debemus enumerare, quando tractabimus de rebus, quæ lędunt actiones, & passiones.

De Aegritudinibus membrorum officialium. Cap. XIII.

ET postquam dictum est breuiter de speciebus ęgritudinum appropriatarum membris consimilibus, & de causis ipsarum, dicendum est de ęgritudinibus officialibus. Et dicimus, quod iam dictum est in principio primi, quia sanitas membrorum officialium est, quę est in quantitate, qualitate, & positione, & colligantia: quia hęc species colligantię est inseparabilis, & nō reuertitur ad alias species, quas dixerunt Medici. & intrat prædicamentum habitus, sicut panniculi, & cutis intrant prędicamentum habere. ergo tria genera ægritudinum intrant quinq; prędicamenta, hoc est in qualitate, quantitate continua, & discreta, & habitu, & vbi, & habere. & postea inuenitur hęc res in quando, hoc est in prioritate & posterioritate. Sed ordinatio membrorum officialiū, & prioritas & posteritas plus ponenda est in sex sequentibus prędicamentis. Et debes scire quod ægritudo non superuenit vnicuiq; generi sanitatis, sicut nos videmus in ordine tunicarū oculorū, & in maiori parte membrorum officialiū. quia in illis non superuenit ęgritudo ordinationis, hoc est vt prius fiat posterius.

De Continuitate, & Solutione continuitatis, & suis causis aliqualiter. Cap. XIIII.

SEd continuitas, & solutio, & causę illarum secundū aliquam partem aliquando possunt ingredi in genus ęgritudinum officialium. sed genus colligantię non intrat in ęgritudinibus eiusdem per se. Sed ægritudines mēbrorum sunt hę, quę faciunt accidere membris ægritudines, quibus altera communicat cum altera. et cōuenientius est, vt colligantia enumeretur potius in causis ęgritudinum, quam in genere ægritudinum. Sed genus ęgritudinum, quod est contrarium continuitati naturali, quę nominatur continuitatis solutio, est duobus modis. Vnus est solutio continuitatis veracis, & continuitatis partis cum parte in consimilibus. & hoc genus debet magis attribui consimilibus quam officialibus membris: propterea quia hęc solutio accidit membro officiali ex parte, qua compositum est ex membris consimilibus, & non ex parte, qua est officiale. Altera est separatio contiguitatis termini a termino. & hęc continuitatis solutio nō veraciter appellatur: quia hęc continuitas fit per modum contigui, & per modū penetrationis, & per modum societatis membri cum membro, aut ligamenti. & hoc genus solutionis posuimus in genus ægritudinum officialium. & hoc genus communicat coniunctioni & separationi. Et propterea non est solutio continuitatis, vt dixerunt Medici dicētes, quia erat ęgritudo, quę communicat membris consimilibus & officialibus. quia solutio est distincta in his duobus modis, quos diximus. Et propterea quia species sanitatis, quę est in qualitate, in figura, in meatibus, lenitate, asperitate, & grossitie, sunt ęgritudines istius speciei proportionatę istis diuisionibus. Et ęgritudinum, quę sunt in quantitate, quędam sunt in mensura. & hoc est in superfluitate & diminutione. & hoc primo est in consimilibus, vt dictum est. sed Medici assueti sunt ponere in officialibus. Et quędam peccant in numero. & quę sunt in numero etiam habent duas species, quę sunt superfluitatis & diminutionis. et quędam est naturalis, et quędam non naturalis. naturalis. naturalis est sicut superfluitas sexti digiti, & diminutio naturalis est diminutio quinti digiti. non naturalis superfluitas est sicut cucurbitini, qui inueniuntur in intestinis, & similes. Et peccatum positionis est sicut dislocatio vnius mēbri ab alio, vel alicuius partis mēbri ab altera, Et ægritudines, quas dicunt Me-

A dici ęgritudines colligantię, fiunt ex colligantia membri officialium cum altero pro parte vnius cōmunicantis cum altero, ficut communicant cor, & hepar cum omnibus membris, videlicet vnum cum arterijs, & alterum cum venis. & aliquando est colligantia ab vno membro ad aliud proprium membrum, ficut colligatum est os ftomachi cum cerebro per neruum euntem ab vno ad aliud.

De causis Aegritudinum membrorum officialium. Cap. XV.

LOcuti sumus breuiter de ęgritudinibus membrorū officialium, nunc volumus loqui de ipsarum causis. Et dicimus ꝙ ęgritudines, quę fiunt in figura, sunt propter duas res: quia aut a natura, aut a rebus extrinsecis. Et ęgritudo, quę prouenit a natura, est propterea, quia materia est inconueniens, nec apta operationi virtutis informatiuę, nec instrumento, cum quo operatur virtus informatiua, nec instrumentum est aptum ei. A rebus vero extrinsecis est, ficut fit embryoni, quando nascitur, vel quando nutritur. Et aliquando fit ex errore Medici, quia aliquando credunt rectificare membra, & dislocant ea. & hoc debes cognoscere in figura membri, et figura partium. & sic debes intelligere in qualibet ęgritudine attributa membris officialibus, in eo ꝙ sunt officialia.
B Et causa stricture meatuum & constrictionis eorum est propter dominium frigiditatis et siccitatis super eorum complexionem, aut quia comprimuntur ab alijs membris, aut propter oppilationem. & oppilatio fit, aut propter apostemata, aut propter humorem grossum, aut viscosum, aut propter durū lapidem, aut propter carnositatem nascentem in poro, aut propter fortitudinem virtutis retentiuę, aut debilitatem expulsiuę virtutis: quia ob istas causas multa in eis quantitas aggregatur. Sed largitas meatuum fit aut a caliditate & humiditate, aut ab humiditate, aut ab humore calido mordicatiuo, aut propter medicinas vel cibos aperitiuos, aut propter debilitatem virtutis retentiuę. et causa lenitatis est a causis lubricatiuis humidis, ficut ab humoribus mucilaginosis & similibus. Et causa asperitatis est a causis calidis mordicatiuis, siue veniant ab humoribus, aut a rebus extrinsecis. Et ęgritudines numeri sunt secundum hunc modum. si quod superfluit est secundum cursum naturę, fit a superfluitate materię, quę est in membro: & si extra cursum naturę, est ficut cucurbitini, & eorum similia, quę proueniūt ab humoribus extra naturam, aut in quātitate, aut in qualitate. Et diminutio prouenit ex putrefactione, ficut est casus capillorum, aut propter corrosionem: & maxime quando putrefactio est ab humore corrosiuo, aut ab aliqua re extrinseca. & causa magnitudinis membrorum, quando est membrum per viam naturę, est pp
C multam materiam membri, & propter dominationem virtutis informatiuę super ipsum. & qñ non est per viam naturę, fit propter aliquam superfluitatem sparsam membro. & paruitas membri fit propter paucitatem materię, si est secundū cursum naturę. & quę est pręter cursum naturę, fit ex debilitate virtutis nutritiuę, ficut accidit ethicis. Sed causę ęgritudinis malę positionis duę sunt. Vna est extrinseca, ficut dislocantur membra propter immoderatum exercitium: et ficut quando frangitur panniculus, qui separat intestina a testiculis, aut propter dislocationem ossis anchę. Intrinseca autē est, ficut humiditas superflua, quę mēbra mollificat & lubricat, ita vt egrediantur a loco proprio: ficut accidit in zirbo, et intestinis propter multam humiditatem aquosam aut lubricatiuam, quę transit ꝑ meatum, qui tendit ad testiculos. Et causa separationis, & coniunctionis mēbrorum est duplex. vna propter debilitatem virtutis informatiuę, aut malitiam materię. & hoc nocumentum prouenit tempore generationis, & quod nō prouenit a generatione, est ficut carnositas, quę fit inter duas carnositates, quādo nascitur caro inter membra ipsa, conglutinantur. Sed solutio continuitatis in membris officialibus est eadem cum ea, quę fit in consimilibus. & accidit hoc, aut propter res extrinsecas incidentes, aut conquassantes, vel extendentes, aut ab intrinsecis, ficut ab humoribus acutis corrosiuis, aut extendentibus qui lacerant, aut grauitate, aut ventositate.

De Accidentibus ſuperuenientibus virtuti Nutritiuæ in generali. Cap. XVI.

Accidentis definitio.

DEinceps volumus narrare de accidentibus, quę ſuperueniunt actionibus, & paſsionibus, & appropriare vnumquodq; illorum ęgritudini, a qua emergit. & hoc cognito, cognoſcemus ęgritudinem vniuſcuiuſque membri. Et dicimus ꝙ, cum accidens non ſit aliud niſi lęſio actionis, & paſsionis mẽbrorum, aut impreſsionis ipſorum, fiunt genera ipſorum accidentium ſecundum computationem generum actionum, & paſsionum. Et tu ſcis in libro ſanitatis ꝙ quędam operationes ſunt, quę appropriantur animę nutritiuę, & quędam animę ſenſibili, & quædam appropriantur motui, & quędam appropriantur virtuti imaginatiuę, & cogitatiuę, & memoratiuę. Et eſt incipiendum ab accidentibus, quæ ſuperueniunt operationibus virtutis nutritiuę, quia ſunt magis neceſſarię in eſſentia animalium. Et dicamus, ꝙ membra, quæ ordinata ſunt operationibus uirtutis nutritiuę, quę dicta ſunt in lib. Sanitatis, ſunt ſicut os, œſophagus, ſtomachus, hepar, renes, veſica, ſacculus fellis, & ſplen. Et lęſio, quę ſuperuenit vniuerſaliter membrorum actionibus & paſsionibus, eſt tribus modis. vnus eſt, vt cum operatio membri ceſſauerit, vt ſit propinqua puncto priuationis. ſecundus, vt ſit diminuta a ſuis naturalibus operationibus. tertius, vt ſit permutata ad malas operationes. Et debemus incipere in membris nutritiuis, nutritiuis, ſecundum ꝙ ordinatur in officijs cibi. Et dicamus ꝙ minuitur operatio oris, vel priuatur propter vlcerationem, quę ei accidit, aut propter apoſtema, aut propter putrefactionem dentium, vel propter aliquas ægritudines, quæ fiunt propter aliquas complexiones materiales. Et œſophagus læditur aut apoſtematibus, quę in eo naſcuntur, & dicuntur eldalbuata, hoc eſt ſynanchia. & fiunt ꝓ maiori parte in muſculo illius. Et etiam priuantur, aut diminuuntur illius operationes, quando dislocantur ſpondili colli, & contrahuntur propter apoſtemata interius: aut propter humorem mucilaginoſum, qui illuc diſcurrit in magna quãtitate: aut propter res aduenientes ab extrinſeco. & hęc ſpecies eſt propter cauſam magnę ſuffocationis ſuperuenientis pueris paruulis propter humiditatẽ ſuarum complexionum. Et generaliter accidit eis ſpecies omnis ægritudinis malæ complexionis materialis. Et etiam veniunt ægritudines propter malam complexionem non materialem, ſicut teſtificatur Gal. de iuuene, cui Medici multũ vetabant aquam, et ipſe bibit multam aquam frigidã auide vna hora aſſumpta, & perijt virtus attractiua, & etiam expulſiua œſophagi, & non potuit vlterius deglutire.

Lęſio tribus modis.

Manifeſtũ eſt qđ ſtõ in ſunt quinque virtutes. Idẽ 2. huius. c. 8. Oppo. c. 9. eiuſdẽ. &. 2. de morbis, & ſympto. mat. 5. c. 6. et primæ pri. mi. doc. 6. c. 3. et. 1. cãticę

De ſtomacho ſunt manifeſtę quinque virtutes, videlicet digeſtiua, attractiua, retentiua, expulſiua, & diſcretiua. ideo fuit neceſſarium, vt numerus accidentium eſſet ſecundum iſtarum virtutum. Et incipiamus a digeſtiua, & dicamus, quia quando deficiet virtus digeſtiua in ſtomacho, aceſcent cibi in ſtomacho. & cauſa acetoſitatis eſt frigiditas, quæ eſt inuenta, eo ꝙ hoc accidens prouenit a mala complexione frigida, ſiue ſit materialis, ſiue nõ materialis. Et quę eſt non materialis, talis eſt cauſa intrinſeca, & talis eſt cauſa extrinſeca. ergo hoc accidens prouenit a mala complexione materiali. Et cauſæ non materiales extrinſecæ ſunt ſicut res extrinſecę in actu frigidę in ipſo ſumptę, aut res frigidę in potentia ſumptę, aut propter multam quantitatem cibi, aut propter receptionem ipſius inconuenientem in ordine & tempore. Sed cauſę materiales intrinſecę ſunt ſicut humores frigidi. Et iſti humores fiunt duobus modis, aut vt generentur in ipſo, aut vt attrahantur ab alijs membris: ſicut a cerebro, quod proprium eſt ad ſpargendum humorem phlegmaticum, & ſplene, vt ſpargat humorem melancholicum. Sed ſparſio, quę prouenit a ſplene, quando eſt in menſura temperata in quantitate et qualitate, tunc eſt operatio naturalis. ſed quando egreditur a temperamento in aliquo iſtorum, tunc fit acetoſitas hæc, quæ dicta eſt. & quando dominantur multum ſuper ſtomachum occaſiones ſupradictę, perijt ipſius operatio penitus, ſicut accidit in fluxu, in quo egreditur cibus, ſicut recipitur ſine aliqua permutatione, quę dicitur lienteria, Et quando ſteterint iſti hu

A mores longo tempore in stomacho, est causa vt quęramus malam complexionē frigidam difficilem ad curandum in substantia stomachi. & si diu durauerit, ob hanc causam adueniet homini complexio senectutis. & aliquando erunt aposte mata frigida, quę fiunt in stomacho causa istorum accidentium: & maxime, quando apostemata erunt sicca et dura. Et Alexan. dixit, ꝙ acetositas prouenit a calore. Et tu debes scire ꝙ accidens prouenit sicut accidens, quod fit ex vino, quod acescit propter aerem calidum. & apparet vt sit vna actio, actio accidenta lis, quę substantialiter fit a simili, & accidentaliter a contrario, sicut in pluribus perscrutari potest, & inueniri. & propterea subtiliter Medicus has res debet per scrutari, vt cognoscat perfecte. Et humorum, qui generantur in stomacho, quidā eorum imbibuntur in ipso, et quidam sparguntur in concauitate ipsius. Et etiam accidit stomacho propter diminutionem digestionis ventositas. & quamuis hoc accidens communicet debilitati virtutis retentiuę, propterea quia stomachus, quando colligitur supra cibum bona collectione, aduenit tunc bona digestio: & quando non bene colligitur, tunc calor naturalis non bene dominatur ibi, & tunc natat cibus in partibus superioribus, & tunc refrigeratur, & generantur vē-tositates in eo, propterea quia pars superior est neruosa, sicut dictum est. Et scias ꝙ calor debilis est causa generandi ventositates, propterea quia calor fortis car minat, & dissoluit ipsius materiam dissolutione non manifesta. nec etiam fortis B frigiditas generat ventositatem, eo ꝙ non habet a sui natura, vt generet vento-sitatem. Et ab hac mala operatione accidit ex necessitate permutatio in cibo ad malam qualitatem fumosam, vel humorosam. Et manifestum est ꝙ hoc acci dens fit a calore extraneo, qui est plus extra naturam, quā calor qui cibum re-soluit in fumum, & cōuertit in fumositatem. nam ab isto generatur humor putre factus, & sapor corruptus fœtidus, similis odori raphani: quia ille conuertitur in stomacho ad malam complexionem. Ergo ęgritudines, quæ fiunt ab his, fiunt a mala complexione calida materiali, vel non materiali. & quę fiunt a nō ma-teriali, fiunt vel proueniunt a cibis calidis, & a rebus extrinsecis. materialis fit ab humoribus cholericis generatis in ipso, vel missis ab alio membro. & mem-brum appropriatum ad hoc est hepar, vel fel. Et quibusdam hominibus est fel tangens stomachum: eo ꝙ quidam sunt habentes meatum fellis ad stomachum, sicut splen habet: & tales homines sunt, quibus cholera in stomacho generatur. & hęc cholera non dicitur cholera nisi æquiuoce. & hic humor cadit in fundo stomachi, aut imbibitus est in corpore ipsius. & aliquando accidunt stomacho il la mala accidentia ab apostematibus, quæ nascuntur in ipso, hęc sunt omnia ac-cidentia, quæ veniunt vituti digestiuæ. Et virtus discretiua est, quæ cognoscit omnes species cibi & nutrimenti, & cognoscit sanguinem a superfluitatibus, vt nutriat membrum ex conuenientiori, & mittat vnicuiq; membro quod est ei si C mile. Et istius virtutis non fuit memor Gal. & separatiua, de qua loquitur, non est hęc. & est magna differentia inter separatiuam & discretiuam, & in esse, & tempore. sed hanc habeo ab Abumazare, qui eam asserit fortiter. Et non est du bium quoniam ipsa sit in core, & est necessaria, sicut sunt aliæ virtutes. Et ipse dicit in illo libro omnia accidentia, quę adueniunt corpori, quando impediun-tur operationes illius virtutis. & dicit ꝙ quando debilitantur in stomacho, ne-cessarium est vt generentur mali humores in toto corpore: eo ꝙ non est facta se paratio inconuenientis a conuenienti. vnde aliquando proueniet morphea. Et erit etiam, propterea quia debilitata erit virtus hęc in splene, quia non erit attra cta cholera nigra ad ipsum. Sed non manifestat Abumazar per quam comple-xionem ista virtus operatur, nec ꝙ sit eius instrumentum, sicut dixit in alijs qua tuor. Et hic est magnus defectus, quia quando volumus remouere accidentia, q̄ superueniunt eidem, & si non cognouerimus complexionem qua laborat, non cognoscemus modos curationis ipsius. Et nos domino concedente debemus suum esse declarare, & qua causa laborem infert, & quando priuatur eius ope-ratio, aut minuitur, post hæc ex necessitate sequetur debilitas in virtute nutriti-ua, quam habet stomachus in seipso, aut ab ea priuatur. quia iam dictum est, ꝙ stomachus nutritur ex chylo aliquo modo nutrimēti, et si nō nutriretur a chylo,

Vide infra ca. 20.

Vitus sepati ua ē alia a di scretiua. pro quo vide. 6. de mor. & sym. c. 1. & 14. tertij tra. 1. c. 29. & tract. 4. c. 6. q̄uo detur, et qd sit virtus separatiua.

non amplecteretur ipsum. & quando debilitatur virtus in stomacho, sequitur ex necessitate ęgritudo, quę dicitur indigestio stomachi. et causa istius sunt duę res, aut mala complexio calida & sicca fixa in substantia radicali stomachi, quæ si prolongatur, inducit ethicam: aut mala complexio frigida & sicca, quę inducit senectutem.

De accidentibus superuenientibus uirtuti Retentiuæ. Cap. XVII.

ET virtutis retentinę, quando diminuitur operatio, sequitur inflatio & ventositas, & aliquando exit cibus indigestus. Et causa huius est mala complexio frigida & humida: & aliquando solum frigida non materialis, et in materialis. et quando hęc operatio appropinquabit priuationi sui, fiet ęgritudo lubricitatis intestinorum. Sed quando hęc virtus retinebit cibum mala retentione, adueniet stomacho vt sit tremulosus: eo ꝙ virtus retentiua coniungetur cum fece cibi. Et hoc accidens apparet in stomacho plus tempore satietatis superfluę, quando impletur stomachus, nec potest regere cibum. & hoc accidit propter vnam malam complexionem materialem, aut non materialem.

De accidentibus virtuti Expulsiuæ superuenientibus. Cap. XVIII.

VIrtutis expulsiuę operatio aut diminuitur, aut priuatur. Ad diminutionem vero ipsius accidit vt remaneat & retineatur cibus in stomacho mala retentione, ita vt putrefiat. Sed a priuatione ipsius accidit ęgritudo, quę dicitur colica. Et huius causa est complexio mala frigida materialis, vel non materialis. & hęc est substantialis causa priuationis ipsius. Et aliquando priuatur propter oppilationem, quę fit in intestinis, sicut accidit in colica. & hęc priuatio est accidentalis. Sed superflua expulsio, quę superuenit operationi istius virtutis, facit vnam ex speciebus lubricitatis intestinorum. Et hęc est fortior illa, quę fit propter priuationem retentinę. quia hoc fit ꝑpter aliā rē, quę mouet hanc virtutē ad expellendū nimis, sicut sunt humores vlceratiui, vt cholera, aut phlegma salsum, & melancholia acetosa. Et etiam pōt fieri propter apostema generatum in orificio uel porta stomachi, aut propter cibos corruptos permutatos ad tales humores, sicut accidit in fortissimo fluxu. Et aliquando remotis his omnibus causis, virtus expulsiua mouebitur hoc malo motu: & etiam propter aliquam leuem causam eidem aduenientem. & hoc propter errorem virtutis illius membri, propterea quia hęc mala dispositio est reuersa in habitudinē stabilem. & propterea curant Medici hanc ęgritudinem cum medicinis, cū quibus curant vertiginem, & melancholiam, vt remoueatur error iste, & sensibilitas mala. Et adhuc declarabo melius in libro de Ingenio sanitatis, & potest esse vt hoc fiat propter apostema factum in superficie stomachi. Adhuc ēt isti virtuti attribuitur malum accidens, quod dicitur singultus: quod accidit propter rem, quę lędit ꝑpter qualitatem calidam aut frigidā. & quędam species fit ꝑpter malam cōplexionem calidam & siccam fixam in substantia stomachi, ita ꝙ generatur in ipso vna species spasmi, cuius sanatio aut est difficilis, aut impossibilis. & aliquando fit spasmus propter multam humiditatem, quę est in substantia neruosa stomachi, scdm ꝙ dictum est in causis spasmi. Et vomitus appropriatur malę operationi istius virtutis: sed non est ita substantialis ipsi, sicut expulsio, q̄ fit per inferiores partes. Et cā vomitus est propter causam natantē in ore stomachi ex multa humiditate cholerica, aut phlegmatica. quia qñ isti humores erunt in partibus superioribus stomachi, mouent vomitū, & qñ erunt in partibus inferioribus stomachi, mouent fluxum. Et aliqñ sparguntur ad stomachum ab alijs mēbris, sicut ab hepate: vt videmus in multis, quibus aduenit febrile frigus, & cum vomunt, curantur. & hoc accidit proprie ab humoribus cholericis, & aliquando a phlegmaticis, & quod fit a melancholicis, significat maius malum.

A *De accidentibus superuenientibus virtuti Attractiuæ stomachi. Cap. XIX.*

CAusa impedimenti attractiuę stomachi eadem est cum causa, quę hoc facit in œsophago. Sed diminutionem appetitus, & augmentum ipsius in stomacho dicemus, quando tractabimus de accidentibus, quę adueniunt virtuti sensibili.

De accidentibus, quæ superueniunt virtuti Nutritiuæ intestinorum. Cap. XX.

HVcusq; diximus de accidentibus, quę fiunt in operationibus, quę manifestatur in stomacho: deinceps volumus dicere de accidentibus, q̃ superueniunt virtutibus nutritiuis intestinorem. Et dicimus ꝙ manifestior virtus, quę est in eis, est virtus expulsiua, & post illam retentiua. Accidentia, quę superueniunt ipsis, sunt secundum corruptionem istarum duarum virtutum. Et quando priuatur operatio virtutis expulsiuę, aut diminuitur, tunc fit
B ęgritudo, quę dicitur colica. Et priuationis causa istius virtutis fiat propter malam complexionem cholericam materialem, aut non materialem. Et priuatio, quę prouenit a mala complexione frigida, est pluribus manifesta, propterea q̃a frigiditas est contraria calori naturali propter suam qualitatem, & impedit spiritum in omnibus suis operationibus. Sed quando prouenit a caliditate, non est admirandum: propterea quia multa membra non agunt nec patiuntur, nisi propter calorem temperatum mensuratum vnicuiq; membro. & quando calor egreditur multum extra naturam in aliqua duarum qualitatum, tunc priuantur eorũ operationes propter calidum, aut frigidum. Sed quando distemperantur parum in calore, tunc erit operatio mala, sicut calor stomachi, qui permutat cibos in fumositates. Et aliquando priuatur operatio istius virtutis in intestinis prepter oppilationes, quę in eis fiunt. Et illę fiunt aut propter stercus durum aut viscosum, aut humorem grossum & viscosum, aut propter apostema ventosum. quamuis lęsio, quę prouenit ab apostematibus in hac operatione, fit duabus de causis: vna, quia acquirunt intestina malam complexionem materialem: & alia, propterea quia claudit vias. Et ventositas etiam claudit intestina propter duas res: vna, quia pręponit se stercori, sicut accidit canalibus subterraneis, vnde fluunt aquę: alia, quia torquentur intestina, donec claudantur. Item fit oppilatio propter lumbricos. & accidit in intestinis propter corruptionem istius virtutis ex-
C pulsiuę, quę fit propter oppilationem, ꝙ facit operationes non naturales: eo ꝙ expellit superfluitatem per partem superiorem, quam debet expelere per partem inferiorem, & tunc euomit stercus. Et aliquando debilitatur virtus expulsiua propter oppilationẽ vię a cysti fellis ad intestina: quia tunc non põt peruenire ad intestina ex cholera illud, quod adiuuet ad stercoris expulsionẽ. Sed si hęc operatio permutata fuerit ad malũ cõtrarium, tũc malã faciet operationẽ, & fiet aliquo modo fluxus: eo ꝙ stercus non trahit in intestinis moram conuenientem propter augmentum istius virtutis. Et cã augmenti istius virtutis est ꝓpter humores mordicatiuos, qui sparsi sunt ad intestina ab hepate, & venis, & stomacho, aut felle, aut ab alijs membris: & aliquando proueniunt a capite. Et quando humores mordent intestina, multum vlcerant ea, & fit ęgritudo, quæ dicitur vlceratio intestinorum, quę dysenteria nominatur. Item accidit istud isti virtuti propter qualitatẽ ciborum, qui sunt extra naturam: quia aliquando stomachus expellit ad intestina cibum, antequam digeratur. & aliquando fit propter multam cibi quantitatem, quando est superflua. Et aliquando accidit propter oppilationem meatus, qui est inter hepar & intestina: & tunc non transit cibus ad hepar. & cibus aggrauat virtutem expulsiuam, & propterea ipsum expellit. Et aliqñ causa, quę prohibet penetrationem cibi ad hepar, est grossities ciborũ, & grossities cibi est, aut propter naturam ipsius eiusdem cibi, aut ꝓpter.

debilem operationem stomachi in ipsum, aut propter vtrunque. Et aliquando non trãsit cibus ad hepar propter debilitatem virtutis attractiuę in ipso, sicut accidit in ægritudinibus hepatis. Et quando debilitatur virtus retentiua, fit vna species fluxus, quæ nominatur elicalfa. & hoc prouenit necessario propter malam complexionem materialem, & nou materialem. Et quando priuatur ipsa operatio, fit alia species fluxus, quę dicitur lubricitas intestinorum. & operationes extremitates intestini longationis impediuntur, aut propter vlcerationem factam a durıtie stercoris, aut propter hæmorrhoidas ibi natas. & aliquando venis ipsius apertis, fluet inde sanguis. & aliquando fluet sanguis iste per viam naturalis purgationis & laudabilis, & hoc est, quod dicit Aristote. malus sanguis discurrit a naso, & ano.

De accidentibus superuenientibus virtutibus Hepatis. Cap. XXI.

QVia hepar habet quinque virtutes, ideo accidentia ei adueniętia totidem sunt. quia quando diminuitur in ipso virtus digestiua, sanguis suus erit phlematicus, & membra, quę nutrientur lõgo tempore ex tali sanguine, conuertentur secundum suam complexionem ad naturam istius humoris, & poterit fieri ęgritudo, quę dicitur hydrops hyposarça. Et hoc accidens euenit propter malam complexionem frigidam materialem. Et aliquando fiet propter qualitatem cibi, aut malitiam sui ordinis. Et aliquando fiet propter res extrinsecas, & potest fieri ab omnibus causis, quæ inducunt frigiditatem complexionis. Et aliquando propter colligantiam membrorum seruientium hepati cum ipso, sicut stomachus. quia quando diminuitur operatio stomachi in digerendo chylum, & mittit ipsum non coctum hepati. & quando in hoc fit perseuerantia, conuertitur natura hepatitis ad complexionem frigidam. Et splen quando debilitatur, & non mundificat, sicut debet, tunc remanet pars frigida & sicca in hepate, & conuertit ipsum ad complexionem frigidam. & quando etiam intestina gracilia acquirunt malam complexionem, & sic tunc læditur hepar propter colligantiam, quę est inter ipsam & hepar. Et aliquando acquirit hepar malam complexionem propter apostema: sed apostema non erit causa pro maiori parte istius ęgritudinis, nisi induretur, & fiat lapideum. Et aliquando erit causa ægritudinis hepatis ęgritudo officialis, sicut sunt oppilationes, quę fiunt in ipso: eo ꝙ oppilatio habet extinguere calorem intrinsecum: & maxime quando humor faciens hoc est frigidus. Sed quanpo operatio virtutis digestiuæ acquisiuerit maximum errorem, tunc accidet vnum ex duobus: quia aut hydrops tympanites, aut aliæ ægritudines calidę. Et tu debes scire ꝙ membra non agunt, & patiuntur nisi cũ quodam calore temperato ex frigiditate proportionata ei: ideo quia ostẽsum est in Naturali philosophia ꝙ frigiditas est in corpore, sicut instrumentum temperans calorem naturalem, qui est primum agens & substantiale. ergo quodlibet membrum operatur suam actionem per istum calorem correctũ cum isto instrumento conueniente ei. Et quando frigiditas aduenit membro multa, ita ꝙ calor non egreditur ad suam formam naturalem multum, tunc diminuitur operatio mẽbri, sicut in cibis, qui acescunt in stomacho, & sicut in sanguine phlegmatico, qui generatur in hepate frigido. Et quando augmentatur calor agens breui augmento, quod tamen tunc non trahit calorem agentem a sua forma naturali, tunc fit mala augmentatio in operatione membri, sicut in stomacho generante fumositatem ex cibis, & sicut in hepate generante multam choleram. Sed quando fit magnum augmentum in caliditate vel frigiditate, ita ꝙ calor membri exeat a sua forma naturali, tunc faciet membrum operationem cõtrariam operationi naturali: sicut stomachus, qui corrumpit cibos. ergo causę istarum ęgritudinũ fiunt æque a mala complexione calida, sicut frigida. Et postquam assignauimus causam communem omnibus membris, volumus reuerti ad locum, vnde separati fuimus, & assignare causas proprie in hepate. Et dicimus, quia quando accidit hepati mala complexio calida parum excedens, sicut diximus, tunc acquiret multam amaritudinem. Sed quando augmentabitur hęc mala cõplexio calida,

Cur frigiditas est in corpore.

ita ꝙ

A ita ꝙ egrediatur a sua forma naturali, tunc erit operatio ipsius hepatis operatio non naturalis, tunc erit operatio ipsius hepatis operatio non naturalis, & proueniet illa operatio solum a calore, in eo ꝙ est calor, & non in eo ꝙ talis cal. ergo quæ proueniet ab isto calore, in eo ꝙ calor simpliciter, inducet partem aqueam, quam inueniet ad fumum, & faciet ex eo ventositatem, & proueniet ex hoc tympanitis hydrops, aut simile. & si fuerit causa remotionis naturalis caloris ægritudo calida, attribuetur illa remotio ægritudini calidæ. & si fuerit frigida, attribuetur frigidæ. Et propterea multum laborant Medici, vt dēt causam bene istius speciei: eo ꝙ æquæ fit a calore, sicut a frigore. Et propterea hęc species difficilior est cæteris ad curandum. Sed causa acquirendi malam complexionem vniuersaliter sunt causæ calidæ materiales, & non materiales. Et causa, quæ magis est propria in hac læsione, est quando cystis fellis suam operationem non facit. & hoc accidit aut propter oppilationem, quæ est in meatu, qui est inter cystin & hepar, aut propter debilitatem virtutis attractiuæ in ipsa cysti, aut propter oppilationem meatus, qui transit a cysti ad intestina, aut propter debilitatem virtutis expulsiuæ, quæ est in ipso felle. quod est, quia quando clauditur ille meatus, tunc accidit eidem illud accidens, quod aduenit habenti clausa intestina, hoc est, quia non petit cibum, nec desiderat. Et accidit hoc, propterea quia virtus attractiua est in quolibet membro propter nutritiuam: & virtus nutritiua complet suas operationes propter quatuor has virtutes. & quando

Tympanitis est difficilior alijs spēbus. Oppo. a Rasi. 9. Almanso. & ab Auicē. 14. tertij tract. 4. c. 4.

B priuatur vna istarum, priuantur omnes: & sic accidit hepati propter fel. Et accidens, quod dicitur icteritia, fit ex necessitate propter vnam duarum rerum, aut propter priuationem operationis fellis, aut propter diminutionem: quia tunc remanet amaritudo permixta sanguini, & virtus expulsiua mittit eam ab omnibus membris, & expellit eam ad superficiem corporis per modum curationis, sicut expelluntur aliæ superfluitates. & hæc species non est timorosa: aut quia hepar, aut quia membra acquisiuerunt malam complexionem calidam, sicut accidit, quando generantur apostemata calida in eis, aut propter venena calida ebibita, quia tunc dominatur multa quantitas choleræ in corpore, & spargitur ad cutim. Et hoc manifestatur propter quantitatem superfluam, & malam qualitatem, & non per viam mundificationis. & propterea hæc species est periculosa. Quando debilitatur virtus discretiua in hepate, tunc debilitantur operationes ipsius, & sparguntur per totum corpus humores hi cum sanguine, & fiunt propter hoc multæ ægritudines sicut hydrops, quæ dicitur ascites. quia nisi hæc virtus cognoscat aut separet aquositatem, quæ est in chylo, tunc spargitur in sanguine, & natura pellit ipsam ad concauitatem ventris. Et quidam dicunt ꝙ non expellit ad hunc locum nisi per venas vmbilici: propterea quia istæ venæ continuantur cum hepate, & per istas exit superfluitas aquosa, quæ est in embryone,

C quando est in corpore matris. Et aliquando fit hoc accidens propter debilitatem virtutis attractiuæ, quæ est in renibus, aut propter oppilationem, aut propter stricturam illius meatus. Et quando debilitatur virtus* retentiua in hoc mēbro, est causa, vt exeat sanguis ex eo crudus, aut non coctus. Et quando virtus expulsiua erit permutata ad malum in hoc membro, tunc reuertitur sanguis ad intestina per meatus, per quos cibus transit, & fiet fluxus sanguinis. & hoc est aut propter acumen sanguinis, aut propter malitiam complexionis. Quando debilitatur, aut priuatur operatio virtutis attractiuæ, etiam ex hac prouenit malus fluxus. Et causa vniuersalis læsionis harum virtutum est propter ægritudines appropriatas membris officialibus aut consimilibus. sed officialis est causa per accidens, quia mediante ægritudine complexionali, quæ est appropriata consimilibus. Et istæ duæ species ægritudinis lædunt membrum duobus modis, aut in eo ꝙ est in ipso membro, aut in eo ꝙ est in membro communicante cum eo. Et propterea si aliquis quæreret a nobis in hunc modum, postquam vna rerum, per quam læduntur operationes membrorum, est per communicationem vel colligantiam, & cor est illud, quod dat calorem hepati, per quem facit suas operationes, lædentur operationes hæpatis propter passiones cordis, aut non? Respōdemus, ꝙ postquam cor est dominans membrum super omnia ex toto, impossi-

* a. l. attractiua.

Dubium.

bile est vt in eo generētur ęgritudines sensibiles tales, quę posśint lędere hepar, aut alia membra, stante homine viuo. & hoc si accidit, accidet per viam extraneitatis, quę fit in rebus naturalibus. & hoc fit valde raro. Sed maior pars ęgritudinū, quę fiunt in corde, remanēte homine viuo, per comparationē fit ad membra insensibilia: quamuis nō sit imposśibile vt cordi adueniant ęgritudines occultę ꝓpter malam complexionem. Et qñ sunt sensibiles lęsiones operationū hepatis, tūc sunt fortisśimę, sicut tu vides, ꝙ pp paruū motū, vel ꝓpter paruum remum aduenienīc gubernatori magnę nauis fit magnus motus in parte priori nauis: sic ēt habet se quęlibet dispositio cordis ad oīa mēbra principalia. Propterea qñ medicabimur hepar, non debemus negligere cordis dispositionē: immo ante oculos pręferendum vel pręponendum. Et adhuc melius declarabimus in Ingenio sanitatis.

De accidentibus superuenientibus uirtuti Digestiuæ uenarum. Cap. XXII.

ACcidentia, quę veniunt digestioni venarum, sequuntur pro maiori parte ęgritudines hepatis: sed habent ęgritudinem propriam eis, hoc est fluxū sanguinis. Et in ęgritudinibus fit hoc pp fortitudinē virtutis expulsiuę, & maxime ī crisi laudabili. Sed illud, qđ est accidēs absolutū, fit pp sanguinē mordicatiuū, & acutū. & propterea dissoluit cōtinuitatē orificiorum earū, aut ꝓpter subtilitatem, sicut videmus in ęgritudine, quę dr̄ claulor: & sicut tu vides ꝙ accidit in vtribus olei: aut accidit pp multitudinē sanguinis, quā venę continere nō possunt. & aliqñ accidit propter debilitatē substantię venarum, quę pręparatę sunt scisśioni, aut quia sunt subtiles nimis, aut nimis durę. Et res, quę scindunt venas cito, sunt multitudo sanguinis, & res extrinsecę, sicut casus & percusśio. Propter pasśiones horum membrorū, & hepatis multa accidūt accidentia in vijs vrinalibus. & in libro Signorum hoc declarabo.

De accidentibus superuenientibus virtuti Nutritiuæ membrorum. Cap. XXIII.

SEd accidētia, quæ accidūt vltimæ digestioni, quæ est in mēbris, sunt tria, sicut in alijs: aut quia priuatur operatio virtutis nutritiuæ in ipsa, sicut fit in ethicis: aut quia diminuitur, sicut accidit in macie appellata alchaul: aut permutatur, sicut in lepra, & morphea. Et causa horum accidētium est aut propter malam cōplexionē ipsorū membrorū: aut propter cōicationem aliorū, sicut in lepra, quæ fit propter duas res: aut propter debilitatem virtutis digestiuæ, quæ est in membro: aut pp malam materiā eidem ab alio trāsmissam. Et malicia materiæ est aut propter seipsam, aut propter debilitatē hepatis & venarū. Et causa morpheę est pro maiori parte ꝓpter debilitatē virtutis discretiuæ hepatis, aut propter debilitatē attractiuæ in splene. Et aliqñ accidit propter malā complexionem acquisitam in substantia membrorum, & aliquando propter cibos. Et tu debes scire, ꝙ quando enumeramus causas istorum accidētium, ꝙ tūc non dicimus res contrarias adinuicem, aut ꝙ ipsa etiam accidentia aliquando non possunt esse simul. sed pluries hæc accidentia sunt per plures causas vna: & posset etiam esse, vt omnes adessent.

De accidentibus impedientibus digestionem Cerebri Cap. XXIIII.

ET operatio virtutis digestiuę in cerebro aut diminuetur, aut corrūpetur. Et ab hoc ꝓuenit fluxus, vel cursus superfluitatū nō coctarū a cerebro per nares, & palatū, & hoc accidēs appellatur nassa. & accidit a rebus

A frigidis extrinsecis. Et aliquando fit propter res calidas, & volumus dicere ꝙ fiat a calidis. Et dicimus, ꝙ propterea ꝙ hæc superfluitas est non cocta, dicimus ꝙ causa efficiens hanc ægritudinem est debilitas virtutis digestiuæ, quæ est in cerebro propter malam complexionem dominantem ex frigiditate. Et hoc bene potest assignari in reumatibus ex causa frigida extrinseca. Sed reumata, quę fiunt a causis calidis extrinsecis recipiunt perscrutationem: qualiter fiant per viam debilitatis virtutis digestiuæ. propterea dicimus ꝙ debilitas virtutis digestiuæ hoc facit per accidens, hoc est propter multam quantitatem materiæ, & ipsius fluxum: propterea quia calor facit fluere res congelatas, dissoluendo eas. Insuper attrahit cerebrum a toto corpore ad caput. & propter istam multam malam materiam, quæ in cerebro colligitur, prouenit accidens prænarratum: quia refrigerabitur, & virtus digestiua impedietur, & fatigabitur circa cerebrū propter reparationem tantæ quantitatis superfluæ. Ista est causa quantitatiua, propter quam debilitatur virtus digestiua cerebri propter causas extrinsecas. Causa vero qualitatiua est, quod calor extraneus extrinsecus habet per sui naturam refrigerare calorem intrinsecum, sicut Sol refrigerat ignem. & etiam aliæ causæ sunt, quæ non indigent prolongatione sermonis. Et hæc verba habent locum in omnibus tribus digestionibus, si vis eas ponere tantum tres, sicut fecit Galenus, aut quatuor secundum dictum hominis, quem tu scis. Sed mihi melius
B videtur, vt in venis non ponatur tertia digestio, propterea quia sanguis in eis nō transit ad aliam formam, sicut fit in stomacho, hepate, & alijs membris: quia stomachus conuertit cibum ad chylum, hepar ad sanguinem, membra alia conuertunt ad sperma album. Sed venæ non faciunt transire ad aliam formam, quamuis nutriantur ex eo aliquo modo ex necessitate. In uenis est tertia digestio.

De accidentibus superuenientibus uirtuti nutritiuæ Cordis. Cap. XXV.

DEinceps volumus enarrare de accidentibus superuenientibus membro principi virtutis digestiuæ: & hoc est cor. & postea narrabimus accidentia, quæ superueniunt membris spermatis, & vrinæ: & postea erit completus sermo accidentium, quæ superueniunt virtuti nutritiuæ. Et dicimus ꝙ accidentia, quæ superueniunt cordi, sunt sicut syncope cardiaca, & tremor, & vniuersaliter quando exeunt virtutes pulsatiles a sua natura. Et horū causa aut est intrinseca, aut extrinseca. Extrinsecæ causæ sunt accidētia animæ, quæ calefaciunt complexionem cordis, sicut ira, & furor: & causæ,
C propter quas occultatur interius calor, sicut ex ira, & his similibus. quia quando prouocantur suæ virtutes interius, & calefit nimis, tūc fortificatur suus motus pulsatilis, vt tēperet suam complexionem, attrahendo aerē, & expellēdo exterius. Et causę intrinsecæ sunt mala complexio, aut vt sit in eo, aut in mēbris sibi colligatis. Et aliquando erit complexio cordis non materialis, sicut in febre ethica, & quandoque materialis, quando recipit sanguis, qui est in eo, aliquam permutationem. Sed apostema non potest tolerare in sui substātia, eo ꝙ prius infirmus deficit. Et Medici dicunt ꝙ potest generari in ipsius panniculo. & si Medicus accelerat curā ipsius, pōt curari. & si nō, moritur. Et dicit Galenus ꝙ cor sustinet ægritudinē materialē, videlicet quandam humiditatem aquosam, quæ generatur in ipsius panniculo, a qua prouenit ægritudo, quæ vocatur ronol, & sonat liquæfactio totius corporis. Et aliquando nascuntur super panniculo eminētiæ durę. & vniuersaliter dico ꝙ non est impossibile, vt super ipsum non adueniat omnis mala cōplexio, excepto vt nō sit cū apostemate, aut non vltimetur, quia quādo vltimabitur, aut superflue fiet syncope, aut simile. Et syncope est reuocatio subita caloris naturalis ab omnibus partibus corporis ad cor, ita ꝙ mēbra regi non possunt. & hoc accidit aut propter paucitatem caloris, aut propter ipsius nimiam dissolutionem, & propter alias causas. Et membra, quæ læduntur propter ipsius communicantiam, sunt membra principalia. Et membrum, quod

maxime cum eo communicat, est os stomachi. & propterea nominatur segnandi, quia cor nominatur segat. & propter hoc segnandi dicitur paruum cor. Et accidit syncope propter dolorem stomachi pluries, & accidentia virtutum pulsatilium, & causæ illorum. & quod potest comprehendi ab eis, melius est enarrare in lib. Signorum, & ibi dicam.

De quibusdam accidentibus Splenis. Cap. XXVI.

IAm diximus ꝙ membra, quæ seruiunt hepati, sunt saccus fellis, splen, & vesica, & renes. Et iam diximus accidentia, quæ veniunt propter priuationem fellis operationis, quando diximus accidentia hepatis, & locuti fuimus de splene, & adhuc dicemus de eodem. Quando corrumpitur operatio virtutis attractiuæ splenis, tunc diffunditur cholera nigra cum sanguine. & aliquando expellit ipsam natura ad cutim, & fit morphea nigra: & vniuersaliter propter hoc accidens fiunt omnes ægritudines melancholicæ. Et quando dominatur superflue ipsius virtus expulsiua, tunc infirmatur stomachus, ita ꝙ aliquando ob hoc accidit fluxus melancholicus. Et spleni adueniunt omnes species ægritudinis complexionalis, officialis, & communis, sicut in apreatibus. Et propterea quia cibus, ex quo nutritur istud membrum, est grossus, & vtplurimũ ægritudines, quæ in eo fiunt, sunt grossæ substantiæ.

De accidentibus superuenientibus uirtutibus Renum. Cap. XXVII.

REnes habent quinque virtutes, sicut alia membra. & quando priuatur virtus discretiua, quæ est in renibus, aut digestiua, aut retentiua, tũc funditur sanguis in vrina: propterea quia aquositas sanguinea, quæ mittitur eis ab hepate vt nutriantur, tunc ab eis immutari non potest. Et quando priuatur eorum virtus attractiua, tunc fit hydrops ascites, sicut dictum est. Et qñ augmentabitur multum, tunc fiet fluxus vrinæ cum forti siti. & hæc ægritudo dicitur diabetica. Et quando dominante virtute attractiua, debilitatur retentiua, & digestiua eorum omnino. & propterea in hac ægritudine exit vrina non cocta. Et causa huius accidentis est iterum propter malam complexionem, aut ægritudinem officialem, aut communem. & conueniens est appropriare hanc ægritudinem malæ complexioni calidæ, propterea quia attractio fit propter calidum. Et non est impossibile attractiuam augmentari propter debilitatem retentiuæ. quod est, quia quando debilitatur retentiua, non nutriuntur renes ab aquositate conuenienter propter paucam moram, quam habet aquositas, & tunc conatur virtus attractiua ad trahendũ plusquam conueniens sit. & ob hoc accidit, ꝙ vrina parum manet in vesica, quamuis non sit plena. Virtus expulsiua impeditur in his membris propter oppilationem, quæ fit in his ex corporibus lapideis generatis in humiditatibus grossis cum calore dessiccatiuo, & recipit duriciem, sicut later, & terra. Et maior pars istorum fit in substantia renum, & non in concauitate, & hęc ęgritudo nominatur hascac.

De accidentibus impedientibus opera Vesicæ. Cap. XXVIII.

VIrtus expulsiua impeditur in vesica propter oppillationem quæ fit in ea, sicut ex apostemate, aut humiditate grossa, aut a sanguine coagulato, aut a lapide, & tunc constringitur vrina. Et aliquando constringitur vrina propter impedimentum virtutis expulsiuæ. Et aliquãdo fluit vrina propter dominationem virtutis expulsiuæ. & hoc accidit propter vlcerationem ipsius vesicæ, quæ fit propter qualitatem mordicatiuam, quæ est in ipsa vrina, Et aliquando accidit ꝙ vrina exit sine voluntate, & sine dolore. & hoc

A accidit, quando paralyticatur musculus, qui est in collo vesicæ. Et de hoc loquemur, quando narrabimus accidentia, quæ accidunt virtuti voluntariæ mobili. Et maior pars accidentium, quæ adueniunt istis duobus membris, deuenit vltimo ad vlcerationem: & in principio sui aduentus nominatur scabies, quæ fit propter malam complexionem materialem propter malos humores, qui sparguntur ad ipsam. Et debet hoc accidere ei, eo quod est via & receptaculum superfluitatum corporis, & hypostasis ipsius.

De accidentibus superuenientibus membris generationis, sicut Testiculis, Virgæ, & Vuluæ. *Cap.* XXIX.

QVando virtus digestiua priuatur in testiculis, aut diminuitur, tunc nō faciunt sperma aptum ad generationem. Et hoc accidit ab vna specierum malæ complexionis. quia quando dominatur multum in calore & siccitate, tunc comburitur sperma. Et similiter si dominatur in frigiditate, & siccitate, aut humiditate per se, aut in frigiditate per se, non decoquitur sperma, sed remanet subtile aqueum. Et quædam ex istis complexionibus sunt tales a principio generationis, & non recipiunt correctionem, & quædam sunt per accidens, & corriguntur. Et quandoque priuantur operationes istorum mēbrorum propter apostemata, aut incisionem suspensoriorum suorum, aut propter malitiam, quæ in eis superuenit in mensura, aut in passione, sicut est in herniosis. Et hoc accidit propter largitatem neruorum, ad quos suspensi sunt testiculi propter humiditatem superfluam, & relaxantur illi nerui, & descendunt intestina ad bursam testium. Et potest esse vt descendat ad bursam ventositas, aut aquositas. Et aliqñ accidit hæc ægritudo propter rupturam, quę aduenit huic foramini. & hæc est deterior, & multæ aliæ maneries inueniantur in libris practicorum. Sed virtus expulsiua priuatur in virga propter oppilationem suorum meatuum, aut ꝓpter debilitatē, aut laxitatem, aut quia accidit in eius forma mala figura, quando induratur. & hoc accidit, qñ lęsa est chorda, quæ sustentat erectionem ipsius, aut propter multam siccitatem, aut quia ingrossata est ex apostemate simili lapidi. Quoniam vulua fuit creata ꝓpter gñationem, & quia est via superfluitatum secundæ digestionis: ideo accidentia, quæ huic mēbro adueniūt, istis operationibus adaptantur. Et in vulua sunt quatuor virtutes, s. attractiua, retentiua, digestiua, & expulsiua. sed loco digestiuæ debet poni conseruatiua. & hoc est conueniens, quia propria virtus est conseruatio embryonis. Sed operatio virtutis discretiuæ non est manifesta in ipsa: quia non est credendum, vt nutriatur ex eo quod colligitur in ipsa. Et quamuis hic cadat magnum dubium, hic nō C soluetur, sed hoc relinquetur libro de Animalibus. Sed attractiua, & retentiua, & expulsiua sunt manifestæ in ipsa. & propterea volumus narrare accidentia, quæ superueniunt vnicuique earum. Et dicimus, ꝙ quando debilitatur, vel priuatur virtus conseruatiua, quam diximus esse propriam sibi virtutem, tunc minuetur, aut priuabitur conceptio. & hoc accidet aut propter malam complexionem materialem, aut non materialem. Et quæ est non materialis, quædam est, quæ est a principio generationis, & illa nominatur sterilitas: & quædam est, quę est per accidens. Et quidam dixerunt ꝙ hoc fit propter dispositionem corporum cœlestium. sed hoc ego non video nec affirmo. Sed via, qua ledunt istæ malæ complexiones sperma in vulua, est eadem cum illa, qua mala complexio testiculorum lædit sperma in eis. quod est, quia quando ista membra erunt calida & sicca, tunc comburetur in eis sperma: & quando erunt frigida, tunc infrigidabitur, & fiet aquosum cursibile. Et quando impeditur virtus retentiua matricis, aut debilitatur, tunc erit causa abortiendi. & causa impedimēti illius virtutis est humiditas lubricatiua pro maiori parte. Et qñ debilitatur virtus expulsiua illius, habebit difficilem partum, quēadmodum superfluitas expulsiuę est causa abortionis. Et qñ virtus attractiua diminuitur, aut priuatur in ipsa, est causa diminutionis, aut priuationis cōceptus. Et aliqñ ledūtur oēs istæ operationes in vulua ꝓp apostema, quod fit in ea, aut ꝓpter ægritudinem, quæ suffocatio matricis appel-

latur. Et iſta ægritudo non lædit ſolum operationes matricis, ſed etiam operationes membrorum totius corporis: eo ꝙ hæc ægritudo fit in hoc membro ex humore ſimili veneno, & facit fumum, qui reſiſtit propter malam ſuam formam calori naturali, ſicut faciunt venena. & fit ab hoc priuatio omnium priuationum vitę, & fere cor pulſatione priuatur. Propterea quia hoc accidens accidit vt plurimū mulieribus, quę remotę ſunt a coitu, * operatur ad hoc putrefactio, quę hoc accidens mouet collecta in eis. & fit pp corruptionem ſpermatis, propterea quia illarum ſperma pręparatū eſt illi corruptioni. Et ego dico, ꝙ nō eſt impoſsibile vt generetur in malis corporibus, & eorum ſubſtantia vnus humor ſimilis veneno, & maxime in hoc membro: eo ꝙ locus eſt, & receptaculum ſuperfluitatum corporis, quæ pręparatæ ſunt recipere corruptionem. & aliquando incarcerantur ita, ꝙ non recipiunt correctionem, & ſanationem. & ſi ceciderit ad manus perfecti Medici, recipiet ſanationem. Et huic membro accidunt ægritudines poſitionis, ita ꝙ priuantur ab eo omnes ſuę operationes: quia paralyticatur, aut ęgreditur de loco ſuo, & ſuſpenditur. & aliquando eſt cauſa iſtius ægritudinis ſaltus, aut percuſsio, & aliquando eſt humiditas lubricatiua. Et ex rebus, quę reſiſtunt matricis naturæ, vt non concipiat, eſt ægritudo nominata mola. & iſta ægritudo fit propter defectum virtutis informatiuę in ſpermatę. & hoc accidit aut propter corruptionē membri, aut pp corruptionem materiæ. Et tunc generatur in vulua quoddam fruſtum ſimile fruſto carnis. & venter mulieris ſimilatur ventri prægnantis donec abortit. & aliquando accidit vt natura ipſam digerat, & conuertat ipſam in humiditatē, aut ventoſitatem. Sed accidentia, quę adueniunt ſanguini menſtruo ſunt eadem accidentia, quę accidunt digeſtioni venarū. & propterea ſuperfluitas fluxus ſanguinis fit propter vnā duarum rerum, aut propter debilitatem virtutis retentiuę in venis, aut propter augmentum expulſiuę, aut propter ambo ſimul. Sed defectus virtutis retentiuę prouenit ab vna ex ſpeciebus malę complexionis. & augmentum virtutis expulſiuę fit aut propter mordicationem humorum, aut propter quantitatem eorum. Et cauſę conſtrictionis ſanguinis ſunt oppoſitę cauſis ſupradictis: ſaluo ꝙ ex rebus vna, quę debilitat virtutem expulſiuam, aut ipſam priuat, ſunt oppilationes, quę fiunt in venis propter groſsiciem ſanguinis, aut propter ſuam viſcoſitatē. Et tempus naturalis purgationis mēſtrui breue eſt vnius diei, & lōgū eſt ſeptē dierū. Et tēpus breue interpolationis mēſtrualis eſt viginti dierū, longum eſt tringinta dierum.

* a.l. opinat ꝙ putrefactio, quę hoc accn̄s mouet collecta in eis, fit pp. Non eſt impoſſe gn̄ari ī corpore humor ſimilis veneno.

De Expulſiua plurium membrorum. *Cap. XXX.*

ET aliquando adueniunt accidentia virtutis expulſiuę vni membro ſolū, & aliquādo toti corpori. & quæ adueniūt toti corpori, ſunt ſicut tremor, rigor, & alices, & ſimilia. Et accidentia, quę adueniunt vni membro ſoli, ſunt ſicut tuſsis pulmoni, & ſternutatio cerebro, & oſcitationes ori, & ructus, & ſingultus ſtomacho. Et nos narrabimus cauſam vniuſcuiuſque iſtorū. Et nos non appropriamus hęc accidentia animę nutritiuę, niſi propterea ꝙ non ſunt voluntaria: quamuis voluntas habeat in aliquibus earum aliquam inuentionem. Et dicimus ꝙ tremor, & rigor ſunt motus virtutis expulſiuę in muſculo propter expulſionem humoris lędentis, caliditate ſua, vel frigiditate. Et ꝙ ita ſit, nobis oſtenditur. quia tales tremores adueniunt corpori propter res extrinſecas: ſicut ſi ſubito ſuper corpus ſpargatur aqua calidiſsima: quia ex hac prouenit rigor. Et aliquando accidit horrripilatio, aut tremor. & hoc accidit propter aerem frigidū, & aquam frigidam. & cum iſtę cauſę erunt debiles, tunc fiet rigor: & in maiori parte tunc accidit in febribus. & quando erunt fortes, tunc accidet tremor, & tn̄ non poteſt fieri tremor, niſi pręcedat rigor: & maxime qui fit propter humores calidos in febribus. Sed qui fit ex humoribus frigidis phlegmaticis, aliquando accidit, ſicut dicit, tremor abſque putredine. & hoc accidit ſolum in ſpeciebus vitrei phlegmatis. Et Medici dicunt ꝙ ille, qui fit ab humoribus calidis, eſt fortior, quia humor eſt magis mordicatiuus. & qui fit a frigore, eſt minus mordicatiuus. Et nos videmus quod fit contrarium huius in rebus

Tremoris, Rigoriſq; definitio.

Argumentū contra Medicos ſcdm. Cōtra Medicos de rigoris cauſa.

A extrinsecis, quia aer frigidus dat hoc accidens vehementer, & aer calidus nihil, sed horripilationem bene facit. propterea dicitur ꝙ fortis tremoris causa est cõclusio caloris naturalis in partibus intrinsecis, & infrigidatio membrorum exteriorum: quia tunc mouetur natura ad expellendum illud, quod est suum contrarium, siue calidum, siue frigidum. sed frigidum est plus contrarium. Sed tremor, qui fit in hora mortis, est motus virtutis expulsiuę propter impotentiam sustentandi membra. & propterea extinguitur calor intrinsecus, & ex toto resoluitur. & assimilatur ille motus motui, qui non habet principium, nec finem, nec causam, sed solum defectum: sicut vr̃ in motu flammę candelę, & in casu foliorum arborum propter consumptionẽ. Et propterea, quando aduenit aliquid naturę ab extrinseco, quod sit mortiferum, ipsa expellit tunc corporis superfluitates propter terrorem: sicut accidit illis, qui decapitantur. Sed tussis est motus virtutis expulsiuę in pulmone propter expulsionem rerum, quę lędunt instrumẽta anhelitus cum aere, qui egreditur secum, et propter adiutorium pectoris. Et ob hoc patet, ꝙ virtus voluntaria habeat aliquam inuentionem in hac re: quamuis natura ipsa violentiã inferat. Et efficiẽs causa tussis est vna ex speciebus complexionis malę materialis, vel non materialis. Sed materialis fit propter humorem, qui stillat a cerebro, sicut accidit a reumatibus: aut a re, quę ꝓuenit a pectore ad pulmonem: aut a spondilis, sicut propter apostemata, quę sunt in ipso pectore: aut De tussi.

B propter rem quę generatur in ipso pulmone, sicut apostemata aut vlcerationes: aut propter sanguinẽ, qui egreditur ab eo, & exit sanguis ab eo propter venam fixam in eo. & hoc est periculosum. Et aliqñ exit sanguis a pulmone per viam resudationis, eo ꝙ istud mẽbrum est vaporosum. & aliquando currit sanguis ad pulmonem a parietibus pectoris. Et Medici dixerunt, ꝙ cuidam homini accidit fortissima tussis, & cum tussi proiecit vnum lapidem. & incontinenti fuit inde liberatus. Et adhuc dicũt ꝙ est vna species tussis, quę fit ꝓpter mucillagines, quę nascuntur in pulmone. Et aliqñ res extrinsecę mouẽt tussim, sicut puluis, & fumus, & lana spinarũ, quę dicitur lana canina, halicacabus. Et ẽt complexiones non materiales mouent hoc accidẽs. saluo ꝙ virtus expulsiua non est nata laborare pro illis, sicut pro materialibus: sed mouetur hoc motu p accidens. Et ppea quia illud, qđ quęritur a pulmone, est vt moueatur ad expellendum illud, quod ipsi nocet, concessa fuit ei a natura bona virtus sentiendi. Et quando sentit rem lędentem tangendo ipsum, tunc mouetur virtus expulsiua, quę est in illo. Et sicut mouetur pulmo ad hoc propter complexionem materialem, sic etiam mouetur propter complexionem non materialẽ: quia nõ habet a sui natura facere nisi hoc. quia res, quę fiunt a natura, fiunt duobus modis, aut necessitate, aut iuuamẽto. Sed accidit tñ raro, vt hoc accidens fiat a rebus extrinsecis, quę non sequuntur viam naturę. sicut dictum est, ꝙ vnus homo habebat fortissimam tussim, &

C vnus Medicus ex experimentalibus pręcepit ei vt clauderet os, & incontinenti fuit liberatus. & in alio pręcepit vt stringeretur collum, & fecit, & liberatus fuit. Et qñq; accidit tussis pp compressionem, quę fit pulmoni ab alijs mẽbris, sicut fit in apostemate hepatis: aut propter nimiam vel superfluam satietatem. Et sternutatio est motus virtutis expulsiuę in cerebro propter mundificationem superfluitatum, quę fiunt in eo. propter hoc aliquando mũdificantur superfluitates corporis, & pectoris, & pulmonis. & aliqñ ex sternutatione expellũtur aliquę ex superfluitatibus, quę sunt in ore stomachi. & propterea fortis sternutatio aliquando mouet vomitum. & hunc motum aliquãdo facit virtus expulsiua, qñ humor sui qualitate mordet meatus natium. propter hoc res appositę naribus acutę prouocant sternutationem. Et si tu quęreres, si hęc superfluitas prouenit a cellulis cerebri ad nares, & mouet sternutationem: Respondemus ꝙ hoc raro contingere põt. Et ructus propter expulsionem fit ventositatis, quę est in stomacho a virtute expulsiua. Et alyces fiunt pp motum virtutis expulsiuę in mẽbris propter expulsionem superfluitatis fumosę, quę est in membris. Similiter oscitatio est extensio musculorum mandibularum propter expulsionem superfluitatum fumosarum. Ista sunt accidentia, quę superueniunt operationibus virtutis nutritiuę, & illis, quę appropriantur ei. Dub. Solu. Cur oscitatio.

De accidentibus ſuperuenientibus uirtuti Senſibili. Cap. XXXI.

DEinde volumus narrare accidentia, quæ ſuperueniunt virtuti ſenſibili, & a ſimpliciori incipiemus, vt a virtute ſenſibili. Et dicimus ꝙ quáuis virtus ſenſibilis princeps communis ſenſibilitatis ſit in corde, vt dictum eſt, non tñ completur eius operatio manifeſte niſi in cerebro, nucha, & neruo. Et propterea hæc membra, quæ dicta ſunt, ſunt frigidæ complexionis, & humidę ſubſtantię, & ſunt paſsibilia: nec eſt eorum dominatio, ſicut dominatio cordis. & ideo ſit, vt maior pars accidentium, quę ſuperueniunt operationibus ſenſibilibus, ſunt a parte cerebri, nuchę, & nerui. Sed cordi non poteſt accidere ægritudo, propter quam proueniat priuatio harum virtutum, eo ꝙ mors antecedit: quamuis non ſit impoſsibile vt accidat ipſis a corde aliqua debilitas, & dimindtio. & * aſcendit hoc, ꝙ ſi incidatur vna ex magnis arterijs alicui ex membris, diminuitur ſenſibilitas illius membri. Et adhuc videmus ꝙ priuatur ſenſus & motus, quando ſyncopizat. & etiam fit magnus tremor, quando homo multum timet. Et nos non facimus demõſtrationem iſtius, ſicut facit Gal. de inciſione nerui: quamuis declaratum ſit, ꝙ cor habet inuentionem in operationibus harum virtutum. Et adducimus probationem a loco eſſendi & nõ eſſendi pro melioratione probationis. & quia ita eſt, dixerunt Medici ꝙ cauſę aduẽtus accidentium ſuper has virtutes ſunt a cerebro, & nucha, & neruo. Et tamen cum tu curas iſta membra, caue ne obliuiſcaris curam cordis, ſicut dictum eſt in libro Sanitatis. Deinde volumus narrare accidentia quę accidunt ſenſui tactus, & poſtea dabimus eorũ cauſas. Et dicimus ꝙ hęc virtus eſt de genere virtutum paſsiuarum, quia illa patitur a quatuor qualitatibus, quę dominãtur in ea. Ipſius accidentia tot ſunt, quot ſunt accidentia aliarum virtutum: hoc eſt quia corrumpitur penitus, ſicut in membro paralytico: aut diminuitur, ſicut in ſtupore: aut permutatur in malam qualitatem, ſicut eſt in ſenſu doloris. Sed priuatio ſenſus in toto corpore eſt mors de neceſsitate. ſed priuatio in vno membro, & diminutio in toto corpore poſsibilis eſt. Et cauſę, quę faciunt hęc accidentia, ſunt de neceſsitate mala complexio materialis, & non materialis. & mala complexio, quę ipſa facit, eſt in cerebro, nucha, aut neruo. Et eſt perſcrutandum, ſi hęc accidentia fiunt ab octo ſpeciebus malę complexionis, aut a parte earum. Et dicimus ꝙ quędam iſtorum membrorum ſunt frigida & ſicca, ſicut nerui: & quędã frigida & humida, ſicut cerebrum, & nucha. & quia ita eſt, iſta membra patiuntur a frigiditate, aut a frigiditate & humiditate vt plus. & propterea ſunt cauſę iſtorum accidentium iſtę duę res. Sed ꝙ mala cõplexio calida hoc faciat, non eſt impoſsibile. quia iã declaratũ eſt, ꝙ operatio alicuius membri non cõpletur niſi per calorem menſuratum & temperatum. & non eſt differẽtia ex qua qualitate exeat tẽperantia. & ſi accidit, eſt de raro contingentibus. Nec ẽt eſt impoſsibile, vt hoc accidat ꝓpter ſiccitatẽ: quia nos videmus decrepitos, qui valde parum ſentiunt, ſed ſi prouenit a ſiccitate, remotũ eſt vt fiat ſubito. Et poſtquam qualitas frigida, inquantũ eſt frigida, eſt cauſa horũ accidentiũ, pro maiori parte exiſtẽs coniuncta cũ humiditate, aut non coniuncta: quamuis humiditas ſit prę parata ad hoc agendũ, eo ꝙ facit relaxationem, propterea qñ eſt compoſita cũ caliditate, remotum eſt vt fiat hoc accidens. ſed non dicimus ꝙ ſit impoſsibile, ſed difficile eſt inuenire complexionem materialem ſolum humidam, niſi ſit cõiuncta cum caliditate, aut frigiditate: quia quod facit hoc non eſt niſi humor extra naturam. Et humor non eſt niſi aut frigidus & humidus, aut frigidus & ſiccus, aut calidus & humidus, vel calidus & ſiccus. Et poſtquam dictum eſt quę ſpecies complexionis pro maiori parte eſt cauſa huiuſmodi accidentis, dicendũ eſt quomodo accidunt ſuper has operationes. Et dicimus ꝙ hęc mala cõplexio, quãdo fit in cerebro, ſequitur ex ea diminutio ſenſibilitatis in toto corpore. Sed quando fit in cerebro, fit in ipſo primo & ſubſtantialiter, aut fit propter cõicationem, quam habet cum ore ſtomachi. Et quando fit in vno latere cerebri,

* a, l. conuenit.

A fit in latere corporis hoc accidens. Et similiter quando generatur aliquis malus humor dominans in aliquo neruo, tunc priuatur, aut diminuitur sensus illius mẽbri, cuius proprius est ille neruus. Et humor potest generari in neruo duobus modis. Vno, fit ab humore, a quo nutritur neruus ipse, & tandem paulatim nutrietur, donec acquiret malignam complexionem. Alio modo, vt non sit humor in neruo, sed infusus in humore ipsum circundante. Et aliquando accidit hoc accidens neruo perforato propter oppilationem: & oppilatio fit aut propter apostema, aut propter humorem grossum, aut propter compressionem. Et quamuis hęc ægritudo sit morbus officialis, tamen etiam est consimilis: quia post apostema, et grossiciem humorum, & compressionem sequitur mala complexio. Et quando istæ causæ fortificantur, erunt causæ priuationis sensus in vno membro, aut in pluribus, aut in toto corpore. & cum causæ istæ sunt debiles, sunt causæ diminutionis sensus. Sed quando permutantur ad malum, hoc est vt sit mala sensibilitas, quæ nominatur dolor, prouenit a mala complexione calida, aut frigida materiali, aut non materiali. Et dolor fit, quando non dominatur hæc mala complexio super totum membrum. et illa complexio nominatur a Medicis mala cõplexio diuersa. Sed quando dominatur super membrum totum mala complexio, tunc non sentit ipsam, aut sentit stupide. Et causa huius, quare membrũ non sentit ipsam, aut sentit stupide, non est nisi propter complexionem suam naturalem.
B Et quando fiet in parte ipsius mala complexio extra naturam, sentit ipsam per remedium bonæ complexionis. Et quando bona complexio erit permutata tota, tunc non sentiet dolorem, quia non erit cum eo causa sentiens, & erit membrum sicut mortuum. Et quælibet qualitatum passiuarum potest dare accidens hoc membro. propterea quia istę qualitates pro maiori parte habent plus pati quam agere, sicut caliditas & frigiditas plus habent agere quam pati. a Et solutio continuitatis non est causa doloris, sicut dicit Gal. sed solutio continuitatis est causa complexionis, quæ facit dolorem. quod est, quia solutio continuitatis est cum malo motu, & conueniens est vt talem motum sequatur mala complexio. Nec sunt etiam causę doloris duę res simul, videlicet solutio continuitatis, & caliditas & frigiditas, sicut dicit errans Auicenna. quod est, quia declaratũ est iam in lib. de Anima, ꝙ iste sensus sentit primo inter sensus omnes, s. quatuor qualitates, hoc est calidum, frigidum, siccum, & humidum. ergo dolores non fient, nec sentientur ab eo sensu, nisi quando multum superabunt sua propria sensata, sicut accidit alijs sensibus. Similiter quia oculus non dolet nisi propter superfluitatem colorum, quando exeunt viam temperatam vel mediam, & sic lingua cum saporibus, auditus cum sonis, & odoratus cum odoribus. Et si accideret huic sensui tactus dolor propter solutionem cõtinuitatis, tũc esset suum
C proprium sensatum substantialiter solutio continuitatis solum. Et sicut oculus dolet superfluitatem colorum, propterea quia suum sensatum est de genere colorũ, & non res, quę sit contraria colori. Sed solutio continuitatis est, propter quam accidunt qualitates superfluę: & anima sensibilis non est nisi ad qualitates. Et Gal. etiam hoc confitetur, quando dicit ꝙ vola manus non fuit facta in fine tẽperantiæ, nisi ad apprehendendum contraria. Et ad hoc apparet, ꝙ superfluitas contrariorum est causa doloris, qui fit in sensu, eo ꝙ parum & multum de necessitate sunt sub eodem genere. Et delectatio, quę est contraria dolori, non est nisi comprehensio sensati temperati, & similium: sicut delectatur sensus tactus ex aqua calida, & visus ex coloribus viridibus, & gustus ex saporibus dulcibus, & auditus ex amenis vocibus, & odoratus ex odoribus aromaticis. & quasdam delectationes præcedit molestatio, & illę sunt delectabiles naturę, & quædam sunt absq; molestatione præcedente. Dolorum quidã fiunt in toto corpore, & quidam fiunt in vno membro, sicut dolores, qui fiunt in stomacho, vel hepate, vel capite, vel intestinis. Et nos loquemur de manifestioribus, & dicemus eorum causas. Et dicimus ꝙ dolores, qui fiunt in capite, qui nominantur in Arabico soda, causę eorum sunt absq; dubio, aut ex mala complexione calida eorum, aut frigida: & sunt, aut materiales, aut non materiales. & hęc mala complexio potest fieri primo in substantia cerebri, & aliquando fit propter commu-

Cã doloris ẽ prima qualitas ꝓ quo ui de 1. Theisir tra. 9. c. 19.

a Cõtra opinio. Gal. opinãtis causã doloris esse tm̃ solonem cõtinui in libro de Morbis & symptomatis. Vide 2. primi doct. 2. sum. 2. C. 19. Ratio cõtra Gal. & Aui.

probatio maioris ꝓpõnis a simili, i. qđ fit ab eo, qđ ẽ i gñe ꝓprij sensibilis.

Vide. 2. huius c. primo. Cõfirmatio. Scđa rõ a cõtrario. Nota tñ, qđ Rabi Moyses. 25. ptic. aphor. dubio. 18. im ponit Gale. op. quã sequitur Auic. de

doloribus qđ videtur sentire.3.de Locis affectis,

nicationem alterius membri,sicut propter stomachum. Et horum quidā sunt,q perseuerant longo tempore,sicut dolor oui : & fiunt paroxismaliter. & hoc fi propter malos humores,qui generantur in cerebro successiue : & sic permuta tur sua cōplexio ad malum ad generandū hunc humorem semper.& per eandē viam currunt omnes ægritudines chronicę: quia illę permutant complexionem in mēbris,& acquirunt dispositionem generandi malos humores. Vnde earum curatio est difficilis,aut impossibilis,sicut est dolor hemicranię. Et materia,ex qua fiunt aliquę huiusmodi ægritudinis species, aliquando est in sanguine arte riali.& conuenit hoc,quia curatur ęgritudo, quando inciditur arteria. Et hęc ægritudo fit propter duas malas complexiones,videlicet calidam, & frigidam. sed non est materialis:quia illa,quę non est materialis,longo tempore durat.Et membra consueta dolorosa sunt intestina,& stomachus. & hoc accidit propter digestionem,quę est in eis manifesta multum,quia errant sępe. Et causę,quę fa ciunt dolorem in ipsis,aut sunt cibi ventosi,aut humores grossi,aut melanchol ci.& dolor, qui prouenit ab eis,est multum fortis, & chronicus. & aliquand fiunt dolores fortes propter humorem cholericum.Sed humores,a quibus proce dunt dolores chronici in intestinis, sunt aut humores grossi frigidi, sicut phleg ma vitreum,& eorum similes:& humores calidi. Sed dolores,qui continent to tum corpus,sunt illi, qui dicuntur labores. & sunt trium specierum scđm Medi cos. vnus dicitur vlceratiuus, alter extensiuus,& alter apostemosus. Et quidā istorum fiunt a rebus intrinsecis,& quidam ab extrinsecis.& vlceratiuus fit pe nitus propter humores.& qui fit propter multum motum, fit propterea quia dis soluuntur ex corpore humiditates propter ipsum motum. & illud accidit ꝓpter causam humoris materialis,qui est in corpore malę qualitatis. Sed alię duę spe cies lassitudinis sunt vna,nisi quia diuersificantur secundum magis & minus.q quando superfluit dolor extensiuus,fit apostemosus. Et causa,quę similiter fac hos duos dolores,est humor,aut motus magnę lassitudinis.& ille,qui fit propter humores,fit necessario propter multitudinem humorum, si sint distemperati in qualitate,aut non. Et multitudo humorum attribuitur duabus rebus : aut vt sit multitudo per accidens, hoc est propter defectum virtutis: aut vt sit multitudo per se: aut propter ambo. Et multitudo humorum quantitatiua cum sanitate vir tutis nominatur repletio secundum locum: & multitudo,quę est cum vno malo rum accidentium,nominatur repletio secundum virtutem. quod est, quia virtu tes impediuntur pro maiori parte propter quantitatem, & qualitatem. sed cum illo impedimento necessario coniungitur malitia qualitatis, & illi plus appro priatur. Et aliquando fiunt isti dolores propter malam complexionem calidā, aut frigidam sine materia. Et generaliter accidunt dolores in corpore causa apo stematum,accidentium causa grossorum humorum.Et propterea quia sensus,qui dicitur desyderium,est proprius oris stomachi, videnda sunt accidentia, quę ei dem superueniunt.

De accidentibus superuenientibus uirtuti Appetitiue. *Cap. XXXII.*

ET dicimus ꝙ accidentia superueniunt huic operationi, secundum ꝙ ac cidunt alijs,aut ꝙ permutatur,aut diminuitur,aut corrumpitur. Et acci dentia diminutionis sunt sicut accidentia corruptionis.& illud,quod cor rumpit appetitum,aut diminuit,est de necessitate vna ex speciebus ma lę complexionis non materialis,aut materialis,quę fit primo in membro patien te,aut per communitatem,quam habet cum aliquo membro.Et complexio,quę fit in membro,qualis dicitur operatio ista, est calor extra naturam. Sed quidam opinantur ꝙ frigiditas est causa magis propinqua dandi appetitum quam auferē di:propterea quia hęc operatio,quę est in hoc membro,iuuatur,& completur p frigiditatem,& acetositatem,quę ei transmittitur a splene.sed quando hęc frigi ditas vltimatur,est causa priuationis istius operationis.Nec est dicendū,ꝙ aceto sitas,inquantum est frigida,adminiculetur huic operationi:sed inquātum est ace tositas,est causa stimulans ad bonum. Et similiter quando dominabuntur humi

A ditas & ficcitas, impedient hanc operationem. quod est, quia nullum membrũ agit, & patitur naturaliter, nisi propter complexionem temperatam in quatuor qualitatibus. Sed lęsio, quę fit propter colligantiam cum alio membro, est sicut mala complexio, quę prouenit a cerebro propter neruum colligantem vtrunq;. Et aliquando accidit hoc propter repletionem corporis ex multis superfluitatibus. et propter hoc non indigent membra cibo, quod est, quia appetitus non fit, nisi quando dissoluuntur ex nostris corporibus res, quę debent restaurari per simile. & non est contra Gal. vt sit vna causa sensus istius membri, ꝙ membra, quando carent nutrimento, trahunt ab hepate, & hepar ab ore stomachi, & tūc fit desyderium in os stomachi, & nititur restaurare illud, quod dissolutum est ab eo, & alijs membris. Et motus attractionis in stomacho per modum apetitus & sensus, est contrarius motui attractionis, qui fit per modum nutrimēti solum. quod est, quia ille, qui fit per modum nutrimenti, est attractio oris stomachi ab hepate. Sed attractio, a qua prouenit motus desyderij in stomacho, est attractio hepatis ab ore stomachi. Et nos non sumus locuti de hoc, nisi quia vnicuiq; membro necesse est vt restauretur per simile, quod ab eo dissoluitur: & tamen nullum ex alijs membris sentit euacuationem rei, quę dissoluitur ab eo. & si ita est, nullum membrum sentit euacuationem hanc, nisi per hoc membrum, & est eorum seruiens in hoc. Aut potest dici ꝙ dissolutio, quę fit in ipso, quasi colligata dissolu-
B tioni aliorum membrorum in eo, ꝙ est membrum eorum, & ipsa habent trahere ab eo. Sed propterea quia fortificatur desyderium huius membri, quando dissoluuntur a membris humores, & debilitatur, quando non dissoluuntur: apparet ꝙ hoc fit. propterea quia inter ipsum & alia membra fit similitudo, & societas substantialiter, & non per accidens. Et est hoc membrum, quasi sit species omnium membrorum, qua ipsa debent sentire hanc resolutionem. sicut nos videmus, ꝙ membra sentiunt per neruum etiam in locis, quę non sunt neruosa, & sicut discernit lingua cibos conuenientes ab inconuenientibus toti corpori. Et propterea quia sensus istius membri, & desyderium istius est substantię calidę & siccę, sicut est cibus, vel frigidę & humidę, sicut est aqua: fuit necessarium vt venirent accidentia istis duabus speciebus. & iam diximus causas corruptionis, & diminutionis appetitus calidi & sicci. Sed causa corruptionis apetitus frigidi & humidi fit propter hanc complexionem in eo exuberantem. propterea dicunt Medici ꝙ corruptio appetitus cibi fit per calidum & siccum superfluēs in membro. Et corruptio appetitus potus est per frigidum & humidum exuberans in ipso. & vniuersaliter hoc non fit nisi propter malam complexionem frigidam & humidam, aut frigidam solum: quia difficile est imaginari, ꝙ hoc fiat propter malā complexionem calidam & siccam: saluo ꝙ opinatur ꝙ ab hoc etiam venire
C posit in fine febrium ardentium, quando appropinquatur morti. Sed corruptio istius operationis, aut eius exitus a cursu naturali fit propter qualitatem, aut quātitatem. Et quod fit propter quantitatem, sicut appetitus augmentatus comedendi multum, est propter vnam duarum rerum: aut propterea quia corpus est nimis dissolutum, sicut in conualescentibus, qui habent fortiorem appetitum digestione: aut propter frigiditatem multam oris stomachi. quod est, quia istę operationes, secundum ꝙ dictum est a Medicis, iuuantur, & complentur frigiditate temperata. & quando fortificatur, tamen non fit * vltima, quia tunc quidam appetitus falsus fit. Et aliquando accidit, vt hęc mala complexio sit non materialis, & aliquando est materialis, sicut propter humorem acetosum, aut melancholiam. Et quod fit propter malam complexionem materialem, dicitur caninus appetitus. Sed causa superfluitatis appetitus frigidi & humidi est de necessitate propter malam complexionem calidam & siccam, materialem vel non materialem. Et materialis, quę facit hoc accidens in hoc membro, est cholera, aut phlegma salsum. Et hęc mala complexio, quæ fit in hoc membro, aliquando est primo proprie in eo, & aliquando propter communitatem alterius membri: sicut est hepar, & pulmo, & alia, sicut diximus superius, quod sensus membrorum propter dissolutionem calidi & sicci ab eis causa est attractionis eorum, eodem modo accidit in appetitu frigidi & humidi. Et debes

* vltra. la.

ſcire, ꝙ aliquando eueniunt mala accidentia virtuti expulſiuę, aut attractatiuę propter priuationem ſenſus membri. quod eſt, quia virtus nō expellit pro maiori parte, niſi quando ſentit rem ipſam lędentem: ſicut accidit inteſtinis. quia quādo diminuitur, aut priuatur eorum ſenſibilitas, accidit eis vna ſpecies colicę. & ſimiliter quando diminuitur, aut priuatur ſenſibilitas oris ſtomachi, priuatur virtus attractiua, quę eſt in ſtomacho.

De accidentibus ſuperuenientibus virtuti Motiuæ voluntariæ. Cap. XXXIII.

ET poſtquam ſumus locuti de accidentibus, quę adueniunt ſenſui tactus, deinceps nartandum eſt de his, quę accidunt motui voluntario. propterea quia vt plus, quando vnus corrūpitur & alter corrumpitur, excepto quando accidens eſt vniuerſale toti corpori. ſed quando eſt particulare in vno membro, poſsibile eſt vt ſtupefiant, aut priuentur ambo ſimul, & poſsibile eſt vt priuetur vnus, & alter remaneat. Et hęc eſt ſententia Gal. & hoc conuenit cum eo, quod dictum eſt in cauſa ſenſus & motus. quod eſt, quia calor, cum quo fit ſenſus, non eſt idem cum eo, cum quo fit motus, & diuerſitas, quæ eſt in eis, non eſt niſi menſura temperantię in vnoquoque ipſorum calorum proprii his duabus operationibus. Et propterea fuit neceſſarium, vt ſit complexio neruorum motus alia complexione neruorum ſenſus: propterea quia ipſi nerui habent temperatum calorem, cum quo fiunt iſtæ operationes. & propterea priuatur ſenſus, quando inciditur neruus ſenſus, & remanet motus. & quando inciditur neruus motus, aut percutitur, priuatur motus, & remanet ſenſus. & quando inciduntur ambo, aut percutiuntur, priuantur ambę operationes. Et quando aduenit hoc accidens roti corpori, fit apoplexia. & quando accidit vni membro, fit tunc paralyſis. Et tu ſcis per teipſum omnia accidentia ex accidentibus accidētium ſupra membra motus per ea, quæ præceſſerunt. & ſic accidit, quando priuatur virtus nerui vocis, quia tunc priuatur vox. Et quando priuatur virtus diaphragmatis, ſuffocatur homo vniuerſaliter in omnibus alijs motibus voluntarijs: ſicut accidit in motu muſculi veſicę, aut in muſculo ani. quia tunc egrediuntur ſuperfluitates humidæ, & ſiccę ſine voluntate. Et propterea quia tu ſcis ab alio loco loca nerui, & colligantiam quam habent cum quolibet membro, tu poteris cognoſcere, quando fuerit læſa operatio alicuius membri, per quem neruū fuerit læſa, Et accidentia, quę veniunt inſtrumentis motus, ſunt tribus modis ſimiliter, aut vt priuentur eorum operationes, ſicut in apoplexia, aut paralyſi: aut vt diminuantur, ſicut in ſtupore, & dormitione: aut vt operationes permutentur ad malas, ſicut in tremore, aut ſpaſmo. Et nos uolumus dare cauſas vniuſcuiuſq;. Et dicimus ꝙ cauſæ diminutionis motus, aut corruptionis ipſius ſunt illę eædem cauſæ cum cauſis corruptionis ſenſus. Et debes hoc ſimiliter ſcire, quod dictum eſt ſuperius de communicatione cordis. & ſimiliter quod dictū eſt in ſpeciebus male complexionis, quę facit hoc accidens, ſic debet hic intelligi. Et ſcias ꝙ tremor eſt motus compoſitus, qui fit in membro: eo ꝙ virtus animalis motiua pugnat cum virtute declinatiua, quę eſt in membro trahente membrum ad ſe. propterea fit in his motus contrarius aliquando ſuperius, quando fortificatur virtus motiua: & aliquando inferius, quando fortificatur virtus declinatiua. Et cauſa iſtius accidentis eſt vna ex ſpecicbus malę complexionis. & vt plus accidit propter malam complexionem frigidam & humidam, quia neruus non debet lędi, niſi per iſtas vt plurimum. Et ſpaſmus, qui dicitur in Arabico taſueg, eſt cōtractio nerui in ſe, & decurtatio ſuę longitudinis, propterea ꝙ contrahitur, & colligitur. Et illud accidens aduenit membro propter duas res, ſicut accidit in rebus extrinſecis, & in chordis, & in ſimilibus. & iſtæ duæ res ſunt, aut mala complexio calida dominans ſupra membrum, propter quam colligitur, & contrahitur, ſicut chorda in magno æſtu: aut mala complexio humida materialis, q implet neruum, & diſtendit ipſum: & propterea creſcit latitudo, & diminuitur

Idē. 1. Theizir. tract. 9. c. 5.

A longitudo secundum proportionem extensionis latitudinis necessario. Et ista repletio, & distensio, quæ fiunt in membro, fiunt propterea ꝙ illa humiditas conuertitur in substantiam aeream. & ob hoc neruus laboriose eam continet, sicut nos videmus in vtre vini bullientis. & accidit propterea, quia partes aereę indigent maiori capacitate partibus aqueis aut terrestribus. & ob hoc, quando res humidę conuertuntur ad siccitatem, tunc nerui colliguntur et contrahuntur: sicut accidit corrigijs quæ calefiunt ad ignem. & quando conuertuntur ad aereitatē, augmentatur eorum quantitas. Et scias ꝙ hęc est indigentia necessaria propter superfluam humiditatem, quæ accidit in neruo, ad hoc vt extendatur, & crescat secundum omnes dimensiones, non vt contrahatur, aut colligatur. Et vtinā ego scirem, quare extenduntur in latitudinem, & non in longitudinem. Saluo quia potest dici, ꝙ extensiones, quæ fiunt in latitudine, vincunt, quando fit collectio extensionum, quæ fiunt in longitudine: & propterea contrahitur neruus de necessitate. Et Gal. non sentit in hoc nisi contractionem, quę est decrementum descendent versus terram, & plaries appellat ipsum distensionem, & maxime cōtractionem, quę continet corpus ante, & retro. Et plures Medici intendunt, ꝙ extensio fit opposita contractioni. sed hoc non accideret nisi propter humiditatem solum, & fieret longitudo. sed illis cadet idem dubium, quod accidit in distensione, quæ fit in latitudine, siue in longitudine, quę est secundum Gale. causa contractionis humidę. Et scias ꝙ verba Medicorum in hoc accidente vniuersaliter sunt propinquiora, vt sint verba Musicorum, quam vt sint demonstratiua. Et si Deo placuerit, ego faciam vnum ex hoc solum tractatum, qui sequetur viam demonstrationis, & poterunt intelligi ab illo res nobiliores, quam hæc. Sed quando fit hæc contractio, nascitur bellum inter duos motus, vt inter motum virtutis motiuę, & motum contractionis. & aliquando fit in neruo vna species contractionis, quę non accidit propter dominationem caliditatis, nec siccitatis, nec propter humorem aeream, qui distendat: immo est propter fortitudinē virtutis expulsiuę, quę est in neruo ad resistendum rei lædenti, & tunc colligitur in seipso, & contrahitur, vt fortificetur super rem, quam expellere intendit: sicut faciunt animalia, quę volunt se mouere ad cursum vel ad saltum, in primis colligunt, & contrahunt omnia membra, & postea complent eorum voluntatē. Et hęc species contractionis est velocis curationis, nec debet attribui ægritudini, & dicitur expandidatio.

Vide. 2. tertij. c. de Tetano.

B

De Sapore, & Odore in generali. *Cap.* XXXIIII.

C HVcusque declarauimus accidentia, quæ fiunt super sensum tactus: deinceps volumus loqui de accidentibus superuenientibus sensui gustus. & primo dicemus de saporibus, & postea de odore. Et dicimus, propterea ꝙ elementum non habet odorem, nec saporem, eo ꝙ ista duo nō sunt nisi in composito, & corpus vegetabile & animale declinat ad calorem & humiditatem: necessarium fuit ꝙ sapor naturaliter declinaret ad has duas qualitates, quia sapor fit per admixtionem substantię siccæ cum humida, quando coquuntur per calorem decoctione determinata. Et propterea diuersantur species saporum secundum diuersitatem quantitatis huius decoctionis. Propterea temperata est calida & humida, & facit saporem dulcem: & distemperata est calida & sicca, & facit saporem amarum. & ista duo sunt elementa saporum secundum nos, sicut album & nigrum sunt elementa colorum. Sed media, quæ sunt inter ea, sunt secundum remissionem vel crementum decoctionis. quia propinquius dulci est vnctuosus, & propinquius amaro est salsus, & inter istos sunt acutus, stypticus, & acetosus. Sed quia odores sunt ex radice vaporum fumosorum, & ab hac parte est aer suum subiectum, si fuerint dominantes super ipsos caliditas & siccitas: propterea inuenies multas res, quarum odor non manifestatur, nisi quando calefiunt ab igne, sicut lignum aloes, & similia. Et alię res sunt, quę indiget fricatione manus: & tunc dant earum odores propter caliditate fricationis manus, Et propterea videtur ꝙ homo sit aptior ad discernendum indi-

uidua odorabilium cæteris alijs animalibus: quamuis quædam animalia habeant fortiorem sensum odoratus a remotis.

De sensu Gustus, & de accidentibus ei superuenientibus. Cap. XXXV.

DEinceps volumus dicere de sensu gustus. Iste sensus non indiget medio extrinseco, quemadmodum indigent tres alij: propterea quia est quidam tactus, & sentit propter humiditatem, quę est in ore. Et propterea factę fuerunt duę venę in lingua, vt continue generent hanc humiditatem. & quando corrumpitur hęc humiditas in ore, sicut in infirmis, non possunt tunc sapores veraciter comprehendi. Deinceps volumus dicere accidentia, quę veniunt huic sensui. Et dicimus ꝙ accidunt illis tribus modis, quibus accidunt alijs. & hoc est, quia aut corrumpitur iste sensus, aut diminuitur, aut conuertitur ad malum sensum, Corruptio fit propter vnam ex speciebus malę complexionis in eodem instrumento istius sensus. & istud est in lingua, aut membro communicante cum eo, sicut in cerebro, & neruo misso a cerebro eidem. Et diminutio fit propter easdem causas, quando sunt debiles. Sed accidens, quod facit ipsum sentire malo sensu, fit duobus modis, aut quia sentit aliquem saporem non discernendo quis sapor sit, aut quia sentit saporem contrarium ei. sicut si sentit dulce illud, quod est amarum: & sic de alijs. Sed si sentit aliquem saporem nullo saporato pręsente, hoc fit propter malam complexionem materialem. quod est, quia nos videmus, ꝙ sentit saporem illius humiditatis, ita ꝙ si sit cholera, sentit amaritudinem: & si sit acetositas, sentit acetositatem: & si est dulcis, dulcorem. Et quando fortificatur hęc mala complexio, tunc sentit omnia secundum illum saporem. & iam declaratum est in Naturali philosophia, ꝙ omnia instrumenta sensuum sunt vacua a sensibilitate suarum apprehensionum. quia si ita non esset, ipsa non apprehenderent eas. quod est, quia si pars visibilis oculi esset colorata, non reciperet omnes colores: quia in rebus naturalibus recipiens nō recipit suū simile, sicut dicemus. & sicut est in isto sensu, similiter est in alijs. Et propterea quando aduenit ei hoc accidens, sentit omnes sapores, sicut vnum. Et aliquando accidit, quando iste sapor non erit multum fortis, vt sentiat sapores quasi temperatos propter hunc malum saporem, quem habet. & hoc idem accidit etiam propter res extrinsecas: sicut accidit comedēti res amaras, & postea bibit aquā, & tunc sentit eam quasi dulcem.

De sensu Odoratus, & de accidentibus ei superuenientibus. Cap. XXXVI.

ISte sensus recipit res odorabiles per medium aerē. Et in multis animalibus reperitur fortior quam in homine, sicut in aquilis, apibus, & similibus. Et propinqua sunt induidua odorabilia indiuiduis saporibus: saluo ꝙ nos non comprehendimus ita bene differentias odorum, sicut differentias saporum. quod est, quia iste sensus debilior est in nobis, & gustus est fortior: quia est quidam tactus, & sensus tactus est fortior in homine, quam in cæteris animalibus, quemadmodum quidam aliorum sensuum sunt fortiores in aliquibus aliorum animalium. Sed operatio aeris in sensu odoratus est per hunc modum, quia aer fert illud, quod resoluitur ex substantia aerea ex rebus habentibus odorem per similitudinem, quam habet cum eo, quousque perducit ipsum ad sensum per se, & per adiutorium partis igneę. Et iste sensus inuenitur etiam in animalibus carentibus sanguine, sicut in formicis, & apibus, & illis quę degunt in aqua. Et diuersificatur homo ab alijs animalibus in hoc. quia homo non potest odorare, nisi cum olfactione: sed multa alia animalia odorant sine olfactione, sicut animalia, quę carent sanguine. Sed quomodo transiet odor per medium aerem, aut ignem, nunc dicere volumus. Et dicimus ꝙ quia pręparatio est in aere, vt accipiat vaporosum odorabile vel odorosum, & etiam vaporem, qui fit in aqua pre-

Diuersitas īter hominē et cętera animalia.

A pter naturã, quam habent elementa, vt vnum ab alio recipiat vapores, qui generantur in eis propter similitudinem, quę est in eis: ergo fit per hunc modum. quia terra mittit vaporem suum aquę, & aqua recipit ipsum propter similitudinem, quã habet cum terra in frigiditate, & humectatur in aqua: & aqua mittit vaporẽ suum humidum aeri, & aer recipit ipsum propter similitudinem, quã habet cum ea in humiditate: & aer mittit igni propter similitudinem, quam habet cũ aere, & ignis recipit ipsum. & per hunc modũ dissolutionis peruenit ad nostros sensus. Propterea dicendum est, ꝙ sensus visus est appropriatus aquę, & odoratus parti igneę fumosę, & auditus aeri. & propterea fuit maior pars odorabilium sanatio ęgritudinum frigidarum cerebri. De odore vero rerum frigidarum hic tractare volumus. Et deinceps volumus dicere, ꝙ accidentia huic sensui venientia sunt sicut aliorũ: quia aut corrũpuntur, aut diminuuntur, aut permutantur. Et corruptio fit propter vnam duarũ rerum, aut propter dominationem malæ complexis, aut propter oppilationem factam in instrumento hoc. Et diminutio fit, quando istę causę sunt debiles. Et permutatio fit, quando accidit suo instrumento mala putrefactio, & tunc sentit omnes res odoratas fœtidas. Nota.

De sensu Auditus, & de accidentibus ei superuenientibus. Cap. XXXVII.

B SOnus fit propter iactationem corporum solidorum. & quanto illa iactatio erit fortior, tanto erit sonus fortior, & acutior. & prodest ad sonum faciendum forma instrumentorum recipientium, vt sint concaua, aut perforata, aut rara. & apprehendit iste sensus mediante aere, aut aqua. Item dicitur ꝙ sonus est pulsatio aeris refracti in talibus instrumentis. Et sicut aer ducit colorem ad instrumẽtum visus propter peruietatem corporis, sic adducit sonum ad auditum propter velocitatem receptionis motus istius rei: quia aer recipit ipsum velociter, & formatur in ipso, & remanet hęc impressio motus. Et iam postquã separatus est motor, & similiter forma, quę fit ab illo, & similiter remanet in aere sonus tempore sufficienti, donec possit venire ad aurem: propterea quia sonus est motus vel a motu, & omnis motus est in tempore. & hoc est contrariũ rei visus. Et propterea audimus tonitrua post visionem corruscationis, & videt homo ictum lotricis vltra aquam, antequã audiat sonum: quamuis cã amborum sit eadem. Et hęc est causa, quare audimus vltra murum, & non videmus vltra murum. Et etiam figura instrumentorum est causa istius. & quęlibet iactatio aut pulsatio facit reuerberationem. & propter hoc accidit, vt homo audiat suã propriam vocem. Et vox fit per instrumenta anhelitus. Et propterea non potest homo facere vocem, & anhelare simul: quia tussis nec vox non fit nisi propter aliquã imaginationem. Et instrumentum, cum quo operatur sensus auditus, est aer receptus in aure, & secundum ꝙ aer est quietior & subtilior, est operatio eius perfectior & similiter est in odore. Et hęc operatio priuatur propter malam cõplexionem, aut propter oppilationem factam in instrumẽtis istius sensus, hoc est in aure. Et ab his eisdem causis fit diminutio, quando sunt debiles. Sed auditus phantasticus fit propter vnam duarum rerum: aut propter acumen auditus, quod est in instrumento auditus, quia sentit etiam paruum motum qui fit in aure: aut propter ventositatem, quę fit in ipso extra naturam.

C

De sensu Visus, & de accidentibus ei superuenientibus. Cap. XXXVIII.

PRoprietas visus est, ꝙ recipit colores non denudatos a materia, & propterea habet conuenientiam propriam cum materia. & propter illam cõuenientiam est factum proprium abstractum a ratione, & ab intellectu. & non esset sic, ipse intellectus esset. Et hęc receptio fit mediantibus aere, vel aqua. Et ista duo elementa sunt quasi media inter materialia & formalia: & propterea sunt dominantia super hoc instrumento aqua, & aer: quamuis Vide contr. Zim.

hic cadat aliquid dubii: quia iam dictum est, ꝙ **ignis est veracius medium**, quo
est inter formam & materiam. & hanc solutionem volumus relinquere altertio
pori. Et adductio coloris, quam facit aer ad visum, fit per corpus peruium cu

Lux quid.

adiutorio lucis. Et si tu quæsieris quid sit lux: Respondeo ꝙ est illud, in quo
vmbra ex corpore grosso. Et scias ꝙ sensus visus recipit formas rerũ in hu
modum. quia aer mediante lumine recipit formas rerum primo, & postea mitt

*** interiorē.**

ad tunicam inferiorem, et illa dat aliis, quousque hic motus peruenit ad tunicam
postremam, post quam stat sensus communis, qui apprehendit formas rerum. Et
in medio istarum est tunica glacialis, quę est sicut speculum, media inter natu
ram aeris, quia est sicut speculum: & mittit eas aquę, quia sua natura commun
cat istis duabus naturis. & aqua, quam dicit Aristo. ꝙ stat post humiditatem gla
cialem, est illa, quam appellat Gale. vitream. Et in hoc recipit sensus commu
nis formam. & quando ipsam recipit, mittit ipsam imaginatiuæ, & ibi recipitur
spirituali receptione. Et propterea dicitur ꝙ forma recepta habet tres gradus:
primus est corporeus: secundus spiritualis, qui est in sensu communi: tertius gra
dus est spiritualior, qui est imaginatiua. & ab isto gradu deuenit ad alios gradus
altiores, & nobiliores. Et qui argumentantur a lineis radiosis, quę exeunt ab
oculo, & vadunt vsque ad rem visam: dico ꝙ inuentio talium linearum non ha
bet intentionem secundum sensum, sed secundum intellectũ, ut intelligatur quasi
vt exeant ab oculo. Sed vere videre, & quod accidit ab eo non completur nisi
per intentionem harum linearum in figura noua: & figura noua est verax. &
propterea subiectum harum dimẽsionum est corpus peruium: quod est, quia hoc
corpus a sua natura habet recipere lumen, & colorem tali receptione. Et qui ita

Argumẽtũ, qđ visus nõ fit extramittendo.

re vult super hoc, legat secundum librum de Sensu & Sensato. Et scias ꝙ vi
sus hoc modo recipit colorem: quia aer recipit ipsum primo, & postea transmi
tit ipsum visui: eo ꝙ est corpus peruium luminabile. Et ꝙ hoc sit verum, ꝙ aer
ipsum recipiat, est, quia videmus nebulas raras, vltra quas Sol pertransit. quia
tunc corpora, quę supponuntur istis nebulis, colorantur suo colore. Deinceps
volumus dicere de accidentibus, quę superueniunt sensui visus, quæ fiunt tribus
modis. nam aut priuatur hęc operatio, & dicitur cæcitas: aut debilitatur, & dici
tur offuscatio: aut permutatur in malum visum non bene apprehendentem. Et
hoc accidit propter aliquod corporum, quæ sunt ordinata ad hanc apprehensio
nem, vel plura. Et iam tu scis ex quot rebus compositum est instrumẽtum istius
sensus. & propterea volumus dicere causas istorum accidentium per hunc mo
dum. Et dicimus ꝙ causę cæcitatis sunt multæ. quia aliquando accidit propter
oppilationem, quæ fit in neruo, per quem transit spiritus visibilis a cerebro ad
oculos. & non est impossibile hoc accidere propter malam complexionem fa
ctam in ipso spiritu: quia tu pluries sciuisti ꝙ membra non habent agere, nec pa
ti, nisi propter complexionem conuenientem illis in quãtitate, & qualitate. Sed
malitia complexionis aut est frigida, aut calida. & si est frigida, tunc ingrossat
spiritum taliter, ꝙ instrumentum visus non potest recipere ab eo. & si est cali
da, tunc subtiliantur spiritus & sparguntur ita, ꝙ formæ non possunt figi in eo.
Item prouenit hoc a passione humoris glacialis. vel telę araneę, vel ab ambo
bus, quãdo obscuratur eorum claritas propter multas causas, quæ hoc facere pos
sunt, quia tunc conuenienter colores non possunt figi in eis. Item potest accide
re propter decursum aquę in humiditatem albugineam taliter, vt obscuretur cla
ritas. Et etiam accidit, quando vulneratur cornea: & tunc egreditur vuea. & hoc
fit sicut granum. vel scabies, quę nascitur in oculo. Item potest accidere, quando
fluit humor albugineus. Item accidit propter vngulam, que nascitur in coniun
ctiua, quando cooperit totum foramen vueę. & maiora & peiora accidentia,
per quæ prouenit cæcitas, sunt mala apostemata, quę fiunt in totalitate oculi: ita
ꝙ aperiuntur omnes partes oculi, aut plurimæ, & effluit oculus, aut fiunt fistu
lę, quę rodunt ipsius tunicas. Et nunc dicamus de causis debilitatis ipsius visus.
Et dicimus ꝙ causę debilitatis, & diminutionis visus sunt diuersę. propterea qa
accidit debilitas visus hominibus multis modis. quia quidam sunt, qui vident a
remotis, & non vident a propinquis, & quidam sunt, qui vident econtra. & qui

dam sunt,

A dam sunt, qui debiliter vident, & longe & prope. Sed istorum, qui habent debilem a propinquo, habebunt debiliorem in remoto. & hęc species est opposita optimo visui. quia optimus visus non est, nisi quando videmus in remotis, & propinquo, debito modo. Sed vniuersaliter non dicitur quod virtus visibilis sit fortis, nisi quando videt remotas res. sicut dicitur ꝙ* turtur habet oculos similes colori rubini, & videt multum longe, & dicitur ꝙ habet fortem visum. & hoc accidit ei propter claritatem instrumenti, & bonitatem virtutis, & subtilitatem sensus, sicut videmus in vulture, & multis alijs volucribus. quod est, quia dicitur ꝙ eo existente in Damasco, videbat carnes morticinas Babylonię. quia, sicut dictum est superius, in hoc sensu sunt plura animalia fortiora homine, & maxime quędam volucres. & similiter in instrumentis visus, & auditus sunt fortiora. Et postquam nos diximus ꝙ debilitas virtutis, quę est opposita optimo visui, fit propter debilitatem virtutis istius sensus, aut fit propter claritatem instrumenti: ergo optimus visus fit propter bonitatem omnium istorum. Et aliquando debilitas ista est naturalis, & aliquando est accidentalis. & naturalis est propter eminentiam nimiam, quia tunc debilitatur visus propter multitudinem aeris, & multum lumen, quod colligit. Item debilitatur, quando dilatatur foramen vuę, propterea quia aer dominatur super complexionē oculi, & ipsam permutat. Et B largitas istius foraminis fit aut propter corrugationem, quę fit in vuea versus circumferentiam propter siccitatem, aut propter multam humiditatem fluentem illuc ad ipsum dilatantem. Et aliquando fiunt hæ debilitates propter stricturam illius foraminis. Et strictura eidem accidet aliquādo, quādo paralyticatur vuea. quia ipsa paralyticatur, aut per multam humiditatem ipsius, aut propter defectū albuginei: quia ob illius causam paralyticatur, & cadent partes ipsius super partes. Et est dictum, ꝙ si strictura istius foraminis sit naturalis, ipsa est laudabilis. Et aliquando fit debilitas visus propter pasiones palpebrarum oculorum, sicut diximus in alijs nostris voluminibus: & spicatores, & collectores etiam ipsam numerauerunt. & hoc fit propter malam complexionem naturalem. Et tu debes dicere vniuersaliter: quoniam causæ debilitatis visus sunt sicut medietas causarum cæcitatis. Et illi qui vident res propinquas & bona visione, & res nō vident a remotis, visus ille non est adeo bonus, vt est visus eorum, qui vident propinqua, & remota, bona visione. Et est dicendum ꝙ debilitas visus istorum est media inter visum debilem penitus, & inter illos qui habent bonum visum penitus: ideo quia impossibile est esse visionem rerum propinquarum & remotarum æqualem, nec in debili in fine, nec in bona in fine. Aut possumus dicere ꝙ sanæ visiones non habent excessum super alias nisi in visione remotarum rerum. quod est, quia res propinquæ videntur a debilibus & fortibus secūdum C vnum modum: quia sine dubio nos videmus res propinquas, sicut vident aquilę. quia aquilæ non habent excessum super nos in visu, nisi in rebus remotis. & sicut hæc res inuenitur in specie, ita in indiuiduis. Et causæ in illis, qui vident a remotis, & non vident a prope, est debilitas instrumentorum ipsorum. Et propterea quia res visibiles non videntur, nisi mediante aere lucido, indiguerūt debiles oculi pluri luce oculis fortibus. & quando visibile est remotum ab oculis, lux, quæ est inter ipsum & oculum, est in maiori quantitate. Item quando res visibilis erit remota, erit motus, quem facit visui, debilior. & propterea oculus debilis poterit melius recipere. sed quando visibile esset propinquum, oculus debilis pati non posset. Et quidam dicunt ꝙ hoc accidens fit propter grossiciem spiritus visibilis. quia quando erit longa dimensio inter oculum & visibile, tūc subtiliabitur spiritus in aere, & erit aptior receptio impressionis visibilis factæ in aere. Et quamuis hoc verbum sit declaratum, ipsum declinat opinioni illorum, qui dicunt ꝙ radius visus defertur ab oculo ad rem visam. & illa opinio reprobata est, & nos etiam reprobabimus. Et quia colores non apparent nisi mediante aere lucido, ideo pupilla non potest videre res, quæ superponuntur ei: propterea quia apprehensio istius sensus non fit nisi mediante aere. Et sic debes videre quod debilis visus non comprehendit bene res visibiles propinquas. Et qui vident bene propinquum, & non vident remotum, eorum oculi indigent forti

*a. l. vultur

Optimus sensus est, q̄ cōprehēdit plures dr̄ias sensibilium, & ī maiori distātia. Idē. 5. de Gña. aïaliū c. 3.

motu. & hoc maxime accidit illis, qui habent oculos eminentes. & quia oculi iſtorum ſunt prominentes, eorum viſus eſt debilis, & ſparſus: vnde indigẽt form motu propinquo. Et propterea qui habẽt oculos profundos, remotius vidẽt: quia ſpiritus viſibilis in eis eſt magis aggregatus, & virtus viſibilis tũc eſt fortior, & etiam lux in maiori quantitate recipitur, ſicut accidit in riuis ſtrictis currẽtibus. Et propter hoc ſtringit ſagittator oculum, quando vult recte emittere ſagittam, & carpentarius vt rectius videat lineam. & propter hanc debilitatem accidit decrepitis vt non poſsint legere ſubtiles literas niſi in Sole, & vident res remotas, & non propinquas. Et apparet vt veniat hæc debilitas in viſu propter malam complexionem ſiccam accidentalem & non naturalem, aut propter humiditatem tenebroſam: propterea quia ſiccitas, ſicut dictum eſt, difficile patitur. & hæc ægritudo eſt quaſi obſcuritas oculorum: propterea quia iſte patiens videt in die, & non in nocte, quia ei non ſufficit lux Lunæ & cãdelarum. & hoc prouenit a tenebroſitate, aut duritie receptionis. Iſtæ cauſæ ſunt, quæ de neceſsitate

Contra Medicos, ꝙ viſio non fiat extramittendo.

poſſunt dici ſuper iſta accidentia ſecundum Naturalem philoſophiam. Sed cauſę, quas dant Medici in iſtis accidentibus, ſunt fundatæ ſupra fundamenta corrupta. quia tu ſcis, ꝙ non eſt in oculo aliquod corpus, de quo poſsit aut poſsibile ſit opinari, vt extra ipſum mittatur: ſicut opinati ſunt illi, qui vocabantur de ſocietate Aſſahel Saat. & Gal. tenet eorum viam.

Rõ prima.

Quia non eſt aliquid in oculo niſi calor naturalis, qui aduenit ei a cerebro per duos neruos perforatos. nec calor poteſt ſeparari a corpore in momento, etiam remanente calore intrinſeco ipſo, & homine viuente.

Rõ ſecũda.

Et impoſsibilis eſt vt extendatur vſque ad ſtellas. quia antequam veniret illuc, eſſet corrupta ſua complexio, & eſſet priuata ſua forma ſpecifica, in eo quod eſt cauſa intrinſecus.

Rõ tertia.

Nec etiam in eo eſt corpus cœleſte, nec igneum, habens ſplendorem, vel quod ſit ſplendidum, quod illuminet ipſum per naturam.

Opinio propria.

Sed ſplendor eſt primum apparens per ſe. & impoſsibile eſt vt ſit recipiens aliquid de natura ſuſcepti, inquantum vnum eſt recipiens, & aliud receptum. & hoc probatum eſt in Naturali philoſophia. ſed eſt, ſicut dictum eſt ſuperius. quia viſio fit propter impreſsionem colorum in corpore peruio, hoc eſt in aere, & in aqua: & iſta corpora dant oculo, ſecundum ꝙ dictum eſt, & imprimuntur in ipſum, & poſtea apprehendit ſpiritus viſibilis eſſe* oculorum. & propterea fuit compoſitus oculus ex corporibus peruijs, & quia iſte ſenſus non poteſt apprehendere ſimilitudinem* oculorum, niſi poſtq̃ ſunt impreſsi in corpore medio.

*colorum.
* colorum.

Sed accidentia, quæ ponunt extraneitatem in viſu, ſunt multa, & ipſa ſunt declarata in arte Radiorum, & nominatur Almendahar. & quæ dicentur hic, ſunt creata ab ægritudinibus.

Ideſt Proſpectiua.

Hæc ſunt, quæ veniunt a mala complexione, vel poſitione: quia apparebit ꝙ vnum ſit duo. & hæc cauſa attributa eſt doctrinæ radiorum. Iterum accidit vt videatur oculus videre omnes colores ſecũdum vnum modum, videlicet rubeos, aut citrinos, aut aliter diſpoſitos. Et cauſa huius ſunt vapores, qui eueniunt ad humiditatem peruiam, in qua eſt viſus. quod eſt, quia quando illi vapores prouenient a citrinitate, omnes res viſæ tales oſtẽdentur, & ſic de alijs. Et aliquibus apparent ſicut cimices, aut muſcæ volare ante oculos. & hoc prouenit propter vapores mixtos, qui aſcendunt ſuperius. Et aliqui vident res viſibiles quaſi feneſtratas. & hoc accidit propter quendã vaporem nigrum, qui accidit, vel qui tranſit per cryſtallinum. ſed ipſum non cooperit totum. Item accidit habenti cogitationes corruptas propter aliquam cauſam intrinſecam. vel extrinſecam, vt ſentiat malo ſenſu. quod eſt, quia quamuis ſenſatorum motus ad ſenſum veniat ab extra, non eſt impoſsibile vt fiat ſimile etiã per contrarium. quia propter hanc corruptionem cogitabit vnum & confirmabitur, ita ꝙ forma illius mouebit a latere interiori ſpiritum iſtius ſenſus, & tunc videbitur oculo, vt iſtud ſit deforis.

Quo pacto oppoſito mõ in ſomno & ĩ vigilia fiat ſenſatorũ motus.

Et eſt iſtud in vigilãdo ſimile vni ſomno: quia declaratum eſt in tractatu de Somno & Vigilia, ꝙ ſomnia attributa ſunt virtuti imaginatiuæ. ſed ipſa facit in ſomno contrarium eius, quod facit in vigilia. quia in vigilia primo mouet ſenſatum ſenſum communem, & poſtea illud mouet imaginationem, & ſecundum quod dictum eſt ordinatim ſuperius. Sed in ſomno fit modo contrario. quia motus incipit a virtute imaginatiua propter formam rece-

A ptam deforis in vigilia quoquo tempore, & illa est remota. & ideo primo mouet sensum communem, & communis mouet particulares sensus, & tunc sentientur res, quasi sicut essent extra. & sicut hoc fit in somno, sic fit in vigilia propter multam sollicitudinem circa aliquam rem. Et propter hoc confirmantur virtutes animæ, aut propter aliquam ægritudinem fixam in corpore, aut propter timorem, aut propter tristitiam. quia tunc soluitur quidam vapor, & ascendit cerebrum, & imprimitur in ipsum forma rei excogitatæ: & ascendendo superius mouet spiritum animalem, & reducitur iste motus vsque ad virtutē imaginatiuam, & ipsa spiritu mediante mouet sensum communem, & ille mouet particulares, & sentitur res, sicut esset extra. & populi credunt ꝙ hoc fiat ab Angelis, aut a Dæmonibus. & demonstrationes huiusmodi declaratæ sunt ordinatim ibi. Ista sunt accidentia, quæ superueniunt omnibus quinque sensibus.

De accidentibus Anhelitus. *Cap.* XXXIX.

DEinceps volumus loqui de accidentibus anhelitus, & ab illis transibimus ad accidentia virtutis imaginatiuæ, & cogitatiuæ, & memoratiuæ, & accidentia somni, & vigiliarum. & postea loquemur breuiter de ægritudinibus, in quibus apparet maior pars horum acciden-
B tium, aut omnia accidentia, quæ veniunt super hanc virtutem. & cum compleuerimus hæc, completa erit intentio nostra. Et ex accidentibus superuenientibus huic virtuti sunt ex genere augmenti, & diminutionis illius. Sed priuatio huius operationis est mors. quamuis prima fronte appareat priuatio anhelitus in multis ægritudinibus, sicut in suffocatione matricis, & similibus, non tamen est priuatus, sed solum occultatus. Et propterea quia hæc operatio fit a duobus motibus, inspirando & respirando, & inter quemlibet duorum motuum est vna quies, sicut probatum est: necessarium fuit vt augmentum, & diminutio essent in his quatuor rebus, hoc est in duobus motibus, & duabus quietibus. Et diminutio duarum quietum nominatur thoaar, & augmētatio nominatur thephaues. Et augmentum, & diminutio adueniunt istis duobus motibus secundum duos modos. vnus est velocitas & tarditas: & alter est fortitudo in tribus dimensionibus, quæ sunt longitudo, latitudo, & profunditas, & debilitas in ipsis, vt in dilatione, & constrictione. & augmentatio in hoc appellatur fortitudo aut magnitudo, & diminutio appellatur paruitas aut debilitas. Istæ sunt species simplices mali anhelitus, Sed compositæ sunt multæ. sed hic volumus tractare nisi de causis facientibus has simplices species: quia homo discretus scies compositas
C per simplices. Et dicimus ꝙ causa fortitudinis est fortis necessitas anhelandi. & hoc fit cum sanitate virtutis efficientis, & propter bonam dispositionem instrumentorum. Et inspiratio aeris est propter fortem necessitatem refrigerandi, & respiratio est propter fortem necessitatem expellendi corpus fumosum. propterea fortificatur aliquando vnum istorum, & tamen non est necesse vt aliud fortificetur. Et velocitas est similiter propter fortem necessitatem anhelandi. sed non est necessarium penitus vt sit velocitas cum sanitate virtutis & bona dispositione instrumentorum, quod est, quia virtus iuuat se cum velocitate, quando deficit fortitudo. quia forte facit hoc, vt restauret per hoc quod deficit a fortitudine. & propterea accidit hoc, quando virtus est fortis, & instrumenta nō sunt conuenientia. Sed thoar etiam fit propter paucam necessitatem anhelandi: sed non est necessarium, vt sit cum sanitate virtutis, & bona dispositione instrumentorum. quia pro maiori parte cum natura iuuatur in hoc, facit illud, quādo perdidit fortitudinem, & accidit ꝙ natura iuuetur cum hoc, quando perdidit velocitatem propter penuriam virtutis. Et si ita est, sicut diximus, ergo qn̄ erit conueniens vt sit anhelitus velocior & fortior thoar, tunc erit magis necessaria sanitas virtutis, & bona dispositio instrumētorum. Et causæ diminutionis sunt oppositæ in his rebus causis augmentationis. Sed paruitas fit aut propter debilitatē virtutis, aut propter inobedientiam instrumentorum. Et constrictio fit pro-

pter oppilationem, quæ fit in concauitate canalium pulmonis. & hæc oppilatio fit ab humoribus grossis phlegmaticis, qui a capite descendunt: & fit etiam propter apostemata, & propter omnes alias causas. ex quibus possit fieri oppilatio. Et aliquando accidit propter stricturam concauitatis pectoris, in quo mouetur pulmo. quæ strictura fiet propter aliquod apostema, quod illi generatur, aut propter malam complexionem: sicut accidit in apostematibus stomachi & hepatis, & sicut accidit propter magnam satietatem. Et aliquando est causa malę pulsationis anhelitus in aliquibus hominibus naturalis, eo ꝙ pectus non erit proportionatum pulmoni. Et aliquando erit strictura pectoris ex culpa malæ fasciationis. Et ex causis paruitatis est dolor, qui fit in diaphragmate, aut in pectore, & in membris communicantibus cum eo. Et causa tarditatis accidit propter duas res, aut propter debilitatem virtutis, aut propter paucam necessitatem spirandi & respirandi. sed quando erit causa propter aliquam paucam necessitatē, non erit ibi thoar. sed quando erit causa propter debilitatem virtutis solum, poterit esse thoar. Istæ sunt species omnes malæ pulsationis simplices anhelitus, & causæ earum. Et tu scis quia promisi tibi in multis locis abbreuiare & non prolongare, quia res particulares tu inuenies in libris spicatorum, scilicet practicorum: sed ego non sum de ipsis. & adhuc ego idem tibi particularius dicam, cum loquar de simplicibus in libro Signorum. & hoc sufficit quod dictum est de simplici, quia ab illo poteris scire compositum. & dabo tibi vnum exemplum de anhelitu, qui dicitur anhelitus erectionis, & est anhelitus paruus velocior thoar. Et causa huius est propter fortitudinem virtutis, vt magnitudinem necessitatis, & inobedientiam instrumenti. quod est, quia ipsa pulsatio non fit nisi propter forte apostema, sicut in pulmone: aut propter oppilationem fortem, & nominatur anhelitus erectus propter similitudinem eius quod habet, quia non potest iacere supinus, eo ꝙ pars pulmonis cadit super partem, & partes pectoris cadunt, vel præmunt super eas. & propterea necesse est vt sint sic dispositæ, & anhelitus talis fit. Et debes scire ꝙ tempus motus anhelitus, qui fit propter inspirationem aeris in anhelitu naturali, est breuius tempore motus, quem facit propter respirationem: & ꝙ motus respirationis hora somni est longior motu inspirationis propter necessitatem, quā habet vt expellat corpus tumosum. Sufficit quod dictum est in accidentibus anhelitus.

De accidentibus triū uirtutum, scilicet Imaginatiuæ, Cogitatiuæ, & Memoratiuæ. Cap. XL.

APparet ab his virtutibus, vt non compleantur suæ operationes nisi in cerebro. & propterea quia cerebrum aptum est pati, eo ꝙ est frigidum & humidum, ob hoc maior pars causarum accidentium istarum virtutum prouenit a passionibus cerebri: aut ꝙ sit primum in hac causa, aut hoc sit propter communitatem illorum membrorum. Et si causa erit in toto cerebro, erunt tunc læsæ omnes virtutes. & si fuerint in loco proprio, erit tunc læsa virtus illius loci proprij. & quando fuerit causa in prora cerebri, tunc erit læsa imaginatio. & quando fuerit in parte media, tunc erit læsa ratio, & cogitatio. & quando fuerit in parte posteriori, tunc erit læsa memoria, & conseruatio. Et istis virtutibus adueniunt accidentia secundum modum, secundum quem adueniunt alijs: hoc est vt corrumpantur, aut diminuantur, aut permutentur ad malas operationes. & corruptio & diminutio fit a mala complexione frigida & humida, aut frigida solum. Ex his quædam est materialis, & quædam non materialis. & materialis non est inuenta nisi sociata duabus qualitatibus, sicut est in apoplexia, & ægritudine, quæ dicitur subeth. & quædam est a complexione materiali apostemosa, quæ in Arabico nominatur asirsen abberit, idest frigus: & aliquando accidit hæc ægritudo cerebro mediante ore stomachi. Et causa, propter quam permutantur istæ virtutes ad malam operationem, est mala complexio, quæ prouenit a cholera, aut melancholia. Et quando dominatur su-

A per cerebrum mala complexio calida, tunc fient imaginationes corruptæ, & oscitationes, & ructus, & aliquando corruptiones cogitationis, & memoriæ. Et est possibile esse malam complexionem hanc in cerebro solum sine apostemate. & est possibile ipsam esse propter colligationem alterius membri: sicut accidit in febribus, quando ascendit fumus a stomacho ad cerebrum, & facit apostemata, aut non facit. & potest esse ex apostematibus, quæ fiunt in substantia cerebri. & potest esse, vt sint in panniculo. & potest esse vt sint ex apostematibus, quæ fiunt in ore stomachi. & signa discretiua horum dicentur in libro de Signis. Sed corruptio, quæ accidit his virtutibus propter complexionem melancholicam, est cum timore, qui fit sine causa, & cum malis cogitationibus, & tristitia, & timore rerum impossibilium. Et quando vritur melancholia, & fiunt accidentia choleræ in ipsa, tunc conuertitur homo ad ferinos mores: & omnes motus ipsius sunt praui & timorosi. & hæc impressio fit in anima propter complexionem obscuritatis melancholiæ. Sed nigredo eius non est causa huius, sicut dicunt Medici: quia color non est causa substantialis ad corrumpēdas virtutes animæ: sed hæc causa prouenit ab vna specie malæ complexionis, sicut aliæ ægritudines. Et tu scis, quod habitus animæ sequuntur complexionem corpoream in hac coniunctione. & qui dicunt ꝙ anima terretur propter humorem melancholicum nigrum, sicut terretur homo in obscuro, dicūt verba cātionum. quia aliqua læsio non aduenit animæ in obscuro, nisi priuatio sensati

Contra Galenum tertio de locis affectis cap. 6.

B sensus visibilis. quia non videt anima in corpore, vt possit dici, quod sentiat terrorem nigredinis. & magis fœdum est dicere vt videat extra, quia anima non est extra, nec intus. Sed est sciendum, quod de natura istius humoris melancholici est vt ipsum sequantur hæc accidentia: sicut de natura sanguinis est, vt ipsum sequatur gaudium & lætitia. & non dicemus propter hoc, quod sanguis det lumen animæ. & hæc res est manifesta illi, qui aliquantulum de natura gustauit. Et in hac ægritudine, quæ dicitur melancholia, cadit magna diuisio inter Medicos de eius causa. Quidam dicunt quod possibile est vt in ipsomet cerebro fiat, aut propter adustionem sanguinis cordis, aut propter os stomachi. Et quidam dicunt quod fit ab apostemate, quod generatur in fundo stomachi. Et quidam dicunt quod fit propter apostema factum in meseraicis. Et quidam dicunt quod fit propter humorem melancholicum, quem spargit splen ad stomachum, qui est extra naturam sua qualitate. Et isti respondent verbis priorum, & dicunt quod sunt impossibilia, quod causæ istius ægritudinis sint calidæ: eo quod accidentia istius ægritudinis sunt manifeste frigida: quia eorum ructus est acetosus, & plures ipsorum habent ventositatem frigidam, non cum multa siti. Et adhuc dicunt, si esset causa propter apostema calidum in his mēbris, sequeretur ex hoc ex necessitate febris. & nos videmus quod in hac ægritudine nulla est febris. Et ego dico quod reprehensio istorum, qui dicunt quod

C si ista ægritudo esset propter apostemata calida, sequerentur accidentia calida, sicut fortis sitis. & permutatio cibi ad fumositatem, & paucitatem inflammationis, non est necessarium penitus. quia iam dictum est, quod calor extraneus, propterea quia facit calorem intrinsecum exhalare, & ipsum debilitat, non est impossibile vt sequantur ipsum accidentia frigida, & faciant similia accidentia supradicta: & maxime quando calor extraneus lædet formam naturalem caloris intrinseci, aut corrumpet ipsum. & propterea fit acetositas secundum Alexandrum per calidum, sicut per frigidum: quia calor intrinsecus non fortificatur nisi per calorem, qui ei formaliter non repugnat. Et quod dictum est, quod sequitur necessario febris, quia omne apostema est calidum, quod fit in his duobus membris, sicut experientia testificatur, hoc bene asserendum est: quia impossibile est hanc ægritudinem esse sine febre, si propter talem fieret causam: excepto vno modo, ꝙ hoc apostema fieret post declinationem apostematis: quia tūc dicendum est, ꝙ non remansit ex calore extraneo tantū, vt sit sufficiens ad febrē faciendā: sed est tantus, ꝙ sufficit ad lęsionē faciendā stomacho, & cerebro solū, & hanc mouere passionē. Et pōt esse ꝙ hæc ęgritudo ꝓueniat solū a splene: & videtur ꝙ hęc sit vna ex maioribus causis speciei istius ęgritudinis.

De accidentibus Somni, & Vigiliarum.
Cap. [illegible] XLI.

Somni definitio.

Vigiliæ definitio.

DEinceps volumus loqui de accidentibus somni & vigiliarum: & in pri mis volumus dicere definitionem ipsorum. Et dicimus ꝙ somnus est profundatio sensus communis ex cerebro ad cor. & propterea tunc li gantur sensus particulares, & constringuntur in eorum instrumentis: eo ꝙ non est necesse vt moueantur ad eorum seruitia. Et vigilia est contrarium huius, hoc est ascensus istius sensus ad cerebrum in locum suum. & propterea tunc dissoluuntur oẽs sensus particulares in eorum instrumẽtis, vt operẽtur actio nes ipsorum. ergo descriptio somni est priuatio motus: & vigiliæ descriptio est continuatio motus. Et potest dici ꝙ hic motus istius sensus est formalis causa somni & vigiliæ, & subiectum somni & vigiliæ est sensus communis, & cor est radix, & cerebrum est ipsius primum instrumentum, cum quo operatur. Et acci dentia, quæ superueniũt somno, est fortis ipsius profunditas. & hoc fit propter do minationem multæ frigiditatis cum humiditate super cerebrum, aut super mem brum communicans secum. Ex accidentibus, quæ superueniunt huic operationi per contrarium, est vigilia & causa eius opposita est causæ frigiditatis: hoc est, quia fit propter dominium caloris & siccitatis. Et aliquando est hæc res compo sita a duabus causis. hæc ægritudo est ægritudo vocata nabur: quia tunc iacet si cut dormiens, & oculos tenet apertos: quia dormire est propter frigiditatem, & tenere oculos apertos est propter siccitatem. Et aliquando fiunt ægritudines in cerebro, in quibus fit pars horum accidentium, aut omnia. & illi qui sciẽt quæ diximus, dabunt causas vnicuique accidentium, aut si sint præsentes, aut præteri tæ. Et volumus dicere de quibusdam eorũ, quæ sunt manifestiora: & perfectius sciet per hæc quæ dicentur, postea alia, quæ non dicentur. Et dicimus ꝙ quæ dam eorum vocantur eldaar. & quædam nominantur alchabus, i. incubus. & quædam nominantur elzara, i. epilepsia. & quædam nominantur lecta, i. apople

Scotomia.

xia. Sed primum est super humorem, super quem dominatur fumus. & iste fu mus ascendet ad cerebrum & mouebitur, & tunc sentiet patiens hunc motum, si cut esset extra, quia quamuis sensata habeant, ꝙ moueant sensus deforis, iam di ximus ꝙ non est impossibile vt moueantur ab intrinsecis humoribus. & si cere brum acquirit multam malam complexionem propter perseuerantiam harũ re rum, tunc cadet patiens in terra, sicut cadit epilepticus. Et iste fumus aliquando fiet in ipsomet cerebro, & proprie in suis arterijs. & aliquando ascẽdet a stoma

Incubus.

cho, vel ab alijs membris. Sed alchabus, i. incubus est, quando sentit homo, cũ dormit, ac si præmeretur, & aggrauaretur a re, quam abijcere non potest. Et ma nifestum est, ꝙ hoc non est, nisi propter aliquam priuationem virtutis motiuæ propter aliquam malam complexionem materialem. Et quia cito dissoluuntur, opinantur vt fiat ab humoribus fumosis, qui ascendunt cerebrum, & lædunt ip

Epilepsia.

sum sua qualitate. Epilepsia est ægritudo, quæ facit cadere in terram patientẽ, in primis tunc mouentur omnia membra motu malo extraneo, deinde sic moue tur, donec homo cadit, & priuantur omnes sui sensus, & virtutes animales, aut diminuuntur: & contrahuntur, & colliguntur omnia ipsius membra, & contra huntur sicut spasmata. Et hoc est signum manifestum, ꝙ passio est in cerebro, & collectio, & contractio membrorum propter motum extraneum significat ꝙ hæc species est vna ex speciebus cõtractionis, quæ fit a virtute expulsiua: quia colliguntur & contrahuntur membra in seipsis propter expulsionem rei lædẽ tis. & maxime in cerebro, & propterea iste humor est contrarius in fine cõple xioni cerebri. & hoc facit, aut sua qualitate, aut sua forma. & illud, quod signifi cat nobis, ꝙ non fit propter humiditatem nerui, nec propter ipsius infusionem, est propter subitam ipsius dissolutionem. & de necessitate est ꝙ humor faciens

Prima opinio de causa epilepsiæ.

hoc sit subtilis, eo ꝙ paroxismus ipsius cito transit, sicut fit in ægritudinibus acu tis. Sed quia nos videmus pro maiori parte ꝙ illi, qui hanc patiuntur ægritudi nem, sunt frigidi & humidi, sicut pueri; aut frigidi & sicci, sicut senes: & vniuer

A saliter quia hæc accidentia apparent super frigidos pro maiori parte, significat ꝙ causa huius ægritudinis est humor grossus. Sed cōtradicit nobis hoc, quod humor grossus non cito dissoluitur, siue discurrat per strictos meatus, siue per latos, sicut dicit Galenus. quia dissolutio non est aliud quam dominatio naturæ super humorem ipsum decoquendo, vt retineat quod est conueniens nutrimento, & aliud expellat. & hoc non fit in humore grosso, in eo quod est grossus, nisi in lōgo tempore: sicut testificatur experientia in ægritudinibus. Et nos videmus ꝙ cito dissoluitur hic humor. Et ob hoc dicendum est quod hæc ægritudo nō sit, nisi propter fumum qui generatur in ipsomet cerebro, vel in alio membro, quod ipsum ei transmittit: sicut dicit Galenus de iuuene, qui sentiebat quod quasi quidam fumus frigidus ascenderet ab vno membro ad cerebrum: & quādo perueniebat illuc, cadebat epilepticus. Et hoc accidens est sufficiens ad probandum, quod causa huius ægritudinis est ventositas fumosa. sed ista ventositas necessario communicat humoribus frigidis & humidis, aut frigidis & siccis. & isti humores sunt isti vento vt materia. Et propterea curatur hæc ægritudo, euacuādo illos humores. Et quamuis dicatur per nomen alicuius hominis, vt hoc accidens fiat a cholera, non dico hoc impossibile. & cadit in hoc ratio. nam breuitas paroxismi hoc adiuuat: & veniente accidente hoc aliquibus propter stomachum, videmus quod hoc fit eis vt plurimum propter famem, aut propter irā. B & hoc ostendit, vt fiat a cholera. Et Galenus curat hanc ægritudinem cū hiera picra, in qua dominatur aloe. Et manifestum est quod aloe non purgat, nisi vnam duarum rerum, aut choleram, aut humorem cholericum. Et quidam dicunt quod hæc ægritudo fit a complexione mala non materiali frigida & sicca. Et hoc est a ratione remotum. quod est, quia hæc ægritudo vt plurimum habet paroxismos. Et adhuc si fieret propter malam complexionem non materialem, non fieret nisi a rebus extrinsecis. quod est, quia mala complexio non materialis creata a mala complexione materiali est difficilis curationis: & a tali causa, qualis hæc est, impossibile est fieri paroxismum epilepticum. & secundum hoc non fieret hæc species, nisi propter res extrinsecas, hoc est ab aere frigido. quod est, quia mala complexio, quę fit a talibus rebus extrinsecis, est facilis dissolutionis. Sed remotum est quod res extrinsecę, hoc est aer frigidus possit inducere malam complexionem cerebro sufficientem inducere epilepsiam, sed si experientia hoc testificatur, raro hoc esse debet. Et tu debes scire, ꝙ propter hanc scientiam non potest finaliter sciri rationabiliter de omnibus ęgritudinibus, quę sint possibiles, & quę non. quia ęgritudines certificantur per sensum, & postea adueniunt testimonia experientię propter plurimos sentire: & post hoc fit cognitio causarum. Et causa huius data est in loco alio nobiliori C isto: & nos etiam ipsam narrabimus in alijs libris. Et apoplexia est, quando homo cadit ad terram, & cessat eius vox, & priuātur omnes operationes & motus totius corporis, excepto anhelitu. nam priuato anhelitu moritur patiens. Et propter hoc anhelitus est manifestum signum super fortitudinem, vel debilitatem istius virtutis. quod est, quia quando anhelitus fuerit grossus & malus, significat super fortitudinem: & quando fuerit quietus, significat debilitatē. Et Hippocrates dicit quod, quando apoplexia est debilis, non curatur de facili: sed quando est fortis, curam non recipit. Et causa huius ęgritudinis est de necessitate priuatio motus vniuersalis, & particularis. Et quia declaratum est, quod motus vniuersalis habet duo principia: primum quorum est in corde, aliud est in cerebro: & cerebrum non facit suas operationes, nisi propter cor: ergo est necesse vt cerebro veniat vna ęgritudo vniuersalis communicans toti corpori. Et hoc fiet necessario propter oppilationem viarum spiritus, qui peruenit a corde ad cerebrum: & istę sunt arterię. aut propter fortem oppilationem ventriculorum cerebri: propterea quia quando illi clauduntur, impeditur via spiritui animali, qui dat membris omnibus sensum & motum: si ita est, vt dicit Galenus, qui dicit quod mittitur a cerebro spiritus animalis, sicut mittitur a corde spiritus vitalis intrinsecus. aut fit, quia corrumpitur complexio cerebri. quod est, quia quando illa corrumpitur, corrumpitur temperantia, cum qua reperitur ca-

Tertio d̄ locis affectis. cap. 7.

Secunda opinio.

Tertia opinio.

Prima ratio contra hanc opinionem. Secunda.

Apoplexia.

ior intrinsecus cordis, ad hoc vt possit operari sensum & motum: sicut declaratũ est in Naturali philosophia. Sed in cameris cordis nõ potest euenire hoc accidens: quod hanc ægritudinem faciat. quod est, quia prius perueniretur ad mortẽ. Et postquam probatum est ꝙ causa ægritudinis in his duobus locis est: ergo causa, quam dat Hippocrates est verax: & etiam illa, quam dat Galenus. Et Hippocrates dicit, ꝙ quando homo subito sine voce fit, & cadit in terram, tunc factæ sunt oppilationes in vijs, quæ sunt inter cor & cerebrum, hoc est in arterijs. Et Galenus hoc confitetur in libro de Accidenti & Morbo. & in libro de Mẽbris dolorosis dicit ꝙ hęc ęgritudo fit propter oppilationem in ventriculis cerebri: ergo intendit Galenus vt fiat a duabus causis. Et signum est, vt fiat ex oppilatione arteriarũ, cũ apparent signa dominationis sanguinis super patientẽ. & hęc curatur cum flebotomia. Et signũ oppilationis fortis ventriculorum cerebri est, quando apparent signa dominationis humorum frigidorum in corpore. Et curatio huius fit cum permutatione cõplexionis illius mali humoris cum euacuatione cũ medicinis purgantibus humores illos frigidos, & cum clysterijs conuenientibus: quia illa sunt mirabilia in hac cura. Et hęc ęgritudo, quę dicitur ꝑfundatio somni, est propinquior vt sit propter oppilationem arteriarum, quã vt sit propter oppilationem neruorum: propterea non est in hac passione difficultas anhelitus, nec etiam conuertitur ad paralysim, sicut apoplexia. Et illa, quę fit ab humoribus siccis, facit stare patientem oculis apertis, & nominatur alcasia, & si fiat ab humoribus humidis, stat oculis clausis. & hanc speciem nominant Medici subeth. Hucusque locuti sumus de ęgritudinibus, & accidentibus breuiter, secundum ꝙ nobis visum est sufficere: eo ꝙ mea intentio in hoc libro non est nisi in dando regulas, quæ sint principia artis Medicinę omnibus volentibus in hac scientia ire via nobiliori, & illis, qui etiam volunt postea abundare in particularibus istius artis secundum hunc ordinem, & diuisionem. Et scias quod comparatio istius libri ad totalitatẽ istius scientiæ est, sicut cõparatio elementorum artifici ad artificium. Et sicut Pictores primo depingunt circuitum figuræ, quam facere intendunt, & postea replent hoc continens particularibus rebus ex diuersis coloribus, donec sit figura illa conuenienter impleta. sic & nos intendimus facere in nostro libro, Et si Deus nobis longitudinem concesserit vitæ, & nos præcauerit ab accidentibus temporis, alium faciemus librum in practica huic nobili ordini respondentem, secundum ꝙ factus est iste liber Colliget, qui omnia continentia istius scientiæ replebit.

De subeth.

Catalepsis.

*

AVERROIS COLLIGET

LIBER QVARTVS.

SVMMA LIBRI.

De Signis Sanitatum, & Aegritudinum.

De signis Sanitatis & Aegritudinis in generali. Cap. I.

B ISta pars diuiditur in duas partes. Prima narrat signa significantia sanitatem actualem in qualibet operatione corporis in quolibet membro. Secunda narrat signa significantia super ægritudines, & causas ipsarum. Et hęc pars iterum partitur in duas partes: eo ꝙ hęc signa, aut significant super ęgritudines pręsentes, quę plurimum inueniuntur in hac arte: aut significant tempore sanitatis & ęgritudinis super ęgritudinē futuram. sed signa, quę significant super ægritudines præteritas, parum sunt in hac arte vtilia. Et incipiemus narrare signa significantia ægritudinem præsentem in toto corpore, & in quolibet membro: & postea dicemus signa significantia ęgritudines futuras: & postea dicemus signa significantia super ægritudines pręsentes. Sed signa significantia in ægritudinibus pręsentibus super ægritudines futuras adiungam istis signis ægritudinum præsentium. Et similiter videtur, vt ponam signa significantia sanitatem futuram in ægritudinibus in hac eadem parte: quamuis pertineant sanitatis parti. Propterea quia sunt vna ex rebus, quibus procedit, & transit Medicus ad Medicinam: sicut in rebus, quæ artificialiter fiunt. quod est, quia nomen maioris potestatis earum deriuatur ægressa, quæ fiunt artificialiter in permutatione ipsarum a re, a qua fit permutatio, & non attribuitur rei, ad quā permutatur. et hoc est contrarium rebus naturalibus: hoc est, quia solum fiunt per naturam. Et causam huiusmodi ostendi in nobiliori loco isto, quod est, quia permutatio est genus rei, ad quam permutatur virtus: & hęc est contrarium plusquā genus rei ad quam permutatur. virtus autem est in eis manifesta, magis quam in ea, a qua fit permutatio. Et propterea conuenientius est signa coniungere sanitatis futurę cum signis ægritudinis pręsentis: quia Medicus transit ab illis ad sanitatem, & appellantur illi transitus medicina, & non sanitas. Et adhuc quāuis ipsa sint sanitatis signa, sunt aliquo modo partes ægritudinis: eo ꝙ significant super remotionem ægritudinis. Et ego incipio narrare signa significantia super sanitatem. & dico ꝙ sanitas, sicut dictum est in definitione ipsius, est bona habitudo in membro, per quem habet pati, aut agere suam actionem, aut passionem naturalem. Et hęc bona habitudo diuisa est in duas partes: quarum vna est appropriata membris consimilibus, in quibus sunt nouem complexiones: alia officialibus membris, quæ est quatuor generum, quę superius dicta sunt. Et quia pars maior istius dispositionis in membris non est manifesta prima fronte, & maxime in membris non apparentibus, ob hoc necesse fuit narrare signa significantia super quamlibet dispositionem cuiuslibet membri, videlicet nouem cōplexiones, quę primo sunt in consimilibus, & secundo in compositis. Et similiter narrabimus signa, quę significant super temperatam complexionem, & non

Margin notes: Diuisio. — Ordo. — C — Sanitatis definitio. — Bona habitudo est diuisa in duas partes.

temperatam,& sanitatem appropriatam membris officialibus. & via, quia po terimus omnia hæc cognoscere primo, non est nisi ab actione & a passione ho rum membrorum, aut rebus, quæ proueniunt a virtutibus ipsorum. Quod est, qu actiones, & passiones ipsorum, & res, quæ ab eis proueniunt, sunt apud nos no tiores: & a rebus notioribus procedere debemus ad minus notas. et res prouenie tes ab operibus sunt sicut calor, macies, pinguedo, & accidentia, quæ appare ab exeuntibus a corpore. Et debes scire ꝙ Medici pro maiori parte non su vsi loqui, nisi de signis significantibus super sanitatem membrorum consimili. sed de signis significantibus super sanitatem membrorum officialium non sun locuti nisi per accidens. Sed tales quales sumus, volumus loqui de vtrisq;. & incipiemus loqui a signis significantibus super complexionem ęqualem, i. tem peratam: quia prior est natura: & etiam quia extrema non cognoscuntur, nisi p comparationem eorum ad media. Et dicimus ꝙ ex nouē complexionibus, quæ dam appropriantur vnicuiq; mēbro, & quędam sunt, quę appropriantur vni cor pori cōpositione membrorum adinuicem. Et est sciendū primo signa signific tia complexionem vniuscuiusq; membri in nouē complexionibus: & cogniti illis poterimus iudicare super complexionem totius corporis, & maxime mem brorū principalium. & incipiemus narrare cōplexionē cordis: quia cor est mē brū, cuius complexio communicat mēbris omnibus. quia qñ hoc membrum est temperatum, sunt membra pro maiori parte tēperata in caliditate: quia est dator omnibus membris complexionis, qua agunt & patiuntur. Et adhuc, quando est complexio aliorum membrorum distemperata, sicut complexio hepatis, possi bile est complexionem cordis non esset temperatam propter colligātiam ipsi. ad membra. & propter hoc narrabimus signa cordis, quando sunt temperata, et intemperata: eo ꝙ illa sunt signa omnium membrorum.

De signis complexionum, & sanitatis Cordis Cap. II.

Primum signū. ET inter signa significantia super complexionem cordis, signum, quod proprium est in significando super complexionem cordis, est pulsus: & post illum anhelitus. Ergo quando pulsus non est magnus, neq; paruus, neq; tardus, neq; velox, neq; rarus, neque spissus, necessario significat temperantiā complexionis cordis inter calidum, & frigidum, & siccum, & hu midum. & talis pulsus, qualis est iste, reperitur in his qui nascuntur, & stant in climate temperato vt plurimum: sicut in terra Hippocratis, & in pluribus ter ris Gręcię: nisi eueniant accidentia extrinseca. et propterea dicit Galenus ꝙ ho mines terrarum calidarū non possunt dare nobis temperatam cōplexionem. Et non est dicendum, ꝙ pulsus fortis sit naturalis: eo ꝙ in alijs, quamuis non sint temperata, plurimum inueniatur in climatibus non tēperatis: sicut non dicendū, **Secundum.** ꝙ color niger in homine sit naturalis, quāuis non inueniatur in Aethiopia ñ al bus. Et temperantia anhelitus similiter significat super temperatam complexio nem cordis: saluo vt comparatio anhelitus ad cor nō sit maior debito. ꝙ si hoc esset, non solum esset tunc anhelitus temperatus, proportionando cordi solum, sed esset adhuc maior. quia non est impossibile complexionem cordis esse cali dam, & ꝙ pectus & pulmo sint maiores debito, comparatione ad ipsum cor, vt faciat tunc anhelitus, qui non est magnus nisi propter largitatem viarum pecto ris & pulmonis, et illud idem, quod facit anhelitus magnus per se: eo ꝙ si pulmo & pectus essent secundum comparationē creationis cordis, tunc pulmo et pectus **Tertium.** multiplicarentur in caliditate cordis. Sed signum, quod significat super cōplexio nē cordis propter dispositionem aliorum membrorū, est vt sit pectus mediocre inter magnitudinem & paruitatē. Et similiter temperantiam suę cōplexionis si gnificant significantia signa temperantiam complexionis hepatis, aut tempera tiam cerebri, aut vtranq;. Et hoc ideo, quia in hepate, & cerebro non est calor, qui sit proprius in eorum esse: nisi calor partium consimilium, in quibus sunt cō posita. Sed calor, cum quo vnusquisq; operatur artes suas, est de necessitate ca lor, qui transmittitur eis a corde: & iste calor est in eis sicut forma. sed calor

A qui est in eis proprie, est sicut materia. Et quia temperantia rei, & perfectio suę operationis non stat nisi propter formam; est necessarium, vt quando ista duo membra sunt temperata, sit eorum temperantia propter formam ipsorum: & tẽperantia suarum formarum est necessario propter temperantiam datoris istarum formarum: & istud est cor. Et non est dicendum, ꝙ possibile sit, ꝙ calor cordis qui mittitur, mittat eis caliditatem superfluam: & ꝙ complexio istorum duorum membrorum, veniens ad eam a partibus consimilibus hepati, & cerebro, resistat calori qui proueniret a temperantia cordis, vt per istam contrarietatem resultet in cerebro & hepate tẽperantia complexionis. quia talis tẽperãtia, qualis est hęc, dicitur ęquiuoce, & non veraciter, vt faciat operationes. Item significat super complexionem cordis, tactus, & carnositas pectoris. nam si temperata est, significat temperantiã complexionis cordis. Sed temperantia carnis ꝓ maiori parte sequitur temperantiã complexionis cordis: & propria caro existens in hoc loco. & propter hoc caro habens temperatam complexionem cordis, non erit macilenta, nec pinguis superflue. Itẽ significat super temperantiam cordis tẽperantia virtutum animę: sicut ira, planicies:* manifesta ea confidentia, & pusillanimitas, & similia his. itẽ super temperantiã cordis significat cõpositio ipsius, hoc est in positione sua, & sua mẽsura, & figura. quod est, quia qñ sua cõplexio B erit temperata, sunt res prædictę vt plurimum ſcdm viam naturalem. Et similiter qñ suę operationes sunt conuenientes suę complexioni, significat super suã temperantiam. quod est, quia non est impossibile esse aliquem pulsum velocem propter stricturam suarum arteriarum, cum non sit hoc propter calorem ipsius: sicut accidit hominibus pinguibus. Et vniuersaliter difficile est dare signa significantia super compositionem membrorum intrinsecorum, & super species eorũ, & super colligantiam eorum. ptopter reliquerunt Medici hanc speciem sanitatis, & non sunt locuti de ea, & processerunt solum de signis complexionalibus. sed medico non sunt hęc minus necessaria illis. & propterea volumus loqui de hac specie breuiter, sicut sumus consueti. Et dicimus ꝙ ex rebus significantibus super temperatam complexionem cordis, & ęqualem, est temperantia compositionis membrorum extrinsecorum, & maxime pectoris, & membrorũ propinquorum eidem, & bona proportin cuiuslibet istorũ membrorum ad alia. & hęc vocatur pulchritudo: quia pulchritudo magis attribuitur compositioni, sicut virtus, & fortitudo magis attribuitur complexioni. Et nos non dicimus ꝙ tẽperantia compositionis istorum mẽbrorum significet super temperantiã cordis, nisi propterea quia virtus informatiua non format alia membra, nisi mediante calore cordis: sicut virtus nutritiua non facit suas operationes, nisi mediante complexione sua. Et tu debes scire ꝙ hæc significatio non conuertitur: quia C possibile esset cor esse temperatę complexionis, & bonę compositionis, & tamen compositio aliquorum membrorum esset lęsa. & hoc prouenit a materia. et hoc raro contingit: sicut raro contingit ex alijs rebus nociuis, quę proueniunt ab alijs membris:* & illę conuertuntur, & corrumpuntur complexione cordis propter aliquam colligantiam. Sed signa significantia super distemperantiam cordis in quatuor qualitatibus sunt contraria istis. Hoc est, quando pulsus fuerit fortis, velox, aut spissus, significat excessum caloris: nisi contingeret propter stricturam naturalem in vijs arteriarum: quamuis hoc raro accidat in complexione calida: propterea quia natura caloris est aperire & extẽdere partes, nisi foret siccę: eo ꝙ resistit egressioni. Et si cum siccitate fuerit duricies tactus, significat vltimitatẽ siccitatis. Et similiter anhelitus contrarius naturali significat super idem: dummodo non sint pectus, pulmo, aut eorum vię minores competentibus. Item ortus pilorum, & tactus calidus habent super eadem complexionem significare. Et vniuersaliter scias ꝙ ad calorem cordis sequitur calor omnium membrorum: excepto ꝙ non sit resistentia accidentalis a membris habentibus dominantiam in corpore, sicut sunt hepar, & cerebrum, quia possibile est, ꝙ complexio istorum duorum membrorum ex parte membrorum consimilium, ex quibus sunt composita, sint frigidiora debito: & tunc erit cor calidum, & cerebrum dicetur frigidum. Sed in homine habente talem complexionem refrigera-

Quartum signum.

Quintum.

* a.l. maniaca.

Sextum.

Septimum.

* a.h. ꝙ illæ cõuertũtur, & corrũpũt complexionem cordis.

De signis distẽperantiæ.

bitur in fine cor:& maxime quando dominatur frigiditas: quia hoc membrum non est datum nisi ad temperandum caliditatem cordis. Item significant super caliditatem & siccitatem cordis accidentia animę, sicut ira: ita ꝙ qui cito irascitur, habet complexionem calidam cordis: & si seruauerit, habet etiam siccam. Et similiter significat siccitatem cordis macies pectoris, & siccitas corporis. Sed complexio cordis dominans in caliditate & humiditate significatur a fortitudine cordis, & mollicie pulsus. Et si habuerit molliciem cum sua fortitudine, significat solam humiditatem. Et similiter signa caliditatis & humiditatis cordis sunt magnitudo pectoris, & aliorum membrorum. & ideo animalia, quę sunt calida & humida sunt maioris cordis cæterorum: velut animalia nascentia in locis humidis. Sed signa frigiditatis & siccitatis cordis sunt composita ex oppositis signorum caliditatis: tamen seruant signa siccitatis. Et propterea pulsus talium est paruus, rarus, tardus, durus: & anhelitus eorum est similis: & tactus pectorum eorum est frigidus. Et similiter est in complexione aliorum membrorum ipsorum: nisi sit in eis resistentia accidentalis. Et pectus istorum est nudum pilis. Et isti sunt in vltima timiditate. Et vniuersaliter ipsorum iuuentus assimilatur secundum plus senectuti: & si pertinent ad senectutē, senectus eorū assimilatur morti.

De signis complexionum, & sanitatis Cerebri. Cap. III.

ET postquam locuti sumus super sanitatem cordis appropriatam membris consimilibus, & super sanitatem appropriatam membris officialibus, deinceps volumus loqui de signis significantibus super temperantiam, & sanitatem cerebri. Et dicemus ꝙ temperātia debet recipi in cerebro, sicut in alijs membris: hoc est vt sit appropriata suis membris consimilibus, aut suę compositioni. Et incipiemus a temperantia, & dicemus ꝙ signorum, quę significant super temperatam complexionem cerebri, quædam sumuntur ab operationibus. & operationes ipsius aut appropriatæ sunt sensui communi, aut imaginationi, aut cogitationi, aut memorię, aut virtuti nutritiuę, hoc est, quod operatur ex superfluitatibus, quę egrediuntur a naribus, palato, oculis, & similibus. Et quędam sumuntur ab alijs, sicut a tactu, & ortu capillorum, & ab eorum forma, & superfluitatibus, quę ab ipso egrediuntur: ita ꝙ si sint temperatę in quantitate & qualitate, significant super temperantiam ipsius. Et similiter quando operationes somni & vigiliarum sunt temperatę, & ꝙ sit mediocritas inter pigritiam & velocitatem, & iudicia sua sint recta, & sensus sint clari & boni, & tactus sit temperatus, ita vt non sit calidus, vel frigidus. Et capilli qui oriuntur, non sint omnino extensi seu plani, vel tortuosi seu crispi, albi, vel nigri. Et demonstratio suæ formæ est vt sit figura eius similis figurę cerebri temperati: & tunc significat super temperantiam complexionis. & significatio temperantię suę figurę est, sicut dicit Galenus, ꝙ sit sicut figura sphęrica cerea leuiter ab vtraque parte pressa, & vt non sit magnum vel paruum. Et ꝙ superfluitates discurrētes a cerebro sint paucę, & competenter digestæ. & si fuerit cum hoc aliqua spissitudo, signum est siccitatis. & si fuerint multæ & digestę, significant super caliditatem & humiditatem. & si cum hoc fuerint crudę, & in quantitate multa, significant super frigiditatem. & si cum hoc fuerint aquosę, significant super frigiditatem & humiditatem. Et dicit Hippocrates de hac complexione, ꝙ eius sanitas est propinquior ægritudini quam sanitati. Sed operationes cerebri calidi sunt vigilię, & breuitas somni. Sed si caliditati associabitur aliquantula humiditas, tunc tales in somno aliquantulum augmentabuntur. et si siccitas dominabitur, dominabuntur vigilię. Et qui hanc habent complexionem, veloces erunt ad actiones. & actiones suas faciunt sine discretione: & accipiunt ex membris solum similitudinē, & non diuisionem. & errores eorum sunt multi, & cogitationes eorum malę. Et qui habent signa contraria istis, & sunt dormitores. & pigri, & tardi intellectus, et non possunt recipere diuisiones rerum. necessario tales frigidę complexionis sunt. tamen & ipsi assumunt prædictas res confuse. Sed complexio cerebri fri-

A gida & ſicca abundat minus in ſomno, quam frigida ſola. Et frigida ſola minoris eſt ſomni quam frigida & humida. Et tactus etiam ſignificat ſuper iſtas cōplexiones. Et capilli etiam habent ſignificationes: eo ꝙ capilli ſunt ex ſuperfluitate fumoſa. Quare capilli nigri ſignificant ſuper aduſtionem: eo ꝙ igneitas habet album denigrare. Et ſi cum hoc ſunt tortuoſi, ſignificant ſuper hoc ſiccitatem: ſicut accidit eis, quando tanguntur ab igne. Et capilli albi ſignificant ſuper materiam crudam & indigeſtam. & ſi cum hoc fuerint extenſi & plani, ſignificant ſuper ſuperfluitatem humiditatis. Et eodem modo capilli, qui cito oriūtur, ſignificant ſuper caliditatem: & qui tarde, econtra. Et qui ſunt mediocres in colore, & tortuoſitate, & in planicie, & in ortu veloci, & tardo ſignificant ſuper complexionem temperatam. Et forma tortuoſa etiam habet ſignificare ſuper malam complexionem. Et etiam caput magnum, vel paruum habet ſignificare hoc. Et iſta ſępe inueniuntur in libris ſpicatorum. & ego non recordor omnia eorum verba, niſi quorundam, ad hoc vt noſter intellectus non ſit diminutus in radicibus rerum. & illi, qui ſolum ſunt Medici, indigent illis: & ego nō ſum ex illis. Item oculus ſignificat forti ſignificatione ſuper complexionem cerebri. quia oculus rubeus habens venas rubeas, ſignificat ſuper complexionē cerebri calidam: & ſigna contraria iſtis ſignificant ſuper complexionem frigidam cerebri. Et velocitas motus oculorum ſignificat ſuper caliditatem cere-

B bri, ſicut tarditas ſuper frigiditatem, & mediocritas in iſtis ſignificat ſuper temperantiam. Et ſubalbedo oculi ſignificat frigiditatem cerebri, ſicut nigredo ſignificat caliditatem, & color medius inter ſubalbedinem & nigredinem, qui dicitur varius, ſignificat temperantiam. Et hoc eſt, quia ſubalbedo fit propter paucitatem digeſtionis. ob hoc iſte color eſt propinquus colori aquę ſimpliciter. Et nigredo fit propter exceſſum decoctionis. propter hoc dominatur in ipſo nigredo: quia nigredo ſignificat aduſtionem partium terreſtrium dominantium in re. Et quod facit varietatem, quæ eſt color mediocris, eſt vltima temperantia decoctionis. quod eſt, quia eſt minor, quam illa, quę facit nigredinē: & eſt maior quam illa, quæ facit ſubalbedinem. Et ſcias quod non ſolum cauſæ qualitatiuę faciunt nigredinem, aut ſubalbedinem: ſed & alię res ſunt multę, quę adiuuant ad hos colores faciendos, quę non ſunt qualitates, vel complexiones, ſed ſunt res quantitatiuę, vel locales. quod eſt, quia nigredo pluries fit propter multam quantitatem humiditatis oculi: aut quia poſita eſt in profundo multum: ſicut tu vides in riuis profundis. quia propter profunditatem apparent velut nigri: eo ꝙ non recipiunt tantum ſplendorem, ſicut ſi eſſent largi & pauci. Et oculus ſubalbidus eſt ſecundum contrarium.* Et Galenus dicit ꝙ multa humiditas glacialis adiuuat ad faciendum ſubalbedinem: eo ꝙ color iſtius humoris eſt ſicut color glaciei. & ideo multitudo ipſius adiuuat ad faciendum ſubalbedinem: ſicut

C paucitas adiuuat ad faciendum nigredinem, & hoc eſt contrarium noſtrę opinioni: & mediocritas omnium ſignificat temperantiam. Iſta ſunt ſigna ſignificantia ſuper complexionem cerebri. Sed ſigna ſignificantia ſuper ipſius compoſitionem ſimiliter ſumuntur a complexione, & operationibus ipſius. Et iam diximus de figura naturali, quam habere debet. & colligantia ſua apparet viſui: quia quædam capita habent collum conueniens eidem, & quędam non: ſicut dicit Galenus. Sed largitas, & ſtrictura ſuarum viarum, & ſuarum concauitatum ſumūtur ab ipſius complexione. quod eſt, quia vię cerebri calidi & humidi ſunt in vltimitate largitatis: frigidi vero & ſicci ſecundum contrarium ipſius: & mediocres iſtarum ſignificant ſuper calidum & ſiccum, vel ſuper frigidum & humidum: & ſua temperata compoſitio cognoſcitur, quando ſuę viæ & ſuę concauitates ſunt in vltima temperantia. Et quando vię & concauitates cerebri ſunt nimis ſtrictę, tunc habens eas paratus eſt vertigini, & ſcotomię, & epilepſiæ, & alijs ægritudinibus ſimilibus. Item, quando ſubſtantia cerebri eſt minor debita, tunc accidet intellectui corruptio intellectus, & ſtultitia, ſicut decrepitis. & vniuerſaliter, quando corrumpitur olla cerebri exterius, corrumpitur cerebrum interius.

Nigredo fit ꝑpter multitudinē humiditatis oculi, vel ꝓfundationem eius. Idem primo trac. Cāticę tex. 52. & 5. de Generatione aīaliū cap. 3. in paraphraſi.

* In libro Artis paruę. c. 27. Idē Aui. tertia tertij trac. 2. c. 34. Vnde nota eſt cōtrarietas. Galenus vult paruitatem cryſtalloidis operari nigredinē: Auerr. vero albedinem.

De signis complexionum, & sanitatis Hepatis. Cap. IIII.

DEinceps volumus loqui de signis significantibus temperantiam, & sanitatem hepatis. Et dicemus ꝙ quędam eorum significant super temperantiam sue complexionis, & quędam super temperantiam sue compositionis. Et ego incipio a signis complexionis. & dico ꝙ quędam ipsorum sumuntur ab operationibus, & quędam sumuntur a quantitate venarum, & a tactu. Et scias ꝙ hepar temperatum generat sanguinem purpureum, & dat colorem albedinis mistum cum rubedine. & corpus debet esse medium inter maciem, & grassitiem: et venę debent esse mediocres inter largitatem, & stricturã, Sed complexio calida hepatis cognoscitur per hoc, quod generat multã cholerã rubeam, & maxime in ętate iuuentutis: & color talium declinat ad citrinitatem. & ideo cum augmentatur calor, & siccitas multum, generatur cholera adusta, & tunc declinabit color ad fuscedinem. & quibusdam denigrantur palpebrę inferiores oculorum, & labia etiam inferiora. Sed hepar frigidum cognoscitur, quia generat multum phlegma, & sanguinem crudum. & aliquando ex fortitudine albedinis conuertitur in calcem. & si cum hoc coniungitur siccitas, tunc generabitur cholera nigra non naturalis. Et complexio humida hepatis cognoscitur a multa præparatione putrefactionis, & dominatione humiditatis, & sanguinis. et si multum, excedit transit ad hyposarcam. Item venę largę significant super hepatis caliditatem; & magis, si cum hoc adiungitur humiditas. & strictę significant contrarium. in calido vero & sicco hepate est mediocris. Item significat pilositas super cõplexionem hepatis. quod est, quãdo hypocundria sunt multum pilosa, caliditatem significant. Adhuc diuersificatur hęc significatio secundum diuersitatem pilorum. quia, si sunt grossi, tortuosi, & nigri, significant super caliditatem & siccitatem: & si sunt subtiles, & plani, significant super humiditatem. Et si venter sit nudus pilis, significat frigiditatem: & si sit mollis venter, significat humiditatem: & si sit durus, significat super siccitatem. Et signa significantia super suam compositionem similiter sumuntur a complexione, & operationibus. quia quando erunt temperatę, erit hepar temperatum in figura, et positione, & quantitate magnitudinis & paruitatis, & strictura, & largitate venarum. & complexio calida & humida significat fortitudinem hepatis, & largitatem venarum: sicut frigiditas & siccitas significat contrarium; & mediocritas eorum significat mediocritatem inter calidam & humidam, frigidam & siccam. Et debes scire ꝙ complexiones significantes super complexiones istorum membrorum sunt complexiones innatę, quę fiunt a prima essentia. Et hoc dico: quia inueniuntur complexiones acquisitę calidę & frigidę a consuetudine, & vniuersaliter a rebus extrinsecis. Et simile est huic, quia inuenitur aliquis habens colorem significantem super frigiditatem, & signa significantia complexionem sui hepatis significabunt caliditatem, hoc est, quia habebit venas latas, tunc debemus iudicare ꝙ complexio sua naturalis est diuersa ab accidentali. & quando erit contrarium, debemus iudicare contrarium: hoc est, quia complexio sui hepatis erit frigida & sicca, & habitudo sua erit grosse & pinguis, & grossities significat caliditatem & humiditatem, & strictura venarum frigiditatem & siccitatem. Sed significatio compositionis sumpta ab operationibus est hęc: quia hepati illius, qui habet venas strictas, eueniet oppilatio, ipso nõ vtente cibis oppilatiuis. Item quando hepar erit paruum comparatum stomacho, & non superuenerit aliquod accidens, necessarium erit vt habeat mollem ventrem. nam hęc est perfecta significatio super paruitatem hepatis. quod est, quia quãdo hepar est paruum non potest attrahere chylum a stomacho, & tunc oportet vt exeant superfluitates molles. Et homo, quem tu scis, dicit ꝙ breuitas digitorum significat paruitatem hepatis. & hic apparet ꝙ nesciuit bene, vbi esset virtus informatiua, & non consyderauit nisi in materiebus, & dimittamus istum cum aliis. Dicit Aristoteles, ꝙ hepar in quibusdam hominibus inuenitur in latere sinistro, &

Secunda primi Doctr. tertia. c. primo, & 14. tertij. trac. 1. cap. 30.

Prio de Natura aĩaliũ cap. 18.

A splen in latere dextro: & quando superueniunt illis ęgritudines hepatis, apparent signa in latere sinistro. Ista sunt signa significantia super complexionem, & sanitatem membrorum principalium.

De signis complexionum, & sanitatis Pulmonis. *Cap. V.*

DEinceps volumus loqui de signis significantibus super complexionē, & sanitatem membrorum seruientium illis. Et incipiemus a pulmone. & dicemus ꝙ complexio pulmonis erit temperata tunc, quando erit anhelitus temperatus in magnitudine & paruitate, & non recipiet lęsionem ab aere calido aut frigido: & vox sit temperata inter fortudinem & debilitatem. Sed quando pulmo erit calidus, anhelitus erit magnus, & lędetur ab aere calido, & iuuabitur a frigido, & habens talem pulmonem habebit vocem fortem: & contrarium operabitur contrarium. Et pulmo siccus cognoscitur ex parte vocis claritatis, & ex paruitate sputi. Et pulmo humidus contraria habet signa pulmoni sicco, scilicet grossitudinem vocis, & sputi multitudinem. Sed compositio habetur a complexione, et operationibus similiter: eo ꝙ complexio temperata de necessitate habet compositionem temperatam, scilicet inter paruitatem & magnitudinem, & inter amplitudinem & stricturam viarum: & quan-
B do erit calida erunt vię largę. Et latitudo pectoris significat super latitudinem viarum; sicut dictum est in alijs. quia diximus ꝙ fortitudo vocis sequitur largitatem viarum; & largitas significat caliditatem complexionis. & causa est, quia fortitudo vocis necessario significat caliditatem. Sed complexio frigida significat stricturam viarum, & debilitatem: & maxime si huic coniungatur siccitas. Velocitas vero anhelitus significat paruitatem pulmonis, & stricturam suarum viarum, nisi complexio cordis sit in causa. Pectus autem sputosum significat malam pulmonis positionem. & propterea dicunt Medici, ꝙ plurimi talium veniunt ad vlcerationem pulmonis, & ad hecticam.

De signis complexionum, & sanitatis Stomachi. *Cap. VI.*

DEinceps volumus loqui de signis significantibus super complexionem stomachi. Et dicimus ꝙ ipsa cognoscitur a suis operationibus: eo ꝙ stomacho temperato conuenit maior ciborum pars, nisi nimis modum excedant naturę, & non accidunt eidem accidentia, quę eueniunt stomacho distemperato: & suus appetitus est naturalis. Et in stomacho calido subtiles cibi conuertuntur in fumum, & eidem grossi cōueniunt, & suus appetitus est
C diminutus. Sed in stomacho frigido signa sunt contraria prędictis: eo quia ei cōueniunt cibaria subtilia, & grossa in acetositatem conuertuntur in eo, & eius appetitus est excedens. Et stomachus siccus cognoscitur propter multam sitim, & eidem paucus sufficit potus: & quando nimium recipit potum, et tunc in eo fiunt fluctuationes. Sed humidus significatur a pauca siti: et desyderat talis stomachus humida, sicut stomachus siccus desyderat res siccas. & hoc est, quando humiditas, & siccitas inest per naturam, sed si inest accidentaliter, hoc fit per contrarium: eo ꝙ qui habet stomachum siccum, appetit humida: & qui habet humidum, appetit sicca. Sed ęqualis stomachus in paruitate & magnitudine cognoscitur, eo ꝙ tolerat quantitatem cibi conuenientis. & si paruus fuerit, noscitur ex tolerantia pauci cibi: & si partitur cibus in paucas partes, melius tolerat. Et stomachus magnus tolerat contrarium.

De signis complexionum, & sanitatis Testiculorum. *Cap. VII.*

SIgna temperantiæ, & sanitatis testiculorum sumuntur ab operationibus ipsorum, & ab accidentibus. Et dicimus ꝙ qui est temperatus in coitu, naturaliter habet temperātiam complexionis testiculorum. Et si multum affectat,

naturaliter habet calidam complexionem testiculorum. Et si cum hoc desyderio coniungitur sufficientia in faciendo, significat humiditatem coniunctam isti causalitati. Et quidam dicunt ꝙ quando complexio testiculorum est calida, tunc est generatrix masculorum plus quam fœminarum. & quando complexio istorum est frigida, tunc operatur contrarium, s. quia piger erit in coitu, & generabit filias. si cum frigiditate coniungatur siccitas, quasi priuatur ab hac operatione. Sed qui appetitum habet magnum, & debilis existit in tali operatione, eius complexio ad siccitatem pertinere videtur. Sed significatio complexionis horum membrorum ex parte accidentium apparentium in spermate est, quia in temperata complexione ipsorum est sperma temperatum in quantitate, & qualitate. Sed si testiculi sunt calidiores debito, erit sperma plus in quantitate, & spissius conuenienti. Et quando complexio eorum erit frigida, erit contrarium huius: hoc est quia sperma erit paucum, & non coctum. Et humidi as magis cōuenit huic operationi quam siccitas. Et pili etiam significan super complexionem horum membrorum, secundum ꝙ significant super alias complexiones, vt dictum est supra.

De signis complexionum, & sanitatis totius Corporis. Cap. VIII.

ISta sunt signa significantia super complexionem vniuscuiusq; membrorum principalium, & seruientium eis. Et cognoscendo ista, & comparationem vniut ad alterum faciendo, cognoscemus totius corporis complexionem temperatam & distemperatam. Eo ꝙ corpus, cuius complexio erit temperata, erit de necessitate mediocre inter maciem & grassitiem. & color erit albus mixtus rubedini, & capilli eorum sunt flaui tendentes ad rubedinem in tempore suę pueritiæ: & cum sunt facti iuuenes erunt capilli eorum nigri. & tactus temperatus inter caliditatem & frigiditatem, & inter asperitatem & lenitatem, & sensus eorum erit in vltimo temperantię. & intellectus eorum mediocris inter velocem & tardum. & hęc est via cognoscendi complexionem tēperatam. Sed complexionem, quę exit a temperantia, iudicabimus secundum multitudinem signorum. quia illa iudicabuntur ex aggregatione istorum signorum, hoc est ab accidentibus, & operationibus, sicut a grassitie & macie, & a colore, pilis, & alijs similibus. Sed est sciendum, ꝙ significatio coloris pilorum nō verificatur pro maiori parte nisi in temperatis climatibus: quamuis in quolibet climate possit aliquid comprehendi, comparando homines illius climatis sibijpsis. Verbi gratia in Theutonicis, & Aethiopibus, quando Aethiopes sunt nigri, & eorum capilli sunt in tortuositate vltima, non propter hoc eorum complexio erit calida: immo melius est attribuere hęc signa calori extrinseco, & dices quasi ꝙ sint frigidi. Et Theutonici, & Sclaui, qui stant in terris frigidis sunt albi, & eorum capilli sunt flaui, & plani. noc propter hoc dicendum est in istis, vt eorum complexio sit frigida. quod est, quia eorum complexio est in vltima caliditate. quia calor clauditur in partibus intrinsecis eorum corporum, sicut accidit in hyeme, & hoc sufficit in signis sanitatis secundum intentionem nostram.

De signis significantibus super Aegritudines in generali. Cap. IX.

DEinceps volumus loqui de signis significantibus super ægritudines. Et rememoreris semper eorum, quę superius diximus: hoc est, quia intentio mea in hoc libro non est ut multum loquar de rebus particularibus. quia iste liber non fuit factus pro illo, qui est solum medicus: sed vt nō inueniatur diminutus in radicibus scientiæ, secutus sum etiam de ipsis. Et si inuenis hic illud, quod inuenis in alijs libris, non ob hoc ipsum despicias: quia pluries cribrat homo modium vnum sabuli ad hoc, vt inueniat vnam margaritam.

Dicemus.

A Dicemus quod signa significantia super ægritudinem sunt genera, quorum quædam sumuntur ab accidentibus, quæ accidunt post diminutionem humorum in corpore: & quædam sumuntur a complexione corporis ab eius præparatione ad suscipiendas ægritudines: & quædam sumuntur a regimine antecedenti. Et quatuor tempora anni dant prognosticationem in ægritudinibus futuris similiter: & maxime permutationes, quæ fiunt in eis præter naturam. Et ista signa diuersificantur secundum fortitudinem & debilitatem. & ego volo ipsa narrare per ordinem. Iam dixi in his quæ præcesserunt, quod quando quantitas sanguinis crescit in corpore, ita quod nocet in quantitate solum, in eo quod quantitas est secundum dimensionem, hæc est nominata repletio secundum vasa. & quando crescit cum malitia qualitatis vt acuatur, aut vt permutetur ad qualitatem illius, s. vnius aliorum humorum aut plurium, hæc nominatur repletio secundum virtutem: eo quod hæc repletio habet euacuare vel euaporare, & dissoluere, & debilitare virtutẽ. quod est propter malitiam suæ qualitatis. Et propterea hoc sequitur casus appetitus, & difficultas motus. Et vniuersaliter propter hoc debilitantur, & lædũtur omnes operationes animales, & naturales: quod non accidit primæ repletioni. Et signa primæ repletionis sunt signa dominij sanguinis solum. & signa secundæ repletionis sunt signa dominij vnius trium humorum, aut plurium. Et propterea debemus enumerare signa significantia super excessum vniuscuiusque humorum istorum: & cognoscendo simplicia, cognoscemus composita.

B

De signis abundantiæ Sanguinis. *Cap.* X.

ET incipiemus a signis significantibus multitudinem sanguinis, & ab accidentibus, quæ eueniunt corpori propter illud. Et dicemus quod hoc significat fortitudo pulsus, & repletio vasorum: siue sint venæ, siue arteriæ: et grauitas capitis, & oculorum, & impedimenta virtutum animæ, & sensuum. Et vniuersaliter mala dispositio, quæ aduenit corpori hæc patienti, assimilatur malæ dispositioni lassitudinis, quæ prouenit ex labore extrinseco cum rubedine oculorum, & calore actuali in toto corpore: nisi homo habuerit exercitium in aere calido, & somnum profundũ, & somnia terribilia, & videntia res rubeas. sicut dicit Galenus de illo, qui somniabat balneari in dolio pleno sanguine: quia signa sanguinis in eo erant manifesta. & Galenus præcepit vt phlebotomaretur: sed Medici, qui erant de secta Erasistrati, præceperunt ne phlebotomaretur, & iniunxerunt ei exercitium. & quando facere cœpit, humores dissoluti discurrerunt per corpus, & mortuus fuit. Item in hora repletionis sanguinis fluit aliquando sanguis ex naribus, aut gingiuis. Et Arist. dicit quod sanguis corruptus fluit a naribus, & ano, & pustulæ quæ fiunt in corpore, & vrina spissa, &
C dulcedo saliuæ, & omnia hæc significant superabundantiam sanguinis. Et qui vsus est phlebotomia, sentit pruritum in loco phlebotomando, propterea sumuntur signa dominij sanguinis a complexione, & regimine ciborum, & potuum, & similium, & ab ætate, & tempore anni: tamen hæc signa necessario significant abundantiam sanguinis. quod est, quia aliquando complexio generat sanguinẽ: & si tempus, & ætas adiuuent, aut non. Et similiter hoc facit regimen absentibus omnibus alijs. & si regimen fortius erit in omnibus istis causis, tunc erunt signa significantia dominium sanguinis accidentia, quæ hic sequuntur.

De signis Choleræ dominantis. *Cap.* XI.

SEd signa significantia dominium choleræ sunt velocitas pulsus, & disruptio ipsius, & vrina subtilis ignea, & vomitus cholericus, & egestiones mordicatiuæ, & amaritudo oris, sitis fortis, & siccitas linguæ cum asperitate, & citrinitas coloris, & oculorum: sicut accidit in vicio icterici. Et si his cõiungitur tẽpus æstiuũ, & ætas iuuẽtutis, & dieta calida & sicca, & multũ exercitium, sicut artiũ calefaciẽtiũ, vt sunt ferrarij, & eorum similes: & tũc debemus sine dubio iudicare quod iste humor dominatur multum in corpore.

De signis dominii Melancholiæ. Cap. XII.

ET signa, quæ significant dominium melancholiæ, sunt nigredo vrinæ, aut rubedo declinans ad obscuritatem, aut ad viriditatē. Et aliqñ hoc sequitur incendium in stomacho, & habet appetitum caninum & nigredinem coloris, & maxime sub palpebra oculi. & sanguis phlebotomatus est niger, & multū coagulatus. & maior pars talia patientium est splenetica. Et si particularia signa iungantur istis, sine dubio iudicabimus ꝙ multum dominabitur in corpore humor talis. Et complexio, quæ magis apta est ad generandū hūc humorē, est cōplexio frigida & sicca, aut calida & sicca. & propterea raro inuenitur iste humor in corporibus albis & pinguibus. Et morphea nigra est signū fortissimum istius humoris: & etiam variolæ nigræ, seu morbilli.

De signis dominii Phlegmatis. Cap. XIII.

ET signum dominij phlegmatis sunt vrina alba, & vt color corporis sit albus, & pulsus paruus & rarus, & squaliditas totius corporis, & pigritia, & somnus, & tarditas digestionis, pauca sitis cum multo sputo viscoso. Et si cum his iunguntur res particulares, erit sicut dictum est ante: velut est ætas senectutis, & tempus hyemis, & regimen multæ quietis, & cibaria frigida & humida, & superfluitas comestionis. Et somnia similiter significāt super dominium istorum humorum. quoniam ille, cui superabundat cholera, somniat videre adustionem ignis: & cui sanguis abūdat, somniat videre res rubeas: & cui melancholia, videntur in suis somnijs ea, quæ ipsum terrere faciunt. et qui videt dormiendo maria, & pluuias, & sentit aerem frigidum, vel aquam frigidā, omnia ista significant abundantiam phlegmatis. Ista sunt significantia super dominium vniuscuiusque humorum, & vniuersaliter super ægritudines, quę accidunt propter hos humores. Sed lassitudo, quæ prouenit absque occasione manifesta antecedente, fit necessario propter dominiū istorum humorum, aut pluriū, sed lassitudo thetayca, & apostemosa fit ab abundantia sanguinis, sed vlcerosa est ex malicia qualitatis.

De signis prognosticis Aegritudinum futurarum per aerem, & tempora. Cap. XIIII.

ET postquam locuti sumus de signis significantibus super dominium humorum, deinceps volumus loqui de dispositionibus, quæ fiunt ab aliqua permutatione extra naturali: sicut illæ, quæ fiunt ex aere, quæ significāt ægritudines futuras. Et via, qua possumus cognoscere has permutationes est experientia: sed scire ipsas per viam demonstratiuam est difficile, aut impossibile. & propterea in hoc sunt recipienda testimonia Antiquorum, & memorari eorum breuiter, quæ dixerunt: & postea conabimur dare causas. Dixit Hippo. ꝙ quando fuerit hyems septentrionalis & inaquosa, & ver fuerit meridionale & aquosum, sequuntur ex hoc in æstate febres acutæ, ophthalmiæ, & dysenteriæ: maxime vero mulieribus, & humidis natura. Et huius causa est: quia si hyems fuerit sicca, generabit humores siccos. & generaliter humores adusti, qui facti fuerunt in autumno, non conuertentur simili tēpore huic ad frigiditatē & humiditatē, sed remanebūt secundū medietatem illius, quod superuenit ei in autumno: & postea veniente vere calido & humido, aggregabuntur in corpore humores contrarij adinuicem. veniēte postea calore æstiuo, putrefaciet ipsos humores propter humiditatem accidentalem, quam habebunt; & propter actū ipsorū erit calor putredinalis, qui generabitur, nociuior, & acutior. Vnde tūc propter hanc maliciam complexionis fient febres acutæ, & accidet fluxus ventris sanguineus, & ophthalmia. Et hoc accidet plus complexionibus humidis: quia sunt aptæ citius permutari propter talem aeris dispositionem. Et Hippo. adaptat

Tertia Aphorismorum aphori. 11.

Natura vēti septētrionalis est Meridionalis.

A siccitatem vento septentrionali,& humiditatem meridionali:eo ꝙ natura istorum duorum ventorum est has duas facere dispositiones.& causam istorum ostẽdam in loco nobiliori isto. Item Hippo. dicit.si in eodem anno post ortum caniculæ fient pluuiæ frigidæ,& venti flauerint septentrionales,tunc fient ægritudines terminabiles, & quietæ. & hoc erit propter temperantiam aeris calidi: quia pluuia aerem refrigerat.& similiter facit septentrio,quamuis sit siccus. & manifestum est ꝙ frigidus aer putrefactionem diminuit. Et vniuersaliter scias ꝙ causa ægritudinum,quas Hippo. his temporibus fieri dicit,est propter permutationem naturæ aeris.quod est,quia non fuit ordinata diuersitas naturæ temporum,nisi vt humores digerantur,& temperentur. quia humiditas hyemis temperat siccitatem autumni, & caliditas æstatis temperat hyemis frigiditatem. Sed quando hyems fuerit sicca,tunc remanebunt humores,sicut fuerant prius, & humiditas veris eos non temperabit:eo ꝙ ipsa erit humoribus his extranea : quæ omnes non adueniunt tempore competenti.& ob hoc, quando superuenerit eis calor æstiuus sine medio,tunc istæ ægritudines generabuntur.Sed si hyems fuerit humida,& superuenerit calor ęstiuus eidem cum medio, & istud medium est calor veris temperatus,& tunc non veniet tempus caloris antequam ipsa humiditas sit consumpta,& corpora receperunt defensionem,vt propter calorem nõ permutentur. Et vniuersaliter scias ꝙ quatuor tempora sunt cum quatuor humoribus,sicut cum quatuor elementis.quia si tempora resistunt,vt vnum elemẽtum aliud non vincat,vel superet, sic resistunt vt vnus humor alium non vincat.quia nisi esset comparatio,quam habet tempus cum quolibet humore, vnus humor a suo contrario corrumperetur. Item Hippo.quando hyems fuerit calida meridionalis & pluuiosa,& ver septentrionale inaquosum, fient fluxus sanguinis,& ophthalmiæ siccæ,& senibus reumata,epilepsiæ,& paralysis, & apoplexiæ,& prægnantes abortiunt. Et causa huius est,vt in tali dispositione ipsæ ægritudines fiant:quia cerebrum in tali dispositione superflue humectatur : veniente vero vere frigido,cum sui natura habeat humores dissolutos mouere,tunc frigiditas resistet suæ complexioni naturali,& tunc humores a frigiditate compressi distillabuntur.& ob hoc istæ ægritudines mouebuntur. Et si hyemis dispositio erit similis dispositioni veris prædictæ, aptius,& citius ægritudines istę fient:quia humores tunc temporis erunt congelati & immobiles, & ipsi tamen non sunt penitus denudati ab humiditate naturali. Et fluxum sanguinis hic intendit Hippocrates propter vlcerationem intestinorum, quæ fit propter reumata acuta,quæ fiunt ab hac permutatione. Et mulieres non abortiunt isto tempore, nisi quia vuluæ ipsarum tali tempore nimis humefiunt, & debilitatur, quæ in eis est virtus retentiua. & poterit esse vt etiam hac permutatione embryo lædatur, eo ꝙ propter humiditatem debilitatur. Et dixit Hippo. quando æstas erit parum pluuiosa, & autumnus calidus multum meridionalis & pluuiosus, tunc erunt hyeme fortes dolores capitis, tusses & raucedines, & in aliquibus fiet phthisis. Et causa huius est manifesta: eo ꝙ in tali autumno replentur capita multis superfluitatibus: & cum superuenerit hyems, comprimet cerebrum, & styllabunt ab eo superfluitates, nec poterunt digeri: & ob hoc istæ ægritudines fient. nam si remanebunt in capite, facient dolorem prædictum: & si fluxerint ab eo, facient ægritudines supradictas: & si fluxerit ad pulmonem, fient * tusses. Adhuc dixit ꝙ, si fuerit autumnus septentrionalis & siccus, fiet in complexionibus siccis ophthalmia sicca, febres acutæ, & cardiaca melancolia.quia manifestum est, ꝙ quando istud tempus in siccitate fortificatur,faciet ægritudines melancholicas.& febres hæ dictæ sunt ex humore melancholico:quamuis humor ille non sit velocis motus. Item dixit ꝙ ægritudines,quę fiunt temopore multum pluuioso,pro maiori parte sunt febres longę,& fluxus ventris,& epilepsia,& apoplexia: & synanchia. Et dixit Hippocrates,ꝙ paucitas pluuiæ salubrior est corporibus.& causa est, quia superfluis humiditatibus calor naturalis non bene dominatur. Et nõ est intelligendũ ab Hippocrate,vt laudet aerem siccum ex toto:qa aer nimis siccus inducit ęgritudines eisdẽ similes,Et propterea dicit alibi,ꝙ qñ est priuatio pluuię,fiunt febres acu-

[Margin notes: beside line 3: Scdo Epidi. | beside line 9: Diuersitas tẽporũ pp qd. | beside "B" (line ~19): B | beside line 23: Tertia Aphorismorum aphoris. 12. | beside line 36: C — Tertia Aphorismorũ. 13. | beside "* tusses": * a.l.phthises. | beside line 47: Tertia Aphorismorũ. 14. | beside line 49: Tertia Aphorismorũ. 16.]

tæ:quia aer temperatus secundum Hippocratem est mediocris inter multam & paucam pluuiã. Et tu debes scire ꝙ aer distemperatus in vna qualitatum, distemperantia superflua generat ægritudines eisdem similes. Sed aer pestilentialis fit corruptione suæ substantiæ. Et hoc accidit sæpe propter multam pluuiam tempore æstiuo: sicut dicit Hippo. ꝙ accidit in ciuitate Acaron: quia tota æstate fuit fortis pluuia: & propterea accidit habitantibus malus pruritus, & pustulæ maliciosæ: ita ꝙ aliquibus cadebant brachia, & pedes. Item corrumpitur substantia aeris ex vaporibus corruptis mixtis cum eo, sicut a vaporibus resolutis a cadaueribus, & a stagnis, quibus linum maceratur. Et similiter fiunt ægritudines pestilentiales a corruptione aquæ, & ciborum, sicut accidit tempore famis. Itẽ ęgritudines pestilentiales, quę fiunt a corruptione aeris, citius sunt ægritudines mortiferæ: quia aer putrefactus, vel corruptus velocius attingit cor. & propterea accidentia illarum febrium sunt mala propter malitiam anhelitus, quæ hoc operatur. & non apparet in illis febribus fortitudo, nec sentitur in eis magna læsio manifeste, eo ꝙ mala complexio dominatur in illis communiter in omnibus virtutibus corporis: sed illud, quod facit læsionem manifestam sensibilẽ, est mala complexio particularis vel diuersa. & scias ꝙ nõ omnis homo ægrotat propter permutationem aeris: sed illi, qui ad hoc apti sunt. Et quando tempora anni sequuntur eorum naturam, quasi non erunt causæ ægritudinum, quamuis nos videamus contrarium. quia ægritudines, quædam sunt magis propriæ vni tempori q̃ alteri, sicut sunt ęgritudines, quę fiunt ex humore simili illi tempori: quia sanguineæ in vere, cholericæ in æstate, melancholicæ in autumno, phlegmaticę in hyeme. quãuis in vere per accidẽs fiãt ęgritudines melancholicæ. & hoc accidit pp motum humorum, & eorum dissolutionẽ, & ebullitionẽ: quia in his temporibus adueniũt partibus oĩum similia accidẽtia, quæ adueniũt humiditatibus terræ nascentium. Quod dictũ est de signis significantibus ęgritudines ex parte aeris, sufficiat compendiose secũdum nostrã intẽtionẽ loquẽdo. Sed inueniũtur ęgritudines paruę, velut accidẽtia significãtia super ęgritudines magnas futuras: & nos dicemus de aliquibus earũ hic, & postea dicemus de signis significantibus super easdem ęgritudines, & earum cãs: quia multũ necessariũ est in hac arte. Et nõ expectes, vt dicam tibi res nouas, quæ non sunt dictæ ab Antiquis.

In Cranone secũdo Epidi. vel Thaso, vt in tertio eiusdem.

Egritudines quędam vno tpe quædam alio.

De signis prognosticis Aegritudinum futurarum per ægritudines paruas. Cap. XV.

ET dixerunt quidam ꝙ dolor capitis fixus, qui in Arabico nominatur [illegible]da, & hemicrania, quæ in Arabico nominatur sethica, perseuerans denunciat decursum aquæ ad oculum in fine, aut dilatationem pupillæ, quę in Arabico nominatur azabar. Et saltus faciei nominatur hachala: tortura vero nominatur lachora. & spasmus nominatur tasnec: & priuatio motus nominatur cadar: paralysis vero felce, Saltus faciei perseuerans multũ denunciat torturam oris. saltus vero totius corporis significat spasmũ humidũ. priuatio motus significat paralysim. Rubedo faciei, oculorum, & venarum, quæ sunt in eis, cum fluxu lachrymarum, & fuga a lumine cum forti dolore capitis, denunciãt apostema calidum in cerebro. Incubus (thebus dicitur) & vertigo (hahasta nominatur) perseuerans denunciant epilepsiam. epilepsia vero vocatur chision. Tristitia perseuerans sine causa denũtiat melãcholiam. Apparitio corpusculorum, velut muscarum & capillorum ante oculos denuntiat decursum aquæ ad oculos: nisi hoc accidens a stomacho proueniat. Reumata continua sine interpolatione faciunt timorem phthisis. Sudor multus perseuerans significat repletionem. Fetis syncopis crebra sine manifesta occasione perseuerans diu, mortem subitã nunciat. Repletionẽ superfluã habentes timemus ne ad sputum deueniant sanguinis, qui in Arabico nominatur vestadam: & etiam est signum apoplexiæ, & subitæ mortis. Et stupefactio sensuum, & relaxatio motuum significant apoplexiã. Grauitas lateris dextri circa hypocundria ægritudinem hepatis significat. Sterc[illegible]

A multum tinctum timorem ægritudinis icteritiæ significat. Squaliditas faciei, & tumor palpebrarum, & digitorum, manuum, & pedum futuram hyposarcā significant. Fœtor stercoris significat super nauseam, quæ in Arabico nominatur tacura. Vrinæ œtor putrefactionem, & febrem nuntiat. Lassitas, & mēbrorum cōfractio sine causa manifesta cum casu appetitus febrem denunciat. Vrina vstiua perseuerans vlcerationem in vesica & virga significat. Priuatio appetitus cum syncopi* colicam significat. Grauitas & extensio, quæ est sub ventre & in renibus, significat super ægritudinem renum. Stercus adustum in orificio ani vlcerationem intestinorum significat. Pruritus in ano perseuerans hemorrhoidas denuntiat, nisi in intestinis sint vermes nati. Multæ pustulę in corpore apostema magnum significant. Multa noda apparentia faciunt timere de nodo magno nominato dubellet. Morphea, & fortis rubedo faciei, & strictura anhelitus, & vocis lęsio lepram significat. Et vniuersaliter dico, ꝙ quando permutatur aliquid ex consuetis, significat futuram ęgritudinem: sicut est appetitus superfluus, aut diminutus, aut augmentū, vel diminutio in superfluitatibus, vel multus somnus, vel paucus, vel alia accidentia pręter ista.

Scđa Aphorismor. aphoris. quinto.

* a l. coliricā vel cholerā.

De Pulsu, & Vrina in generali. Cap. XVI.

B ET postquam locuti sumus de hoc genere signorum sufficienter, volumus nunc loqui de signis ipsarum ęgritudinum, quę significāt necessario vnā triū rerum, videlicet aut super quiditatem ęgritudinum, aut super causas ipsarum, aut super mēbrum, in quo est ęgritudo. Et multoties significat super hęc tria, quemadmodum de signis ęgritudinum, quę sunt in membris interioribus. Sed ęgritudines apparentes in superficie corporis non indigent signis, nisi significantibus causas ipsarum, ob hoc, quia illę patent sensui visus. Et vniuersaliter scias ꝙ signa non sunt aliud, nisi illud quod apparet in actionibus, & passionibus animalibus, & naturalibus, cum accidentibus quę prouenįunt ab eis. propterea quia inueniuntur duo genera signorum cōmunicantium pluribus ęgritudinibus. Et debemus primo tractare de eis, & postea narrabimus signa vniuscuiusque ęgritudinis propria. Et ista duo genera signorum sunt pulsus, & vrina. & significatio pulsus sumitur a cōicantia omnium membrorum cum corde. sed vrina sumitur a mensura digestionis in hepate, & venis. & propterea significatio ipsius non est pauca in significando ęgritudines membrorum virtutis nutritiuę. Et incipiendum est a pulsu: quia eius est cognitio melior.

Signa ęgritudinū necessario vnū ex tribus significant.

Quid signū.

Duo genera signorum.

De Pulsu, & de generibus, & speciebus. Cap. XVII.

C ET dicimus, ꝙ pulsus est compositus ex duobus motibus, hoc est motu dilatationis & motu constrictionis, & ex duabus quietibus, quę sunt inter duos motus, sicut declaratum est. quia inter quoslibet duos motus necessario sunt duę quietes. & etiam quia sapientes huius artis dicunt ꝙ ipsi comprehendunt has duas quietes: & maxime quietē, quę est post constrictionē. quia quies, quę est post dilatationem, est manifesta etiam illi, qui non est perfectus. propterea accidentia, quę essentialiter hoc comitantur, continentur vna istarum, hoc est aut in motibus, aut in quietibus. ᵃ Et propterea apparet ꝙ prima genera pulsuum sunt septem. Vnum est, quod sumitur a quantitate dilatationis. Secundum sumitur a quantitate temporis motus. Tertium a quantitate virtutis mouentis. Quartum a tempore quietis. Quintum a proportione duorum motuū, & duarum quietum. Sextum a permutatione pulsus, & sua assimilatione suę tēperiei. Septimum ab ordinatione motus & quietis, & in ordinatione. Sed tria sunt genera, quę consueuerunt iungere Medici istis septem. Vnum est, quod sumitur ab arterijs. Secundum a qualitate ipsius arterię. Tertium sumitur a dispositione substantię arterię. Sed ista tria non sunt propria in pulsu, inquantum est pulsus: quia pulsus, inquantum est pulsus, non stat nisi per motum, & quietem.

Pulsus cōponitur ex duobus motibus.

Quies post constrictionē difficilioris est cognitionis quiete post dilatationem.

a Gña pulsuum sunt septem.

Et primo volumus narrare species, quæ cõtinẽtur sub vnoquoq; genere, & postea dicemus causas vniuscuiusque generis, & speciei. quod est, quia quãdo ni cognouerimus eorum causas efficientes, tunc poterimus sumere plura signa ęgritudinum: eo ꝙ ipsæ eædem sunt causæ diuersitatis pulsuum. Et propterea quando inuenietur genus, aut species propriæ causæ, tunc erit signũ fixũ super istud genus, aut speciem ægritudinis. Et pulsus, qui fuerit plurium causarum, non significat super illam ægritudinem solum ipsam efficientem, nisi secum alia significatio adiungatur. Et deinceps volumus incipere narrare species pulsuum, & subsequenter eorum causas assignare. quia cum sciuerimus eorum causas efficientes, tunc possibile erit ꝙ ponemus eas signa super ægritudines: eo ꝙ ipsę eędẽ sunt causę efficientes earundem. Et ideo qñ erunt ex eis genus, vel species propriæ causę, tunc erit signum continuum super inuentionem illius speciei ægritudinis, vel generis. & quando erit ei plus vna causa, non significabit super ægritudinẽ agentem, nisi quãdo cum eo fuerit significatio alia. Verbi gratia, quia pulsus formicãs, qui est in hectica, est accidens continuũ super inuentionem illius speciei ægritudinis. & quando erit vna causa tantum ex pluribus, non significabit super ęgritudinem: vt pulsus diuersus, qui non significat super febrem putredinis: eo ꝙ pulsus diuersus est inuentus in febribus putridis, & in dolore stomachi. ergo hoc non est signũ declarans febrẽ putredinis proprie, nisi ei associetur aliud signum. & possibile erit ꝙ aliud signũ sit ex speciebus pulsuum, & ꝙ non. Et postquam data sunt signa significantia a Medicis causas pulsuum, tenentur determinare pulsum appropriatum vnicuique ægritudini: eo ꝙ maior pars pulsuum est cõposita, sicut pulsus significans super apostemata calida, quia est paruus, velox, inordinatus, & variatus multis variationibus. & in hac ægritudine pulsus ei ꝓprius est cõpositus semper. Et quidã pulsuũ sunt, quorũ est signũ definitiuũ super aliquã ęgritudinẽ, qñ associatur ei aliud signũ. v.g. qm̃ pulsus inordinatus, qui erit cum calore manifesto in corpore, & non erit in ore stomachi punctio aliqua, seu dolor, est signum certum super febrem putridam. Et postquam declarauimus quõ est significatio pulsus generaliter, redibimus ad numerãdum species, deinde dicemus causas vniuscuiusq;.

Alia diuisio pulsuum.

Et dicimus ꝙ genus, quod sumitur a quantitate dilatationis, diuiditur in pulsum magnum & paruũ & mediocrem, & in longũ breuem & mediocrẽ, & in largum strictum & mediocrem, & in eminentem profundũ & mediũ. Et magnitudo est, qñ arteria extẽditur superflua dimẽsione in oĩbus tribus dimensionibus, s. in profunditatẽ, latitudinem, & longitudinem. paruus est contrarius illi. & medius mediocritatẽ horum retinet. Longus est, qui extenditur in longitudinalẽ dimensionẽ plusquã in latitudinalem vel profunditatem: hoc est qui transit quatuor tangentis digitos. breuis autem est cõtrarius huic. sed medius horũ mediocritatẽ seruat. Largus est ille, qui secundum latitudinẽ vltra alias extenditur dimensiones. strictus illi est contrarius. sed medius medium tenet. Eminens est ille, qui in altitudine vltra alias dimensiones extẽditur. profundus vero est ei contrarius. medius vero mediocritatem seruat. Et istę species adinuicem componi possunt. sed difficile est hanc compositionem cognoscere tactu. istę sunt species sumptę a genere quantitatis dilatationis. Sed genus, quod sumitur a tempore motus, diuiditur in velocem, tardum, & medium. Et genus, quod sumitur a quantitate virtutis, diuiditur in fortem, debilem, & medium.

Alia diuisio scdm quãtitatem virtutis.

Et fortis est ille, qui extrema digitorum fortiter percutit. Et qui sumitur a tempore quietis, diuiditur in spissum, rarum, & medium. Et dicit Gale. ꝙ spissus est ille, in quo tempus quietis post suam constrictionẽ est paruum. sed rarus est contrarius illi. sed medius medium seruat. Sed hoc non percipit, nisi ille qui comprehendit quantitatẽ quietis, quę est post constrictionẽ. Et qui hoc nõ nescit, cognoscit differentiã inter pulsum velocẽ & spissum. sed hoc graue est inueniri. tñ non videtur impossibile multũ perfectis, qui sunt optimi sensus: qm̃ omnes homines non sunt ęquales in solicitudine, & bonitate intellectus.

Alia diuisio a ꝓportione temporis.

Sed genus sumptũ a proportione quatuor tẽporũ pulsuũ diuiditur in pulsum ęqui põderis, & non ęqui ponderis. Et ęqui ponderis est ęqualis, & habet compositionem duorum motuum adinuicem cõpositione naturali, & per viam naturę. & similiter habet compo-

A tionem vnius quietis ad aliam, & ēt illā, quę est motus ad quietē. Et istę compositiones diuersificantur secundum diuersitatem ętatum, temporum, & complexionum. Galenus dicit ꝙ istę compositiones naturales non inueniuntur nisi secundum vnam cōpositionum notarum musicarum proportionatarum et ordinatarū, quę est cōpositio dupli, aut partis. & dicit ꝙ minor proportionum sensatarū in pulsu, est illa, quę multiplicat quartum multiplicati comparatione vnius partis multiplicatę duarum partium. Et si ita est, vt dicit, mirabile est. Sed comparationes istas cōprehendere difficile est: quāuis multi homines in Musica eas comprehendant: propterea quia notę musicę habent superfluam extensionem, ita ꝙ minor dimensio illarum exemplo potest comprehendi, & est illa, quę multiplicat ex.36. partibus vnius partem vnam. Et ista verba sunt alterius sciētię, quę huic per accidens est necessaria hic parum. Sed in pulsu sunt tēpora breuia ad inueniendum hanc comparationē in eo adhuc magis: quia quies existens post spissitudinem difficile est inueniri: eo ꝙ arteria est sub carne. Et propter hoc elegerunt tangere hanc arteriam: eo ꝙ illa est latior, & propinquior loci principij. & has arterias tangunt Medici. Sed genus sumptum a sua similatione, & a sua diuersitate oīa pręterita genera continet. quod est, quia assimilatio pulsus est, vt oīa genera secundū vnū modū concurrant. hoc est, quia si est magnus, vt sit perseuerans in sua magnitudine: & similiter si est velox, tardus, aut ex alijs. Et pulsus diuersus habet duas species, aut in omnibus generibus, aut in vno, aut pluri-

Et dr̄ croma maioris perfecti.

Cur tāgatur illa arteria ī brachio.

B bus fit diuersus: aut in multis pulsationibus, aut solum in vna. Item diuersorum pulsuum quidam est ordinatus: & est ille, qui multis reuolutionibus suam diuersitatem conseruat. Et quidam est non ordinatus: & est ille, qui suam diuersitatem non seruat. Et conuenientius est vt species pulsuum diuersorum cum speciebus compositis computentur. & ego ex eis manifestiores dicam. Et genus sumptū a qualitate arterię, diuiditur in tres species, hoc est in frigidum, calidum, & temperatum. Et quod sumitur a substantia arterię, diuiditur in durum, mollem, & medium. Et quod sumitur a contento in arterijs, diuiditur in plenum, vacuum, & medium. Istę sunt species simplices pulsuum. Et inueniuntur pulsus compositi, qui habent nomina, quę dicenda sunt. Quia quidā eorum dicitur pulsus caprizans. & est qui variatur in vna pulsatione, in tarditate & velocitate. & accidit huic pulsui vt festinet, & stet, & cito redit, & suū motū cōplet. & appellatur caprizās, eo ꝙ suus motus assimilatur saltui capreoli. Et quidā nominatur cauda sorizina, qui semper variatur. quia aliqñ variatur ab augmēto ad diminutionē, & aliqñ a diminutione ad augmētū. & istud augmentū & diminutio aliqñ sunt proportionata, aliqñ nō. Et quidā dr̄ vndosus. & ille est, qui variatur in magnitudine & paruitate partiū organi in eminētia & ꝓfunditate, in strictura & largitate cū mollitie substantię organi: & declinat parum ad paruitatē, sed non multū. &

Alia diuisio.

Diuisio a qualitate.

Noīa pulsuū

C vniuersaliter suus motus assimilatur vndis maris, & ab eisdē nomē suscepit. Et quidam dr̄ vermiculosus, qui vndoso assimilatur: & est eo minor, & spissior. Et quidam dicitur formicans, & est minor istis duobus, sed est spissior. Et quidā dr̄ serrinus, qui vndoso in diuersitate partium similatur, tñ eis rigidior est. Et quidā dicitur bis pulsans. & potest esse vt iste sic denominetur per diuersitatem, quā in vna habet pulsatione, quia in eadem interpolat, & reuertitur. & potest esse, vt dicatur ꝙ duę pulsationes sunt vna: quia quies, quę est inter eas, non habet tēpus, quod mereatur dici tempus quietis. Et quidam dicitur tremulus. Et quidam dicitur tortuosus, qui percipitur talis, sicut si organum torqueretur. Et quidam dicitur arcuatus. quod est, quia est eminens in medio, & in extremitatibus profundus. Istę sunt oēs simplices species, & manifestiores, quę sunt in compositis.

De causis Pulsuum. *Cap. XVIII.*

DEinceps incipiemus narrare causas omniū. Et dicimus ꝙ causa magnitudinis pulsus est sanitas virtutis, et etiā sanitas instrumēti, & multa necessitas pulsationis. & propterea est iste pulsus signum dominationis sanguinis in toto corpore, & maxime si cum hoc iungantur velocitas,

& frequentia.quia hęc sunt testimonia multę necessitatis cum sanitate virtutis,
& instrumenti.Et causę parui pulsus sunt istis contrarię: hoc est si sint propter
debilitatem solum,aut inobedientiam instrumenti,aut propter necessitatis pau-
tatem.Et propterea, quando erit istius pulsus causa debilitas virtutis,necessario
significabit complexionem malam materialem dominantem super virtutem ip-
sam debilitantem:aut significat euacuationem superfluam,propter quam intrin-
seca virtus est dissoluta. Et quando fuerit causa ex inobedientia organi, neces-
sario significat malam complexionem siccam materialem:sicut accidit quando
dominatur cholera,aut melancholia,aut dominatur in toto corpore complexio
mala sicca non materialis,sicut est febris hectica:aut significat super congelatio-
nem,quę fit propter frigiditatem multam,aut propter extensionem arteriarum,
quę fit propter apostema. Sed qui fit propter paucam necessitatem, significat
paucitatem caloris.& aliquando aggregantur hęc omnia tria,& significat super
ista tria.Et causa mediocritatis est temperantia rerum supradictarum. Et causa
longi pulsus est paucitas virtutis:eo ꝙ non potest extendere arteriam in latitu-
dinem,& profunditatem secundum proportionem extensionis longitudinis.&
hoc est pro maiori parte propter ineptitudinem instrumenti,sicut est propter ri-
giditatem,& obturationem cutis. Et causę curti pulsus sunt oppositę causis lon-
gi.& hoc fit propter virtutis debilitatem.& potest esse vt sit propter instrumen-
ti rigiditatem,aut propter hęc ambo. Sed largi pulsus causa fortitudo virtutis
est cum aptitudine instrumenti. Et causę stricti sunt istis oppositę. Sed causę
eminentis sunt propinquę causis longi:excepto ꝙ virtus fortior est, quã in illo
vel alio:aut quia instrumentum est magis obediens.Et causę profundi istis sunt
oppositę.Et causa velocis est multa pulsationis necessitas.tamen non est neces-
sarium vt cum hoc adiungatur fortitudo:eo ꝙ pluries natura laborat cum velo-
citate loco fortitudinis,quando fortitudinem non habet.& hoc fit propter debi-
litatem virtutis,aut ineptitudinem instrumenti. Et causę tardi istis sunt cõtrarię,
idest non necessitas anhelitus,aut debilitas virtutis,aut ambo. & propterea est
hoc genus pulsus signum malę complexionis frigidę,materialis vel immateria-
lis,proprię vel communis:aut debilitas virtutis propter euacuationem pręambu-
lam,aut propter multos malos humores,qui dissoluunt virtutem propter malam
eorum complexionem,vel qualitatem. Et causę generis recepti a virtute sunt
manifestę. Et causę pulsus fortis,& debilis,quę sunt sumptę a virtute, manife-
stę sunt. Et causę spissitudinis eędem sunt cum causis velocitatis. & natura il-
lum operatur,quando non potest facere fortem,vel velocem. Sed causa rari est
propter paucam necessitatem cum abundantia frigiditatis. Sed genus sumptum
a proportione quatuor temporum pulsus est, quia eorum a via naturali exitus
est,vt motus dilatationis sit maioris comparationis ad motum constrictionis quã
debeat:& est vt maior sit necessitas inspirationis quã respirationis.Et quãdo mo-
tus constrictionis erit maioris cõparationis ad motum dilatationis debito, tunc
erit fortis necessitas ad euaporandum vaporem fumosum.Et quando quies erit
maioris comparationis debito ad motum,tunc erit hoc propter debilitatem vir-
tutis cum multa inspirãdi necessitate.Et similiter pmutatio cõparationis duarum
adinuicẽ quietũ est,sicut permutatio cõparationis duorũ motuũ,hoc est motus di-
latationis,& cõstrictionis.Sed genus sumptũ a similitudine,& diuersitate pulsus
est manifestũ:quia assimilatio nõ fit,nisi bonitate virtutis,et ordinatione ipsius,
vt causa permutationis est euaporatio virtutis,& ipsius debilitas. Et causa talis
permutationis est vna duarũ rerũ:aut ꝓpter aliquã rem, quę virtutẽ debilitauit
& aggrauauit,sicut dominium humorũ malorum:aut propter aliquã causam ca-
lorem intrinsecum cordis lędentem,quia distendit, sicut dolor oris stomachi.&
potest esse,ꝙ sit hoc propter debilitatem virtutis ipsius de motu instrumẽti: sicut
contingit in fine ęgritudinũ nocentium.ideo quia debilitas semper dicitur in cõ-
paratione.quia sicut contingit ꝓpter causam multorũ humorũ,sic nõ est impossi-
bile vt sit causa motus instrumẽti ipsius.Et qui diuersificatur in multis pulsatio-
nibus,minus malus est,sicut est ordinatus in diuersitate pulsus. Similiter est ma-
lus minus non ordinato:propterea quia ordinatus cõseruat suum circuitũ in hac

A diuersitate:& conseruatio non fit nisi dominio virtutis propter aliquem motum. Et causæ specierum in diuersitate compositarum hę sunt. quoniam causę caprizantis pulsus aliquando proueniunt ex ineptitudine instrumenti. Et similis causa est pulsus soricini: excepto ꝙ quando permutatur ab augmento ad diminutionem, est signum diminutionis virtutis: & si redit ad suum principium, significat vigorem virtutis: & si a diminutione ad augmentum deuenit, fortiorem virtutem significat. Sed vndosi pulsus causa est virtutis debilitas cum organi mollitie. & frequentia sua est sicut si virtus partem membri super aliam aggregat: ita vt iste motus motui vndarum maris assimiletur, qui ex multis compositus est motibus. Et vermiculosi pulsus causę istis similes sunt, tamen sunt debiliores. & similiter formicans. tamen & ipse vermiculoso debilior est. & propterea dictum est, ꝙ non sit formicans, nisi vermiculosus pręcedat. Causæ debilitatis virtutis sunt manifestę: aut propter euacuationem superfluam, ex qua euenit syncopis: aut destructionem caloris intrinseci: eo ꝙ causæ, quæ faciunt ægritudinē, sunt contrariæ ei, & nocent illi. Sed serrini pulsus causæ sunt virtutis debilitas. & est compositus ex debili & paruo. & in ipso sunt partes anticipātes & postponentes, sicut in vndoso: excepto ꝙ in isto siccitas magna est manifesta. & quia siccitas fit etiam ab extensione, est serrinus pulsus signum calidi apostematis: & maxime, quando est in membris neruosis. quod est, quia rigiditas plus fit
B ibi propter neruum. Sed bis pulsantis causa, hoc est martellini, est organi duricies. quia agit, sicut malleus super incudem percuties bis percutit. & secunda pulsatio per se est, hoc est propter rigiditatem nerui. Et causa tremuli debilitas est virtutis. Et tortuosus significat super spasmum. Et arcuati causa similiter debilitas est virtutis: quia æqualiter organi partes ferre non potest. Istę sunt causæ septem generum pulsuum breuiter dictę. Sed de pulsibus apostematū dicemus, cum loquemur de signis cuiuslibet ægritudinum. Sed causę trium generum pulsus istis coniunctarum manifestæ sunt a rebus antedictis, hoc est a causis malæ complexionis. Et quia istæ species pulsuum non possunt comprehendi in aliquo indiuiduo nisi comparato ad pulsum sani, qui in corpore temperatæ complexionis inuenitur, aut ad aliquam octo complexionum secundum Galenum, aut ad quatuor, secundum ꝙ apparet a radicibus naturę: & iterum sanorum pulsus alter ab altero diuersificatur: & propterea eorum diuersificationem oportet nos cognoscere. quia si hæc ignoramus, ægrotantium pulsus minime cognoscemus. quod est, quia pulsus ægri non cognoscitur, nisi propter comparationem corporis sani, vt cognoscat diuersitatem complexionis ipsius. Et propterea necesse est ei, qui vult in hac scientia perfectus esse, vt se exerceat in cognitione pulsus sani, vt cognoscat diuersitatem complexionis ipsius, & vt cognoscat causas per-
C mutantes pulsum. quia nisi hoc cognouerit, posset errare, & opinari, ꝙ pulsus sanorum est pulsus ægrorum.

Quomō cōprehēdātur species pulsuum.

De diuersitatibus Pulsuum per res intrinsecas. *Cap. XIX.*

ET dicemus diuersitatem pulsus complexionum. Pulsus naturalis calidę complexionis maior est, & velocior pulsu temperatę. & potest esse vt sit frequentior. Et frigidę est contrarius paruior, & tardior tēperata. & possibile est vt sit magis submersus. Et pulsus siccę complexionis est cum paruitate durus: propterea quia duricies non est obediēs extensioni. Et pulsus humidę mollis declinans ad fortitudinem, & magnitudinem: quia in hoc humiditas obediens est. Et pinguedo, & macies habent significationem in actu pulsus. quia pulsus in corporibus macilentis euidentior apparet quam in pinguibus: eo ꝙ in corporibus pinguibus est pulsus quasi sepultus, & habet spissitudinem, & propterea habet fortitudinis diminutionem. Et ætates sunt ex rebus, quę ponunt diuersitatem in pulsu propter diuersitatem datam a complexione. quia pulsus puerorum ex parte caloris est velox, & ex parte debilitatis virtutis est spissus. & pulsus iuuenum est fortis propter eorum calorem & fortitudinem, & est rarior pulsu puerorum, & pulsus senum debilis est, rarus, & tardus, Et se-

xus similiter est ex rebus, quæ diuersitatem ponunt in pulsu. quod est, quia pulsus marium est fortior, & maior pulsu fœminarũ: & pulsus mulierum minor & debilior. sed est velocior, eo ꝙ velocitas eis est loco fortitudinis. Istę sunt causę mutantes pulsum. Et somnus, & vigilia similiter habent operationes in pulsus permutatione.

De causis permutantibus Pulsum ab extrinseco. *Cap. XX.*

SEd rerum extrinsecarum, quę pulsum permutant, quędam sunt in quatuor temporibus anni, & quædam in cibis & potibus, & in balneis aquæ calidę. Similiter & accidentia animę sunt ex his, quę permutant pulsum. Et ex his, quę permutant, antedicta sunt in cognitione pulsus. Et a rebus, quę superueniunt corpori a quatuor qualitatibus, poteris pulsuum diuersitatem cognoscere. verbi gratia, quia cibus, quando est nouiter in stomacho susceptus, pulsum ponit paruum, & debilem, & occultum. & quando digeritur, ponit contrarium. Et hoc est, quia cibus ant. quam digeratur, calor naturalis ab eo est sepultus, quemadmodum ignis a multis sepelitur lignis. & quando digeritur, tunc calor inualescit naturalis. Et propterea in nostris diximus radicibus, ꝙ cibus ex parte eius est similis, & ex parte est contrarius. Et simile est in somno, & in vigilia. quod est, quia somnus factus propter cibum non fit, nisi quia calor naturalis a cibo est oppressus, & vigilia pro maiori parte fit facta digestione. Sed permutatio propter tempus anni a se non est multum occulta, quia pulsus veris est calidus & humidus, sicut est in habentibus complexionem eandem. & similiter alia tria tempora se habent. Et qui opinantur ꝙ pulsus autumni est similis pulsui veris in fortitudine, frequentia, aut temperie, penitus errat: propterea quia in illo tempore virtutes sunt diminutę propter paucum calorem spirituum, immo isto tempore est quasi similis senum virtuti: quia istud tempus tempori senectutis assimilatur. Et propterea tunc plurima terrę nascentia senescunt. & etiã virtus generatiuã in isto tempore in vegetabilibus, et animalibus debilitatur. Et similiter regiones habẽt operationem in permutatione pulsus, & complexionem permutant. Iam dictum est sufficienter de pulsibus. & qui petierit vltimiorem particularitatem in scientia pulsus, perquirat ipsam in libris Spicatorum.

De Vrinis generaliter. *Cap. XXI.*

Accidentia vrinę qd significant.

ET deinceps volumus loqui de vrinis. Et dicimus ꝙ accidentia, quæ apparent de vrina, sicut superius dictum est, quędam significant digestionẽ hepatis, venarum, & membrorum: & quædam significant ægritudinẽ renum, & vesicę. Sed primo volumus narrare signa apparentia in vrina, sicut superius dictum est, quæ significant digestionem hepatis, venarum, & membrorum: et postea dicemus vniuscuiusque significationem specierum. Et res, per quas significat vrina, sunt trium specierum. prima est vrinę color, secunda est substantia, tertia est contentum. Et color vniuersaliter diuiditur in quinque partes, quas diximus quinque genera. Primum est color citrinus. & habet multas species, sicut palearis, & citrinus, & post assar, et post illũ vacatinus, qui croco assimilatur, & post illũ, qui assimilatur croco rubeo. Secundũ genus est coloris rubei. & illud habet gradus, sicut color, qui nominatur asaab, idest color rubeus mixtus cum quadã albedine, sicut est in rosa: & qui nominatur chymos, qui est vt sanguis: & rubeus, qui in superficie habet nigredinem, & dicitur azima. Et tertium genus est color viridis. & habet gradus, sicut fisticus, & sicut giniat, & sicut cœlestis, qui in Arabico dicitur elsemet miza: et sicut nigellinus, et sicut porrinus. Et quartũ genus continet colorem nigrum. & habet gradus, videlicet quendã qui declinat ad obscuritatem quandam, & quendã qui declinat ad citrinitatem, & quendam qui declinat ad melenzanum. Et quintum genus dicitur album equiuoce de vrina, vel de aqua, sed albus est ille, qui vere color albus

Triplicia sũt signa in vrina.

Genera colorũ vrinę.

A est. & quidam est qui spermati assimilatur, quidam assimilatur lacti. Isti sunt simplices colores vrinę. Et sunt alij multi compositi colores, de quibus dicere hoc non est necessarium: sicut color oleaginus, & qui assimilatur loturę recentis carnis, & similes. Et secundum significatum sumitur a substantia. & substantia quædam est subtilis, quædam grossa, & quędam mediocris. Et hoc sumitur quatuor modis. Vnus est, vt vrina sit subtilis, & postea ingrossetur. Secundus est, vt sit grossa, & postea subtilietur. Tertium est, vt fiat subtilis, & remaneat subtilis. Quartum est, vt fiat grossa, & remaneat grossa. Item quædam substantia est clara, & quædam obscura: & clara naturaliter substantiæ subtili coniungitur. Tertium significatum est contentorum. & contenta vrinarum sumuntur a colore, substantia, loco, & dispositione. quam quoddam est album, spissum, & coctum, & stat in profundo vasis, & ipsius partes sunt æquales, vt figuram habeat pineatam: & istud est naturale, quod appellatur in Arabico, & dicitur ātenorum. & quoddam furfuri assimilatur, & quoddam saniei assimilatur, & quoddam est sanguineum coagulatum, & quoddam assimilatur pilis, & quoddam arenulis, & quoddam assimilatur partibus ferramenti, & quoddam assimilatur ferri squammis. Et hæc omnia sunt prçter naturam: sicut color rubeus, niger, & obscurus sunt prçter naturam. & quoddam est in parte superiori, & quoddam in media, & quoddam in infima. Et quoddam est naturale, cuius
B totum est æquale in omnibus partibus suis: & etiam a quo partes grossę a subtilibus diuiduntur.

De significationibus Vrinæ sumptis ex eius Colore. Cap. XXII.

ET postquam breuiter dicta sunt signa, quę ab vrina sumuntur, deinceps dicemus eorum significata, & incipiemus a colore. Et dicimus ꝙ vniuersaliter colores citrini cum eorum gradibus significant admixtionem choleræ cum vrina. Sed eorum naturalior color est citrinus. & alij qui sunt a cholera, omnes excessum caloris significant: tamen secundũ ꝙ propinquiores sunt igneo colori, sicut color cholere vitellinæ, qui assimilatur colori vitelli ouorum de die natorum, quam dicit Galenus calidiorem omnibus speciebus cholerę esse. Sed colores rubei vniuersaliter significant dominium sanguinis, & virtutis debilitatem: & maxime illa, quę declinat ad rubedinem, super quam est nigredo: sicut significat illa, quę declinat ad igneitatem, plus quam super choleram. Et dicitur ꝙ aliqui in febribus acutis fundunt sanguinem per vrinam: quamuis in eis non sit vena fracta. & hoc significat periculosam crisim, aut dominium sanguinis quantitatiuum. Et nigra vrina significat adustionem, & super dominium fri
C giditatis. quod est, quia ca or, & frigus hęc duo faciunt. Sed quod a caliditate prouenit, habet signa pręambula caliditatem significantia. sed quod a frigiditate prouenit, viriditas, aut fuscedo præcedit, & vniuersaliter alij colores frigiditatem significantes. Et aliquando fit vrina nigra propter admixtionem cholerę nigrę propter expulsionem cholerę nigrę, quę a natura fit, sicut in spleneticis fit. Et omnis viriditas significat frigiditatem, excepta illa, quæ zinaria nominatur, & porrina: nam illę fortem adustionem significant. Et non est dubium, quin fisticina, & indica seu cœlestis significent super caliditatem. quia videmus vrinas cholericorum mixtas viriditati cum citrinitate. & quia viriditas est principium nigredinis, ob hoc causę, quæ faciunt nigredinem, eædem sunt cum causis, quę viriditatem operantur: excepto quia in viriditate sunt debiliores. Et vrina alba & clara, sicut aqua, significat digestionis defectum, & virtutis nutritiuę debilitatem, aut oppilationem, aut vtrunque. Et vrina, quę spermati assimilatur, significat humorum phlegmaticorum frigidorum crudorum abundantiam: & vt plurimum apoplexiam, aut similem ægritudinem significat. & pueri hanc habent vrinam, quando epileptici fiunt. Et possibile est vt hęc vrina sit signum crisis in ægritudinibus phlegmaticis. & possibile est vt sit color albus in ęgritudinibus acutis. Sed est plurimum perditionis signum: quia significat ascensum choleræ ad superiores partes, & ibi facit apostema. Et aliquando vrina erit

rubea, & ægritudo erit frigida. & hoc accidit propter fortem dolorem, vt in c ca: aut propter oppilationem viarum, quę currunt a felle ad intestina: quia te est necesse vt ille humor exeat per vrinam. & alię causę assignantur: sed isti sufficiant. Sed colores compositi, sicut lotura carnis, significant debilitatem vi tutis hepatis, aut renum. Et vrina, quę oleo assimilatur solum in colore, ossi febrem significat: eo ꝙ pinguedinem liquefieri in membris significat: excep ꝙ hanc nigredo non pręcedat. ꝙ si hoc esset, casum virtutis significaret. & q dam dicunt ꝙ hęc vrina in acutis febribus apparet: & secundum illos materi rum pinguium signum est criticum, sed hęc accidit raro.

De significationibus Vrinæ sumptis ex Substantia eius. Cap. XXIII.

SVbtilis vrina defectum digestionis significat: eo ꝙ digestio necessario m teriam ingrossare debet: & defectus digestionis fit propter humorum c ditatem, aut propter defectum virtutum, aut propter cibi & potus multi dinem. Et ex rebus multum adiuuantibus subtilitatem vrinæ est viaru oppilatio. & propterea vrinę calculosorum subtiles sunt. & si post subtili aten apparet grossa substantia, signum est ꝙ natura incipit digerere. Sed si ab ip principio apparuit grossa: & in eadem grossitie manserit, significat multam h morum ebullitionem a calore extraneo factam. et propter hoc est malum sign Sed vrina grossa, quę post subtiliatur, & iterum ingrossatur: quamuis hęc oper tio a natura procedat, pigritiam naturę significat post incœpti operis princi Et si grossities propter motum humorum fuerit, hoc est bonum signum. quod ex quia significat ꝙ natura digerere incœpit. Et quidam hoc reprehendere vol tes dixerunt ꝙ non sunt aliqua signa tenenda in vrina, nisi ex opere naturę i terioris. sed si ab aere extrinseco fuerint, tenenda non erunt. Sed isti ignorant aer non operatur in vrina res diuersas, nisi propter pręparationem, quam ab teriori natura capit. Et vrina, quæ in principio ęgritudinis a parte naturę app ret grossa, & postea subtiliatur, longitudinem ęgritudinis significat. Et iam ctum est, ꝙ puerorum vrina naturaliter est grossa, & iuuenum subtilis.

Puerorũ vrina grossa & iuuenũ subtilis.

De Hypostasi Vrinæ, & de eius significationibus. Cap. XXIIII.

Hypostasis est superfluitas tertiæ digestiõis. Idẽ tertio de differentijs febris, capite 6. sed primo prognosticorum vltimo, uult quod sit humor non digestus ab hepate.

HYpostasis sanitatem denuntians debet esse in fundo, & esse alba, lenis æqualis, & in forma pineata in fundo: eo ꝙ est superfluitas tertię dige stionis, & de natura superfluitatum est vt sint graues. Alba: quia me bra non nutriuntur ex sanguine, nisi postquam est dealbatus, & eis a similatus. & propterea erit color superfluitatis sicut color nutrimenti, quando v tus nutritiua sequitur suum cursum naturalem. Lenis, & ęqualis propter digesti nis temperiem. Et quia hęc temperies ęqualis est in omnibus suis partibus, de bet esse pineata. propterea ꝙ hęc figura proportionis æqualitatem omnium su rum partium in lenitate & grauitate ostendit. & quia actio caloris in hac form dominatur, & etiam corpora grauia naturaliter extenduntur et dilatantur: sed l uia in seipsis aggregantur, & petunt ascensum, quousq; acuantur, sicut accidit f mæ ignis. Sed significatio, quę a loco sumitur, est hęc: videlicet, quia illud, qu stat in parte superiori, quod nebula appellatur, significat principium apariti nis digestionis, dummodo sit alba. Et propter hoc dicit Hippocrates, ꝙ si vri nubem albam quarta die fecerit, crisim in septima indicabit. sed quę stat in me dio, significat digestionis crementum. & quę est in fundo, perfectam digestion gestionem significat absolute, dummodo in hoc perseueret conuenientibus d bus. Sed si modo apparet, modo vero non, significat naturę debilitatem, & illi impedimentum. Et est sciendum ꝙ aliquando in vrina apparet hypostasis a ba, quando materia est phlegmatica, non cocta. & hęc differt a naturali, co ipsius partes sunt diuersæ, Sed color citrinus hypostasis significat citrinę chol

Nebula dr̃, qñ est in superiori parte. Ras. 10. ad Almã. c. 30. nephilis, q̃ supnatat:

A rę dominiũ, quod virtutem impedit digestiuam. & ob hoc signũ est malum. Sed rubea solum significat materiam multam, & pigritiã naturę, quę ipsam propter hoc hęc hypostasis longitudinem ægritudinis significat. sed est salubris, nisi malum aliquod apparuerit signum. quod si apparuerit, significat mortem longo tẽpore * pręcedẽte, quod est, quia hoc malum signum adiunctum significat ꝙ hęc materię multitudo virtutibus in fine dominabitur, & ipsas vltimo prosternet. Et si eidem bonum signum copulabitur, contrarium significabit. Sed malum, quod hęc hypostasis significat, non est nisi ex parte quantitatis. & ob hoc pro maiori parte est signum salutis. Sed color niger in febribus acutis est vstionis signũ. & propter hoc mortem significat. Sed differentia, quæ est inter hanc hypostasim & humorem nigrum, quem expellit natura per viam crisis, est ꝙ hęc hypostasis est in vasis fundo. Sed humor expulsus in vrina est dispersus. & propter hoc diuersitas loci diuersam ponit intentionem, hoc est, quia quando hypostasis nigra est suspensa, minus est mala hypostasi in fundo decumbẽte. quod est, quia significat alicuius digestionis principium, quamuis sit mala, & minoris est grauitatis. Sed quę est in fundo, malam digestionem complete significat. Et quando hypostasis est obscura, frigiditatem naturę, vel caloris naturalis extinctionem significat. Et hypostasis alba ginaria multitudinem motus humorum, & defectũ digestionis significat.

B Sed corpora hypostasium extra naturam multarum manerierum sunt. quia quędam sunt, quę tritico fracto assimilantur: & quędam quę orobo assimilantur. & significant hę membrorum liquefactionem, aut humorũ vstionem. & propterea in ægritudinibus acutis sunt malę. & si habuerint colorem rubeum, humorem sanguineum vstum significant, aut partium hepatis, aut lumborum significant adustionem. Et dicitur ꝙ citrinus in lumbis magis sit pro prius. sed laminosum est pessimum. quod est, quia membrorum radicalium liquefactionem, & incisionem significat. Sed furfureum aliquando fit propter scabiẽ vesicę, & aliquando fit propter liquefactionem membrorum. & quod differre facit illud, quod ex scabie uesicę, aut ab alio, est ꝙ in ipso pruritus in partibus virgę sentitur. & vniuersaliter quandocunque hęc accidentia passioni, vesicę adiũguntur. Et arenosum significat, aut lapidem coagulatum, aut incipientem coagulari. & si fuerit rubeum, lapidem in renibus significat: & si fuerit album, lapidẽ in vesica demonstrat. Et saniosum apostematis rupturam significat in vrinę mẽbris locati. Et sedimen habens pilos similes capillis, humiditatem grossam in renibus a colore extraneo generatam significat. Et sanguineum coagulatum apertionem venę, aut apostema in vrinę vijs significat. Et quod dictum est ad pręsens de significatis vrinę, sufficiens est quantum ad nostram opinionem.

Margin: ene orema, est ĩ medio: hypostasis i fundo. Ex hoc corrige literã Auic. li. prĩo sen. 2. doc. 3. c. 6. Vide tertio Theizirtra. primo. ca. 7. * a. l. procedentem.

Margin: Corpora hypostasiũ multiformia.

C

De signis Aegritudinum membrorum intrinsecorum, & extrinsecorum in generali. Cap. XXV.

DEinceps nos dicemus de signis cuiuslibet ęgritudinis in membris manifestis, & occultis. Et secundum ꝙ dictum est, quędam ęgritudinum sunt in membris extrinsecis, & sunt manifestę per se. & significatio in istis non est necessaria nisi in causis. Sed ęgritudines, quę sunt in partibus intrinsecis, tribus modis significatione indigent. vnus est ex parte membri patientis. secundus est significatio qualitatis ægritudinis. tertius est significatio ægritudinis causę. Et incipiemus a significationibus ęgritudinum intrinsecorum. Et dicemus ꝙ iam dictum est, ꝙ ægritudines complexionales habent duas species, videlicet materialem, & non materialem. Et hę duę species aut toti corpori communicant, aut parti. Et quando materialis ægritudo est in vno membro, aut fixa est in vijs suis, aut in eius essentia, sicut apostemata, & vlcerationes. Et significatio illius, quę est in vijs, est de genere significationum extrinsecarum, vel intrinsecarum ęgritudinum. Sed apostemata intus, & extra fieri possunt. Sed ægritudinum officialium quædam fiunt in partibus extrinsecis corporis, sicut dilatatio, & dissolutio, quæ fiunt manifestæ sensui: & quædam

Margin: Aegritudines complexionales bipartitę.

flunt in partibus intrinsecis corporis, sicut oppilatio, lenitas, & asperitas membrorum.

De signis febris Ephemeræ. Cap. XXVI.

ET incipiemus a mala complexione vniuersaliter totum corpus ambiente, quę febris nuncupatur. & incipiemus a febre diei. Et dicimus ꝙ ipsam semper pręcedit aliqua ex extrinsecis causis efficientibus: excepto ꝙ hęc in ipsa non est ex signis proprijs. quod est, quia cum febre diei semper hoc inuenitur. sed non conuertitur, vt semper talibus causis stantibus, necessario febris adsit. Et propterea instandum est, vt signa propria cognoscamus, & etiam communia ad credulitatem fortificandam adducamus, & etiam quia valent ad contrarium remouendum. Et huius febris signa propria sunt duo. Vnum est, ꝙ pulsus in hac febre varius non est. quod est, quia varietas non fit in putridis febribus, nisi propter humorum multitudinem, aut malitiam. Secundum est, ꝙ vrina suum naturale sedimen non mutat: quia in hac febre vrina non mutat nisi colorem. & hypostasis non egreditur a solito, nisi propter humorum putredinem. & ob hoc necesse est vt in hac febre hypostasis a solito non mutetur. Et ex significationibus aliquando erit, vt in hac febre accidentia fortia non sint, & est lenti caloris non inflammantis. & vt plurimum semel accidit, vel forte ter aduenire potest. & dicitur ꝙ quando patiens intrat balneum, & horripilationem non sentit, ꝙ tunc est ephemera. Et hę sufficiunt significationes in febre diei.

Signa ppia febris duo.

De febribus Putridis, & de earum signis in vniuersali. Cap. XXVII.

Febriū vniuersaliter sūt duę species.

ET dicamus de putridis. Harum febrium vniuersaliter duę sunt species: vna in omnibus venis fit, & alia fit in humoribus digestionis membrorum. Et differentia, quę est in his duabus speciebus, talis existit. quod est, quia febris, quę fit ex materia existente intra venas, interpolationem non habet, neque typum: quamuis paroxismus aliquando plus fortificetur alijs diei temporibus. sed febres, quarum materia est extra venas, habent interpolationem, circuitus, & typos. Et causa, propter quam habent circuitus, est, quia humor, qui putrefieri debet, non putrefit simul & semel. quod est, quia in eo pręparatio putrefactionis nō est completa, sed paulatine in putrefactione procedit, & hic sequitur modus ordinationis. quod est, quia hęc operatio secundum aliquem modum est naturalis. quod est, quia natura in hoc regimen habet, eo ꝙ est putrefactio cum digestione; & propterea varietas ordinationis in circuitibus signum est malum. Et non est hęc operatio attribuenda calori putredinali simpliciter, sed calori naturali: eo ꝙ in materia non naturali operatur, sicut in multis vijs naturę reperitur. Et rationes Galeni, quibus conatur attribuere ordinem circuituum substantialiter calori putredinali, hic infringuntur, et nostras radices naturales non sequuntur, quę super Philosophiam & Metaphysicam inscribuntur. & qui illas non intelligit, hoc non confitebitur. Et propterea mea sententia penitus est, ꝙ natura istos circuitus cum calore intrinseco operatur: quamuis superuenerit huic calori aliquid extra naturam in quantitate, aut qualitate, in eo ꝙ est agens in materia non naturali, videlicet in humore ægritudinem faciente. Et accidens, quod cum humore aduenit, est simile in hoc accidenti, quod ei aduenit cum cibo. quod est, quia incontinenti sumpto cibo infrigidamur. Et non est inter hęc duo differentia, nisi ꝙ accidens, quod aduenit propter cibum, est naturale, quia cibus est naturalis. sed quod aduenit cum humore, est pręter naturam: quia calor, cum materię primo obuiat, sepelitur, & postmodum acquirit victoriam super ipsam, & augmentando ad suum reuertitur esse, quando ipsius digestio fuerit perfecta. Et iam bene exposuimus omnia in tractatu, quem

A fecimus super libro de febribus Galeni. Et illę ordinationes circuituum diuersificantur secundum naturam humorum, & quantitatis facientis febrem, secundũ ꝙ infra dicemus. Et causa, quare febres, quę sunt intra venas, interpolationem non habent, est, quia quando in parte humoris putridi calor accenditur, non potest ipsum natura dissoluere, donec alia particula accendatur. & hoc propter solidationem vasorum contingit. & propter eandem causam etiam typus non fit: & etiam quia illud ex eo, quod dissoluitur a membris sensibilibus, non sentitur. Sed putrefactio, quę in humore fit, qui extra venas est, huic contraria existit, propter euaporationem, quę per porositatem membrorum fit. & propterea sunt in istis circuitibus typi propter sparsionem humoris pungitiui super mẽbra sensibilia, aut humoris ventosi: propterea quia typus magis appropriandus est humori mobili ventoso quam fixo. Et signa propria febrium putridarum sunt duo. vnum est, ꝙ vrina in principio hypostasim non habet: propterea quia calor est impeditus propter humoris digestionem. aliud est, ꝙ pulsus est varius & diuersus. Item alia sunt signa istarum febrium a signis significantibus duas species repletionis, hoc est secundum vasa, & secundum virtutem. Ista sunt propria signa vniuersalitatis febrium putridarum. Signum febriũ putredinalium duo.

B *De signis febris Cholericæ.* Cap. XXVIII.

SEd signa propria vnicuiq; febris sunt hęc. Scias ꝙ signa febris, quę fit ab humore extra venas, et in febre cholerica, sunt typus fortis pungitiuus. Et pulsus in principio istius febris est paruus, rarus, & debilis. & hoc est propter humorem, qui calorem obruit naturalem. & propterea refrigeratur corpus in principio paroxismorum, ex eo ꝙ calor naturalis ab humore opprimitur putrido. Et quando calor extraneus generatus in humore putrido calori naturali admiscetur, tunc crescit, & per totum corpus augmentatur. & propter hoc pulsus in eodem statu non permanet, sed propter caloris crementum crescit, & fortificatur. Et vrina in hac febre pro maiori parte est ignea: & patiens penitus affligitur siti: & aliquando his iungitur amaritudo oris. Et dicitur, ꝙ quãdo hęc febris dicitur pura, ꝙ ipsius paroxismi ad plus vsque ad duodecim horas prolongantur. Et circuitus huius febris est tertianus: sed tamen non conuertitur, quia non est necessarium ꝙ omnes febres, quę habent circuitum hunc, sint de cholera, sed possibile est vt sint duę quartanę, aut duę quintanę. & hoc non accidit nisi in principio ægritudinum. Ista sunt signa própria huius febris. Et aliquando significationes istę rebus communibus fortificantur, hoc est quia complexio, aer, ætas, & aliud regimen huic humori comparantur. Et aer cum
C hoc humore comparationem habet modis duobus: vnus est secundum suum tẽpus naturale, vt est ęstas, quę est calida & sicca: alius est, quando egreditur suũ cursum naturalem ad caliditatem & siccitatem; quamuis tempus per sui naturã debeat esse frigidum. Sed febres, quę paroxismos non habent, istis communicant, exceptis circuitibus, & typo. Et in hoc genere ingreditur febris: quę causus nuncupatur, cuius materia intra venas est: & maxime circa os stomachi, & hepar posita est. propterea in hac febre non est rigor. Et sitis fortis huius febris proprium signum est. Et peior specierum causi est illa, q̃ fit a choler zinaria, aut prasina. Et illius paroxismus longus est propter inobedientiam humoris illius ad digestionem recipiendam. Aer hẽt duas cõparationes cum humore febris cholericæ.

De signis febris Phlegmaticæ. Cap. XXIX.

ACcidentia magis propria huius febris sunt, quia in principio extrema infrigidantur, & est tempus frigoris longum, sed paulatim inualescit, & quando incipit calor apparere, redit frigus, & fortificatur super eũ. Et tempus paroxismi istius febris decem octo occupat horas. Et calor istius febris non est mordicatiuus, nec furiosus, & propterea primitus tactui non

manifestatur. Et huius febris pulsus rarior, & minor est pulsu febris tertian in quolibet quatuor suorum temporum. Et vrina in hac febre est subtilis & al ba, aut spissa & obscura. & si calor putredinalis est fortis, & phlegma putrum est, tunc possibile est vt vrina sit rubea, & palpebrę patientis tumidę erunt. E in pluribus horum patientium os stomachi est frigidum. & si vomitus euenit phlegmaticum euoment. Et aduentus ipsius paroxismi omni die signum propr non est: quia duę tertianę hunc eundem faciunt paroxismum. Paroxismus lo gus est propter ipsius humoris tarditatem. & paroxismi ipsius plus continua tur quam cholerę paroxismi: quia iste humor putrefactioni magis est appropr tus. Et adhuc propter longitudinem paroxismi aduenit humori non corrup pręparatio putrefactionis propter longam moram caloris extranei in corpo diu permanentis. & hoc propterea accidit, quia calor febris huius est tempe tus, & subiectum habet humiditatis. Sed in febre cholerica, quia calor ext neus cum ea accensus cito transit, non est tempus pręparans ad putredinem parte non putrefacta. Et vniuersaliter in hac febre calor intrinsecus est va sepultus. hęc enim est causa ad plus continuandos in hac febre paroxismos. deterior harum febrium est illa, quę ex phlegmate fit vitreo. Et similiter eti aliquando cognoscitur hęc febris, aere, ætate, et consuetudine, & complexion quia hęc comparationem habent cum humore hanc faciente febrem.

Cur paroxismus longus.

Que est deterior febris

De signis febris Quartana. Cap. XXX.

HAec incipit cum frigore graui, ita ꝙ tunc accidit patienti stridor de tium. Et patiens tunc sentit membrorum confractionem. & hoc fit pro pter frigiditatem ipsius humoris, & grauitatem. Et pulsus istius febri est tardus, rarus, & paruus, plusquam fit in phlegmatica: hoc dico principio paroxismi. & dicitur ꝙ in augmento maior est quam in phlegmatic quia calor in hac febre manifestatur, & febris fortior existit. Et colores vrin in hac febre variantur. nam aliquando est alba, & subtilis ad viriditatem dec nans: & aliquando nigra & grossa, ad rubedinem declinans. Et vt plurimu hęc febris alias sequitur febres. Et tempus huius febris est longum. & temp reuolutionis ipsius est dimittens duos dies, & inualescit tertium. Et quarta circuitus est quasi sicut proprium signum in hac febre propterea quia non in nitur talis circuitus in aliqua alia febre simplici, vel composita. Et maior p hanc patientium sunt splenetici. Et fortificatur significatio in hac a rebus co munibus, secundum ꝙ in alijs dictum est, vt ab aere, et ab ætatibus, & a comp xione, & a signis significantibus dominium istorum humorum.

De signis febris, quæ in Arabico nominatur Michabecha, & est febris Sanguinea. Cap. XXXI.

HAec febris typum non habet, eo ꝙ sanguis eam faciens est in ven excepto si fieret propter apostema nominatum phlegmone, quod aliquo membrorum principalium esset generatum, sicut in hepate, etiam diaphragmate: quia tunc in hac febre essent paroxismi tertia rij, similes cholerę paroxismis: quia sanguis quando supercalescit, ad natur declinat cholerę. Et propterea in hac febre non est differentia inter febr cholericam, quę habet materiam intra venas & istam, nisi in magis & min quia non potest in corpore fieri febris de cholera pura solum, quia talis febr de cholera de necessitate mortifera esset. quod est, quia cholera non est ap recipere aliquam digestionem, nisi in hoc, ꝙ cum sanguine est admixta, cum materia, qua nutriuntur membra radicalia, hoc est sanguis dealbatus. signa, quæ significant hanc febrem, sunt signa dominium sanguinis significa tia. & iam nos narrauimus ipsa. Et pulsus hanc patientis est in vltimo mag tudinis, & fortitudinis. Vrina est rubea, & grossa. Et suspiria, & inquie dines

Nō posse fieri febrem de cholera pura.

A dines sunt propria in hac ægritudine. & in cholerica. excepto ꝙ in ægritudine illa fortiora existunt. Et alienatio mentis propria est in febribus acutis. Et verba Galeni varia sunt in hac febre. quia aliquando dicit ꝙ est cholerica cõtinua: & aliquando dicit ꝙ est aliud a cholerica, & ꝙ non debet attribui cholericæ, nisi quia non habet putrefactionem perfectam: quia natura istius febris est media inter febrem diei & febrem putridam. & sententiam meam tu iam nouisti. Item febris ista non habet nisi vnam periodum, & in illo aut soluitur, aut occidit. Et aliquando incipit lenta, & semper ad vltimum fortitudinis crescit. & aliquando est contrarium. & aliquando in vno permanet statu, & causa huius paroxismi alias per alios multoties dicta est. Ista sunt signa cognitionis febriũ simpliciũ. & qui simplices cognouerit, compositas cognoscere poterit. & ista exempla nõ fuerunt data nisi per modum similitudinis, quia raro inueniuntur. Et adhuc quia maior pars accidentium, quæ in his febribus tibi narraui, non verificantur nisi in febribus, quæ sunt de materia humorum naturalibus propinquorum. verbi gratia quia paroxismus febris cholericæ maior duodecim occupat horas, quãdo cholera naturalis est putrefacta. sed quando vitellina, aut zinaria putrescit, tunc longior erit paroxismus, & accidentia erunt pessima. & pauci euadunt, & maxime ex zinaria: eo ꝙ aptitudinem digestionis non habet. quod est, quia quando-
B cunque humor adeo contrarius est, vt complexio corporis non possit agere digerendo super eum, tunc febris deteriorem exitum habet. & quandocunque potentię propinquior est, tunc febris salubrior est.

Secundo de drijs febriũ c.1. et penul. & 9. Meth. med. 3. & 3. Prognostic. 7. Sed prima aphoris. 12. vr̃ eã negar̃. ꝓ quo vide Auic. prima quarti tra. 2. c. 45. & Ra. 16. cõti. c. 2. & 17. eiusdẽ c. 4. vbi vñr ei imponere diuersa. et 3. Colliget. 8. & 8. Theoricę. c. 4. cõceditur. & Rabbi Moyses decima aphor. particula imponit ei diuersa.

De compositione Febrium. Cap. XXXII.

ET scias ꝙ compositio febris est a causa locali, aut a causa materiali. Itẽ causæ materiales tres habent modos. Vnus est, quãdo duo miscentur humores. & tunc materia febris fit inter illos duos humores simplices, qui singulas possunt facere febres, & etiam accidentia tunc ex his mixta erunt. Item alius modus est, vt vna sit putrida, & alia sit hectica. Tertius modus est, vt vnus modus faciens febrem sit cum apostemate, & alius sine. Et aliquando componuntur duæ febres, & miscentur earum paroxismi, absque eo ꝙ materiæ misceantur. & hoc propter causas locales accidit: sicut posibile esset vt vna esset intra venas, & alia esset extra. & in hoc genere loquatur febris, quę hemitritæus nuncupatur. Et aliquando humores febrem facientes erunt vicini, sed non mixti. Et possibile est etiam vt omnes istæ species adinuicem componatur. Et etiam potest vnus modus compositionis dici, vt secundum magnitudinem &
C paruitatem, & secundum fortitudinem & debilitatem, hoc est vt causarum efficientium vna sit fortis, alia debilis.

Causę materiales habẽt tres modos.

De signis febris Hecticæ. Cap. XXXIII.

HAec febris tres habet species, secundum ꝙ ab alijs dicitur. & accidentia in hac secundum plus & minus diuersantur. & accidentia eius occulta sunt in principio. Et quandocunque videbis corpus cum calore continuo lento vltra dies tres, quando non in corpore incipit manifestari, tunc vni lentæ continuæ assimilatur. Et si patiens eam quasi non sentit, nec habet putridarum febrium significationem, opinandum est ipsam esse hecticam. Item post horas tres ab assumptione cibi patientis pulsum considerare debes, & caloris quantitatem. & si calorem inueneris augmentatum. & pulsum velocem, aut in aliqua dimensione magnificatum, tunc istam febrem hecticam iudicabis. quod est, propterea quia membra malam complexionem acquirunt calidam, & de natura nutribilis est sibi nutriens assimilare, necesse est vt cibus corpori adueniens calorem extraneum debeat adipisci: quamuis cibus ille frigidus sit, aut non. & propterea tunc febris fortificatur, & accidentia augmentantur. quod in putridis non conuenit: propterea quia calor extraneus in illis radicaliter nõ est

Tres species febris ethicę.

Contra nonnullos Medicos de cāis febris hecticæ.

fixus in membris, quę in cibū agere debent. Et causę, quę ab aliis Medicis d tur, accidentales sunt, sicut fabulæ cantatorum. quia dicunt ꝙ cibus in talibus p tientibus & corporibus est secundū similitudinē aquæ super calcē proiectę: qu impossibile est vt virtus nutribilis a nutriente tantum sit elongata, vt ipsum dem sit contrarium, sicut aqua calci. reperitur enim ꝙ vnumquodq; istorū alte rū corrumpit. Et raro hæc febris accidit, nisi post alias febres, sicut post ephem rā in corporibus ad hanc paratis, aut post aliquam ex febribus putridis. Et c fortificatur hæc febris, marcescit corpus infirmi, & siccatur pellis eius, & def matur facies, & profundantur oculi. Et cum venerit ad vltimū gradū hectica videbis oculos eius quasi aspersos cinere, sicut videtur in oculis eorum, qui ta gunt puluerem. & contrahuntur palpebræ inferius, sicut accidit patienti suber & pellis frontis est tensa & sicca, quasi corium præparatum. & tempora hab tensa, auriculæ, & palpebre citrini fiunt coloris. & pellis myrach ventris fit s ca & rugosa. & pulsus eius est tensus, sicut chorda, velox, & debilis. et vrina oleagina. Alia vero signa istius febris manifesta sunt, & in libris spicatorū pl ne enarrata. vnde non est necessarium ea reiterare.

De signis apostematum Sanguineorum. Cap. XXXIIII.

DEinceps volumus loqui de signis apostematū. Et dicimus ꝙ signa ap stematum sanguineorū sunt rubedo coloris cū forti calore, & rubore & dolore magno: saluo ꝙ membrū nō sit insensibile, & cū hoc exte sionē habeat. & hæc sanguinis apostemata diuersificantur secūdū m gis & minus. Et scias ꝙ in apostematibus istis sanguis mundus est a putredin sed qñ putrescit, generatur pustula. Et signum istius apostematis est, qm̄ est m ioris* inflammationis valde phlegmone. & in his apostematibus febris est xa, & in hoc genere sunt apostemata, quę fiunt in subascellis, & inguinibus.

*inflationis

De signis apostematum Cholericorum. Cap. XXXV.

ET signa cholericorum apostematum sunt coloris citrinitas, & humorū sub tilitas, & dolor fortissimus sine extensione. & formica de ambulatiua h ius generis est.

De signis apostematum Phlegmaticorum. Cap. XXXVI.

ET signa phlegmatici apostematis sunt coloris albedo cum priuatione d loris, etiā si comprimuntur. & vniuersaliter ista apostemata sunt appar tia, & oculis discreta, & simplicia sunt. Et in cognitione nō indigēt f perscrutatione, cōposita tamen indigent fortiori. & illa per comparati nem simplicium accidentium cognoscentur.

De signis apostematum Melancholicorum. Cap. XXXVII.

SEd apostemata melancholica cum phlegmaticis cōicant in doloris pri tione: saluo ꝙ in tactu duriora, & in colore obscura. Et cancri ēt in ho nere existunt. & sic denominātur, eo ꝙ cancrorum pedibus assimilan eo quia venę, quę eos circūdant, sunt sanguine nigro repletæ. Ista sunt gna apostematū, quę in partibus exterioribus corporis apparent. sed de his, q in intraneis partibus corporis fiunt, dicā, cū ægritudines mēbrorū interiorū d rabo. Aegritudines vero, quæ in superficie cutis apparēt, sunt sicut variolæ,

A morbilli, scabies, lepra, & morphea, & similes his. & quędam ipsarum signa habent prognostica, antequã fiant. quod est, quia signum prognosticũ lepræ est raucedo vocis, & grossicies eius, & anhelitus strictura, et rubedo faciei aliqñ ad obscuritatẽ tendentis, cũ faciei inflatione, & albedinis oculorũ obscuritate. & rotũditas ẽt oculorũ signum est maximum denotans lepram. Sed variolarum signa prognostica sunt febris continuę, & faciei* inflatio, & tẽporum, & grossicies venarum cum rubedine, & nasi pruritus, & gulæ, ac colli grossicies. & hæc ægritudo solũ semel aduenit patienti. Et scias ꝙ omnis pustula, quæ in superficie corporis fit cum febre, est signum expertum, ꝙ ex genere ægritudinum pestilentialium manant: & maxime quæ ex melancholico fiunt humore: & cum aperiuntur, aduenit eis escara similis ignis combustioni.

* inflãmatio

Oĩs pustulæ in superficie corporis, q̃ fit cũ febre, ẽ ex gñe pestilenti.

De Crisi in generali. *Cap.* XXXVIII.

ET quia febres, & vniuersaliter acutæ ęgritudines non sanantur nisi per crisim, deinceps narranda sunt signa, crisim laudabilem, & inlaudabilẽ significantia. Et dicimus ꝙ crisis cognitio quinq; rebus habetur. Vna est cognitio, siue discretio ægritudinum, quæ crisi sanantur, ab his, quæ sine crisi sanantur. Secunda est cognitio signorum significantium quatuor ægritudinum tempora: quia non in quolibet istorum temporum fit crisis laudabilis. Tertia est cognitio speciei euacuationis illius rei, quæ ægritudinem facit. quod est, quia res, quæ euacuantur, qñ ægritudini sunt inconuenientes, tunc sunt in laudabiles: & quando sunt conuenientes ægritudini, sunt laudabiles. Quarta res est proprie in essentia crisis, aut in ipsius prognosticatione. Quinta est cognitio dierum, in quibus crisis fit laudabilis, aut inlaudabilis. Et post hoc euenit commemoratio bonorũ & malorum signornm in ægritudine qualibet, quæ consumitur per crisim, vel sine crisi, & signorum bonorum significantium super liberationẽ. Et dicimus ꝙ discretiones ægritudinũ, quæ crisi terminantur, ab illis quæ sine crisi terminantur, sunt hæ, quæ finiuntur dissolutione occulta aut manifesta, & habentur a lõgitudine ægritudinis, aut ipsius breuitate. Quod est, quia crises non fiunt manifestæ nisi in ægritudinibus, quæ breui tempore finiuntur. Et longitudo ægritudinis, atque breuitas a natura essentiæ ægritudinis cognoscitur, & similiter a rebus extrinsecis, quæ illis similes aut dissimiles iudicantur: sicut aer, clima, dieta, & exercitium, & similiter cõplexio, & ætas. Et aliquando breuitatẽ & longitudinẽ ægritudinis cognoscimus a natura membri patientis, sicut apostemata, quæ in membris principalibus generãtur. Et multoties ab accidentibus cognoscimus. quod est, quia quædam accidentia breuitatem, & quædã longitudinem significant. Item maior pars accidentium, quæ in superfluitatibus corporum apparent ex signis digestionis & priuationis eiusdem, simili modo significant super ægritudinum tempora in longitudine & breuitate: & non solum ex parte qualitatis, verum etiam ex parte quantitatis: ita ꝙ quando erunt multa, citam consumptionem ægritudinũ significabunt, & quando erunt pauca, contrarium denotabunt. Et ægritudines, quę naturaliter sunt breues, sunt cholericę, aut sanguineę, siue cum apostemate membrorum principalium sint, aut non. quod est, quia tertiana pura terminum quatuordecim dierum non excedit, et aliquãdo per spatium septimanę vnius cõsumitur. & si fuerit intra venas, acutior erit. & secundũ istum modũ est in sanguinis febre: eo ꝙ est in vltimo acuitatis. Et scias ꝙ Antiqui nõ dixerunt ista nisi in ægritudinibus acutis, quæ terminãtur in quatuordecim diebus, vel infra. & hoc non inuenitur nisi in istis duobus generibus febriũ, & in apostematibus sanguineis, & cholericis. Sed phlegmaticarum febrium tempus est longum. & digestionis signa in eis ante tres septimanas non apparent: & aliquando ad spacium plurium mensium extenduntur. Et quæ ex cõpositione ex phlegmate & cholera sunt, inter has mediæ existũt. Et melancholicę spacio septẽ mensium extenduntur. Et quando res extrinsecæ egritudini ꝓportionãtur, vt cõplexio, ętas, & regimẽ, & hę sunt cãę longitudinis et breuitatis ægritudinis. Et adhuc sunt ægritudines habentes proprietatem ex sui

Cognitio crisis ex quinque habet.

B

natura longitudinis & breuitatis. ver. g. vt iuuenis habens cholericam febre
ex pura cholera, & in regione calida, & tempore calido, & cum regimine cal
do, & complexione calida, dico ꝙ hæc ægritudo finietur omnino ante septim
diem. Et econtrario in sene habente febrem ex melancholia, & in hyeme, &
regione frigida, & melancholicæ complexionis, & regimen ei simile, dico ꝙ
hæc febris non eradicabitur vsque ad sex menses. Et quando non conueniu
hæc cum ægritudine, erit longitudo & breuitas secundum proportionem mult
Signa breuitatis febris. tudinis & paucitatis ab eadem. Sed accidentia significantia breuitatem ægrit
dinis sunt fortitudo caloris, & pulsus magnitudo & velocitas: & vniuersalite
omnis fortis ægritudinis motus a forti prouenit calore: & coloris corporis sub
ta permutatio ad citrinitatem, vel ad rubedinem subito, vel ad maciem. Sed ac
dentia significantia super longitudinem, sunt his contraria. & mediocria signi
cant mediocritatem inter longitudinem & breuitatem. Sed signa significan
super quatuor ægritudinum tempora, quæ perueniũt ad crisim, aut nõ, hęc sun
Scias ꝙ signa principij ægritudinis sunt, quando accidentia secundum vnũ m
dum inueniuntur, & non fortia. v. g. tempora afflictionum tunc erunt æqualia
quemadmodum tempora tunc quietis talia erunt. & de huius temporis propriet
te est, vt nullum digestionis signum in vrina ostendatur, vel in sputo, nisi ægr
tudo prauior efficiatur. Et signum augmenti est, quando ægritudinis acciden
accrescunt, & tunc tempus afflictionis prolongatur, & tempus quietis breuiat
Sed anticipatio paroxismi augmentum ægritudinis non significat, si cum hoc l
gitudo temporis, aut fortitudo non adiungeretur. quod est, quia quando anticip
tio paroxismi a fortitudine, & velocitate ægritudinis causatur, tunc necessar
sequitur longitudo paroxismi, & fortitudo. Sed quando causa anticipationis e
digestionis aptitudo, & humorum subtiliatio, tunc paroxismus fortior non er
ergo anticipatio sola augmenti signum non est. Et signum, quod augmento pr
prium existit, est digestionis manifestatio: hoc est vt nebula suspensa in med
vrinæ videatur, aut in superficie ipsius. Et signa status sunt quasi similia prin
pij signis secundum tempus, quamuis secundum patientis vires diuersificentu
& tunc in digerendo complet suam actionem natura, cum in vrina completa d
gestio reperitur. Et scias ꝙ non est necessarium, vt in hoc tempore accidẽtia
Quæstio. tia sint. Et si quæsieris quæ sit causa, quare tempore status natura debilitata dig
stionem ostendat, & in tempore principij virtus fortis digestionem occultet, &
his contrarium sequi debet, quia fortitudo naturæ debet opponi inobediẽtię m
teriæ: Respondemus, ꝙ est semper vna comparatio temporis inter agens & p
Respo. tiens. & sicut forma, & efficiens proprium, & ordinatum tempus habet sibi a
agendum, similiter materia habet sibi proprium & determinatum tempus ad p
tiendum. & quamuis formæ veraciter tempus non attribuatur, sed materiæ, ta
hoc est dictum in formis abstractis. verumetiam in formis relatiuis hoc potest
ci, quod dictum est. Et declinationis temporis signa sunt, quando accidentia a
uiantur, & natura ægritudini dominatur, & paroxismi abinuicem elongantur,
breuiores efficiuntur. Et sicut anticipatio sola paroxismi non est signum aug
ti, sic postpositio sola non est signum declinationis. quod est, quia postpositi
paucitate materiæ fieri potest, & a naturæ debilitate.

De speciebus Euacuationum, quæ fiunt in Crisi.
Cap. XXXIX.

ET species euacuationum, quæ in crisi fiunt, secundum hunc modũ sun
videlicet per fluxum ventris, per vomitum, sudorem, vrinam, & sang
nis per nares fluxum, & fluxum hæmorrhoidarum, & in mulieribus p
menstrua. & aliquando crisis fit per apostemata: tamen illa crisis lau
bilis non est, nisi fiant apostemata in ignobilibus membris. & aliquando fit p
pustulas iuncturarum. Et vnaquæque species istarum euacuationum in al
ægritudine propria est vt plus: & maxime quando crisis laudabilis est. Cu

A febrium cholericarum per vomitum, aut fluxum ventris, aut sudorem, aut per vrinam fit. Et sanguinearum per modum alicuius exitus sanguinis fiet. & etiam aliquando a communicatione, quam membrum patiens cum alio habet, iuuatur euacuatio. Sicut apostema cerebri criticat pluries per fluxũ sanguinisnarium, q̃ per hæmorroidarum fluxum. & quod in gibbositate hepatis, criticat per vrinã. & quod in concauitate est, per fluxum ventris terminatur: saluo ꝙ ægritudo sanguinea non sit: aut per hæmorroidas, aut per menstrua, si sanguinea sit. Sed crises, quæ fiunt per apostemata, aut per pustulas, vt plurimum in ægritudinibus lõgis fiunt. quæ quidem mortiferæ crises in fine sunt propter apostemata, quæ in membris principalibus fiunt. & propterea præcipit Hippo. in aliquibus istarum ægritudinum euacuationẽ in principijs fieri, sed non digestionẽ expectare.

De Diebus Criticis. Cap. XL.

ET dies manifesti laudabilis crisis, sunt dies, qui a principio ægritudinis per quaternariam enumerantur computationem. horum primus est. iiij. & secundus est. vij. eo ꝙ. iiij. hic vtrisque communicat. & post hunc. xi. non communicans. & post hunc. xiiij. & post hunc. xvij. communicans est. & post hunc. xx. communicat. & post hos. xxiiij. xxvij. xxxj. xxxiiij. xxxvij. & xl. & vltra. xl. sunt ægritudines cronicæ. & quasi non **B** vltra apparent crises manifestæ. Et ante vigesimum fiunt per quartanariam computationem. & hoc fit, quia fiunt in quartis, & in quartis antecedentibus iudicantur. sicut crisis, quæ fit in septimo, quæ iudicatur in quarto, bono signo in quarto apparente, sicut nebula alba suspensa. & vndecimus quartumdecimum indicat, & decimusquartus decimumseptimum indicat, & decimusseptimus vigesimum indicat. sed post vigesimum non fit indicatio nisi per septimanas. & isti dies omnes pro maiori parte laudabiles sunt, & in eis maior pars crisium fit. Sed sunt alij, qui in bonitate istis propinqui existunt, & similiter laudabiles existũt, qui non criticant propter longos circuitus, sicut tertius, quartus, & nonus, & decimustertius, & decimusnonus, & vigesimusprimus. omnes. n. hi dies nullam habent vim indicationis crisis. sed nonus pro maiori parte indicat vndecimũ. Sed dies, in quibus plurimum fit mala crisis, est sicut sextus. et hic est peior omnium: & vt plurimum in eo fit mala crisis. Sed quartus est indicatiuus huius, hoc est quando malum apparet signum, sicut est nebula nigra. & post illum in malitia existit. xij. & post hunc. viij. & post hunc. x. & post hunc. xv. & post hũc. xvj. & post hunc. xviij. sed raro in xij. fit crisis. Et debes scire ꝙ istæ crises a principio ægritudinis computantur: & est quando manifeste in operationibus læsio apparet: excepto in pariente, quia ab ipso partu incipere debemus quamuis ęgri **C** tudo post partum per. xxx. dies sensibiliter extitisset. & breuiter hæ regulę dicta Hippo. sequuntur. Et cecidit diuisio inter Antiquos in his diebus in malitia, & bonitate. Sed isti dies approbati sunt a duobus viris, qui priores in hac arte extiterunt: & sunt Hippo. & Gal. & creditur ꝙ veritatem dicant propter experientiam eorum multam. & causa horum per plurimos dicta est. Et quod nobis videtur ex hoc, declaratum est a nobis super* Accusam Auicen. * quam cõmẽtati fuimus. Et scias ꝙ dies isti, quamuis verificentur in crisi, necessitatem non habent, sed veritatem habent secundum plus. quia Rasis dicit ꝙ expertus fuit in infirmaria Relenson in pluribus decem milium hominum: & in multis ipsorum verificati sunt isti dies laudati, & in aliquibus dies reprobati liberationẽ habuerunt. & similiter cecidit in periclitatione. & hoc pro parte est cum Gal. & pro parte contra. Et Auenzoar similiter, vt Rasis est testificatus: cui in hac sciẽtia debet concedi corona, qui vixit centum & triginta quinque annis, & in quadragesimo anno in hac arte operari cœpit, & in bono obijt statu, & in habitu scientiæ vidit quanta videre, & cognoscere potuit. ergo sui libri credendi sunt, & ipsius testimonia. Et res, quas iam scire possumus, quia crisis est propinqua, seu velocitas motus ægritudinis, & furiositas ipsius. Et signa, quæ in vrina apparent, & in sputo, & pulsus fortitudo, & ęgritudinis natura, & contraria ha-

Dē diuersitate asignationis huius. vi de Gale. lib. de diebus. Decretorijs ĩ fin. & Hip. 4. de Morb. & lib. de Decretorio et libro de Humorib'. et in de coactis p̃dictionibus. & in lib. de Carnibus. et in 1. Epidimiarũ ĩ fine tertij status. & 2. aphor. 23. & 24. & 4. apho. 29. & 36. & 59. & 61. te. & cõmen. & 3. aphor. 28. & 3. Prognosticorũ te. & c. 8. 9. & 10. & primo đ diebus Criticis. 4. & 5. et 10. & 2. eiusdẽ. c. 5. 6. & 19. cõ. & Ras. 10. ad Almans. ca. 29. & Auẽz. tertio Theizir tracta. 2. c. 1.

* Cantica
* quæ

rum rerum, tarditatem crisis significant: quemadmodum si mediocres extiteri[nt] mediocritatem significant.

De signis significantibus præsentem Crisim.
Cap. XLI.

ET signa præsentem crisim significantia sunt accidentia fortia, quæ præ[ce]dunt, sicut horripilatio fortis, & oscitatio fortis, inquietudo, & alienat[io], & doloris capitis fortitudo, oculorum & faciei rubedo, & anhelitus str[i]ctura, & tremor cordis, & pulsus, & colli dolor, & ventris, & labij inf[e]rioris motus, & mordicatio oris stomachi, & tremoris typus, & vrinæ constri[]ctio, & stercoris, & fortis sitis, & his similia. Et hęc signa si in nocte appare[ant], significant crisim in matutinis futuram: & si in die appareant, in nocte proxim[a] crisim futuram significant. Et species crisis cognoscuntur propter humorem, a[c] secundũ partem, ad quã mouebitur humor. quẽadmodũ labij citatio significa[t vo]mitum, & rubedo faciei, & nasi pruritus sanguinis fluxũ significabit. Adhuc sp[e]cies crisis ab indicationis specie cognoscetur. quia species crisis speciei indica[tio]nis similabitur, & cognoscetur, vtrum per sanguinis fluxum, aut per vomitu[m], aut per sudorem, aut per similia. His ergo quinq; bona crisis cognoscitur cau[sis]: vna est, vt in statu ægritudinis fiat. item post digestionem bonam. & vt humo[r] qui euacuatur, similis sit humori ægritudinem facienti. & in die laudabili fiat. & vt sit bonis diebus indicata.

De signis prognosticantibus Salutem.
Cap. XLII.

ET postq̃ locuti sumus de crisibus bonis & malis, & de rebus, quæ pr[o] maiori parte significant in acutis ægritudinibus salutem vel mortẽ: de[in]ceps loqui volumus de alijs signis prognosticis. & incipiemus a sign[is] prognosticantibus salutẽ. Et ista signa sunt signa, q̃ ab operationibus [su]muntur, & ab accidẽtibus, q̃ ab operationibus proueniunt. Et aliquando hæc [si]gna sumuntur ab ægritudinibus, quæ alias ęgritudines sequuntur. Prognosti[ca]tiones, quæ ab accidentibus sumuntur, sunt sicut quando facies infirmi propi[n]qua est sanorum faciebus, & maxime faciei similis sibi sano existenti: eo q[ꝫ i]norum facies diuersificantur multum. & si ita sit, signum est salutis. Et qñ cal[or] ęqualis est in toto corpore, signum est salutis. Et extensio intestinorum abs[que] apostematibus. Et venter mediocris inter crassiciem, & maciem. Et superflui[ta]tes ab eo manantes colorem naturalem & substantiam habentes significant sa[]lutem, & ꝙ in partibus ventris non sit apostema, & ꝙ bene se contineant vir[]tutes nutritiuę. velut stercus, vt sit æquale inter grossiciem & subtilitatem, & v[t] sit coloris aurei. quia tunc est signum salutis illius ęgritudinis: eo ꝙ stercus sig[ni]ficat super bonitatem istius virtutis. Et si vrina sit citrina, & hypostasim in fu[n]do habens albam, & continuam, aut suspensam, signum est salutis: & maxi[me] quando residet in fundo: qñ talis vrina significat salutem in febribus, & in ap[o]stematibus intrinsecis. Sputum album medium inter grossum & subtile, malo [ca]rens odore, & quod facile expuitur, in pleuresi, & in peripneumonia salutem [si]gnificat. Sudor in acutis febribus in die critico in calore tẽperatus, in toto ęq[ua]liter existens corpore, albi coloris, & malo carens odore, salutem significa[t]. Fluxus sanguinis narium in febribus sanguineis, in apostemate cerebri, & inte[]stinorum in die critico salutem significat. Et signa, quę ab operationibus sum[un]tur, sunt in ęgritudinibus acutis bonitas rationis, & sensuum claritas: bonitas de[]cubitus, & motus: anhelitus temperatus, non rarus, nec spissus, nec interpolatu[s]: & pulsus fortis, & paucam habens permutationem: & bonus appetitus sunt si[]gna salutis, quia bonitatem omnium virtutum significant. Sed signa salutis, q[uæ] ab ægritudine sumuntur superuenienti, sunt vt superueniens sit contraria cau[sæ]

A antecedentis, aut ipsa moueat causam ęgritudinis pręambule ad partē diuersam. Exemplū primę est febris spasmo repletionis superueniens: ꝓpterea quia causa faciens febrē, vel ipsa febris causę facienti spasmū resistit. Similiter febris superueniēs dolori vētris, & stomachi, aut hepatis, aut splenis, a ventoso a frigida cōplexione generato. Exempla mēbri secundi multa in Antiquorū libris inueniūtur. Et dixerunt, quando superuenerit causo in die critico rigor, est tunc signum declinationis illius febris: eo ꝙ natura expellit ipsum humorem a partibus intrinsecis ad extrinsecas partes. Et quando superueniunt varices podagricis, & arthriticis, & ægritudinibus renum, vt nefriticis, tunc liberantur. Et quando hęmorroides melancholicis superueniunt, signum est liberationis. & qui subtiliter has res perscrutatur, a seipso ex his multa inueniet. Et aliquando accidit, vt vna ægritudo alteri superueniat, & primam alleuiabit: puta quamuis perfectam curationem non faciat. & hoc fiet, quando causa ęgritudinis secundę erit ex genere causarum primę: excepto ꝙ sunt minores, & debiliores. Exemplum huius est, quod dicit Hippocra. acetosa in dysenteria eructuatio laudabilis est.

De signis prognosticis Malis. Cap. XLIII.

B ET poq̄ͣ locuti sumus de signis salubribus, deinde volumus loqui de signis malis. Ista signa in prognosticatione habent gradus secundū plus & minus. & sumuntur ab operationibus, & ab accidentibus, quę ab ipsis operationibus veniunt, & aliquando sumuntur ab ęgritudine pręcedenti. Ea quę sumuntur ab accidentibus, sunt hęc, vt facies, quam dixit Hippo. significans mortem. i. quia nasus est acutus, oculi concaui, & aures dependentes, & cutis faciei tensa, & color faciei viridis, vel obscurus, & oculi quasi cinericij, hęc perditionem prognosticantur: eo ꝙ ista accidunt in ęgritudinibus acutis, quoniam spargitur, & perditur calor naturalis ab ęgritudine, & fortificatur contrarium ipsius, hoc est calor extraneus. & generaliter hęc sunt signa in ęgritudinibus acutis a fortitudine ęgritudinis. Et aliq̄ñ accidunt hęc signa in ęgritudinibus chronicis, vt in hęctica, & etiam post multam euacuationem a fluxu ventris, vel a vigilia immoderata. quod est, quia dissolutus est calor naturalis & humiditas, & calor extraneus est fortificatus: excepto vt non pręcesserit ventris fluxus immoderatus, aut immoderata vigilia: quia tunc in malo leuius signum esset. Et quando album oculi rubeum fuerit, & ipsius venę obscurę, aut nigrę fuerint, signum mortis est proculdubio, & maxime in ęgritudinibus acutis. quod est, quia nigredo extinctionem naturalis caloris significat, & alibi rubedo repletionem cerebri ex humoribus inflammatis significat. Eminentia oculi in ęgritu- 1. Prog.

C dinibus acutis malum est, nisi forte propter oculi ophthalmiam, aut propter vomitum. Quando supercilium, aut labium, aut nasus colorem luteum habent, & obscurum, mortē proximam significat. Frigiditas extremitatum in acutis signū malum est valde: eo ꝙ suffocationem caloris naturalis in partibus intrinsecis, aet propter apostema significat, aut propter humorum frigidorum abundantiam. & proprium signum est extinctionis caloris naturalis. Et eodem modo, quando habens febrem corpus intrinsecus fuerit calidum, & extrinsecus frigidum, mortem significat: eo quod apostema calidum denunciat in interioribus esse. & ideo calor extrinsecus vertitur intus. Et vniuersaliter, quando calor ęqualis non est in toto corpore, malum est. quod est, quia significat in membris principalibus apostema, sicut in cerebro, stomacho, & hepate. Quando lingua pustula bothoralia habet cum extremitatum frigiditate, mors proxima est, quod est, quia significat in cerebro, aut in ventre calidum apostema, & malum. Si digiti, & vngues ad obscuritatem sunt decliues, & ad viriditatē, stante pulsu debili, mors vicina est. Et si nigredo adsit cum fortitudine pulsus in die critico, salutem significat. Et similiter quando sanies in illis locis fuerit, aut apostema, salutē significat. Et quando in carne primo apparuerit pustula rubea, deinde ad veriditatem, vel nigredinem conuertitur, signum est malum: quoniam iam extinctionē caloris innati videtur significare. Et si in ęgritudinibus acutis

apparent in superficie carnis minutæ pustulæ ad similitudinem granorum mil
signum est malum: quia signum est, ꝙ materia paucam digestionem recipit. E
dicit Hippo. icteritia veniens ante septimum diem in acutis febribus, malum e
Reprobatum est experiētia in omnibus nostris terris. & si veniat in quinto d
laudabile multum est viua ratione, & maxime in temporibus calidis, & corp
ribus calidis. Et hæc est sententia collegiorum Medicorum omnium Persaru
& Indiæ maioris, & pro maiori parte illorū de Antal. & possibile est, ꝙ ist
quod dixit, locum in Græcia habuit: quia terra illa hac frigidior existit. Et istu
quod dixit Hip. ꝙ erat signum malum, est ideo, quia hæc est vna ex rebus, e
qua prouenit crisis. & omnis crisis veniens ante digestionem, est malum. & p
sibile est ꝙ viderit in terris suis crises venientes per icteritiam ante septim
esse malas, & sine digestione. Et significatio, quæ sumitur a rebus exeunti
a corpore, hæc est: sicut stercus nigrum, & viride, & fœtens, & cum pingued
in febribus acutis: quia hæc mortem significant. quod est, quia nigrum adusti
nem, pingue membrorum liquefactionem, fœtens corruptionem humorum sig
ficat. Et in acutis stercus album & liquidum malum est: eo ꝙ significat digest
nis debilitatem: & quia cholera ad partes superiores ascendit. & similiter est
vrinis in hac febre. item album stercus futuram icteritiam significat. Sed ster
habens colores varios super longitudinem ægritudinis habet significare, & s
per abundantiam diuersorum humorum. & si causa medicinæ fuerit, salutem p
nunciat in qualibet ægritudine. Et si in principio exierit cholera nigra, siue s
perius vel inferius, mortem significat: eo ꝙ cum talis humor apparuerit a prin
pio ægritudinis, significat aut super abundantiam ipsius humoris, aut super deb
litatem virtutis, aut vtrunque. Et dysenteria proueniens a melancholia, aut a
tositate mortem denunciat. Quando stercus choleræ puræ assimilatur, malum e
cum appetitus defectu. Similiter casus appetitus cum sanguinis fluxu malū. N
gra hypostasis in acutis febribus mortem significat. Eodem modo vrina aqu
& subtilis perseuerans in pueris, mala est. quod est, quia eorum naturalis vri
debet esse grossa. Vrina aquosa in ægritudinibus acutis mortem denunciat.
Ex pgnost. lib. 2. vrina turbida, quæ non clarescit, mala est. eo ꝙ significat supra fortitudinē ex
tranei caloris, aut vigiliarum. Vrina furfurea, & laminosa in acutis febribus m
la est, si vitium renum, aut vesicæ non affuerit: quia membrorum liquefactio
significat. Et signum discretiuum inter vtrunque est renum, aut vesicæ dolor.
vomitus niger, & screatus existit malus. & si cum hoc fuerit fœtens, mortem
bet significare. Sudor in die non critico apparens: ex quo febris alleuiatione
non habet, malum est. & si cum hoc est frigidus in ceruice, & capite, malum e
& si in capite solo peior: quia longitudinem ægritudinis significat in lenta, &
acuta significat mortem. Sanguis guttatim exiens de naribus, paucus, & n
in causo mortem significat. quod est, quia magnitudinē apostematis dicit esse
cerebro. Hæc sunt signa accepta ab operatione. Quando oculi lumen effugie
& inuoluntarie lachrymauerint, signum malum erit. Et si veloces fuerint, & r
bicundi, & vnus altero minor apparuerit, signum est mortis. Et rubedo ocul
iterum super spasmum cerebri habet significare. Et eodem modo, quando lab
astringūtur. Et quādo infirmus a capite ad pedes se iactauerit, mortis est sig
quoniam intolerantiam virtutis denunciat. & vniuersaliter quandocunque in
mus nō steterit ad modū sani, signum est malum. & similiter quando vult sede
saltando sedet. Et eodem modo, qn̄ se adhæret, capiēdo, seu sustentando se v
Ex aphoris. 4. par. apho. 49. que, signum est mortis. Et quando infirmus non audit. nec videt, cum debilit
virtutis, signum est mortis proximę. Et quando anhelitus interdū fortis, & q
doque occultus fuerit, malum est: quoniam perturbationem mentis significat
eorū consuetudo est. & cum fuerit anhelitus eius intercisus, est signum malū
niam spasmum in musculis pectoris esse denunciat. Et somnus, quando læsio
Ex aphoris. 2. par. apho. primo. vel dolorem inducit, signum est malum. Et signa, quæ ab ęgritudinibus præce
tibus sumuntur. sunt sic sumenda. quia quando noua ęgritudo præcedente fort
erit, aut in membro nobiliori, signum est malum. sicut si in synanchia in qu
to die humor ad pulmonem descēdat, patiēs in septimo morietur. Et similiter

A ægritudo, significans ægritudinem, vel fortitudinem causę efficientis ægritudinem, mala est, sicut repletio reumatis in capitibus phthisicorum mala est, & singultus in ægritudinibus acutis, quia spasmum significat. & aliquando accidens superueniens opponitur ægritudini pręcedenti, sicut hydrops festinantibus post febres acutas.

De signis vniuersalibus Aegritudinum membrorum intrinsecorum. Cap. XLIIII.

DEinceps volumus loqui de signis ægritudinum membrorum intrinsecorum. Et dicemus quod iam dictum est superius, ꝙ hic tria requiruntur, vt membrum ægrum, & quiditas ægritudinis, et causa ægritudinis. & causa hic intelligitur differentia ægritudinis, hoc est ipsius proprietas. Et ea, quæ istas res significant pro maiori parte sunt accidentia, quę actionibus & passionibus membrorum superueniunt. & hęc apparent aut in corpore, aut in superfluitatibus corporis. Sed accidentia quę dicta sunt, pro maiori parte super ęgrum membrum significant solum, quando illa actio, aut passio membro, cui superueniunt, est illi propria: sicut casus appetitus ægritudinem oris stomachi significat. Sed si illa accidentia illi membro non sunt propria, illud membrũ ægrum non significant. sicut priuatio motus digiti non significat proprie ægritudinem solum in digito esse. quod est, quia potest esse propter ægritudinem nerui ad aliud membrum venientis. Item possibile est vt accidens actioni membri superueniens membrum ægrum, & ægritudinem significat. & hoc accidit, quia hoc accidens proprium ambobus existit. sicut dolor acutus pungitiuus panniculosum membrum ęgrotare faciens, significat ꝙ hunc dolorem efficit humor cholericus. Et oxyregmia, quæ cum magna ventositatę egreditur, significat ꝙ ęgritudo in ore stomachi existit, & humor frigidus huius causa existit. Et membrũ existens supra dorsum corporis membri, in cuius opposito sentitur ægritudo, signum est supra membrum læsum in tempore, quo erit passio membri læsi. sicut dolor, qui est super hypocundrijs, significat ꝙ ægritudo est in stomacho. Et illud, quod non est proprium signum, est sicut dolor ilij, qui potest esse vt sit ęgritudo colica, aut ægritudo renum. Et exeuntia a corpore similiter super ęgrum membrum habent significare a parte quantitatis, & forma ipsorum. A forma, sicut corpuscula, pilus, & similia super ægritudinem renum, & squammosum super ægritudinem vesicę, sine febre corpore existente. Et significant a parte quãtitatis, sicut magni annuli exputi cum tussi a pulmone prouenire significant: & parui a fistulis ipsius oriri significant. Item exeuntia a corpore significant ex parte loci, aut a modo exitus ipsorum. sicut a sanguine ab ano existente, quia significat ꝙ ægritudo est, aut in intestinis, aut in hepatis concauitate. & si per viã vrinę egreditur, ægritudinem in gibbo hepatis, aut in renibus, aut in vesica significat. Et significatio quę a modo exitus sumitur, est sicut sanguis exiens cũ tussi, qui a pulmone cognoscitur venire. & si cum rascatione egreditur, a colatorio venire significat. Adhuc similiter dolor & pulsus super membrum ægrum significant, quamuis hęc sint ex genere accidentium actionum superueniẽtium: saluo ꝙ illorum actiones diuersificantur secundum diuersitatem regularũ vniuersalium, & particularium. Et serrinus pulsus significat ꝙ ægritudo in membro est neruoso. & vndosus significat ipsam in membro carnoso. Sed quando dolor pungitiuus, & a latere mouetur, significat morbum esse in membro panniculoso. & si est lentus, significat ipsum in membro carnoso. & si est pulsatiuus, tunc in membro arterioso ipsum esse significat. & si est latitudinalis sine punctione, significat ipsum esse in membro non ossuoso, nec in neruoso, sicut est in splene & hepate. & si extenditur in latitudinem, significat ipsum in neruo, aut vena esse. & si assimilatur fixioni corporis grossi fixi, significat ꝙ est in lumbis, aut grosso intestino. & si sit frangitiuus, in mẽbro ossuoso esse significat. Isti sunt modi, quibus membrum ægrũ potest cognosci. Actiones vero proprias alicuius

Tria requiruntur ad signa ęgritudinũ mẽbrorũ itrinsecorũ.

B

Vide. 1. de Locis affec.

C

iterare hic non oportet, quia tu hoc scis in libro Sanitatis. Sed quod hic est o-mnium, sunt aliquantę distinctiones eorum, quę ex corpore ęgrediuntur. & di-mus ꝙ exeuntium a corpore sunt duę species. vna est, cuius exitus est naturalis sicut vrinę, stercoris, & sputi. & alia est, cuius exitus naturalis non est: sicut san-guis, & quorundam membrorum partium.

De his, quæ egrediuntur a corpore, quæ ægritudines si-significant. Cap. XLV.

ACcidentia vero exitus eius, quod exitum habet naturalem, non signi-ficāt pro maiori parte nisi quiditatem ægritudinis, vel causam. & iam de illis secuti sumus. Sed res, quę exitum non habent naturalem, signi-ficant membrum ęgrum pro maiori parte. et quod hic dicere volumus est signum exitus sanguinis. Et dicimus ꝙ sanguis exiens, aut exit a superiori-bus partibus corporis, aut a partibus inferioribus. Et qui a partibus exit superio-ribus, aut exit per os, & cum sputo: aut cum rascatione, & a colatorio prouenit: aut a stomacho, & fit cum vomitu: aut a pectore, vel pulmone, & fit cum tussi. Sed qui a pulmone prouenit, est quantitate multus, & simul & semel proijcitur & sine dolore, & est arterialis. Sed qui a pectore prouenit, est cum dolore, & est paucus, & simul & semel non exit, & colorem sanguinis pulmonis non ha-bet, excepto ꝙ ab aliqua exeat arteria: & in eo sunt guttę coagulatę. Et aliquan-do a capite descendit, & mouet tussim. & autumnant aliqui vt a pulmone descen-dat: sed ab eo diuersificatur in substātia & colore, quia pro maiori parte est san-guis coagulatus. & adhuc significatio sumitur a signis repletionis cerebri. Et ali-quando a gutture prouenit, et cognoscitur per dolorem spatularum. Sed sanguis qui a partibus inferioribus corporis ęgreditur, aliquando ab orificijs venarum ani egreditur. & natura hoc vtitur per viam euacuationis, qn̄ nimia quantitate, aut qualitate exuberat. & hoc cognoscitur ab accidentibus orificiorum ani con-uenientibus. & hoc idem si superfluat, non est laudabilis. Et aliquando per eandem viam egreditur sanguis propter apostemata, aut intestinorum vlcerationem, aut propter virtutis hepatis debilitatem, aut ꝓpter malam sanguinis qualitatem, quam natura beneficio mundificationis expellit. Et communicat sanguis exiēs ab in-testinis, & propter debilitatem hepatis in hoc, quia ambo loturę carnis assimilan-tur. Et proprium signum in intestinorum vlceratione est dolor sensibilis in mem-bro ęgrotante, & ꝙ paulatim sanguis egreditur, quia superfluitatibus est admi-xtus. Item qui ab hepate prouenit, ab accidentibus proprie debilitatem hepa-tis significantibus cognoscitur, & sine dolor est, sed quod expellit hepar propter malitiam ipsius, cognoscitur per colorem, quia est sanguis niger adustus. Sed sanguis, qui ex viis vrinę egreditur, aliquando a vesica prouenit, aliquan-do a renibus, & aliquando ab hepatis gibbositate. Et qui ex renibus exit, egreditur propter duas causas, aut propter venę apertionem, aut propter ipso-rum renum scissuram: sicut accidit propter lapides in eis generatos: quia mul-toties in eorum substantia generatur, sicut dicit Gale. & postea lacerant la-pides ipsorum carnes, & egrediuntur. & qn̄ hoc accidit, dolor incipit in loco ip-so, & durat quousque virtus expulsiua expellit ipsos. et vt plurimū generantur in concauitatibus ipsorum ꝑ separatiuę virtutis debilitatē, quę separare non pōt aquosam partē, ex qua renes nutriuntur a parte terrestri. Et aliqn̄ generatur ꝑ virtutis assimilatiuę deiblitatem, quę partē, ex qua membrum nutriri debet, nō pōt assimilare, & sic ad lapidem conuertitur, & non ad partem renum: aut ve-nę conuersionē habet. Et hoc accidit propter fortem caliditatē & siccitatem, aut propter frigiditatem & siccitatē: sicut accidit in superfluitatibus, quę in aquę ca-nalibus colliguntur. & aliquando accidit propter grossorum ciborum, & terre-strium vsum. & aliquando hę causę omnes insimul aggregātur. Item adhuc san-guis ex renibus egreditur propter virtutis nutritiuę debilitatē. quod est, quia nu-triri non possunt ex humiditate sanguinea in eis existente. Sed harum passio-

A num differentię hę sunt. quia quę a debilitate renum causatur, ab accidentibus renibus superuenientibus cognoscitur: sicut a colore, qui eis accidit propter malã complexionem, & totius corporis maciem, & coitus debilitatem. Et differentia illius sanguinis, qui fit propter apertionem venę, ab eo, qui propter virtutis nutritinę fit debilitatẽ, est, quia qui egreditur propter venę apertionem, ponit vrinam talem, qualis fit sanguis ab ipso rei principio. sed qui a debilitate prouenit renum, loturæ carnis assimilatur. & hoc idem in principio valet, neque subito apparet. Et differentia inter sanguinem ex scissura venę prouenientem, & sanguinem ex orifficijs exeuntẽ, est, quia qui ex orificijs egreditur, sine dolore est, quemadmodum sanguis ex naribus exiens: & qui ex scissura, exitum cum dolore habet. Item qui ex vesica prouenit, semper cum dolore egreditur, quod est, qa sanguis ex hoc membro vt plurimum egreditur propter humores acutos ipsum lacerantes. Et qui a gibbositate hepatis egreditur, ab accidentibus debilitatem hepatis denotantibus cognoscitur. Sed accidẽs, quod fluxus ventris nominatur, quanquã de eo Gal. sufficienter non sit locutus: declaratum tamen est in Aegritudinum libro, ꝙ fit ab intestinorum hepatis, & stomachi debilitate, & aliquando a debilitate membrorum totius corporis. & cum hic dico debilitatem, malã membrorum sine materia complexionem intendo. Et similiter propter malam
B complexionem materialem hęc accidentia fieri possunt: hoc est propter materiam in quolibet istorum membrorum, aut in pluribus collectam. & tunc hæc mala complexio solum membrum ægrum non significabit, sed etiam ipsius causam denotabit. Et incipiendum est a signis, quę qñ huic euacuationi coniunguntur, membrum hoc ęgrum significant propter ipsorum differẽtias. Et dicimus ꝙ differentia, quę est iter fluxum ventris, qui ab ęgritudine materiali fit in aliquo membro, vel in pluribus, & inter fluxum, qui ab ægritudine fit non materiali, est, quia illę, qui ab ęgritudine fit materiali, habet manifestum exitum humoris ipsum facientis cum egestione. & si fit sine materia, non sic manifestatur. Et debes scire, ꝙ si a stomacho prouenerit, ab accidentibus stomacho superuenientibus, ꝙ manifestatur stomacho habente complexionẽ malam materialem, aut non materialẽ. & cum hoc penitus coniungitur mora cibi in stomacho pauca. quod est, quia qui a stomacho prouenit, est propter vnã duarum rerum: aut propter virtutis expulsiuę festinationem, vt citius expellat: aut propter retentiuę debilitatẽ, vt non retineat. & quodcunq; horũ fuerit, necesse est vt pauca cibi in stomacho fiat mora. Et aliqñ accidit, vt fluxus ab intestinis ꝓueniat, sicut dictũ est: & hoc ab accidentibus intestinis superuenientibus cognoscitur: & quia in stomacho cã festinantię supradictę non est, sed in ipso cibus tempore naturali moratur. Et qui ab hepate aut venis ꝓuenit, aut ab aliquibus alijs mẽbris pro-
C uenit, vt a capite, & his similibus, cognoscitur si materialis est. similiter a signis ficantibus dominium humoris in mẽbro, & ab accidentibus illi mẽbro proprijs, aut ab ipsius operationibus. Auenzoar enim testificatur de illo, qui fluxũ chronicum patiebatur, ꝙ fluxus iste in hora somni fortificabatur, & in hora vigiliarum alleuiabatur. & per hoc arguebat, ꝙ humor hoc faciens esset in cerebro: & suam intentionem in curando cerebrum adhibuit, & curatus est. Et ego eandem rem isti similem feci in quodam fluxum ventris patiente: quia medicatus a multis Medicis, & a me longo tempore fuit, & nihil proficui habebat, ita ꝙ de ipsius salute desperaui, sed ipsum visitabam sicut amicum. & quia magnus erat, tandem percepi vnum ex suis brachijs, alio frigidius, & macrius: & autumaui ob hoc, ꝙ fluxus ab illo brachio ortum habuit: eo ꝙ virtutes ipsius membri, attractiua, & digestiua deperditæ essent propter malam complexionem frigidam non materialem super ipsum dominantem. Et ego intentionem meã ad illud mẽbrum calefaciendum apposui: cum fricationibus, balneis, & similibus localibus reducere bonam & naturalem humiditatem conatus fui: & postea mentem apposui, vt calorem naturalẽ, atq; humiditatem hanc cum rebus cõuenientibus cõseruarem, donec ipsum ad omnes suas uirtutes naturales reduxi, nec medicinam propriam aliquam fluxui propriam facere curaui. & propter hanc rẽ breui tempore curatus est. Sed fluxus, qui fit propter oppilationem, quæ fit in mesaraicis

venientibus ab hepate ad intestina, significatur per chylum exeuntem cum ge stione: quamuis tardet in stomacho, & intestinis tempore naturali, aut propinquo eidem. & quando hoc accidit alicui, fit ei macies tempore breui, ita ꝙ bre uiori quam alijs fluxibus accidat. Sed quando ægritudines istę componuntur difficile est eas cognoscere. Et scias ꝙ maior pars istorum signorum conie ctu rabilis est. & propterea volens ista cognoscere indiget acuto ingenio cum per seuerantia perscrutationis. & quando ęstimabis vnum, incipe eleuare cum me dicina leui secundum ęgritudinem, quam opinatus fueris. & si lucratus fueris ex hoc, continua medicinam: quia tunc scies ꝙ opinatus es verum. & si non, dimit te. Sicut quando credideris ꝙ causa fluxus sit oppilatio, dabis res aperitiuas. & si lucratus fueris, teneas hanc medicinam, & credas ꝙ hęc opinio est vera. & si non, incipies cito restaurare illud, quod fecisti cum medicina illa. Et opinantur quidam Medicorum ꝙ hęc oppilatio sit de genere supposito ęgritudinibus, & causis ægritudinum. Et si credideris ꝙ causa ęgritudinis sit caliditas, studebis i rare cum rebus parum frigidis. & si videris, ꝙ prodeunt, credas pro certo tuam opinionem, & incipe ęgritudinem leuare. Hęc sunt illa, propter quę cognosces membra læsa. Et quędam cognosces per accidentia membrorum communican tia cum membro lęso, sicut tussis, quę accidit causa pleuresis, aut causa apostematis hepatis, aut tractione ossis trachea tacti causa apostematis hepatis. sed hæc signa non sunt proprie signa lęsionis membri, nisi coniungantur alia signa cum eis: sicut tussis, & rascatio, quę non significat super pleuresim, nisi sit ibi dolor pungitiuus lateris, & febris continua. Adhuc scias ꝙ in quibusdam membrorum ægrorum est ęgritudo per se primo, & in quibusdam propter aliorum membrorum communicationem fit. & cognitio ęgritudinis, quę propter colligantiam membrorum, est ꝙ membrum compatiens propter augmentum, vel diminutionem ęgritudinis membri per se ęgri aggrauatur, aut alleuiatur. v.g. quia verti go, et alię capitis ęgritudines, quę augmentantur, quando stomachus nauseat, aut quando corruptos in se continet humores, aut quando a cibis vacuus non est, tunc dicere debemus, ꝙ hoc non accidit capiti, nisi propter cerebri ad stomachum colligantiam. Et adhuc hoc indiget perscrutatione. quia possibile est, vt alicuius membri ægritudo propter alterius membri ęgritudinem accrescat. aut esse po test, in vno membro sint ægritudines plures: quarum vna est sibi propria, & pri ma, & altera propter alterius membri colligantiam. Et aliquando ęgritudo, quæ propter colligantiam fit, propter pr. prię ęgritudinis augmentum recipiet cre tum: & autumabit forte quis ꝙ propter colligãtiam solam hoc prouenire posse. Item adhuc esse potest vt duę ęgritudines propter colligantiam esse possint: ęgritudo cerebri propter stomachum, & ęgritudo stomachi propter aliud mem brum. Et ne in hunc errorem decidat speculator, oportet ut circa hoc pluries per scrutetur. & quando eius opinio super aliquam istarum fuerit firmata, tunc re tionem ipsius cum medicina æqualitati propinqua attendet, hoc est cum medici na ad aliquam extremitatum, non multum declinante. Et si experientia hoc i sum inuenerit, & perpendat, in ipso perseueret. & si non, ad aliam opinionem se conuertat.

De signis Aegritudinum, & causarum ipsarum in generali. Cap. XLVI.

ET postquam nos de rebus vniuersalibus fuimus locuti, per quas mem bra ęgra cognoscere possumus, deinceps loqui volumus de rebus, per quas ęgritudines, & ipsarum ęgritudinum causas cognoscamus. Et dici mus ꝙ rerum, super quas nos oportet adducere signa vniuersaliter, sunt aut mala complexio materialis, aut non materialis. Et signa, quę malam com plexionem materialem significant, vt dictum est, sunt illa, quę dominationem humoris significant, aut in toto corpore, aut in vno membro ęgro. Et adhuc si militer, vt dictum est, ea quę ex corpore egrediuntur, humorem facientem mal

A complexionem materialem significant: sicut vomitus, & egestio, aut sputum. & hęc sunt signa conuenientia super genus causę operatiuę. & de his iam locuti fuimus. Et rascatio rubea significat etiam super causam, & speciem operantē: sicut rascatio rubea significat fortitudinem sanguinis, & viridis fortitudinem humoris combusti. & ideo significat in ęgritudinibus pectoris mortem. Et rascatio bona est alba, plana, ęqualis, & quę cum facilitate expuitur. Et apostemata significant demonstrationem super humores operantes ea per signa significantia super fortitudinem humorum. Et dolor significat super causam, quę operatur: ideo ꝙ dolor acutus significat ꝙ humores sunt calidi: sed dolor martellinus, & dolor similis punctioni acus grossę non sunt nisi ex humoribus frigidis, sicut dolor colicę: aut causa humoris lapideati, sicut accidit in renibus causa arenularū. Et apostemata similiter ex signis causarum facientium manifestantur. & quia pulsus in re apostematum signum habet proprium, ob hoc de ipso nunc loqui disposuimus. Et dicimus ꝙ apostematum calidorum pulsus tensus est paruus, velox, spissus, varius varietate serrina. Et tensio vero fit propter materiam organum extendentem, paruitas vero propter duriciem, & organi asperitatem fit. velocitas, & spissitudo propter recompensationem fortis magnitudinis fiunt, quam amisit. serinitas vero fit, quia virtus organum extendit: quia & non est organū

B obediens, & ipsius partes non ęqualiter extenduntur. & ob hoc vna alteri resistit: & propterea ille motus serrę motui assimilatur. Sed apostematum cholericorum pulsus spissior sanguineorum pulsu est, propter ipsorum fortitudinem caloris: & magis ad serrinitatem declinat, eo ꝙ cholerę siccitas indurat membrū. Sed apostematum phlegmaticorum pulsus paruus, et rarus, & tardus est, propter fortitudinem frigiditatis, & virtutis debilitatem. & indispositio serrina omnino non existit propter humoris facientis humiditatem. Sed humorum melancholicorum apostematum pulsus durus est, & asper propter humorum siccitatem, & est tardus, & rarus, & ad serrinitatem manifeste declinat, & cum his omnibus est occultus, & rarus. Et de rebus, per quas cognoscuntur apostemata, quæ fiunt in principalibus membris, est febris. & ideo hęc est vna de rebus, quę ostēdunt de apostematibus, quę consueuerunt facere saniem: quia apostema, quod non facit saniem, non habet calorem extraneum, sicut apostemata, quę sunt causa ventositatis, aut duriciei. Sed membra, in quibus visibiliter manifestantur, sunt cerebrum, hepar, stomachus, & intestina gracilia, & splen, & renes, & vulua, & vesica. Ista sunt genera signorum, per quę species ęgritudinum cognoscūtur secundum regulam huius artis vniuersalem. Et si ego non recolerem signa, & cursum, qui currit in hac arte, hoc est dicere, si ego non cōsyderarem in vnoquoque membro consyderationem propriam, tunc consyderatio vniuersalis suf-

In q̄bus mē bris visibiliter manifestantur apostemata.

C ficere videretur: sed volo sequi vestigium Gal. ad maiorem cautelam, s. ad loquēdum de rebus particularibus: eo ꝙ hęc est via quęsita in hac arte. Et nos narrabimus ægritudines membrorum manifestorum, & narrabimus signa significantia super ipsa cum cautela, & complemento verborum particularium, quę cum vniuersalibus dici non possent. Et etiam, quia multa signa ex his cum accipiuntur particulariter, non sunt signa: eo ꝙ plus apprehendunt quam ęgritudo ipsa, vel quam membrum infirmum. Et propter hoc necessarium est loqui super oīa accidentia, quę sunt propria vnicuiq; ęgritudini. verbi gratia, quia dolor pungitiuus in latere cum febre, & tussi, & pulsu serrino signum est apostematis diaphragmatis. Sed maior pars ęgritudinum membrorum interiorum, quę indigēt demonstratione, sunt apostemata, vel mala complexio materialis, vel non materialis. Sed secundum Gal. consyderationem in res particulares narrare oportet. Sed de his breuiter dicemus, ęgritudines membrorum proprias narrantes signa super eas significantia ostendemus, a cerebro incipientes. Dicimus ꝙ omnes malę complexions eidem superuenire possunt, vt calidę, frigidę, siccę, & humidę. & vniuscuiusque istarum signa significantia, dispositionem plenius ostendentur: sicut oculorum rubedo, & faciei, & actualis calor dominium sanguinis, aut humoris calidi significat. Et proprietas malę complexionis calidę aut frigidę est, vt eidem dolor coniungatur, tamē in complexione calida fortior existit.

ſed humida vel ſicca dolorem non efficit, niſi parum. Sed quando eſt ſola hu
ditas, tunc ſola grauitas ſentitur. & humida complexio cerebri cognoſcitur a
pitis grauitate, & a multo ſomno, & a ſenſuum capitis hebetudine. Et ſiccitatis
gna his exiſtunt contraria. Et poſsibile eſt vt complexio adueniens capiti
principaliter adueniens ex capite. Et poſsibile eſt, vt ab alio veniat mẽbro: &
pro maiori parte accidit cã ſtomachi. & ſignum huius eſt, quoniam ſoda pro
uetur, quando anguſtiatur ſtomachus ad vomendum, vel quando a cibis vacu
exiſtit, aut quando cibaria corrupta ſunt in ſtomacho. & iſtud eſt generale. qu
niam dolor capitis augmentatur, quaudo augetur ſtomachi ægritudo: & min
tur, quando minuitur. Et poſsibile eſt, ꝙ accidat ex colligantia duarum vena
quę nominatę ſunt in Arabico guidez, & ſunt venę ſomni: quoniam accidit
capite dolor, qui dicitur hemicrania. & ſignum huius eſt ſigna ſignificantia
pletionem occipitij. Et poſsibile eſt vt accidat ex colligantia totius corporis.
ſignum huius eſt ſigna ſignificantia repletionem vniuerſalem. Et cerebro ad
nire poſſunt omnes ſpecies apoſtematum calidorum, & frigidorum. Et aliqua
do membrum ægrum cognoſcitur, et ægritudo a proprijs ipſius operationibus
ipſo: ſicut in ægritudine fixa in cerebro concomitantur alienationes, quę diu
tinuantur cum eo ꝙ ſi propter colligantiam alterius membri exiſtant, ſicut
cidit propter apoſtema diaphragmatis, concomitantur alienationes, quę non
tinuantur cum eo. Item accidentia, quæ ſenſibus adueniunt, ſunt cognitionis
cies ægritudinis membri proprię; ſicut apoſtema cholericum in cerebro fa
malas prębet cogitationes, & quaſi feſtucarum de pannis euulſionem addu
& vigiliarum multitudinem, & cum mala diſpoſitione de ſomno excitantur
quod ex ſanguine fit, minus vigilare facit, quam illud, quod de cholera fit:
habet riſum, & lætitiam. ſed quod a cholera fit, ſequetur ira, & furor. Sed q
de melancholia fit, & illud alienationem ſenſuum promouet: excepto ꝙ tim
& planctus hoc concomitantur. Sed quod ex phlegmate fit, corruptionem a
malium virtutem præbet, & non intendit facere malum. Sed ſigna propria
minij humoris apoſtema facientis in cerebro ſunt ſicut rubedo faciei & ocu
rum, & caliditas tactus, & fortitudo pulſus. quoniam iſta ſignificant abundan
ſanguinis: & maxime quando aſſociabitur eis regimen conueniens, ſicut ęta
complexiones, & tempora. Et non quæras vt rememorem tibi ſigna multoti
quoniam rememorari debes eorum, quę tibi dixi. Et pulſus ſuper apoſtemat
gnificans habent a ſua proprietate varietatem tremoris. quod eſt, quia eſt in
bro panniculoſo propter certamen, quod eſt inter virtutem & organi exten
nẽ. Et hoc accidens in apoſtematibus calidis plus manifeſtatur. In apoſtem
bus vero phlegmaticis, & melancholicis mollicies. & humiditas, quę eſt in a
ſtematibus phlegmaticis, quaſi vincit ſerrinam diſpoſitionem, quam a parte
bri conſequi debet. Et panniculi, qui in cerebro apoſtemantur, ſunt pia mater
dura mater, & aliquando ipſa ſubſtantia cerebri apoſtematur. & hoc ma
eſt periculi, & fortiora habet accidentia. quod eſt, quia ex hoc conſequitur p
ralyſis, aut apoplexia. Et dicitur ꝙ aliquando cerebri rete apoſtematur. & h
ſequitur dolor pulſatiuus propter arteriarum multitudinem. & ipſius propria
gna ſunt albi oculi, fortis rubedo, & palpebrarum groſsicies, & motus diff
tas. & febris, vt dictum eſt, propria in iſtis apoſtematibus exiſtit; ſed tamen
apoſtematibus calidis eſt acuta, & in mollibus eſt lenta. Hæ ſunt ęgritudines
quibus neceſſe eſt inducere demonſtrationem, & proprie in ęgritudinibus c
rebri. Sed epilepſia, & apoplexia, & ſimiles ægritudines neruorum, om
iſtæ ęgritudines ſunt manifeſtæ ſenſui. & iam diximus earum cauſas in lib
Aegritudinum. Et quæ remanent loqui, ſunt ſigna, quę ſunt propria cuiuſq; c
ſę cauſarum ægritudinum. Et hoc inuentum eſt in eis pluribus ex cauſis. & t
inuentum eſt in eis ex colligantia aliorum membrorum, ſicut eſt re axa
quia iam declaratum eſt in libro Aegritudinum, ꝙ humor qui facit, eſt ca
phlegmatis: & poteſt eſſe ꝙ ſit cauſa melancholię. Sed ſi eſt ex aquoſitate
ventoſitate, in hoc eſt differentia inter Medicos: etſi poteſt eſſe, vt ſit in ce
bro principaliter, & ex colligantia aliorum membrorum. Sed cognoſcere

A signa maxime potest scire per preterita: quia istę ęgritudines eueniunt pluribus de causis. Ecce que significant super ipsa, sunt signa, quæ significant super abundantiam humoris. & ꝙ eius, quod inuenitur ex colligantia alterius membri * dicta sunt, iam fit via, per quam demonstratur. & hoc est, ꝙ ęgritudo multiplicatur in membro ex colligantia, & minuitur ex minoratione. & iterum quia mēbro læso non stat fixa ægritudo. & ideo, quia omnia ista accidentia manifestāt ꝙ hę ægritudines non sunt in membro principali. Et scias ꝙ differentia, quę inter ęgritudines materiales & non materiales existit, est, quia materialis dominium illius humoris ostendit. & quę prima essentia a non materiali existit, si causa hoc efficiens a rebus exterioribus causetur, hęc erit malitia pauca, & perseuerantia erit breuis: sicut dolor capitis, qui a calore prouenit Solis, & sicut ęgritudo, quę nominatur terabi, quę ab aere serenissimo, qui membra nutritiua lęsit, cōtingit. & quę mala complexio a secunda existit essentia, est sicut spasmus, aut & hectica, quę a nimia siccitate fit. & hęc spasmi species ab alijs spasmi speciesius diuersificatur: quia paulatim aduenit, & eius timor est magnus. Hęc sunt signa ægritudinis.

De signis ægritudinum Oculorum. Cap. XLVII.

B INcipiamus nunc signa ęgritudinis oculorum. Dicamus ꝙ hę ęgritudines sensui visus manifestantur. & in hoc non indigemus nisi cognitione causę. & hunc meum sermonem complebo, cum de oculorum medicatione sermonem ordinabo. sed hic dicam signa, quę cognitionem ęgritudinum oculorū manifestant. Hęc lęsio est, quę aduenit neruo, per quem ad oculum spiritus currit animalis, aut quę eidem accidit spiritui. Et neruus, qui ad oculum dirigitur, lęditur aut mala complexione materiali cum apostemate, vel oppilatione: aut ꝓpter malam complexionem sine apostemate, vel oppilatione. Et signa malæ complexionis cum apostemate in oculis sunt manifesta: sicut pulsatio, rubedo, & signa oppilationis sunt sola grauitas. Et signa malę complexionis oculorum manifestantur, secundum ꝙ omnis mala complexio manifestatur. Et oppilationes, quę in eo sunt, fiunt sicut ęgritudo, quę nominatur abinnasaj: & est oppilatio facta inter corneam & humorem crystallinum. & hęc oppilatio apparens est. Hanc vero ęgritudinem pręcedit vaporum eleuatio ad partes superiores. Et potest esse vt isti vapores propter colligantiam stomac ascendant, quos stomachus transmittit cerebro: & etiam possunt a solo cerebro eleuari. Et differentia inter istos est, quia vapores a stomacho venientes crescunt, & decrescunt C propter bonitatem digestionis stomachi, & malitiam ipsius. Sed quando a cerebro fiunt, in sua fixione firmantur. tamen & in eis, qui a cerebro fiunt, aliqua additur malitia propter stomachi malitiam. Et dicunt ꝙ vapores a stomacho ascendentes ambos oculos ęqualiter turbant. Sed oppilatio, quę propter decursum aquę superioris aduenit, vt plurimum vni soli oculo accidit.

De signis ægritudinum Aurium. Cap. XLVIII.

ET auribus etiam fit ęgritudo propter duas species malę complexionis, vt materialem, & non materialem. & fiunt in ipsis apostemata, & oppilationes, & dolores, & generaliter ęgritudines, quę sunt omnibus alijs membris generales, dolorum, & apostematum, & pustularum, & similium. & hęc signa sunt signa propria ęgritudinum ipsarum. Et signa calidi apostematis auricularum sunt dolor infixiuus grauis: quia membrum est neruosum, & chartilaginosum: & pulsus serrinus. Et scias ꝙ maior pars humorum facientium talia apostemata est humorum subtilium propter obtusitatem, vel duriciem substantię ipsorum membrorum. & aliquando cum his apostematibus fit febris continua: & maxime quando apostema est in radice loci nominati sumach. Et maior pars ęgritudinum, quę fiunt in aure, est exufflatio, & tinnitus,

propter intus ventositatis expulsionem & inclusionem. & dicitur quod hoc esse, potest acuitate sentiendi. & demonstratio super hoc est, quod ibi non est signum superabundantię humorum.

De signis ægritudinum Nasi. *Cap.* XLIX.

NAso superueniunt oppilationes, & apostemata cum complexione ma la materiali, & non materiali. Et propria apostemata in ipso sunt, q derivata sunt a nomine illius vermis, qui ramisse nominatur. hic est i le, qui multos habet pedes. & signa istius ęgritudinis ab eisdem, quib & alię ęgritudines, cognoscuntur signis.

De ægritudinibus Oris. *Cap.* L.

AEgritudines vero oris oculis manifestantur: & ob hoc perscrutatione signo rum ipsorum non indigemus.

De signis ægritudinum Gulæ. *Cap.* LI.

ET gulę fiunt apostemata, & ęgritudines, quę etiam eldaucha dicuntur i. strangulator, & Persę appellant ascheam. Et cognoscuntur a dolor ibi existente, & cum constrictione deglutionis. & quando crescit, con strictionem facit anhelitus. & potest fieri, vt hic extinguat spiritum. E causa huius a signis humorum ibi dominantium cognoscitur. Et pulsus in h apostemate est vndosus: & est, quia hoc apostema in membro est musculoso diuersificatur hoc apostema secundum magnitudinem & paruitatem: & secun hoc eorum * terminationes iudicantur. Et hoc ex signis bonis est, vt aposte in partibus exterioribus manifestetur, aut propter tumorem, aut aliud signu aut propter dolorem per tactum. Et ipsorum species secundum Gal. sunt quin Vna est, quę fit in meatu gulę, quę extremitatem epiglottidis attingit. Secun est, quę nec foris manifestatur, & in gula non apparet: sed ex hoc patiens qu strangulationem percipit. Tertia est, quando gula exterior est inflata. Quar quando intus, & extra tumet. Quinta, quando lacerti colli appodiantur: ita spondili intus contrahuntur.

* a.l. particularia.

Quarto de Locis affec. c. 5. ad finē. & in Aphorismo, Si a febre.

De signis ægritudinum Pulmonis. *Cap.* LII.

Pulmoni accidunt duę spēs ęgritudinum.

ET pulmoni multę ęgritudines fiunt, quarum quędam sunt communes quędam proprię, communes sunt sicut apostemata, vlcerationes, & co tinuitatis solutio: proprię vero, sicut tussis, & ęgritudo, quę dicitur be horra, i. difficultas anhelitus. Et apostema pulmonis cognoscitur a fe anhelitus strictura, & a concuxione fixa cum ipso propter istius membri c cor propinquitatem, & pectoris grauitatem, & a forti tinctura pomorum max larum, & ab omnibus signis dominationis sanguinis cognoscitur. Et propter quia vt plurimum in hoc membro apostema a sanguine concreatur: quod e quia cholerę sparsio in eo propter suę substantię molliciem esse non potest, & etiam propter multam humiditatem ad ipsum transmissam: & tamen nec etiam propter hoc apostema phlegmaticum nisi raro in ipso conficitur. Et dolor apostemate istius membri signum non est: quia hoc membrum insensibile e Et pulsus necessario est talis, qualis apostematum calidorum: excepto quia in vndositas est manifesta propter molliciem membri. Et solutionis continuita istius membri signum est: quia simul & semel sanguis egreditur multus, rube arenosus, & cum tussi. & hęc fiunt aut propter causas extrinsecas, aut prop reuma descendens, aut propter percussiones in pectore factas. Et sputum sim ter apostema pulmonis manifestat, dummodo coniungatur cum signis prędic

A quod est, quia posset fieri etiam in apostematibus, quæ fiunt in * panniculis costarum. Et ex signis laudabilibus in apostemate pulmonis est sputum album, & æquale, & quod suauiter egreditur: quemadmodum illaudabile est signũ, in quo dominium aliquorum humorum manifestatur, & maxime sputum nigrũ, & post illud est citrinum, & post illud rubeum. Et sputum rotundum, quod Hippoc. dixit esse summum malum in pulmonis ægritudine, est, quia significat perditionẽ super humiditatem naturalem: sed tussis non est signum nisi causę efficientis. Et causas ipsius tu ex alijs libris nouisti. * a. l. pelliculis.

De signis ægritudinum Pectoris. Cap. LIII.

ET ægritudines, quæ manifestiores sunt in pectore, sunt apostemata, & oppilationes. Et apostemata vt plurimum fiunt in pellicula interiori tegente costas, quæ ægritudo nominatur xazibera, quæ in lingua nostra pleuresis nominatur. Et in his apostematibus propria signa sunt dolor fixus extensiuus, febris acuta, & tussis cum sputo, & pulsus serrinus. Et aliqñ hæc apostemata fiunt in musculis, qui sub panniculo sunt. & tunc hæc passio apostema lateris dicitur, & tunc hæc signa sunt posteriora dictis signis. Similia B tamen ipsius accidentia sunt debiliora, & minus timorosa, nec dolor adeo fixus est, quia non est in membro panniculoso, nec in pulsu serrinitas sic manifestatur. Et aliquando apostema fit in panniculo pectus diuidẽte. Et aliqñ diaphragma apostematur, & sequitur hic sensus alienatio, & inquietudo magna. Signa apostematũ pectoris.

De signis ægritudinum Stomachi. Cap. LIIII.

ET stomacho adueniunt species complexionis malę, vt materialis, & nõ materialis: & adueniunt apostemata, & vlcerationes. Sed species malæ complexionis non materialis, quando remissa est, a rebus extrinsecis est creata: & illæ sunt illius signa demonstratiua, sicut aduentus aeris, vel cibi frigidi. Sed si fuerit intensa, erit aut mala complexio calida & sicca, quæ hecticam inducit: aut erit frigida & sicca, & senectutis erit hectica. Et signum ambarum ægritudinum est, ꝙ in hoc membro illa signa manifestantur, quę in ambabus ægritudinibus his manifestari solent. quod est, quia membrũ hoc fortiter demacratur. & quando patiens supinus iacet, tunc percipit stomachi dispositionem foueæ alicui similẽ esse. & stercus mollę egreditur & indigestũ, & vni-C uersaliter ipsius virtutes omnes debilitantur. Sed mala ipsius materialis complexio huiusmodi esse potest, aut vt ipsa sit imbibita, vel in concauitate ipsius fixa, aut ab alio membro transmissa. & potest esse vt res ambæ adinuicem componãtur. & hoc potest aut ab vna, aut a duabus materiebus esse. v. g. sicut si in ipso sit humor cholericus, & ipsi humor phlegmaticus transmittatur. Et si ipse fuerit phlegmaticus humor, ab eo ructus proueniet acetosus: & si fuerit cholericus, fiet fumosus. Et differentia, quæ est inter humorem fixum & transmissum, est: quia transmissus per secessum, aut vomitum exit: sed imbibitus & infixus neutrum horum attentat, sed conatur ad vomendum, & nihil proijcit. Et signum appropriatum choleræ est tremor labij. Et humoris melancholici in stomacho signa sunt virtutis visibilis impedimentum, & acetositas acerba in ore. Differẽtia vero, quæ est inter complexionem materialem & non materialem, est propter humorem per vomitum, vel secessum exeuntem. Et in passione stomachi vrina grossa materialem complexionem peccantem significat. Sed apostemata fiunt aut in fundo stomachi, aut in ipsius ore. & horum quædam sunt calida, quædam frigida, & quædam ex genere cancri, & quædam sunt ventosa. Et omne apostema, quod in stomacho soporatur, sequitur febris, & dolor fixiuus; & maxime, quando in ore stomachi oritur, quod est, quia illa pars magis neruosa existit, & est colligantię princeps. & ob hoc periculosior ea, quæ in fundo existit. & eidẽ syncopis, & sensus alienatio sequitur. & frigida apostemata sequuntur dolores

debiles, & febris lenta. Et apostemata, quæ in stomacho cancerosa fiunt, [illegible] dolore, & febre fiunt. & si esset, hæcticæ assimilaretur, aut mixtis febribus. [illegible] proprium signorum horum apostematum est ructus putridus corruptus cu[illegible] rationum debilitate: hoc est, quia cibus egreditur indigestus, & alia accide[illegible] his similia. Et vniuersaliter signa, quæ dominium humorum significãt, illa[illegible] sunt signa, quæ significant illum humorem, qui hoc facit. & vt plurimum a[illegible] tur ei complexio, ætas, & regimen. & alia his similia iuuant ad hoc cognosc[illegible] dum. Sed vlceratio, quæ in eo fit, cognoscitur ab ardore vel combustione, [illegible] in eo fit, & propter paucam mordicationem. raro tamen fit, vt vlceretur stom[illegible] chus, nisi sit etiam vlceratio in gula, aut ore.

De signis ægritudinum Hepatis. Cap. LV.

ET hepati accidunt oppilationes, & apostemata, & species malæ cõ[illegible] xionis omnes. Signum apostematis hepatis, non tamẽ proprium, e[illegible] bris: atque tussis, & illius loci dolor. & quasi proprium est gra[illegible] loci, qui trachea nominatur: & maxime qñ in gibbositate hepatis [illegible] stema existit. Et sæpe signa apostematis costarum cũ signis apostematis h[illegible] tis cõmiscẽtur: quia sæpe dolor apostematis hepatis peruenit ad eundem lo[illegible] ad quem dolor apostematis pelliculæ costas tegentis reperitur. & tunc hic[illegible] lum proprium signum reperitur. & cum his omnibus accidit tussis: tamen in [illegible] patis apostemate non fit multum sputum. Et aliquando erit sputum in apost[illegible] te panniculi: maxime quando apostema saniem facere incœperit. & propter [illegible] sputum in principio signum sufficiens non erit. Nec est differentia ꝓpria in[illegible] apostemata hepatis. & pleuretica, nisi in qualitate doloris. quia in pleureti[illegible] dolor fixus, & extensiuus: & qui in hepate, est aggrauatiuus. Et in pulsu e[illegible] differentia existit: quia in pleuresi est serrinus, in hepate vero vndosus. Et d[illegible] tur quod aliquando apostema fit in hepatis lacerto, & figura apostematis hep[illegible] est lunaris. sed figura apostematis lacerti est oblonga, vel quadrata, & v[illegible] angulus ipsius est grossus, & alter subtilis.

De signis ægritudinum Splenis. Cap. LVI.

ET spleni omnes species malæ complexionis accidunt, & oppilatio[illegible] & apostemata, & vẽtositas inflatiua. Et signa apostematis splenis [illegible] dolor grauis, & febris, & accidentia, quæ corpori adueniunt propter [illegible] iusmodi membri ęgritudines. Et oppilationis signa sola grauitas ext[illegible] Et signa ventositatis inflatiuæ solus dolor est extensiuus. Et ex apostemate [illegible] oppilatione splenis sequitur macies totius corporis. Et ideo dicit Hipp. qñ sple[illegible] crescit, tũc corpus attenuatur: & qñ decrescit, tunc corpus inspissatur.

De signis ægritudinum Renum. Cap. LVII.

ET renibus accidunt species malæ complexionis, & oppilationes, [illegible] apostemata. Et discernuntur a vesicæ ægritudinibus, propter lapidis [illegible] arenæ generationem. Et magis propria species malæ cõplexionis, [illegible] renibus conueuit, est ægritudo quæ bolbarabris nominatur, quæ in L[illegible] tino diabetica dicitur, & cum forti siti, & vrinæ fluxu, & febre. Et apost[illegible] tis calidi sunt signa, dolor aggrauatiuus in renibus sentitus, & dolor in alca[illegible] factus cum febre, vrinæ constrictione. & quando patiens super latus sa[illegible] cumbit, videtur vt alius ren super ipsum suspendatur. & hoc prouenit, qua[illegible] est in statu, aut declinatione. & in maiori parte in his apostematibus fi[illegible] febres errantes aut iunctę in apostematibus frigidis & lentis: ideo qui[illegible] bris non aduenit apostematibus membrorum principalium, nisi quando a[illegible] stemata erunt parata saniem facere. Sed signum generationis lapidis in ren[illegible]

A est dolor fixus ab ipsius generationis principio, quousque natura illos abijcit extra, secundum illos, qui dicunt ꝙ lapides isti in substantia renum generantur. & ideo aliquando cum istis sanguinis exitus adest. Et quod verius apparet, est ꝙ in concauitate renū generantur. & dolor, qui est in hac ægritudine, & accidentia doloris accidentibus, quæ in colica inueniuntur, similantur propterea qa stomachi distemperantia & vomitus his duabus ægritudinibus cōiter accidāt. & casus similiter appetitus. Et differentia istarum difficilis est maxime in ęgritudinū principio: sed in fine manifeste diuersificantur propter in colica ventris esse constrictionem, & humorum cognitionem, & multam ventositatem. & etiā lapides generati in renibus arenam ostendunt in vrina. Et signum discretiuum in hoc est operatio clysteriorum. quia si patiens propter clystere requiem inueniet, sicut accidit Gale. sine dubio hic dolor colicus erit: & si propter clysteria aggrauatur, proculdubio renalis est. causa est, quia clysteria intestina replent, & distensionem in eis operantur, & tunc opprimuntur renes, & dolor fortificatur. Sed signa, quæ vlcerationes significant, est dolor vlceratiuus sine grauitate, & extensione, cum exitu sanguinis, aut saniei. Et aliqñ egrediuntur cum vrina frustra frustis carniū similia. & hoc accidit, qñ in substātia renū corrosio fit.

B

De signis ægritudinum Vesicæ. Cap. LVIII.

ET in vesica manifestiores ægritudines, quæ in ipsa generantur, sunt lapides, qui in ipsa generātur, & apostemata, & vlcerationes, & strangurĭa, et sine voluntate vrinę exitus. Sed signū lapidis in vesica est dolor, qui in vesica sentitur cum virgæ pruritu, & virgæ erectione, & relaxationes sine causa manifesta, & vrinæ cruditas, & albedo ipsius cum subtilitate, & difficultas exitus vrinæ, & arenarum apparētia in ipsa. Sed constrictio vrinæ fit aut propter membrum mādans ipsam, aut ꝑpter meatū, qui a renibus ad vesicam tēdit. Et his duobus vnū est commune accidēs. & hoc est vrinæ difficultas. Sed diuersificatur ī ipsis: vt si a renibus, ibi dolor sentitur: si autem a meatu, ibi dolor adest. Et aliqñ constrictio fit vrinæ ab ipsa vesica, aut a meatu qui ad ipsam progreditur vesicam. & ista duo similiter in vno accidēte cōicant: hoc est, quia vesica repletionem recipit, similiter et meatus. sed diuersificātur in hoc. quia quod a vesica prouenit, qñ vesica præmitur, et vrina exit. sed quod a meatu prouenit, non emittit vrinam, etsi vesica exprimatur. Et oppilatio istius meatus fit a lapide, aut ab humoribus grossis sanguineis, vel sanguine coagulato, aut propter complexionē frigidam dominātem, aut propter apostema, aut furūculos. Et signa harum ægritudinum sunt: quoniam, si fuerit ex lapillulis, signifi-
C catur ex arenulis præcedentibus. & si est ex coagulatione sanguinis, signū est sanguis anticipatus. & si ex sanie fuerit, signum est apostema, quod præcessit. & si ex humoribus grossis fuerit, significatur ex exitu præcedentis humiditatis. & cognoscuntur istæ dispositiones per signa eadem conuenientia. & si adinuicem istæ dispositiones coniungantur difficile cognoscuntur a Medico. quare quiete debet medicinare, considerando primam intentionem. & si ex illa lucratus fuerit, sequatur illam. & si non, dimittat. Et si pustula, aut vlceratio est in vesica, qđ ab ea egreditur, furfuribus, aut laminibus assimilatur. sed si hæ ægritudines fiūt in renibus, quod ab eis exierit, frustis carnium assimilabitur.

Signū lapidis in vesica.

De signis ægritudinum Intestinorum. Cap. LIX.

ET intestinis vt plurimū fit ęgritudo, quę dr̄ colica, apata, vlcerationes, & sanguinis fluxus. Sed sanguinis fluxus vlcerationē cōcomitatur. & iste sanguinis cū fecibus egredi.ur a principio mixtus: & aliqñ ex substātia intestinorū egreditur. & signū huius est dolor, qñ euacuātur humores, & fæces, Et qñ apostema est in intestinis grossis, hoc modo cognoscitur: qa cū patiens mordicationem sentit, cogitur assellare. sed quod ab apate exit, cum

fæcibus non est admixtum. Et si fuerit in subtilibus, propter dolorem assell non cogetur. & quod ab eis egredietur, cum stercore erit admixtum propter longitudinem. Similiter si apostema in subtilibus fuerit, dolor circa vmbilic sentietur: & cũ intestinis fuerit grossis, dolorem sentiet inferius. Et signa c cæ calidæ manifesta sunt, & vniuersaliter ea, quæ significant dominium hum rum in omnem patientem. Et quæ propter ventositatem fiunt, sunt dolor ex siuus, & tortio intestinorum. & si tortio fuerit cum rugitu, grossam ventosit significat. & quę fit propter apostema, cognoscitur a fortitudine doloris, a febr a siti, & ab accidentibus ostendentibus dominationem humoris apostema fa tis. Et ęgritudo fortissima, quę iliaca nominatur, fortiora habet accidentia ea la, ita ꝙ patiens cogitur vomere stercus. Et vt plurimũ hoc accidens est prop aprea in subtilibus intestinis factum. & potest fieri propter stercus putrefact in eis, aut propter humorem grossum viscosum, aut propter herniam factam descensu intestinorũ, aut propter venenum receptum. Et vniuersaliter hæc ęg tudo intestinis subtilibus est propria. & hęc ęgritudo attribuitur virtuti expu uę, cum suum naturalem motum nõ habeat, aut debet attribui vniuersaliter o pilationi. & aliquando propter priuationem: cholerę, quę ad intestina consue rat transmitti: quia per modum abstersionis adiuuat ad fęcũ debitã expulsion Et oppilationes fiunt in illis propter humores, aut apata, aut ꝓpter malã cõp xionẽ frigidã & siccam, quę vias constringit: aut propter alias res positionẽ rum corrumpentes, sicut ventositas, quę ea facit tortuosa, & herniam.

De signis ægritudinum Vuluæ. Cap. LX.

ET vuluę ęgritudines fiunt, quibus omnes species male cõplexionis c cant: sicut ab his, quę præcesserunt tibi manifestum est. & sępe ipsi cidunt apreata. Et horum signum est dolor fixus, & pulsus serrinus ꝙ membrum est neruosum. & febris accidit eidem: eo ꝙ sit membr principale aliquo modo principalitatis. Et ex ęgritudinibus, quę magis in propric sunt, est ęgritudo, quę mola nuncupatur, quę difficile a pręgnatione gnoscitur: eo ꝙ ablatio menstrui, & grossicies ventris communicant ambab Et signum discretiuum est, quia transit terminum motus embryonis absq; m tu. & hoc accidit multis annis, quia portari potest, donec ab ea moriatur, aut soluatur. & hoc secundum virtutis tenorem. Et aliquando ei accidit, vt cam rat pluribus annis, demum parit frustum carnis: & aliquę moriuntur. Item pr pria est ęgritudo vuluę illa, quę suffocatio dicitur matricis, quę fit propter me strui sanguinis corruptionẽ in vulua, & euenit ei syncopis, & difficultas in a helitu, & priuatio sensus & motus, & debiliter sentitur pulsus eius. & accidit dem duricies, & ipsius oris oppilatio. Et hoc accidit ex reliquis apostematis induratis in orificio matricis. Et species malę complexionis matricis, si mater les sint, ab his, quę ab ipsa egrediuntur, cognoscuntur. & si non sint materiale a siccitate ipsius percipiuntur. Et generaliter signa, quę significant compl xionem, sunt signa significantia complexionem matricis: & de cętero instab mus super causas, quę operantur putredinem. Et completus est tractatus iux nostram intentionem.

AVERROIS COLLIGET

LIBER QVINTVS.

SVMMA LIBRI.

De Cibis, & Medicinis.

Quæ sit huius Quinti libri intentio. *Cap. I.*

A IN primis sciendum est quid sit cibus, & quid medicina: & quot sint eorum operationes, et qualiter operantur & propriæ medicinę: eo ꝙ habēt multas operationes, quas Medici appellant virtutes primas, secundas, & tertias, & proprietates. & cum hoc dabimus cognitionem harum istarum medicinarum, quę operantur quamlibet istarum operationum: & postea speculabimur in operationibus earum: hoc est vtrū via, qua apprehendimus, est per viam syllogismi solum, aut per viam experientię solum, aut per viam continentem vtrūq; et hoc totum erit, postquam receperimus a Naturalibus quod erit recipiendum. Et quando compleuerimus hoc, recordabimur propriorum ciborum & medicinarum, quorum multiplicata est scientia, & experientia in terminis naturalibus, & testificata sunt a communitate Medicorum, aut a maiori parte. Et postea narrabimus modos compositionis, & recordabimur eorum, quæ manifestiora sunt sectæ componentium. & narrabimus naturam complexionis secundum viam, quam nobis ostendent regulę illę. & quando compleuerimus hæc, tunc completa erit nostra intentio in hac particula.

De quiditate Cibi, & Medicinæ. *Cap. II.*

B DIcamus ꝙ cibus est illud, quod ponit naturales partes cibati. & hæc pars est in specie partis dissolutæ. Sed medicina diuersificatur ab hoc: ideo quia quamuis ipsa sit ex rebus, quæ ponunt naturales partes cibati, illa pars nō est in specie partis dissolutę, sed habet in se rē actiuā, & alteratiuā. Et propterea, qn̄ superuenit hęc dispositio sup dispositionē ægritudinalē, quę est cōtraria, vocatur illa operatio curatio. Et hęc est intētio definitionis, qua Gal. definiuit cibū, & medicinā: dicens ꝙ cibus est illud, qđ patitur a corpore, & medicina est illud, a quo patitur corpus. Sed si nos non intelligeremus ex verbis hoc, quod dictū est, nō esset intellecta certitudo cibi, & medicinæ. Et iam opinatus est vnus ex nostris socijs, qui nominatur Ahuberti Auensufu, ꝙ illud, quod diximus in hac definitione, esset quasi contrarium verbis Galeni, & super hoc eidē multas transmisi epistolas, quousq; hoc plene intellexit. Quid cibus.

De operationibus primis, quas operantur medicinæ in corpore humano. *Cap. III.*

ET operationē, quas operātur medicinæ in corporibus humanis, quędam sunt primæ, sicut est caliditas, frigiditas, siccitas, & humiditas. Et quædā earū sunt secūdæ, sicut maturatio, digestio, molificatio, resolutio, & apert- Operatiões medicorum dæ.

tio; & multa alia ſimilia iſtis, quæ enarrare debemus, qñ declarabimus naturas
quæ faciunt hoc, & fuerunt vocatæ ſecundariæ: quia ſequuntur menſuram mix-
tionis primarum virtutum. Et quædam earum ſunt tertiæ, quæ ſunt propriæ
certis membris, & ſunt quaſi conſequentes ſecundarum. Et eſt conueniẽs in pri-
mis narrare qũo hç habẽt agere in corporibus has operationes, & qũo habẽt pa-
ti a corporibus earũ paſsiones. & hoc ſciemus, qñ ſciuerimus per quẽ modũ nu-
tritur nutritus. Et dicamus, iam declaratum eſt in naturali philoſophia ꝙ mẽbra
quæ primo nutriuntur, ſunt mẽbra ſimilia: ideo quia cibus primo cõuertitur ſecũ-
dũ ordinẽ, quem habet in corpore cibati, in humiditatem ſimilem humiditati fi-
xæ in mẽbris conſimilibus, & miſcetur cũ eis per eũdem modũ, quo miſcentur
adinuicẽ res liquidę: ꝓpterea quia nõ eſt alter modus, per quẽ natura poſsit re-
ſtaurare rẽ diſſolutam omnibus partibus membri niſi per modum mixtionis. &
quando erit permixtũ ſecũdum hunc modũ, tunc habebit eſſentiam in ipſo: &
poſt hoc aſsimilabitur illud mẽbro, hoc eſt quia dat eidẽ vnam coagulationẽ ſta-
bilitatis ſimilẽ ſtabilitati mẽbri. Et eſt ibi declaratũ ꝙ hoc fit per decoctionem:
& decoctio fit per calorẽ qui eſt in cibato: non ꝙ calor ſit primus motor in hac
re, ſed eſt anima nutritiua: ꝓpterea quia operationes caloris non ſunt determi-
natæ, nec ordinatæ ad vnũ finem manifeſtũ. Et poſtq̃ ita eſt, vidẽdum eſt qñ
dicitur cibus eſſe temperatus, aut medicina: & qũo dicitur ſuper quemlibet eorũ
vt ſint diſtemperati: quamuis melius ſit appropriare temperãtiam cibo, ſicut &
melius appropriare diſtemperantiam medicinæ, propterea quia cibus habet pro-
pter ſuam virtutem, & ſuam præparationem vt conuertatur ad humiditatem ſi-
milem humiditati radicali, quæ eſt in membro conſimili, & calori intrinſeco ſi-
mili calori, qui eſt in cibato, ita vt ſint idem ſecundũ omnem modum. & hoc eſt
ſolum in eo, qui eſt temperatæ complexionis, vel ꝓpinquus ei. & per hunc mo-
dum dicitur ꝙ cibus ſit temperatus, ſicut erat panis grani, & carnes gallinarum
iuuenum, & ſimilia iſtis. quia quantitas partium præſtitarũ corpori ab iſtis cibis
eſt idẽ cum partibus, quæ fuerunt diſſolutæ. Sed temperantia medicinæ eſt pro-
pinqua huic: ſed diuerſificantur inquantum non habet virtutẽ reſtaurandi par-
tem æqualem quantitati rei, quæ diſſoluta eſt ex corpore. & propterea non poteſt
homo nutriri ex tẽperata medicina, & ſi comedat ex ea tm̃, quantum comedit
ex cibo. Sed qñ dicimus ꝙ medicina ſit temperata, intelligitur eius temperan-
tia, ꝙ quando comeditur ex ea quantitas, quæ non eſt ſenſibilis, comparãdo eã
quãtitati partium diſſolutarum a corpore: ꝙ tunc non inducit in corpus rem ex-
traneam. quia ſi homo comederet ex ea quantitatem ſenſibilem ſecundum ꝙ co-
mediſſet de cibo, induceret in corpus ex neceſsitate rem extraneã: quãuis diffici-
le ſit inuenire medicinam temperatam in operationibus omnibus. Et ſecundum
hoc debes intelligere, ꝙ qñ dicimus ꝙ medicina eſt calida, & frigida, humida
vel ſicca, & dicimus ẽt de cibo, noſtra intentio non eſt niſi æquiuoca: ſicut
ſcis ꝙ, quando dicimus de vino ꝙ eſt calidum in ſecundo gradu, & ſimiliter ci-
cum, non intendimus vt ſit idem calor. Et poſtq̃ declaratum eſt quid ſit cibus
temperatus, & medicina temperata, & qualiter operẽtur in corpore, ex hoc po-
tes intelligere viam, per quam dicimus eſſe diſtemperatos. & hoc dicimus in qua-
litatibus primis: ideſt quomodo calefacit medicina, refrigerat, & humectat, &
exiccat. Quia medicina, quæ conuertitur in chylum calidiorem temperato chy-
lo, aut in calidiorem q̃ eſt pars corporis, hoc eſt ad partem calidam: illam me-
dicinam dicimus calidam. quia calor dicitur ꝙ ſit vna rerum, quæ calefacit ho-
minem plus debito, & quod generatur ex hoc chylo, eſt calidius debito, & ſan-
guis, qui eſt materia caloris naturalis, eſt calidior debito. Similiter humidum
radicalis, in quam conuertitur ſanguis, eſt calidior ſuo modo, & ſic de neceſsita-
te calefiunt omnes corporis partes. Et ſic dicitur de medicina frigida, quia non
refrigerat, niſi quia conuertitur in locis digeſtionis ad diminutum calorem, ma-
gis q̃ calor corporis ſit, ita ꝙ chylus, qui ex ea generatur, eſt diminutus a ca-
lore corporis. & non dicitur veraciter vt refrigeret, quia calor naturalis non ha-
bet aliquã viã generãdi frigiditatem. & ſic debes dicere in ſanguine & humidi-
tatibus, quæ ſunt in membris, & in humiditate & ſiccitate omnium partiũ cor-

A poris. Et quando Medici speculantur operationes medicinarum in corpus, facile est eis dicere qualiter calefaciunt: sed difficile est eis dicere qualiter refrigerant. ita ꝙ Gal. dicit sicut fugitiuus, ꝙ non fit nisi per diuisionem medicinarum in paruas partes. Et si non refrigeraret medicina, nisi per diuisionem ipsius in partes minutas: ergo necessarium esset nobis dicere ꝙ esset frigida in actu. sed hęc medicina frigida non est frigida in actu, neque ēt calida est calida in actu. sed hæc res æque bene competit medicinæ calidæ, sicut medicinæ frigidę: quia res conuertibiles, quando conuertuntur in partes minimas, facilius conuersionē recipiūt. Et quamuis medicina sit passibilis a corpore per viam quam diximus: non est impossibile vt patiatur ab ea per alium modum. Nam vides ꝙ cibus est passibilis a corpore: & tamen inuenis cibum, qui mutat corpus secundum aliquem modum, ꝙ secundum aliquam latitudinem. & si hoc inuenitur in cibo, qui est appropriatus passioni, & tamen vincit aliquo modorum: ergo hoc maxime debet inueniri in medicina, quę victoriæ appropriatur, & mutationi. quia veraciter debemus dicere ꝙ quamuis aliquando vincatur, tamen non deserit propriam suam virtutem, hoc est substantialem. Sicut dicitur ꝙ arbor Aegypti occidebat, dum erat in Aegypto, & quando remota fuit abinde, nutriebat. Et dicit Arist. ꝙ in terra Latinorum sunt duo flumina, ex quorum vno si oues biberēt, generabunt masculos, & ex alio fœminas. El hoc non est, nisi propterea quia

B cibus ex vna parte est similis, & ex alia dissimilis: & ex parte similitudinis est patiens, & ex parte dissimilitudinis est agens. Et hic est modus medicinarum, quæ dicuntur calidæ aut frigidæ in potentia, hoc est propter pręparationē, quam habent. quia non est in aliquo compositorum calor in actu, nisi in animalibus propter eorum perfectionem. & indigent calore extrinseco magis. & propterea nō inuenitur in eis temperantia elementorum, sicut in animalibus. Sed res simplices, quę non nutriunt, sicut quatuor elementa, non dant corpori, quādo adueniunt ei intus vel extra nisi qualitatem. ideo, qn̄ obuiant nostris corporibus, mouent corpora: sed non mouentur a nostris corporibus. propterea qa qualitates, cū quibus operantur elementa in corporibus, sunt in actu, sicut est calor in igne, & frigus in niue. Et quando elementa mouent corpora, ipsa non mouentur, i. non conuertuntur. Et quando Medici volunt de mensuris præparationum narrare, quę sunt in medicinis, quia indigent hoc in medicatione, ordinauerunt gradus per modum comparationis corpori temperato, & posuerunt quamlibet qualitatem in quatuor gradibus, scilicet calidum in primo, secūdo, tertio, & quarto. & sic de frigido, sicco, & humido. & de humido non videtur ꝙ possit transire tertium gradū. Et quod pertransit quartum gradū est res venenosa, quæ corrumpit corpus. & istę sunt vię primarum actionum, & passionum medicinarum.

Res quę nō nutriunt.

Post quartū gradū qualitatum primarū res fit venenosa.

C

De operationibus Secundis, & Tertiis in generali, quas operantur medicinæ in corpore humano.
Cap. IIII.

ET nos volumus incipere narrare de virtutibus secundis, & tertijs, & dicere naturas medicinarum, quibus hoc operantur, & qualiter operantur. Et dicamus quod medicinæ,* quæ sunt compositę ex elementis, quando alterantur a corpore, aut alterant corpus, quędam eorum sunt, quę assimilantur ei, quod est in eis ex virtutibus elementorū, sicut sunt illę, quę dant caliditatem, frigiditatē, siccitatem & humiditatem similem in qualitatibus, quę sunt in illis: & quędam actionum aut passionum, quę non assimilantur ei, quod est ex virtutibus elementorum, sed sunt operationes consequētes primas virtutes elementorum. & hoc est propter locum subiecti, in quo operātur: sicut illę, quę habent indurare, mollificare, denigrare, rubificare, & similia. Et locus subiecti, in quo manifestātur istę operationes circa quodcunq; mēbrū, si indeterminatū fuerit, appellabūtur istę virtutes secundę. Et quādo operabūtur in proprium membrum, tunc dicentur virtutes tertię: sicut sunt medicinę, quę prouo-

cant vrinam, & quæ mundificant pulmonem, & quæ generant ſperma, & quæ frangunt lapidem, & ſimiles iſtis. Et poſtquam dictum eſt de virtutibus ſecũdis & tertijs, dicendum eſt de natura operationũ iſtarum medicinarum manifeſta rũ. & incipiamus a ſecundis. Et dicamus ꝙ iſtarum medicinarum quædam ſunt maturatiuæ, hoc eſt quæ faciunt ſaniem, & quædã earũ ſunt mollificatiuę, quædam induratiuæ, & quædam aperitiuæ, & quædam oppilatiuæ, & quædã cum ratiuæ, & quædam petrificatiuæ, & quædã ſtypticæ, & quædã lenitiuæ, & ſimi les his. Et debes ſcire ꝙ medicina, quæ eſt appropriata alicui operationi, nõ dicitur habere illam proprietatem, niſi comparatione ad corpus temperatum, vel ad propinquum temperantiæ. & Medicus expertus in hac arte, quando ve ad manus ipſius aliud corpus diſtemperatũ, debet arbitrari medicinã ſecundum menſurã, quã videt ei eſſe magis iuſtã, & magis conuenientẽ in virtute medi næ, quæ habet facere operationem iſtam in tali corpore. & experientiæ habẽ hic locum magnum. v. g. poſtꝙ̃ ſciuerimus ꝙ medicina maturatiua eſt illa, cu calor eſt æqualis calori corporis, debemus intelligere hanc proportionem pro priam vnicuique corpori per ſe, & facere comparationem propriam tali corpo ri. Et hoc non fuit ſolum in complexione propria vnius indiuidui, ſed etiam vnoquoque membro per ſe: propterea quia medicina, quæ facit ſaniem in te culis, non facit ſaniem in aure. & non oportet ꝙ Medicus has res tradat ob nioni. & experientia habet in iſtis vijs, & arbitrijs magnum poſſe.

De medicinis Maturatiuis. *Cap. V.*

DEinceps narranda eſt natura illius medicinæ, quæ operatur operatio nes ſupradictas: & incipiendum eſt a maturatiuis. Et dicamus ꝙ matu ratio eſt operatio caloris naturalis in ſubſtantia materiæ, ſicut dictum eſt in alio loco. Et maturatio eſt ordinata ſecundum ordinem, quem habet digeſtio in cibo, hoc eſt in tribus digeſtionibus. Et quando ſpargitur a aliud membrum materia, quæ egreditur a natura in quantitate, aut qualitate, aut in vtriſque ſimul, & putreſit illa materia, tunc generatur in illo membro de ne ceſsitate vnus calor mixtus ex naturali & extraneo. Et ſi materia illa eſt apta recipere digeſtionem, fit ibi ſanies, & maturatur. ideo quia alba ſanies eſt med. inter digeſtionem perfectam & diminutam: eo ꝙ eſt alba, quia materiæ nõ ſ. aptæ ad recipiendum digeſtionem pro maiori parte, niſi quando egrediuntur ſua natura in quantitate. ſed quando egrediuntur a natura etiam in qualitate, tunc eſt in eis digeſtio difficilis: hoc eſt quando tendunt ad malam qualitatẽ, ſi cut ad humores aduſtos, & ſimiles illis. ergo ars conueniens in ſimili re eſt co fortare virtutem membri. quia calor naturalis eſt quaſi ſepultus in membro, per quod eſt ſparſa hæc materia. & propterea eſt neceſſe vt medicina habe ex ſui natura, vt faciat digeſtionem: ſicut medicina quę aſsimilatur calori intrin ſeco, quæ debet eſſe temperata in caliditate & humiditate: vel ſit declinans a quantulum ad calorem, & propterea quia calor intrinſecus, qui eſt in membro poteſt eſſe refrigeratus propter multam materiam ſparſam in eo, aut propter ... litatem, Et quando comparamus talẽ medicinã, qualis eſt hæc, corpori huma dicimus ipſam eſſe tẽperatã. & qñ comparatur parti dñanti in ipſa ex parti elemẽtorũ, dicimus ꝙ eſt talis, aut talis. Et de medicinis tẽperatis eſt aqua ca da tẽperati caloris, & oleũ dulce oliuæ, qñ guttatim cadit ſuper apoſtema: & ſi cut cataplaſma factũ de farina tritici coctũ cum aqua & oleo dulci. Et debes ... re ꝙ medicina, quæ facit ſaniem in vna complexione, nõ facit in alia. & ... quolibet mẽbro corporis, ſicut dictũ eſt ſuperius. & ppea Medicus expertus ... bet ex ſe ponere gradus iſtis medicinis. v. g. qa medicina, q̃ inducit ſaniẽ, qu in primo gradu eſt calida, vt cataplaſma ſupradictũ: & ſupra illã in gradu e facta eſt ex pane pp ſalẽ, qui ibi eſt: & ſup hãc illa, q̃ facta eſt ex fermento. ... qdam dicũt ꝙ medicinę oppilatiuę ſunt maturatiuę: ſed hoc eſt p accidẽs, ſi ... cerotũ factũ ex cera et oleo roſato, ꝓpterea qa qñ pori claudũtur, calefit ma & materia maturatur, Et qdã dicũt ꝙ medicinæ maturatiuę maturant, ꝓpter

Medicine oppilatiue ſunt maturatiuæ per accidens.

A quia faciunt in materia rem, propter quam est facile naturę diuidere ipsam materiam temperando qualitatem materiæ, aut subtiliando ipsam. Et potest esse vt in vna mediciuarum inueniatur maturatio cum omnibus istis modis, & erit in composito per artificium: in simplici vero per naturam. Et etiam dicitur ꝙ medicina maturat: propterea quia rectificat in qualitate caloris naturalis illud, quod permutatum est per calorem extraneum. & per hanc viam dicitur ꝙ psyllium maturat apostemata calida. & secundum hunc modum ꝙ res frigidę maturant apostemata calida. Et definitio, qua definiuit Gal. maturationem, non verificatur nisi in apostematibus, quæ sunt difficilia ad maturandum propter nimiam debilitatem caloris naturalis, aut propter quantitatem, aut propter frigiditatem.

De medicinis Mollificatiuis. *Cap. VI.*

Istę medicinę appropriantur multum in hac arte medicinis, quę dissoluunt apostemata dura, densata, lapidea, quasi habentia insensibilitatem. Et ista apostemata generaliter fiunt ab humoribus grossis, qui sunt, aut melancholici, aut phlegmatici grossi, aut compositi ex ambobus. Et quia hæc apostemata sunt indurata propter frigiditatem, necesse est vt res, quę ea mollificant,
B sint calidę. quia res, quę sunt congelatę per frigiditatem, dissoluuntur per caliditatem, si sunt resolubiles, sicut plumbum, & stannum. quia ista apostemata cum maturantur, humectantur: & de necessitate est vt medicinę, quę habent permutare, quamuis sint calidę, vt habeant aliquam siccitatem, vt vincant illam humiditatem frigidam. Et medicinę, quę probatę sunt per experientiam in hoc opere, sunt calidę in secundo vel tertio gradu, & siccę in primo: sicut ammoniacum, bdellium, styrax, & medulla cruris vituli, & sepum hircinum, & bouinum. Et est necesse vt sint mensurę harum medicinarum secundum mensuram, quam habent caloris & siccitatis: ideo quia medicinę, quę sunt fortes in calore & siccitate, nimis habent dissoluere, & posset remanere pars grossa ex materia, quę conuerteretur in naturam lapidis. Et est necesse, sicut diximus, vt per te ponas gradum in fortitudine harum medicinarum: propterea quia pinguedo est debilior ammoniaco, & bdellio. Et pinguedo gallinę debilior existit pinguedine anseris, & ana is: quia res istę diuersificantur secundum aliquam complexionem, aut ad aliquod membrum.

De medicinis Induratiuis. *Cap. VII.*

C De necessitate est vt medicinę induratiuę sint frigidę: propterea quia induratio cum grossitudine non est nisi congelatio, & congelatio non fit nisi a frigiditate. Sed illud, quod dicit Gal. de humiditate in his medicinis, nihil est: propterea quia humiditas non habet nisi solum humectare, & non indurare. & melius esset vt poneret siccitatem cum frigiditate: quia de illa frigiditate fit durieies cruditatis. Sed istæ duæ qualitates sunt vt plurimũ passiuę, & non actiuę. quia duę actiuę sunt caliditas & frigiditas: quamuis earũ operationes diuersificentur secundum humiditatem & siccitatem. & hoc declaratũ est in Quarto Meteororum. Et istę medicinę habent latitudinem. & istæ medicinę sunt sicut semperuiuum, psyllium, & portulaca. & si infrigidant & indurant, non faciunt hoc nisi per frigiditatem.

De medicinis Oppilatiuis. *Cap. VIII.*

Istę medicinę sunt ex his, quę claudunt poros, & natura sunt terrestres sine mordicatione: quia mordicatio est vna ex rebus, quę cito faciunt medicinã egredi ex poris: aut vt sint conglutinatiuę vt gummi, & terrestre, quando non est conglutinatiuum, sicut amylum. Et est necesse vt istę medicinę sint multum remotę a mordicatione: & propterea debẽt esse temperatę complexio-

nis, vel declinantes ad frigiditatem parum. Et si quęsieris quomodo oppilant istę medicinę corpus interius, quando assumuntur: Respondemus ꝙ hoc potes scire per hoc, quod est dictum superius: quia claudunt intestina propter chylum factum ex eis, & similiter hepar, & venae, & membra ipsa. Et istæ medicinæ oppilatiuę diuersificantur secundũ diuersitatem complexionis membrorum: sicut dicitur ꝙ dactyli oppilant hepar, & aperiunt oppilationem pulmonis.

De medicinis Aperitiuis, & Abstersiuis. *Cap. IX.*

ISte medicinę sunt vnius generis, & inter ipsas est parua diuersitas. quia medicinę, quę abstergunt sordiciem ex membro, & lauant ipsum, neque habét posse penetrandi in poris, dicuntur abstersiuę, sicut aqua mellis, & aqua melonum, & farina ordei, & fabarum. & quę habent virtutem penetrandi propter partem igneam, quę est in eis, dicuntur aperitiuę. Et quędam istarum medicinarum plus operantur extra corpus, quam intra: et quędam plus intra, quam extra: & quędam operantur æqualiter. Et quę plus operantur extra, sunt quæ habent aliquantulam bauracitatem, nec in eis est multa grossities. & propter partem subtilem, quę est in eis, penetrant intus: & propter largitatem interiorum viarum, penetrant cito. Et res viscosę mundificare non possunt. & si cũ eis iungeretur corpus stypticum aliquantulum grossum, tunc mundificarent: propterea quia sunt instrumentum naturę aperitiuę, quę est in eis. quia hęc stypticitas coniuncta retinet eas in meatibus, donec compleuerint suas operationes. Sed extra corpus non possunt ita operari propter stricturam pororum, & propter stypticitatem. Et propterea absinthium aperit oppilationes hepatis, & non potest poros exteriores aperire propter stypticitatem, quę est in eo. Et istę medicinę debent esse amari saporis cum stypticitate. Sed medicinę, quę ambas operationes faciunt, sunt inter harum naturam medię, videlicet illę, quę habent aliquantulam amaritudinem cum bauracitate sine stypticitate. sicut radix lilij cœlestis, & similia eis. Et tu iam sciuisti ꝙ medicinę, quæ sunt aperitiuæ vnius membri, non sunt aperitiuę alterius. Et propter hoc dare debes vnicuique istarum rerum gradus: quemadmodum facis reliquis medicinis, & virtutibus.

De medicinis Euaporatiuis. *Cap. X.*

QVia autem euaporatio non fit nisi in quantitate membri euaporati, & augmentum ipsius quantitatis non fit nisi propter calefactionem membri, necesse est vt medicinę euaporatiuę sint calidę. Sed earum calor debet esse temperatus: quia medicinę, quæ habent distemperatum calorem, euacuant & desiccant, nec debent habere substantiam grossam. & istę medicinę sunt sicut chamęmilla, malua, & oleum vetus. Et debes scire ꝙ euaporatiuę sunt contrarię oppilatiuis, hoc est, quia sunt frigidę, scilicet oppilatiuę, de quo dictum est superius. quia quando membrum refrigeratur, diminuitur quantitas sua propter quantitatem sui ad frigiditatem, & terrestreitatem, quemadmodum augmentatur quantitas eius propter propinquitatem ad caliditatem ipsius naturę aeris. Et scias quod non fit augmentum quantitatis ex his, quę apponuntur, vel eueniunt extra, nec fit diminutio propter aliquid, quod resoluatur ex eo. & hoc probatum est in Naturali philosophia. Et medicinę facientes hanc operationem sunt hę eædem his, quę indurant, sed primo inuiscant. & si diu permanent in membro, indurant ipsum, & posibile est vt mortificent ipsum, cum diu permanent super illud.

De medicinis Aperientibus ora uenarum. *Cap. XI.*

IStę medicinę sunt calidę complexionis, & habent grossam substantiam, & sunt de genere medicinarum aperitiuarum: tamen sunt fortiores eis. Et hab...

A quasi tres gradus operationum. primus est abstergendi: secundus est aperiendi: tertius est elargandi ora venarum. tamen calor istarum medicinarum aperitiuarum non est conueniens vt sit calor corrosiuus, quia corrosio claudit, & istę medicinę sunt sicut alium, & fella, & proprie fel bouis.

De medicinis Stypticis. Cap. XII.

STypticę medicinę, quæ stringunt orificia venarum, sunt natura frigidæ et terrestres, & fortis siccitatis. & propterea fuit sapor earum stypticus. & propterea claudunt orificia venarum, quia frigiditas, quę nõ est terrestris, est debilis operationis. Et hęc est differentia, quę est inter stypticum & oppilatiuum. quia oppilatiuum est in materia, quę est tenet subtilitatem, & stypticum est in materia grossa, & hęc sunt sicut galla, balaustia, acacia, & similia. Vide cõtradict. Zim.

De medicinis Mitigatiuis dolorum. Cap. XIII.

DIcitur quod prima via mitigandi dolorem est, vt remoueatur causa doloris. Et secunda est, vt stupefiat membrum, ita vt non sentiat dolorem, sicut fit cum opio. Tertia est medicina, quæ facit in membro illud, quod repugnat rei, quę inducit dolorem. & istud est verax mitigatiuum. quia in primo modo cadunt multa genera medicinarum: sicut medicinarum purgantium in eis, & medicinarum digestiuarum. & secundus non mitigat nisi per accidens, quando priuat sensum membri, aut ipsum indurat. quę res non est facienda, nisi quando vitare non possumus: sicut dictum est in libro de Ingenio sanitatis. sed tertius est verax mitigatiuus: propterea quia præstat sine medio illud, quod resistit causę doloris. Ergo necesse est q medicinę, quę hoc faciunt, sint temperatę, similes calori naturali, aut parum calidiores intantum, inquantum calor naturalis est refrigeratus a calore naturali debito membri propter resolutionem factam in ipso. Et propterea possunt istę medicinę mitigare dolorem, qui est ex causis calidis, & frigidis per eundem modũ: eo q augmentant calorem naturalem, qui est instrumentum naturę, qui est medicinalis per omnem partem: et tunc dominatur natura super malam complexionem, quę facit dolorem, & ipsum remouet. Et quamuis istę medicinę sint in hoc gradu, necesse est vt sint subtilis substãtię, penetrãtes, & velociter permutabiles ad calorem naturalem, & tunc adiuuabunt digestiones propter earum subtilitatem. Et propterea appropriantur istę medicinę duabus virtutibus ad remouendum dolorem: vna est ad multiplicandum calorem naturalem: & alia ad prępa-

C randum humorem ad digestionem, qui est causa doloris, ad hoc vt sit facile permutabilis a natura. Et res magis conuenientes in hoc sunt pinguedines, et olea. & pinguedinum, sicut pinguedo gallinę, & anatis, & pinguedo anseris est melior secundum Gale. de oleis oleum vitelli ouorum, & oleum dulce oliuæ calidum parum. Et generaliter, quando dolor est mordicatiuus, res quæ mitigant, debent esse dulcoratiuę. vnde medicinę, quę habent qualitatem mordicatiuam, & proprie stypticæ, multum sunt remotę a mitigatione doloris. Et medicinę frigidę, & oppilatiuæ habent augmentare dolorem: eo q resistunt dissolutioni humoris. Sed medicinę, quę in Arabico nominãtur muscabecha, variãtur ab istis: eo quod substantia earum aliquantulum grossior existit: & cum hoc sunt aperitiuę pororum cum euaporatione membri. Sed generaliter natura earum est propinqua naturę ipsarum medicinarum prędictarum, quę indigent pauca abstersione.

De medicinis generantibus Carnem. Cap. XIIII.

ISTæ medicinę indigent pauca abstersione cum pauca exiccatione. sed abstersio est, vt auferatur sordicies, quæ est in vulnere, & siccatio est ad siccandum

humiditatem: quia in digestione vniuscuiusque membri inueniuntur istę duæ humiditates, hoc est subtilis, & grossa.

De medicinis Cicatrizantibus. Cap. XV.

Istę medicinę debent esse ſtypticę, & fortiter siccę: propterea quia cutis est illud, quod fit a natura post generationem carnis, & cutis est siccior carne, propterea necesse est vt exiccatio istarum medicinarum sit fortis: sicut gallę, & balaustia.

De medicinis Causticis. Cap. XVI.

Istę medicinę debent esse in fine caliditatis cum grossitie substantię: & tunc facient opus, quod facit pruna, idest carbo.

De medicinis Corrosiuis, & facientibus Carnem cadere. Cap. XVII.

Istę medicinę consumunt carnem, non tamen faciunt quod faciunt causticę. & hoc accidit, quia habent caliditatis minus, & subtiliorem substantiam. Et quę faciunt cadere carnem, sunt debilioris putrefactionis. & non dicuntur putrefactiuę, nisi propterea quia corrosio, & casus carnis non sunt nisi propter calorem extraneum. & in calore extraneo est aliqua putrefactio de necessitate. Et medicinę putrefactiuę sunt sicut auripigmentum rubeum, vel citrinum. Et vtimur medicinis facientibus cadere carnem in vulneribus, quãdo volumus ꝙ caro bona in eis nascatur: sicut putrefactiuis in locis corrosiuis.

De medicinis Attractiuis. Cap. XVIII.

Quædam earum operantur prima qualitate, & quędam proprietate. Quæ operantur per primam qualitatem, trahunt quodlibet aduenies. Sed quę trahunt proprietate, trahunt rem propriam, sicut adamas ferrum. & generaliter omnis attractio, quocunq; modo fiat, non fiet nisi per calorem. Et ego debeo declarare operationes, quę a proprietate fiunt complete. Et medicinæ, quę trahunt propter primam qualitatem, in eo ꝙ est qualitas absolute, hoc est illud, quod facit caliditas, inquantum caliditas, sunt duarũ specierum. vna est, quę trahit per calorem naturalem, qui est in ea, sicut res quę vocatur moschec almelia, idest putredo facta circa orificium foraminum apũ. & alia trahit per calorem putredinalem, sicut fermentum, & stercus columborum. Sed medicina, quæ vocantur bezchar, quæ curant a venenis, quædam faciunt hoc a tota substantia, & quædam faciunt propter primam qualitatem, quę est in eis: hoc est quando resistunt qualitati generatę a veneno, propterea quia venenum ingreditur hanc diuisionem: hoc est, quia venenorum quoddam est venenum per primam qualitatem, & quoddam est a tota substãtia, & hanc diuisionẽ postea declarabo. Et medicinę præseruatiuę dicuntur medicinę, quæ resistunt putrefactionis, aut propterea quia tenent aperta loca, quę parata sunt oppilari: aut quia resistunt putredini, aut propter vtrunque.

Venenorũ duplex genus.

De medicinis Confortantibus. Cap. XIX.

Istę medicinę sunt, quę assimilianter complexioni membri in tota substantia. Et propterea dicunt quidam ꝙ quodlibet membrum comestum confortat simile membrum comedentis. Sed medicinę, quę confortant, inquantum sunt medicinę confortatiuę, necessario calor earũ debet esse fortior paruper

A calore membri, & similiter siccior: propterea quia membra non terrentur, neq; debilitantur, nisi propter qualitatem frigidam, & humidam. & hoc secundum plurimum accidit proprie in membris principalibus. Et generaliter non debilitatur operatio membri vt plurimum nisi propter frigiditatem, quę est conuenientior ad inducendam læsionem: hoc est quia assimilatur virtutibus dominantibus super ipsum ex virtutibus elementorum, sicut est cerebrum: quia ideo ꝙ super ipsum dominatur frigiditas & humiditas, læsio, q̃ superuenit ei propter has duas qualitates, est maior. Et propterea est necesse ꝙ natura medicinę, quę confortat membrum, resistat parti, a qua prouenit lęsio membri. verbi gratia quia medicinę, quę confortant hepar, necessario debent habere manifestam siccitatem, e cõtrario in medicinis cordialibus. & quędam sunt, quæ confortant a tota substantia, sicut aurum, & margarita cor. Et quædam sunt, quę confortant propter qualitates primas, & secundas: sicut stypticitas, & amaritudo, quæ sunt in rosa. Et medicinę odoriferę sunt supremæ omnibus medicinis, quę confortant principalia membra: & maxime in rebus testificatis ab experientia, & proprie corde. Et propterea muscus plus confortat inter cætera odorifera: nam eius aromaticitas præualet omnibus aromaticis.

B *De operationibus Tertiarum virtutum.* Cap. XX.

IAm diximus naturam medicinarum, a quibus proueniunt operationes secũdę: deinceps debemus narrare naturam medicinarum, quę faciunt tertiam operationem. Et dicamus ꝙ istarum medicinarum quędam sunt quę frangunt lapidem, & quędam quę prouocant menstrua. & quędam quę generãt lac, & quędam quę generant sperma, & quędam quę diminuunt lac & sperma, & quędam mundificant pectus. Sed medicinę, quę frangunt lapidem, non sunt multum calidę, secundum ꝙ Medici dicunt: propterea quia calor, qui indurat, & petrificat, est fortissimus. & propter hanc viam calor extraneus indurauit lapides. & proptera est necessarius in earum fractione calor suauis, & non fortis, in quo sit aliquantula humiditas, comparando calori, qui indurauit lapides, & cum subtilitate: eo ꝙ scis, ꝙ res, quæ indurate sunt propter calorem & siccitatem, non dissoluuntur nisi per frigiditatem & humiditatem. Et cum dico frigiditatem, intelligo diminutum calorem a calore, qui coagulauit lapidem. & sic intelligo cum dico humiditatem: ideo quia non operantur istę medicinę in lapidibus, nisi per operationem similem operationi alicuius decoctionis, & per viã istam diuidit eum calor naturalis, & expellit. Et tales medicinę sunt sicut asparagus, cicer rubeum, & amygdalę, quę tendunt ad amaritudinem. Et non est re-
C motum, vt hęc operatio non fiat a tota substantia. Sed medicinę, quę prouocant vrinam, debent necessario habere caliditatem cum subtilitate. quia caliditas cũ subtilitate adiuuat virtutem actiuam, quæ est in renibus, videlicet ad trahendũ illam aquositatem: & discretiuam, quę est in hepate, etiam adiuuat in cognitione istius aquositatis caloris. & dicitur ꝙ medicinę, quę faciunt hoc, habent conuenientiam cum membris vrinę a tota substantia: sicut sunt apium, fœniculum, daucus, & similes illis. Sed medicinę, quę lac generant, sunt quę habent calefacere humores phlegmaticos, & habent iuuare virtutem digestiuam, quę est in membro, vt conuertatur ad sanguinem. Et ex generantibus lac sunt quędam, quę sunt cibi: & illa sunt conuenientiora in hoc opere. & sunt cibi, ex quibus fiunt humores temperati in caliditate & humiditate æqualibus humiditati & caliditati sanguinis. Et medicinę, quę prouocant menstrua per os sumptę, sunt de genere medicinarum, quę generant lac: sed necesse est vt sint calidiores eis: eo ꝙ habent aperire orificia venarum, & subtiliare sanguinem. Et quando hoc accidens est paruum, tunc sufficiunt solum medicinę, quę generant lac. sed si ex toto cessaret menstruum, non sufficiunt illę: sed sunt necessaria ea, quę sunt similia pulegio, & mentastro, & opopanaco, & costo, & schœnantho, & casiæ lignea, & aristolochię, & similia his. Sed medicinę, & cibi qui generant sperma, sunt calidi & humidi & ventosi: sicut faseoli rubei, cæpe, & nuclei pinea-

rum. Sed medicinę, quę mundificant pectus & pulmonem, & adiuuant ad ex creandum materias inclusas in ipsis, sunt quę habent virtutem digestionis, & in cisionis sine forti calore, vt non indurent. Et quandoq; adiuuant ad excrean dum sputa medicinę, quę habent leniratem & viscositatem, quando difficultas spuendi erit propter subtilitatem materię: quia spargitur, & circunfluit ante a rem, & educi non potest. Et medicinę digestiuę, & huius materię abstersiuę sunt sicut nuclei pinearum recentes, & butyrum cum melle cannę & amygda lis. Et semper sis memor eorum, quę diximus superius: hoc est, quia diuersifi cantur operationes istarum medicinarum per diuersitatem complexionis al cuius membri etiam plus & minus. & a te pone gradus. & via cognitionis ha rum rerum vt plurimum est experientia.

De medicinis operantibus a forma specifica: & de differentia inter eas, & illas, quæ operantur per primam, secundam, & tertiam virtutem. Cap. XXI.

DEinceps volumus dare differentiam, quę est inter medicinas, quę ope rantur per primam, secundam, & tertiam virtutem, & illas, quę ope rantur per proprietatem, quam appellant Medici totam substantiam & qualiter operantur. Et dicamus ꝙ operationes medicinarum sum tur duobus modis. Vnus est operationes, quę appropriantur proprijs virtutib elementorum: sicut est calefacere calori, & refrigerare frigori: quia huiusmo sunt substantialia, & sequuntur eorum substantiam. & similiter incisio, subtili tio, & alię operationes secundę, & tertię, sicut dictum est. Et propterea poss mus apprehendere occasiones harum operationum bono arbitrio. Sed aliu modum medicinarum operationis appropriare non possumus primis virtutib elementorum substantialiter: verbi gratia attractio, quam facit magnes in ferr propterea quia attractio, inquantum est attractio, quamuis sit appropriata ca ri, non propterea vt trahat, absolute accidit vt trahat ferrum, sed propterea qu trahit tali attractione propria. & hoc accidit propter proportionem, et conuen tiam, quę est inter ipsum & ferrum. Et hæc proportio, & conuenientia non nisi in mensuris mixtionis elementorum in eis, hoc est in trahēte & attracto. E propterea est possibile inueniri in vna re proprietates infinitas. & hoc est com parando entibus quasi infinitis. Et hęc operatio est, quasi sicut accidens in ipsi virtutibus elementorum, quę sunt infusę in re, quę habet hanc proprietatem, & non insunt substantialiter. Et propterea est impossibile scire per arbitrium me suram mixtionis, propter quam fit hęc operatio in ipso ente, sicut sciuntur ope rationes, quę proueniunt a materia, quę non sciuntur nisi per arbitrium. Istud esse proprietatis, & totius substantię. Sed complexio non quęritur, nec arbitr tur in hac specie, sed in alijs. Et qui quęrunt in qua specie harum operation operentur medicinę laxatiuę: eis respondendum est, quia habent hanc operat nem per modum attractionis, inquantum est attractio, & per proprietatem. Pro pterea quia nos videmus, ꝙ quando reperitur vna ex istis medicinis purgan bus, ipsa attrahit humorem proprium ei, & a quacunq; parte sit in corpore, ꝙ sit in partibus infimis corporis, aut in partibus supremis: sicut scammonia quę curat ęgritudinem formicę pedis: eo ꝙ mouet hunc humorem cholericum qui est in pede, ad exeundum extra cum medicina. & hoc non fit nisi per vi attractionis. Et medicinę purgatiuę non habent hanc solam virtutem, hoc e trahendi humorē proprium eis, sicut turbith phlegma trahit, & scammonia ch leram, & lapis lazuli melancholiam: sed etiam trahunt proprium humorem ex proprio membro, sicut faciunt gummi, & proprie * serapinum, quod trah neruis, & a iuncturis humores phlegmaticos grossos & viscosos. Et appare medicina cum hac operatione attractionis habeat operationem cognoscend mores: propterea quia humores, sicut scitur, sunt in maiori parte in sangu potentia: & ipsa cognoscit eos, & ipsos attrahit. Et quando trahuntur humor

Medicina solutiua attrahit p ꝓprietatē, quę est ꝓportio mixtionis elementorum. Mesue in de consolidatione medicinarum, intētione prima. & cap. de Reubarbaro per ꝓprietatem cœlestē. Gale. 3. de Simpli. Medi. a similitudīe. Auic. quarta primi, ca. 4. qd a virtute. & in de Vir. cor. ca. 20. virtus illa ē proprietas resultans ex mixtiōe elemētorū, et influentia superiorū.

* sagapenū,

A ab instrumentis ciborum ad intestina, & ventrem, tunc mouetur virtus expulsiua ad expellendum eos. nec est remotum. vt virtus expulsiua, quę est in hoc mēbro, in quo est humor, sit iuuatrix operationis medicinę in illo humore: hoc est, quia cum medicina incipit attrahere, & natura incipit expellere. Et propterea, quando virtus expulsiua est multum fortis, fit propter hoc magna euacuatio: quamuis medicina non fuerit multum fortis. Et manifestum est, ꝙ attractio nō potest fieri nisi cum apertione orificiorum venarum: & illa apertio non habetur nisi per calorem: & sic fit similiter attractio. Et propter hoc totum apparet ꝙ medicinę purgatiuę non operantur nisi per vnum calorem proprium, qui est in eis, qui habet proprietatem trahendi talem humorem. Sed quęrendum est, & dicamus per exemplum. Ponamus ꝙ scammonia habet proprietate sua trahere choleram solum, sicut habet magnes trahere ferrum solum: ergo quando bibitur ex ea plusquam sit eius dosis, non debet alium purgare humorem. & iam certificatum est per omnes Medicos, & experientia scitur, ꝙ si fuerit quantitas maior debito purgata cholera fortiter, postea purgat phlegma, post melancholiam, & sanguinem. & sic apparet ꝙ alia virtus hoc faciat a proprietate. Ad hoc respondere debes, ꝙ iste calor proprius, quem habet medicina purgatiua, per quem attrahit, non habet ipsum solum in se & in actu, sicut habet magnes,
B qui trahit ferrum propter suam formam specificam. quia medicina non acquirit illum calorem nisi a corpore: & calor non dat illum calorem nisi in quantitate determinata in illa. & propterea, quando recipitur aliqua quantitas indeterminata, non stabit in hac proprietate. ergo attractio medicinę non est propria alicui humori, nisi per viam comparationis, & proportionis determinatę in illa medicina, & non omni quantitate accidente. quia quando egreditur ab illa quātitate, tunc trahit solum illud, quod trahit per attractionem. Et non oportet vt hęc omnia dicantur, nisi in medicina, quę inuenta est per experientiam, vt non trahat nisi vnum humorem proprium: eo ꝙ inueniuntur medicinę, quę trahunt diuersos humores: sicut dr̄ de agarico. Et non est remotum: quia omnes humores habent propinquitatem in vno genere. Et hoc est etiā causa, si duplicaretur quātitas medicinę, quę est propria vni humori, vt purgaret alium humorem. sicut dicitur ꝙ medicinę, quę trahunt melancholiam, trahunt humores phlegmaticos: quia conueniunt cum ea in vna qualitate.

De Venenis. Cap. XXII.

C VEnena operantur in corpore quatuor operationibus virtutum. sicut tu vides ꝙ plura operantur qualitatibus primis, sicut opium, quod priuat sensum, & motum sua frigiditate. vnde si sumeretur pauca quantitas, postquam esset refrenata aliqua medicina contraria, esset medicina. Et quędam operantur a tota substantia: hoc est quia permutant corpus penitus ex toto. sicut aurum conuersum in calcem, quod non potest aliquo modo esse medicina. Et quædam interficiunt fortitudine attractionis: sicut dicitur de elleboro albo. Et quędam occidunt, remouendo calorem vitæ. & hęc sunt, quæ purgant sanguinem.

De medicinis Bezahar. Cap. XXIII.

MEdicinę, quę vocantur bezahar, quę curant a venenis, operantur has passiones conuersim: hoc est quia quędam permutant sua qualitate venenum, quando sunt contrariæ: & quędam hoc operantur a tota substantia: & quędam hoc faciunt sua attractione. Et istę medicinę* bedazaricę non curant nisi recipiantur, cum est in corpore dispositio venenosa facta a veneno, & tūc dant corpori vnam virtutem, quę est contraria virtuti veneni. & sic curatur venenum quasi per accidens. propterea quando illas comedit hō sanus, sunt sicut venenū, exceptis granis citri, & similibus illis. Propterea

* Forte melius legetur bezahar, & sic semp in hoc capite.

dicant Medici ꝙ medicinę bedazar sunt medię inter medicinas, & venenū.
nos sic non intendimus, quia medium & extrema sunt vnius generis: &
sunt vnius generis, sunt similia: & sic non est in bedazarijs cum veneno,
propterea melius est dicere ꝙ bedazar sit in fine contrarietatis cum vene
quia medicatio contrarietatis semper debet attribui cōtrarietati. Sed causa,
re bedazar occidit sanum, non est nisi quia non habet prodesse, nisi quando
corpore est dispositio venenosa. Et est, vt istę medicinę faciant duas opera
nes in corpore humano. Vna est, vt venenosa, quando recipitur, non exist
te in corpore dispositione venenosa. Et alia est iuuatrix, quando in corpore
dispositio venenosa. & sunt sicut venenum ex vna parte, & medicinę ex al
non ꝙ sint medicinę ex parte, ex qua sunt venenum. quia non est extrane
Vide Cōtra dicti, Zim. vt dicatur ꝙ diuersificantur actiones vnius agentis diuersificatis dispositioni
subiecti locorum. Hoc est, quod potest dici bono arbitrio de operationibus
dicinarum, qualiter operantur.

De modo cognoscendi virtutes medicinarum, & Ciborum. Cap. XXIIII.

DEinceps habemus perscrutari, si possunt comprehendi argumento
rationes medicinarum, quę non sunt expertę: aut sit cognitio inuen
nis earum per experientiam: aut si in hac inuentione cadit res, quę
tineat argumentum & experientiam: & si ceciderint, vtrum sint
modi, qui dicti sunt a Medicis. Sed dicamus ꝙ operationes medicinarū,
ꝙ dictum est, sunt quatuor, primę, & secundę, & tertię, & proprię. Sed cibu
habet nisi vnam operationem, hoc est, ꝙ nutrit. Et cibi naturales non con
niunt nobis nisi in tota substantia. propterea quando perscrutati erimus de
si poterit comprehendi per modum argumenti demonstratiui in hac perscru
tione, cadet perscrutatio inquisitionis proprietatis, si potest assignari aliqua
tio, vel non. Et dicamus ꝙ iam dictum est in primo Posteriorum, ꝙ cogn
rerum est duobus modis. Vnus, vt habeatur cognitio sui esse solum: & hęc
catur demonstratio esse. Et secundus dat nobis cognitionem causæ illius e
hæc vocatur demonstratio causę. Et quando sunt in vna & eadem scienti
ferunt secundum hunc modum. quia quod dat causam, non stat nisi per
causam propinquam sine medio. verbi gratia, si tu quęreres quę sit causa
respondemus, quia est propter lumen Solis. sed quod dat esse rei solum, non
per primam causam, sed stat per principia mediata. & si non sint mediata,
sunt ipsa & eadem causa. sed hoc scitur per conuersionem ęqualem, aut per
magis notas apud nos. Verbi gratia ponamus vt velimus rationem assign
ꝙ Luna sit rotunda: eo ꝙ ipsius lumen paulatim augmētatur in figura rotun
sicut arcus. quia hoc principiū, hoc est augmentatio sui luminis paulatim, e
mediatum propterea hoc idem non est causa rotunditatis Lunę: propterea ꝙ
tunditas Lunę non est propter hoc, ꝙ augmētatur paulatim in hac figura ro
da, sed augmentatur in hac figura, quia rotunda. & est conuersiue; prop
ꝙ cuius rei lumen augmentatur paulatim in hac figura, est eius forma ro
da: & omnis res rotunda luminosa augmentat lumen suum in hac figura. Et
inuenimus principia, quæ dant esse rei solum in hoc, ꝙ nota sunt per se, &
propterea vt sint prima causa in re. sicut dicitur ꝙ stellę, quę non scintillant,
nobis propinquiores. & hoc principium est notum apud nos per sensum: pro
rea prodest dicere ꝙ stellę errantes sunt propinquiores fixis. Et debes sci
hæc principia, quæ nos iuuāt ad sciendum esse rei solum, sunt posteriora in
& cognitione causa, et sunt priora ea in cognitione cōparatione ad nos pr
rea quia priuatio scintillationis errātium est propter earum propinquitatem
nos: & propinquitas earum ad nos est prior in natura & cognitione. Et pr
pium conuersiuum potest nobis dare cognitione causę rei, quando probatur
medium terminum, quod fit in vero syllogismo, quia in hoc probatur term
maior

A maior, & minor virtute medij. quia quando inuenitur terminus maior in toto medio, & medius in toto minori, tunc probatum est esse maioris in minori. & hæc demonstratio potest dare causam esse, & nominatur demonstratio causæ. Sed quod dat solum esse, est inductio: & hoc est quia scitur ex inquisitione partium, quæ sunt sub illo vniuersali. quia quãdo fuerit quæsitum prædicatum, cuius esse volumus habere certitudinem vniuersaliter, tunc quæruntur oẽs partes vniuersalis. Et si inueniantur, tunc constituetur, ꝙ hoc prædicatũ est in toto vniuersali. & hæc species nominatur declaratio esse maioris in medio virtute minoris. quia quando inuenitur maior in toto minori, hoc est in omnibus partibus, & totus minor est totus medius, tunc argumentatur maiorem esse in toto medio. Ergo quando quæruntur multa ex particularibus in vna specie: & inueniatur vnum prædicatum in omnibus, non opinando vt sit aliqua pars in subiecto, in qua non inueniatur hoc prædicatum: & est certificatum, ꝙ non videbitur per hoc, quod videtur a partibus, per hunc modum declarationis cognoscitur esse vnius prædicati in tota illa specie a parte experientiæ in omnibus suis partibus. Et per hanc viam habemus cognitionem maioris partis specierum principiorum artis Medicinæ. Et principium, quod nobis dat esse rei solum, est post conclusionem, vt non sit conuersiuum super medium terminum. & in hoc modo cadit demonstratio esse. verbi gratia, sicut volumus declarare esse virtutem nutritiuam homini per vnum principium, quod dicet, omne animal est nutribile. & fiet argumentum hoc sic. omnis homo est animal: omne animal est nutribile: ergo omnis homo est nutribilis. propterea quia hoc principium non prodest nobis nisi ad tribuendum virtutem nutritiuam homini, sed non vt virtus nutritiua sit causa propinqua homini. Et quare non iuuat nos in dando causam rei? quia non conuertitur maior super medium: quia omne nutribile non est animal. Et in summa dico, ꝙ demonstrationes, quæ nascuntur a causis remotis, vel sint affirmatiuæ, vel negatiuæ, sunt demonstrationes esse, & non demonstrationes causæ: quia demonstratio causæ est prima & propinqua. Et omnes istæ res faciles sunt ei, qui studuit in Logica per aliquod tempus, & perfectius cognoscet iuuamentum, quod faciunt in hoc loco, & etiam necessitatem. Et postquam ita est, sicut dictum est, debemus perscrutari de proprietatibus. Et dicamus, videndum est, si possit inueniri via, qua possimus cognoscere ꝙ proprietates sint per comparationem alicuius alterius rei, sicut est ad comparationem corporis hominis. Et dicimus ꝙ hoc non potest sciri, nisi vno duorũ modorũ. Vnus est, vt sit natura, propter quam prouenit hæc operatio, manifesta apud nos perfecte, aut per primos intellectus, aut per demonstrationem. Alter est, vt inueniantur res propriæ posteriores illi naturæ. & ad hæc vt sint illę res, & proprietates æquales

C in vno prædicato. & etiam vt sint illę eædem res posteriores magis notę apud nos q̃ proprietates. & vt sint illæ res, propter quas possint sciri proprietates absque medio. Quoniam species harum demonstrationum, quamuis sint ex rebus, quæ sunt quasi per accidens, sunt tamen veraces. & nos vellemus, si posset esse, inuenire hoc quæsitum virtute illarum demonstrationum. Sed videtur ꝙ iam sit sententiatum, ꝙ natura, qua operatur proprietas, nõ possit sciri perfecte: quia proprietas non est nisi vna operatio existens per se, transiens ab vno ente ad aliud propter proportionem mensurarum elementorum, quam habet vnum ens cum alio. Et hæc mensura comprehendi non potest per modum arbitrij: neque ẽt põt sciri hoc plus q̃ sit hæc cognitio, quæ non est perfecta. Neq; etiã inuenitur hic aliud accidens posterius, quod significat super hanc naturam veraci significatione. Etiã neq; est aliqua, nisi proprietas eadem, *qũ sentitur: quia tunc significat super hanc naturam. & si est impossibile hoc scire, eodem modo est impossibile inuenire in eo, quod habet proprietatẽ, vnũ accidẽs æquale ꝓprietati ad hoc, vt significet super proprietatem, & sit manifestius apud nos q̃ ipsa. quia non est conueniens inuenire hoc, nisi quando inueniretur vnum accidens magis notum, quod significaret perfecta significatione super naturam, propter quã fit hæc proprietas. Et propterea quia proprietas sequitur proportionẽ mensurarũ entium, possibile fuit inueniri in vna re proprietates quasi infinitas.

* a.l. quæ

& res, quæ est propinqua infinito, non pōt sciri perfecte per arbitrium: neque
possumus inueniri signa significantia substantialiter super hanc naturā. Et p
quam ita est, debemus perscrutari, si possibile est apprehendere primas ope
tiones per viam demonstratiuam, aut non. Et dicamus ꝙ via, qua perscru
sumus super proprietates, erit eadem cū via, qua hic erimus scrutati. quia si p
set apprehendi arbitrio medicina temperata, aut distemperata in fine æquali
tis, hoc non esset nisi cū cognosceremus naturam, quæ hoc operatur perfecta c
gnitione. Quia quando nos tractamus de medicina, si est calida, aut frigida, a
temperata, nos non intelligimus hoc, nisi quia habet per sui naturam & præp
rationem, permutando se a corpore humano, vel vt permutetur a corpore hum
no: & corpus postmodum ab ea recipit vnam qualitatem permutatam compa
tam, proportionatam qualitatibus naturalibus, quæ sunt in corpore: quam pp
tionē dicimus temperantiam esse, aut distemperantiam. Ergo vtinam ego sci
quæ natura est hæc, propter quam præparatum est corpus humanum pati h
passiones: & quæ est illa, quæ præparata est ad agendum: & cui rei has de
mus comparare, hoc est cui rei debemus comparare mensuras elementorū, q
sunt in illa. Propterea quia hæc operatio non dicitur nisi comparatiue ad corp
humanum. Et propterea apparet prima fronte, ꝙ debet fieri comparatio in
complexionem ciborum & medicinarum, & complexionē hominis: ita ꝙ m
suræ elementorum, quæ inueniuntur in cibo & medicina, in qualitate æquale
sint his, quæ in homine inueniuntur. & hoc est, quod dicitur cibus temperat
& medicina temperata. Et quod egreditur a temperantia ad vnam extremita
est illud, quod est augmentatum aut diminutum in illo extremo. Hæc est m
lior ratio, quæ possit assignari proportioni & comparationi ciborum, & me
cinarū corpori humano, & operationibus ipsius. Sed vnum nobis obuiat, q
ita est, nullus cibus debet dici temperatus homini, nisi caro humana. Et for
posset esse ꝙ carnes gallinarum per modum similitudinis remotæ, essent temp
ratæ complexioni hominis: aut complexio carnium hœdi similiter. Sed ter
ræ nascentibus nullum temperatum poterit inueniri. & minus debet esse ca
da corpore humano: quia corpora animalium sunt calidiora nascentibus ter
& propterea non inuenitur in terræ nascentibus calor in actu. Et postquā
est via cognoscendi hanc naturam perfecta cognitione ab hac parte compa
tionis, quæ est inter naturam corporis & complexionem, qua operantur med
næ has operationes, fortasse poterit cognosci a parte comparationis, & prop
tionis mensurarum elementorum, quam habet medicina a seipsa: hoc est q
medicina, in qua dominabitur calor in seipsa, illa dicitur calida: & illa, in q
dominabitur frigus, dicitur frigida. & sic de sicco & humido. quia medicina,
cuius partibus dominabitur pars ignea, illa erit conueniens, vt ex ea genere
calor magis: sicut videtur in sulphure, & in similibus. Hæc est vna via, quę p
set sustineri in parte. Sed etiam illa est corrupta in pluribus suis partibus.
quia inuenimus multas res, quæ sunt in suis complexionibus calidiores, & q
do nos comparamus eas corpori humano, hoc est, quando eas comedit homo,
ueniuntur frigidiores, sicut mustum & vinum antiquum: quia in eo, s. musto a
paret calor manifestior, postq̄ tu vides, quia bullit, & comparando ipsum c
pori humano, est frigidius. Et videmus res, in quibus frigiditas est magis ma
sta, & comparatione ad corpus nostrum sunt calidiores: sicut vetus vinum. E
tu dicis, hoc prouenit a virtute corporis: ergo sumus in eo. quod prius eramus
non sumus egressi. Et quare volo in hoc conari, quia in terrę nascentibus & a
malibus omnibus dominatur calor: & si refrigidarent propter dominans in
non est frigiditas illa a parte, qua sunt terræ nascentia, aut animalia in actu. S
quædam eorum inueniuntur calida comparatione corporis humani, & quæd
frigida: & non solum frigida, verum etiam mortifera propter frigiditatem. &
lud, quod est mortiferum, non est mortiferum ex parte qua frigidum est in a
quia vinum, quod est viuificatiuum, est frigidum in actu: ergo non prouenit
a parte permutationis, quam recipit a nostro corpore. & hæc permutatio aut
ad magis calidum, aut ad magis frigidum. & si ad magis calidum, ergo calo

A & non refrigerat: si ad plus frigidũ, ergo in corpore nostro est frigiditas in actu in quarto gradu, aut vltra. ergo sunt occupati omnes passus vel transitus, & est nobis necesse tentare nouum passum. Et dicemus parum de esse olei. Oleum est ex rebus, in quibus dominatur humiditas & caliditas: eo ꝙ partes aereæ in eo sunt manifestæ multum. Et si aliquis quæreret quomodo potest esse vt in eo partes aereæ dominentur, cum videamus ꝙ ingrossatur, & congelatur, & inspissatur a frigore: & dicitur ꝙ non congelantur a frigore nisi substantiæ aquosæ. Debemus respondere, ꝙ non congelatur propter frigiditatem, nisi propter multam conuersionem suarum partium ad aquam, & ab illa conuersione prouenit hoc. & multum subtiliati sumus super esse olei super Quarto Meteororum: et ibi sunt soluta omnia dubia. & propterea non potest haberi ex hoc certitudo nisi per experientiam. Et quomodo non debes hoc credere? quia tu vides, ꝙ quando ponimus in ignem multas res, non subito alterantur propter calorem naturalẽ, qui est in ipsis: & quando comeduntur ab aliquibus animalibus, incontinenti alterantur propter calorem naturalem, qui est in ipsis animalibus. Sicut dicitur quod cum struthionibus datur ad comedendum aurum, & incontinenti extrahatur a stomacho, inuenitur multum diminutum. & hoc est veritas, quamuis aurum dure patiatur ab igne. nec potest dici, quod calor struthionis sit fortior igne: nam verbum esset vanum. Ergo hæc res non est nisi illud, quod sequitur a tota substantia in calore struthionis, & non propter fortitudinem qualitatis caloris. & hoc est manifestius in cibis quã in medicinis: propterea quia cibus est illud, quod habet per sui naturam, vt conuertatur, & alteretur a cibato,
B ita vt sit cum cibato idem in specie. & manifestum est ꝙ hæc conuenientia, quę est inter cibum & cibatum, non est nisi a tota substantia. & propterea vna & eadem res vni animali est cibus, & alteri est venenum: sicut elleborus coturni cibus, & napellus zaratro, quod Latine sturnelli nominantur. sed medicina eo ꝙ operatur in corpore propter primas qualitates opinãtur quidam, vt illud arbitrio possit comprehendi.

Dub. Resp.

Nota de sturno.

De inuestigatione verificationis signorum rationabiliũ, operationum Ciborum, & Medicinarum. *Cap. XXV.*

ET Galenus, & alij Medici conati fuerunt facere regulas demonstratiuas, vt probarent operationes harũ medicinarum in corporibus humanis: quamuis non sunt nisi signa opinantia, sicut ostensum est superius. & vt ipsum honoremus, dicimus ꝙ habent veritatem pro maiori parte, sed non necessario: & etiam quia mouent hominem ad experientiam. Et propterea dicit Galenus, ꝙ duo instrumenta, quibus hæc ars fuit inuenta, fuerunt ratio, & experientia. & etiam conferunt ad habendam cognitionem rerum expertarum,
C vtrum sint cibales, aut medicinales. verbi gratia sint duo cibi: vnus sit facilis vel leuis, alter vero grauis & durus: nos dicimus ꝙ facilis & leuis citius alterabitur, eo ꝙ citius recipiet diuisionem a calore naturali, & citius patitur. Et adhuc plus, si conati essemus in his rebus ad accipiendum per vnã viã causam & esse simul, esset valde difficile. & quando habebimus experientiam esse, facile erit nobis dare causam per hũc modũ speculationis. & erit hæc ars ratiocinatiua. Et qñ vna medicina nõ cõplebit intẽtionẽ nostram hac rõne, poterimus ad aliã trãsire. sed qui nõ haberet nisi experiẽtiã, nõ posset hoc obtinere. Et iã dilatatus est Galenus in diuisione harũ duarũ rerũ: nisi quia demõstrationes, & sententię datę a Galeno, & quibusdã Medicis venientibus post eum, sunt breues respectu illarũ, quæ hic dici possunt: eo ꝙ intenderant ad loquendũ super naturã medicinarum ex parte saporum, & odorũ, & velocitate conuertendi ab igne. et si poneremus omnia hæc esse signa, erunt propriora naturarum, quæ tenentur has operationes facere in corpore humano. Sed signa substãtialia necesse est vt sint ęqualia naturis, q̃ manifestant super eas: & tunc poteris ire a nouissimo ad primũ, & primo ad nouissimum. Et si non fueris perscrutatus speculationes hu-

Duo experimẽtũ, & rõ fecerũt medicinam.

ius artis per hanc viam, ignorabis naturam medicinæ calidæ, inquantum ab-
lute calida extitit, & frigidæ inquantum frigida. nec etiã ſcies naturam medici-
næ calidæ in eo ꝙ eſt calida perfecte, nec frigidæ in eo ꝙ frigida eſt. Verū-
tia, ſi cognitio Medici in Medicina calida non eſſet, niſi propterea ꝙ habet
porem acutum, aut amarum, aut ſalſum: & ꝙ natura, quæ habet calefacere, fa-
hoc: tunc eſt eius ſpeculatio in hac arte multum diminuta: propterea quia mult
res ſunt calidæ, & non habent ſaporem amarum, neque acutũ: ſicut carnes pi-
ſcium, & columbarum iuuenum, & ſimilium. Quia cibi, & medicinæ vniuer-
liter ſunt terræ naſcentia, aut animalia. aut mineralia: & ſapores non domin-
tur niſi in terræ naſcentibus, aut animalibus. Et nobis neceſſe eſt vt iſtarũ re-
arbitrium ſit rationale ad affirmandum naturam medicinarum calidarum, fri-
darum, ſiccarum, & humidarum: & poſtea ſtudebimus in rebus, quæ ſignifica-
has naturas. Ergo primo conſideranda ſunt ſigna, quibus poſsimus cognoſce-
quantitatem harum menſurarum a complexionibus medicinarum. Et dicim
ꝙ res, quibus poſſunt ſciri, ſunt res ſuperuenientes vnicuique qualitati rei co-
plexionatæ: propterea quia complexionatum eſt corpus conſimile in partib
& iſta ſuperuenientia ſunt differentiæ, quæ adueniunt ei a menſuris mixtion
illarum. Et quædam iſtarum differentiarum ſunt, quæ continent omnia corp-
conſimilia, & ſunt omnes enumeratæ in Quarto Meteororum: quarum quæ-
ſunt quæ congelantur, & quædam non: & quędã diſſoluuntur, & quędã non:
quædã ſunt lenes, & quædam aſperæ: & quædam ſunt, quæ ſunt extenſibiles
quædam non. Et quædam ſunt quæ ſunt proprię quibuſdã corporibus conſim-
bus: ſicut odores, & ſapores, & colores. Et quędam quibus eſt dominatio ma-
feſta vnius elementorum per ſe, quando ſentiuntur per tactum calidæ, frigi-
humidæ, aut ſiccæ. & hoc non inuenitur niſi in rebus, in quibus eſt caliditas, f-
giditas, humiditas, aut ſiccitas in actu. Sed cum nos perſcrutati fuerimus ci-
& medicinas, nos tentabimus eos, in eo ꝙ ſunt partes rei compoſitæ. & hoc
proprium in medicinis, & cibis, quæ ſunt partes terræ naſcentium, & anima-
Et quædam illarum ſunt, quæ iudicantur per earum operationes, & loca. &
ſunt partes animalium, iudicantur a regimine illorum animalium, & a ſpe-
illorum ciborum. & generaliter neceſſe eſt vti in animalibus comparatis re-
quibus vſi ſumus in cognitione complexionis hominis in operatione, regio-
& loco. Et cũ dico hic operationem, intendo operationem animæ: hoc eſt n-
mentum, ſenſibilitatem, & concupiſcibilitatẽ, & alias operationes animæ, q
dictæ ſunt. Iſtę ſunt viæ, quibus poſſumus per hanc artem iudicare. & quam-
non ſint fortes, ſine eis non poſſumus eſſe, nec ipſas diminuere. Sed dicendũ
de vnaquaque iſtarũ ſecũdum ꝙ melius eſſe poterit. nec petendum eſt vltra
lud, quod dictum eſt, ſicut dicit Ariſto. quia non debemus quærere a traulo ſ
machinari, nec a muto loqui. et in his non eſt aliud, niſi vt recipiantur a Natu-
li, & ab eo quod videmus, quod facit natura: quia demonſtratio non habet v-
racem viam in hac arte.

Quo pacto cognoſci poſsint complexiones Ciborum, & Medicinarum per generales differentias corporum mixtorum.

Cap. XXVI.

ET dicamus ꝙ res, quæ ſunt manifeſtiores, a quibus poſſumus habere
titudinem cõplexionis corporum conſimilium, eſt congelatio, & ſpiſ-
do, humectatio, reſolutio, diſſolutio, facilitas, viſcoſitas, ſubtilitas, gro-
ties, mollificatio, duricies, combuſtibilitas, & non combuſtibilitas, op-
latio, & apertio: & quædam congelatio a calido, & quędam a frigido. Et
quæ cõgelãtur a frigore, quędã ſunt, quę inſpiſſantur primo a calore: & quę-
non ſunt inſpiſſata primo a calore: & quędã, quę inſpiſſantur ab vtroq;. Et
quę diſſoluuntur, quędã diſſoluũtur a calido, & quędã a frigido. Et eorũ, quę
mectantur, quędã humectãtur a calido, & quędam a frigido. Sed quę congel-

A ſunt a calore,calor et ſiccitas ſuper eas dominatur,vt eſt ſal,& ſpecies eius.Sed
quę congelata ſunt a frigore,ſi in primis eſſent inſpiſſata a calore:& iſta ſpiſsi-
tudo eſſet propinqua ſpiſsitudini,quę fit a natura aerea,aut aquea, ſicut ſpiſsitu-
do butyri,hęc erunt neceſſario calida.& idē eſt de oleis,gummis,& ſimilibus.
Et quæ congelatę ſunt a frigore,& natura terreſtris ſuper eas dominatur, ſi ca-
lor prius eas inſpiſſauerit:ergo frigiditas & ſiccitas dominabuntur in eis : ſicut
ſunt oſſa,cornua,panniculi,& ſimilia.Sed quę ſunt cōgelatę a frigore, nec ſunt
prius inſpiſſatę a calido naturaliter,hęc ſpiſsitudo erit frigida & humida : ſicut
eſt argentum viuum,& ſimilia.Et quę res ſunt inſpiſſatę a calore, & coagulatę
a frigore.ſunt propinquę ęqualitati:ſicut eſt cachimia.Et res quę diſſoluuntur a
calore,ſemper coagulantur a frigore:& quę coagulantur a frigore, diſſoluuntur
a calore. Ideo cum nos videmus res,quę ſunt diſſolutę a calore, debemus inſpi
cere,ſi coagulatę ſunt a frigore,nec inſpiſſatę ſunt a calore,iudicamus ipſas eſſe
frigidas & humidas . Et ſi ſint inſpiſſatę a calore cum dominio partium terre-
ſtrium,iudicamus ipſas eſſe frigidas & ſiccas:ſicut ferrum,& multa metalla. Et
ſi cum hac ſpiſsitudine dominantur partes aereę, tunc eas iudicamus humidas
declinantes ad caliditatem:ſicut eſt pinguedo inteſtinorum.& ſunt res, quę diſ-
ſoluūtur a frigiditate & humiditate,vt ſunt ſpecies ſalis.Sed res, quę ſunt inſpiſ-
ſatę a calore,pro maiori parte ſunt calidę & ſiccę: excepto ꝙ illa ſpiſsitudo nō
ſit fundata in ſubſtātia aerea,ſicut ſperma:quia tunc illa ſubſtantia erit humida,
aut temperata,ſicut lac coctū.Sed res,quę ſunt inſpiſſatę a frigiditate & hnmi-
ditate,ſi calor eſt in primis operatus aliquam coagulationem, debet dici ꝙ ſint
B calidę & humidę,vt eſt ius pingue.Et ſi ſint inſpiſſatę,ita ꝙ calor in primis nul
lam fecerit coagulationem,debēt dici vt ſint frigidę & humidę, ſicut lac, quod
coagulatur multa frigiditate.Et debes ſcire,ꝙ poteſt eſſe, ꝙ operationes, quas
faciunt caliditas & frigiditas in rebus iſtis,poſſunt eſſe naturales, aut accidenta-
les.ideo debemus iudicare ſuper generato illarum,ſi eſt naturale. quia comple-
xio,propter quam medicina hoc facit, erit naturaiis:ſicut eſt ſpiſsitudo ſperma-
tis,& complexio,quę facit non naturale,eſt non naturalis. ſed accidentalis : ſi-
cut ſpiſsitudo quę fit in muſto.quando ad ignem decoquitur.Sed res,quę inſpiſ-
ſantur a calore & frigore ęqualiter,ſunt aereę & aqueę , & earum partes ſunt
conglutinatę ſimul:ſicut oleum oliuę,& alia olea,quę poſſunt recipere has ope
rationes.quia oleum inſpiſſatur & congelatur a frigiditate:propterea quia par-
tes aereę,quę ſunt in ipſo,conuertuntur ad aquam.& iterum inſpiſſantur a calo
re:propterea quia reſoluuntur partes aqueę,& remanent aereę cum terreſtribus
in eo dominātibus.Et res,quę nō inſpiſſantur a calore,vel a frigore, ſunt aqueę
cum pauca terreſtreitate:& calor eas conſumit,antequam inſpiſſentur. Nec ēt
frigus poteſt eas inſpiſſare propter paucam terreſtreitatē,quę eſt in eis: eo quia
non inſpiſſat frigus,niſi quando extrahit caliditatem exiſtentem in eis, & ſpar-
git humiditatem,& tunc aduenit ſiccitas,& illa de cauſa erit coagulatio , & in-
C ſpiſſatio. Et quando duę res recipiunt congelationem,& inſpiſſationem ęquali
tempore, aut propter vnum motorem ęqualem in ſubtilitate & groſsitudine,
ſunt in vno gradu ęquales in caliditate & frigiditate.Sed ſi vna earum plus in-
ſpiſſatur,coagulatio ipſius eſt velocior.& cū motor ipſius eſt fortior, habet inę-
qualitatem ſecundum hoc. Sed res lenes,& viſcoſę habent dominium aquę &
terræ:& propterea ſunt frigidę, & groſſę.ſed lenes habent dominiū aereitatis
cum pauca terreſtreitate:& propter hoc de facili diuiduntur, eo quia aereitas,
quę admixta eſt ei,eſt elementum humidum. & ideo leuiter ab alio diuiditur:et
modica ſiccitas,quę eſt admixta ei,leuiter recipit paſsionem. Et res humidę re-
cipiunt extenſionem propter partem humidam aqueam,quę eſt in ipſis. & pro-
pter dominationē partis terreſtris cū aquoſa,ſunt difficiles diuidi ī duas partes.
propterea res lenes ſunt propinquę,vel faciles,vt permutentur digeſtione pro-
pter facilem diuiſionem earum : quia calor in eis plus dominatur. quia hęc eſt
vna ex rebus,quę adiuuant ad velocitatem digeſtionis: quia difficultas diuiſio-
nis partium fatigat naturam.Et ſcias ꝙ viſcoſitas,& ſpiſsitudo ſignificant ſicci-
tatem propter dominationem partium terreſtrium, ſi eſt medicinalis.& ſi eſt ci-

balis, est difficilis digestionis: ideo quia forma corporis difficile suam describi-
turam. Et subtilis substantia, si est aerea, significat caliditatem & humiditatem:
& si ignea, significat calorem & siccitatem. Et mollicies significat corpus hu-
midum. & propterea res molles facile permutantur, sicut fructus recentes, & hu-
midi. & duræ significant contrarium. Et spissitudo & mollicies, & subtilitas, &
duricies nõ significant nisi super virtutes patiẽtes in re: hoc est humiditatem &
siccitatem, & non super agentes. Et oppilatio & euaporatio dicitur secundum
duos modos. vnus, qui debet sic veraciter appellari: & est talis operatio, hic
est augmentum vel diminutio quantitatis. sicut nos videmus mustum facere ex
seipso euaporationem in vtre clauso, & crescit quantitas sua vltra mensuram pri-
mam, non existente additione substantię in ipso, & aliquando frangit vtrem.
sicut videmus in nebulis, quæ constringuntur, & oppilantur in seipsis, & redeunt
ad paucam mensuram, nihilo ex eis exeunte: & elargantur, & crescunt, nullam
additionẽ recipientibus. Et causa in hoc est, quia aer est maior aqua, & terra.
& quando res appropinquat naturæ aeris, eius quantitas plus crescit: & quando
appropinquat plus naturæ terræ, & aquæ, diminuitur plus. & propterea res va-
porabiles sunt aereæ, & sunt calidę & humidæ: & quæ sunt clausę, & oppilatæ
in seipsis, sunt frigidę & humidæ, propterea quia euaporatio non est nisi dilata-
tio substantiæ aereæ, & non est augmentum rei venientis ab extra. & sic est
oppilatio per contrarium. Et propterea ponitur fermentum in pane, ad hoc vt
faciat ipsum spongiosum, & in eo dominetur aereitas, & sit facilis ad digeren-
dum. propterea quia corpus aereum leuius est ad permutandum propter suam
humiditatem: quia substantia sicca est dura ad permutandũm, & digerendum.
Alter vero modus est, qui dicitur vaporatio, vel oppilatio propter dispositionem
corporis, quod habet foramina larga, vel stricta. quia quod habet largos poros,
dicimus esse vaporosum: & quod habet strictos, dicimus esse oppilatum. qui na-
turalis intellectus est intelligere istas res in substantia corporea earum, & non
propter largitatem, aut stricturam foraminũ. quia hæc sunt verba vulgaria. & quo-
uis etiam illud adiuuet digestionem propter facilitatem digestionis. Sed res com-
bustibiles sunt de necessitate igneæ, sicut sulphur: aut aereæ, sicut fœnũ. & pro-
pterea velociter permutantur ab igne. Et si diceretur sic in digestione, hoc non
conueniunt nisi rebus, quæ comeduntur. sed si nos intelligeremus, ꝙ hoc esset
verax secundum Galenum, non esset necesse attribuere medicinæ oppilationem
& subtilitatem: quia possibile esset vt res essent grossæ substantiæ, & de facili
permutarentur: quia haberent foramina magna, per quæ posset ignis de facili
transire. & propterea super eas dominabitur ignis, & comburentur subito. quod
facere non potest calor naturalis: propterea quia est humidus, & est debilioris
caloris q̃ ignis. quia res supradictæ non sunt faciles ad comburendum, nisi pro-
pter accidentia largitatis suorum foraminum, sicut arundines. Sed res, quæ vi-
duntur habere vaporationem, & oppilationem a substantia sui corporis, hoc est
propter raritatem suam, aut spissitudinem suam a partibus substantiæ suæ: & il-
læ habent comparationem cum calore naturali, qui operatur in corpus nostrum.
Sed res, quæ non recipiunt combustionem, sunt res terrestres, & aqueę. Hoc est
quod potest dici in significationibus vniuersalibus superueniẽtibus naturis cor-
porum consimilium.

De cognitione Medicinarum, & Ciborum per rationem sumptam a Sapore. Cap. XXVII.

DEinceps volumus narrare de saporibus, odoribus, & coloribus. Et di-
cimus ꝙ species saporum, quæ sunt manifestiores, sunt dulcis, vnctuosus,
salsus, amarus, acutus, ponticus, stypticus, acetosus, & insipidus. Dulcis
significat comolexionem calidam. sed calor ipsius est temperatus qua-
liter ad comparationem complexionis humanę secuudum Galenũ. Sed vnctu-
sus dictus est: quia pars aerea dominatur super ipsam cum modica aquositate.

A propterea calor ipsius est minor, quam calor dulcis. Supra complexionem salsi dominatur pars sicca adusta, in qua mixta est pauca humiditas: & calor suus maior est calore vnctuosi. Et super naturam amari dominatur complexio sicca terrestris. & hoc potest nasci a calido, & frigido. & significatio, quæ separat vnum ab alio, est ꝙ significatio eius, quod fit a frigore, est vt sit dulce, postquā fuit amarum: sicut sunt glandes, xylocaracta, & aliqua ex cucurbitis. Et amaritudo, quæ fit a calore & terrestreitate, reuertitur ad amarum, postquam fuit dulce. Et hoc fit, propterea ꝙ amaritudo sequitur duas species complexionis, aut calidam & siccam, aut frigidam & siccam: quemadmodum inuenitur color niger per calorem, & frigus. Et hoc, quod diximus breuiter de amaro, non senserunt Medici, qui nos præcesserunt: & etiam Galenus non appropriauit ipsum nisi calido seorsum. Sed quomodo non cogitant hoc, ꝙ opium est in fine amaritudinis, & inducit paralysim propter suam frigiditatem? Et quamuis possent dicere ꝙ non prouenit amaritudo a parte frigida: Nos dicemus iam est amaritudo dominans in suo sapore: & sapor fortis est in iudicio super naturam ibi: vnde debet iudicari, ꝙ sit magis calidum quam frigidum: propterea istæ res accipiendæ sunt a Naturali. Et quod nos diximus de amaro, inuenitur in libro nostro, qui dicitur liber de Plantis. & amaritudo, quæ prouenit a calore, est calidior salsedine: quia admiscetur salsugini aliquanta humiditas. Et significat hoc

Contra Medicos de sapore amaro.

Nota instantiā de Opio.

B aqua maris maioris, quia est nimis salsa, & est multum amara, & non potest in ea viuere aliquod animal propter multam amaritudinem: propterea quia amaritudo est in vltimitate contrarietatis nutrimento animalium, & est contrarium dulci propter siccitatem solum, & propterea interficit infantes, quando multum ea viuntur: propterea quia sunt in vltimo humiditatis. & vniuersaliter non ingreditur natura amaritudinis in re cibali, propterea quia non est nisi medicinalis: & dulcis ingreditur in cibos, & medicinas. Et quod dominatur super acutū est multus calor cum multa siccitate & subtilitate: & propterea calor illius est fortior omnibus alijs. Isti sunt sapores significantes super species rerum calidarum. Et vnusquisque eorum habet in sua specie gradus. quia quoddam dulce est calidum in gradu primo, & quoddam calidum in secundo, aut vltra. & sic de salso. Et sapores, qui significant in medicinis super complexionem frigidam, sunt pontici, styptici, acetosi, & insipidi. Sed insipidi magis debent attribui insaporabili quam saporabili, sed dicitur vt sit sapor propter sensum gustus: propterea quia quilibet sensus sentit sensatum proprium, & priuationem illius. Et stypticus, & ponticus sunt vnius speciei, & non diuersificantur nisi secundum magis & minus: & illi significant super complexione fortis siccitatis & frigiditatis. & ponticus in hoc est fortior styptico. Et acetosus fit cum frigiditate mixta in parte humiditatis, & non est remotus a calore: & propterea incidit, & subtiliat: & propterea subsistit pontico, & styptico in frigiditate. Et insipidus est

C aquosus, & frigidus. & hoc est, quod potest dici in significationibus saporum. Et quidam sapores sunt, qui non significant perfecta significatione super naturam rei. & hoc potest esse in vna medicina composita ex pluribus partibus: quarum quædam sunt saporabiles, quædam insaporabiles: propterea quia nō est necesse, vt vnumquodque mixtum sit saporitum, vt probatum est in Naturali philosophia. Et si homo vellet iudicare totalitatē medicinæ, nō posset iudicare ꝑ saporē super ipsam totā: sicut videmus multa ex gūmi, qa sunt insipida, & tñ calida.

Nō quodlibet mistū est saporitum.

De cognitione Medicinarum, & Ciborum per rationem sumptam ab Odore. Cap. XXVIII.

ET differentiæ odorum non sunt manifestæ nobis, sicut differentię saporum. vnde non proprium habent nomen, sicut habent sapores: sed dicitur odor fœtidus, & odor aromaticus. Sed nos ordinamus nomina accommodata a nominibus saporum, sicut diceretur odor acetosus, & odor acutus, & odor amarus. & propterea significatio complexionis odorum istorum specialiter est æqualis significationi complexionis saporis dominantis

ſuper ipſum. Sed odores aromatici non ſunt niſi a complexione calida ex ne- ceſsitate. Et fœtidi fiunt a complexione frigida ab humiditate extranea ca- lore putrefactionis. Sed ſcias cum hoc toto, ꝙ ſignificatio odorum eſt multu debilis: propterea quia, ſicut dictum eſt ſuperius, poſsibile eſt eſſe medicinā co- poſitam ex partibus aliquibus odoriferis, & aliquibus non odoriferis. & ſi iudi- caremus ſuper totalitatem medicinę per odorem, poſſet eſſe iudicium ignoran- tię. ideo quia de hac re non debemus iudicare de toto propter partem: ſicut ille qui opinatus eſt ꝙ roſa eſt calida, eo ꝙ eſſet aromatica.

De cognitione Ciborum & Medicinarum per rationem ſum- ptam a Colore. Cap. XXIX.

SIgnificatio colorū eſt multū debilior ſignificatione iſtorū: propterea quia colores non ſunt niſi in ſuperficie colorati: & propterea inuenies ſæpe plus ꝙ cōplexio partis, in qua eſt color, eſt alia ꝗ̄ complexio totius colo- rati. & ꝑpterea vides ꝙ idem eſt color in re calida & in re frigida: ſicut albedo, quę eſt in ſale, & cāphora. Sed videtur ꝙ color verificetur plus in compa- ratione eorum, quę ſunt in vna ſpecie: ſicut eſt in gallinis albis & nigris, & in cygnis albis & nigris. Sed colores ſunt multiformes: ſed generaliter fiunt albi, aut nigri, aut compoſiti ex his, ſicut azurus, citrinus, & alij. Sed viriditas, & ni- gredo fiunt ex neceſsitate ex partibus ſiccis terreſtribus. quandoq; fit ex mul- to calore, ſicut nigredo in Aethiopibus. & quandoq; fit propter frigiditatem, ſicut vinū nigrū. & hęc differentia iudicatur ex eo qđ pręceſsit, ſicut alibi dictū eſt. Sed albedo, qñ prouenit a dominatione mixtionis partium terreſtriū cū aeris, ſignificat calorem, aut tēperantiam: ſicut tu vides homines habentes pulchram albedinem. Sed quę fit pp admixtionē partium aquearum cum terreſtribus, ſicut eſt in rebus humidis, ſignificabit complexionē frigidā & humidā. Et iam dictum eſt in libro noſtro ꝙ albedo fit ex admixtione partis ignee clarę cum corpore peruio, & nigredo fit a parte ignea tenebroſa cū corpore non peruio. Sed colo- res rubei omnes ſignificant ſuper calorem propter partē igneam, quę in eis ma- nifeſtatur, & citrinus eſt medius inter eos. Sed viriditas declinat magis ad nigre- dinē, ſicut citrinus magis ad aliud extremum. Sed natura colorū mediorū eſt com- poſita ex natura extremorū. Hoc eſt, qđ poteſt dici ſuper ſignificatione virtutū medicinarū ex parte colorum ſuperuenientium corporibus conſimilibus.

De cognitione Ciborum & Medicinarū per proprietates eorum, prout ſunt partes terræ naſcentium, & animalium: & ſunt Locus, Tempus, Regio, & Operatio. Cap. XXX.

Natura terrę naſcentiū cognoſcuntur. quatuor rebus.

DEinceps narrandæ ſunt proprię ſignificationes in illis, in eo ꝙ ſunt partes terrę naſcentium, vel partes animaliū. Natura terrę naſcentium cognoſcitur quatuor rebus: vna a loco, alia a regione, alia a tempore, quarta ab operationibus. & non fortificantur hę operationes niſi pro- pter ſignificationes rerum pręteritarum. & quamuis nos cognoſcamus ab illis complexionem medicinę, nos debemus cognoſcere etiam per viam operatio- nis duarum medicinarum, quę ſunt in vna ſpecie, ſicut dictum eſt. Et dicimus ꝙ terrę naſcentium quædam ſunt perfecta, & quędam ſunt diminuta. Et dimi- nutum eſt illud, in quo manifeſtatur dominium vnius elementi ſolum: aut elemen- ti aquę, ſicut terrę naſcentia, quę naſcuntur ex aqua: aut elementi terrę, ſicut terræ naſcentia, quę naſcuntur in locis petroſis & fortibus. & propterea iſta terrę naſcentia ſunt diminuta: hoc eſt, quia non habent flores, & folia. & ma- nifeſtum eſt ꝙ dominās ſuper cōplexionem iſtorum eſt aut frigiditas, aut humi- ditas: ſicut foliū herbę, quę ſtat ſuper faciē aquę, quę dicitur thaholeb: aut ſic-

A ditas & humiditas, sicut fungi. Et terrę nascentia perfecta sunt illa, quę nascuntur in montibus: quia apparet ab eminentia montium, vt debeat generare plura terrę nascentia quam aliæ loca, dummodo sint temperati cum bona euaporatione, & cum bona mixtione caloris cum humiditate, & debet esse hoc in eis, quia habent ascensum in aere, & sunt propinquiores influentię corporum superiorum: & illa terrę nascentia habent complementum fructuum, florum, & foliorum. Et sunt terrę nascentia, quæ nascuntur in deserto, & sunt quæ nascuntur in viridarijs. nam illa habent plus frigiditatis & humiditatis de necessitate: vt sunt siclę nascentes in desertis, & viridarijs. Et significatio, quę prouenit a regione, est ꝙ quædam terrę nascentia sunt, quę nascuntur plus in terris calidis: & quędam sunt, quę nascuntur plus in terris frigidis. & quę nascuntur in calidis, pro maiori parte sunt calida, sicut quę veniunt ab India. & quę nascuntur in frigidis, vt plus sunt frigida. Et potest esse aliquando per accidens, vt nascantur calida in terris frigidis, sicut pineę, quę nascuntur in Sclauonia: & frigidę in terris calidis, sicut sunt tamar indi qui nascuntur in terra Arabum. Et hoc accidit propter duas res: aut propterea quia cortex illorum terrę nascentium est fortis & densus: aut vt sint submersa sub terra. quia istę duę res possunt dare calorem, & frigus in omni regione: eo ꝙ calor naturalis existens in eis contrahitur intus

B propter frigiditatem. & similiter accidit de rebus frigidis in terris calidis. Et significatio temporis accipitur secundum ordinem regionis: quia tu videbis multa terrę nascentia calida nasci in hyeme, sicut rapa, & napones. Et quandoque medicina frigida nascitur in temporibus calidis. & hoc accidit propter paucitatem sui caloris: quia propter paucam frigiditatem aeris consumitur: sicut sunt olera multa tempore caloris. Et demonstrationes vegetabilium sunt magnæ valde de eo: quoniam quædam ex vegetabilibus sunt, quæ cito mouentur ad augmentum, & quędam tardius crescunt. Sed veloces generaliter significant calliditatē vel subtilitatem, vel super vtrunq;: & quę tardius crescunt, significant super contrarium. Et sunt etiam alię significationes significantes super vegetabilia in velocitate & tarditate fructificandi. Et debes scire ꝙ velocitas natiuitatis terrę nascentium significat aut calorem magnum, aut frigiditatem. Et quędam sunt ex terræ nascentibus, quę habent folia, flores, & fructus: & quędam sunt, quę non habent fructus, nec folia, nec flores. & illa sunt grossa, terrestria, aut aquea: & quod habet florem, & folia, est perfecte temperatum. Et terræ nascentia, quę sunt spinosa, & globosa, vniuersaliter sunt terrestria: & quę hęc non habent, sunt econuerso. Et differentię significantes super naturam animalium sunt multę: quia quædam crescunt in aqua, quędam in deserto, quę in aqua crescunt, sunt frigida & humida: quę vero in deserto, sunt calida & sicca. Et quędā sunt

C volatilia, & quędam deambulantia. & volatilia sunt magis aerea ambulatiuis. Et quędam sunt sanguinea, & quędam exanguia. & quę non habent sanguinē, sunt frigida & sicca: & quę habent sanguinem, sunt calida & humida. Et quædam sunt ouatilia, & quędam non. & quę sunt ouatilia, sunt calida & humida: & quę non, frigida & sicca. Et quędam anhelant, & quædam non. & quę anhelant, sunt calida: & quę non anhelant, sunt frigida. Et quędam nascuntur in locis calidis, & quędam non. & quæ nascuntur in locis calidis, pro maiori parte sunt calida & sicca: sicut cameli, & capreoli. Et diuersificantur complexiones animalium in vna specie propter pascua, & propter aquam. quia pisces, qui nascuntur in loco petroso, sunt subtilioris substantię, & minoris superfluitatis alijs, & tales sunt, qui velociter mouentur, & multum laborant. & complexio istorū est minoris humiditatis. & qui parum laborant, sunt frigidioris, & humidioris complexionis. Et quędam animalia sunt, quę incedunt, sicut nascuntur: & quædam non. Et quędam sunt facientia multos filios, & illa sunt calida & humida: & quędam quę non faciunt nisi vnum. Et diuersificantur etiam animalia secundum diuersitatem ciborum. quoniam animalia comedentia carnes sunt calida et sicca. & complexio animalium comedentium terrę nascentia sunt temperatę complexionis, vt sunt pecudes, boues, & his similia: & vt sunt de volatilibus gallinæ, & columbę. Item diuersificantur animalia secundum magnitudinem

& paruitatem suorum corporum, quia quę sunt magni corporis, sunt terrest
& quę sunt parui corporis, sunt econuerso. & hoc est in animalibus, quę nasc
tur in terra. Sed eorum, quę nascuntur in aqua, magnitudo corporis signi
multam humiditatem. & propterea laudatur in piscibus paruitas: & in alijs a
malibus vituperatur duricies ossium, & multitudo corporis terrestrium: sicut
gues, claui, & squamę, & similia his. quia hęc significant ꝙ multa est in eis
restreitas. et propterea multę squamę laudantur in piscibus, quia significant
contrariam eorum complexionibus: & etiam multę spinę. Et similiter auda
cordis, & pusillanimitas significant super complexionem animalis. quia anim
lia audacia sunt callida, & pusillanima, sunt frigida. Et differentię, per quas
gnoscuntur complexiones animalium, sunt multæ. & nostra intentio non
nisi rememorari eorum breuiter ad mouendum illum, qui diligit tentare, ad
vt perscrutetur omnes alias differentias, & sciat causas illarum in libris na
libus. Et scias ꝙ omnia hęc signa sunt accidentia, quę aduenium corpor
consimilibus, & super ea significant, & non sunt signa illis, quę non sunt c
milia, nisi quando aggregantur omnia, & fit vna compositio inter contraria
iudicatur propter dominans, & illud potest esse verum iudicium. Hęc sunt ge
ra rerum, quibus nos possumus cognoscere operationes medicinarum, & ci
rũ. Et dicimus ꝙ possibile est cognoscere operationes secundas medicinar
tunc, quando cognoscemus complexionem medicinarum in caliditate & fr
tate: quamuis hoc non verificetur in omnibus, quia inuenitur in quibusdam
dicinis ꝙ earum operationes secundę non sequuntur primas, hoc est compler
nem medicinarum. Verbi gratia subtilitas, & incisio non sunt attribuendi
corpori multi caloris: & nos inuenimus medicinas temperatas cum suis comp
xionibus, tamen sunt subtiliatiuę, & incisiuę, sicut capillus veneris, schœn
thum, & similia his. & acetum est in vltimitate subtilitatis, & incisionis, &
tamen frigidum. & hoc accidit: quia calor, qui in eo est, sustentatur frigidit
quę est in eo: quia frigiditas sua compingit ipsum, & comprimit ipsum ad pa
intrinsecas membri. & sic videtur ꝙ alię medicinę faciant, hoc est vt habe
superfluam subtilitatem in seipsis, aut vt eis superuenerit aliqua res, pr
quam faciant hoc. & potest esse vt hęc res sit aliquantulum similis ei, quod
bet aliquid a tota substantia. Sed operatio per comparationem tertiarum v
tum est debilis iudicij, eo ꝙ est valde propinqua operationi, quę fit a tota
stantia. Hęc autem, quę dicta sunt, necessaria fuerunt secundum tractatus v
sales in modo ciborum, & medicinarum.

De complexionibus Ciborum quorundam, & Medicinarum specialiter secundum ꝙ certificatus fuit Galenus: præcipue vero de granis, ex quibus panis conficitur. Cap. XXXI.

NVnc autem memorati erimus vniuscuiusq; earum specialiter secu
consuetudinem Medicorum: deinceps volumus narrare de simplici
Nota de Galeno. medicinis magis manifestis, quę a Galeno sunt testificatę: prop
quia fuit verax, & legalis experimentator in hac arte: & nulli
qui possit ei comparari, nisi is qui, cum clamat, non intelligit id quod d
Item volo incipere a cibis, qui sunt cibi absolute: & post illos dicam de
qui sunt medij inter cibos & medicinas: & post illos dicam de medicinis a
lute. Concordati sunt Medici ꝙ melior ex cibis terrę nascentibus hom
naturalibus, hoc est illis, qui stant in quinto climate, aut quarto, est triticu
De pane. ficialiter preparatum. & hoc fit multis modis. Fit enim panis fermentat
azimus, & crustella, & bucella, & sorbitiones. quidam sunt, qui frangunt
postquam est vstulatum, & postea infundunt in aquam, & postea coquunt
sine fractione. & hoc nominatur sauich. Et melius ex tritico est illud, q
frangibile, & graue. Et melior cæteris est panis factus ex farina tritici in
modum: hoc est vt sit custoditum a malis accidentibus eidem venire pos

A & vt non sint nimis furfures ab eo remotę: sicut sunt remotę ab atmach. & hoc
appellatur apud nos madechuni: & Latini appellant panem grossum. & iste
est velocior ad digerendum quam darmach, & minoris viscositatis, quãuis dar-
mach plus nutriat. neq; est tantę siccitatis sicut furfureus, neq; ad melancholiam
adeo cito cõuertitur, vt ipsum. quoniam cortex vniuscuiusq; vegetabilis est ter-
restris siccus: quamuis furfureus citius digeratur ipso darmach propter abstersio
nem existentem in suo cortice. & quando conficitur, ponitur de sale conuenien
ter: & conficitur cum multa aqua, ad hoc vt sit spongiosus, & sit fermentatus cõ
petenter, & coctus. Sed panis azimus est grossus, & viscosus. Eodem modo non
est bonus, qui est nimis fermentatus: quia transmutatur ad humores putridos, ꝓ
pter calorem extraneum generatum in eo. Et post bonitatem cibi ex pane est Panata.
panata, quæ vocatur thausu: excepto quia declinat ad frigiditatem & humidita
tem propter aquã, cum qua fit. & quando bulliunt frustula panis pluries in aqua
feruenti, tunc fit iste cibus in velocitate digestionis, et leuitate: & maxime ęgris
ex complexione calida. Sed sauich est etiam bonus cibus. Et quando distempe
ratur cum multa aqua, refrigerat, & est iuuatiuus: eo ꝙ vstulatio, & infusio va-
porauerunt, & subtiliauerunt, & remoaerunt viscositatem. Confectum cum mel
le, & coctum datum sanis, calefacit, & nutrit multum. Et frumentum coctum in
aqua est grossum, viscosum, oppilatiuum, & durum digeri plus alia re, & est val
B de malum. Et pultes sunt grossi. & qui fiunt ex frumento, sunt peiores, & refri-
gerant propter suam acetositatem, & sunt propinqui corruptioni. & propterea
sunt abijciendi ab illis, qui sunt parati ægritudinibus putridis. Sed panis, qui fit
ex ordeo secundum modum, qui fit ex frumento, sequitur bonitatem panis triti-
ci: nisi quia parum declinat ad frigus. Et sauich ordei bene digeritur. & quando
bibitur distemperatum in aqua refrigerat; et est frigiditas sua quasi in primo gra
du. Et aqua ordei plus ingreditur opus medicinarum quam ciborum: & est lau- Laudes
dabilis in ægritudinibus calidis & siccis, laude, quę non occultatur ei, qui in hac Aquę
arte studuit. quia refrigerat, humectat, temperat, abstergit, generat laudabilem ordei.
humorem mirabiliter, non inflat, non moratur ad descendendum a stomacho.
& hoc nobis totum experientia dedit. Et sic debet fieri aqua ordei. Infundantur Modus cõfi
grana ordei in aqua integra non contusa: & in vna parte ordei debent poni vi- ciendi aquã
ginti aquę frigidę partes: & debent sic dimitti in aqua quatuor horis: & postea ordei, id est
coquatur in hac aqua, donec adipiscatur rubedinem quasi vinum. & si fiat hoc ptissanam.
modo non inflat. & qui frangunt, vel terunt ipsum prius, peccant: quia non est
ab eo priuata inflatio nisi propter infusionem, & grana non trahunt aquam, nec
recipiunt infusionem, nisi propter virtutem attractiuam quę est in eis. & virtus
attractiua non est in granis, quando seminantur, & nascuntur, nisi quando semi-
C nantur integra. & si frangerentur prius quam essent seminata, non nasceren-
tur: quia hęc virtus attractiua est in eis, sicut forma specifica in totalitate totius
grani fixa, hoc est, quando partes sunt continuę coniunctę simul. & hoc est si-
mile calori smaragdi, vel alterius lapidis pręciosi. quod est, quia quando partes
suę sunt simul coniunctę, in eis sunt virtutes: & quando separatę sunt, priuantur
ab eis. Et sic testificatum est a mirabili Auemmarua Abynzoar in libro suo,
qui dicitur Theisir, quia iste fuit supremus in scientia Medicinę a Galeno vsq; Libro prio
ad nostra tempora. & hoc ab eo habui. & rememorat errorem Medicorum frã- trac. 16. ca.
gentium ipsum. Et panis, qui factus est ex alijs granis, habet illam virtutem, 6. Laudes
quam habent illa grana, ex quibus factus est. Et infra conuenit rememorari de Abynzoar.
aqua plusquam hic: quia incidenter sum de ea locutus. ꝓ quo vide
supra lib. 4. cap. 4.

De Carnibus. Cap. XXXII.

MElior caro ex volatilibus est caro gallinę iuuenis, sanę, & pinguis.
& habet mirabilem proprietatem in temperando complexionem. &
propterea brodium suum est optima medicina leprosis. Et dicitur ꝙ
cerebrũ gallinę augmentat substãtiã nostri cerebri, & acuit ingeniũ.

Et post illis bonitatem ex ambulatiuis est caro hœdi. & post has est caro ... tum. Et hæc opinio maioris partis Medicorum, præter Gale. qui abom... carnes arietum, & videtur sibi ꝙ caro vitulorum est melioris nutriment... tina. Et Auicen. dicit ꝙ melior carminum est caro porcina : & sentit ꝙ caro quasi sit naturalior hominibus, quam alia caro animalium ambulan... & experientia hoc docet. Et maior pars Medicorum abominatur carnes ag... rum : propterea quia dominatur multa humiditas super eas, & laudant car... arietum iuuenum. sed conueniens est dicere, ꝙ carnes agnorum sunt post b... tatem earnium hœdulorum. & sic sentit Rasis. Et quod mihi videtur ex ag... est, quia sunt multarum superfluitatum: excepto ꝙ in terris calidis recipiunt... periem propter earum calorem. Et quod hoc sit verum, est, quia videmus q... pili agnorum stantium in terris meridionalibus sunt tortuosi, sicci, & curti... qui sunt in nostris, non excedunt tantum in hoc. Et carnes vitullinę sunt... nę carnes: propterea quia non habent illam viscositatem, frigiditatem, & sic... tatem, quam habent carnes bouinę veteres. & eorum carnes sunt magis od... ferę alijs carnibus. & quantum est in hoc, meliores sunt carnibus hœdulin... propterea quia in carnibus hœdulinis manifestatur quædam mucillago, qu... do concoquitur. Sed carnes hœdulinę sunt meliores vitulinis, quia gener... meliores humores. Et ex laudabilioribus carnibus volatilium sunt car... perdicum: sed declinant parum ad frigiditatem, & siccitatem, & sunt sicut ga... nę deserti: & habent proprietatem stringendi ventrem, & assæ, & elixæ. ... turtures sunt sicut volatilia reliqua, & declinant plus ad caliditatem, & hab... mirabilem proprietatem in acuendo ingenium. Sed columbę sunt calidę & ... cę, grossioris substantię quam turtures & pulli ipsarum habent humiditatem ... perfluam. Et significat calor eorum actualis, & velocitas digestionis in sto... chis eorum super ipsorum calorem. Et propterea qui volunt abstergere m... garitas, & clarificare eas, dant eis ad comedendum. & incontinenti deben... cidi, & extrahuntur purificatæ, & si cito non interficerentur, multum minu... tur quantitas margaritarum. Et caro veteris columbi masculi mirabilem ha... proprietatem in epilepticis, & paralyticis. Et carnes volucrum, quę assimil... tur columbis, & dicuntur tudones, & in lingua Arabica Alchamari, sunt sic... res prædictis, & grossioris substantiæ, & habent aliquantulam aromaticita... Passeres sunt omnes calidi, & sicci in fine caloris. Coturnices temperatę ... aliquantulum declinantes ad calorem. & sunt subtilis substantiæ, genera... bonos humores. & bonæ sunt sanis & conualescentibus. Et sturnelli, qui di... tur azuri, sunt calidi & sicci, & graues ad digerendum, & grossæ naturæ.

De Piscibus. Cap. XXXIII.

MEliores eorum sunt pisces, qui degunt in locis petrosis, & qui m... habent squamas, & quorum corpus est medium inter magn... paruum, & qui sunt velocis motus, & paucę viscositatis. Et m... apud nos est piscis, qui dicitur cubrina: & post illum ille, qui ... trilia: & quidam dicunt ipsum resulum. Et piscis, qui captus est in flum... remotis a mari, necessario bonus est, & paucę superfluitatis: propterea q... piscis propter sui naturam habet, vt petat aquam dulcem & frigidam: & ad ... multum laborat.

De Lacte. Cap. XXXIIII.

ET melius lac est fœmineum: & post illud lac asinæ: & post illud lac ... prę. & istæ species lactis sunt subtilis substantię. Sed lac ouis est g... lius: et propterea citius in stomacho caseatur. Sed vaccinum grossiu... & cum hoc butyrosius, & pinguius.

A *De Caseo.* Cap. XXXV.

CAseus recens est frigidus & humidus, grossę substantię. Vetus est calidus & siccus propter sal, & tendit ad vstionem. Et aliquis caseus est bonus. medius inter nouum & veterem est bonus, dummodo sit factus rationabiliter ex bono lacte.

De Ouis. Cap. XXXVI.

OVa gallinarum sunt meliora cæteris. & vitellum est melius albo. nec album est nimis malum, nisi nimis sit coagulatum. Et propterea quando conquassatur oum oleo & aceto, & fiat tremulum, est valde bonū: quia res, quę coquitur cum oleo, est multum nutritiua: dummodo oleū nouum sit, & dulce, & oleum oliuę. quia natura illius est temperata, declinans parum ad calorem, & impinguat hepar, & augmentat ipsius substantiam. Et generaliter dico ꝙ est conueniens homini multum secundum totam sui substantiam. Et propterea in terris nostris non coquimus carnes, nisi cum eo: quia me-
B lior modus, & temperatior comedendi carnes est ille, qui dicitur athafea, hoc est vt sic fiat. Accipe oleum, & parum ex cepa, & ponantur carnes frustratim in eo, addendo paulatim aquam calidam, donec sint coctę. Sed panis, qui decoquitur cum oleo, est malus, i. impastatus cum oleo: quoniam tempore decoctionis comburitur oleum, & tendit ad sulphurem.

De Fructibus. Cap. XXXVII.

MEliores eorum sunt ficus, & vuę. Et complexio ficuum est calida & humida. mundificant stomachum, laxant ventrem.

Vuę calidę sunt ex pauco calore, & humidę temperate. & subito impinguant corpus: sed inducunt ventositatem in omnibus digestionibus. & ficus non dant ventositatem, nisi in stomacho, & intestinis.

Vuę passę calidę sunt, & humidę & digestibiles. prosunt hepati a tota substātia. Et operationes vini ipsarum sunt debiliores operationibus aliorum vinorū: sed potest poni loco alterius vini.

C *De Aquis.* Cap. XXXVIII.

MElior aquarū scdm Hippo. est aqua fontiū orientaliū, q̄ scaturit ex terra q̄ non habet nimis grossam substātiam, nec nimis mollē, vel luteā, sed sit mediocris inter has. et ꝓpterea hęc aqua est suauior & leuior, & citius permutatur a calido & frigido. Sed Rasis sentit ꝙ melior aqua sit fluminum magnorum. Et Hippocra. dicit ꝙ istę aquę sunt diuersarum substantiarum: eo ꝙ transeunt per diuersas terras: et propterea quia ingrediuntur eas multi riui. Et mihi videtur ꝙ Rasis nō laudauit flumina magis grossa, nisi propterea quia Sol operatur in eis vnam operationem, propter quam separantur partes grossę a subtilibus. Et propterea coquunt Medici aquam illis, qui habent debilem stomachum, & hepar. ergo opus, quod fit in aqua, est diuersum ab aqua. Sed quod est inspiciendum in aqua, est diuersitas terrarum. quia non potest esse, vt in æstate non defluant ad flumina aquę multitudo, & aquę pluuię. Et propterea quanto plus elongatur flumen a suo ortu, est deterius. Et propterea nostrum flumen melius est in Corduba, quam in Sibilia: & est deterius in Sibilia propter crementum & decrementum, & propter admixtionem aquæ salsę in eo: quamuis illud non sentiatur. Et impossibile est, vt aquę magnorum fluminum non sint turbidę. & propterea inuenimus in fundo puteo-

rum, quando ponimus in eis aquam fluminum. multum de fabulo, et terra. &
accidit in terra nostra: quod non accidit de aquis fontium.

De Granis, quæ sunt cibi medicinales. Cap. XXXIX.

DEinceps volumus dicere de cibis medicinalibus; quia quidam eorum sunt terræ nascentia, & quidam animalia, & quidam superfluitates animalium. Et ex terræ nascentibus quędam sunt grana, & quædam fructus, & quędam herbę.

Faba est temperata inter frigiditatem & humiditatem, aut parum declinat ad calorem. Et propterea habet dissoluere apostemata propter suam abstersionem & maturat, & est multę humiditatis. propterea accidit ei multa inflatio, & ventositas, & ipsam non perdit propter aliquam decoctionem. Et dicitur quod habet malam proprietatem cum virtute cogitatiua: & qui ea vtuntur, multa habent somnia horribilia, & falsa.

Cicera sunt temperate calida & humida, & habent inflationem. & propter tertiam eorum operationem habent generare sperma, & prouocare vrinam, sanguinem menstruum, & frangunt lapidem. sed hoc faciunt plus nigra quam alba. Et si comeduntur recentia, generant in stomacho, & intestinis multas superfluitates. & si assentur (etiam fabę) habent minus ex superfluitatibus. sunt duriora ad digerendum nisi primo essent infusa. & habent proprietatem faciendi bonum colorem. & hoc faciunt, quia acuunt calorem, ita vt generetur ...xitus ventosus. & per hanc viam valent coitui.

Lentes sunt temperatę in calore, & sunt siccę, & generant sanguinem melancholicũ, & extinguunt inflãmationem sanguinis, & magis, quando coquuntur in aceto. Et earum virtutes tertię sunt: quia priuant coitum, et offuscant visum: & quando coquuntur in aqua pluries, stringunt ventrem.

Lupini sunt sicci, terrestres, & amari. & quando coquuntur in aqua, donec auferatur ipsorum amaritudo, est cibus tamen durus. & quando comeduntur amari, occidunt pueros, & occidunt vermes, qui sunt in stomacho, et intestinis, & prouocant vrinam, & aperiunt orificia hæmorrhoidarum.

Leugbi, s. Faseoli. declinant ad calorem & humiditatem, & impinguant corpus, & prouocant vrinam, & sanguinem menstruum, & laxant ventrem: proprie rubei, & inducunt somnia, & faciunt vertiginem.

Milium frigidum est & siccum, ventrem constipat, & est pauci nutrimenti. Et hoc idem facit Panicum.

Et Spelta est propinqua huic.

Oryza. Rizi sunt grossæ substantię in caliditate & frigiditate prope temperantiam, ventrem stringunt, & sunt boni nutrimenti, quando coquuntur cum lacte.

De Fructibus arborum. Cap. XL.

POmum dulce est temperatę humiditatis, & acetosum est frigidum & siccum. Et habet proprietatem confortandi membra principalia, si fuerit temperata in calore, et maxime cor. confortat cerebrum, odorando propter suam aromaticitatem: & generat grossam ventositatem in secunda digestione, & tertia. Ita quod dictum est a sapientibus quod potest generare phthisim & hecticam: eo quod venti, qui generantur ex eo, habent malam proprietatem exardẽdas arterias pulmonis, et sic testificatus est mirabilis Auenmaruam ...meron Auẽzoar in Thizir. Sed vinum suum non habet hanc intentionem.

Pyra cruda sunt frigida & sicca: sed matura temperata sunt, aut declinant ad paucam frigiditatem. & hoc est, quia composita sunt ex acetositate, dulcedine, ponticitate. Propterea est eorum virtus ventrem constipare. & eorum proprietas est remouere sitim.

Cotonea sunt grossioris substantiæ quam pyra, & maioris stypticitatis

A propterea sunt frigidiora. & in eorum odoratu est proprietas contra omnes passiones cordiales.

Malorum granatorum quędam sunt dulcia, & quędã acetosa. Et omnia humectant, verum dulcia sunt calidiora & humidiora: & generatur ex eis modica ventositas non mala. Et habent vnam nobilem proprietatem: quia mirabiliter resistunt cibis, ne corrumpantur in stomacho.

Persica sunt frigida & humida: & habent generare humores corruptos, & putridos, & aliquando cholericos. Et habent mirabilem proprietatem resistendi fœtori, qui prouenit a stomacho. & odor suus valet contra cardiacam passionem. & oleum, quod fit ex eorum ossibus, abstergit faciem dominarum, et valet contra difficultatem vrinę, & occidit vermes.

Sed Antipersica, quę Nusmus dicuntur, sunt eiusdem naturę cum persicis, sed non habent illam proprietatem. & in Arabico dicuntur Aiam.

Prunorum duę sunt species, videlicet album, et nigrum. et ambo, quando sunt matura, sunt frigida & humida. mitigant calorem cholerę, & laxant ventrem, sed debilitant parum os stomachi.

> Idẽ tertia tertij trac. 1. ca. 26. & 2. canon. c. 571. Sexta tertij tñ 1. c. 30. exhibentur stomacho repleto cholera putrida.

Nuces calidę sunt & siccę, & prouocant vomitum, & laxant ventrem. Et dicitur ꝙ habent malam proprietatem, ita ꝙ qui vtunlur eis nimis, faciunt eis in

B lingua paralysim. Et comeste cum ficubus obstant veneno loco bezahar. & multum valent senibus. & nocent illis, qui timent passionem caloris, & tempore magni frigoris non sunt nociuę.

Auellanę in nullo differunt ab illis, nisi quia non prouocant vomitum.

Amygdalę temperatę sunt in calore. & humidę, suauis saporis, & habẽt multas bonas proprietates, Et dicitur ꝙ habent augmentare substantiam cerebri, et faciunt suauiter dormire, & abstergunt, & mundificant vias vrinę, & sunt valde conuenientes macris. Et earum oleum est melius, quod possit esse spasmo sicco: & etiam melius quam oleum sesaminum pp aliquantulam stypticitatẽ, quę est in eo: ꝙ oleum sesaminum est nimis calidum, & habet malam proprietatem in dando fœtorẽ ori. & qui vtuntur sesamino loco olei amygdalarum, peccant.

Pineę calidę sunt & siccę, & earum oleum curat paralysim.

Fistici calidi sunt & sicci temperate. confortant stomachum, & hepar a tota substantia, & sunt ex illis medicinis, quę habent multa iuuamenta, & magna.

> Fistica. Pistacia.

De Herbis, & Oleribus. *Cap.* XLI.

OMnes herbę per suam naturam declinant ad humores melancholicos & hoc etiam faciunt a tota substantia: excepta lactuca, & buglossa.

C Caules sunt * frigidi & sicci. necessario generant humorem melancholicum. & succus eorum habet proprietatem clarificandi vocem.

> * 2.1. calidi

Cucurbitę, quę in Arabico dicuntur Vlla, sunt frigidę & humidę, aquosę & talẽ humorẽ generãt. & dicitur ꝙ sunt aptę recipere corruptionẽ in stomaco, & habent malam alterationẽ: sicut fit in rebus humidis non habentibus stypticitatẽ, terrestreitatẽ, nec ponticitatẽ: quia sunt solũ aqueæ. & assimilamus eas moris. Nec cucurbitę istius regionis sunt tales, sed sunt durę digestionis, & grossioris naturę: ita ꝙ non possunt rectificari, nisi cum multa decoctione. & cum hoc sunt multi mali chymi, & adhuc infrigidant, & humectant: eo ꝙ non habent virtutem cito exeundi, cum nullam habeant abstersionem.

Melones sunt frigidi, multę humiditatis. & habent abstersionem, & prouocant vrinam: ita ꝙ dicitur ꝙ qui vtitur multum brodio eorum, est cautus ab ægritudine arenarum.

Cucumeres sunt frigidiores, & minus humidi, & minus prouocant vrinam melonibus: sed non corrumpuntur ita cito, vt melones.

Portulaca est frigida in tertio gradu, & humida in secundo. & est lubricatiua, viscosa. aufert sitim, constipat ventrem, & aufert dentium stuporem:

Attriplices sunt frigidę & humidę, ventrem humectant, prosunt ictericis, paratę tamen sunt corruptioni.

Spinachię valde sunt bonę,& temperatę.valent gutturi,& pulmoni, &
macho calido, & humectant ventrem. & sunt in secundo gradu frig.
humidę.

Bletę propinquę a triplicibus,sunt calidiores,& minus humidę. humores
nerant grossos,& phlegmaticos.

Rapę calidę sunt & humidę. generant ventositatem, mouent coitum,
renes calefaciunt.& habent mirabilē proprietatem ad illuminandū ocul
Melongię sunt ex his, ex quibus nos facimus in terra nostra multa cib
delicata.& postquam proiecta est prima aqua suarum decoctionum,& co
tur cum carnibus pinguibus,sunt multum delectabiles.Et ego reputo ipsum
peratum cibum,postquam sic factus est.propterea quia pars acuta,quę est i
remouetur per primam decoctionem: & sua siccitas, & stypticitas remou
propter carnes decoctas in eo, Et quamuis Medici dicant ꝙ generant hu
melancholicum similem humori generato ex caulibus, tamen consyderar
bemus in cibis duas res.vna est res, quę secum miscetur, quę potest remo
malitiam,si est.& delectatio cibi,hęc est secunda. & quando est multum d
In cibis duo ctabilis, lęsio,quę prouenit ex eo,non est multum manifesta.& hic est v
cōsiderāda. delectabilibus cibis. Isti sunt cibi manifesti apud nos, in quibus est virtu
qua medicinalis.

De varietate virtutum medicinarum Simplicium. *Cap.* XLII

ET nunc habemus loqui de medicinis absolute.
Alchison,quę in Latino dicitur Betonica,& in Persica lingua B
gines. Eius primę virtutes in calore & siccitate sunt in quarto gr
propterea quia est de substantia terrestri adusta.& manifestat hoc
est in fine amaritudinis.Et operationes eius secundę sunt incisiuę,dissolu
aperitiuę fortiter.Est in hac virtute fortior absinthio propter stypticitatem
est in absinthio.Et virtutes eius tertię sunt, ꝙ nocet ori stomachi propter
ritudinem,quę est sine stypticitate:& vtimur ex eo extremitate & stipite
suus est calidior & siccior eo.valet contra alopeciam, quando miscetur c
quibus vnguentis calidis. Et est etiam calidior suus cinis cinere cucum
agrestium, & cinere radicis anethi.Et etiam isti cineres prosunt ventri, q
est vlceratio in eo sine apostemate.

Pentasiler dicitur a Persis arbor Abraam,et in Latino dicitur Agnus c
Sua prima virtus in caliditate & siccitate est in tertio gradu. & hoc est,p
rea quia in sua complexione dominatur substantia terrestris adusta mixt
substantia terrestri & frigida.& significat hoc, quia sapor suus est acutum
aliquantula ponticitate. Et manifestum est ꝙ secundę operationes talium
plexionum,qualis ista est,sunt cum incisione, & apertione. Et pontic
*a.l, pulmo- est vna ex rebus,quę adiuuant ad hoc,& in membris intrinsecis.vt in
nes. & hepate.Et tertia operatio est,vt remoueat coitum, & propterea nunc
in Arabico granum sterilitatis, & est sicut agnus castus. Athenienses
decumbunt super ipsum in magnis festiuitatibus.

Et Ruta est similis ei:excepto ꝙ plus calefacit,& desiccat:nec habet st
citatem,neque ponticitatem.

Altich,& alij dicunt Vigil. Virtus suarum radicum est temperata in cal
te & siccitate, quia compositum est ex substantia aquea & terrestri com
igneitate. & manifestat hoc, quia est insipidum cum modico stypticita
acuitatis.sed herba eius est solum insipida. Propterea ipsius prima virtus
gida & sicca, & operatur siccitatem. Et secunda est solidare vulnera
breui tempore.Et tertia est, vt frangat lapides.& signum huius est,quia na
in vallibus,& locis humidis.

Eluegat,i.Pes columbinus,est quatuor specierum: & parū diuersifican
ab alia. & Gale.non posuit ipsum in gradu. Et quod nobis videtur de c
plexione est,ꝙ est frigidum in primo,& siccum in secundo.& hoc est, q
mi

A minatur super partem ipsius substantia terrestris cum substantia adusta. & propterea est sapor eius stypticus cum modica amaritudine. & si amaritudo esset æqualis cum stypticitate, diceremus ipsum temperatum in siccitate. sed quia videmus ꝙ dominatur amaritudo parum cum stypticitate, iudicamus ꝙ siccū est in secundo gradu. Et propterea valet doloribus renum, & doloribus splenis propter ipsius amaritudinem, & lentiginibus faciei, & morpheæ, quando pistatum miscetur cum aceto.

Agaricum. Nec hanc radicem posuit Gale. in gradu. Et quod nobis videtur ex eo de eius cōplexione est, ꝙ est calidū in primo, & siccum in fine secundi: quia compositum est ex partibus frigidis & terrestribus, & calidis & igneis, & calidis & humidis. Et significat super hoc. quia cum nos gustamus, primo inuenimus in eo dulcedinem, & post hanc amaritudinem, & post illam acuitatem cum pauca stypticitate. & omnes isti sapores significant super caliditatem: excepta parte, quæ superata, & sepulta est a stypticitate: sicut significant super siccitatē, excepta parte, quæ superata & sepulta est a dulcedine propter tēperātiā, quā ei tribuit: excepto ꝙ plus superat stypticitas cū frigiditate, q̃ dulcedo cum humiditate. & ꝓpterea ponimus siccitatem maiorē caliditate. Et ꝓpterea quia hęc plāta assimilatur radici arboris, apparet ꝙ terrestreitas dominetur super eā. Et quāuis sit leue, & porosum, frangibile, & albū, quæ omnia significant vt habeat partē multā aereā, propterea posuimus ipsum calidū in primo. quāuis B habeat tres sapores significātes super ipsum calorē, posuimus ipsum calidū in primo: quia nō sunt fortes, neque manifesti in ipso. & quod conueniens est in fiducia suorū graduū, est experientia. Sed ipsius operationes, quæ non sunt primæ, sunt ad dissoluendū, & incidendū humores grossos, & ex oppilandū venas splenis, hepatis, & renum. Et habet sua proprietate valere contra morsum venenosorū animaliū. Et nos dicimus ꝙ hoc non fit, nisi qñ apparēt ex illo veneno accidentia frigida. Dosis ipsius est. 3. i. & hoc non potest sic nocere, sicut nocent aliæ medicinę, quę attrahunt ab extremitatibus corporis. Et habet magnā proprietatē in mundificando cerebrum. & propterea curat epilepsiā, & prodest cursui nouæ aquæ ad oculum. Et quantitas, quæ de eo debet sumi, ad hoc est a. 3. i. vsque ad. ij. nec est necesse ipsum refrenare nisi propter siccitatem. Et non credat ꝙ subtiliatio humorum grossorum, & incisio significent super multum calorem, sicut crediderunt errantes multi nouorum Medicorum.

Custaralber, i. Capillus veneris. Dicit Galen. ꝙ hic temperatus est in suis virtutibus primis, quāuis habeat multas operationes secūdas, & tertias: quarū quædā sunt confortatiuæ, & repercussiuæ, quædā dissolutiuæ, & quædā faciunt nasci capillos, & quædā quę dissoluunt scrophulas, & quædā quæ frāgūt lapides, C & quædā quæ adiuuant ad trahendum sputum grossum ex pectore, & pulmone. Et Gale. dicit ꝙ stringit ventrem. & Noui dicunt ꝙ purgat. & talis medicina, qualis est hæc, quæ habet tot operationes secundas, & tertias, est retinenda. qa cum hoc toto est temperata propter ea, quæ adhuc dicam.

Caylem, i. Semperuiua. Hæc est multarū specierum. & omnes in tertio gradu frigidæ sunt: quia sunt insipidæ cum multa aquositate: & quia nascuntur in locis frigidis, & tempore frigido. Semꝑ viuū.

Acacia est succus arboris spinosę. Quādo abluitur est frigida in secūdo gradu, & sicca in tertio: & cū nō lauatur, est frigida in primo. & hoc accidit, quia suū dominās est substātia terrestris, & frigida: & propterea est styptica. & cū eo toto est in ea aliquid ex partibus subtilibus, quę remouentur, qñ abluitur.

Carinch, i. Vrtica. Dicit Gal. ꝙ fructus huius plātę, & folia calefaciūt calore nō forti. Et habet multas operationes secūdas, & tertias. Dissoluit apostemata, quæ fiunt in radicibus auriū: et adiuuat super sputū, quod fit ex humoribus grossis in pectore, & pulmone: & curat cancrū: et in summa valet oībus vulneribus, quæ indigēt exiccatione, vel exuccatione, siue subtiliatione. Et hoc est magnū signū super debilitatē sui caloris. Sed cū hoc toto prouocat vrinā, & mouet coitum. & hoc significatur per ventositatem. Et proprietas sui seminis est purgare phlegma, & in hac similitudine est virtus siccitatis, sed fortius est aliquantulum

* a.1. a drachmis.v. vsque ad x. semen vrticæ. Et dosis eius est* a.ʒ. iij. vsque ad.iiij. Et qui opinantur ꝙ
igneũ pp acumẽ suæ punctionis, errãt. quia hęc pars ignea, quę est in eius s
est subtilis, & remouetur propter ipsam fricationẽ, & maxime ꝓpter lotion
Elbadudarmel, Isaray. Istę duæ plantę sunt frigidę & siccę: sed siccitas
dominatur ꝙ̃ frigiditas, & maxime in elsaray. Et valẽt contra fluxum ve
propter earum stypticitatem, & contra passionem vulue, & contra hęmorr
das, & apostematibus, quę fiunt in ano, & albadudarmel operatur radix: &
saray fructus, & radix.
Ligoz, i. Acorus. Quod accipitur ex hac plãta est radix. & est calida et
in tertio gradu ꝓpterea quia dominãs in ea est substantia ignea subtilis. &
esse vt sit cũ ea admixta pars vna terrestris adusta. & significat hoc, quod s
suus est acutus cum aliquantula amaritudine. Operationes eius secundę sunt
quia abstergit, incidit, subtiliat, et aperit oppilationes. Tertiæ sunt, quia pr
cat vrinam, et valet ad duritiem splenis, et subtiliat grossitiem, quæ prouen
cornea, et proprie succus radicis.
Cauar, idest Aloe. Caliditas sua extenditur a primo gradu vsque ad secu
et attingit parum ex secundo, et sic est in siccitate. et hoc est, quia est comp
ex substãtia terrestri adusta mixta cũ terrestri frigida: et illud diminuit al
tulũ de calore eius. et ambę substantię concordant in siccitate. et significat
ꝙ sapor eius est amarissimus cum stypticitate. & supra suam caliditatem si
cat ꝙ nascitur in terris calidis, aut in terra Arabum, vel in India. & quod n
tur in terris non calidis est debile. Secundæ suæ virtutes sunt, quia est styp
repercussiuũ, & abstersiuũ. & hæc est medicina iuuatiua ad generandam c
Tertię virtutes sunt ad curandas fistulas: & maxime quę sunt in virga, &
ano. & ad repercutiendum apostemata, quę generantur in ore, naribus, &
lis. & purgat cholerã, & substantiã subtilẽ, & grossam. Et est ex medicinis
nullũ habẽt periculũ: eo ꝙ non lædit os stomachi pp suã stypticitatẽ. Et v
sua purgatiua est ꝓpinqua virtuti agarici: excepto quia est debilioris attra
nis: eo ꝙ agaricũ attrahit ab extremitatibus corporis, sed aloe non attrahit
quod est in extremitate stomachi, & venis hepatis, & in illo habet prop
tem. Et dosis eius est a.ʒ.i. vsque ad.ij.
Eluoxat. Calor & siccitas ipsius extẽditur a primo gradu vsq; ad secũd
significat hoc, qa facit aliquãtulã abstersionẽ, & mũdificat renes, & aufert l
ginẽ. Et manifestior eius ꝓprietas est, quia valet cõtra morsum canis rabid
Nauoca, i.*Carui. Quod plus quęrit in hoc, est semẽ eius. Sua prima vir
* alias Ameos. calore et siccitate est ĩ gradu tertio. & hoc est, qa est cõpositũ ex substãtia ig
terrestri adusta. et significat hoc, qa habet saporẽ acutũ mixtũ cũ aliquãtula a
ritudine. Scda virtus eius est apertio, & dissolutio. & tertia est ꝓuocatio v
Amygdalę amarę sunt calidę & siccę in secũdo gradu: excepto eo, quia
declinant ad calorẽ, & minus ad siccitatẽ, & in hoc sunt quasi in primo gr
quia earũ vnctuositas manifestat humiditatẽ. Et scias, ꝙ cõplexio, quę hãc
operationẽ, quę est cõplexio calida, habet aliquã terrestreitatẽ: & sapor ear
gnificat super hoc. Et operationes earũ tertię sunt ad aperiendum oppila
hepatis, & remouẽt dolores qui sunt in hypocundrijs, splene, & renibus: &
uant super sputum humorum grossorum viscosorum, qui sunt in pectore, et
mone. Et dico ꝙ maior pars operationum harũ non fit propter superfluum
rem, qui est in eis, sed fit propter temperatam apertionem, quam operatur
materijs pp humiditatem vnctuosam, quã habent. Et propterea valent plus
rebus omnibus in aperiendo oppilationem pectoris, & pulmonis: propterea
hęc membra læduntur vt plus propter grossos humores.
Ammoniacũ est calidum & siccũ, secundum ꝙ apparet ex tertijs suis ope
tionibus: excepto quia tenet parum caloris in tertio gradu, & est siccum i
mo. Sed suus calor est in hoc, quod est gummi. quia tu scis ꝙ gummi s
grossata, & inspissata a calore: quia sunt superfluitates terræ nascentium. E
detur in hoc gradu caloris esse, eo ꝙ mundificat. & sic est gradus suus in
te: propterea quia siccitas est propter viscositatem suam paucam, quę cũ

A & hoc est in omnibus gummi. Et virtutes suæ sunt vt mollificent, & dissoluant duritiẽ, quæ est in iuncturis, & splene, & dissoluant scrophulas.

Alcanna, & inuenitur in frumento in campis. Virtus eius est sicut virtus sumach. magis desiccat, & plus digerit.

Shaachileelncemaz, & dicitur Rosa regis. & dicitur calida & sicca in tertio gradu. Eius proprietas est, quando masticatur, vt trahat phlegma. & succus suus mundificat caput per nares. Et tertia eius virtus est, vt remoueat ex oculo ægretudinem caducur. & valet morpheæ, & prouocat menstrua.

Anethũ calidũ est ĩ primo gradu, qđ in Arabico dr̃ scenat, et attingit parũ ex scđo: & est siccũ in principio secũdi, & ĩ fine primi. Idcirco qñ coquitur cũ oleo habet dissoluere & mitigare dolorẽ. & maturat apostemata leuia. & inducit somnũ: eo ꝙ qñ decoquitur cũ oleo, reddit cõplexionẽ ipsius ad similitudinẽ medicinarũ maturãtiũ: nisi qa est aliquãtulũ magis calidũ & subtile. & hac de cã dissolutiuũ est. Et qñ cõburitur, est ĩ tertio gradu caloris & siccitatis. Et iõ valet vulneribus saniosis: & plus ĩ illis, q̃ fiũt in mẽbris spermatis. Et recẽs est minus calidũ, & plus humidũ. & iõ istud inducit somnũ, & maturat plus sicco: & siccũ dissoluit plus. ꝓpea dicit Gal. ꝙ q intrabã t ad potationes, faciebãt ex eo coronas.

Camomilla, quæ in Arabico dicitur Habonog, calida est & sicca ĩ primo gradu. Secundæ virtutes ipsius sunt, vt aperiat, & dissoluat vapores cutis, & maturet. & habet proprietatem in mitigando dolorem ventris. Chamæmelum.

B

Anisum calidũ est & siccum in tertio gradu: ideo quia substantia ignea super ipsum dominatur. & significat super hoc acuitas sui saporis cum aliquantula dulcedine. Operationes suæ secundæ, & tertiæ sunt ad carminandum ventositatem, & prouocat vrinam, & aperit oppilationes.

Zarahũt, i. Aristolochia. Nõ vtimur nisi radice. Et est quędã longa, & quędã rotunda. rotunda fortior est in incisione, & subtiliatione. & longa plus valet abstersioni, & generationi carnis. Ambę calidę & siccæ sunt in secũdo gradu, q̃a sunt cõpositæ ex substantia aliquantulum ignea, & terrestri adusta. & significat hoc amaritudo, quam habent cum moderata acuitate. Secundæ earum operationes sunt, quia subtiliãt mirabiliter humores grossos, ꝓpterea remouent oppilationes, quæ proueniunt ab istis humoribus. & extrahunt spinas, & remouẽt putrefactionẽ, & mundificant sordiciem, & faciunt generari bonam carnẽ: & istæ sunt magis ꝓpriæ in rotunda. Et tertiæ operationes sunt abstergentes, & curant epilepticos, & podagrã, & arthriticos.

Lingua agni, i. plantago, frigida est & sicca in secundo gradu. Radix eius minus est frigida, & plus sicca. & cum siccatur folium eius, est sicut radix. Et habet duas qualitates: quia cõposita est ex substantia aquea, & terrestri. & significat hoc insipiditas, quam habet cum stypticitate. Secundæ ipsius operationes sunt, quia siccat, & repercutit, & valet cõtra mala apostemata, & materias putridas, & curat fistulas. Tertiæ proprietates siue operationes sunt contra vulnera intestinorũ, & stringit sanguinẽ eorum, & vlcerationes, quæ proueniunt ex dysenteria. Et radix eius contra dolorem dentiũ valet, & aperit oppilationes hepatis, & renũ. & hoc est, quia omnis plantæ radix calidior est suis folijs. nec illa sunt priuata calore: cum videamus ꝙ abstergunt, & mundificant.

C

Asara bachara. Quod ex ea valet, est radix. & virtus eius est similis virtuti acori: sed est fortior hoc. Asarum. Bachar.

Ebdarsian, i. Cortex mali granati syluestris, est calidum in primo gradu, & siccũ in secũdo vel tertio: quia compositum est ex substantia ignea, & terrestri. & propterea est acutum, & stypticum. Valet sordiciebus, & materijs discurrentibus ab vno membro ad aliud.

Asparagus tẽperatus est, aut parum declinans ad caliditatem. & hoc significat, quia habet aliquantulam amaritudinem, quæ elixatione remouetur. Tertiæ eius operationes sunt ad aperiendum oppilationes, quæ sunt in renibus: & propriè radices, & semen, & multum valent ad dolorem dentium.

Polium montanum, quod in Arabico dicitur Andriazabiera, habet duas species, vel plures. & oẽs sunt calidæ & siccæ, & prouocãt vrinã, & mẽstrua. Et di

ctum est ꝙ valet cõtra morsum scorpionis, qñ bibitur. ʒ.i. cũ vino calido.

Scolopendria temperata est in calore & siccitate. Et manifestũ est ꝙ dissol. duriciẽ splenis, & aperit oppilationes ipsius, sicut bacca lauri in oppilatione h. patis. & habet a sua proprietate frangere lapides.

a.l. coquitur. Alcanti, & eam vocant Hispani Abuz. Ex ea operatur radix. & est ablu-

*a.l. Cartamus. siua, & dissolutiua. & quando comburitur, cinis eius magis calefacit, subtiliat, dissoluit. & propter hoc curat alopeciam.

* Elcratis, id est semen psitacorũ. Ex eo vtimur semine. & est ex medicin. manifestis in purgãdo phlegma sine aliquo timore. & eius nobilitas est qu. super nobilitatẽ omniũ medicinarũ purgantiũ. Dosis eius est a ʒ.x. vsq; ad xx. & multũ senibus cũ ficubus ante cibũ comestũ valet. Galenus dicit in Prim. de Simplici medicina ꝙ calefacit & exiccat tẽperate. & in Secũdo libro dic. ꝙ est calidũ in secundo gradu, qñ applicatur homini per modum emplastri. E. distinguẽdũ est, qa ĩ primo dixit de radice, in scdo de semine, & ĩ alio de folijs.

Idẽ Tertio ad Almã. 25 & tertia tertij trac. primo. c. 25. Sed secũdo cano. trac. 2. ca. 2. & succus & semina nocẽt stomacho.

Absinthium calidũ est in primo gradu, & siccũ in secũdo: quia cõpositũ e. ex substãtia terrestri & frigida, & terrestri ignea adusta. & significat hoc st. pticitas sua cũ amaritudine, & acumine. succus ipsius est amarior suis folijs. E. tertiæ suæ virtutes sunt, quia habet cõfortare stomachũ, & trahere quod est eo amarum per modũ purgationis. & hoc facit per virtutẽ attractiuã, & propter amaritudinem lauatiuã. Et aperit oppilationes hepatis, & prouocat vrinam. E. si est phlegma in stomacho, non prodest, propter stypticitatem suam. Et hab. multas species. sed melius omnium est aromaticum. & propter hoc confort. stomachum, & hepar. Et in summa manifestum est ꝙ habet hæc medicina pr. prietatem in stomacho, & hepate.

Laurus. Quod ex eo vtimur, est succus, & oleũ. & est calidũ in primo, & ta. git parũ de secũdo: ideo quia est cõpositũ ex substãtia terrestri adusta cũ subst. tia terrestri & frigida. & significat hoc sapor amarus cũ stypticitate. Et ideo qa cõiunctę sunt cũ amaritudine aromaticitas, & stypticitas, fit ex succo ipsi. melius oleũ, qđ possit esse stomacho frigido, & hepati. et nos nõ damus eius l. cũ, nec grana: qa dicitur ꝙ qñ comeditur, mouet vomitum, & fluxum.

Elzunecat, i. Balaustium, est frigidum in secundo gradu, & tangit aliquid de tertio: & sine dubio est siccũ in tertio. Et dicimus ꝙ hoc est, quia eius substa. tia est frigida: et siccitas in ea est fortior frigiditate. Eius operationes sunt sty. citas & siccitas. & stringit sanguinem, & cõsolidat. propter hoc ponitur hæc me. dicina habentibus fluxum sanguinis, & habentibus excoriationem intestinor. & mulieribus habẽtibus fluxum menstruorum, & aliarum humiditatum. Et di. cit Galenus ꝙ nullus author fuit, qui huius medicinæ non recordaretur.

Bahalbeli, & in Arabico dicitur chiẽsom. Folia istius plantæ, & cimæ, & flores, & fructus omnino sunt frigidi & sicci. Et folia sunt humidiora prædic. propter aquositatem existentẽ in ipsis. & propter hoc habet proprietatem a. curandã ægritudinẽ alcolæ, & similiter alias ægritudines oris. Sed fructus eius cũ est immaturus, frigiditas & siccitas in eo dominatur, ꝓpter stypticitatem. uentam in ipso. sed quando dictus fructus habet cõpletam digestionem, tunc propinquus æqualitati propter dulcedinẽ inuẽtam in ipso. Et florum virtus ex. stit ipsius fructus. & omnia prædicta conferunt.

Syaachilie. Vtimur folijs, & floribus, & fructibus. Quamuis folia sint hum. diora, valent multum ægritudinibus oris, & vulneribus intestinorum, & flux. ventris, & debilitati stomachi, & sputo sanguinis. Sed radix eius habet substa. tiam calidam & subtilem. & ideo frangit lapidem, qui est in renibus.

Bdelliũ duas habet species. fortiter mollificat, quod in Arabico dicitur M. cle. Ex eo sunt species duæ. vna Siciliæ: & illa est, siue bdellium illud est m. gnũ: & alia species, siue aliud bdellium inuenitur hic, & est Arabicum. Vir. illius secũda est mollificare: & est fortissima virtus illius in hoc. et hoc potest. gnoscere per primam suam virtutem. Et aliud, s. Arabicum est suauis, & est a. tius alio. & hoc vocatur bdelliũ Arabicũ, & est siccius alio. sed recens bdelli. Arabicum habet virtutem Siculi. Et hoc Arabicũ frangit lapides, qui fiunt

A renibus. & quando bibitur, prouocat vrinam, & prouocat ventositates grossas, & crudas, & valet contra dolores laterum, & hypocundriorum: & in summa est ex medicinis, q̃ purgant phlegma grossum. Et habet ꝓprietatẽ trahẽdia neruis, & iũcturis. & ipsum est melius inter medicinas laxatiuas. Et dosiseius est. 3.i.

Elgarzaria, quod Hispani vocant Panicald, & in Arabico Alchartama, & alij Secacul, & in Latino Eryngiũ dicitur. Gale. sentit quod est compositũ ex diuersis naturis, sicut natura rosæ: excepto quia non habet stypticitatem. & significat hoc, quia habet insipiditatem cum aliquantula dulcedine, & modico acumine. & hoc habet plus in cortice. & videtur ꝙ sit temperatum, aut parum declinans ad frigiditatem. & quod est talis complexionis, est multi iuuamenti. Operationes suæ sunt repercussiuæ, & dissolutiuæ. Sed eius manifesta proprietas est, vt dissoluat apostemata, superpositum: & etiam si suspendatur super ipsum. Et noui Medici dicunt ꝙ habet hanc proprietatem in omnibus apostematibus. & etiam dicunt ꝙ vtuntur eo in potu aquæ decoctionis eius. ipsa ministratur, vt defendat ne generetur apostema in partibus interioribus. Idẽ in procemio theisir.

Balsamus calidus est & siccus in secundo gradu. & oleũ suũ est multũ subtile. nec habet vllum calorem, quia ab hominibus creditur, qui vident, ꝙ est subtile penetratiuum. Et virtus ẽt fructus istius est istius generis: sed minus est subtilis suo oleo. Et istud oleum habet multas proprietates, & mirabiles operationes. Suæ secundæ operationes sunt, quia dissoluit omnes ægritudines phlegmaticas, quæ duræ sunt, & tardæ ad dissoluendum, & eradicat dolores, qui sunt ex humoribus grosis & * ventosis. Et suæ tertiæ operationes sunt, quia frangit la-
B pides. & mulier imprægnatur, quæ defert ipsum super se, quæ non poterat imprægnari propter oppillationem matricis. Et eius proprietas est, quia est magna theriaca venenis. & valet contra opium bibitum, & valet contra adamantem bibitum, & contra fungos venenosos, & contra aquam ferri distillati. Et dosis eius est a tribus partibus. 3. vsque ad. i. 3. * a.l. viscosis.

Iuniperus calidus est et siccus in tertio gradu. & est multũ subtilis: quia quod magis dñatur super ipsum, est substantia ignea, & post ipsam substantia terrestris adusta, & aliquãtulũ substantia terrestris frigida. Et significat hoc sapor, quẽ habet cũ forti acumine, & amaritudine, & aliquãtula stypticitate. Operationes suæ secũdæ sunt, vt cõsumat putrefactionẽ, quæ est in vulneribus & apostematibus: ꝙ locus, in quo non est putrefactio, non sustinet talem medicinam: sed quando ponitur super putrefactionẽ, & saniem cum melle, mũdificat ipsam. Operationes suæ tertiæ sunt, quia habet prouocare vrinam, et prouocat mẽstrua fortius alia re, donec facit mingere sanguinem. & facit aborsum, & extrahit fœtum mortuum. Et propter suam subtilitatem & aromaticitatem ponitur quãdoq; loco cuiusdam speciei cinnamomi dorsini. & est etiam cinnamomum cum multa dulcedine, & forti acumine: & debet poni duplum illius loco dorsini. Intelligas hocde Sauina. vt Ra. 21 cõ. cap. 18. et 2. cano. capi. ꝺ Abhel: et nõ est De indar.

Albahac. Hæc planta habet florẽ, qui assimilatur rosę: & est fortior rosa ba-
C hanach. & pp hoc magis dissoluit illa, donec liberet durissima apata, qñ miscetur cum cera & oleo.

Ossa vuarum passarum sunt sicca in * secundo gradu, vel accedunt parum ad secundũ: ideo quia composita sunt ex substantia terrestri frigida. & significat hoc stypticitas. & habent vltimum iuuamen in fluxu ventris. * a.l. tertio.

Alusnee in lingua Hispaniæ dicitur Mulsa. Hæc nascitur super quercus, & nuces. Et est in tertio gradu frigida. et hoc significat stypticitas quã habet. & cũ hoc habet virtutẽ dissoluẽdi, et mollificãdi. Et magis valet, quę inuenitur ĩ quercu ꝓpter caliditatẽ, quę est in ipsa arbore, eo ꝙ ex superfluitate ipsius nutritur.

Sagtares vr̃ ꝙ sit calidum in primo gradu, vel accedit parum ad secundũ: idcirco ꝙ compositũ est ex substãtia terrestri adusta cũ substantia terrestri frigida. & significat hoc stypticitas sua cũ amaritudine. Primæ operationes suæ, & secundæ sunt ad subtiliandum, aperiendum, et prouocandum vrinã, et similia. Et aliqui dicunt, ꝙ habet virtutem purgandi: & est vltima medicina stomachi propter stypticitatem suam. & etiam mundificat propter suam amaritudinem. & talis medicina, qualis est hæc, est magis propria stomacho, q̃ alia medicina: &

longe plus, quando associatur secum aromaticitas, sicut in absinthio.

Gentiana. Ponitur hæc medicina in gradu tertio calida & sicca. & hoc mani festatur ex fortitudine suæ amaritudinis. Et radix ipsius fortissima est ad subti liandum, & aperiendum oppilationes.

Memithe. Ponimus ipsam in primo gradu frigiditatis, eo ꝙ curat multoties oculorum rubedines, quando non sunt fortes. & eius substãtia composita est ex substantia aquosa et terrestri, quę omnia frigida sunt: excepto ꝙ frigiditas secũ dum Galenum nõ est fortis, sed est eius frigiditas similis aquæ paludum.

Alfoceng, i. Mentastrum, calidum est & siccum in tertio gradu: propterea q dominatur super ipsum substantia ignea cum substantia terrestri adusta. & ha bentis talem complexionem operationes sunt manifestæ.

Glycyrrhiza.

Liquiritia est humida in primo gradu, & excedit parum in calore tempera cõplexionẽ. Gal. dixit ꝙ assimilatur cõplexioni humanę. & significat hoc dul cedo sui saporis cũ aliquantula stypticitate: eo quia dulcedo tẽperata signi caliditatẽ & humiditatẽ, & stypticitas sua detrũcat aliquid ex suo calore & humiditate: excepto ꝙ ex humiditate remouet plus. & lenit asperitatẽ, q̃ e trachea arteria, & vesica, & aliorum membrorum, quæ recipiũt asperitatẽ. T tię operationes ipsius sunt, quia puluerizata & posita super oculũ delet mac quę est in oculo, & carnem superfluã, quę est in radicibus vnguium. & hoc si ficat, quia radix est calidior succo. & cõplexiones, quas diximus, primo sun succo. & quando radix est vetus, est amara, sicut est illa, quæ nobis apporta generaliter succus eius humidior est sua radice.

Pęonia, i. Rosa asinorũ, est radix calida ĩ primo gradu, & sicca in tertio, q est cõposita ex substãtia terrestri frigida, & terrestri adusta, & substãtia ign & aliquãtulũ aerea. Et significat hoc, quia qñ masticamus ipsam, primo sen mus stypticitatẽ cũ dulcedine: & qñ diu masticamus ipsam, sentimus acumen amaritudine. Secundę suę operationes a complexione ipsius sciuntur. & ter sciuntur secundũ ex oppilationes hepatis, & renũ. & hoc accidit ꝓpter acum & amaritudinem. sed propter stypticitatem, quam habet, stringit ventrem. Pr prietas sua testificata est a Galeno, ꝙ suspensa ad collum curat epilepsiam pueris. sed ab aliqbus dr̃ ꝙ nõ sit verũ. & hoc iã expertũ est, & nõ sic iuenit

Pastinaca duas habet species, syluestrem, et domesticam. syluestris fortior domestica in omnibus. Et in ambabus est virtus calefaciẽdi, & subtiliãdi. E radice est virtus, quę mouet coitum. & hoc ẽt habet semen domesticę. Sed se syluestris est calidius & siccius. & ideo prouocat menstrua, & vrinam. Et sy stris dicitur daucus, & est calidus & siccus in tertio gradu.

Aegarel chaar, i. lignum Lauri, & fructus eius Baccalauri dicitur. Hęc arb cum fructu suo calefacit, & exiccat multum. Sed cortex arboris est debilioris loris, & fortioris amaritudinis, & habet stypticitatem. & ideo frangit lapide & valet cõtra passionẽ frigidã hepatis, * ebibitis quatuor danich & medio vino aromatico. Suę radices sunt calidę in scdo gradu, & siccę in tertio.

* a. l. ebibit' cũ vino aromatico.

Almostramesia est ex speciebus chasor. Et operationes ipsius sunt eædem operationibus ipsius ex rebus iachosor syluestris: sed est subtilior ipso. Et o rationes suæ tertię sunt attractio.

Glandes omnes sunt frigidę & siccę. & hoc cognoscitur propter multã sty citatẽ quã habent. sed cortex suæ arboris maiorẽ habet stypticitatẽ. & in a bus est cõiuncta subtilitas cũ stypticitate. Et propterea hæc est vna ex reb quę valet multum fluxui menstruorum, & fluxui sanguinis vndecunque.

Acathemi, i. Althęa. Suę scdę operationes sunt, qa dissoluit, relaxat, et miti dolorẽ, & maturat apostemata dura. Et radix & semina faciũt, qđ faciũt fo & flos, donec est recẽs. sed maiorẽ habẽt subtilitatẽ, & minorẽ siccitatẽ rad bus, & seminibus. & sic debet esse ĩ oĩbus radicibus, & seminibus terrę nat & iccirco maiorẽ habẽt abstersionẽ, ita ꝙ curãt morpheã. & semẽ frãgit lap qui fiũt in renibus. & tñ in radicibus est virtus styptica. & ꝓpea valet aqua coctionis eius excoriationi intestinorũ ex dysenteria, & sputo sanguinis. E pono folia, & flores calidos et siccos ĩ primo gradu, et radicẽ ĩ principio secũ

A Alzabit,i.oleum,quod trahitur ex oliuis maturis & non salitis, & quarũ cõplexiones non sunt artificialiter mutatæ,assimilatur complexioni humanæ.& iam rememorauimus hoc in cibis. Sed oleũ factum ex oliuis non maturis habet aliquã stypticitatẽ,& retinet ex frigiditate,secũdũ ꝙ habet ex stypticitate. Et oleum vetus est calidius, & subtilius temperato:& propter hoc maiorem habet virtutem dissoluendi,& mitigandi dolorẽ. Sed alia olea, quæ trahuntur ab aliis medicinis,tenent naturam illarũ medicinarũ:sicut oleum de lilio,& oleum sesamimum,& oleũ amygdalarũ,& oleũ nucum,& oleũ lauri,& oleũ de cymino, & oleũ de sinapi,& oleum de myrtillis: & est stypticũ, & oleũ de mastice.& oleum de oliuis ponitur loco olei de lilio,& econtra. & oleum de myrtillis est frigidũ & stypticũ.& oleum sesaminũ est calidũ & humidũ.eodẽ modo & oleũ amygdalarum dulciũ.sed hoc tẽperatius est in calore:aut ꝙ habet calorẽ cũ humiditate mixta cũ aliquantula stypticitate:& ideo habet humectare,siue calefacere,& mollificare.& in hoc excedit oleũ sesaminũ,& de schœnãtho, & oleũ de mastice.& oleũ granorũ viridiũ est cõpositũ ex virtutibus stypticis,& dissolutiuis.& propterea ꝓdest stomacho,& hepati plus omni alia re. Sed ista olea fiunt in Babylonia. sed in nostris terris non trahuntur ex istis rebus proprie. Sed Gale.dicit in libro suo ꝙ cõsuetũ est trahere oleũ myrteũ, & oleũ masticinũ,& oleũ schœnanthi ex seipsis.& bonitas istorũ excedit multũ bonitatẽ factorũ cũ oleo oliuarũ in operationibus & virtutibus. Sed olea,quæ cõsueta sunt fieri cũ oleo oliuarũ dulcium,quibus assuescunt Antiqui & Moderni, sunt sicut oleũ rosatũ,& oleũ cydoniorũ,& oleũ liliorum,& oleũ violarũ, & oleũ nenufarinũ,& de alcheiri. Et virtutes eorũ oleorũ sunt manifestæ ex virtutibus ipsarũ medicinarũ. Et scire debes ꝙ oleum oliuę,cũ quo facimus dicta olea,debet esse absque alia mala qualitate.sed eorũ virtus,quæ trahitur cũ oleo oliuę,nulla sunt virtuosiora nostris. Oleũ,in quo infunduntur prædictæ medicinę, debet esse suaue,vt non manifestetur aliqua fortis qualitas dominãs in ipso.& talis est ratio medicinę:quia debet esse patiens & non agens: exceptis duobus modis. vnus est,qñ intentio nostra est,vt fortificemus operationem illius medicinę, cũ qua miscetur prius:& accipiemus oleũ,in quo dominetur qualitas similis qualitati medicinę. secundus est,qñ intendimus facere cõtrarium illius medicinæ: & hoc est, qñ volumus facere frangere ex illius virtute. v.g. quando volumus ꝙ oleum rosatum dissoluat,nos ponimus oleum vetus.& quando volumus minuere ex ea,ponimus immaturum.& quãdo volumus,vt assimiletur virtuti rosarũ, infundimus rosas in oleum dulce,& suaue.

B

Alsaran,i.Enula. Ponimus ipsam in secũdo gradu calidam & siccam. & manifestatur hoc,quia ponimus ipsam in loco huius,quod confert phlegmati grosso

C inuiscato in pectore,& pulmone. & hoc facit sua siccitate. Operationes suæ secundę sunt,quia rubificat membra in liuiditate a frigore.

Barbacus,i.Elleborus habet duas species,album videlicet,et nigrum.& ambo sunt calida, & sicca in tertio gradu. Secunda eorum virtus est abstersiua.& ideo valet cõtra scabiem,ignem sacrum,& similia.et non est tutum vti eo bibito vel comesto:quia est ex genere venenorum. Sed Antiqui vtebantur nigro ad euacuandã melancholiam.sed est fortius in lædendo hepar,& pulmonẽ.sed Noui ponunt loco eius lapidem lazuli. Sed quamuis epithymũ laudetur in euacuando melancholiam,non tamen habet tantam virtutem. Et magnes habet similem virtutẽ purgandi cum elleboro:excepto quia est fortioris attractionis:eo quia est lapis,& propter siccitatem quæ est in eo.& lapis lazuli suauior est eo.

Eua,i. Rubia tinctorum,calida est in secundo, & sicca in tertio gradu: ideo quia est cõposita ex substantia terrestri adusta, & substantia terrestri frigida. & significat hoc sua amaritudo cum ponticitate. Operationes suæ secundę, & tertiæ habent aperire oppilationem splenis,& hepatis,& prouocare vrinam,et sanguinem menstruum.& possibile est vt faciat mingere sanguinem. & abstergit temperate.& ideo valet tincę,quando distemperatur cum aceto,& superponitur. & quidam dant bibere schiaticis cum hydromelle. * ischiadicis.

Olibarda,i.Eupatorium. Valde manifesta est in fortificando virtutem hepa-

tis,& aperiendo oppilationes eius,quia composita est ex substantia styptica,& amara.& ideo debemus ponere eam in primo gradu:quia amaritudo est manifestior in ea stypticitate sua.

Zingiber calidum est in tertio gradu cum multa stypticitate vel humidita & ideo tardat in calefaciendo corpus:quod nõ facit piper. quia calefactio zingiberis est a calore corporis:& permutatio piperis ab eodem est sicut permuta lignorum viridium & siccorum ab igne. Et piper longum est simile zingiber & propterea debet poni zingiber in primo gradu humiditatis.

Epithymum est calidum & siccum in tertio gradu:& est laudabile,vt dic est in euacuando melancholiam. Et dosis eius est a ʒ.ij.vsque ad.iij.& in de ctionibus a v.vsque ad.vij. Et indiget refrenantibus:quia contristat propter siccitatem.& ideo nenufar est vltimum suum frenum:eo ꝙ propter aromati tem suam remouet ipsius malitiam,et propter humiditatem suam remouet ip siccitatē:excepto quia cũ hoc diminuit suum calorem. Et medicina non indig refrenatione ab omnibus suis qualitatibus vel partibus,nisi a parte, qua pu hoc a calore,aut a parte suæ euacuationis. Et si refrenaretur epithymum cu mis, hoc plus acceptarent,excepto in febricitantibus. & similiter põt refren cum amygdalis,vel cum semine melonis.

Menta calida est,& sicca in secũdo gradu,& attingit ex tertio:& habet a ritudinem cum stypticitate.confortat stomachum,& mouet coitum.

Haama,i. Menta. Hæc herba est hortiua.& propter hoc habet superflui miditatē.& propter hoc prouocat coitũ.& ipsa est res,quæ associatur rebus bene digestiuis.& sapor ipsius amarus est cũ stypticitate.& ex hoc appare minorem habet caliditatem deliachacos. & propterea ipsam ponimus in cal tate & siccitate in secundo,extendentem se vsque ad tertium.

Thapsia est gummi rutæ syluestris secundum quosdam Medicos. Virtus est acutæ virtutis,& calefacit caliditate forti:& propter hoc est in tertio g caliditatis,& humida in primo. Et significatur eius humiditas ex hoc, qui corrumpitur.& non recipit passionem a corpore,nisi post aliquantulam t quemadmodum facit zingiber. Et proprietas eius est attractio ex profundo poris,& resoluit quod ab ipsa trahitur.

Tormos,idest Lupini quando elixantur in aqua tandiu ꝙ ipsorũ remo amaritudo,sunt medicina nutritiua. Et qñ sunt amari,faciunt quod consueu facere medicinæ amaræ ex abstersione, & exiccatione, & resolutione, & apertione oppilationum hepatis, & splenis, & prouocatione menstruorum, interfectione lumbricorum,& in extractione fœtus.& remouent morphea purgant choleram,& remouent offuscationes membrorum, & dissoluunt phulas.& propter hoc ponimus ipsos in caliditate & siccitate in princip tij gradus,vel in fine secundi.

Lactuca. Dicit Galenus ꝙ sua frigiditas est similis frigiditati riuulorum.& gnificat hoc,quia non curat forte erysipelas,sed curat debilē. ideo debem sam ponere frigidam in primo, vel in principio secundi gradus. Et vsus su nis consumit sperma.

Alasce,quod quidam vocant corrutha, calefacit & desiccat in tertio gra Et operationes eius prouocant menstrua,& vrinam, & extrahunt fœtus a pore,& aperiunt opilationes,& mundificant pectus,& pulmonem.

Hele,idest Viscus. Operationes eædem sunt cum thapsia in operatio primis,& secundis.& est calidissimus cum superflua humiditate. & extr profunditate corporis.et hoc agit cum multa tarditate propter superfluam ditatem in ipso existentem.

Viola frigida est,& humida.& iccirco debet poni in secundo gradu. Ju ta sua manifesta sunt apud vulgares.

Cenapalcail,i. Cauda equina,& in Latino dicitur Centinodia. Virtus est styptica cum amaritudine.& ideo desiccat in vltimo absque perforan propter hoc sigillat vulnera magna.& cõfert vlceribus intestinorum, sanguinis,& fluxui menstruorum:& maxime illa, q̃ est rubea:& tenasmo

A dicunt aliqui homines ꝙ curauerunt cum ea vlcera vesicæ.

Caleiraf, i. Castratus. Huius vegetabilis flores, & folia desiccant desiccatione forti absq; mordicatione. Et est manifeste plurimi iuuamenti, quoniam sigillat vulnera. & quando aduritur cortex istius arboris, cinis eius desiccat desiccatione vehementi. & propter hoc confert porris seu verrucis: & maxime habentibus capita clauorum, qui fixi sunt in cute. quia quando recipitur cinis eius, & miscetur cum forti aceto, & superponitur eis, eradicat eos. Et gummi istius arboris remouet omnia, quę sunt, vel fiunt supra pupillam oculi. vnde obscuratur visus: eo quia istud gummi subtiliat, & mundificat.

Indicum, cum quo tingitur, multum desiccat sine subtilitate: quia amarum est, & stypticum. Et est duarum manerierum, s. syluestre, & domesticum. & syluestre est fortius domestico. Operationes suę sunt, vt consolidet vulnera, quę sunt in duris membris, & etiam si sunt in extremitatibus musculorum. & abscindit fluxum sanguinis, & valet multum vulneribus fistulatis. Sed syluestre est fortius in vulneribus putridis propter fortitudinem suæ desiccationis. & domesticū est vtilius in apostematibus domesticis, vel in medela apostematum, quia vicerat ea. & syluestre valet multum contra oppilationem splenis. ideo debemus ipsum ponere calidum in secundo, & siccum in tertio: & domesticum calidum in primo, & siccum in secundo.

B Pulegium riuulorum calidum est & siccum in tertio gradu, quia est compositum ex substantia ignea cum aliquātula parte terrestri adusta. & significat hoc acumen ipsius cum aliquantula amaritudine. Operationes ipsius secundæ sunt dissolutiuę, subtiliatiuę, & desiccatiuę. Tertię ad prouocandum vrinam. & dictū est, ꝙ valet multum leprosis, & morsis ab animalibus venenosis: & maxime quando superponitur. & occidit vermes, qui nascuntur in auriculis. & montanū fortius est, & plus valet.

Recapaldereca, i. Canella vel Cinnamomum, calidum est & siccum in secundo gradu. & in siccitate plus extenditur. & hoc est, quia compositum est ex substantia terrestri cum substantia aerea æqualiter. & hoc testificatur Gal. & cum hoc habet substantiam subtilem igneam, a qua habet suam aromaticitatem. & stypticitas sua cum modico acumine significat terrestrem substantiam. & canellositas sua significat substantiam aeream super ipsam dominantem. & hoc scitur propter naturam cannarum. Iuuamenta sua manifesta sunt in stomacho. & hepate: quia illa est ex medicinis, in quibus inueniuntur aromaticitas, & est stypticitas, & acumen: & quod habet tā nobilē complexionem, roborat omnia membra. Et dicit Gal. ꝙ pars subtilior, quæ est in eo, est minor alijs: & darseni est fortior in iuuamento.

C Capparis calidus est in secūdo, & siccus in tertio. quia cōpositus est ex substātia terrestri & frigida, & terrestri adusta, ignea & subtili. et significat hoc amaritudo dominans. Et post hoc habet ꝓprietatē contra vitia splenis: ꝓpterea quia illud, quod facit exire cum stercore, est sanguineum, & tunc remouet dolorem splenis, Et hoc idem facit in alijs humoribus grossis, quia educit eos per vrinā. & prouocat menstrua, & attrahit phlegma ex capite quando masticatur, & valet contra schiaticum dolorem, & contra dolorem dentium, qn̄ masticatur.

Alcharf, i. Nasturtium est calidum & siccum in quarto gradu, Et virtus sua est similis sinapis virtuti. & est medicina, quę datur loco cibi.

Cardamomum calidum est & siccum in tertio gradu. Et non est mihi necesse manifestare operationes ipsius, nec secundas, nec tertias, quia habet similem cōplexionem. sed conueniens est mihi dicere proprietates eorum manifestiores. & hoc debuissemus fecisse ab ipso principio. sed est accommodatio iuuamenti in his, quę dicta sunt. & est in hoc fructu cum amaritudine aliquātulum caloris. Caros

Carui in caliditate & siccitate est in tertio gradu. & propter hoc expellit vētositates, & prouocat vrinam, & non solum semen, sed totum. Careum

Clalicha, i. Cassia lignea, calida est & sicca in tertio gradu: quia composita est ex pauca substantia terrestri, & substantia ignea, & illa est dominans. & significat hoc, acumen quod habet cum aliquantula stypticitate, & est ex bonis

speciebus aromaticis. et idcirco confortat membra principalia, & ex oppilat op-
pilationes hepatis & prouocat menstrua, & habet alias operationes, quas debet
facere talis complexio.

Arbor nucium est frigida & sicca in secundo gradu. & folia & rami habent
aliquam stypticitatem. ideo propter stypticitatem suę cõplexionis profundant
pars eius subtilis in substantia styptica, quę est in ipsa. & ideo facit quod pos-
sent facere, quę essent maioris stypticitatis ipsa. & ideo decoctio eius bona me-
dicina est vulnę apatę. Et de fructu ipsius iam rememorati fuimus alibi.

Cubebę sunt substantię igneę, & terrestris: & cum hoc sunt aromaticę. Et no-
scis operationes, quas faciunt tales medicinę.

Pineę calidę sunt & siccę in tertio gradu, & gummi propinquum in quarto.
Sua secunda virtus est putrefacere carnem mollem liquefaciendo. & propterea
sunt in primo gradu medicinarum putrefactiuarũ. & propterea conseruant car-
nem mortuorum a putrefactione propter suam desiccationem, & alias corrũ cor-
rumpunt propter virtutes suarũ naturarum, non propter humiditatem superflu-
& non conseruant nisi dura mẽbra. Et sunt optima medicina in aere pestilentia-
* a.l. fert li & fortissima medicina ad resistendum imprægnationi. & quando mulier * ...
super se, & quando inungitur virga ex eis, faciunt aborsum. et occidunt vermes
qui sunt in ventre, & serpentes deglutitos. & si superponantur ventri doloroso
propter corrosionem, incontinenti dolor mitigatur. Et pinguedo, quę generatur
in alchiterra, i. pars vnctuosa, quę adunatur immatura, quę est ei supra in prin-
cipio decoctionis subtilis, & cum est cocta, efficitur spissa, & illa aperit vulne-
ra, & discooperit neruos. Sed illud, quod est liquidum, possibile est vt curet vul-
nera, & habet similem virtutem picis, & curat scabiẽ.

Centaurea habet duas species, maiorem, & minorem. & ambę habent vnã
complexionem. Et maior habet saporem acutum cum stypticitate, & aliquantu-
la dulcedine. & non debemus vti ea nisi radice. Et de minori vtimur foliis, &
stipite. & ideo composita est ex substantia terrestri, adusta, & frigida. Et aperit
oppilationes, & incidit humores grossos: & cum hoc habet virtutẽ purgãdi eos.
& ideo clysterizantur cũ ea schiatici, & podagrici. & abstrahit humores chole-
ricos, & grossos. & aliquando tantum purgat, vt trahat sanguinolentos humo-
res. & tunc fortius prodest, & prouocat menstrua fortiter, & abortire facit. &
cum hoc habet virtutem consolidatiuam vulnerum propter suam stypticitatẽ.

Gummi cerasorum habet proprietatem frangendi lapidem. & potest esse hoc
ideo, quia est gummi: quia dominãs super cõplexionem gummi est calor. quãuis
quædam sint, quę non sunt talia, nisi comparatione ad corpus humanum, sicut
gummi, quod nominatur karabe.

Cestron, i. Betonica. Complexio istius est calida & sicca. & hoc attestatur
sapor, quia in ipsa est amaritudo cum acuitate. Et ideo incidit humores grossos,
& frãgit lapidem, qui generatur in renibus, & mundificat pulmonem, & pectus,
& aperit oppilationes hepatis, & prouocat menstrua. & confert epilepticis, &
schiaticis. & quando ponitur super morsum animalium venenosorum confert.
& valet schiaticis etiam, quando bibitur, & eructuationi acetosę. & propterea
ponimus ipsam in gradu tertio calidam & siccam.

Hafas, idest Calla, est frigida in primo, & sicca in tertio. & acerbę sunt frigi-
dę in secundo gradu, & siccę in tertio. & significat hoc stypticitas, quę est in ea
cum modica ponticitate. & est repercussiua. & quando comburitur, est acutior,
& siccior, & subtilior. & est necesse, qñ vis sedare sanguinis fluxum, assare ip-
sam, & postmodum extinguere ipsam in aceto, aut fortissimo vino.

Almum, i. Cera citrina, est temperata inter quatuor qualitates. & quia potest
applicari carni, posuerunt ipsam Medici materiam omnibus cataplasmatibus,
& vnctionibus calidis, & frigidis, sicut sunt illi, qui nominant cerotum. Hanc
* a.l. nuctritam, ceram * citrinam, quassatam, vel malaxatam in aqua Gal. laudauit in ægritudi-
nibus acutis, & nominatur cera lota. Et cera habet virtutem maturatiuã per mo-
dum oppilationis. & non est ex medicinis, quas ponimus in corpore. & habet
aliquantulam virtutem dissolutiuam, quam acquisiuit a melle. & quando remo-

A uetur citrinitas, quę est in ea, tunc est proprie materia, & cera pura.

Halberca, i. Catapucia. Eius grana habent virtutem purgandi: & cum hoc habent virtutem abstersiuam, & dissolutiuam. & ideo est calida in secundo gradu, & ponitur in genere calidorum, & siccorum.

Darseni, i. Canella subtilis, dulcis, aromatica, calida est & sicca in tertio gradu. & est supremum in omnibus medicinis aromaticis, quæ resistunt putrefactioni: nec habet parem in his operationibus.

Alteradit, i. Barba hircina est frigida in tertio gradu, & sicca in secundo: quia dominans in ea est substantia terrestris styptica. & radix eius fortior est folijs. Et consolidat vulnera, & valet sordidis vulneribus propter suam desiccationem, & ad intestinorum vlcerationem. & fistulis. & in summa facit quod faciunt medicinę * multę stypticitatis. Et confert debilitati stomachi, & solutioni ventris, & vlcerationibus intestinorum, & fluxui menstruorum. * a.l. nō fortis

Laudanum est calidum in primo gradu, & tangit ex secundo. & aliquantulū habet stypticitatem, & est subtilis substantię cum acumine. Dissoluit, & maturat, & valet passionibus matricis, ideo quia habet cum his virtutibus virtutem stypticitatis. Propterea valet ad permanentiam capillorum: eo ꝙ consumit humiditatem extraneam, quę est in eorum radicibus, & stringit sua stypticitate

B poros, in quibus oriuntur capilli. Sed non est sufficiens in obuiatione alopeciæ: iccirco quia illa indiget medicinis magis dissolutiuis, quia generatur ex humoribus grossis, & viscosis.

Alibleb, i. Mercurialis, calida est & sicca in primo gradu: & est composita ex substantijs contrarijs, hoc est styptica, acuta, & aquea. Et inest ei, quando est recens, vt leuiter purget, ita ꝙ est in principio primi gradus in medicinis purgatiuis. & ideo datur in principio febris ante digestionem: sicut dantur cassia fistula, tamarindi, & his similia. Et qui biberit ex succo mediam libram, purgat choleram grossam, & phlegma. & si coquatur in vino, quando recens est, consolidat magna vulnera, & sanat vlcerationem factam ab adustione ignis, Et si folia ipsius coquantur in aceto, valet multum passioni splenis. & flos suus valet in hoc plus. & ex succo suo fit caputpurgium: & tunc valet multum materijs discurrentibus antiquis ad aures, & ad nares.

Haanthal, i. Colloquintida, est ex medicinis fortibus in purgando phlegma: & est in fine gradus medicinarum purgantium, quia attrahit a profunditate corporis: ita ꝙ inducit eradicationem intestinorum. propterea necesse est refrenare ipsam multum cum tragacantho, & amygdalis. & fistici sunt sufficientes pro his duobus. Et dosis eius est a duabus tertijs. 3. i. vsq; ad vnum karatem. Colocynthis

Halscemec est gummi, quod fortiter stringit. & propter hoc intrat in medici-

C nis eradicantibus intestina, & proprie quando non habet qualitatem acutam: & facit quemadmodum checabre, idest gummi arabicum.

Cusbera, i. Coriandrum, calidum est in primo gradu. & est compositum ex substantijs contrarijs, hoc est ex substantia amara, & substantia aquea, & styptica. Et secundum hoc facit diuersas operationes: hoc est, quia quando cataplasmatur erysipelas cum farina ordei, curat ipsum. & quando miscetur cum farina fabæ, dissoluit scrophulas. & dicitur quod habet proprietatem ad retinendum cibum in stomacho, donec fuerit digestus. & aromatizat carnes, cum quibus coquitur. & si homo biberet ex eius succo mediam libram in nouilunio, esset mortuus.

Idē. 2. cano. c. 144. & a Ga, & a Rasi. 23. cōtinētis. sed Dio. cor. Ruffus Archige. Rasis. 3. ad Alman. c. 17. et Auic. secundo ǭvir. cor. ponunt frigidum in 2. & ex authoritate Rasis ſſtat solutio Auic. vide Hippo. 2. de victus rone.

Costus calidus est & siccus in secundo gradu, & est compositus ex substantia terrestri adusta & ignea. & significat hoc magna amaritudo eius cum acumine. Et operatio suę complexionis est rubificare membra, quibus superponitur: quia trahit sanguinem ad cutem. & prouocat vrinam, & sanguinem menstruum. & occidit vermes, & curat tineam.

Alcostan, i. Lilium album, calidum est & siccum in secundo gradu. & hoc dicimus, quia est amarum. & habet aquositatem temperatam, Et ideo oleū ipsius est absq; aliqua mordicatione. & est supremum omnium rerum, quę dissoluunt res in matrice, Et folia sua cocta, et posita super carnē combustam ab igne, et cū

aqua feruenti, cum oleo rosato mixta, incontinenti liberant. Et radix est fortior folijs. & propterea prouocat menstrua, & mollificat duriciem omnium membrorum, & proprie matricis.

Crocus calidus est in secundo gradu & siccus in primo. Est digestiuus, & confortatiuus cordis, & habet substantiam calidam stypticam. & stypticitas sua est ex rebus, quę adiuuant ad digestionem, quam facit: eo φ propter illam miscatur in potis, & stat in illis.

Halbasal, i. Cæpa. Est calidum in quarto gradu, & habet grossam substantiam. Et ideo, quando ponitur in ano, aperit orificia venarum, & prouocat sanguinem hæmorrhoidalem, & menstruum. Et succus eius valet aquę, quę defluit ad oculum: sed obscurat oculos, quando sunt impediti ab humoribus grossis. Et habet humiditatem superfluam, propter quam mouet coitum.

Halcedef frigidus in primo gradu est vel temperatus: eo quia stypticitas in suo sapore est, sed in ipso non est aliquid caliditatis, vel acuitatis nisi modicum. tamen in eius operatione inuenitur multi iuuamenti: eo quia caliditas existens in eo facit profundare stypticitatem in profundo corporis absq; amaritudine, vel mordicatione. Et ob hoc eius operationes sunt ad remouendum ea, quę contenta sunt in profundo corporis ægritudinum putridarum, & eradicat ea omnino absque impedimento. Et est in fine tutum a nocumentis: eo quia natura calidarum medicinarum & siccarum, quamuis habeant naturam remouendi, attrahunt tñ ad locum alios humores. Et propter hoc hęc res confert omnibus malis, & vestigijs carnis. & caliditas, quę est in ipso, est latrix virtutis stypticę.

Scoadi, i. Cyperi. Id quod operatur ex hac herba, est eius radix. & ponimus ipsum in caliditate & siccitate in secundo gradu: eo quia in suo sapore non inuenitur acuitas, nisi modicum stypticitatis. Et eius operationes secundę sunt, quę conferunt mirabiliter vulneribus difficilis consolidationis causa multarum humiditatum: & etiam conferunt vlceribus oris, et frangunt lapides, & prouocant vrinam, & menstrua.

Alchanna. Quę operantur ex ista, sunt folia, & rami. & virtus eius composita est ex substantia frigida & calida. & propter hoc desiccat absq; mordicatione. Et confert vlceribus, quę veniunt in ore ex genere alcolę. & valet etiam alcolæ. & decoctio illius valet adustioni, & etiam apostematibus ardentibus.

Hyoſcaym' Elsoc, i. Iusquiamus, manifestum est φ est * maximę frigiditatis.

* a.l. multæ humiditatis.

Magdeene, i. Catapucia. Ipsius grana purgant choleram, quando deglutiuntur a decem vsq; ad quindecim. & qui habent ventrem fortem, masticent grana: & qui habent debilem, deglutiant integra.

Acetosa. Virtus ipsius est composita: eo quia semen eius habet stypticitatem cum acetositate. & propter hoc valet contra fluxum ventris cum vlceratione intestinorum.

Alzuraz est in quarto gradu caliditatis. Odor eius, & sapor, & virtus assimilantur odori nasturtij, & suo sapori: excepto quia est maioris desiccationis nasturtio.

Alcheiri, i. Viola de Romania. sunt enim in secundo gradu caliditatis. & hoc significatur ex amaritudine sui saporis. Et extrahunt secundinã, et faciunt abortum. & semen eius est fortius flore. & aperiunt oppilationes cerebri, quando odorantur, & propter hoc, quando suspenduntur ad colla epilepticorum, liberantur.

Halausam, i. Lycium. Hoc est compositum ex substantia grossa & resolutiua, & pertinet siccitati. Et est ex medicinis appropriatis oculis, & auribus. & habet multas operationes secundum modum medicinarum, quæ sunt illius complexionis.

Lauscemacanium. Hoc est manifestum nobis. Eius proprietas est sanguinem stringere, vndecunque exeat. & est complexionis frigidę, & siccę. & oritur in ripis fluminum valde currentium.

Thus calidum est in secundo gradu, & siccum in primo: quia habet amaritudinem cum stypticitate. & facit nasci carnem in corporibus humidis: & habet

A aliquantulam virtutem maturatiuam. Sed cortex ipsius habet manifestiorē stypticitatem: ita ꝙ ponitur in quarto gradu in medicinis exiccatiuis. nec habet superfluum calorem, vel acumen. ideo ponitur in medicinis quæ valent contra fluxum, & sanguinis sputum, & vlcerationem intestinorum.

Besbese, i. Macis. Dicitur quod sit cortex cuiusdam fructus, qui apportatur de India. Compositus est ex diuersis substantijs, magis dominans est substantia terrestris, & minus est substantia subtilis calida. & est multę stypticitatis cum aromaticitate. Sua prima virtus est sicca in primo gradu: sed caliditas vel frigiditas non sunt manifesta in eo. Sua secunda virtus est confortare & retinere. & valet contra passionem cordis, & contra fluxum ventris. Et bene testificabitur per Gal. ꝙ valet propter suam stypticitatem contra vlcerationem intestinorū. Macer.

Scedes, i. Polium. Virtus eius similatur virtuti spicę.

Albeczi virtutem habet dissoluendi, & maturandi.

Lephaa, i. Mandragora, frigida est in tertio gradu, & etiam est habens aliquantulam caliditatem. & poma ipsius habent humiditatem, & propter hoc prouocant somnum. & corticęs suarum radicum sunt siccę: sed eius radix debilior existit.

B Halcasineg, idest Fœniculum, calidum est in tertio gradu, & siccum in secundo. Et propter hoc prouocat lac, & vrinam, & menstrua, & confert descensui aquę ad oculum. Et sunt duarum specierum, domesticum, & syluestre. & domesticum est humidius syluestri. & quia habet aliquam horribilitatem, habet proprietatem confortandi membra vrinę.

Mastix calidus est in secundo gradu, & siccus in tertio. & habet stypticitatem, & dissolutionem. & manifestatio sui iuuamenti specialiter est in stomacho, & generaliter in alijs membris. Mastiche fœminini generis.

Scaunix, i. Nigella, calida est & sicca in tertio gradu. & significat hoc, quia est in vltimitate amaritudinis cum subtilitate. & ligata in pāno lineo valet odorata ad reuma frigidum. & occidit vermes, & dissoluit inflationem, & eradicat verrucas, & producit cum posse menstrua, & facit erigere membrum.

Alchelilamelec, i. Mellilotum, vel corona regia, habet virtutem dissoluendi, digerendi, & repercutiendi. ideo debet poni calida & sicca in primo gradu.

Alces, i. Mel, calidum est & siccum in secundo gradu, & est multę abstersionis. & est cibus medicinalis, & proprie in senibus: quia cibus est in ipso multū iuuatiuus, quia in eis conuertitur in sanguinem bonum. Sed mel cannę, quod ēt est mel, est minoris caloris alio melle, & minoris abstersionis, nec habet illam mordicationem, quam habet mel. idcirco est maioris iuuamenti alio melle membris, quę nocentur a nimia abstersione, sicut stomachus, pulmo, & vesica. Et istę duę medicinę factę sunt a Medicis materię electuariorum & syruporum: eo qa natura amplectitur eas, & in eis delectatur, & quando lauatur, est eius operatio propinqua operationi mellis cannę. Mel cannę.

Cascasi, i. Papauer, frigidum est & humidum. Album est frigidum in tertio gradu, & nigrum in quarto. Album valet contra tussim, quę fit a materijs calidis, & defendit pulmonem ab vlcerationibus ipsarum, & facit suauiter dormire. & nigrum est malum, quia facit somnum stupidum.

Heltrog, i. Pomum citrinum. Cortex ipsius habet maximum iuuamentum stomacho, & hepati. & est temperatus, aut calidus in primo gradu, & siccus in secundo. sed acumen, quod habet, non significat multum calorem, quia paucus calor, quando est cum stypticitate, inducit acumē, & mordicationem. Et dicit Gal. quando dominatur siccitas terrea, adipiscitur acumen. Sed semen est calidum cū forti siccitate, & est supremum bezaarijs venenis, quę occidunt a tota specie. Sed pulpa ipsius est frigida & humida, & generat grossos humores.

Alcarsar, i. Tamariscus compositus est ex substantijs compositis; quia habet stypticitatem cum dissolutione, propter quam multum valet spleni. Et ideo dicitur ꝙ qui bibit cum vase facto ex eo, non incurrit passionem splenis. Et suus fructus habet stypticitatem fortem propinquam stypticitati gallæ.

Hes, i. Myrtilla multum super ipsa dominatur substantia terrestris & frigida.

& significat super hoc stypticitas, quam habet, & constrictio quam facit.

Halmu. Quod operatur ex ista est radix. & est calida in tertio, & sicca in se-cundo. vrinam prouocat, & menstrua. & habet superfluam humiditatem. & qui de ea comederit multum, dolorem capitis procreat.

Hoc potius est Harmel Auic. & Serap. nõ.n.p̃t esse cicuta.

Harlarmel, i.* Cicuta, calida est & sicca in tertio gradu. incidit humores gros-sos, & prouocat vrinam, & menstrua, & valet dolori spatularum, & purgat phlegma.

Sobol. i. Spica. & sunt ex ea multę species. & melior ea est ea, quæ venit ex India. Cali. est in primo gradu, & sicca in secundo. & hoc est ex eo, quia est com-posita ex substantia terrestri, & frigida multum, & aliquantula ignea, & aliquan-tula terrestri adusta. Et quia est composita ex his virtutibus cum aromaticitate sua est ex melioribus rebus hepati, et stomacho, vel superposita, vel bibita: pro-pterea quia confortat membrum, & desiccat materiam, quę ibi fluit.

Halcal, i. Acetum. Quod videtur ex eo, est vt dominans super ipsum, sit sub-stantia frigida propter acetositatem, quę est in eo: quamuis habeat partem ignea, quę indicatur propter ipsius acumen. & iam dictũ est ꝙ acumen prouenit propter fortem siccitatẽ cum modico calore. & multa ipsius morsio non signi-ficat super multam caliditatem: quia hoc prouenit a subtilitate. & etiam aceto-sitas, in eo quod est acetositas, incidit: & maxime quando associatur calori. & ideo debemus ipsum ponere frigidum in secundo, & siccum in tertio, & maxi-me vetustum.

Berberis. Fructus eius stypticę virtutis est, & incidit, & subtiliat, & stringit omnem fluxum omnium ægritudinum.

Laterpitiũ.

Lac arborum eltifri, i. Asa fœtida, calidius est omni alio lacte arborum, & subtilius. & propter hoc dissoluit plus cæteris. Et eius proprietas est, ꝙ con-[...] vuluę, quando suspenditur collo.

Erunm.

Halcarsena, i. Orobus, siccus in secundo gradu, & calidus in primo. Et est me-dicina incisiua: & aperit oppilationes. et si nimis comederetur ex eo faceret min-gere sanguinem. & generat in corpore carnem duram, & membra dura.

Ihansir, i. Opopanax, est calidum in tertio gradu, & siccum in secundo. & ha-bet attrahere phlegma ex iuncturis, & quasi hæc proprietas continet om-[...] gummi, quę purgant. Diosis est. 3. i.

Piper. Radix eius assimilatur costo, & arbor eius in principio sui ortus [...] minatur darfufel. & hoc est piper longum, & est humidius alio pipere. Et [...] piper, quando non est maturum, est album; & quando est maturum, est nigrũ [...] ambæ species sunt calidæ & siccę in tertio gradu. & quidã dicunt in quarto.

Besbeg, i. Polypodium, est quasi temperatum in primis qualitatibus, & [...] ficat hoc, quia super ipsum dominatur dulcedo cum stypticitate, & desiccat [...] mordicatione. Eius proprietas est purgare melancholiam, & est secura me-[...] na. & est melior epithymo, quia non habet qualitatem exeuntem ab æqua-tate. Dosis sua est, 3. x.

Prasium calidum est in secundo gradu versus finem, & siccum in tertio, [...] medium, aut in fine. Aperit oppilationes splenis, & hepa is, & mundificat pe-[...] & pulmonem, & prouocat menstrua, & vrinam. & facit omnia, quæ faciunt [...] dicinę amarę. Et succus ipsius mixtus cum melle multum valet passionibus o-[...] lorum. & positum in naribus valet ictericis. & valet contra antiquum dolo-[...] auris, quia mundificat vias neruorum aurium.

Succus, qui inuenitur in alueis apum, calidus est in fine secundi gradus, [...] in principio tertij. Sua secunda virtus est mirabilis attractio.

Halacarta, i. Pyrethrum. Ex eo vtimur solum radice. Et habet vnam [...] tem vstiuam. & ideo est calidum in quarto gradu. & ideo mitigat dolorem [...] tium. & valet, vt dicitur contra epilepsiam, & similes ægritudines ei, & [...] ribus interpolatarum febrium.

Alfagel, i. Rhaphanus, calidus est in tertio gradu, & siccus in secundo. & [...] men fortius est. & valet contra serpiginem, & similes. & aufert citrinitatem [...] buslibet membris corporis. Et syluestris est fortior domestico, & eius succus [...]

A glutitus subtiliat viscositatem, quę est in fistulis pulmonis, & clarificat vocem.

Raued i. Rheubarbarum, compositum est ex diuersis substantijs ex substātia terrestri, & frigida, quę significatur per stypticitatem: & ex substātia ignea, quę significatur per coctionẽ: & ex substantia aerea, quę datur per raritatẽ, & spongiositatem. & est vna ex manifestioribus rebus in iuuamento hepatis ad aperiẽdas oppilationes, & confortandum ipsum. & similiter prodest stomacho. Et Gale. & alij Medici dicunt ꝙ constringit ventrem. & nos videmus ꝙ purgat. Et est mirabilior alijs medicinis purgatiuis, quia frenum suum est cum eo. quoniam nulla medicinarum purgatiuarum est sine veneno aliquo in aliqua parte sui, ista excepta: eo quia confortat omnia membra corporis. ideo possumus dando ipsum pro purgatiuo, refrenare alias per ipsum medicinas. a.l.Rauend.

Alcarfas, i. Apium montanum, calidum est & siccum in tertio gradu: eo ꝙ sapor eius est amarus, & acutus. Et prouocat vrinam, & sanguinem menstruum, & dissoluit tumores. Et hortulanum debilius est eo.

Andraton, i. Herbatura, in lingua Hispana Andration. Quod ex hac operatur, est eius radix. & est calida in tertio gradu prope finem, & desiccat in ipso. Et confert ægritudinibus neruorum, & passionibus pectoris, & pulmonis, quando fiunt ex humoribus grossis. & qñ suffumigãtur homines ea, reprimuntur humores descendentes a cerebro, & aperit eius oppilationes. & quando ponitur
B super dentem dolentem, & corrosum, sanat illum. & succus eius in omnibus prędictis fortior exit. & adhuc lac ipsius fortius existit.

Halsedeb, i. Ruta syluestris, calida est & sicca in quarto gradu. sed hortulana est in tertio: propterea quia sapor suus est acutissimus, et amarus. et est iuuantior in soluendo tumorem, & carminando ventositatem. & priuat coitum.

Cesfet, i. Pix, est calida & sicca in tertio gradu. plus desiccat quã calefaciat. sed liquida, & recens plus calefacit quam desiccet. Valet contra asthma, et empyema. Dosis eius est quantitas vnius. ʒ. &. ℈. cum melle. & valet contra albedinem vnguium, & morpheam. et maturat apostemata dura, & fortior in maturando est, cum est recens, & humida.

Alpelep, i. Castanea, frigida est & humida in primo gradu. Folia sua pistata, & posita super apostemata, quę nascuntur in genibus, curat. Et cortex ipsius arboris, et ipsę castaneæ habent virtutem desiccandi. et ideo, qñ sunt cocta in aceto, valent contra dolorem dentium. Et fructus combustus superpositus valet tyrię. Et est necesse, vt custodiatur quilibet a puluere, qui adhæret folijs illius arboris, quoniam multum nocet cannę pulmonis, & visui, & auditui.

Virga pastoris est in secundo gradu medicinarum infrigidantium: quia composita est ex substantia terrestri frigida, & aquea. Valet contra incensionem sto-
C machi, & repercutit materias adustas. & idcirco intercipit fluxum menstruorũ, & curat oppilationem intestinorum, & intercipit fluxum sanguinis a quacunq; parte veniat.

Rosa composita est ex substantia terrestri frigida, subtili & aerea calida, & aquea. & significat hoc sapor, vel odor, & aquositas. Et semen ipsius stypticius est ea. Et est frigida & sicca in primo gradu. & confortat stomachum, et hepar, & alia membra.

Sumach est forte in stypticitate & siccitate. frigidum in secundo, siccum in tertio gradu. operationes suę sunt manifestę.

* Serapinum, & in Arabico cebeoneg. & interpretatur expellens ventositatẽ. Illud gummi calefacit, et subtiliat, secundum ꝙ faciunt alia gummi. & est absterſiuum. & est ex melioribus medicinis, quę possunt esse ad aquam descendentem ad oculos, & ad fuscedinẽ visus, quę fit ab humoribus grossis. Et est ex medicinis purgatiuis, quę trahunt phlegma a neruis & iuncturis, sicut bdellium opopanacum, & anazarat. quia hoc est proprium in gummi. & bdellium est in hac re, quasi in primo gradu purgationis. & post ipsum est asphaltũ, & opopanacũ, & post ipsum anazarat. Et dosis asphalti est a. ʒ. ℈. vsq; ad vnam. Sagapenũ. *a.l.Asphaltum.

Et anzarat desiccat sine mordicatione. ideo consolidat vulnera facta propter percussionem.

Satyrium,i. Testiculus canis.& in Arabico Haldaalzahalep. Calidum est cum multa humiditate.& propterea mouet coitum. & nomina sapientum Enb falic, & Euosalic iurauerunt in eorum animabus, ꝙ curat spasmum postremæ partis,quando bibitur eius succus cum vino nigro styptico.

Alcarsfas,i. Apium,est tantę caliditatis, ꝙ prouocat menstrua,& vrinam,& dissoluit ventositatem,& inflationem,& proprie semen eius. Huiusmodi est mul tarum spetierum.& fortior omnium est,quę nominatur Becarcalion.

Seris. Intubus. Et Endiuia quædam est syluestris,& quędam domestica. Syluestris est fri da & sicca in primo gradu:domestica est frigidior & humidior.& significat hoc eius stypticitas cum amaritudine. & stypticitas maior est amaritudine. Iuuamẽ ipsius maximum est:quia confert hepati a tota substantia.quia dictum est ꝙ ſi nat hepar calidum & frigidum æqualiter. Sed mihi videtur ꝙ plus conferat ca lido quam frigido, quia amaritudo,quæ est in ea, abstergit, & aperit sine multa calefactione.

Halanchat,i. Cæpa Scilla,calida est in secundo gradu. & virtutem habet in cisiuam, sed non minus calefacit.& non vtimur ea nisi assata,& cocta.

Halscia,i. Abrotonum,est herba multę amaritudinis. & nocet stomacho, & interficit vermes sua amaritudine. & calefacit in fine secundi gradus, & dis cat in tertio.

Seseli. Ascicelios,i. Seseleos.Hęc herba, & ipsius semen habet proprietatem ca faciendi tantum,donec prouocat vrinam valida prouocatione. & cum hoc sti tiliat.& pp hoc confert epilepticis,& cuidam ęgritudini nominatę * orthopnœ.

* orthopnœę. *a.l.Sesamum. Scenscani,i.* Sesiminum calefacit in fine primi gradus,& in principio secun di,& humectat in tertio. Eius oleum eiusdem proprietatis existit.

Halgazar,i. Pastinaca. Ipsius sunt duæ species,s. domestica,& syluestris.Sy luestris fortior existit in prouocando menstrua, & vrinam. Et folia harum ip rum pistata,& superposita vulneribus corrosiuis,sanant ipsa.

Harcaf,i.Carduus,alchi,est calidum in secundo,& siccum in tertio. Mundi cat putredinem per vrinam,si in corpore adsit,quando coquitur in vino,& da tur ad bibendum.Et remouet fœtorem subascellarum,& quod dissoluitur ex tõ corpore. Et generaliter habet resistere a tota substantia quasi putrefactio & est medicina cibalis,quę dat saporem carnibus. & iccirco vtuntur eo nob les loco melongiarum.

Allium calidum est, & siccum in tertio gradu.

Elmaar calidum est & siccum in tertio gradu. occidit lumbricos in pueris, habet abstersionem.Et propterea ponitur in collyrijs,quę habent remouere gulam.& miscetur cum medicinis,quę dãtur contra antiquam tussim,& asthma & est medicina manifesta in maturando.Et potest esse ꝙ bonitas suę matura nis est,ideo quia subtiliat materiam eo modo,quo non relinquit siccitatem,gra sitiem,nec duritiem parti remanenti. Et hęc maturatio est laudabilior cæ omnibus.quia in hac medicina non potest dici ꝙ maturet oppilando poros, quia abstergit.nec potest dici ꝙ hoc faciat per similitudinem complexionis corpore humano:quia calidum est & siccum in tertio gradu.

Sticas Stœcas. Sticados compositum est ex stypticitate cum amaritudine, & aromaticita & ideo debet poni in primo gradu rerum,quę calefaciunt, & in secundo eaũ quę desiccant.Operationes suę secundę,& tertię sunt aperitiuę,& abstersiuę confortatiuę omnium membrorum interiorum,& exteriorũ,& ideo vtilior me dicina est hęc contra lassitudinem omnibus alijs medicinis. iccirco quia lassi do non est nisi defectus virtutis propter onus humorum.

Condisi,i. Elleborus albus,calidus est in quarto gradu,& siccus in eodem. commouet sternutationem.& est venenum.quare non debet poni in corpore

Styrax calamitis. Storax calamita calida est in secundo gradu, & sicca in primo. & ligu huius est,quia mollificat,& curat tussim,& valet reumati,& asperitati gutt & pectoris.& prouocat menstrua,quando bibitur,aut ex ea fit pessarium.

Ficus. Nos fuimus locuti de eis in eo ꝙ sunt cibus: sed nunc dicemus in ꝙ sunt medicinę. Virtutem habent maturatiuam,quando fit ex eis emplastrum & propt

A & proprie ficcę. Et ficcę & virides habent laxare ventrem. Et decoctio ipsarum, quando multum coquuntur, assimilatur melli. Sed complexio suę arboris est calida & subtilis, et proprie lac. & ideo dixit q euellit verrucas, & laxat ventrem, & syluestres sunt fortiores in hac re domesticis.

Sele, idest Bleta, habet virtutem burachiam, & decoctio eam remouet: & est abstersiua, & mollificatiua. Et eius succus suppositus in naribus dissoluit superfluitates cerebri. & in albis plus manifestatur hæc virtus, quam in nigris: quia nigrę habent aliquantulam stypticitatem.

Halcuba, idest Fœnum gręcum. & est calidum in secundo, & siccum in primo. Et propterea habet propriam virtutem mollificandi duritiem vuluę.

Tithymallus est in fine caloris: & proprie eius lac, & post illud semen, & post illud folia, & post illud radix. Radix cocta in aceto remouet incontinenti dolorem dentium, & maxime si est dens corrosus. & quando cadit in aliqua parte oris, comburrit illam. & propterea necesse est, quando volumus ipsam ponere super dentes, vt alij dentes circuntegantur, quia facit cadere dentem corruptum. Lac incidit pilos, quando
B superponitur. & si multoties superponatur, euellit, & priuat. Valet etiam contra omnes verrucas, & omnes fistulas. & hoc totum faciunt semina, & folia, sed debilius.

Cathira, idest Dragantum, virtutem habet conglutinatiuam, frangit acumen rerum acutarnm: neque desiccat, vt alia gummi. **Tragacãtha.**

Alchace, idest Lactuca. Hęc herba substantiæ est humidę cum modica frigiditate, & substantię siccę est syluestris, sed domestica habet substantiam aquosam. Et propter hoc maturat apostemata calida, sed non frangit lapides existentes in renibus. Et ob hoc ponimus ipsam in primo gradu frigiditatis, & temperatam inter humiditatem & siccitatē.

Hupuephatahalep, idest Vua vulpis, quæ in Latino nominatur Vua canina, vel Maruella, frigida est & sicca in secundo gradu.

Haltuelep, idest Mulsa in lingua Hispana, & est viriditas inuenta super aquam, frigida & humida est in gradu tertio.

Halduchal, idest Dactylarium. Omnes partes ipsius dactylarij stypticitatem habent manifestam, sed fructus eius, cum est maturus, aliquam habet caliditatem. cortices vero arboris maiorem habēt stypticitatem
C alijs partibus ipsius.

Heufericon, idest Hypericon * nelifricon. & quidam appellant hanc herbã cordialem, eo quia assimilatur cordi. Calida est cum subtili substantia, ideo prouocat vrinam: sed debemus vti folijs, & non semine facto emplastro super combustionem ignis, sanat. Siccata vero & puluerizata posita super sordiciam sanat. Et quidam dant ipsam contra * schiaticam. *** a.l. mellifi[illegible].** *** ischiam.**

Halchufa, idest Hyssopum, calida est & sicca in tertio gradu, cum subtili substãtia. et est ex rebus magis iuuatiuis ad aperiēdas oppilationes, & ad subtiliandum humores.

Lens habet frigiditatem nō fortem, & est temperata inter caliditatē & frigiditatem, & est sicca in secundo gradu. Decoctio ipsius laxat, & medulla ipsius stringit. & idcirco qui vult stringere vētrem, debet coquere lentes pluries in aqua: & proiecta ea, postmodum ponere aliam, & stringunt.

Valeriana, vel Phu, quę bene aromatica est, æqualis est virtuti spicę, sed melius valet ea in rebus pluribus, quia plus ꝓuocat vrinã spica.

Halcheriua, idest Galbanum, calidum in principio tertij gradus est, siccum in principio secundi. Habet virtutē dissolutiuā, & molli ficatiuā.

Chamedrys calida est sicca in secundo gradu, & significat hoc amaritudo cum acumine. & prouocat menstrua, & incidit humores grossos, & exoppilat membra interiora.

Bescarcoton, idest psyllium, frigidum est in secundo gradu, & mediū inter siccum & humidum.

Champithys calida est in secundo, & sicca in tertio dominans in sapore ipsius est amaritudo cum acumine. Valet ictericię, quę fit ex oppilatione, & prouocat menstrua, & vrinam.

Cinis rerum combustarum est compositus ex contrarijs rebus, hoc est ex partibus terrestribus, & partibus propinquis naturę fluxus: quę lotione remouentur, & remanet pars terrestris desiccatiua sine mordicatione. Et cineres diuersificant secundū diuersitatem rerum, ex quibus fiunt.

Fumus omnis est calidus, desiccatiuus. Et quamuis fumus habeat hanc complexionem, tamen semper permanet in eo virtus rei, ex qua est fumus. Propterea vtimur in medicatione palpebrarum inuersarum fumo thuris ad generandum bonam carnem, & ad faciendum nasci pilos palpebrarum, & vtimur in medicatione oculorum apostematorum propter decursum humorū. Et fumus mirrhę est similis fumo thuris, sed fumus thuris est aliquantulum fortior. Fumus terebinthinę est * fortior fumo picis.

* ꝑ.l. similis.

De medicinis, quæ ex Mineris sunt. Cap. XLIII.

HVcusque locuti sumus de vna parte medicinarum terrę nascentium, quę magis vsitatę sunt in arte medicinę, secundum ꝙ testatum est a Gal. & alijs. & compendiose locuti sumus, ideo quia posuimus ea, quasi exempla alijs, quę assimilantur eis in qualitatibus prædictis, excepto in proprietatibus. Deinceps volumus loqui de medicinis, quę appropriantur mineris.

Tithinacrum, idest Terra sigillata, est frigida & sicca, cum stypticitate temperata.

Valet contra venenum, abscindit sputum sanguinis, & dysenteriam, quæ prouenit ab intestinis, & hepate, & desiccat parua apata, quando superponitur eis.

Bolus armenia.

Thinarmin, idest Bolus armenus, frigidus est & siccus, fortis stypticitatis. Valet contra fluxum ventris, & sputum sanguinis. desiccat apostemata pulmonis, ita ꝙ indurat apostemata, & sic preseruat infirmum ne moriatur, & maxime, quando incedit ad habitandum regiones calidas. & valet contra ęgritudines pestilentiales.

Sedeneg, idest lapis Hæmatites, & dicitur lapis sanguinis, frigidę & siccę complexionis existit. & confert grossitudini palpebrarum quando est abluus. desiccat vlcerationes oculorum.

Terra felix, idest Talch, frigida est & sicca temperate, & est minus siccitatis aliarum terrarum, sicut terrarum seu lutorum.

Halmegra, idest Bolus, cum quo linguntur muri, seu parietes, frigidę & siccę complexionis existit, necat lumbricos seu vermes intestinorum

A Algetin, ideſt Gypſum, deſiccat, & conſolidat, & confert inciſioni arteriarum, quando miſcetur cum albugine oui, & puluere molendini, & cum pilis leporis minutiſſime inciſis, & ponitur ſuper inciſionem.

Harſiregaltroſcar, ideſt Calx plumbi, & in Latino Ceruſſa nominatur, frigida eſt & ſicca. deſiccat vlcera abſque mordicatione.

Almura, ideſt Calx viua dicitur, & eſt calx lapidis fortis. Exiſtit multæ calefactionis, et mortificat carnem. Et quando abluitur pluribus vicibus cum aqua deſicat vlcera ſine mordicatione: ſed hęc terra hic apud nos non inuenitur. Sed tamen illa, cum qua nos ſigillamus chartas noſtras, quando abluimus ipſam, non eſt longinqua ab operationibus dictarum terrarum.

Sanguis draconis frigidus eſt, & ſiccus. Valet contra groſſitiem palpebrarum, & lotus remouet maculam oculi.

Lapis lazuli purgat melencholiam, & valet melencholicis. & eſt vehementis purgationis, & timoroſę. Et doſis a. 3. 5. vſque ad. i. cum multis refrenantibus. Et puluerizatus ſuper palpebras facit naſci pilos. quia minuit humores calidos, eo quia abſtergit, & cũ eadem habet ſty-

B pticitatem, & ideo facit oriri pilos, quia remouet humores calidos, & reddit membrum ad priſtinam complexionem.

Lapis ſpongię frangit lapidem ſolum in renibus.

Antimonium frigiditatem habet cum ſtypticitate, & cõfert caliditati & humiditati, quę exiſtit in oculo, & deſiccat lachrymas, & mundificat vlcerationes oculorum, & eſt habens proprietatem confortandi oculum in omnibus ſuis qualitatibus.

Lythargirium, & in Arabico dicitur Merdaſengi, temperatum eſt inter caliditatem, & frigiditatem, & deſiccat, & eſt in eo aliqua corroſio, & facit in eo generare carnem in vlceribus humidis, Lithargyrus.

Tutia fit in fornace, in qua depuratur æs, Deſiccat ſine mordicatione, & maxime, quãdo abluitur. & deſiccat lachrymas, & abſcindit materias, quę diſcurrunt ad oculos.

Climia auri, & argenti, ambæ ſunt frigidę & ſiccæ. ſed auri ſiccior eſt, & magis abſterſiua. Et quando comburitur, & extinguitur, eſt ſine mordicatione. & generat carnem immaculatam oculorum. & illa generaliter eſt laudabilis, quę aſcendit ex fumo, quando diſſoluitur aurum, vel argentum.

C Veſſaſ, ideſt Ferrum, eſt vehementis ſiccitatis. Quando multum teritur, & infunditur in aceto pluries, vel in lacte caprino acetoſo, valet contra limoſitatem ſtomachi, & contra dolorem ſplenis, & paſſionem ani, & facit naſci carnem in auribus vlceratis.

Sal ſecundum omnem ſpeciem calidus & ſiccus. ſtypticitatem habet cum abſterſione. & baurach maiorem habet abſterſionem, propterea plus laxat ventrem.

Carnid, ideſt Arſenicum, vel auripigmentum, vſtiuum eſt. & quando comburitur, eſt ſubtilius. & ex eo fit compoſitio, quę remouet pilos.

Albuſat, ideſt Sulphur, habet virtutem attractiuam cum complexione calida, & ſubſtantia ſubtili. & eo reſiſtit venenis animalium, quando puluerizatur, & ſpargitur loco morſo, aut incorporatur cum ſputo, oleo, melle, aut viſco. & curat ſcabiem.

Alceg, ideſt Vitriolum. Omnes tres ſuę ſpecies habent virtutem cõſtrictiuã cũ ſtypticitate, & diuerſificãtur in ſubtilitate & groſſicie, quia groſſius eſt rubeũ, poſt illud colchotar, & poſt illud viride. & rubeũ. & viride eſt quaſi mã cholcotar; et talis eſt cõparatio cholcotar ad viride.

Et dicit Gal. ꝙ quando fuit ad insulam Candiæ, ideſt Romanorum, intrauit quandam mineram, & inuenit tres venas. in infima vena inuenit vitriolũ rubeũ, et poſt illã cholcotar, & poſt illã erat viride, & hęc ordinatio locorũ significat ſuper hoc, quod diximus. Et rubeum eſt minoris mordicationis viridi propter groſſiciem ſuę ſubſtantię. Et rubeum, & viride nõ diſſoluuntur. quia rubeum eſt induratum induratione lapidea, & viride eſt nimis coctum. Sed cholcotar liquefit. D

Plumbum. Quod dominatur in ſuis partibus, eſt ſubſtantia frigida & humida: propterea quia frigiditas eſt, quæ ipſum congelauit. & ideo, quando piſtatur in mortario cum aliquibus liquoribus, vel aliquibus oleis, vt oleo roſato, refrigerat. Et valet contra apoſtemata teſticulorũ, & ani, & contra cancrum: & facit ceſſare materias diſcurrentes ad aures, & pedes. Et quando fit ex eo lamina, & ponitur ſuper femur, priuat coitum, ſed multum lęduntur inſtrumenta ſpermatis. & laminatum ſubtiliter, & ſuperpoſitum neruo torto, & groſſo diſſoluit, & retificat. Et hoc, quod diſſoluit, ſignificat ꝙ habet virtutem diſſolutiuam, comparando ipſum carni hominis: quamuis dominetur ſuper ipſius complexionẽ frigiditas.

Teſta virtutem habet abſterſiuam, & deſiccatiuam, & proprie teſta furni.

Arſenicum rubeum, vel Auripigmentum rubeum eſt eiuſdem virtutis alterius auripigmenti: eo ꝙ habet virtutem mollificandi.

Alfeep, ideſt Alumen. Hęc medicina eſt maxime ſtypticitatis. et propter hoc denominata eſt in lingua Gręca ab hoc. Et ſunt ipſius multę ſpecies, & omnes ſunt multę groſſitudinis. & quod ſubtilius eſt, eſt illud de Turchia.

Chalcoſcecaumenos, ideſt Aes vſtum, habet intenſum acumẽ cum ſtypticitate, ideo quia lauatur per remotionem partis fumoſę, tunc fiunt medicinę cicatrizatiuę, in corporibus & membris duris non eſt neceſſaria lotio.

Tubel, ideſt Lamina ęris ſubtilis, eſt ſubtilioris ſubſtantię ęre vſto, & propter hoc ipſum in collyriis ponimus: quia habet maiorem abſterſionem & ſiccitatem, quam galla.

Lazacalaap, ideſt Conſolidatura auri, & in Arabico dicitur Cum-
Chryſocola. bar, & ſunt duarum ſpecierum. Vna eſt ipſius venę, vel minerę: & alia fit in mortario ęris, & piſtello ęris cum vrina pueri, tempore caloris, terendo, vel conquaſſando. & illud eſt melius, quod fit in mortario ęris rubei. Et eius virtus eſt diſſolutiua abſque graui mordicatione, & deſiccat. & quod factum eſt, maioris eſt deſiccationis illo, quod eſt ex vena, & minoris mordicationis. & quando comburitur quod eſt ex minera, eſt ſubtilius.

Zimar, ideſt Viride ęris magnum habet acumẽ, & corrodit carnẽ propterea non debemus vti eo niſi in indigentia diminutionis carnis, Sed in vulneribus ſimplicibus non eſt vtendum, eo quia non conſolidat, nec carnem generat.

Hucuſque diximus de mineris compendioſe, Sed deinceps volumus dicere de carne, & eius humiditate.

A

De Lacte, & variis eius operationibus, secundum diuersas eius partes.
Cap. XLIII.

LAc dulce, quod est boni saporis, inquantum est medicina, valet cōtra discursum humorum acutorum mordentium, quia lauando mēbra, & adhęrendo eis, prohibet malorum humorum contagium, sicut facit etiam albumen oui. Et non valet lac in his, quæ diximus, nisi recenter trahatur ex mamillis, si esse potest: ideo quia recipit citius immutationem omnibus aliis rebus ab aere. Similiter permutatur in distemperatis corporibus ex malis humoribus, & acescit, vel caseatur in stomacho frigido, aut fit fumosum in stomacho calido, & replet cerebrum. Sed si corpus est mundum, nihil est conuenientius eo ad restaurādum, quod dissolutum est ex membris radicalibus: & proprie lac mu-
B lierum, secundo lac asinarum, & post lac caprarum. Et ideo est lac magis iuuatiuum omnibus alijs rebus, hecticis. & hoc est, propterea quia est materia similis primę materię, ex qua est humiditas radicalis. & ideo nutrimentum bonum corpori existit. Et melius est illud, quod prope partum, idest post duos menses. Et non habet in se operationem nutriendi, humectandi, & abstergendi: nisi quia est compositum ex diuersis substātijs, hoc est substantia terrestri caseata, & propter hanc stat: et substantia aere, a propter quam humectat, & nutrit: & substātia aque declinante aliquantulum ad subtilitatem, propter quam abstergit naturā, & non solum abstergit, verum etiam laxat ventrem bona laxatione, quia mundificat lauando superfluitates putridas, & apostemata interiora, quę sunt saniosa. & quando extinguitur ferrum cādens mundum ab ęrugine, vel lapides marmorei in ipsum multoties, valet contra fluxum ventris. sed ferrum est melius propter suam stypticitatem. Et in summa omnes species lactis valent ophthalmię oculorum, quę accidit ex reumate calido. & confert etiam apostematibus matricis, & ani, quę generantur ab humoribus calidis mordentibus. Et quando miscemus ipsum
C medicinis mitigatiuis, sicut est medicina, quę recepta est a fornace, vbi effunditur ęs, confert vlceribus cancrosis. Et nocet lac vlcerationi, vel cancerationi oris. Et gargarizatum, & retentum in ore confert, & mitigat dolores ibi existentes, quia dolorem mitigat, & valet passioni amygdalarum, & vuluæ, quia eius substantia est munda ab omni acumine, & mordicatione, & est supremum iuuamentum ei, qui bibit cantharides.

De operationibus Casei.
Cap. XLV.

CAseus vetus est calidus & siccus, propter salem & coagulum. Et multum valet contra dolorem iuncturarum. Et emplastrum ex eo factum mirabilem habet virtutem maturādi apostemata dura.

De virtutibus Butyri. Cap. XLVI.

BVtyrum habet virtutem maturandi. Et quod est coctum habet maiorem virtutem secundum maturitatem, & caliditatem in corporibus duris. & hoc est propter salem, qui ponitur in eo, quando coquitur. Et quod nõ est coctum, plus maturat apostemata, quæ sunt in radicibus aurium, & in locis mollibus. Et quando miscetur cum melle, fit inde lohoc, & confert screatibus existentibus in pectore, & pulmone.

De operationibus Coaguli. Cap. XLVII.

COagulum vniuersaliter ust calidum & siccum, & subtile. Dissoluit sanguine, & pinguedinem, quæ coagulata sunt in stomacho. & bibitum constipat vẽtrem. & debet dari fluxui propter suã proprietatem, cui sunt occulæ suæ causæ, ideo quia hęc proprietas est certificata. si superponatur coagulum calidum super ventrem puerorum, sanat, & potest esse ꝙ hęc operatio fit propterea quia coagulat humores, & indurat.

De operationibus Ouorum. Cap. XLVIII.

QVia locuti sumus de his inquantum sunt cibi, loqni volumus modo de eis, inquantum sunt medicinæ. Et dicimus ꝙ albugo oui gallinæ est magis mitigãs alia re in mordicationibus. Et ideo vtimur ea in doloribus oculorũ, in apostematibus ani, in apostematibus inguinũ. & admiscetur cum medicinis, quæ abscindunt sanguinem, qui superfluit a panniculis cerebri. Et vitellum est substantiæ albuginis simile. Et ideo facimus ex toto ouo medicinam, postquam admiscetur oleum rosatum ad medicationem rerum supradictarum, & maxime in medicatione membrorum neruosorum. & musculorum, sicut cubitorum, & iuncturarũ, digitorum manuum, & pedum, & apstoematum auriũ. Et Noui ponunt in hac medicatione vitellum sine albugine, quia non intendunt mitigare dolorem, nisi cum aliquantula maturatione. Et oleum vitelli est supremum iuuamen super pinguedinem anseris, & gallinę in mitigatione dolorum neruorum, & similium. Et quando coquitur ouum secundum sui totalitatem, confert multum contra materias putridas, quę discurrunt ad stomachum, & ad intestina. Et si coquitur ouum cum alijs medicinis constrictiuis ventris, multum fortificat eas. Et ouũ positum super locum combustum ab aqua feruenti, multũ valet. Et oua recentia cocta in aqua valent asperitati pectoris, & pulmonis. Et cortex oui tritus, & combustus subtiliter puluerizatus, & supersparsus valet contra albuginem oculi.

A

De Felibus. Cap. XLIX.

OMnia fella calida sunt & sicca: & eorum magnitudo sequitur calorem, & siccitatem. & eorum paucitas sequitur bonam temperatiam, & longitudinem vitę. Et ponuntur in collyriis, quę faciunt abstersionem, & proprie volucrum fella. Et est necesse eligere fella animalium, quę nõ sunt infirma, & fella marium. & quod plus quęritur in medicinis, est fel galli veteris.

De Vrinis. Cap. L.

VRinę omnes habent acumen burachium cum abstersione, & ideo soluunt sordicies antiquas.

B

De proprietatibus Stercorum. Cap. LI.

STercus album canis habet proprietatem in synanchia. Stercus muris intrat in suppositorijs, quæ mouent ventrem puerorum. Stercus bouinum confert hydropicis in modum emplastri. Stercus gallinaceum valet ad suffocationem, quę prouenit a malis fungis comestis, ideo quia facit eos euomi, & debet propinari distemperatum cum aceto & aqua. Stercus lupi valet & confert passioni collicę bibitum, aut emplastrum, vel suspensum testiculis.

Stercus columbinum valet frigidis passionibus membrorũ, sicut podagrę, & dolori hemicranio, & dolori oui, & dolori laterum, & hypochondriorum, & spatularum, & iuncturarum.

C

De carne Tyri. Cap. LII.

TEstificatur Gal. & alij, ꝙ caro tyri curat lepram, & ideo ponitur in theriaca. Et prima virtus istius carnis est calefacere, & desiccare. & curat hanc ęgritudinem, propterea quia pellit hanc materiam venenosam ad cutem corporis, & propterea bibentes cadũt in passionem tyrię, hoc est excoriationem cutis primo, postea solidantur.

De Pinguedine. Cap. LIII.

QVod manifestius in ipsa est calor cum multa humiditate, quamuis diuersificetur secundum diuersitatem animalium. Et calidior & siccior est pinguedo leonis. Et post illã in siccitate est pingue-

do bouis. Et pinguedo vituli est temperata. Et pinguedo capræ bona est, & humidior bouina. Et pinguedo anseris, & gallinæ est subtilior aliis pinguedinibus: propterea magis mitigatiua.

De Medulis. Cap. LIIII.

OMnes habens virtutem mollificandi, & dissoluendi duriciem lapideam, quæ fit in membris duris. & melior omnibus est medulla ossis azal: & post illam medulla vituli.

De proprietatibus plurium aliarum Medicinarum. Cap. LV.

BRodium gallorum veterum ventrē laxat: & brodium iuuenis galline temperat complexionem.

Cancri vsti valēt morsui rabidi canis propter eorū proprietat.

Vsus carnium passerum frangit lapidem.

Spuma marina habet virtutem abstersiuam, & mundificatiuam, cum qualitate calida.

Istę sunt medicinę testificate a Galen, dicente ꝙ expertus fuit ipsarum virtutes. Sed inueniuntur manifestę alię medicinę apud Medicos, quæ non sunt testificatę a Galen. sicut sunt mirabolanorum, quinta species: vt sunt citrini, chebuli, indi, belirici, & emblici. Eorum primę virtutes sunt frigidę in primo gradu, & siceę in tertio, quia compositi sunt ex substantia terrestri frigida, & subiecta terrestri adusta. Sed plus attinent terrestreitati & adustioni, ꝙ̄ terrestreitati & frigiditati. & significat hoc stypticitas, quam habent cum amaritudine. Proprietates Kebalorum est purgare melancholiā suauiter, & desiccare phlegma sui qualitate, & sunt in principio medicinarum, quę purgant hos humores. Et talis proprietas est indorum. sed dicitur ꝙ sunt magis proprii in purgādo melancholiam adustam. & propterea ponuntur in passionibus capitis, quæ veniunt a stomacho. & ideo quando propinantur vsu longo, bonificant sensus, & clarificant cogitationem, & tardant canitiem. Et proprietas citrinorum est purgare choleram suauiter. Et dosis vniuscuiusque subiectę illorum est. a. ʒ. iiij. vsque ad. vj. & in decoctionibus a. vij. vsque ad. x. Et Medici miscent eos cum cassia fistula, & turbith sed nesciunt modum medendi, sed dicitur ꝙ belirici suauiter purgant cholerā: sed non dicitur ab aliquo ꝙ purgent emblici. Sed verum est ꝙ confortant appetitum, & sedant consuetudinem sputi, & valent vomitui. et bonificāt mentem, & curant hęmorrhoidas, & auferunt sitim, & augmentāt coitum. ergo videtur ꝙ habeant aliquantulam humiditatem.

Myrabolani fœminini gñis.

Cheisir, idest Absintium minus, vel absinthiolum. Hoc est de genere virtutis absinthij, & est compositum ex substantia styptica, & amara, valet in febribus post digestionem factam, sicut valet absinthium.

Anacardium.

Balador, idest Anaca rdi, calidi sunt in fine quarti gradus, & sicci in fine tertij. Et valent cōtra epilepsiam, & apoplexiam, restaurat virtu-

A tem conseruatiuam, & memoratiuam cerebri, etiam quando prostratę sunt propter multam humiditatē.

Behnlum, ideſt Behen, calidum eſt & humidum. ſtomachum calefacit, & inſtrumenta ſpermatis temperat, & fortificat virtutem concupiſcibilē coitus, & p̄ſtat ſperma, & valet contra humores malēcbolicos. Glans vnguentaria.

Terregebim, ideſt Manna, eſt ex ſpeciebus antiquę mannę, quę prouenit a partibus ſuperioribus Syrię, vel Indię. Et eſt ſimilis zucchato in ſuis virtutibus. calida & humida in primo gradu. Et eius proprietas eſt purgare ſuauiter choleram, & eſt debilior aliis purgatiuis. ideo datur in paſsionibus calidis, antequam etiam appareāt ſigna digeſtionis. Terreniabin. Trungibin.

Tamarindi frigidi ſunt in tertio, & ſicci in ſecundo gradu, quia compoſiti ſunt ex ſubſtantia aquea mixta cum aliquantulo calore, & tanto, ꝙ ſubtiliat partem aqueam, & eſt ſicut inſtrumentum, vt ipſam petrare faciat, propterea ſunt in fine acetoſitatis. Purgant ſuauiter choleram. Doſis eius eſt a.3.x. vſque ad. xv. & idcirco quia habent aliquātulum ſtypticitatis, valent ſtomacho cholerico.

Geozhoa, ideſt Nux muſcata, calida eſt & ſicca in ſecundo gradu. mundificat ſtomachum ab humoribus putridis, & fortificat ipſum, &

B valet contra frigiditatem hepatis, & ſplenis.

Lapis de Becahant eſt valde manifeſti iuuamenti omnibus ſpeciebus venenorum, & proprie morſui ſcorpionis. Et eius doſis eſt quarta pars aurei vnius.

Lapis de zaduargar confert omni fluxui ſanguinis, vndecunque procedat, & quandocunque propinatur venenatis ad bibendum, antequam venenum veniat ad cor, liberat. Et eius doſis eſt hexagium vnum.

Smaragdus dicitur ꝙ valet cōtra omnia venena, et ſpecialiter contra venenum ſerpentum. Et eius doſis eſt pondus nomen granorum ordei, tritum ſuper lapidem, & mixtum cum lacte amygdalino, & aqua violarum, & medico aceto. Et ſcias ꝙ illis, qui biberint in principio, ſuꝑueniunt multa mala accidentia, non minora accidentibus veneni. ſed ſubito ſanabuntur poſtea, taliter ꝙ in eis non remanebit aliqua debilitas, nec aliqua dyſcraſia. Et abſcindi fluxum antiquum, cuius cauſa eſt occulta. Et non facit tunc tam fortia accidentia, ſicut facit venenatis. & etiam ſuſpenſum ſupra ſtomachum valet.

Lapis bacthic, ideſt Cornelia, temperatus eſt. abſcindit ſanguinem

C mēſtruum, & facit redire dentes ad propria loca in ore retentus. & hoc totum eſt a proprietate.

Margaritę frigidę ſunt, & ſiccę, & valent multum contra paſsionem cordis, remouēt triſtitiā, & rectificant viſum impeditū ꝑꝑ humiditatem.

Chiarzabar, ideſt Chaſsia fiſtula, vel Charabe de India, purgat choleram aduſtam, extinguit acumen ſanguinis, diſſoluit aprętiata, & ſperma purgat ſuauiter, ſicut tamarindi, aut parum fortius. Doſis eius eſt, ſicut de tamarindis.

Auis, quæ dicitur in Arabico Canabir, & eſt Alauda capelluta, quādo coquitur, & comeditur continue. confert paſsioni colicæ.

Vermis nominatus Bratim, & quidam nomināt Tartama, piſtatus, & poſitus neruo inciſo, confert illi mirabili iuuamento.

De rebus Marinis.
Cap. LVI.

DE rebus naſcentibus in mari, quarum iuuamenta ſunt manifeſta, ſunt hęc, ſcilicet Camphora Indica, quę in Arabico nominatur Colſor algent. Calefacit & deſicat in ſecundo gradu, & conſolidat vulnera ignita.

Caphura.

Spongia marina. In ea inuenitur virtus deſiccatiua: & ipſa eſt medicina bona humiditatibus exterius extractis.

Benlenizan, ideſt Belenzan, vel Petrozam, calidum eſt & ſiccum in ſecundo gradu. Valet ſtomaco humido, aromatizat odorem oris, confortat digeſtionem, fortificat neruos, ingerit coitum.

Lapis de Bezedat, quando de ipſo fit collyrium, confortat viſum, & cõſeruat ipſum, & remouet offuſcationẽ, vel tenebroſitatẽ oculorum.

Caniabar calidum eſt in ſecundo gradu, & ſiccum in primo. Abſterſiuum exiſtit, & reſoluit groſſas ventoſitates, & confert morſui animalium venenoſorum, & eius proprietas eſt reſoluere ventoſitates matricis, & abſcindit vomitum, & folia ipſius aromatica exiſtunt, & ponitur loco * dedarſeni.

* darſeni.

Sebeſten calidũ eſt in primo gradu, & humidum in ſecundo. Purgat ſuauiter ſuperfluitates cholericas, & mitigat acumen ſanguinis, lenit aſperitatem pulmonis, confert ſtricturæ anhelitus, & quando coquitur, donec inſpiſſetur, & ex aqua decoctionis fiat embrocatio ſuper tyneam & alopeciam, facit naſci pilos.

Sarudotes calidum & ſiccum eſt in ſecundo gradu. Recepto fumo ſuo diſſoluit ſuperfluitates cerebri, & valet contra reumata frigida, appoſitum ſuper ophthalmiam, oculum abſtergit mirabili abſterſione. & valet contra dolorẽ dentiũ, & contra corroſionẽ gingiuarũ.

Sene calidum eſt & ſiccum in ſecundo gradu. Eius virtus eſt purgatiua: purgat enim humores aduſtos, & etiam humidos ſuauiter, & non eſt potens trahere humorss viſcoſos. Et eius virtus eſt propinqua virtuti agarici, hoc eſt in attractione. ſed agaricum habet proprietatem trahendi humores groſſos, & ſene humores aduſtos. Doſis eius eſt a.3. vſque ad.ij. in decoctione a.v. vſque ad ſeptem.

Senna.

Scealmeſe, ideſt Gallia muſcata, calida eſt & ſicca, ſtyptica, & confortat membra, & ſtringit ventrem, & curat vomitum.

Secacul, ideſt Eringium, calidum eſt & hnmidum, auget ſperma, & prouocat coitum.

Sandala, Quod eſt frigidioris complexionis omnium ſpecierum eſt rubeum, eo ꝙ frigidum eſt in tertio gradu, & ſiccum in ſecundo, ſed maioris aromaticitatis eſt citrinum, & eſt frigidum in ſecundo gradu, & ſiccum in primo, & confert bibitum magnę caliditati, & cardiacę calidę, & prodeſt emplaſtratum ſtomacho calieo, & apatibus calidis.

Santala.

Tabaſis, ideſt ſpodium, carbo eſt nodorum arundinum aduſtarum Indiæ. Frigidum eſt & ſiccum in tertio gradu. & eius proprietas eſt remouere caliditatem, & inflammationem cholerę, & confortat ſtomachum, & confert cardiacę calidę.

Lignum aloes calidum eſt & ſiccum in ſecundo gradu. Gal. dixit in libris expertis, ꝙ habet virtutem darſenicam, ſed aliquantulum plus, quia habet proprietatem exiccandi humiditatem ſtomachi, & propter amaritudinem, & ſtypticitatem cum ipſius magna aromaticitate. Valet ſuper omnes medicinas alias membris principalibus, & remouet triſtitiam, & cardiacam humidam, & valet contra omnia venena, & ꝙ confortat omnes virtutes. valet contra omnia reumata frigida.

Ambra eſt vna ex ſpeciebus cãphorę, quę oritur in fontibus maris, & natat ſuper aquam maris & melior omnium eſt illia, quę in Arab

Ambarum.

A eo dicitur Ascap. Calida est & sicca in secundo gradu confortat cerebrum, stomachum, & cor, & omnes sensus. valet senibus, & infrigidatis. valet contra ventositatem intestinorum. superposita neruis eos fortificat. resistit magnæ pestilentię aeris bibita, & etiam odorata. Ambar, Ampar.

Iuiubæ, & in Arabico nominatur Auep. Hanc medicinam nominat Gale. tamen de ea nullam sciuit proprietatem. sed Medici de Baldac dicunt ꝙ reprimunt acuitatem sanguinis, & cholere, & conferunt asperitati pectoris, & pulmonis a totam substantia. Complexio ipsarum est frigida in primo, & humida in secundo: & propter hoc reprimunt acuitatem.

Cauffer: Eius virtus est virtus sandalorum: excepto ꝙ quando de eo potatur ab uno aureo vsque ad ij. laxat.

Gariofili calidi sunt & sicci in secundo gradu, & atingunt tertium. Et isti confortant omnia membra principalia. valent contra passiones frigidas, & constipant ventrem. Et dicit Gal. ꝙ eorum proprietas est confortare virtutem digestiuam. Caryophylla.

Halhabat, idest Basilicum gariofilatum, calidum est & siccum in secundo gradu: Aperit oppilationem cerebri. valet contra cardiacam B humidam, & contra melancholiam, & contra hæmorrhoidas.

Cardamomum calidum est & siccum in secundo gradu. Valet contra oppilationes hepatis, contra lapides renum, & lassitudinem membrorum, & contra frigidos dolores. & conforat stomachum multum, & remouet syncopam, & vomitum, quando bibitur cum vino malorum granatorum.

Camphora frigida est & sicca in tertio gradu, & est subtilis substantię, & resistit putrefactioni, quæ fit ex materia calida. stringit fluxum cholericum, priuat coitum potenter, lędit stomachum non calidum multum. Caphura.

Lacca calida est & sicca in principio secundi gradus. Valde est manifestum ipsius iuuamentum in confortatione hepatis, & in apertione suarum oppilationum. & valet contra dolorem renum, & vesicę, & augmentat coitum. Dosis eius est. ʒ. 5. usque ad. ʒ. i.

Muscus calidus est & siccus in fine secundi gradus. Mirabilem habet proprietatem in confortando cor. & valet contra surditatem aurium, & stupefactionem corporis, & contra omnes ęgritudines syncopes. & confert grossæ ventositati intestinorum, & suffocationi matricis, & contra melancholiam, & auget coitum.

Linzehalafor, idest lingua auis, confert cordiacæ, & mouet coitum.

Gesemini, idest Viola vltramarina, calida est & sicca in fine secũdi. Prodest senibus, & refrigeratis. valet contra dolorem capitis, qui fit ex humoribus frigidis & grossis.

De modo compositionis Medicinarum. Primum autem de compositionis necessitatibus. Cap. LVII.

HVcusq; locuti sumus breuiter de cibis, & medicinis simpł̃r manifestis: deiceps volumus narrare modos cõpositionis. Et dicimus ꝙ necessitas, quæ nos inducit ad cõpositionẽ medicinarũ simpliciũ, prouenit a tribus rebus. Vna est, quia multotiẽs non inueniũtur in vna medicina simplici * oĩa, quę nobis sunt necessaria a virtutibus, ꝓp quas cõpletur * medicina, aut conseruatio. Secunda est, quia quãuis* nõ inueniremus ipsam, forte non indigemus ea sc̃dum eandem virtutẽ, sed secũ

Necessitas cõpõnis medicinarum triplex.
* a.l. omnes virtutes requisite ad perfectã curationẽ aut conseruationem.
* a.l. nos.

dum plus aut minus. Tertia est, quia erunt in illa simplici virtu[te]s quæ* non sunt nobis necessariæ secundum intentionem nostram, n[eque] per medicinam, neque per conseruationem, vel forte erunt virtutes, que non intrant aliquam medicinam, vel conseruationem.

*a.l. requisite curationē
a.l. Quibus nō [in]di gemus ad po[ssi]bilē curationē.

Prima istarum trium consyderanda est in illis locis, qui non poss[unt] curari nisi qualitatibus contrarijs, vel diuersis, & hoc accidit, aut pr[o]pter diuersitatem causæ ab ægritudine: aut propter diuersitatem [natu]ræ ægritudinis ab accidente * aut propter diuersitatem ægritud[inum] inter se, aut propter diuersitatem complexionis causarum * com[posi]tarum aut propter * diuersitatem ægritudinis a natura membri, prop[ter] suam complexionem, aut propter suum principatum, aut propter [su]* locum, aut propter suam colligentiam.

* Adde affectis.
*add cū fuerint contraria.
*a.l. cū fuerint compositę.
a.l. naturā mor bi & mēbri.
* a.l. situm.
* a.l. cōsensum.

Exemplum diuersitatis causę ab ęgritudine est, sicut febris p[u]tr[ida] ex humoribus grossis, quia illa ex parte malę qualitatis calidę &... indiget medicina infrigidatiua & humectatiua: & ex parte hum[oris] putridi grossi indiget re subtiliante, vt exiccet, & maturet. Et in eodem genere *ingreditur repercussio, & dissolutio, quę necessaria tempore augmenti in apostematibus. & propterea indiget Med[icus] in talibus locis, vt sciat vti istis medicinis mixtis, & repercussiui[s &] resolutiuis.

Et cadit dubium in operationibus medicinarum compositarum [ex] diuersis virtutibus, hoc est quomodo possunt * inueniri istę duę op[era]tiones contrarię simul in corpore humano. Quia si istę virtutes [sunt] in eis ęquales, tunc non vincet vna alteram, sed æqualiter erunt [tem]peratę, & non facient actionem quęsitam in corpore humano, & si... erit fortior altera, fortior faciet actionem, & actio illi debet attri[bui] & alia erit frustra.*

Priæ necessitatis modus prius Dubium.
* a.l. hre istas duas opationes contrarias.
a.l. imbecillioris nullus pcipietur actus.
* a.l. hoc.
a.l. resolutiuā.

Et hoc dubium non senserunt Medici nisi in secundis virtutib[us] non in primis. quia ipsi opinantur ꝙ si misceatur. 3. i. chamęmillę... 3. i. rosarum, ꝙ medicina, quæ erit composita ex his, erit temperat[a in] primis qualitatibus: & cum * eo toto opinantur ꝙ habeant virtu[tem] repercussiuam, & dissolutiuam.

Et non opinantur verum, quia necesse est vt virtutes ambarum fi[ant] vna, sicut dictum est. quia si diceretur, ꝙ medicina esset tempe[rata] in primis qualitatibus, hoc est, quia facit in corpore vnum cal[orem] temperatum, qui erit medius inter calorem & frigiditatem primi ... dus, similiter debet intelligi in secundis virtutibus, hoc est vt in... chamemillæ, &. 3, i, rosarum * habeant virtutem vnam mediam i[nter] repercussionem, & dissolutionem.

*a.l. pducāt repulsionē & resolutiones mediā inter resolutionis camemillę & repercussionē rosarum

Et non errauerunt in hoc Medici, nisi quia non posuerunt gra... secundis virtutibus, quia si fecissent, tunc sciuissent quę esset tempe[ra]ta, & non temperata.

Et debes scire ꝙ operatio, quam medicina habet composita, ... vnum in commixtione artificiali, sicut in commixtione naturali, & ... est plura, ita vt sit tibi necesse dicere, quando quæsitum fuerit a te, q[uo] modo facit vna medicina duas operationes contrarias in vno subiec[to]. Respondeas ꝙ hæc res est sicut sensus & * sensata eorum, qui pati[un]tur a duobus contrarijs simul in eodem subiecto. verbi gratia, sicut ... prehendimus album & nigrum simul & semel in humiditate cryst[alli]na, & sicut sentimus calidum & frigidum simul & semel * ex co[m]mixtione aquę feruentis, & frigidę, sicut dicit Gal. Quia hoc non ... sufficiens in solutione huius dubij nobis ponentibus ꝙ medicinę co[m]...

a.l. sensibilia
a.l. si contingat vt pars nr̄i corporis partī frigida partum calida aqūa abluantur.

A posite habent duas operationes, quarum vna esset opposita alteri. quia hoc non accidit virtutibus sensibilibus cum sensatis, nisi propterea quia non sunt materiales permutabiles, alterabiles, passibiles in seipsis a sensatis passione manifesta, ✳ eo ꝙ istę non sunt coniunctæ cum materia forti coniunctione. Et causa huius redditur in alia scientia nobiliori ista (hoc est in tertio de Anima.)

Sed passiones, quas recipit corpus a medicinis, sunt necessario passiones materiales, permutabiles in seipsis permutatione manifesta. Et ideo non est conueniens, vt inueniantur eorum contraria simul & semel in istis, vno tempore, in vno subiecto, sicut inueniuntur in sensibus & sensatis. Sed si debet dari exemplum propter aliquam similitudinem non multum propinquam, non debet dari nisi secundum ꝙ inuenitur medium inter extremitates. hoc est secundum ꝙ inuenitur album & nigrum in colore citrino. Et si aliter diceretur, vnum vinceret alterũ necessario, si duo essent, aut dominans faceret suam operationem, & ei attribueretur. Et quidã dicunt ꝙ natura cognoscit, & trahit ad se illam partem, quæ est in eis magis necessaria. Scias tamen ꝙ impossibile est
B trahere quod inueniri nõ potest, & forte hoc secretum eidem in somnio fuit reuelatum. & ideo non sum ille, qui cum eis litigare velim.

Deinceps volumus reuerti ad illud, a quo separati fuimus, vt demus exemplum membrorum diuisionis, quã præmisimus. a Et dicamus ꝙ exemplum diuersitatis ęgritudinis ab accidente est, sicut febris acuta cum syncope, quia putrida indiget euacuatione, & refrigeratione, & syncope indiget e conuerso.

b Exemplum diuersitatis ęgritudinum est sicut febris diuersarum specierum & diuersarum materiarum, & diuersorum locorum, sicut febris quę dicitur hemitritęus, quia est cõposita ex cholera & phlegmate.

✳ Causa harum est, quando sunt composita in vna & eadem ęgritudine, sicut sunt ęgritudines, quę fiunt ex pluribus humoribus. & ideo necesse fuit componere medicinam ex rebus, quæ respondeant pluribus humoribus, & hęc fuit prima necessitas compositionis medicinarum compositarum purgantium alijs duabus, videlicet compositarum causarum, & accidentium cum ægritudinibus. Et huic membro diuisionis correspondet compositio theriacę, quia intentio in illa fuit curare multas ęgritudines, & pręseruare ab eis. & ideo fuit composita ex medicinis, quæ habent multas virtutes ✳ ramificatas diuersas, & vt a multis partibus possent vincere venenum.

Exemplum necessitatis compositionis propter diuersitatem naturæ ęgritudinis, & naturę membri propter suam complexionem, est, sicut stomachus hecticus. quia a parte, qua est ⁎ febris hectica, ĩdiget frigiditate & humiditate, & a parte, qua est stomachus, indiget caliditate & siccitate. Et est simile in tussi, quę fit ex materia viscosa* in fistulis pulmonis. quia a parte, quæ est materia grossa & viscosa, indiget subtiliatiuis, & incisiuis, & a parte, qua est pulmo, indiget rebus lenitiuis.

Exemplum necessitatis compositionis medicinarum propter diuersitatem naturæ ęgritudinis a membro propter principalitatem membri est, ✳ sicut ægritudo calida, quę fit in aliquo mẽbro principali, sicut in cerebro, ꝙ necesse est vt nõ multiplicemus multum medicinas frigidas, ideo vt non extinguamus calorẽ naturalẽ, & vt non priuetur a sensibus, & motibus, Et propterea est necesse miscere cum illis medicinis res, quę ad aromaticitatem sint declinantes, & ad calorem, & confortent. ⁎ Et in passione frigida, quę accidit hepati, necesse est euacuare:

In medicina cõposita non sunt virtutes contrarie, sicut est virtus media.

Gal.3.de Tẽp. ca.4. et Serap. in practi, ca.5.

Vide.3.de Sĩp. medici. & .1.de Locis affectis. cap.2. & prima quarti tract. 4. ca. 19. ĩpugnationẽ huius opinionis, quę fuit prius Alexãdri.

a Secundus modus.

b Tertius modus.

Quar. modus.

a.l. alias. n. de necessitate resistent inter se si fuerint ęqualia & prędominãs aget actionem suam.

Hoc totũ nõ reperitur ĩ alijs exẽplaribus.

*a.l. exẽplũ necessarias huius in cõpositione causarum.

a.l. varias.

a.l. laborat febre.

a.l. inheret aspere arterie.

Adde q̃ q̃dẽ nõ fiũt nisi p ea q̃ ex asperatur.

a.l. totũ nõ repiã ĩ alijs codicibus.

a.l. ĩ apostemate hepatis ad vigorẽ p actũ.

Quinti modi prima pars.

ſicut declaratum eſt in libro Ingenij ſanitatis, & poſsibile eſt vt ſit contrarium, eo ꝙ ſicut eſt nobis neceſſe cognoſcere virtutes medicinarum neceſſariarum tempore neceſsitatis, eodem modo indigemus cognoſcere modum compoſitionis. & ſi non eſt poſsibile nobis medicinari, niſi veniamus ad partem Ingenij ſanitatis, ergo incipiamus hoc ſcire primo a libro Ingenij ſanitatis, poſt quam ibi declaratum eſt.

Quinti modi ſecunda pars.

*a.l. medicamine aſtrictiuo & hoc redit ad illud ꝙ ſe tenet ex parte uarietatis naturę morbi ac membri naturę.

Et quia hucuſq; exiuimus ab intẽtione noſtra, redeamus nunc ad ſam, & dicamus ꝙ quãdo apa eſt in mẽbro principali & maximi iuuamenti, neceſſe eſt vt ſuę medicinę miſceamus q̃ fortificent virtutẽ & ſubſtantiã ipſius, * & caueamus ne virtutes ſuæ diſſoluãtur, ſicut ſunt ſandali, & roſę. Et ſimiliter quando erit membrum maximi iuuamenti tunc neceſſe eſt nobis conſeruare ipſum cum medicina ſtyptica.

Quinti modi tertia pars.

* a.l. poſitum

* a l. diſtantiam ſi nõ legitur in alijs traductionibus.

Et exemplum* neceſsitatis propter locum membri eſt, quando volumus ꝙ medicina ſtyptica uadat ad profunditatẽ corporis debemus admiſcere rẽ, quę habeat ſubtilem ſubſtantiã, ꝓpter * longitudinẽ loci, ad hoc, ꝙ ſit vehiculũ ſtypticitatis, quãuis ſit contra quę ſitũ n[…] in aliquo, Sicut admiſcemus cantharides in medicinis veſicę, & [...] in medicinis cordis calidis. Et ſimili modo nos miſcemus cerã in em[plaſ]tris, propterea vt ſit materia faciens ea melius applicari membro.

* Adde qđ eſt cerebrum.

Sed exemplum neceſsitatis compoſitionis medicinarum ex pa[rte] colligantię eſt, ſicut ęgritudo calida, quę fit in ore ſtomachi, quia [...] non debemus multiplicare medicinas frigidas, eo ꝙ communicat membro frigido. *

Quinti modi quarta pars.

Iſta ſunt quinque membra neceſsitatis compoſitionis, propter [...] componantur medicinę, quę ſunt ex diuerſis virtutibus, quando non inuenimus in vna ſimplici, quo ex virtutibus indigemus.

Scda cõpõnis medicinarũ neceſsitatis.

Sed ſecunda particula neceſsitatis compoſitionis eſt, quia aliquando nos inuenimus vnam ſimplicem medicinam, quę habet fortiorem virtutem, aut debeliorem eo, quod quęrimus.

* a.l. quibus.

* Adde, aliqñ.

* a.l. nos admiſcere cũ eo aliđ medicamen.

Et hæc particula diuiditur in plura membra. Vnum eſt, quia * e[st] [no]bis neceſſaria * vna ex primis operationibus medicinę, & hęc ſimp[lex] quidem habet plus, aut minus, quam quęramus. quare tunc neceſſe eſt *nobis habere aliam in medicinam, vt debilitemus ſuam operationem aut vt eam fortificemus.

Et ſi vis eam debilitare, hoc fit duobus modis. Vnus eſt, vt miſceamus cum forti medicina aliam, quę ſit contraria ſuę virtuti. verbi gratia, quando habemus vnam medicinam, quæ ſit calida in tertio gradu & non indigemus niſi ea quę ſit calida in ſecundo, miſcebimus cum illam, quę ſit frigida in primo.

Alter modus debilitandi eſt, vt miſceamus cum forti medicina quę non ſit contraria in qualitatibus & virtutibus, ſed ſimilis in virtutibus, ſed * minus habeat altera ex eis. v. g. ſi habuerimus medicinam calidam in tertio gradu, & nos velimus declinare ab illo, miſcebimus cũ ea vnã, quę ſit calida in primo gradu ſolũ, & habeat pręparationem quã dicimus, vt debilitetur medicina cum ſuo ſimili in qualitate, & ſit minoris virtutis probat Gal, per cõmixtionem aquę tepidę cũ aqua bullienti, quia neceſſario videmus feruentis calorem declinare.

*a.l. ſed eius vis ſit imbecillior potentia illius primi.

Contra Gal.

Et hoc eſt contradicendum. quia ſi videmus ꝙ homo habeat ęgritudinem calidam in quarto gradu, vel etiam in tertio, & dederimus [ei] calidam in ſecundo gradu, multoties lędet ipſum, * Et propterea [...] Gal, debent refragari ex dieta tali minus calida, vt ſupra, Dicas ſi

A derimus mel habenti causam, nonne lędetur incontinenti magna lęsione? Et similiter si quis haberet magnam lęsionē frigidissimā in capite, si tu inungas ipsum oleo rosato, nonne multū lędet? Et qui sustinent Gal. prouideant super hoc. Sed dicimus, ꝙ si ita est, sicut dicit Gal. erit per viam. quia medicina, quam dicimus calidiorem esse, est illa, quę habet maiorē cōparationē caloris ad frigiditatem, quā illa, quę est minus calida, ergo erit frigiditas in ambabus per contrarium, hoc est, quia in calidiori erit frigiditas minoris comparationis, & in frigidiori erit maioris cōparationis. v. g. quia cōparatio caloris ad frigus in. 3. i. piperis est maior quā in. 3. spicę. & si in. 3. i. piperis sint. v. partes caliditatis, & vna frigiditatis: & in. 3. i. spice sint duę partes caliditatis, & vna frigiditatis mixtis. ij. 3. simul erit cōparatio caliditatis ad frigiditatem in hoc mixto * maior, quā esset in pipere solo. & quando eris bene speculatus in hoc, videbis hoc fieri per hanc viam. Et istæ partes medicinę, quas diximus calidas aut frigidas, quamuis non sint in actu, non nocēt in hoc documēto, quia sunt quasi medię inter illā rem, quę est inter actū & potentiā. Et ideo est possibile in multis corporibus cōsimilibus, vt *dissoluantur artificialiter partes, ex quibus cōponuntur, sicut * est lac.

*a.l. minor.

* a.l. possint segregari.

* a.l. sicut in lactę est perspicuum.

B Et fortificatur hęc opinio, eo ꝙ medicina, quę habet plures partes calidas in se sine dubio est pręparata vt inflāmetur a calore naturali, plus quā medicina, quæ tantum non habet. Sed accidit aliquibus corporibus, propter fortitudinem caloris illorum, & propter pręparationem corporum ipsorum, vt conuertant omnia, quę eis adueniunt, ad substantiam igneam, etiā si esset minoris caliditatis quam ista. & potest esse ꝙ hęc est occasio lęsionis mellis in causa, & quomodo non debet hoc facere? quia videmus ꝙ aqua etiam cucumerum conuertitur in his febribus ad choleram.* Iste est modus debilitandi virtutes medicinarum per comparationem.

* a.l. hoc ordine procedendū est in ipsis medicamnibus.

Sed quādo volumus fortificare, non fiet hoc nisi vna via, hoc est *vt misceatur cum ea medicina suę speciei, & sit fortior ea. & adhuc loquemur de his.

*a.l. admisceatur illi medicamini imbecilliori, aliud medicamen vehementius illo eiusdem generis.

Et de rebus, quę intrant in secunda particula partium primarū sunt, quando volumus similiter fortificare secundas virtutes, & tertias medicinarum simplicium, aut debilitare, Et hoc etiā fit duobus modis. Vnus est, vt misceatur cum forti medicina vna, quę habeat contrariam virtutem. verbi gratia, quando habebimus medicinam aperitiuam, & incisiuam in tertio gradu, & volumus declinare ab illo, miscebimus cum ista medicinam oppilatiuam ingrossatiuam in primo gradu: & tunc redibit prime ad aperiendum in secundo gradu.

C Alter modus est, vt misceamus cū ea *similem, sed minoris virtutis, quia etiam ex ea deueniet primę diminutio actionis, sicut dictum est in primis qualitatibus. quia comparatio oppilationis ad subtilitatē in hoc est maior quam in prima. Sed secunda via fortificandi virtutes secundas & tertias est, vt misceatur cum ea similis, & sit fortior.

* a.l. medicamen aliud quod minus aperiat.

Et quidā dicunt ꝙ virtutes secundę & tertię fortifiantur miscendo medicinam cū medicina alia simili in eodē gradu, ita vt nō sit fortior, & dicunt ꝙ experientia testificatur, ꝙ duæ medicinæ ęquales in virtute coniunctę habebunt fortiorē operationē, quam vna illarum singularis & per se, & hoc accidit, quando erit q̄titas vnius ęqualis quātitati alterius. Et potest esse ꝙ causa huius est, ideo quia hę duę medicinæ coniunctę, quamuis videatur ab eis vt sint ęquales in virtutibus secundis & tertijs, non potest esse vt sint ęquales penitus veraciter, nisi

* a.l.larga coniectura.

*a.l.quare difficile ipse necessariȩ poterunt ea transmutare pp ıplicationē substātiarū illorum.

* a.l.tpa. adde a natura.

* adde rerū est censendum eas ñ ēe oīno easdē sed fere easdē, sed sensum hoc fugit cū singula na seorsum captātur sed ī cōpositione satis apparet.

* largo arbitrio, eo quia impossibile est vt non diuersificentur in sub-
lirate substantiȩ & groslitie, & spissitudine & raritate, & simil[...]
* ergo nec erit difficile eas inæqualiter permutare propter in[...]
earum substantiarū, quia * ipsa, in quibus recipient permutationem, [...]
erunt ȩqualia. Et propterea manifestabitur permutatio earum corp[...]
plus quam manifestetur permutatio corpori in eis: hoc est, quia corp[...]
erit ab eis magis permutatum. & idcirco istud, quod tradat permu[...]
exire a corpore, retinet illud, quod est velox exeundum, vnde fo[...]
operātur in corpore. & per hanc viam potest esse, ꝙ similia adi[...]
fortificantur. & similiter dicimus in primis virtutibus.

Et propterea vides ꝙ Antiqui ponunt in eorum confectionibus [...]
dicinas ȩquales omnibus virtutibus tribus.

* Isti duo sunt modi primarum partium fuerunt quȩ causȩ comp[...]
nis. Et in secunda particula ingreditur adhuc alia res, hoc est, qu[...]
test esse vt non indigemus omnibus virtutibus medicinȩ numer[...]
quibusdam. & hoc est duobus modis. Vnus est, quia non indige[...]
omnibus qualitatibus primis medicinȩ nisi vna verbi gratia [...]
mus vnam medicinam calidam & humidam simplicem, & no[...]
mus ea nisi propter humiditatem, quare tunc debemus miscere [...]
medicinam frigidam & humidam, tamen necesse vt sit frig[...]
ȩqualis in comparatione caloris alterius, ad hoc vt sint temperate [...]
liditate & frigiditate, & humiditas sola dominentur. & sic debem[...]
ligere vnamquanque istarum qualitatum.

Alter est, vt ponamus ꝙ indigeamus ex vna medicina secundis [...]
tutibus, aut tertiis, & non primis. verbi gratia sicut necessarium e[...]
men apij in febribus, quȩ fiunt propter oppilationem, solum vt aper[...]
tur opilationes, & vt subtilientur humores grossi, & prouocetur [...]
& non est necessarius suus calor, nec sua siccitas, quare tunc cum [...]
bemus miscere rem frigidam & humidam, quȩ remittat suum cal[...]
& suam siccitatem, * semper considerando, vt secunda virtus ip[...]
resistat secundȩ virtuti primȩ, qua indigemus, hoc est apertione, [...]
gratia, si necesse est nobis miscere nenufar cum semine apij, aut [...]
simile, debemus ponere loco nenufaris semen melonis, aut citrul[...]
ad hoc vt secunda virtus illorum fortificet secundā virtutem api[...]
quamuis ista duo semina sint frigida, habent tamen virtutem diure[...]
quamuis Gal. dicat quod si misceatur res debilioris virtutis cum re[...]
est fortis virtutis. & est vnius generis, quod ipsa ea debilitat [...]
impossibile, vt quando coniunguntur duæ res quȩ sunt vnius vir[...]
quamuis vna sit debilior altera, quod coniunctum istarum non [...]
tius singulari. Sicut tu vides quod nos miscemus medicinis cal[...]
tum propter iuuamentum apertionis: quamuis videatur esse [...]
quia si nos separaremus partem calidam ab aceto, non faceret [...]
facit, in frangendo lapidem. & est remotum vt faceret hoc propter [...]
tem frigidam solum: sed facit hoc propter calidam partem, quȩ [...]
li substantia. & ideo miscemus ipsum cum medicinis calidis, quam[...]
debilioris caloris illis. sed cum hoc toto est aliquid in aceto, quod [...]
operationem adiuuat, sicut stypticitas sua.

* a.l. pter hoc qđ ei' scđa virtus opponatur illi secūde virtuti posite nobis.

Et idcirco dicimus ꝙ medicina debilis mixta cum forti, prodes[...]
tificationi fortioris, quia operationes medicinarum in corporibus [...]
nis non sunt nisi per viam comparationis, & assimilationis corp[...]
humanis, & * non sunt nisi ex parte ipsiusmet medicinȩ. quia [...]
multas medicinas, in quibus est pauca caliditas, & comparatȩ h[...]

* a.l. non rōne medicaminum ex se ipsis.

corpo[...]

A corporibus inueniuntur calidiores illis, quæ videntur illis calidiores. Et sic potest esse semen apij, coniunctum cum semine melonis: & fit fortius in operatione quam apium solum in corpore humano, & quando Medicus subtiliter considerauerit hoc, non medicabitur cum simplici medicina.

Et hęc pręparatio inuenitur in compositionibus Antiquorum, sicut in oximelle seminum: * quia considerauerunt cum aceto fortificare secundam operationem mellis idcirco laudauerunt illas medicinas simplices, quarum secundę virtutes adiuuant se adinuicem, quamuis in primis sunt contrarię, sicut de * iride, & de aliis simplicibus medicinis. Et in summa iuuamentum istius præparationis non est nisi secundis virtutibus & tertijs. Et quamuis inueniatur scriptum in dictis Antiquorum, non tamen ostenderunt rationem. Sed nobiles viri filii Auenzoar testificati sunt hoc. & * illi sunt, quibus debet attribui scientia Medicinę.

* a.l. quãuis nõ cõceperũt eius siccitatẽ in cõpositiõe sua sed tantum caliditatis eius succurerunt per acetũ.

* a.l. adianto.

* a.l. in arte medica multa bona optinuerũt.

Tertia necessitas compositionis est, vt ponatur in medicinis purgatiuis aliquid ad refrenandum, vt non lædant membra principalia. Sed aliquando ponuntur medicinę ad dulcorandum medicinam, quę habet B malum saporem, & ad hoc vt sit amicabilior naturæ, sicut sunt confectiones, quę fiunt cum melle & zuccharo: quãuis in multis locis sint cõtrarię nostræ intentioni, sicut in medicina, a qua quęrimus frigiditatem, & stypticitatem hucusque: diximus modos necessitatis compositionis simplicium medicinarum.

Tertia compositionis medicinarum necessitas.

De mensura, & proportione medicinarum simplicium, compositas ingredientium. *Cap. LVIII.*

Deinceps volumus dicere pręparationem quantitatis simplicis medicinæ, quę ponitur in compositione medicinę. Et hoc duobus modis fit. vnus est, propterea quia nos non damus ex medicina simplici quãcunque quantitatem, sed quantitatem determinatam, quod facimus propter fortitudinem medicinę, aũt eius debilitatem. Et debemus hanc eandem viam inspicere & in compositis: hoc C est, quia debemus ponere ex forti paucam quantitatem, & ex debili multam quantitatem, secundum quod ordinatum fuit in theriaca.

Alter est, quando in vna medicina composita simplex medicina habet vltimum iuuamen quęsitum, & alię, quę ponuntur, non ponuntur nisi propter ipsam: sicut sunt trochisci de lacca, & alia composita, quę ab vna rerum intrantium nominantur.

Et potest esse, vt non ponatur in vna compositione alicuius medicinæ simplicis multa quantitas, nisi propter iuuamentum multum, quod est in ea. Et potest esse, vt nos ponamus multum ex medicina composita propter remotionem membri, & hoc fit propter debilitatem medicinę comparatione illi membro.

Et potest esse vt istæ causę fortificentur adinuicem, & potest esse vt vna resistat alteri: sicut quando coniunguntur in vna medicina res multi iuuamẽti cum debilitate earũ, & remotione loci. propterea si sunt ex illis, quæ sunt multi iuuamenti, debemus ponere multam quantitatẽ: & si sint pauci iuuamẽti, debemus ponere exiguam quantitatem, & maxime quando coniungitur cum pauco iuuamento multum nocumentum,

*a.l. & quādo hę causę fuerīt ęquales, tunc ponenda est de eo medicamine proportio inter multum & paucum.
*a.l. ex integra portione.
*a.l. quantitatem proportionis vnius illorum medicamētorum ad totū.
*a.l. proportio illorum medicaminum aggregatorum ad totum.

& * quando est media inter paucum iuuamentum & multum, erit media inter multum & paucum.

Sed ideo quia quantitas medicinarum laxatiuarum non potest ferre multam quantitatem augmenti & diminutionis, sicut ferunt alię, est nobis necesse in compositionibus earum vti duabus rebus. Vna, quia debes accipere de vnaquaque illarum vnam *dosi, & postea dabis ex illis operationem vnius * illarum ad totum, hoc est, si erunt quatuor medicinę, dabis quartam partem.

Altera est, quia tu debes accipere ex dosi integra vniuscuiusque medicine * aliquid secundum operationem vnius medicinarum * compositarum. Et ideo, quia vna ex rebus, quę magis necessaria est Medico in compositione medicinarum, est vt sciat in quo gradu est medicina composita in primis virtutibus, secundis, & tertiis, si sciri posset, de hoc volumus loqui.

Et dicimus, ꝙ quando homo vult scire gradum medicinæ compositę ex qualitatibus medicinarum simplicium, primo debet facere hanc distinctionem: hoc est, quia impossibile est vt euadat medicina composita ab vna duarum rerum, aut vt sint medicinę simplices, ex quibus est composita, vnius generis, idest vt sint omnes calidę, aut frigidę, aut humidę, aut siccæ: aut sint ex virtutibus contrariis, hoc est vt quędam sint calidę, quædam frigidæ, quędam humidę, quędam siccę.

Et etiam prima particula non euadit ab vna duarum rerum: hoc est aut vt sint illæ medicinę, quas diximus esse vnius generis, in vno gradu virtutis, quę est sub vno genere, hoc est verbi gratia vt sint in tertio gradu calidi & sicci: aut vna habeat egressum super alteram, vt vna sit temperata, & altera sit calida in primo gradu, & alia in secundo, & alia in tertio, & alia in quarto.

Et pars secunda etiam non euadit ab vna duarum rerum: aut vt illę medicinę, quę sunt contrarię, sint in vno gradu contrarietatis: aut vna habeat egressum super aliam in illa contrarietate, verbi gratia vt vna sit calida * in tertio gradu, & alia frigida in primo, & alia sicca in secundo, & alia humida in primo. Et aliquando accidit vt coniungantur omnia hæc quatuor in vna medicina. Et cognitio simplicis dat tibi cognitionem compositi.

*a.l. In secūdo

Et via speculationis in prima particula, quam diximus, ꝙ virtutes medicinarum sunt in ea in vno genere, & in uno gradu, est vt appareat * vt esse debeat gradus coniuncti totius in uno & eodem gradu, quo est vna singularium per se: * saluo vt non acquirat admixtionem, & vnam formam, quæ esset comparationis corporis humani calidior, aut frigidior vniuscuisque simpliciū per se: & maxime in medicinis, quæ diu stant confectę, antequam eis vtamur. * & forte ero contentus in hoc, ne, ꝙ hoc accidat in pluribus compositionibus.

*adde verisimile.
*a.l. se nisi contīgat ex hac mistura vna forma.
*a.l. imo vt plurimū res ita se habet.

Sed quando erunt medicinę contrarie in vno gradu contrarietatis, tunc de necessitate vna vincet alteram, & erit medicina temperata, nisi ꝙ earum quantitates sint illa quantitas, in qua possit esse ille gradus virtutis. Quia medicina, quę est calida in primo gradu, aut secundo, non est sic in * omni quantitate * accident: quod est, quia cum mel sit calidum in secundo gradu, & sandali sint frigidi in secundo, mel vincet sandalum, si ex melle concedantur duę vncie, & ex sandalis .3. i. & duę .3. mellis non vincent duas .3. sandalorum.

*a.l. quacūque.
*a.l. contigerit.

Sed si medicinę non sunt contrariæ in eodem gradu contrarietatis, sed erit gratia exempli, vna frigida in primo gradu, altera calida in

A tio, & alia frigida in secundo & alia calida in quarto: manifestum est ꝙ frigida remittet ex calida, secundum ꝙ est in gradu frigiditatis in uno gradu, aut in duobus: hoc est, quia res, quę est frigida in primo, deducet calidam in tertro ad calidam in secundo: & eodem modo quę est frigida in secundo reducet calidam in quarto ad calidam in secundo, & semper erit victoria secundum * vnum gradum. quia illa, quę est frigida in secundo, reducet illam, quę est calida in tertio, ad illam, quę est calida in primo. & totum hoc est, quando quantitas medicinarum est ęqualis. Et non intendas ęquale in pondere, sed ęquale in virtutibus. & hęc quantitas est in primo gradu graduum, in quibus manifestantur operationes medicinarum in corpore humano.

*a.l. numerum.

Et si diuersificantur virtutes contrarię * secundum magis & minus, & diuersificantur * quantitates medicinę debilis erit multa, hoc est duplum quantitatis fortis, tunc remouebit ex forti gradum vnum oltra gradum, quem remisit propter qualitatem. Verbi gratia si habuerimus vnam medicinam calidam in tertio gradu, & aliam frigidam in primo, & quę erit frigida in primo, erit duplum quantitatis eius, que est calida B in tertio gradu, ex gradibus in quibus manifestatur operatio illius medicinę in corpore, tunc remittet * secundum ꝙ dictum est: sed si erit tripla in quantitate gradus operationis, reducet ipsam ad temperantiam. Et si medicina calida, aut frigida erit minoris quantitatis quantitate prima, non curamus de ea.

* adde inter se.
*a.l. tunc si quātitas.
*a.l. illud medicamen frigidū non solum ad secundum gradum illud calidnm, uerū etiā ad primum.

Et si fuerit contrarium, hoc est si medicina fortis erit ipsa, quæ multa est in quantitate, plus quam sua quantitas prima in gradu operationis, & debilis remanebit in sua quantitate prima, tunc debilis non remittet ex forti nisi secundnm comparationem illius quantitatis verbi gratia si erit quantitas ex forti dupla suæ quantitates primę in gradu operationi, & debilis remanebit in sua prima quantitate: hoc est quia debilis erit calida in primo gradu, & fortis erit frigida in tertio, * tunc calida non reducet frigidam a tertio vsque ad secundum, sed reducet a tertio media mensura a tertia ad secundam.

* a.l. sed remittet ipsū de tertio gradu ad medium quod est inter tertium & secundum gradum.

Et causa huius est, quia quando duplicatur prima quantitas medicinę, tunc duplicatur etiam qualitas, & egredietur ex gradu suo in caliditate, aut frigiditate * ad alium gradum, Ideo quando tu inuenis vnam medicinam, quę erit frigida aut calida in tertio gradu, & erit duplicata C eius prima quantitas in gradu operationis, ipsa interficiet de necessitate, sicut interficit venenum.

*a.l. ad alium gradū transibit.

Sed medicinæ, quę sunt in vno gradu, siue in vno genere virtutum, et illarum gradus diuersificantur, hac re illarum pręparatio iterum est, vt medicina, quę est debilis virtutis, remittat ex forti. & iam dedimus causam huius.

Sed adhuc necesse est, vt intelligat hoc secundum viam, quam dicemus. hoc est, quia medicinarum, quę sunt contrariarum virtutum, vna non remittit, vel alterat aliam, nisi secundum ꝙ habet de qualitate contrarietatum, quod est, quia medicina, quę est frigida in primo, non remittit eam, quę est calida in secundo, nisi secundum * superfluitatem, quam habet, hoc est vnum gradum.

* a.l. ꝙ super at in frigiditate.

Et idcirco de necessitate est, ꝙ ex medicinis, quę sunt in vno genere virtutum, debilis remittat ex forti secundum comparationem in medicina debili ad suum contrarium de maiore illa, quę est in medicina forti. Verbi gratia, frigiditas, quę est in medicina calida in primo gradu, est maior comparata in calore, qui est in ea, quam illa, quę est cali-

da in secundo gradu, & frigiditas, quę est in medicina, quę est calida D in tertio gradu, est minoris comparationis suo calori, quã frigiditas, quę est in medicina calida in secundo gradu. ergo medicina temperata in medicinis, quę sunt in vno genere virtutum, est propinquior ad remittendum eam, quę est frigidior ea. propterea quia compositio cõtrarietatum in ea est propinquior compositioni temperantiæ. & post illam illa, quæ est in primo gradu: ideo quia vnum contrariorum est debilius in illa. & post illam illa, quæ est in secundo; eo ꝙ vnum contrariorum est debilius eo, quod est in illa, quę est in primo gradu, & minoris compositionis. & post illam illa, quę est in tertio gradu: propterea quia contrarium, quod est in illa, est minoris compositionis cæteris alijs.

Verbi gratia, si miscuerimus vnam medicinam temperatam cum alia, quę sit calida in secundo gradu, non habet virtutem secundum naturam reducendi ipsam ad primum gradum: ideo quia illa, quę hoc debet facere, necessario erit frigida in primo gradu: sed hoc reducit eam ad rem, quę non attingit hunc gradum. Et si miscuerimus cum illa, quę est calida in secundo gradu, medicinam calidam in primo E gradu, remittet etiam ipsam, sed minus etiam quam temperata. propterea quia *compositio frigiditatis ad caliditatem calidæ in primo gradu est minor * compositione, quę est ad temperatam: sicut est in temperata minor *compositio quam in illa, quę est frigida in primo gradu.

* a.l. ratio.
* a.l. ratione.
* a.l. ratione.

Propterea impossibile est medicinę temperatę vt remittat ex ea, quę est calida in secundo gradu, tantum, quantum remittit illa, quę est frigida in primo gradu. Et etiam est impossibile calidę in primo gradu, vt remittat ex calida in secundo tantum, quantum remittit temperata. Et sic est impossibile vt remittat calida in secundo gradu ex calida in tertio gradu tantum, quantum calida in primo: & adhuc plus temperata, aut frigida in primo gradu.

Sed quia Medici non viderunt, neque considerauerunt in his, dicunt, ꝙ quando nos miscemus vnam medicinam calidam in primo gradu cum alia calida in tertio gradu, ipsa reducit ipsam ad caliditatem in secundo. O vtinam ego scirem de ista, quę est calida in tertio gradu, * vnam, quę esset frigida in primo, * ad quem gradum reduceretur. Si dicerent ꝙ reducatur ad secundum gradum: Responde, ergo F calida in primo, & frigida in primo reducent calidam in tertio ad * vnum gradum, & hoc est vanum. Et si dixerint ꝙ frigida in primo gradu reducet calidam in tertio ad calidam in primo: Ergo, respondemus ꝙ frigida in secundo reducet calidam in tertio ad temperatam, & hoc est impossibile sicut aliud, & iste error prouenit a priuatione scientię.

* a.l. si adderetur vna.
* adde per calidam in primo.
* a.l. ad secundum gradum.

Et posuit hunc errorem homo, qui dicitur Alchindus: quia ipse fecit vnam compilationem tractuum, & in illis credidit dare cognoscitiuam medicinarum compositarum, & voluit hoc demonstrare per partem Algorismi, & Musicę: sicut fecit ille, qui speculatur res per accidens. Et dicit ꝙ * compositio quatuor graduum medicinarum est compositio * duplex: ita ꝙ quartus gradus deueniet ad quadruplicatus, propterea quia ponit primum gradum duplum temperantię, & secundum duplum primi, & tertium duplum secundi, & quartum duplum tertij, & erat ei sufficiens dicere ꝙ secundus esset duplum primi, & tertius triplum, & quartus quadruplum.

* a.l. proportio.
* a.l. dupla.

Et sic intellexerunt Medici in ordine graduum, ad hoc vt essent

A æquales. Quia caliditatem sensibilem corpori posuerunt in primo gradu. & ab hac deuenerunt a medicina, quę est remota ab illa tantum, quantum fuit remota illa a temperata, & posuerunt illam in secundo gradu: & istud sine dubio est duplum primi. & post hunc deuenerunt a medicina, quę est remota a secunda tantum, quantum est remota secunda a prima, & hanc posuerunt in tertio gradu, quia triplicata est, & sic fecerunt in quarto gradu.

Sed secundum * Alexandrum est necesse vt ponant secundum gradū in excessu super primum, duplum excessus, quem habet primus super temperatum: & tertius super secundum, duplum excessos, quem habet secundus super primum. Ergo medicinæ, quę erunt in tertio gradu caliditatis, necessario interficient, & magis quę erunt in quarto. Et quomodo possunt tolerare corpora medicinas, quæ sunt in.xvi. graduū Et adhuc ponamus ꝙ ita sit, latitudo quarti ad tertium non est proportionalis latitudini secundi ad temperantiam. * & tales latitudines deberent poni in gradu, & similiter latitudo, quę est a secundo ad tertium. & secundum illos, ordines graduum non sunt æquales. *

*a.l. Alchindū

* adde sed qualis tertij ad temperatum.

B Et non posset esse maior error in hac arte quam iste; ideo quia res in qua intelleximus in primis conseruare ordinem excessum virtutis vnius super alteram, esset occulta nobis, nec ipsam cognosceremus.

* adde hac ratione.

Et error Alchindi fuit, *quando posuit rem, que est in primo gradu duplam temperatæ in qualitate calida aut frigida, & hęc fuit causa, quia secutus fui comparationem dupli.

* a.l. quotiens gradus crescūt, crescit & ipse latitudo quæ inter ipsos interuenit.

Et est dicendum, ꝙ illud, quod intelligit Galenus in primo gradu, est ꝙ habet excessum super temperamento in una parte vltra ipsum: & secundum hoc, quando componetur compositio dupli in excessum graduum, non erit necessarium, ꝙ medicina, quę est in quarto gradu, sit dupla super medicinam, quę est temperata sexdecim duplis vicibus: & ꝙ dictum Galeni significat hoc, quando dixit. Et mea intentio est in primo gradu, illa res, quę manifestatur sensui, & permutatione corporis. quia si esset intentio Gale. ꝙ primus gradus esset duplum temperati, permutatio, quę manifestatur in corpore a medicina, non esset principium permutationis. Et contemplare bene hęc verba, si sunt veracia, & non consequeris consuetudinem populorum, qui sequuntur consuetudines Medicorum nouorum.

C Hucusque diximus præparationes, quibus homo potest cognoscere naturam medicinarum compositarum, & componere eas per viam cognitionis primarum virtutum: quã etiam secundas & tertias graduauimus, quod non fecerunt alij Medici.

Additio illa dicti Galeni, et reliqua nō sunt in vero exēplari: licet reperiātur in aliquibus in sequentibus Latinum.

De cognitione Medicinarum compositarum per experientiam. Cap. LIX.

Et est quęrendum, postquam compositio medicinarum est inuenta secundum rationem, & virtus prima, secunda, & tertia medicinę compositę scitur secundum rationem: quęrimus si experiētia habet aliquam inuentionem in virtutibus medicinarum compositarū, sicut habet in virtutibus medicinarum simplicium. Et dicimus ꝙ primę virtutes, secundę, & tertię non indigent experientia in cōpositione, eo quod sunt inuentę ratione. Sed si possibile est in medicina composita

facere aliquam proprietatem propter commixtionem, in hoc habet experientia magnam inuentionem: propterea quia quędam proprietas est, quę habet conuenientiam cum compositione medicinę, & quędam non. Et illa, quę non habet conuenientiam, inuenitur in maiori parte in complexione naturali, non artificiali. quamuis non sit remotum inuenire proprietates in medicinis, quarum complexio facta fuit tempore longo: propterea quia complexio magis est in illis confirmata. Et ideo dicit homo, quem tu scis, ꝙ maior pars operationis theriacę prouenit a proprietate consequente totam substantiam, & dicit ꝙ nos non debemus mutare aliquid ex * receptione, quam facit Andromachus. Sed volo addere ad theriacam multas medicinas, quę non erant notę illo tempore, vt de vnaquaque faciam probationem, quare ipsas addidero, sicut est lignum aloes, & ambra, & caryophylla. Et postquam bene declarauimus pręparationes compositionis, loquendum erit de manifestioribus medicinis compositis, & ponenda est causa illarum compositionum, & hoc faciemus in libro futuro. Et quamuis hoc non sit nobis multum necessarium, nascitur tamen inde alliqua perfectio. Et quemadmodum Musici, quando dederint principia vocum & tonorum, & species compositionis illorum, loquuntur postea de instrumentis Musicæ magis manifestis, ad hoc vt eorum scientia sit magis manifesta, ita & nos faciemus. Et Deus nobis consentiat peruenire ad perfectionem vltimam, quę beatitudo sempiterna appellatur.

A

AVERROIS COLLIGET

LIBER SEXTVS.

SVMMA LIBRI.

De regimine ſanitatis.

De fine artis Medicinæ : ac de Cauſis, quæ per accidens in nos corruptionem inducunt.

B

Cap. I.

SCIAS ꝙ finis penes Philoſophum dicitur tribus modis. Vnus eſt, ad quem res neceſſario tendit: & hic abſolute dicitur finis, Secundus eſt, ſicut forma dicitur eſſe finis materiæ. & hic appellatur finis perfectionis entis inſeparabilis. Tertius eſt, vt eo exiſtente ſtent res per ſe ipſum ordinatę: & hic finis cauſarum appellatur: ſicut dicitur exemplariter ꝙ ſerra eſt finis vaſorum, quæ per eam fiunt. Et finis artis Medicinę veraciter in primo modo, & tertio dicitur: in ſecundo vero largo dicitur modo, Sed hæc particula, quam incipimus modo, eſt nobilior duorum finium, qui iterum in hac arte requiruntur. Et hęc adhuc in duas diuiduntur partes, vna eſt, qualiter ſanitas debet conſeruari. ſecunda eſt, qualiter
C
remoueamur pręparationes, quę inducunt in corporibus ęgritudines futuras, & hęc eſt pars media inter conſeruationem ſanitatis, & ęgritudinis remotionem. Et ſcias ꝙ hac ſententia non valent noſtra corpora tueri, niſi a corruptione, quę eis per accidens fit. Et hoc plurimum accidit propter ſuperfluitates ciborum, quę in noſtris corporibus aggregantur. quod eſt quia manifeſtum eſt, ꝙ * non quolibet regimine, aut cibo quilibet homo vtatur, corpus ſanum remanebit ſemper. Et hoc eſt vnum electuarium, quod in hac reperitur arte, & ſi hoc non eſſet, hęc ars ſufficiens non diceretur. Et idcirco bene definiuit ille, qui ipſam ingreſſam definiuit, dicens quod Medicina eſt ars operatrix, quę inuenta eſt experimento & ratione, conſeruans quidem ſanitatem, & remouens ęgritudinem. & hęc eſt veracior definitio, quę in aliquo libro alicuius authoris ſit inuenta. Et quamuis definitio Galeni ſit completa, non tamen eſt declarata, & eſt quaſi diminuta. quia ille non manifeſtauit ex quo genere eſſet, quia omnes artes miniſtrantes, quę ſuper naturam dominantur, aut quæ ipſam manifeſtant, tribus ſunt modis, aut erunt ſicut ſuperſiſtentes abſolute, qui formam, vel materiam non faciunt, ſed pręcipiunt, aut

* a.l. ſi moderato regimine.

Definitio Medicinę. Pro quo vide primo huius.c.1.

efficientes absolute, qui non pręcipiunt, sed faciunt formam in materia existente pręparata, aut sunt medij, hoc est vt sint in parte efficientes, & in parte supersistentes: efficientes in eo ꝙ faciunt formam: supersistentes in eo ꝙ manifestant materiam. & præcipiunt super illam. Exemplum horum trium, primus est patronus, qui regit nauim. & magister qui lignamina incidit & nauim facit & secundus est. & tertius, qui construit ipsum, & ordinat, & precipit. Et hæc verba optime declaraui modo in commento super Secundo Physicorum. Et scias ꝙ ars Medicinę est de genere earum, quæ sunt efficientes absolute. quod est, quia dat formam, qua complentur nostrę operationes naturales, materia existente præparata. & hanc formam dare non potest, nisi secundum aptitudinem materię, aut naturę, & hic est finis quęsitus, qui est ad vocandum artem vt plurimum loco conuenienti suo subiecto. Et hic assimilatur regimini Galeni, quo regi debet homo temperatę complexionis, quo homo peruenit ad finem naturalem suæ vitę, & ad mortem peruenit naturalem, quæ propter dominationem fit frigiditatis, & siccitatis super membra principalia. Sed hæc ars non debet hunc finem transire. ꝙ si hunc finem doceret transire, possibile esset hominibus viuere semper, & huius impossibilitas est manifesta. Et causa, quę prohibet, vt hęc ars circa suum subiectum sanabilem finem non consequatur, est similis causę, quare etiam alię artes circa sua subiecta aliquando finem laudabilem non habent: sicut in regimine exercitantium, & transferentium, & agriculturę. Et Rasis assignat causam in vno librorum suorum. & est, ꝙ istę res supradictę multis indigent medijs ad hunc finem, quem nobis impossibile dare existit. & bene dixit tamen dictum ipsius fuit diminutum, & indiget additione. vt melius declaretur. Et est hoc uerum, ꝙ hęc ars aliquando deficit in indiuiduis popter materiales præparationes, quę sunt in ipsis, quod est, quia non est impossibile, vt sint duo homines vnius eiusdem temperatæ complexionis ęqualiter, & vtentur vno regimine, & vnus istorum deueniet ad meliorem finem, quem consequi poterit per ipsius naturam, in alio vero in eodem regimine existente mali generabũtur humores, qui mortem inducent. Et causa huius est, quia in eius complexione est mala pręparatio fixa, quę est causa, vt in ipso hęc malitia generetur, quamuis hanc pręparationem ignoremus. Et causa huius ignorantię est, quia in naturis tot sunt pręparationes fixę, vt eas per signa cognoscere, non queamus, & hoc accidit propter pręparationum infinitatem: sicut in Naturali philosophia est declaratum, quia ibi dicitur ꝙ quęlibet materia habet accidentia propria & fixa in ipsa, sine accidentibus, quæ manant a forma. Et hęc accidentia, quę sunt in materia, sunt causę multitudinis varietatum, quę in naturis indiuiduorũ inueniuntur. quemadmodum accidentia propria formę sunt causæ multitudinis varietatũ, quę in moralitatibus indiuiduorum hominũ cognoscuntur. Et totum hoc est quia in hominę multę species indiuiduorum, vel compositionum inueniuntur, quia est vltimum compositum. & ob hoc prouenit occultatio varietatis proprietatum, quę in naturis & moralitatibus indiuiduorum inueniuntur. quamuis in sensibilibus particularibus indiuiduorum manifestis quo ad nos communicent. Ecce aliquantulum egressi sumus ex ordinem libri nostri: non tamen propter hoc minus sequetur iuuamentũ, quia hic remouimus vnum dubium, quod multi sapientes scire affectãt. Deinceps ad nostrum reuertemur propositum. Et dicemus ꝙ illi, qui dicunt ꝙ illi, qui reguntur secundum quod Gale. dicit in regimine sani

A tatis, penitus ad bonum finem terminantur, nesciunt quomodo cognoscitur finis huius artis a parte suorum pasiuorum. Et isti uiam Medicorum ignorantium sequuntur, sicut illi, qui dicunt ꝙ dies hominum sunt numerati: quia non est impossibile ut homo temperatę complexionis bono regimine regatur: & propter hoc diutius non uiuet alio, qui malo regimine potiet. Tamē hoc rarissime accidit, & ab accidēti remoto hāc artem in corruptionem non adducet, nec ipsius nobilitatem aliquo modo prosternit: quia hoc accidens propter sui raritatem fere anihilatur. Et qui appropriant ęgritudines rebus voluntariis, & rebus extrinsecis, solum ipsas apropriāt medietati suarum causārum, & etiam minori parti, quod est, quia gradus harum rerum non est nisi gradus causarum efficientium solum. Sed quia istę causæ manifestius cernuntur, & Medici quasi omnes ægritudines ipsis adaptant: & si aliqua accidat ęgritudo, quam non pręcesserint hę causę, dicunt ꝙ hęc a diuina voluntate procedat. & quia hęc verba vulgaribus placent, nolumus ea vituperare. Et postquam sufficienter locuti sumus de iuuamento huius artis, deinceps volumus loqui de causis, quę nobis per accidens corruptio-
B nem adducunt, quibus repugnare possumus per hanc artem: & solum sunt causę efficientes. Sed istarum quędam tales sunt, ꝙ ipsarum custodiendi modus per se manifeste patet: sicut combustio, incisio, percussio, & similia: quia ab istis vt plurimum possumus abstinere. Sed de illis, quę de necessitate nos immutant, & sine nostro velle, de his est dicendum. Et dicimus ꝙ causæ, quę accidentaliter corrumpunt, sunt aeris permutatio, & inconueniens exercitium, sicut artium laboriosarum, & cibi & potus, & accidentiā anime, & vniuersaliter omnia quę adducunt malam complexionem materialem, vel non materialem. Et quia ab his per dietam cauere possumus, aut medium eorum tenendo, sicut in conseruatione sanitatis medium reperitur, ob hoc dicimus ꝙ impossibile est sanitatem aliquo modo conseruari, nisi per cibos temperati chymi, & quantitatis, & secundum tempus receptos, & per motum & quietem, & per superfluitatum euacuationem, & per aptum aerem cum accidentium remotione, quę ad malam complexionem adueniunt. Et melior modus ciborum est, vt comedatur secundum modum medicinalem. Et scias ꝙ superfluitates per modum fricationis, exerci-
C citij, balnei, & medicinæ euacuantur: quę omnia ingrediuntur in genere differentię pręseruatiuę ab ægritudinibus futuris. Et quamuis hoc mirabile videatur, incipiamus a fricationis specie, & ipsius iuuamenta dicemus: & de speciebus exercitij, & eius iuuamentis, & aliorum: & postea reuertemur, & dicemus qualiter vnaqueq; maneries complexionum debeat conseruari. Et satis in eo quod pręterijt, de virtutibus ciborum sumus locuti, sed in hoc libro dicemus qualiter eis debemus vti: & qualiter cum eis debet sanitas conseruari. Et similiter etiam de virtutibus medicinarum sumus locuti: & deinceps dicemus qualiter cū ipsis sanitas debet effici, & conseruari.

De Exercitio, & modiis eius.
Cap. II.

ET ab exercitio incipiemus, & dicemus ꝙ exercitium est vniuersaliter membrorum motus aliqua voluntate, & hoc fit proprie in membris motum voluntarium habentibus; & secundario in

membris animalibus habentibus motum, sicut sunt venę, & instru-
menta nutrimenti. Et quia exercitium est membrorum motus: ergo
exercitium quoddam est proprium, quoddam est commune. Commu-
ne quidem est illud, quod totum continet corpus: & iste est motus vni-
uersalis abstractionis, cui omnia communicant animalia. Et exerci-
tium proprium est, quod certis appropriatur membris: quemadmo-
dum vox, quę exercitium est pulmonis: & sedere, & super pedes stare
est dorsi exercitium. Et docetur in motu membrorum nouiter ꝙ exer-
citium sit proprium omni membro. Hęc est diuisio, quę fit a parte
membrorum. Sed alia fit diuisio exercitij, in eo ꝙ exercitium est,
quia quoddam est exercitium forte, & quoddam debile, & quod-
est temperatum. Forte vero, & debile, quoddam aduenit propter
stractionem illius, qui solum sua membra fatigat. & in hoc ingre-
exercitium velox, & tardum. Et aliquando ex repugnantia, quę
ter ipsum & alium motorem fit, vt vnus pręmatur ab alio: aut sicut
set in eleuatione magni ponderis lapidei, & in hoc exercitio velo-
tas vel tarditas non intrat, Et aliquando in vno exercitio velo-
& fortitudo coniunguntur, sicut in iocantibus cum spathis. Et iu-
mentum exercitij temperati vniuersale est. quia spiritum intrinse-
augmentat: & superfluitates membrorum nutrimenti expellit, aut
soluit: & substantiam membrorum mollificat. Et ideo in omn-
alijs rebus corporis est magis iuuatiuum. Quod est, quia calor, &
ritus augmentati per ipsum sunt similes naturali calori extrinseco,
calor augmentatus ab alijs extrinsecis rebus, quemadmodum per
dicinas, aut per alias res, quę calefaciunt actum, est sicut calor
accidens. Et quando fit exercitium post digestionem, iuuamenta
cit supradicta, Sed si ante digestionem inchoetur, & fiat, cre-
dum est vt membra trahant ad se cibum indigestum: & ꝙ iste m-
lędet retentiuam membrorum virtutem, & expelletur cibus in-
stus, Et vniuersaliter operatio virtutis digestiuæ non complet-
per quietem, sicut operatio expulsiuę non nisi motu completur. Et
circo hoc, quod dictum est, tempus exercitio attribuimus. & h-
temporis signum est, quando vrina colorata est colore citrino,
subcitrino. Quantitas vero exercitij est, quousque homo sudare
piat, & anhelitus augeatur, & color corporis incipiat rubifica-
venæ ingrossari, & quando ad hunc peruenerit terminum, tunc
sedari. Quod est, quia forte exercitium corpus nimis euacuat, &
bilitatem inducit, & hoc manifestatur in forti exercitio exercitan-
Exercitium vero debile, quod euacuandum est, non euacua-
per ipsum potest consumi, quod ab ipso est dissolutum. Sed temp-
tum proportionabiliter dissoluit, & consumit: & ob hoc substan-
membrorum augmentat, & corpus impinguat. Et vniuersaliter
peratum exercitium conseruandæ sanitatis mirabilis causa existit,
malitia, quę propter priuationem exercitij accidit in carceratis m-
festatur: quia illorum facies cachecticę fiunt, & eorum color est
purus, & omnes ipsius operationes sunt lesæ. Et hoc non solum
mini accidit, verum etiam alijs animalibus * fouentibus contingit
cut volucribus in cauernis detentis, & hoc sufficiat de exercitio.

* a .l. calcantibus.

A

De Fricatione, & modis eius. Cap. III.

FRicatio similiter habet inuentionem in superfluitatum euacuatione tertię digestionis. Et illius species simplices sunt sex, videlicet tres secundum qualitatem, & tres secundum quantitatem. secundum qualitatem, vt sit aspera lenis, aut temperata: aut si vis dicere, fortis, debilis aut media. secundum vero quantitatem vt multa, pauca, aut media. Sed operatio fortis in corporibus est obturatio pororum, & durities corporum. Sed debilis operatio est pororum apertio, & mollities corporum. Et operatio media inter has duas medium obtinet. Operatio vero multa est causa macici corporis: & temperatæ operatio est temperate carnem augmentare. sed pauca in augmento operationem non habet, nisi quia aliquantulum calefacit. Istæ sunt
B operationes specierum fricationis simplicium: & per scientiam simplicium scientiam compositarum cognoscemus. Tempora vero fricationi conuenientia sunt eadem cum temporibus exercitii. Et ego in eo quod futurum est, species exercitij cum speciebus fricationis ordinabo.

De iuuamentibus Balnei. Cap. IIII.

ET quia balneum est vnum ex his similiter, quę superfluitates euacuant, debemus loqui de virtutibus partium balnei. Et dicimus ꝙ balneum in nobis diuersas imprimit operationes, primas videlicet, secundas, & tertias. Nam ipsum humectat, & exiccat, infrigidat, & calefacit: superfluitates quæ sunt in poris, & sub cute euacuat, & aliquando oppilat: ventositatem dissoluit: inflationem remouet: & corpora nutrimento pręparat: & aliqnando commouet ap-
C petitum: & materiam de vno membro ad aliud spargit: & humores fluxibiles facit: & etiam dolores mitigat: & aliquando ipsos remouet. Et harum contrarietatum causa vna ex tribus rebus existit. Vna est diuersitas partium balnei. Alia est diuersitas corporum patientium. Tertia est diuersitas morę in balneo. Partes vero balnei sunt aqua frigida, calida, domus balnei, & aer ipsius. & istę eædem habent gradus. quod est, quia aqua calida inter calidum & frigidum temperata corpus refrigerat et humectat, & paucam dissolutionem operatur. & in hac pauca dissolutione abstergit sordiciem, quę in cuti retinetur. Et aer, qui naturam huius aquę retinet, ad paucum sudorem corpus inducit, propter quem euacuantur a corpore superfluitates subtiles, & hęc est natura primæ domus. Et quamuis aer humidior sit aqua, sicut alibi declaratum est, tamen non humectat corpus sicut aqua: eo ꝙ non applicatur corpori, sicut aqua. immo desiccat corpora, & secundum ꝙ calidior est, plus desiccat. Aqua vero, & aer calidissima calefaciunt corpora, & aliquando desiccant, & superfluitates euacuant, & has superfluitates euacuando ventositates dissoluunt, & aer cum hic desiccat, quemadmodum dictum est. Et hæ actiones

non fiunt nisi in corporibus mundis. sed in corporibus superfluitatib. plenis poros cutis oppilat. quod est quia propter malitiam superfluitatum & multitudinem pori clauduntur: & ob hoc superfluitates egre non possunt. & tunc fiunt patienti horripilationes, & discurrunt humores, & mouentur de vno membro ad aliud membrum. Et propterea non est vtile balneum habentibus repletionem corporis, aut vnius membri. Tertia causa mediana in his rebus adhuc fortior existit. Et balneum dolores nō remouet, nisi illos, qui sunt aspersione materię causati: sicut apostemata, & his similia. Et infrigidatio ex balneo aliquando fit per se, aliquando per accidens. Sed quę per accidens fit, est cum balneum poros aperit, & cum superfluitatibus calorem & spiritum euacuat: & quæ per se infrigidatio fit, ipsa propter aquam frigidam, quę in balneo est, frigiditatem operatur. Et apponitur aqua frigida corpori, vt caliditatem calidæ aquę reprimat, & mollificationem membrorum rectificet, & calorem naturalem corripiat secundum modum correctionis fabrorum, & coquorum, qui vtuntur frigiditate in fine propter intentionem suam. Sed scias quod non debemus cum aqua frigida balneare nisi post superfluitatum euacuationem. Et scias quod omnes partes balnei in corporibus puris bonas actiones operantur, vna alteri non resistente, quia dissoluunt superfluitates, & euacuant sine lęsione virtutum, & membra mollificant sine neruorum relaxatione, & humectant sine calefactione, & sine oppilatione refrigerant absque inuiscatione. Et hęc omnia non nisi cum partibus calidi & frigidi complentur. & si aliquid in eis damni percipitur, istud est in corporibus impuris, quia in puris nullum damnum euenire potest.

De operationibus Somni, & Vigiliæ. Cap. V.

OPerationes somni in corporibus sunt digestio, & humectatio. Et vigiliæ operationes sunt dissolutio, & consumptio, & attractio caloris intrinseci ad partes extrinsecas. Et causas somni, & vigilię dixi secundum modum Philosophię in his, quæ precesserunt. Sed quando superfluit somnus, calorem extinguit naturalem, & corpus inducit ad inuidam dispositionē. Et qn̄ vigilię exuberant, corpus desiccant, & calorem dissoluunt naturalē, & calorē accidentalem incendunt. Sufficit illud, qd dximus de rebus, quarū memoria precedere debet.

De regimine Corporum: & primo corporis Temperati. Cap. VI.

DEinceps narrandum est de conseruatione sanitatis vniuscuiusque nouem complexionum. & videtur nobis vt a temperata incipiamus. Et dicamus quod in illa quasi non est necesse nisi arbitrari temperamentum ciborum, exercitiorum, fricationum, balneorum, somni & vigiliarum, & accidentium animę, & circunstantiarum, v[illegible] rem temperatum. & hoc in corpore operatio appellatur per modum doctrinę, & operationis. Et hic errauerūt illi, qui nō credebāt artem Medicinę in conseruatione sanitatis cōplexionis temperatę habere ingressum: eo quod credebant ipsam esse operationem solum in parte curatiua

A Et vere pars curatiua in complexione temperata necessaria non est: &
si casu contingeret, raro tamen esset. Et quamuis dicat Gale. ꝙ in cō
seruatione sanitatis optime complexionis medicinalibus non indigea.
mus, tamen in conseruatione eiusdem in longo tempore post natiuita-
tem indiuidui talis indigere videtur, eo quod ea quę secundum ipsum
necessaria sunt, videlicet exercitium, balneum, & alia similia difficil
lima esse videntur: & etiam apud illum, qui opinatur, ꝙ finis homi-
nis sit sanitas propter solicitudinem temporalium gerendorum, & pe-
nes istum hoc difficile esse videtur: quanto magis erit difficile penes il
lum, qui opinatur ꝙ hominis sanitas est ipsius finis propter animę perfe
ctionem, aut vt aliquam insensibilem beatitudinem consequatur. ta-
men hoc certum non est nisi penes paucos. Sed multi opin tur, non
tamen sunt ex hoc certi, nec curare videntur propter victoriam partis
materialis. Sed quamuis hoc regimen difficile inueniatur, tamen volu
mus ab eo separari: quoniam de eo breuiter loquemur. quia Auic. mul
tum de hoc dixit, & sufficienter determinauit. Dicimus ꝙ Galenus
sentire videtur in regimine complexionis temperatę, quando indiuidua
B nascuntur, vt sal tritus super corpus eorum spargatur, vt eorum corpora
propter extrinsecus aduenientia induretur. Sed quod mihi melius vide
tur est ꝙ super eorum corpora propter extrinsecus aduenientia indu-
rentur. Sed quod mihi melius videtur, est ꝙ super eorum corpora po
natur res non mordicatiua, sicut oleum de glandibus: sicut dicit Auen
zoar: & quasi eandem operationem facit, quam Gale. dicit facere sa-
lem: & etiā melius, quia mordicationem non habet. Et pręcipit vt alio
non cibentur nisi lactę, donec eius dentes oriantur, quia dictum est ꝙ
necesse est cibum esse similem cibato: & natura lactis naturę pueri est
similis. & etiam quia iste est cibus quem eidem natura pręparauit. &
post dentium ortum p̃cipit vt grossiori cibo vtantur. & humido. Tamen
vt nutrix malis abstineat cibis, & vt exercitio vtatur temperato, & a
coitu elongetur. quia coitus sanguinē prouocat menstruū, & saporem,
& odorem lactis permutat. Et vt omni die in aqua tepida balneetur, &
in aere temperato, vt horripilatio tpe balnei non aueniat. Et Gale.
sentit, vt hoc in domo balnei fiat. & ego dico ꝙ si aer est temperatus,
non oportet vt hoc in casa balnei fiat. Et non balneetur, nisi cū venter
a lacte vacuus existit, ad hoc vt cibus ad membra indigestus non attra
hatur. & fiat post longum somnum. Et cunæ motus loco exercitij exi-
stit. Et a rebus eis terrorem, & tristitiam inferentibus conseruentur, vt
eorum naturæ ad pigritiā non cōuertantur. Et vt calor ipsorū naturalis
in ipsis non suffocetur, & dulces cantus, & dulces soni, & omnia quę ip
sos lętificāt, sunt congrua: vt eorum naturalis calor accrescat, & ipso
rum animales virtutes confortentur. Et similiter indigent pulchris for
mis, & figuris. Et maior lęsionū pars, quę pueris accidit, est aut prop er
calorem aut frigus, aut terrorem, aut alia extrinseca. & hoc modo pue
ri regi debent, donec deābulare cęperint, hoc est vsq; ad annum tertiū.
Et abinde exercitio omni die vtantur, & post exercitium fricatione, et
post ipsam balneo. Et plus debent cibari cibo in quantitate, & qualita
te temperato. Et iterum cum cibari voluerint, ista eadem sibi ordinen
tur. Exercitium tamen eorum excessum nō debet habere, vt per ipsum
eorum corpora non desicentur, & ne per hoc eis augmentum prohibea-
tur. Et in aqua frigida balneari non debent: quia aqua frigida cremen
to resistit. Et hoc regimen tribus septimanis annorum seruetur. Et scias
ꝙ vinum, & ceruisia sunt mala: quia eorum capita replent, & male

calore calefaciunt eos, & mentem ipsorum perturbant. In tempore
ro iuuentutis bonum eis & vtile existit: eo ꝙ tunc in eis duæ chole
manifestantur, videlicet rubea, & nigra: vna per naturam, alia
ro per accidens. & vinum atque ceruisia istis duabus resistunt cho
ris, & eas a corpore expellunt, melancholię vero a tota specie
stunt. Sed choleram rubeam per vrinam educunt, & membra hume
ctant, in quibus siccitas superuenit. Vniuersaliter cibi iuuenum
tiles esse non debent. Et ex melioribus carnibus, quas comedere
bent, vel possunt, sunt carnes perdicum cum medulla panis præpar
Et ab herbis omnibus, & fructibus humidis abstinere debent. Et
detur mihi ꝙ homines talis complexionis, & qui tali regimine reg
tur, sunt parati Physicam scientiam recipere per naturam: & vi
ex tribus perfectionibus, quas dixit Alexander necessarias esse P
losopho videntur habere. Post vero tres septimanas eodem regi
regantur. Sed post digestionem panis exuantur, & cum oleo
tur dulci: & fricatio sit mollis & lentas vt duritiem non operetur
hęc fricatio est necessaria, vt corpus bono exercitio pręparetur. Et
ante fricationem exercitium inchoarent, possibile esset vt ex hoc
oppilarentur propter superfluitates, quæ exitum prepararent.
oleum oliuę calidum necessarium est: quia duritiem remollit, &
fluitates dissoluit. Mandilia mollia esse debent: ne contagio
vllam lęsionem possint inferre. Et fricatio quidem a superiori fier
bet ad inferius, & ab inferiori ad superius, & ex latere ad latus, &
trāsuerso ad transuersum. & hoc agendo, ab omni parte pori aper
Et aer, in quo pannos exuęt, debet esse similis aeri veris: ad hoc
superfluitatum euacuationes mensuratę efficiantur. quod est, quia
dus aer euacuationi resistit, & calidus superfluam operationem
tur, & ideo temperatus aer ab omnibus, vel a pluribus postulat
post fricationem supradictam debet aggredi exercitium medio
ter debile & forte, & velox & tardum; quemadmodum est ludus
uę pilæ, sicut dicit Galenus in libro, quem de pila composuit, qu
quia ludus grossæ pilę, qui cum pedibus perficitur, non laudatur
fortis est, & efficitur cum timore. Et hoc exercitium perseuare
donec anhelitus eleuetur, & corpus rotari incipiat, & tumor ipsius
nui incipiat. Item dicit Galenus, ꝙ hęc quantitas exercitij ab e
citantibus non cognoscitur, nisi secundo aut tertio die: ita ꝙ erro
gnito ab ipso contenuit corrigere, si exercitium superfluum fuer
die, sequenti diminuetur. Post hęc vero anhelitus retineatur, secu
ꝙ possibile est. quod est, quia retinendo anhelitum, naturalis cal
tificatur, & poros aperit, & per eosdem superfluitates expellit, que
modum illi faciunt, qui foramina dilatare intendunt, quia exuf
foramen aperitur. & debet constrictio esse cum extensione musc
ctoris, ac diaphragmatis. Sed extensio musculi ventris parua de
se. quod est, quia per hanc extensionem superfluitates pectoris, &
monis ad membra nutritiua expelluntur: & propter extensionem
culi ventris, superfluitates, quę in ipsis sunt, & quæ ab illis tran
sæ sunt, inferius expelluntur. Et qui habet diaphragma debile, a
strictione anhelitus penitus abstineat, quia tunc superfluitates a
brum mitterētur, sicut videmus in sufflantibus in istrumentis, q
rum venę inflantur in facie, & ipsę facies rubedinem adipiscuntur
hoc accidit propter humorum, & spirituum ascensum ad caput.
cto, fricatio fieri debet, quę eldalich dicitur. Et hęc fricatio m

A bet esse,& ad asperitatem declinans propter duas intentiones. Vna est, vt superfluitates subcutaneę emundentur, quę ab exercitio sunt transmisse, Et alia est, vt corpus solidetur, & vapores boni retineantur, vt ab his,quę ab exercitio accidunt, non alterentur. Iste quidem operationes, quę circa corpus exercentur, interpolationem requirunt, & quietem, Sed fricatio simul ac velociter fieri debet,sicut dicit Galenus, quia si totum corpus mandilibus simul & semel fricari posset, vtilius esset, vt superfluitates simul & semel a corpore exhalarent. & hęc fricatio, vt dictum est, cum oleo dulci debet fieri. Iuuenes autem, qui hanc habent complexionem, quando peruenerint ad quartam septimanam annorum, in aqua frigida balneari debent, propter solidationem raritatis in eorum membris ab exercitio derelictę: vt calor propter exercitium sparsus aggregetur,& ad suum proprium tenorem reuertatur, operationes suas integre adimplendo, & eodem modo hic aqua quæritur frigida, quemadmodum in exeuntibus a balneo postulatur. Aqua vero ista nimiam frigiditatem non habeat, nec etiam in ipsa temperantia adesse debet, quod est, quia frigida vt nix, membra lędit

B & remisse frigida nostram intentionem non habet. & hęc balneatio subita debet esse. Sed in balneatione vel ablutione capitis aqua frigida, indigemus speculatione. Et quando Gale. fuit de ea locutus, non posuit sufficientes conditiones: nec de ea ego dubito, nisi quia caput est membrum frigidum per naturam. & in summa vtrum debeat balneari, aut non dico ꝙ non. Et post hęc omnia cibari debet laudabili cibo, sicut carnibus gallinę,& pane perfecto,vt dictum est præparato, & carnibus hœdinis,& annualis agni, & vituli lactentis. Hora uero cibandi erit,cum omnes digestiones fuerint celebrate. Et secundum sententiam dicentis ꝙ homo bis in die cibetur,erit necessarium,vt bis exercitetur,& bis balneetur. Et Galenus dicit ꝙ quidam Medici dicunt ꝙ hæc debent ter in die celebrari. & hoc eidem placere videtur. de quo non modicum admiror, quod est,quia si hoc fiat ter,& horę cibi tertiam cōfectionem habebunt, qđ est,quia cum corpus iuuenis hoc regimine vtentis sit fortis naturę,& bonę digestionis,non indiget vt ipsius cibus tertia digestione diuidatur, & hęc partitio non conuenit nisi senibus, & debilibus natura. vt idem ipse Gale. refert. Et si aliquis diceret ꝙ

C huius partitionis necessitas propriam necessitatem sequeretur inde error prouenit, quia contrarium habet verum, quod est, quia necessitas partitionis horarum exercitij, & balneorum sequitur necessitatem partitionis horarum ciborum. Tamen noui Medici sentiunt ꝙ conuenientia tempora concedendi temperatis complexionibus sunt, vt tribus vicibus duobus celebretur diebus, & similiter exercitium, & balneum debent fieri tribus vicibus duobus diebus. & isti mihi videntur veritati magis appropinquare, & etiam mirabilis Auenzoar huic assentire videtur.

Contra Galenum.

De regimine corporis temperati per Coitum. Cap. VII.

ET coitus huic moderato vsu conueniens existit, ita vt per hoc eidem nihil accidat ex eis, quæ pręter naturam sunt. Et hoc non concedimus, nisi quia sperma est vna superfluitas pręparata a na-

tura, vt expellatur, ficut aliȩ superfluitates: excepto ꝙ in se bona est, & ideo propter paruum errorem euacuationis ipsius fit magnum nocumentum, & plurimi sapientum prohibent vsum coitus in conseruatione sanitatis. Item si exercitium est alquo modorum conueniens post coitum, illud est nocumentum coitui repugnans, Et quia coitus desiccat corpora, & virtutes debilitat, & euaporat corpus, necesse est vt fricatio, quæ post coitum fit, hęc nocumenta coitus recompenset, Et necesse est vt hæc fricatio habeat asperitatem, vt poros constipet, & membra confortet, & fiat cum oleo multo,

De regimine eiusdem per Somnum & Vigiliam. De Excrementorum euacuatione: ac Lassitudinibus ab immodico exercitio prouenientibus. Cap. VIII.

ET somnus ipsius necesse est etiam vt sit temperatus secundum exgentiam naturę: & vltra hoc in somno vel vigilia non cogat... turam. Et hęc omnia obseruari debent, nisi in ipsius regimine commiserit peccatum, aut aliud extrinsecum ei non superuenerit. Sed si in ipsius regimine peccauerit, indiget correctione, vt repugnet huic per contrarium uerbi gratia si comedat aliqua styptica, & ex his ventrem habeat constipatum, necesse est vt rebus pinguibus vtatur. Et si hoc accidat paucitate, & temporis longitudine, per contrarium corrigatur. quia plurimum etiam causa constrictionis superfluitatum est propter rerum extrinsecarum malam complexionem, hoc est ca... ditatis & frigiditatis: ob hoc, quia conseruari ab istis difficile est. E... cum dico hic superfluitatum constrictionem, non solum stercoris & vrinę intendo, sed totius corporis superfluitatęs, quæ ex eo manant, sicut ex meatu, qui inter hepar & fel existit, & inter hepar & splenem, & qui prouenit ad palatum & nasum. & vniuersaliter quando hęc membra regimen dimittunt, indigent medicinis has superfluitates euacuantibus. Et scias quod exercitium est vna ex rebus, quæ indigent correctione, si in ipso delinquitus. & peccatum, quod maxime ... exercitio committitur, est illud, quod nominatur labagi, idest sicut pigritia, aut lassitudo, quæ post exercitium accidit, Et iam diximus ... his quę prȩterierunt, ꝙ labaget, quod prouenit a rebus extrinsecis, sunt tres species simplices, vna est vlceratiua. secunda est extensiua: tertia est apostemosa. Et vlceratiua est illa, quę fit ab humore calido & fit etiam propter retentas superfluitates non dissolutas per exercitium, aut propter humiditates liquefactas ex pinguedine & carne propter immoderatum exercitium, vnde necesse est vt medicinæ adhibeantur vt has superfluitates euacuent, & dissoluant. & hoc fiat fricatione le... ui & multa: quia hæc fricatio propter sui lenitatem non oppilat, immo dissoluit: & quia multa euacuat & debet etiam fieri cum oleo ca... do veteri stypticitate carente, Ex balneo vero magis necessarium ... aereum, deinde tepidum aqueum, Et cibemur cibis subtilioribus, h... midis

Exercitiū indigens correptiōe.

A corpora propter extrinsecus aduenientia indurentur. Sed quod mihi melius vi
detur, est ꝙ super corũ corpora ponatur res non mordicatiua, sicut oleũ de glan
dibus: sicut dicit Auenzoar: & quasi eandem operationẽ facit, quam Gale. dicit
facere silẽ: & ẽt melius, quia mordicationẽ non habet. Et pręcipit vt alio non
cibẽtur nisi lacte, donec eius dẽtes oriãtur. quia dictũ est ꝙ necesse est cibũ esse
similẽ cibato: & natura lactis naturæ pueri est similis. & etiã quia iste est cibus
quẽ eidẽ natura præparauit. & post dentiũ ortũ præcipit vt grossiori cibo vtan
tur, & humido. Tamẽ vt nutrix a malis abstineat cibis, & vt exercitio vtatur
temperato, & a coitu elongetur. quia coitus sanguinẽ prouocat mẽstruũ, & sapo
rẽ, & odorẽ lactis permutat. Et vt omni die in aqua tepida balneetur, & in aere
temperato, vt horripilatio tẽpore balnei non adueniat. Et Gale. sentit, vt hoc
in domo balnei fiat. & ego dico ꝙ si aer est tẽperatus, nõ oportet vt hoc in casa
balnei fiat. Et non balneetur, nisi cũ vẽter a lacte vacuus existit, ad hoc vt ci-
bus ad mẽbra indigestus non attrahatur. & fiat post longũ somnũ. Et cunæ mo-
tus loco exercitij existit. Et a rebus eis terrorẽ, & tristitiã inferentibus cõseruẽ-
tur, vt eorũ naturæ ad pigritiã nõ cõuertãtur. Et vt calor ipsorũ naturalis in ip-
sis nõ suffocetur, & dulces cãtus, & dulces soni, & omnia quę ipsos lętificant,
sunt cõgrua: vt eorũ naturalis calor accrescat, & ipsorũ animales virtutes cõfor
B tentur. Et similiter indigẽt pulchris formis, & figuris. Et maior lęsionũ pars, quę
pueris accidit, est aut pp calorẽ aut frigus, aut terrorem, aut alia extrinseca. &
hoc modo pueri regi debent, donec deambulare cœperint, hoc est vsque ad an-
num tertiũ. Et abinde exercitio omni die vtãtur, & post exercitiũ fricatione, et
post ipsam balneo. Et plus debent cibari cibo in quãtitate, & qualitate tẽpera-
to. Et iterũ cũ cibari voluerint, ista eadẽ sibi ordinẽtur. Exercitium tamen eorũ
excessum nõ debet habere, vt per ipsum eorũ corpora non desiccentur, & ne p
hoc eis augmentũ prohibeatur. Et in aqua frigida balneari non debent: quia
aqua frigida cremẽto resistit. Et hoc regimen tribus septimanis annorum serue-
tur. Et scias ꝙ vinum, & ceruisia sunt mala: quia eorum capita replent, & malo
calore calefaciunt eos, & mentem ipsorum perturbant. In tempore vero iuuen-
tutis bonũ eis & vtile existit: eo ꝙ tunc in eis duæ choleræ manifestantur, vide
licet rubea, & nigra: vna per naturam, alia vero per accidens. & vinum atque
ceruisia istis duabus resistunt choleris, & eas a corpore expellunt. melancho-
lię vero a tota specie resistunt. Sed choleram rubeam per vrinam educunt, &
membra humectant, in quibus siccitas superuenit. Vniuersaliter cibi iuuenum
subtiles esse non debent. Et ex melioribus carnibus, quas comedere debent, vel
possunt, sunt carnes perdicum cum medulla panis præparatæ. Et ab herbis om-
nibus, & fructibus humidis abstinere debent. Et videtur mihi ꝙ homines talis
C complexionis, & qui tali regimine reguntur, sunt parati Physicam scientiam
recipere per naturam: & vnam ex tribus perfectionibus, quas dixit Alexander
necessarias esse Philosopho videntur habere. Post vero tres septimanas eodẽ
regimine regantur. Sed post digestionem panis exuantur, & cum oleo fricentur
dulci: & fricatio sit mollis & lenta, vt duritiem non operetur. & hæc fricatio est
necessaria, vt corpus bono exercitio præparetur. Et si ante fricationem exerci
tium inchoarent, possibile esset vt ex hoc pori oppilarentur propter superfluita
tes, quæ exitum præpararent. Et oleum oliuæ calidum necessarium est: quia du-
ritiem remollit, & superfluitates dissoluit. Mandilia mollia esse debent: ne con-
tagio carni vllam læsionem possiut inferre. Et fricatio quidem a superiori fieri
debet ad inferius, & ab inferiori ad superius, & ex latere ad latus, & ex trans-
uerso ad transuersum. & hoc agendo, ab omni parte pori aperiuntur. Et aer,
in quo pannos exuet, debet esse similis aeri veris: ad hoc, vt superfluitatum
euacuationes mensuratæ efficiantur. quod est, quia frigidus aer euacuationi re-
sistit, & calidus superfluam operationem operatur. & ideo temperatus aer ab
omnibus, vel a pluribus postulatur. Et post fricationẽ supradictam debet aggre
di exercitium mediocre inter debile & forte, & velox & tardum: quemadmo-
dum est ludus paruæ pilæ: sicut dicit Galenus in libro, quem de pila composuit.
quod est, quia ludus grossæ pilæ, qui cum pedibus perficitur, non laudatur: quia

fortis est, & efficitur cum timore. Et hoc exercitium perseuerare debet, do
anhelitus eleuetur, & corpus rorari incipiat, & tumor ipsius diminui incip.
Item dicit Galenus, ꝙ hæc quantitas exercitij ab exercitantibus non cogno
tur, nisi secundo aut tertio die: ita ꝙ errore cognito ab ipso consentit corrige
si exercitium superfluum fuerit vna die, sequēti diminuetur. Post hæc vero
helitus retineatur, secundū ꝙ possibile est. quod est, quia retinendo anhelitu
naturalis calor fortificatur, & poros aperit, & per eosdem superfluitates ex
lit: quemadmodum illi faciunt, qui foramina dilatare intendunt, quia ex
foramen aperitur. & debet constrictio esse cum extensione musculi pectoris,
diaphragmatis. Sed extēsio musculi ventris parua debet esse. quod est, quia
hanc extensionem superfluitates pectoris, et pulmonis ad membra nutritiua
pelluntur: & propter extensionem musculi ventris, superfluitates, quæ in
sunt, & quæ ab illis transmissę sunt, inferius expellūtur. Et qui habet diaph
ma debile, a constrictione anhelitus penitus abstineat: quia tunc superflu
ad cerebrū mitterentur: sicut videmus in sufflantibus in instrumentis. quia
rum venæ inflantur in facie, & ipsæ facies rubedinem adipiscuntur. & hoc
dit propter humorum, & spirituum ascensum ad caput. Hoc facto, fricatio
debet, quæ eldalich dicitur. Et hæc fricatio multa debet esse, & ad asperit
declinans propter duas intentiones. Vna est, vt superfluitates subcutaneæ
dentur, quæ ab exercitio sunt transmissæ. Et alia est, vt corpus solidetur, &
pores boni retineantur, vt ab his, quæ ab exercitio accidunt, non alterētur
quidem operationes, quæ circa corpus exercentur, interpolationem requ
& quietem. Sed fricatio simul ac velociter fieri debet, sicut dicit Galenus
si totum corpus mandilibus simul & semel fricari posset, vtilius esset, vt
fluitates simul & semel a corpore exhalarent. & hæc fricatio, vt dictum e
oleo dulci debet fieri. Iuuenes autem, qui hanc habent complexionem, c
peruenerint ad quartam septimanam annorum, in aqua frigida balneari d
propter solidationem raritatis in eorū membris ab exercitio derelictæ: ma
propter exercitiū sparsus aggregetur, & ad suum proprium tenorē reuer
operationes suas integre adimplendo. & eodem modo hic aqua quæritur
da, quemadmodum in exeuntibus a balneo postulatur. Aqua vero ista ma
frigiditatem non habeat, nec etiam in ipsa temperantia adesse debet. qu
quia frigida vt nix, membra lædit: & remisse frigida nostram intentionem
habet. & hæc balneatio subita debet esse. Sed in balneatione vel ablu
capitis aqua frigida, indigemus speculatione. Et quando Gale. fuit de ea
tus, non posuit sufficientes conditiones: nec de ea ego dubito, nisi quia cap
membrum frigidum per naturam. & in summa vtrum debeat balneari, au
dico ꝙ non. Et post hæc omnia cibari debet laudabili cibo, sicut carnib
linæ, & pane perfecto, vt dictum est præparato, & carnibus hœdinis, & a
lis agni, & vituli lactentis. Hora vero cibandi erit, cum omnes digestione
Contra Galenum. rint celebratæ. Et secundum sententiam dicentis ꝙ homo bis in die cibe
necessarium, vt bis exercitetur, & bis balnectur. Et Galenus dicit ꝙ quid
dici dicunt ꝙ hæc debent ter in die celebrari. & hoc eidem placere videt
quo non modicum admiror. quod est, quia si hoc fiat ter, & horæ cibi te
sectionem habebunt. quod est, quia cum corpus iuuenis hoc regimine vte
fortis naturæ, & bonæ digestionis, non indiget vt ipsius cibus tertia dige
diuidatur. & hæc partitio non conuenit nisi senibus, & debilibus natura.
ipse Gale. refert. Et si aliquis diceret ꝙ huius partitionis necessitas propt
cessitatem sequeretur, inde error prouenit, quia contrarium habet verum.
est, quia necessitas partitionis horarum exercitij, & balneorū sequitur ne
Rasis. tatē partitionis horarum ciborum. Tamen noui Medici sentiunt ꝙ con
tia tempora comedendi temperatis complexionibus sunt, vt tribus vicib
bus celebretur diebus. & similiter exercitium, & balneum debent fieri in
cibus duobus diebus. & isti mihi videntur veritati magis appropinquare
mirabilis Auenzoar huic assentire videtur.

A *De regimine corporis temperati per Coitum.* *Cap. VII.*

ET coitus huic moderato vsu cõueniens existit, ita vt per hoc eidem nihil accidat ex eis, quæ præter naturam sunt. Et hoc non concedimus, nisi quia sperma est vna superfluitas præparata a natura, vt expellatur, sicut aliç superfluitates: excepto ꝙ in se bona est. & ideo propter paruũ errorem euacuationis ipsius fit magnum nocumentum. & plurimi sapientũ prohibent vsum coitus in conseruatione sanitatis. Item si exercitium est aliquo modorũ conueniens post coitum, illud est nocumentum coitui repugnans. Et quia coitus desiccat corpora, & virtutes debilitat, & euaporat corpus, necesse est vt fricatio, quæ post coitum fit, hæc nocumenta coitus recompenset. Et necesse, est vt hæc fricatio habeat asperitatem, vt poros constipet, & membra confortet, & fiat cum oleo multo.

De regimine eiusdem per Somnum & Vigiliam. De Excrementorum euacuatione: ac Lassitudinibus ab immodico exercitio prouenientibus. *Cap. VIII.*

B ET somnus ipsius necesse est ẽt vt sit tẽperatus scdm exigentiã naturę: et vltra hoc in somno vel vigilia nõ cogat naturã. Et hec oĩa obseruari debent, nisi in ipsius regimine cõmiserit peccatũ, aut aliud extrinsecum ei nõ superuenerit. Sed si ĩ ipsius regimine peccauerit, indiget correctione, vt repugnet huic per contrarium. v.g. si comedat aliqua styptica, & ex hoc ventrẽ habeat cõstipatũ, necesse est vt rebus pinguibus vtatur. Et si hoc accidat cibi paucitate, & tẽporis lõgitudine, per cõtrariũ corrigatur. quia plurimũ etiã causa cõstrictionis superfluitatũ est ꝑꝑ rerũ extrinsecarũ malã complexionẽ, hoc est caliditatis & frigiditatis: ob hoc, quia cõseruari ab istis difficile est. Et cũ dico hic superfluitatum constrictionem, non solum stercoris & vrinæ intẽdo, sed totius corporis superfluitates, quæ ex eo manant: sicut ex meatu, qui inter hepar & fel existit, & inter hepar & splenem, & qui prouenit ad palatum & nasum. & vniuersaliter qñ hæc membra regimen dimittunt, indigent medicinis has superfluitates euacuantibus. Et scias quod exercitium est vna ex rebus, quæ indigent correctione, si in ipso delinquitur. & peccatum, quod maxime in exercitio committitur, est illud, quod nominatur labagi, i. sicut pigritia, aut lassitudo, quæ post exercitium accidit. Et iam diximus in his quæ præterierũt, ꝙ labaget, quod prouenit a rebus extrinsecis, sunt tres species simplices: vna est vlceratiua: secunda est extensiua: tertia est apostemosa. Et vlceratiua est illa, quæ
C fit ab humore calido: & fit ẽt propter retentas superfluitates non dissolutas per exercitiũ, aut propter humiditates liquefactas ex pinguedine & carne ꝑꝑ immoderatum exercitium. vnde necesse est vt medicinæ adhibeantur, vt has superfluitates euacuẽt, & dissoluãt. & hoc fiat fricatione leui & multa: qa hæc fricatio propter sui leuitatem nõ oppilat, immo dissoluit: & quia multa euacuat. et debet ẽt fieri cum oleo calido veteri stypticitate carente. Ex balneo vero magis necessarium est aereum, deinde tepidum aqueum. Et cibentur cibis subtilioribus, humidioribus, atq; frigidioribus solito, & paucioribus quantitate. Et correctio extẽsiuę debet fieri mollificatione. & idcirco debet fieri fricatio lenis cum oleo calefacto in Sole: cum oleo anethino, & cũ oleo chamęmillino inutile nõ est, & est necesse morari in balneo tẽperato, & moram in ipso trahere. Correctio apostemosæ, quæ cũ extensione fit, & læsionis sensibilitate, & quantitatis mẽbri augmẽtatione, tribus efficitur modis, euacuatione videlicet, infrigidatione, & mollificatione: ꝑpea indiget fricatione subtili leui & multa, & debet multã attrahere morã in aqua calida, vel tepida, & inũgi multo oleo tepido. sed in æstate oleũ de befascegi, i. violaceũ vtilius existit. Et cibus paucitatis istius speciei paucior debet esse cibo aliarũ specierũ paucitatis, & frigidior. Hoc est regimẽ tẽperatæ cõplexionis in ętate iuuẽtutis vsq; ad trigesimũ quintũ annum.

Exercitiũ indiget correptione.

Idem ad literã Gal. Tertio de tuẽda sanitate.

De regimino Senilis ætatis. Cap. IX.

POst hęc vero exercitium diminui, & cibus subtiliari est necesse. & cū sint humidi aliquantulum ad calorem declinantes. Et in senij ętate exercitium fiat ęquale, sicut itineris suauis. & calidis & humidis indigent cibis. & hoc regimen latitudinem habet secundum magis & minus in p-ralitate & diminutione annorum. & tales in vnoquoque die cibentur. & sup dictum exercitium eisdem pręcipiatur, & balneum, & fricatio. Et quia in corporibus senum vt plurimū superfluitates generantur, & non sufficit exercitatio la superfluitates euacuare potenter, necessario oportet in conseruatione sanitatis, vt cibis medicinalibus, aut medicinis potiantur. Et propter hoc in princip suarū comestionū oportet vt rebus humidis reficiantur, vt bletis elixis par cū almuri, oleo, & sale: aut alijs similiter præparatis. clystere vero leniti vltimum eis existit. & vti debent ficubus cum semine vrtice, & croco, & lib libus ante cibum. Et aqua mellis existit vtilis maxime istis, qui neque vin ueque ceruisiam bibunt, sed vinum vtilius pōt existere inter alios potus. Ce uisiarum, quæ fiunt ex passulis, meliores illę existunt, quę ex passulis careri bus nucleis fiunt. & hoc ideo, quia res, quę nobiliores sunt senibus, sunt illę, quibus virtus styptica non reperitur: eo ꝙ resistunt ambabus suis qualitati ei, quod quęritur in eis. & debet esse vetus ceruisia usque ad finē suę perfecti nis: & color suus sicut color uini. Et ceruisia, quę in nostra fit terra, uetus nō pellatur, nisi spatium sex mensium transcendat. & in minori tempore non conueniens conseruationi sanitatis. & etiam uinum terrę nostrę non appella uinum uetus, nisi consequatur spatium unius anni, aut medij. Et si in senibus membra lęsa per naturam, exercitium eis conueniens non erit. quia senex exercitium ordinatur, est ille, in quo naturalis lęsio membrorum non est. Et

Senes cur indigeāt la neo.

nibus necessarium est balneum ter in mense, aut quater. Et iam diximus q nes istius complexionis non indigent balneo ad regimen sanitatis, sed indigent eo propter eorum exercitiorum paucitatem: quia regimen senū positum est ex conseruatio & pręseruatiuo. Et differentia istorum duorum giminum est in hoc, ꝙ vnum per simile, aliud per dissimile fit. Et est nece senibus vitare cibos grossos inter alias res. Et si contingat eos aliquā do dere, associes eos rebus subtiliatiuis. Sed lac bonum est senibus venas hab bus largas: sed necessarium est vt cum melle vtantur. Senes vero frigidæ plexionis per naturam, & venas habentes strictas, lacti non approximēt. usque locuti sumus de regimine tēperatæ cōplexionis, qualiter regēda sun pora ab infantia vsque ad senectutē. Et quamuis ista regimina sint long a possibilitate istius cōseruationis, tñ regulæ sunt ordinatæ volenti suā sa cōseruare. & si in hoc deficit, corrigere debet cū euacuātibus superfluitates cum medicinis oppilationes aperientibus, & putrefactioni & apostemati resistentibus.

De Corporibus uarias habentibus dictemperatas complexiones. Cap. X.

Corporū di stēperatorū duę species.

DEhinc volumus loqui de regimine aliarū cōplexionū. Et dicim istorū corporū duæ sunt species. vna est, super cuius mēbra oīa natur mala cōplexio distēperata ex loco, & cōplexionibus di tis: & alia est, super cuius mēbra mala cōplexio dñatur, quę in p cipit diuersitatē: v.g. sicut cerebrū calidū, & stomachus frigidus. & hoc s secundū Gale. est deterior prima: & maxime qñ talis cōplexio in mēbris calibus sita est. Et regimē istorū magis est propinquū pręseruatiuæ q̄ cō uæ: maxime in illis, quibus mēbra principalia in suis cōplexionibus sunt perata. & hoc regimen est quasi mediū inter regimen corporum, quæ n læsa, & cōditionē aptitudinis, quæ ægritudinem adducit: sicut in corporib

A nis existentibus, in quibus est vnum signum, aut plura, quæ ęgritudinē pronosticantur, & ego narrabo in hac parte, in eo quod futurum est.

De regimine Corporum omnium distemperatorum, tum simpliciter, tum composite. *Cap. XI.*

DEinceps volumus narrare de mala complexione simplici: & incipiemus a calida. Et dicimus ꝙ in complexione istorum non apparet in principio multa læsio: sed cum inueteratur, ipsam siccitas comitatur. & super corpora talium cholera citrina dominatur. & ideo oportet vt eorum exercitium sit facile, & suaue cum suaui deambulatione, & quietatione. Sed quod dicit Hipp. ꝙ corpora calida debent quiescere & non exercitari, non debet intelligi, nisi remisse. quod est, quia omnimoda quies corporis nō ingreditur viam sanitatis. Et ob hoc necesse est vt exercitium sit cum suaui fricatione temperata: quæ quidem fricatio crementum efficit in carne. & ipsi fricationi associetur aliqua ex oleis inunctio, ex oleis frigidis, vt oleo violato, & similibus. Et balneentur in aqua tepida ad hoc, vt ex corporibus eorum superfluitates fumosæ resoluantur. sed aer balnei eis vtilis non est. & si postea balneantur in aqua frigida, prodest vt corrigatur damnum, si quod aqua calida facit. Et eorum refectio sit bina in die. & si siccitas in eis multum manifestaretur, tertia refectione vtantur. Sed species ciborū, secundum ꝙ dicūt Medici, debet esse secundū similitudinem in sanitate præsentis conseruationis. & isti cibi debent esse calidi, aut calidi & sicci. & si volunt eorum complexiones alterare, debet fieri per contrarium: tamen paulatim ad hoc regimen accedant. Sed dico ꝙ istæ complexiones, quæ exeunt a temperamento ad vnam extremitatum, ipsæ sunt proximæ illi parti, vt incidant in ægritudines ex genere illius cōplexionis: & hoc fit cum superuenit aliqua causa extrinseca. Et propter hanc aptitudinem, quæ in eis est inuenta, dico ꝙ eorum regimen per simile ex toto fieri non debet: propterea quia tales complexiones, quales istæ sunt, secundum vnū modum non perseuerant: immo sunt mobiles versus ægritudinem complexionalem. Et propter hanc causam intelligere non debemus in regimine suorum ciborum conseruationem, immo & præseruationem, ad resistendum ei, quod accidere eis posset ex parte suarum præparationum malarum. Et propter hoc totum est necesse vt in cibis sit aliquod contrarium complexionibus eorum. & hoc est propter timorem occasionum extrinsecarum. nam ex parte complexionis solius non est timendum vti similibus in toto. & hæc est sententia illorum, qui sententiam istam seruant: quamuis ex toto hoc non declarent. Tamen istud regimen non sufficit nisi euacuetur humor, qui hanc fouet complexionem per vomitum, aut per fluxum ventris. Et debes intendere euacuare illum humorē per locum consuetum a natura: ita ꝙ si per vomitum, per vomitum: & si per fluxum ventris, per fluxum. & melius est per fluxum: quia talis euacuatio est magis naturę manifesta. Et mihi videtur sufficere, vt habēs hanc cōplexionē calidā, vel calidā & siccam, purgetur cum tamarindis, violis, & myrobalanis citrinis, & alubleb, i. corrigiola, & similibus. Et istæ complexiones calidæ, aut calidæ & siccæ secundum plurimum sunt vaporosæ & fumosæ. & ob hoc balneatione indigent, ne cito ephemeram incidant. & similiter si tenui dieta longo vsi fuerint tempore. Et bonum est istis aliquando post cibum balneari, vt eorū corpora impinguentur. sed qui in dextro latere sentiet grauitatem, hoc vitare debet: & est necesse vt rebus vtatur ex oppilatiuis. neque istis est conueniēs potatio vini: & si bibant vinum bibere debent aquosum. Et vniuersaliter dico, ꝙ regimen complexionum calidarum & siccarum, & calidarum simpliciū non diuersificatur in fine, nisi secundum plus & minus: quia impossibile est vt caliditas in fine non deueniat ad siccitatē. Et vtile est istis oxyzacchara in temporibus calidis frigida, cum aliquibus seminibus & herbis, quæ habent virtutem aperitiuā, & prouocatiuā sine caliditate: sicut est semen scariolæ, & capillus ve

B (margin, beside "neantur in aqua frigida")

C (margin, beside "regimen non sufficit")

neris, & ẽt ſemen apij: cuius ſit ſua virtus repreſſa in quantitate cum ſeminib
melonis, & cucumeris, aut cũ alia re, quæ habeat tẽperare caliditatem & ſicc
tẽ materierum dictarũ: quemadmodũ eſt ſtipes ſcariolę, & violę. Et mira
Auẽzoar dicit ꝙ in omnibus locis, in quibus vtimur oxyzacchara, debemus
flore nenufaris: & maxime calido tẽpore. Et dicit per experientiam ꝙ nen
habet ſua proprietate præſeruare tales a febre. Itẽ dicit ꝙ ſemper cũ oxys
chara debemus vti rebus, quæ os ſtomachi fortificãt, ſicut aqua maſtiches,
cinnamomũ aut ſpica: quia acetum, inquantum eſt acetum, os ſtomachi læd
mihi vr̃ ꝙ aqua ordei tempore calido ſit regimen conueniens: dummodo
ſa ſit aliquid, quod reprimat nocumentũ oris ſtomachi ex ea. Et qui haben
plexionem ſiccam, neceſſe habent eorũ corpora humectare, ne in eis acce
ſenectus. & hoc debent facere cum cibis humidis laudabilis chymi, ſicut e
ro pullorũ iuuenũ: & vti balneo aquæ dulcis tepidæ: & fugere laborem,
gilſam, & oĩa accidentia animæ, quę corpori faciunt acquirere caliditat
furor, & ira, & eorũ ſimilia: & aſſuefacere ea, quæ corpori adducũt delec
nem, & gaudium: & vt extrinſeca, quæ eis intendimus facere, ſint contrar
complexioni, vt folia ſalicis, & vitis, & aquæ frigidæ: excepto gaudio
rato, aere tẽperato, & mobilibus lectis. & audire ſonos amenos eis conu
eſt. Sed cõplexionibus calidis & humidis ſuperueniunt ægritudines
& diſcurſus ſuperfluitatum, & maxime tẽpore iuuentutis. Et idcirco ne
vt exercitentur forti exercitio & veloci, & vtantur fricatione mult &
ꝙ etiã balneentur ante cibũ. & oportet vniuerſaliter ſtomachũ taliũ
ſi ipſius cõplexio ad malã complexionem conuerteretur, humores totius
ris ad idẽ declinarent: & tunc cibus eorũ declinaret ad frigiditatem & ſicc
Et iſta cõplexio non eſt temperata, ſicut opinatus eſt Gale. Et Antiqu
runt ꝙ cõplexio naturalis eſt calida & humida. quia cum comparamus
plexionẽ naturalẽ, inquantũ eſt media, extremitatibus, tunc dicimus ꝙ
perata æqualis, & extremitates intelliguntur hic octo complexiones. E
ipſam comparamus dñio ſuperfluitatis elementorũ, quæ ſunt in ipſa, nos d
ꝙ ſit calida & humida: eo ꝙ caliditas & humiditas plus dominãtur in ip
frigiditas & ſiccitas. & non dicimus hic cõplexionem temperatam hãc,
loquimur hic, ꝙ ſit calida & humida, niſi cõparatione ad naturalem. ergo
cimus calidam & humidam eſſe temperatam, niſi æquiuoce dicitur. Et Gal
dicit ꝙ naturalis dicitur reſpectu extremorum, & calida & humida cõpar
ne tẽperantiæ dr̃. & ideo dubitatur ſecũdum hoc tẽpus, ꝙ hæc tẽperata c
xio non inueniatur. Deinceps reuertamur ad id, a quo ſeparati fuimus. Et
mus ꝙ non oportet appropriare conſeruationem ſanitatis ſolum ſuper ex
tium, balneationem, & cibos habentibus hanc complexionem: verum op
cum hoc euacuare ſuperfluitates cum medicinis laxatiuis a capite per viam
nutationis, & gargarizãdo ore maſtichen, & grana ſtaphidagriæ: & etiam
nocando vrinã. & medicinæ conuenientes ad purgandum habentes hanc
plexionem ſunt medicinæ lenes, ſicut agaricum, turbith, & cartamus. Et
tet ꝙ iſti multum ab oppilationibus ſibi cauere debeant. & inter cæteras
ſas putrefactionis huic reſiſtere debent, euacuando humorem, qui putrefieri
ſueuerat, & cum medicinis reſiſtentibus putrefactioni ſuis qualitatibus, &
proprietatibus. ꝙ, quia natura putrefactionis ſtat per extraneum calorem
humiditate ſuperflua fœtida: ſicut ſunt ei medicinæ odoriferæ in vltimo co
rietatis. Et ſi tu feceris vnam compoſitionem, in qua omnes iſtæ virtutes a
gentur, erit vltima medicina ad conſeruationem ſanitatis ipſorum, dummodo
preſſæ ſint in illis eius virtutes, quibus non indigent. Sed complexio ſi
debet cõſeruari cũ rebus calidis ſine humectatione, videlicet exercitio, ba
ſiccis, cibis, & his ſimilibus. Sed complexio frigida & humida debet reg
regimine calefaciente & exiccante, & cũ multiplicatione exercitij: & in
euacuatione propter ſuperfluitates, quæ a tali complexione generantur.
complexiones frigidæ & ſiccæ cæteris ſunt deteriores, & indigent in eadẽ
mine calefaciẽtibus & humectãtibus, & leni fricatione, & dulcis aquę bal

Vid. Tertia Apho. 2. & 3. & 18. cõmen. & tertio Technis & Raſ. 17. Conti, ca. 6.

A & exercitio tẽperato, & somno longo. Et vniuersaliter complexiones humidæ indigent inter refectionẽ & refectionẽ mora longa: quemadmodum siccæ indigẽt breui. & cõplexiones frigidę & siccę indigẽt superfluitatũ euacuatione, vt humoris melãcholici. Et medicinę ad hoc valentes sunt myrobalani indi, & polypodiũ. Et vina aromatica sunt cõuenĩẽtia valde huic complexioni. Et coitus nocet plus cæteris oĩbus cõplexionibus, maxime frigidis & siccis. Et inter cõplexiones calida & humida superfluum tolerare põt leuius: & quę peiores sunt frigidæ & siccę existunt: humidæ vero medio modo se habent circa illud. Ista sunt regimina cõplexionũ distemperatarum in qualitatibus actiuis & passiuis. Sed complexiones distemperatæ solum in passiuis tantam non recipiunt læsionem, quantam distemperatæ in vtrisque, aut in actiuis.

De resumptione Extenuatorum, & pinguium extenuatione. Cap. XII.

SEd regimẽ corporũ extenuatorũ debet esse ꝑ cõtrariũ causarũ extenuationis: vt si fuerit huius cã caliditas cũ siccitate mẽbrorũ, valebit frigida & humida dięta. Et si causa extenuationis fuerit ꝓꝑ debilitatẽ attractiuæ, q̃

B est in mẽbris, inũctio olei oliuæ affert iuuamentũ: dummodo solũ stet sup mẽbra, donec trahãt cibũ, & nõ plus. & si morã cõtraxerit nimiũ, dissoluet, et alterabit. Et si causa exiccationis erit sup virtutẽ digestiuã frigiditas, & administrentur ea, quæ confortent digestiuam, sicut vinum, & ea quæ scis. & vniuersaliter extenuatio siccitati associatur. Sed siccitas aliqñ prouenit propter dissolutionem multam, & aliqñ propter paucitatem digestionis, & aliquando propter vsum ciborum siccorum. & rectificatio istorum est facilis. Et extenuatio corporum pinguium fit per contrarium, secundum ꝙ tu scis.

De regimine Corporis distemperati in singulis mẽbris. Cap. XIII.

HVcusq; narrauimus regimẽ distẽperatę cõplexionis vĩr: deinceps narrare volumus de regimine distẽperatę in singulis mẽbris. Et dicimus ꝙ regimẽ istarũ cõplexionũ plus ingreditur genus pręseruationis q̃ regimẽ cõplexionis distẽperatę cõis. Et intentio nr̃a in tali cõplexione, qualis est ista, est vt virtus illius mẽbri fortificet suã cõplexionẽ, temperãdo, & euacuando superfluitates, quę in eo gñantur, & remouere cãm, quę illã generat superfluitatẽ, considerãdo vtrũ sit læsum in se, aut per alterius mẽbri cõpassionẽ: queãdmodum stomachus in aliquibus hoĩbus est læsus per se, & in alijs per

C cõpassionẽ cerebri. & mẽbra, quæ magis damnificãtur alijs, sunt mẽbra principalia, cũ cõplexio erit alteri cõtraria. v.g. cũ hepar est calidũ, & stomachus frigidus, & corpus est extenuatũ, & renes arenis abũdãt, vel vt ĩ corpore extenuato testiculi multũ gñant sperma: ĩ talibus indigemus regimine mixto, & plus instare distẽperãtię periculosiori, ita ꝙ aliud obliuioni nõ tradat. & hoc ingreditur doctrinã de Ingenio sanitatis. & ob hoc non plura his dicemus. sed regimen præseruatiuũ est de genere curatiui, sicut dicemus postea. Et scias ꝙ deterior harũ cõplexionum est illa, quæ est in cerebro declinante multum ad caliditatẽ aut frigiditatem: ideo ꝙ, quando complexio cerebri est ad malitiam conuersa, est causa aduẽtus mali multi & magni: quemadmodũ sunt apostemata colli, & synanchia, & oris pustulationes, & apostemata vuluæ, & raucedo, & phthisis, & tussis, & dysenteria, & alia istis similia. Et aliqñ currũt superfluitates istæ ad stomachum, & corrũpunt ipsum ita ꝙ si fluxus fuerit frigidus, conuertet ipsum ad frigiditatẽ, & complexio totius corporis corrũpetur: & cũ hoc patiens eructuationes emittet acetosas, vt mihi tẽpore iuuentutis accidit: quia meus stomachus ꝓpter malitiã regiminis malã acquisiuit cõplexionẽ: & Medicus meus ignorans eam, dixit ꝙ taliter fuit cõfirmata, ꝙ ipsam remouere non potuit. & ego ignorans omnino eram scientię Medicinę, & ab hac omne distẽperantiæ meæ ortũ habent. Et qũ distemperantia fuerit calida, fluxus humorũ in aliqui-

bus erit calidus. rememoratio vero oĩum harũ in capitulo de Ingenio sanitat
cõtinetur. Sed cõseruatio cõplexionis cerebri vt nõ distẽperetur, est vt si e
gidũ, superponãtur ei res exiccatiuę habẽtes caliditatẽ cum aromaticitate
macis, & caryophylla puluerizata, postq̃ cũ vino fuerit ablutũ. Et cu
superfluitates, quę in ipso cõtinue gñantur, cũ sternutatione & fricatione,
cũ radice nucis. Et ẽt gingiuarũ fricatio cõfert. Et cerebra masticatio ma
& vti medicinis, q̃ euacuãt humores in eo abũdãtes tẽporibus cõgruis: &
me in vere, & autumno. Sed cerebrũ distẽperatũ in caliditate, in quo super
tates calidę gñantur, per cõtrariũ huius cõseruatur. & hoc fit inũgẽdo capu
oleo rosato, & euacuãdo humorẽ cõtristantẽ, scdm ꝙ melius vr̃ conuenire.

Cerebrum magis alteratur frigiditate q̃ caliditate.

cerebrũ magis alteratur frigiditate q̃ caliditate. & pp hoc oportet ipsum a
re cõseruare cõseruatione vltima. Sed regimẽ illorũ, quorũ impossibile est
re ipsos isto regimine, necesse est cõseruare eorũ qualitates. qm̃ sicut est
cõplexionis a sua natiuitate, vr̃ mihi vt ęgritudines eisdẽ superuenientes
repletione. & ob hoc indigent euacuatione vniuersali, videlicet phlebo
& maxime, si in eo apparuerint signa repletionis. et oportet cũ hoc, vt ab
a cibis multi nutrimẽti. Sed qui nõ habet cõplexionẽ tẽperatã, maior pars
ęgritudinũ a malis humoribus habet ꝓuenire. & ob hoc oportet ipsos a
et scire illos euacuare, cõsiderãdo semper quãtitatẽ euacuationis, vt nõ
flua nec diminuta: eo ꝙ tales sunt, q̃bus vna euacuatio sufficere vr̃ in vere
les sunt, qui indigẽt duabus, vna. s. in vere, & alia in autũno. Et ego dico ꝙ
qui vtuntur potionibus in septimanis annorũ, aut in medietatibus eorũ,
faciũt, q̃ illi, qui omni anno purgationes exercent. q̃a nos videmus ꝙ ęgr

Egritudines accidũt ĩ circuitibus.

nes vt plurimũ nõ accidunt hominibus, nisi circuitibus terminatis, aut
sos. Et ideo circa vnũquodq; indiuiduũ hoc est considerandũ: qm̃ spero ꝙ
hoc regimine multi potuerunt euadere ab ægritudinibus eis accidentalite
nientibus. & cõuenit ẽt, vt qui volunt mutare consuetudinem malam, mut
eam suo posse paulatim, ne terreant subito.

Debent præseruatione Corporum, quæ præparata sunt in ægritudines cadere. *Cap. XIIII.*

DEinceps volumus tractare de corporibus, quæ propinqua sunt
ægritudinẽ cadant, vt eorum malis aptitudinibus obuiemus. Et
saliter dicimus, ꝙ genus præseruationis futurarum ægritudinum
debet, qñ aliquod signum manifestatur, tunc recte est ex genere
ægrotantis in pręsenti. verbi gratia resistere lepræ, vt non fiat, est idẽ
quibus curatur, quando est. illud idem dicimus in alijs ægritudinibus.
vero aptitudinum & manifestior est illa, quę dicitur spontaneus labor.
hic corporibus adest, præparata sunt infirmitatibus multis. & ob hoc de
uersalem sermonem faciemus, ꝙ non erit simile alijs malis aptitudini
prijs in omni ęgritudine: eo ꝙ modus obuiãdi illis aptitudinibus malis e
& idẽ modus cum cura ægritudinũ ipsarum. & idcirco hic non est rec
Et scias ꝙ non obliti sumus de conseruationibus corporũ tẽpore con
aeris: sed in posterũ dicemus. Sed incipiemus loqui de labore. et dicemus

Labor põt esse triplex.

iam dictum est in libro Aegritudinũ, ꝙ potest esse tribus modis. Vnus est
vlceratiuus: & hæc species fit ab humoribus cholericis, qui hoc mo
hac specie ad præsens intendimus loqui. Alia species dr̃ extensiuus: & hæ
sanguinis multitudine fit: & secundũ aliquos dicitur ventosus. Tertia spe
citur apostemosus, & cõpositus ex extensiuo & vlceratiuo: & de eius
te est vt superueniat omnibus mẽbris apparitio cremẽti circa omnia ex
Et volumus incipere a cura oẽs has species cõtinente: postea vero de vnaq
specie loquemur per se. Et dicimus ꝙ causa efficiẽs est mala cõplexio m
nis: ergo medicina cõmunicãs istis speciebus erit, aut alteratiua, aut euacu
Et alterationẽ, & euacuationem facit natura cum cibis & medicinis, quę

A disponere humores ad hunc finem. et aliquando adiuuant ad hoc somnus, quies, & fames. Et euacuatio fit cum medicinis, quę prouocant vrinam, & sudorem, & ventum: & est cum exercitio. & hęc fiunt, quia ars sequitur cursum naturæ. & istæ sunt medicinæ communicantes omnibus speciebus supradictis. verum de propria vniuscuiusq; istarum volumus dicere: eo ꝙ non euacuatur vnaqueq; istarum specierum vna specie euacuationis, nec alteratur vnaqueq; istarum specierum vna specie alterationis.

De Remotione, & præseruatione corpore a labore Vlceratiuo. Cap. XV.

INcipiamus nunc a labore vlceratiuo. Et dicamus ꝙ causa efficiens istius est humor acutus mordicatiuus. Et tu scis ꝙ humor mordicatiuus est cholericus, aut melancholicus, aut phlegmaticus salsus: ideo quia vnusquisq; istorum est mordicatiuus. Sed cholera est acuta propter suum acumen, & melācholiam propter suam acetositatem, & phlegma salsum propter suam salsuginem. Et hic accidunt aliquæ distinctiones. quod est, quia isti humores non effugiunt, quoniam aut sub cute solū sunt locati, aut profundati in musculo, aut sunt in musculo & venis, ex via, qua inueniuntur in sanguine,* paterno propinquo. Adhuc non est longinquum, quin sint cum istis humoribus alij humores mucillaginosi, & forte non sunt. & si sunt, non effugiunt quin aut sint in spongiositate carnis, aut in venis. & si sunt in venis, aut sunt cum paucitate sanguinis, aut cum eius multitudine. Et non est multus sanguis in venis, nisi cum isti humores sunt pauci, & non sunt multum elongati a complexione sanguinis: eo ꝙ inuentio quorundam in actu non fit nisi ante conuersionem ipsorum in sanguinem, & aliqui post conuersionem in eundem: vt est cholera, & melancholia. & aliqui cito conuertuntur, & aliqui tarde. quoniam quando multum elongati sunt a sanguine, longa indiget conuersione: & qui propinqui sunt, in breui conuertuntur. & hoc est, quod potest dici de hoc labore. & vnusquisq; istorum propriam habet medicinam. Et dicimus ꝙ quando isti humores efficiunt laborem, & sub cute sunt locati, forte exercitium, & fortis fricatio erit sufficiens medicina, cū balneo, & cibo subtili, aut aqua ordei, & squinzibin, & similibus. Et quando isti humores in poris sunt locati, non indigent exercitio, sed quiete & somno, & abstinere a cibo: eo ꝙ ista adducunt digestionem. & sero balneentur in aqua tepida: & cibis subtilibus cibentur post assumptionem squinzibin: eo ꝙ squinzibin euacuat per vrinam & sudorem illum humorem, qui potest moueri a natura. Et si hoc accidens sedabitur, per hoc tunc plene causam huius cognoscimus. & si non sedatur, & somnus patientis fuerit debilis & varius, tunc non est humor in carne, & musculis solum, sed etiam in venis. Et tunc consyderandum est si cū istis humoribus, qui faciunt hunc laborem, sunt humores mucillaginosi, aut non. & dicimus ꝙ si non sunt humores mucillaginosi, & humores facientes laborem sunt in porositatibus aut venis, & tunc attendendum est si cum eis est sanguis multus, aut paucus: aut si illi humores sunt remoti a substantia sanguinis, aut propinqui. Et si paucus est sanguis, & humores sunt remoti a substantia ipsius, tunc humor iste faciens laborem debet euacuari per pharmaciam, & non per phlebotomiam secundum speciem illius humoris facientis laborem: siue fuerit cholericus, siue melancholicus, siue phlegmaticus salsus. quoniam, quando isti humores exeunt a natura in qualitate, tunc indigent euacuatione cum medicina attractiua, quę proprie habeat respicere illum humorem: eo ꝙ qualitate peccant. Sed si peccant quantitate, tunc facienda est phlebotomia: sicut diximus in libro de Ingenio sanitatis. Et si isti humores sint cum multo sanguine, & non multū remoti a sanguinis substātia, tunc in primis debet euacuari per phlebotomiam, & postmodum per pharmaciam: hoc est si non adsint humores mucillaginosi. Quod est, quia si cum istis apparent humores mucillaginosi, tunc consyderandum est; si humores fuerint in venis cum multo sanguine, & non exeunt multum

Marginal letters: B (at "giunt, quoniam aut sub cute..."), C (at "hoc accidens sedabitur...").

Marginal notes: *a.l. paternitati; oxymelle

Co. ve. leg. & tñ pharmacia difficilis eẽ dẽt.

ab ipsius substantia remoti, tunc similiter debent euacuari cum phlebotomia quoniam cum pharmacia difficile esset. Et si humores mucillaginosi fuerin venis multi cum sanguine pauco, & humores laborem inferẽtes a substantia sanguinis fuerint remoti, tunc non est phlebotomandum, nec pharmacandum: eo phlebotomia pernecabilis esset: nec in pharmacia propositum assecuti essem quia propter eorum grossiciem humores obedientes non essent, sed plus fierent & etiam venę clauderentur, Et hic interponenda est quies medicinalis: & sub tiles cibi & incisiui sine multa caliditate, ad hoc vt multa in membris illorum sparsio non fiat. & conuenientius in hoc casu est squinzibin de seminibus, cu siccitas sit repressa cum radice lilij, & violarum. Et aqua ordei conueniens est, & maxime in iuuenibus cum radice fœniculi: & hydromel etiam. Et in corporibus istorum ventositas grossa, & inflatiua generatur, præcipit Ga dari diatriompipereon, & diacyminum. Sed in nostro climate hoc est vitand quia posset febrem incitare. & ipse Gale. his non vtebatur nisi in tempore fri do, & frigida complexione. Et medicinę subtiles membra intrinseca confor tes cum remisso calore vtiles sunt: sicut darseni, & assarum, & cinnamomum ambra, & cassia lignea: & in Arabico ichalicha: & caryophylla, & similia matica. Et si Gale. aliquam istarum repudiet, facit hoc propter suam stypticita tem. & si cum alijs composueris, bona erit confectio, ob hoc, quia membra pr cipalia sunt in vltimo debilitatis, & maxime os stomachi. in hac compositione mastiche non obmittatur. Sed rosa non est hic commendanda propter sui fri ditatem & siccitatem: quamuis sit confortatiua. sed stœcas est vltimum in compositione, qualitate, & proprietate. Et quemadmodum in hoc casu phlebo tomia inhibetur, & vomitus ratione eadem. Sed quando humores mucillagi sunt in musculis, & sanguis venarum est mundus, tunc non timendę sunt res tum calidę, & vrinam prouocantes: propterea quia tunc non est timendum, humor in membris spargatur. Et Gale. hic vtitur medicina ex pulegio facta mihi multum placet illa, aut ei similis. Et scias, ꝙ mihi non fuit necesse na re hęc signa significantia dominium humorum istorum, nec signa significan quantitatem, nec locum: ideo quia omnia sunt tibi nota in libro Signorum. tu debes confidere in vrina in cognitione generum humorum, qui inter mu los sunt: quantitatem debes sumere a regimine antecedente, a complexione, tempore, & ętate, & alijs rebus in libro Signorum dictis.

De remotione, & præseruatione corporum a labore Apostemoso, & Extensiuo. Cap. XVI.

SEd labor apostemosus, & extensiuus de necessitate proueniunt a sang ne multo: ideo conueniens est patientem primitus phlebotomare: & tumando quantitates secundum tempus, & ætatem, & complexionem cut in libro de Ingenio sanitatis docetur. Et sunt distinguenda membr enumeratione istius laboris: ita ꝙ si in capite grauitas affuerit, cephalicam p botomare debes: & si in membris medijs basilicam: & cum ambas continet partes, mediana erit phlebotomanda.

De præseruatione corporum tempore Aeris præter naturam. Cap. XVII.

IN hac particula adhuc narrare remansit corporum pręseruationem ab ę tudinibus ab aere præter naturam. Et dicimus breuiter ꝙ aer, vt alibi ctum est, permutatur aliquando in qualitate, & aliquando in substantia sed cum sit in vno aut alio, tunc pręparata sunt corpora recipere ęgritudi nes similes illi complexioni. tamen omnia corpora ab istis dispositionibus n ęgduntur, sed solum nocentur corpora pręparata, nam si esset hoc omnibus co

A mune, egrotarent omnes in aere supradicto. Iccirco considere debemus in regimine vniuersali omnes has continenti permutationes: hoc est in apertione oppilationum, & in resistendo causis putrefactionis ex toto. Et cum dico ꝙ omnes has permutationes contineant, intendo permutationes, quę in substātia sunt. Sed permutatio, quę in qualitate existit, in vna videlicet, aut in pluribus, regimen ipsis qualitatibus contrarium esse debet. & hoc regimen particulare est, verbi gratia, si est distemperatus in caliditate, & siccitate, cum frigidis & humidis regi debet, & degere in septentrionalibus locis, in quibus adhuc aer reprimatur roratione aquę, & folijs aromaticis humidis. sic omnibus alijs qualitatibus excedentibus contrarium apponatur. Et si magna caliditas non obstaret, leuiter euacuandę essent superfluitates, quę in temporibus illis essent generatę. Sed aeri corrupto in substantia similiter resistendum est euacuationibus vniuersalibus, & cum resistentibus epidimię a tota specie, & vtantur cibis frigidis & siccis a putrefactione remotis, sicut aceto, & lentibus: & aromatizare aerem cum rebus resistentibus putrefactioni, sicut cum costo, & styrace, & galbano. Et terebentinę inest proprietas in hoc casu. Et theriaca maior isti tempori epidimiali multum resistit, sumendo ab vno characte vsq; ad ʒ.i. & post non debet comedere nisi celebrata in omnibus membris digestione. & hoc fit spātio sex horarum. Theriaca tēpore epidimiali multum resistit.

B Bolus armenus, & terra sigillata in aere pestilentiali magnum prestant iuuamentum. Et per nomen Auenzoar odor vrinę hircorum confert multum. Et dicitur ꝙ medicamen ex aloes duabus partis, croci, & myrrhę parte vna, de quo sumatur omni die pondus. xij. caractorum, cum vrna vini aqua mixti, iuuat multum. & non est inuentus adhuc aliquis, qui hac medicina sit vsus, qui a pestilentia non securetur. Sed in corruptione temporis calidi debent eligi loca alta, in quibus regnet ventus septentrionalis, aerem mundificans. Sed si sit corruptio in substantia tota, habitandum est in domibus terraneis, & cauernosis, loca alta vitare, & vitare omnes fructus humidos. & tunc necesse est vt omnes pisces tunc temporis penitus sint nociui, ob hoc, quia sanguis ex istis rebus generatus est citę corruptionis. Et similiter omnes carnes, exceptis volucribus montanis, sicut perdices, & similes istis. & vniuersaliter res ventrem lenificantes hoc tempore optimæ sunt: quemadmodum tamarindi, violę, cassia, & manna. Et quod dictum est in hac particulam secundum nostram intentionem sufficiens est.

AVERROIS COLLIGET

LIBER SEPTIMVS.

SVMMA LIBRI.

De ægritudinum Curatione, seu Ingenio sanitatis.

De modo Curationis malæ complexionis materialis, & non materialis. *Cap. I.*

Retum cõtra naturam sunt duę species.

LIBER medicationis, qui de Ingenio sanitatis intitulat.
Dicimus ꝙ ob hoc, ꝙ rerum contra naturam sunt duę spe
cies, videlicet ægritudines, & accidentia consequentia æ
tudines: & iterum ægritudinum sunt duę species, videlic
ægritudines proprię & primę, consimiles & composit
cundario, vt sunt a malitia octo specierum malę comple
nis materialis & non materialis, & sunt ęgritudines prop
membris officialibus: videtur nobis, vt narremus, i
do prius a via de ingenio sanitatis, a remotione ęgrit
propriarum membrorum consimilium, si sint materiales
non materiales: & postea ingenium remotionis ęgritudinum membrorum
lium: & vltimo curationem accidentium percurremus: quamuis in medicam
ęgritudinum contineatur, quia per remotionem ęgritudinis accidentia rem
tur. Et volumus primo narrare ægritudinum membrorum consimilium cu
nem, materialium, & non materialium: & postea vnamquanq; speciem
mus pertractare. & hęc nobis videtur ordinata distinctio. Et dicimus ꝙ
tio in mala complexione non materiali est vnica sola, hoc est vt ad su
uertatur naturam. & hoc non fit primo, & substantialiter nisi per contra
per quod malę complexionis remouentur species: & sunt cibi & medic
cundum plus malę complexioni ægritudinali sua prima virtute resistentes
bi gratia, si mala complexio sit calida & sicca, remouetur per cibos frigid
midos, & medicinas. Et quia diximus ꝙ remotio malę complexionis non
terialis primo & substantialiter a contrario remouetur, dicimus ꝙ conuen
quando, vt a simili per accidens similiter remoueatur: sicut aqua frigida m
remouet complexionem frigidam, eo ꝙ claudit poros, & inspissat cutim, &
colorem intrinsecum fortificat. & hęc medicina multum est timenda: & non
bet fieri nisi in necessitatis tempore. & maior pars Medicorum, qui ca vtun
errant, vt postea ostendemus. Sed intentio remotionis malę complexionis
terialis duabus rebus existit. vna est, vt malus humor euacuetur: alia est, v
la comple:-io membri rectificetur, quę relicta est a mala materię spars
membris. Euacuatio duobus fit modis. vnus fit cum phlebotomia: & alius fi
pharmaciam secessiuam, aut vomitiuam, aut vrinę prouocatiuam: & per cl
ria, & sudorem. quas omnes operationes operantur medicinę cum suis virtut
secundis, & tertiis: & proprietatibus: quemadmodum mala complexio p
remouetur virtutibus primis. & aliquando fit euacuatio per ieiunium, exerc
balneum, & fricationem. Sed euacuationem per phlebotomiam ratione &

A perimento cognoscere possumus: & iuuamentum ab experientia cognitum manifestum est. Sed iuuamentum ratione cognitum duobus existit modis. Vnus modus est, quia ostensum est, ꝙ Medicus semper sequi debet viam naturę: sed dicimus ꝙ natura sanat per fluxum sanguinis ægritudines sanguineas multas, & eadem ratione inuenimus iuuamentum medicinarum laxatiuarum. Secundus modus est, ꝙ impossibile est, vt aliquando cibus & potus superflue non sumantur, ita ꝙ in corpore sanguis superfluus aggregetur, aut alter humor, & superflua inddiget euacuatione. ergo necessaria est phlebotomia, aut pharmacia, aut euacuatio alia. Sed ieiunium, & exercitium in hoc casu sufficientiam non habent: quia nimis minuunt paulatiue, comparatione habita ad hanc repletionem, quę est secundum vasa. Nam accidere posset, sicut accidit illi, qui somniabat in balneo sanguineo balneari, vt dictum est superius in libro Signorum, sicut dicit Gale. vnde cognouit sanguinem in sua complexione abundare: & ideo phlebotomiam sibi fieri imperauit. & consilium habens ab alijs medicis sequentibus viam Erasistrati, ei prohibuerant minutionem, & iniunxerunt sibi abstinētiam. & abstinendo facta fuit dissolutio humorum, & inde duplicatus fuit calor, & extinctus fuit, sicut extinguitur lampas ex multitudine olei, quando superbundat. Sed quando debet quęlibet istarum euacuationum fieri, aut vna plus altera, hoc volumus determinare in primis: & postea redibimus ad curationem

Iuuamētum rōne cognitum duobus existit modis.

Lib. 4. c. 10.

B vniuscuiusq; speciei singulariter malæ complexionis post narrationem rerum significantium manifeste faciendi, vel non faciendi secundum quantitatem euacuationis, & rectificationem malę complexionis. & hęc sunt natura ægritudinis, & virtus & complexio, & ætas, & tempus, & alia quæ rememorari debēt. Et dicimus vniuersaliter ꝙ euacuatio non debet fieri nisi cum humores cursum naturę egrediuntur in toto corpore, aut in vno membro: & hoc aut qualitate, aut quantitate, aut ambabus. A quantitate vero prouenit species laboris extensiui, quę est repletio secundum vasa. Sed repletio secundum virtutem a quantitate, & qualitate prouenit: ita ꝙ virtutes nutritiuę, & motiuę aggregantur, & vniuersaliter omnes virtutes operatiuę. nam quando debilitantur virtutes, tunc operationes in humoribus naturales non fiunt. & secundum plus hanc repletionem sequitur labor vlceratiuus propter humorum malitiam, qui in hac specie repletionis existunt. Isti sunt euacuationis modi superfluitatum, quę in toto sunt corpore, aut in vno membro. Sed locus, in quo phlebotomia debet anticipare in quantitate, est quando omnes humores in quantitate extra cursum naturalē augmentantur. & hoc non prouenit nisi cum augmento sanguinis quantitatiuo, ob hoc ꝙ humores in ipso sunt in potentia. & ista augmentatio secundum plus laborem præstat extensiuum. Sed locus, cui minus necessaria est euacuatio phle-

C botomię, est quando humores extra cursum naturę in quantitate, & qualitate egrediuntur. Et maxime hic conceditur phlebotomia, quando humorum qualitates qualitati sanguinis non repugnant, neque etiam a substantia sanguinis elōgantur: hoc est quia non sunt crudi, et mucillaginosi. Et aliquando phlebotomia per accidens fit, sicut fit per fluxum sanguinis narium, & fluxum hæmorrhoidarum, & simile. sed hoc quantum possumus vitare debemus. Et aliquando hęc species euacuationis fit propter attractionem materię de membro ad membrum sine intentione euacuationis ipsius ex corpore, & vt plurimum hoc fit, quando sanguis est paucus, sed tamen malitiosus existit. Et aliquando in hoc ambæ intentiones aggregantur, hoc est vt euacuetur, & subtrahatur. & tunc propter hoc istud facimus, vt euacuemus materiam ægritudinem facientem, & pręseruemus ne augmentetur. Et scias, ꝙ quando intendimus solam euacuationem, tunc a propinqua parte membri euacuamus: sed quando subtractionem ad diuersam intendimus partem, tunc a remotiori trahimus parte. sed quando ad ambas partes intendere debemus, aut ad vnam magis quam ad aliam, hoc in sequentibus dicetur. Et propter hanc diuersitatem intentionis diuersa sunt loca venarum in phlebotomia. Et propterea in quibusdam ægritudinibus intendimus phlebotomare basilicam, & aliquando cephalicam, & in quibusdam medianam. & aliquando phlebotomamus dextram, & aliquando sinistram, sicut declarabimus, & hęc

sunt loca, ex quibus euacuatur sanguis. Sed locus, in quo pharmacare conueni
in primis est, quando humores exuberant sola qualitate: hoc conseruato ne i
de natura prius dicta, vt non sint crudi, aut mucillaginosi. nam tunc incisio, &
digestio p̄cedere debent. Et pp̄ hoc in anticipatione phlebotomiæ, & pharm
ciȩ est consyderandum. Rasis dicit ꝙ experientia multoties vidit in matredi
i. in hospitali, pleureticos phlebotomatos ante pharmaciam, & mortui fuer
& mihi videtur ꝙ hoc fuit, propterea quia mala materia in profundo corpo
in multa erat quantitate: & quando detecta fuit, ad actum producta perdidit p
tientem. Et aliquando necesse est anticipare phlebotomiam propter multam
cessitatem, eo ꝙ incontinenti liberantur. Et est sciendum ꝙ debemus incipe

Quando debet fieri phlebotomia.

ab eo, quod magis necessarium esse videtur. Et noster carissimus Abumerō A
zoar dicit ꝙ non debet fieri phlebotomia nisi post corporis mundificatione
Et hoc est, quia quando venȩ a sanguine sunt euacuatȩ, sugunt superfluitates
las ad nutriendum ineptas, & ab his malam acquirunt complexionem. & ta
tū erit phlebotomia cā maioris constipationis ventris. quia mēbra euacuata
gendo superfluitates fȩculentas, magis exiccant. Et scias ꝙ est differentia in
medicinā mollificatiuā & laxatiuam: eo ꝙ attractiua est cū attractione, & m
litiua cū mollificatione. & similia huius sunt, quȩ expellunt fȩces solū. Sed
humores qualitate peccant, s. vt sint grossi vel viscosi, tunc non est conuen
phlebotomia, neq; pharmacia. de phlebotomia manifestum est. sed de purga
ne, quia humores si sunt viscosi & grossi, sunt inobedientes. & ideo medic
trahet bonos, mali aūt remanebunt. Et Gale. qn̄ euacuare volebat ante adu
tū febris, cū medicinis calefactiuis, & incisiuis euacuabat. & qn̄ febricitabat
ciebat hoc cū fricatione, & medicinis subtiliatiuis habentibus calorem mod
& hoc iā declaratū est in libro Conseruationis sanitatis. & quod fit cū febre
clarabitur in libro Febriū. Prȩterea, pharmacia p̄ accidens fit aliqn̄, quā
dū phlebotomia: sicut qn̄ damus pharmaciā, vt humorē trahamus, qui cā
existit. & hoc quāuis resistat causȩ, ægritudinē tn̄ augmentat. & ego in seque
tibus explicabo, vtrū per simile sit, aut p contrariū. Clysterijs vtimur, qn̄
fluitates solū ex intestinis trahere intendimus, aut per viā trahendi mater
oppositā partem. & sicut aliqui laudant vomitū in ægritudinibus partiū infer
rū, sic & pharmacia in ægritudinibus partiū superiorū laudatur. Et aliqui
facientes clysteria, qn̄ nō possunt recipere medicinam laxatiuam, vel qn̄ ip
infirmus deglutire nō potest, aut propter lȩsionem ipsius hepatis, vel stoma
quia lȩduntur ex transitu eorum. Et balneum vt plurimum humores sub
euacuat. & propterea in passionibus ex grossis humoribus fieri non debet,
prȩcedat digestio. quia ex hoc inflammatio totius corporis sequetur, & i
principalium membrorum. Et fames est vna ex speciebus euacuationis: &
xime in ægritudinibus, in quibus status, & crisis sunt propinqui. Isti sunt
euacuationis malȩ complexionis materialis, & non materialis.

De modo, & quando fieri debet Euacuatio, & Curatio. *Cap. II.*

DEinceps dicendum est qualiter in supradictis agendum sit secundū
gis & minus: aut qn̄ nihil fieri debet, & maxime in euacuationi
curationibus, q̄ fiunt per contrariū. nam in pluribus locis euacua
aliȩ contrarietates non cōpetunt: quāuis natura ægritudinis illud re
rat. Et dicimus ꝙ nostra intentio in remotione malȩ complexionis non m
rialis est vt rectificetur. & hoc fieri non pōt nisi per contrarietatem cura
gradu exitus illius contrarietatis a temperamento. Sciendum est, ꝙ vt c
ficatur mensura distemperantiȩ illius corporis oportet. & hoc cognosci n
terit, nisi quando illius corporis complexio cognita fuerit sana, ætas, clima,
pus anni, tegimen, & consuetudo. similiter virtus, causa, & accidens: prop
quia in multis locis non attenditur causȩ, nec virtuti, nisi quando causa
complexionis materialis existit. Sed quando mala complexio non mate
est in aliquo singulari membro, tunc mensura curationis per cōtrarium

A a membri complexione, & ab ipsius iuuamento, & a colligãtia ipsius, & a situ
ipsius, & ab ipsius sensibilitate, & alijs cognitis rebus. Sed modi curationis ma
lę complexionis materialis ob hoc, quia intentio sola est in superflui euacuatio-
ne, & in alio non, vt recte procedat, sciendę sunt causę, q̃ illas generant super-
fluitates. & si a natura complexionis corporis proueniunt, aut non. quia in ali-
quibus corporibus humores superfluunt ab eorum naturis, & in quibusdã ab ęta-
te, tempore anni, aere, & nutrimento, & regimine, & a purgatione eorum quæ
ex corpore purgari solebant, vt sunt sanguis hęmorrhoidarum, & menstruus, &
priuatio consueti exercitij, & negligentia euacuationum. & ẽt virtus operatur
in hoc genere multum: eo ꝙ in maiori parte natura ægritudinis cõtrariatur eua-
cuationi. Per virtutem intelligo virtutes operatiuas, sicut virtus expulsiua, &
virtus motiua. Et aliquando motus euacuationis vniuersalis accipitur a mem-
bris infirmis, & maxime a principalibus, & operationes habentibus principa-
les, sicut ab Illo, qui phlebotomia indiget, & oris stomachi debilitatem habet.
Et etiam quando intendimus euacuare aliud membrum ex membris corporis,
aliqua sunt recipientia demonstrationem a locis suorum subiectorum, & suarũ
communicationum, & iuuamentorum, & suarum sensibilitatum, & formę dispo-
sitionis, & modi membrorum totius corporis: eo quia possibile est vt corpus de-
B monstret super euacuatione, & forsan ꝙ non. & hoc, quando in corpore non in
uenitur repletio vniuersalis, nisi in vno membro solum. Et imprægnatio in mu-
lieribus est ex rebus significantibus euacuationem, vel ipsius priuationem. &
hęc sunt, quę significant in contrarietate faciendi medicinam, vel non: & si pur
gatio fieri debet, vel non. Et nunc dicenda est significatio, quæ sumitur a dua-
bus rebus supra dictis, i. ab euacuatione, & curatione siue attractione per con-
trarium, qualiter debent fieri. Et incipiamus a curatione per contrarium. Et di-
camus ꝙ a Medicis dictum est, ꝙ qñ complexio, aer, tempus anni, & similia
cum ægritudine conueniunt, tunc non est egressa complexio a natura propria
nimio exitu. verbi gratia, iuuenis calidę complexionis, in regione calida, & tẽ
pore anni calido, & dieta calida, cui superuenerit causus, non erit iste a suo na-
turali ordine multum permutatus: curandus tamen erit cum rebus in frigiditate
remissis. Et qñ huius contrariũ accidit, tunc multa facta est elõgatio: et ideo huic
resistendum erit maiori contrarietate. v. g. sit homo senex frigidę complexio-
nis, in regione frigida, cui superueniat causus, secundum illos indigebit re mul-
tũ infrigiditate distemperata. Et ego dico, ꝙ maxime apparet, ꝙ non verum di-
cunt: quod manifeste videmus per sensibile argumentum. quia iuuenis supradi-
ctus, qui causum patitur, curari non poterit nisi cum rebus habentibus in fine,
vel intensam frigiditatẽ, sicut cum aqua cucumerum, & camphorę. & seni supra
C dicto si talia propinentur, calor naturalis ipsius extinguetur, & morietur. Et di-
co ꝙ illud, quod ad hunc errorem deducit eos, est vna regula generalis, quam
posuerunt sine discretione pręcisa in gradu elongationis senis a suo calore natu
rali ad extraneum calorem, cum æqualem portionem posuerunt elõgatione ca-
loris iuuenis a suo calore naturali ad extraneũ. & maxime, qñ dixerũt ꝙ maior
est elõgatio. nam hoc impossibile est. nã tu scis ꝙ calor extraneus a naturali ra-
mificatus est. & si possibile esset vt æqualis esset elongatio, tunc vere necessario
scdm viam curationis per cõplexionẽ esset refrigerantia multũ fortiora in cor-
pore senis quasi ad tertiũ gradũ. sed hoc in seipso veritatem non habet. Ob hoc
ponamus iuuenẽ cholericũ calidę cõplexionis in primo gradu, & superueniat
ei febris, quę ipsum transferat ad secundũ gradũ caloris: tunc iste non est elon-
gatus a proprio calore, vel complexione, nisi ad vnum gradum: tñ cum rebus in
secundo gradu frigidis curari non poterit. & hoc est propter fortem permutatio
nem, quam medicinę percipiunt in corpore iunioris ad substantiam igneam: eo
ꝙ elongatus est a suo temperamẽto propter fortitudinem caloris extranei. Sed
si seni supradicto frigido in primo gradu superuenerit ægritudo ipsum perducẽs
ad secundum gradum caloris, iam elongatus est a sua complexione nturali ma-
gis quam iuuenis prænominatus, quia iuuenis est elongatus per vnum gradũ, sed
senis elongano est duorum graduum, aut plurium. Et propter hoc, si possibile

Opinio Galeni de curatiõe causi in iuuene, & sene.

Contra Galenum.

esset, concederemus secundum elongationem fieri contrarium nociuum resp-
ctu consyderationis finis secundum diuersitatem subiecti: propterea quia qu-
impossibile est senem ad illum gradum peruenire. & si peruenire inchoaret, a-
tequam ad terminum illum attingeret, moreretur. & si sanaretur secundum elo-
gationem supra dictam, bonum finem non consequeretur, quamuis aliquantu-
viuere posset. quia medicinę eidem conuenientes complexionem membro-
snorum radicalium propter ipsarum frigiditatem læderent. & sic a temperan-
magis elongarentur. & multa elongatio temperantię causa mortis est, aut æg-
tudinis. Præterea secundum eorum dictum medicinę iuuenis & senis frig-
debent esse in eodem. quia si vnum corpus calidum est supercalefactum v-
ad secundum gradum, & corpus frigidum est supercalefactum vsque ad secun-
gradum, vnum corpus calidius alio non est. Sed scire debes, ꝙ si iuueni me-
cinę frigidę adhibeantur vltra suam complexionem naturalem, ei non noce-
immo prosunt: eo ꝙ ipsius virtus fortis existit ad eas permutandas, ob hoc a
gradum corrumpendi naturam non perueniunt, sed ipsam ad temperantiam
ducunt: quod seni non accidit propter ipsius membrorum radicalium frigid-
tem. propter hoc sufficit seni, qui febrem calidissimam habet, medicina frig-
in secundo gradu per rationes supradictas: et etiam, quia corpus senis potent-
non habet conuertendi medicinas ad substantiam igneam, quemadmodum iu-
Dub. nis corpus. Et si quæratur quomodo possit seni tanta febris caliditas aduenir-
Sol. Respondemus ꝙ fieri potest propter dietæ suę inordinationem. Nam si die-
conuenienti vteretur, impossibile esset vt talem incideret febrem: ob hoc, q-
ægritudines, vt dictum est in libro Aegritudinum, non nisi duabus fiunt cau-
aut a propria complexione membri mala, aut a rebus aduenientibus ab extr-
seco. Et quando complexio, & aer, & regio, & ætas contraria erunt ægri-
ni senis, tunc non remanebit eius causa, nisi regimen, & dieta. & quod ex p-
te temporis anni consyderatur, intelligitur a natura partium temporis ann-
vniuersaliter, quando aer contrarius est ægritudini, tunc bonum est infirm-
gaudium Medico. & si aer per se talis non existit, tunc Medicus artificialem
cere debet. Et modus medicationis, qui sumitur a consuetudine in re, vtrum
ri debeat aut non, aut quantum fieri debet, est sicut potus aquæ frigide in ęgr-
denti. Nam si infirmus assueuerat potum aquæ frigidę in tempore suę sa-
sine lęsione, secure possumus dare tempore ægritudinis: quamuis hepar, & st-
machi habeat frigidum. & si huic assuetus non fuerit, aqua frigida eidem n-
modo propinetur. ꝙ si necessitas nos ad hoc cogeret ad hanc dandam, tunc
norem dabimus quantitatem & minus frigidam: eo ꝙ consuetudo complex-
in simile conuertit paulatim, & longo tempore hanc consuetudinem acquir-
do. sed quando contrarium subito fit, & secundum multum, naturam corru-
Et hęc est vna virtus, propter quam natura intellexit gradatim per temp-
anni de vno contrario ad contrarium transire. quia si subito de calido ad fr-
dum, vel de frigido ad calidum transiret, natura tolerare non posset. Et prop-
consuetudinem dictum est a quibusdam, ꝙ quidam paulatim sumpserunt v-
num ac gradatim, & conuersum fuit in eis ad cibum, & in habitu sine nocu-
to. Quamuis ita dicant, tamen ego non concedo. immo argumento demo-
tiuo, & in epistola Theriace & veneni reprobaui, quam ad Glauconem tr-
misi. Sed quod dicunt concedo, ꝙ Medicus de vna medicina ad aliam per-
tare debet. quia si solum vna vteretur medicina, posibile esset ꝙ natura in
bitum conuerteretur, & in corpore debitam non faceret operationem. sed r-
tus consyderanda est in eo, quod fieri debet euacuatione, & in medicam-
quæ per contrarium fit. Sed in euacuatione manifestum est ꝙ tenor virtutis
bet attendi: sed in alteratione est, sicut balneatio aquæ frigidę in hecticis
prodest. Sed si diu assuefiant, membra lędet principalia, & mortem induce
cut dicit Galenus ꝙ vni accidit iuueni malam complexionem non materi-
habenti in stomacho, cui Medici aquam vitabant: & ipse propter nimiam
auiditatem magis elegit mortem quam vitam: & multam aquam frigidam
bens subito a mala complexione stomachi eualit, sed propter aquę frigidæ
remansit

A remansit ei insensibilitas quædam, ipsum in transglutiendo impediēs: & sic mortuus fuit. Sed malæ complexioni, quæ est cum materia, necesse est duas species medicationis aggregare. & aliquando significatio sumitur ab alteratione malæ complexionis contraria significationi, quæ sumitur a materia. verbi gratia febres putridæ, & maxime quæ de materia cruda, & grossa, inquantum sunt de mala complexione calida & sicca, indigent humectatione & refrigeratione. sed consyderatione coctionis malum nocumentum importabunt. Et hic bona Medici discretio necessaria existit, circa quam plus insistere debet. verbi gratia, quoniam illud, quod plus necessarium febri phlegmaticæ existit, est euacuatio materici: & in febribus cholericis est accidentibus obuiare. & qñ ambo æquales in dubitatione existunt, tunc ambo æqualiter curare debes. Sed quando accidens non timetur, tunc studeas causam totaliter remouere: quoniam taliter ipsam curabis complete simili ratione in ægritudine, & accidentibus ægritudinī contrarijs: sicut est febris, & syncope. quia tu scis qualiter curari debent: eo ꝙ in febre necesse est infrigidare, & in syncopa calefacere: & syncope indiget nutritione, & febris euacuatione indiget: sicut dicturi sumus. Et hic scire debes ꝙ accidens, quod ægritudini contrariatur, non sequitur nisi ægritudinem, quę contraria est primæ ægritudini, vt est syncope exinanitione, quę contraria existit.

B Sed qñ causa malæ complexionis non est materialis, hæc manifestatio ibidem non reperitur, vt in ephemera. & etiā, quando accidit mala complexio ab extrinseco: quia tu scis qualiter curari debet. Hæ sunt significationes, quę sumuntur a mala cōplexione totius corporis. Sed qñ in vno mēbro ęgritudo singularis existit, tunc significatio sumitur, vt dictum est, a mēbri complexione. verbi gratia, qñ cerebro euenit mala cōplexio frigida, signum est ꝙ hæc ęgritudo est leuis: quia pauca & leuis facta est elongatio a sua complexione naturali. & tūc debet curari cum medicinis debilem calorē habentibus: quia tunc alia membra sunt infrigidanda, & nō ipsum cerebrū. & hęc est comparatio iuuenis & senis, quemadmodū supra diximus. & qñ indiges calefactione cerebri, tunc calefac ipsum sine timore. & si vis infrigidare, illud facias cū timore. Sed alia membra frigida, sicut sunt nerui, & similia, si infrigidantur, calefac ipsa sine timore. & qñ sunt calefacta, non refrigeres iterū, nisi cum timore, ad hoc vt non trahas ipsa de sua complexione. Et sicut diximus de his, eodem modo facias de siccis & humidis: quia corporibus non accidit nocumentum, nisi ex parte elementi dominantis super ipsa. Et qñ scieris ꝙ iuuamentum membri magnum est in corpore, & erat. s. membrum ex principalibus, quę magnam habēt operationem, arguas augere virtutē ipsius super omnia. & hoc non dico, nisi propter communicationē mēbrorū principalium, quā habent cum corde, quod est fons caloris,

C & minera vitę, & ideo non oportet multiplicari contrarietatem in talibus membris, & proprie qualitatē frigidam. Et propter hoc est timendum, qñ accidit hepati complexio calida, refrigerare ipsum cum rebus, quę sunt in vltima frigiditate: quamuis manifestetur necessitas refrigerationis vltimę. & hoc dico propter principalitatem huius membri. Sed verum dicimus, ex colligantia istorum mēbrorum recipitur demonstratio ipsorum. verbi gratia, non debemus refrigerare os stomachi maxima refrigeratione, quia est colligatū cum cerebro frigido: & quamuis sit calidę complexionis, quod est colligatum membro frigido. Et non debemus iterum refrigerare multum hepar, quia est colligatum cum corde. Et summa huius est, ꝙ quando volumus facere contradictionem membrorum principalium in calore, adhibeas curam de corde: eo ꝙ ipsum est colligatū cum his membris, s. principalibus. ideo quia cor est omnibus in potentia, quamuis sit vnū in actu: sicut declaratum est in libro Sanitatis. & tempore, quo erit hepar malę complexionis calidę, intendas in refrigerando cor cū medicinis faciētibus hoc: quia possibile esset ꝙ cor esset causa malę complexionis hepatis, & tunc rediret ad malignandū cor. & pp hoc non oportet relinquere cor inter alia mēbra. Et non oportet solū curare super hoc, s. in refrigerando, & calefaciēdo, & exiccando, & humectando: sed etiam in omnibus operationibus fortibus, s. in operationibus secundis, & tertijs. Sed demonstratio huius loci subiecti, & hic est ma-

nifesta, quia qñ erit mala complexio super corpus, i. in fine superficiei corporis, non eges medicinis fortis qualitatis. sed quando est in corpus, oportet te vti medicinis fortibus: eo ꝙ debilitatur virtus ipsarum, propter transitum, quem facit per alia membra, verbi gratia, sicut est pulmo.

De euacuatione per Phlebotomiam. *Cap. III.*

HVcusq; diximus de demonstratione medicinarum per viam contrarietatis: nunc vero loquemur de demonstratione specierum euacuationis, & proprie duarum specierum, s. phlebotomię, & pharmacię. Dico itaque ꝙ qñ natura ęgritudinis significat super necessitatem phlebotomię, necesse est vt preuideatur ętas, & virtus, & aer, & regimen, & consuetudo: & si omnia ista significant super necessitatem phlebotomię, tunc secure minuas sine timore. Et attendas ꝙ non sit in corpore aliquod membrum lęsum, quod deneget phlebotomiam. v. g. sicut est os stomachi frigidum, quod patitur nausea: & etiam ꝙ eger non diu ęgrotauerit, propter quod perdiderit virtutem. Aetas autem, quę est conueniens minutioni, est iuuentus, & ętas, in qua minuitur preter iuuentutem, est principium septimanę sextę vsque ad septuagesimum annum. Verum minuere debemus de quantitate sanguinis, i. minus extrahere de sanguine: quamuis sint homines qui tolerent phlebotomiam vsque ad octuaginta annos. Sed non debemus minuere vsque ad duas annorum septimanas secundum Gal. quamuis natura ęgritudinis hoc requirat manifeste. Et dixit Abumeron Auenzoar, ego minui vnum meum filium trium annorum, & euasit a morte. Et virtus, quando est multum debilis, non sufficit vt solum minuamus de quantitate sanguinis: sed etiã oportet vt prohibeamus phlebotomiam omnino. & si viderimus ꝙ patiens non potest viuere sine minutione, sicut accidit in ægritudinibus senum, facias cum timore tamen. Tempus autem cõueniens phlebotomię est ver, & tempus æstatis prohibet phlebotomiam, propter debilitatem virtutis in illo tempore, & propter resolutionẽ spirituum. Verum si requirat natura ęgritudinis, facias euacuationem, sed in parua quãtitate. Tempus vero hyemis prohibet phlebotomiam propter coagulationẽ sanguinis, & propter grossitiẽ, quam habet isto tempore. Tempus autem autumni, quia est propinquum æstati in distemperantia siccitatis & caliditatis, non est conueniens ad phlebotomiam propter siccitatem ipsius, & propter turbationem ventorum, & propter debilitatem operationũ, & propter tempus calidum, quod præcessit. Nec ita priuatur phlebotomia omnino, s. quando natura ægritudinis requirat, sed minuendum est in corporis quantitate. Et quando intendimus phlebotomare aliquod membrum corporis, & repletio solum fuerit in illo membro, tunc significat super diminutione quantitatis sanguinis, & ideo necesse est vt trahamus secundum quantitatem illius paulatim in duabus vicibus, aut tribus, ad hoc vt non reciperet damnũ illud mẽbrum, si egrederetur totum simul.

De euacuatione per Pharmaciam. *Cap. IIII.*

BIbere vero medicinas laxatiuas, etiam hoc significat super quantitatem euacuationis. Et infans non debet euacuari aliquo modo, neque decrepitus etiam. Neq; debet euacuari tempore æstatis, nisi ducat ad hoc necessitas magna, propter siccitatẽ magnam temporis, & caliditatem ipsius: quia acquisiuit ægritudini complexionem similem complexioni eius. Neque sumenda est medicina tempore hyemis: eo ꝙ humores sunt duri illo tempore. Medici laudauerunt pharmaciã vere & autumno: quia humores nõ egrediuntur vt plurimũ tempore autumni a natura, nisi in qualitate solum. Homines vero quos nõ cogit ad sumẽdã medicinã nisi cõseruatio sanitatis, sumere debẽt postquam pluerit: eo ꝙ pluuię frãgunt siccitatẽ illius tẽporis. Verũ est, si cõmotio complexionis super euacuationẽ medicinę est tẽpore, in quo est humor in cõparatione

Cur hyeme non summatur medicina.

A complexionis, tunc non debet euacuari nisi cum timore. sed cum erit contrarium, minuas ex quantitate, i. quando aliquis humor superabundauerit. Et consuetudo quidem operatur in hoc, quemadmodum in alijs. Quando autem erit intentio euacuandi aliquod membrorum corporis, significat super euacuationem ipsius, sicut diximus, locus subiecti, & colligantia membri. verbi gratia, quando voluerimus euacuare cerebrum per viam phlebotomiæ, minuemus cephalicam: quia propter maiorem colligantiam cerebri cum cephalica quam cũ basilica: & etiam quia colligantia adiuuat in euacuatione. & cum intendimus trahere ad contraria, verbi gratia cum nimis abundant menstrua, apponimus vẽtosas ad mammillas. & cum erit decursus superfluus ex parte sinistra nasi, apponemus ventosam super splenem: quando vero erit ex parte dextera, apponemus hepati. De loco vero appositionis, si est membrum, quod intẽdimus euacuare in alto corporis, fiat euacuatio in infimo corporis. & hoc est melius, eo ꝙ coadunatur hic euacuatio, & attractio. Et ideo laudatur vomitus in ægritudinibus existentibus in inferioribus corporis, & pharmacia in superioribus. Forma vero membri, & creatio ipsius demonstrant iterum super euacuationem ipsius, verbi gratia nos scimus de curatione stomachi, ꝙ possumus euacuare ipsum per vomitum, & solutionem ventris. & scimus etiam de curatione hepatis, ꝙ
B euacuamus ex gibbositate per prouocationem vrinæ, & ex concauitate ꝑ egestionem. Et propterea figura membri est consideranda in transitu medicinæ: eo ꝙ non est conueniens apostemata ipsorum per ipsa euacuare per transitum medicinæ fortis per membra ipsa: nec gulæ apostemata per gargarisma. Item mobilitas membri, & ipsius iuuamentum similiter ad conseruandam suam naturam nos inducit propterea quia tale membrum cum corde maiorem colligantiam habet. v. g. quando hepatis apostema in statu fuerit, & tunc de iure res resolutiuæ essent propinandæ, inquantum apostema existit: sed inquantum est in membro tali medicina a rebus habentibus aromaticitatem, nõ debet denudari: propterea quia membrum multæ sensibilitatis fortes non sustinet medicinas. Sed de mala complexione in seipsa a quibusdam creditur, quod & ipsa neget euacuationem materiei facientis ipsam. & hoc non est nisi in euacuatione, quæ fit per medicinam laxatiuam solum: eo ꝙ facit malam complexionem abundare. Et iterum dicunt Medici ꝙ non debemus euacuare cum medicina laxatiua in principio febrium, propter duritiem humorum in illo tempore. & ego declarabo hoc inferius. Dicit Hip. mulier prægnans non debet phlebotomari, nisi quando embryonis virtus fuerit fortis, hoc est a quarto mense vsque ad septimum nisi humores fuerint furiosi, & pharmaciam concedit tunc. Ego autem
C dico ꝙ phlebotomia, quando adest repletio, qua embryo non indiget, non est mala: sed pharmaciam non credo ad bonum peruenire finem: immo necessario lædit embryonem: eo quod in se substantiam habet venenosam, & fortasse faciet malos humores fluere ad embryonem, vt ipsum lædant. propterea quia medicinæ purgantes sunt mediciæ prouocantes vriuam: & quod prouocat vrinã, est de genere prouocantium menstrua: & quod menstrua prouocat, abortire facit. Et istæ regulæ vniuersales medicationis malæ complexionis materialis, & non materialis sunt sicut principia & elementa ad illud, quod breuiter dicere volumus in qualibet istarum specierum. Et nunc incipiã in curis vniuscuiusq; specierum istarum, & diuidam hoc modo: quamuis isto modo non processerim in libro Aegritudinum, eo ꝙ hæc via hic vtilis existit. Et dicamus ꝙ mala complexio materialis, aut non materialis, aut est vniuersalis toti corpori, & quæ magis est manifesta, est febris: aut existit particularis vni membro solum. Et quæ materialis existit, sunt duæ species: quoniam aut in cõcauitate membri existens, aut in ipsius substantia imbibita reperietur absque aliqua grossitudine vel tumore in naturali membro euenienti: aut accidet membro grossities mala, quæ apostema nominatur. Et incipiemus in mala complexione vniuersali: & post hoc de mala complexione loquemur particulari in quolibet membro: & post illud de apostematibus, quæ illa sequuntur: & principium in febribus ab ephemera faciemus.

De cura febris Ephemeræ in generali. Cap. V.

ET dicimus ꝙ intentio medicationis in illa duæ res existunt. Vna ad remouendum calidam, & siccã malam complexionem, quę est in ipsius substantia. & hoc fieri debet infrigidando, & humectando. Et alia, vt causæ extrinsecę febrem facienti resistatur: ob hoc, quia hęc febris nihil aliud est, nisi mala complexio non materialis, quæ vt plus a causis extrinsecis causatur. Et mensura infrigidationis et humectationis in hac febre est secũdum mensuram rerum particularium, sicut est complexio, aer ętas, consuetudo, & regio, & causę ipsam facientes. Et scias ꝙ refrigeratio in febribus per se & per accidens fit. per se, sicut per medicinas, & cibos frigidos: per accidens vero sicut balneari in aqua calida, aut tepida. & maxime in hac febre fit, eo ꝙ per ipsam in spiritualibus vapores dissoluuntur: qui nisi resoluerentur, corpus nimis inflammaretur, & fortasse ad putridam conuerteretur. & propter hoc balneum est omnibus cura vniuersalis. Sed inter aquam existit diuersificatio secundum diuersitatem causarum facientium febrem. & hęc febris secũdum plurimum accidit propter cutis densationem: quod pluries accidit propter frigus, aut propter in aquis stypticis balneationem, aut propter necessariam balnei negligentiam, aut propter totius corporis siccitatem: sicut illis accidit, qui in aere calidissimo degunt. Et vere plurimum hęc febris accidit habentibus complexionem calidam & siccam.

De cura febris Ephemeræ in speciali. Cap. VI.

ET de hac prima loqui volumus, & postea de complexione calida & humida, & vltimo de calida solum. Et dicimus ꝙ quando accidit propter cutis inspissationem, aut propter aquarum stypticarum balneationẽ, medicatio per cõtrarium illis erit balneatio in calida, aut tepida aqua post declinationem paroxismi. & fricatio vtilis existit in exitu balnei cum oleo tepido, in quo nulla stypticitas reperiatur. Non est* necessarium balneum reiterare vltra semel, sicut Gale. faciebat, qui infirmum faciebat intrare bis & ter: & ꝙ hoc regimen non conuenit, nisi hominibus assuetis multũ balneari: sed embrocatio post balneũ cum aqua frigida, vt mihi videtur, iterata, conclusionem faceret pororum: nisi pori nimium forent aperti, aut corpus esset nimis calefactum. Et melior cibus, qui post balneum est propinandus, si erit complexionis calidæ & siccæ, & tempus fuerit calidum, est ptissana ordei: eo ꝙ infrigidat & humectat, & adiuuat ad expellendum superfluitates per omnes suas vias. & post eius digestionem dandi sunt pisces petrosi, carnes perdicũ, & similiũ. Et si alium fecerit paroxismum, balneum, & dietam hanc reiterare debes.

Ephemeræ curatio ex cutis inspissatione.

* a, l, bonũ,

Ex tristitia, ira, ac vigilijs.

Ex mora in Sole.

Et aliquando propter nimiam tristitiam, & multam iram fit, & propter multam in Sole moram. Et quæ propter iram accidit maiori indiget refrigeratione quam illa, quæ propter vigilias, aut propter tristitiam prouenit. & nulla istarum indiget fricatione, sed balneo solum. Et quæ propter vigilias, & tristitiam fit, maiori indiget humectatione, somno, & gaudio. Et quæ propter moram plurimam in Sole accidit, indiget refrigeratione: & vt longam in aqua calida cõtrahat moram. & facta fricatione, cum oleis frigidis inungatur, vt oleo violato, & similibus. Et quando propter multam accidit frigiditatem, balneum intret calidum, & balnei calidus aer vtilior existit balneo aquæ. Et cibi temperati esse debent, aut ad caliditatem declinãtes, vt turtures, coturnices, & similes. & aqua mellis valde vtilis est. caput vero talium oleo rosato inungatur, & alijs actu calidis: quemadmodũ alijs frigidis in actu inũgi debent. Et scias ꝙ vniuersalis medicina omnibus patientibus ephemeram, existit balneum, exceptis patientibus reuma propter frigus. Et in ephemera ab Apostematibus inguinum, aut ascellarum causata, & si causa reumatis calida fuerit, Dicit Gale. ꝙ balneũ intrare debet. & hoc non dicit, nisi quia sufficiens est in humorum subtilium dige-

A frigiditate.

A stione, sed grossos disperget per totum corpus. nec balneari debet, nisi post digestionis complemētum. Et vina aquosa alba aromatica omnibus istis vtilia sunt, si bibere assueti fuerint: ita q̄ post digestionem bibantur. nam plura habent iuuamenta q̄ aqua. nam vinum natationem cibi in stomacho vetat, ventositatem resoluit, vrinam prouocat & sudorem, animam lætificat, & adiuuat naturam ad expellendum superfluitates, quando patientes hanc febrem debilitatem incurrunt digestionis. & maxime habentes ipsam ex vigilia, vel tristitia. Sed quæ a fessitudine est tantum, in sua curatione indiget dicta versus frigiditatem tendente: & vt cibetur quantitate tali, quæ nauseam non inducat. Sed illi, qui hāc febrem patitur ex fame, propinanda sunt cibaria valde, & cito digestibilib, tendentia ad frigiditatem & humiditatem. & propter hoc si cibaueris tales in principio paroxismi, non febricitabunt. Sed si propter cutis fuerit constrictionem, in primis tribus diebus erit sufficiens fricatio, sicut cum semine melonum, milij, aut ordei farina, aut fabæ, vel orobi. & quæ appropriantur propina, sicut squinzibin cum aqua iridis, & capillorum vene: & violatum. Et si hæc sufficere non videntur, & febres tertium transierit diem, aut tu arbitratus fueris a principio, vt tanta fuerit in corpore repletio, vt propter fricationem, & apertionem sine vniuersali euacuatione ægrum lædere posses, ob hoc quia tale medicamen in corporibus plenis plus oppilat quam aperiat: tunc medicatio talium media inter

A fessitudine.

Ex fame.

Ex cutis cōstrictione.

B ephemeram & putridam esse debet, hoc est in phlebotomia & corporis mollificatione. & hoc faciat secundum excessum a signis consideratum, & secundū q̄ ab experientia & bonitate æstimatiuæ poteris perscrutari. quia propter solam doctrinam certificari non posses, quod in vnoquoque indiuiduo faciendum sit in quantitate, & qualitate in hac arte. Et necessaria est in hac arte præter vniuersalium rerum cognitionem experientia, propter quam particularia principia habeantur in eo, quod in vnoquoque indiuiduo fieri debet. Et scias q̄ ista principia scribi non possunt omnia, quia sunt infinita. & ista pars scientiæ Medicinalis nobis vetat perfectionem habere in hac arte: eo q̄ magis est appropriata experientiæ, q̄ rationi. & propter hoc dixit Hip. Ars longa, & vita breuis. Et egomet non studui in hac scia, vt videatur mihi, vt sim sufficiens, sicut videtur multis Medicis nostri temporis, qui multum elongati sunt ab eorum intentione: exceptis filijs Auenzoar, & maxime Aboali, & filio eius Abenariam, cui Deus conseruet vitam. nam isti veri magistri sunt in scientia Medicinali. Reuertamur ad dictum nostrum, & dicamus q̄ maior pars istius febris a stypticitate prouenit, & siccitate, & maxime in complexionibus calidis, & complexiones siccas habentibus. Et hæc eis non prouenit, nisi quia cibi permutantur in eorum stomachis ad fumositatem, & quibus superuenit eis fluxus vētris. Et plu-

C ribus eorum, quibus hoc accidit, accidit propter corruptionem ciborum, & ipsorum mordicationē. Et aliqn̄ accidit illis ventris constipatio: quod prauū existit. & constipatio hæc accidit propter caliditatē & siccitatē, & virtutis expulsiuæ debilitatem, & sic dicendū est de medicatione vniuscuiusq; istorum per se.

De cura febris Ephemeræ, quando est cum fluxu uentris. *Cap. VII.*

ET dico q̄ illi, cui accidit fluxus ventris, in ipsius curatione consideratio est habenda: ita q̄ si humor eductus est, & fluxus cessauit, fac ipsum ingredi balneum, & ipsum ciba cum confortantibus stomachum, & ipsum stomachum cum vnguentis confortantibus vnge. sed cū fluxus est in statu, melius est vt in balneum ipsos ire non permittas. hoc Gale. dicit. Sed noui Medici medicantur fortem fluxum cum balneo: quia dicunt q̄ attractionem facit ad oppositam partē. & quāuis ita sit, nō est propria medicina, sed est p accidēs: & ideo quia est per similitudinis viā: & tu scis q̄ cōtrariū debet expelli p̄ suū contrariū. vnde hoc, qn̄ possumus, est dimittendū. Sed patiens est cibandus absq; positione ipsius in balneo; immo debes cōseruare, vt rectifices ipsius sto-

Notandum vniuersale.

machum euacuatione cessante cũ lana infusa in oleo absinthij & oleo rosato,
& si mastichen contritam acceperis, & cũ oleo rosato miscueris, & prædictę la-
nę infuderis, multo fortius operabitur. Et vniuersaliter scias ꝙ in membris prin-
cipalibus non est superponenda medicina actualiter frigida: quamuis potentia-
liter frigida existat. Et si fuerit multa inflammatio in ore stomachi, misceas cũ
istis oleis succum extremorum vitium, & succum cydoniorum. & aliqui appo-
nunt ceram, & faciunt inde cerotum. Et aliqui ex hac medicina mirantur, & di-
cunt, cũ æger os stomachi habeat mala complexione calida vitiatum, cur Ga.
ponit mastichen cũ oleo rosato? Et nos respondemus ꝙ significatio hęc recepta
a mala complexione sola est alia a significatione recepta a cõplexione mẽbri:
ob hoc, quia intentio medicationis istius mẽbri est vt fortificetur cum medicinis
habẽtibus aliquid stypticitatis, cũ amaritudine & aromaticitate. Et propter hoc
primi experimentatores non curabant debilitatẽ stomachi, nisi cum his supradi-
ctis. Et possibile est vt multis hominibus nocerent, eo ꝙ malã cõplexionẽ non
considerabant: sicut dicit Gal. vni accidit, quia malã cõplexionẽ habebat in sto-
macho calidam & siccam. Multum ergo considerandũ est, si mala cõplexio est
tanta, vt ipsam nimium timeamus, studebimus solum in oris stomachi conforta-
tione. Et si non admiscebimus cum his frigidas medicinas, obseruato vt sint il-
lis similes in stypticitate: & tales medicinæ sunt multæ. Sed si fluxus non cessa-
uerit, non desistas ipsum cibare cum rebus stypticitatem habentibus: & secun-
dum quantitatem fluxus ipsum rege. Nam si paucus sit fluxus, sufficit panis bi-
scoctus cum zuccharo, vel succo rosato confectus, aut cydoniorum succo. Et si
multus sit, fortioribus vtere, vel pane biscocto ordei cum succo cydoniorum. &
vinum pomorum granatorũ est bonus cibus scdm Gal. Sed si cessauerit fluxus,
mica panis conueniens est. Et si superuenerit casus appetitus, sumat electuariu
cydoniorũ cum aliquantula mastiche cum succo extremorum vitis. Et Gal. vti-
tur hoc electuario cydoniorũ, quod composuit in fine Regiminis sanitatis. Sed
medicina, in qua intrat piper, aut res calidæ, tunc est vitanda: & maxime in cli-
mate nostro tẽpore calido, & calida cõplexione. Et qñ istis accidit ventris cõsti-
patio, tũc considerandum est, in quo loco fit cibi retentio, vtrũ in stomacho, an
in intestinis. Si est in stomacho Gal. pręcipit dari confectionem trium piperum:
sed non de forti, in qua intrant medicinæ, sed de debili quam posuit in libro de
Ingenio sanitatis. Et hæc medicina non est cõueniens, nisi illi, in quo cibus per-
mutatur in stomacho ad acetositatẽ: quia stomachis calidis, & nauseam ex ca-
ditate habentibus hæc non erit vtilis medicina. Et est dictum Gale. quod iam
declaratum est in Aegritudinum libro, ꝙ virtus mẽbrorum ęque debilitatur per
complexionem calidã malam, sicut per frigidam: quia aliquod membrorũ non
habet sua accidentia nisi per mensuratum calorẽ. Et si debilitatur per cõplexio-
nem frigidã, est hoc substantiale, eo ꝙ est ei necessariũ. Et ꝑꝑ cõplexionem ca-
lidã erit per accidens, sicut Sol fortis, qui extinguit ignẽ, & calor fortis fornacis
extinguit candelã. Similiter potest dici secũdũ Gal. de debilitate stomachi, quæ
fit ꝑꝑ causas calidas, & nauseas calidas. ergo Gal. non respexit nisi ad frigidita-
tẽ, quę stomacho accidit per accidens in hac arte, & hoc curare intendebat. Sed
prouidendũ est super cõplexionẽ malam, & sic medicinæ misceri debent. Sed
credo ꝙ clima suũ ipsum in hoc sustentauit. Et mihi vr̃ ꝙ electuariũ cydoniorũ
mistũ cum ligno aloes, mastiche, caryophyllis multũ valet, si sit taliter compo-
sitũ, vt frigiditas cydoniorũ vincat ipsorũ caliditatem. Et non est tradendũ ob-
uioni de modis cõpositionis harũ compositionũ. qm̃ si voluerimus frangere vir-
tutes ipsarũ medicinarum absq; cydonijs, potes hoc facere cũ extremitatibus
vitium, vel cum alijs rebus frigidis & stypticis. & Medicus in hoc prouidere
debet, vt resistat ei, quod plus est timendũ. Et melius est, ꝙ calor, qui ex hac pro-
uenit mixtione, sit in primo gradu. Et qñ fuerit necesse frigiditatem stomachi re-
mouere, diminuat res frigidas: sicut nos diminuimus in aliquibus quantitatem
calidarũ, qñ non oportet complexionem calidam procurare. Et Gale. præcipit
embrocari ventrem istorũ cum aqua calida, & intendit per hoc ventrem molli-
ficare, sed quia mollificatio nocet stomacho, oportet ꝙ fiat cum timore, & qui

A uis mollificatio sit huic congrua, ægritudini naturæ mẽbri contraria existit. ob hoc est necesse has duas res miscere, aut semper rem conuenientem ordinare. Sed cum cibus ex stomacho descẽdit, tunc embrocatio valde vtilis existit: hoc obseruato, ne cibus indigestus ad membra trahatur embrocata. & hic clystere melius est omnibus, quæ fieri possunt. & si non est mordicatio, aut ventositas, tunc sufficit clystere factum ex melle, oleo, & aliquantulo sale. & si mordicatio fuerit, tunc admisceantur pinguedines anseris, & gallinæ. Et si ventositas affuerit, necesse est vt in oleo coquatur parum rutæ, & semina resoluentia ventositatem, sicut semen apij, & cymini, & similium. Et ventositas cum nausea in hoc loco significat ꝙ naturalis calor debilis est, & propter hoc non est calefaciendum, nec refrigerandũ, sed vtrisque vtendum erit. Et aliqñ hæc febris tribus diebus perdurat: sed non timeas, & rege ipsos post exitũ paroxismi, & post euacuationem ventris, ponendo ipsos in balneo, & ciba ipsos cibis cõuenientibus. Sed ex nausea acetosa hæc febris non fit, ob hoc, quia ex illis substantia fumosa nõ generatur, quæ spiritũ inflammet. Et scias ꝙ in complexionibus frigidis & humidis raro hæc febris accidit. similiter neq; in frigidis & siccis. sed calida & sicca omnibus paratior ad hoc existit. & propter hoc, illud, quod plus nocet corporibus sic dispositis, est fames, & exercitium temperamentũ excedens, &
B negligentia balnei. Sed qui febricitant febre, quę fit ꝓpter bubonicũ apostema, quod fit in subascellis, & inguinibus, vltimũ medicamen illius apostematis est curatio. Et si propter reuma hoc accidit, medicinę purgantes necessariæ existunt. Et si fuerit propter sanguinis abundantiã minutione indiget: quia hęc preseruat, ne in vlteriores ægritudines cadat. Et Gal. præcipit vt has febres patientes ponantur in balneum: sed mihi nõ placet vt fiat, nisi in declinatione. Et hoc sufficit in medicatione ephemerarum: coniuncto tamen hoc causis exterminatis in libro Aegritudinum.

Febrium medicamen ex bubonico apostemate.

De curatione febrium acutarum Ardentium. Cap. VIII.

DEinceps volumus loqui de febribus ardentibus: vel acutis, quæ dicuntur ardentes: ideo quia istæ febres sunt mediæ inter putridas & ephemeras. Et dicimus ꝙ iam dictũ est in libro Aegritudinum, ꝙ hæc febris fit ex multo sanguine. & sunt species duæ: vna est, dum sanguis non est putrefactus: & alia est, dum sanguis iam putrefieri incipit. Et vnaqueq; istarũ trino disponetur modo. Vnus est, vt homotonos continue affligat a prin-
C cipio vsq; ad finem æqualiter. & hoc fit, propterea quia id, quod dissoluitur, est ęquale ei, quod resoluitur. Secũdus modus est, vt a principio augmẽtetur vsque ad finẽ. & hoc accidit, propterea quia illud, qđ dissoluitur, est plus eo qđ resoluitur. Tertius modus est, vt a principio vsq; ad finẽ decrescat. & hoc fit, ideo qa illud, quod dissoluitur, minus est eo, quod resoluitur. Et qa hęc febris fit pp oppilationẽ scđm vasa, medicatio ipsius erit p phlebotomiã: et maxime cũ nõ est sanguis putrefactus. Et Gal. hic dicit ꝙ qñ natura fortis est, extrahamus vsq; ad syncopã. & dicit ꝙ pp hoc corpus refrigerationem habebit, & possibile erit vt cholera abijciatur p partẽ superiorẽ, aut inferiorẽ. & dicit hãc medicationem in hac febre esse necessariã. Et ego dico ꝙ hęc quãtitas euacuationis artificialiter nõ existit, imo valde est erronea: eo ꝙ hęc ars imitatur naturã: & nunꝗ fit crisis laudabilis p euacuationẽ sanguinis vsq; ad syncopã perducẽtẽ: immo hęc ꝓuenit a crisibus malis, in qbus virtus expulsiua plus ꝗ conueniẽs est, expellit. Adhuc nõ est intẽtio euacuationis, inquãtũ est euacuatio, nisi ad remotionẽ superflui sanguinis peccãtis quãtitate, et ad cõseruationẽ quãtitatis naturalis: ergo quõ põt sanguis euacuari vsq; ad syncopã, nisi cũ detrimẽto sanguinis naturalis? hoc impossibile esse vr̃. & Gal. non intellexit per hoc nisi subitã corporis refrigerationẽ: ergo hęc medicina accidẽtalis est periculosa. vnde melius est vt aliquãtulum ex calore remaneat extraneo, ꝗ calor naturalis diminuatur. Adhuc non

Nono Meth. med. c. 4.

Prima ratio cõtra Gal.

Secũda rõ.

Tertia rõ.

est credendum vt in tali corpore, quale est istud, non sit putrefactionis alicuius humoris præparatio. ergo si diminuis calorem naturalẽ, corrũpetur humor, & virtus diminuetur, & non erit qui huius erroris faciat correctionem. Signa ergo, per quæ cognoscimus febrem esse a putrefactione exemptam, sunt signa commutatiua, & non fixa. Consydera ergo quot in hoc loco eminent pericula. Et

Vide Rasi lib. diuisionũ 149. et Auic. prima quarti tract. 2. c. 47. & Abynz. tertio Theisir. tra. 1. c. 4. De exhibitione aquæ frigidæ.

cum in hac febre apparent signa putrefactionis per vrinam, aut pulsum, phlebotomia non fiat vsque ad syncopam perducens, quia impossibile est vt post minutionem non remaneat putrefactio vsque ad septimum diem. & propter hoc est necesse vt remaneat virtus sufficiens digestioni. Et dicit Gal. ꝙ quando medicabis hanc febrem sanguinis cum putredine, tunc non est expectandum vsque ad digestionem materiæ. Et ex hoc intelligere debemus ꝙ in principio phlebotomare debemus. Et demum potare aquam frigidam in niue frigidatam tandiu donec corpus ipsius ad frigiditatem deueniat. Et hoc fieri debet consyderatis certis consyderationibus. Prima est, vt ægritudo sit digesta, & vt in visceribus non sit apostema, & vt in ore stomachi non sit debilitas neque frigiditas, nec quando infirmus non est assuetus aquam frigidam bibere. Et sic esse debet: quoniam illud, quod hic inducit ad malam complexionem, contrarium existit eidem rei, quæ causam habet remouere: quoniam aqua frigida humorem incrudat, & impedit digestionem. Et impossibile est hanc febrem integre remouere, dum nec causa ipsam faciens in corpore reperiatur: ergo quomodo potabit aquã frigidam habens stomachum debilem & frigidum, quin ei accidat timor, & stupefactio, & consimiles ægritudines ex mala complexione frigida. Et iam inuenti sunt homines, qui biberunt aquam frigidam semel in quantitate multa, & inde ad constrictionem anhelitus deuenerunt propter frigiditatem musculi, vel neruí, & diaphragmatis, & taliter ꝙ non potuerunt aliquid deglutire. Et qui ipsam bibunt iam facta digestione, tunc naturam optime adiuuant: eo ꝙ tunc ibi iam aliud non remansit, nisi mala complexio calida: et illa tunc remouetur ab aquæ frigidæ bibitione. & sic natura meliorem facit operationem in humore tali, perficiendo digestionem, & malam materiam expellendo: quoniam ipsa mala complexio hoc facere prohibebat. & hic est tractatus Gale. in potatione aquæ frigidæ in hac ægritudine. Et debes scire ꝙ hæc febris latitudinem habet magnam in suo calore secundum magis & minus: & propter hoc, quæ fortioris caloris est, dicitur causus, i. ardens. Et hæc latitudo diuersificatur secundum climata. Et quando omnia particularia concordant cum febre, quæ est ardens, & infirmus multum desyderat aquam frigidam, nõ in hac est digestio expectãda. cum æger ante digestionem consumetur. & si feceris ipsum pati vsque ad digestionis aperitionem, tunc erit ipsius digestio mala: quemadmodum est nebula nigra, & hypostasis nigra propter nimietatem combustionis, & tunc aquæ frigidæ exhibitio non valebit. Et propterea melius est in principio sine etiam digestionis signorum apparitione exhibere, & non curare ex dictis aliquorum: quoniã hæc res est veracissime probata. Nam materia, quæ talem facit febrem, qualis ista est, cum sit in vltimo caliditatis, non est priuata digestione nisi propter malam qualitatem acutam, non propter grossitiem, nec propter viscositatem. & quando hanc infrigidabis, tunc statim erit materia digesta. & melius est vt conuertas talem febrem ad febrem lentam & longam, quæ curari potest, q̃ꝫ æger subito moriatur. nam error, qui fit in alteratione cõplexionis febriũ, facilior est q̃ꝫ mors. Et ego credo ꝙ illi, quibus digestio debet expectari, si detur aqua frigida, curarentur, si eius virtus extitit fortis, quamuis ægritudo fuerit longa. Dicit

3. Aphorismorum.

Rasis quod duo iuuenes in diebus canicularibus inter agebant: quorum vnus erat dominus, & alter seruus: & ambo hanc inciderunt febrem: & Medicus domino aquam præbuit frigidam, & seruo non propinauit: dominus euasit, & seruus mortuus fuit. Et terræ istæ nostræ mediæ sunt iter terras Gal. & Rasis in temperamento. Et egressi sumus ex eo quod nostræ intentionis erat & propterea quia tractatus curationis istius febris est vna partium tractatus febrium putridarum, & propter hoc bonum fuit narrare medicamentũ, quod **vtrisque commune existat.**

A

De cura febrium Putridarum, & primo de eis in generali. Cap. IX.

Sed dico ꝙ febrium, quę sunt ex mala complexione materiali, prima illarum intentio duas consyderat res: hoc est vt malam remoueat complexionem, & malam euacuet materiam. Et quia materia est cum calore putredinali, accidit hic tertia intentio, hoc est vt remoueantur causę iuuantes ad faciendum putrefactionem: & est superflui diminutio, & pororum apertio oppilationis. Et pororũ oppilatio accidit propter res stypticas, aut frigidas, aut desiccatiuas, aut propter humorum grossitiem, aut viscositatem. & aliquando hęc omnia aggregantur. ergo tertia intentio est, vt vnumquodq; istorum remoueatur per ipsius contrarium. Ergo vt plurimum accidit vt cõtrarientur hęc accidentia medicationi: & maxime quando superuenit accidens, quod est contrarium significationi medicationis febris. Sed quando fuerit significatio recepta ab essentia febris, & causis ipsius, & vnum erit contrarium alteri, tunc oportet Medicum consyderare super accidentia, si fortissima sint. Et si non cogatur Medicus a febre, vel accidentibus, tunc instare debet remotioni causę. & per hanc viam remouebitur febris, sicut est in febribus de frigida causa, vt est febri melancholię, & phlegmatis. Et si febris fortior causa fuerit, tunc opponat se febri: saluo vi causę non obliuiscatur. & possibile erit vt cogatur ambo consyderare ęqualiter. Et nos volumus in primis narrare febres, quę non habent accidentia resistentia eorum medicationi, & postea narrabimus illas, quę habent accidentia contraria: eo ꝙ tractatus resistentię accidentium est alius a medicatione ægritudinum, & etiam alius a medicatione accidentium. quod est, quia eorum medicatio est per remotionem causarum, sicut in ægritudinibus. Sed resistere accidentibus fit cum rebus, quę cito ea remouent, & subito per contrarium: quamuis vt aliquando augmentant accidentium causas, sicut opium in summis doloribus. Dicimus ꝙ frigiditas & humiditas in omnibus febribus ingressum habent per modum medicinę, et cibi. & hoc in rebus assumptis in corpus fit per primas ipsarum virtutes solum. & aliquando fit, vt aerem infrigidemus, & aliquando vt ipsum calefaciamus: & aliquando ęgrum remoueamus de vno climate ad aliud, sicut fit in peripneumonico, cui pręstamus vt vadat in Aethiopiam, vel ad Arabiam. Sed euacuationes in febribus per phlebotomiam, vel pharmaciam fiunt per virtutes secundas, aut tertias, aut per proprietates: & aliquando fiunt per balnea, aut fricationes. Sed euacuationes per exercitium in febribus non fiunt. & est consyderandum in quo fit vnumquodq; istorum faciendum, aut plus vno, & in quo tempore: eo ꝙ tempus est vna ex rebus valde necessarijs in hac arte. & propterea dixit Hippo, ꝙ tempus sit acutum: hoc est ꝙ tempus medicinæ latitudinem paucam habet. Et dicimus ꝙ phlebotomia fieri non debet, nisi signa multi sanguinis apparebunt: sed melius est vt fiat, quando non est malitia nisi quantitatiua, sicut superius dictum est. Et tempus faciendi sequitur virtutis fortitudo: quia secundum plurimum fortitudo virtutis plus est in principijs ægritudinum. Propter hoc ordinauerunt quidam fieri phlebotomiam in principijs ægritudinum. & multi sunt ægrorum, qui phlebotomiam patiuntur vsq; ad vltra septimum diem. Et ad remouendum illorum errorem dicit Gal. ꝙ debilitatem virtutis, aut fortitudinem non sequitur numerus dierum. Et quantitas phlebotomationis recipitur a fortitudine ægritudinis, & a complexione, & ab ætate, & tempore anni, consuetudine, dięta, & conditionibus alijs. Sed bonitas virtutis, & eius malitia sequitur malitiam complexionis, & eius bonitatem. & propter hoc ponitur a Medico in vno genere. Sed euacuatio, quę fit aperiẽdo oppilationes, fit incidendo humores, & subtiliando ipsos, et digerendo ipsos, & rectificando illud, quod potest rectificationem accipere, & expellendo illud quod non potest rectificari. & hoc fit in omnibus febribus, & maxime in illis, quę non sunt incensiuę: & etiam in omnibus horis, seu temporibus ægritudinis: eo ꝙ materia putrida non rectificatur, nisi his duabus rebus, s. expellendo illud,

Duo cõsyderantur in febribus malę cõplexionis materialis.

B

C

quod rectificari non poteſt, & rectificando quod poteſt rectificari, quema-
dum fit ab hominibus volentibus putrefactioni obuiare. Et neceſſe eſt
naturam continue in prouocando vrinam. Sed quia maior pars harum me
narum eſt calidę & ſiccę cõplexionis, vt eſt ſemen apij, & fœniculi, & ſi
& poſsibile eſt vt ex tali operatione febris augmentetur: & propter hoc
ſe eſt vt frangantur earum virtutes, primę cum rebus frigidis ex natura
uantibus illã operationẽ: & talia ſunt ſemina melonis, cucumeris, & h
lium. & ſunt ẽt ex medicinis harũ operationum, quę ſunt temperatę, vel p
caliditatis, quas damus febricitantibus, ſicut capillus veneris, & endiuia &
lia. Et in ſumma intelligere debemus ꝙ qñ operari volumus medicinas
ꝙ frangere debemus earũ virtutes. & in his p̃dictis medicinis inueniuntur
res, ſ. inciſio, & ſubtiliatio. Et ſcias ꝙ euacuatio per vrinam eſt ex medicinis
gis manifeſtis in febribus. Et hæ medicinæ aliquando inducunt anguſtiã, &
quietudinẽ, & corruptionẽ ſtomachi, & hepatis, & proprie in fine febrium
nicarum, & propter hoc conuenit vt eis admiſceantur ea, quę habent confor
mẽbra principalia, ſicut bulliendo in aqua prędictarum aliquid maſtiches
vt bibant aquã illã cum zuccharo roſato. & in his conuenit nobis magnae
cere, ſ. in confortando, ſubtiliando, & incidendo. Et ſi materia huius febris
rit humor frigidus & ſiccus, oportet vt abſtineat ab his, ſ. calidis & ſiccis
iſta ſicca non debet quartanarijs exhibere, & ſi vis ei propinare, debes hoc
cere, frangendo ſiccitatẽ earum cum radice liquiritię, & zuccharo violato. &
quia zuccharũ violatum habet virtutẽ relaxatiuam, prohibere poteris cum
ſulis: qñ optime exiſtunt in hoc caſu, & ſunt neceſſarię, ſ. paſſulę in remouendo
ſiccitatem ſuperfluam: quinzibin, ſ. ſyrupi acetoſi: eo ꝙ habet mordicare m
neruoſa, ſ. œſophagum ſeu meri, & ſtomachum, & cannam pulmonis. &
ciceris confert in maiori parte febrium. Et quamuis aqua ordei ſit frigida &
mida, habet mundificare vias a ſuperfluitatibus, et abſtergit, & lauat vias ab
inflammatione, & eſt ex medicinis laudabilis valde in hoc caſu. Et p
hoc ſquinzibin, & aqua ordei laudata ſunt in curis febrium. Sed aqua ordei
terdum ori ſtomachi habet inducere nocumentum, & propter hoc indiget re
ficatione, ſ. ponendo in rotulo dimidio aquę ordei characten vnum ex m
che, ſ. pondus quatuor granorum ordei. & hęc omnia indigent conſyderati
ſ. opponendo ſe perículoſiori, & fortiori ſecundum plus & minus. Medi
enim laudatæ in relaxatione naturę ſunt, quę habent has ſecundas virtutes
relaxare, & qualitate febrili obuiare. & tales ſunt tamarindi. & beneſeg, i.
violæ, & tereniabin ſeu manna, & medulla batheę. Sed oportet vt videmus
re myrobalanos ante digeſtionem propter ſtypticitatem ipſorum. ſed alubleb
corrigiola optima eſt in principio febris: quamuis aliquam habeat caliditatem
Ordo autem medicinarum in mollificando naturam eſt, quam dicturus ſum
tereniabin in primo: ſecũdo beneſeg, i. viola: tertio tamarindi, poſtea albuble
poſt medulla cucumeris ſarraceníci, ſ. anguini, & poſtea karſabar, ſ. caſsiaſtu
la, deinde myrobalani. & conueniens eſt omnibus febribus vti contrarijs
ſpecie putredinis febrilis. Sed quia hæ medicinę pro maiori parte calidę e
ſtunt, ſicut ſunt ſpecies, ideo in modica quantitate de ipſis ponere debemus,
frangere debemus earum virtutes primas. Sed medicinis, quę hanc exerc
operationem abſq; calefactione, vti debemus in hoc loco, ſicut eſt vinum
morum granatorum, & ſandali albi, & rubei, & tabazir, i. ſpodium. Sed in f
dalis aliqua exiſtit oppilatio, & cum rectificata fuerit medicina, materia
exiſtit. Sed medicinę, quę habent infrigidare & humectare, ſunt diuersæ
varię, vel multę ſecundum diuerſitatem & multitudinem febrium in quan
calidarum, & paucitate earundem. Et ordo harum medicinarum eſt talis
primo danda eſt aqua ordei, & poſtea ſyrupus iulep: & eſt ſyrupus ſecun
quoſdam factus ex aqua roſę & zuccharo ſolum, ſicut laudauerunt aliqui
Sed propter ſiccitatem aquę roſatę ponendum eſt tantundem aquę ſimplicis
plus & minus, ſecundum ꝙ videtur conuenire. & qui magis fortis exiſtit,
rupus factus ex ſuccis frigidis & humidis, ſicut eſt ſuccus cucurbitę, & cu

A ris ſarracenici,& citrulorum, & melonum: & ſunt exterius coloris citrini, & interius ſunt continui & albi. ſed quod fortius exiſtit, eſt bibere ſuccum prædictorum abſq; zuccharo: & maxime ſuccum cucumeris ſarraceni, ſ. anguini: eo ꝙ contrariatur cholerę a tota ſubſtantia ſua. Sed tempus, in quo de neceſsitate debemus purgare materiam peccantem cum medicina attractiua, eſt hora, in qua exuberat malitia humoris exeuntis in qualitate, & iam declarauimus ſuperius. & hoc facere debemus forti exiſtente virtute. & tunc eſt certum, quando ſigna digeſtionis apparent: quoniam eo tempore collaudatur euacuatio facta a natura, eo ꝙ virtus expulſiua non mouetur ad expellendum ſuperfluitates per viam naturalem, niſi facta digeſtione. & in hac arte imitari debemus opera naturæ toto poſſe. Et ſcire debes ꝙ facta digeſtione, fit deſcēſio, & expulſio abſq; aliquo impedimento groſsitudinis, vel viſcoſitatis, vel oppilationis. Sed quādo nō apparet digeſtio, tunc diſſenſio inter Medicos reperitur: eo ꝙ Gal. & maior pars Medicorum dicunt ꝙ minime purgare debemus, niſi materia ſit digeſta, niſi ægritudo fuerit in vltimo acuitatis. Et hoc intelligere poſſumus ex dictis Hippo. qm̄ quando ægritudo eſt in vltimo acuitatis, tunc humores ſunt in vltima furioſitate, & non eſt ſecuritas, quin deſcendant ad quędam membra principalia, & lædant ipſa, niſi ſint euacuati in principio ægritudinis: eo quia humores, qui acutiſsimi exiſtunt, ſunt ſubtiles: & quia ibi non eſt groſsities, nec viſco- Difficultas de euacuatione materię ante digeſtionem.

B ſitas, quę prohibeat operationem medicinę laxatiuę. Et non poteſt inde prouenire niſi vnum ſolum nocumentum, quod eſt, quia medicinę laxatiuę ſuis qualitatibus primis augmentant febrem. & illud poteſt remoueri miſcendo cum eis frigida & humida, ſecundum ꝙ conuenit. Sed quando ægritudo non eſt peracuta valde, ſed eſt quieta, tunc expectanda eſt digeſtio. Et ſcire debes ꝙ ægritudines, quę acutę ſunt in terris Hippocr. in terris noſtris peracutę ſunt. & hoc manifeſtatur, quia Hipp. non curabat ęgritudines acutas, niſi cum aqua ordei, & melicrato. Et poſtquam ita eſt, ægritudines acutę noſtrę regionis, & aliarum calidarum terrarum medicandę ſunt cum medicinis attractiuis, vel laxatiuis in principio ægritudinis. Et in ægritudinibus peracutis pro maiori parte humores corrumpuntur circa orificium ſtomachi. & propter hoc, quando apparet abbundantia ſanguinis, licet non ſit ſuperflua, euacuare debemus: qm̄ inde magnum ꝓuenit iuuamentum, & incontinenti quieſcit valetudo ægritudinis, niſi ſit quod prohibeat ex rebus ſupradictis. Sed quando ægritudines non ſunt acutę, ſed ſunt ex humoribus mucillaginoſis & viſcoſis & indigeſtis, ipſas euacuare & purgare debemus poſt ſubtiliationem, & inciſionem. & hęc eſt digeſtio eorum: alioquin non oportet cum medicina purgari. Sed ægritudines, quæ non ſunt acutę, & ſunt ex humoribus ſubtilibus, ſicut eſt vera tertiana, quę non tranſit Tertiana nō eſt acuta, pri ma quarti tra. 2. c. 7.

C vltra ſeptem periodos, dicit Auic. ꝙ expectare debemus digeſtionem: eo ꝙ digeſtio humoris ſubtilis eſt eius ingroſſatio, & groſsi eſt eius ſubtiliatio. & ſicut difficile eſt virtuti expulſiuę expellere humores groſſos propter ſui groſsitiē, ſic difficile eſt virtuti expulſiuę expellere ſubtilem: quia diſrumpitur, & diſpergitur propter ſui ſubtilitatem. quare difficile exiſtit naturę expellere humores groſſos, eo ꝙ oppilant meatus, & tranſitus: & ſubtiles, quia diſrumpūtur, & ſparguntur, & imbibuntur. tamen medicinę laxatiuę citius expellunt, & facilius humores ſubtiles quam groſſos. Et propterea quidam Medici dixerunt ꝙ nunquā dederunt aliquam medicinam laxatiuam ad purgandum aliquem humorē, quin cholera prius purgaretur propter ſui leuitatem & ſubtilitatem. & adhuc magis ꝙ quando dantur medicinę laxatiuę, quę trahere, & purgare debent melancholiam, aut phlegma groſſum & viſcoſum a proprietate & ſui natura, prius illæ eædem trahunt choleram, & expellunt. Et hoc idem manifeſtat intellectus, ꝙ ſubtiles humores habiliores ſunt ad purgandum, et expellendum groſsis: quāuis hoc non ſit ex operę naturę. quoniam ſi ſic faceret natura, illud quod prius exiret in ægritudinibus acutis, eſſet cholera: eo ꝙ tales ęgritudines pro maiori parte fiunt ex humoribus ſubtilibus. & quanto ſunt ſubtiliores, tanto difficilius a natura expelluntur. Et propter hoc dicimus ꝙ minime tardare debemus in peracutis exibere purgationes, neq; expectare ad perfectā digeſtionē; quia nō eſt Cōtra Gal. in aph. Con cocta medicari. ꝓ quo Raſ. 10. ad Alman. c. 4. hic vero extēdit ſermo ad acutas: qa loqtur cō tra Auic. 10. ad Almā. c.

7.° &.8.&.1. diuis. c.152. &.153. vide tres rõnes Ras. contra Gal.16.c.c. 2. Opĩonem Gal. vide.1. apo. 22. & 23.cõ.et 12. Meth. med. c. 3.& ĩ lib. de Curat. p sang. miss.et 4.de Ratiõ victus in acu tis. &.1. de Febribus ad Glauco. & Hali.quarto Theo.c.10. Idẽ intellige ab his ĩ eua cuatione febris a materia subtili ñ furiosa. Op. tñ vr̃ secũda aphoris. 29. Idem prima quarti tra.2. c.41.ibi.(Et de solutiuis ĩ prĩcipijs et'. &.c.59. ibi. (Ego vero ñ diligo, cuius op.parũpost vr̃ velle.ibi (Et multoties quidem cõceditur.

tutum, quin mala qualitas prædominetur naturę: & tunc erit mala digestio expectanda cum diffidentia liberationis. Et postquam ita est, ꝙ purgare debes, facias illud, nisi primo frangas suam caliditatem & siccitatem. Sed in febribus phlegmaticis, & melancholicis Rasis in principio earum purgabat, & hæc erat eius opinio omnino, s. purgare in principio febris. tamen Gale. dicit contrarium manifeste, s. ꝙ minime debemus in principio febrium melancholicarum & illud idem dicit in epistola ad Glauconem. Et illud est, quia finis harum ægritudinum est securus, nec expectatur digestio mala: sed phlegmatica est malæ terminationis. & propter hoc necessarium existit, vt infirmus euacuetur: priusquam expectetur digestio perfecta. & propter hoc Medicus prius incipere debet a medicinis subtiliatiuis, & incisiuis per hebdomadam vnam, quia nouimus calorem huius febris, cum sit debilis, vt magnum inferat nocumentum & cum hoc fecerit, tunc Medicus purgare incipere debet. Et demonstratio eius est illud, quod vides fieri in apoplexia, & etiam in similibus ægritudinibus timorosis frigidis: quia incipimus in talibus ab euacuatione, ponendo in ma... nis laxatiuis incisiua, & subtiliatiua, Et mihi videtur impossibile recipiendi ... rupum squinzibin per hebdomadam vnam factum ex decoctione radicum ... cœlestis, & seminis apij, & liquiritię, quin preparet humores, & digerat, & ... uiorem faciat exitum a corpore. & quamuis totus humor non euacuetur a corpo... re, tamen natura inde alleuiationem suscipiet omnino. Et inde redire debes ... incidendum, et subtiliandum per aliam hebdomadam, quemadmodum diximus & postea purgare. quia taliter operando, humores habiles repertuntur ad expellendum. Et simile hoc est homini ferenti graue pondus, quoniam quando ... non potest ipsum, & diuidit ipsum in parte, facilius tolerat ipsas. & postquam natura fuerit alleuiata, tunc digestio laudabilis apparebit, & rectificabitur ... mino concedente. Et hoc melius existit valde, quam infirmum dimittere ægritudini, & naturę. s. si videbis naturam ægritudini præualere, tunc dietam, & ... men infirmo iubebis. & hoc in arte minime collaudatur: quoniam nisi ... violentiam feceris, vel adiuuando ipsam, nihil boni ei feceris, nisi ꝙ ... dederis, retinendo ipsum. Et istud idem regimen facere poteris in febribus melancholicis. & sic facimus hominibus sanis, quando volumus ipsos purgare quia ipsis digestiuum propinamus primo, ad subtiliandum humores, & ... riendo. sic & in ægritudinibus oportet facere. tamen in ægritudinibus maior diligentia est adhibenda, eo ꝙ earum humores difficilius recipiunt digestionem. Et hoc manifestatur in opere Gale. in labore spontaneo febri propinquo ... niam ipse purgabat omnes humores facientes hunc laborem, preter humores viscosos mucillaginosos: eo ꝙ omnes concordare vidētur, ꝙ tales non ... gandi. Gal. autem videtur ꝙ euacuare debemus habentes hanc febrem ... cationem solum. Ego autem affirmo ꝙ climata in hoc multum sunt consideranda, propter hoc non est danda regula generalis: quoniam mihi videtur ꝙ humores viscosi, & mucilaginosi purgari possunt in his nostris regionibus ... tamen incisione, & subtiliatione per longum tempus: & tunc tempus digestionis abbreuiabis, & natura inde alleuiabitur, & ex tunc videbis digestionem laudabilem. Et te oportet has res multoties experiri: quia experientia ... rebus non modicam virtutem habere videtur. Quod scipsimus de hoc in loco sufficiat.

De Cibatione, & Fricatione, & Balanatione febricitantium. *Cap. X.*

DIco ꝙ cibus dari non deberet febricitantibus vsq; ad statum ægritudinis. & hoc, vt natura tempus habeat digerendi humores facientes ægritudinem, & ipsos expellendi. Sed quia virtus non est sufficiens omnibus, te oportet consyderare ægritudines, Quoniam, si fuerit ex ægritudinibus peracutis, cuius status est propinquus, & crisis debet esse in septimo, ...

A natura fortis existit, tunc illud facere debes. Et si virtus debilis fuerit, nullatenus facere debes. Sed si virtus mediocris fuerit, & ætas fuerit iuuentutis, cibabis ipsum aqua ordei, & mica panis, lota etiam cum aqua calida ad quantitatem ℥.ij.vel.iij.ponderis. & istud est subtilius regimen in nostro climate secundum consuetudinem nostram. Sed regimen antiquum subtilius erat, nihil dare per hebdomadam vnam. & quando volebant ingrossare, dabant aquam mellis solum. Sed hoc ferre non possunt illi, qui sunt nostri climatis propter complexionem aeris, & consuetudinem. Sed in climate illorum corpora habent minorem resolutionem: & cum hoc bibunt vinum non in multa quantitate, & comedunt carnes porcinas, quę duo sunt plurimi nutrimenti. Et generaliter consyderanda est consuetudo. quoniam qui consueti sunt comedere ter in die non possunt prędicta sustinere, & maxime habentes complexiones calidas, & resolubiles. Et si cognoueris statum ęgritudinis esse longum, & virtus infirmi fuerit debilis, cibandus est plus quam diximus in principio. & cum status appropinquabit, minuendus erit. & totum hoc est intelligendum, forti existente virtute. & fortitudo virtutis existit in complexione forti. Sed qui habent complexiones calidas & siccas, pauci ex his famen possunt sustinere: & maxime in ęgritudinibus sibi consimilibus, & in temporibus calidis: eo ꝙ, quando talibus pati

B famem fecerimus, febres eorum ad incensiuas declinare faciemus: quamuis debiles existant in radice: vel ad hecticam, quia in complexionibus consimilibus multiplicantur qualitates malę sui natura, & magis, quando eis facimus sustinere famem multiplicantur, & aduruntur humores. Et hora cibandi eos est in declinatione paroxismi primi, & ante principium secundi, vt natura habeat spatium digerendi humorem in tempore paroxismi. & hoc melius existit, s. confortare virtutem, ne ei accidat accidens periculosum, cui necessarium sit cibũ propinare, vt in syncope ex resolutione. Sed si timuerimus aliquod ex his, cibabimus eos in principio paroxismorum: quoniam inde eos a syncope taliter liberabimus: quemadmodum recitat Gal. de puero, qui præcepto Medicorum sustinuerat famem tribus diebus. Et aliquando conamur cibare ipsos in medio paroxismorum. In febribus autem continuis horam cibandi eligere debemus, in qua maioris existunt quietis: consyderando tamen consuetudinem. Et ex horis diei meliores sunt frigidę, s. mane, & sero. Et scias ꝙ balneum in declinatione febrium collaudatur, quoniam superfluitates euacuat subtiles. In principijs vero minime, quia rigores habet prouocare, & dissoluit humores, & multiplicat oppilationes, & spargit superfluitates per corpus totum: & non est tutum quin inde proueniat apostema in aliquo principali membro. & quãuis humores euacuet, multiplicat tamen caliditatem & siccitatem febrilem, siue fuerit ex aqua calida

C factum, siue ex aere calido. Et necesse est vt corpora talium non tangãtur aqua frigida, quoniam humores efficit crudos. & propter hoc balneum fieri non debet nisi post factam declinationem, & in febribus, quę non sunt acutę. Vina quoq; aromatica & leuia, quę modicam aquam sustinere possunt, phlegmaticę & melancholicę exhibere possumus: sed in incensiuis a vino omnino elongare debemus. Gal. quoq; curabat febres, quę erant ex humoribus mucillaginosis cum fricatione. & hoc indiget consyderatione. quoniam non est tutum, quin humores spargantur ex fricatione per totum corpus. Et ipsemet pręcipit in libro de Conseruatione sanitatis ꝙ ille, qui habet lassitudinem, & corpus eius fuerit plethoricum, vel plenum humoribus mucillaginosis, vt minime moueatur vel exercitetur: neq; balneum intret, neq; faciat fricationem, & simila: eo ꝙ fricatio non euacuat ex humoribus, nisi qui sunt subcutanei, & inter musculos: qui autem sunt in venis nullatenus euacuari possunt, nisi cum medicinis laxatiuis. Et etiam vides ꝙ, si sanus faceret fricationem pręceptam ab ipso in lassitudine, scilicet ita magnam, de necessitate cutis apostemaretur: eo ꝙ fricatio hęc in vltimo grauitatis existit, & illis maxime, qui hanc patiuntur ægritudinem, cum in lassitudine semper videantur esse. Iam ergo sufficienter scripsimus, sicut nobis videtur generaliter curas febrium putridarum: nũc autem redibimus ad curam vniuscuiusq; particulariter.

Decio Metho. med.

Balneum.

Duodecimo Meth.

Libro.4.

Hic desinit noua tráslatio.

De cura febrium Cholericarum, & primo de cura Tertianæ. Cap. XI.

Dosis rheubarbari.

HAec febris si fuerit pura tertiana, erit secura absq; periculo: & scim certissime ꝙ natura habebit dominium super hunc humorem. Et pro pter hoc non debemus eum mouere cum medicinis attractiuis, sicut scammonia: eo ꝙ rectificando eam quantum plus possumus, semper m bris principalibus habet inducere nocumentum. & propter hoc virtutum de bilitat, & auget etiam caliditatem febrilem & siccitatem suam. & si aliud non duceret nocumentum, nisi conamen surgendi, & decumbendi, modicum non ueniretur, quia complexio inde supercalefit, et debilitatur. Sed apparente si digestionis non est malum dare aliquam medicinam attractiuam in hunc mo scilicet quia primo dare debes ea, quę primo habent lenire materiam & hu ctare, sicut syrupum violatum, & tamarindos: & ad reprimendum nocument stomachi adde aliquid ex mastiche. Et rheubarbarum in hoc loco optimũ stit: qm̃ reprimendo nocumentum prędictarum laxat. Et quantitas, quã dare bes ex rheubarbaro, est a duabus. ʒ. vsq; ad tres, miscendo ei syrupum & squinzibin, ana. ʒ. i. cum. v. partibus aquę frigidę: & infra diem potabis aqua ordei. & hoc faciendum est omni die, nisi natura moueretur bis in die a assellam, sicut conuenit. & si natura moueretur ex hac medicina vltra quan tem, minue secundum portionem ex ea. Et sumus contenti in hac febre ex gidatione & humectatione cum aqua ordei & syrupo iulep: eo ꝙ hęc febris existit intensę caliditatis, cum sit ex cholera naturali. Et sumus contenti lationes ipsius remouere cum aqua ordei et squinzibin solum, cum modica reperiatur oppilatio, & forsitan nihil. Et facta digestione si sufficit dare m balanos citrinos, bene quidem: sin autem, propina infirmo ex scamonia ctes. ij, cum tantundem mastiches, & cum. ʒ. i. syrupi de nenufare, & ʒ. malorum. Syrupus de nenufare, quia frangit qualitates ipsius scammo mas, s. eius caliditatem & siccitatem: & cum hoc confortat aromaticitate bra principalia. Et syrupus pomorum, eo quia frangit eius siccitatem, & re uet nocumentum principalium membrorum ab ipsa. Et mastiche quia tat & remouet nocumentum principaliũ membrorũ, & Medici iam ipsis runt ad occultandũ malitiam scammonię. Et si timebis debilitatem infir babis ipsum mica panis lota. Et iam testificatus est Hippo. ꝙ nisi fuerit rore, ꝙ hęc febris non transit quartamdecimam diem, etiam si fortissima Sed si hæc febris non fuerit ex pura cholera sed erit ex vitellina, vel pra vel ęruginosa, non euadit hic absq; periculo magno: & maxime quando ex prasina, vel æruginosa. & mihi videtur impossibile ꝙ aliquis ab ę euadere posset. Et hę febres longos habent paroxismos, & pessima accide & propter hoc indigent purgatione cum medicina attractiua, quam supra mus, prius ablata caliditate & siccitate ipsius. Et non est malum, vt ad ipsi medicinę aliquid de polypodio, quod Arabice dicitur belbeb: eo ꝙ p choleram adustam & grossam, & melancholiam, postquam fregeris sicci eius cũ oleo amygdalarum dulcium. Et aperire oppilationes in hac febre prium existit, nisi fuerit excedentis caliditatis. quod si fuerit, tunc intendere bes solum ad infrigidandum, & humectandum.

De cura Causi. Cap. XII.

HAec febris est intensi caloris, & prauorum accidentium, & dicitur censiua, & impossibile est ꝙ hęc ex cholera naturali generetur. E ista conueniens existit purgare cum medicina attractiua a princip sius, & minuere ex sanguine, si signa sanguinis apparebunt, dando omni die. x. aureos tamarindorum infusorum in aqua simplici absq; syrupo aliqua alia re dulci, & post dabis ei bibere aquam ordei; & postea per totũ

A potabis eum aqua angurię,& hoc regimen proprium existit omnibus febribus, quę sunt in vltima caliditate. Et non dimittas aquam angurię, & aquam super niuem infrigidatam: quoniam si conuerteris hanc febrem in lentam, & chronicam, melius longe existit, quam vt æger moriatur. Et hoc etiam dixit Abumeron Auenzoar de quodam puero, quem ipse medicauit, cui dabat omni die aquã angurię,& quotidie choleram vomebat.& tamen taliter fuit operatus, donec illa febris conuersa fuit ad chronicam,& inde liberatus fuit. Et mihi videtur ꝙ aqua angurię longe melior existit quam aqua in niue infrigidata in hoc casu: eo ꝙ aqua in niue infrigidata, quamuis sit in vltima frigiditate, velociter tamen recipit caliditatem,& adhuc magis: quia aqua cum fit simplex, nihil restaurat, neq; pręstat corpori, nisi frigidam qualitatẽ solum: sed aqua angurię restaurat, & addit in sanguinem faciendo frigidam substantiam, & qualitatem. Sed quando febres erunt lentę,& longi erunt paroxismi,& certus eris ꝙ non ex cholera pura eruut, sed erit ex vitellina, quę naturali frigidior existit, tunc studere debes plus in aperiendo oppilationes quam infrigidando, contrarium eius, quod fieri debet in illa, quę fuerit ex cholera pura: quamuis raro tales inueniantur. Et laudabiles medicinę in hac parte sunt, quę habent virtutem aperitiuã absq; forti caliditate, sicut capillus veneris,& radix apij,& semen fœniculi, frangendo siccitatem eorum cum radice liquiritię, & caliditatem cum violis, & flore
B nenufaris,& seminibus communibus. Et studeas ponere in medicinis res, quæ habent membra principalia confortare, sicut est mastiche, et spica nardi, componendo ista cum syrupo squinzibin. Et esto studiosus ponere in medicinis solutiuis, quę habent choleram euacuare cum quantitate phlegmatis: sicut est semen bruzi, i. semen cartami, frangendo tamen caliditatem & siccitatem eorum. Et hęc est cura omnium febrium cholericarum.

De cura febris Phlegmaticæ. *Cap.* XIII.

HAec febris cum fuerit ex phlegmate simplici & naturali,& de hoc fueris certus, tunc studiosus esse debes in incidendo humores, & in subtiliando,& oppilationes aperiendo, plusquam in infrigidando & humectando.& sufficit tibi in hac intentione squinzibin cũ iure cicerum, occultando siccitatem eorum cũ radice liquiritię, & adde huic cõpositioni aliquid ex spica & mastiche, quoniam in hac febre stomachus debilis reperitur. Et conuenientior operatio in principio huius febris est lenire naturã cum semine cartami,& semine vrticarum, fracta siccitate eorum prius cum tereniabin. Et ser-
C uato hoc regimine per hebdomadã vnam, probinabit eis medicinam laxatiuã, quę habeat illum humorem euacuare. Et melior illarum medicinarum est turbith: quia a proprietate habet trahere,& expellere humiditatem, quę in ore stomachi est.& agaricum etiam cum eo: quia eradicat humorem grossum, & aperit oppilationes.& si addideris aliud ex hiera picra, non est malum, confidendo magis in agarico,& turbith:& aliquando occultando,& frangendo siccitatẽ eorum cum oleo amygdalarum dulcium. Colloçinthidem aũt in tuis medicinis euitabis ponere quantũ plus poteris. Et si apparuerit tibi ꝙ humor sit tantę duritiei, ꝙ non possit euacuari absque ea, adde ex ea aliquid in prędicta compositione, occultando malitiam eius cum chachina (et credo ꝙ sit tragacantha) & cum amygdalis. & dosis eius est media pars aurei. Et tales purgandi sunt bis: quoniam in vna vice non possunt purgari propter grossitiem humoris. Et hoc non facias, nisi virtus fuerit fortis, consyderatis alijs conditionibus supradictis. Medicina vero facta ex turbith in principio huius febris non est mala. Cibus vero in principio huius febris sit pulla parua secure: eo ꝙ status eius non est minor trium septimanarum: & est possibile vt ipsa duret vsque ad quadraginta dies, & vltra. Rasis autem dicit quod transacta septimana quarta, non est malum infirmo exhibere troschiscos de rosis completos dum aqua cicerum; ego ꝙ hanc febrem patientes in fine leuiter deueniunt ad debilitatem

stomachi & hepatis,& cadunt de facili in hydropem. Et ego meo temp: te vi-
di quosdam habentes febres chronicas , quibus Medici nostri propinabant ei
syrupum squinzibin solum,& ceciderunt in hydropem,& mortui sunt. Et q
dico de trochiscis de rosis in hoc loco, non dico nisi causa exempli & simil
dinis.tamen tu debes dare ex similibus medicinis secundum plus & minus. v
tibi melius videbitur conuenire.Etiam quod simile huic intentioni reperitur
zuccharum rosatum,preterquam frigiditati magis videtur pertinere quam tro-
chisci dicti. Et si videbitur tibi conueniens miscere cum iure cicerum syrupus
squinzibin facit illud.Et si inflatio in pedibus , aut in palpebris apparebit, tu
caueas a syrupo squinzibin:quoniam habet perducere ad hydropem , quema-
modum diximus. In febribus vero phlegmaticis,non recipientibus digestioni,
quorum facies & venter tumescunt,et calores eorum plumbei videbuntur,Ga
videtur ꝙ tales sunt euacuandi per fricationem,donec vigilant, diuidendo tem
pus eorum,ita ꝙ dimidium tempus eorum sit fricando, & dimidium sit dormien
do. Et dabimus ei bibere aquam mellis cum hyssopo , & liquiritia. Sed Gale.
potabat eos aqua ordei. sed eam ego non laudo in hoc casu : eo quia nocet sto-
macho,& facit horripilationem,nisi cum ea fuerit pasum mastiches,& piperis,
& radicum fœniculi.Et non debemus eos diu dimittere absque cibo , quia inde
recipiunt nocumentum : quamuis leuiter pati famem possint . quoniam quando
iste humor mucillaginosus multiplicatur in corpore,talis humor cum difficulta-
te maxima potest ad sanguinem conuerti. & propter hoc virtutes eorum debi-
litantur,donec ad syncopen habent peruenire . & ideo eis dare debemus mica
panis lotam cum aqua mellis,vel cum vino aromatico . Et hic est modus frica-
tionis,qui pręceptus est a Gal. in hoc casu,s. ꝙ habere debes gausapia aliquan-
tulum grossa & vetusta.& in primis incipere debes a superiori crurium, descen
dendo inferius ad pedes.& postea frica genua,& postea superiora coxarum, de-
scendendo ad genua.& postea incipies fricationem ab humeris,vel spatulis, de-
scendendo per brachia ad manus.deinde fricabis dorsum , incipiendo a summi-
tate eius,veniendo vsque ad pedes.& sic fiat per totum diem.Et si infirmus sen
serit lassitudinem,inunge cum oleo non habente stypticitatem,sicut oleum ca-
męmillinum,& anethinum,quoniam est bonum . Et dicit Gale. ꝙ postea ab-
stergere debes oleum,eo ꝙ angustiam pręstat.& hoc est, quod Gal. videtur di-
cere de huius ægritudinis regimine.Et quia in hac febre accidens syncope con-
sueuit prouenire,ideo memoratus ero eius curam,vbi tractabo de curis acciden
tium,obmittendo eorum causas.

De cura febris Quartanæ. *Cap.* XIIII.

ILlud autem,quo plus indigemus in hac febre,est aperire, incidere,& sub-
liare. & modicum in ipsa indigemus fricatione,infrigidatione, & humecta-
tione,quasi nihil.Et cura huius febris quasi contraria existit curę causę:
ꝙ in causis attendimus ad febrem solum , & in hac causę . Et propter h..
eligere debemus medicinas incisiuas,subtiliatiuas, & spleni appropriatas, si..
radix capparis,& scolopendrium,& tamarix : eo ꝙ istud membrum potens
ferre medicinas fortes,& aperitiuas absq; nocumento . Et potest conficere
medicinas cum syrupo squinzibin facto ex vua passa . Et oportet in princip
te euacuare materiam cum belbeg,i.polypodio,extracta virtute eius in iure
li veteris,& oleo amygdalarum.Et si vis digestionem expectare in hac feb
potes facere propter ipsius modicum periculum.quod ferre potest.Et si vis p
gare ante perfectam digestionem,poteris facere,facta incisione cum syrupo
dicto per duas septimanas,vel tres. Et medicinę , quę habent trahere hum
morem,& purgare,sunt iam manifestę, & etiam habent gradus. & quę in p
mo gradu reperiuntur sunt myrobalani indi,& emblici,& postea polypodiu
& tales sunt , qui dimittunt myrobalanos propter eorum stypticitatem . & p
po lypodium est epithymum.Et operatio istius fortior est operatione polypo
& maiorem corpori infert angustiam,& hac de causa indiget occultatione illa-
rum duarum

A rum duarum rerum, ſcilicet remittendo ipſius qualitates primas, & eius remittẽdo malitiam. Et propter hoc non eſt malum miſcere iſti medicinæ medicinam, quæ faciat ipſam velociter feſtinare, ſicut ponendo cũ prædicta medicina Karacta duo ſcammoniæ vel tria cum tertia parte vnius aurei de maiorana. & hoc non facimus cauſa expellendi ipſum humorem, ſed propter debilitatem & tarditatem ipſarum medicinarum ordinamus dictam additionem, vt recipiat inde principium expellendi. Poſt epithymum eſt lapis lazuli. Sed ab elleboro nigro cauere debes toto poſſe. Completa autem digeſtione huius febris, a Gale. theriaca collaudatur. & ante digeſtionem recepta, poſſet ipſam ad cauſum conuertere. Sed ſi tempus fuerit frigidum, & ætas ſenectutis exiſteret, dia trion pipereon facta digeſtione mirabiliter cõfert: & maxime in frigidis regionibus. Et indiges in hac febre circa ſplenem ſtudere ſcilicet empiaſtrando ipſum cum rebus remouentibus ipſum tumorem, & eius duritiem reſoluentibus: quemadmodum in cholerica ſolliciti eſſe debemus circa hepar, & in phlegmaticis in orificio ſtomachi. quoniam membrum iſtud, in quo maxime talis humor putrefit, et ardet, ſicut ignis, in hac febre melancholica eſt ſplen: et in cholericis eſt hepar: & maxime continuas ex cholera patientibus: & in phlegmaticis circa ſtomachum exiſtit. quare in iſtis tribus generibus febrium conueniens eſt dicta membra confortare, & humorem digerere, & rectificare. Et ſi cognoueris in prædictis ſanguinem exuberare in principio, eos minuere debes. B In phlegmatica vero mihi videtur quod cum timore magno phlebotomia ſit facienda, quia in ea multa quantitas humorum crudorum reperitur. In febre autem acuta, quæ dicitur mutabecca, & in Latino ſynocha vocatur, ſcire debes ꝙ quando putredo præualuerit, tunc purgatio exiſtit melior phlebotomia. & ſi quantitas ſanguinis plus ipſa putredine reperitur, tunc melius eſt phlebotomare, q̃ purgare. Et ſic iam finitus eſt tractatus omnium febrium putridarum, generaliter & ſpecialiter. Et poſtquam curas ſimpliciũ cognoueris perfecte ex ipſis ſcire debes leuiter curas compoſitarum, velut hemitritæorum, & ſuarum ſimilium.

De cura febris Hecticæ. *Cap. XV.*

NVnc autem mihi remanet de hectica determinare. Hæc febris cum ſit de mala complexione ſine materia calida & ſicca, ideo intentio curationis vna exiſtit, ſ. infrigidare & humectare: & plus indigemus in hac humectatione quam infrigidatione. quare infrigidare debes & humectare cum omnibus rebus, quibus potes. Et hoc dupliciter fieri poteſt: vno C modo cum rebus intrinſecis: & alio cum extrinſecis, ſicut cum balneo, vnctionibus, & emplaſtris. Hæc quidem febris tres gradus habere videtur, qui variãtur ſecundum plus & minus. quorum quidem primus leuiter curari poteſt: ſecundus difficilis exiſtit: tertius vero minime curari poteſt. Et cura quidẽ primi gradus, & ſecundi eadem exiſtit, niſi quia diuerſificatur ſecundum plus & minus. Cibus autem, qui maxime conuenit in hac ægritudine, eſt lac. & melius ex eo eſt lac mulieris. & poſt ipſum eſt lac aſinæ. & poſt illud eſt lac capræ. Et eſt neceſſe ea, a quibus recipitur lac, nutrire cibis optimis ſecundum ſuam naturam, & facientibus digeſtionem laudabilem. Et ipſum in ieiunio dare debemus in ea quantitate, qua digeri poſſit. Et conuenit tibi ſtudere, vt bene digerat: eo quod lac in ſtomacho de facili caſeari conſueuit. quare incipere debes a modico, dando ei primo. ʒ. i. & ſic addendo, donec deuenias ad dimidium rotulum. Aqua quidem ordei eis magnam habet neceſsitatem. & quamuis corpora eorum maiori indigent nutrimento cæteris corporibus, ideo quia virtus eorum nutritiua debilis exiſtit, conueniens eſt ſtudium adhibere in præbendo eis cibaria digeſtibilia, & boni chymi. Quare de carnibus laudabiliores, quæ eis exiſtunt, ſunt pullæ gallinarum, quæ nutritæ ſunt ex frumento. & vitellum oui ſimiliter eis eſt optimum nutrimentum. capones nutriti ex amygdalis et frumento eis collaudantur optime. Et ſi in corporibus eorum calor fortis repe-

Febris Hectica habet tres gradus.

ritur, non est malum eis propinare aliquid ex oleribus aliquibus frigidis, & quæ
ex eis magis laudabiliores existunt, sunt lactucæ, quia somnum prouocant: &
ipsi indigent ipso plus cæteris hominibus. & quia virtutes eorum sunt debiles,
Opio Auer. de balnei administratione. ideo cibaria eorum debemus diuidere in vicibus pluribus, sicut in sequenti d-
cturi sumus. Sed in balneando eos debemus magnam habere considerationem:
eo ꝙ isti non videntur habere necessitatem calefaciendi, resoluendi, nec eua-
cuandi. quid enim proficies ex infrigidatione accidentali acquisita ex balneo,
cum humores inde euacuentur? & hoc non confert nisi in mala complexione
materiali. Et postquã ita est, mihi videtur ꝙ ipsi non indigeant aliquo ex aere
balnei, & quamuis aqua calida habeat humectare, cum hoc tamen facit resolu-
tionem. Sed balneum aquæ frigidæ mihi videtur esse melius, si posit ipsum con-
10. Metho. uenienter sustinere. Et scias ꝙ Galenus manifeste dicit ꝙ ipsi nõ indigent bal-
neo, nisi causa præparationis suorum corporum, vt aquam frigidam valeant su-
stinere, cum qua balneari debent in fine balnei. Et balneum secundum ipsum
taliter debet præparari, scilicet ꝙ infirmum ferre debemus cum lecto suo ibi, &
cum fuerit in camera prima ipsius balnei, extendere debemus plumariũ par-
& eum superponere ibi debemus. & si illa prima camera tepida esse reperta,
ibi eum a pannis expoliare debes. & ordinare debes ꝙ a quatuor hominibus ca-
piendo a quatuor angulis plumarij feratur ad cameram secundam, & ibi ipsum
reponant nudum. sed temperantia camerarum balnei vna alteri comparari de-
bet, scilicet ꝙ eadem proportio esse debet secundæ ad tertiam, quæ primæ ad
secundam. Et cum fuerit in camera secunda, inungi debet oleo tepido. et postea
ponendus est in camera tertia: & ibi ponendus est in balneo, vel tina, aut pi-
quod idem est. Et in vnaquaque camerarum tantum morari debet, quantum ip-
se infirmus posset incedere suauiter ab vno capite earum ad aliud. Et ex tũc ip-
se infirmus debet poni in balneo, vel tina seu pila aquæ tepidæ plena, & ibi
morari debet temperate. & postea balneandus est aqua frigida. & istud est regi-
men, quod aperuit Gal. in hoc casu de balneo. Sed Rasis sentire videtur, ꝙ ta-
les infirmi non indigeant nisi balneatione aquæ tepidæ. Sed quia impossibile
est vt tales, quando expoliantur, vt eis non eueniant horripilationes, & specia-
liter in exitu ab aqua calida: ideo necesse est vt tina vel balneum eorum fiat
camera temperata, quæ non excedat in caliditate vel frigiditate. & aqua sim-
liter temperata esse debet. & sic videtur ei, vt inde aliquod iuuamentum reci-
re debeant. Sed iuuamentum appositionis fęcis picis est, eo ꝙ virtus istorum
attractiua debilis esse reperitur. & propter hoc ponendi sunt primo in aquã ca-
lidam: eo ꝙ in illa principium attractionis esse reperitur: & in eadem tantũ mo-
rari debent, quousque membra eorum vndique tumescere videantur, & pori p-
7. Metho. totum aperiantur: & deinde pix est apponenda. & hæc omnia recitat Gal. v-
loquitur de cura malitiæ complexionis calidæ & siccæ stomachi. Abumeron
Auenzoar autem velle videtur ꝙ nos eos in tina aquæ tepidæ solum pone-
debemus absque intratione stuphæ. & in exitu tinæ propinandum est eis lac a-
cum digestum fuerit, iterum ponendi sunt in tina: & postea dabis eis aquam
dei. & facta digestione ipsius, dabis eis micam panis lotam cum rebus præ-
ctis. Sed ex rebus, quæ exteris fiunt, sunt balneum, & balneatio secundum q-
ximus, & etiam aer. Quod si fuerit calidus, debemus eum infrigidare, abster-
do domum, & substernendo in ipsa folia frigida, sicut sunt rosæ, & folia salic-
& flores nenufaris, & folia vitis cum suis floribus: studendo vel ingeniando
aqua frigida a superioribus ad inferiora descendat: Et vt domus septentrio-
lis existat: Et ꝙ ille fenestræ sint apertæ, vnde Sol minime posit penetrare.
illæ claudantur, vnde potest intrare. Et quando aer fuerit frigidus, non indi-
bunt prædictis, nisi vt ipsum trahant, sicut est: & maxime quando principiũ
læ complexionis fuerit a stomacho, vel a pectore, vel ab intestino ieiuno,
a renibus, & ab istis ipsa mala complexio deinde deriuatur. & posibile est
ꝙ illa mala complexio incipiat a corde, & inde ad prædicta, & ad totum co-
pus deriuetur. Quare studere debes ad sciendum, vnde habeat prouentũ
bris ipsa, & cum scieris membrum, a quo primo procedit hęc mala qualitas

A brilis, studeas ipsum infrigidare, & humectare absque trahendo ipsum a sua naturali complexione: & specialiter, si membrum fuerit maximi iuuamenti. Et emplastra conuenientia his membris sunt emplastra facta cum rosis, & sandalis, & herbis frigidis aromaticis, vel cum cera, sicut dicit Gale. Et cum infrigidare volueris principalia, addas aromatica, & styptica. Et istud est regimen hecticæ, cum fuerit in vltimo. sed quando fuerit in principio cum leuioribus curari poterit.

De Syncope, eius causis, & curatione. *Cap. XVI.*

ET postq̃ locuti sumus de febribus absque accidentibus, prohibentibus curationes earum, nunc tractare volumus de febribus secum habentibus accidentia. Dicamus ergo ꝙ ista accidentia generaliter proueniũt ex omni re dissoluente virtutem: & hæc resolutio syncope nominatur. & prouenit necessario a mala cõplexione cordis calida, vel frigida. Cõplexio autem mala calida aut prouenit ex rebus extrinsecis, sicut ex aere calido, vt B sæpe contingit diu moranti in balneo calido: aut ex rebus intrinsecis, sicut ex mala complexione totius calida corporis, vt contingit in causo. Frigida vero contingit aut ex rebus extrinsecis, sicut accidit ambulantibus per loca frigidissima: aut ex complexione frigida membrorum intrinseca plurimi iuuamenti, sicut accidit ex ore stomachi, & ex suffocatione matricis: aut ex mala complexione totius corporis frigida, vt contingit in febribus putridis, quæ fiunt ex humoribus grossis & viscosis & mucillaginosis. Et hæc complexio frigida quandoque acquiritur ex superflua euacuatione diminuente calorem naturalẽ. quoniam quando calor naturalis superflue diminuitur, impossibile est vt possit regere corpus: & omnes operationes frigidiores debito existunt. quare prouenit syncope. Non dico tamen, ꝙ ipsamet diminutio quantitatis inducat syncopen: sed inæqualitas qualitatum, eo ꝙ cuiuslibet generabilis & corruptibilis causa est proportio quatuor qualitatum, scilicet caliditatis, frigiditatis, humiditatis, & siccitatis: quemadmodum in libris naturalibus declarauimus. Species autem euacuationũ, quæ aliquando præabundare consueuerunt, sunt sicut superfluus fluxus ventris, & vomitus, & superfluus fluxus sanguinis narium, & hæmorrhoidarũ, & aliorũ mẽbrorum, & in mulieribus superfluus fluxus menstruorum, & etiam qñ in partu superflue exuberant. Et potest ẽt syncope prouenire ex ruptura seu crepatura, vel ex apertura magni apostematis subito. Et vigiliæ simi C liter hoc facere possunt. Et etiam accidentia animę, sicut excedens gaudium, & tristitia. quoniã hæc faciunt spiritus exhalare, superflue dilatãdo, & constringẽdo: & inde in substantia membrorũ anhelitus spiritus malam acquirit complexionem. Et etiã fortis dolor est vna ex rebus, quæ ducunt ad syncopen. & hoc accidit aut ex mala complexione acquisita ex dolore, aut superfluitate motus virtutis expulsiuę faciẽtis dolorẽ, sicut dicit Gal. Hęc autem, quę dicta sunt, sunt omnia accidẽtia, quę habẽt syncopẽ facere, & ꝓmouere. Et summarie scire debes, ꝙ qñ syncope fuerit cũ febre, studendũ est tũc in remouẽdo, & rectificãdo, seu curãdo syncopen: quãuis cõtrariũ febris videatur. Et nos dicturi sumus modũ eius, cũ ipsius curã tractabimus. Et nũc incipere intendimus tractare de syncope procedente ex causa humorũ crudorum. Dicimus itaque ꝙ curatio huius est regimẽ prædictum in curatione harum febrium. quare si ex negligentia, vel defectu ipsius in syncopen inciderint, iuuabimus eos in primis propinando cibum, etiam si in medio fuerint paroxismi: quamuis nostræ intentioni contrariũ videatur, cum intendamus ꝙ natura ægritudini debeat præualere. & in hoc casu nihil vino melius reperitur. Quare dico ꝙ quamuis vinum Sarracenis bibere licitum non sit, tamen in hoc loco ita licitum esse videtur vinum bibere, quẽadmodũ eis licitum est comedere carnes morticinas, s. quæ per se moriuntur, vel suffocantur habentibus necessitatem. quare incipere debemus eis dare micam

panis infusam vino. Et vinum, quod melius reperitur, est aromaticum: cuius caliditas penetrare potest per totum corpus, quod sit sine amaritudine, & stypticitate: & est illud vinum, quod est vinosum, pungitiuum in principio, & post delectabile sine aliqua amaritudine, & ponticitate. Et mihi non placent vina in nostris partibus assueta, sicut sunt vina picis: ideo quia sunt vina medicinalia, & non nutritiua, & nocent principalibus membris sua siccitate, & acuitate. Diamuscum autem in talibus propinatum cum vino non nocet. Et in principio syncopes rorare faciem, & aspergere cum aqua rosata, vel saltem conueniens est cum frigida. Et si syncopizans habuerit apostema hepatis, vel stomachi, vel similium membrorum, non speres eum curare cum exhibitione cibi: quia cibus plus multiplicat apostema, quam fortificet virtutem. Et fricare extrema in hora syncopes conueniens existit. Illis vero, quibus prouenit syncope ex caliditate vel acumine renum, quod scire poteris ex signis dictis ab Hip. quæ sunt nares acutæ, oculi concaui, tempora plana, & similia: cura illorum est contraria supradictæ: quia ad conseruationem illorum non indigemus abstinentia cibi, nec respicere diem criticam, neque statum ægritudinis aliquo modo. Et ex cibis conuenientioribus omnibus est mica panis, vel kist ordei cum granis granatorum: quia in granatorum proprietas reperitur resistendi putrefactioni, & ne cibus in fumositates malas conuerti minime posit. & ex cibis etiam, qui ipsos habent confortare, sunt vitella ouorum, & testiculi gallorum, & pullæ paruæ. Et si syncope fuerit ex errore cibi, cibandus est ex pane infuso in vino & sit vinum aquosum, lene, odoriferum, album: sicut dicit Hipp. & lymphatum sit cũ aqua frigida. Quod si syncope prouenit ex humoribus viscosis muccillaginosis, vinum lymphatum esse debet cum aqua calida: quoniam aqua frigida illis magnum infert nocumentum. Et tu scis ꝙ syrupus pomorum, & cydoniorum cum medicinis muscatis conferunt syncopæ, sed non iuuamento vini: quia natura necessario dominari debet super ipsas ad ipsarum conuersionem. Vinum autem digestioni citius præparatur omnibus alijs cibis & medicinis: ita ꝙ dicitur ꝙ in stomacho non moratur ad digerendum, nisi in hepate solum, & in talibus tantũ indigemus restauratione & nutritione. ꝙ si inueniri posset aliquid, quod nutrire posset absque digestione, illud melius cæteris diceretur, & vtilius propter eorum debilitatem, & quia intendimus ipso citius iuuare, quam esse potest. Aer autem, in quo infirmus iuuari debet, frigidus & stypticus debet esse, & generaliter tibi necessarium existit, vt talibus ordines omnia, quæ habent resolutioni obuiare: & emplastrando super ventres eorum, & stomachos res stypticas & aromaticas, & si calor in talibus esse fortis reperitur, propinabis eis res stypticas, & aromaticas. Et habens syncopen causa apostematis aliquorum membrorum principalium, nullatenus de ipsius liberatione confidere debemus.

De syncope proueniente causa Stomachi. Cap. XVII.

SYncope quidem ex stomacho procedens, si ex cholera, quæ in ore stomachi abundauerit, fuerit, in primis vomitum prouocare debemus, ponendo pennam eis in ore. & si cum hoc eijcere non poterit, naturam tunc mollificare debes. Et Gal. videtur vt talibus in hoc casu oleum tepidum dare debeamus, quoniam si vomitum non habuerit ab eo, saltem natura mollificabitur inde. Sed quia hæ medicinæ, quæ habent vomitum, prouocare, de sui natura est, & proprietate stimulare virtutem plus eo, quod facit humor efficiens syncopen, & addit in eadem ægritudine: & propter hoc dico ꝙ longe melius est confortare eorum stomachos cum mastiche, & spica nardi, & succo cydoniorum, & foliorum vitis. quia taliter virtus eorum expulsiua confortatur, & humorem expellit. & si vomitus a se prouenerit in hoc casu, valde laudabilis existit. In syncope quidem facta ab humoribus frigidis dabis de electuario dia

A trion pipereon, studendo extrahere humores, quemadmodum dicturus sum in curis cuiusque membri.

De syncope accidente causa Doloris.
Cap. XVIII.

DIco ꝙ si potes remouere dolorem remouendo causas ipsius, non intendas curare cum rebus existentibus contrarijs ægritudini. & hanc curã inuenies in curis malæ complexionis, quæ accidit in vnoquoque membro: eo quod dolor aliquando procedit a mala complexione calida vel frigida, materiali vel non materiali: & accidit aliquando a mala complexione sicca absque materia, sicut accidit dolor in spasmo sicco. Sed quando dolor intantum fortificatur, ꝙ non est tempus expectandi, tunc curare debemus etiam cum rebus augmentantibus causam, scilicet stupefaciendo membrum dolorosum. & hæc cura non confert nisi per accidens, scilicet priuando sensum illius membri, in quo mala complexio reperitur causa humoris ibi existentis. & inde diminuitur motus eius expulsiuus, scilicet eius virtus expulsiua, absque
B tamen resolutione spirituum aliqua. Quando autem sensus superfluus membri esse reperitur, tunc certissime superfluitas resolutionis spirituum reperitur. Et quando facimus hanc speciem curationis in doloribus a causa frigida prouenientibus in fine, tunc sequitur magnum nocumentum. Sed si causa fuerit calida, tũc non tantum sequitur nocumentum. Neque operari debes illam curam in causa frigida, nisi cum infirmus in articulo mortis esse reperitur causa doloris. Et ex huiusmodi medicinis, quæ in hoc casu magnam habent proprietatem, est philonium. & est rationabile propter opium receptum in ipso. Et hæc cura generaliter in omnibus doloribus acutissimis operatur. et in quibus magis necessaria existit, est in doloribus oculorum, auris, & dentium, & intestinorum. Et Gal. præcipit ꝙ minime exercere debes hanc curam, nisi postquam prognosticatus fueris infirmo, ꝙ in fine ex ea læsionem habere debet. tamen conari debes in remittendo nocumentum, quod ex eo cognoueris esse futurum. & in partibus nostris, quando volunt opium operari, non faciunt nisi miscendo cum alijs medicinis, sicut est in philonio. Et melius philonium est illud, quod non est vetustum superflue: quia in eo virtus opij est consumpta: non recens nimis, quia in eo virtus opij superflue abundare reperitur. Cura vero cum theriaca in doloribus remouendis est cura causæ remotionis: quemadmodum faciunt illa, quæ habent remouere malam complexionem facientem dolorem. & propter hoc in illo casu opus
C theriacæ laudabilius existit opere philonij. Et cum volueris remouere dolorem, remouendo causam ipsius, considerare prius debes quis humor est in causa. quoniam si ex humore calido fuerit: sicut dicit Gal. de illo, qui patiebatur dolorem ventris, & extimabatur quod causa illius esset ex humoribus frigidis, sicut pro maiori parte accidere consueuit: & quandocunque dabantur ei calida per os, aut clysteria ponebantur, dolor in eo semper augmentabatur: & sic cognitũ fuit ꝙ dolor erat ex humore calido cholerico imbibito in pelliculis intestinorum, & tunc cibatus fuit cibis non facilis conuersionis, & bis eidem propinata fuit cibis non facilis conuersionis, & bis eidem propinata fuit medicina facta cum oleo, & sic fuit liberatus ab ipso. Sed si fuerit dolor ex humoribus frigidis, tunc curabis eum euacuando humorem dictum, sicut fecit Gal. in seipso cum clysteri, cum extrahit humorem vitreum, & inde liberatus fuit. Et quandoque etiam fit dolor causa ventositatis fumosæ, quæ resoluitur ex corpore ipsius humoris. & talis dolor non est curandus cum medicinis vltimæ caliditatis: eo ꝙ quamuis resoluant ipsam, faciunt oriri iterum ex ipso humore aliam fumositatem. quare cura istius doloris esse debet cum medicinis modicæ caliditatis, & quæ cum hoc habeant virtutem digerendi. & theriaca etiam in hoc casu magni existit iuuamenti. Hucusque iam elongatus sum ab intentione materiæ: eo ꝙ curam remotionis causæ memoratus ero, cum tractabo de curis remotionum

accidentium: & nūc redire intendo ad illud, quod prætermisi de mea præscripta D intentione superius. Dico ergo ꝙ in doloribus aliqñ fiunt localia remedia: sicut cum pinguedine anseris, & gallinæ, & anatis. & aliquando fiunt cum embrocatione aquæ calidæ, & olei, & ponendo eos in balneo, & cum his similibus. In doloribus vero factis ex vaporibus calidis solum apponimus ventosas cū igne. & hoc tandiu est faciendum, donec Medicus tempus vel spatium habeat causam remouendi: eo ꝙ maior pars illorum dolorum, qui ex ventosis remouentur, redire consueuerunt: nisi Medicus temporis spatij fuerit studiosus ad remotionem ipsius causæ. quia vix esse poterit, quin error cadat in regimine ipsius infirmi: & inde videbitur recidiuare. & sic rationabiliter esse debet, quoniam vapores istius humoris semper faciunt paroxismum, donec ex toto sit resolutus, vel ex toto euacuatus.

De syncope proueniente ex superflua Euacuatione. *Cap.* XIX.

SCias ꝙ cura istius syncopes fit pluribus modis. Primus est vel fit, trahendo materiā ad partē oppositam. Secundus fit, confortando illud membrū, vnde fluit materia, ne ipsam superflue spargere posſit. Tertius modus fit, [...]stringendo vias, vnde fluunt humores ad locum. Quartus modus fit, impediēdo virtutē expulsiuā, quā superflue expellit: sicut fit in illa passione, quæ cholerica nominatur, & in Arabico dicitur almayda, in qua vomitus & secessus simul fiunt, quæ curatur stringendo, & ligando crura, & brachia, & ponendo eos in balneo: & cum hoc ēt in eadē necesſitatem habemus ponendi styptica intus, & extra. Sed quia balneum superflue habet soluere, & euacuare, ideo cum timore magno tales in balneo ponendi sunt, etiam exhibendo eis styptica. & [...] de istis adhuc locuti erimus, quando tractabimus de cura malæ complexionis materialis, dum euacuatur de membro ad membrum.

De syncope superueniente ex superfluo fluxu Sanguinis nariū, vel aliorum membrorum. *Cap.* XX.

CVra sanguinis narium, si fuerit ex nare dextra, ponendæ sunt ventosæ [in] hypochondrio dextro super hepar. & si fuerit ex sinistra, ponēdę [in] super splenem. & similiter si ex menstruis superflue fluxerit, ponendæ ventosas super mammillas: & cum hoc propinanda sunt styptica, quæ habent constringere orificia venarum.

De syncope proueniente ex superflua Vigilia. *Cap.* XXI.

VIgilijs subuenimus cum cibis, quorum proprietates sunt inducere somnum: & cū vnctionibus prouocantibus somnum, sicut est oleum nenufarinū, & violatū, & oleū de seminibus cucurbitarū: & cū odoratis inducentibus somnum. & etiā debemus dare eis vinum lymphatum, [si] fuerit sine febre. Hæc autem omnia supradicta diximus ad rectificationem, [&] curationem prauorum & periculosorum accidētium febribus superuenientium. Curam autem remotionis causæ rememorabo, quando tractabo de curis accidentium, & malorum apostematum.

De curatione malæ complexionis particularium membrorum. *Cap.* XXII.

ET postquam narrauimus breuiter curationem malæ complexionis vniuersalis, narranda est curatio malæ complexionis particularis, Sed quādo ma-

A la complexio est immaterialis, cura esse debet per contrarium: & quando fuerit materialis, cura esse debet per euacuationem, & per contrarium simul. Sed in euacuatione, & in resistendo per contrarium consideranda est ætas, & complexio, & cõsuetudo, & tempus. & ẽt attendere debes complexionem membri, & formam ipsius, & positionem eius, & colligantiam suam, & sensibilitatem, et suum iuuamentum: hoc est quia alicui membro superuenit solutio sine apostemate: & postea de apostematibus loquemur. Et dicamus ꝙ modus, vel vsus medicaminis malæ complexionis particularis est vnus, sed diuersificatur in aliqua proprietate, quemadmodũ conseruatio propriæ complexionis illius mẽbri, & figuræ ipsius, & positionis, & compassionis, vel colligantiæ, subtilitatis, & sui iuuamenti. & hoc dictum est in his, quæ præcesserunt: sed est necesse vt hanc considerationem semper habeamus ꝓpter illa, quæ hic narrare intendimus.

De cura malæ complexionis siccæ Stomachi sine materia. Cap. XXIII.

SI stomacho mala accidat complexio sicca solum non materialis, dicimus ꝙ modus medendi illam est vnus & idem modus cum modo medendi malam complexionem totius corporis siccam. sed diuersificatur in hoc, quia dissimilis est complexio naturalis stomachi a complexione totius corporis. Ergo incipere debemus ponendo ipsum in balneo temperato. & post balneũ lac bibat temperatum asinæ, aut capræ cum aliquantulo zuccharo. & quãdo cognoscemus eum digessisse lac per signa ructus, & tumoris stomachi, iterum ipsum in balneo ponemus: spatio tñ interueniente inter vnam & aliam balneationem quatuor horarum aut quinque. & semper in exitu balnei debet inungi cum oleo violato vel communi: eo ꝙ ipsum humectabit, & cauebit ei a multa dissolutione. & in quolibet exitu balnei propinetur lac supradictũ, si ipsum affectauerit: sin autem, aqua ordei propinetur. Et hora prandij detur panis mundus bene coctus, & bene fermentatus cum pullis gallinarum, & caponibus impinguatis cum lacte amygdalino. & pisces petrosi ad hoc sunt vtiles: carnes perdicum, & phasianarum, coturnicum etiam vtiles sunt. Et cibus conuenientior est ille, qui velocis digestionis est & multi nutrimenti: quamuis tales cibi aliquando videantur contrarij. Et vinum talium debet esse aromaticum cũ aqua mixtum. & talis quantitas vt cibum in stomacho natare non faciat, nec extensionẽ, aut grauedinem inferat. Et cum hæc passio fuerit sedata, paulatim ad illius consueta parumper deducemus.

C *De cura caliditatis & siccitatis Stomachi.* Cap. XXIIII.

SEd quando cum siccitate coniungetur caliditas, tunc cum hoc regimine res frigidæ sunt admiscendæ, sicut aqua ordei, syrupus de nenufare, & syrupus de violis. & vinum magis temperetur cũ aqua frigida. & istis aqua frigida conueniens existit. Et si siccitas multũ fortis fuerit, tunc aqua frigida est timorosa, ne os stomachi lædat. & vngendus est cũ oleo amygdalino. & inquantum ægritudo in caliditate & siccitate excedit, intantum indiget rebus infrigidantibus & humectantibus: sed in eo ꝙ est stomatica, indiget rebus habẽtibus aliquid caliditatis cum stypticitate, & aromaticitate. & propterea non est malum cum his addere aliquantulum mastiches.

De cura frigiditatis, & siccitatis Stomachi. Cap. XXV.

SEd quando cum frigiditate siccitas coniungetur, tunc cum lacte aliquantulum mellis est ponẽdum, cum boni sit odoris atque saporis, & aqua ordei di-

mittatur, si fortis frigiditas affuerit. & tali stomacho superponatur puluis masti
ches cum oleo rosato extensus super lanam. & oleum amygdalinum est cum
istis iuuatiuum valde. & emplastrum picis inter cætera iuuatiuum existit, quan
do rationabiliter sit: hoc est vt ponatur super membrum. & non ibi diutius im
moretur, nisi vt poros aperiat, & postea auferatur. Et scias ꝙ siccitas difficilior
est ad humectandum, q̃ humiditas ad exiccandum: quemadmodum frigidę dif
ficiliores sunt ad recipiendum caliditatem, quam calidæ ad recipiendum frigidi
tatem: ob hoc quia difficilius quod in his esse posit, est curare frigiditatem, &
siccitatem, quia est ægritudo similis, calida nanque corpora debent custodiri, ne
ad habitum veniant senectutis.

De cura malæ complexionis calidæ Stomachi. Cap. XXVI.

MAla autem complexio calida sola videtur vt curari debeat cum re
bus frigidis solum. Sed tamen hoc membrum infrigidari non debet
ex toto: propterea quia super hoc membrum dominatur frigiditas.
quia secundum plurimum vnaquæque res, quę alterationem recipit,
potius illam recipit, ad quam sua complexio declinat naturaliter. & ideo ægri
tudines istius membri a frigiditate causantur vt plurimum. Et experimétatores
nostri temporis in passionibus stomachi multum errant: eo ꝙ non intendunt ca
lidum stomachum alterare, nisi cum frigidissimis rebus: & tamen cum Medicus
percipit ꝙ aqua sit danda, & hoc vetat, erit magnus error. sicut recitat Gale. de
quodam, qui in stomacho suo habebat complexionem malam calidam fortem,
& Medicus eidem aquam frigidam bibere inhibebat: & Gal. ei aquam frigidam
præbuit, & euasit. Et propter aliam causam infrigidationem istius membri vi
tare debemus: eo ꝙ habet operationem toti corpori communicãtem: vnde prin
ceps communicans appellatur. & membra, quæ tale officinm habent, infrigida
ri nimis non debent, vt virtutes eorum non lædantur. Et propter hoc præce
ptum habemus, vt supra stomachum oleum non ponamus actu frigidum, & si
sit frigidum, in potentia. & hoc est simile ei, quod facimus in euacuatione: quia
cum celeriter purgantibus miscemus stypticas medicinas, aliter processus con
ueniens non esset. Et quando Gale. dicit ꝙ in læsione operationis membri ma
ior cadit timor in euacuando q̃ in alterando, non sane loquitur, sed errat, quia
sicut timenda, est euacuatio, vt virtutem non lædamus, sic in alteratione, & ma
xime in alteratione frigiditatis, nam ille modus est maioris damni in membris
nutritiuis. Et regula medicationis in principalibus membris nõ accipitur nisi
a colligantia cordis cum ipsis. Et quare vituperat Gale. Archigenem, cum dicit
ꝙ virtus regitiua in corde existit, cum ipse medicetur cor, & licet ægrotet cere
brum? & propterea quia Archigenes cordi non subueniebat, Gale. ipsum vitu
perabat: ergo secundum Archigenem in medicando procedebat, & causam me
dicationis ignorabat.

Tertio de Locis affectis.

De cura frigiditatis, & humiditatis Stomachi. Cap. XXVII.

SEd mala complexio frigida & humida est calefacienda & exiccan
da, sicut cum electuario trium piperum. Et quod dicimus in medicatione
malæ complexionis non materialis in stomacho, illud idem debet intel
ligi in alijs membris: & maxime quando fuerint causa dandi malam
complexionem toti corpori, sicut aliquibus membris. Quod si mala com
plexio calida & sicca aduenerit, erit causa dandi toti corpori ipsam, & in he
cticam poterit prouenire, & hoc erit, quando illa mala complexio vsque ad
cor deducetur.

A

De ægritudinibus Stomachi, & aliorum membrorum principalium cum materia. *Cap. XXVIII.*

ET postquam sumus locuti de mala complexione non materiali, loquemur deinceps de mala complexione materiali, quæ potest alicui superuenire membro. Et dicimus ꝙ intentio sunt duæ res, & sunt vt euitetur superfluitas, & rectificetur mala complexio relicta a superfluitate. & significatio harum rerum habetur ex operationibus, & ex positione membri, & eius forma, & ex colligantia eiusdem, & ex suo iuuamento, & ex sua sensibilitate, & ex demonstratione naturę ægritudinis, & eius causę, & accidentis. Et tu scis, ꝙ superfluitatum quædam sunt, quæ generantur in membro: quędã sunt, quæ ab alijs fluunt membris. quod est, quia consuetudo est, ꝙ forte membrum suas superfluitates ad debile expellat: & maxime si ad hoc adiuuant locus, & viæ, quæ confluunt ad ipsum, sicut est cerebrum cum stomacho. & hoc in medicatione membrorum est sicut efficiens causa. Et est perscrutandum in rectificatione illius membri, & in rectificatione suæ complexionis, si est sufficiens, aut si necesse est totum euacuare corpus. & in hoc est necesse anticipare in fortifi- Mẽbra fortia expellũt sup̃fluitates ad mẽbra debilia, & maxime si loc⁹ & viæ ad hoc iuuant. Idẽ.c.sequẽti, & apud Aui. prima primi. c. de membris.

B cando membrum cum stypticis medicinis, vt materia ad illud non trahatur, si corpus non sit plenum, vt attrahimus materiam ad contrariam partem ad ignobilius membrum, & postmodum medicamen conueniens adhibemus. Et viam medicationis membrorum accipimus a forma membri, et a loco, sicut stomachus vt plurimum per vomitum debet euacuari, & per pharmaciam vt minus. & hepar cum ambobus euacuari potest, quibus etiam prouocatio iungitur vrinæ. sed intestina solum pharmacia, & clysterijs. Sed si humor fuerit fixus in substantia membri, tunc est necessaria fortior medicina, vt trahatur. Et aliquando erit compositio in eo, quia in ipso est humor proprius, & est alter transmissus. & sic est necesse duobus modis prouidere. Vnus est in periculosiori. Alius est in euacuatione alterius, sine cuius remotione curatio fieri non posset. sicut v.g. vt in essentia stomachi sit humor vnus acutus, & in concauitate alter humor sit locatus, tunc non est purgandus, vel non poterimus ipsum humorem purgare qui est in essentia, donec non trahetur qui in concauitate existit. sed si humor, qui est in essentia, esset syncopen inducens, tunc prouidendum est. sed si res non existat periculosa, tunc in medicatione ordo est seruandus, hoc est vt prouideatur ægritudini, quę currit per viam causæ, et postmodum occasionem remouere. Et similiter ægritudo, quę non curatur nisi per euacuationem alterius, quę non est ipsius causa. v.g. quando in stomacho vnus humor est fixus in eius substan-

C tia, & alter est in concauitate, qui sparsus est a cerebro: dicimus ꝙ primitus prouidendum est cerebro: & postea de humore, qui effusus est in stomacho: vltimo vero de illo, qui in substantia est imbibitus. Et hic inueniuntur medicinę proprię in euacuatione proprij membri, & proprię in fortificatione membri, ad hoc vt superfluitates recipere non possit. v.g. quando in substantia stomachi fixus fuerit humor acutus, tunc hiera aloes vtilior est ad ipsum extrahendum, quam alia medicina: eo ꝙ aloe non nisi a stomacho trahit. Sed aliæ medicinę, quę istum trahunt humorem, quamuis trahant a stomacho propter suam fortitudinem, etiam ad stomachum trahunt. Sed quando humor est in concauitate, sufficit in abstractione ipsius absinthium cum melle, & myrobalani citrini. Sed si iste humor est phlegmaticus, aut subtilis, aliquando sufficit vomitus cum aqua ordei, & melle, quando fuerit diuisus cum oxymelle composito: & postea studere debes in extrahendo ipsum cum medicinis proprijs huic, sicut est agaricum, & collocynthis, & cum gummi laxatiuis, si necesse fuerit. Et similiter humor melancholicus est euacuandus post ipsius incisionem cum medicinis sibi proprijs. Et studiosus esse debes in operationibus tertijs ex proprietatibus medicinarum in vnoquoque membro: eo ꝙ vnicuiq; membro sibi proprię medicinę a tota specie reperiuntur. Sed incisio hæc est necessaria, si humor fuerit grossus, & post ipsam secundum conuenientiam purgatio. Vniuersaliter hic sunt consyde-

rande tertiæ virtutes medicinarum: eo ꝙ ſunt propriȩ vnicuiq; membro, & i
circo videtur mihi ꝙ narratio medicinarum valentium vnicuiq; membro cum
narratione ȩgritudinum eſt via completiua in hac ſumma. Et propterea vna ex
conditionibus, quȩ dicitur in hominibus perfectis in artibus eſt, vt ſit domin
artis ex ſe, ita vt cognoſcat res neceſſarias pfecte, cũ inſpexerit rerũ diuerſitat

De inflatione membrorum, & Apoſtematibus in generali. Cap. XXIX.

DEinceps volumus narrare ȩgritudines, quȩ ſunt cum apoſtemate. Et di
cimus ꝙ prima intentio apoſtematis, in eo ꝙ eſt apoſtema, diuiditur
in duas partes: vna eſt euacuatio materiei facientis apoſtema: alia e
remotio malȩ complexionis. Et aliquando minor cadit conſyderatio
in vna iſtarum quam in alia. & aliquando conſyderatio in vtriſq; ȩqualiter ca
rit. Euacuatio plus cõſyderari debet in apoſtemate ſanguineo, ſed alteratio p
in eryſipelate eſt conſyderanda, quam euacuatio. Sed compoſitio iſtorum d
rum humorũ ȩqualiter conſyderationẽ præbet. & iſtȩ duȩ intentiones non co
ſyderantur, niſi facto apoſtemate. Sed qñ eſt in fieri, tertia adiungitur intent
& hoc eſt ad remotionẽ cauſȩ. & hoc fit reſiſtendo ſparſioni materiȩ ad me
brũ, quȩ prouenit aut propter totius corporis repletionem, aut propter alicu
mẽbri repulſionem, aut plurium: eo ꝙ fortius membrum ad debile expellit ſu
perfluitates ſuas, & ad hoc adiuuat communicatio membrorum, & habilitas
viarum. Et aliquando cauſa iſtius attractionis eſt mala complexio calida ut
eiuſdẽ membri, & aliquando exiſtit cauſa dolor fortiſsimus membri. nã ma
feſtum eſt ꝙ cõplexio calida trahit. nã caloris proprium eſt attrahere. Sed do
lor hoc facit, aut propter malam complexionem, quȩ generat dolorem: aut pro
pter malã complexionem, quȩ fit propter ſuperfluitatem motus virtutis exp
uȩ, cum ſuperfluitates expellit: aut propter iſtas res ambas. Sed mala complex
calida, quȩ cauſa exiſtit attractionis, aliquando accidit propter extrinſecas c
ſas, ſicut propter morſuram, percuſsionem, & ſimilia. & aliquando propter in
trinſecas accidit cauſas, ſicut propter humorem mordicatiuum, & ſimilia, a
toſitatem extenſiuã, aut propter ſuperfluam repletionem, quȩ grauat memb
Et hȩ tres intentiones curationis apoſtematum ſunt. quarum quȩdã ſunt, quȩ
ſe habent, ꝙ vna aliquando contrariatur alteri: & quȩdam non. et iam dixi
cui magis intendere debemus. Et deinceps narranda ſunt illa, quibus comp
tunt hȩ tres intentiones in medicatione apoſtematum, & incipiemus a reſiſten
tia cauſæ efficientis. Et dicamus ſi cauſa attractionis ad membrum propter re
lutionem exiſtit, eſt facienda tunc euacuatio vniuerſalis: ſicut phlebotomia
propter multitudinem fuerit ſanguinis: aut per pharmaciam, & vomitum, ſi p
pter malitiam fuerit humorum: aut cum vtriſq;, ſi adeſt vtrunq;. Et eſt nec
vt iſta euacuatio fiat, ſicut dictum eſt, per attractionem materiȩ ad partem op
ſitam per vias apoſtematis propinquas, ſicut incedit natura. quia apoſtema
patis vt plurimum criticat per fluxum ſanguinis narium. Et iſta eadem via
telligenda eſt in euacuatione humorum. nam ſi materia fuerit in ſuperiorib
tunc pharmacare & clyſterizare debemus: & ſi in inferioribus, educere de
mus per vomitũ. Et ſi cauſa, quȩ facit effuſionem materiȩ, erit in vno memb
tunc illud euacuandũ erit, ſicut eſt cum fricatione. verbi gratia, ſi materia, q
ophthalmiam habet inducere, effunditur per oculos, et prouenit a cerebro ſi
tunc ventoſæ in fontanella colli vtiles ſunt: propterea quia hȩc euacuatio
aggregat intentiones conuenientes in hoc caſu, quia euacuat membrum ap
matum, & materiã trahit ad oppoſitam partem. Euacuatio vero, quȩ fit ex
bro apoſtemato, corpore exiſtente pleno, eſt ex rebus ledentibus multũ. v
ſi hoc peccatum effugere voluerimus, oportet nos totum euacuare corpus,
poſtea redire habemus ad primum membrum euacuandum. Et quia vnũquo
membrum pro maiori parte reperitur habere proprias vias, per quas euac

A tionem recipere potest, ideo per easdem vnumquodq; cum indiguerit, debemus euacuare: sicut cerebrum, quod potest euacuari per sternutationem, & gargarisma. Et si feceris ista, corpore existente plethorico, lęsionem inde habebit infirmus. Et aliquando huic intentioni euacuandi materiam ante dictam alia adiungitur intentio, secundum ꝙ ante dictum est, vt est fortificare membrum cũ stypticis & frigidis, vt superfluitates nõ recipiat. & hoc fiat corpore vacuo existente. & si hoc non feceris, non erit tutum, quin materia non redeat de mẽbro ignobili ad nobile. & hęc est vna ex rebus, ex quibus apostemata curantur in principio. Et si causa infusionis membri fuit ipsius caliditas, intendendum est tunc vt remoueatur mala complexio ipsius. remota vero complexione mala, membrum debet confortari. & si remota non fuerit causa, quemadmodum illa, quę propter mensuram alicuius animalis venenosi sit, tunc prius euacuandũ est illud venenum cum medicinis attractiuis, aut ventosis. & si humor affuerit, euacuetur. Et aliquando significatio sumpta ab istis est secundę intentioni contraria, hoc est apostematis euacuatio: & quandoq; non est contraria. Exemplum contrarię est, videlicet, quando remotio complexionis calidę fit cum medicinis frigidis: quia euacuatio non fit nisi cum medicinis resolutiuis. Exemplum non contrarię est, vt quando causa fuerit humor grossus in membro, tunc duę intentiones fient vna: eo ꝙ fient solum cum medicinis resolutiuis. Sed medicatio doloris, secundum ꝙ dictum est, aut fit propter remotionem suę causę: aut dando membro complexionem contrariam dolorosę. & hęc fiunt cum medicinis, quę proprię sunt in mitigando dolorem, sicut est pinguedo anatis, & gallinę, & oleũ vitelli ouorum, & similia. Et aliquando remoueretur dolor per membri stupefactionem. Hæc est regula istarum trium intentionum superius narratarum. Sed fit secundum ordinem temporum apostematum, quia secundum plurimum medicatio apostematis in primis fit euacuatione, & repercussione, supponendo frigidas & stypticas medicinas super apostema. & illud, quod magis necesse est vt causa efficiens remoueatur, est in apostematibus citi aduentus, sicut in apostematibus acutis, quę ex cholera & sanguine proueniunt. Sed secunda intentio est, ꝙ ipsius apostematis post statum euacuatio fieri debet. & principium debet esse cum medicinis maturatiuis. Et si euacuatio non est sufficiens cum rebus resolutiuis, tunc aperiatur cum medicinis corrosiuis, aut cum ferro. Et manifestum est ꝙ, si euacuatio fiet cum medicinis dissolutiuis, dum materia est in cursu, plus ad membrum apostematum traheretur, quam posset euacuari. propterea necesse est vt post euacuationem apponatur medicinę repercussiuę mixtæ cum paucis resolutiuis: eo ꝙ stypticę committent dolorem. Et quando fuerit in statu, tunc medicari debet cum medicinis resolutiuis solum. & intra ista duo tempora

B

C vtendum est medicinis ex his duobus mixtis. & istę medicinę scientur in libro Simplicis medicinę. Regimen vero in apostemate calido malę complexionis in primis est refrigeratio: eo ꝙ cum infrigidatione est etiam repercusio: & etiam quia propter mitigationem caloris cursus materię destruitur. Apostemata vero frigida curari non debent cum rebus frigidis, nisi transacto tempore augmenti: quia caliditas non resistit resolutioni. hęc est intentio medicationis apostematum, inquantum sunt apostemata. Deinceps loquemur de apostematibus, secundum ꝙ sunt alicui membro appropriata. Et ab apostematibus calidis principium faciemus, quę in membris fiunt intrinsecis, & extrinsecis. & cum dico calida, intelligo etiam illa, quę ad saniem deducuntur. Et quando fiunt in principalibus membris, febris cum ipsis oritur, siue apostema fuerit sanguineum, vel cholericum, vel phlegmaticum, vel melancholicum. Sed phlegmatica, quę ad saniem non perueniunt, sunt sicut tumores, qui dicuntur nascentię. Et melancholica, quę ad saniem non perueniunt, dicuntur scirrotica & cancrosa. & raro fiũt in membris intrinsecis. & quando fiunt, incurabilia sunt: eo ꝙ indigent fortibus medicinis, quas intrinseca membra tolerare non possunt: eo ꝙ horum cura non fit nisi cum ferro: quoniam talia apostemata non resoluuntur, nisi post longitudinem temporis: & tunc virtus infirmi iam defecta esse reperitur. & propter hoc hæ curationes nõ fiunt, nisi cũ fuerint in mẽbris extrinsecis. Et dicamus ꝙ

apostemata, inquantum sunt apostemata, requirunt cum suis medelis intentiones tres supradictas. Sed diuersificantur in his tribus suis speciebus secundum mag & minus. Nam apostemata cholerica in primis egent refrigeratione multa violis, & cum viriditate illa quæ supra aquas reperitur, & cum vua canina cum cera infusa & malaxata cum frigidis siccis, & humidis, & his simili. Sed sanguinea cum refrigeratione stypticis egent, nisi adsit dolor. & si do adest, sunt miscenda mitigantia. Sed phlegmatica, & melancholica modica gent refrigeratione, & repercussione, quia debilem motum habent. Intentio coniunctę in apostematibus gratia membrorum, in quibus sunt, sunt hic nar de: eo ꝙ in his maxime cadit prouisio: & maxime si fuerit in membro pri pali. Et dicimus ꝙ euacuatio, quę per phlebotomiam fit propter apostema cuius membri intrinseci, debet recipi a colligantia membri, & a loco suo: quando nō poterit fieri euacuatio in membro lęso, tunc debet fieri per m communicans ei, & magis propinquum. & sint meatus de vno ad al aut rectitudini propinqui. sicut in membris inferioribus phlebotomia ba let. & in apostematibus capitis, pectoris, & pulmonis cephalicę valet. p tomia medianę omnibus valet membris. Et si indiget phlebotomia p patis apostema, in apertione basilicę dextrę cadit consyderatio. quia G ci: in lib. de Ingenio sanitatis, ꝙ dextra in apostemate hepatis phlebo & sinistra in apostemate splenis. & in sermonibus suis vniuersalibus rium ponit. Et tu scis, ꝙ in euacuatione apostematum duæ res in Vna est euacuatio materiei membrorum cum ipso communicantium. vt fiat declinatio humorum ad partem oppositam. sicut natura facit, tricat apostema hepatis per fluxum sanguinis ex nare dextra: eo ꝙ illa tio comprehendit oppositionem, & communicationem. Sed in phlebo silicæ in apostemate hepatis ex dextro latere non est nisi vna inte communicantium euacuatio: propterea quia est secundum dimensione ris, quę secundum latitudinem existit: eo ꝙ dimensiones oppositę sunt licet duę latitudinales, & est secundum dextrum & sinistrum: & duę lo nales, vt superius & inferius: & duę profunditatis, vt ante & retro. Et faciendum est in apostematibus splenis, & pectoris. quoniam quando a fuerit in parte dextra, phlebotomamus basilicam ex parte sinistra. & in sinistra, phlebotomamus econtrario. Hepar vero cum sit in vna dime vel extremitate dimensionis latitudinalis: ergo necessarium esset vt phle mia fieret per aliam partem: & hæc basilicæ lateris sinistri, qui in ea com tur communicatio, & oppositio. Et quando nos intendimus facere euacua communicationem, & oppositionem continentem, tunc iuuantius est per tum trahere materiam, quam quando vnum intendimus solum. ergo cum necesse totum euacuare corpus, propter huius necessitatem tunc est nece bere ambas intentiones. Sed quando nobis sufficiet solum membrum apo matum euacuare, tunc nobis vna sola sufficiet intentio. ideo in maiori parte do intentionem habuimus in talibus locis, faciemus attractionem sine eua cuatione remouentem: & tunc poterit fieri cum membrum euacuatione ind & non totum corpus. Et potest aliquando esse, vt prima intentio sufficie similiter in aliquo loco. & fiet hoc solum tempore status apostematis, sicut nuitur ex vena linguę in synanchia facta. nam si possemus membrum prop phlebotomare, conueniens esset: eo ꝙ non sit timendus materię cursus. Sed te pus augmenti aggregat res ambas. quia si non curaremus nisi communicatio & non oppositionem, plus trahemus ad apostemata, quam euacuaretur: eo qui medicinis vtitur dissolutiuis aperitiuis ante euacuationem: quia tra de sanguine ad membrum, plusquam dissoluatur. Et similiter duę consyde tur intentiones in passione vuluę, quando diminuimus de saphena: quamuis non sit oppositio nisi per longitudinem, leui dimensione. Et similiter cum tosis in ægritudinibus oculorum in fontanella colli, & in fronte in passion occipitij capitis. Sed minutio venæ, quę vocatur scylos, in ęgritudine sple parte sinistra non comprehendit nisi communicationem, & si volumus materi

Tertio Metho. & quarto. c. 6. & 5. ca. 3. et ī lib. de Reuulsione, & 2. de Febri. ad Glauconē. c. 3. & 8. opīo Gal. de phlebotomia est diuersa. Vide. 4. c. c. 3. maxime. & 12. et 25. particula aphor. rabbi Moysi in prīcipio, et annotationes in. 1. tra. t. 16. c. 3.

A deriuare ad partem oppositam, fit illud in apostematibus pectoris, & stomachi, & occipitij capitis, ligando extremitates pedum, & manuum. Et propterea ,phibetur in apostematibus vuluę omnino euacuare cum prouocantibus menstrua. Et similiter in apostematibus hepatis cum prouocantibus vrinam, & cum medicinis laxatiuis: quoniam cum talibus non fit deriuatio ad opposita: & quia impossibile videtur esse, ꝙ quando tales medicinę transeunt super apostematibus, quin eis relinquant lęsionem: & iam diximus ꝙ hęc est vna ex rebus augmentantibus apostemata. Et similiter prohibitum est euacuare apostema stomachi cum medicinis laxatiuis, & hargarismum in apostematibus gulę, oris, & palati. Et eodem modo omnino prohibitum est prouocare vrinam in apostematibus renum, & vesicę. Et hęc omnia non sunt prohibita, nisi donec ipsa apostemata fuerint in augmento. sed quando fuerint in statu, non est malum vti talibus, quoniam habent vigorare euacuationem membri apostemati: quamuis noui practici faciant talia absque alia prouisione, & deliberatione. Propterea consyderandum est in apostematibus aurium partis dextrę, & sinistrę, in quo latere phlebotomia sit facienda: quia manifestum est ꝙ cephalica in primo illo apostemate phlebotomari debet. Et videtur ꝙ si est apostema in aure sinistra, non debet minui de manu sinistra: quia cephalica dextra aggregat communicationem cũ attractione ad contrariam partem, quia est infra longitudinis extremitatem. nꝫ
B medium non est extremitas. quia non est credendum, & maxime in corporibus plenis, vt sanguis non ab aure sinistra trahatur ab extremitate dimensionis latitudinis oppositę. & quãdo euacuamus cephalicam, ob hoc esset melius vt phlebotomia fieret in parte dextra. quia hę duę res aggregantur. vna est communicatio, alia est oppositio secundum duas dimensiones: eo ꝙ istę operationes opponuntur secundum longitudinem & latitudinem. & si possibile esset, desyderaremus vt quando attrahere volumus, vt ibi omnes existerent operationes: & maxime, quando est repletio secundum vasa.

De euacuatione Apostematum membrorum principalium. Cap. XXX.

ET debes scire ꝙ in euacuatione membrorum principalium penitus necessarię sunt duę euacuationes: una est phlebotomia: alia est pharmacia: ob hoc, quia illa apostemata secundum plurimum non sunt vnius humoris, sed in illis aggregatur malitia quãtitatis cum malitia qualitatis. Sed tamen in euacuatione tu debes super humorem dominantem pręuidere. Et Ra-
C sis testificatus est, ꝙ Medici sui temporis faciebant pleureticis solum minutionem, & moriebantur. Sed significatio secundę intentionis ex apostematibus habita secundum membra, in quibus sunt, facilis non est: & maxime quando refrigeratione indiguerit: propterea quia apostemata hepatis, & oris stomachi non conuenienter medicinas actu frigidas recipiunt: immo necesse est vt actu sint calidę, quamuis frigidę potentia existant, sicut oleum cydoniorum, & oleum myrtinum. & aliquando eis potentia calidis vtemur, sicut oleo mastiches, & absinthij. & hoc facimus, vt virtutem conseruemus istorum membrorum propter necessitatem corporis ex istis membris. Et cerebrum etiam non sustinet medicinã multum actu frigidam. & quando inducit necessitas rei ad vtendum ea, miscendum est cum ea medicina, vt ipsam ad profundum ducat: sicut facimus miscendo acetum cum oleo rosato. & hoc non fit causa cerebri, cum sit frigidum: sed vt facilius per craneum, & suas commissuras ad medullam cerebri peruenire possit. & hoc non requiritur propter primam qualitatem, sed propter secundam. Similiter et oculi propter sensibilitatem multam, quam habent, debent pręseruari a rebus fortissimis, & mordicatiuis. & albumen oui superponitur, eo ꝙ res multas bonas in se habet aggregatas. nam remotum est ab omni mordicatione, & lippitudinem abstergit, & temperate frigidum existit, & figitur supra propter ipsius viscositatem, et lac nouiter a mammillis mulsum aliquas ex istis virtutibus habet,

& super hoc habet virtutem digestiuam. Et aliquando consyderantur apost-
mata ex parte membri, in quo sunt, per alium modum, vt nihil repercussiu-
vel refrigeratiuum super membrum ponatur, hoc est quando apostemata fi-
in locis membrorum principalium purgatiuis: vt quando fit post aures, aut s-
ascellis, aut inguinibus. quoniam quando ista apostemata generantur in his
cis, & ipsa refrigerabis, timendum est ne ad membrum redeant principale:
admodũ illud, quod fit post aures, ad cerebrũ: & illud, quod sub ascellis, ad c
& maxime illa apostemata, quæ procreantur per viam crisis omnino ab inf
datione ipsius abstinere debemus: eo ꝙ propter has actiones materia redire p
set ad membra principalia, quemadmodum fugimus repercussionem aposte-
tis pulmonis: eo ꝙ cordi vicinus existit. Istę autem sunt demonstrationes
ptæ a membris secundum prædictas duas intentiones in curatione apostem
scilicet remouere causam, & infrigidare malam complexionem prouenien-
ab eadem: quamuis intentio secunda colligantiam habeat cum prima, eo ꝙ f-
gida sunt repercussiua. Et quod dictum est semper meminisse oportet, hoc e-
apostematibus membrorum principalium, quę suni sicut hepar, stomachus, ce-
brum, & splen: eo ꝙ ista membra operationem faciunt communem toti cor-
ri, & habent colligantiam cum corde: & propter hoc eorum virtutes confor-
re debemus, miscendo semper styptica, & aromatica cum resolutiuis. Et diss-
tiua sunt sicut emplastra, quę fiunt cum medulla panis, oleo oliuę, & melle
ptica vero cum aromaticitate sunt, sicut absinthium, mastiche, & eydonia
dictum est, quamuis a me non sit bene concessum, ꝙ quando apostema in g-
bositate hepatis existit, ꝙ euacuari debet per ptouocantia vrinam: & qu-
in concauitate existit, per pharmaciam. & ista medicamenta a communica-
ne membrorum accipiuntur. Et scias ꝙ medicinę vrinam prouocantes for-
esse debent: & propter loci remotionem inueniendo debilitantur, eo ꝙ in
pate alterantur: sed quę euacuant per cõcauitatem, posse tantum non oporte-
habeant. Et iste modus credendus est in omnibus membris, ad quę veniunt
dicinę cum multa digestione, sicut est pulmo, cui casus iste seruatur, ista ig-
tio est sumpta a loco membri. Et medicinę prouocantes vrinam in ægritu-
bus hepatis, oppilationes aperiunt, sicut est absinthium, & eupatorium, nam
duę proprietatem habent in hepate, quemadmodum sçolopendria in splene
cortex capparis. Medicinę vero, quę faciliter soluunt ventrem in apostem-
bus concauitatis hepatis, sunt sicut aqua alubleb, & cartami. Sed euacuatio
nis per pharmaciam existit. Et si apostemata ista inueterantur, tunc fortior-
indigemus medicinis solutiuis: eo ꝙ membrorum istorum natura est, vt
indurentur in eis apostemata, & maxime calida. & hoc maxime accidit he-
propter viscosam & spissam substantiam. & etiam in renibus apostemata
cantur propter duritiem suę substantię, & in splene propter grossitiem su-
trimenti: sed splen ipse rarę substantię est. Sed medicine, quę sunt fortis re-
tionis in prędictis apostematibus, sunt sicut radix lilij cœlestis, hyssopum,
taurea, & aristolochia rotunda, & his similia. & hoc fieri debet post fra-
eorũ siccitatis cum radice liquiritię, & his similibus. Et scias ꝙ necesse est
quantum esse potest, vites ne istorum membrorum apostema ad saniem p-
cas: & maxime apostema pulmonis: ob hoc, quia si perducis ipsum ad sa-
perfectam, curationem non habebit: quia aut indurabitur, aut æger perde-
medicatio apostematum, quando cum sanie aperiuntur, ingreditur ordinem
dicationis vlcerum. Propterea scias vnum, ꝙ proprium est membris apost-
tis subtilem cutem habentibus, ꝙ ab ipsorum principio penitus sanies re-
ex eis. & propterea cõueniens est ab ipsorum principio in suis medicationi-
adhibere abstersiua, vt mundificentur meatus. & si in sanie ipsa grossities
rit, miscendę sunt res incisiuę. & talia mẽbra sunt sicut pectus, & pulmo, he-
stomachus. propterea necesse est vt ista abstersiua ab omni mordicatione
exempta. & istę res sunt sicut aqua ordei, & pultes furfurum condita cũ a-
dalis amaris, & semine melonis. & electuarium atriplicis cum oxyzaccara
apostemate hepatis proprium existit, scariolę quidem loco atriplicis pom-

A sunt. In apostematibus vero pectoris & pulmonis res, in quibus ponitur acetū, sunt fugiendę, vt multum nociuę. & medicinę, quę eis conuenientes existunt, sunt capilli veneris, & liquiritia, & syrupus violatus. & etiam semina melonis sunt optima in isto casu. sed medicatio apostematum, quę in istis sunt membris, est magis alia, inquantum sunt in talibus membris, quam inquantum apostemata existunt: propter hoc, quia etiam declinationis tempore eorum medicinę ab aliqua stypticitae non denudantur, & in principio abstersiuis. Et quando apostemata fiunt in inferioribus intestinis secundum nostram intentionem, clysteria sunt meliora: quemadmodum si in partibus superioribus fuerint, exhibitæ res per os conuenientes esse videntur. & hęc significatio sumitur ab intentione loci. Sed in apostematibus gulę omnino vtimur medicinis resolutiuis, & conglutinatiuis, vt adhęreant locis in suo transitu. & etiam ponenda sunt narcotica, transglutiendo ea paulatine, vt diu in transitu habeant permanere. In apostematibus vero cerebri in declinatione necessarię sunt fortes medicinę: & maxime, qn̄ sunt de natura declinantes ad frigiditatem, quemadmodum sunt phlegmatica. & tales medicinę sunt, sicut oleum de castoreo, & similia. & hoc non requiritur nisi propter regimen membri: quia est per se humidum, & passiuum. Et quidam euacuant materiam huius apostematis cum ventosis positis in parte cerebri posteriori. sed talis euacuatio est timenda: eo ꝙ forsitan in corpore existit superfluitas, quę per ventosam ad membrum apostematum poterit peruenire. propter hoc talis cura non est facienda nisi cum securitatem habebimus, ꝙ humores nullatenus ad locū discurrere possint inde. Sed hæc medicatio in principalibus membris est periculosa. Hucusq; docui breuiter medicationem membrorum apostematum, inquantum apostemata sunt in talibus membris, adiuncta cum medicatione, inquantum sunt apostemata: ob hoc quia medicatio apostematum, inquantum in membris officialibus existunt, non nisi istis modis completur: quia medicatio, quę in carne simplici existit, non est necessariū vt agat, nisi inquantum sunt apostemata. Sed in multis istorum apostematum non indigemus consyderatione in causis efficientibus ipsa: sicut sunt apostemata facta in carne molli causa rerum extrinsecarum. Et si corpus mundum extiterit, sufficit in cura ipsorum apostematum oleum calidum solum.

B

De Apostematum frigidorum, & aliorum apostematum specialium. Cap. XXXI.

C ET deinceps volumus loqui de apostematibus frigidis, quę saniem non faciunt, & de formica deambulatiua, et de carbunculis, quę fiunt in aere pestilentiali. Et dicamus quod apostemata mollia, quę fiunt de phlegmate non multum grosso, multoties ex hepatis errore fiunt: sicut illa, quę fiunt in extremis in hyposarca. Et horum medicatio procedit secundum modum medicationis eius, a quo generantur: & sufficit vt vngantur oleo rosato, cum aceto, & sale. Et si multa illic spargatur materia, prodest euacuare membrum ab illa materia, & vti rebus calefactiuis & desiccatiuis, & euacuatione cum expressione membri. horum medicatio non facilis est. Et sufficit spongia infusa in aceto & aqua salsa. quia spongia habet siccare, & stypticitatem facere, eo ꝙ sapit naturam maris: & acetum desiccatiuum, & incisiuum existit. Quę vero sunt de grosso phlegmate embrocari debent cum spongia in aceto infusa, mixto cum alumine, cinere, & sale. & debet spongia ligari super membrum, quemadmodum fiunt ligaturę super membrum fractum. Sed apostemata dura, quę ex humore fiunt grosso, debent emplastrari cum medicinis mollificantibus: sicut cum medulla cruris arietum, aut vituli, cum modico amoniaco. & ista, & similia vtilia sunt: quia medicinę multum resolutiuę resoluunt subtile, & grossum petrificant, & quęritur hæc compositio, in qua sunt resolutiua, & pręparatiua ad resoluendum: eo quod omnes partes apostematis non recipiunt resolutionem ęqualiter secundum vnum modum. & aliquando cum istis me-

dicinis miſcentur medicinę fortis reſolutionis. & melius omnium eſt acetum
quando cum iſtis medicinis miſcetur. & hoc fit raro, quia indurantur apoſtema-
ta. Et Gale. hic laudat fumigationem lapidis marchaſitę, vel molaris, ſuperſpar-
ſo aceto: & maxime in apoſtematibus, quę fiunt per neruos, & chordas ad mem-
bra principalia. Ego vero dico ꝙ Gale. hanc medicinam non laudat, niſi quan-
do virtus aceti æqualiter perdat calorem in ipſum membrum: eo ꝙ eſt in ſub-
ſtantia aerea, & membra recipiunt ab ea, quemadmodum recipiunt res, quę
maturantur in medio aere, quę ęqualem habent maturationem. Si autem q-
ratur a Galeno, vapor iſte fit a calore impreſſo in lapidibus iſtis: & quare pro-
pter naturam lapidis eidem conuertatur: ergo, quare lapides non teruntur, & po-
nuntur cum aceto calido ſuper apoſtema induratum? Et quia cum fuerit in ſple-
ne acetum ſuperpoſitum in omnibus ſuis medicinis, ſemper laudabile exi-
propterea quia hoc membrum eſt rarum: & non accidit ei durities niſi gra-
groſsi nutrimenti, ex quo nutritur. & acetum aſsimilatur huic membro i...
ſui ſubſtantia: eo ꝙ ſuum nutrimentum complexioni aceti aſsimilatur. & hoc
eſt melancholia, & ideo potiones, quæ in purgatione ſplenis dantur, non de-
ab aceto priuari: quia ipſum eſt ei cibus, & medicina. Et non ſufficit in apo-
matibus duris, quę fiunt in ſplene, emplaſtrare deforis ſolum, ſed indigent e...
per os recipere, quę habent reſoluere duritiem eius, & ipſius oppilationem ap-
rire: ſicut eſt radix capparis, & ſcolopendria, cum aliquibus ſpeciebus aroma-
cis. Sed apoſtematibus in hepate duris acetum propinari non debet: eo ꝙ par-
tum eſt duritiem magnam recipere. ſed cura eius eſt cũ rheubarbaro, ſpica na-
di, & aſſaro, coſto, & ſchœnantho, & ſimilibus, Et dura apoſtemata hepatis ad
curandum multum difficilia ſunt, & maxime ſi fuerint multum inueterata: &
vniuerſaliter in hydropem inducunt. Sed ſcrophulę ſunt apoſtemata dura in
carne molli generata, quę ex eis fiunt ex phlegmate ſubtili, curari debent cum
medicinis diſſolutiuis, & mollificatiuis. & quę fiũt ex phlegmate groſſo, cũ me-
dicinis purgatiuis, & cum aperitiuis, & cum ferro incidi. ſed hoc fieri debet ma-
gna pręmeditatione, & timore. Et ſimiliter verucę, & nodoſitates tribus curan-
tur modis: aut diſſolutione, aut putrefactione, aut inciſione. & quibuſdam neceſ-
ſarię ſunt omnes tres, & quibuſdam vna, & quibuſdam duę. Sed quę intus in cor-
pore oriuntur, curantur cum medicinis aromaticis mixtis cum aperitiuis & mol-
lificatiuis: & ſunt omnino difficilis curationis. Formicę vero duę ſunt ſpecies
ambulatiuę. vna cutem corrodit, & incedit interius. & alia veſiculas habet pa-
uas, quę milio aſsimilantur: & propterea miliaris appellatur. Sed ambulatiua,
quę fit ex humore cholerico ſubtili, debet curari cum medicinis illum humorem
euacuantibus, ſicut ſcammonia cum ſero caprino: & ſuperponendę ſunt ſu-
perius medicinę, quę deſiccent ſine mordicatione & refrigeratione, ſicut ſola-
trum, & memithe, & ſimilia. Sed miliaris, eo ꝙ fit ex admixtione phlegmatis
cum cholera, et propterea eius materia deberet euacuari cum medicinis illos hu-
mores purgantibus. Carbunculus vero, eo ꝙ pro maiori parte fit in aere pe-
lentiali, ebullit ſanguis, & putrefit. & propterea de neceſsitate inducit febres pe-
ſtilentiales. Medicatio vero illarum fieri debet cum ambabus ſpeciebus eua-
cuationis, vt phlebotomia, & pharmacia. Et in hac febre non ſufficit medici-
na, vnum tantum purgans humorem: ſed medicina omnes purgans humores, ſi-
cut pilulę cochię Raſis, in quibus intrant ſtœchas, & maſtiche, & ſcammonia
pręparata: & collocynthis etiam pręparata eſſe debet, eo ꝙ corpora talium re-
cipiunt putredinem in omnibus humoribus. & talia in hac ęgritudine multum
vtilia exiſtunt. Et ſuperponendę ſunt omnes res, quę ſine mordicatione ex...
cent, & vt corroſioni reſiſtant: quemadmodum eſt emplaſtrum factum ex fari-
na ordei, & indico, & lingua arietis, quę plantago nominatur. Et dabis ei ...
aliquantulum de theriaca magna, quę Arabice dicitur alferuch. Et omnia em-
plaſtra, quę ſuperponuntur, debent confici cum aqua roſata. Et Galenus com-
mendat trochiſcos * andarachoron ſuper ipſos more emplaſtri: & ſimiliter om-
nes trochiſcos habentes ſtypticitatem. Et hic non ſunt res repercuſsiuę ſuperpo-
nendę, ne materia reuertatur ad membra principalia: nec aperitiuę, ne putrefa-
ctionem

*Andronis

A ctionē inducāt. Sed cancerositates multoties euacuari debēt ex humore ipso generāte, & superponēdæ sunt medicinæ desiccatiuæ sine mordicatione, quēadmodum mineralia existūt: vt est calx, plūbum, & cachinc auri, & horum similia. propterea quia ꝑpter malam qualitatē, quā habēt, propter paucā mordicationē cito corruptionē recipiunt, ob hoc quia fiūt ex cholera adusta, quæ super terrā sparsa ad modū aceti bullit. Et hæc passio sanationē nō recipit, nisi a principio: sed si inueterabitur, incurabilis efficitur. propterea quia medicinæ locales sufficientes non sunt. & incisio possibilis non est, quia neruos cōtinet, & arterias. & si inciduntur ista mēbra, non est tutū, quin corpus perdatur. & impossibile similiter existit ista apostemata cū corrosiuis remouere. Et si fuerit tale apostema in membris principalibus, eius cura impossibilis existit. Hæ sunt curationes malę complexionis materialis, & non materialis. Et tu scias ꝙ apostemata, quę fiūt in membris principalibus, & febris aliqñ sine medicatione sanantur: & sufficit in hoc opus naturæ. Et propterea multos inuenies complexiones habentes densas, qui ex fortibus ægritudinibus euadunt sine medico, & medicina: sicut Barbari, & Arabes, & qui in deserto habitant. & hoc fit, quia aliquantulum cum brutis assimilationem habent. & pro maiori parte hoc accidit illis, qui complexionem habent effrenem. Sed quando medicinæ componuntur secundum authorū
B dicta, tunc adiuuant naturam tempore breui, & bonum finem consequūtur: quia bonam habent determinationem, & minime violentam. Sed qui solum per naturam ex fortibus ægritudinibus curantur, in fine remanent in ægritudinibus, quæ tēporaneæ dicuntur: sicut mihi accidit, quando ægrotaui cum febre fortissima, & creticaui ex illa per apostema in articulis, eo ꝙ mihi necessaria administrata non fuerunt: quare remansi arthriticus, & podagricus, & adhuc sum. Et sunt ægritudines, quarum correctio non sufficit a natura, nisi per medicinas iuuentur. & in hoc medicinæ potentia declaratur. Et sunt aliquæ ægritudines, sicut sunt febres, & apostemata, quibus natura & medicinæ sufficientes non existunt: sed si euadunt, per accidens euadunt, sicut in rebus naturalibus aliquando extremitates fiunt, tamen de raro contingentibus hoc existit: sicut vlceratio pulmonis, & similes. Sic ergo finis istius scientiæ in proposito habendus est secundum plus, hoc est secundum ægritudines plurimas, & plura indiuidua, & plura tempora, sicut hoc idē accidit hominibus in Mechanicis artibus: quia aliquando assequitur artifex intentionem, & aliquando ab ea priuatur. & causa illorū sunt media, quæ in illa arte cadunt: sicut est maris nauigium, agricultura. Et propterea dixi in definitione, qđ medicina est ars Mechanica. & multi ex hoc mirabantur: & ipsi ignorauerunt quid dixerim super Secundo Physicorum de Mechanicis artibus. Hic completus est sermo de mala complexione materiali, Primo libro cap. 1.
C & non materiali.

De curatione solutionis Continuationis.
Cap. XXXII.

DEinceps volumus loqui de ægritudine solutionis continuitatis. Et dicimus ꝙ cōtinuitatis solutio pōt accidere vnicuique consimili membro. quando vero fit in carne, dicitur incisio: & quando in osse, dicitur fractura: in neruo, punctura: & quę in arterijs, dicitur scissura. Et indicatio istius speciei ægritudinis significationem habet vniuersalem & particularē, secundum membrorum conditiones: & nos ab vniuersali intentione sermonem incipiemus. Et dicimus quod continuitatis solutio, in eo quod solutio continuitatis existit, simplex absque alicuius alterius ægritudinis societate, eget solum vna intentione. Et in pluribus hæc solum ligatura curatur. & aliquando cum ligatura, & alijs sustentamentis: sicut in fractura ossium fit, & in multis membris. Et quædam fractura indiget sutura: sicut in laceratione myrach fit. quando zirbus est egressus, nam necesse est vt zirbus reducatur, nisi sit corruptus.

oportet vt incidatur: ob hoc quia non eſt membrum neceſſarium, ſed ...
ſed quia habet neruos & arterias, ob hoc ipſas primo ligare debemus rad...
& poſtea quod corruptum eſt incidere debes. & aliquando inflat propter ...
ditatem aeris, ita quod tunc intus reuerti non poteſt: & tunc ſpongia in ac...
lida infuſa in manibus expreſſa, & optime temperata eſt ſuperponenda. Ga-
lenus dicit quod quando feceris hoc, & non profeceris, tunc de cute aliqui...
cidere debes. ſed maior pars huius artis perdita eſt in hoc noſtro tempore. ...
aliquibus vulneribus non ſufficit labiorum vulneris aggregatio, vel ſutur...
eſt neceſſe vt ponantur medicinæ deſiccatiuæ, quæ deſiccent vel ſugant ...
quæ in partibus vulneris eſt locata. Sed ſi coniunctę fuerint partes, hac n...
digemus: ſed tunc medicinæ ſtypticæ & exiccatiuæ ſunt neceſſariæ. deſicc...
uæ enim propter exiccationem ſaniei: & ſtypticæ propter coniunctionem ...
biorum vulneris. Et ſcire debes ꝙ multa membra reperiuntur, quorum ...
tiones continuitatis minime conſolidationem recipere poſſunt: ſicut ſunt ...
na gracilia, & diaphragma, & omnia membra quæ ſunt in vltima ſicci...
Quando vero ſubſtantiæ carnis facta eſt deperditio, duæ cadunt intentio...
vna eſt diminutæ carnis reſtauratio: & alia eſt cicatricis creatio. Prima ...
tio completur, quando materia ad membrum veniens in quantitate & quali...
exiſtit perfecta, hoc eſt ſanguinis: & in ipſo membro complexio ſit ſecund...
ſuam conuenientem temperata. et natura ſuo beneficio ſufficiens eſt ad hoc ...
ficiendum abſque medicinarum adminiculo. Sed quia circa horam ſinis d...
ſtionis ad quolibet membrum currunt duæ ſuperfluitates. quarum vna eſt ...
lis, & alia groſſa: & fluxus harum ſuperfluitatum ſæpe generationi carnis ...
ſtit: ob hoc indiget natura auxilio medicinarum ad illam humiditatem de...
dam, ad hoc vt noua caro in vulnere non liquefiat. & tales medicinæ ſunt ...
nis generatiuæ. & harum numerus eſt multus, ſicut thus, farina orobi, & ...
& iridis, opopanacum, & tutia, Et iſtis medicinis vtimur ſecuudum magis & ...
nus. nam thus, & farina orobi, & fabę ſunt in gradu primo generationis ...
& poſt iſta farina orobi, & iridis: & poſt iſta ariſtolochia, & opopanacum ...
iſta in tertio gradu quaſi exiſtunt. Et harum medicinarum quantitas, & ...
dus a complexione membri, loco, ſenſibilitate, & ipſius nobilitate ſum...
quia membro humido medicina carnis generatiua eſt thus, & complexio ...
minarum & puerorum. quando vero ſicca complexio eſt, thus ſufficiens ...
eſt, ſed neceſſe eſt vt fortior apponatur, & orobum, & alia. quia in membr...
tis ſiccitatis caro non generatur, niſi multum per ſiccas medicinas. nam ...
vulnera, cum parua exiſtunt, ſanantur cum memithe & aceto. & ſi magna ...
* andronij, rint, tunc trochiſci * andaracharon vtiles exiſtunt, & ſi non ſufficiunt ...
ceſſaria eſt ſcoria ferri cum aceto. & ſimile eſt vulneribus gulæ. Et Ga...
propter hoc dicit quod cum membrum naturaliter ſiccum ad humiditatem ...
uenit membri, a ſuą natura multum eſt elõgatum. & propterea eget rebus ...
catiuis in eo gradu, ad quem peruenit membrum iſtud verſus humiditatem ...
medicinæ non ſanant, niſi quando ſunt in contrario diſtemperatæ, in ...
gradu, in quo membrum eſt diſtemperatum: ita ꝙ ſi diſtemperatum ...
ſecundo gradu humiditatis, neceſſe eſt vt medicina diſtemperata ſit in ...
gradu ſiccitatis. Et non ſunt humectanda vulnera, quæ ſunt in membr...
cis, æquali humectatione eius, quod in membris humidis exiſtit: ſed e...
ſe ſecundum plurimum, vt per comparationem exiſtat. propterea ...
ptio, & putrefactio ſiccis membris accidit, antequam humectationem ...
membris æqualem recipiant. ergo ſecundum Naturalem philoſoph...
mus quod cauſa huius non eſt niſi difficultas membri ſicci, & groſſi...
tas quæ in eo exiſtit: ſicut quod dictum eſt, quod ſiccitas eſt difficile ...
lis. Et huius ratio ſimilis eſt rationi iuuenis & ſenis, ſicut ſuperius ...
uimus. Et via, qua cognoſcit Medicus quod medicina in mundifica...
ceris debilis exiſtit, eſt multæ ſordiciei in vlcere abundantia: quemad...
cognoſcit quod medicina nimis eſt abſterſiua propter rubedinem vl...

A biorum,& ipsius profunditatem. Et aliquādo medicina corrosiua auget in vulnere sordiciem. Et in hoc errare potest Medicus. quia si propter medicinā hęc accidit, rubedo, & caliditas in labijs vulneris existit, & in vulnere profunditas. & si hoc a loco prouenit, hoc est manifestum. Nam si vulnera fuerint in membro exposito contactui medicinarum, aut in superficie posito, ita ꝙ in transitu mutationem non recipiant medicinę, tunc necessarię sunt debiles, sicut in vlcerationibus sufficit stomachi. & si in grossis intestinis vlcera fuerint, debent clysterizari: & si in subtilibus pharmacari. In membris vero profundis medicinę exiguntur fortiores: sicut in vlceribus pulmonis, & in membris musculosis, quę profunditate corporis sunt remota. Et propter hanc loci considerationem habenti similiter in gutture vlcerationem, in positione medicinę ipsum starę precipimus erectum: & paulatim medicinam oportet solutiuam transglutire. Et habentibus passionem meri medicinam lambitiuam dari pręcipimus, & ei admiscemus viscosam medicinam ipsam in meatibus morari facientem. propterea vulnerum diuersa est medicatio. nam quędam oretenus curantur, & quędam cū localibus medicantur, & quędam cum ambobus. Adhuc ordinata sunt propter locum & figuram conuenientia instrumenta, vt medicamina in ipsis debite proijciantur: sicut syringa, pessaria, & similia. Quod vero a sensibilitate su-

B mitur membri, manifestum est. nam membrum valde sensibile medicinas fortissimas sustinere non potest. similiter & membrum multi iuuamenti. Sed vulneribus, quę in superficie corporis fiunt, in concauitatibus quorum carnis generatio existit necessaria, & in quibus cicatrix similis cuti fieri oportet, necessarię his sunt medicinę desiccatiuę finaliter: sicut galla, balaustia, & similia. & est necesse vt earum exiccatio conglutinatiuam operationem excedat. Et in quibus caro superflua generatur, necessarię sunt medicinę corrosiuę, quę fortiores generantibus existant: & sunt vt colcotar, & viride ęs, & similia. Et propterea non est impossibile, vt in aliquibus corporibus viride ęs iam sit carnis generatiuū. Et scias ꝙ corrosio carnis superfluę operationibus naturę appropriata non est, sicut est carnis generatio: sed est res, quę appropriata est operationibus artis. Sufficit quod breuiter dictū est de vulneribus, quę intus & extra in carne fiūt, cum quibus mala complexio non est associata. Sed si mala complexio est appropriata, est sicut causa vulneri: & curari non potest, nisi remoueatur: sicut accidit, quando euenit apostemati. Et quia medicationem malę complexionis iā nouisti, cum hoc etiam hic reiterare expedit. Et dicamus ꝙ mala complexio, quę in vulneribus fit, est propter sanguinem, qui illuc currit: qui in qualitate, aut quantitate distemperatus existit, aut in ambobus. Et hic aut a toto corpore pro

C uenit, aut a membro vulnerato, aut ab ambobus. Et si a toto prouenit corpore, aut a membro vulnerato, aut ambobus, perscrutandum est vtrum per quantitatem, aut qualitatem proueniat. si propter quātitatem solummodo competit phlebotomia. & si solum propter qualitatem, tunc necessaria est pharmacia. si autem ab vtrisque prouenit, & vtrunque faciendum est. Et si fuerit in singulari membro ex membris corporis, tunc ipsum oportet euacuare. Et si fuerit ipsum membrum vulneratum, sicut renes, & similia, tunc totum corpus euacuandum est. Et si a toto prouenit corpore, repercussiua necessaria sunt omnibus repercussionis modis, secundum quod diximus: & deinde membrum confortare debes, & trahere materiā toto posse ad opposita. Et si mala complexio fuerit in mēbro vlcerato, tunc prouidendum erit in suis qualitatibus malis. quoniam, si vulnus fuerit siccum, ipsum humectare debes cum aqua calida: & si fuerit humidum, ipsum debes exiccare cum fortibus exiccatiuis. Et similiter facere debes in distemperātia caliditatis & frigiditatis. Et si in vulnere caro addita fuerit & indurata valde, incidenda est cum ferro: & postea apponere debes ea, quę habēt generare, et consolidare. Et si ibi fuerit apostema, non est via sanationis membri, nisi apostemate remoto: quamuis medicinę, quę curant apostemata, contrarię vulneribus existant. Et si duę aggregātur res in mēbro, velut mala complexio propria mēbri & corruptio sanguinis illuc aduenientis, in his cōsiderandum est. Et scias ꝙ

quando vlcera non sanantur propter adhibitas medicinas, illud fit vna trium rerum. vna est propter medicinas, quæ complexioni membri conuenientes non existunt: aut quia materia transmissa non est conueniens: aut quia in membro complexio læsa est per naturam, eo ꝙ ibi vna species malæ complexionis, aut plures sunt. ergo scire debes ꝙ sanatio vulneris fit, aut propter corporis euacuationem, & cum temperantia complexionis, & cum plagæ desiccatione. & aliquando vtimur theriaca, & similibus. Sufficit quod dictum est in cura solutionis continuitatis simpliciter, materialis, & non materialis.

De curatione solutionis continuitatis Venarum, & Arteriarum. Cap. XXXIII.

DEinceps volumus loqui de cura solutionis continuitatis in venis, & arterijs. Et dicimus quod solutio continuitatis in venis facilis est consolidationis: sed quæ est in arterijs, illa est difficilis, exceptis corporibus puerorum. & propterea quod solutio continuitatis istorum nos adducit in aliam rem multum timendam, hoc est sanguinis fluxum, necesse est vt in hoc sermonem faciamus. Fluxus vero sanguinis multis fit modis. aliquando fit propter venæ incisionem, vel vlcerationem. & hoc fit aut propter causam intrinsecam, aut extrinsecam. si propter extrinsecam, aut incisione, aut extensione, aut percussione. propter intrinsecam, aut propter humores acutos corrosiuos, aut extensiuos, ita vt aperiant venas. & aliquando currit sanguis ex orificijs venarum, & aliquando stillat. Et incipiemus a sanguine decurrente propter venarum lacerationem, eo ꝙ periculosior existit. Et dicemus quod, quando dilaceratur vena in corporis superficie, sanguis duobus modis potest restringi. vno modo vt subtrahatur illius membri materia, quando propter multã fit quantitatem: alio modo vt digito oppiletur, si fuerit parua nam propter hoc coagulabitur in orificio sanguis, & stabit aut propter ligamentum, aut propter cauterium: eo ꝙ cauterium crustam præparat super plagam: aut propter medicinas stypticas corrugatiuas: sicut medicina facta de visco cocto, & tritici farina, & similibus. Et Galenus commendat contra fluxum sanguinis arteriæ aloen, & thus, & albumen oui, & pilos leporis. & hæc medicina retinet sanguinem, & generat carnem. Sed cauterium sufficiens non est. quia crusta cadere potest, & sanguis iterum fluet. Præterea cauterium minuit de substantia membri, & nobis non est necesse minuere de substantia membri, sed potius laborare vt crescat. Et non laudatur cauterium, nisi quando fluxus fuerit propter venæ corrosionem: quia tunc cauterium superpositum est loco rei, quæ remouet causam facientem corrosionem. Et aliquando ponimus frigida repercussiua super membrum, quando fluxus fuerit ex caliditate. Sed aliquando prædicta omnia debilia esse dicuntur, & insufficientia: quare tunc necessarium existit venam vel arteriam finaliter incidere: habita tamen hic cautela, vt prius liges, stringendo fortiter caput ipsius venæ, quę est versus cor, & postea incide. Sed subtractio sanguinis ex loco illo fit, vt præparetur membrũ, & erigatur, vt orificiũ apertum superius adaptetur. Sed debes tunc materiã trahere ad oppositã partem, vnde sanguis tunc fluebat: aut ad proximiorem locum, sicut de ore ad nasum, & de vesica ad matricem. Et attractio ad partẽ oppositã fit, sicut quũ propter fluxũ sanguinis nariũ vẽtosas super hepar poni iubemus: aut super splenẽ, si fuerit ex parte sinistra. Et ventosæ etiã positæ super occipitium stringũt sanguinem narium, trahendo ad opposita: aut super mammillarum radices propter menstruum. Et aliquando fit attractio ad partem oppositam propter ligationem membri, aut propter medicinas menstruorum sanguinem prouocantes. Sed phlebotomia in sanguinis menstrui fluxu est medicina per accidens propterea quia hæc medicatio in suo genere solum existit. vnde timenda est. & aliquando est naturalis, quando fluxus propter multitudinem sanguinis fuerit.

A *De fluxu Sanguinis, qui a membris prouenit intrinſecis.* Cap. XXXIIII.

SEd ſanguinis fluxus, qui in partibus intrinſecis exiſtit, non habet viam, vt retineatur niſi a medicinis ſtypticis, aut cibis groſsis. Et medicinę ſtypticæ in hoc ſunt ſicut balauſtia, & ſuccus rubi, & galla, & ſimilia. Et quę ſunt nimis ſtyptica ſunt ſicut bolus armenus, & tegula piſtata, & plantago, & ſolatrum. Et Galenus multum ſuccum plantaginis commendat in paſsionibus vuluæ, propter corroſionem ibi fientem. Et ex fortibus lacerationibus venarum, quæ in membris fiunt, ſunt illæ, quæ in pectore fiunt. & fortiores illis ſunt, quæ in venis fiunt pulmonis: & ita quod aliqui dixerunt ꝙ nunquam conſolidantur: ſed quando ad ſaniem deducuntur, perfecte non curantur: ſed cum bono regimine, ſi inueniri poteſt, eorum prolongabitur vita. Et ſunt alii qui, qui ex hac infirmitate minime moriuntur. & hoc dico, quod per animam meam probari poteſt ex dictis Galeni: quamuis illud non dicat manifeſte. ſed multi ex modernis hoc teſtificati fuerunt. & dicit Auic. ꝙ vidit mulierem, quæ vixit viginti annis poſt lacerationem venarum pulmonis: ſed illa ſemper comedebat zuccharum roſatum cum pane facto cum coriandro. Et ego aſſentio
B ei quod dixit, eo quod filij Auenzoar mihi ſimile retulerunt, ſcilicet ꝙ in pluribus hominibus hoc idem viderunt. In principio vero huius diſpoſitionis ſi ſit propter percuſsionem, aut propter aliam ex rebus extrinſecis, debet phlebotomari ex vena communi, ſi multa fuerit repletio: & ſi non fuerit multa repletio, de baſilica minuendus erit: & ſanguis duabus vicibus extrahatur. & tempore phlebotomiæ teſticuli, & brachia ligentur: & a tuſsi abſtineat quantum plus poteſt. Galenus præcipit dare acetum cum aqua mixtum, ſi medicus viderit ꝙ in pulmone ſanguis fuerit coagulatus. & hæc medicina eſt contraria iuuamēto cauſæ, & accidenti: propterea quia aceto ineſt per naturam vt moueat tuſsim, & tuſsis prauum eſt accidens: & hoc timendum. & acetum cum ſit pungitiuum, vulneri nocet, & ſanguinem ſubtiliat, & aperit, & fluere facit. & propter hoc acetum dimittendum eſt. Et medicinæ dandæ ſunt habentes repercuſsionem, & ſtypticitatem. & eligenda ſunt ſtyptica, quibus ſubtilitas ſit admixta propter membri profundationem. & quod mihi videtur hic melius omnibus alijs rebus eſt zuccharum roſatum cum aqua, in qua coctæ ſint glandes, & nuces æqualiter, & cauda caballina. Et mirabilis Abumeron Auenzoar mihi indicat ꝙ hęc aqua debet eſſe illa, in qua ferrum multum ſit ex tinctum: ita quod propter hoc a ſua quantitate decreſcat, & poſtea in ea res bulliant. & per hanc viam poſſibile eſt glutinationem ſanguinis fieri. & conſolidari plagam. Et quod multum
C neceſſarium hic exiſtit, eſt cibi diminutio. & ſufficit aqua ordei cum nucleis aſsis granorum mali granati in prandio, aut pultes granorum ordei: & ſero, ʒ. ij. panis cum teſticulis gallorum. Et ſi cauſa fracturæ venæ fuerit reuma, quod illuc concurrerit, & commouerit tuſsim, & propter hoc vena ſit aperta: aut propter humorem acutum, qui ſubſtantiam corroſit pulmonis: tunc pharmacia phlebotomiæ eſt admiſcenda, & ſuperponere capiti res deſiccatiuas. ſed ſi cauſa reumatis frigida fuerit, ſuperponamus capiti puluerem caryophyllorum, piperis, pulegij. & ſi cauſa remiſſe calida fuerit, ſufficit puluis macis, & nucis muſcatæ, & corticis pomorum cydoniorum, & omnia quæ habent virtutem calefaciendi modicum, & cum modica ſiccitate ſunt cauſa ſolidationis vulneris. Et quia in breui tempore vulnus ad ſaniem poteſt peruenire, ideo ſtudere debemus in remouendo cauſam quantum poſſumus. & hoc fit exiccando corpus modis omnibus, quibus poſſumus. Et propter hoc theriaca in hoc loco iuuatiua exiſtit, & maxime nouiter confecta: & proprietatem habet retinendi ſanguinē, quemadmodum habet inhibendi fluxum. & poſtquam ita eſt, hic cura conueniens exiſtit duabus ſpeciebus ſputi ſanguinis, ſiue fuerit ex cauſa intrinſeca, vel extrinſeca: & Galenus commendat hic trochiſcos andaracharon. Quando vero

factum fuerit vulnus saniosum, Galenus dicit quod causa suę incurabilitatis est, quoniam sine tussi mundificari non potest: & tussis tumorem augmentat, & aperit vulnus, & grossicies tumoris augmentat saniem. Adhuc mihi videtur quod causa suæ incurabilitatis sit: quia cum hoc membrum apostematur, vulnus ipsius induratur, & sanationem recipere non potest, sed tamen longo tempore viuere potest. Et habenti saniem in pulmone debemus propinare medicinas & cibos, qui habent aliquid abstersionis cum aspersione & confortatione: sicut capillus veneris, & cortex citri, & mastiche, & radix lilij. & panem comedat cum zucchario rosato, & vuas passas pingues. & bibere lac, hoc laudabile existit & bibere aquam ordei: & terras habitare siccas. & simile huic faciat, qui toto tempore in reumate frigido perseuerat. Et si vlceratio est in canna, melius curari potest. & hoc fit cũ rebus exiccatiuis desiccantibus vlcera pulmonis, & præcipiẽdo infirmo vt in ore teneat medicinas desiccatiuas & abstersiuas mixtas cum lenitiuis: & vt iaceat supinus, vt facilius medicamina transire possint, discurrendo per vulnera, quemadmodum ros discurrendo per parietes, & muros, per terram. Quod si causa fluxus sanguinis fuerit ex aperitione orificiorum venarum, cura eius erit cum medicinis leuibus stypticis. Sed si causa apertionis venæ subtilitas sanguinis fuerit, ipsius sanatio est cum cibis grossis conglutinatiuis. Sufficit nobis hucusque dixisse de solutione continuitatis arteriarum, & venarum.

De cura solutionis continuitatis in Neruis, & Lacertis. Cap. XXXV.

NVnc vero volumus dicere de solutione continuitatis, quæ in neruis, & lacertis accidit. Et dicimus ꝙ quando solutio continuitatis in his membris accidit, tunc necesse est corpus cum phlebotomia, & pharmacia euacuare: & studiose perspicere vt in vulnere aliquid saniei non fiat, ne dolorem spasmosum inducat. et ideo quia neruus est membrum profundum viscosum, non sufficit in mundificatione saniei medicina consolidatiua: sed necessaria est medicina, quæ cum calefactione habeat suctionem, vt saniem trahat sine mordicatione. & ideo in principio necesse est hoc vulnus aperire. Et medicinæ hæ vtiles sunt, sicut viscus alboan. & ꝙ fortius existit est, quando aliquid addimus de euphorbio: & maxime si corpora humida fuerint, confert valde. Sed in corporibus duræ complexioni & siccis valet opopanacum, & assa fœtida. & sulphur crudum oleo oliuæ mixtum in his multum valet. & gummi pini in his virtuti visci, & glandium proximũ est. Et quando inciditur, vel finditur neruus, & cutis desuper fuerit eleuata, tunc has non posset medicinas sustinere, sed erit sufficiens abluere ipsum cum oleo oliuæ, & ponere desuper tutam ablutam. Et si corpus durum extiterit, trochischi andaracharon erunt sufficientes. Et si neruus ex transuerso, & ex toto non est incisus, tunc vulnus periculosius est, quã si incisus in longitudine traheretur. & hic est timor spasmi. & ob hoc regimen istud totaliter est adhibendum, vt prouidus sis in resistẽdo spasmo. Sed res, quæ mitigant dolorem nerui, ipso non existente discooperto, est oleum oliuæ calidum: propterea quia resistit omnibus passionibus nerui. sed quando discoopertum est, tunc contrarium existit: & non est ponendum nisi doloris fortitudo nos impellat. Et necesse est vt medicinæ, quæ neruo superponuntur, sint actu calidæ: ideo quia hoc membrum pro maiori parte a frigore leditur. Et quando apostematur neruus, & ex eo timendus est spasmus, tunc ex toto incidendus est: quia ex hoc securabitur a morte: quamuis membrum adducamus ad priuationem sensus, & motus. Ligamenta vero fortiores medicinas patiũtur quá nerui, & similiter chordæ: quamuis viciniores sint neruis. Sed ligamenta, quæ cum lacertis sunt coniuncta, medicationem similem medicationi neruorum recipiũt. Sed quę ossibus continuantur, fortiores recipiunt medicinas.

A *De cura fracturæ Ossium.* *Cap.* XXXVI.

DEinceps loqui volumus de solutione facta continuitatis in ossibus, quę ruptura nuncupatur. Et dicimus ꝙ, quando ruptura fuerit in osse ex transuerso, tunc necesse est vt partes ad sua propria loca reducamus: & ad hoc vnamquanque partem trahere cũ instrumento ad hoc solito, aut manu, donec suo musculo vniatur, & æquare quod sit æquandum: & postea ligatur, secundum quod præcipit Hippo. Et est vt duæ fasciæ accipiantur, & cum vna incipere a loco fracturæ superius ascendendo. Et Hippocrates hoc laudat ligamentum: quia per hoc cursui materiei resistitur ne sanietur. quod non accideret, si superius ligando ibi inciperet, & vsque ad rupturæ locum perueniret. & præcipit Hippocrates, vt sic ligatum stet vsque ad septem dies propter apostematis metum. propterea præcipit, si dolor membro superuenerit, vt super membrum ponantur medicinæ mitigatiuæ. & si pruritus adfuerit, embrocetur aqua calida, ad hoc vt pustulæ non oriantur: & hoc prima septimana. propterea si securi sumus ab apostemate, tunc non solum non sufficiunt fasciæ, immo astellæ erunt adiungendæ. Dicit Rasis: qui medentur hoc nostro tempore fracturis in prima septimana, astellas ponunt: & Hippocrates hoc apo
B stematis metu vetat. Et etiam, quia prima septimana non timemus quod membrum fiat tortum, sed apostemata tantum timemus. Item Rasis dicit, ꝙ fractis ossibus, nostri temporis Medici in principio ponunt astellas in extremitatibus medicinarum, quibus membra ligantur cum farina ordei, et albumine oui, & sic dimittunt donec * conualescant. Et mihi videtur ꝙ ille, qui per hunc modum curatur, ille casualiter euadit. & melius est dissoluere fasciam, & sic fiat omni septimana, & videre porum sarcoidem: (& est illud, quod dicimus in Latino supra os) qui si nimis fuerit grossus, superponendæ sunt medicinæ multum desiccatiuæ, & fascia bene constringatur. & si nimis fuerit subtilis, embrocetur spongia, & aqua calida, & fascia elargetur. Et si fuerit repletio, medicetur phlebotomia, & pharmacia, & ipsius cibus subtilietur multum. & quando transiuit primam septimanam, debet cibari cibis similibus illi substantiæ, quam volumus generare, vt cibis grossis & viscosis. Et si fractura cum vulnere carnis existit, necesse est vt orificium vulneris remaneat apertum. Et si os in longitudine scissuram patiatur, ligatura sola cum bono regimine sanat. Et si fractura sit in osse cranei, vt penetret vsque ad telam, tunc necesse est vt circa scissuram os remoueatur, vt mundificari posit a sanie tela, ne telam corrumpat. & si sic non fieret, sanari non posset. sed hoc in loco nostro non inuenitur, qui hoc facere sciat. Et sufficiat hoc in omnibus speciebus malæ complexionis, &
C solutionis continuitatis, & primo in membris consimilimus.

* coalescãt.

De cura ægritudinum Officialium membrorum Primum autem de cura ægritudinum in Numero
Cap. XXXVII.

ET dicamus quod ægritudines membris officialibus appropriatæ, quædam sunt, quæ sunt ægritudines secundum numerum magis & minus: & quædam sunt, quæ sunt ægritudines creationis, sicut figura, oppilatio & apertio, asperitas & lenitas: & quædam sunt ægritudines positionis. Sed ægritudines numeri, quædam sunt naturales, sicut digitus sextus: & quasi ars Medicinæ hoc non considerat: & quædam sunt nõ naturales, sicut lapis qui nascitur in vesica, & lumbrici qui in corpore nascuntur, & verrucæ, & aqua in oculum descendẽs, & vngula, & antecedẽs causa istorũ est materia distẽperata in quantitate, & qualitate. Et si istæ ægritudines sint in fieri, causa efficiẽs remoueri debet cum euacuatione vniuersali, & postmodũ membra superflua erũt remouenda, & si facta fuerit, quod factum est, erit remouẽdum, Et medicinas pro-

prias vniuſcuiuſque illarum rerum tu ſcis in multis particularibus libris. Sed quæ lapidem expellunt, & arenam, ſunt medicinæ appropriatę illi operationi, ſicut diximus. Lumbrici vero, & aſcarides occiduntur cum medicinis amaris: ſicut eſt abſinthium, &* centonicum. ſed cucurbitini fortioribus indigent medicinis. Verrucas vero eradicamus cum ferro, vel cum penna, ponendo verrucam in concauitate pennæ, & circumgirando violenter extirpare. & quæ huic operationi vtiles exiſtunt, ſunt pennæ aquilarum, & gallorum. De aquis, & saniebus, quæ in oculis aggregantur, dicit Gale. de quibuſdam Medicis oculorum, qui infirmum ponebant ſuper ſcamnum, & caput inferius quaſſabant, donec videbant ſaniem ab oculo deſcendentem: & hoc in aqua oculi fieri nõ poſſet, eo quod nebulæ aſsimilantur: ita quod quando ipſam deſcendere facimus, reuertitur ſuperius. propterea non valet aliter, niſi inferius cum inſtrumento trahatur. Et collyria fellium ſenibus valent, & aquis quæ ad oculum deſcendunt. Et aliqui ſunt, qui curant eas aperiendo. Vngula autem, quando eſt magna, curatur cum ferro: & ſi parua fuerit, curatur cum medicinis. Sed mollam remouemus cum medicinis prouocantibus menſtrua, & cum aborſum facientibus. Sed ægritudines diminutionis numeri ſunt, ſicut caluitium propter alopeciam. Et tu ſcis quod pilorum generatio ex ſuperfluitatibus fit laudabilibus, & inlaudabilibus. ergo caſus eorum eſt propter defectus illarum ſuperfluitatum: aut ex corruptione dictarum ſuperfluitatũ, quæ egreſſæ ſunt a ſui natura in qualitatibus malis. & ꝓpter hoc neceſſe eſt, vt expellamus ipſas ſuperfluitates per pharmaciã. Diminutio vero carnis dictum eſt, qualiter debeat reſtaurari.

* ſantonicum.

Oppo. videtur. 16. tertii contra. 5. c. quarto in fine, vbi dr̃ quod aſcarides ĩdigent fortioribus medicinis.

Et ideo ſcias qualiter accipit cucurbitinos: nã vermiũ ſunt ſpecies q̃tuor.

De cura ægritudinum in Creatione. *Cap.* XXXVIII.

SEd ægritudines in creatione, ex quibus vna in figura exiſtit, vt plurimum ſunt naturales. & ideo in curatione medicina ingreſſum non habet. Et etiam tempore partus vſque ad finem augmenti ad bonas conuenientes formas rectificari poſſunt. Et etiam lenitas, & aſperitas ægritudines formæ exiſtunt. Et aſperitatis cauſa eſt humor cholericus acutus, aut phlegmaticus ſalſus. & ſanatio iſtius eſt ſuperfluitatis iſtius euacuatio, & membrorũ confortatio cum rebus ſtypticis, ne huiuſmodi materia vlterius ſpargatur: & poſtmodum cum medicinis lenitiuis aſperitas remoueatur. Sed lenitas ab humore fit leui, & lubricatiuo. & huius ſanatio eſt illum humorem remouere. & ſecundum quod dictum eſt in alio, hoc erit faciendum. Et ſub hoc genere, oppilationis ægritudines continentur. Et ſi in fieri fuerit, humorem facientem euacuamus cum vſu medicinarum aperitiuarum, quæ illas aperiant oppilationes. Et ſi factę fuerint, & non adſit repletio, aperitiuæ medicinæ ſufficientiam habent. Et apertioni viarum, quæ clauſæ ſunt, medicatio erit per contrarium: ſicut ſunt medicinæ ſtypticæ, & confortatiuæ. Et aliquando curatur hæc paſsio cũ medicinis ſtypticis, & ſtupefactiuis, & hoc fit, quando virtus ſuperat expulſiua.

De cura ægritudinum in Poſitione: & operis Peroratio.
Cap. XXXIX.

ET poſitionis ægritudo hernia manifeſtior exiſtit: ſicut quæ in ventre, & teſticulis fit. Et quæ in ventre fit, ſanatur vt æger ſuper ceruicẽ ponatur, & quod egreſſum fuerat, reducatur. Et fractura ſtypticis ſanatur, ſicut cum nucibus cupreſſi, & gummi glandium, & ſimilibus. Et ſi humor fuerit, qui reductioni reſiſtit, remouere illum debemus cum rebus remouentibus ventoſitatem. Herniç vero, quę in inteſtinis deſcendit, curatio eſt, vt quod egreſſum fuerit reducatur, & exercitium inhibeatur. & hæc ęgritudo difficilis eſt ad ſanandum. Ex ægritudinibus poſitionis gibboſitas exiſtit. & huius curatio eſt humorem groſſum viſcoſum euacuare, & exhibere medicinas vaporabi-

A les, quę ventoſitatem diminuunt groſſam. Et huiuſmodi ęgritudinum eſt diſlocatio. & hęc per reductionem membri ad proprium locum curetur, antequam apoſtemetur. Et ſcias ꝙ quodlibet membrum, quod diſlocatur, eius poſitio lęſionem recipit, excepta brachij, & ſpatulę diſlocatione: tamen huius ſcientię artifices cognoſcunt eam. Sufficit tibi & illis, qui tibi aſsimilantur, quod breuiter de generibus ægritudinum dictum eſt. Quia hunc librum non compoſui, niſi propter illos, qui tibi in perfectione aſsimilantur. quia illi comprehendent quod * dictum eſt, ab eo quod eſt dictum, propter fundamenta & principia, quę habebunt. Nam tu ſcis ꝙ omnes ſcientiæ principium ſumunt duobus modis, aut a rebus per ſe notis, aut ab alia ſcientia. Et maxime tibi ſufficit ꝙ in hac ſcientia multas habes doctrinas, & principia. Et ſcias ꝙ ille, qui a te elongabitur, hunc librum vitabit. Sed debuiſſem compleuiſſe ſermonem meum in ſanatione accidentium vnicuique membro ſuperuenientium: propterea quia etiam accidentia ſecundum aliquem modum ægritudines dicuntur: & melius in declaratione rerum vniuerſalium exiſtit, vt ipſa vniuerſalia ad particularia reducantur. ſed ad præſens mihi commoditas non reſpondet: quia in alia re, vel arte hac nobiliore ſtudere intendo. Vnicuiq; volenti ad huiuſmodi præclaritatis ſcientiam peruenire, bonum eſt vt libros Abumeron Auenzoar ſtudioſe legat. B nam illic medicinę theſaurus patet manifeſte. Et Deus nos ab errore exuat: & ex ipſius lumine noſtros oculos illuminare dignetur.

*dicendum

Librorum Septem Colliget finis.

Ioannes Bruyerinus Campegius, vir doctus, ac in dicendo perpolitus, tres Collectaneorum Auerrhoi ſectiones, tribus Colliget libris, Secundo ſcilicet, Sexto, ac Septimo reſpondentes latinitate donauit, eaſq; in lucem protulit. Nos autem ſtudioſorum commodo eas poſt antiquam librorum Colliget translationem vna cum ipſis imprimendas curauimus.

IOANNIS BRVYERINI CAMPEGII IN SECTIONES TRES COLLECTANEORVM DE RE MEDICA AVERRHOI PRAEFATIO,

Ad illustrißimi potentißimiq; principis Lotharingorum medicum Ioannem Galfredum doctißimum: atq; Hieronymum Montuum Allobrogum medicorum præstantißimum.

NON deerunt, scio, viri clarißimi, apud quos nostra hæc Collectaneorum rei medicæ Auerrhoi interpretatio calumniam pro gratia habitura sit. Quippe plerique omnes iuniores medici iam intolerabile in Arabum, Mauritanorumq; dogmata odium conceperunt, ut ne nominandi citandiue locus relinquatur: principes etenim Hippocratem, atque Galenum habere nos prædicant, quos in primis sectari, summaq; veneratione, simul ac diligentia obseruare debeamus, qui uniuersa, quæ ad medicinam pertinēt, tam doctè, tam copiose, tamq; accuratè posteritati tradiderunt, ut à cæteris nihil addi possit, quod rem medicam adiuuet. Quæ opinio, ut nobis omnino haudquaquam probatur, ita non usquequaque improbabitur. Sanè summus fuit Hippocrates, summus denique Galenus, verùm numeris omnibus minime absoluti: quod de Hippocrate identidem ingenue fatetur Galenus: atq; etiam de Galeno tum Græci, tum Latini, tum Mauritani, inter quos primas sibi vendicat Auerrhoes, qui multis in locis omni studio conatur conciliare Aristotelem Galeno: interdum verò ab ipso notatur Galenus: quod quàm recte, viderint docti. Ego quidem in ea sum hæresi, Arabum pariter ac Maurorum de medicina commentarios, prorsus haud esse negligendos, maiorum nostrorum vestigiis insistens, qui etsi eloquentiæ viribus minus valerent, ingenii tamen subtilitate, scientiarumq; omni genere minime destituebantur: quod me aliquando docuit noster ille Dionysius Coronæus, triplici lingua ornatißimus, Latina, Græca, atque Hebræa, mihi olim in literis Græcis præceptor: quippe inter euoluendum Gentilis in Auicennam monumenta, deprehendit illum multa assequutum iudicii acrimonia, quæ oportuit ab eo, qui linguam Arabum, Hebræorumq; calleret, explicari. Vbi etenim locus occurrebat, in quo variæ essent controuersiæ, codicem Auicennæ Hebræum (quem secum Roma aduexerat, postremo Clementis septimi Pontificis anno) statim consulebat, illicq; perspiciebat Fulginatem, illarum linguarum

rum omnino expertem, codici Hebræo planè assentiri. Quamobrem apud me plus sanè valebit veritatis amor, quàm timor calumniæ, quam vel doctissimi, sapientissimiq; defugere vix potuerunt. Sic varia sunt hominum suffragia: multis nanq; recondita doctrina, impolita, incultaq; placet: aliis eloquentia sola arridet: nonnulli linguarum peritia, scientiarum tamen cognitione destituti, commendantur: quod prudentissime Erasmus uno libello declarauit. Ab Hippocrate, Galeno, atque aliis medicis Græcis nemo sanæ mentis negabit optimum medendi exemplar peti: nec inficiabimur è Græcia medicinam profectam, & eam elegantissimam, atque incorruptissimam: non tamen ab his solis pendebo, in ipsorumq; verba tam sanctè iurabo, ut non interdum melioribus, cumulatioribusq; remediis inuentis, ab iis discedam, admittamq; si quid recentiores vel insigniter barbari, incultiq;, porrexerint melius. Nempe exempli gratia, si variolis morbillisq; adhibenda sit curatio, (Græci ἐξανθήματα) quæ exigua ab antiquis prodita reperitur, num ex Auicenna, Auerrhoe, cæterisq; id genus mutuo sumere verebor? Atqui Galenus vir elegantia styli incomparabili ex Scribonio Largo, et alio quodam Lugdunensi medico quædam decepsit, minime veritus ne incultior fieret oratio: Plato item eloquentissimus ab Hebræis, Aegiptiisq; non paucissima, rarissimaq; didicit: Quinetiam Aristoteles ille eloquentiæ princeps à Iudæo quodam viro egregia multa hausit, Clearcho Peripatetico testante: Theophrastus insuper (scribente Eusebio) ex Hebræorum libris non pauca laudauit, desumpsitq;: id tamen non obstitit, quò minus elegantissime placita sua posteritati mandarent. Nam quid opus est commemorare aliorum philosophorum, & virorum literatorum penè infinitorum peregrinationes susceptas? qui tamen vniuersi stylo elegātissimo, excultissimoq; commentarios conscripserunt, nullamq; barbariem ex barbarum consuetudine imbiberunt: quin potius sese politiores, venustioresq; effecerunt. Facessant igitur, qui hoc nostrum qualecunq; negocium vitio nobis vertere volunt. Atq; haud secus, ac Carneades, qui scripturus aduersus Stoicos prius veratro superiora expurgari, faciant, dum Auerrhoi nouam interpretationē legere aggredientur: sic.n. continget res, ut qui in ipsis continentur vitiosissimi succi, uacuati, depulsiq;, nulla absurda, nulla tumultuosa, nulla denique distorta visa ipsis pariant. Verum enimuero Criticorum huiusmodi calculos, censurasúe nihil moror: Vna mihi satis erit, viri nunquam satis laudati, vestra sententia, vnum vestrum iudicium pro lapide Heraclito. Cur vero conuertendi in Latinum Collectanea de re medica Auerrhoi pruinciam susceperint, in caussa fuit ocium, quo ab aulæ Gallicæ tumultibus liberi, aliquot iam menses fruimur Lugduni Mecœnate nostro clarissimo, prudentissimoq; Cardinali Turnonio, Regis Christianissimi vices gerente. Consyderanti nanque mihi Galeni principis nostri vniuersa penè opera Latinitate donata, simul ac Græcorum aliorum posteriorum, diligentia virorum doctorum, venit in mentem, me quoque posse medicinam adiuuare, si hanc, quam aggredior materiam, aliis vel intentatam, vel corruptissimè deprauatam, quàm possem diligentissimè tractarem. Laboraui equidem hac in re vehementer, quoniam codices, quos typis excusos habemus, deprauatissimi essent, unde aut nihil, aut parum adiumenti ab iis capere potuimus:

verùm ab hinc menses aliquot inciderat in manus nostras Codex vetustissimus, qui tres quatuorùe sectiones horum Collectaneorum complectebatur, quæ referebat eam tempestatem, qua in Gallias immigrarunt Arabum, atque Mauritanorum, tum philosophia, tum medicina. Porrò mei officii esse puto, eadem opera docere, quo modo harum gentium barbarum doctrina ad nos deuolarit. Postquàm itaque Athenarum florentissimum studium corruit, Romanum imperium Gotthica barbaries inuasit, migrarunt ad Arabas, Mauritanos, adde & Hispanos (qui sub Arabum iugo vincti tenebantur, atque eorum lingua, ac legibus vtebantur) Græci aliquot tum philosophorum, tum medicorum libri, potissimumq; Aristotelis, simul ac Galeni, (quinetiam Platonem legisse videtur Auicenna) quo factum est, vt complura vtriusque volumina e Græco in suam linguam conuerterint: costat nanque eam gentem bonarum scientiarum fuisse studiosissimam: quamobrem Auerrhous, Alpharabius, Auicenna, aliiq; innumeri eodem seculo, iis philosophati sunt libris, quos solos veritati indagandæ sufficere arbitrati sunt: in hocq; negocium toti incumbentes, vim omnem ingenii effundentes, vtriusque interpretationes, atque expositiones susceperunt. Cum vero in Hispania imperaret Alphonsus literarum, & in primis me mathematicarum sitientissimus, Mauris adhuc Bethicam obtinentibus, facile fuit vt partim ob viciniam, partim ob frequens populorum commercium comportarentur in Hispaniam citeriorem Auerrhoi aliorumq; Maurorum lingua conscripti libri, vbi ab Hispano quopiam Latinitate vtcunque donati, aut florentibus iam in Lutecia Parisiorum philosophiæ medicinæq; studiis, ex Hispania in Gallias deportati, illic transferri potuerunt: quemadmodum imperium tenente Carolo Magno, Ioannes Scotus monachus Dionysii opera conuerterat in Latinum. Præterea Hebræi horum placitorum exortes minime esse voluerunt, quorum primus (quantum intelligo) Moses Aegyptius acerrimus Aristotelis sectator, & Auerrhoi seculo philosophatus, negocium tale est aggressus: quem postea alii imitati, multa in lucem emiserunt in omni doctrinæ genere monumenta. Sanè quantum autoritatis semper habuerit apud antiquos recentioresq; Græcos Aristoteles, tam clarum, vt explicatione haudquaquam indigeat. Apud Latinos verò paucos reperias, qui tam ardentes illum sint sectati, nisi si postquam ex Italia terra, in Gallias nostras philosophi quidam conuolàrunt, magna cum laude pariter & frequenti auditorio commentarios Auerrhoi in Aristotelis volumina interpretantes: inde factum esse nemo sanæ mentis dubitabit, vt vel parum fida incultaq; tralatio magnum æstimationis incremētum, tum in Hispania, tum in Gallia, tum in Italia traxerit. Cum vero nostra memoria philosophia omnis Iacobo Fabro Stapulensi duce cœpisset primùm caput attolere, atque politior, Latinior, elegantiorq; legi, medicina etiam Leoniceni auspiciis libertatis spem non exiguam cœpit. Ab his elaboratum in hac re, & id felicissimè, aliquot clarissimi viri, non eloquentia tantum freti, verumetiam scientia omnigena refertissimi. Deindè alii bonæ quidem mentis iuuenes, ac spei: sed doctrina (cuius libros interpretandos susceperant) fere destituti. Horum ergo errores perspiciens, diu æquidem dubitaui num fidei committerem tres sectiones Collectaneorum Auerrhoi, quæ de sanitate tractant

rent, videbam, quàm difficile esset calumniam vitare. Sed tandem vicit, impulitq; ardens veritatis indagatio, quam anteponendam rebus omnibus identidem prædicare soleo: vicit item Hieronymi Montui, philosophorum simul ac medicorum suæ ætatis facile principis, adhortatio: quare in hunc maxima culpæ atque calumniæ pars (si modò sit) reiicienda erit: frequentissimè etenim ingenueq; confessus est, se plus per Auerrhoi nostri lectionem profecisse (alioqui Galeni operum maximus helluo) quàm per vllum alium posteriorum Græcorum. Cuius sententiæ audacter subscribere poterit is, qui in omnium commentariis diligentissimè sit uersatus. Quippe liquidò perspiciet, non eo animo scripsisse Auerrhoum, vt Galenum (cui tantum sit addictus, quemq; tam egregiè laudet) taxaret, calumniareturq;: verùm id omni studio, modisq; omnibus satagere, vt Aristotelem (cui etiam summopere fauebat) si fieri posset, ab erroris insignis nota liberaret, huncq; cum illo conciliaret. Nam quod ad controuersiam, de principe animæ sede, ac domicilio pertinet, quæ sanè cum inter philosophos, tum inter medicos acerrima est: aliis, vt Democritus, Hippocrates, Plato, in cerebro collocantibus: aliis, in quorum numero Erasistratus, circa cerebri ventriculum, quod vocat ἐπικρανίδα: aliis in cerebri concauo, quæ & basis est, inter quos Herophilus: quidam verò, ut Stato, in frontis parte interiori posuit: Parmenides atque Epicurus in toto pectore sitam putauere: Diogeni placuit eam esse in arteria cordis concaua; Stoici in corde, uel spiritu, qui circa cor est: Aristoteles uerò philosophorum maximus, in corde habitare censuit: à quo si dissentiat Galenus, medicorum omnium facile primus, non mirum uideri debet. Non mirum denique, si ab hoc Alexander Aphrodiseus discrepet, qui eadem tempestate floruit, qua Galenus, in libro suo enarrationis de anima pro cordis principatu multa discutiens, vel ad animantium dissectionem prouocãs, ut oculata fide facilius quispiam suum a uero non esse alienum iudicium, dignoscat. Quod animaduertens Auerrhois, post Aristotelem summus philosophus, atque post Galenum medicus summus, tantamq; controuersiam dirimere cupiens, totq; seculis agitatam, partem huic, partem illi concedens, & ita dissidium componens, ut ab alterutro non staret, & secundum alterum litem non daret: functionum uidelicet principia cordi attribuens: fines uerò cerebro dilargitus. Hoc testatissimum cuiuis potest facere, quàm difficile illi fuerit ab altero discedere, quæ fuit in utrunque ardentissima eius uoluntas. Afferrem hoc loco mille alias controuersias, inter philosophos simul, ac medicos coortas, ut est de somno, ac uigilia, de sensu: denique de semine, ex quibus fiat, quid nam sit, à quonam depromatur, itemq; num ab uno tantum mare, an etiam à fœmina: quę sanè lis duobus, & eo amplius, annorum millibus, sub doctissimis, eloquentissimis, grauissimisq; cẽsoribus uersata, hactenus sine fine perseuerat. Non desunt, qui fœminam quoque proiicere sentiant: è quibus Pythagoras, Democritus, Epicurus. Aristotelis uerò diuersa fuerunt placita, quanquam Firmianus uelit eundem idem sensisse. Posterior autem Galenus Aristotelem reliquit, atq; ueteribus subscripsit: quem postea Auerrhois non omnino sequi uidetur, uerùm potius Aristoteli adhærere. Quamobrem omnis quoque posteriorum schola super hac re decertauit, & adhuc sub iudice lis est. Cùm igitur medicinæ can-

didati à leſtione horum Collectaneorum, ob tam incultum, tamq; horridum ſer
monem abhorrerent, vnde Auerrhoi ingenium eruditionemq; intelligere mi
me poterant, officium meum eſſe putaui, vt ſi quid virium in nobis eſſet, qu
efficere, ac præſtare hæc meliora valerem, hunc materiæ campum ingrede
& pro dignitate excultiorem faceremus: in quo gloriari non verebimur
primos eſſe, qui huiuſcemodi barbarorum interpretationem ſuſceperimus
(vt ſperamus) ad eloquendum aptior, & ad medicandum commodior vti
iudicabitur: modò lector mentem ſanam habeat, in corpore ſano. Sed illud
tendum, me multum laboris inſumpſiſſe, multumq; vigiliarum collocaſſe
conuertendis, & inſtaurandis, cum a nullo, præterquàm à codicis mei ve
te, quæ fidelius ſcripturam reddidit, quàm formis excuſi libri, iuuarer. Le
dus mihi profecto fuit tum Galenus totus, tum Ariſtotelis opera eu
& notanda: quæ quàm ſit negocioſum, operoſumq; vel ſemel diligenter l
nedum ad transferendum accommodaſſe, lector eruditus facillime pr
Etenim nemo, niſi is qui & naturalis philoſophiæ, & medicinæ ſit peri
tale quid audebit. Nullus denique, qui Latinæ ſimul, ac Græcæ linguæ ex
fuerit: qꝑ ſi Hebræam adiunxiſſet ad vnguem factus interpres, ſummope
mendaretur. Sequi verò ordinem uidetur, quem Ariſtoteles in libris ſuis
ſtoria animalium vſurpauit: cauſas nanque materialem primo tradidit
finalem, ac formam (quas eſſe eaſdem propè opinantur) poſtremò eam qu
ficientis nomen præcipuè obtinet, vt quod ſuperioribus collectum eſſet:
ſputatione rationibus uallata ſtabilitaq; in vſum ueniret. Cogitanti aut
quos huius mei laboris defenſores pararem: & eos quàm poſſe doctiſſim
tentiſſimoſq;: ſoli occurriſtis, viri literatiſſimi, digni, quorum felicibus
prima ingenii noſtri fœtura in lucem prodire intrepidè debeat. Ad hæc
dicandam qualencunque noſtram opellam optimum eſſe duxi, ut officio
et perſpicuis beneuolentiæ ſignis, egregia illa ueſtra erga me uoluntas,
amor ardentiſſimus roboraretur. Quod (ita me deus amet) præſtare a
cto haud poteram, quàm re, qua uos munerari, potiſſimum, expetere ex
tum haberem. Vobis itaque literarum ſitientiſſimis, aliquid de meorum
rum officina depromo: quod ſi aptum ac iucundum eſſe contigerit, prop
alia, è multis quæ habeo, in lucem emittam. Valete igitur, & candide
vigilias in nominatiſſimum Auerrhoem interpretamini. Lugduni ex
ueſtri Symphoriani Campegii libertatis medicæ aſſertoris,
M D XXXVII. Idibus Ianuarii.

AVERRHOI CORDVBENSIS COLLECTANEORVM DE RE MEDICA SECTIONES TRES,

A Ioanne Bruyerino Campegio latinitate donatæ.

DE SANITATE, SECTIO PRIMA.

De ſanitatis definitione, temperamentis, atq; partium vniuerſarum corporis ſtructura. *Cap. I.*

A SANITAS eſt commoda partium corporis humani af- Sectio hæc
fectio, conſtitutioq;, cuius ope functiones ſecundum naturã Secũdo Col
edimus, & patimur idipſum, quod natura pati comparatum liget libro
eſt. Hęc autem definitio eſt ex his quę per ſe note ſunt. reſpondet.
Cum itaq; partium, quantum ſenſu deprehenditur, duplex
ſit compoſitio: ſimilarium videlicet, ac diſsimilarium: pri-
mum in vnaquaq; harũ quid ipſa ſit, conſyderandum: Dein
de in differentias ſecabimus: Poſtremo actiones atq; paſ-
ſiones ſingulis attributas perdiſcere oportet: quod cum effe-
cerimus, quid ſit ſanitas vere, atque abſolute tenebimus.
Sumpto igitur ab incompoſitis ſimilaribuſue partibus initio, aſſerimus, metho-
dum, qua exploramus id, quo cum actiones, paſsioneſq; ſuas hę perficiunt, cer-
tiſsima nobis, ac firmiſsima medicinę fundamenta adferre poſſe. Eſt nanq; na-
turalis philoſophię interpretibus docte abundeq; dictum, Similaria, quatenus
ſimilaria, ex quatuor elementis conſtare: terram dico, aquam, aerem, & ignem.
Quinetiam libro de generatione & corruptione oſtenſum eſt, generationem a
moderantia mixturę ac temperamenti proficiſci: commiſtionem vero tempera-
B turamq; modo elixationis confici: & hanc ipſam a calore tantum, libro meteo-
rologicorum quarto explicatum. Ad hęc differentiarum varietatem, quę ſimi-
laribus adeſt, a quatuor qualitatum, calidę videlicet, ac frigidę, humentis, ac ſic-
cę differentia modo, menſuraue haudquaquam contingere: quandoquidem ipſa-
rum alia eſt temperatura. Pręterea eodem commentario proditum eſt, ſimila-
rium formas eaſdem eſſe cum temperamenti formis, quas conſequuntur acciden-
tia, quę in ſingulis harum differentijs ſpectantur. Hęc quidem, vtpote maxime
neceſſaria, & ab indicationibus naturalis philoſophię doctis, atq; ordine opti-
mo diſpoſitis orta, pręceſsiſſe oportuit: qua in re medicorum non pauci grau-
ter aberrant, qui de hac ſcientia ſcribere quippiam aggreſsi, ſermones abſur-
dos, nulloq; ordine digeſtos reliquerunt: cuiuſmodi eſt videlicet, ꝙ vniuerſa-
lia particularibus aſsignant entibus: quo ſit vt lõgiſsime abſint ab his, q̃ ꝓbare,

& explanare nituntur, demonstrationibus. In quorum album Galenus quo
referendus erit, qui in commentarijs de temperamentis indicationum metho
aliam ab ea, quam in libris de elementis vsurparit: quare vel apud illum,
dialectica a limine tantum salutauerit, huius dicta minimi erunt ponderis. Ve
vnde nostra defluxit oratio reuertamur, atq; eo ordine, quo cœptum est, pro
hamur. Si igitur quę nuper a nobis afferta sunt probe intellexeris: hoc est,
cuius ope similaria & agere & pati quod secundum naturam debent, dicun
Tēperaturę forma vndę. nihil aliud te assequutum putes, quam temperaturæ formam, quę a quatuor e
mentorum moderata mensura, atque commixtione procedit. Porro mistila
mixto bifariam temperata consyderamus: Primo, vbi mensurę partes adiu
vocaturq; illa mistio ęqualis, collatione extremorum, inter quę media est: Se
do ac postremo, quando mensurę impares. Atque huiusmodi inęqualitas
varia est, secundum quam specierum quoq; temperamenta varia effici
Exempli gratia: Equi trmperatura, longe alia est ab ea quę homini com
quippe elementorum moles in ipso aliter se habet, quam in homine. Forma
tur illa temperaturę, quæ vnicuiq; speciei propria est, in ipsa eademq; spe
propria est, in ipsa eademq; specie: tum æqualitate, tum intemperantia, me
secundum multitudinem, atq; paucitatem reperitur: habetq; latitudinem,
maius minusq; inter extrema admittat. Hęc vero temperies atq; æqualitas
non deperit, nisi si forma earum (vt ita dixerim) specifica intereat. Necess
itaq; vnum, idemq; temperamentum speciei par atq; impar producit:
vna, duabusue quatuor qualitatum, quarum mutua coniugatio fieri possit fa
uarum, s. ac passiuarum, quęq; sibi inuicem non repugnent, cuiusmodi calida
similariū partiū nouē esse tēperamēta. humida ac sicca, calida & sicca, frigida & humida. Quamobrem similari
partium nouem esse temperamenta necessario fatebimur, videlicet calidum
midum, frigidum, & siccum: atq; ex his mutuę coniugationes quatuor, & tem
ratum. Quęret vero quispiam, Vtrum istę omnes temperaturę ita extreme
mine exuperent, quemadmodum in elementis qualitatum modus ac mensu
Cui sane respondebimus, id minime posse contingere, nisi etiam subijciatur co
pus similare, in quo par elementorum commixtorum moles spectetur. Quod
neq; in quantitate partium ipsarum, grauitate s. ac leuitate fieri potest. Elemen
ta vero, quę in similaribus prępollent, sunt, aqua & terra: vnde concretionem
soliditatemq; nāciscuntur. Quin etiam eędem qualitates coctionem, conc
nemq; conficiunt. Quare corporum quę gignuntur, quoddam attributum est
tis exuperantię quę agit, & calida est, atq; patientis quę humida; quibus
commixtio, tum coctio perficitur. Cęterum libro meteorologicorum qu
quę nunc dicuntur, copiose explicata sunt: vbi quoque indicationum scopis
similibus, quinque tantum temperaturas constitui debere probauimus: ęq
vnam, impares vero quatuor. Ad hęc, haudquaquam spectari posse duo co
ra in caliditate paria, quorum altero siccius euadat. Qua in re hallucinatur
lenus, de calore pueri, ac iuuenis differens: sicuti a nobis alias diligentis
ostensum est. Summatim vero te memoria tenere maxime velim, duarum a
uarum qualitatum mensuras a duabus passiuis desumi: quippe formę pro
materias subditas ac subiectas continent. Sed de his forte plus iusto: cauen
etenim nobis summopere, ne a publica medicorum schola abeamus: qua
error qui inde emergeret in medicina exiguus foret, quemadmodum & is,
de natura temperata nuper dictus. Porro Galeni de cute volę manus senten
veram esse ingenue fatemur: pręterea id, cuius auxilio & agunt & patiuntur
milares partes, erit necessario vnum nuper scriptorum temperamentorum
re te nosse oportet, & exploratam habere eam temperaturam, quæ secund
naturam est horum omnium temperamentorum particulę cuiuslibet: quę qu
actioni passioniue partis collata, temperata indicabitur: & est quę specifica (
quis dixerit) speciei temperatura vocitatur, quamq; ab arte medica tueri
rariq; conuenit. Cęterum postquam incompositarum similiumue partium
peraturas accuratius tradiderimus, ad compositas ex ipsis dissimilares,
mentariasq; appellatas veniemus. Quarum quoddam est temperamentum q

tenus sunt

A tenus sunt officiales: quoddam vero quatenus ex similaribus constitutę. Quin-etiã his expositis de natura temperata, ac structura moderata totius corporis differemus: quam sane quidem minime assignaremus, nisi si in instrumentarijs inueniretur: ex quibus & similaribus compositũ cõflatur. Porro ignorare haudquaquam debes partium alias ex elementis primaria structura constare: alias aũt compositas statui ex prima illa constitutione: cuiusmodi sunt simplices similaresq; particulæ, quæ ab ipso gignuntur sanguine: hic vero ab alimentis, potionibusq;. Atqui semen genitale membrorum nullam esse partem vel simplicem, aliquidve aliud partis philosophiæ naturalis commentarij satis superq; te docuerunt: & nos, vbi de partium vsu tractabimus, copiose, ac diligenter super hoc scribemus. Præterea neque flaua bilis, neque atra, neque etiam pituita elementa statuuntur partium similarium, eo ipso modo quo sanguis: quod ideo contingit, quoniam ea quæ gignuntur, haudquaquã dicuntur perfecta, absolutaue, nisi si mutua ipsorum sit mixtura: tunc nanque exoritur corpus vnum: quod videre est in oxymelite, temperato videlicet aqua, melle, acetoq;, quæ singula per se actu spectabantur. Ad hæc in vtero neutram bilem flauam atramue actu commisceri sanguini cernimus. atqui in hominis corpore ad vsus nonnullos nihilominus considerantur, qui mox nobis ostendetur. Pituita quidem hinc longe
B abest: quandoquidem ex ea partes minime constituuntur conficiunturue priusquam in sanguinem transeat, ac commutetur. Vtraque vero bilis lõgissime hinc remota: quippe nullius materiæ locum obtinet in particulis, quoniam in sanguinem verti ac mutari nusquam possunt: verum ipsas potestate in eo esse haud dubium est: dum nanque putrescit in vtranque commutatur. Hæc autem consequẽtia quibusdam erroris ansam præbuit, qui elementa in eo quod ex ipsis conflatur, constatq;, potestate inesse perspiciebant. Etenim protinus id verum nõ erit, si quippiam aliqua in re potestate spectetur, eius quoque fore elementum. Sanguis quidem in aliud per accidens materia est mutationi obnoxia: verum nõ eo ipso pacto, quo alimentum ipsis esse dicitur: sed eo, quo vita materia interitus mortisq; nominatur. Quamobrem fecem atque spumam vini, elemẽta huius nemo dixerit: quippe non nisi ab his purgatum plane ac defecatum, perfectũ, absolutumq; appellabitur: quod dum coquitur, ac conficitur, excrementa ista producit, atque secernit: eoque modo bilẽ vtranq; sanguini adesse asserimus. Nanq; eorum quæ fiunt, ac gignuntur, vnumquodq; excrementa continet, quæ dũ coquuntur, perficiunturq;, abijci secernique oporteat.

De partium similarium temperamentis. Cap. II.

C HIs itaque expositis, ad nobis propositum ordinem recurremus: atque singularum particularum similarium temperamenta docebimus: quibus earum functiones, affectionesq;, & passiones nobis clare innotescent. Ossium itaque essentia frigidam ac siccam ipsorum temperaturam indicat: quod & de pilis, cartilagine, tendonibus, neruis, syndesmis, id est ligamentis, venis, membranisque censendum est: vtpote a calore cocta, atque a frigore concreta: atque eadẽ a caliditate emolliuntur, dissipanturque. Harum vero altera qualitas in vno magis q̃ altero præpollet: pilus quidem omnium siccissimus, ab illo ossa, deinde cartilago, postquam ligamenta, a quibus membranæ, exinde venæ, post has arteriæ, postremo nerui, atque musculi. Frigiditatis quoque victoriam pili primum indicant, frigidissimi nanque omnium: ab illis ossa, deinde cartilago, post hanc syndesmi, exinde membranæ, a quibus musculi, postremo vasa, venæ s. & arteriæ. Cæterum frigida siccaque sic nominantur, non q; penitus caloris sint expertia, verum quoniam a frigore perficiuntur, in ipsisq; exuperet. Quo itidem modo sicca vocitantur, non q; omnimoda vacent humiditate, (absurdum id. n. foret: quippe concoctio, mistioq; in ipso humido cõsistunt) at qm̃ siccitas ipsa p̃ficit, vincitq; in ipsis. Calor vero, qui his adest, per accidentis differentias collocatur. Partes item, quæ humiditate caloreq; sunt prę ditæ, caro, sanguis, ac spiritus: quorum calidissimum spiritum asserimus: deinde

sanguinem:postremo carnem ipsam,qua ratione humida quoque nominabitur. Nempe spiritus est generis aerei atque essentiæ:aerem autem aqua humid... in commentarijs de philosophia naturali conscripsimus. Quinetiã frigidarũ h... midarumque partium adeps primas obtinet: postquam cerebri medulla. Hic... cus ociũ abundantissimum postularet, vt de ijs copiosissime accuratissime... traderemus:verum alias nobis affatim proditũ est. Preterea id te latere nõ op... tet,quod nuper dicebamus:gradus videlicet functionũ factiuarũ in vno eo... tẽperamento necessario spectari secundũ actionum patientium collationem q... omnia a philosophis,qui naturæ sunt interpretes,perdiscenda sunt.

De instrumentariarum, dissimilarumue partium temperamento. **Cap. III.**

IAm vero ad dissimilarium temperationes tempestiue veniemus: & in p... mis de corde sequetur tractatio. Id viscus ex membranis, ligamentis, ne... uisq; compositũ est,calidũq;, tum ob multi spiritus copiã in eo contentam, tum ob sanguinem,tum ẽt ob eius carnosas parteis:estq; in animantis co... re instar foci luculenti,ac camini. An vero siccũ (vt censent medici) an hum... an tẽperatũ,diligenter examinãdum vobis relinquo:at mea sententia ad hu... ditatem inclinare,ob spiritum,qui in ipso habetur,dicere non erit alienũ. le... vtpote summe carnosum,ac sanguineum,& ob arterias, quæ non paucæ a... sum pertingũt,caliditate,humiditateq; præditum. Cerebrũ omnino frigore p... let,quia partiũ eius maior moles ac portio ex essentia medullosa ac nervo... stat. Medulla vero eius haudquaquã eiusdẽ generis est cũ ea,quæ in ossi... tinetur:quippe nihil ĩ eo quod sit pingue,seuosum,oleosumue cernitur: sed ... mune esse aquę terręq; constat ex eo,qđ ei accidit. Cum. n. coquitur,indur... atq; siccescit,vt humore depopulato,exactoq; a calore,terrena portio rel... tur. At quę de hoc viscere docuimus,eadẽ nos de spinę dorsi medulla dixi... tato:sunt etenim eiusdẽ & generis,& naturę. Porro lienis,ac renum temp... ra calore humoreq; constat:ea tamen lege, vt renes splene vno absce... inferiores,propter sanguinis huius visceris crassitudinem:quo etiam ordine ... ab iocinore superatur.

De natura temperata. **Cap. IIII.**

PRoximũ est,vt de natura tẽperata aliqd disseramus: quã quidẽ ex ij... de similariũ,dissimilariũq; temperatione scripta reliquimus, quis fa... possit coniectare. Nẽpe si par supradictarũ proportio tẽperaturarũ n... mine spectetur,hũc plane tẽperatum esse cẽsebimus:atq; deprehẽde... in ipso notas,quę de tẽperata natura a Galeno literis traditę sunt. Verũ hã... sam tẽperaturę moderantiã dici debere patet, collatione partiũ totius corp... qñquidẽ fieri nequit, similaribus particulis ab ea,quę scđm naturã est med... tate,ac tẽperatione,abeuntibus, vna vel pluribus qualitatibus,quin pro ... mutatio,corruptioue accidat. Atqui recessus hic varias caussas obtinebit... dũ nanq; a regione,interdũ ab agente,alias a materia,alias ab ætatũ cõm... ne:Quippe pueri calore,humiditateq; sunt prediti:iuuenes calidi,sicciq;: se... vero ętas frigida,ac sicca:cuius rei nobis manifestissimũ atq; locupletiss... stimoniũ præbent horum omnium functiones:tum ẽt, ꝙ alij quidẽ recẽtius... sunt,alij vero longius ab ortu absunt,& iã ętate processerunt: preterea ex... tia,studiaq;,victus ratio,& quędã alia externa tẽperamẽtũ immutant. Atq... vniuersa instrumẽtarijs partibus vsuuenire posse eadem ratione nemo ... cias:quinetiã totius corporis cõpositioni,ac structurę. Iam vero octo e... medicos temperierum recessus docuimus:nouemq; differẽtias,quibus partes... ipsum totũ corpus functiones suas peragunt,atq; id quod secundum natur... tet patiuntur:vnam videlicet temperatæ,quæ & naturalis appellatur: octo ...

A ro intemperatarum. Res etenim, in qua calida ac sicca dicetur: idē quoq; de cęteris sentiendum. Qua ratione intelligendum tibi erit nouē temperaturæ sanitatis differentias, quarū temperata vniuersis corporū partibus tū similaribus, tū dissimilaribus cōis est. Hoc tamen interest, ꝙ in illis primo, & (vt sic dixerim) essentialiter: in his vero secundario, atque per accidens. Cum itaque medici intēperantias qualitatibus atq; patientibus acceptas referant, haud absurde totius corporis temperamentum iisdem assignabimus. Quare sequetur, vt quatuor in totum emergant intemperantiæ.

De compositarum, dissimilarumue partium salubritate. Cap. V.

Postquam igitur sanitatem particularum similarium, quæ ab earum moderata temperatura ipsis adest, quæque primaria, ꝓpria, ac in substantia cōsistit, satis superq; explicauimus: atq; item per accidens instrumentariarum, totiusq; structuræ corporis: proximum est, vt de ea, quæ est officialium (quatenus officiales sunt) essentialis dissseramus: eiusque omnes differentias percurramus. Dissimilares itaque vtpote cōpositas neque agere, neque pati in
B confesso est: nisi in qualitate, quantitate, (quatenus quantitas) positura, partium continua serie, terminorum contiguitate, (dum mutuo iunguntur) vnitate, separationeq; modum seruauerint. Erit igitur qualitas in figura concinna ac naturali in meatuum atque concauitatum symmetria: ne scilicet ampliores sint, angustioresue quam par sit. In superficie mediocriter tum læui, tum aspera. Quantitas vero, vbi adest ipsarum numerus naturalis, modus, atq; mensura. Coniunctio, quando pars parti apte coniungitur. Separatio, quando pars a parte secundum naturam abscedit. Cætera quidem nota sunt. At vnitio similari q̄ dissimilari commodior. Porro magnitudo ac paruitas mensuræ sunt vocabula, quantitati continuæ attributa, multū atq; paucum discretę. Mensura autem aptius similibus, q̄ dissimilibus partibus assignabitur: quippe hęc modū naturalem minime obtinebunt, nisi si prius similares, e quibus cōponuntur, ac constituuntur, moderatam quoque mensuram sortitę sint. Ad hæc positura tantum dicetur partis, viscerisue in corpore locus: quemadmodum ventriculi, iocinoris, cordis, lienis quoque positum nominamus. Consensum vero instrumentariarum intelligamus oportet eum, qui a natura prima statim corporis strue communis donatus mēbris omnibus: cuiusmodi est consensus ille principium partium, quę profecto functiones suas haudquaquam perficerent, si is abesset; vnde priuatim viscus cum visce
C re consentire spectamus, atque id manifestissime in cerebri cum ventriculo consensu, potissimum in appetentia. Alium insuper consentiendi genus, cum a particulis vnius eiusdemq; membri officialis fit consensus, cum eo, quod est in ipso maioris, pręstantiorisq; dignitatis. Huiusmodi aūt videmus particularum omnium oculi cū crystalloide. Cęterum hęc breuiter perstringo, vtpote quę a dissectoriç artis magistris facile discere possis, quorū multi de ea cōmentarios conscripserunt, ad quos, si non graueris, abeundum erit. Quod si in libris Galeni, aliorumq; eius sectatorum versatus fueris, atq; ad manus tuas hi nostri comentarij venerint, eosq; perlegeris, ingenue fateberis, nos super sectione differentiarum sanitatis verius, exactiusque disseruisse, quam fecerit ille, quem nosti, mihi non nominandus. At id iudicium recte ferre haudquaquam poteris, nisi si naturalem philosophiam studiosissime attigeris: te nanque hic philosophum, q̄ medicum magis postulo.

Quædam adhuc superioribus adiicienda. Cap. VI.

Verū vt cūcta a nobis absolutius explicētur, quędam hic adhuc adscribemus: Temperamēta scilicet salubria partibus attributa similaribus nos iuenisse: alia qdē scdm se in tēperationis extremo: alia vero ab ea

recedentia: qui tamen recessus læsionem sensibilem neque in actionibus, neque
affectionibus passionibusue operatur: quod etiam instrumẽtarijs vsu uenit:
qualitatem, quantitatem, posituram, ac consensum temperata dicere par est.
sane constitutio ea erit, quam Galenus libello de bono habitu nos docuit:
tu quoque, si voles, ipsam perdiscito. Sunt igitur officialium partium salubr
octo differentiæ: quarum quatuor temperatæ, atque item intemperatæ qua
Atqui nonnulli genus differentiarum quintum arbitrantur, commune tum si
laribus, tum dissimilaribus: aiuntque esse formã coniunctionis nostræ: quæ
dem dupliciter intelligitur: vno modo nodosa, altero vera: atque illa comp
tis, atque officialibus magis propria. Hæc autem similibus partibus, quæ in h
tum salubritatis earum referenda est. Iam vero vtrarunque partium salubr
tis differentiæ tum communes, tum propriæ nobis dictæ sunt, & quo modo
omnibus communicent: quæ huic nostro negocio summe erant necessaria. Si
larium temperamentum moderatum aliud est ab eo, quod inest officialibus
lud quidem proprium & essentiale: hoc secundarium, atque per accidens. Qu
sectionem qui ante nos, nostraque scripserunt ætate medici, ingenij subt
parum valentes, prætermisere. Hactenus de his.

De actionibus, affectionibusque siue passionibus. Cap. VII.

NVnc ad singularũ partiũ actiones, affectionesue deueniendũ: qui
dem cognitionis scopus instar finalium caussarum collocãdus est.
vero nuper expositus est instar causarum tum formaliũ, tum ma
lium nobis considerabitur. Verum enimuero priusquam lõgius p
diamur, vnum naturale principium statuemus, videlicet quodlibet corp
materia formaque conflari, ac constare: at materiam formæ quoque gra
stere: vnde colligendũ, ipsum ens naturale propter actiones suas propt
esse. Quare Arist. pulchre ac docte sentit, naturam frustra, incassum, ac
re nihil esse molitam: quod in his quæ ab arte prodeunt, conspicitur: q
gna nauis, formæ, ac figuræ nauis gratia adinuenta sunt: & sic e duobus
stat, propter nauis actionem, quæ erit nauigatio. Hinc etiam in hominis
re esse quippiã oportet, quod sit loco tum formæ, tum materiæ: atque e
mo actionẽ affectionemque, quę ambę absolutionẽ partium indicant. Q
dum itaq;, quid sit vice formę: quid demũ vice materiæ: inde ad actiones
ctionesq; transibimus. Simplices quidẽ ac similares partes in composito
ma ex parte locũ materiæ habere spectantur: ossa nanq;, ac syndesmi, hoc
gamenta, tendones, nerui caro ipsa, cutis denique formæ manus gratia co
indicantur: quæ sane forma ad agendũ, afficiendumq;, siue patiendum er
nea. Nempe manus fungi suis muneribus constrictionis, intensionisue non p
set, atque expansionis, siue relaxationis, & alijs huiusmodi, nisi si compo
ret. præterea & si compositorum caussa incompositæ, similaresue partes a
tantum: habet nihilominus harum quælibet functionem ac munus pecul
quod manifestius in ipsa structura, ac cõpositura euadit, emergitque: idq; i
nibus videre est, quæ ab ossibus robur attollendi onera obtinent, atq; a
neruis, & similibus sese expandendi, explicandiq; modum. Post quæ discu
dum inuestigandũq;, an sit quippiam cuius gratia compositum sit, cum q
nique munera functionesq; suas obeat. Hinc vero exordiemur: Partes na
quidẽ & agunt, & afficiũtur in totũ, ab ipsis calore inato: qui alius est ab eo
a temperamẽto adipiscũtur: id quod indicationũ methodo docuimus. Experi
to quippe anatomices, (id est, artis dissecandi corpora) cõpertũ, exploratu
in corde quoddã corpusculũ contineri vaporosum, exquisiteq; calidũ, qd a
so per arteriarũ canales in vniuersum deriuatur animãtis corpus, atq; trãs
tur. idẽ quoq; de cerebro cẽsendũ. Quę vniuersa cũ ita cadãt, j. neq; agere, n
affici partes, pręter q̃ a calore interno: sequitur quoq; functiones suas a for

A absolui, perficiq;, & ab eo ipso qđ a caliditate innata sortiuntur. Atqui ipsarum forma constituitur ex vtriusq; caloris (natiui .s. ac eius, qui a tẽperatura acquiritur) mixtura, qua agunt, afficiũturq;: vnde perspicuo liquet cordis in animantis corpore excellẽtia, atq; principatus, quo cæteræ partes oẽs indigẽt, ipsum vero nullius adminiculo eget. Porro de cerebri dignitate, atq; præstantia idẽ quoque sentiendũ, in partibus videlicet, ac visceribus, quibus pręesse fertur. Incõposita itaq; ꝓpter cõposita: hæc vero ob calorẽ a corde deriuatũ, qui æquidẽ his formę loco adest: qua ratiocinatione patebit, singulorũ mẽbrorũ functiones affectionesq; inde proficisci. Verum enimuero an solus hic calor ista efficiat: an sit aliud quippiã, quod sit huic caliditati vice formæ: medici consideratione trãscẽdit. Iam vero alias esse facultates, præter eas formas, quę a tẽperatura proueniũt asserimus: quas animas vocitãt: de quibus ante actiones, affectionesque, paucis agemus, harũq; quot sint differẽtiæ explicabimus: mox ad ea quibus vnaquęq; pars attribuitur, addiciturque, reuertemur: quod sane fiet cognitis potentijs quæ functiones peragunt. Illud vero te in primis latere non velim, functionũ genera, quatenus ad nos pertinet, notiora esse earũ facultatibus: naturæ aũt potentias notiores. Cũ itaq; philosophi, atq; medici functiones speculantur, trestm̃ potestates homini adesse affirmãt: naturalẽ, vitalẽ, animalẽ. Naturalis quidem est, qua alimur, incrementũ sumimus, atq; gignimur. Vitalis pulsum efficit, ac in corde

B sedẽ habet: cuius quoq; respirando aperire, ac dilatare est: expirãdo occludere, ac cõstringere. Cuius quoq; comes est vis illa impulsoria motrisq;, qua cum quid expetimus, ad id apprehendendũ impellimur, mouemurq;, aut auertimur vt id declinemus, ac fugiamus: hancq; oẽs in corde sitã testantur. Porro animalis in quinq; est distincta modos, ac differentias sensiles: videndi, olfaciẽdi, gustãdi, audiẽdi, atq; tãgendi: quibus ẽt accedit motio secus locũ (delationẽ, lationẽue vocant). Ad hęc in phantasticã, quam imaginatricem appellamus, cogitatricẽ, æstimatricẽ, recordatricẽ, conseruatricẽq; dissecatur. Quã quidẽ sectionẽ medici in diuidendis animę facultatibus vsurparunt: quæ & si parũ apta sit, tibi nihilo minus in hac arte parũ erit incommoda. Quamobrẽ aptior oĩno illa erit, quę secundũ motionẽ naturalẽ efficitur partitio: qñquidem in confesso est, istas functiones non tm̃ attribui qualitatibus quatuor, verũ etiã facultatibus, quas animas appellitant: Super quibus dũ fusius, accuratiusq; disserunt, atq; disputant, alias stirpibus adscribũt, nutricationem .s. incrementum, ac generationem retro nobis dictas: quarum augendi functionẽ altricis finem recte quis dixerit: gignendi vero quasi auctricis potentiæ absolutionẽ, atq; perfectionem. Præterea animarũ nomen habuerunt, tum quia organicæ, tũ quia ex facultatum naturalium minime sint. Esto vero ꝙ quis inter naturales referat largiori (vt dicitur) loquẽdi modo:

C is handquaquã aberrabit, potissimũ si anima a relatione vel functione intelligat. ꝙ si ab essentia tm̃ potestatem propriã ipsam censet, is absurde labitur: qđ nobis testatissimũ reliquit Galenus noster, in quodã suorum commentariorum, vbi illã magneti cõparat. Cæterũ vis, a qua pulsus efficiuntur, altrix quoq; est, diuidẽs ac princeps: vtpote quæ vna cũ corde calorem mẽbris impartiatur, atq; præcipuæ, primæq; altrici potẽtię famuletur, pariterq; cũ ea seruetur. Quare absurdũ foret, hanc ab alijs diuersam, seorsumq; collocare. Ergo ad nutricationem referenda, quẽadmodũ cæteræ quinque facultates, attractrix, retentrix, alteratrix, expultrix, & quę discernẽs nominatur: quanq̃ ea ipsa maioris in vita sit momenti, ac ponderis prędictis, ob calorẽ, qui multus ab ipsã emanat: qua ratione medici impulsi, nomẽ vitalis huic dedere: etsi sub altricis genere cõprehendatur. Quidam insuper plantas, stirpesue ab huius potestatis functione vegetales appellitant. Verum enimuero medicorũ partitio, quæ potentiã animalẽ dictam, in quinque modos differentiasq; secat, sentiendi, mouendi, imaginandi, reminiscẽdi (recordandiue) conseruãdi, ac deniq; rationis ipsius, vsquequaq; vera est, vno excepto, & prętermisso, ꝙ .s. nihil interest, an vim mouẽdi secus locũ, (lationẽ vocãt) an vim mouẽdi a volũtatis imperio atq; impetu nominaueris: vbi in cõsimilibus cũ ea conuenit imaginatio: id qđ in commẽtario de anima exposuimus. Qui aũt vim motus voluntarij, illi quæ a vita nomen retinet, potentiæ

assignant, atque illam, quę motrix secus locũ dicitur, alterius speciei esse cæter., perperã facere mihi videntur. Sunt etenim hæ tãtum facultates, altrix auctr. sensitrix, genitrix, imaginatrix, appetitrix, ratiocinatrix, auctrix: & quæ æsti matrix, cogitatrix, conseruatrix, atque recordatrix. Est autem (quemadmodũ retro iam dictum est) super imaginationem constituta rationalis vis, vtpote quæ vniuersalia complectendo perficiatur: quod ab Arist. primo ausculta tionis na ralis, & posteriorum primo discere potes: cuius nihilo minus contrarium in ca ce primi commentarij auscultationum scribit. quæ dubia si quis diluere ac sc re concupiscit, ab eo ipso Aristo. petat. Cum itaque vniuersalia, quæ vt appre henduntur rationali, particularia habeant, in homiue sit oportet facultas, qua plectatur essentiam horum particularium sub vniuersalibus contentorum ... alia vis, quæ eorum recordetur. Quare cum potentia ista vniuersalium comple ctrix, ea ipsa tantum imaginatis habitudinibus apprehendat, sequentur den. tres aliæ potestates, æstimatrix. s. quæ essentiam particulariũ comprehendit, cordatrix, quæ æstimatorum est impressio tertia, ac postrema imaginatr... æstimatricis impressiones suscipit, atque amplectitur: atque hæ sunt tanq... tutis rationalis ancillæ: quippe haud secus, ac serui dominis herisue suis ... ri sunt, parantq; ac curant quod facto opus est, ita & cæterę potentię rationali famulantur. Patere item arbitror vim imaginatricem rationali adducere ... minime sint comprehensa. Quinetiam duas apprehendi differentias, æsti... cem scilicet, ac conseruatricem rationalis comprehensioni attribui. Quare ... a rationali abscedunt vniuersalia, atque recordatrix vniuersalium reminisc... æstimatrix vero iudicat, ac dignoscit, tunc imaginatrix essentiam illam par... larem a recordatrice simul & æstimatrice cognitam exploratãque habebit ... habitudine ab imaginatione accepta consequutaq;, vis rationalis, quo prius ... rebat, id adipiscitur. Inde fit, vt tres a nobis retro scriptæ potẽtię illi, quæ ra tione nomen obtinet, famulẽtur, ac ministrent. Eatenus aũt medicinæ profe... vtilia, ac necessaria, quæ de his disseruimus, non ignores: quatenus liberalis ... perfectius doceri velit: eruntq; a naturę interpretibus quærenda. Verum enim uero quod in hoc negocio ex vsu medicinæ studiosi candidatique vsuenit, id præcipuũ erit tẽperamentũ, quod singulis facultatibus inest, tribuiturq; compertum habere, atq; si præsens sit, tueri: si deperditũ, instaurare, ac restituere. Sati nanq; superq; satis frugis referet ex hac disciplina, si a formę tẽperationis no titia, & explorotione formã quoque spiritalem intellectiuãq; consequatur ... admodum si materia cognita, quatuor succorum corporis, partiumque vniuers... rum cognitionem assequatur.

De usu partium incompositarum, quæ similes, ac similares appellantur. Cap. VIII.

SEquitur vt manifestũ faciamus, parteis omneis animãtis esse ob prædi... facultates cõstitutas, atq; potẽtias ob suas functiones: nullamq; in her partẽ, quæ non sit actionis cuiusdã, atq; affectionis gratia: quas vbi ex... ratas vna cũ tẽperamẽto singulariũ habuerimus, salubritatẽ quoq; cu... bet partis per caussas, quę a fine appellãtur, percognitam tenebimus. Iam ... caussas, quę tũ a materia, tũ a forma nominãtur, nobis innotuit. Atqui effic... huc adferre (vtpote iã separatas) minime oportet, nisi si quippiam, qd effic... caussę locũ obtineret, in modo cõseruãdi maneret. Principio igitur facto ... similariũ, dicemus, rem quæ propter aliã necessaria est, id bifariã esse: Pri... sit essentia prima essentiæ postremæ necessaria: sicuti substantia simplici... similariũ ob instrumentalium substantiam fuit necessaria: Secũdo nõ quidẽ ... cessitate: verum qm̃ duo vno sunt prę stãtiora, idq; nobilitatẽ indicat: vt d... lo dicendum, qui sane quidẽ homini datus est ob visionẽ ei necessariã: binos ... ro natura creauit, præstititq; illi, qm̃ commodiores vtilioresq;. Nos vero ... cos vsus prætermittemus, qui parũ huic nostro negocio sunt idonei, Similaria

A itaque partiũ quædã sunt vt ossa, cartilago, vngues: quædam vt nerui, musculi, ligamenta, membranę, tendines, cerebrũ, huiusq; ossa, spinæ medulla, caro, adeps, cutis, pili, succi quatuor, atque spiritus. Atqui ossiũ vsus præcipuus ad roborandum, stabiliendumq;: nempe tanquam fundamenta quędã ad vniuersam corporis substantiam sustentandam subijciuntur. Ad hæc ad munimentũ, tutelamq;, cuiusmodi capitis atque thoracis ossa. Horũ vero multitudo ad motus varios particularesq;: manus quippe per se moueri non posset, nisi si ab ossibus brachij seiuncta foret. Alius insuper occurrit vsus, qui est, vt facilius exhalationum, vaporũq; copia discutiatur, dissipetur, ac transpiret. Hmõi autem sunt suturæ quæ in caluaria conspiciuntur. Quin etiã alij adijci possunt, vt est ille: ne, vbi os vnũ læderetur afficereturue, ita facilis esset ad alterum læsionis, affectusq; transitus: quoniam alterum ab altero seiunctũ. Multa quoque esse oportuit tum ob figuræ ipsorũ euariationẽ, tum ob qualitatẽ, cuius gratia fabricata, tum deniq; ob magnitudinẽ, ac paruitatem: quę variatio in ossibus digitorũ, cruris, ac coxæ spectatur. Verũ figurę, formęq; diuersi modi adsunt, qm̃ quæ valida, grãdia, grauiaq; esse oportuit: dura quoq;, solida, ac minime concaua constituta sunt: quæ autẽ lenia, dura quidẽ, sed caua. Porro quę carni adhærere iungiq; natura voluit, teneriuscula, ac mollia fabricata sunt, cuiusmodi cartilagines, & quæ eiusdem sunt generis: ista vero vel mediocriter eruditus te docere põt. Genus quidẽ vnguiũ

B factũ est duarũ vtilitatũ gratia: primæ ac cõis, ad summitatis digitorum munimentũ, ac conseruationẽ: quo pacto hastæ summitati ferrũ quoq; affigitur: postremę vt eius loci carnẽ firmarent, indeq; manus facilius, & melius apprehenderet: nihilq; illi effugeret, excideretq;. Functio vero apprehensoria vnguibus manuum magis, q̃ pedum propria. Primus vero vsus cæteris animantibus cõmunis quoque est. Nerui insuper non paucas nobis afferunt dubitationes: quippe Galenus constantissime asserit, neruorũ vtilitatem esse, virtutem sensus ac motus a principio in parteis omneis transmittere: Aristo. vero constitutos insitosq; ad calorem internũ temperandum sensumq; itidem præstandũ: quæ sententia proxima est illi, quæ de cerebro fertur. Galenus ad fulciendam suam opinionem, & firmandã, argumento vtitur, q̃ videlicet læso, aut in totũ ablato neruo, afficitur, & adimitur sensus, atque motus: verũ id haudquaquam a methodo demonstrationum procedere, satis patet ex his quæ in dialecticis discussimus. Vsus igitur neruorũ eiusdẽ generis cũ cerebri vtilitate, ab eoq; oẽs plane ortum habent: nec est quod in cerebro fixos (vt sentit Galenus) dicas. an vero motũ volũtariũ efficiãt, dignũ accurata consideratione. Syndesmorum, id est ligamentorũ, atq; tendonũ vsum nemo scit: motionis, quę ab imperio voluntatis prodit, gratia institutum. Membranę protegmine impositę, atq; vt tueantur, suspendantq; parteis quę su

C spẽdi aptę sunt, ac retineãt: quod ad syndesmos magis pertinere videtur. At quę ventrẽ integit, huiusmodi vtilitatem obtinet: nempe arcet, prohibetque, ne intestina prolabantur, locoq; dimoueantur: quo lapsu hernioſi efficiuntur homines. Venosum genus duplex est: primũ arteriarũ, quæ spiritum ac sanguinem a corde accipiunt, in omneisq; parteis expandunt, alias quidem sanguinẽ tantũ, alias spiritum ac sanguinẽ simul. Alterum vero venarũ quæ non feriunt, in quibus spiritus vix sensu deprehenditur, nisi si Galeni opinio diuersa nos sentire cogat, qui in iocinore spiritus naturalis sedem collocauit, quem ab altrice facultate cõfici testati sumus. Venarum autem riui permulti in omneis parteis corporis expanduntur (sicuti & arteriarum) vt sanguinem plane elaboratum concoctumq; ab hepate in totum corpus fundant. Meminisse hic te velim, Aristotelem sentire, partium omnium nutritionem ab vtriusque sanguine, venæ scilicet, atque arteriæ, mutuo simulque commixto, ac temperato perfici. Quinetiã iocinoris, atque venarum sanguinem, vice materiæ illi esse, qui per arterias a corde defertur: qui quidem loco formæ erit, vtpote alterum tum concoquens, tum perficiens, alimentumque actui proximum reddens. Atqui Galenus eum, qui per venas a iocinore discurrit, nutrimentum per se proximum arbitratur. Verũ Aristotelis ratiocinatio super his est huiusmodi: Sanguis (inquit) quatenus sanguis, partiũ haud dubie est alimentum: quicquid vero alit, partibus accedere

debet, assimilariq; atqui vterque sanguis, tum arteriarum, tum venarũ, per om
nia funditur, adestque omnibus, vt sit partium nutrimentum, ex eoque consi
stunt necessario. Cum vero in crudum & coctum secetur sanguis, ille quidem
vicem materiæ, hic vero formæ præstabit: vnde erit crudi coctiq; collatio
cum formę atq; materiæ: Hoc vero in libris de animalium historia Aristoteles
docte explicuit. Cæterum si quis dicta Galeni probe diligenterque perpen
inueniet eum sensisse, parteis corporis supernas a sanguine, qui in arterijs co
netur, nutrimentum suscipere: iubet nanque in hemicranico dolore, commu
morbo diuturno secari arterias. Summopere autem cuperem discere, cur non p
tarit alias quoque eodem ali sanguine. Medullarum duæ sunt differentiæ: v
cerebri, quæ sub caluaria includitur, haud dubie materia spiritus, vnde se
exoriuntur: Altera vero, quæ in ossibus habetur alimenti sanguinei, cum
ipsa distribuitur, concoctum excrementum, hancque non continent solida,
minime concaua. Aequiuocam itaque appellationem eius quæ in cereb
atque alterius quæ in ossibus contenta est, dicere oportet: illa etenim
tantum medulla nominatur: hæc autem omnino prope dixerim, vera est:
ossium concoctum verumque excremẽtum: itemque essentia temperata: v
spinæ dorsi medulla eiusdem generis est cum cerebro, habetque eosdem
cum ipso: At in quo mutuo discrepent, vbi de partibus dissimilaribus d
mus, discere poteris. Porro caro duabus continetur differentijs (vti retro
docuimus) quas ambas tactionis instrumenta scriptum reliquit Aristoteles,
modo rationeque se habentia, quo oculus ad visionem: cuius rei indicium, qu
simplex corpus sensum deprehendit simplicem: quo in officio neruus carnis
mulatur, vt temperet videlicet spiritum sensus qui a corde transmittitur: quas
tiones a nobis medicum necesse est accipere. Atqui sensionem atque motion
a cerebro neruis ortum essentiamque habere liquet Genus insuper carnis mu
losum a Galeno vocatum, inter officialia ascribitur: a quo mouendi prima
efficitur: quippe nullius adminiculo, nulloue intercedente, sed per se tantum
uetur: quandoquidem si aliunde motum haberet, aliud scrutaremur, quod ex
motionem haberet, moueretturque quo modo res in infinitum procederet
etenim mouet, nisi idem quoque moueatur. Hinc necessario rem quiescere
se est apud primum a mouente immobili agitatum. Verum ista in naturali phi
losophia amplius interpretati sumus. Idem quoque carnis genus musculo
motus secus locum (lationem vocant) Galeno instrumentũ scribitur: & nos
que alias differemus de eo. Iam vero corpus illud spongiosum, quod in ingu
bus axillisq; positum est, huius tantum gratia fabricatum, vt exacta prop
taq; a cæteris partibus excrementa exciperet: facileq; possumus nobis pers
dere, adeo corpulentum, & bene carnosum esse factum, vt impleret quod in me
dio vasorum, in diuersas parteis diductorum habetur: eiusdemque diductionis f
mamentum ac tutela foret. Quod quidem & simplex est, animantibusque om
nibus commune: haud secus ac cor vnum dissimilarium ac compositorum om
animantium generi commune datum. Nunc de succis quatuor quædam pert
ctanda sunt, in primisque de sanguine ipso, quẽ duplici præditũ vtilitate spec
mus: Vna, vt nutriat, quam functionem efficit is qui in iocinore ac venis, que
medici sentiunt) ab eo viscere originem habent: Altera, vt conuehat at
ferat vna spiritum caloremq;, & is in arterijs contentus est. Pituita sanguis
coctus est, vel (vt quis dixerit) sanguinea superfluitas, quę parum abest, quin
sanguis: qua absente abscedenteque, & secreta, sanguis absolutionem nanc
tur, quod de vtraque bile, tum flaua, tum atra, velim existimes. Necessario
pituita corporibus insita: fieri etenim nequit alimẽta alterari imutariue, atq;
coqui, quin & pituitosa excremẽta gignãtur: Ad hęc alij quoq; vsus pituitę
stigari pñt: humectat nãq; parteis, & nutritioni aptas efficit, viceq; alimẽti in
ga inedia pręstat. Flaua vero, atraq; bilis primo, ac per se in corpore cõtin
habẽturq;. Etenim cibaria cõcocta, quę a vẽtriculo ad iecur trahũtur, in sang
nem haudquaquam transirent, mutarenturue, nisi si ab eis illa duo excrem
secernerentur: quemadmodum vinum dulce non nisi duobus excrementis ab

A eatis, altero craſſo terroſoq;, altero tenui leui aereoq;, omnibus ſuis numeris partibuſq; abſolutum dici debet. Quamobrem natura amarę bili, atq; atræ inſtrumenta ac conceptacula inſtituit, pituitę vero denegauit: quandoquidem ex hac partes conſtitui ac nutriri voluit natura: ex alijs vero retro dictis ſuccis nequaquam: patet autem ꝙ natura hos ſuccos inſtrumenta facultatis altricis noluerit boni electione Nempe veſica bilis meatum habet geminum: at vt plurimũ vnicus is eſt in inteſtinum, hoc eſt exitum fundi ventriculi & ieiuni medium inſertus, quę inteſtina ſunt gracilia, ac ſublimia: vel ſi geminus meatus ſit in ecphyſim illam maior inſeritur, hoc eſt pylorõ: minor in fundo ventris paulo ſupra pyloron inuenitur, vbi eodem quo in inteſtinis fungitur munere: veſica etenim illa portionem bilis quandam per hunc meatum qui vnicus eſt, ad inteſtina effundit, vt illa excitentur irritenturq; ad excretionem, quaſiq; abſtergantur. Lienis quoq; meatus geminos habet, vnum quidem qui os ventriculi pertingit, quo exiguum atrę bilis in ipſum euomit, effundit ;, tum vt expurgetur, tum vt citetur appetentia: quæ profecto ab acidis excitari conſueuit: quorum alijs in commentarijs copioſius mentionem faciemus. Proximum eſt, vt de adipe pauca annotemus: cuius vtilitas prima, vt calorem moueat atque accerſat omento atque ſepto tranſuerſo: eſtq; excrementum, ſuperfluitaſue concocti ſanguinis, quo partes animantis nutritę ſunt. quare adipe moderate adepta, ſummam eximiamq; ex eo ſanitatem coniicimus: probe nãq;, atq; inculpate facultatem altricẽ ſuas peragere functiones teſtatur. Inde ſi corpori non accreſcat, animal hauduaquam exacte concoquere ſignificatur: in quo excrementum, quod neceſſario ꝓ bam concoctionem conſequitur, minime fiat: id vero eſt calidum, humidumq;: quod etiam ad implenda quę in animante vacua habentur natura cõſtituit. vbi vero immoderatius pingueſcunt adipe animantia, prauę, ac vitioſę affectionis conſtitutioniſq; nota eſt: multam quippe alimentorum materiam (ſanguinem dico) in adipem verti, ob quam refrigeretur corpus, animalq; mortem obeat. Ad hęc ſenſu prędita non eſt, parteiſq; ſenſus compotes inſenſiles efficit, ſi immodice augeatur. Pilorum capitis, ſuperciliorum, palpebrarumq; vſus ad munimentum tutelamq;: qui nanq; in capite naſcuntur, cerebrum a frigoris, caloriſq; noxa, & incommodo tutantur: qui ſuperciliorum, palpebrarumq; oculos ab externorum lapſu tutos faciunt: qui ſubaxillis, atque in pectine, alijſq; particulis exoriuntur, ex copia, exuperantiaq; materię originem trahunt. Galeni autem opinio, qua pilos a vapore quodam caliginoſo, fumido, atq; exuſto produci aſſerit, non oſcitanter eſt perpendenda: pilus nanque corpus eſt intendi aptum, ſiccum, cuius modi eſt alimenti ſicci ſuperfluitas, quando plus iuſto aduritur. manente in ipſo exigua pinguetudinis portiuncula. Quamobrem non erit vapor

C ille, cuius ſit appoſitio partis ad partem: quinimo corpus eſt valde continuum, & intendi aptum, atque in longitudinem auctum. Natura vero (vt ego quidem ſentio) hunc vaporem machinata eſt generationis pilorum gratia: atq; vt alienum materię ſuperabundanſq; excrementum ab internis ad externa euocaretur, expurgareturq; animantis corpus. Quod imitantur agricolę, qui vt fecundior, feraciorq; terra fiat, ſemina illi committunt, atq; iniiciunt, quę eliciant, attrahantq; quod in ea exuſtum terreumq; conſiſtit. At cutis omnium tegumentũ commune. Spiritus proxima ſunt facultatis inſtrumenta, quę animal regit atq; gubernat: cui quinque poteſtates ancillantur, attractrix, retentrix, alteratrix, expultrix, quibus diſcernentem adijcimus. Verum enimuero alia quoq; ineſt facultas, quę abſolute gubernatrix nominatur, toti corpori communis, de qua aliquando plenius diſputabimus. Nunc tantum id dixiſſe ſatis ſit, ab anima eſſe ac prodire, qua abeunte, animal quoque interire neceſſe eſt.

De diſsimilaribus nutritoriæ facultati addictis partibus. Cap. IX.

NVnc de partium officialium vſu paucis pertractabimus, quę facultati altrici famulantur, neceſſaria in totum, ac manifeſta explicantes: principiũ facientes a nutricatione, quę ad vitam eximium in primis vſum obtinet,

Quippe ad functionem huius abolitionem mors sequitur. Sunt vero, quantum
sensu vsurpare possumus, hę: Ventriculus, atq; os, & quędam oris particulę, gu-
la, intestina, iecur, venę, renes, lien, vtraque vesica, tum bilis, tum lotij. Cęterum
oris pręcipua vtilitas commanducatio est, in quod munus dentes instituti: ante-
riores quidem ad secandum: (incisorios vocant) maxillares, qui & molares, ex
translatione, ꝙ his cibi veluti molis cereales fruges tenuantur, & atteruntur,
at ꝙ in ore sit aliqua concoctio, patet, quamuis is, quem probe nosti, alio vtatur
nomine. Gula meatus, quo in vētriculum cibaria ingeruntur: cuius functio dua-
bus constat facultatibus, attractrice, ac propultrice: primo nanq; ab ore trahi-
mus cibos, deinde in ventriculum deuorantur, pelluntur q;: quibus actionibus
abolitis, animal simul, inedia, fameq; occumbere necesse est. Variari vero par-
tem, quę potentijs naturalibus famulatur, oportet: id quod ex arte secandi cor-
pora patebit. Constat igitur gula tunicis duabus, interna atque externa: quarum
prima, cui recte sunt fibrę, quo ab ore in se attrahat, instituta est: altera vero,
cui transuersę sunt fibrę, quo constringat ea quę continet ac protrudat, talis fa-
cta est. propellit autem cibos haud secus, q̄ manus coacta ac compressa, fluida
humidaq;. Sequitur ventriculus alimentorum per gulam ad se delatorū coctio-
nis instrumentum: ea nanq; in chylum mutat, atq; alterat, at non in sanguinē:
quod confirmant indicantq; nuper dictę potentię, quibus ad hanc functionem
vtitur. Concoctio vero manifestior est in tunica eius crassiore, ac carnosiore,
quę plurimi caloris copiā tum a venis, tū ab arterijs deriuatam continet. Postre-
mo viscera calidiora adiacentia ventri habes: iecur a dextris, lienem a sinistris.
Duas quoq; habet tunicas, quę pertinēt vsq; ad ipsum os: Vna quę interior est,
qualis est in ventre, talis persistens: Altera ad carnosiorē speciē in gula conuer-
sa, quarū fibrę contrariam inter se dispositionem obtinent. Quę interna est, in re-
ctum porrectas habet fibras, vt quę trahendi causa sit instituta: externa trāsuer-
sas, quo circulo contrahat. Hinc est ꝙ & attractoria, & expulsoria facultates
euidentissimę in hoc viscere sint. Nempe vbi alimenta ingesta sunt, arcte statim
vndiq; complectitur suis tunicis, quod vbi cibos ad perfectionem concoxit, vni-
uersę partes superne insurgunt ad inferna p̄mendo. Habet vero expultrix actio-
nes duas omnino contrarias: vnam quę peracta concoctione deorsum, alteram
quę sursum expellit. At vis illa, quę nobis discernens nominatur, non ita euidēs
est in ventre, nisi si ex cremore (chylum vocant) ali ipsum dixerimus, & ob id
cibum appettere, & tam arcte vndiq; constringere, pręmere atque amplecti,
quę equidem nostra est opinio. Quare si aliter sentiremus, hoc est, ex hac con-
uersione cibi in cremorem haud nutriri ventrem: cur igitur alimenta expeteret?
eaq; accepta tam valide constringeret? famesq; & esuritio cessarent, vbi ea in-
gessimus? alioqui neq; in appetentia, neq; in complexu illo discernentis poten-
tię functio obscura foret in eo. Quod si ita sit, vt pars parti famuletur, sui ipsius
non obliuiscatur, oportet: vnde tum alimentum, tum vtilitatem ob id ipsum ven-
ter suscipiet, atq; consequetur: in quo collegarū nostrorum non paucos dubita-
re audio: aiunt etenim, alimentum prius non posse esse cremoris illius conuersio-
nē, q̄ in sanguinem alteretur, immuteturq;. Atqui nondum cibi in ventre san-
guificationem adepti sunt. Dicemus itaq;, ex eo exiguum quiddam alimonię
trahere qualitate magis, quam quantitate ac copia insigne: mox nanq; deuora-
tis cibis remittitur, quiescitq; fames: haud secus quam vbi potionem ingessi-
mus, tollitur statim sitis. Atq; absurdum erit minime, existimare portiunculam
quandā tenuem humore pręditā aliquantulo, non sanguineā adesse, quę alimen-
tum pręstet: quod nobis indicant animantia quędam exanguia, quę nihilo mi-
nus nutriuntur. Cęterum concoctio in primis a caliditate humiditateq; fit: dein-
de ab arcto illo ventriculi complexu. Quamobrem animantia quibus ventres
crassiores, corpulentiores, durioresq; spectantur, eadem validius meliusq; con-
coquunt: huiusmodi vero sunt ventres auium. Verum antiquorum nonnulli
hac fuerunt hęresi, vt a sola illa constrictoria facultate & amplexu, quibus ven-
ter circa cibos vtitur, concoctionem perfici putarent: atq; ob id ventres quam

A dam volucrum, quales gallinarum, atq; perdicum, hominis ventriculo nonnihil
opisi suppeditare. Pars vero hęc crassior duriorq; in his facta est, quoniam den
tibus molaribus carerent, Proxima huic sunt intestina, altricis quoque potentię
instrumenta: primum nanq; per pyloron ea quę in ventre cõcocta sunt, ad ipsa
deferuntur, perfecta quippe concoctione, tum aperitur inferius os ventriculi,
exciditq; per ipsum quod concoctum est: inde iecur per venas cremoris succu-
lentum trahit: postremo sicca superfluitas excrementaq; deorsum ad intestina
delabuntur, ac pelluntur: quorum duos vsus conspicimus: alterum quoniam ab
ipsis ad iecur alimentum transmittitur: alterum propter excrementorum expul
sionem. Constant vero duabus tunicis, vt sint validiora: atq; harum vtraq; ex
transuersis constituta fibris est: quare in his propulsoria facultas euidentior est,
attractoria autem imbecilla. Ad hęc vim concoquendi his adesse patet, ob tem-
peramentum, quod proximum temperamento ventriculi sortita sunt. Multos
vero intestinis anfractus, multasq; reuolutiones natura commenta est, vt mate-
rię in his contentę perfecte concoquerentur, atq; vt tandiu manerent, donec
iecur, quod sibi esset necessarium, assumpsisset. Quare Aristoteles animantia, q-
bus reuolutiones intestinorum paucę essent, gulosa prodidit. Deniq; in iocino
re alimentum in sanguinem commutari, inde ad parteis omneis transmitti, in
B confesso est: quamobrem principem altricis potestatis esse Galenus censuit, ob
excellentiam, qua cęteras nutritioni addictas parteis anteit: qui equidem ignora
uit, alimentum in corde exquisitum, ac postremum confici: altricemq; in eo pri-
mam ac pręcipuam vim sitam. Sunt vero in nuper dicto viscere quinq; natura-
les facultates: concoctricem dico, dum scilicet sanguis conficitur: retentricem,
vbi cibaria coquuntur: attractricem, dum ab intestinis succum trahit: discernen
tem, quando secernit, dignoscitq; tria excrementa: seorsum aquosumq;, quod a
renibus trahitur: biliosum, quod a vesicula huic innexa: atribiliarium, ac cras-
sum, feculentumq;, quod à liene. propulsoriam vero facultatem attractorię pro-
ximam esse merito dubitatur: cuius solutionem hic locus haudquaquam postu-
lat. Meminisse vero te oportet, omnes has facultates mutuam quandam concor
diam, atque concentum inter se habere in corpore, quemadmodum circa munus
vnum operę multę, & circa artificium aliquod multi artifices. Nutrienti vero
potentię vniuersę famulantur, quę sane est omnibus animantis partibus necessa
rio indita: verũ enimuero accuratius consyderabimus, an altrix ista potestas in
iocinore principem sedem obtineat, an aliud sit viscus ipso pręstantius, cui illa
assignãda sit. Nos quidẽ satis liquere ex his, quę in naturali philosophia scripta
reliquimus, arbitramur, hanc ipsam nutriendi potentiam vitam tantum portiun-
culam partis alite efficere: partes vero ex elementis constitutas, nę compositas:
C quod vero ex elementis constat, modo quodam temperantię id esse: quę sane tẽ
peratio a quadam decoctione prouenit: decoctio vero a calore, inde facultatis
huiusmodi instrumentum, fontem ac principium vehementioris caliditatis: parũ
enim aut pene nihil interest, necessarium quippiam dicamus partibus, an toti
ipsi. Erit igitur scaturigo caloris istius iecur, alięue nutritioni addictę partes.
Quod si vera sit Galeni sententia, qua cętera membra huic potentię ministran-
tia calorem, dum suas functiones peragunt, aliunde non habere, quam ab ioci-
nore, asserit, inter ipsa principatum quoq; tenebit id viscus, cuius auxilio illa
obeunt munera: ipsum vero ad suas functiones nullius ope indigeat: quę excel-
lentia ac dignitas non immerito principem efficit: quemadmodum inter agrico-
las is princeps, ac dominus appellatur, cuius imperio opera negociaq; curantur:
is vero nulli subditus munere suo fungitur. Discerem vero libentissime ex Ga
leno, cęterisq; eius sectatoribus, cur solum iecur ad hanc potentiam perficiendã
sufficiat: cum ipsi fateantur, non paucas a corde arterias in ipsum deriuari, quæ
non paucam caloris copiam deferant, quę sane incassum ac temere a natura cõ
mentę sunt, si iecur ad hanc functionem sufficiat. At forte respondebunt, ab isto
calore vim vitalem iocinori infundi. Nos vero iterum rogabimus, quę sit vi-
talis facultas in animantis partibus? an alia sit ab altrice, atque sensibili,

Quinq; naturales virtutes.

quibus vita conſtat?ſed magis ſenſibili acceptam referimus: quę opinio aduer-
ſatur iſti, quem probe noſti. Quęcunq; vero de his potentijs conſcripſimus, id
ob earum functiones actum putato, quas duas tantum, ſentiendi ſcilicet, & nu-
triendi arbitramur. At ſi obijciant tertiam aliam virtutem a corde profectam,
quę ſcilicet pulſus gignit, ipſamq; ſolam per ſe dici virtutem: Nos, etſi id fate-
bimur, cor tamen iocinori eam tranſmittere dicemus: venę etenim, quę ab he-
pate ſunt, minime feriunt. Pulſuum vero effectrix facultas illa vitalis a corde
emanans: quę caloris ac virium in quaq; parte corporis cuſtodiendarum cauſa
eſt, itemq; vna cum ipſa cor partibus alijs primarium alimentum exhibet, cæte-
raſq; omneis virtutes impartitur. Quamobrem cor princeps viſcus erit potentię
altricis conditor, hoc eſt, eius alimenti, quod eſt inſtrumentum, quo cum agit fa-
cultas nutrimentum exhibendo, ꝙ ſi hic alia eſſet vis pręter iſtam altricem,
alia quoque membra haberent: fieri etenim non poteſt, vt ſit vlla in particula
potentia ſpecie contraria alijs, quę ſunt in cęteris membris potentijs. Hęc vero
in ſolo principe viſcere ſedem obtinet: quod neque Galenus neque alij medici
vſquam cenſuerunt. Collatio itaque cordis ad iecur eadem erit, cum ea quā fecit
Galenus iocinoris ad partes cęteras: quare cor in hac facultate iocinore pſtātius
ſuperiuſq;. Iecur nanq; ſuū munus haudquaquā probe obiret, niſi ſi a principe
calor tum qualitate tum quantitate moderatus trāſmitteretur ad ipſum. Satis igi-
tur, ſuperq; probatum, Cor principem eſſe, & effectorem pręcipuum potentię
nutritorię: quod a Galeno & cæteris anatomices magiſtris omiſſum eſt. Non eſt
prętera ꝙ cenſeas iecur princeps viſcus vocādum, quamuis eo indigeat cor ad
alimenti tum elaborationem, tum confecturam: quemadmodum ventriculus, eti
cibum iocinori apparet, princeps nihilo minus non appellabitur: Neque bubul-
cus cęteris bubulcis edulia parans, eorum princeps protinus cenſebitur. Poſtquā
igitur cordis principatus diſcuſſus eſt, & ex arte ſecandi corpora liquet arterias
in omneis parteis corporis diſpergi, & ob id a corde alimentum quoq; exhibe-
ri eo modo quo nuper diximus, non incaſſum temereq; factas arterias opinabi-
mur. Cęterum hactenus per anatomicen ſpectatum non eſt, ab hepate per ve-
nas ad cor ſanguinem deferri: is etenim qui in venis habetur, imperfectior eſt:
qui vero in arterijs cōtinetur, vt vehiculum ſpiritus eſſet, infuſus eſt. Dicet vero
quiſpiam, hanc conſyderationem ad medicum non pertinere. Ego vero maxi-
me neceſſariam ingenue fateor, quod alias diffuſius explicabitur. Cęterum non
poſſum non demirari Galenum commentario de locis affectis III. immeri-
to Archigenem reprehendentem, in curatione memorię deperditę: quippe hic
memoriam a corde proficiſci exiſtimans, remedia cordi idonea adferebat: ad
quem Galenus ridens (inquit) poſtquam o Archigene tu in ea es opinione me-
moriam in corde ſitam, cur cucurbitulam cordi non affigis, omnemq; medica-
tionis ſcopum ad id non vertis? Ego vero Galeni, quam Archigenis ſententia
digniorem reprehenſione cenſeo: quod ex his quę retro iam diſſeruimus, &
poſthac diſſeremus, patebit aperte. Cor omnium corporis partiū princeps: atq;
eius ſitus ſedem obtinet principalem: in medio enim poſitum eſt, (qui locus eſt
regum, ac nobiliorum) vt vndiq; attingi vel ęque vel proxime poſſet, & tutius
conſeruari: quare inuolutum & circundatum membrana craſſa (pericardion vo-
cant). Nutrimentum illi aduenit ex vena, quę inter ipſum atq; iecur iacet: tegu-
mentum vero atque operimentum quod auri eius impoſitum eſt, eius gratia fa-
ctum eſt, vt recluſum, ſanguini prębere ingreſſum: occluſum vero, retineret. Al-
tera vero auris, quę a vena (vt nonnulli ſentiunt) ad pulmonem ſanguinem de-
ferente alimenti gratia (venę nanq; nullę pulmoni ſunt continuę) operimen-
tum habet ad hoc commentum, vt extrorſum apertum ſanguini exitum in pul-
mones pręſtaret: verum alteri harum aurium terna inſtituta ſunt tegumenta, vt
aperta introrſum ſanguis atque ſpiritus in arterias dimanarent, ac fluerent: nec
poſtea refluerent, recurrerentue. Hęc autem vena eſt in cordis ventre ſiniſtro,
eſt vero arterię maioris os. Altera vero auris, quę alia in parte eſt, arterię os
eſt, quę ad pulmones tendit, a qua ventilatio cordi contingit, quare vt extror-
ſum aperirentur, tegumenta huius facta ſunt. Sequitur vt de liene nonnulla di-

A camus, qui duos meatus habet, vnum iocinori, alterum ventriculo continuum. in hoc viscere crassitudo sanguinis spectatur, quare vt a melancholico succo iecur expurgaret, constitutum arbitrantur. Abest autem non parum a veritate, si duo esse hepata in corpore existimemus: nullas enim ab hoc venas ad alias partes deriuari cernimus. Vesica vero quę iocinori subest, vt biliosum traheret excrementum. Renes quoque iocinori ancillantur: trahunt nanq; id quod est in sanguine aqueum ac serosum per venam, quę a gibbis iocinoris exoritur. Vesica altera, vt a renibus serosum, aqueamq; superfluitatem traheret ac reciperet: habet vero operculum quoddam cortici non absimile (musculum alij vocant) quod dum trahitur lotium, reseratur: attracto vero & defluxo, occluditur, ne ad renes recurrat. Id vero maxime meminisse te velim, vnumquodq; instrumentorum institutorum ad sanguinis expurgationem, attrahere excrementum illud tantum, vt ex eo alimentum suscipiat: prestant vero & alios vsus necessarios, vnde facultatibus nuper scriptis singula prędita sunt, attractrice videlicet, alteratrice, retentrice, discernente, atq; propultrice. Hę sunt omnes altricis potētię partes. Cęterum duas tantum concoctiones omnibus particulis communes memineris, ventriculi, atque iocinoris. Atqui si placet in venis aliquam collocare ea sit exigua. Tertia uero ac postrema singulis mēbris, ꝓpria ac peculiaris.

B

De partibus dissimilaribus, quæ sunt genitiuæ potentiæ instrumenta. Cap. X.

QVoniam de partibus nutritioni dicatis sermo nobis retro plurimus fuit, iam de his, quę generationis sunt instrumenta, differendum: Auctrix nanq; potentia eadem habet cum altrice organa, nulla vero sibi propria. Partium genitalium alię sunt fœminarum, vterus, vuluę, mammę: maris, testes, & coles. Testes ad genitale semen efficiendum emolita est natura, quorum caro alba, fungosa, spongiosaq; est, cuiusmodi quoq; mā-mas habere spectamus. quare sanguinem sibi similem faciunt, hoc est, albicantem: quemadmodum & iecur chylum in rubrum mutat, hoc est, suum colorem: agens quippe quod ab eo afficitur, sibi consimile reddit. Illud vero te latere nō debet, ipsos in generatione principatum non obtinere, vt sentit Galenus: etsi facultas ista in his sita sit: quandoquidem functiones suas nequaquam possun: peragere, nisi si per spiritum qualitate ac quantitate moderatum a corde transmissum: quare in confesso est, vim illam cordis, que tam probe calorem temperat, vt inculpate sua munera obeant testiculi, pręcipue genitalem appellādam. Quę
C vero facultas ipsis adest, prędictę ministra erit: atq; si excellentiam quandam obtinere videtur, particularis censebitur. Quos autem Galenus in fœminis constitutos esse prodidit, nullius in generatione momenti esse existimes: quippe semen quod in venere ab ipsis emittitur, ad generationem nihil vtilitatis habet. Atqui aliquis dicet: Frustra ergo horum testium constitutio a natura facta est? Huic protinus respondebimus, in maribus mammas nihil conferre ad genitricē potentiam: in illis tamen nonnullos vsus insitos. Rogabit iterū quispiam, Vnde semen fæmineum genitur ę nihil opis suppeditare exploratum habeam? Dicam ingenue, id tum sensu, tum argumento deprehendi: Nempe fœminam non emisso semine concipere non ignoramus. Ego igitur postquam Aristotelis de ea re commentarios perlegissem, non paucas obstetrices rogitans, an id verum esset, comperi crebertime vsuuenire, vel si inuitę coeant. Harumq; multas vidimus quæ vi venerem essent passę, concepisse. Porro matrona quędam quę e regione ędium nostrarum habitabat, iurauit nobis vel conceptis verbis, cum balneum intrasset, in quo improbi quidam homines antea dum lauarent, semen genitale profudissent, statim concepisse: quod etsi incredibile videretur, fecit nihilominus vitę illius anteactę integra atq; inculpata castimonia, vt fidem verbis suis adhiberem. Quamobrem protinus ad commentarium quendam Auencladiti, quem de semine genitali edidit, euoluendum accessi: vbi id posse contingere inueni-

mus. Cuius rationem mire nobis arridentem huiusmodi afferebat: videlicet ipsi D
vtero inesse vim quandam propriam abditam, ac cęcam cum semine geniali,
qua ipsum trahit: ad quod nulla opus esse delectatione voluptateq; scribit. Exi-
mię quidem, & doctę hominis rationes. Illud autem, quod naturali argumento
exploramus, est, ꝙ si fœmineum semen easdem in generatione, & tam eximias
vires obtineret, quam maris semen: posse fœminam ex se nullius ope generare,
quare mare minime opus esset. Non est insuper censendum partes quasdam a se
mine maris, alias vero a fœmineo constitui: quoniam quamuis numerosę sint, ta
vno tamen (quod ipsis inest principio) vnum sunt: cuius quidem principij largi
tor, atq; opifex cor erit, partiũ quoq; oĩum auctor potestate: qđ si a fœmineo se
mine dimanaret, nos vtique maris semen ad generationem nihil conferre recte
arbitraremur: verum eadem est ratio de hominis genitura. Dicet vero aliquis,
neutrum horũ suas functiones agere: nisi si prius sit mutua commixtio atq; tem
peratura, aliamq; formam ac constitutionem sint consequuta: quemadmodum
mel solum, aut acetum solum oxymel non conficit, verum opus est mixtura &
temperatione mutua. Fatebimur vtrunq; habere temperamentam, quod a perfi
ciendi facultate prędito venit: atque vtrunq; vice materię hic est, nullamq; for
mamq; a vi genitrice consequitur. Quamobrem pars quę talem temperaturam
obtinet ac facit, generationis facultatem quoq; habebit: in qua opinione qui ver
santur, vterum vi prędi tum generandi fatebuntur. Ego vero libentissime disce-
rem, in quo necessaria sunt sanguis, ac semen ad hanc functionem peragendam.
Sanguis etenim membra vniuersa nutrit ac conficit: patet item semen maris ac
fœminę non posse operari omni specie: sed & fœminam ad generationem fun-
ctiones habere quispiam dixerit, quamobrem actionẽ vnius sine alterius actio-
ne consistere absurdum foret. Ambo igitur scopum vnum obtinent suarum fun-
ctionum: fœtum scilicet, cui ab vtroque portio essentię inseritur: ab vno quidem
forma, ab altero materia. verum nusquam pręstat formam fœmina: nusquã mas
materiam: quod enim alimentum exhibet, materiam quoq; pręber: at fœmina
alimentum suppeditat, suggerit igitur & materiam: formam vero mas, quę est
Aristotelis sententia. Verum enimuero quoniam fœmina in se nihil contineat,
quod materiam existimare valeamus, pręter semen atq; sanguinem menstruũ:
at semen aquosa est humiditas excremento similis: nec aberrabis si vere excre-
mentum nominaueris, quo mẽbra ali haudquaquam possunt: a sanguine etenim
potius nutrimentum susciperent: qui vere alit. Nihil vero interest inter alimen-
ti materiam, & inter essentię materiam: alimentum partim essentia est: genera-
tio vero essentię est in toto: totius vero materia eadem est cum illa partium. Ad
hęc fœmineum semen materiam fœtus non esse, indicio sunt mulieres, quę circa
emissionem seminis grauidę fiunt: vterus quidem propellit, euomitq; suum se-
men: maris vero attrahit ac retinet: quibus liquet superfluitatem esse fœminę se
men, a voluptate concitatam huc illucq; diuagantem, haud secus, ac saliua in
ore esurientis atque famelici prouocatur, dum alium edentem conspicit. Maris
quidẽ semen agẽtis vices implet: partes item a calore naturali, qui sedem in cor-
de obtinet, aluntur, hicq; primum est animę potentię altricis instrumentum, atq;
ob id quoq; facultatis perficientis absoluentisq;. Porro in maris semine, atq;
sanguine qui in vtero continetur, pręcipuam caliditatis huius portionem ac...
adesse oportet: in semine illo quidem, quia calidum humidumq; est. Sãguis aũ,
ex quo consistit ac gignitur fœtus ex venis corporis fœminę, qui in vtero re-
tentus, longe abest a facultate nuper dicta: in coctus nanq; hic existit; quinetiã
longissime abest ab eadem potentia fœmineum semen: pręterea fœtum in se ca-
liditatem habere non erit dicendum: quandoquidem calor ille naturalis a calo
re alentis tantum nascitur. Quamobrem sic colligemus, semen quod est fœminę,
neq; materiam, neq; formam fœtui suggerere: quippe illa a sanguine menstruo
hęc vero a fœmineo semine suppeditatur. Item semen non solum qualitate, ve-
rum etiam quantitate vsum vtilitatemq; pręstat. Aristoteles itaq; Galeni ca-
lumniam vitabit, qui ancillam, quę saltauerat apud Hippocratem, abortum fe
sexto die, contra Aristotelem adducit: post quem saltum semen membranula

A inuolutum viſum eſt:neq; ab Ariſtotele rogandum, vbi ſemen iſtud haberetur, vtpote in re medica parum neceſſarium.pertinet vero hęc diſputatio ad generationem animalium:quare qui controuerſiam explicatam ac ſolutam habere volet,ad commentarios de generatione animalium Ariſtotelis confugiat. Noſtra igitur oratio vnde egreſſa erat,reuertatur. Coles tum vt ſemen in vterum immittat,atq; infundat,tum vt per eum reddatur lotium, conſtitutum fuit: Vteri, vt contineatur in eis quod gignitur,atq; vt per eos defluat excremētum ſanguinis incocti fœminarum (menſtruum vocant:) cuius ortus eſt ab immodico earū humore ob penuriam interni caloris non probe concocto, inq; parteis omneis tranſmiſſo.Quare natura meatus inſtituit,quibus menſtruū iſtud excrementum vicibus quibuſdam ac circuitibus propelleret: conſtituit vuluas natura ex multis fibris tranſuerſis,vt retentrix facultas valida eſſet:nonnullis vero oblongis, vt ſemen genitale attraherent:atq; vis propulſoria eximia eis ineſt,vnde & fibras in latum protenſas nactę ſunt.Quęret vero quiſpiam: an vteri immutandi poteſtate ſint prędıti?Dicam coaſyderatione ampliori id eſſe ſpeculandum:quādoquidem abſurdum eſſet aſſerere, vterum partes fœtus fingere, cum a vi illa (quam informatricem nominant) vna cum calore ſemini innato fingātur.Quin potius quę in vulua eſt immutandi potentia,conſeruatricis tantum vicem occupat:ſemen etenim cum ab aere nos ambiente attingitur, ſtatim vitiatur: vnde videre eſt,quam immutandi vim vuluę contineant. Poſt hęc mammę explicādę,quę,vt lac propignerent, factę ſunt:caro etenim ipſarum fungoſa albidaq;, atq; inſignem cum vtero conſenſum habent:quare vbi quę ad vteros profluere debuerunt, ab aliqua cauſſa impediuntur, ſtatim ad mammas recurrunt: quod lactantes aperte indicant,quibus nulla,aut pauca erumpunt menſtrua: quarum nonnullę dum infantibus lac prębent,concipere minime poſſunt. Hactenus de menſtruis,ac ſemine genitali. Dub. Resp. B

De inſtrumentis ſenſibus dicatis generatim. Cap. XI.

SEntiendi potentia quinque omnino modis explicatur: videndi, audiendi, guſtandi, olfaciendi,& poſtremo tangendi:quorum gratia cerebrum a natura factum eſt,pręcipue propter quatuor primas differentias ſenſuū,quorum quilibet ſuo duntaxat inſtrumento contentus eſt:viſus, oculo: olfactus,naribus:guſtus,lingua:auditus,auribus. Tactionis vero inſtrumentum non paruam dubitationem adfert. Quippe Galenus neruos, qui a cerebro oriuntur, inſtrumenta ſenſionis eſſe cenſet,ab illiſq; omnibus partibus ſentiendi vim ſuppeditari. Ariſtoteles autem ſedem ſenſuum carni tribuit, opinioni inhęrens,quā de cerebro concepit: ille nanque ſenſus in cerebro eſſe,tanquam eorum principe,hoc eſt,citra alterius opem functiones ſentiendi a cerebro pręſtari. Hic vero cor principium eſſe ſenſuum,cui in hac facultate ancilletur ac ſubijciatur cerebrum,vel quinque ipſos ſenſus obtinens:id quod eadem methodo contemplari volumus,qua nuper iocinoris excellentiam excuſsimus. Primo quidem Galenus cęteriq; anatomices peritiſsimi ingenue fatentur,arterias non paucas,magnaſq;,ac validas a corde ad cerebrum tendere: vnde facile innoteſcet, in his functionibus cerebrum cordis auxilio indigere. At dicet aliquis:Si a corde cerebrum calorem delatum accipiat,quo alitur,ac fouetur:neceſſario ſequetur,cor ipſum cerebro famulari:alimentum nanq; & altrix ipſa poteſtas non aliam ob cauſſam a natura exhibita ſunt animanti, quam ob ſenſus & ſentiendi facultatem:quod vero a cordis calore cerebro accedit ac ſuggerit,ſenſus ſunt omnes, quinario complexi numero:quamobrem dicet alius vim ſentiendi in corde pręcipuę ſitam:quę quidem ſenſus eſt communis vocatus:cuius eſſentiam in commētarijs de anima ſatis ſuperq; explicauimus. Hac itaq; in re Ariſtoteles atq; Galenus mutuo diſcrepant,illo in corde, hoc in cerebro ſenſitricem vim collocante. At ſi roges,quomodo compertum habeamus, a corde cerebrum ita moderatum calorem tum qualitate,tum quantitate obtinere,vt ſenſibus omnibus efficiēdis ſit ſatis;Hic tibi libere,ac vere reſpōdebimus:haudquaq̄ a quouis calore C

ſenſus quoslibet gigni:quandoquidem is,quo cum alendi potentia agit,alius eſt D
ab eo,cum quo ſuas functiones peragit vis ſenſitrix : quod ipſum in dormienti-
bus atque vigilantibus videre eſt : nempe in ſomno nutritoria facultas validior
eſt,quo tempore ſenſus actu non ſunt. Quare caliditas , cuius ope functiones
ſuas ſentiendi vis perficit,in ſomno delibutis,actu in ſenſibus minime ſpectabi-
tur:quidam etenim oculis patientibus dormiunt: atque hi tamen haudquaquam
vident:id vero committitur , calore,in quo conſiſtit viſio , per neruos viſorios
(opticos Græci vocant) recurrente ad interna : alioqui cernendi munus haud
quieſceret. Ad hęc meminiſſe oportet, vnam eandemq; vim, actu atque poteſta
te ſimul & eodem tempore inueniri haud poſſe . facultas itaq; cernendi vna cū
ſpiritu viſorio emanat:hic vero cum naturali calore:vis vero illa, vbi quis dor
mit,actu non ineſt,quippe in ſomno videret. Porro calor naturalis,qui vim ſen-
ſitricem roborat,non is eſt,qui altricem fouet:dormiens etenim alitur , at mini-
me videt.Quando vero vnde tranſmittatur,& quo recurrat calor ille didiceris,
ſedem quoque ſenſus communis exploratam habebis. Verum enimuero a cor-
de proficiſcitur ac defertur,illucq; redit,ac reuocatur: quare vigilans plane ca-
lidior eſt circa exteriora,dormiens vero frigidior , qui inde altricem vim vali-
diorem habet. Abſurde igitur quis aſſeruerit,calorem illū , a quo ſenſus omnes,
ac vigilia conſiſtunt primum a cerebro exoriri,ac fieri: viſcus etenim id eſt fri
gidum,& qui inde naſcuntur nerui frigidi:quippe maior horum numerus frigus
euidentius continere conſpiciuntur : quamobrem incredibile quippiam foret,ſi
calorem ab his in corporis parteis deferri ac delegari cenſeremus. Præterea &
qui animę altricis materia eſt calor,& qui ſenſitricis , vnum quidem ſunt , tum
ſubiecti loco,tum ſitu:potentia nanq; alendi,quę in fœtu eſt,ad ſenſilem admit-
tendam & excipiendam idonea eſt. Hęc autem fœtui formam finemq;, illa ma
teriam prębet . Atqui receptio in loco maxime apto fit: anima vero recipit in
ſui tantum ſubiecti loco,ſuiq; ſitus,qui ſane calor eſt naturalis: quare ſedes , in
qua animam ſentiendi vim admittere neceſſario oportet,illic erit . Quod igitur
ex vtraq; cōflatum,ac temperatum eſt,vnum loco ſubiecti ac poſiturę dicemus:
quamuis in neutra duarum figurarum poſsit vnum eſſe: ſimpliciter quidem vnū,
hoc eſt numero:atque vnum definitione: certaq; de his noſtra eſt pręclara ſen
tentia. Verum enimuero poſtquam apertiſsime declarauimus calorem,a quo gu
bernantur,moderanturq; ſenſus,ſedem in corde obtinere:eam quę ſenſum com-
munem regit potentiam,hic quoq; ſitam cenſebimus, cui cerebrum ipſum famu
letur,& quę principem eminentiſsimum cor habeat. nos id indicatiua methodo
fuſius expoſuiſſemus:ſed breuitati ſtudentes,in alium differemus commentariū.
Cerebrum itaq; cordis miniſter facultatem ſenſitricem illi ſuggerens,eo ſcilicet E
pacto , quo rex a cubicularij ſui poteſtate (quam nihilo minus a rege accepe-
rit)aliquid facere impellitur. Quęrendum deinceps , quo modo cerebrum cor-
deſeruiat,quemadmodum de miniſterio iocinoris retro diximus, quod alimentū
videlicet cordi apparat. Nunc vero haud dubie aſſeremus, functiones ſenſuum
in quauis caliditatis menſura ac modo non perfici. Patet quidem vehementiori
non opus eſſe, ne externe ſenſilia percipi impediat . Spectamus etenim acutis
affectos morbis,& ob id cerebri plerunq; calidiori intemperie laborantes,ſeſe
videre,audireq; multa,quę nuſquam ſunt, exiſtimantes . Id quoque in tactione
pręcipue innoteſcit,quę in primis ad qualitates percipiendas inſtituta eſt,quibus
carere ſuum inſtrumētum vtpote commoderatum ex eis, haudquaquam potuit:
atque ideo etiam temperatiſsimum factum , vt exquiſitius exactiuſq; ſentiret.
Cęterum cor cum ſit calidiſsimum , iccirco aduerſus cordis ſedem & calorem
cerebrum natura molita eſt, vt feruorem illius moderaretur , & temperiem af-
ferret,qua ſenſilia perfectius ſentiremus,ac deprehenderemus . Atqui ſi frigidū
cordi temperamentum indidiſſet natura , altricis potentię functiones imbecilli-
mę forent. Cerebrum vero ac cor ſic aduerſa poſuit , vt nuper dictas poteſtates
animantia perfecta exquiſitiſsimas abſolutiſsimaſq; obtinerent . Spongia qui-
dem quę inter animalia aſcribitur,& multa id genus,cerebro indiguiſſe non vi
dentur , potiſsimumq; eo neruo grandi (ſpinę dorſi medullam intelligit) qui a
cerebro

A cerebro ortum habet: quare si forte aliquando pars nonnulla huiuscemodi animantium secetur, abrumpatur, aut euellatur, illa & viuet, & nutrietur, & incrementum suscipiet: hoc est, residuo animal illud renascetur, & complebitur. Hinc spectari potest, in quo cerebrum cordi famuletur: quod docte & sapienter Aristoteli, eiusque sequacibus, atque sectę viatorię scriptum est. Caluaria ad cerebri defensionem ac munimentum constituta, figurę rotundę, ne tam facile lęsioni pateret: quod imitati duces, iubent turres rotundas construi, ad vix patiendũ aptissimas. Ad hęc sphęrica tum capaciora, tum assiduę motioni ac vertigini promptiora sunt.

De spinæ dorsi medulla. Cap. XII.

SPinę dorsi medulla eiusdem generis est cum cerebro, vertebras affixas sibi continens.

De tactionis instrumento. Cap. XIII.

TActionis proprium instrumentum caro est, vtpote animantibus omnibus communis: quin & ipse tactus ipsis cõmunis est: quorum perfectiora carnem obtinent neruis numerosis refertam, quibus eius temperamẽ
B tum moderetur. Cum itaque nerui eiusdem sint cum cerebro temperaturę, qui ab eis vsus expectantur, cerebri vsibus respondebunt: verum enimuero partes in quas pauci inseruntur, sparguntur ue nerui, hebetiori, atque obtusiori sensu prędite sunt. Porro huius sensus quippiam partibus vniuersis carnosis cõmune est, quatuor. s. qualitates: caliditas, frigiditas, siccitas, humiditas. Quippiã vero vni tm̃ parti proprium: quemadmodum vbi os ventriculi inanitionẽ quãdam persentiscit, hoc est, famem, ac sitim: illa quidem sensus erit resolutionis crassioris essentię calidę ac siccę: hęc vero frigidę & humidę: duplex igitur sensus proprius constituitur. At titillationis sensum, qui in glande colis, pudendiue percipitur, dum veneri indulgemus, tactui acceptum referimus.

De lingua. Cap. XIIII.

SEquitur lingua, quæ ad sapores percipiendos vna cum suis neruis accommodata est: alij vero (vt præstantius) adijciunt, ad literas etiam exprimendas, & explanandas, & ad sermonis expressionem factam esse: in cuius
C radice duo meatus visuntur, glandulosum illud, quod saliuam prolicit, attingentes: vsus vero id genus saliuæ est, vt sapores gustui reddat.

De oculis. Cap. XV.

OCulos visionis gratia constitutos nemo nescit. hi septem constant tunicis, atque tribus humoribus: quorum chrystalloides primũ visus instrumentum, vel etiam tunica, telæ aranearum similis (arachnoides Græcis dicta) supra hunc humorem posita. Quippe ex naturali philosophia didicisti, hanc comprehensionem in re perlucida, peruiaque (cuiusmodi sunt aer, atque aqua) fieri: quorum perluciditas facit, vt colores admittãt. Sũt vero duo tantum in oculo ex mixtura ac temperatura aeris atque aquæ exquisitissimæ luciditatis. Ad hæc globosam figuram chrystalloides habuit paulatim depressam ad sensilia numerosiora complectẽda: huiusque gratia alij omnes humores atque tunicæ conditæ fuerunt. Depressio vero illa moderata, vt quippiam a grandinosa assumeret: Humor nempe, qui vitri fusi colorem refert (hyaloides Græcis) rore quodam hunc alit: quandoquidem longe abest a sanguine: oportuit medio intercedente aliquo sanguinem transire ac deriuari, vt cætera ad.

alimentum huius essent idonea: Qui vero albus nominatur (aquosus ac tenuis Galeno) vt ipsum primarium humectaret, arceretque ab eo aeris nos ambientis noxas: atque prohiberet, ne contactu vueæ (rhagoides Græcis) læderetur. Quæ vero tunica coniunctura (quam adnatam alij appellant) fortis ac valida, vna duritie nerui defenderet oculum, condita est: ligamentum & ipsa existens totius oculo ad ossa circumiacentia: cuius alij quoque vsus mox explicabuntur. Porro quæ secunda dicitur (Galeno choroides) alit reticularem (amphiblistroides Græcis) per venas, quæ per ipsam feruntur: illi quoque suppeditat calorem per arterias, quæ in ipsa sunt. At retiformis spiritum præstat visorium per neruos, qui in ea diffusi sunt: hoc est, naturalem caliditatem. Iam autem & chrystalloidi aduehit, & defert nutrimētum roridum: atque calorem fouet ob arterias, quæ in ipsa sunt. Galenus illam, quæ telis aranearū persimilis est (arachnoides Græcis) lucidissimam, splendidissimamque censet: quoniam idola formæque in ea imprimuutur: vnde visus proprium esse instrumentum per se, vel intercedente chrystalloide, rhagoidisue vsus triplex: Primus vt ceratoidi alimentum suggerat, atque ideo venis plena: Alter vt a duritate ceratoidis chrystalloidem tutam reddat, ob id mollior facta: Item ne spiritus visorius dissiparetur disperge returque, nigra: quippe nigrum cogit: atque etiam media parte, qua pupilla est, modico foramine concaua: quod foramentum iccirco factum est, vt foret chrystalloidis arachnoidisue, aut vtriusque forma sensilium. Nempe (sicuti bene nosti) non fit extra mittendo visus: oculus etenim admittit colores per splendidas suas partes, ac lucidas, eo pacto quo speculum, qui mox vbi admissi impressi sunt, a visorio spiritu comprehenduntur: quod nos sex validis argumentis discussimus in commentario de sensu & sensili. Quare si pars quæpiam oculi idonea est, & apta proter suum eximium splendorem ad colorum impressionem, ea profecto proprium visionis instrumentum. Ceratoides vt propugnaculum foret aquei illius humoris (quem album vocitant) constituta, atque item subtilis pariter, & splendida, ne chrystalloidi impedimento sit ad formas recipiendas, simul ne visio ab extrorsum occurrentibus aliquando lædatur. Adhæc adnata tunica secum mouet musculum oculum mouentem. Hactenus de partium oculi vsibus, ex Galeno: qui maxima ex parte (vt patet) a coniectura proficiscuntur: partes vero omnes sic tantum institutæ, vt oculus colores suscipiat.

De auditoriis sensibus, ac partibus. *Cap. XVI.*

NVnc de aure, auditionis quidem instrumento, nonnihil differendum. Est igitur quod sensum gignit auditorium, neruus qui a cerebro ad ipsam deriuatur, vt foramenti auris sit operimentum. Ambagiosis autem anfractibus, obliquisq; circūuolutionibus præditæ aures, vt frigidi spiritus rationem ac violentiam exoluerent, paulatim obliquationis varietate. Atque etiam (quod est commodius) ne validæ voces, soniue graues tam facile læsionē inferrent. fuerunt quoque chartilaginosæ, vt vna cum figura huiusmodi ad voces percipiendas aptissimæ forent. Cætera vero animantia aliter constructas obtinent, plusque ijs prominent, ac maiores sunt, vt eas circunducere & obuertere semper sonis, ac vocibus possint: quare rationabiliter homini non mouentur, illis autem crebro mouentur.

De olfactoriis instrumentis. *Cap. XVII.*

OLfactus instrumentum nasus est: qui sensus in his quæ odoratu prædita sunt animantibus attractione, spirationeue, in his vero quæ huius sunt expertia, minime fit. Id genus sunt apes, muscæ, & alia insecta. Aristoteles hūc effici in nasi duobus meatibus, hoc est, naribus censet, at Galenus in duobus illis meatibus ossium, quæ ethmoidæa Græcis appellant, ob quorum remotionem situm spiratione animans indiguisse ad olfaciendum,

A Quæ opinio a veritate aliena est: alioqui naribus obstructis odoraremus, vbi aerem ore inspiraremus, attraheremusque: neque foramentum palato inest his proximum. Quamobrem Auenzoarus non inepte scripsit, nos posse odores percipere eduliorum, dum in ventre cōcoquuntur, si Galeno astipulemur: quinetiam quæ illis ossium meatibus carent animalia, haudquaquam olfacerēt. Porro attractionem olfactui donatam ob duarum caussarum alteram meminisse te velim: aut vt melius scilicet eligerent: aut propter huius sensus in his quæ odorant animantibus crassitudinem, atque hebetudinem. Fieri nanque potest ab odoratis & olfactilibus, quæ tenuioris sunt essentiæ, vaporem ad sensorium impelli. Verum enimuero quia olfactus, aut trahendo, aut impellendo efficitur, vapor ab olfactibili pellendo aerem foras haudquaquam ascendet: qui potest trahēdo id facere: aer nanque odoratum attrahendo quam fundendo magis sentitur ac percipitur: quod ex eo liquet, cum quippiam olfacere volumus, nos etiam in attractionem incumbimus, quæ sane huius gratia instituta fuit. Quæ igitur animantia trahendo odorant, olfactus sensorio exquisitiori prædita sint, oportet, quam quæ contra. Id vero in formicis apibusq; spectatur: præterea in his quæ odorāt animalibus paucus, vel pene nullus odor sentiscitur citra attractionem, propter imbecillitatē atq; hebetudinē sensus. Equidem homo multis animantibus odoratū obtusiorē obtinet, quę pręcipue sagacitate odorandi victū venantur, quod prouidētia quadam diuina ac pręsciētia fieri prouerbiorum libri testantur.

B

De partibus, a quibus motus efficitur uoluntarius.
Cap. XVIII.

FAcultas, quę motum animantibus præstat imaginatrix est, æstimatrixue, quam appetitrix, atque concupiscibilis præcesserunt: deinde firmata deliberatio, simul & ratio, ob præsentiam illius, quod est imaginatione estimationeue complexum: sicuti in commentario de anima explicauimus. Instrumenta vero huius potentię quot sint, quibus suas functiones peragat, explorãda sunt. Primo igitur motionem voluntariam in propriam atque communem secabimus. Hæc erit, qua secus locum (delatio dicitur) mouetur animal: illa vero cutis quæ in fronte est, oculorum, maxillarum, primarum nasi, labri, linguæ, epiglottidis, capitis, ceruicis, humerorum, cubiti, radij, digitorum, articulorum, thoracis quando respirat, vesicæ vbi clauditur, colis, intestini recti vbi excrementa retinentur, peritonei, coxarum, crurum, testium, denique pedum, & eorum digitorum. Hæ quidem sunt partes, quæ voluntario motu agitantur.

C Verum vnde fiant motiones istæ perscrutandum: nam a pluribus quam ab vno efficiuntur. Exempli gratia: manus a tendone motum habet, tendo a musculo, musculus ex seipso, isque primo mouet, nec ab alio motionem obtinet: constat nanque omne quod mouet, ab alio moueri: iccirco ea quorum vnum aliud mouet, tandem ad id veniant necesse est, vt a nescio qua potentia motrice motum habeant, & non ab alio corpore. principium ergo huic inest aliud, vti in naturali philosophia diffuse explicauimus: id si non admittamus, negocium ad infinitum dilabetur. Motionis igitur initium in ipso musculo. Quamobrem medici, qui a neruo musculis motum præstari censent, absurde faciunt: quippe neruus aut ex se, aut ab alio principio, quod illi adesset, motionem præberet. Alias vero docuimus, quodlibet mobile motorem habere, qui denique si corporis expers non sit, minime mouebit, nisi idem moueatur. quod si a corporeo motio emanaret, res in infinitum caderet. quare hic esse necessario oportet quod moueat, nec moueatur, atque sit corporis expers. Hoc est argumentum vnum, quo patet id, quod primo animal mouet, non esse corporeum, sed animæ potentiam, quę sita sit in musculo necessario. Estq; facultas, quę ab voluntatis imperio pendet, quam tum imaginatrix, ęstimatrixue, tum deliberationis certitudo pręcedunt. Pręterea cum id quod mouet, sit corporis expers, sequetur necessario, quod primo ab ipso mouebitur corporeū esse, & tā-

quam materiam: illud vero formam: fieri etenim haud potest, quod primum mo-
uet in animante sine materia consistere. Quale igitur erit corpus huiusmodi? ne-
pe calor naturalis, qui in nobis est: partes etenim refrigeratæ motiones deper-
dunt: calorem quidem illum natiuũ in talium functionum definitione comple-
cti nemo nescit: qui differentias proprias in singulis partibus profunctionũ na-
tura sortitur: euidentiores vero sunt in nutriendi facultate, quod ab omnibus ad-
mittitur, approbaturq;. At Galenus sedem huius caliditatis in cerebro esse prodi-
dit literis: quæ per neruos in vniuersum deferatur corpus. Aristoteles contra in
corde sitam censuit, cerebrumque eadem ratione illi famulari, qua nuper dice-
bamus in sensuum functionibus. Cor igitur caloris principium atque fons. Qua-
re in timore calor homini ad cor confugit recurritq;, ob idq; crura tremunt, in-
terdumq; homo sternitur, mouerique non potest. Vnde vis illa prima guberna-
trix in hac motione, & id quo caloris modum ac mensuram temperat ac mode-
ratur, a corde proficiscuntur. Galenus præterea cæteriq; omneis medici vim il-
lam voluntariam in corde fatentur positam, vnde animantia tantum a volunta-
tis impetu mouebuntur, & cor principium erit, quod a cerebro temperabitur: pa-
rum vero interest id genus temperamenti aut per neruum perfici, aut per spiri-
tum animalem in ipsum defluentem, quem spiritum in nullis neruis, exceptis vi-
sorijs (opticos vocant) Galenus manifeste conspici negat. Cæterum quod prima-
rio a calore illo naturali motum habet, musculus est, ob quandam similitudinẽ,
quæ illi est cum calore: componitur etenim ex carne simplici & neruis, a qui-
bus tendones exoriuntur. Neruus quidem solus natura frigidus est, nullius calo-
ris particeps. Quinetiam vena immerito principium huius motionis nomina-
retur, quæ a viscere non primo ortum trahat. quod item argumento alio indica-
ri potest, s. q alimentum suggerens pars quiescere q̃ moueri debeat. Arteria
item non erit: ab ipsa nanque agitationes pulsuum, omnino dissimiles motui, qui
a voluntatis imperio prodit, & pene contrariæ efficiuntur: quorum diuersitas, ac
contrarietas, haud secus q̃ velle, ac nolle simul existit. Musculum igitur fontẽ
& initium motionis caloris natiui dicemus. Quamobrem partes ossium exper-
tes, non duplices, & exiguæ, a musculis, nullo intercedente, accipiunt motionẽ:
duplices vero in ramos diuaricatæ tendonum ope, qui ab extremo ipsarum fini
enascuntur, motum habent: ob id cum cogitur contrahiturque pars vna ex his,
tendones illi velluntur, atque ob vinculum, quo cum ossis extremo ligatur, os
istud motu illius mouebitur. Atque etiam pars quæ mutuo contrarios motus ob-
tinet, duobus quoque ossibus vel musculis constabit, quæ diuersum quoque in di-
cem locum sortientur, quorum quodlibet suo tempore trahit, prohibetq; ne a suo
contrario eodem momento motus efficiatur. quod si vtrunque simul ageret, pars
equidem modo vno, æquabiliq; velletur. Exempli gratia: si musculus, qui in
externa manus parte situs est, trahat, in illam partem declinabit: si vero qui in
interna, ad hanc vertetur: quãdo autem vtrunque agit, manus neque introrsum,
neque extrorsum inclinabit. Iam vero de musculorũ numero disseramus, quos
Galenus D X X I X. in corpore hominis prodidit: faciei quidem X L V.
quorũ X X I I I I. oculos atq; palpebras mouent: maxillã inferiorẽ X V I I.
reliquum faciei nouem: in hisq; sub frontis cute delitescunt nonnulli, oculorum
apertioni magnopere conferentes. Sunt item duo nasi extremum mouentes: duo
qui labrum sursum, alij duo qui deorsum trahunt: duo præterea qui maxillam.
Capitis atque ceruicis X X I I I I. quorum alij illuc, vbi eorum est positura,
trahunt: alij caput ceruicemq; simul: horumque alij sursum, alij antrorsum, qui-
dam retrorsum, alij dextrorsum, quidam sinistrorsum. Linguam mouentes noue
sunt: ceruicis vero atque epiglottidis gratia X X X I I. Humerorum singulo-
rum septem: vtriusq; partis brachij X I I I. quatuor supra cubitum: intus duo,
quibus ad internã manus partẽ flectitur: duo foris, qui extrorsum, hoc est, internã
partem. Brachiorum quodlibet X X X V I I. obtinet: quorum alij extra, septẽ
vero intus positi. Manus item X X X V I. habent, quælibet X V I I I. qui
ad externa, internaq; mouent, & ad motum pollicis, minimi digiti, at que volæ.
Thoracis denique C V I I. quorum alij relaxant, alij extendunt. Vertebra-

A rum X L V I I I. In ventre sub thoracis osse ad vmbilicum octo perueniunt: quorum alij recti, atque in longitudinem sese agunt, quidam in latitudinem extenduntur, nonnulli per transuersum deferuntur, qui alijs & laxandi, & tensionis vim cæteris suppeditant. Testiculis insunt quatuor: coli item quatuor. At in ceruice vesicæ musculus est, qui arcet, ne nobis inuitis reddatur vrina. Præterea in recti intestini extremo quatuor appositi, ne videlicet importune excrementa deijciantur. Coxæ, ac crura X L V I. constant: pedes vero X X V I I I. ad motionem indiguerunt, atque eorum articuli quidam: nam cæteri digiti pedum X X I I. habent. Cæterum musculorum omnium motus, aut a caliditate innata, et communi: aut a calore, qui vnicuique adest musculo, prodit. Cum itaque ita sit comparatum, vt pars nulla motionem obtineat, præterquam a naturali calido, quod est instar formæ: vel a calore, qui musculo est insitus: hic vero ab animæ principio: id iccirco quid sit, vnde, & vbi scrutari debemus: facultas equidē, quæ motum secus locum præbet, anima est. Atqui motio huiuscemodi partium singularum a potentia voluntaria inserta membro communi particulæ, quæ ex se moueatur, proficiscitur: atque etiam a vi propria, a voluntatis imperio prodeunte, quæ innata est partibus quibusdam particularibus, quæ per se motū obtinent. hæ vero sunt musculi. Nunc vero sensui satis superque vsurpatur nullā
B in animante partem (excepto corde) communem toti corpori, q̄ per se moueatur. Quare potestas communis, quæ a voluntate est, in corde, hoc est, eius musculo, sedem habebit: atque ea quæ voluntaria particularis nominatur, in quolibet musculo continebitur. Quinetiam motio communis animantium, vitalis respiratio appellata, cor pro fonte obtinet, cuius prope dixerim germana est ea, quæ per arterias fit, agitatio, quæ dum quiescit animal, obscurior est. Cerebrum igitur neruosq;, vt calorem, qui est scaturigo motricis facultatis voluntariæ tum communis, tum propriæ, temperarent, natura condidit. Ad hæc id te scire velim, motionem, quæ a voluntatis arbitrio pendet, citra musculum posse fieri: idque a caliditate innata, aut eo ipso, quod illi proportionatur in exanguibus musculorum expertibus, præstari: equidem in animantibus perfectis solum musculi spectantur. Quamobrem Galenus vix potuit musculos linguam extrorsum mouentes tradere: quinetiam nec motum colis, penisue intenti in coitu: id vero in caussa fuit, quod motum omnino citra musculum non posse consistere sibi persuaserat: verum a veritate alienus est.

De respirationis vsu, atque eius instrumentis. Cap. XIX.

C PRoximum est, vt de respiratione, partibusq; a quibus efficitur, disseramus. Hanc Galenus a voluntatis impetu prodire existimauit: quoniā cerebri auxilio is motus peragatur: itemque neruis inesse motionem voluntariam: quod q̄ sit a veritate remotum, nuper cum de motibus ageremus copiose ostensum est. Quamobrem affectus, qui motioni contingunt, primario ac per se musculis asignabimus: per consensum vero ac colligantiam cerebro, ac neruis: atque curationem primo & remedia musculis adhibebit: deinde ad cerebrum neruosque vertetur medicationis scopus. Respirationi autem partes deseruientes, septum transuersum, pulmones, aspera arteria, epiglottis, columellæ: quorum vsus prius non explicabimus, q̄ spirationis vtilitatem exacte discusserimus. Hanc Galenus alijq; omnes medicinæ professores, duos vsus obtinere literis mandauerunt: Vnum, vt cordis naturalem caliditatem aeris nos ambiētis algidi ingressu refrigeraret, atque excrementa fumida caliginosaq; a calore natiuo dissipata diuaporataque expelleret: quem animantibus calidioribus, ac sanguine præditis, eximie necessarium esse constat: his vero qui tum caloris, tū sanguinis sunt expertia, haudquaquam: quippe non est dubium arteriarum pulsum in his respirationis vicem implere. Alterum deinceps, vt aere respirato, id quod de spiritu defluxit, instauretur, alanturque vires internæ. Verum absurdum, fal-

fumq; id deprehenditur: compositum nanque nullum a simpliei alitur: alioqui animans ex elemento vno conflatum reperiretur: quod penitus a Galeno reijcitur, qui ob id aquam non nutrire asserit. Cæterum cui potentiarum animæ spirationis munus ascribatur accurate consideremus. Galenus a motione a voluntatis impetu prodeūte perfici testatur, ob id, ꝙ integrum sit nobis spirare, ac non spirare: quodque neruus huius sit proprium, ac primarium instrumentum. Quare disiecto cuipiam neruo, qui septo transuerso motum suggerit, is profecto diutius non viuet, q̃ qui strangulatur. Verum enimuero Galeni opinio duobus argumentis refelli potest: primo, quia dormientes spiramus: voluntaria autem motio cogitatione ac deliberatione fit: hę autem in somno functiones non peraguntur: postremo, quoniam spiratio, quæ intempestiua est, ac præpostera, arteriarum pulsui respondet. quare Hippocrates hanc crebro pro pulsibus vsurpat, quoties videlicet partes respirationi addictæ minime affectæ sunt: quinetiam cordis temperaturam æquæ atque arterias indicare docuit. Quidam prætereca philosophi ex voluntaria, atque non voluntaria facultate, hoc est, naturali, animalique respirationem constitui censuerunt: idque in non paucis animantis partibus spectatur, vt in motu palpebrarum oculi, ac deglutitionis, quas sane compositas esse constat: vnde imbecillioribus effectis, cadit quoque, ac debilitatur deglutitio, haud secus atque appetentia: quæ quidem sententia præstantior esse videtur. Quanquam quis obijciat, illum prudentius ac doctius sentire, qui naturalem eam tantum asserit facultatem, ob hoc scilicet, ꝙ dum sani degimus, dūq; morbis laboramus, crebro citra deliberationem respiramus, cordis temperaturam prodentes: quinetiam suspira multa fiunt. Ad hæc vbi respirandi munere necessario indigemus, spirationem sistere, ac compescere, integrum nobis minime erit, quemadmodum nec tussim, aliaque id genus. Natura iccirco hanc voluntariam functionem molita est, vt auxilio esset naturali potentiæ, quando videlicet cordi satisfacere non valet. Præterea Galeni probatio, qua illam omnino a voluntatis arbitrio pendere docet, est huiusmodi, quod scilicet dissecto neruo functiones harum facultatum, id est, motuum voluntariorum, aboleri asserit: quæ mehercle ratiocinatio a veritate aliena est, tum in principijs, tum in figura. Nempe quando prædicatum rei quæ a subiecto data est, aufertur, nō debet semper auferri prædicatum ab illa, a qua est ablatum subiectum: alioqui repugnantiam antecedentis oppositi in tota materia vna cum repugnantia oppositi consequentis tutari ac defendere oportet. Hoc autem testatissimum facit, quantum in dialecticis Galenus claudicauerit: quippe si ablato neruo, sectoue, quæpiam quoque auferatur motio, illud tamen necessario non sequetur, neruo illo existente motus gratia, ꝙ neruo propriam motionis causam acceptam feramus. Atqui si quispiam venas carotidas, neruosque soporiferos, qui ad cerebrum pertingūt, vulneratos habuerit, statim omni functione voluntaria destituetur, vnde particulæ illæ appellationem nactæ sunt. Quare Rasius memoriæ dedit, regem Indiæ, vbi in quempiam nobili genere clarum animaduertere vellet, sectionē harum partium imperasse: quod animaduersionis genus ac supplicij mortem adferebat. Quis autem sanæ mentis illic omneis motiones voluntarias propterea insertas dicet? Porro nihil actionem huiusmodi in neruo efficit, q̃ id quod talem potentiam complere, atque perficere potest: quo affecto afficiatur quoque actio necesse est, etsi huius propria non sit caussa: quādoquidem vitiatur, depeditur, propria functio, abolita facultate, quæ illuc defluebat, ac transmittebatur: quamobrem voluntarij motus deperditio non testatur motum quemlibet in neruorum essentia voluntarium adesse: qui tamen per accidens potest a voluntate prodire. Quod si obstinate repugnas, voluntarium penitus affirmando, nihil propterea promoues: quippe musculorum erit, non neruorum. Verum enimuero ad partium spirationi famulantium vsus accedamus, quandoquidem de ipsa abunde disputauimus. Pulmo igitur spirationis officio delegatus, aditum spiritui patefacit: cum enim attollitur, influit spiritus: cum contrahitur, effluit: vnde instrumentum respirationis proprium esse in confesso est. Verum hic subtilitate ingenij considerandum erit, nunquid respirationis expirationisque motio thoracem sequatur, nec

A priuatum motum aliquem obtineat: an vero sit thoracis motus spirando, quem pulmones sequantur, tanquam auxilium afferentem. Galenus pulmonem priuatim nullum motum habere scriptum reliquit, sed vna cum thorace attolli, agitarique: quinimo spirationem, quæ naturalem motionem sequitur, a septo transuerso fieri: est autem id musculosum quippiam, atque carnosum, inferna a supernis dirimens: hoc est, partes nobiliores ab ignobilioribus distinguens, ac separans. Dilatato itaque thorace, aere impletur pulmo. Existimare autem oportet huius constitutionem similem esse follibus qui in ferrarijs habentur: quod tibi manifestius fiet, si vulnerato thorace, ac confosso, aer introrumpat: quiescit etenim protinus pulmo, interitque eius motio: idque forte ob refrigeratos pulmones. Aristoteles (cincturam vocat) septi transuersi nullam aliam vtilitatē scripto reliquit, quam vt separarentur inter se partes principes, ac nobiliores, a nutritorijs, & ignobilioribus: vt videlicet animæ principis origo in offensa seruetur, nec facile occupetur exhalatione cibi, & caloris aduentitij copia. Atqui tantus philosophus calumnia dignus non est, neque imperitiæ crimine notandus: quandoquidem quæ arte secandi corpora discuntur, haud absimilia sunt his, quæ numero motionum circulorum comprehenduntur. Ars vero anatomices ætate Aristotelis plane haudquaquam erat absolata. Porro Galenus, cuius seculo medicina omnibus numeris (vt dicitur) perfecta erat, scripsit. Erunt
B (inquit) posterorum, qui in medicina quædam a nobis non inuenta, neque cognita in lucem emittent. Quamobrem non tam crebro (vt multi censent) Galenus Aristoteli refragatur, quin potius illius inuentis aliquid adijcere, atque implere nititur: cuiusmodi sunt, quę de septo, de motu neruorum, de sensu & motu, de cordis ac cerebri principatu: quæ nanque ille de particularibus disserit, haudquaquam in vniuersalibus huic reluctantur. Verum ad id, vnde nostra digressa est oratio, redeamus. Galeni igitur de pulmonibus sententia diligenter perpendenda: quippe nullo alio argumento, rationeue probare studet, dilatato thorace pulmonem quoque attolli, quam ꝙ eodem quiescente, pulmones quiescant, intereatque animal. Nos vero non adeo absolute ac simpliciter pronunciandum censemus, thoracem videlicet præcipuam motionum pulmonis caussam esse: fieri etenim potest, vt pars vtraque priuatim moueatur, habeantq; mutuum quendam consensum, ac proprium, vt alterum absque altero minime moueatur: ob id vno quiescente, alterum quoque cesset, atque neutrum alteri caussam motionis suggerat, præbeatque. Quod si assereremus, pulmone non moto, nec thoracem moueri, quæ est Galeni opinio: nos mehercle censeremus pulmones thoraci motum suppeditare. Quare videtur Galenus sensisse thoracem ac pulmonem simul posse moueri, ac si in sphæra, globoue forent: immotoque alte-
C ro existente alterum quoque minime agitari: quamuis (vti retro diximus) vnum alterius non sit motor, porro id quoque vsuuenire potest, ꝙ dissecto thoracis neruo affectus ad pulmones per consensum pertingat, quomodo Galenus multas ægrotare partes literis prodidit. Nunc igitur thoracem dilatatum pulmonis motionem adiutare, eadem indicatione dicendum, potissimum, vbi vehemētiori indiguerimus respiratione. Verum enimuero vt in pauca rem conferamus, Cor est, quod abolita respiratione expirationeque afficitur, ob idque animalis interitus contingit. Hinc necessario ab ipso spirationem emanare ingenue fatebimur. Cæterum pulmonis agitatio (vt sentit Galenus) violenta est, eadem ratione ac vi, qua sunt, quæ ab arte machinata, agitantur. Mouetur id viscus modo quo naturalia, atque bifariam: nanque tum ab electione, tum a natura. Atqui duos in motu principes collocare non erit absurdum: musculum motionis ab arbitrio voluntatis prodeuntis: cor ad pulmonem huius, quæ a natura est. Galenus hic eadem methodo nixus est, qua in cæteris suis indicationibus consueuit. Haud enim aliunde motum pulmoni, quam a neruo adesse putat, quanquam per artem dissectionis corporum nullus ad id viscus deriuari neruus spectetur, quo sentiat, nedum motum obtineat. Verum ingenij nostri hebetudo forte obest, quo minus veritatem perspiciamus, horum videlicet quæ in hoc commentario a nobis considerantur; attamen vt tem-

pus fert, atque suadet, ociumque permittit in hoc negocium toti incumbimus: aliquando vero ista futura sunt exploratiora. Pulmo in duas fibras diducitur, vt si forte vna aliquando afficeretur, altera vicem eius suppleret: quemadmodum in thoracis vulneribus videre est, in quibus si fibra altera lædatur, spirationi alteram deseruire necesse est: quippe vtraque affecta animali interitum affert. Sequitur vt de aspera arteria (quæ nonnullis spiritalis fistula dicitur) nonnihil disseramus: quæ spiritus caussa data est: hac enim spiritum trahimus, reddimusque respirando, expirandoque: sed nec solum spirandi caussa, sed etiam vocis: quare natura emolita est particulam quandam in eius summitate, quæ munus efficiendæ vocis contineat, minoris linguæ formam referētem: deinde a musculo quippiam ei aduenit, quod varie arteriam afficiat, & ob id variæ gignantur voces: sed is quidem vsus minime necessarius, verum vt melius ac felicius vitæ curriculum transigeremus: idque in alijs quoque partibus prudens natura instituit, quæ non vnius tantum gratia, verum etiam plurium conditæ fuerunt: quippe nares tum vt odoraremus, tum vt cerebri excrementa expurgaremus: illud ad sensoriam facultatem, hoc ad propulsoriam referendum. Vua (columella alijs nominata) facit ne puluis, fumusq;, & id genus multa, ad spiritalem fistulam non irrumpant. Quinetiam spiritum primum temperat, ne tam frigidus, ac inconcoctus ad spirationis instrumenta descendat, quæ dissecta, distillationibus obnoxium reddit hominem, refrigerando parteis omneis spiritales, vocique gratiam adimit, nam & hæc ad hanc functionem necessaria. Epiglottidem vocis particulam esse non est dubium, quoniam vbi in arteriam animantis valide insufflamus, vox redditur, haud absimilis illi, quam dum viueret, sonabat. Huic etiam aliud operimentum annexum: ne in arteriam cibus, aliudue deerrans, animal strangulet: nanque crebro videmus, dum aliquid in ipsam dilabitur, tusses statim excitari. Sed de spiratione, eiusq; instrumentis dictum iam est.

De cerebro, eiusque partibus; ac functionibus. Cap. XX.

QVanquam imaginatio, cogitatio, recordatio, conseruatioque, neque partes, neque membra sint, habent nihilo minus in cerebro sedes, in quibus earum functiones sint euidentiores. Phantasia igitur, siue imaginatio in cerebri anteriori parte sita est, quæ rerum species, postquam a sensu communi relictæ sunt, concipit, ac retinet. Cogitatio vero manifestius est in medio cerebri sinu specuue: hic quas assertiones; & consilia vocamus, fieri traduntur: discernimusque quid in his nobis sit eligendum, vitandumque: hic intellecta recognoscuntur: quare in animantium genere homini soli tributa est: bruta vero istius loco æstimatricem vim obtinent: in posteriori cerebri cauerna ampliori vis illa reminiscentiæ sedem habet, atque etiam conseruatrix potentia: quæ in nullo alio inter se discrepant, quam quod recordatio per interualla fit, conseruatio vero assidua est. Verum ab imaginatione quoque differunt, quod hæc formam exhibet sensilis, vel sensibus priuata: illæ vero ad custodiam, & refricationem rei conceptæ, magisque ad intellectum, prudentiamue referendæ, quam phantasia. Atque illud meminisse oportet, quæ etsi in ventriculis cerebri harum potentiarum functiones peraguntur: tamen a corde, tanquam omnium principio prouenire, sedesque tantum in cerebro tanquam instrumento obtinere. quare quemadmodum visoria facultas in crystalloide sita esse fertur, cum tamen sit in corde vel cerebro, sic virtutes istæ, harumque sedium vtilitas ad temperandum eas instituta est, eo modo, quo cerebrum diximus opem ferre alijs conceptionibus, atque apprehensionibus. Alia igitur probatione non indigemus, quam ea qua superiora discussimus, quæ est huiusmodi, facultates nihil agere citra calorem natiuum, qui ad ipsas non peruenit, nisi cum quadam moderatione, ac mensura: vtique illa quæ transmittit, temperatq; calidum naturale, in corde polita est tan-

A quam fonte ac principio. Ad hęc imaginatricis functio testatur sensilium aliquid in sensu communi hęrere, cuius sedem in corde libro de anima scripsimus: atque ideo illa quoque principium cor habebit, quę vna cum facultate motrice voluntaria, animanti motionem suggerit, quam in corde habitare nuper diximus. Pręterea vbi imaginatio, illic quoque cogitatio collocabitur, qua ab imaginatione concepta componimus, resoluimusq;. Hanc etiam necessario cõsequuntur recordatrix, atq; conseruatrix facultates, vtpote propter ipsam institutę. Cęterum vbi affici has ipsas potentias cerebri ipsius ventriculis affectis conspiciemus, non erit statim ferendum iudicium, fontem ipsarum solum esse cerebrum: haud aliter quam affecto crystalloide visionem vitiari cernens, nihilo minus ipsum visorię facultatis primariam esse scaturiginem. Nam & septo trãsuerso affecto, nuper dictas potentias lędi spectamus: non tamen sanę mentis homo harum sedem in hac parte putauerit. Cerebri etenim ventriculi harum gratia conditi a natura, quorum temperatura functiones ipsarum conficit. Atqui retro scriptę virtutes in duobus prioribus cerebri specubus euidentiores sunt: a quibus per viam, tramitemue, qui inter ipsos consistit, deferuntur: in qua via meatuue quędam corpuscula constituta sunt, quę dum calorem internum ad cerebri sinus ingredi oportet, aperiri creduntur, claudiq;, vbi subierit. Horum vero mentionem fecimus in commentario anatomices. Cerebro humido
B molliq; constituto, super impositum est os, quod calua nominatur, pro tutela ac munimento: duę item membranę (quarum altera tenuis atque imbecilla: altera crassa ac valida) cerebrum vallant ac vestiunt. Quinetiam globosa, vt quę sit omnium figurarum tum perfectissima, rotunda, atque sphęrica: tum capacissima, tum ab incommodo & lęsione remotissima. Pręterea sedem eminentiorem in animantibus perfectis cerebrum obtinuit sensuum gratia, qui custodes totius corporis (teste Galeno) sunt: quod etiam in rebus externis vsuuenit, quippe qui custodię excubijsue pręsunt, in arce sublimioriq; loco collocantur.

De somno. *Cap.* XXI.

PRoximum ab his partium vsibus, quos diximus, est, vt de quibusdã, quę ad sanitatem conferant disseramus, initio quidem sumpto a somno: de quo primum quid sit, & cui parti creditus: tum quę eius sit caussa, consyderemus oportet. Est quippe animantium generi apprime necessarius, atque vtilis, sub quo homo quoque continetur, qui somno destitutus vitę non exiguã iacturam facit. Somnus igitur (mea quidem sententia) nexus quidam & quies
C sensuum, atque eorundem recursus recessusq; a suis instrumentis ad intima: idq; somno sepulti, dormientesq; aperte testantur, qui sensilia, etsi proxima, minime percipiunt: tum qui patentibus oculis dormitant, nequaquam vident: atqui si facultas visoria instrumentis adesset, continuo hi quoque viderent. Verum enimuero id non tantum in soporatis conspicimus, verumetiam in his qui studiosissime, attentissimeq; in aliquam rem incumbunt: etenim non pauca sensibilia pręteruntia non animaduertunt. Cum itaq; somnus tantum sit sensuum ad intima recessus: sensus vero haudquaquam moueri possunt illa, quę per vniuersum corpus fit, motione, absq; auxilio alterius, quod illis materię loco adsit, erit vero id calidum naturale: quare somnum esse coitum quendam caloris ad intima refugientis asserimus. Quinetiam partes extimę refrigeratę somno pręssi hominis huius testimonium locupletissimum exhibent. Atq; item concoctio, quę in dormitantibus validior consistit: nempe calidum id, quod in vigilantibus functiones concinnat (prębet etenim motum sensumq; extimis) in somno sopitis ad ima subterfugit: illud vero a corde tantum animantium partibus transmittitur. ad quod ceu ad fontem atq; principium in somno refluat atq; reuertatur, necesse est: quemadmodum in motu consyderatur, quem ad id, vnde incœpit, redire oportet: quale in Deo spectamus, a quo omnia dimanant, & ad quem cuncta reuolant. Postquam igitur explicauimus somnum, sensus quietem, ociumq; suarũ

functionum, atq; intermiſsionem, quę a caliditatis ſubterfugientis receſſu cõſi: D
proximum eſt, vt ſcrutemur, q̃ ſit cauſſa huiuſce confugij in ſomno ſopitis: quod
in primis coctionem adiutat. Caloris equidem ad extima ſparſio a quantitate,
non a qualitate eiuſdem inaucta prouenit: at coactio quantitatis imminutio eſt:
idq; contingit, quoniam a frigiditate humiditateq; ſuperatur. Somnus ergo ca-
lore interno refrigerato, atq; humectato fiet: tunc nanq; copia minuitur calidi,
dum ad ſuum fontem recurrit. Pręterea cum cerebri vſus ſit, vt cordis calidita-
tem, ſiccitatemq; moderaretur, neceſſe cor ab illo maiorem huius functionis cu-
mulum conſequi, atq; alimentum cordi tranſmiſſum refrigerari humectariq;:
proinde rigationibus, quę vim frigidam humidamq; obtinent, perfundimus ca-
pita vigilijs affectorum creberrime. etenim cerebri conſenſu, cor quoque affici
conſpicimus. Quamobrem qui a ſolo cerebro ſomnum effici putauerunt, gra-
uiſsime lapſi ſunt. Ad hęc argumentum a frigiditate humiditateq; ſomnum con-
ciliari tale eſt, ꝙ alimenta pleraq; omnia ſoporem appellantia, vi frigida hu-
midaq; prędita ſunt, cuiuſmodi lactuca, & id genus: at vigilias accerſentia ca-
lida ſiccaq;. Somni autem cauſſa, quę a materia nomen habet, vapor eſt hume-
ctus ab infernis, intimiſq;, ad cerebrum elatus, vbi a frigore conſiſtit, grauiſq;
effectus, dum, quę illic ſunt, cęteris miſcetur humiditatibus, dumq; ad altiora pe-
netrare nõ valeat, neq; diſcuti diſsipariue, ad ima denuo defluat neceſſe eſt, atq; E
inde meatus facultarum ſenſilium obſtruat. Quinetiam ſomnus animanti ab fa-
tigatione laboribuſq; conſit, calore natiuo inter mouendum, opuſq; faciendum
diſperſo, imminutaq; eius quantitate, refrigerato: proinde coactus ad ſuam con-
fugit ſcaturiginem, fontemq;: haud ſecus ac milites, qui graui imminente pericu-
lo ad ducem recurrunt. Cor vero in animante princeps: quod poſtremum ani-
mali mortuo refrigeratur. Somnus item naturę eſt functio corpus gubernantis,
iccirco neceſſaria animãtibus perfectis, quoniam abſq; eo immodicis laboribus
frangerentur ſenſus, atque interirent: quibus pereuntibus actum de vita eſſet.
Quamobrem qui minus probe dormiunt, pallore afficiuntur, atq; munia ſua po-
tiſsimum nutritionis, deterius obeunt. Quin & exercitio ac fatigatione ſenſuum
calor ille internus refrigeratur, vtpote ad extima expanſus: rurſuſq; ad intima
ſubterfugit, vbi eius minuitur quantitas. Illud vero te latere nolim, ſomnum
conuerſionem tantum eſſe temperaturę caloris intimi ad frigidum et humidum,
eſtq;, quę hunc facit facultas gubernans, quę in corde poſita eſt, cuius calor hac
ratione huius eſt inſtrumentum. Propterea exoritur hic quęſtio, cui potiſsimum
potentię animę commiſſus ſit ſopor: Cui ingenue reſponſum volumus, faculta-
ti ſenſitrici illum eſſe creditum, quę roboratur, & incrementum ſuſcipit huius
functionibus: neq; nutritorię poteſtati attribuendum, quatenus eſt nutritoria,
quoniam vegetalia non ſoporantur, ſenſus nanq; ſunt expertia: illa vero vis F
ſentiendi aſcribitur ſenſui cõmuni. Somnum tribuimus ſenſitrici potẽtię, vtpote
quę ab eo tueatur, conſeturq;: quamuis ferietur tunc temporis.

De temporum anni temperamento. *Cap. XXII.*

ALtricis facultatis functiones parteſq;, quę illas perficiunt, animanti-
bus neceſſarię: ſed maxime tactio, qua pereunte, animal interit. ſpira-
tio item neceſſaria. Porro liquet ea, quę ſanitatem corporis humani
tuentur, ac conſeruant, eſſe aquam, aerem, alimenta, quibus ſecundum
naturam ſe habentibus corporis ſanitas conſequatur. Aer vero id facit, ſigni-
ferum pererrans per anni quatuor tempora, ver, ęſtatem, autumnum, atq; hye-
mem, quorum conſtitutionem exploratiſsimam medicum habere oportet, quip-
pe tum dignitate, excellentiaq;, tum vtilitate longe ſuperet alia ſanitatis tuen-
dę pręſidia. Vere quidem nutritionis functiones validiores atque perfectiores,
calido ſcilicet interno copioſiore exiſtente, quod temperatura eſt tum calidum,
tum humidum: proinde ver calore, humoreq; moderatum aſſerimus, collatione
ad hominis temperationem facta: quinetiam adoleſcentes iunioreſq; vere actio-
nes viuidiores obtinent. Vocabitur item non abſurde temperatum, hominis tẽ-

A peramento collocato: quandoquidem non a quatuor qualitatibus per se totis mixtis ea temperatura constituitur: cuiuslibet nanque corporis temperatio alteri qualitatum agentium exuperanti (quę instar formę erit) atque alteri patientium (quę loco materię) ascribitur: alioqui non vnum specie, vero duo conflarentur: functio item vna in suo termino minime collocaretur, si duę qualitates oppositę simul prępollentes inessent ęquabiles actu potestateq;. Quippe ex duobus contrarijs actu haudquaquam vnum actu componitur: neque etiam ex non contrarijs, quemadmodum duę lineę actu vnam actu non conficiunt. Quā opinionem pauci admodum, qui se naturę interpretes iactitant, medicinęq; professores nostrę memorię admiserunt: verum iam illis explicabitur: Temperata natura, ex quatuor qualitatum pari mole moderata, hoc est, temperatissima, nusquam spectari potest. Quinetiam temperamentum vni qualitatum agētium attribui moderatum non conspicimus, propterea ꝙ singulę actiuę modum nactę sunt functionum suarum ab altera patientium, quę illi adest loco materię. Sed vnde nostra fluxerat oratio reuertatur. Aestas calida & sicca: hyems tum frigida, tum humida, collocata ad ver, hominisq; temperamentum. Quidam autumnum (vt qui esset inter ęstatem hyememq; medius) ęque temperatum atq; ver collocarunt, largissime quidem peccantes: veri nanque in totum quis dixerit contrarium? a quo vires omnes imbecilliores euadunt, cuius exemplum experimentumque vegetalia animantiaque suppeditabunt. Proinde siccitatem atq; frigiditatem illi assignabimus: at validior erit siccitas: verum vt summatim dicam, inęqualem omnino naturam habere pleriq; omnes peritiores scripserūt. Sol autumno perinde nobis est proximus, atq; abest a nobis: quod de vere dici quoque merito debet. Sed hoc tantum interest, ꝙ autumno vires infirmiores debilioresq; fiunt, siccitasq; exuperat in animantibus, quare nullam ingeneratione caloris sui temperantia vtilitatem præstat. Vere si quod aliud generationi in primis aptum atq; idoneum: humidum nanq; tali functioni familiarissimum. Porro breuitatis, diuturnitatisq; certum finem, ac scopum anni tempora non obtinent, se pro regionum natura, atque longitudine variantur. Quarum equidem temperatior erit, in qua breuis autumnus ver vero longum: cuiusmodi sunt quæ sub quinto climate iacent, præcipueq; maritimæ. Autumnus in nostra Hispania duorum est mensium, quæ est in quinti climatis principio. Sub libra item temperatam horam afferere (vt non pauci) absurdum est: quinetiam quartum quinto pręstantius climate existimare. Galenus Gręciam terram temperatissimam tradit literis, potissimumq; Hippocratis patriam Coum, atque huius tempora anni veri similia. Nos quatuor causis, materiali scilicet, formali, effectrici, atque finali salubritatem partis cuius libet complexi sumus.

B

AVERRHOI
COLLECTANEORVM SECTIO SECVNDA,
DE SANITATE TVENDA.

De artis medicæ fine. *Cap. I.*

Sectio hęc Sexto Colli get libro re-spondet.

FINIS philoſopho trifariam dicitur. Primo quidem, ad
quem res neceſſario tendit: iſq; abſolute finis nominatur.
Secundo vero, quēadmodum formam materiei finē apel-
lamus: qui perfectionis entis, finis inſeparabilis. Tertio, ac
poſtremo, quo adepto ac conſequuto, quę huius gratia ſunt
inſtituta, conſiſtant neceſſe eſt. atq; hic cauſſarum finis vo- E
citatur, vt ſerram finem artificiorum, quę per ipſam elabo-
rantur, appellabimus. Verum enimuero artis medicę finis
rationabiliter ac vere, primo, poſtremoq; modo pronun-
ciabitur: At ſecundo non ita ſimpliciter: verum (vt quiſpiam dixerit) in lati-
tudine. Pars autem medicinę, quę nobis nunc ſcribitur, cæteris eius partibus
longe anteferenda eſt. Quę rurſus bifariam ſecabitur: in partem videlicet, quę
ſanitatem conſeruat, ac tuetur: deinde in eam, quę docet, quemadmodum auſer-
ri debeant ea, quę hominibus morbos accerſunt: quę ſane quidem media erit
inter ſanitatis tuitionem, & ęgritudinis abolitionem. Porro id te memoria tene-
re velim, noſtra corpora a vitijs tantum poſſe vindicari, quę nobis ex acciden-
ti contingunt: idq; potiſsimum ab excrementorum immoderata copia, quę ab
alimentis prouenit. Quippe ſi ratio victus moderata omnibus vſurparetur, a
nullo vſquam ſanitas abeſſet. Atq; hoc oraculum in hac arte diuiniſsimum, fir-
miſsimumq; eſſe tibi perſuadeas: alioqui manca, ac mutila eſſet, claudicanſq;
medicina. Quamobrem non poſſumus non mirifice laudare atq; probare defi-
nitionem medicinę, quam hic mox ſubſcribimus. Medicina eſt ars factiua, ra-
tione experimentoq; inuenta quę tum ſanitatem tuetur, tum morbos depellit.
Qua definitione nullus maiorum poſteriorumue noſtrorum aliam veriorem F
ſcripto reliquit. Nempe etſi illa, quam Galenus tradidit, multis videatur exquiſi-
te perfecta, nihilo minus parum explicata, declarataq; eſt, & prope dixerim
manca: quandoquidem cuius eſſet generis, non explicuit. vniuerſę nanq; artes
operatrices, naturę dominę, cognoſcenteſq;, tribus ſumuntur modis. Aut enim
prępsunt faciendorum operum facultati, & neq; formam, materiamue faciunt, ſed
iubent: Aut minime pręcipiunt, ſed faciunt formam in materia apta: Aut medię
inter has, quę videlicet partim faciunt, partim pręſunt ac iubent: primo quidem
formam elaborantes, altero materiam cognoſcentes, atq; explicantes. Horum
primi exemplum gubernator nauis erit: atq; architectus, qui nauem extruit, ſe-
cundi: & tertij, is qui in naui cuncta probe diſponit, ordinat, atque iubet. Nos
vero de his exquiſitiſsime ſcripſimus in commentario, quem in ſecundum au-
ſcultationis naturalis librum poſteris reliquimus. Cęterum medicina ex his arti-
bus eſt, quę abſolute factiuę vocitantur: pręſtat etenim formam, qua functio-
nes ſuas naturales homo perficit, idq; natura materiaue apta & idonea ad opus
exiſtente: alioqui enim non poſſet formam prębere. Eſt autem hic finis, qui
arti locum ſui ſubiecti conuenientiſsimum ſuggerit. Atque haudquaquam abſi-
milis rationi victus, quam Galenus homini quadrato, temperatoq; pręſcribit,
vt ſcilicet vitę naturale curriculum tranſigat, ſenectutemq; attingat, quę me

A hercle ob insigniter refrigeratas, exsiccatasq; partes corporis principes contingit. Quare hunc finem, atq; scopum ars medica nequaquam debet trãscendere: q̃ si id faceret, immortalitatem hominibus adferret: quam non posse ab ipsa prẽstari in confesso est. Caussa vero, cur interdum medicinalis ars finem probum non consequatur, eadem est cum illa, quę cęteris artibus impedimentum inijcit, ne circa materiam suam, atque subiectum finem optatum adipiscantur: quod in athletarum, nautarum, atq; agricolarum victus ratione manifestissime conspicitur. Atqui noster huius caussam in quodam suo commentario tradidit huiusmodi, videlicet, q̃ ea quę retro iam a nobis exposita sunt, non paucis intercedentibus medijs indigeant, vt hunc ipsum finem obtineant, quem a nobis suppeditari, fieri minime potest. Cuius equidem opinio proba est, verum non vsquequaque perfecta: quare adijcere quędam nos oportet, quo dilucidior euadat. Est igitur verum, hanc artem in indiuiduorum corporibus peccare, ob materiei ipsorum idoneam prępa rationem. fieri nanq; potest, duos esse homines eiusdem ęquabilis, temperateq; naturę: vna eademq; ratione victus vtentes: quorum alter ad senectutem finemq; suo temperamento conuenientiorem perueniet: alteri vero (etsi eodem diętę genere vtatur) praui ingenerabuntur succi, qui mortem accersent celeriorem. idq; profecto contingit ob quandam huius B temperaturę insitam innatamq; aptitudinem ad vitiosos humores gignendos, quę nos lateat, & hanc ignorantiam nobis parit naturarum tam multiplex innata pręparatio, aptitudoq;, vt nullis notis nullisq; indicijs comprehendi valeat: quod a nobis in commentarijs philosophię abunde expositum est: vbi id proditur, materias scilicet singulas accidentia obtinere peculiaria, insitaq;, pręterea quoq;, que a forma suppeditantur. Quamobrem accidentia, quæ materiei adsunt, multifariam illam naturam indiuiduorum variationem procreant, haud secus, ac ea, quę peculiaria formę insunt, mores tam varios in hominibus singulis indiuiduisue concinnant. Quippe homo postremum compositum existens, non paucas indiuiduorum differentias speciesue habebit: quod facit, vt multiplicitas proprietatum, naturarum scilicet ac morum indiuiduorum, non ita pateat. Verum enimuero longius forte, quam par sit, nostra est expatiata oratio: quanquam ingenuę affirmare ausim, id quod nuper nobis scriptum est, maximam afferre vtilitatem his, qui exploratum habere concupiscunt, in quo philosophorum doctorumq; virorum non pauci olim dubitarunt. Nunc ad institutum negocium reuertimur, dicimusq; illos, qui in ea sunt sententia, q̃ videlicet is qui tali educatione regitur, qualem in libro de sanitate tuenda Galenus pręcepit, finem optimum consequetur, ignorare, quomodo dignoscatur finis artis medicę a parte C suorum passiuorum: hiq; hallucinantium medicorum & indoctorum opinionibus astipulari videntur, quemadmodum & illi, qui dies hominum annosq; certo numero astringi censuerunt: quandoquidem vsuuenire potest, quempiam naturę tẽperatę inculpata educatione vti: veruntamen æquę breuem vitam viuere, atque is qui rationem victus improbam vsurpauit. Sed hoc rarissime contingit: quare ab accidenti tam remoto ac longinquo medica ars neque subibit calumniam, neque subuersionem: absit etenim, vt tam insignis artis nobilitas hoc tam exiguo scrupulo obscuretur. Porro qui tantum rebus externis, atque ab electione voluntateq; prodeuntibus morbos attribuit, is nosse caussarum minorem cumulum videtur: quippe effectricium tantum gradus quidam (quę dixerunt) sunt: Hę vero vtpote manifestiores a plerisq; omnibus medicis ęgritudinibusq; assignantur. Huic si forte (vt fit interdum) morbi accidant, quos id genus caussę non pręcesserint, diuinitus, cœlitusq; immissos protinus aiunt: quam opinionem, quoniam popularibus vulgoq; arrideat, minime improbabimus. Iam vero satis superq; exposita artis medicę commoditate, atque vtilitate, proximum erit, vt de caussis disseramus, quę ex accidenti corporibus nostris vitia aduehunt, quibusq; medicinę auxilio occurrere valeamus: sunt autem hę caussę effectrices: quarum alię huiusmodi sunt, vt facile caueri vitariq; possint, vt combustio, sectio, percussus, & id genus mille, quę fugere omnino possumus. Alię vero, quę necessario nos alterant, atq; immutant, vel nobis inuitis nolentibusq;, de quibus

agendum mihi nunc eſt. Sunt igitur quę noſtra afficiunt corpora ex accidenti D cauſſę, aeris nos ambientis conſtitutio, immutatioq;:exercitium immoderatum (quale eſt artium quarundam) deinde alimenta, potiones, animę affectus, atque vt ſummatim perſtringam, quęcunq; intemperiem & cum ſuccis, & citra ſuccos pariunt. Ab his itaq; quandoquidem vindicare nos poſſumus, aut ratione victus, aut mediocritatem (quę in ſanitatis tuitione collocatur) amplectendo, aſſerimus ſanitatem poſſe conſeruari tantum alimentis, tum boni ſucci, tum quantitatis moderatę, tum opportune aſſumptis: item motu ac quiete mediocribus, excrementorumq; expurgatione: denique aeris boni inſpiratione, & cęterorum accidentium pręcautione, quę intemperiem euocare nata ſunt. Sumendi vero cibos modus melior medicinalis eſt. Excrementa purgabuntur frictione, lauacro, exercitio moderato, atq; medicamenti aſſumptione: quę vniuerſa pręcautioni ab ęgritudinibus accepta referenda ſunt.

De exercitio, eiuſq; modis. Cap. II.

EXercitatio motus eſt partium ab aliqua electione, atq; voluntate procedens: qui primum quidem a membris efficitur, motionem voluntariam obtinentibus: ſecundo vero ab ijs quę motu ſunt prędita animali, cuiuſmodi ſunt venę, parteſq; nutritionis officia exequentes. Cum itaq; exercitatio motus ſit, quędã propria, quędam aũt communis conſtituetur. Atq; hęc toti corpori attributa, qua vtuntur cuncta animalia: illa priuatim ſingulis mẽbris peculiaris: quemadmodum vox, thoracis, atq; pulmonis: ſedere, ac ſtare, dorſi exercitatio. Quinetiã alia eſt exercitationis ſectio, quatenus exercitatio: (prima nanque a partibus deſumpta eſt) vehementem etenim quandam, remiſſiorem ac leuiorem, alteram & tertiam temperatam collocamus. Atqui valida & imbecilla fatigatis interdum ac laborantibus cuiuſdã partibus fiant, quibus pariter accedent, tum concitata, tum tarda: interdum vero cum in mouendo alterum alteri reluctatur, atq; ab eo opprimitur, vt in grauioris oneris ſublatione contingit: verum huic differentię neq; citata neq; tarda iunguntur. Atqui nonnunquam celeritatem pariter, & vehementiam exercitatio habebit, qualis eſt illa gladiatorum. Cęterum exercitij modici vtilitas eximia eſt. Spiritũ etenim internum citatiorem facit, atq; auget: caloris quoq; genuini augmentum prębet, cuſtoditq;: excrementa partium altrici facultati deſeruientium expurgat, & expellit, pariter & diſcutit: membrorum eſſentiam emollit: quare corpori, cęterorum nullum magis erit commodum, quam hoc ipſum. Quippe caloris, atque ſpiritus augmentũ, quod ab eo conficitur, non abſimile eſt caliditati naturali externę. Atqui hęc quę ab externis excitatur, veluti a medicamentis alijſue rebus, energia & actu calefacientibus, ex accidenti contingit. Quę cõmoda nuper dicta homo conſequetur, ſi a concoctione exercitationi ſeſe dedat, ꝙ ſi prius exercitio vtatur, periculum eſt, ne crudos, incoctoſq; cibos, ac ſuccos partes ad ſe rapiant: quo ſimul afficietur facultas retentrix, expellenturq; incocta alimenta: quandoquidẽ (vt rẽ paucis abſoluã) quiete concoctio exquiſite conficitur: potentia aũt propulſoria motu, agitationeq;. Quamobrẽ tempus eius vtendę illud eſſe ſtatuimus. Sane huiuſce tẽporis nota, color eſt vrinę mediocriter rufus ac ſuppalens. Inhibenda vero exercitatio tum primũ eſt, cũ ſudorẽ calenti admixtũ ſpectabis, atq; ſpirationem alterari immutariq;, colorem rubrum ac floridum apparere, ſimul ac venas intumeſcere. Diligenter itaq; curabis, vt cũ dictorum iam indiciorum quodlibet apparebit, protinus exercitium ſiſtatur. Quippe valido digeritur, exhauriturq; corpus: quod patet in his, qui eo genere delectantur exercenturq;. Remiſſiori vero & imbecillo, quod expurgari debet, minime expurgatur: nec quod ab eo fuſum ac liquatum diſſipare valet. At mediocre ac temperatum excrementa corporis tum diſcutit, tum abſumit: quinetiam & corpus implet, & carnoſiorem obeſioremue reddit exercitatum. Quare ad ſanitatis tutelã ſupra quã cuiquam credibile ſit, moderatum exercitium cõfert. Verũ enimuero

A quot incommoda ocium, exercitijq; negligentia pariant, clarum nobis testimonium exhibent, qui in vinculis, atq; custodia vitam agunt: facies etenim horum non dissimilis cachecticorum faciei: color fœdus: atq; ipsorum omnes functiones affectę, imbecillęq;. Sed animantium quoq; cęteris idem vsuuenire, maximeq; auitio generi caueis detento & saginato, cernimus.

De frictione, eiusq; multiplici ratione. *Cap. III.*

EXcrementorum concoctionis tertię frictio quoq; euacuationem exequitur: cuius differentię simplices quidem sex numero statuimus, qualitati ternas ascribentes, asperam, leuem, mediam: vel (vt quispiam censuerit, vehementem, remissam, ac mediocrem: quantitati vero multam, paucā, mediocrem. Atqui vehementes frictiones tum densant, tum durant immodice corpora: Remissę vero et imbecillę rarefacere, simul ac mollire valent: Mediocrum frictionum opus vniuersa iam dicta mediocriter efficit, medięq; inter primas postremasq; habentur. Pręterea validiores carnem minuunt, gracileq; corpus reddunt: mediocres contra carnis incrementum adijciunt: paucę vero nullū opus euidens conficiunt, nisi ꝙ parum calfaciunt. Hactenus de simplicibus fri-
B ctionum differentijs, quibus coniugationes ipsarum, ac complicationes exploratas habebis, si diligenter in id incumbas. Tempus vero nullum aliud ipsis statuemus, quam quod exercitationi nuper attribuimus: Atq; in sequentibus perfrictionum differentias exercitij differentijs commiscebimus.

De lauacro. *Cap. IIII.*

NVnc de balneo nobis differendum, vtpote quo & vacuentur corporis superfluitates, atq; excrementa: cuius varias esse facultates, quę corpora nostra afficiant, asserimus: primo, nanq; tum humectat, tum siccat, refrigerat simul, ac calefacit: excrementa, quę sub cute adhęrent, & meatus obturant, expurgat: interdum vero eosdem obstruit, & cutem densat: flatus discutit, ac tumores: corpora vt probe alimentum suscipiant, idonea aptaq; concinnat: est etiam vbi appetitionem incitet: dolores demulcet, ac lenit, & aliquando prorsus tollit: humores fluidos facit, eosq; a particula in particulam aliam transmittit. Harum vero adeo contrariarū, & sibi pugnantiū functionū caussam esse dicimus vnā ex his, quę ternario numero continentur: Aut enim ab ipsius lauacri natura, & constitutione: aut a laborantiū corporum affectu: aut denique
C a tēpore, quo in ipso detinentur. Cum vero naturam balnei, atq; partes scripsimus, intelligas velim aquam tum calidam, tum frigidam, deinde domum, in qua pręparatur, aeremq;. Atq; ista rursus in gradus partiuntur: quippe aqua inter calidum frigidumq; media refrigerat, humectatq;. quinetiam nonnihil discutiētis potestatis obtinet, quo sordes, quę cuti adhęrescunt, abstergit. Aer quoq;, qui eandem cum illa temperaturam habet, exiguum sudorem eliciens, tenues e corpore succos euocat, simul ac euacuat. Is vero, etsi aqua (vt alias docuimus) humidior sit, tamen non ęque humectat perinde atq; aqua, vt quę corpori applicatur: quinnimo vi desiccante aerem pręditum meminisse te velim: qui quo calidior, eo plus ariditatis infert. Porro aqua, aerq; insigniter calida & calefaciūt, & interdum siccant, excrementa vacuant, quibus eductis flatus eadem opera discutiuntur: idq; tantum in corporibus puris, & non excrementosis pręstant: quippe in illis, quibus superfluitates exuberant, immodice meatus obturant, euocatis ad cutem vitiosis, ac copiosis succis, quibus liber exitus non patet, ob copiam crassitiemq;: vnde corpora huiuscemodi habentibus horrores, rigoresq; contingunt, vaganturq; succi per vniuersum corpus, ac deferuntur ex loco vno ad alterum. Quamobrem illud tibi persuasissimum habeto, homini plethorico malisque referto humoribus lauacri vsum a nobis inhiberi. Quinetiam si pars quęuis tali plenitudine affecta sit, nequaquam consulimus. Atqui caussa,

quę media collocata est, maioris est momenti cęteris. Porro lauacrum dolores tantum leuat, quos fluxiones concitarunt, cuius generis abscessus, & huius generis morbi. Item interdum per se, interdum ex accidenti refrigerat. Hoc vero fit meatus reserando, & eductis vna cum superfluitatibus calore ac spiritu: illud autem quoniam aquę lauacri frigidę vis suppeditat, adhibeturq;, vt calidę intemperiem moderetur, & partes emollitas corrigat: atq; vt mitiget calorem naturalem, eo modo quo fabri ferrarij ac coci, qui frigidam vsurpant, vt scopum sui propositi attingant. Insuper lauacro, natationeue frigidę vti haudquaquam debemus, nisi prius excrementa expulsa fuerint. Balneum autem (vt summatim perstringam) in his qui corpora pura obtinent (si modo omnium eius partium fuerit concinna assensio) eximia prębet, & singularia commoda: etenim superfluitates discutit, & citra virium noxam expurgationes efficit: partes emollit, ita tamen vt neruosum genus minime resoluat: humectat citra caloris sensum: quinetiam refrigerat, nec tamē obstructiones ob viscidítatem accersit. Quę vniuersa nobis iam scripta a calido frigidoq; perficiuntur: neq; puris, sed non puris corporibus incommodum afferunt.

De somno, atq; uigilia. Cap. V.

SOmni in homine functiones sunt, concoctio simul, ac humectatio: Vigilię discutiunt, liquant, corpus exhauriunt, caloremq; genuinum & internum ad exteriora detrahunt. Horum caussas in commentarijs qui pręcesserunt, tradidimus, desumptas a philosophia. Atqui vbi somnus immodicus est, natiuum illum calorem adobruit, atq; extinguit, corpusq; in tumorem fœdū attollit. Vigilię, si modum excesserint, arefaciunt, calorem dissipant naturalem, & eum qui ex accidenti prouenit, accendunt. Hactenus de his, quę prędixisse oportuit: iam ad cętera veniendum.

De ratione uictus hominis temperatæ naturæ. Cap. VI.

PRoximum est, vt de cuiuslibet nouem temperamentorum sanitate tuenda agamus, initio sumpto a natura temperata. Primum igitur alimenta, exercitationes, frictiones, balnea, somnos, ac vigilias, animi affectus, aerem nos ambientem, atq; externa omnia mediocria esse oportet: qui modus docendi, tum a doctrina, tum a functionē proficiscitur. Quamobrem grauissime hallucinati sunt, qui nullum locum medicinæ in conseruatione sanitatis hominis temperati reliquerunt, putantes illam methodum curandi solū suppeditare, quæ sane quidē temperatæ minime necessaria est: quod si ita forte vsu ueniret, id rarissimū memento. Præterea etsi Galenus in tuenda valetudine optimi temperamenti, medicamentis opus non esse prodiderit, nihilo minus in eius educatione (modo diutius vixerit huiusmodi indiuiduum) quæ secundum naturam, & apprime illi vtilia sunt (cuius generis exercitium, lauacrum, & cætera) difficultatis ac negocij non parum habere videntur; potissimumq; apud illum, qui hominis finem sanitatem collocarit, externarum rerum & fluxarum gratia dubitationem haud paruam obtinet: verum multo maiorem difficultatem excitari rationabiliter fatebimur alteri, qui sanitatem huemtuis finem, aut ob animæ perfectionem, aut vt ineffabilem quandam & sensu incomprehensibilē felicitatem consequatur, censuit: quæ sententia paucissimis cognita compertaue est, at multis disputationibus, opinionibusq; excussa, tandemq; neglecta, ac pro nihilo habita, abducēte animum ab huiusmodi cōtemplatione crassitie materiei. Porro ratio victus temperati hominis difficilior, ab Auicenna abunde exposita est: quare rem in pauca conferemus. Galenus nuperrime nati puelli sale minutissimo corpus conspergi pręcipit, vt externorum iniurias non ita facile admittat, sed duretur. Verum enimuero mea quidem sententia, & Auenzoarij, vtilius oleum (quod ex glandibus præparatur) illinetur, vtpote efficacius

prestans

A prestans quod a sale expectamus: neque etenim, sicuti sal, mordet. Præ omni vero cibo lac præbendum iubet vsque ad dentitionem: alimentum quippe (vti alias diximus) alito simile esse oportet: lac autem infantis temperamento familiare, ac consimile, ob idque a prudente natura institutum: a dentitione solidioribus cibis nutriendus, atque humidioribus. Nutrix a mali succi alimentis abstineat, temperatoque exerceatur exercitio: veneri non indulgeat, quę menses elicit, vnde lactis vitiantur tum sapor, tum odor: infans quotidie lauetur in aqua potabili tepida, aereque temperato, ne rigor excitetur inter lauandum: quod quidē in domo balnei Galenus sentit esse præparandum, verū aere tēperato nos ambiente ego id nihil moror. Tempus vero lauandi statuimus a lactis cōcoctione, in corpus incoctū alimentum trahatur: atque itē diuturnum præcessisse somnum oportet. Exercitationis vices occupabit cunarum motio. Quinetiam quæ terrorem mœstitiamq; inuehunt, procul abigenda: his nanque pigrescere, atque hebescere consueuerunt naturæ. Deinde ne calor ipsius obruatur, atque extinguatur, sed incrementū suscipiat, viresq; animales roborentur, cātilenis, melodijsq; suauibus infantem oblectabimus: modisque omnibus tentandum, vt hilarior permaneat: quinetiam formosis ac venustis, tum hominibus, tum picturis assuescāt. Incommoda autem quæ infantibus accidunt, aut a frigore, aut ab æstu, aut terro-
B ribus, & huiusmodi multis alijs externis proficiscuntur: quæ educatio ad annū tertium deducetur, hoc est, cum iam ambulare cœperint. Ab his annis quotidie exercebuntur, deinde frictione vtentur, a qua lauacro sunt committendi: alimenta quantitate qualitateque sint mediocria: verū priusquā rursus cibū ingerant, eadē præcipiēda sunt. Quinetiam exercitationes moderatæ sint: immodicæ nanque ipsorū corpora arefaciunt, exhauriūtq;, simul ac incrementum remorantur. Frigidę lauacro abstineant, quippe eo pacto auctus quoque inhiberetur. Educabitur autem sic puer, traditāq; victus rationem obseruabit ad expletum tertium septennium. Sane vinum, atque ceruisiam ne gustare quidem puero suaserim: nempe hausta caput replent, ac supra quam par sit calfaciunt: ipsiusq; animū ferient, turbidūq; efficient. Adultis vero atq; iuuenibus potiones huiusmodi tantum abest vt incommodum afferant, vt etiā insigniter vtiles sint, modice exhibitæ: vtranq; etenim bilē tum flauā, tum atrā iam manifesto colligunt: illam quidem naturaliter, hanc vero secundario, & ex accidenti. Summatim bilis amaræ acrimoniam demulcent, ac mitigant: atque per vrinam ac sudores expellunt. Atræ vero bili omnino aduersantur, ac (vt quispiam dixerit) tota specie. Denique humectant quicquid immodice siccatum est. Porro cibi adultorum tenuantes esse non debent: carnes quibus vesci assuescendi sunt, optimæ
C perdicum, vna cum panis interiore præparatæ. Ab oleribus, fructibusq; (vt in totum scripserim) temperatura humidioribus abstinebunt. Atqui eiusmodi ætas sic producta educataq; ad sapientiam naturalemq; scientiam inclinare, & idonea esse secundum naturam videtur: quinetiam alteram ex perfectionibus, quas Alexander putat philosopho summe necessarias, obtinent. Præterea tertio superato septennio eadem ratione viuendi vtentur. verum & id efficient, vt scilicet a concoctione nudentur, frictionemque ex oleo dulci adhibeant: mollē inquam ac tardam, quæ corpus non condensat, duratue: frictio vero talis ob hoc præcipitur, vt aptiores sint exercitationibus obeundis: ꝙ si exercitium frictiones præcederet, meatus cutis densarentur, obstruerenturq; ab euocatis ad ipsam labore excrementis. Oleum calens esto, durata nanque emollit, ac superfluitates dissipat, simul & discutit. Lintea, quibus perfrictio peragitur, leuia esse oportet, ne asperitate carnem offendant. Variæ autem erunt frictiones, vt superne deorsum, atque inferne sursum: tum in subiectum, tum in obliquum, tum in transuersum, tum subtransuersum adhibitæ: quibus omnibus cutis meatus exacte recluduntur. Quinetiam aer, in quo nudus fricatur, aeris verni temperiem refert, vt moderatæ excrementorum vacuationes fiant. Quippe frigiditas immodica expurgationes cohibet: caliditas vero immoderatiores facit. quare vt mediocritatem seruet, opera danda est. Præterea ab his frictionibus exercitium capesset, quod inter vehemens ac remissum, citatum ac tardum, medium teneat: cuiusmo-

di est paruæ pilæ, cui libellum priuatim dicauit Galenus. Nam eius, quæ paganica appellatur, & pedibus propellitur, exercitatio minime probatur: tum quia immodice valida ac vehemens, tum quia non citra periculum perficitur. Huius vero exercitij modus ac quantitas tibi significabitur, vbi anhelitus alterari cœperit, hoc est, attolli & intendi, atque sudore corpus perfundi, ac detumescere. Cæterum exercitationis mensuram (testante Galeno) nullus potest ad vnguem primo statim die definire: sequentibus videlicet, secũdo, ac tertio, & quarto exactius poterit, experimẽto facto: nam si qui exercitio incũbit, sese peccasse agnoscat, & immoderatius laborasse, sequenti die nimirum quod fuit nimium, corriget, ac detrahet. Ab his spiratio cohibebitur quantum fieri poterit: suscipit etenim incrementum, atque roboratur hoc pacto natiuus calor: meatus referantur, vt facilis pateat excrementis exitus: cui non absimile faciunt, qui insufflantes, foramenta atque spiracula recludunt: cohibendo vero thoracis musculi septũq; transuersum expanduntur, & intenduntur: verum qui sunt ventris, parum intẽdi debebunt, alioqui excrementosæ superfluitates tum pectoris, tum pulmonis, ad partes nutricationi deseruientis, exprimerentur, atque deferrentur. At qui septum imbecillius obtinet, ab huius generis cohibitione prorsus abstineat: excrementa etenim cerebrum peterent: cuius rei exemplum nobis præbent fistulatores, ac tymbaulæ, quorum venæ faciei ac ceruicis in tumorem attollũtur, & vultus rubore coloratur, ac tingitur. nempe humoribus spiritibusq; ad caput raptis, ac delatis, sequetur hæc frictio, quæ apotherapiæ debetur: quam & multam, & asperam exhibendam duo nobis indicant scopi: Primus, vt quæ sub cute delitescunt superfluitates, & ab exercitatione in hunc locum euocatæ expurgẽtur: Alter, vt firmetur corpus, atque vt probi vapores vindicentur ab exercitationis immutatione. Quinetiam frictio toti corpori, ac celerrime adhiberi postulat, iubente Galeno. Quare si linteis vniuersim corpus vno tempore perfricaretur, id esset commodius: quippe vniuersim, ac simul excrementa e corpore detruderentur. Hanc frictionem ex oleo dulci perficiendam semper memineris, sed & quæ circa corpus efficiuntur aliquo interiecto spatio ac relaxatione debere exhiberi. Cæterum postquam quartum septennium attigerint, qui optimum statum habent, & abunde aucti fuerint, aquæ frigidæ balneum intrepide vsurpabũt, tum vt densentur quæ ab exercitio rarefactæ partes, simul ac roborẽtur: tum vt calor diffusus cogatur, & ad pristinum statum redeat, functionesq; consuetas rite peragat: eadem porro ratione hic aqua frigida vtimur, qua in extra lauacro. Esto vero nec plane glacialis, nec tepida: altera nãque ferit afficitq; partes insuetas: altera vero quod expetimus, non efficit: quin ipsum immorandi in lauatione tẽpus breue sit. Verum enimuero num caput frigida lauari debeat, inquisitione accuratiori indiget. Galenus quippe de hoc scribens non pauca prætermisit. Atqui (vt breuiter quod sentio aperiam) caput omnino lauandum non erit, frigida etenim pars est. Post hæc alimenta probi bonique succi assumet, cuiusmodi gallinacea, hœdina, vitulina, & agnina: at vitulus nondum lac ablactatus, agnus vero anniculus: panis insuper optime (vti alias docuimus) præparatus. Porro cibos assumendi tempus optime præscribitur, quando videlicet omnes concoctiones peractæ fuerint. Quod si quis (vt nonnulli censent) bis in die cibos ingerat, bis quoque exercitationem adhibeat necesse est, bisq; lauacrum subeat. Galenus quorundam medicorum sententiæ accedere videtur, asseuerentium ter in die vniuersa hæc debere vsurpari: id quod non possum non magnopere demirari, cum etenim iuuenis corpus hac ratione victus vtentis, robustæ, optimæq; sit naturæ, probeq; concoquat, tam frequenti alimentorum ingestione minime indigere arbitror. Quin potius ista ciborum partitio senioribus imbecillioribusq; statuenda: in qua opinione ipse quoque Galenus versatur: vacamus quidem ac partimur exercitij lauacriq; tempora, ob ciborum necessariã partitionem. Sane recentiores medici duorum dierum ternas cibi assumptiones esse debere censent: eademq; ratione lauationis atque exercitij ternam administrationem: Quorum opinioni admirabilis ille Auenzoarus subscripsisse videtur, cui plane ego quoque assentior, vtpote veriora sentienti.

A

De usu uenereorum. Cap. VII.

VEnus si moderate adhibeatur, huic qui optima & temperata natura est, commodũ vtilitatẽq; afferet: cauendum tamen, ne quid ex his quę sunt præter naturam, contingat: venereis etenim tantum indulgendum esse censemus ob hoc, ꝙ semen excrementum est, quod vacuari, quẽadmodum cætera, postulet. Atqui sane alienum haudquaquam est, sed natura bonum & familiare: quare exiguo in his commisso errore, atque peccato, ingẽs sequitur noxa. Vnde iuxta non paucorum sententiam philosophorum ac prudentium virorum, eorum nullus est vsus salubris. Exercitatio autem, quæ a coitu præscribitur, si aliquatenus vtilis sit, eatenus sane erit, quatenus peccatũ corrigit. Venus (vt paucis dicam) hæc mala affert, siccitatem corporum, effœminationem, ac imbecillitatem, viriumque exhaustionem, simul ac dissolutionẽ: quãobrem quæ post coitum perfrictio adhibetur, quæ ille attulit incommoda, hæc resarciat oportet. Erit autem ex oleo, copiosa simul, & aspera, vt cutem denset, partesq; confirmet ac roboret.

B

De excrementorum uacuatione, atque lassitudinibus, quæ ab immodico exercitio proueniunt. Cap. VIII.

PRædictæ naturæ somnus mediocriter, quantum videlicet optima natura appetit, statuitur: medium etenim neque etiam in vigilia illa transcendet. quæ vniuersa ad vnguem obseruabuntur, nisi si aberratum sit in victus ratione, aut externorum quippiam illam leserit: tunc nãque errorem corrigemus his, quæ aduersantur, & contraria sunt afficienti. Exempli gratia: si adstringentibus vtatur, aluusq; illi ob hoc sistatur, ad pinguia erit concurrendũ: si vero a cibi parcitate, & ex longiori tempore alui fiat compressio, contrarijs itidem erit pugnandum: porro vt plurimum excrementa non redduntur ob intemperaturam externorum, caliditatem inquam, atque frigiditatem, quas euitare perdifficile est. Cum vero excrementa cohiberi dixerim, non tantum alui vesicæque intelligere te velim, verum etiam corporis vniuersi, vt meatus illius, qui iecur, & bilis vesiculam, pariter ac illius, qui iecur splenemque interiacet: ad hæc palati ac narium. Hæc igitur vbi probe officio suo non funguntur, remedio indigent, quæ vacuationes huiusmodi promouent. Cæterum id te potissimum latere nolo, exercitationis errorem castigandum: est vero is lassitudo nominata, cuius (quando ab externis fit) tres simplices differentias in superioribus prodidimus, vlcerosam, tensiuam, inflammatoriam. Prima itaque contingit tum a succo calidiori, tenuiori, atque acriori, tum ab excrementis retentis, quæ exercitio discuti & euaporari non potuerunt, tum ob carnis & adipis particulas immoderata agitatione fusas atque colliquatas. Curatio vero commodior est affectui contraria: discutienda enim sunt, simul & per halitum digerenda excrementa. digerentur vero, & vacuabuntur multa, leuique frictione ex oleo calido veteri nihil adstrictionis obtinente: hęc nanque frictio quia leuis, non densat cutis meatus, obturatue: quin potius rarefacit, ac recludit: ad hæc quia multa, vacuat. lauacrum autem primo aereum, deinde ex aqua tepida conuenientius. cibis humidioribus, frigidioribus, tenuioribusque consuetis vtetur, at parcioribus. Eius vero, quæ tensionis sensum infert, medicatio relaxatione perficitur. Conferet itaque leuis frictio cum oleo ad solem calefacto, facta vel cum anethino vel chamæmalino non inutilis. Quinetiam lauacro qui sic laborant, cõmittendi mediocritatẽ nõ excedenti, plurimamq; in ipso morã trahere debent. Tertia vero lassitudo, quę phlegmonosa inflãmansue vocitatur, tũ intẽdit partes, tũ plus iusto attollit, tum sensibilem læsionẽ adfert. Atq; ea tria pro remedio postulat: superuacanei expurgationem, extentę partis remissionẽ, ac relaxationẽ, & postremo inflam-

C (in margin beside "lassitudo nominata")

mationis accensæ refrigerium: ergo & oleum copiosum ac tepidum cum frictione molli & multa: æstate vero cum oleo quod ex viola purpurea conficitur, efficacius fricabitur. Atque longiorem moram in aqua medij temperamenti trahet. Cibos etiam probi succi assumat, parcioresque ac frigidiores, quam cæteræ lassitudines expetant. Hactenus de ratione victus, & educatione optimæ constitutionis prouectæ ad annum quintum & tricesimum.

De ratione victus ætatum sequentium. *Cap. IX.*

CVm explicuerimus quomodo a primo statim ortu, primisque annis, conseruandus sit is, qui mediocrem nactus sit corporis structuram, vsque ad annum quintum & tricesimum, proximum est, vt transeamus ad eas, quæ sequũtur ętates. Exercitationes itaque parciores quam antea, victusq; tenuior, cibi humidi, aliquantuloq; calore præditi. Senes exercitio vtentur temperato, cuiusmodi est ambulatio lenta ac suauis, alimenta calida, humectãtiaq; quæ quotidie ingerantur. sed hæc victus ratio latitudinem non paruam obtinet maioris minorisq; secundum annorum multitudinem ac paucitatem. Quinetiam supradicta, exercitium, lauatio, atque perfrictio adhibenda. Porro quoniam senectus vt plurimum excrementis abundat, exercitatioq; quã vsurpant senes, ad vnguẽ non vacuat, apprime necessarium erit huic ætati conseruandæ, cibos medicaculam vim habentes, vel etiam medicamenta præscribere. Quamobrẽ prima mensa apponenda sunt humectantia, qualis est beta elixa, vel oleo saleq; apparata, & id genus alia: clysterem deinde, qui aluum molliat, vtilissime inijciemus: ficubus cum semine vrticæ & croci tantulo primo cibo vtentur. Mulsa his qui sunt abstemij, aut quibus vinum inhibetur, quibusque aliæ potiones, qualis est ceruisia, non bibuntur, eximie prodest. Inter autem ceruisias illa præstat, quæ ex passa vua acinis experte, conficitur. Caussa vero in promptu est, quia nihil quod astrictionem continet, senibus congruat: vtraque enim sua qualitate adstringentia senibus inimica sunt, obstantq; quo minus finem, in quem incumbunt, cõsequantur. Atqui ceruisias vetustas nobilitat color, vini colorem repræsentans. Verum apud nostrates vetustas nisi post semestre intelligitur: nec sanitati tuendæ idonea. Iam vero inter potus vniuersos vinum primas tenebit, commodissimeq; bibetur; quod neq; apud nos vetus nominatur, nisi si anniculũ sit, aut saltem semestre. Quod si senum partes imbecilliores natura sint, & sensibiliter affectę, ab exercitatione abstinebunt: oportet etenim illos qui exercẽtur, inculpatas illæsasq; particulas corporis habere. Ad hæc lauandi ter quaterq; in mense, vt id exercitij desertionem resarciat: nempe senum educatio ex conseruante, atque præcauentę ratione constituitur: quarum differentia hoc ipso tibi innotescet, quod illa consimilibus, hæc vero contrarijs perficitur. Illud denique animaduertere oportet, alimenta omnia succi crassi, potusque, in primis esse fugienda senibus. quod si quis forte (vt non raro fit) in huiusmodi ciborum vsum inciderit, confestim extenuantibus, ac dissecantibus vtetur medicamentis, qualia sunt piper, & quod ex tribus piperis generibus conficitur, lac senibus, quibus latiores sunt venæ, si mel adijciatur, bonum: qui vero temperatura sunt frigidiori, venisq; angustioribus ipsum (cane peius & angue) vitare debent. Hactenus de optimæ naturæ victus ratione disseruimus, vsque ad senectutem. At dicet aliquis, quæ a nobis præcipiuntur, non parum abesse ab ea, quã quærimus temperamenti medij conseruatione. Esto, quilibet nihilominus hinc venari poterit scopũ, atq; finẽ, quo sua secunda valetudo conseruetur: in qua si deliquerit, varijs modis id emendabitur, tũ vacuantibus excrementa, tum obstructiones aperientibus, tum putredini, atque abscessuum generationi occurrentibus.

De his, qui intemperiem compositam obtinent. *Cap. X.*

SEquitur vt iam de cæteris tẽperaturis aliquid attingamus. Intemperatarũ igitur compositionũ duæ sunt omnino differentiæ. Prima, quæ partes vniuersas

A corporis æqualiter distemperatas habet. Altera inæqualiter, vt sępe spectamus, quibusdam cerebrum esse calidum, ventriculum vero frigidum. quare Galenus hanc prima deteriorem iudicauit: idque potissimum, cum in partibus principibus affigitur. Atque horum victus ratio præcauenti, quam conseruanti generi proxime accedit: mediaque est inter eam, quæ est nondum affectorum corporũ: & illam, quæ paratis, aptisq; in ægritudines delabi, tribuitur: quod vna pluribusue notis significatur, vel sanitate fruentibus.

De intemperiebus omnibus, tum simplicibus, tum compositis. Cap. XI.

ERgo initio sumpto ab his, qui calidius temperamentum sortiti sunt, dicemus talium corporum naturam statim a principio minus apparere affectam: cum tamen longius procedit, siccitas comes illi accedit. Quinetiã bile flaua abundat, facileq; ab eius morbis capitur. Quamobrem exercitationem præter leuem ac facilem minime postulat, quales sunt lentæ de ambulationes, atque equitationes. Quod vero ab Hippocrate proditur, calidas naturas quiete indigere, neque exercitari debere: non de omnimodo, ac torpido ocio B intelligendum: verum mediocres labores præscribit: quippe nullatenus ignauia sanitati tuendæ confert. Frictiones adhibeantur leues, ac temperatæ, cum oleo aliquo eorum quæ refrigerandi facultatem habent, quale quod ex viola purpurea paratur: carnis etenim incrementum adijciunt. Lauacro aquæ tepidæ committatur, vt quod in ipsa est fumidi, ac fuliginosi excremẽti vacuetur, ac per halitum digeratur. Sane aer ipsius balnei non conuenit. At si quod ex calida lauatione incommodum percipiant, aquę frigidę ablutio emendabit. Porro bis in die cibos assumant: atque etiam, si plus iusto siccitas prępollet, ter. ciborum vero temperatura talis esse debet, qualem in sanitate tuenda obseruamus: hoc est, similis. Erit igitur calida, aut calida ac sicca. Quare si itemperiem calidam corrigere quis volet, contraria adferet, atque sensim is fiet transitus. Cæterum temperamenta, quę a modo suo mediocritateque abscedunt longius, facillime a morbis eiusdem generis corripiuntur, aliquo extrinsecus incidente, atque etiam ꝙ ad excipiendum iam sint idonea. Quare mea quidem sententia nõ vsquequaq; similibus educandi sunt tali temperatura prędit: quandoquidem mire vario distinguntur modo, ac procedunt: inclinant etenim in ęgritudines, quę ab intemperie illa oriuntur. Nos itaque non solum conseruationi cibis curam impendemus, verumetiam pręcautione studebimus, ne quid ex illa tam prompta aptitudine vitij contrahant. vnde cibis admiscebimus, quod contrariam temperationẽ C illi naturę obtineat: sic euitabitur, quod ab externis impendet, periculum. Quippe quod ab intemperie timetur, non vetat, quo minus in totum similibus vtãtur: qui vero huius sententię autores extiterunt, id quod orationi adijcitur in totum non exposuerunt. Ad hęc victus ratio, quam pręscribimus, sola non sufficit: nisi quoque is qui intemperaturę fomentum suggerit humor, vacuetur. Vacuabitur vero, quo natura repet: nam si sursum, vomitione educetur: sin deorsum, per aluum expurgabitur: quę mehercle vtilior est, naturęq; magis consueta, atque idonea expurgatio. Oxyphœnicia igitur, viola purpurea, & citrinę myrobalani intemperiei calidę, aut calidę & siccę purgationem perficient. Hęc autem intemperatura, vt plurimum vaporosis, fumidisque, ac fuliginosis excrementis abundat: quare lauandi sunt, ne diaria febre capiãtur: quę etiam, si diutius victu tenuante vsi sunt, facile superuenire solet. Efficaciter item aliquando lauatio ipsis a cibo proderit, qua nonnulli pinguescunt: qui vero dextri lateris grauitatem sentiunt, ab hoc abstinere debent: atque his quę obstructiones aperiũt, vti. vinum si bibere velint, id aquosum esto. Insuper (vt summatim colligam) educatio temperaturarum calidarum simplicium, & calidarum ac siccarum simul, maioris, minorisque tantum ratione differt: semper etenim procedente tempore caliditati siccitas comes adiungitur. Quibus, constitutione aeris calidiori, vtiliter

bibetur oxysacchara frigida, cui vel herbæ vel semina ipsarum adijcieñda sunt, quæ tum obstructiones recludāt, tum vrinam citent: id genus vero habes adianton, & cichorij semen, atque etiam apij, quod tamen temperabitur cum seminibus peponum, cucumerūq;, vel cum alijs, quæ caliditatem, siccitatemque moderandi facultatem obtinent: inter quæ non inferiorem vsum habent cichorium, atque viola purpurea. Noster autem mirus Auenzoarus iubet nympheæ flores vna cum oxysacchara semper exhiberi: idque potissimum tempore calidiori: nempe nympheam tales temperaturas a febre intus reddere, sese experimento comprobasse scribit. Quinetiam cum oxysacchara aliquid semper admiscendum, quod os ventriculi corroboret, cuiusmodi mastiche, cinamomum, nardus: acetum nanque (vt est acetum) huic insigniter incommodat. Ego vero aquam ordei tunc vtilissime bibi censeo, cum aliqua erunt iniecta, quæ noxam oris vētriculi resarciant. Corporum siccorum (vt paucis absoluam) ratio viuendi vniuersa humectandi vires habeat, necesse est, ne derepente senectus obrepat. cibis autem id præcauebimus probi succi, humidioribus, cuius generis pullorum gallinaceorum caro: lauacro item frequentiori aquæ temperatæ: labores, vigilias, solicitudinem animi, curas, omneisque animi affectus, qui caliditatem accendūt, qualis ira, arcere q̃ longissime studebimus. Denique modis omnibus, qui sic afficiuntur exhilarandi, atque oblectandi. Quare exteriora quæ adhibemus, prorsus contraria sint huic naturæ, vt sunt folia salicum, vitis, & aquæ frigidæ, gaudium temperatum: aer quoque temperatus, lecti pensiles, atque (vt in totum dixerim) musices suauiores soni, ac cantilenæ amœniores. Calida & humida temperies facillime ab ægritudinibus, quæ a putredine proueniunt, corripitur: excrementosis etenim superfluitatibus abundant, præcipue cum ætate sunt florenti. Quamobrem vehemēter sic affectos exercitari oportet: frictionibus vtātur multis, ac validis: balneum cibos præcedat. Verum ad ventriculum horum, animū diligenter applicabimus: quippe si a naturali temperatura recedat, vniuersi corporis superuacaneæ superfluitates in hunc præcipitabuntur. quare tunc esset victus immutandus, hoc est, frigidi siccique cibi apponerentur. Hanc naturā (quāuis ita Galenus censuerit) temperatam minime dixerim: maiores quidem, priscique medici, quod a natura primum consequimur temperamentum, calidum humidumque testati sunt: quod collatum (quatenus mediocre est) cæteris temperaturis, æquabiliter temperatum nominatur: vbi vero præpollentibus elementorum qualitatibus, quæ sunt in ipso, confertur, calidum statim & humidum asserimus: calidum nanque, atque frigidum eminentiora sunt frigiditate, atque siccitate. Inde naturali tantum collatum (id quod mediocre hic vocitamus) humidū, calidumq; dicitur. Quamobrem cum temperatam esse calidam, humidamq; naturam ex nobis audies, æquiuocam appellationem accipito: Quam ipse Galenus naturalem vocat, collatam cæteris temperaturis: pariter & calidam, & humidam collatione mediocris ac mediæ. Hinc exoritur dubitatio, num temperata occurrat natura. Verum enimuero propositæ temperaturæ conseruationē ad calcem perducemus, redeuntes ad id, vnde digressi fueramus. Non solum igitur huc consilium dirigetur, vt exerceatur, lauetur, cibis succi boni vtatur, verum etiam excrementis, quæ in ipsa gignuntur, prospiciet is, qui sanitati huius corporis præficitur, tum ijs, quæ per aluum, tum ijs, quæ per vesicam redduntur: in quorum numero agaricum, & cnicus, atque adianton sunt. Quinetiā apophlegmatismis ex staphidagria, & id genus aliquando vtetur: sternutationes item ciebit: gargarismate collutioneue ex mastiche vtetur: atque in primis dabit operam, ne obstructionibus tentetur: pugnabitque contra putredinem modis omnibus, tum purgatione, tum medicamentorum auxilio, quæ & qualitatibus, & cæcis proprietatibus opponuntur. Est autem putrefactio proprij, naturalisque caloris in vnoquoque humido existētis, ab extraria caliditate fœtida corruptio, cui sane maxime sunt contraria aromatum genera. Quare si concinnaueris medicamentum, quod præscriptis vniuersis facultatibus constet, remittendo videlicet in ipsis, & cohibendo id, quo minime indigemus, præstantissimum ad sanitatem tuendam huius temperamenti præsidium effeceris. Quicunque autem

A natura sunt frigidiores, sanitatem suam conseruabunt ijs, quæ citra humectationem calefaciunt: lauacro, exercitio, & victus ratione tota. Temperamento vero, quod cum frigiditate humiditatem coniunctam habet, succurritur calefacientibus arefacientibusque: exercitatione valida, ac frequentiori purgatione excrementorum, quæ id fluxionum morbis obnoxium faciunt. Ex frigidiores item atq; ficciores naturæ cæteris vitiosiores: quibus opitulabimur calore, humoreq; præditis remedijs: leui frictione, aquæ temperatæ balneo, exercitio moderato, simul ac somno diuturniori, purgatione insuper excrementi atribiliarij, quo abũdant, quæ myrobalanorum indicarum simul, & filiculæ exhibitione vtilissime peragitur. Porro vina odora his accommodatissima erunt. At venerea supra, q̃ cuiquam credibile sit, inimica huiusmodi temperie affectis: verum (vt summatim dicam) calidiores, humidioresque ex longiori cibabuntur interuallo: contra vero ficciores breuiori. Atqui calidiores atq; humidiores venere immoderatiori minus afficiuntur: qui vero humidiores tantum, mediocriter circa hanc se habent. Hactenus de temperamentis a medio remotis vtrisque qualitatibus: quarũ quidem, quæ patientes dicuntur solæ, minus officiunt, quam agentes solæ, vel vtrarumque coniugationes.

B *Quomodo graciliores facti obesiores efficiantur, & contra obesiores graciles.* *Cap. XII.*

SAne horum victus ratio extenuanti penitus aduersari debet: quippe si ob calidã, siccamq; intemperiem cõtigerit, frigidioribus, humidioribusq; succurremus. Sin aũt ab imbecillitate facultatis attractoriç, & distributionis alimenti, proderit illinere corpus oleo. verum talis illitionis meta erit, vt tandiu permaneat, quãdiu alimẽta partes attraxerint: alioqui si lõgior esset mora, plus iusto per halitũ digereret, viresq; exhauriret, simul ac corpus immutaret, afficeretq;. Ad hæc si a frigiditate concoctionem vitiante euenerit gracilitas corporis, statim adferenda erunt, quæ concoquendi vim adiuuant, in quorũ numero vinum postremum non erit. sunt & non pauca alia auxilia, quç non te latere debent: gracilitas vero prope dixerim, semper siccitatem comitem habet. Atqui siccitas alias proficiscitur a multa per halitum vacuatione: alias a debili infirmaque concoctione: alias a ciborum arefacientium assumptione, cuius instauratio perfacilis est. Cæterum contraria ratione, quç obesiora sunt corpora, gracilia redduntur, quod te ignorare minime arbitror.

C *De singularum partium intemperatura.* *Cap. XIII.*

EXposita ratione victus, quç totius corporis intemperaturis debetur: proximum est, vt de singulis partibus intemperie affectis differamus. Hç autem intemperaturç ratione magis prçcauente, quam ea quç temperiei communi occurit, indigent. Caput vero nostri consilij, vt pars intemperata firmetur, ac corroboretur, id fiet, intemperiem moderando, simul ac excremẽta expurgãdo, quç in parte gignũtur, ac cõtinẽtur. Quinetiã ablationi causç, quç illa peperit, accurate studendũ. Illud quoq; considerato, num pars quç sic afficitur, per se ac primario, nũ per consensum intemperiẽ habeat. Quippe ventriculus interdum propria laborat affectione, interdum vero per cõsensum cerebri vitiatur. Quç aũt partiũ, vt plurimum homini noxam adferunt, principes sunt, quando videlicet contrarijs temperamentis sunt affectç. Exempli gratia: si iecur calidum, vẽtriculus vero frigidus, corpusq; sit gracile, renes calculo tententur, ac copiosum exuberet semen: cui taliter afflicto ratione victus cõposita, atq; mixta opitulabimur: magisq; animaduertemus id, quod magis vrgeret non tñ altero neglecto. verũ ad methodũ medendi ista pertinent, quibus supersedebimus: prçcautio quidem (vt alias dicemus) sub curationis genere comprehenditur. Iam meminisse te velim vitiosissimam esse cerebri intẽperiẽ, quç vel a frigi-

ditate vel caliditate immodice auctis, exoritur. Cerebrum itaque sic intemperatum, hæc mala adfert insigniter perniciosa, abscessus qui in ceruice erumpunt, anginas, oris vlcera, pustulasque, columellę inflammationes, raucedines, tabem quam phthisim vocitant, tussim pariter, ac dysenteriam, & huius generis alia non pauca. Ad hęc frequentissime excrementa cerebri in ventriculũ defluũt: quę si frigida fuerint, ventrem refrigerabunt, totiusque corporis temperatura vitiabitur: quod tibi maxime indicabunt ructus acidi. Quibus ego iuuenis abundabam, ob ventriculi intemperaturam, quam ex vitiosa viuendi ratione contraxeram: verum cum opem ab indocto & imperito medico efflagitassem, morbum ita profunde radices egisse dixit, vt nusquam tolli posset. Atque huius ignorantia, mihi intemperies omneis, morbosque quibus afficior, peperit, nõdum etenim medicinę artem pernoueram. Porro si intemperies cerebri sit calidior, fluxio quoque, quam progenuit caliditatem, obtinebit: de quibus in metho curandi copiosius sermo fiet. Cum igitur cerebrum frigidum extiterit, obseruateque velimus, ne a temperie sua discedat, capiti superimponemus desiccantia cum calidite aromata, qualia macir, ac chariophilli in tenuissimum puluisculum triti, primum vero cum vino abluetur. Ad hęc cerebri excrementa assidue ab eo genita, sternutationibus educentur. Quinetiam gingiuarum cum radice nucis iuglandis frictio efficax est: commanducatio item frequens mastiches: medicamẽta insuper purgantia succum noxium tempestiue exhibita, vere scilicet, & autumno, vtilissime assumentur. Calidioris cerebri intemperies excrementa calidiora parit: cui contraria nuper dictę ratione succurrendum: primum quidem humoris infestantis purgatione, deinde olei rosacei rigatione. Generatim autem dixerim, cerebrum frequentius a frigore lædi, quam a caliditate: quamobrem diligentiori cura obseruandum, ne a frigoris iniuria quid patiatur. Cęterum qui sic educari ac regi non possunt, conseruentur tantum suarum temperaturarum qualitates. Quod si ęquale fuerit ab ipso ortu temperamentum, ęgritudines quę superuenient, a plenitudine exorientur. quamobrem opitulabimur totius corporis euacuatione, hoc est, sanguinis detractione: notę vero plenitudinis tibi indicabunt. Abstineant insuper a cibis, qui multam alimoniam suggerunt: pręterea ijs, quibus natura temperata non est, plerique omnes morbi, quibus capiuntur, improborum succorum soboles sunt: eos itaque continentes esse oportet. Modũ vero, ac mensuram euacuationum teneatis, qui sanitati conseruandę huius naturę pręficitur, vt neque immodicę sint, neque item plus iusto exiguę. Alij nanq; semet tantum euacuari postulant, vere scilicet: nonnulli bis, vere & autumno. Ego quidem non possum non magis commendare illos, qui septimo quoq; anno purgantur, vacuanturue, quam alios qui quotannis: quandoquidem raro nisi certis circuitibus accidunt morbi, aut non longe ab ipsis. Hoc igitur circa singula indiuidua considerandum accurate: maximam nanque spem concepi hac nobis scripta ratione obseruata, non paucissimos ęgritudines euasuros, quibus ex accidenti capi consueuerunt. Cęterum si quis consuetudinem mutare vel improbam desyderat, sensim id faciendum est: omnis etenim subita mutatio periculosa.

De præcautione futurarum ægritudinum, atque spontaneis lassitudinibus. *Cap. XIIII.*

Quędam naturę, vt in morbos facile labantur, paratissimę sunt, quare eędem summa obseruatione indigent: quę fiet abigendo caussam, & vitando, quę afficere potest: pręcedunt vero notę innumerę, ęgritudines pręnunciantes, simul ac manifestissime. Vnum vero genus præseruationis totum ad curationem pertinet iam ægrotantis hominis: quale est cum elephantem morbum, ne fiat, cauere volumus. quippe eadem afferuntur adhibenturque remedia, quæ iam facto solent: quod simili ratione in cæteris affectibus intelligas. Eorum vero, quæ morbos futuros

A nunciant. clarissime patent lassitudines spontaneę, vitiosissimęq; sunt. Corpora nanque, quibus accidunt, obnoxia esse non paucis malis morbis scito, quorum pręseruatio alia est, ab his, quę cęteris ęgritudinibus proprie peculiariterq; debetur. Hęc etenim sub genere modoq; curationis ipsarũ tota continetur: de qua impręsentiarũ nullus fiet sermo. Atqui non putes me oblitũ esse illius pręcautionis, quã pestilens corruptio aeris postulat: nẽpe ipsa in sequentibus disseremus. Nunc vero consiliũ nostrũ est, lassitudines tractare: quarũ triplicem differentiã in cõmentario, quẽ morbis dicauimus, prodidimus: vnam vlcerosam: alteram, in qua tensio sentitur: tertiam, quę phlegmones sensum affert. Prima quidem ex bilioso succo, acri, ac stimulante oritur. Altera, tensionis scilicet, a multitudine humorum potissimum sanguinis ortum trahit: quidã flatibus acceptam retulerunt, nomenq; illi flatuosę indiderunt. Tertium vero lassitudinis genus, inflammationis sensum prębens, ex duobus primis constat, hoc est nascitur, tum ex nimia boni succi copia, tũ prędicto pungente, ac erodente, biliosoq: humore. Hęc aũt peculiare id obtinet, vt partes omneis in superficie positas, atq; musculos in tumorẽ attollat. Porro generatim primo, atq; vniuersim curationẽ harum docebimus, speciatim vero, ac priuatim in sequentibus, initio sumpto a caussa effectrice, q̃ est intemperies cũ humoribus coniuncta. Commune itaq; remediũ, vel alterabit, vel vacuabit: quorũ vtrunq; natura facit cũ cibis medicamentisq; aptis,
B idoneisq; ad humorum vitia corrigenda: quinetiã somnus, quiesq; interdũ pręsidium afferunt. Euacuantur autem purgationibus sudorem, vrinamq; appellantibus, flatum discutientibus, & dissipantibus: quod exercitationes pręstant. Atque in his omnibus ars naturam imitatur: quo etenim repit, medici quoq; munus est, cursum humorum dirigere, vacuationesq; promouere. Sunt autem hęc remedia omnibus communia lassitudinibus: proprias vero nunc singularum medicationes docebimus, quandoquidem alia est, tum vacuatio, tum alteratio vlcerosę, alia eius quę tensionem infert, alia vero inflammantis.

De ulcerosæ, tensiuæ, ac inflammatoriæ lassitudinis, tum præcautione, tum curatione. Cap. XV.

Lassitudo quę vlceris sensum affert, caussam efficientem habet succum acriorem, erodentem, ac pungentem: hic vero vel flauę bilis, vel atrę, vel pituitę salsę est soboles. Atqui humores isti mordaces omnino sunt, ac stimulantes: amara quidem bilis ob acredinem, atra ob aciditatem, pituita vero propter salsedinem. verum in hoc negocio consyderandum, num
C sub cute tantum: num sub intima carne musculisue: num vero in musculis ac sanguine, qui intra venas concluditur, humores isti contineantur. Nihil etiã prohibet, quin interdum succos lentos accumulari sentiamus. alias sub carne, alias in venis: quorum postremum si contigerit, vel cum sanguinis paucitate, vel multitudine fiet: venę vero multo minime abundant sanguine, nisi cęteri succi parciores fuerint, iisq; a sanguinis natura non procul abscedentes: quorum alij energia actuue prius spectantur, q̃ in sanguinem commutentur: alij aũt cum mutationẽ in eundem nacti sint, quemadmodum vtraque bilis, tum flaua, tum atra: deinde ex his nonnulli facile alterantur, nonnulli difficulter. quippe cũ longius absunt a sanguinis natura, tardius immutantur, vertunturq; in ipsum: qui vero non ita procul abscesserunt, celerius ocyusq;. Quare priuatim vnicuiq; curatio dicabitur. Cũ itaq; sub cute impacti tm̃ sint, exercitationibus vehementioribus, simul ac frictionibus, lauacro item, ac victu tenuiori opitulabimur: insuper aqua ordei pariter & oxymel exhibebuntur, & id genus cętera. Quando vero meatibus adhęrent, abstineant ab exercitio: quieti ac somno indulgeant: inedia pręcipiatur, quę vniuersa concoquendi hos succos vim obtinent: vespere insuper lauabũtur aqua tẽperata: & post assumptũ oxymel extenuantes cibos ingerant: oxymel quippe per vrinam atq; sudorem expurgat succum quemlibet a natura motum. Quod si symptoma id, morbusq; cesset; tunc scito caussam exploratissimã

te habere. Sin autem contra, exiguusq; ac tumultuosus fuerit ipsorum somnus: D
non tm̄ in carne musculisq;, verumetiam in venis depranatos succos contineri
non dubitabis. Ad hęc consyderabis, vtrum cum istis misceantur humores lēti,
ac tenaces: q̄nquidē si non adsint, sed alij in meatibus venisq; concludātur ani-
maduertendū, num paucus, multusue abundet sanguis: an ab sanguinis substan-
tia remotiores, proximioresue cernantur. Nā vbi pauciorē sanguinem spectabi-
mus, aliosq; succos ab eodē longius remotos, statim medicamēto, quod vim pur
gandi talem succū habeat, educemus, missioni sanguinis parcentes. Quippe fla-
ua bile morbum committente, aut atra, aut ipsa pituita salsa, a naturali suo statu
qualitate tm̄ discedunt. Quamobrem purgante medicina, quę humorē morbum
efficientē vacuet, vtemur. Atqui si quantitate succi illi vitiantur, detractio san-
guinis in auxilium adhibebitur, vti in methodo curandi docuimus. Pręterea si
multo cū sanguine misceantur humores, nec sint ab eius essentia longe alieni,
primū quidem venā secabimus, deinde purgatorium medicamentū afferemus.
Semper aūt intelligere te puto, succis lentis minime pręsentibus id pręceptū lo-
cum habere: quippe si adsint in venis cum sanguinis copia, nec absint a sangui-
nis natura longius, venam quoq; in hoc affectu secabis: purgatio vero vix adhi
beatur. Quando aūt copiosi tenaces succi in venis pauco cum sanguine mixti
continentur, quiq; affectum lassitudinis peperunt, humores a sanguine parum re E
mouentur: sectioni venę, atq; purgationi in totum parcemus: illa nanq; exitialē
pernitiem afferret: hęc vero spem ac scopum nostri consilij haudquaquam asse-
queretur: crassi nanq; succi contumacitas facit, ne prompta, facilisq;, nedum vti
lis purgatio: quippe tracti & agitati humores vberius defluerent, venasq; ob-
struerent. Victus itaq; citra insignem calorem attenuans, dissecansq; oīno prę-
cipiēdus: ne a caliditate immoderata in parteis omneis dissoluti deferātur. Atq;
hic vtilissime assumetur oxymeli cum seminibus confectum, cuius siccitatem
viola purpurea probe emendat: ptisana item, pręcipue iuuenibus cum fœniculi
radicibus, interdum vero & mulsa dabitur. At qm̄ frequentissime his omnibus
naturis flatus crassiores, ac copiosiores ingenerantur, Galenus iubet dari medi-
camentum dia trion piperon, atq; etiam dia cyminum. verum nostrę regionis
homines non tolerant, periculum etenim, ne febres ista accersant: quinetiā Ga-
lenus tm̄ frigidiore, tum constitutione aeris, tum temperamento censuit offeren-
da. Pręsidia aūt attenuantia, quę & moderate calfaciunt, & internas roborant
parteis, nō in postremis opitulabuntur, qualia videlicet sunt cinamomum, cassia
lignea, ambar, cariophilli, & quę eius generis sunt aromata. ꝙ si Galenus ex
his quędā non probaret, id astrictioni imputandū est: quare cū cęteris admixta,
eximie commodam conflabunt medicinā: partes nanq; principes (potissimūq;
os ventriculi) imbecillimę spectantur. mastiche igitur non pręetermittenda: sed F
rosa, quia refrigerat arefacitq;, vitanda. stœchas insuper, tum qualitate, tum pe-
culiari proprietate, insigniter commendatur. Cęterum missio sanguinis atq; vo
mitio ijsdem sane indicationibus vitanda sunt. Vbi vero crassi lentiq; succi in
musculis fuerint, & probus in venis sanguis continetur, atq; syncerus, auxilia
calidiora tunc minime verebimur, quę vrinam appellant: etenim nullum a spar
sione delationeq; in totū corpus succorum subest periculum. Quamobrem hic
p̄sidio ex pulegio Galenus vtitur: quod maximopere mihi arridet, aut aliquod
aliud huiusmodi. Porro notas, gnaue horum omnium vitiosorum humorum hic
omisimus, quandoquidem in eo commentario, quem de signis conscripsimus, ad
vnguem exposuimus. Sed vt obiter aliquid de his tradam, memento vrinā pos-
se te docere, qui sint exuberantes in venarum finibus succi: quorum tum copiā,
tum paucitatem, a ratione viuendi ante acta, a temperamento, ab ętate, a tempo
re, alijsque supradicto commentario explicatis, cognitam habebis. Pręterea las-
situdo spontanea, quę tensionis sensum affert, cum nulla pręeunte vehementi
exercitatione, atq; motione contigerit, succorum exuberātem copiam testatur,
quę cū reliquas corporis parteis, tum pręcipue musculos infestat: quare grauitas
tm̄ ac tensio sentitur: quandoquidem solius sit sanguinis abundantia: quę rectis-
sime vtilissimeq; vena cubiti dissecta euacuabitur; aut malleolorum venis sca-

A rificatis: inde toto corpore vacuato, ad relaxationem tensionis veniendum, idq; fiet vnctione, frictione molli, quiete, lauacro temperatę aquę, cibis abstergendi vim aliquantulum, citra tamen mordacitatem, obtinentibus; quo in numero ptisana, & apomeli sunt: nos vero de his breuiter disserimus, vtpote a Galeno tam copiose explicatis. Sed & de postrema, quę phlegmones sensum prębet, nonnihil pręcipiendum. Ea igitur vtpote a sanguine potissimum proueniente, dissectione venę curabitur: tantumq; detrahetur sanguinis, quantum tum ętas, tum temporis constitutio, tum temperatura laborantis suadebunt. Atque etiam loci discrimen habebimus hoc in negocio lassitudinis: capite nanque, ceruiceq; grauitatem, doloremq; sentiẽtibus, humeralem venam incides: sin aũt quę sunt medię partes, cuiusmodi thorax, ac dorsum dolore afficiantur, internam cubiti venam secabimus: ꝙ si ęqualiter vniuersum corpus grauitate doloreq; crucietur, mediam. Signa, caussasq; in superioribus libris accuratius exposuimus.

De aeris in uniuersum præcautione. Cap. XVI.

AEr (vti alias declarauimus) essentia interdum sua, interdum qualitate tantum alteratur, atq; permutatur: verum cum sępius alterutrum contingat, corpora simili afficiuntur intemperie. verum non omnia, at quę
B in tales dispositiones pręparata sunt: alioqui qui sub eodem versarentur aere, vniuersi morbis corriperentur: quemadmodum sub canicula ardentibus febribus caperentur, atque in pestilentia omnes perirent. Quamobrem non oscitanter adhibenda est ambienti nos aeri diligẽtia: obstructionum videlicet apertione, humidorum desiccatione, & excrementosorum expurgatione: summatim omnibus modis putrefactioni repugnando: & hę sunt, quas aereę substantię alterationes retro iam diximus. Quando vero qualitatibus permutatur, pręsidia ipsis contraria afferenda: quippe aliquando admodum calidus se exhibet: interdum admodum frigidus: interdum coniunctim calidus ac siccus. Pro calido igitur contrarius inducendus, subterraneis domibus inuentis: quę & frigidissimę, et maxime perflatę, & ad septentriones versę: tũ aqua prorsus gelida domo assidue aspersa, herbisq; suauibus, ac refrigerãtibus, alijsq; eius generis, quales sunt rosę, humi fusis: quod in cęteris qualitatibus, tum simplicibus, tum coniugatis facere oportet. Quinetiam caliditate ad intemperiem notabilem haudquaquam inclinante, leuissima vtemus medicina, quę vitiosos succos tunc generatos expurget. Verum enimuero tota aeris essentia corrupta vitiataq;, euacuationibus corporis vniuersi prospiciemus, atque etiam his, quę in totum pestilentię aduersantur. victu refrigerante simul. & siccante vtemur, qualis qui ex aceto, & len-
C tibus parabitur: putredini si quis alius, contrarius: proderit pariter aromatum suffitu costi, styracis, galbani, terebinthinę resinę, quę peculiariter potest aerem purgare: pręterea theriace illa, quam magnam vocitant, drachmę vnius põdere mirificę opitulabitur aeri pestifero: sumetur vero omnibus rite peractis concoctionibus: qua assumpta, sex horarum interuallo cibos nequaquam ingerat. Bolus item Armenius: terra quoq; Lemnia eximie conferunt. Auenzoarus noster hircorum vrinam olfactu prodesse scripsit. Catapotia insuper, quę aloes portiones duas, myrrhę, ac croci vnam capiunt, ex vino diluto liquefacta, ac bibita, vtilitatem summam pręstabunt. Nullum quippe vsquam vidimus, qui hoc medicamento periculum pestilentię non euaserit. Porro abstinendum a piscibus vniuersis, fructibus humidioribus, habitationibus montosis, sublimibusq;: facillime enim qui ex his paritur sanguis, putrescit. Carnes item vitandę, exceptis quę a montanarum auium genere expetuntur: sub quo perdices, turdi, merulęq; continentur, & passeres montani. Cęterum aluum deijcientibus commodissime vtemur: oxypgenicibus scilicet, casia, melle aereo, viola purpurea, & id genus cęteris, quę alias nobis copiose dicta sunt. Sed iam tempus appetit, vt finem huic sectioni imponamus, atq; ad rationem curandi veniamus.

AVERRHOI
COLLECTANEORVM SECTIO TERTIA,
DE RATIONE CVRANDORVM MORBORVM.

De intemperaturarum curatione, quæ cum humoribus, & quæ citra humores consistunt. *Cap. I.*

Sectio hęc Septio Colliget libro respondet.

EORVM quę pręter naturam contingunt, duplex differentia constituitur: Vna quidem ęgritudinum: Altera (quę B
eas comitantur) symptomatum. Atq; item morborum duę
sunt differentię: Alij nanq; simplices, similaresq; partes
afficiunt, vt qui ab intemperaturarum aliqua oriuntur, quę
interdum cum humoribus, interdum vero citra humores
euenit: Alij autem dissimilares, instrumentalesq; partes infestant. Verum enimuero operępretium me facturum videor, si hoc nostrum negocium eo digesserimus ordine, vt
primo quidem similarium ęgritudinum medicationem doceamus, deinde instrumentalium, postremo symptomatum ipsorum: quę tamen morbo sublato abire
quoq; consueuerunt: quare frustra quis dixerit, a nobis seorsum traditam eorum
curationem, verum dilucidioris doctrinę gratia, id nos fecisse existimet. Initio
igitur sumpto a morbis similarium, vnicum curationis intemperaturę citra humores scopum esse testamur: videlicet, vt ad pristinam, naturalemq; constitutionem, ac statum pars ipsa reducatur: idq; fiet contraria adhibendo, quibus intemperierum curatio perficitur. Sunt autem id generis alimenta, atq; medicamenta, quę primis suis facultatibus intemperaturę, quę morbum creat, aduersantur.
Esto etenim vt quis ęgritudine ab intemperie orta calida siccaq; laboret, profecto ratione victus frigida, atque humente, quinetiam medicaminibus vim refrigerandi, humectandiq; obtinentibus probe opitulabimur. Hęc est autem illa, F
quam primo, & essentialiter (vt sic dicam) per contraria fieri medicationem
diximus. Ea vero quę similibus peragitur, hoc est ex accidenti, summopere verenda est: vt cum aquę frigidę perfusio affectum ab intemperie frigida profectũ
sanat: meatus etenim constipantur, densaturq; cutis, atque calor internus fit cumulatior pariter, & validior. Quamobrem ea nobis minime vsurpabitur, nisi si
ad hanc nos traxerit necessitas: ne in eundem labamur errorem, in quem non
paucissimi (vt postea docebimus) medicinę professores demersi sunt, eo curationis genere vtentes. Rursus ęgritudinis, quę ab intemperię succorum exoritur, medendi methodus duas indicationes habebit: primam humoris noxij euacuationem: alteram partis intemperatura affectę, videlicet, dum vitiatus succus
in ipsam decubuisset, correctio. Porro euacuatio multis conficitur modis: interdum enim sanguinis missione: interdum medicamentorum purgatione: interdum
vomitibus: est etiam vbi & clysteribus, sudoribus, atque vrinam cientibus fiat:
quę quidem vniuersa, medicamina secundis suis facultatibus, atq; tertijs, adde
etiam proprietatibus concinnant: quippe similaris corporis alteratio, quando a
naturalis temperamenti alteratione morborum ortum habuerit, potestatibus medicamentorum primarijs efficitur. Quinetiam euacuantur, qui sunt in corpore
humores, inedia, exercitatione, lauacro, atq; frictionibus, verum quę sanguinis

A detractione fit euacuatio, ratione, experimentoq; satis superq; cognita est. Sed potissimum, quod ab experientia proficiscitur, auxilium in confesso est: quod autem ab ipsa ratione est, bifariam constituitur. Primo quidem (vt identidem ostensum est) quoniam medicus naturę motum idoneum, atque conuenientem semper imitatur, natura vero multas ęgritudines a sanguine exortas, profusione sanguinis sanat: atq; eadem erit via, ac methodus inueniēdi vsus medicinarum purgantium. Secundo, quandoquidem creberrime euenit, vt alimenta immoderatius ingeramus, quo fiet, vt sanguinis copia immodica accumuletur, aliusue humor exuperet: quę sane corpus, aut venę sectione, aut purgatione, aut alia qualibet euacuatione, summopere indigere testantur. Nempe ad inediam, exercitiumue solum medentis consilium dirigi minime sufficit: dum scilicet affectus, qui a plenitudine, quę est secundum vasa, originem trahunt, curare studemus: illa nanque lentius, tardiusq; euacuant. Pręterea tale quid posset vsuuenire, quod illi contigit, qui per insomnium putabat sanguineo lauacro immergi, atque lauari, quod nos in sectione, quam de signis conscripsimus, alias recensuimus. Hic igitur consilij gratia ad Galenum quoque adit, illiq; affectum omnem recensens, tandem insomnij historiam adijcit: quibus persuasit sibi Galenus, & probe vereq;, sanguinem in homine auctum immodice: ideoq; venę sectionem fieri pręcepit. verum Galeni consilio haudquaquam parens, Erasistratios quosdam

B medicas adijt, qui missione sanguinis (vt solent) neglecta, inediam solam pręcipiunt: qua obseruata fusi liquatiq; humores, calorem immodice succenderunt, & tandem extinctus eo scilicet pacto, quo ab infuso pręter modum oleo lucernę lumen strangulatur. Quando vero singulę nuper dictarum euacuationū vsurpandę sint, & hanc, an illam multum intersit adhibere, in primis definire aggredior. Sunt itaq;, quę suadeant, ac dissuadeant euacuationem, affectio, vires, laborantis temperamentum, ętas, anni tempus, atque ipsa regio. Vniuersim autem ac summatim asserimus minime euacuationes moliendas, nisi vbi a modo, habituq; naturali humores discesserint, siue in toto corpore, siue in partibus quibusdam corporis, idq; vel quantitate, vel qualitate, vel vtraq; vitiati. At quantitatem quidem satis indicat tensionis quidam sensus, haud absimilis huic, qui post labores, exercitiaq; percipitur. Estq; plenitudo illa vocata secundum vasa, hoc est, quę consistit fusis per vasa humoribus. Altera autem, quę est vt ad vires plenitudo, tum a quantitate, tum a qualitate prouenit: ab eaq; facultates, quę & alendi & mouendi munus obeunt, grauantur, atq; (vt paucis absoluam) potestates omnes, quę functiones corpori suppeditant, quibus imbecillioribus, infirmioribusq; factis, succorum quoque, qui in corpore sunt, temperamētum naturale, simul ac modus vitiantur. Quamobrem vt plurimum, postremo

C dicta plenitudo laborem vlceris sensum referentem parit, quem sane improbi, vitiatiq; succi, qui ab hac plenitudine procedit, esse sobolem nemo nescit. Cęterum missionem sanguinis faciendam esse potissimum censemus, vbi omnes ex ęquo succi, qui in corpore habentur, immodice succreuerint, hoc est, quantitatem, quę secundum naturam illis debetur, pretergrediuntur: quod fit sanguine plus iusto adaucto, qui cęteros humores potestate in se continet, cuius incrementi immoderati nota non exigua est labor tensionis sensum adferens. Verum quod minus suadet venę sectionem, est vbi in quali ac quanto a modo naturali abeunt humores: qui item si qualitatibus suis sanguinis qualitati haudquaquam aduersentur, & minime crudi per corpus, atque lenti fuerint, vtilissime detrahi posse sanguinem demostrant. Atq; interdum ex accidenti sanguinis missio fit; vbi videlicet e naribus, aut hęmorrhoidibus, aut menstruis, & huiusmodi alijs sanguinem prouocamus: id quod tamen quanta cura poterimus, vitandum nobis erit. Pręterea huiusmodi euacuatio fit nonnunquam, vt a parte ad partem tantum reuellantur succi, ne foras e corpore propelli oportet, quandoquidem paucus sit in homine sanguis, atque is nihilominus vitiatus. Rursus vtroq; medendi genere aliquando vtimur, hoc est, & euacuamus, & auertimus, quando scilicet humorem, qui morbum procreat, auferimus, & ne rursus fiat, augeaturq;, pręcauemus. Omnino vero memoria firmiter tenere te velim, a viciniorib[us] esse

vacuandũ;tunc cum medentis consilium ad solam euacuationem dirigitur:quan D.
do vero reuellere oporteat,& ad contraria trahere a remotioribus locis educen
dum : plenius autem & accuratius de his mox differemus . Cęterum varię illę
indicationes faciunt,vt multum intersit,hanc vel illam venam incideris:quippe
alias internam secamus,alias humeralem, alias mediam , quinetiam aliquando
quę sunt in dextro brachio,interdum quę in sinistro dissecantur. Hac vero spe-
culatione de missione sanguinis absoluta, succedit de ea, quę per medicamenta
fit,euacuatione oratio. Purgatio igitur tunc maxime adhibebitur, quando succi
sola qualitate vitiati abundant. cui scopo illum quoq; retro nobis scriptum adiũ
gemus,hoc est,ne adsit crudorum succorum, ac lentorum copia: quandoquidem
tunc de concoctione, & medicaminum incidentium exhibitione ineundum es-
set consilium,atq; pręmittendum.Quamobrem aduertendum diligenter,vbi sit
pręmittenda vel sectio venę,vel purgatio . Rasius etenim literis prodidit , sese
frequentissimo experimento comprobasse (susceperat nanque eos , qui in noso-
comio ęgrotabant , curandos) pleuritide laborantes interijsse , quibus detractio
sanguinis ante purgationem adhibita fuisset : quorum rationem hanc ego quidẽ
esse puto , ꝙ in penitiori corpore succorum vitiatorum copia immersa latebat,
quę vbi mota,agitataq; fuit,& in actum (vt sic dixerim) producta,perniciem,
mortemq; ęgrotantibus attulit. quandoq; vero cogimur sanguinẽ prius detrahe E
re,quam purgatione vti:auxilium etenim id est pręsentissimum quibusdam mor
bis:quare ad id,quod magis vrget,animum consiliumq; medicus debet appone-
re,atq; ab eo exordiri curationem . Veruntamen mihi in primis charus Auen-
zoarus in ea est hęresi, vt purgario missionem sanguinis pręcedere debeat:quã
doquidem venę sanguine inanitę superuacaneas superfluitates , & ad alendum
non idoneas exugunt , ab hisq; vitiosa intemperatura afficiuntur : quare sectio
venę etiam dum aluum astrictiorem reddet , partibus scilicet exhaustis,exucu
quodam excrementa arefacientibus. Porro inter purgatorium & emolliens me
dicamentum hoc interest, ꝙ illud quidem succos attrahit , hoc vero aluum tan-
tum mollit,& stercora educit. Abstinebimus item tum a purgatione , tum a ve-
nę sectione,vbi crassorum lentorumq; succorum & crudorum collecta per cor-
pus fuerit copia. atq; is qui mittendum sanguinem vetat, scopus patet:qui vero
purgationem prohibet,definiendus.Erunt igitur crassitudo, atq; lentor,quę non
ita facilem faciunt purgationem:attrahet nanq;,atq; euacuabit medicamentum
probos simul ac familiares succos: improbos autem pariter & alienos , vtpote
contumaces,ac rebelles,relinquet.Porro Galenus noster nõ febricitantibus pur
gationem per ea moliebatur, quę vim & calefaciendi , & dissecandi obtinent.
Iam vero febre correptis, frictionibus,atq; medicaminibus attenuantibus,simul
mediocri calore pręditis vacuationẽ promouebat:id quod tum in sectione de tuẽ F
da sanitate,tum ea quę est de febribus,ad vnguem expositum est. Rursus quẽad
modum nuper nobis dictum est de sanguinis detractione, fit quoq; ex acciden-
ti purgatio, vt cum purgantem medicinam exhibemus profluuio alui laboranti
bus,quę succum quidem morbum facientem depellit , atque euacuat,caussamq;
adimit,affectum vero ipsum vehementiorem & auctiorem reddit: quod num a
simili,an a contrario contingat,postea vberius diligentiusq; docebimus . Nunc
ad clysteres accedamus , quibus tantum vtimur ad excrementa alui educenda:
aut ad contrarium succos auertendos:nonnulli autem eos infundunt ijs,qui ęgre
medicamentum purgatorium assumunt,atque item ijs,quibus vel iecoris,vel vẽ
triculi vitium contractum fuit: nempe a medicamento purgante pars vtraq; so-
let affici. Atque vt in totum dixerim , vtilissime inijciuntur affectionibus,quæ
ab alui astrictione oriuntur,& intestinorum vlceribus,inflammationibus,dolo-
ribus,& renum,vesicę,atq; coxendicis affectibus . Ex his vero alij mites , alij
acres,quidam simplicissimi,quidam ex multis pręsidijs confecti . Porro balnea
tenues succos discutiunt,atq; euacuant:quare vbi a crassis viscidisq; humoribus
aggeneratos morbos curabis,ab his abstinendum censeo, ne in deterius decidat
corpus: solet etenim humorum moles inflammari, si ante concoctionem quis la-
uetur, quinetiam interdum partes principes vitiantur,atque inflammatione ten-

A tantur. Fames item in pręsidiorum numero, quę facultatem vacuandi obtinent, collocatur: potissimumq; in ęgritudinibus, quę proximum vigorem, atq; iudicationem habent. Hactenus de intemperaturę, siue cum humoribus, siue citra humores factę, euacuationibus.

Quando sint faciendæ euacuationes. *Cap. II.*

PRoximum est, vt definiamus modum eorum, quę retro dicta sunt, secundum maioris minorisq; differentiam. Atq; ubi omnino his supersedendũ, maxime euacuatione, & quę fit per contraria, curatione. Quippe identidem vsuuenit, morbum quidem suadere euacuationem, et contrarij adhibitionem, cęterum alia subesse quę prohibeant, quominus ipsis vtamur. At intẽperaturę, quę citra humorem infestat, medicatio contraria adferendo peragitur: veluti si ita contigerit, ꝙ in duobus vel tribus gradibus ad quandam intemperaturam quis decidat, tunc salubrem caussam in huiusmodi affectu esse oportet, quę cõtrarietate duobus tribusq; gradibus pugnet aduersus intemperiem illam, quam vtiq; compertam habere minime posis, nisi prius dum sanitate frueretur,
B hominis temperaturam percognitam tenueris: ad hęc regionem, ętatem, anni tẽpus, victus, rationem, consuetudinem, virtutem deniq;, & caussam. Atqui sępius caussam virtutemq; consyderare pręterminttimus, nisi si intemperatura humoribus afficiat. Quando autem pars quępiam intemperie citra humores corripitur, tunc indicationes curationis per contrarium desumuntur a partis ipsius temperamento, vsu, ętate, situ, postremo ipsius sensu: verum intemperaturarum cum humoribus curationis meta est, euacuatio. Causas autem, quę excrementa illa pariunt, consyderabimus, an scilicet a corporis affecti temperamento efficiãtur, an non. Solet etenim in plerisq; naturis hominum talia immodice accumulari, ac colligi, in quibusdam vero ętas, anni constitutio, cœli status, alimenta, & omnis victus ratio huiusmodi superfluitatum prouentum adferunt. Quinetiã consuetę purgationes retentę, cuiusmodi hęmorrhoidarum, mensium, & aliorum consuetorum profluuiorum, excrementa efficiunt: exercitationum item derelicta consuetudo, simul & expurgationum. Ad hęc virtus quoq; non mediocriter adiuuat, quippe maxima ex parte ęgritudo ipsa euacuationi aduersatur. Cum vero virtutem dico, intelligere te velim facultates munere aliquo fungentes in corpore, veluti expultricem, motricem, atq; altricem. Cęterum indicationes euacuationis, quam vniuersalem vocitant, interdum assumũtur ab affectis partibus, pręcipueq; si ex numero principium fuerint, & earum quę munia obeunt pręC stantiora, cuiusmodi est ventriculus. Nempe si quis detractione sanguinis indigens, os ventriculi affectum imbecillumq; habeat, ab hoc auxilio sane quidem abstinebimus. Quando vero partem aliquam priuatim seorsumq; expurgare studemus, ea (quę nuper dicta sunt) situm, vsum, sensumq; contemplabimur, ab hisq; indicationes trahemus. Quinetiam ab ipsius corporis tota cõstitutione, quę interdum euacuationem postulat, interdum vero recusat: quod postremum accidit, dum plenitudo adest non toti corpori, sed priuatim vni particulę. Pręterea vteri in mulieribus gestatio alias euacuari debere, alias minime oportere significat. Sed de his satis, quę suadeant vel dissuadeant purgationem: nunc de curatione per contraria agendum. A plerisque igitur omnibus priscis medicis proditum est literarum monumentis, hominis temperamentum tunc parum a naturali constitutione declinare, cum aut naturę, aut ętati, aut ambienti nos aeri, aut anni tempori, aut deniq; regioni, & alijs huiusmodi congruit morbus: veluti cum quis adolescens, temperaturam calidiorem obtinens, in regione calida, constitutione anni calida, & qui victus ratione calidiore antea vsus, a febre ardente corripitur, huius quidem temperaturam pauco vitio tentari scire te oportet, quare præsidijs opitulabimur modice refrigerantibus. Quod si contra acciderit, senem scilicet, cuius temperamentum sit frigidius, in regione frigida, & anni constitutione, pari ardente febri affici, a naturali habitu longissime abesse,

& non exiguam temperaturę alterationem factam meminisse te velim. Curationem itaq; moliuntur cum insigniter refrigerantibus. Horum ego opinionē argumentis manifestissimis, validissimisq; refellere tentabo. ille etenim adolescens febre ardente laborans, opem sentiet, tantum ab extreme, eximieq; frigidis, e quorum numero caphura, & cucumerum aqua: quę seni exhibita pari febre correpto, calorem eius internum extingūt, atq; ob id perniciem, mortemq; accersunt. Verum quod in errorem tales viros adduxit, vnum est. Quippe existimarunt eundem ęqualemq; semper esse in iuuenibus, atque senibus natiui caloris in externum recessus modum, ac mensuram: quod sane absurdum est, alioqui quę vehementius refrigerarent, hoc est, tertij abscessus medicamenta, senibus vtiliter pręberentur: sic nanq; via ac ratio curandi intemperaturas nos docuit. Esto igitur iuuenis biliosus, primo numero ordineue calorem obtinens, febre corripitur, & ea quidem, quę calidum secundo abscessu efficiat: is profecto vno tantum numero a sua temperatura, insitaq; caliditate aberit: quamobrem commode non medebimur ijs, quę ordine secundo sunt frigida: nempe nimiam accipiunt alterationem in hominis iuuenis corpore ab igneo, acquisitioq; calore. Verum si nuper dictus senex primo ordine frigidus ab ęgritudine quapiam afficiatur, quę secundi abscessus calorem euocet, quis quęso, negauerit hunc magis quam illum adolescentem a temperamēto proprio, natiuoq; discessisse? vnus nanq; vnico tantum abest numero, alter vero duobus, vel pluribus. Quamobrē curationi medicorum (quos retro iam diximus) adhęrendum non est. Quippe remedia, quę indicantur a recessu illo naturalis temperamenti, non omnino secura sunt senibus, mortemq; vt plurimum adferunt, quandoquidem principium partium, atque nobilium mediocritatem vitiant sua vi refrigeratoria: quo fiet, vt auctior, validiorq; euadat ametria, quam esse ęgritudinis interitusq; caussam, in confesso est. Pręterea qui priorem opinionem inuexerunt, eiusdem abscessus pręsidia frigida, senum atque iuuenum debere esse censent, hoc quidem argumento, ꝙ corpora calida primo, caliditatem secundi ordinis consequuntur: quę item sunt frigida numero primo, calorem secundi adipiscuntur: nec est alterum altero calidius. Quinetiam si adolescens frigidioribus, quā naturę suę cōgruat, medicaminibus vtatur, nullum ab his incommodum percipiet, at potius vtilitatem consequetur. virium etenim robur adeo validum obtinet, vt facile ipsorum vim demutet, alteretq;: quare naturam hominis haudquaquam vitiant, sed iuuentur, atque ad temperationem reuocant. Contrarium autem senibus vsuuenire solet ob partium fere omnium, ac pręcipue principium imbecillitatem frigiditatemq;, propterea seni, qui valde deurenti febre laborauerit, idonea erunt, quę secundo abscessu refrigerant, idq; rationibus pręd ictis liquido patet. Ad hęc quoniam non ęque potest medicamenta vincere senum calor, atque iuuenum, & in substantiam igneam demutare. At quis rogabit, cur senibus vsqueadeo calidę febres eueniant: Cui in promptu respondere potes, pręposteram victus rationem talium febrium caussam esse: nempe si proba vterentur, vix accenderentur in senum corpore ita acutę febres. Nos vtique in sectione, quam de morbis scripsimus, ęgritudinum caussas duas tantum esse docuimus: vnam quę ab intemperatura particulę peculiari desumitur: alteram quę ab exterioribus cooritur. Si igitur temperatura laborantis, ętas, aer nos ambiens, regio denique morbo senum aduersantur, protinus consilium medentis dirigetur ad solam victus rationem. Atq; (vt in totum dixerim) vbi aer ęgritudini repugnat, vtilitatem, eximiam ęgrotanti pariter, ac summam voluptatem medicanti adfert. Quamobrem si talis non fuerit, qualem diximus, artificio elaborabimus, ac parabimus eo ipso, quod in sectione de sanitate tuenda indicauimus. Cęterum qui a consuetudine expetitur scopus in medendo, an scilicet quid fieri debeat, an non: & si fiat, quo pacto, quaq; mediocritate id efficiatur, nunc definietur exemplo potionis aquę frigidę in febre ardentissima. Nempe si qui laborat, dum sanus degeret, aquę frigidę potui assueuit, intrepide, ac tuto (vel iocinore oreq; ventriculi imbecillis) illam propinabimus: ꝙ si contra non assueuerit, sine periculo exhiberi non potest: verum necessitate plerunq; adacti illam bibendam præbemus, sed & parcius,

A parcius, & minus gelidam. Quid autē conſuetudo, quę eſt acquiſita natura, valeat, ſatis ſuperq; noſti: atque etiam ſubitas omnes, ac repētinas mutationes perniciosas: paulatim nanque ac ſenſim progrediendum, cum ab altero ad alterum tranſitus fit, id quod potiſsimum a prudente natura in conſtitutionum anni mutatione obſeruari ſpectamus, lente quippe ac gradatim a contrario in contrariũ pergit: alioqui ſi derepente frigus immodicum calori ſuccederet, intolerabile id animantium generi foret. Sunt vero qui tantam vim conſuetudini tribuant, vt aſſerant fuiſſe quoſdam, qui a teneris, venenis edũdis aſſueſcerent, nullũ ab his incommodum ſentientes, ſed alimoniã ex his, quemadmodum ex probi ſucci edulijs, ſuſcipientes. Quorũ ego ſententię minime accedendũ arbitror: quare in libello de theriaca & venenis, multis demonſtrationũ argumentis docui, illos grauiſsime peccare. Quod aũt auxilia eſſe mutanda cenſent, nec vnico tantum vtendũ, probe quidē dictum eſt, ne ſcilicet natura aſsiduo vſu corpori aſsimilaret medicamentum, atque id, quod præſtare debuit, impediat. Porro nemo neſcit virtutem maxime eſſe ſpectandam, vbi euacuationem cogitamus. Alterationis vero modũ indicabunt, qui hecticis febribus correpti aquæ egelidæ balneo lauantur, vtiliter primo, ſed ſi diutius vterentur, partes ipſorum principes vitiarentur, mortemq; indubitato obirent: quod Galenus noſter multis in locis doctiſsime tradit, exemplisq;, atque hiſtorijs confirmauit: cuiuſmodi eſt illa adoleſcentis

B intemperie citra humorem affecti, qui cum ſummopere aquæ frigidæ potionem expeteret, hancq; medici denegarent, ſtatuit moriendum ſibi potius, quam ſic excruciari. quare auidiſsime atq; immoderatiſsime frigida exhauſta, ſtatim ab intemperatura liberatur: verum eximia aquę frigiditas deglutitionis functionem inſigniter læſit, atque tandem miſerrimus ille medicorum inſcitia interijt. Præterea intemperamenti, quod cum humoribus conſiſtit, medicatio duos ſcopos obtinet: interdum etenim indicatio ſumetur ab alteratione intemperiei diuerſa ab ea, quæ ab humoribus intelligitur. Exempli gratia, febres quæ ab ſuccis putreſcentibus ortum habent, potiſsimũq; a craſsis, lentis, atque crudis, quatenus intemperatura conſtant calida, ac ſicca, medicaminibus indigent refrigerantibus ſimul ac humectantibus. quamobrem cōcoctioni (qui alter eſt ſcopus) maxime obſunt. Oportet igitur natura prudentem & experientē hic eſſe medicum, vt inde vtilitatem, non perniciem conſequantur laborātes: quippe quod in primis eſſe neceſſarium, idoneumq; pituitoſæ febris curationi exiſtimamus, ab euacuatione proficiſcitur vitioſorum ſuccorum: quod nō idem accidit bilioſis febribus, quandoquidem ipſarum ſymptomatis ſolum occurrere debemus. Atqui ſi vtrunque parem vim conſiderationis poſtulet, tunc æquam vtrique medicationem adhibendam eſſe putato. Quando vero a ſymptomate periculũ nō

C imminet, cauſſæ ablationi modis omnibus ſtudendum eſt, quippe eo pacto exquiſita fit morbi curatio. Ad hæc vbi ægritudo, & ſymptoma huic ſuperueniens contraria fuerint, veluti febris ac ſyncope, ſic erit opitulandum: febri nanq; refrigerãtia apta ſunt, animi vero deliquio calefacientia: atque illa vacuatione indiget, hęc aũt alimēto. Quinetiã ſymptoma illud cōtrariũ ad morbum contrariũ primo ſequitur, cuiuſmodi defectus animi ab inanitione factus. Aliter vero in diaria contingit, in qua videlicet citra humorem cauſa conſiſtit: atque item aliter, quando ab exterioribus intemperies generatur, cuius curationem te ignorare non arbitror. Hactenus de totius corporis intemperaturę indicationibus.

Curatio, quæ ſingulis partibus debetur. *Cap. III.*

NVnc ad eas, quę priuatim ſingulis partibus debentur, noſtra ſe vertat oratio. Si igitur in vna corporis particula ægritudo conſiſtat, quemadmodum ſi cerebrum intemperie frigidiore afficiatur, mitior quidem ac leuior erit morbus, quippe haud ita multum ſymmetriam naturalis temperamenti prætergreditur. quare præſidia modice calefacientia idonea erũt cerebro: at partes alię refrigerari validius debēt. Hic aũt eaſdē aſſumemus

indicationes,quas supra cum de sene ac iuuene fieret sermo, scripsimus. Cere- D
brum igitur tuto calefacere potes, refrigerare non citra periculum: cęteras vero
particulas, quæ tẽperamento sunt frigido, quales nerui, si a frigore lęsionẽ traxe
runt, vtiliter ac secure calefacies: idq; non immodice faciendum, ne a sua tem-
perie abscedant. Eadem de siccis atque humectis dixisse putato, quoniam par-
tibus noxa tantum accidit ab elemento in ea præpollente. Maximam vero so
licitudinem habendam tibi esse censeo, cum partis affectæ magnum in corpore
vsum cognoueris: id genus sunt partes princeps, quæ eximie necessarijs functio
nibus prædítæ sunt. Quippe ipsarum robur fouere, atque adaugere penitus cona
beris, ne per consensum (vt fieri solet) nobilissimum cor, a quo calor omnis na-
tiuus, ac denique vita ipsa dimanat, vitietur. Quamobrem in talium morbis, ve-
hementer cõtrarijs non erit vtendũ, potissimumq; vbi refrigeratione opus est.
Iocinori etenim vel immodice calefacto verebimur auxilia adferre exquisite
refrigerantia, quandoquidem opus eius omnibus particulis est necessarium. In-
telligens igitur partium omnium tum functiones, tum vsus (quos in alia sectione
indicauimus) haud difficulter inuenies, quatenus cuiusque robur custodiri de-
beat. probe insuper dictum est, societatem consensumq; non exiguam nobis in-
dicationem suppeditare, veluti cum ori ventriculi calidiori refrigerantia immo-
derate admouemus, cerebrũ ipsum vitiari necesse est, quod natura est frigidius. E
Neque item iecur insigniter refrigerandum, propter eius cum corde societatem.
Cæterum istæ vniuersæ indicationes, quæ calori contraria magnopere non
esse adhibenda demonstrant, propter vnicum cor, cuius officij dignitas maxi-
ma est, atque ægrotantibus maxime omnium necessaria, quodque potestate par
ticulas alias continet, quamuis vnum actu, & energia existat, id quod in sectio-
ne de functionibus sanitatis nuper nobis scriptum est. Quinetiam summa cura
aduertes, iocinore intemperie calida laborante, cor non esse negligendum, vbi
curationem aggrederis: etenim id medicamentis, id genus facultatem habenti
bus, refrigerabis: quoniam identidem caloris iocinoris causa existit. Verum
enimuero non solum nos oportet consilium dirigere ad calfaciendum, refrige-
randum, humectandum, atque siccandum cor, sed etiam ad potestates, & functio
nes auxiliorum secundas, tertiasq; vocitatas. Postremo a situ indicatio assume-
tur: quæ etenim per summa corporis intemperie laborant, imbecilliora præsidia
postulant: quibus autem in profundo corpore intemperatura consistit, vtiq; mul
to validiora exhibebimus: alioqui multo infirmiora quã pro vsu tuo ad locum
peruenient: soluitur nanque ratione longioris interualli vis medicamenti, quod
maxime testantur pulmonis ægritudines.

De missione sanguinis. Cap. IIII.

RESTAT, vt de indicationibus contrariorũ expositis, duas præcipuas eua-
cuationis differentias, purgationem, atque sanguinis missionem expli-
cemus, quarum variæ sunt indicationes. Igitur in venæ sectione atten-
denda sunt in primis, virtutis robur, atque imbecillitas, vehementia mor
bi, siue adsit, siue futura sit, ætas, anni tempus, regio, præsens aeris constitutio, vi-
ta ante acta, consuetudo, denique omnis viuendi ratio: quæ vniuersa concentu
quodam ac concordia, si detrahendum esse sanguinem significent, audacter in-
trepideq; venam incides, vnoquoque diligenter considerato, ne pars quæpiam
corporis affecta id prohibeat, veluti cum quis ventriculi os refrigeratum obti-
net, simul ac nauseabundum & imbecillum. Porro ætas, in qua potissimum ve-
na vtilissime secatur, ea est, quæ florens ac vigens dicitur: postquam facile to-
lerant & ij, qui septimum septennium ingressi sunt, idque interdum ad septua-
gesimum vsque annum, verum minor, parciorque euacuatio fiet, quã cæteris.
Quibusdam autem octogenarijs citra periculum & commode mittetur sanguis.
Pueris vero ante decimum quartũ annum Galenus omnino vetat detrahi: qui-
quam Auenzoarus memoriæ dederit, se filiolo trimo venam dissecuisse, atque
hunc a morte tali remedio liberasse. Qui vero viribus infirmioribus degunt, in

A totum ab huiusmodi euacuatione arcendi: quippe sanguine misso virtus semper ijs extreme concidit, nec postea reuocari, recolligiq; potest. Quod si vitæ discrimen, iacturamq; futuram (vt in senibus apoplecticis) & alijs ipsorum morbis peruideas, sane id genus auxilij vsurpabimus, prudenter tamen & moderate vacuantes. De temporibus autem anni, ver accommodatissimum venæ incisioni. Aestas maxime si constitutionem suam seruauerit, inimicissima: exoluuntur etenim facillime spiritus ac vires, imbecillioresque sunt: quare si necessariam missionem sanguinis perspexeris, modica sit oportet, atque parca. Hyems quoque vetat: concrescit nanque tunc sanguis simul ac conglaciatur, crassescitque. Postremo autumnus, siccitate caliditateq; æstati proximus, talem euacuationẽ interdum dissuadet, tum propter ventorum tumultus, qui in eo excitantur, tum ob inconstantiam suæ constitutionis. interdum item autumno quibusdam venæ sectio conuenit, natura ac morbi magnitudine cogente: quantitas autem ac mensura minor erit, quam ea, quæ vere detrahitur. Præterea vbi intendimus partem vnam tantum corporis vacuare, in qua plenitudo quoque consistat, tunc sanguinis quantitati educendæ mentem adhibebimus: nec vno impetu id faciemus, sed iterando. quippe confertim facta euacuatio insigne periculum quandoq; adfert.

B *De purgatione.* *Cap. V.*

NVnc de medicamentorum purgantium potione differendum est: cuius modum ac mensuram exacte perpendemus. Hunc igitur neque pueri, neque extrema senectute confecti assumere debent. Tempora autem anni purgationi conuenientissima, vt prodiderunt doctissimi, antiquissimiq; medici, ver, atque autumnus: quoniam ijs constitutionibus succi a mediocritate naturali, qualitate tantum declinant. Aestate item, atque hyeme euacuatio quæ fit per medicamenta, noxia est: illa nanque siccitatem, caliditatemque immodicam inuehit: hæc succos contumaces ac rebelles efficit. Porro qui sanitatis tuendæ gratia medicationibus tantum vtuntur, cõstitutione temporis pluuia, atque humidiore purgabuntur: quippe huiusmodi aeris conditio ac status peropportuna sunt. Consuetudo insuper magnum in hac re (sicuti & in alijs rebus) habebit momentum. Quinetiam aliquam corporis partem purgaturi eiustum positum, ac situm, ac denique cum alijs societatem, & conspirationem exquisite contemplabimur, quod nos supra de venæ sectione proposuimus, cuius quoque nunc meminisse non erit alienum. Cerebrum etenim cum quis euacuare volet missione sanguinis, humeralem venam dissecabit, quæ cerebro magis consentit, quam interna. Auersionis item gratia prædictas indicationes spectamus: quippe
C mensibus immodice profusis, ad mammas cucurbitulam agglutinamus: atque profluente e naribus immoderatius sanguine, siquidem e sinistra nare fiat, lieni: sin e dextra, iocinori applicamus cucurbitulas. Quod si superiora laborauerint, inferiorem euacuationem præcipiemus: quoniam id genus auxilium tum vacuat, tum auertit. Quamobrem eximie confert vomitio affectibus partiũ infernarum: purgatio vero supernas tollit ægritudines. Præterea a membri figura ac formatione scopos indicationum habebimus: ventriculus quidem vomitu deiestioneque vacuatur: iocinoris gibba per vrinam, si modico succo referta sint: nam si plurimo, pharmaca deiectoria quoque tolerant: ad hunc modum, caua deiectione tantum purgantur. Quinetiam ipsa intestina, ac deniq; renes & vesica per canales vrinales, si paucus sit succus: sin autem multus, vtiliter deiectorijs medicamentis expurgabuntur. Quamobrem prudenter quoque sese gerere debet medicus, dum interiorum abscessus curat, nempe purgantium pharmacorum transitu irritari solent, atque inflammari, nisi sint ex his, quæ nostrates imbecilliora, benignioraq; docuerunt: gargarisatus item gulæ inflammationes, atq; abscessus adaugent. Quoniã aũt non parua est functionũ (sicuti alias scripsimus) dignitas, atq; nobilitas ad ęgros cõseruãdos, sed aliæ magis his, alię minus salutares sunt: equidem ad portionẽ actionũ dignitatis ẽt vsus atq; nobilitatis, cuiuslibet particulæ consulẽdum est robori: oportet etenim minorẽ maioremue

ſocietatem cum corde habere. Exempli gratia: iocinoris abſceſſus qui ad vigo D rem peruenit, diſcutientibus rite, ac merito curari poſtulat, quemadmodum alij omnes abſceſſus: partis vero ſummus in corpore vſus facit, vt adſtringentibus aliquantum odoratis vtamur. Non prætereunda vero intentio, & ea quam particularum ſenſus acuitas, hebetudoq; præſtant, quando quæ acutioris ſunt ſenſus vehementia medicamenta haudquaquam ferunt. Cæterum medicorum nonnulli putarunt intemperiem ex ſe, ſucci, qui eam peperit, euacuatione nequaquam indigere: quos ego quidem cenſeo, purgationem intellexiſſe, quæ intemperaturam plerunque adauget. Sunt præterea alij exiſtimantes in febrium acutarum initijs deiectionem omnino vitandam: ſuccis videlicet contumacibus, ac rebellibus exiſtentibus: de hoc vero infra diſſeremus vberius. Iam ad Hippocratem veniamus, qui ſcriptum reliquit, mulierem vterum gerentem, cui detractus ſit ſanguis, abortire: & alibi, vterum geſtantes eſſe medicandas, ſi materia turget, quarto menſe, & vſque ad ſeptimum. Hoc in loco non poſſum non magnopere angi, atque dubitare, cur purgationem venæ ſectioni prætulerit. Ego ſane (vt ingenue quod ſentio, fatear) ſanguinis miſsionem, ſi adſit plenitudo, qua fœtus non egeat, haudquaquam reformidarem: deiectionem autem quæ medicamentibus purgantibus efficitur, omnino vitabo: quandoquidem (vt ſummatim dixerim) a purgatione nullus commodus finis prouenire poteſt: fœtum nanque vitiat E purgans medicamentum, ob deleteriam, qua conſtat, eſſentiam: quinetiam ad fœtum improbos ſuccos defluere, ac decumbere cogit, qui hunc inſigniter afficiunt: purgatoria inſuper medicamina vrinam citant: hæc aũt menſes appellant: quæ item menſtrua prouocant, abortum vterum gerentibus adferunt. Hactenus de ijs quæ generatim vniuerſimq; ſumuntur indicationibus rationis medendi, quæ tanquam capita, ac principia curanti neceſſaria ſunt. Reſtat igitur omnem intemperiem, ſiue cum humore, ſiue citra humorem conſiſtat, aut toti accidere corpori, cuiuſmodi eſt febris, aut vni tantum particulæ. At quæ cum humoribus fit, duplici conſtat differentia, quippe aliquando in partis cauitate, aliquando in ipſius eſſentia infixa, impactaq; eſt: idq; citra tumorem interdum: alias autem cum tumore, qui abſceſſus vocitatur. Verum initium faciemus ab intemperie toti corpori communi: deinde eam, quæ vnicuique parti aduenit, definiemus: poſtremo de abſceſſuum curatione.

Omnium diariarum febrium curatio generatim.

Cap. VI.

Diariarũ curatio duas indicationes habet.

DE ephemeris primo ſermo nobis habendus eſt, quarum curatio duas in- F dicationes obtinet: Vnã, quæ docet intemperiem calidam, ac ſiccam refrigerando, humectandoq; auferendam, & ad temperamentum reuocandam: Alteram, quæ cauſsis externis, atq; euidentibus repugnandũ ſuadet: quandoquidem diaria nihil aliud eſt, quam intemperatura citra humores a præincipientibus vt plurimũ orta cauſsis. Quatenus autem ſit refrigerandũ, atq; humectandũ, multa nobis indicabũt: in primis ęgrotantis temperamentũ, ætas, aeris conditio, anni tẽpus, regio, atq; conſuetudo: poſtremo cauſſæ, quæ hãc febrem euocant. Aduertas inſuper refrigerationẽ, quæ primo febribus adhibetur, a cibis & præſidijs vim frigidam habentibus ſuppeditari. Quæ vero ſecũdario atque per accidens fit, lauacro aquæ calidæ temperatæq;, idq; potiſsimũ in hac febre, quæ ſpiritus maxime inuadit, eoſq; in halitum vaporoſum vertit. Quamobrem niſi diſcutiatur, immoderatam toti corpori flammam ſuſcitabit: quo fiet, vt in putridam degeneret ephemera. Balneum itaque huiuſmodi omnibus vtiliter curationis ergo pręcipietur. Aquã item oportet tantam nanciſci differentiã, quantam cauſſę febrim efficientes obtinuerint. Accidit interdũ diaria a cutis ſtipatione, tum ob frigus, tum ob balneũ pręter miſſum, tum ob lauacrum aquarum vim aſtrictoriam habentium, quales aluminoſę, aut deniq; propter corporis totius ſqualorem, qui a calore aeris immodico prouenit. Atque in totum calidiores, ſicciores ſque natura corripit ephemera.

A

Curatio speciatim diariarum. *Cap. VII.*

QVi igitur densatione cutis febricitant, post accessionis declinationem dulci aquæ temperatæque lauacro committentur: frictiones item cum oleo dulci tepido mediocres lenesque vtilissimæ sunt Nec sunt bis terq; lauandi, quoniam eos tantum sic curabat Galenus, quibus balnea consueta essent. Quinetiam perfusio aquæ frigidæ a lotione iterata (vt ego quidem sentio) incommoda erit, obstruentur etenim atque stipabuntur cutis meatus. Est vero quando reclusi immoderatius fuerint, egerque immodice calefactus, non inutilis futura. Porro a balneo alimentum dabimus, siquidem ægri temperatura calidior, ac siccior fuerit, anniq; tempus calidius, refrigerans simul ac humectans, cuiusmodi ptisana, quæ omnia excrementa generose promouet, ac depellit: deinde ab huius concoctione pisces saxatiles, pariter & perdicũ carnes offeremus, & id genus alia. ꝙ si aliam haberet accessionem, superiora reiteranda sunt, talisque victus ratio.

Quia vigilia, tristitia, atque ira, diaria corripiuntur.
Cap. VIII.

B

QVi ob vigilias, tristitiam, iam febricitant, etsi curationem eandem fere expetant, tamen quæ ab ira proficiscitur febris, maiori refrigeratione indigebit, quam quæ a vigilia, aut mœstitia: quarum equidem nulla frictiones desyderat, solo balneo mediocri contentæ. Ad hæc quas vigiliæ, ac tristitia accendunt, magis humectabimus, somnumq; diuturniorem præcipiemus, modisque omnibus laborantes exhilarabimus.

A solis deustione. *Cap. IX.*

QVæ a solis immodica deustione excitatur, refrigerationem postulat. quæ fiet, si diutius in aquæ temperatæ lauacro immoretur æger, simul ac frictione modica cum oleis refrigerantibus, cuiusmodi est quod ex viola purpurea paratur, cuius perfusio summe vtilis erit.

Ab algore. *Cap. X.*

C

SI quis ab algore diaria correptus sit, is pariter lotione calida vtetur. Atqui aer balnei, quam ipsum lauacrum, commodior est. Caput item rosaceo calefacto perfundendum, nam cæteris frigido rigamus. Cibi erunt temperati, aut aliquatenus calidi, vt sunt turtures; mulsa quoque maxime idonea. Verum (vt summatim dicam) lauacrum diarijs omnibus, præter eas quæ a destillatione frigida oriuntur, & quæ ex inguinum tumoribus, conuenientissimum. At si ab æstu destillationes veniant, lauandos iubet Galenus, ea tantum ratione, quod putarit ad concoctionem tenuiorum succorum balneum sufficere, quippe crassiores per vniuersum corpus diffundit. Quamobrem ante coctionem absolutam lauandi non sunt. Erit autem balneũ dulcis, atque temperatæ aquæ. Vini autem exhibitio communem in cunctis ephemeris intentionem habet: vini inquam aquosi, albi, tenuis & odoris: præcipue si ægrotantes per sanitatem vino bibendo insueuerunt, bibendum id erit: nam & concoctionem adiuuat, prohibetq; ciborum in ventriculo fluctuationem, flatus discutit, vrinam atque sudores prouocat, animam exhilarat. At potissimum ijs qui vigilijs, curis & tristitia macerantur, liberalius vtilissime bibitur. Qui vero ira excanduerunt, affectu mitigato tuto potabunt, alioqui futurum noxium.

A fatigatione. *Cap. XI.*

QVæ a fatigatione contracta est febris, ratione victus refrigerante tantũ curabitur: alimentorum vero tantum ingerent laborantes, quãtum conficere possint, ac superare: solet etenim immodice cibatis nausea superuenire.

Ab inedia. *Cap. XII.*

POrro si ab inedia febris contigerit, edulia probi succi, omninoq; concoctioni parata dabuntur, quæ tum refrigerent, tum humectent. Quamobrẽ si in accessionis initio cibentur, febrem arcebis.

Quæ ab abstructione. *Cap. XIII.*

CVratio ephemerarum plurium dierum quę ab obstructione proueniũt, primis tribus diebus sola frictione perficitur, cum seminum peponum farina, hordei, milij, fabæ, erui: vtiliter quoque assumetur oxymel ex aqua iridis, aut adianti. At si talibus non cesserit, tertiumq; prætergrediatur diem, iam tibi erit coniectandum, an plenitudo adsit: quæ agitata prædicta frictione ægro incommodum adferre valeat: quippe ab huiusmodi remedio maior fit meatuum obstructio, q̃ apertio. Quamobrem rationem curandi mediam inter diarias, ac putridas cogit bis idque ac. idet, si plenitudinis notę missionẽ sanguinis, aut alui deiectionẽ indicarint: quæ prudenter a te considerabitur experimento. Quandoquidem sola disciplina citra experimentum explorare minime posses in singulis indiuiduis, quid, in quali, ac quanto sit faciendum. Neque solis vniuersalibus theorematum scopis fidendum: quippe experientia principia quæq; particularia indiuiduorum suppeditat, quæ literis ad vnguem explicari nõ possumus. Quare quo minus medicinam exacte calleamus, in causa erit id scilicet, q experimento magis quam ratione stabilitur: vnde Hippocrati doctissime proditum, vitam breuem, artem vero longam esse. Nos itaque huic arti operam minime tam diligentem nauasse non ignoramus, vt sim in ea opinione, in qua sunt non pauci nostri temporis medici, qui putant se ad summũ peruenisse, quorum ego vanam gloriam non possum non demirari: quippe solos Auenzoari filios magistros medendi existimo, quorum vitam longissimam faciat Deus optimus maximus.

Medicina magis experimento q̃ ratione stabilitur.

Temperamenta calida, ac sicca. *Cap. XIIII.*

IN corporibus temperaturæ calidioris, ac siccioris sæpenumero ab astrictione, siccitateque accenduntur diariæ: quinetiam cruditatibus succedũt, in quibus alimenta in nidorosam & fumidam qualitatem vitiantur. Febricitant & alij & ex iis, quos alui profluuium a cruditatibus male habet, quod a ciborum corruptione & rosione fieri solet. Ex astrictione quoq; alui huiusmodi temperamenta in febres prompte incidunt: astringitur vero aluus caliditate, ac siccitate, atque facultatis propulsoriæ imbecillitate. Est autem eorum, quibus fluit aluus, sanationis cura sic habenda, ab humoris quidem deiectione & vacuatione: siquidem alui profusio cessauerit, in balneum ducendi ægrotantes, atque victus offerendus ventriculum corroborans in febris remissione: deinde firmandis ventriculo, & quę circa eũ sunt partibus, vnguẽta ceratáq; admouere. q si alui fluor viget, a lauacro abstinebis, quæ est Galeni sententia: quãquam recentiores medici vehementia alui profluuia balneo curare se prædicant, auersionem ad contraria esse putantes: quam rationem medendi vitabimus, fit. n. ex accidenti, & prope dixerim per similia. Cibandi autem sunt fluente etiãdum aluo, nec balneo cõmittendi. Consuletur itẽ vẽtri, si modo vacuatio amplius nõ duret, per

A niculo oleo absinthino, aut rosaceo imbuto. At si mastichem tritam oleo rosaceo miscueris, remedium præstantius efficies. Præterea (vt paucis dicam) partibus quæ ex numero sunt principum, energia frigida nusquam applicabis. Si autē ventriculus deuratur, commiscendus erit prǽscriptis oleis summitatum vitis succus, item cydoniorum malorum succus, quinetiam ex balaustijs, hypocisthide, & palmularū carne medicamēta confecta adijciemus, quibus si cerā addideris, ceratum efficies. At sunt medici non paucissimi rogantes, cur a Galeno ventri Dubia. intemperie calidiore affecto mastiche cum oleo rosaceo misceatur: Quibus hoc responsum volumus, aliam esse indicationem ab intemperatura sola, aliam vero ab intemperie partis: quæ postrema id docet tantum firmandæ particulæ gratia, idonea esse, quæ vna cum astrictione, amara & odora sint: in quo primi qui experimenta sectabantur, lapsi sunt, qui intemperaturæ nullam habebant solicitudinem: quod Galenus eos fecisse testatur in quodā, qui calida, siccaque intēperie ventriculum affectum habebat. Magno itaque studio cōsiderabimus, an intemperatura adsit tam vehemens, vt ab ea periculum immineat: quandoq; etenim firmantibus ventrem tantum vtemur, quandoq; vero refrigerantia commiscebimus adstrictionis non expertia, quo in numero multa sunt. Cibandi insuper fluente aluo his sunt, quæ adstringunt, & id pro vacuationis mensura. Quippe si exigua deijciatur, panem tantum biscoctū vocitatū cum saccharo prǽparatum, B aut cydoniorum malorum succo offeres. Sin aūt aluus copiose fluat, validiora dabis, cuiusmodi est biscoctus panis ex hordeo cum succo cotoneorum apparatus. Quinetiam commodissime malorū punicorum succum, pyrorū, vel malorū Galenus exhiberi prodidit. Quod si appetentia careāt, medicamento quod ex cotoneorū succo vel eorū fit carne, vtitor, cui & mastiche admixta sit. Tradita vero in libris de sanitate tuenda a Galeno medicamenti id genus cōpositio. At nos quod piper, aliaq; medicamenta calidiora continet, minime tunc probauerimus, maximeq; in nostra regione, tēpore calidiori, & temperamento. Si autē aluus penitus cohibeatur, nihiloq; reddat, considerandū in qua parte cibus consistat, & num in ventriculo, aut intestinis. Quippe si in ventriculo, & superioris partibus, Galenus iubet, quod diatrion pipereon appellatur, dari, sed non medicamentosum illud, verū quod est simplicissimum, & ab eodem in libris de sanitate tuenda traditum. Est præterea ijs vtilissimum, quibus cibi in ventriculo acescunt: nempe ab eo abstinere oportet illos, qui ventriculum calidiorem obtinēt, & cibos propter caliditatem auersantur. Dictum vero a Galeno, & a nobis in sectione ægritudinum repetitum, partem quālibet æque intemperatam reddi, atque imbecillam a calore, q̄ ab algore: verum quæ a frigore fiunt, essentialiter erunt, quæ a calore, ex accidenti: quemadmodum solis caliditas vehemens C ignem extinguit, & fornacis, aut camini flamma validior lucernæ lumen: quod eadē ratione coniectare possumus de ventriculi intemperie, ac nausea, quæ a caliditate efficiuntur. At Galenus consilium curationis ad frigidatē tantū direxit, quę ex accidenti ventriculo contingit quā indicationem a sua regione sumpsisse, non est dubium. Iam vero quę medicamento ex cotoneis miscentur, vtiliter sunt agalochus, mastiche, & chariophili: quod ita temperabitur, vt cotoneorum frigiditas semper præpolleat: quod si citra cotonea medicamē parare velis, habes materiam eorū, quæ refrigerant, & astringunt, vberiorē. Omnino aūt prouidebit medicus huic, quod magis vrget. Quinetiā pluris, minorisq; ratione præsidia, tum frigida, tum calida augebimus, ac minuemus, si morbus expostulet. Galenus horū ventriculum aqua calida perfundi iubet, vt relaxatio fiat: quā vt timide, ac prudenter facias, suadeo, ne vēter afficiatur, cui penitus talis perfusio aduersatur. Nec te moueat indicatio, quæ a morbo est, demonstrans id genus remedij commodum fore: maius nanque periculum a natura particulæ non animaduersa instat: quamobrem quę supradicta sunt, semper cōmixta accipiemus, aut in totū idonea adferemus. Porro si ex vētriculo nutrimentū descenderit, tūc perfusio illa peroptima est: atq; hic quoq; spectandū, ne ad partes irrigatas alimēta incocta trahātur: proderit itē leuis infusio per inferiora, vtique si rosio, aut flatus nō adsint, ex oleo, melle, & exiguo sale: sin vero simul vrgeat rosio, adi-

pem anserinã, an gallinaceã liquabimus sin autem flatus discrucient, oleo incoquemus rutã, semina itẽ quæ & discutiãt, & comprimant, qualia sunt apij, cumini, marathriq;, aliaq; id genus: qñ vero flatus ac nausea simul afficiunt, interni caloris imbecillitatẽ arguunt: quare nec refrigeratione, nec calore seorsum vtendum, sed simul temperabimus, commiscebimusque. Hęc item febris quandoque ad tertium peruenit diem: verum nihil verendum, modo ea qua diximus, ratione curentur, & post euacuationem lauacro committantur. Iam vero in quibus ructus acidi fiunt, & nausea laborant, ephemera talis minime excitatur: quippe fumidus vapor ab illis non ascendit, sed potius halitus frigidi. Præterea frigidi humidiq; natura, pariter frigidi humidiq; natura, pariter frigidi ac sicci raro ab huiusmodi febre capiuntur: calidi vero, atque sicci promptissime, atq; maxime ob inediam, & exercitationes immodicas, ac balneum prętermissum.

Qui raro a febre capiãtur.

Febres ex inguinum tumoribus. *Cap. XV.*

QVę vero ex bubonibus fiunt, sanantur tumore curato: qui si a fluxione oriatur, purgatione opus est: si a sanguinis copia exuberante, sectio venę conuenit. hoc etenim auxilio pręcauebimus, ne in deteriores ęgritudines transitus fiat. Galenus quidem lauandos docuit, quod esse faciendum in declinatione censeo: vinum quoque vitabunt, ac ratione victus tenui vtentur, quousque liberentur. Hactenus de ephemeris, quas vt prolixius a medicis tractatas, compendiose tradidi: habes enim a Galeno multis in locis, & a nostratibus definitas copiosissime.

De synochis febribus. *Cap. XVI.*

SEquitur vt de febribus acutis (quas synochos Gręci appellant, nos continentes) differamus, quas ex copioso, ac calenti sanguine fieri docuimus in sectione ęgritudinum: aliquando quidem nondum putrescente, interdum vero iam putrido. Tres autem sunt omnino differentię. aut enim eadem febris vehementia permanet ab initio ad finẽ, quod accidit, qm̃ par est ei, quod accenditur, transpiratio: aut addendo exiguũ quiddam inualescit semper, nempe minor est vacuatio eo, quod adijcitur: aut deniq; aufertur semper, atq; minuitur idq; qñ quidem qđ vacuatur, ac transpirat, altero copiosius est. Curationis itaq; meta febris huius, quę a plenitudine vasorum contingit, erit sanguinẽ detrahere. maxime vbi nondum sit putridus. Quam sane euacuationem iubet Galenus vsq; ad animi defectũ ducere, modo viriũ robur adsit: primũ nanque celerrime ex animi deliquio refrigerantur: postmodũ necessario alui deiectio superuenit: quinetiã interdum biliosa vomitio. Huic vero opinioni ne omnino accedamus, facit naturę imitatio, medico semper vsurpanda. At prudens natura nusquam profluuio sanguinis ad animi defectũ morbos probe iudicauit: quin potius, si ita contigerit, mali, atq; exitialis iudicij nota est, facultate. s. propulsoria immodice valida, & quod bonũ quoq; erat vacuante. Ad hęc non ob aliud quęritur sanguinis missio, q̃ vt qui redundat in corpore sanguis, minuatur, simul ac naturę modus cõueniẽs, ac mensura custodiatur: quod equidẽ citra sanguinis iacturam, cui spiritus vitalis admiscetur, nequaquam fiet. Pręterea id pręsidium solam refrigerationem corporis pręstare testatur Galenus: quę vtique ex accidenti facta insigniter periculosa est. Quamobrem externi caloris exiguum quiddam relinquere tutius censemus, q̃ natiuum, vitalẽq; minorem facere: fieri item non potest, quin in tali corpore, quale proposuimus, continẽti febre correpto, nõ adsit putredinis alicuius altertus succi significatio, ac p̃paratio, quę maior euadet, viribus, quę cõcoquere, ac vincere debent, imbecillioribus effectis, calore interno, videlicet imminuto, atq; ꝓpterea gubernare nõ valente, erratumq;, qđ accidit, resarcire non potẽte. At notę, quę febrẽ continentẽ citra putredinẽ existentẽ indicant, inconstantes sunt, nec solidę. Igitur cum & ex vrina, & pulsibus pu-

Differentię febriũ synocharũ tres.

A tredinem subesse spectabis, caue, ne ad animi deliquium detrahatur sanguis: quandoquidem vel a sectione venę ad septimum diem permanebit putredo, quam euincere haudquaquam poterit virtus, tanta vacuatione facta imbecillima. Galenus non esse concoctionem expectandam censet, quando in putrido accenditur sanguine, sed statim a principio venam dissecare, postmodum ad aquę frigidę potionem mentem adhibet, docetq; diligenter esse discendendum indicationes, quę vel arceant, vel iubeant propinare. In primis itaq; consyderandum, num in humoribus concoctionis notas videris: an tumor aliquis in principe particula ex abscessuum genere consistat: an item ventriculum habeat is, qui ęgrotat, aut frigidum, aut imbecillum. Quinetiam si frigidę assuetus ęger sit, quippe cuncta hęc vel audacter exhibendam, vel trepide indicabunt. Cęterum intemperies, quę quo ab huius potione vsuuenit, aduersatur omnino ei, quod causam febris adimere debet: quippe humorum cruditatem facit, omnemq; concoctionē ipsorum tardat: febris autem nullo pacto abibit, nisi quę eam fouet, causa prius adimatur. Nonnullis insuper ex intempestiua, immoderataq; gelidę potione vētriculus, aliq; particulę principes adeo refrigeratę sunt, vt nunquam robur pristinum recolligere potuerint. Atq; ex ijs alii spirandi difficultate, alij tremore, & conuulsione correpti, simul ac toto neruoso genere affecti sunt. Galenus varias super hac re historias scripto tradidit: veluti illam, qua multis gulam adeo B esse refrigeratam docuit, vt postea deglutire vix possent: & aliam eorum, quorū venter concoquendi munus inde infirmum habuit. Quod si concoctos succos ex notis quibusdam deprehendas, intrepide dabis. Habes etenim vnicum scopum, ad quem consilium dirigas, solius s. intemperaturę calidę curationem, quę nullo pręsidio commodius fiet, quam egelidę aquę potione. Quippe natura adiuta, ad quod inutile est, foras propellendum, validior fit, attenuato videlicet concoctione humore.

Quæ putrescentibus humoribus febres accenduntur. Cap. XVII.

FEbrium, quę ab intemperatura cum humoribus accēduntur, sanatio duas indicationes obtinet: alteram, quę intemperiem alterat: alteram, quę succos noxios euacuat. Quibus si velis, tertia quoq; accedet, quę causarum putredinem adiuuantium ablatione constat. Auferentur autem tum superuacanei expulsione, tum meatuum apertione. Porro obstructio meatuū vel a frigidis, vel siccantibus, vel adstringētibus, vel a succis crassis, atq; lentis efficitur, C interdū vero a prędictis omnibus. singula horū contrario suo curabuntur. Atquī sępenumero accidit symptomata huiusmodi indicationi, quę a febre sumitur, repugnare, ob idq; curationem minus probe perfici. Si aūt essentia ipsius febris, causęq; sibi aduersentur, medentis consilium esse oportet (modo febris atq; symptomata non vrgeant) causam auferre: nimirum ea ablata, febris quoq; depelletur, vt facile tibi patebit in his febribus, quę a frigidis succis oriuntur: quales sunt melancholicę, atq; pituitosę. Quod si febris validior causa extiterit, illi statim (hac tamen non neglecta) occurrendum censeo. Nos itaq; in primis de febribus non habētibus symptomata, quę ipsarum sanationi obsint, sermonem faciemus: postmodum de cęteris disseremus. Diuersę nanq; sunt indicationes sanationis morborū ab his, quę symptomatis obsistere demōstrant: pelluntur etenim morbi, causis adimendo: at tolluntur symptomata, vel ijs quę nonnunquā ipsa adaugent, cuiusmodi est curatio dolorum maximorum per opium. Pręterea & quatenus medicamenta, & quatenus alimenta, ea quę facultatem refrigerādi pariter, & humectandi habent, ad febrium omnium medicationem intus assumuntur: atq; id primis potestatibus pręstare constat. Quinetiam ambientem aerem artificio interdum frigidum, interdum calidum paramus. Atq; item in ęgritudinibus quibusdam terram mutare iubemus: quemadmodum tabe laborantem in Aethiopiam, Arabiamq; delegamus. Euacuationes in febribus detractione san,

guinis fiunt: atq; purgatione medicamentorum, secundis videlicet, & tertijs facultatibus, atq; etiam arcana proprietate. Aliquando insuper vacuantur, tum lauacro, tum frictionibus: quippe vacuationes hic nullatenus adiuuat exercitatio. Atq; occasionem diligenter contemplabimur, vtpote in hac arte eximie necessariam.

1. Aphor. 1.

Quamobrem Hippocrates scriptum reliquit, occasionẽ pręcipitem esse, hoc est, agendorum in medicina tempus angustissimum; & prope momentaneũ. Detrahemus autem in febre sanguinem, vbi notę exuberantis sanguinis adfuerint, nec qualitate vitiati: vires deniq; perpendendę, quę vt plurimum in principijs validiores sunt. Quamobrem statim a principio, tum purgationem, tum venę sectionem medicorum non pauci faciendam arbitrantur, & tantum non vltra septimum diem. Quorum errorem noster Galenus refellens, ac discutiens vni uirium robori non dierum numero attentum esse medicum iubet: nec solum sexto septimoue die, sed ẽt sequentibus, vel vigesimo mittendum sanguinẽ. Modus, ac detractionis mensura a magnitudine morbi, a temperatura, ętate, anni tẽpore, consuetudine, & summatim ab tota victus ratione, & id genus alijs indicationibus. At virium robur, atq; imbecillitas temperamentum probum, atq; vitiosum cõsequuntur: quare vno nominato, alterum intellexisse oportet. Euacuationes insuper, quę obstructionum apertione proueniunt, incidentibus, attenuãtibus, atq; succos concoquentibus indigent medicamentis, quę vniuersum quod ciri põt, corrigunt, quodq; castigationem non admittit, foras expellunt: quę quidem intentio in oĩbus febribus, maxime in illis, quę deurentes non sunt; debetur. Nec prętermittas hunc scopum in cunctis morbi temporibus, quandoquidẽ succi putridi aliter in melius reuocari non possunt, quã quod alienum est vacuãdo, quod vero correctionem admittit instaurando: quę cõmunis est omnibus consyderatio, qui putrescentibus succis occurrere student. Ad hęc lotium ciẽtia nõ omittemus: oportet enim assiduum eorum vsum esse. Verum quis forte tuto non dari credat, quoniam talium natura calida, ac sicca sit, vnde febris vehementia adaugeri valeat, qualia sunt semina anisi, petroselini, apij, fœniculi. Quare temperabimus facultates horum primarias refrigerantibus modice, & vi vrinam ciente pręditis, in quo numero peponum, atq; cucumerum semina. Sunt vero ex his tẽperata quędam, vel omnino exiguum calorem obtinentia, vt sunt adiantũ & cichorium; igitur vbi medicamina calefacientia componimus, eorum semper potestates hebetabimus. Quę vero fit per meatus vrinales euacuatio, febribus commodissima & communissima vtilitas: insuper quę a nuper dictis pręsidijs expectatur, incisio est, atq; attenuatio. Non ignores autem ab ijsdem angorem, atq; agitationem summam exciri, quinetiam ventrem, simul ac iecur vitiari, pręcipue in diuturnarum febrium fine. Quamobrẽ quę principes partes confirmant, simul cum ijs incoquenda erunt, cuiusmodi est mastiche. Tria itaq; peragemus, incidemus, tenuabimus, ac roborabimus. Quod si humores febrem efficientes, frigidam, siccamq; temperiem nanciscuntur, a calidis, atq; siccis abstinebimus, veluti quartana laboranti siquid eorum exhibeas, statim quoq; vel radicẽ dulcis radicis, vel saccharum ex viola purpurea conflatum admiscebis. Ad hęc oxymellis vitium vuę passę emendant: radit nanq; alioqui, ac mordet neruosum omne genus, & gulam, ventriculum, atq; asperam arteriam. Porro aqua cicerum in omnibus prope febribus commoda est. Quinetiam aqua ordei, quę refrigerat, humectat, expurgat, detergit, abluit leniter, iucundissima est, & febribus vtilissima: interdum autem os ventriculi afficit, propterea mastichem commiscebimus secundum pluris, minorisq; rationem. Iam vero medicamenta, quę tum aluum deijciunt, tum calori febrili repugnant, summopere laudãtur: id genus sunt oxyphœnicia, viola purpurea, mel aerium, & huiusmodi. A myrobalanis cauebimus propter abstrictionem, qua pollent, nisi coctione pręcedente. Horum vero conuenientem ordinem percensebo. in primis igitur datur mel aerium, postmodum viola purpurea, deinde oxyphœnicia: ab his interiora cucumeris quem sarracenicum appellant, tum casia fistula, postremo myrobalani. Omnino insuper in curandis febribus assumenda sunt, quę penitus & a tota specie (vt sic dicam) putredini aduersantur: qualia sunt aromatum genera: quorum vsus, & quã

Tria agẽda in curatione febriũ quæ accendunt humoribus putrescẽtibus.

A titas parcior esse debet, & caliditas temperari cum ijs, quę retro iam diximus.
Sunt item nonnulla, quę citra caliditatem id pręstant: veluti succus malorum pu
nicorum, santala rubea ac candida: quę tamen, nisi quid admistum repugnet, ob-
structionem pariunt. Atqui refrigerantia, humectantiaq; pręsidia pro caloris fe-
brilis vehementia, ac paruitate differentiam variam sortiuntur. Horum nomen-
claturam ordine sic habeto: aquam ordei primo iuletum rosaceũ, quod ex aqua
rosacea, atq; saccharo tantum componitur: at nos vt siccitatem rosaceę cohibea
mus, ęquam simplicis aquę portionem illi adijcimus, vel secundum maius & mi
nus. Quę vero potiones conficiuntur (syropos vocant) ex herbarum succis fri-
gidarum, humidarumq;, potentiores sunt & alijs, in quorum numero cucurbita,
pepo cucumeres, pręstantiusq; auxilium suppeditat succus singulorum, nullo
adiecto saccharo Quinetiam flauę bili (vt in totum dixerim) contrarius est sar-
racenicus cucumis. Restat, vt aliquid de purgatione febrium attingamus: quip-
pe antea vberiorem sermonem fecimus super hoc auxilio. Purgabimus itaq; fe
bre correptos tunc maxime, cum succos qualitate vitiatos exuberare spectabi-
mus: atque id virtute valida indicante, quod nobis concoctiones demonstrabũt:
nanq; eo ipso tempore natura succorum vacuationes quoq; aggreditur, quas
summopere commendant doctissimi quiq; medici: in quo imitandam naturam
B accuratissime precipiunt. Ignorare autem minime te oportet, pręcedente humo-
rum coctione facile omnem ipsorum crassitudinem, ac lentorem discuti, ac pro-
pulsari: omnem deniq; obstructionem tolli. Hic exoritur inter medicinę profes-
sores non ita facilis solutu quęstio. Galenus enim, & pleriq; omnes medici alij
in ea sunt heresi, vt non nisi pręcedente succorum concoctione purgationẽ adhi
bere necessum sit, preterquam in morbis, qui extreme acuti sunt: quod ex dictis
Hippocratis colligere possumus: quandoquidem vbi ęgritudo peracuta inuadit,
tunc quoq; furiunt insigniter succi, quos ad particularum principum aliquã (nisi
statim vacuentur ab initio) decumbere, et illam vitiare periculum est: tenuissimi
etenim sunt huiusmodi humores, nullaq; inest crassitudo, nullusq; lentor, qui me
dicamenti purgationem rememorari valeat. verum a purgatione incommodũ
vnicum accidere solet, videlicet febris incrementum: primis nanq; qualitati-
bus talia id faciunt: quare admiscenda frigida, atque humida ijs sunt. Quod si
morbus non ita vehemens sit & acutus, concoctio expectãda est. Atq; tibi obi-
ter dicam, ęgritudines patrię Hippocratis acutas, apud nos esse peracutas: ille
etenim ptisana & aqua mulsa tantum in curatione acutorum vtebatur. Hic ve-
ro, & calidioribus regionibus, in principijs medicinas purgantes adhibebimus:
quia sæpenumero in ore ventriculi succi vitiantur, ac corrumpuntur. Ad hęc in
morbis, quos tum crudi, tum crassi, tum lenti succi generarunt, concoctionem
C expectare vtilissimum: quę nimirum incidentibus & attenuantibus perficitur:
alioqui perniciosa foret purgatio. Auicenna iubet in ęgritudinibus a tenuiori-
bus succis genitis, cuiusmodi est tertiana exquisita, quę septem (in totum) circui
tibus iudicatur, concoctionem pręcedere: quam hoc pacto definitam tradidit. Cõ
coctio tenuium est eorum incrassatio, crassorum vero extenuatio. Quippe cum
facultas expultrix difficulter crassa propellat, tenuiora quoq; non sine negocio
vacuabit: exoluuntur enim, atq; dissipantur. Verum enimuero facilius succi te-
nues expurgantur crassis. vnde nonnullis scriptum est medicis, se nusquam me
dicamentum purgans exhibuisse, quin flaua bilis prior vacuaretur: leuissimam
enim simul, ac tenuissimam esse: cęteros autem humores sequi. Quod idem sen-
sus tibi indicat, tenuiora scilicet promptius purgari crassioribus. At naturę opus
non est, alioqui quod in morbis acutis primo vacuaretur, flaua esset bilis: fiunt
huiusmodi morbi vt plurimum a succo tenui, qui quanto subtilior, tanto a natu-
ra difficilius expellitur. Quamobrem vbi ęgritudo peracuta erit, confestim pur
gatione vtemur: in talibus enim tardare malum est: quandoquidem natura affe-
cta non valet postmodum concoctionem aggredi, quę securitatem omnino pol-
liceatur. At Rasius in quartanarum, & pituitosarum initijs purgabat: in quo pa
tet a Galeni sententia penitus discessisse, qui in commentario ad Glauconem
aliter omnino & contrarium sensit: quippe ab talibus febribus nullum imminet

periculum, nullaq; mala concoctio expectatur. Pituitoſa quidē non vſquequaq; ſecura eſt, ac ſalubris: quare purgabimus vel non exacte concocto ſucco. Prima igitur dierum hebdomada extenuantibus ſimul, ac incidentibus curationem moliemur, quę etſi calfaciant, exiguum erit ipſorum incommodum. deinde medicinas purgantes adminiſtrabimus. Idem nos feciſſe tum in apoplecticis morbis, tum in cęteris frigidis, & exitialibus: quippe quę extenuent, atq; incidant, purgantibus admiſcemus. Hoc in negocio ſummopere commendamus potionem oxymellis, in qua incocta ſit radix iridis, dulcis radicis, & apij ſemen: cōcoquit nanq;, & vacuationi paratum ſuccum reddit, indeq; natura opem non pœnitendam ſentiet. poſtea rurſus ad incidentia conſilium diriges, deinde ad purgationem: promptior etenim ſuccorum fiet euacuatio, ſi probe concocti fuerint. Pręſtat itaq; tali ratione curandi tractare hominem, quam naturę ac morbo (vt non pauci faciunt) committere. Quinetiam quartana laborantes hoc modo ſanare conueniet, & eos, qui per ſanitatem purgari indigent, ſic pręparare. Galenus laſſitudinem ſpontaneam curans, quę a febre parum abeſſet, cęteros omnes humores, a quibus generaretur, pręter lentos, ac craſſos, purgabat: quod illi cum alijs medicis conuenit non eſſe purgandos. Non parum autem conſyderandas eſſe regiones ignorare te nollim: quoniam iis, qui in noſtra degunt patria, craſſorum, viſcidorumq; purgatio congruit, ſi tamen quę nuper dicta ſunt, pręceſſerint. Quod multo experimento compertum, exploratumq; tantum habebis: eſt nanq; maximi in hac re momenti.

Cibandi ratio in febricitantibus. Cap. XVIII.

CIbari (vt ego quidem ſentio) febricitantes minime oporteret, niſi poſt vigorem, vt facilius concoqueret ſuccos natura, quę alimenti copia plerunque grauatur: verum quoniam vires omnibus robuſtę non ſunt, contemplari morbi naturam te oportet. Nanq; ſi peracutus ſit, & ęger viribus valeat, audentius id pręcipies: iudicatur enim vt plurimum ſeptimo die is morbus. At ęgro debili nequaquam id faciendum. Quod ſi mediocris ſit virtus, ęgerq; ętate floreat, ptiſana contentus eris: & panis ex aqua calenti abluti vncijs duabus: quę victus ratio a conſuetudine noſtrę regionis, tenuiſsima iudicatur. Antiquorum autem victus tenuior erat: ſola nanq; ptiſana ſeptem diebus ęgrotantem alebant: cui ſi quid adijcere vberius vellent, ad mulſam tranſibant. At noſtrates id non tolerant, tum propter conſuetudinem, tum aeris ambientis temperaturam. Quinetiam illorum corpora minus tranſpirant: noſtratia vero vberius. Illi autem vinum liberaliter bibunt: ſimul ac ſuillis veſcuntur carnibus, quę valentiſsime nutriunt. Summatim quoq; conſuetudini aliquid eſſe dandum cenſeo. Nempe qui bis terue cibum in die aſſumere conſueuerunt, prędictum viuendi modum non tolerabunt, pręcipue calidiores naturę, et quibus multa ſit tranſpiratio. Si item coniectes ęgritudinem a vigore longius abeſſe, atque ęgrum viribus eſſe imbecillioribus, a principio cibum offeres copioſius: cum vero in vigore conſtiterit, tunc ſubtrahendus: atqui virtutis robur a probo temperamento intelligitur. Porro calidiores, ſicciore ſq; naturę non ita facile inediā ferunt: maxime in ęgritudinibus ſibi cognatis, & tempore calidiori. Quod ſi diutius in inedia contineantur, a febribus debilibus ad vehementes perducentur: aliquando item ad hecticas: fames nanq; ſuccos & vberiores gignit, & factos adurit. Cibandi vero tempus in primę acceſsionis remiſsione, & ante ſecundę initium, in quo natura concoctionem ſuccorum peragit. Ad hęc vires fouendę, ne ſymptoma periculoſum contingat, cuiuſmodi eſt ſyncope, vbi tandem alendus ſit ęger. Quamobrem in principijs quoq; acceſsionum nutriendi ſunt, qui ſyncopes periculum uitare cupiunt, quemadmodum fecit Galenus in eo, cui diatriton colentes medici trium dierum inediam pręſcripſerant. Interdum etiam in media acceſsione dare cibum cogimur. Pręterea in continuis conſyderata prius conſuetudine, nutriendi tempus eligemus, in quo remiſsior eſt febris. Hora autem diei magis idonea erit veſpera, ac matutina. Ad hęc vina odora, leuia,

A oligophora pituitosę, ac melanchholicę febri accommodatissima: ijs autẽ, qui vehementibus atque deurentibus corripiuntur, vino penitus interdicendum.

De balneo in febricitantibus. *Cap. XIX.*

LAuacrum declinantibus febribus tempestiue subibunt: quoniam quod tenue est succorum, expurgat. Qui vero in principijs balneo committuntur, rigoribus afficiuntur, in ijsq; succi per vniuersum corpus liquantur, simul ac obstructiones maxime generantur, interdumq; in principem partem abscessus decumbit. Caloris item atq; siccitatis incrementum facit, siue sit in aqua calida, siue in aere balnei calido persistat ęger. Caueant insuper a frigida lotione: quippe ea incrudescunt succi.

Galeni curatio febrium a succis lentis ortarum. *Cap. XX.*

GAlenus noster febres a succis viscidis ortas sola frictione sanat: quod te contemplari accurate volo. quid enim oberit, quo minus succi in totum corpus diffundantur tali frictione? Quinetiam ille ipse libro de sanita-
B te tuenda, lassitudinem hominis, cuius corpus plethoria laboret, & succis viscidis sit refertum curans, prohibet, ne exerceatur, vlloue motu valido agitetur, neue fricetur, neue lauetur: frictio etenim quę sub cute sunt, & inter musculos, vacuat: at quę in venis continentur, purgatione tantum educuntur. Quod si per sanitatem quis frictionem adhibeat, ita vehementem, quam pręcepit Galenus, abscessus sanę, atq: vlcera necessario per summa cutis erumperent.

FINIS.

Quanquam sequens Canticorum liber, opus sit Auicenna editum: quia tamen eius expositio inter Auerrois commentarios connumeratur, idoneo ipsum Colliget libris annectere uoluimus.

INDEX EORVM,

QVAE IN AVICENNAE CANTICIS CONTINENTVR.

† *Pars prima, & est pars Theoricæ.*

Pars

Pars Secunda, & est [a] [*pars Practicæ.*]

a * Practica

b. iter agentium per terram, & proprie in
c * ______
d * i calore.
e * corporis neutri, s. qđ in vno mẽbro est sanũ et ĩ alio nõ.

f * de cura ægritudinũ.
g * ______
h * maturatiuæ.

F I N I S.

AVICENNAE CANTICA,

AB ARMEGANDO BLASII DE MONTEPESVLANO EX ARABICO IN LATINVM TRANSLATA, ET AB ANDREA BELLVNENSI CASTIGATA.

Cum Auerrois Cordubensis Commentarijs.

Inquit Aboolit Beuroist:

A POSTQVAM prius gratias egero Deo, largienti vitã perpetuã animarũ, & sanitatẽ corporũ, & medicãti morbos magnos per gratiã, quã contulit omni carni, ex virtutibus sanitatẽ conseruãtibus & protegentibus a langore, dãte intelligi artẽ Medicinæ, & ingeniũ sanitatis diuinis, animosis, & intelligentibus: dedi operã ad cõmentandũ librũ richimatũ, qui intitulatur liber Bẽchine partium Medicinę: ipse.n. vniuersaliter concludit eas. Est.n. cũ hoc melior val de pluribus alijs introductionibus & summis in medicina compilatis, ordine valde conuenienti ad tenendũ mẽte vel memoria, dilatanti & delectanti animã. Fui aũt attentus ad exponendũ eius dicta, expositione qua eius certa intentio cõprehendatur & intelligatur, verborũ confusionẽ & multitudinẽ postponendo. Quoniã authores sermonum richimatorum in actibus scientiarũ indigent qñq; diminutione sermonis & truncatione: necnon ẽt mutatione vnius loco alterius explicãdo suã nobilẽ intẽtionẽ. Et ex
B nũc imploro diuinũ auxiliũ ad perficiendũ intentionẽ horũ dictorũ & eximiã speculationẽ, & laudabilẽ eorũdẽ: necnõ vt me perducat cũ oĩbus fidelibus socijs, ad quod ducere debet sui bonitate, & gratia, eius seruitium, atq; timor.

†PARS PRIMA ET EST PARS THEORICAE.

† Tractatus primus. De rebus necessariis in generatione sanitatis.

† Rememoratio definitionis Medicinæ, & eius partium.

Inquit [a] *[Benchine vel Ziem:]* — a ✶ Ebẽsina

Medicina est conseruatio sanitatis, & curatio ægritudinis, quæ acccidit ex [b] *[accidentibus in corpore. In alias quæ accidit ex] causa quæ in corpore existit.* — Tex. 1. b ✶ ———

Inquit Beuroist: D

MEdicina est conseruatio sanitatis, & curatio curatio ægritudinis. Hęc est definitio Medicinæ secundum ipsum. Eius autem perfectio est, vt dicamus: Medicina est ars, cuius actus est ex ratione & experimento, sanitatem conseruans, & ægritudinē curans. Cum aūt dicit ex accidētibus in corpore, intellexit ꝙ actus medicinę est conseruatio sanitatis, & curatio ęgritudinis in corpore generatæ ex eo, quod accidit ei tunc tēporis. sicut exempli gratia, apostema accidit in aliquo mēbro corporis ex aliquo, & illud est infusio sanguinis ad membrum apostematum: quod quidem apostema contingit eo tempore, quo sanguis infunditur ad ipsum. Et in quibusdam libris est: quæ accidit ex causa in corpore existente. & hæc est litera melior. Vult, & intēdit ꝙ morbus accidat corpori ex causa aliqua. & etiam tolerabile est, ꝙ sit res hæc in corpore ex aliquo accidente: quoniam res egredientes a natura existentes in corpore, tres sunt, scilicet causa, morbus, & accidens: sicut in sequentibus patebit. Nos autem ponimus in hac definitione, ꝙ eius actus & operatio ex ratione & experimento existat: quoniam non sufficit in hac arte ratio sine experimēto, neq; experimentum sine ratione: sed vtrunq; exigitur insimul, Gal. autē integre definiens hanc artem, dicit eam esse scientiā rerum proportionatarum & cōtinuatarum sanitati & ægritudini & dispositioni mediæ, qua non percipitur in homine sanitas neque ægritudo. i. hæc ars docet & notificat ea quæ proportionantur & vniuntur sanitati, & ea quæ proportionantur ægritudini, & ea quæ proportionantur dispositioni mediæ inter sanitatem & ægritudinem. Intellexit autem per res proportionatas sanitati, ipsius causas, & signa. & illud intellexit per res proportionatas ægritudini & neutralitati. Vide igitur qualiter patet, quod in hac definitione deficiat differentia, per quam diuiditur & separatur hæc ars ab ea parte scientiæ Naturalis, quæ considerat & speculatur sanitatem & ægritudinem. Quoniam ars Medicinæ proculdubio docet quid sit sanitas, & ægritudo, & earum causas, & signa ad conseruandum sanitatem, & curandum ægritudinem. & ideo peruenitur ex eius scientia sanitatis & ægritudinis ad ianuam, & introitum conferentem in operatione. Intentio autem in scientia Naturali est solum scire quid est sanitas, & quid ægritudo, pro quanto docet, & sufficit domino scientiæ Naturalis, ꝙ ex intentione prædictorum, s. sanitatis & ægritudinis adipiscatur finem eorum, quorū dispositio & natura est posse scire. Neutralitas, quam posuit mediam inter sanitatem & ægritudinem, non est vera neutralitas. Diuisit autem eam Gal. in tres modos: quorum Vnus est conualescentium ab ægritudine & similium: Secundus autem est in eo, qui patitur ægritudinem in aliquo membro solum: Sed tertius est in illo, qui est in aliquo tempore absque morbo & in alio æger. Cum igitur morbi definitio sit nocumentum naturalis operationis, patet ꝙ inter nocumentum & non nocumentum non erit medium. nocumentum autem debile supponitur generi ægritudinis, sicut & operatio debilis supponitur generi sanitatis, qua fit rectitudo operationis. Hi autem sermones indigent maiori expositione: sed intentio nostra in hoc sermone, vel tractatu est compendium & abreuiatio.

E

Naturalis scīa ēt sanitatē & ægritudinem

F

Cuius prima diuisio est in theoricam, & practicam. Et theorica ex tribus rebus perficitur & completur.

Intendit dicere ꝙ Medicina diuiditur primo in duas partes. quarum altera theorica, & reliqua practica seu praxis nominatur. Et intellexit ex dicto suo theorica ex tribus perficitur. quia pars ipsius scientifica, & speculatiua perficitur ex tribus partibus, quarum immediate post facit mentionem. Hæc autem diuisio non est vera: quoniam Galenus dixit in definitione eius, ꝙ ipsa est scientia sanitatis, & ægritudinis, & rerum proportionatarum eisdē, & dispositionis, quæ non est sanitas, neque ægritudo. si igitur sic est, omnes partes eius erunt scientificæ & theoricæ. non ergo vna sola theorica, & altera practica. Est ergo sciendum ꝙ ex operationibus rationalibus sunt quædam, quæ dicuntur practi-

A cæ & actiuæ: quoniam sciuntur & discutiuntur proculdubio operando, sicut operatio & ars Carpentariæ, & Sutoriæ. Et quædam dicuntur artes, quæ proculdubio discuntur vt scientia, demonstrationibus scilicet & definitionibus, quibus perfectæ & vltimatæ aliquid scitur. & tale proculdubio est ars proprie. & talis est dispositio Medicinæ artis. Neque longinquum est, seu impossibile esse aliquam ex artibus & operationibus, quæ ambobus prædictis modis addiscatur, scilicet scientia & operatione: si tamen ponamus talem artem & talem operationem esse vnicam. Est autem opinio, ꝙ talis sit ars Medicinæ, & hoc ideo, quoniam pars ipsius, quæ manualiter exercetur, proculdubio vtendo, & operando addiscitur secundum maiorem partem ipsius. Modus igitur huius diuisionis potest esse, ac si diceretur ꝙ scientia artis Medicinæ diuiditur in duas sciẽtias seu partes scientificas, scilicet in scientiam eius cui coniungitur dominus scientiæ Naturalis, & aliam remotam ab eo: hoc est dictu ꝙ Medicus speculetur in arte sua duas scientias insimul, scilicet scientiam, qua speculatur sanitatem, & eius causam, & signa, & morbum, & causam eius, & signa. secunda autẽ scientia, quam in arte considerat, est illa, per quam considerat qualiter, & cum quibus conseruet sanitatem. similiter etiam qualiter, & cum quibus curet ægritudinem. & hoc est speciale in arte Medicinæ. Pars autem, per quam coniungitur

B hæc scientia scientiæ Naturali, est vere & proprie scientia, talis scilicet, quod finis intentus in ea est solum scire, & non opus. Alia vero pars specialis in consideratione artis Medicinæ dicitur, & potest dici praxis siue actiua, eo quod affinis sit, & propinqua operationi: cum eius operatio & vsus habeatur, & sciatur vt plurimum operando, pro quanto ex conditionibus Medici est, vt postquam steterit super scientiam Medicinæ, & eam intellexerit, quod sit vsus & exercitatus in operationibus eius. Manualis autem operatio minime, vt diximus, dictis vel sermonibus addiscitur, excepta minima parte eius, & simile videtur de anatomia. nam modicum eius potest ex sermonibus imaginari. Primus autem, qui expresse posuit hanc diuisionem medicinæ, fuit * Iacuain Medicus, quem Alcorazoen redarguit, & reprehendit. iam enim ipse opinatus est quod radices dictorum Galen. indicent falsitatem diuisionis prædictæ. cui post respondet Benzoar, qui opinatus fuit inuenisse hanc diuisionem in quibusdam libris attributis & appropriatis Galen. Veritas autem est in hoc, sicut nos diximus. * a l. Humay.

Ex [a] [rebus autem] sunt septem naturales Et ex eis sunt sex, & omnes sunt necessariæ. 3

a * quibus rebus

Quoniam prædixit quod pars Medicinæ theorica perficitur ex tribus rebus

C ideo nunc inchoat a prima earum. Vnde inquit ꝙ septem sunt res naturales: hoc est, ꝙ pars prima theoricæ partis diuiditur in contemplationem septem rerum naturalium. hæ autem septem res naturales sunt potissima causa sanitatis repertæ & existentis in corpore. Et dixit quod ex eis sunt sex aliæ, & omnes sunt necessariæ: hoc est ꝙ pars secunda partis theoricæ diuiditur in contemplationem sex rerum non naturalium: quoniam non perficitur esse naturale sine eis. Ex his vero rebus sunt quædam extrinsecæ, & quædam a voluntate, & ex eis quædam animales: quæ omnia ex necessitate corpori contingunt.

Adhuc sunt aliæ tres in libris scriptæ, scilicet morbi, causæ, & accidentia. 4

Tertia pars ex tribus partibus theoricæ diuiditur in tres partes, & scientias, scilicet in scientiam accidentium, morborum, & causarum. quoniã illud, super quo debet esse Medicus continuo attentus, sunt prędictę res tres. Vnde est, ac si diceretur ꝙ theorica Medicinę diuiditur in contemplationem sanitatis & ęgritudinis. & contemplatio sanitatis diuiditur in contemplationem septem rerum naturalium, & in contemplationem sex rerum magis necessariarũ. & rursus cõtemplatio ęgritudinis diuiditur in tres scientias, scilicet in scientiam morbi, & causę, & rei accidens nominatę in hac facultate, nos autem omnem intentionẽ eius declarabimus in sequentibus.

D

5 *Practica diuiditur in duas species: quarum vna manibus exercetur: et alia cum medicina, necnon eo quod ex cibis ordinatur.*

Quoniam diuiserat medicinam in duas partes, scilicet in theoricam & practicam: & theoricam subdiuiserat in partem sexdecim, in tresdecim, scilicet naturales, & in tres accidentales: ideo subdiuidit nunc practicam in duas partes: ex quibus vna est manualis, sicut sutura vulnerum, depositio cataractarum, & similia: altera vero est, qua curatur morbus cum medicinis, & conseruatur sanitas cum cibis. hæc autem pars includit scientiam naturarum medicinarum, & modum sciendi medicamina ex eis, & vsus eorundem, & scientiam etiam de naturis ciborum, & modum conseruandi sanitatem cum eisdem. Esset autem melior diuisio quam prædicta, si diceremus medicinam diuidi in * octo partes: s. in scientiam, qua docetur quid sit sanitas: & in scientiam, per quam cognoscuntur signa sanitatis: & in scientiam, qua natura ægritudinum cognoscitur: & in scientiam, per quam sciuntur earum signa: & in scientiam, ex qua scitur ingenium curationis ægritudinis: & in scientiam, per quam scitur ingeniũ conseruationis sanitatis.

Primo Collig. in Prooemio, & ĩ principio primi libri, diuidit Medicinam in septẽ partes.

* a. l. sex

Rememoratio rerum naturalium & primo de Elementis.

E

6 *PRocul dubio ex rebus naturalibus sunt elementa, ex quorum compositione existunt corpora.*

Voluit pro certo dicere quod prima ex rebus, quas naturales nominamus, est scientia corporum, ex quorum compositione existunt cætera corpora mixta. dicuntur autem corpora illa elementa. Definitio autem elementi est: quoniam est simplicius, quod in composito reperitur, idest quod ipsum est illud, ex quo aliquid componitur, & ipsum ex nihilo. Definitur & aliter. ipsum enim est, in quo resoluitur compositum cum corrumpitur: sed ipsum in nullum aliud resolui, vel dissolui potest. Et dixit: Procul dubio: quia ex eorum compositione existunt corpora, eo quod opinio fuit Hippo. & Gale. quod corpora hominum componuntur veraciter ex quatuor elementis, s. terra, aqua, aere, & igne, per viam admixtionis: sicut oxymel componitur ex melle & aceto. Super his autem fuerunt valde diuersæ & variæ Philosophorum opiniones, scilicet in numero, & natura elementorum, ex quibus corpora hominum componũtur. Quidam enim ex eis dixerunt ea esse quatuor, sicut dictum est: & quidam asseruerunt ea esse solum duo: & quidam vnum solum. Quidam etiam eorum dixerunt ea esse corpora indiuisibilia eiusdem naturæ, opinantes. ꝙ hæc corpora, & omnia entia composita generantur ex eisdem.

Elementi definitio.

F

7 *Sermo quidem Hippocratis in libro de Elementis in his est sermo verus. scilicet quod sint quatuor: aqua, ignis, aer terra.*

Sermo Hippocratis, dicentis ꝙ quatuor sunt elementa in numero, s. aer, ignis, aqua, & terra, est verus.

8 *Probatio veritatis prædicti sermonis est: quoniam cum corpus corrumpitur, reuertitur in eadem.*

Probatio sermonis Hippo. scilicet ꝙ corpora mixta sunt composita ex his quatuor corporibus, est cum eo, quod videmus corpus animalis mortui dissolui & resolui in prædicta quatuor elementa. Quod autem dissoluitur & resoluitur in aliqua, proculdubio videtur cõponi ex eisdẽ. neque reperitur aliquid aliud, in quod hoc dissoluatur & resoluatur. Cum autem animal moritur, eius partes siccæ resoluuntur & conuertuntur in terram, & humidæ in aquam & calidæ in aerem, & ignẽ. Est aũt hoc notũ ad sensum ei, qui curiosus, & attentus est ad videndum illud. Patet autem ipsum componi ex his quatuor, eo ꝙ est corpus terminatum habens essentiam. Omne autem corpus tale componitur ex terra &

A aqua. fit enim proculdubio corpus tale, cum malaxatur terra cum aqua: & potissime si coquatur ad ignem tandiu, donec efficiatur simile testæ. Si igitur sic est, patet in ipso quatuor elementa existere. & hoc est, quod Deus inquit, cuius nomẽ seper exaltetur. Creaui hominem ex luto, sicut testam figuli. Huius autẽ probationes perficiuntur in Naturali facultate. Medicus autem inquantũ hmõi, nequit hoc vere & demonstratiue declarare: supponit autem nihilominus hoc, & accipit a domino scientiæ Naturalis. ipse tamen declarat hoc in libro de Victoria & de certamine: sicut facit hoc in libro de Elementis Gal.

Si non esset nisi vnum elementum, non esset aliquod animal cum morbo corruptibile. 9

Hæc est probatio Hipp. ꝙ corpora animalium non componuntur ex partibus indiuisibilibus & vnius naturæ: sicut componitur domus ex lapidibus & lignis. Nam si corpus animalis componeretur ex partibus indiuisibilibus, minime corrumperetur ex morbo: corruptibile enim corrumpitur proculdubio ex dominio contrarietatis in eo. Sed si corpora essent vnius & eiusdem naturę, nulla quidem esset contrarietas corrumpens ea, nec ab extra, neque in seipsis. Verum quia corpora sunt corruptibilia ex seipsis, eo ꝙ in seipsis contrarietatẽ habent, quod etiã circundat ea exterius, contrariatur eis. Cũ igitur contraria sint
B diuersarũ naturarũ, sequitur ꝙ ipsa corpora non habeant vnã naturã, neq; sint vnius naturæ. Et hæc scripta sunt in lib. de Elementis & in lib. de Humana natura Hip. hæc autẽ scientia est de causis vltimatis, vel finalibus sanitatis.

Rememoratio secundæ rei naturalis, & est Complexio.

POst hæc autem scientia complexionis est ex indiciis in Medicina conferentibus. 10

Postꝗ̃ Medicus nouit elementa, ex quibus componitur corpus per viã mixtionis, decet ipsum scire & cognoscere species cõplexionis. Iudicium autem huius scientiæ confert in medicina. & hoc quidem est manifestum: quoniam cũ ipse cognoscit complexionem exempli gratia esse calidam vel frigidam, tunc quidem si fuerit sanus, erit conseruatio eius in eo, in quo est cum omnibus similibus. si vero fuerit æger, eo ꝙ sit lapsus a qualitate sibi naturali ad contrariam, curabitur, si reducatur ad qualitatẽ sibi naturalem prius in eo existentem cũ eo quod contrariatur, & opponitur qualitati facienti ægritudinẽ. Exemplum autẽ
C huius est, quoniã, si quis calidæ complexionis patiatur ægritudinem, per quam eius complexio infrigidatur, erit proculdubio eius curatio, si calefiat, donec redeat ad suam complexionem naturalem.

Quatuor sunt potentiæ, seu virtutes complexionis, siue diuiserit, seu composuerit eas vir[a] *[consultus.]* 11

a * sapiens

Quatuor sunt virtutes, quibus comparatur & refertur complexio hominis, cum vna ex eis, vel duæ nominantur, velut in composito vel complexionato ex eis: & sunt calida, & frigida, humida, & sicca. Cum autem dicit: siue diuiserit, siue composuerit eas vir consultus, intellexit pro constanti quod complexio hominis referatur vni soli ex prędictis virtutibus vel duabus vniri vel coniungi possibilibus. Complexiones vero relatæ dominio vnius ex prædictis virtutibus sunt quatuor, scilicet vel complexio calida, i. super quam caliditas nominatur: vel frigida, i. super quam frigiditas dominatur: vel solum humida, i. super quam humiditas dominatur: vel solum sicca, i. super quã siccitas dominatur: aut dominatur super complexionem caliditas & siccitas: vel frigiditas & siccitas: aut caliditas & humiditas, vel frigiditas & humiditas. Hæ igitur sunt octo complexiones, quæ referuntur egressui vnius, vel duarum qualitatum a temperamento.

Complexiones sunt quatuor.

De complexionibus in ſe.

12 *SEnſus tactus ſentit & percepit caliditatem, & frigiditatem, ſiccitatem, & humiditatem.*

Quia prędixerat ꝙ quatuor erant virtutes ſeu qualitates, ideo nunc manifeſtat & declarat eas. vnde inquit, ꝙ prędictę virtutes ſunt caliditas, frigiditas, ſiccitas, & humiditas. Intellexit autem per humiditatem mollitiem, & tenuitatem, quam tactus ſentit.

13 *Prædictæ virtutes ſeu potentiæ reperiuntur in elementis* [a] [ ] *tempore*[b] [*eo quo*] *augetur, ſeu pullulat, & in loco.*

a. & in b. & ī eo qđ

Quoniam prędixerat ꝙ virtutes repertę in complexione ſunt quatuor, rememoratus eſt nunc rerum complexionatarum, in quibus hę virtutes reperiuntur. Ait autē: reperiuntur in elementis, i. in quatuor corporibus, quę ſunt aqua, terra, aer ignis. Intellexit autem per virtutes, caliditatem, ſiccitatem, frigiditatem, & humiditatē. Et intellexit per tempora, quatuor anni tempora, ſ. ęſtatē, autumnū, ver, & hyemem. & hoc ideo, qm̄ quodlibet ex iſtis comparatur dominio duarum ex iſtis virtutibus & qualitatibus. hę tamen qualitates referuntur aliter elementis ꝙ̄ animalibus, & aliter ꝙ̄ tempori & loco. Et intellexit per locum, climata terrę habitabilis. Et intellexit per illud, quod augetur, vegetabilia, & alia. nam complexiones eorum referuntur his quatuor virtutibus.

14 *Elementum ponitur in vltimo ſimplicis complexionis.*

Intellexit, ſeu dicere voluit, ꝙ cum informantur elementa aliquā ex iſtis quatuor qualitatibus, ꝙ referantur ab ea in vltimo. Cum autem dicit ſimplicis complexionis, voluit dicere ꝙ elementum ſit in vltimo ſimplicium qualitatum ex qualitatibus complexionalibus, quę ſunt caliditas, frigiditas, ſiccitas, & humiditas. Et ob hoc dicimus, ꝙ ignis ſit calidus, vel ꝙ aqua ſit frigida, intelligentes pro certo. & hoc dicitur de eis, eo quod ſit in hoc in vltimo, i. ꝙ nō ſit aliquid calidius igne, cum ipſe ſit calidior omni calido complexionali. ſic ēt eſt in alijs qualitatibus ipſorum. & hoc quidem manifeſtum eſt. Aliud vero cōplexionatū, eo ꝙ eſt mixtum, & componitur ab extremis in vltimo, i. ex quatuor qualitatibus, quę ſunt in elementis, ideo fuit medium inter ea in prędictis qualitatibus ratione confractionis partium eorum ad inuicem. Vnde ſic eſt in omnibus mixtis & medijs inter prędicta, ſicut in colore bruno dicto Arabice ebam, ex albo ſcilicet & nigro compoſito: qui nec dicitur nec imaginatur albus, vel niger in vltimo, ſed dicitur ꝙ ſit in ipſo niger in parte, & albus in parte. Vnde ſic eſt negocium qualitatum in elementis, et mixto ex eis complexionato nam ſunt in elementis vltimatę, in mixto vero & complexionato confractę.

15 *Caliditas eſt in igne, & aere: frigiditas vero in terra, & aqua: & ſiccitas inter ignem, & terram: & teneritas inter aquam, & nubem.*

Quoniam prędixerat quod elementa informata prędictis virtutibus, informantur eiſdem in vltimo, notificat nunc, quę ex his virtutibus referantur cuilibet ex elementis. Vnde inquit: caliditas eſt in igne & aere. & intellexit quod quę ex eis informantur caliditate, ſunt duo, ſcilicet ignis, & aer: & quę ex eis informantur frigiditate, ſunt etiam duo, ſcilicet aqua, & terra. docet tamen ſcire aquam frigidiorem terra, ſicut & ignem calidiorem aere. Nec eſt hic ignis ſenſibilis ille, qui eſt elementum, ſicut ait Alexan. quoniam iſte ignis eſt cauſa corruptionis, non exiſtentię vel eſſe alicuius: ignis vero, qui eſt elementum, eſt & habet eſſe, cauſa eſſe & generationis. Eſt autē iſte ſuper aerem in concauo orbis cœli. nec habet calorem in actu: quoniā calor eſt proculdubio res accidens huic igni ſenſibili: eo ꝙ in corpore terreſtri exiſtit. hoc totum eſt in Naturali ſcientia manifeſtum, & probatū. Cum autē dixit: ſiccitas eſt inter ignem & terram, voluit dicere ꝙ duo elementa ſicca ſunt, ſci.

Nota đ igne elementari, et hoc īferiori.

A licet ignis,& terra:terra tamen siccior est igne. Et cum dicit: & teneritas est inter aquam,& nubem,intellexit per teneritatem humiditatem, & per nubem aerem:ac si diceret duo elementa humida sunt,scilicet aer,& aqua. Oportet tamen scire aerem esse humidiorem aqua,& ꝙ aqua sit nihilominus potentior in humectatione corporum,quibus obuiat,quam sit aer.

Significatur nobis esse & generatio inter species ipsorum,cum diuersificentur adinuicem,& vniantur siue coniungantur. 16

Intellexit ꝙ prędictę qualitates diuiduntur in diuersas species, quia in quibusdam variantur,& in quibusdam vniuntur, & assimilantur:quod quidem ratione harum partium & diuersitatum,esse significant,& generationem. Et proculdubio diuersificantur inuicem,quę ex eis diuersificantur, ratione contrarietatis earum:& vniuntur & associantur in vna & eadem qualitate: volo dicere sicut associationem ignis & aeris in caliditate,& aquę & terrę in frigiditate.

De complexionibus hominum.

Diuersificata fuerunt inuicem,ne essent quid vnum & idem: & fuerunt 17
E *coniuncta,& vnita,ne viderentur omnino contraria.*

Ratio quidem est,quare non fuerunt a principio vnum & idem: quoniam si fuissent quid, non reperiretur aliquid diuersum ab eis. Cum autem dixit:& fuerunt coniuncta,ne viderentur omnino contraria, intellexit ꝙ oportebat,vt associarentur qualitatibus,ne contrarientur ex omnibus partibus. ex hoc enim fuisset difficilis eorummixtio,& complexio.

Imaginamur complexionem in alio ab elementis, puta in composito [a] *[ab]* a. ex
eis a prædominante.

Intellexit ꝙ non imaginemur mixtum informari istis qualitatibus, eo ꝙ in ipso vltimentur:sed dicitur & imaginatur tale a tali qualitate prędominante in ipso. Cuius exemplum est de leone,cum dicimus ꝙ sit calidus & siccus, non intelligentes illud de eo in vltimo:sicut facimus de igne,cum eum sic nominamus. vnde intelligimus ꝙ caliditas & siccitas dominentur in eo plusquam frigiditas & humiditas:volo dicere ꝙ hę duę partes sunt in eo maiores,& ampliores.

Ponimus æquale,& temperaturatum ad referendum ei, eo ꝙ habeat quatuor facies coniunctas. 18

Omne,quod imaginatur informari dominio vnius vel duarum ex istis qualitatibus, intelligitur proculdio esse tale in comparatione ad temperamentum, & ęquale,in quo scilicet reperiuntur quatuor qualitates ęqualiter:volo dicere ꝙ reperiatur in eo tantum ex caliditate,quantum ex frigiditate, & ex siccitate, quantum ex humiditate. Sunt autem quidam opinati ꝙ hæc complexio sit secundum opi. Gale.complexio hominis temperatam complexionem habentis, idest ꝙ quatuor qualitates complectuntur in eo æqualiter, aut prope æqualitatem:& maxime,vt dicit,in cute manus, & ex cute manus significatur ex cute digiti medij. Ex sermone suo nihilominus intelligitur ꝙ sic, & dicatur in eo temperamentum & ęquale medium in specie. Exemplum est:quoniam quamuis caliditas,& siccitas dicantur dominari super leonem,tamen eius complexio habet duo extrema:& medium inter duo extrema dicitur ęquale & temperatum. & ex ista complexione exercet leo operationes suas meliori modo quo potest, inquantum leo. Ponuntur etiam exempla huius ęqualis,& ęgredientis ab ęqualitate eius in his,quę fiunt artificialiter. Vnde exempli gratia dicitur oxymel ęquale,& temperatum,cum ponuntur in eo mel & acetum in tali quantitate,et proportione,ꝙ reperiatur ex eis operatio oxymellis perfectior & laudabilior, quę possit esse. sed dicitur egrediens, cum prędictę qualitates reperiuntur auctę vel diminutę. tale autem ęquale reperitur,& debet intelligi in qualibet specie:& tale etiam debet intelligi in homine temperato, & ęquali. Ostensum est

autem in naturalibus, ꝙ ęquale, in quo partes elementorum componuntur ęqualiter, sit prohibitum, & impossibile inueniri. Cum igitur erit in homine ęqualitas prędicta, poterit quidem intelligi ꝙ dicatur ęqualitas de eo per comparationem ad extrema suę speciei, & ꝙ extrema ipsius dicantur egredi ab ęqualitate per comparationem ad ipsum. Possumus & intelligere ęquale prędictum ex proportione, & comparatione eius ad partes elementorum, referendo quasdam ex eis quibusdam ex eisdem. Cum autem intelligetur in eo huiusmodi proportio, reperietur in eo, inquantum est homo, caliditas naturalis maior & fortior frigiditate, & humiditas siccitate. Si igitur sic est, erit complexio hominis in generali calida & humida, habēs duo extrema, multa & magna diuersitate distātia ab inuicem. Vnde homo, cuius caliditas reperitur minor caliditate prędicta, dicitur frigidus per comparationem ad hanc complexionem hominis ęqualem. & similiter cuius humiditas reperitur minor humiditate prędicta, dicitur siccus per comparationem ad prędictam complexionem. & ille, in quo prędictæ duę æqualitates sic se habent, dicitur frigidus & siccus. & in quo caliditas & humiditas ampliores & fortiores sunt q̄ in p̃dicto, dicitur calidus & humidus. Ratione autem huius complexionis vituperat, & arguit Gal. dicentem complexionē temperatam calidam & humidam esse: neq; intelligit ꝙ calidum & humidum dicantur de duabus complexionibus prędictis ęquiuoce. Vnde qui ex Antiquis dixit ęqualem & temperatam complexionem hominis esse calidam & humidam, dixit verum, dum intellexit hoc de calido & humido temperate, non autem de calido & humido egrediente ab ęqualitate, & temperie prędicta. D E

20 *Fuerunt autem mistæ, & completæ in eo secundum existimationem, ut esset pondus, & mensura.*

Elementa fuerunt quidem mixta in hac complexione ęquali secundum existimationem ęqualem: & fuit hęc complexio, sicut ferrum, quo cęterę res ponderantur. Cum autem reperitur complexio diuersa ab ista, imaginatur per informationem qualitatis, qua diuersificatur ab ipsa. ꝙ si fuerit calidior, dicemus eam esse calidam: & si siccior, dicemus eam esse siccam. Sic igitur scitur complexio inęqualis per ęqualem. & ob hoc nominauit eam pondus, & mensuram.

21 *Si aliquod ex eis declinauerit ad aliquod extremorum, non tamen inde expoliabitur, vel circunscribetur a virtutibus prædictis, & erunt nihilominus in eo absque æqualitate, & temperie prædicta.*

Quęcunq; ex complexionibus declinauerit ab ęqualitate ad aliquod ex contrarijs extremis, non euacuabitur inde a quatuor virtutibus, s. caliditate, frigiditate, siccitate, & humiditate. non tamen erunt in ea ęqualiter, & temperate, sicut in complexionibus temperatis. F

22 *Denominatur autem a nomine prædominantis: vt igneum, terreum, aqueū, aereum. sunt enim ex eis, quæ comparantur aeri. Omnes autem dicuntur* [a] *[sic per modum transitus,] & minus proprie.*

a* scdm viã seu semitam medicorum,

Complexio egrediens & declinans ab æqualitate, denominatur a nomine ignis, i. calida & sicca: & a nomine terrę, i. frigida & sicca: & a nomine aquæ, i. frigida et humida. Intellexit cum dicit: sunt etiam ex eis, quę comparantur aeri, quę sunt calida & humida in complexione. & pro certo dicit hoc, proprie secundum opinionem meam, ꝙ oportet vt qualitates, quibus appropriantur & referuntur complexiones, sint binę & coniunctę, sicut sunt in elementis & humoribus. & sic essent solum quatuor complexiones, s. calida & sicca relata igni, & cholerę: & calida & humida relata sanguini, & aeri: & frigida & humida comparata aquę, & phlegmati: & frigida & sicca comparata terrę, & melancholię. Et proculdubio possibile est inuenire calidam complexionem solum per se, aut frigidam, aut siccam, aut humidam verbo & diuisione: sed in effectu non est conueniens eas inuenire. Si autem quis opinetur possibile esse, ꝙ elementa complectantur omnino secundum æqualitatem; sciat esse in naturalibus decla-

A ratum, ꝙ esse & generatio fiat, cum qualitates actiuę, vtpote caliditas & frigiditas dominantur super passiuas, s. super siccitatem & humiditatem: & ꝙ corruptio fiat ex contrario huius, scilicet cum qualitates passiuę super actiuas dominentur.

Iam quidem perfectæ sunt nouem species complexionis: neq; [a] *[nunc accedam ad diuisionem nouam.]* 23

a* addidi in eis aliquid de nouo.

Inter has autem nouem intellexit complexionem ęqualem, & octo egredientes ab ęqualitate, quatuor s. compositas, super quas dominantur duę qualitates: & quatuor simplices, super quas vnica solum ex quatuor qualitatibus dominatur. hę tamen, vt diximus, minime reperiuntur. Hoc autem proculdubio opinatus est Gale. eo ꝙ parum didicerat, & imperfectus erat in scientia Naturali. Oportet etiam scire ꝙ species complexionis sunt species sanitatis repertæ in membris similibus, quorum scilicet totius & partis est idem nomen: sicut caro, cuius pars etiam nominatur caro, sicut ipsa tota, non tamen sic est de manu, & pede, quę membra organica nominantur.

Rememoratio de complexionibus temporum.

B *NVnc autem loquar de tempore secundum opinionem, & existimationem: non enim cessit in eo stylus: & modus inuestigandi subtilis. Hyems autem habet vim & naturam phlegmatis: Et ver excitat sanguinem: Aestas vero choleram nigram.* 24

Quia locutus est de speciebus complexionum hominis. voluit nunc loqui de speciebus complexionum temporis. Cum autem dixit ꝙ hyems habet vim phlegmatis, intellexit ꝙ complexio hyemis sit frigida & humida, sicut est phlegma: & ob hoc generatur & augmentatur phlegma in ea. Et cum inquit ꝙ ver excitat sanguinem, intellexit ꝙ sanguis generetur in eo. Cum vero dixit ꝙ ęstas choleram, voluit etiam dicere ꝙ in ea generetur cholera: eo ꝙ sit calida & sicca, sicut est & ipsa. Et cum dixit ꝙ autumnus choleram nigram, voluit dicere ꝙ autumnus in natura sua similetur cholerę nigrę, s. in frigiditate & siccitate: & ob hoc generatur, & multiplicatur in eodem. Et verum est quidem quod de vere dicit, scilicet ꝙ sit calidus & humidus. Est tamen contra intentionem Gal. in de complexionibus. dicit enim ibi ꝙ ver sit tempus temperatum & ęquale, in quo reperiuntur quatuor qualitates cũ ęqualitate. Constat aũt ꝙ si essent repertę in eo quatuor qualitates cum ęqualitate, in eo vitę operationes minime essent decentius coaptatę, quarum causa est caliditas & humiditas: quam operationes vitę contrarię, quarum causa est frigiditas & siccitas. Si etiam fuissent sic in eo ęquate virtutes & qualitates primę, minime fuisset in eo appropriata generatio: neq; etiam augmentum alicuius humoris in homine, nec in alijs ab eo: nec etiam generatio & esse alicuius rei. oportet ergo necessario, vt ipsum sit calidum & humidum. Est nihilominus ęquale & temperatum: eo ꝙ sit inter hyemem & ęstatem medium. & cum non sint nisi quatuor tempora, neq; etiam nisi quatuor humores, manifesta est significatio ꝙ non sint etiam nisi quatuor complexiones compositę & inęquales. nam si posset inueniri complexio ęqualis, taliter scilicet, ꝙ elementa in ea ęqualiter miscerentur, minime inueniretur aliqua operatio in hac complexione primis qualitatibus appropriata, essetq; necessarium ne haberet formam, scilicet vnam.

Libro prio.

C

Rememoratio [b] [partium, & specierum eius quod augetur, & vegetatur.]

b* complexionum medicinarum.

QVod autem augetur & minoratur, diuidatur in species mineralium, et plantarum, & animalium corpus habentium. 25

Quia locutus fuit de complexione hominis & temporis, voluit & nunc loqui de complexione medicinarum sermone vniuersali. Hoc autem negocium pertractauit Gal. in tractatu tertij libri sui de complexionibus: quamuis pars inuestigationis suę in hoc opere sit in complexione hominis, prçter ꝙ speculetur in complexione medicinarum. quoniam speculatio, & inuestigatio de complexione hominis est speculatio super scientiam sanitatis eius: speculatio autem & consyderatio de complexione medicinarum est contemplatio instrumentorum & organorum, quibus sanitas efficitur. verum quia ambo conueniunt & vniuntur in complexione, posuit tractatum eundem in ambobus. Auctum [illegible] quod augetur, de quo fit hic mentio, diuiditur in tres species, scilicet in species mineralium, plantarum, & animalium, & partium & specierum ipsarum: hoc est, ꝙ hę sunt tres species medicinarum. Et nominauit minerale auctum, & vegetabile transitorie & minus proprie. & hoc ideo, quoniam vegetabile habet animam proculdubio: minerale vero non habet eam. & hoc quidem est in scientia Naturali patefactum.

26 *Quod vincit & superat corpus, est medicina. Quod vero nutrit & auget, est cibus.*

Notum est illud, ꝙ id quod vincit corpus, est medicina: & illud, quo cibatur corpus, est cibus. Intellexit autem cum dicit ꝙ medicina vincit corpus, ꝙ et ipsi immutet corpus: aut ad caliditatem, si fuerit calida: aut ad frigiditatem, si fuerit frigida: et similiter ad alias qualitates ab istis. hoc autem fit tunc, cum corpus immutat, & alterat eas ad sui substantiam. alterat quidem ad sui naturam quicquid ingreditur ipsum: si tamen non perfecte fuerit illud naturale, immutat cum aliqua mutatione. Si vero cibus, solum immutat ipsum, prçter ꝙ immutetur ab eo: nam cum cibus conuertitur in partem alicuius membri, conuertitur ad similitudinem illius membri. Sed cum conuertitur medicina in partem vel humiditatem alicuius membri, conuertitur ad similitudinem eius. & ratione huius medicinę curantur ęgritudines, s. ratione contrarietatis, quam habent ad malam complexionem corporis. nam cum generatur in corpore complexio calida, & efficiens ęgritudinem, erit quidem eius cura cum medicina generante in corpore complexionem contrariam efficienti ęgritudinem prędictam. Est autem sciendū ꝙ idem est numerus specierum complexionum medicinarum & specierum complexionum hominis, s. calida & humida, calida & sicca, & alię ab istis ex nouem speciebus complexionum secundum opinionem & doctrinam Galeni, ex quatuor speciebus secundum opinionem primorum.

27 *Complexio habetur & cognoscitur ex sapore, &* [a] *[hoc syllogismo vero & iusto.]*

a * ex ratione vera & sana.

Quia autem operatio horum trium generum medicinarum minime manifestatur in corporibus, nisi prius ex ipsis corporibus immutentur, ideo dicemus ꝙ fuit calida, frigida, humida, & sicca in potentia: intelligentes ꝙ calefaciant corpus, infrigident, desiccent, & humectent ipsum in potentia, non autem in actu. elementa vero reperiuntur proculdubio sensu tactus calefacientia, & infrigidantia, desiccantia, & humectantia, pro quano dicimus ꝙ sunt actu calida. Et immutatio trium specierum medicinarum, s. mineralium, plantarum, & animalium, percipitur, vt diximus, post ingressum earum in corpore: ideo proculdubio certus modus cognoscendi operationem earum est experimentum. & hoc, quoniam opinio est, ꝙ operatio medicinę in corpore debet esse consimilis vt plurimum complexioni suę: vt si complexio medicinę sit calida & sicca, debet esse in corpore calefactio & desiccatio: & similiter de frigiditate, & alijs qualitatibus etiam. Vnde ex quo inuenerit demonstrationes & syllogisticas rationes per complexionem medicinarum, erit quidem posibile Medicis inuenire modum syllogizandi super operationes earum in corporibus: hoc est, ꝙ ex quo extiterint super complexionem medicinę rationibus syllogisticis, scient quidem ꝙ operationes eius in corpore similentur illi complexioni. Sunt autem quinque modi, quorum fecerunt rememorationem ad sciendum cōplexionem medicinarum

rum,s.ex celeri & cita mutatione ad ignem,& celeri congelatione ipsius,sapore,odore,& colore. Sunt tamen adhuc multo plures modi,quos alibi retulimus, ex quibus sunt.xviij. quorum rememorationē fecimus,s.de signis superioribus, in quarto Mete. Quia vero perfectius, & fortius ex his sciuntur de sapore, fuit contentus vir iste ex rememoratione saporis solius, non curans de alijs in hoc loco. Voluit ꝙ complexio medicinarum cognoscatur per saporem. & hoc,quia sensus gustus percipit saporem: & sapor proculdubio significat super complexionem medicinę,& syllogismo vero & iusto,vt ipse dixit.

Dulcis,& salsus,& amarus, siccitatem: acutus vero,calorem. 28

Hi tres sapores conueniunt & vniuntur in significando ꝙ dominans super complexionem medicinę sit siccitas:& non solum siccitas, sed etiam caliditas. Significat etiam caliditatem et siccitatem sapor acutus:dulcis tamen est signum minoris caliditatis & siccitatis ab eo, quod naturę comparetur nostrę in similidine.Et post ipsum in caliditate & siccitate est salsus.& hoc, quoniam in salso est substantia humida aliqua vsta,Et post salsum est in hoc amarus: ipse enim est fortioris caliditatis & siccitatis.& hoc,quoniam visum est Galeno, ꝙ amarus sapor causatur ex substantia terrea vsta. Nos tamen videmus plures species rerum,quarum natura frigida est & sicca,& nihilominus habent saporem amarum.vnde fructus vegetabilium,qui dulcorantur in fine,sunt vt plurimum amari saporis in principio.

Omne liquidum,non habens saporem manifestum, est æquale, & temperatæ forte complexionis. 29

Concordati sunt ꝙ habens saporem manifestum,sit inęqualis complexionis. Postquam ergo contenti sumus eius,quod dixerunt de sapore manifesto, & habente ipsum,sequitur necessario ꝙ non habens saporem sit ęqualis & temperatę complexionis.

Omnis sapor ponticus,& acetosus frigidus est & siccus; necnon etiam omnis stypticus. 30

Hoc est,quod Gal.opinatur proculdubio,ꝙ sapor ponticus, & stypticus generentur ex substantia frigida terrea & grossa, & acetosus ex substantia terrea frigida & subtili.

Omne habens dominium pinguedinis,& vnctuositatis,est calidum & humidum:& pure insipidum frigidum & humidum. 31

Dicimus,sapor iste est vnctuosus, & per consequens calidus & humidus.& hoc ideo,quoniam vnctuosum secundum Medicos est compositum ex substantia aerea:aer autem calidus est & humidus.Sic igitur sunt in generali * isti octo saporea,quorum ipse pręmisit rememorationem: & insipidum carens omni sapore dicatur esse nonus. Medici autem sunt huius opinionis,s.ꝙ causę saporū sunt,subtilitas substantię,& spissitudo,& mediocritas inter ipsa. Dicimus igitur ꝙ cum grossities substantiæ vnietur frigiditati, causabitur & generabitur sapor ponticus,& stypticus. sed cum grossities erit cum caliditate, generabitur salsus,& amarus. sed cum vnitur subtilitas frigiditati,fit inde insipidus. videtur tamen ꝙ sapor referatur ad grossitiem & subtilitatem per accidens; quoniam causa generabilis vel corruptibilis cuiuslibet sunt quatuor qualitates. videtur etiam ꝙ sapor dulcis & amarus sint tanquam duo extrema cōtraria inter duos sapores,& ꝙ alij sapores ab istis sint medij inter ipsos: sicut omnes colores ab albo & nigro sunt medij inter album & nigrum. Est & sciendum ꝙ significatio sumpta ex odore est debilior quam sit sumpta ex sapore: quamuis odor plurimum significet super saporem. Fuit autem significatio sumpta ex odore debilior:quia pars,super quam dominatur odor in medicina, quandoq; non extenditur per eam totam, sed existit in quadam parte eius: sapor vero dispargitur,& existit per totum saporabile.Et odor quidem aromaticus significat super caliditatem in generali,paucis exceptis,ex quibus manifesta sunt rosa, & myrta,ne-

* a.l. istituti

nufar, & violę : quorum ipſe rememorationem faciet conſequenter. Et procul-
dubio ſignum ſumptum ex colore, eſt adhuc debilius in ſignificando ſuper cō-
plexionem medicinę: quoniam vnus & idem color quandoq; ſequitur ad calidi-
tatem & frigiditatem : cuius exemplum eſt color niger, qui ex caliditate ge-
neratur, & etiam quandoq; ex frigiditate. accipitur tamen ſignum ex colore
ſuper diuerſas ſpecies vnius & eiuſdem rei. cuius exemplum eſt, quoniam vi-
num rubeum calidius eſt vino citrino, & citrinum eſt calidius albo. Iam autem
dixit Gale. de modo ſignum accipiendi ſuper complexionem medicinę a ſui
celeri & cita mutatione, & conuerſione ad ignem : ꝙ omnis medicina ſubtili.
& non ſpongioſa, conuertibilis cito ad ignem, eſt neceſſario calida, & cito di-
geritur. Proculdubio poſuit ſeu ex conditione addidit ꝙ ſit ſubtilis; quoniam
habens dominium viſcoſę vnctuoſitatis, quod Arabes larg nominant, conuerti-
tur ad ignem frequenter de facili, neq; tamen conuertitur celeriter ad natura-
lem calorem. Proculdubio adiunxit ex conditione non ſpongioſa: quoniam
arundo feſtinanter inflammatur ex igne, nec tamen conuertitur celeriter ad ca-
lorem. & proculdubio cum ſunt duo corpora ęqualis ſubtilitatis, quod ex eis
citius congelatur eſt frigidius in complexione. ſi tamen eſſent diuerſa in ſubtili-
tate, non eſſet conueniens vel neceſſarium. Hi ergo modi ſunt manifeſti, qui-
bus poteſt cognoſci complexio medicinę per modum ſyllogiſticum. Melius
tamen eſt & tutius inniti in hoc negocio experimento quam rationi : & potiſ-
ſime, quoniam pluries reperitur aliquid in medicinis ex forma ipſarum reſul-
tans ex pręciſis qualitatibus ęqualitatum in mixtione, volo dicere ex propor-
tione exiſtente inter quaſdam ex eis per comparationem ad formam genera-
tam in illo ente ex proportione quarundam qualitatum, ad quas referuntur in
eodem ente. hęc autem operatio, cuius cauſa eſt proportio exiſtens inter ambas
formas, nominatur theſaurus.

Inquit translator. Conſtat ꝙ in Latino dicitur proprietas: Gale. autem no-
minat eam operationem medicinę ex totalitate ſubſtantię ſuę procedentem.
Eſt autem verum, ꝙ impoſsibile eſt cognoſcere proprietates per modum ſyl-
logiſticum, niſi ſciremus pręciſe * quantitates elementorum in quolibet ente,
& niſi etiam ſciremus operationem egredientem a qualibet proportione ge-
nerata in quolibet ente ſecundum quantitates elementorum in eis exiſten-
tium. hoc autem eſt nobis ignotum, nec eſt poſsibile inueniri ab homine: eſt
enim interminatum, cum ſit infinitum & fine carens. hęc igitur eſt cauſa pro-
prietatis : cum nihilominus nobis ignota ſit in quolibet ente, cum careat fine.
intellectus aut, ſiue actus quilibet non poteſt limitare quod caret fine. Sic igi-
tur debet intelligi negocium in proprietatibus. non autem ſic opinantur mul-
ti ex fatuis, & phantaſtice loquentes in naturalibus, laborantes ad ſcien-
ſpecialem proprietatum cauſam. Verum quia Medicinę necantes, & ve-
noſę habent plurimum ex operationibus, quas efficiunt a proprietatibus, ...
quidem experimentum in medicinis periculoſum : pro tanto decet Medi-
eſſe contentum medicinis notis ſuo tempore, ſuper quas teſtificati ſunt om-
non autem dubijs ex eis. Quoniam autem quędam reperiuntur ex rebus ...
buſdam calidiores in ſe : & nihilominus minus calida per comparatione
ad humanum corpus erit calidior. Cuius exemplum eſt oleum nouum, ...
& vetus ſiue antiquum. nam oleum nouum eſt in complexione ſua calid...
quam vetus & antiquum, vetus tamen eſt potens amplius calefacere corp...
hominis. Omnes cibi cibant proculdubio, & nutriunt ex totalitate ſuę ſub-
ſtantię: & proinde eſt vnum & idem, cibus alicui animali, & medicina neca...
aliud ab ipſo. ſicut elleborus, qui eſt cibus coturnicis, & medicina necans ho-
minem. & ſimiliter napellus, qui eſt cibus porcorum, & eſt medicina necans ho-
minem & interficiens. Poſtquam igitur declaratę ſunt radices huius capituli, re-
dibimus ad id, in quo eramus prius.

* a.l. cōtra-
rietates.

A

Rememoratio complexionum ætatum.

Animal per complexionem suam diuersificatur in ætatibus · erit tamen sermo nunc in homine solum. 32

Complexio in qualibet specie animalium diuersificatur, & in qualibet ętate: est enim diuersa in vna per relationem ad existentem in altera. Ipse autem innuit nunc sermonem esse super complexionem ętatum hominis solum.

Calor puerorum appropinquat calori iuuenum in complexione. 33

Calor iuuenum & puerorum sunt in qualitaie propinqui, idest in quantitate caloris.

Iuuenes tamen declinant versus siccitatem: puer vero est dominus humiditatis sensibilis. 34

B Voluit dicere ꝙ differentia, quę est inter ambos prędictos, est, quoniam iuuenum calor est siccior calore puerorum: calor vero puerorum velatur humiditate. & ob hoc calor iuuenum reperitur secundum tactum fortior, & siccior, & acutior calore puerorum. Et proinde opinati sunt quamplures hominum ꝙ iuuenes sunt calidiores: non tamen est ita, immo calor puerorum relatus ad corpora ipsorum, aut est maior & potior, aut saltem ęqualis calori iuuenum. nam puerorum digestiua est fortior. virtus autem augmentatiua non reperitur in iuuenibus, sicut in pueris. Verum Galenus comparauit & assimilauit calorem iuuenum & puerorum vni & eidem calori: sicut si imaginemur ipsum in aqua & aere existere: nam existentem in aere reperimus fortiorem. Antiqui autem certauerunt & contenderunt super hanc complexionem, hoc tamen est, quod Gal. ex ea intellexit.

Senectus autem frigida, cum ponderabis eam, est sicut decrepitas ipsa: & adhuc amplius in complexione cuiuslibet ex eis siccitas manifesta: existit nihilominus & cruditas in humoribus decrepiti. 35

Quilibet ex ambobus prędictis, scilicet senex & decrepitus, est frigidę complexionis: decrepitus tamen est frigidioris complexionis. quilibet ex prędictis est siccę complexionis: veruntamen in decrepito multiplicatur humiditas accidentalis. quod intellexit, cum dixit: existit nihilominus & cruditas in humoribus decrepiti. propter quod errauerunt quidam eorum, complexionem esse humidam dicentes.

C

Rememoratio complexionum masculorum, & fœminarum.

In masculis existit caliditas & siccitas, in fœminis vero frigiditas & humiditas. 36

Posuerunt complexionem masculorum relatam ad complexionem fœmellarum esse calidam & siccam, & cōplexionem fœminarum esse frigidam & humidam, per cōparationem ad complexionē masculorum: firmantes se super hoc ex operationibus & moribus prędictorū. cōsyderatio tamen sumpta ab eo, quod est proprium fœminis ex menstruis, est notior & manifestior prędictis. hoc enim significat multitudinem superfluitatum in sanguine ipsarum collectarum: quarum quidem collectio significat super frigiditatem & humiditatem complexionis earum. Debet autem Medicus scire & cognoscere complexionem ma-

sculorum, & fœminarum: quoniam sciet tempore ęgritudinis amborum qualitates elongatas cuiuslibet ex eis ab eorum complexionę naturali: neque non vt sciat qualiter conseruet in eis ęqualitatem. D

* Rememoratio

a[Secunda pars primo] de signis complexionum sumptis ab habitudine.

b * lenitas vel humiditas

c * corpore pingui & molli.

37 *Frigiditas, & b [tenereitas] dominatur in c [complexione pinguis, & laudabilis corporis.]*

Quoniam fecerat rememorationem specierum complexionum, accedit nunc ad faciendum rememorationem signorum super complexiones signantium. Scientia nanq; complexionis diuiditur in hac arte in has duas scientias, s. in scientiam specierum complexionum, & scientiam signorum super quamlibet ex speciebus eius signantium. Ex his autem signis quędam sunt vniuersalia, & sunt illa, quę super complexionem totius corporis dicuntur significare: & quędam sunt specialia & propria, quę scilicet significant super complexionem cuiuslibet ex membris eius. Ipse auten non facit hic rememorationem nisi signorum vniuersalium, exceptis illis, quę habent complexiones oculi denotare. Signum autem vniuersale sumitur a tribus, s. ab habitudine corporis, colore, & capillis. Pro constanti in complexione pinguis & laudabilis corporis, i. auctę & magnę pinguedinis, dominatur frigiditas & humiditas: pinguedo enim efficitur ex residuo superflui cibi & nutrimenti. Paruitas autem pinguedinis in animali significat super malam dispositionem ipsius. nam paruitas residui ex nutrimento contingit ex dominio caliditatis & siccitatis existentis in membris digerentibus; aut ex paruitate & diminutione cibi illius: aut anni illaudabilis. Multa vero pinguedo corporis significat superfluam frigiditatem & humiditatem membrorum in cibo & nutrimento agentium. hoc autem contingit ex complexionis membrorum prędictorum naturali, aut accidentali: aut ex multitudine ciborum. & propterea pinguis est breuis vitę, suscipiens de facili corruptionem. Aequalis vero inter maciem & pinguedinem est bonę & laudabilis complexione, vnde talis habitudo corporis significat super ęqualitatem membrorū ipsius in cibo agentium, i. ipsum digerentium. E

38 *Habitudo corporis macra, & extenuata significat complexionem ipsius esse siccam.* F

Hoc est manifestum & notum, s. ꝙ corpus naturaliter macrum, & tenue nō digerit ex cibo & nutrimento in membris suis ei esset necessarium ad digerendum, hoc autem contingit ra ione siccitatis super complexionem membrorum digerentium ipsius dominantis: etenim causa digestionis sunt caliditas & humiditas.

39 *Omnes, quorum venæ sunt ex ipsorum corpore latæ, sunt * calidi.*

* Aue. leg. calidę.

Omnium, quorum venę sunt latę ex radice originis & creationis suę, eorum complexio est calida. vnde cum dixit: ex ipsorum corpore, intellexit ex eorū origine, & creatione. Cum autem dixit: sunt calidę, intellexit ꝙ venę sunt calidę: & cum venę sunt calidę, habent super complexionem calidam significare. Causa autem latitudinis est calidum venarum: sicut causa stricturę earum est frigiditas. nam sicut frigiditas de sui natura aggregat, & constringit, sic caliditas de sui natura dilatat, & extendit.

Inquit traslator. In grammatico sermone Arabum sunt, venę, & homines, vnius & eiusdem generis. & ideo hoc adiectiuum calida, indifferenter poterat referri vtrisq; propter ꝙ tollens dubium resolutionis, inquit Beuroist; Cum autem dixit: sunt calidæ, intellexit, &c.

Quicunq;

A *Quicunque autem habens contrariam dispositionem eorum, habet eam propter malitiam frigiditatis.* 40

Quicunque habens venas contrarias habenti latas,i.strictas habet quidẽ tales ratione frigidæ complexionis in eo existentis a principio suę generationis: dum talis strictura non contingit ratione pinguedinis ex quiete & superfluæ commestione generatæ.

Gradus quidem corporis æqualis,& iusti cecidit inter omnes. 41

Voluit dicere ꝙ corpus ęquale & temperatum est medium inter pingue & macrum.quod quidem intellexit, cum dixit: Gradus quidem corporis ęqualis cecidit inter omnes.ac si diceret,ꝙ gradus eius cecidit medius inter ambos gradus,vel etiam inter omnes gradus,qui inter ambo extrema existunt.

Rememoratio signorum a calore corporis, & primo a calore carnis.

Non sumas signa a coloribus, si contingat eorum mutatio ratione regionis. 42

B Si clima,aut regio fuerit causa immutationis colorum ibidem habitantium, tunc quidem talis minime significabit super complexionem ipsorum.tunc enim esset iudicium ab extrinseco,& non ab intrinseco: sicut cõtingit in terra Nigrorum,& Sclauorum: nam clima & terra calida denigrat colores, & frigida dealbat eos vltima albedine. Simile enim est de capillis: quoniam in regionibus calidis efficiuntur * globosi & crispi: sed in frigidis efficiuntur in vltimo planitiei & lenitatis. & hoc est, quod intellexit in sermone prędicto. *a.l.grossi.

Caliditas immutauit adeo corpora incolarum in regione Aethiopum & Nigrorum,ꝙ nigredo cooperuit uniuersaliter corpora ipsorum: habitantes vero in Sclauonia tantam adepti sunt albedinem, ꝙ efficit, & redigit eorum cutes rutilantes,& candentes. 43

In regione Aethiopum est caliditas adeo immutans corpora ipsorum, ꝙ corpora ipsorum cooperuit colore nigro: hoc autem contingit ratione transitus, & reuolutionis Solis super caput ipsorum,aut de prope. Sed causa frigiditatis immutantis cutem incolarum in regione Sclauorum ad excellentem albedinem, contingit elongationis & distantię Solis a capitibus ipsorum.

C *Si determines septem climata,scies species complexionum.* 44

Si scias determinare septem climata, & noueris cõplexionem cuiuslibet ex eis,scies complexiones ex signis,quę a coloribus sumuntur.

Quartum ex eis est iustum & æquale, in quo color sequitur post complexionem. 45

Quartum ex climatibus est temperatum,& ęquale.vnde in hoc climate non fit immutatio colorum ab ęqualitate aeris ipsius, immo fit proculdubio immutatio ipsorum ratione complexionis hominis. Verumtamen secundum Gale. quintum ex climatibus est ęquale & temperatum. Vnde inquit, ꝙ nullus ex hominibus Alexandrię est ęqualis complexionis. & hoc quidem verum est: sunt enim in regione Arabum quamplures eremi,& siluę altę,cuius termini & limites incedunt per quasdam reuolutiones & circuuferentias decliuium & promontoriorum,i.ascensus. Vnde habitantes in Arabia sunt generaliter calidę complexionis,super quos dominatur rubedo.& proinde appellat album rubeũ: estq; possibile,vt inde vituperet ipsum aliqualiter, sicut cum dicitur, quare es rubeus sicut* ipsius,qui inter demones variatur coloribus. *a.l.impius

Fuscus croceus choleram rubeam: sed obscurus [a] *[brunus] choleram nigram.* 46 a * puluerulentus.

Color fuscus croceus in æquali climate significat ꝙ cholera rubea dominetur ipsi cholerico: sed color obscurus brunus significat in eodem climate dominium choleræ nigræ. D

47 *Corpus est rubeum ex dominio sanguinis: & album in colore, sicut ebur ex humore flegmatico.*

In corpore, in quo rubedo dominatur, color quidem talis significat sanguinē dominari in complexione sic colorati: sed color albus similis colori dentis elephantis significat humorem phlegmaticū in cōplexione sic colorati dominari.

48 *Complexio habentis colorem mistum ex albo & rubeo, est secundum existimationem æqualis, & temperata.*

Color mixtus ex albo & rubeo significat complexionē sic colorati esse æqualē in quantitatibus, & partibus humorum in eodē existentium: i. ꝙ non dominetur in eo aliquis ex humoribus sup alios, sed ꝙ sint in eo æqualiter scdm proportionē naturalē, & hæc est complexio æqualis, quam prius definiuit.

49 *Albus capillus est frigidæ complexionis: sed capillus niger est calidæ complexionis.*

Intellexit ꝙ albus capillus in æquali climate, & regione significet super frigidam cōplexionem, & niger super calidam complexionem. E

50 *Cuius complexio est diminutæ frigiditatis, habet capillos aureos flauos: & cuius complexio est diminutæ caliditatis, habet capillos rubeos.*

In quo frigiditas est minor caliditate, est capillus aureus, aut flauus. nam flauitas significat complexionem diminutæ frigiditatis, & rubedo capillorū significat super complexionem minoris caliditatis quam sit complexio habētis capillum nigrum, & proculdubio est hoc verum, nā rubedo est propinqua & affinis nigredini, & flauitas albedini.

51 *Color capillorum habentis complexionem æqualem & temperatam, est aureus, ex flauo, & rubeo mistus, & compositus.*

Nihil volui hic exponere, quoniam per se notum, & manifestum est.

Rememoratio signorum sumptorum a colore oculi.

52 *SI corpus humiditatis glacialis, & albugineæ fuerit peruium, purum, & paruæ quantitatis, & exterius localiter prominuerit, quarum lux seu splendor fuerit puræ coruscans candens, efficietur quidem inde color oculorum glaucus: & ex causis contrariis contingit antimonialis, i. niger, aut subniger, sicut antimonium.* F

Humor grandineus est quædam humiditas in oculo existens, quam grandini assimilauere: in qua quidem humiditate visus existit principaliter secūdū Gal. sed humor albugineus est alia humiditas, quæ ante prædictam humiditatem in in oculo existit. oculus. n. ex tribus humoribus, & quatuor tunicis est cōpositus. Dicimus ergo, ꝙ si corpus grādineæ humiditatis, & albugineæ fuerit peruiū, purū, & vehemēter lucidū & splēdidū, & cū hoc localiter exterius ꝓminuerit, ꝙ talis oculus erit glaucus, s. albo ꝓpinquus. Et si cōtrarium huius cōtingerit, erit oculus antimonialis, in colore cuius color ꝓpinquus est nigro, s. ac si diceret, ꝙ esset tūc humiditas albuginea excellētis quātitatis, & grādinea in ꝓfundū posita, circūscripta luce splēdēte valde. Quod ēt dixit, puritatē grādineæ humiditatis esse, s. vnā ex causis glaucedinis, hoc quidē notū est ex dictis Medicorū, quorū sermo vertitur sup hoc, s. ꝙ glaucedo cōtingit rōne humiditatis albugineæ, aut glacialis & grādineæ, aut vtriusq; simul. Cōtingit aūt ab humiditate albuginea duabus de causis, s. vel sui peruietate, vel sui mūditia & puritate, aut ambobus simul. Si ex humiditate grādinea, altera triū causarū, aut duabus ex eis, aut om-

A nibus simul: scilicet aut sui peruietate, aut sui puritate &* paruitate, aut sui puritate & peruietate & eminentia ad exteriora. vnde cum hæ quinq; causæ in eodē oculo vniuntur, est vltima glaucedo: cum autem cōtraria aggregantur, est vltima antimonialis. * a.l. peruietate.

Si causæ glaucedinis complectuntur cum causis antimonialitatis, fit sasolā, idest varietas. 53

Intellexit cum dicit: Si cōplectātur cāę glaucedinis cū causis antimonialitatis, ꝙ ponātur causę prędictorum in tali mediocres & remissę: hoc est, ꝙ sint in eo medię inter excedētes & diminutas: & ꝙ grādinea sit mediocris in situ, s. nō ꝓfundata nimis, neq; exterius eminēs: & ēt ꝙ sit mediocris lucis & splēdoris. Et talis dispositio oculi significat super ęqualē & tēperatā ipsius cōplexionē: sicut & nigredo oculi super ipsius calidā cōplexionē: & glaucedo significat in generali & vt plurimū super frigidā cōplexionē ipsius oculi. & ob hoc valde dāātur glaucedo in hoībus frigidarū regionū, quę minime reperiūtur in hoībus calidarum regionū. vnde Arabes vituperant, & abhorrent glaucedinem.

Si fuerit spiritus visibilis paruus, fiet obscuritas: si vero multus, continget inde splendor & luminositas. 54

B Vna quidem ex causis obscuritatis, est paruitas spiritus visibilis: & causa luminositatis est multitudo ipsius. hoc tñ nescio ex sermonibus Galeni Hęc igitur sunt, quę retulit hic de cōplexionibus. vnde fuit diminutus, obmittēdo rememorationē de cōplexionibus ipsorū mēbrorū, & ēt de signis super cōplexionē ipsorū significātibus. dicere aūt sermonē in hoc super quolibet ex eis particulariter esset nimis longū. propter hoc sermo meus in eis est generalis. Dico ergo ꝙ quędā ex mēbris sunt cōsimilia in partibus suis, & quædā organica instrumētalia. Et ex consimilibus quædam sunt frigidæ & siccæ complexionis, velut nerui, chordę, & ligamēta, cartilagines, & ossa, & pāniculi: & quædā calidę & humidę, sicut venę nō pulsatiles: quędā calidę et siccę, sicut venę pulsatiles. Et procul dubio tres sunt radices membrorum organicorū & instrumentalium, s. cor, cerebrū, & hepar: ex quibus cerebrū est frigidę & humidę cōplexionis: hepar autem calidę & humidę: sed cor calidę & siccę. Assumitur aūt significatio secūdū cōplexionē propriā cuiuslibet ex istis ab operationibus ipsorū vt plurimū. & hoc ideo: nā cum sunt earum operationes fortes & intensæ, significant super calidam & siccam complexionem ipsorum: cum vero fuerint remissæ & diminutæ, significant super frigiditatem eorundē: sed cū sint in hoc mediæ, significant super ęqualitatem eorum.

C

Rememoratio [a] [ ] de rebus naturalibus, & sunt Humores.

a * tertię.

Corpus est generatū ex humoribus variis, & diuersis in colore, et cōplexione, s. ex phlegmate, & cholera rubea, & sanguine, & cholera nigra. 55

Corpus animalis fertur esse compositum ex humoribus diuersis in complexione & colore, & sunt quatuor, scilicet sanguis, phlegma, cholera nigra, & cholera rubea. Et hoc quidem est verum secūdū Gale. & Hipp. Ipsi. n. opinati sunt ꝙ ignis, aqua, terra, & aer sint ei elemēta lōginqua & remota corpori hominis: & ꝙ prædicti humores quatuor sunt ei elementa propinqua: asserentes etiam choleram nigram assimilari & proportionari terræ, & rubeam igni, & phlegma aquæ, & sanguinem aeri. Plures tamen Medicorum obuiant eis in hoc, dicentes ꝙ materia propinqua hominis, ex qua generatur corpus eius, proprie est sanguis: & ꝙ alij tres humores sunt reliquiæ, & superfluitates ipsius sanguinis, quę scilicet sequestrantur & separantur ab eodē per digestionem eius. Hoc autem potest elici ex dictis Gal. si intelligatur quod ipse dixit. ipse. n. dixit iii de Virtutibus naturalibus, quod cholera rubea est in sanguine, sicut spuma

in musto bulliente, & cholera nigra sicut tartarum. Si igitur sic est, erunt in D
sanguine hæ reliquiæ in potentia: elementa autem reperiuntur in potentia in composito. & ipse opinatus est ex hoc sermone ꝙ sequatur, ꝙ humores sint elementa corporis. hic tamẽ syllogismus non concludit, cum sit ex duabus affirmatiuis in secunda figura, sicut patet speculanti in scientia libri Priorum.

De Phlegmate.

56 *PHlegma naturale est insipidum, & frigiditatis temperatæ.*

Quinque sunt species phlegmatis. ex quibus vna vocatur phlegma naturale: & tale caret sapore, & est temperatæ, seu remissæ frigiditatis.

57 *Ex eo autem est, quod noscitur vitreo nomine: est autem grossum, & frigidæ complexionis.*

Ex eo autem est alia species frigidæ complexionis, & grossæ substantiæ: & nominatur vitreum, eo ꝙ vitro fuso & liquido similetur.

Nota ꝙ in Arabico sermo de phlegmate salso præcedit illum de phlegmate dulci.

58 *Ex eo autem est adhuc phlegma dulce, quod quidem non absoluitur omnino a calore.*

Hæc species phlegmatis habet modicum de calore: quod tantum opinamur E
esse, quoniam in eo ex dulcedine reperitur. & hoc phlegma plus alijs naturali appropinquat.

59 *Rursus ex eo est, quod vocatur salsum: & hoc videtur versus calorem & siccitatem declinare.*

Tertia species ex eo est illud, quod reperitur salsum in sapore: quod ad caliditatem, & siccitatem declinat.

60 *Ex eo est quasi acetosum,* [a] [ ] *cum corrumpitur cibus in stomacho.*

a * & est frigidius eo,

Ex eo est quarta species, & est acetosi saporis & frigidę cõplexionis: quod quidẽ in stomacho generatur, cũ cibus in eo ratione frigiditatis corrumpitur.

De Cholera.

61 *EX cholera* [b] [*sunt variæ coloribus,*] *& quædam ex ea nominatur fumosa.*

b * citrina sunt varij colores.

Voluit dicere ꝙ ex cholera sunt diuersæ species: ex quibus quædam dicitur F
fumosa. Reor autem ipsum per hanc speciem intellexisse humorem, ex quo generatur ructus fumosus in stomacho: non tamen vidi rememorationẽ huius speciei in libris Medicinæ.

Per fumosã Arabes intelligũt adustã

62 *Ex ea etiam est similis viridi æris, & porro: istæ quidem sunt magnæ malitiæ.*

Hæ sunt duæ species manifestæ, quarum generatio fit in stomacho. generantur autem ex forti & valida adustione: & hæ sunt pernitiosæ, significãtes super complexionem vrentem: & maxime illa, quæ viridis dicitur.

63 *Est etiam alia a prædictis, quæ vitellina dicitur: neque est pernitiosæ virtutis, & potentiæ.*

Hęc species similatur vitello ouorũ. Et opinãtur quidam Medicorum ꝙ ipsius grossities contingat proculdubio ratione caliditatis mixtæ, & adhærentis phlegmati. vnde vr̃ sic esse minoris caliditatis q̃ sit species choleræ naturalis & rubeæ, quæ in cysti fellis existit & generatur. pro tanto dixit ipsam nõ esse pernitiosę virtutis: hoc est, ꝙ qualitas eius nõ est mala, & illaudabilis. hæc est opinio Zomaim. Et ex eis sunt quidã opinãtes grossitiẽ eius cõtingere ex calore super eã dominante, & eius humiditatẽ desiccante & cõsumẽte: quod quidẽ

A ex sermonibus Gal.intelligitur in libro suo de Virtutibus Naturalibus: & esset tūc mala causa fortis,& vrētis caliditatis. & Halibētazona incedit p hāc viā.

[a] [*Aliæ species ex ea*] *est cuius habitatio est in cysti fellis: & omnes quidem declinant, & vergunt ad caliditatem.* 64

a * Et rubea cholera

Hæc species est naturalis: nec fecit mentionem manifeste huius speciei inter species ipsius manifestas, & est citrina, sicut fecit mentionem cuiusdam speciei eius ignotæ, quam fumosam nominauit.

De Sanguine.

Origo, & augmentum sanguinis est ab hepate, & transit inde per venas eius ad totum corpus. 65

Origo & generatio sanguinis est in hepate, & transit per venas eius ad omnia corporis membra, quæ eodem nutriuntur.

Ex eo est sanguis, quem continet cor. sanguis autem calidæ & humidæ est qualitatis. 66

B Secunda species sanguinis est illius, cuius decoctio fit in corde, & delegat ipsum per venas pulsatiles ad omnia corporis membra, viuificans, & habituans ipsa calore & nutrimento. & quælibet ex his speciebus ambabus est calidæ & humidæ complexionis. ille tamen, qui est in corde, est calidior & siccior.

De Melancholia.

Situs choleræ nigræ est in splene: neque est falsa opinio ista. 67

Hoc quod dixit, est manifestum: patet enim per anatomiam ꝙ inter hepar et splenem est colligantia. cū ergo hepar digesserit sanguinem in eo existentem, mundificat ipsum a parte eius terrea & melancholica, & delegat ipsam spleni. splen autem trahit ipsam ad se ratione conuenientiæ, quam secum habet, sicut & cystis fellis attrahit choleram rubeam.

Turbulentia sanguinis est naturalis: quælibet autem ab ista innaturalis. 68

Cholera nigra, seu melancholia naturalis est ipsa turbulētia, seu fęx hypostatica sanguinis: aliç vero species cholerę nigrę a prędicta sunt oēs innaturales.

Quæ proculdubio generatur ex commistione, & adustione aliorum 69
C *humorum.*

Proculdubio species innaturales melācholiæ generantur ex cōmistione naturalis cū alijs humoribus, aut ex adustione cholerę nigrę, aut phlegmatis, aut choleræ rubeæ, aut sanguinis. Et species quidem choleræ nigræ innaturalis notę et manifestę sunt tres, s. illa, quę generatur ex cholerę nigrę naturalis adustione: & hęc quidē est alijs fortior, & magis perniciosa. Secunda vero generatur ex adustione choleræ rubeæ. Sed tertia ex adustione phlegmatis. Non tamen est longinquū & impossibile, quin generetur alia species eius ex adustione sanguinis. nec etiam quin generentur quāplures species aliç ex diuersa cōmixtione ipsarum ad inuicē, manifestæ tn̄, & notæ species eius sunt prædictæ tres.

Rememoratio quartæ ex rebus naturalibus, & sunt Membra.

[b] [*Principia, & radices*] *corporis sunt quatuor, alia autem ab eis sunt velut rami.* 70

b * principalia, seu radicalia mēbra

Hæc est quarta pars, sicut ipse dicit, in qua referuntur mēbra hominis simplicia & composita: & sunt illa, quæ generaliter colligūtur libro huius artis, qui de

anatomia membrorum intitulatur. hic tamen nō retulit ex eis nisi solum principalia & radices. Hi nanque rhythmi sunt velut introductiones in hac arte. Inquit ergo ꝙ quatuor sunt radices membrorum corporis, & alia ab ipsis ramificantur ab eisdem, i. famulantur eisdem. D

71 *Vnus ex his est hepar, & ipsum quidem præest cibo, & nutrimento in corpore.*

Vnum ex his quatuor est hepar, & ipsum quidem præest nutrimento, i. digerit sanguinem, quo omnia membra corporis nutriuntur proculdubio. Organa deputata nutrimento corporis sunt, os, mery, stomachus, & intestina, necnon splen, hepar, cystis fellis, & renes. Est autem nota actio oris super cibū & nutrimentum corporis: sed actio mery est attractio, & deglutitio eius, quod ab ore comeditur & masticatur, & impulsio eius ad stomachum. Et ob hoc fuerunt in eo posita corpora quædam, quibus conuenienter attractio, & impulsio exercetur: & sunt illa, quæ a Medicis villi nominantur. Actio autem stomachi super cibum est contritio & digestio ipsius, coadunando se super ipsum, efficitq; inde chylum ad susceptionem actionis hepatis. Veruntamen operatio superiorum et gracilium intestinorum est gradualis & successiua receptio cibi egredientis a stomacho. Fuere tamen secundum Gal. multa, vt cibus moraretur in quolibet ex eis, donec hepar traxerit ab eis, mediantibus venis inter ipsum & ipsa intestina existentibus, quicquid in chylo fuerit aptum digeri ab ipso hepate. & ꝙ superest fęx dura grossa, expellunt consequenter intestina vsq; ad vltimū intestinum. & hoc, postꝗ̄ hepar acceperit sibi necessarium. Deinde autē hepar prędictum succum ad se tractum digerit, & in sanguinem conuertit. Consequenter separat ab ipso sanguine ipsius turbulentiam, & fæcem hypostaticam, & eam ad splenē impellit. hæc autem turbulentia est cholera nigra, seu melancholia. Separat autem ab eo partem eius* spumosam, quam ad cystim fellis impellit, & destinat, hoc autem totum in cōcauitate hepatis fit: ea scilicet parte, qua chylum traxit ad se bonum. Tunc autem separat ab eo partē aquosam. & hoc fit, dum sanguis egreditur ab hepate, & transit ad alia membra corporis. Aquositatem autem illam impellit, & delegat ad ipsos renes, qui nutriuntur ex eo, quod reperiūt sibi conueniens. deinde ipsi renes mittunt residuum aquositatis prædictę ad vesicam, & colligitur ibidem, donec ipsa egrediatur. Fuerunt autem multa & plura intestina, ne cibus egrediatur citius ab eis, antequā hepar attraxerit ab eo quantum debet. Vnde fertur ꝙ animalia paucorum intestinorum cōtinue comedunt & egerunt. propter quod congruit magis homini, vt sint eius intestina multa. Hæc est ergo collectio, & summa actionum membrorum nutritionis in cibo, & nutrimento corporis. E

* a. l. fumosam.

72 *Cor autem alit corpus vita, & nisi ipsum esset, corpus aßimilaretur plātæ.*

Hæc est via & opinio Medicorū. Nam ipsi opinantur tres esse virtutes principales, s. naturalem, cuius situm ponunt in hepate: & vitalem, quam ferunt in corde situari: & vim regitiuam & sensitiuam, & secundum locum motiuā, quam ponunt esse in cerebro. & hæc fuit intētio Hippocratis, Platonis, & Gale. Quæ quidē intentio est falsa & erronea in duobus. Primum est, quoniam clarum & patefactum est, non esse nisi vnam virtutē agentē in nutrimento corporis: quæ quādiu existit & perseuerat in animali, viuit animal: & qñ aufertur ab eo, moritur. In hac autem virtute communicant plantę cum animalibus: & hoc planta dicitur interdum viuens, non tamen dicitur animal. virtus autē, qua animal excedit plantas, est virtus sensitiua. Si igitur sic est, constat ꝙ animal dicitur animal ratione virtutis sensitiuę: & maxime sensitiuę vnitę & repertę in omnibus animalibus, qualis est tactiua. Sed proculdubio, Medici opinati sunt virtutem vitalem esse aliam a sensitiua & nutritiua, & ꝙ situs eius sit in corde. Et hoc, quoniam motus pulsus existit specialiter in corde super cętera membra corporis. hic tñ motus est cōpositus ex dilatatione & cōstrictione, seu attractione & expulsione: ergo & virtus ista est attractiua et expulsiua. Scimus aūt ꝙ virtus attrahēs & expellēs sunt de numero virtutū naturaliū in nutrimento corporis

A agentiũ & deseruientiũ. In hoc aũt oẽs Medici cõueniunt. Si igitur sic est, virtus* pulsatiua in corde existens, erit naturalis & nutritiua, non autẽ solum vitalis. Secundus autem error est, quoniam ipsi posuerunt virtutem sensitiuam & naturalẽ in nutrimẽto corporis agentem in diuersis membris: cum tamen proculdubio sint simul in vno & eodem membro, s. in corde, secundũ ꝙ dixerunt in hoc Philosophi. & testimonium inducunt naturalium virtutum. Non tamen hic est locus inducere super hoc demonstrationes. verumtamẽ dicimus illud, qđ est probabilius, & magis consonũ veritati: & est hoc. qm̃ certũ est, ꝙ non reperitur sensus, nisi in mẽbro quod nutrit. alias si reperiretur in mẽbro non nutrito, esset animal non nutritum, & absque nutrimento: quod tamen falsum est & impossibile. Si igitur sic est, ergo membrum, in quo situs huius virtutis nutritiuæ est, est principale. sequitur ẽt necessario ꝙ habeat principatum super illud, in quo est situs virtutis sensitiuę. Notum est autem ex anatomia membrorum, ꝙ cor est fons caloris naturalis in corpore existentis, & ꝙ ab isto distribuatur, et multiplicetur per cætera membra corporis. Est autem notum in scientia Naturali ꝙ calor naturalis ꝓdictus est subiectũ & materia aiæ: ex quo necessario sequitur ꝙ & aia sensitiua et nutritiua sit in illo mẽbro, in quo est calor prędictus. — * a. l. expulsiua.

Abinde est calor, qui est corpori sicut elementum, quod [a] [ ] 73 — a *. s. cor
B *transire facit* [b] *[ipsum abzar.]* — b * in alebher. i. in arteriam aortam

Calor existẽs in corde est radix caloris naturalis corporis, quẽ transire facit ad totũ corpus ꝑ venas, quæ venæ a vena abzar dicta ramificãtur: quæ quidem vena immediate ab ipso pullulat, & egreditur, & ꝑꝑ hoc illud membrũ vltimo infrigidatur in morte. Cor autem existit in corpore velut clibanus, & calor naturalis sicut incendium in clibano, & anima est sicut clibanarius. & quemadmodum clibanarius stat, & moratur prope incendium, quatenus regat ipsum, sicut decet: sic ẽt decet ꝙ anima agens in calido existente in corde, sit & existat ẽt in corde. nam est generans * ibidem. Ex quo patet, ꝙ virtus regitiua corporis, & vita ipsius sit in corde. & hoc, quoniam ipsum cor est in corpore, sicut clibanus, vt diximus: & calor naturalis in corpore, sicut incendium in clibano: et anima, sicut clibanarius. Si plures autem & diuersæ virtutes in multis & diuersis membris existerent, esset vnum animal multa animalia. — * a. l. idem

Ecce ꝙ cerebrum cũ neruis, & [c] *[filo nuchæ] custodit, & præseruat ignẽ, & calorem cordis ab inflammatione.* 74 — c * nuchæ

Iuuamentum cerebri, quod ipse retulit hic, est secundum viam & opinionem Aristote. non autem secundum opinionem Gale. & opinatus est Aristote. quod principium sensus & motus sit in corde, & ꝙ cerebrum sit organum deseruiens
C ei, ęquando calorem eius, hoc est, quod frigiditas cerebri habet æquare & temperare calorem cordis in tantum, ꝙ virtus sensitiua possit attingere sensata sua. ipsa enim attingit, & percipit ea cum calore temperato. Si enim esset vehementis caliditatis, minime rem calidam attingere, seu percipere posset. Nullum enim eius iudicat & percipit sibi simile, sed potius sibi diuersum. Hoc autem totum est de dubijs naturalibus, de quibus Medicus parum curat. verum domini naturarum admittunt, & pertractant verba ista, & ab ipsis habet Medicus hoc recipere. Est autem notum, ꝙ cerebrũ est principium sensus & motus ex actione ipsius, siue sit principium primum, sicut Gal. intellexit: seu secundũ post cor, sicut intellexit Aristo. Et etiam notandum, ꝙ a cerebro & nucha oriuntur nerui sensitiui & motiui: nucha autem est corpus quoddam egrediens a parte capitis posteriori, incedens per ossa spinę dorsi forata vsque ad extremitatem ipsius dorsi. Egrediuntur autem a iunctura quorũlibet duorum foratorum duo nerui: ex quibus vnus incedit a dextris, & alius a sinistris: excepto osse vltimo perforato, a quo solus vnus neruus egreditur. Sunt autem prædicta ossa. xxiiij. numero. Ex illis autem neruis venit motus ad manus & pedes. Ab anteriori autem parte cerebri egrediuntur septem paria neruorum, & sunt illa, quæ præbẽt sensum & motum omni ei quod interius existit, necnon etiam pectori, & organis anhelitus, & sermonis.

75 *Ex eis eſt motus iuncturarum,ſed teſticuli ſunt* [a] *[membra alias] organa* D *generationis.*

Ex neruis quidem eſt motus iuncturarum. Nam motus ex tribus corporibus in ſumma perficitur,ſ.ex neruis,& lacertis,ad quos hi perueniunt & attingũt, & corda egrediente a lacerto,& colligata cum extremitate membri moti per ipſam.Primum autẽ,quod moueri percipitur,eſt lacertus, & eſt corpus ex panniculis & carne & neruis compoſitum,& dilatatur,& conſtringitur: poſt cuius conſtrictionem ſequitur tenſio,& corrugatio cordæ egredientis ab extremitate ipſius,& coniunctę extremitati membri moti per ipſam,& trahit membrũ verſus partem,in qua lacertus tenſus exiſtit. Et ſi tẽdatur lacertus exiſtens ab alia parte membri,declinabit membrum verſus partem illam. ſi vero ſpaſmentur et tendantur ambo lacerti mouentes membrum ex duobus lateribus eius diuerſis & contrarijs,ſtabit illud membrum erectum & extenſum.Cuius exemplũ eſt, quoniam cum ſpaſmatur lacertus mouens brachium,qui exiſtit a parte intrinſeca ipſius,& conſtringitur,tunc brachium trahitur verſus corpus.cum autẽ ſpaſmatur lacertus extrinſecus,elongatur brachium a corpore.ſed cum ſpaſmantur prædicti duo lacerti exiſtentes ex duobus eius lateribus contrarijs,remanet mẽbrum erectum & tenſum.Eſt autem notum,ꝙ omnis motus in corpore repertus exiſtit in lacerto.exiſtit tamen in lacerto motus,quando venit ad ipſum ſpiritus animalis per neruum,qui ad ipſum delegatur. & ideo aufertur motus lacerti,cum inciditur neruus veniens ad ipſum.Et ſunt ſecundum opinionem Gale. 529.lacerti in numero.Cum autem dicit, ꝙ teſticuli ſunt organa generationis, hoc quidem dixit ſecundum viam & opinionem Gal. qui opinatus eſt principium generationis ſiue generatiuę virtutis in hoc membro eſſe. Verum ſecundum Ari.cor eſt principium eius:& membrum prędictum eſt etiam organum deſeruiens ei in hoc. & inducit ſuper hoc probationem ex boue caſtrato, quod ipſe vidit ſtatim,poſtquam fuit caſtratus,eum coire cum quadam vacca,& eam impręgnauit. B

76 *Ex generatione eorum ſpecies conſeruantur,in quorũ* [b] *[terminatione] fieret terminatio,& abſciſsio* [c] *[ ].*

b * abſciſsione

c * earum

Finis & iuuamentum ex hoc membro in totum eſt generatio, quatenus per eam ſpecies conſeruentur.ipſum enim nequit facere continuam permanentiam ſeu exiſtentiam in hoc homine,quia deſtrueretur ſpecies. Poſuit ergo eam in ſpecie,quatenus ſit ex eo continua permanentia in materia ſibi poſsibili.Intellexit autem,cum dixit:in quorum terminatione fieret terminatio,& abſciſsio: ꝙ niſi fuiſſet generatio,iam eſſent ſpecies terminatę,& abſciſſę:& ꝙ cum virtute generatiua conſeruentur. E

77 *Caro, pinguedo, & ſpecies glandularũ ſunt tanquã famulantes prædictis.*

Caro,pinguedo,& ſpecies glandularum fuerunt poſitæ in corpore,tanquam famulantes prædictis membris,ſ.principalibus,& capitalibus. hoc enim de eis intellexit.& fuit quoddam iuuamentum carnis proprie ſecundum Gal. ad hoc, ꝙ eſſet ipſa velut ſcutum,& tegimẽ membrorum principalium. & ſimiliter eſt de pinguedine ſciendum. Verum carnes glanduloſę ſunt ad hoc, vt ſint emunctoria ſuperfluitatum.ex eis tñ ſunt quędã cooperantes ad generationem humiditatum,ſicut caro glandularum in ore exiſtentium,quę conferunt ad generationẽ ſaliuę:& exiſtentiũ in mãmillis,ad gñationem lactis:& exiſtentiũ in teſticulis,ad generationẽ ſpermatis. Ari.tñ intellexit ꝙ caro ſit organum ſenſus tactus.& hoc,qm̃ eſt mẽbrum primum in omni animali iunctum.

78 *Oſſa, & panniculi, & ligamenta ſunt velut columnæ, & facilimenta corporis.*

Dicit ꝙ oſſa,& pãniculi,& tunicę velant,& exiſtunt ſuper membra corporis. ligamentis autem, colligantur, & nectuntur quędam ex membris corporis cum quibuſdam.In oſsibus autem fuit intentio,ꝙ eſſent columnę & pillaria corporis:ſed in panniculis,& ligamentis fuit intentio,vt corpus protegerẽt, & cõ-

A seruarent. Conseruant enim ligamenta coniunctionem membrorum: & panniculi, & tunicę tegunt, & conseruant membra sua: sicut facit panniculus, & tunica cordis, cerebri, hepatis, & aliorum ab eis panniculos & tunicas habentium.

Vngues autem fuerunt in extremitatibus propter auxilium: sed pili fuerunt propter superfluitates, vel ornatum. 79

Iuuamentum vnguium in digitis est ad iuuandum eos, ita vt cum capiant aliquid, ꝙ capiant illud firmiter. sunt enim sustentamentum carnis in extremitatibus digitorum existentis: in tantum vt rem quam capiunt, possint tenere, vt possint bene constringere, & fortiter capere. Iuuamentum etiam totius manus fuit ad capiendum, & faciẽdum oẽ organicũ cuiuscunq; officij & artis. & ideo dicitur esse organum intellectui deputatum. & ideo etiam cuius manus est subtilis sensus, significat bonitatem intellectus eius. Et cum dixit ꝙ pili fuerunt propter superfluitatem, vel ornatum, intellexit pilum esse in corpore propter vnũ ex duobus, s. ad colligendum superfluitatem illius membri, cuius est pilus, ne lędat ipsum, sicut pilus ascellarum & pectoris: aut propter ornatum, sicut pilus palpebrarum & superciliorum. & potest esse vt cum hoc etiam intendatur protectio membri illius, sicut per capillos capitis, in quibus quidem superfluitates siccę cerebi consumuntur.

B *Hæc autem omnia sunt famulantia, cum perficiant statum, & figuram per radices.* 80

Hęc omnia membra fuerunt coniuncta, vt perficeretur ex eis status & figura, & ob hoc fuerunt per consequens famulantia radicibus membrorum.

Rememoratio de Spiritibus,[a] [& primo de naturali, & postea de vitali.]

a* ——

Spiritus[b] *[naturalis efficitur ex fumo seu] vapore laudabili*[c] *[puro, &] mundo.* 81

b * diuiditur in naturalẽ genitum ex

c* ——

Spiritus diuiditur in tres species. ex quibus est vna species naturalis, & est ille, qui est ex vapore puro mundo generatus, s. ex substantia vaporosa. Est autem situs huius spiritus secundum Gal. in hepate, transitq; ab inde ad reliquum corpus: sed secundum Aristo. ipse existit in corde. Reprobat in hoc sermonem Gal. experientia sensibilis: quoniam non manifestatur in hepate, neq; etiam in venis in eo ramificatis, sicut manifestatus est in corde.

C [d] *[Quod autem ex eo iam purificato] existit in corde, & est*[e] *[illud, per quod] permanet vita.* 82

d* Et diuiditur in eum q iam

e * ille per quem

Spiritus in corde efficitur, postquam fuerit eius substantia in hepate mundificata & depurata: quo quidem existente, permanet vita & existit: & ipso remoto, accidit mors. in * corde enim existit vita. Hunc autem spiritum vocauit Gale. vitalem. Et iam diximus ꝙ vita stat per virtutem nutritiuam, quam Gale. naturalem vocat. Si ergo remoto spiritu existente in corde, aufertur vita, sequitur manifeste ꝙ spiritus naturalis est in corde.

*a. l. eo

[f] *[Sed generatio eius, quod ex eo fertur in cerebro, & eius * miringa, fit volendo.]* 83

f * Et diuiditur in eũ qui in cerebrum fertur. & in panniculis eius retinet.

* meninge.

Diuiditur etiam spiritus in speciem scilicet spiritus animalis in cerebro existentis, cuius quidem substantia tam diu in cerebro digeritur, donec ibidem ipse generetur. & hoc est, quod intellexit cum dixit: sed fit generatio. Intellexit ẽt, ꝙ fiat infra cerebrum sub meninga subtili inuoluente ipsum.

Insunt autem huic spiritui imaginatio, ratio seu intellectus, & memoria, cum complentur, & perficiuntur ipsius species in ventriculis cerebri. 84

Hic spiritus, cuius generatio inuenitur in cerebro, est ille, cuius species perficiunt tres ventriculi cerebri, digerendo & coquendo ipsum, donec fiant ex eo

tres species. Sunt enim tres ventriculi cerebri: & spiritus generatus in anterio- D
ri ventriculo ex eis est subiectum imaginationis: qui autem in medio est spiritus rationis: similiter ille, qui est in posteriori ventriculo, est subiectum memoriæ & reminiscentiæ.

85 *In quolibet ex spiritibus est uirtus propria alia ab illa, quæ est in alio.*

In quolibet ex tribus spiritibus supradictis est virtus propria, quæ in nullo aliorum existit. Nam in spiritu naturali est anima naturalis, & in vitali vitalis, & in animali animalis, scilicet motiua, sensitiua, imaginatiua, ratiocinatiua, & memoria. Sunt autem proculdubio duo spiritus in corde, & cerebro existentes: ex quibus vnus & idem defert multa in actu, sicut vnum pomum defert, & habet multa, scilicet colorem, odorem, & saporem.

a* ——

Rememoratio sextæ ex rebus [a] [non] naturalibus, & sunt Virtutes.

86 *SEptem uirtutes numerantur in natura secundum diuersitatem earum in forma & specie.*

Septem sunt virtutes naturales secundum diuersitatem actionum & effectuũ E
ipsarum in forma, & specie.

87 *Ex his est uirtus immutatiua spermatis, præter quod depingat, seu figuret ipsum.*

Intellexit quod sit quædam virtus mouens, & immutans sperma & sanguinem menstruum in matrice, donec ex eis fiat corpus vnum, præter tamen quod ipsum informet vel figuret, disponit nihilominus ipsum ad susceptionem formæ & figuræ conuenientis. quod quidem intellexit, cum dixit: præter quod ipsum depingat, idest præter quod ipsum informet, & figuret.

88 *Ex his etiam est virtus, quæ aliqua forma, & figura informat corpora: necnon & quantitate, & numero.*

Secunda ex virtutibus naturalibus est plasmatiua, & est illa, quæ corpus informat, & quæ præbet quantitatem & numerum, sicut manus, cui præbet propriã formam, & quantitatem cum numero digitorum.

89 *Est etiam virtus attractiua, digestiua, retentiua, & expulsiua.*

Quia retulerat species spiritus virtutis generatiuæ, idest actiones, quæ fiunt in generato, nunc retulit species virtutum agentes in cibo, & nutrimento corporis. Inquit ergo quod hæ virtutes sunt quatuor, scilicet attractiua cibi: & digestiua eius, idest quæ digerit attractum cibum: & quæ retinet ipsum, donec digeratur: & expulsiua, qua eius superfluitas expellatur. Quod quidem notum & manifestum est ad sensum in stomacho, & matrice. patet enim quod in stomacho est virtus, qua attrahitur cibus, & quæ retinet ipsum, donec sit digestus, & quæ consequenter impellit ipsum. & hoc quidem est necessarium esse in quolibet membro corporis. nam digestio non perficitur sine his quatuor virtutibus.

90 *Est et ex his virtus vniens membris quod similatur corpori ex nutrimento.*

* a. e, ad gnta Hęc * virtus est, quæ vnit nutrimentum membris, & quæ similat ipsum eisdẽ. Ex debilitate autem huius virtutis, scilicet similatiuæ, generatur albaras, & morphea. tunc enim vnitur nutrimentum membris, præter quod assimiletur eis. Et ideo oportet quod sit vnitiua alia ab assimilatiua: quia in baras bene fit nutrimẽti vnitio, sed non ipsius assimilatio. Et idem contingit in eo, quo ossa fracta coniunguntur, & solidantur, cum nequaquam assimiletur eis. Et in summa virtus naturalis, scilicet vegetatiua diuiditur in tres, scilicet generatiuam, nutritiuam, & augmentatiuam. Generatiua diuiditur in duas, s. immutatiuam, & plasmatiuam. Et nutritiua in quatuor, quarum rememorationem fecimus hic. Alij tamen a Galeno addiderunt prędictis quintam virtutem sequestratiuam; & est illa, quæ separat superfluitatem a cibo & nutrimento.

A * De virtutibus vitalibus.

Duæ ſunt ſpecies virtutis vitalis, & [a] [actionis eius, licet ex eis ſint duæ] partes, ex quibus eſt vna, qua fit actio pulſus per dilatationem, & conſtrictionem venarum pulſatilium. 91 a ✱ operationum cuiuslibet ambarū duę ſunt

Duę ſunt ſpecies virtutis vitalis: ex quibus vna eſt, quę facit pulſum per dilatationem & conſtrictionem venarum pulſatilium.

Soror autem huius eſt illa, qua [b] [aguntur actiones cuiuſq; agibilis] ſicut eſt amare [c] [aliquid,] & habere [d] [illud] odio: & depreſſio animæ, & eius exaltatio. [e] [ ] 92 b ✱ patitur paſsiones c ✱——— d ✱ aliquid e ✱ & illa q̄ diſponit aliquid ad operationes.

Hęc eſt ſecunda ex virtutibus vitalibus, & eſt illa, quę dicitur iraſcibilis & concupiſcibilis, ſeu excitatiua & delyderatiua, quę amore vel odio excitatur, et eſt cauſa quare homo agit aliquid in omni negocio, i. quoniam quis fugiat, aut proſequatur. Eſt enim hęc virtus cauſa eorum, quę agit. quoniam cauſa, quare aliquid perficiatur & proſequatur, eſt amor: & cauſa, quare aliquid fugiatur, eſt odium & diſplicientia. vnde eſt ac ſi diceret, ꝙ huius virtus agens ratione amoris vel odij in rebus dilectis vel odio habitis, eſt cauſa quare agantur actiones in alijs ab homine. Huiuſmodi autem virtus eſt alia nutritiua & regitiua. vnde
B ſi nomen virtutis vitalis imponeretur ſolum huic virtuti, eſſet tunc quidem virtus vitalis tertia a ſenſitiua & vegetatiua. & hęc quidem ſunt, quę Plato innuit eſſe inter vitales. Plaſmatiua tamen non eſt huius generis: immo ſubeſt generi virtutis agentis in nutrimento.

* De virtutibus animalibns.

Nouem ſunt virtutes, quæ ab anima numerantur, ex quibus ſunt quinque ſub ſenſitiua, ſ. viſiua, auditiua, olfactiua, guſtatiua, & tactiua vniuerſalis. 93

Virtutes animales ſunt illę, quę ſunt in cerebro, et ſunt nouē: ex quibus ſunt quinque ſenſitiuę, quas ipſe hic nominauit: ex quibus tactiua in tota carne vniuerſalis exiſtit.

Eſt etiam virtus ad [f] [neruos] perueniens, ex qua ſeu per quam mouet quis artus, & iuncturas ſuas. 94 f ✱ lacertos

Sexta ex virtutibus prędictis eſt virtus, quę vnitur neruis, quibus homo mouetur, & mouet localiter membra ſua, iam autem prędiximus modum motus ſui, & qui ſunt nerui illi.

Ex eis etiam eſt virtus, qua imaginantur res [g] [ſicut videntur.] 95
C Septima ex prędictis virtutibus eſt virtus, qua imprimuntur res in imaginationes, ſicut cum imaginantur inter ſpecies, quę videntur. hęc autem eſt virtus imaginatiua, quę in anteriori parte cerebri exiſtit, ſicut ſupra diximus. g ✱ fit in ſpeculo.

Eſt adhuc ex eis virtus, in qua eſt ratio: & etiam in qua eſt memoria. 96

Alię ſunt duę virtutes ex prędictis, ex quibus vna eſt ratiocinatiua, exiſtens in medio cerebri: ſecunda eſt rememoratiua, quę in vltima & poſteriori parte cerebri exiſtit: & ſicut in ſumma, omnes iſtę virtutes ſunt vndecim.

* De Operationibus.

Omnes operationes virtutum numerantur ſecundum ipſas virtutes, quarum ſunt operationes. 97

Numerus operationum virtutum eſt qualis ipſarummet virtutum, quarū ſunt operationes. differunt enim & numerantur operationes in ſpecie: eo ꝙ ſunt operationes virtutum ſpecie differentium.

Hæc autem operatio dicitur [h] [æquiuoce de quibus dicitur] ſicut de attractione, digeſtione, & retentione. 98 h ✱ oōiter

Operatio eſt nomen, quod dr̄ & p̄dicatur ęquiuoce de eis, de quibus dr̄ & p̄dicatur, nomen aūt ęquiuocum eſt vnū & idem: & ea, de quibus dr̄, ſunt diuerſa.

99 *Et sicut de transitu * secundum penetrationem cibi, & appetitu. nam attractio est operatio simplex unius uirtutis solius: appetitus uero cibi existit ex duabus operationibus simul compositis, scilicet ex operatione sentiendi, & attrahendi. operatio autem sentiendi, & impellendi efficit transitum, & penetrationem cibi. hæc enim opera ex prædictis ambobus efficiuntur.* D

* Auer. leg. seu penetratione

Quia dixerat ꝙ operatio est nomen, quod prędicatur ęquiuoce de quibus prędicatur, notificauit nunc quę sunt illę operationes, de quibus hoc nomen ęquiuoce prędicatur: & innuit ꝙ sunt operationes simplices, & compositę. operatio autem composita est alia a simplici, & nihilominus ambę dicuntur operationes. deinde posuit tria exempla operationis simplicis, dicens: sicut attractione, digestione, et retentione. cōsequenter subiungit duas operationes compositas, dicens: Et sicut de transitu, seu penetratione cibi, & eius appetitu. Et quia posuerat prędicta exempla operationum simplicium & compositarum, notificauit consequēter quę ex eis sint simplices, & quę compositę. vnde inquit, ꝙ attractio est operatio simplex & vnius solius virtutis, &c. Sic intelligendū de digestione, & retentione. Consequenter declarauit qualiter quęlibet ex operationibus sequentibus, s. transitus cibi, & eius appetitus componatur ex duabus operationibus. nam actio appetendi cibum componitur ex actione sentiendi & attrahendi. Ponunt enim Medici os stomachi membrum appetitus & desyderij cibi, a quo mēbra corporis trahunt cibum & nutrimentum, cum ab eis diminuitur, & consumitur. tunc etiam membrum inanitum sentit per se sui inanitionem, siue nutrimenti & cibi priuationem, & tunc appetit & desyderat cibum. & talis appetitus dicitur proprie fames. Propter quod dicit ꝙ hęc operatio est ex duobus cōposita, s. ex attractione cibi & nutrimenti, quā membra faciunt trahentia ipsum ad seipsa: & ex sensu quidem inde percipit os stomachi, & ablatio eius quod ab eo trahitur. Asserit etiam transitum & penetrationem cibi esse compositam ex duabus operationibus, s. ex operatione sentiendi, & impellendi. Nam cum cibus, & nutrimentum impellitur per cannales & meatus membrorum, tunc mēbrum percipiens illud, quod sic transit per ipsum, impellit illud ad aliud. Cuius exemplum est egestio transiens ab vno intestino ad aliud, donec tandem ad anum expellatur. quod quidem ex sensu fit intestinorum impellentium ipsum a primo ad secundum vsq; ad vltimum. similiter contingit in egressu ventositatis, & cuiuslibet egredientis sursum aut deorsum, sicut in diarrhœa, lienteria, & vomitu. Quoniam perfecerat relationem rerum naturalium intrinsecarum; intendit nunc declarare alias corpori extrinsecas. E F

De rebus non naturalibus [a] [ ] & primo de Aere.

a * necessarijs

100 *SOL habet indicia super aerem, quæ quidem in temporibus anni manifestantur ex impressionibus: climata etiam habent super hæc indicia.*

Sol immutat aerem in caliditate, frigiditate, siccitate, & humiditate: quod quidem patet ex temporibus anni, & ex positione Solis in determinatis partibus circuli, quas Arabes ahanne vocant, i. mansiones. Eius enim actio & transmutatio nominatur proprie scdm mansionē, in qua Sol existit, ꝙ ex propinquitate & longitudine Solis ad nos & eius media distantia efficiuntur quatuor anni tēpora, s. ęstas, ver, hyems, & autumnus. Et est res manifesta ex se, quia ex elongatione ipsius est causa frigiditatis & humiditatis: & hęc est complexio hyemis. & ex propinquitate eius est causa caliditatis & siccitatis, quę sunt natura ęstatis. & ex eius media distantia est causa reliquorum duorum temporum mediorum, s. autumni, & veris. Sed diuersitas in impressionibus in aere contingēs ex situ Solis in diuersis mansionibus est nota conuenienter Arabibus, hoc autē,

A scilicet diuersitas impressionum in aere ex partibus circuli ratione diuersitatis existentis inter ipsam & partes in multitudine & paucitate stellarũ, aut magnitudine, aut paucitate earum, aut velocitate, aut tarditate motus ipsarum, scilicet stellarum fixarum. inde enim notificatur actio Solis, cum ipse mutatur ab vno loco in alium locum ex prędictis. Diuersitas etiam transmutationis in climatibus est manifesta: cuius causa est propinquitas, & elongatio Solis. Causa vero propinquitatis & elongationis prędictæ est circulus obliquus. Vnde regio eorũ, super quorum capita transit Sol, est necessario calidior alijs regionibus aliorum: & magis appropinquantes regioni eorum, super quorum capita trãsit Sol, sunt calidiores: & magis distantes ex regionibus eorum, super quorum capita nõ transit Sol, sunt frigidiores.

* De impressione stellarum in aere cum Sole.

Aer etiam alteratur, & immutatur ratione alicuius astri orientis, vel occidentis. 101

B In stellis etiam est actio, qua immutatur aer ad caliditatem ex earum ascensu, & ad frigiditatem ex earum descensu vel occasu: quod secundum accessum vel discessum Solis fit.

Cum enim Sol appropinquat inflammatis stellis, incendit, & inflammat aerem. 102

Aer inflammatur, cum Sol appropinquat alicui ex stellis, quę inflammatę dicuntur: & sunt illę, quę generant inflammationem aeris, cum perseuerant aliquibus diebus, & vocantur cometę. nam ex calore Solis coniuncto cum calore prędictarum stellarum, inflammatur aer.

Hoc siquidem verum est in tantum etiam, ꝙ cum inflammata elongantur aliquo modo a Sole, uidemus aerem aliquantulum infrigidari. 103

Hoc est intantum verum, ꝙ cum calor inflammatus elongatur ab ipso Sole, aut extinguitur, videmus aerem aliqua infrigidatione infrigidari. quod autem Sol operatur cum prędictis inflammatis, id operatur cum stellis erraticis, aut & cum fixis. vnde est possibile ꝙ per inflammatas intellexit aliquam ex stellis fixis.

Si etiam stellæ, quæ dicuntur infortunatæ, fuerint in exaltatione sua, signi 104
C *ficabunt super corruptionem animatorum. Si uero quæ fortunatæ dicuntur, fuerint ibidem, significabunt salutem eorundem omnimodam.*

Hoc est secundum opinionem dominorum expertorum in iudicijs astrorum. Et est, quoniam ipsi intendunt ꝙ quidam ex planetis sunt, quorum effectus est vt plurimum detrimentum & corruptio, & sunt illi, quos ipsi vocant infortunatos: & ꝙ quidam ex eis sunt, quorum effectus vt plurimum sunt profectus & adoptatio, & sunt illi, quos vocant fortunatos. Opinantur etiam ꝙ quilibet ex ipsis habet propria loca in orbe, in quibus ipsorum actio roboratur, aut debilitatur. Loca autem eorum, in quibus actio fortificatur, graduatur apud eos: & imposuerunt propria nomina prędictis gradibus, quę sunt exaltatio domus, triplicitas, & alia ab his. Ferunt etiam, ꝙ cum infortunatę sunt in locis, quę dicuntur exaltationes eorum, ꝙ tunc augeatur, & roboretur eorum operatio. Et si sic est, tunc significabunt super destructionem corporum animatorum. Et similiter cũ fortunatę sunt in prędictis locis, significabunt super salutem eorundem animatorum. Hoc tamen totum est contra illud, quod declaratum est in philosophia Naturali. Nam omnes astrorum actiones sunt laudabiles: quoniam esse omnium horum inferiorum est ligatum cum motu, & situ eorum in partibus diuersis sphęrę. Diuersitas autem quorundam cum quibusdam ex eis contingit ratione elõgationis & propinquitatis eorum adinuicem.

* De alteratione aeris secundum regiones.

105 *Tanto frigidior est illa, quanto altius super montes existit: complexio vero villæ existentis in valle iudicatur calida.*

Hoc quidem est manifestum, scilicet ꝙ villę in montibus existentes frigidæ sunt: & existentes in vallibus sunt calidę. Huius autem causa est propinquitas montium ad regionem, in qua fit generatio nubium: necnon etiam, quia montes omnibus quatuor ventis exponuntur. & ideo non fiunt habitationes in regionibus calidis ratione latitudinis propinque Soli, nisi in montibus earum, aut ꝓpe eos. in regionibus vero frigidis ratione distantię latitudinis, sunt montes continue niuosi, & per consequens inhabitabiles.

* De alteratione aeris secundum montes.

106 *Si vero montes fuerint a parte septentrionis, & claudatur montibus, iudicetur infrigidari a septentrione.*

Si fuerint montes a parte meridiei protegentes villam a vento australi, erit quidem illa villa frigida, ratione exsufflationis venti septentrionalis factę super eam: ventus enim septentrionalis frigidus est & siccus.

107 *Villa ædificata a parte meridiei, iudicetur calida ratione ex sufflationis illius venti meridionalis super eam.*

Villa a parte meridionali aperta iudicatur esse calida ratione exsufflationis venti meridionalis factę sup eã. nã ventus meridionalis calidus est, et humidus.

108 *Sed si sit ex parte occidentis, habebit aer eius grossitiem: si vero ex parte orientis, habebit subtilitatem.*

Cum aliquis locus est expositus, & discoopertus ventorum exsufflationibus, & insufflat super eum ventus occidentalis, efficietur quidem aer eius grossus, & frigidus & humidus. Si vero insufflat super eum ventus oriẽtalis, erit aer eius subtilis, idest calidus & siccus. & hoc est, quoniam ventus orientalis est calidus & siccus, sicut occidentalis frigidus & humidus: & hoc tamen per relationem est ad medium climatis cuiuslibet: quod est, quoniam in pluribus locorum ventus frigidus & humidus est causa pluuiarum in eis contingentium: & calidus & siccus clarificat aerem ipsorum. Hoc tamen variatur in multis locis terrę: vtpote apud nos in insula Andalusię: in cuius medietate, i. orientali pluit ex vento occidentali, & clarificatur eius aer ex vento occidentali: & in alia eius medietate occidentali pluit ex vento occidentali, & clarificatur aer ab orientali.

* De alteratione aeris secundum maria.

109 *Maria habent contrarium iudicium in hoc, sicut sapientes retulerunt.*

Iudicium marium ad terram est contrarium iudicio montium ad eandem. q̃m maria a parte meridiei refrigerant terras, & a parte occidentis calefaciunt: & hoc ideo, quoniã maria ęquant & temperant materiam ventorum. vnde si ipsi fuerint a parte meridiei alicuius terrę, ęquabunt ventũ meridionalem, minuẽt & remittent calorem eius. & similiter cum erunt a parte septentrionis, ęquabũt ventum septentrionalem, & remittent eis frigiditatem. Cuius ratio est, quoniam aquę non sic patiuntur, neq; alterantur in caliditate & frigiditate a Sole, sicut aer. & ideo est, ꝙ ipsę tempore frigido sunt calidiores aere, & tempore calido frigidiores. hoc quidem est, quod de aquis maris intelligo.

* De alteratione aeris secundum ventos.

110 *Venti etiam generant in aere illud, quod generant in eo* [a] [*mansiones.*]

Intellexit ꝙ venti in aere generant diuersitatem complexionis, sicut & mansiones, intellexit autem per huiusmodi mansiones, positionem Solis & Lunę in

a ✶ impressiones cœlestes.

A mansionibus, quas Arabes amone vocant. Iam autem prędiximus qualiter fiūt ex eis immutationes aeris.

Est quidem in meridionali caliditas, & humiditas, [a] *[pro tanto generat supercalefactionem, &] putrefactionem.* 111

a * & ppī ipsas qūq; generat

Ventus meridionalis generat in aere caliditatem & humiditatem. & ideo generatur ex flatu eius putrefactio: excessus enim suę caliditatis & humiditatis est causa generationis putrefactionis. & ideo qui intendit prohibere putrefactionē rerum, infrigidet & desiccet eas.

Frigiditas, & siccitas insunt septentrionali, & ideo generatur inde tussis. 112

Ventus septentrionalis necessitat in aere frigiditatem & siccitatem. & ideo lędit organa anhelitus, generaturq; ex eo tussis: qđ ex siccitate organorū anhelitus cōtingit, necnō ex cōseruatione eius, qa humiditatē cerebri comprimit.

Calor, & subtilitas insunt orientali: & frigiditas, & grossities occidentali. 113

Hoc est manifestum, ꝙ ventus orientalis est calidus & siccus, & occidentalis frigidus & humidus. variatur tamen hoc secundum diuersitatem ex terra, & aqua eis contingentem.

B

* De alteratione aeris secundum ea, quæ ei vicinantur ex terris & aquis.

Omnis [b] *[angulus terræ mollis, cuius circunferentiæ sunt discoopertæ montibus, & habens fontes aquæ dulcis], est quidem complexionis humidæ.* 114

b * locus terrę paludosę, circa quem sunt loca aquosa,

Omnis villa, cuius terra mollis est, non petrosa, resudans aquis, & eius circunferentię sunt discoopertę montibus, est humidę complexionis.

Generatur autem siccitas in aere appropinquante alicui villæ, cuius terra vel locus saxosus est, & salsus. 115

Villa habēs aerē siccū est, cuius locus est saxosus, vel adustus, et salsus. verū regio saxosa necessitat cū frigiditate siccitatē: sed salsa cū siccitate caliditatem.

* De alteratione aeris secundum habitationes.

Domus valde patula, & omnibus ventis discooperta, est in hyeme valde frigida, æstate vero calida. 116

Domus, cuius ianuę sunt valde patulę quatuor angulis orbis, & discoopertæ quatuor ventis, efficitur in hyeme valde frigida, & in ęstate valde calida: & C maxime si fuerit alta. domus enim talis non protegit a caumate, & frigore.

Ex domo autem depressa, & subterranea habetur iudicium contrarium. 117

Habitatio quidem subterranea habet dispositionem contrariam cum domo prędicta. & hoc est, ꝙ tempore hyemali est calida, & ęstiuo frigida. dispositio enim eius, quod est infra terram in prędictis duobus tēporibus, est causa huius, hoc est, ꝙ calefiat tunc in tempore hyemali, & infrigidetur tēpore ęstiuo: cuius ratio data est in Naturalibus.

* De alteratione secundum vestimenta.

Calor inest panno facto ex serico, & coto: & frigus [c] *[in rasculo, id est panno plano non lanuginoso seu velleroso,] & lineo.* 118

c * maschaū inest,

Panni ex serico, & coto sunt calidi, & panni mechanoni & sine pilis sunt frigidi, sicut lini. Sed caliditas inest pannis ex serico, & coto per relationem ad corpus hominis. Frigiditas autem pannorum rasorum contingit ratione paruitatis borrę exiltentis in eis. villi enim & pannorum pili sunt causa calefactionis: eo quod bene vniantur corpori, & adhęreant. cōplexio tamen lini est tēperata.

In compositis ex pilo, [d] *[ ] & lana inest cum caliditate aliquantulum siccitatis.* 119

d * chameli,

Pannus ex pilo & lana factus & compositus habet cum caliditate siccitatē. D
& hoc ideo, quoniam sunt ex superfluitate animalium.

* De alteratione secundum odorifera.

120 *Indicatur caliditas super complexionem cuiuslibet floris, & cuiuslibet aromatici, exceptis quinque, scilicet myrto, salice, nenufare, rosis, & uiolis: quæ quidem sunt frigida,* [a] *[& cum hoc aromatica.]*

a * Et aromatica odorifera sunt calida, pter sandalos, & cāphoram.

Hoc quidem est, secundum ꝙ ipse dicit, ꝙ aromaticum apud Arabes est calide complexionis in hoc, quoniam est fumosum, vaporosum. ex huiusmodi autem vaporosis sunt quędam calida & sicca, aut calida & humida: exceptis istis, quorum rememorationem facit in hoc loco. Ratio autem huius est: quoniā odores non proueniunt ab omnibus partibus prędictorum odorabilium, sed solum ab eorum partibus calidis, quę quidem sunt paucę in comparatione ad partes eorum frigidas. Et aromaticum quidem est nomē commune apud Arabes omni flori bonum odorem habenti.

* De operatione colorum in visu.

121 *Laudabilior, & utilior ex coloribus uisui, est niger, aut viridis: albus autē, & citrinus* [b] *[nec non omne splendidum lædit, &] disgregat lucem oculorū.* E

b * qñ splendent & sunt puri

Vtilior ex coloribus visui est viridis aut niger. viridis quidem secundum veritatem confert ei, quia secundum veritatem medius est inter album & nigrum. albus autem proculdubio mouet fortiter visum: cuius causam explicuit Gale. eo ꝙ ipse disgregat visum. actio autem coloris nigri est huic contraria, idest congregans visum. Si igitur sic est, quodlibet horum extremorum lędet visum, & medium inter ea conueniet ei. verum est tamen ꝙ color niger parum mouet visum & oculum, pro tanto inquantum huiusmodi minime lędit ipsum.

Secunda ex rebus non naturalibus, scilicet Cibus, & Potus.

122 *Scito ꝙ uera cibi actio est augere augenda, & restaurare omne deperditum ex dissolutione corporis, & ad pristinum statum deducere.*

Scito necessitatem cibi fuisse propter duo. Vnum est, quoniam impossibile est animal principio suę generationis genitum esse cum suo augmento naturali, F scilicet ꝙ iudicatur ei conuenire per naturam, inquantum est tale, aut tale animal. pro tanto fuit ei cibus necessarius, quatenus augeatur eo corpus eius, donec perueniat ad quantitatem ei debitam per naturam, & cesset augmentum eius. Secundum est, quoniam spiritus, & corpora animalium dissoluuntur ex calore aeris continentis ea. & ideo fuit eis cibus conueniens, & necessarius ad commutandum aliquid eis loco eius, quod fuit ab eis dissolutum. Et in summa, quia animal viuit per calorem igneum, qui est lator animę, & ignis inquantum huiusmodi, semper indiget ꝙ comburat: alio quin enim extingueretur in animali ignis: ideo fuit continuo necessarius cibus corporibus animalium. Et ideo est, ꝙ corpora puerorum egent eo amplius cęteris, propter multitudinem caloris in eis existentis: vnde ipsa consumunt necessario amplius, sicut inquit Hippo. & post ipsos pueros iuuenes: & post ipsos, senes. Qui vero minus cęteris egent cibo, sunt seniores decrepiti. & hoc, quia ignis eorum est paruus, parua re indigens ad hoc, ꝙ ipse viuat.

123 *Est autem ex eo eligendus ille, qui in sanguinem laudabiliorem cōuertitur, & transmutatur.*

Electus ex cibis est ille, qui in laudabilem sanguinem magis quam in aliquem ex alijs tribus humoribus conuertitur, & transmutatur.

Leuis

A *Leuis autem, & subtilis, est panis tritici, & carnes paruorum pullorum gal* 124
linæ, & sicut bliti ex oleribus hi enim conueniunt patientibus ægritudinem.

Cibus laudabilis chymi, & cum hoc subtilis substantiæ est, sicut panis factus
& compositus ex lacticinio & similia frumenti, & carnes paruorum pullorum
gallinæ, & ex oleribus, sicut bliti. Et videtur ꝙ totum, quod dicit de cibis istis,
propter subtilitatem nutrimẽti referatur ad id quod subiungitur, cum dicit: hi. n.
conueniunt patientibus. videtur tamẽ ꝙ referatur blitis tantum febrientibus,
nec potest toti referri. Et sciendum ꝙ panis ex simila tritici, dicta Arabice
darmat, compositus, est apud Galenum citioris digestionis cæteris, & tardioris
egressionis & descensus. Probat autem ipsum esse citæ digestionis ex magna
mundificatione, & separatione ipsius a furfure: quod quidem omnino est indige
stibile. & hoc quidem est causa tardi descensus ipsius: nam furfur præbet pani
velocitatem egressus. & ex hoc opinati sunt posteriores Medici ꝙ panis ex si-
mila frumẽti compositus, difficilis & tardę digestionis sit. Melior autem ex om-
nibus panibus est ille, qui sic præparatur, vt similis spongiæ efficiatur, æquali-
ter, & temperate fermentatus, & in clibano conuenienter decoctus: & post sic
coctum in clibano est ille, qui proijcitur in parietibus vasis calidi. Et Sarrace-
B ni quidem approbant panem coctum inter duas casolas super igne conuenien-
ter situatas, ponũtq; ipsum in eodem gradu cum pane cocto in clibano.

Grossi autem ex vsualibus sunt simila, & sicut [a] *[muto laudabilis] duorũ* 125
annorum. a * aries ca-

Ex cibis laudabilioris chymi, & cum hoc grossæ substantiæ sunt, sicut panis stratus dele-
similæ, & sicut mutuo duorum annorum. & hi quidem cibi congruunt sanis, & ctabilis.
laborantibus: sed primi quiescentibus, & conualescentibus.

Piscis notus habitans [b] *[in rupibus] est cibus congruus vexato ab exerci-* 126
tio, & labore. b inter saxa

Piscis petrosus habitans in rupibus est ille, qui natat in aquis super mõtes &
rupes transeũtibus & fluentibus. & intellexit p pisces pisces squamosos. Ex his
autem sunt tres species, s. marinus, fluuialis, & habitans in ambabus aquis si-
mul. Est autem melior ex eis secundum Galenum marinus: & post illum, qui si-
mul in ambabus aquis viuit: & post istum ille, qui viuit in aquis dulcibus. Cu-
ius ratio est, quoniam humiditas excedit & dominatur piscibus. verum omnes
illi, qui nutriuntur in aquis sallis sunt minoris humiditatis: contrarium est de il-
lis, qui in aquis dulcibus nutriuntur: sed qui viuunt in ambabus aquis simul, sunt
medij inter eos. Ex marinis autem sunt tres species, s. mollis viscosus, & petro-
C sus montuosus, & ille qui nutritur in littore maris. Melior autem ex eis est pe-
trosus montuosus, rationę motus magni & subtilitatis aquarũ inter rupẽ & mõ-
tes existentium. est autem post ipsum mollis viscosus. deteriores autem inter oẽs
has piscium species sunt habitantes in littoribus maris. & hoc, quia nutriuntur
ex fæcibus & superfluitatibus ibidem existentibus; & maxime qui ex eis nu-
triuntur in littoribus maris existentibus iuxta magnas ciuitates. sic etiam scien-
dum de habitãtibus in fluminibus. Alauda autem, & mugil sunt ex melioribus
piscibus viuentibus in ambabus aquis simul apud nos. Verum sardinia est pi-
scis mollis viscosus.

Ex eis sunt subtilis malitiæ, sicut sinapis, cepæ, & allium hi autem generãt
choleram rubeam. vnde & quandoque sumuntur via medicinæ. 127

Ex cibis autem est tertia species, s. illaudabilis & subtilis chymi: velut sina-
pis, allium, & cæpa. Hi enim cibi vrunt sanguinem, & generant cholerã rubeã.
vnde interdum sumuntur ratione medicinæ solum, & hoc, quia ipsi magis vin-
cunt, & agunt in corpus, ꝙ̃ corpus deuincat eos.

Ex eis sunt etiam generantes melancholiã, ex qua in quibusdam corporibus 128
morbi generantur: velut hirci antiqui, boues, panis furfureus, & caseus.

Ex cibis etiam est quarta species, & sunt illi, qui generant melancholiam:

ſicuti carnes hircorum antiquorum, & boum antiquorum. & in ſumma omnes cibi, qui groſsi ſunt & terreſtres, ex quibus ſunt quidam, qui ſunt calidi & ſicci, ſicut caſeus aridus & antiquus: & quidam ſunt frigidi & ſicci, ſicut bos antiquus. Corpora autem, in quibus generatur morbus ex his cibis, ſunt corpora, in quibus humor melancholicus a principio & radice naturæ, & complexione eorum dominatur. D

129 *Rurſus quidam ex his cauſant, & efficiunt humorem phlegmaticum, ſicut piſces großi, & genera lactis.*

Hi cibi ſunt cum groſsitie ſua frigidi & humidi.

130 *Aquæ delectabiles, & fluuiales conſeruant humiditatem radicalē, et cauſant egreſſum fæcum & ſuperfluitatum, digeruntq; & deducunt cibum per venas.*

Actio quidem aquarum delectabilium in corporibus eſt conſeruatio humiditatis radicalis in eis exiſtentis, & facilis egreſſus fæcum & ſuperfluitatum ab eis. & faciunt ēt tranſire & penetrare cibum per venas, ob hoc quia ſubtiliant, & liquidum reddunt ipſum. Ineſt etiam eis aliud iuuamentū ab eis: & eſt, q̄m digeſtio fit per eas. nā niſi ipſę eſſent, torrefieret cibus, & vreretur. Et inde eſt, ꝙ animalia adoptant & deſyderant aquas, cum fit digeſtio cibi. Quod autem dicitur hic, ſ. ꝙ aquæ fluuiales ſint meliores fontanis, eſt quidem ſecundū opinionem Medicorum* alkar. alioquin fontanę ſecundum opinionem Hippo. & Galen. ſunt meliores. & ex eis maxime orientales, & ſuper arenam incedētes. Cuius quidē probatio eſt ex hoc, q̄m aquę fluuiales colliguntur, & cōmiſcentur cū pluribus aquis, incedentes ſuper terras diuerſarum complexionum. E

* a. l. taquar quin. fontanę tñ ſcđm

131 *Melior eſt ex aquis pluuialis munda: quoniam nihil admiſcetur eis, quod inferat eis nocumentum.*

In hoc autem conuenerunt omnes Medici: quoniam nō admiſcetur aquis huiuſmodi, ſicut ipſi dixerunt, aliqua terra nociua. Eſt tamen dubitatio, & controuerſia inter eos de bonitate aliarum poſt prędictas in gradu exiſtentium: nam quidam aſſerunt fontanas eſſe meliores, quidam autem fluuiales.

132 *Ex eis autem ſunt egredientes a naturali diſpoſitione earum, quarum propria actio eſt ſecundum complexionem eius, quod admiſcetur eis.*

Quædam ſunt ſpecies aquarum egredientes naturam aquæ ſimplicis, & verę, i. quę non ſunt delectabiles, ſicut aqua ſimplex: quarum propria actio conſequitur illud, quod fuit eis admixtum. Si ergo ſint amaræ, erunt calidæ & ſiccæ, ratione commixtionis partis terræ vſtę cum eiſdem. Si vero fuerint ſalſæ, commiſcebitur eis terra ſalſa. Si aūt ſint calidę, erunt eis cōmixtæ terrę ſulphureę. Ferunt ēt ꝙ quædā aquæ fuerunt repertæ acetoſę. Ferunt etiam ꝙ in partibus Granatæ ſunt quędam aquæ necantes animalia, quę bibunt ex eis. F

133 *Omne, quod bibitur ex ceruiſiis, lacte, & vino, nutrit corpus.*

Ex omnibus potibus corpus nutrītibus ſunt tria, ſ. ceruiſia, vinum, & lac.

134 *Potus conuertens corpus ad ſui naturā, eſt ſicut oxymel ex ſui iuuamento.*

Proculdubio intētio ſua in hoc loco fuit ad referendū genera ciborum & potuum, diuerſas operationes in corpore hominis efficientiū: non autē fuit intentio eius ad referendum eos, inquantum conſeruant ſanitatem, vel tollunt ęgritudinē. vnde eſt ac ſi diceret: potus ſunt ſicut aquæ, & alij ab ea: & aquæ ſunt aut delectabiles aut non delectabiles: & ex delectabilibus operationes ſunt tales: & earum ſpecies ſunt tales, & tales.

Tertia ex rebus non naturalibus, ſcilicet Somnus, & Vigilia.

135 *Somnus eſt quies virtutum animalium motiuarum, & ſenſitiuarum.*

A Somnus est reuocatio seu regressus virtutum animalium ex apparẽtia corporis ad eius interius. & hoc, quoniam earũ actiones sunt mouere, & sentire quę in vigilia notãtur. hoc autem contingit cum prædictę virtutes existunt in manifesto corporis, cũ earum operationes sequũtur ea. Somnus vero est earũ quies. nam tunc quiescunt ab operationibus suis, & redeũt ad suam originem, quę est cor, & augẽtur seu confortãtur ibidẽ. Causa autẽ somni est tã digestio cibi, quã labor. nã cum digeritur cibus, generatur in corde, & in cerebro vapor frigidus & humidus: de natura autẽ frigiditatis est cõstringere, & cõprimere, seu in profundũ impellere. vnde reuocatur tunc calor naturalis ad suã originẽ ex frigiditate occurrente & obuiante ei: ad cuius egressum cõtingit ẽt regressus, & reuocatio sensuum. nam ipsi feruntur super ipsum, cum ipse sit subiectũ eorum. Labor autẽ est causa somni: quia ipse dispergit, & dissoluit calorem naturalem, & per consequens infrigidat ipsum. Virtus. n. vnita fortior est seipsa dispersa. quo circa in sua colligitur origine, quatenus ibidẽ confertur & calefiat, vitãs & fugiens laborẽ, donec ad suã complexionẽ primã redierit, aut prope eã: & tunc excitatur animal, sicut excitatur, postq̃ est completa cibi digestio.

Ipse enim calefacit corporis interiora, ex quo fit cibi digestio laudabilior & melior. 136

B Ipse enim calefacit corpus propter regressum caloris in manifesto corporis existentis ad eius interius, ex quo vniuntur tunc duo calores simul, s. intrinsecus, & extrinsecus. Et pro tanto subdit, ꝙ inde efficiatur melior cibi digestio. Nam virtus digestiua efficit tunc opus suũ cum prædictis duobus caloribus, videlicet cum calore * spũali & proprio eius, & cum calore virtutum sensitiuarũ: quæ quidem tempore vigiliæ suas operationes exercebant. * a. l. speciali.

Si autem somnus multum prolongatur, replebitur caput humoribus. 137

Huius quidẽ causa est, quoniam cum calore existit intra corpus plus debito, tunc augetur & multiplicatur fumosus vapor, & eleuatur plurimum eius ad cerebrum: & sic repletur caput vapore prædicto: quia etiam iam fuit cibus digestus per somnum profundũ. exercet autem calor operationem suam in humiditatibus corporis. vnde componitur tunc vapor ex primo & ex ascendente ab illis humiditatibus ad caput. pro tanto repletur caput illis humiditatibus, quę humectant ipsum secundũ modũ prædictum, & lædunt ipsum.

Ipse etiam humectat corpora, & relaxat, extinguitq; calorem viuificantem ipsa. 138

Humectatio quidẽ, quam facit somnus, ideo est, quoniam vigilia exiccat corpora ratione eius, quod scilicet dissoluitur ab eis per motum sensuum. & ideo
C est, ꝙ cum quiescunt sensus in somno, augetur humiditas spirituũ eorum, neque non ẽt humiditas membrorum. Intelligit aũt ex dicto suo, cũ dicit: extinguitq; calorem, &c. ꝙ multus somnus extinguit calorẽ, quo virtutes viuũt, & existũt. & hoc, quoniam de natura quietis est, & similiter de natura coopertionis extinguere calorem, sicut accidit in igne. ignis enim extinguitur & suffocatur, cum multum & perfecte tegitur, & cooperitur. Contingunt autem ambo prædicta calori elementari, vel naturali, tempore somni, s. quies, & suffocatio ex membris absque respiratione sufficienti: propter quod contingit ei tunc extinctio, sicut igni extrinseco. nam insufflatio venti ignem incendit, & inflammat. vnde est hæc vna ex causis respirationis.

Temperata vigilia excitat valde sensus, & disponit virtutes ad exercendũ operationes suas, & cũ hoc mũdificat corpus a fæcibus, & superfluitatibus. 138

Vigilia mediocris & temperata, scilicet non excedens, aut non diminuta, est illa, qua sensus excitantur. Nam tunc ipsi exercent operationes suas sollicite & attente. ipsa enim disponit vim motiuam ad exercendum operationes suas fortes, & cum vtilitate. mundificat etiam corpus a superfluitatibus, i. expellit eas, & educit exterius. de natura enim vigiliæ est corpus euacuare: nam motus euacuat, & consumit.

140 *Ex longa autem vigilia contingit expergefactio, & insomnietas generans anxietatem, & angustiam animæ. Ipsa etiam dissoluit spiritus, & corpora fedat, & corrumpit splendorem & claritatem corporis & colorē eius, et profundat oculos, nocetq; digestioni, et mentem tollit & disturbat, & corpus infrigidat,* a [ ]

a * vel debilitas

Ex lōga vigilia cōtingit morbus insomnietatis, generās angustiā et laborem animę: ipsa.n. euacuat corpus, & magnificat dissolutionē eius. et ideo dicit ꝙ ipsa dissoluit corpora & spiritus eorū, & eorū colores & splēdorē fædat & corrūpit. nā ex corruptione caloris naturalis immutaẽ color corporis, & splēdor eius alteratur. ob hoc ēt causat submersionē, & ꝓfundationē oculorū, corruptionē digestionis, mētis ablationē, & corporis infrigidationē, sicut dixit in textu.

Quarta ex rebus non naturalibus, scilicet Motus, & Quies.

141 *IN exercitiis est quod est temperatū. & hoc decet quod fiat: nā ipsum æquat, & temperat corpora, & efficit egressum superfluitatum, &* b [*humiditatum.*]

b sordium

Ex exercitijs est æquale, & inæquale. Est autem æquale eligendū. Est ergo illud faciendū, & eo vtendum: quoniam ipsum æquat corpus, & expellit feces, & humiditates superfluas ab eodē. æquat aūt corpora, seu temperiem corporum efficit, eo ꝙ calorē naturalē confortat. Sed expulsio, quam facit humorum, contingit ex motu, & ex prædicta confortatione caloris naturalis, quam sicut dictū est, habet efficere. ad confortationem enim caloris radicalis sequitur cōfortatio virtutis expulsiuæ, & aliarum ab ea.

142 *Disponit etiam corpus ad hoc vt nutriatur, & disponit * parum ad hoc vt augeatur.*

* Auer. le. paruum.

Exercitium æquale & temperatū disponit corpus ad hoc, vt nutriatur, & ad hoc, vt superfluitates educantur, necnon & ad hoc, vt calor naturalis inflammetur. Tempus aūt cōueniēs ad exercēdū ipsum est, postq̄ est cōpleta vltima digestio, s. tertia. Sūt aūt tres digestiones, s. vna, quę fit in stomacho: alia, quæ fit in hepate: tertia, quę fit in ipsis mēbris. Et tēpus quidē ad exercitandū conueniens est, cū est cōpleta vltima digestio. Nā cū fit ante cōplementum huius digestionis, ipsum quidē est ex cæteris rebus * nocibilius. & hoc, quia facit tūc egredi, & trāsire cibū indigestū, & in summa corrumpit ipsum. Nā generatio non perficitur nisi cū quiete: cibi autē digestio est membrorum ex eo nutritorum generatio. Intelligit autem, cum dicit: & disponit paruum ad hoc vt augeatur: ꝙ exercitium iuuat virtutē augmentatiuam, tam in mēbris paruis, q̄ ætate auctis.

* nocibilibus.

143 *Immoderatum autem ex eo proprie dicitur labor, qui quidem spiritum euacuat, & educit, & lassat corpus, & emacerat pingues & carnosos, & inflammat calorem extraneum, & ducit etiā humiditates a corpore, & debilitat neruos ex violentia dolorum, & facit corpus senescere ante ætatem senectutis.*

Exercitium immoderatum dicitur labor. quod quidem spiritus euacuat, & calorem extraneum in corde accēdit, & inflammat. qui calor elemētaris seu radicali* contrarius existit. euacuat enim præ multitudine motus sui humiditatem a crpore, & ex magna dissolutione debilitat neruos, facitq; senescere corpus ante ætatē senectutis, ratione eius, quod ex mēbris radicalibus dissoluitur.

* a.l. granis.

144 *Vltimata autem quies est inconueniens, neque est iuuamentum in vltimitate eius, immo quidem replet corpus humiditatibus, sicut & glandulis, et nodis: neque disponit corpus ad aliquem cibum.*

Illaudabilis est immoderata quies. & omissio motus est illaudabilis. nam ex-

A cessus cuiuslibet rei est inutilis. De natura autem quietis est replere corpus humiditatibus, ratione paruæ & diminutæ euacuationis factæ cum eo: & proinde etiá non disponitur corpus ex ea ad susceptioné nutrimenti, eo scilicet ꝙ non egrediantur tunc superfluitates a corpore.

Quinta ex rebus non naturalibus, scilicet de Euacuatione, & Repletione.

Corpus indiget uniuersali euacuatione omniũ mẽbrorũ per phlebotomiã, & pharmaciam, ex qua quidẽ est perfectum iuuamentum in vere. 149

Corpora autem indigent vniuersali euacuatione, & particulari. fit autem vniuersalis totius corporis cum phlebotomia & pharmacia. particulariter autem in aliquo membro fit per meatus illius membri, cum sunt in eo huiusmodi meatus. & hoc cum euacuatione speciali ipsius membri. Et quia euacuationum, quædã est vniuersalis, & quædã particularis, incœpit ab vniuersali, dicens ꝙ talis est phlebotomia & pharmacia: quæ quidẽ facienda sunt in vere. Est autem sciendum ꝙ homines sunt in hoc diuersi & varij. Nã quidã sunt habẽtes naturaliter corpus æquale & temperatum exercitantes se: & quidam habent inæquale nõ
B temperatum, se etiam exercitantes: & quidam habent corpus æquale, non tamẽ exercitantes se: & quidam habent corpus inæquale, non similiter exercitantes se. Et corpus quidem æquale & exercitatum nõ indiget proculdubio in aliquo euacuatione facta per pharmaciam, aut phlebotomiam, dum vtatur cibis conuenientibus, in debita quãtitate, & qualitate, et tẽpore assumptis. verum si corpus temperatum non exercitaretur conuenienter, indigeret proculdubio euacuatione: & maxime si non vteretur cibo laudabili, & conuenienti tempore, quantitate, & qualitate assumpto. Intelligendum autem per laudabilem qualitatem, ꝙ sit cibus æqualis & temperatus. Corpora autem inæqualia indigent proculdubio necessario euacuatione, quamuis etiam vtantur exercitijs, & cibis temperatis. Ex his aũt corporibus sunt magis conuenientia euacuationi inæqualia, non se exercitantia, assumentia cibum vsque ad completam saturitatem.

Vomitus fiat in æstate, sed melancholia educatur in autumno. 146

Vsus vomitus laudabilis est specialiter in æstate. & hoc est, quoniam æstas est ex efficientibus humores natãtes in stomacho, siue in ore stomachi. hi enim humores sunt calidi, quales sunt specialiter in æstate. Assignauit etiam eductionem melancholiæ in autumno, eo ꝙ tunc eius generatio augeatur. Ver autem
C est melius cæteris temporibus ad celebrandum phlebotomiam, & sumendum pharmaciam. & hoc, quia tunc liquefiunt, & dissoluũtur humores, & virtus existit fortis & valida.

Gargarismata, & dentifricia purgant, & mundificãt palatum, & dentes. 147

Quoniam præceperat fieri vniuersalem purgationem & euacuationem, præcipit nunc fieri particularem, dicens, decet vt palatum, & caput euacuetur cum gargarismis. ipsa enim sunt medicinæ attrahentes a capite, & euacuãtur guttur, & gingiuæ cum abstergentibus, & mundificantibus, & sunt plures pulueres, quibus fricantur dentes, & gingiuæ.

Prouoca vrinam, alias incidet in hydropem. Et prouoca menstrua, sin autẽ corrumpentur corpora earum. 148

Vtere medicinis vrinam prouocantibus, alioquin timeas hydropem. Et similiter vtere medicinis prouocantibus sanguinem menstruum in mulieribus, alias earum corpora corrumpentur.

Educ fæces in colica: nam in earum eductione curabitur patiens. 149

Cum stringitur natura & impedictur, seu prohibebitur fæcum egressio, dentur in potu medicinæ eductiuæ: nam ex hoc curabitur patiens. hoc tamẽ est ex capitulo curationis, & practicæ.

150 *Vtere balneo ad tollendum sordes, & immunditiam. neque sis in hoc piger, si velis educere superfluitates a corporis superficie, & cutem ab accidentibus immunditiæ mundam facere.* D

Balneũ est necessariũ ad purgãdũ superfluitates tertię digestionis. & ob hoc disponit corpus ad susceptionẽ cibi. ob hoc ẽt cõgruit, & necessariũ est in cõseruatione sanitatis. vnde priores vtebãtur eo omni die, postquã fuerãt prius exercitati. Est aũt vna ex cõditionibus eius, sicut & exercitij, ne diu fiat cũ cibus sit in stomacho. Et immũditia quidẽ est super corpus sordities ex superfluitatibus tertię digestionis collecta. Ex proprietate aũt balnei est humectare corpus, & reddere ipsum spongiosum: facitq;. vt digestio compleatur, & perficiatur.

151 *Coitus etiam commendatur iuuenibus, quatenus per eum a nocumentis perniciosis liberentur.*

Cum erunt iuuenes calidæ & humidæ complexionis, & collectio spermatis in eorum corporibus, non nocebit eis vsus temperati coitus: alioquin continget eis morbi magni, & illaudabiles.

152 *Nequaquam autem concedatur macris, senibus, aut etiam debilibus.*

Proculdubio coitus inducit, & præcipitat macros in hecticam. & similiter senes, & debiles in eundem morbum præcipitat. E

153 *Incurret podagram, & dolores alios ille, qui vtitur coitu immediate post cibum sumptum.*

Prognostica ei, qui vtitur coitu cibo sumpto, ꝙ cõtinget ei podagra: & est dolor pedũ: & species arthriticę, q̃ schiatica nominatᷣ: neq; nõ ẽt alij dolores multi, sicut dolores cõtingẽtes ex oppilationibus, et apostematibus, et dolores artuũ & apostema ẽt, & febres. Quod ideo cõtingit, qm̃ coitus super cibũ factus, facit egredi & trãsire cibũ indigestũ, & inde causat gñationẽ oppilationũ, pro quanto necessitat in vtẽte eo, sicut dictũ est, oẽs morbos prædictos. Ipse ẽt nocet, si fiat tẽpore famis: qm̃ exiccat corpus. vnde conuenientius tẽpus ad vsum eius est medium inter illa: & est id, quod prope complementum est digestionis. ipsum enim tempus est magis congruum ad hoc: cum sit tempus egressus & expulsionis superfluitatum. nam sperma est intrinseca superfluitas aliqualis.

154 *Multus coitus debilitat corpus, facitq; ipsum hæreditare varias species nocumentorum, & dolorum.*

Nedum dicimus ꝙ multus coitus debilitat corpus, & facit ipsum consequi varios dolores & morbos: quinimmo ꝙ diminuit & abbreuiat valde vitã, facitq; eam valde breuiter, & celeriter terminari. Aristot. enim asseruit ꝙ animalia multi coitus sunt breuioris vitæ: probans hoc, & confirmans ex passeribus, qui non viuũt nisi per annũ solum: inducẽs super hoc probationẽ, qm̃ non apparet nigredo super guttur illorum, qui vidẽtur in autumno: quę quidẽ nigredo significat super senes ex eis. Huius autem ratio est: qm̃ coitus dat, & infundit similitudinẽ suam in specie sua. simile autem egrediens ab omnibus membris generat vitam. & ideo multa ex vegetabilibus exiccantur, cum semen producunt. Est etiã quoddam animal, quod immediate moritur, postquam generauit. F

Sexta ex rebus non naturalibus, scilicet de Passionibus animæ.

155 *IRa animæ excitat calorem, generatq; interdum alia nocumenta.*

Hoc est de se notum, ꝙ ira excitat calorẽ corporis, & generat in corpore ẽt febrem, quæ dicitur ephemera, & si corpus est præparatum, facit febrẽ putridã. & quãdoq; impellit humores de membro ad membrũ, & causat generationem apostematũ. quod quidem intellexit, cum dixit: generatq; interdum in corpore alia nocumenta, & intendit ꝙ hoc est, cum est in corpore mala dispositio.

A *Timor animæ incitat frigiditatem, qui quandoque magnificatur in patiente intantum, donec lædat in vltimo.* 156

Timor animæ generat in corpore frigiditatem. & ob hoc accidit tremor me tuenti. & interdũ magnificatur in tantũ in patiente, donec ipse moriatur. Huius autem causa est regressus caloris naturalis ad cor ex timore causatus.

Magnum & multum gaudium impinguat corpus, & ideo multum lædit pinguem, & crassum. 157

Gaudium magnum est ex rebus corpus impinguantibus. ꝙ si magnificetur valde & cõtingat subito, necat, & interficit: & maxime valde pinguẽ. Et hoc, quia in corporibus magnam pinguedinem habentibus est paruus calor ratione paruitatis & angustię venarum ipsorum. cum autem motus iste, scilicet caloris naturalis, & eius excitatio est ęqualis, tunc quidem causat pinguedinem corporis.

Ex lamento quidem, & tristitia fertur iudicium nocumenti super macrum, & confert indigenti dissolutione,[a] [ ] 158

a * seu de-macratione.

Lamentum & tristitia interficit interdũ macrum, & confert indigẽti dissolutione, quia dissoluit corpus. Cuius causa est, quia tristitia causa est collectionis et B coadunationis caloris naturalis in corde: & ob hoc infrigidatur corpus ab ea: ex cuius infrigidatione contingit diminutio nutrimenti eius. Pro tanto si fuerit macrum, additur inde in macie eius in tantum, ꝙ interdum significat mortem in eo. si vero corpus fuerit pingue, permittit, & tolerat quod dissoluatur. Et in hoc quidem terminatur, & perficitur tractatus de rebus necessarijs positis in generatione sanitatis, i. ex quibus sanitas efficitur, & conseruatur.

Tractatus secundus, de rebus extra naturam, & primo de Morbis generatis in membris consimilibus.

Morbi ex superfluo calore in membris consimilibus absque superfluitate generati sunt, sicut morbus febrilis & consumptiuus, sicut in hectica, & phthisi. 159

Morbus in se & in generali consideratus, est mala dispositio in corpore existens, inferẽs operationibus suis & mutationibus nocumentum. Membra autem C consimilia sunt, quorum totũ & pars sunt vnius & eiusdẽ naturæ: & cũ est morbus in eis, obest operationibus & mutationibus ipsarum. sunt autẽ membra ista, sicut caro, os, & similia. nã quælibet pars ossis est os: & quęlibet pars carnis caro. Membra autẽ dissimilia diuersarum partium sunt, quorum totius & partis nequaquã est idẽ nomen: sicut manus, cuius pars nec est, nec dicitur manus. Et decet quidem ꝙ ægritudo in partes duas prius diuidatur, s. in eã, quæ existit in consimilibus, & illã, quę in mẽbris cõpositis generatur. Et intẽdit ꝙ morborũ in mẽbris similibus existẽtiũ sint duę spẽs, quarũ vna refertur qualitatibus primis, sicut caliditati in mẽbris consimilibus. & hoc intelligit, cũ dixit: Morbi ex superfluo calore in mẽbris cõsimilibus absq; superfluitate, &c. i. qa fiũt morbi ex calore absq; materia: sicut contingit in phthisi & hectica, sicut ipse dixit. hæ nãq; duę ęgritudines sunt ex calore absq; materia. Cũ autẽ generatur calor prę ter naturã in aliquo ex mẽbris corporis, nequaquã habet sibi nomẽ appropriatum: sed cum generatur in toto corpore, vocatur febris. Et si mẽbra illa fuerint radicalia, vocatur hectica, & consumptio. si autem calor fuerit in humoribus, vocatur febris putrida. sed si in spiritibus vocatur ephemera, vel febris diei.

Morbus autem ex calore cum humore, est sicut febris putrida. 160

Intendit ꝙ morbus de caliditate diuidatur in duas species: vna est absq; materia, sicut hectica, quam prædixit; vel cum materia, sicut febris putrida.

161 *Ex eis etiam sunt morbi frigidi absque materia, sicut congelatio contingens ex niue, grandine, vel frigore. Et ex eis est frigus cum materia, sicut paralysis cum magna quantitate phlegmatis.* D

Morbus de frigiditate diuiditur in duas species: quarum vna est absque materia, sicut congelatio cõtingens ex frigiditate extrinseca niuis, & grandinis: alia autẽ ex humore in corpore existente, cuius, s. causa est humor frigidus in corpore existẽs: sicut in paralysi ex dominio phlegmatis, cũ est sopita, & immobilis facta medietas corporis. Sed cõgelatio est dormitatio, cuius causa est frigiditas.

162 *Ex eis est humidus absque* [a] *[superfluitate,] sicut habitudo corporis, quæ laxa vel mollis videtur. Et ex eis est morbus humidus cum materia humorali, sicut repletio ventris in hydrope.*

a. materia.

Quidã sunt ex morbis humidis, pͦter ꝙ in corpore humor sit, vel materia: sicut habitudo corporis laxa. et ex eis est humidus ex humoribus in corpore existẽtibus: sicut repletio vẽtris ĩ hydrope: nã in hydrope est humiditas cũ materia.

163 *Morbus siccus cum materia est sicut cancer, vel glandula. Sed siccus, præter ꝙ in corporibus sit materia, est sicut spasmus ex inanitione.*

Morbi sicci diuiduntur in duas species. Quarũ vna est cũ materia & superfluitate corporis: sicut apostema, quod cancer dr̃, vel scrophula glandula. Glandulę autem sunt apostemata in subascellis, & in inguinibus generata, vel collo, quæ ꝓprio nomine scrophula nominatur: & hę quidẽ oẽs ex materia sicca generantur. Alia autem species est morbi sicci absq; materia: sicut siccitas contingẽs ex immoderata euacuatione. vnde spasmus inde contingens non est spasmus ex repletione: quia spasmus est, & fit ex repletione, & ex inanitione. Hi autem morbi, quorũ præcessit rememoratio, sunt octo, i. morbus calidus, morbus frigidus, morbus humidus, & morbus siccus: & quilibet ex istis est cũ materia, vel absq; materia. Ex his aũt alij quatuor componuntur, s. morbus calidus & humidus, calidus & siccus, frigidus & humidus, frigidus & siccus. Qui etiam in duas species diuiduntur sicut primi, & sic erunt octo: qui si primis octo coniungantur, erunt sexdecim. Erunt ergo in vniuerso morbi membrorum consimilium sexdecim. Attamen secundum exquisitã veritatem impossibile est esse morbũ ex sola caliditate, vel frigiditate, aut humiditate, vel siccitate. & hoc ideo, quoniã causæ prædictarũ ęgritudinum sunt proculdubio humores: qui quidem humores non sunt nisi quatuor, s. calidus & siccus, vel calidus & humidus, frigidus & siccus, vel frigidus et humidus. Siqs aũt dicat ꝙ Gal. ponit morbos simplices absq; materia: Dicemus ꝙ tales morbi absq; materia habẽt proculdubio ab extrinseco generari. res aũt extrinsecæ aut sunt frigidæ & siccę, aut frigidę & humidæ, aut calidæ & humidæ, aut calidæ & siccæ. Vnde si esset possibile esse ægritudines ex sola frigiditate vel sola caliditate, esset possibilequidẽ esse rem solum calidam vel solum frigidã: hoc autem est falsum, & impossibile: ergo, &c. E F

* De ægritudinibus membrorum instrumentalium vel organicorum.

164 *In membris organicis existunt morbi, cum accidit in plasmatione læsio, vel nocumentum.*

Membra organica sunt sicut manus, caput, & cętera ex cõsimilibus composita, quorũ s. totius & partis non est idem nomen, sed diuersum. Sunt aũt secundũ Medicos quatuor genera morborum in prædictis membris generatorum, s. morbus in plasmate vel formá, in quantitate, in numero, & in positione. Et morbi in plasmate diuiduntur in morbos cõtingentes in figura, et eos qui ex corruptione concauitatis membrorum generantur, & eos qui ex asperitate & lenitate eorundem contingunt. Ipse autem incœpit a morbis in plasmate pertingentibus. vnde inquit: In membris organicis existant, cum acccidit in plasmatione lęsio vel nocumentum, subaudimus, sicut si alicuius ex eis forma, vel figura corrum-

A patur, vel eius concauitas, vel porus: vel si membrum, quod natura debet esse asperum, lene fiat: vel econuerso, scilicet quod debet esse lene, fiat asperum.

Est autem morbus in augmento, si fuerit caput nimis magnum. Et in diminutione, si fuerit stomachus nimis paruus. 165

Morborum in quantitate sunt duę species, vtpote augmentum & excessus in quantitate membri, sicut caput nimis magnum: vel diminutio in quantitate, sicut stomachus nimis paruus.

Si videatur forma capitis lata, vel compressa, erit error vel peccatum in plasmatione. 166

Quoniam retulerat duo genera morborum organicorum, vtpote contingentium in plasmate, & quantitate ipsorum: & consequenter diuiserat eos, qui sunt in quantitate in duas species, quę ex augmento & diminutione ipsarum contingunt: incœpit nunc morbos in plasmate diuidere in species suas. vnde inquit ꝙ ex morbis plasmationis est, cum corrumpitur forma membri a principio suæ generationis: sicut contingit pueris nascentibus, quorum capitum forma alicui organo lato assimilatur: aut etiam sicut natus habens tibias obliquas.

Ex is etiam est morbus in concauitate, cum accidit ei nocumentum, sicut cũ B *planta pedis carne repletur.* 167

Species secunda ex morbis, s. plasmationis, est morbus in concauitate: sicut si concauitas pedis in tantum carne repleatur, ꝙ nulla concauitas ibidem videatur: vnde huiusmodi patiens nequaquam super ossa rotunda & gibbosa pedum firmat, vel appodiat gressus suos.

Aut si accidat etiam ꝙ interponatur aliquid in poris & meatibus: sicut cõtingit in oppilationibus ex lapidibus renum contingentibus. 168

Hæc est tertia species vel morbus plasmationis, & est coarctatio pororum, et cannalium membrorum: sicut contingit in oppilatione generata in cannalibus renum ratione lapidum, vel calculorum in eisdem generatorum.

Aut si membrum, quod debet esse asperum, fiat lene, vt stomachus in quo superflua humiditas exuberat: aut si quod debet esse lene, exasperetur, sicut canna pulmonis cum exiccatur. 169

Ex morbis in plasmatione est adhuc quarta species: & est, cum membrum, quod naturaliter debet esse asperum, efficitur molle & lene, sicut stomachus superflua humiditate oppressus: quoniam stomachus naturaliter debet esse asper, durus, & solidus, sicut inquit Gale. quatenus possit firmiter comprehendere, & C comminuere cibum, cum digeritur in eo: aut cum membrũ, quod ex prima creatione & plasmatione debet esse lene, exiccatur & exasperatur, sicut canna pulmonis, cui siccitas immoderata accidit.

Est autem numerus a natura egrediens in sex, vel quatuor digitis. 170

Quia retulerat morbos in creatione contingentes, & in quantitate, & cũ hoc diuisit morbos in plasmate in parte ante istam in quatuor species: voluit nunc referre tertium genus prędictarum ęgritudinum. hoc autem genus est de morbis in numero membrorum. Diuisit autem morbum in numero, sicut morbum in quantitate in augmentum & diminutionem. vnde intendit ꝙ in membris, quorum operatio completur in numero determinato, est numerus innaturalis, si determinatus augeatur, vt si quis nascatur cum sex digitis: vel minuatur, vt cum quis solum cum quatuor digitis nascatur.

Interdum vniuntur duo digiti, et coniunguntur. Et interdum [a] *[iuncta naturaliter] separantur.* 171

a. mandibulę innaturaliter.

Intendit ꝙ morbi situs & positionis diuidantur in duas species. Quarum vna est coniunctio eorum, quę naturaliter debent esse separata: sicut contingit in eis, qui nascantur cum quibusdam digitis coniunctis. Alia est, cum separantur membra, quę naturaliter debent esse coniuncta.

* De solutione continuitatis. D

172 a. mēbris cō positis, aut i simplicibus. *Solutio vnionis existit in* [a] *[coniunctione membrorum, aut in separatione. In coniunctione] quidem, sicut in dislocatione brachii, & incisione pedis vel manus.*

In cōpositis * a.l.vniōis * a.l.disloca tio. * a.l.disloca tio vniōis. *a.l.vniōis *a.l.vniōis

Hoc est genus ęgritudinum notatum in solutione * indiuisi. Fit autem *dissolutio continuitatis tam in membris consimilibus quam in organicis. vnde intelligit ꝙ fit in organicis, cum dicit ꝙ * dissolutio indiuisionis consistit in coniūctione membrorum. Potest nihilominus fieri in aliquo ex membris consimilibus, sicut in fractura ossis, vel incisione carnis. & hoc intellexit, cum dixit ꝙ solutio * indiuisi reperitur in solutione membrorum. i. ꝙ sicut reperitur solutio * indiuisi in aliquo membro cum aliis coniuncto, sic etiam reperitur in aliquo membro solo existente, & alij non coniuncto. & intelligit de dicto suo, sicut dislocatio brachij, & solutio vnionis in membris organicis, & est illa, quam dixit prius in coniunctione membrorum. & etiam in hoc capi. manus, vel pedis abscisio.

173 b. In simplicibus qdem [b] [ ] *Solutio in ossibus est fractura: in tunicis autem, & venis dicitur ruptura: sed solutio facta secundum latum vel longum in neruis, dicitur fixura vel punctura.* E

Diuersa sunt nomina solutionis continui in membris consimilibus. nam facta in osse, dicitur fractura: sed in venis, & tunicis, dicitur ruptura: & facta in neruis secundum longum aut profundum, dicitur fixura, aut punctura.

174 c. alhetech *Solutio facta in ligamentis, vel chordis dicitur quassatio, & Arabice dicitur* [c] *[rabathe.] Sed facta in carne dicitur vulnus. si tamen produceretur tempus eius, diceretur vlcus. Sed facta in musculis vel lacertis dicitur attritio. Sed facta in sola cute dicitur excoriatio.*

Solutio facta in ligamentis dicitur Arabice rabat: sed facta in chordis dicitur albucar. Sed facta in carne dicitur vulnus. & si producitur tempus eius, dicitur vlcus. Sed cum separatur cutis a carne, dicitur excoriatio.

d* ______ e * secundū f * ______

Capitulum [d] [de rebus egredientibus a natura, videlicet] [e] [ ] de Causis [f] [morborum.]

175 g. primitiuas *Causæ diuiduntur in* [g] *[manifestas apparentes] quæ scilicet contingunt cuti, & superficiei corporum, sicut ignis, & nix, percussio, aut ruptura ont ingens ex saltu.* F

Postquam perfecit relationem de speciebus morborum, cœpit nunc referre etiam causas efficientes ipsorum. Et quia tres sunt species causarum: sunt enim quędam extra corpus, quę primitiuę & manifestę nuncupantur: & quędam sunt intra corpus: ex quibus quędam sunt propinquę, quę coniunctę dicuntur: quędam distantes & remotę, quę dicuntur antecedentes: ideo cœpit nunc diuidere causas in has tres species. Vnde inquit: Causę diuiduntur in manifestas & apparentes. & est intendens, ꝙ causę diuidantur in primitiuas, & antecedentes, & coniunctas. Consequenter autem dicit, quę sunt causę primitiuę, dicens quę s. contingunt cuti, & superficiei corporum, &c. sicut ignis qui calefacit, & nix, quę exterius occurrens infrigidat, & ruptura venę contingens ex saltu. saltus nanq; est causa morbi communis, vtpote solutionis continuitatis: & ignis & nix sunt causę morbi consimilis, qui est in membris consimilibus specialiter generatus, vtpote malę complexionis.

176 *Ex causis etiam sunt, quæ dicuntur coniunctæ, & ipsæ quidem sunt inter has species differentes. & hoc quidem, quia quandiu continuatur putrefactio,*

A *continuatur febris putrida. Ex causis etiam sunt, quæ antecedentes appellantur, omni repleto corpori congruentes.*

Causę intrinsecę diuiduntur in causas propinquas, quę coniunctę dicuntur, & sunt proprię & immediatę causę in ęgritudine. & ob hoc reor ipsum dixisse, ꝙ sint differentes inter has species: hoc est dictu, ꝙ faciunt differentiam inter has species. & ꝙ faciunt differre quasdam ex speciebus morborum, in quibus sunt, sicut putrefactio quę est causa caloris extranei: & causas distantes & remotas, quę antecedentes nominantur: sicut est repletio, quę est causa oppilationũ, et oppilatio causa putrefactio est causa febris. Est autem proprium causę coniunctę, vt ipsa ablata, tollatur & auferatur morbus. non autem ita est de antecedente, immo e conuerso. & ob hoc ablata putrefactione, aufertur & cessat febris: quę tamen non aufertur vel separatur, etsi repletio auferatur.

Et causis efficientibus vniuersaliter est quicquid corrumpit membri complexionem ex infusione humoris ad ipsum. 177

Quicquid causat membri corruptionem ex infusione humoris ad ipsum, habet vniuersaliter rationem causę efficientis.

* De causis effusionis materiæ.

B

Hæc sunt potentia impellentis, & debilitas seu impotentia recipientis, & multitudo mali humoris fluentis, & latitudo meatuum, et debilitas nutritiuæ: hæc enim est sufficiens summa earum: necnon etiam quia videbis qualitatem in substantia corporis existentem superari, & ad suam contrariam declinare. 178

Causę infusionis materię ab vno membro ad aliud sunt fortis potentia expulsiuę membri humorem impellentis, & debilis virtus membri recipientis. Et secunda ex eis est multitudo humoris in membro impellente. Tertia autem est latitudo meatuum inter membrum recipiens & impellens existentium. Sed quarta est debilitas nutritiuę in membro recipiente. & hoc est, secundum ꝙ videtur mihi, quod intellexit, cum dixit: & debilitas nutritiuę. & potest tolerari ꝙ ipse intellexit ꝙ debilitas virtutis nutritiuę est causa, ꝙ contrarij humores superflui in membro impellente generentur. Intellexit autem, cum dixit: necnon etiam quia videbis qualitatem in substantia corporis existentem superari, & ad suam contrariam declinare: ꝙ videbis aliquem ex humoribus membri qualitatem vincere & superare, & ad sui contrariam transmutare. vnde est, ac si diceret, ꝙ vna ex causis expulsionis alicuius humoris ab aliquo membro, est nocumentũ forte illius membri, causatum ex illo humore, qui in eo existit. Et nihilominus
C ex causis expulsionis ab vno membro ad aliud est, cum membrum impellens situatur super recipiens.

* De causis ægritudinis calidæ.

Quod generat in eo calorem, est quidem causa, quare contingat corpori illud, quod inde eidem contingere consueuit. Visus autem esus allij est calidum in potentia. sed calidum in actu est sicut calor Solis,[a] [ ] 179

a. vel ęstuatio aeris.

Intendit hic, ꝙ calor existens in corpore inducat in eo illud, quod est causa doloris. vnde est ac si diceret, ꝙ inducit in eo illud, quod est aptum de natura sua inducere, s. dolorem. Sunt autem calidi duę species: quarum vna est calida in potentia, sicut allium, & piper: secunda vero calida est actu, sicut aer calidus paulopost meridiem.

Ex his sunt motus animæ, sicut ira, & motus corporis, sicut labor, & corruptio, & putrefactio, & cibi paruitas, & quod poros cutis claudit & constringit, sicut aer. 180

Ex causis calefacientibus sunt fortes motus animę, sicut ira, & motus corporum fatigantes, & humorum putrefactio, & cibi paruitas, et omnę id, quod cutis

poros claudit, & constringit, sicut alumen, & aer frigidus, & similia. quia quando cutis constringitur, calor suffocatur, & euentari prohibetur: & inde procul dubio generatur febris, quę ephemera nominatur.

Causæ ægritudinum ex frigiditate.

181 *CAusa vero harum ægritudinum est quicquid in eo frigiditatem generat. & quandoq; soluitur ex eo continuum, cuius virtus aut est in potentia, velut contingit in hyoscyamo assumpto: aut in actu, sicut in niue.*

Quicquid generat in corpore frigiditatem, soluit procul dubio interdum continuitatem, sicut cum est violentum & forte: efficitq; tunc morbum, qui continuitatis solutio appellatur: sicut patet in solutione digitorum ex niue contingente. Actus autem & operatio ex frigiditate diuiditur primo in duas species, sicut & operatio contingens ex calore. Est enim quędam infrigidatio in potentia, sicut hyoscyami: & quędam actu, sicut niuis.

182 *Fames est, cum pabulum spirituum terminatur, & sicut contingit cum terminatur, & consumitur oleum in lampade vel curcibulo. vehemens etiam saturitas, & crapula calorem suffocat, & extinguit.*

Cum autem est fames adeo fortis & valida, ꝙ actio * naturę, quia corpus nutritur, terminatur, contingit quidem spirituum diminutio seu extinctio, & corporis infrigidatio. & sic etiam accidit splendori luminis, seu flammę, diminutio, cũ est oleum in surcibulo omnino consumptum, vel etiam diminutum. Et superexcedens crapula, cuius causa est superfluus cibus, velut contingit in prosequentibus immediate appetitum, est causa infrigidationis. hęc enim calorem tegit, & suffocat naturalem: quemadmodum excedens olei quantitas tegit flammam, donec ipsam omnino suffocet, & extinguat.

* a.l. materię,

183 *Motus autem fortes & diurni sunt causa euacuationis spirituum, & infrigidationis corporis. quiete etiam infrigidatur calor, sicut & flamma fumo extinguitur.*

Cum tempus fortium motuum producitur, infrigidatur corpus ex eis: licet in principio corpus calefaciant: tamen cum producuntur, inde spiritus educuntur, & per consequens corpus infrigidatur. Quies etiam & otium corpus infrigidat: quoniam ex omissione motus augetur & magnificatur fumosa superfluitas super calorem naturalem, & ex ea suffocatur: sicut extinguitur ignis cum fumo prę mitur, & supra ipsum dominatur. Et est quidem necessaria calori naturali inspiratio, & motio, vel incitatio, sicut igni euentatio, vel exsufflatio.

184 *Fortis & valida corporis densitas concludit calorem in corpore, donec extinguatur. corpus immoderate rarum seu spongiosum de facili infrigidatur, cũ sit propinquum, & dispositum ad hoc, vt in eo calor de facili dissoluatur.*

Immoderata corporis densitas sic calorem in eo recludit, donec extinguatur: sicut contingit exterius in igne, quando sine respiraculo omnino cooperitur. nã moderata & parua densitas calorem conseruat, & per consequens corpus calefacit: sed immoderata calorem extinguit naturalem. Et similiter infrigidatur corpus nimis rarum. nam minuitur in eo calor, & paruus efficitur: sicut contingit in clibanis, & balneis multa respiracula habentibus.

Causæ ægritudinum ex humiditate.

185 *QVinq; sunt numero scripta[a] [humiditatẽ generãtia] ex quibus aqua tẽlida dulcis super totum corpus infusa est humida in actu.*

a * humiditatẽ actu gene

A Asserit quod humectantia sunt causę humiditatem facientes, & sunt quinq;: ex quibus est humectans in actu, vt aqua calida: quod quidem intelligit verũ, dum fuerit aqua delectabilis, & eius infusio super corpus multa.

rantia, vel actualiter humida,

Ex humectantibus autem in potentia est vsus lactis, & piscium delectabilium, casei recentis, quies corporis, etiam reclusio humiditatum, & immoderata refectio vel saturitas. 186

Ex humectantibus in potentia sunt sicut potus lactis, esus piscium in aqua dulci habitantium, caseus, recens, quies corporis, ocium, & saturitas immoderata, & restrictio humiditatum in corpore. Intellexit autem humiditatum retentionem fieri ex his, quę retinent humiditates in corporibus, seu prohibent egressum earum: cuiusmodi sunt, quę poros corporis coarctant, claudunt, et inspissant.

Causæ ex siccitate.

QVinq; sunt siccitatem generantia, sensu intellecta vel apprehensa: ex quibus quædam actu exsiccant, sicut boreas: & quædam potentia sicut 187 *esus sinapis: & tanta fames seu abstinentia, per quam humiditas corporis consumatur: & omnis motus fortis & violentus: contingit etiam corporis exiccatio ex ventris solutione.*

B

Hęc quinque sunt de se intellecta ex modo loquendi eius in eisdem. Vnum est, sicut cum dicit, de exsiccantibus in actu est boreas, & frequens inuolutio, & continua habitatio in terra vel arena. Et in potentia, sicut sinapis esus. Et fames exsiccans corpora. & hoc, quoniam ex cibo naturalis calor intenditur. vnde ablato vel subtracto cibo, agit calor in membris corporis, & in humiditatibus eorum, consumens & exsiccans ea. Et similiter ex motibus fortibus & violentis contingit siccitas corporis. Et ex inanitione superflua, sicut ex superflua, sicut ex superflua phlebotomia, aut solutione ventris. Postquam expleuit rememorationem ęgritudinis membrorum consimilium, accedit nunc ad rememorationem membrorum organicorum.

Causæ ægritudinum organicarum.

CAusæ magnitudinis membrorum sunt fortitudo, & potentia formatiuæ, & etiam nutriens. 188

C

Duę sunt causę magnitudinis membrorum, s. fortitudo plasmatiuę, & magnitudo materię, quam per nutriens intelligit.

Causæ paruitatis membrorum sunt contrariæ eis, quæ magnitudinem efficiunt in eisdem. 189

Intellexit ꝙ causę paruitatis membrorum sint debilitas plasmatiuę, & paruitas materię.

Causa corruptionis formarum est in numero similitudinum: quod quidem ratione malitiæ complexionis existentis in matrice contingit, aut [a] *[paruitate spermatis], aut malo egressu fœtus in ortu suo, ex cuius tortura contingit peccatum in figura, & forma.* 190

a. paucitate receptionis spmatis grossi coagulati

Causa corruptionis formarum membri cadit in numero recipientium similitudinem, & figuram. & hoc contingit ratione malę complexionis matricis. Nã malitia complexionis matricis disponit interdum passum, quod recipit formam, & agens taliter, ꝙ agens malam imprimat formam, aut ꝙ recipiens malam formam recipiat: aut diminutione & paruitate spermatis, qua receptio formę, vel eius actio vel generatio impeditur, quod quidem verum est secundum opinionẽ

eius, qui opinatur esse in spermate potentiam actiuam. Contingit etiam interdum, sicut dicitur, prędicta corruptio ex re extrinseca, vtpote in naturali egressu fœtus in natiuitate. sed hanc corruptionem formę reparant ostetrices frequenter, fasciando sicut decet, prius quam indurentur ossa. & in summa corruptio formę ab extra accidit, vel ab intra. ab intra quidem accidit vel malitia agentis, aut malitia pasfi & recipientis, vel ambabus simul, eorum autem malitia erit ab eisdem, aut a matrice. D

191 *Ex his etiam est nutrix, si deliquerit fasciando ipsum, aut eleuando, vel deprimendo ipsum.*

Nutrix etiam est causa, quare nati membra tortuosa efficiuntur, cum errat in fasciando ipsum, seu in ligando ipsum cum fascia: & hoc quia ex teneritate & humiditate ossium ipsius augētur secundum figuram ex ligatura eis impressam: sicut ēt contingit, errore ab eadem commisso in eleuatione, aut depressione eius.

192 *Vel si forsan augeatur in eo cibus, aut ad nutriendum malus existat.*

Excedens cibi extrinseci quātitas similis est causa corruptionis formę: sicut & excessus materię intrinsecę, s. contingēs a principio generationis, & hoc, qm̄ ex multitudine materię debilitatur virtus plasmatiua in productione formę. Et similiter videtur contingere, cum aufertur sibi lac, & nutritur, & cibatur nutrimento grosso ante tempus conueniens ad nutriendum ipsum tali nutrimento. nā cum subripitur humidum subtile ei; puta lac, corrumpitur quidem magnitudo membrorum in forma a principio in eodem impressa. E

193 *Aut si puer debilitate sua cadat, cum non regitur ab aliquo, & ipsius tibia, aut crus inde frangantur, vel eius nasus percutiatur taliter, ꝙ inde tensionem et depressionem patiatur. non enim potest materia rectificari, si moueatur quis impotens se sustinere ratione fracturæ ossis nondum perfecte consolidatæ.*

Hę autem causę omnes sunt extrinsecę. nam cum permittitur puer ambulare, antequam habeat potentiam ambulandi, contingit quidem ei obliquitas seu tortuositas suarum tibiarum. corrumpitur etiam forma in aliquo, cum fractum fuerit aliquod ex ossibus ipsius, si priusquā eius cōsolidatio perficiatur, moueatur.

194 *Hoc etiam facit multitudo humorum,* [a] *[sicut] in leprosis, &* [b] *[paruitas eorundem: sicut in hecticam diurnam, & continuas febres patientibus.*

a ______ b. paucitas eorūdem in phthisi continua, vel ex tenuatiōe cōtinua.

In leprosis quidem cōtingit generaliter corruptio formę membrorum suorū: & similiter contingit in extenuatis & consumptis. Causa autem huius siccitas est, quę cum difficultate formam recipit.

195 *Aut tortura oris & faciei contingens ex mollitie, & relaxatione nerui, aut corrugatione, & nerui tensione versus collum declinante.* F

Proculdubio causę istę sunt morbi. Nam tortura faciei fit relaxatione & mollitie nerui existentis in parte contraria, habēte colligantiam cum parte obliquitatem habente, & pars infirma etiam non corrugatur. Fit etiam interdum tensione & corrugatione nerui, & tunc proculdubio pars lęsa obliquatur, & corrugatur.

196 *Vestigia apostematum, & cicatrices vlcerum, & vulnerum proculdubio formas in superficie corrumpunt.*

Causa quidē huiusmodi in apostematibus est putrafactio reliquiarum suarū. Sed in vlceribus, & vulneribus causa est mala coniunctio ipsorum.

Causæ clausionis meatuum & pororum.

197 *SApientes dederunt operam in collectioue eorum, quæ sunt de genere claudentium & obturantium poros & meatus: ex quibus sunt fortitudo retentiuæ, & debilitas expulsiuæ: interdum ēt frigus est causa huius* [c] [ ]

ex cōgregando vel coadunando

A Pori & meatus clauduntur dominio & fortitudine retentiuę virtutis, & debilitatis expulsiuę. frigus etiam coarctat & cōstringit poros & meatus. quod quidem patet ex corrugatione, seu coadunatione neruorum ex frigore contingēte.

Siccitas etiam coarctat eos valde: & similiter faciunt ligaturæ: [a] [apostema etiam angustat,] & [b] [obliquat eos per constrictionem exterius in aliquo membro generatam:] stringit etiam eos medicina styptica. 198

a. vel strictu rę, cū aggregāt coarctādo, & apostema coarctat

Siccitas aucta in aliquo membro stringit & coarctat poros & meatus eius. Idem etiam facit ligatura facta super membrum. Proculdubio apostema generatum in aliquo membro exterius angustat meatus & poros constringendo. Constringit etiam eos medicina styptica,

b. contorsio ceterius in aliquo membro, & quādoq;

Hoc etiam contingit interdum consolidatione vulnerum & vlcerum: & etiam verruca seu porro: & carne innaturaliter augmentata, 199

Ex causis meatus claudentibus est cum vlcus, vulnusue innaturaliter consolidatur: sicut contingit in consolidatione longitudinis vel superficiei meatuum. Verruca etiam in eis nata est ex causis clausionis eorum: nascitur enim interdū interius, sicut exterius. Ex eis etiam caro est innaturaliter in eis nata.

B *Hoc etiam humor facit, aut sanies, vel sanguis, lac coagulatum, & aqua* [c] [ ] 200

c. s. coagulata. i. phlegma grossum

Constat φ humores infunduntur ad concauitates meatuum, qui replent & obturant eas. & similiter facit sanies in eis existens. & similiter facit sanguis coagulatus, & lac caseatum.

Hoc etiam faciunt vermes lapis, & fæx sicca dura, & aer. [d] [ ] 201

d. s. ventositas conclusa ī meatibus.

Hoc intelligit de vermibus generatis in intestinis, ex quibus accidit colica. p lapidem etiā intelligit lapidem in vesica, & etiam calculum in renibus. Et per aerem intelligit ventositatem grossam, interdum meatus obturantem. Inde etiā contingit vna ex speciebus colicę, scilicet illa, quę contingit ex conclusione ventositatis in intestinis. Ex his autem causis contingit vt plurimum retentio secum, & vrinę.

Causæ apertionis meatuum.

Causæ aperitionis meatuum sunt fortitudo expulsiuæ, & debilitas retentiuæ. 202

C Apertio meatuum contingit fortitudine expulsiuę, & debilitate retentiuę, s. a causis contrariis eis, a quibus contingit clausio ipsorum, puta debilitati expulsiuę, & fortitudini retentiuę,

Ex his etiam est omnis medicina aperitiua calida & humida necessario. 203

Ex causis meatus aperientibus est vsus medicinarum aperitiuarum. neq; dubium, quin medicina calida & humida meatus aperiat.

Causæ ægritudinis in numero.

Quicquid augetur & excedit numero in nobis, augetur sicut ex multa materia: vt digitus, si fuerit materia laudabilis: aut rana, si fuerit materia illaudabilis. 204

Quia retulerat causas apertionis & clausionis meatuum, incipit nunc referre causas augentes vel diminuentes numerum membrorum: vnde inquit φ quicquid augetur in numero membrorum, augetur proculdubio ratione multitudinis materiei: quę si fuerit laudabilis, erit quidem corpus inde auctum naturale, sicut sextus digitus: si vero mala, erit corpus innaturale, sicut est illud, quod rana appellatur, & augetur sub lingua.

205 *Quicquid minuitur in nobis numero, contingit a contrario, cuius rememorationem fecimus.*

Causa diminutionis numeri est contraria causę augmenti ipsius, velut diminutio materię.

Causæ asperitatis.

206 *Causa generans asperitatem est ablatio humiditatis, quæ interdum ex humore frigido contingit, puluere, stypticitate ciborum, & medicinarum.*

Hic proculdubio retulit causas ęgritudinum ex asperitate generatarum, dicēs ꝙ efficiens asperitatem est quod aufert humiditatem, sicut humor siccus, cum infunditur ad cannam pulmonis, ipsam exasperans. Idem etiam fumus facit, & puluis, & cibi styptici, & medicinę. hęc enim omnia guttur, & cannā exasperāt.

207 *Causa leniens asperitatem est sicut humor viscosus, & omne pingue, & vnctuosum.*

Omne, quod habet viscositatem vel vnctuositatem, lenit asperitatem: sicut humores, seu humiditas viscosę, & oleaginosę. E

Causæ coniunctionis, & vnionis separatorum.

208 *Proculdubio omne illud, de cuius natura est vt stet separatum ab aliquo, cum aliquo modo ei vnitur, si cum eodem coniungetur. Si [a] [vulnus] nō debite consolidetur, ꝙ sit res in membro inopinata, ostendetur.*

a ✶ vlcus

Proculdubio nunc retulit causas morborum situs & positionis, retulit autem duas causas huius rei, s. vnam ex coniunctione eius, quod erat separatum a mēbris. vnde ait: Proculdubio omne illud, de cuius natura est vt stet separatum a membro sibi vicino, &c. Nam cum est talis situs, acciditq; ei vt coniungatur membro illi, proculdubio causa huius erit signatum vlcus, vel vulnus in superficie cuiuslibet ex prędictis mēbris. accidit enim pręter hoc, vt superficies vnius ex illis membris vulneratis cum superficie alterius membri vulnerati consolidetur & vniatur: quemadmodum contingit hoc in eodem vulnere per se solum generato, in quo, s. superficies quarundam partium eius cum superficie aliarum eiusdem solidatur & vnitur. & ob hoc inquit, ꝙ videbis in consolidatione vulneris alicuius membri, cum indebite consolidatur, & aliter quam sperares, aliud quam separes de patiente euenit. F

209 *Ex hoc etiam est fortitudo immutatiuæ, & debilitas informatiuæ.*

Proculdubio membra naturaliter separata indebite vniuntur, & solidantur interdum a principio operationis ipsorum ex fortitudine virtutis generatiuę: & maxime, quando de natura eorum est vt multum vniantur, & coniungantur, & vnum efficiantur. & interdum adijcitur huic debilitas informatiuę. accidit autē hoc, cum ipsa aliquam partem ex membris separat, & sequestrat.

210 *Quamuis separatio contingens cuilibet ex eis, de quorum natura est vt sit in situ coniuncta, sit de genere & numero ægritudinum situs & positionis in membris organicis; nihilominus est proprie de genere solutionis indiuisi, seu continuitatis: cuius quidem solutionis causæ hæ referuntur.*

Omne membrum, cuius situs iudicatur per naturam esse inter ipsum & aliud, ita ꝙ secum coniungatur: siquidem contingat ei ꝙ separetur ab illo, quamuis talis separatio membris organicis referatur: erunt nihilominus proculdubio causę separationis vnius ex eis ab alio de numero causarum solutionis continuitatis appropriatę membris consimilibus, quę proprie indiuisi solutio appellatur. & ipse quidem ad causas refert proprias consequenter.

A

Causæ solutionis indiuisi.

Quædam est humor habens vim, & qualitatem vstiuam, [a] *[& calefactiuam, & corrosiuam, aut hypostasis impulsa seu imbibita, contusionē conferens,] vel viscositas relaxans quod mouere deberet, vel saltus contundēs, lamians & disrumpens, uel lapis offendens, & contundens.* 211

a. aut putrefactiuā, aut corrosiuam, & disruptiuam, aut grauitas extendens aut disrumpens.

Notum est ꝙ hęc omnia soluunt cōtinuitatem, s. humor corrodens, & calidus & hypostasis membrorum cōtusiua, necnon humor viscosus. dislocantur. n. partes motiuę ex laxatione, quā eis inferunt. & similiter saltus soluit continuitatē membrorū, & lapis lædit, & offendit membrū, & carnem contudit.

Ex eis sunt medicinæ corrosiuæ, & vstiuæ, ut ferrū corrodēs, & lanians. & quandoque uentus scindit ratione tensionis. idem etiam agit ignis, sicut & in cæteris. 212

Hoc totum est per se notum & manifestum, ideo non expono.

B

Capitulum tertium de [b] [rebus egredientibus a natura, & sunt Accidentia] [c] [morborum.

b * accidentibus

c * ———

Quædam ex accidentibus reperiuntur in operationibus, & quædā in quibusdam corpori contingentibus, & quædam in egredientibus ab eodem: puta in sputo, fæcibus, [d] *[egressu sanguinis,] sudore, & urina.* 213

d * ———

Quoniam iā explicuit rememorationē de morbis & ipsorum causis, incipit nunc referre accidentia post ipsos contingentia. nam accidentia consequuntur morbos, sicut & morbi causas, & necessario fiunt ex eisdem. Inchoauit autem in hoc a diuisione accidentium in eorum prima genera. vnde inquit ꝙ ipsorum sunt tria genera. Quorū primū est accidentiū ab operationibus mēbrorū assumptorum: vtpote a nocumento ipsorū. & hoc quidē est certius ex eis. Secundum est accidētium a qualitatibus corporis assumptorum: puta a citrinitate, macie, & qualitatibus alijs, quæ contingunt corpori post ægritudinem ex immutatione ipsius. Tertium genus est accidentium sumptorum ab egredientibus a corpore: sicut ab immutatione fæcum, vrinæ, & sudoris, & fluxu sanguinis, & alijs exeuntibus.

C *Egressus naturalis operationis a dispositione sua est triplex, scilicet ipsius debilitas, ipsius ablatio, & ipsius immutatio seu corruptio: quod in quolibet membro est etiam manifestum.* 214

Egressus operationis a dispositione sua naturali fit tripliciter: aut debilitatur, aut oīno aufertur, aut sic immutatur ꝙ indebite fiat. Vnde exēpli gratia, si digestiua stomacho debilitetur, egredietur cibus indigestus. si vero auferatur, qualis assumitur egredietur. sed si calore indebite alteretur, vretur quidē cibus, & fumosus efficietur. & hæc quidem genera sic in omnibus operationibus sunt reperta. hoc enim notum est in visu.

Debilitas enim operationis visus est, cum aliquis debiliter videt: & ipsius ablatio, cum omnino visus prohibetur vel aufertur: & ipsius corruptio & inconueniens immutatio, cum imaginatur se videre, quæ non videt. 215

Exemplum debilitatis operationis est sicut debilitas visus. Et exemplū ablationis eius est sicut visus ablatio, & dicitur proprie cæcitas. Exemplum vero malæ & corruptæ operationis est, cum quis imaginatur ꝙ videt quæ non videt, idest cū videtur ei esse ꝙ non est: sicut est, cum videtur ei vnum duo esse.

Exempla accidentium proportionabilia reperiuntur in accidentibus contingentibus aliis operationibus. 216

Hæc tria genera accidentium reperiuntur in omnibus alijs operationibus, sicut & dictũ est de operatione visus. Est aũt sciẽdũ, ꝙ ipsimet morbi sunt cãę horũ accidẽtiũ. Nã si corruptio, vel immutatio operationis fuerit in mẽbro cõmili, erit quidẽ causa ipsius vna ex octo speciebus malę cõplexionis. Si vero fuerit in organico, erit causa ipsius vna ex speciebus morborum organicorum. D

a. De accidẽtibus perceptis ex sensibus.

a [Accidentia super æqualitate corporis]

217 *Sensus uisus attingit, & percipit interdum aliquod ex accidentibus qualitatum corpori contingentibus, sicut citrinitatem* b [ ], *& tumorem uisu perceptibilem. Et interdum attingit & percipit auris aliquod ex eisdẽ, sicut sonum uẽtris in hydrope. Et percipit ẽt ex eis aliquod sensus odoratus, quẽadmodum fœtorem contingentem in ulceribus putridis, & corruptis. Ex eis ẽt est quod suo sapore gustu percipitur, sicut contingit cum acredo uel acetositas in ore percipitur. Tactu etiam quoddam ex eis cognoscitur: sic enim per tactũ cognosciiur cancri.*

b * ictericię.

Accidẽtia sumpta a qualitate corporis sunt quinq;, scdm numerũ quinq; sensuum. Nã ex eis sunt q̃ attingũtur, & percipiũtur sensu visus: sicut colores a natura egrediẽtes: puta citrinitas icterico cõtingẽs, & tumor in patiẽte apostema, & alijs apparẽs. Et ex eis sunt quę aure, vel auditu attingũtur, soni s. egrediẽtes a natura: sic.n. audit rugitus, & gurgulatio in vẽtre hydropici, cũ ab vno latere ad aliud mouetur. Ex accidẽtibus ẽt percipiũtur quędã odoratu, sicut in his, quorũ odor est fœtidus: vtpote in vlceribus fœtentibus ratione putrefactionis & similiter calefactionis eisdẽ contingẽtis. Et ex eis sunt, q̃ suo sapore per sensum gustus percipiũtur: sicut cõtingit in ore amaritudo, vel acetositas. Ex his accidẽtibus sunt, q̃ sensu tactus cognoscũtur: sicut durities contingẽs mẽbro, in quo est cãcrosum apostema. Sũt aũt quatuor humores causę horum accidentium. E

Accidentia ab egredientibus a corpore.

218 *Vper accidentia ab egredientibus a corpore sumpta, excitantur quidem quinque sensus.*

Quinq; sunt spẽs accidẽtiũ ab egrediẽtibus a corpore assumptorũ scdm numerũ ipsorũ sensuum: sic.n. est in eis, sicut in speciebus accidẽtiũ sumptorũ ab his, quæ corpori contingunt. & ipse quidem refert eas consequenter. F

219 *Sicut in urina, si rubea sit vel nigra: & sputo si fuerit uelut sanguis, uel sicut butyrũ: & in eo quod quidem ratione dissolutionis vel resolutionis egreditur, sicut contingit in uentositate, sternutatione, singultu. in uomitu etiam reperitur interdum acetositas, amaritudo, uel stypticitas. & cum vrina fuerit fœda, significat quidem super uesicæ ulcera & in sudore sentitur, si frigidus fuerit uel calidus, tenuis uel uiscosus.*

Accidẽtia visu percepta in egredientibus a corpore per operationẽ naturæ, sunt sicut rubedo vrinæ, & ipsius nigredo in febre apparẽtes, & sicut sputũ sanguineũ, i. rubeũ ab ore egrediens, & butyrosum, i. albũ apparens in morbo pulmonis. Accidentia autem, quæ in egredientibus a corpore percipiũtur per auditum, sunt soni contingentes ex impulsione naturæ, superfluitates a corpore expellentis: sicut contingit in ventositate deorsum egrediẽte, & sternutatione, quę contingit cũ caput superfluitates digestionis suę super nasum impellit, & singultu cõtingẽte ex impulsione humorũ nocumentũ stomacho inferentiũ. Sed qui percipiũtur per saporẽ, sunt sicut acetositas percepta ĩ eo, quod a stomacho egreditur cũ vomitu: & similiter amaritudo, & stypticitas, hi.n. sapores interdũ cum

A vomitu sentiũtur. Quę aũt odoratu sentiũtur, sunt sicut fœtor vrinæ significans super vlcera vesicę: significat nihilominus ẽt super corruptionẽ & putrefactionẽ in corpore existẽtem. Quæ aũt ex istis sensu tactus percipiũtur, sunt sicut sudor ipse. percipitur. n. per eũ aut calidus vel frigidus, tenuis vel viscosus. Quidã tamen opinati sunt, ꝙ tenuitas & viscositas sensu visus percipiantur.

Hæc quidem accidentia sunt patientium passiones, & apud nos signa & demonstrationes. Et postquam feci rememorationem de his quasi transitorie, & in generali, faciam nunc rememorationem de eisdem in speciali. 220

Hæc quidem accidentia, quorum rememorationem fecimus, sunt in ęgris passiones, & apud Medicos signa sunt super eorũ morbos demonstratiua. Et hoc ideo quoniam morbi sunt causa accidentium, & causata quidẽ attestantur, & significant super suas causas. vnde sicut fumus significat, & attestatur super ignẽ, sic quidẽ accidẽtia significant super ægritudines. pro tanto placuit sibi referre nunc hæc accidentia inquantũ sunt signa demonstratiua, & significantia. Hæc autem est tertia ex partibus huius scientię, s. de rebus extra naturam.

Rememoratio Signorum.

B

OMne signum, sicut dictum est, est rememoratiuum, aut præsentis indicatiuũ, vel futuri prognosticũ. est tamẽ vtile nõ necessarium nobis quod referimus ex eo quod præteriit, sicut humiditas terminati sudoris. 221

Tres autẽ sunt species signorũ. Nam si significet super ægritudinem præsentem, dicitur indicatiuũ: & si significat super ægritudinẽ præteritam & terminatam, dicitur rememoratiuũ: rememoratio enim & memoria sunt eius, quod præteriit: si vero significet super ægritudinẽ futurã, appellatur prognosticũ. Deinde inducit exẽplũ rememoratiui, & dixit: sicut humiditas, &c. i. sicut humiditates, quas reperit Medicus in corpore patientis, significantes ei ꝙ patiens iam sudauerat in præterito: & interdum significant ei quod ægritudo iam fuerit terminata. hoc autem genus non est Medico necessarium, nisi per accidens, sicut diximus.

Omne illud, quod significat super illud quod iam existit, neque nõ etiã quod significat super illud quod speramus, est quidem multum necessariũ: cura enim conueniens fit a nobis cum auxilio huius rei. 222

C Quod ex signis significat super ægritudines præsentes, & super futuras generari, & super accidentia ex earum generatione cõtingentia, est quidem ex his, quorum cognitio est perutilis & multum necessaria in hac arte. innitimur enim his cum securitate.

Ex his quidem signis sunt quædam generalia, & quædam specialia, & particularia alicui ex membris: de quibus quidem specialius faciam rememorationem in arte seu parte artis curatiuæ. 223

Signa harum duarum specierum diuiduntur. Nam quædam horum sunt specialiter significantia super quamlibet ex ægritudinibus: & ex eis sunt quædam generalia significantia morbos in generali. & ipse quidem incœpit a rememoratione generalium: & loquitur de specialibus, cum loquitur de cura cuiuslibet morbi, vt ipse dicit.

Rememoratio signorum indicatiuorum.

OMne signum generale sumitur a membris, principalitatem & dominiũ habentibus: puta ab hepate, cerebro, & corde: hæc enim secundum veritatem dicuntur principalia. 224

Signa generalia sumuntur ab accidentibus membris principalibus contingẽtibus. & quia membra sunt, quæ exercent operationes multas in multis mẽbris corporis, ideo quidem accidentia eis contingẽtia significant super corruptionẽ, & malam dispositionem plurium ex mẽbris corporis, & in summa super læsionem & nocumentũ vnitum ex speciebus virtutum primarum generaliũ in corpore existentium. Sicut accidentia reperta in vrina significant super morbos & nocumenta virtutis naturalis in hepate existentia, & contingentia. & accidentia pulsus super morbos vitalis virtutis secundum opinionem Medicorum: & secundum Philosophum super morbos virtutis nutritiuæ. D

225 *Vt cum est rectæ formationis seu imaginationis, & ratiocinationis seu cogitationis, sanæ memoriæ & recordationis.*

Sanus mente dicitur cum est rectæ imaginationis, iustæ seu rectæ cogitationis, & sanæ recordationis. Voluit autem sic loqui, quoniam cum læditur aliqua ex prædictis operationibus, significat super læsionem partis cerebri illi operationi appropriatæ. Est autem anterior pars cerebri locus imaginationis seu formationis: & medium cerebri est locus ratiocinationis: sed pars eius extrema est locus memoriæ & recordationis. Vnde significat ꝙ in patiente malitiam imaginationis & formationis sit morbus in anteriori parte cerebri & significatur, cũ patitur mens, & ratio, ꝙ medium cerebri patiatur. cum vero memoria patitur, significatur ꝙ posterior pars cerebri sit ægrota. E

226 *Motus etiam & sensus laudabilis significat super capitis sanitatem: & nocumenta eis contingentia denotant proculdubio quòd morbi existant in cerebro.*

Quod hic dicitur, est per se notum. Nam cum motus corporis, & perceptio sensuum sani sunt & laudabiles, significant quidem super capitis sanitatem: & cum læduntur, significant super capitis morbos.

227 *Cum cor incedit recte in pulsatione sua, tunc eius dispositio est pacifica, & & tranquilla.*[a] [ ]

a. Et pulsus, qñ variat a cõsueto modo, significat corruptionẽ. Et per diuersitatẽ pulsus significatur super species diuersas ęgritudinũ.

Si cordis pulsus moueatur, velut consuetum est & debitũ, significat super cordis sanitatem. Si vero deuiet a consueto & sibi debito per naturã, significat quidem morbos: sicut cum variatur, & diuersus in pulsationibus efficitur: tunc.n. attestatur super diuersas species ægritudinum. Nos autem declarabimus consequenter: quis & qualis sit talis pulsus diuersus.

Genera Pulsus. F

228 *Nequaquam fuerunt genera pulsus in numero denario posita, nisi ab ore sapientis, quorum quidem primus ab æstimatione dilatationis est assumptus: ipse enim significat super dominium & fortitudinem virtutis, & ipsius æqualitatem.*

Genera prima pulsuum sub denario numero includuntur, secũdũ ꝙ ea sapientes dixerunt & nũciauerunt: quorũ quidem primũ existit in existimatione dilatationis venarum: quarũ quidem dilatatio est interdum fortis & valida, & interdum proportionalis æqualis temperata.

229 *Magnus autem est, cuius dimensiones eminent*[b] *[& descendunt,] & significant super fortitudinem secundum suam existimationem.*

b. vel eleuãtur.

Quia dixerat ꝙ vnum ex generibus pulsuum reperitur in qualitate seu dispositione dilatationis venæ, accedit nunc ad referendum species sub hoc genere existentes, idest in quas diuiditur genus illud. Vnde inquit ꝙ vna ex eisdem est illa, quæ scilicet est nota in pulsu magno: & est ille qui ascendens dicitur, i. eminens in omnibus suis dimensionibus, scilicet in longum, latum, & profun-

A dum: vt qui magis debito in longum extēditur, aut in latum, aut quia magis debito ſecundum membrum, in quo eſt, eleuatur.

Paruus pulſus eſt contrarius in virtute, & etiam pulſus longus, & breuis. 230

Voluit dicere ꝙ pulſus, qui paruus dicitur, eſt in hoc genere contrarius pulſui magno. & ipſe quidem eſt in omnibus ſuis dimenſionibus diminutus & depreſſus. & refert conſequenter alias duas ſpecies pulſus: & ſunt illi, qui dicuntur longus, & breuis. Eſt autem longus pulſus, cuius longitudo augetur vltra lōgitudinem naturalem: & breuis quidem eſt huic contrarius, ſcilicet diminutus a ſua longitudine naturali.

Ex eo etiam eſt ſtrictus, & latus: necnon etiam eminens, & profundus. 231

Hi etiam ſunt quatuor alij: quorum vnus dicitur ſtrictus, & eſt ille cuius latitudo minor eſt latitudine ſua naturali: ſecundus autem eſt ille, qui dicitur latus, & eſt ille cuius latitudo maior eſt latitudine ſua naturali: tertius vero eſt ille, qui dicitur eminens, & eſt multum altus: ſed quartus eſt huic contrarius, & eſt profundus: medius autem eſt æqualis inter omnes has ſpecies, & eſt naturalis.

Genus eius relatum tempori motus, eſt varium & diuerſum, ex quo eſt pul- 232
B *ſus velox, magnæ iactantiæ, & ſignificat quidem ſuper vim & calorē. Ex eo etiam pulſus eſt tardus* [a] *[dominans congelationis: unde ſignificat ſuper debilitatem cum frigiditate.]*

a * habēs frigiditatē, vel congelationem

Secundum quidem genus pulſus ſumptum eſt ab exiſtimatione temporis motus eius, ex quo quidem eſt velox in motu ſuo, ſignificat ſuper dominiū & abūdantiam virtutis & caloris. & ex eo eſt tardus in motu, qui quidem ſignificat ſuper debilitatem virtutis & frigiditatem, & naturalis quidem in hoc genere eſt medium inter ambos.

Genus ſumptum ab exiſtimatione temporis quietis diuiditur in ſuas ſpecies, ſcilicet in frequentem ſpiſſum & ſine quiete, ſignificantem ſuper debilitatē virtutis, & [b] *[caloris,] & in rarum, ſibi contrarium, qui ſuper laxitatem & frigiditatem atteſtatur.* 233

b. calorem

Genus pulſus ſumptum ab exiſtimatione quietis diuiditur in frequentē, ſpiſſum & eſt ille qui modicam habet quietem: qui quidem debilitatem virium ſignificat & caloris. virtus enim ratione ſuæ debilitatis in dilatando venam reiterat magis debito venæ extenſionem & dilatationem: & ratione exceſſus caloris feſtinat magis debito motum ſuum: & inde ſequetur quietis abbreuiatio &
C diminutio. & in valde tardum & rarum, qui ſ. contrarius eſt prædicto, & ſignificat ſuper laxationem arteriæ, & frigiditatem complexionis.

Genus ſumptum a diſpoſitione virtutis diuiditur in fortiter pulſantem & magnum, & in ſibi contrarium debilem, cuius pulſatio profunda eſt & exilis. 234

Quartum genus pulſus eſt ſumptum a diſpoſitione virtutis pulſatiuæ: & diuiditur in duas ſpecies, ſ. in fortiter pulſantem & percutientem digitos, & in debiliter percutientem.

Ex genere ſumpto a corpore venæ per tactum eſt pulſus durus, qui atteſtatur ſuper ſiccitatem: & ex eo eſt, qui tactu mollis & humidus reperitur, ſignificans ſuper ſui corporis humiditatem: 235

Genus pulſus ſumptum a diſpoſitione & qualitate venæ pulſatilis diuiditur in duas ſpecies. Quarum vna eſt, cum Medicus ſentit corpus venæ pulſatilis durum: & hoc quidem ſignificat ſuper ſiccitatem complexionis corporis patientis. Secunda vero eſt, cum ſentit Medicus venā pulſatilem humidam & mollē: quæ ſignificat complexionis humiditatem corporis patientis.

Genus ſumptum a prima qualitate corporis venæ ſignificat recte ſuper cōplexionem: ſ. frigidus ſuper frigidam, & calidus ſuper calidam. 236

Proculdubio genus sumptum a qualitate corporis venę pulsatilis diuiditur in duas species: & ambæ simul significant æqualiter super complexionem: quarũ vna est cum sentitur vena pulsatilis frigida, & significat super complexionis frigiditatem: secunda vero est cũ ipsa sentitur calida, & significat super complexionem calidam. Est autem hoc genus eiusdem qualitatis cum eo, quod ante ipsum: sunt enim de numero qualitatum tangibilium. D

237 *Genus sumptum ab eo, quo repletur[a] [uena,] declarat dispositionem & esse humorum eius: plenus enim super humorum abundantiam, & uacuus super ipsorum diminutionem habet attestari.*

a * arteria,

Genus sumptum ab eo, quod circundat vena pulsatilis, significat quidem super multitudinem aut diminutionem humorum significatione manifesta. Nam si percipiatur plena, significat quidem super augmentum humorum: si vero vacua, super eorum diminutionem & paruitatem.

238 *Genus sumptum ex motionibus & quietibus pulsus, detegit quidem ad sensum tactus species eius. Est autem ex eo species iusti ponderis, & conueniens pulsibus ætatum, temporum anni, & regionis. Ex eo etiam est egrediens a debito consueto.*

Hoc quidem genus sumitur ex comparatione temporis motus pulsus ad tempus quietis ipsius. sunt autem duo motus & duæ quietes ipsius. Vnus autem ex motibus eius est, cum arteria extenditur & dilatatur, & alius cum stringitur. Et vna quidẽ ex duabus quietibus eius est inter finem dilatationis & principium eius constrictionis: sed secunda est inter finem constrictionis & principium dilatationis. hoc autem ideo est, quoniam inter quoslibet duos motus contrarios in vno motore existentes oportet de necessitate esse quietem mediam inter eos ambos existentem. Cum autem dixit superius quietes, intellexit has duas quietes: & cum dixit motus, intellexit hos duos motus. vnde inquit ꝙ in comparatione temporis quietis pulsus ad motum eius est genus eius, sub quo sunt species detectæ & manifestæ ad sensum: ex quibus quidem est species illa, quæ dicitur pulsus iusti ponderis: & illa, in qua comparatio & proportio tẽporis motus ad tempus quietis est naturalis. Et cũ dixit ꝙ est cõueniens pulsibus ætatum, &c. intellexit ꝙ talis proportio variatur & diuersificatur penes diuersas ætates, tẽpora anni, & regiones. Naturalis enim in hoc est ille, qui congruit ætati eius, cuius est, & similiter tempori anni, & regioni eius. Egrediens vero a natura est ille, qui disconuenit ei, cuius est secundũ ista, vt s. sit in eo alia proportio motus ad quietem, ꝙ prætendat in eodem ętas, tempus anni, et locus habitationis eius. Iustus autem pondere naturali est ille, qui in complexione ęquali, & temperata ætate, temperato etiã tempore anni, & regione, & similibus in temperie reperitur: talis nanque pulsus dicitur iustus ad pondus & ponderatus. E F

239 *Ex eo etiam est pulsus contrarius ei, quem præmisi sine pondere.*

Intellexit pulsum sine ordine illum, in quo proportio existens inter motum & quietem, est proportio egrediens a proportione naturali. Opinãtur autẽ Medici ꝙ talis proportio naturalis est, ꝙ sit motus tantus, quanta quies, et quantum plus, secundum ꝙ mihi videtur. Nunc inquit etiam Gale. quod duę quietes eius sunt, & etiam similiter perceptæ, s. ingrediens & peregrediens. Rasis tamen negat perceptionem quietis ingredientis.

240 *Aliud genus eius sumitur ab æqualitate uniformitate, aut diuersitate & inæqualitate ipsius.*

Hoc genus pulsus diuiditur in duas species, scilicet in illum qui dicitur vniformis siue æqualis: & illum, qui diuersus & inæqualis dicitur, qui s. contrarius est primo.

241 *Qui recte incedit vniformiter & ordinate, dicitur vnitus siue æqualis: qui vero claudicat & deuiat in hoc, inæqualis dicitur, & diuersus.*

Intellexit quidem per pulsum vniformem, & æqualem, illum cuius quidem

A percuſsiones conueniunt in pondere,& in genere dilatationis, & genere temporis motus,& genere temporis quietis, necnon etiam in genere fortitudinis & debilitatis.qui.n.eſt vniformis in his omnibus,dicitur æqualis. hæc omnia autẽ habent eſſe ſecundum quantitatem,cum ſit in eis proprie æqualitas. ideo quidem declarauit ea,& repoſuit ſub hoc genere ſumpto a proprietate quantitatis.

In diuerſitate generis ſumpti a numero percuſſionum arteriæ ſunt differentiæ. 242

Differens quidem percuſsionibus eſt ille,in cuius diuerſitate ſunt differentiæ. hoc autem ideo dixit, quoniam ex ſic differentibus eſt, qui diuerſificatur in multis percuſsionibus:& ex eis eſt, qui ſolum in vna percuſsione variatur & diuerſificatur.

Differens pluribus percuſſionibus diuiditur in duas ſpecies. 243

Differens pluribus percuſsionibus diuiditur in duas ſpecies: quarum duarum ſpecierum facit mentionem poſt.

a[*In inæqualitate & diuerſitatibus ordinatum*] *et ordine carentem, quem ſcilicet anima percipere nequit.* 244 a.in ordinatũ diuerſum,

Voluit poſt oſtendere ꝙ inæquale & differens pluribus percuſsionibus diuiditur
B in pulſum in huius diuerſitatibus ordinatum & in pulſum nullum ordinẽ ſeruantem in eiſdem,i.contrarium primo:de quo inquit,ꝙ anima nequit ipſum comprehendere.Intelligit autem per inordinatum in huius diuerſitatibus illum, cuius aliquæ percuſsiones ſunt diuerſæ inter multas vniformes, ita ſcilicet ꝙ ſit vna diuerſa inter plures vniformes,aut huic contrarium,Et poſt hæc diuiſit ordinatum in duas ſpecies,& dixit.

b[*Dominus huius ordinis*] *dicitur reuerſiuus: & eſt ſecundum dictum noſtrum ille,qui poſtquam nunc ſic percuſſit,reuertitur conſequenter ad percutiendum ſicut prius.* 245 b * Et habẽs ordinem

Intelligit ꝙ ex ordinatis in huiuſmodi diuerſitatibus eſt quidam,cuius diuerſitas redit poſt aliquas percuſsiones vniformes,i.ꝙ reuertitur ad diuerſam percuſsionem poſt determinatas percuſsiones ſimiles & vniformes:& eſt ille, quẽ intellexit,cum dixit:qui poſtquã nunc ſic percuſsit, reuertitur, &c.i.cum nunc percutit manum,eſt in aliqua forma diuerſitatis: & conſequenter per determinatas percuſsiones æquales reuertitur ad illam eandem formam in pulſando & percutiendo:& quidam ex eo eſt, cuius diuerſitas minime redit ſicut prius: & conſequenter fecit huius mentionem.

C c[*Ex eo etiam*] *eſt,cuius regreſſus minime ſunt uniformes: & talis eſt qui cauda ſoricis appellatur.* 246 c.Et q̄dam

Intellexit ex his diuerſis & inæqualibus percuſsionibus, ꝙ quidam non regrediuntur ſeu redeunt poſt determinatos regreſſus percuſsionum æqualium in has inæqualitates.Ex hac autem ſpecie eſt pulſus,qui cauda ſoricis appellatur.& eſt pulſus ille,qui a principio ſuæ pulſationis magnus apprehenditur, ſecunda aũt eius pulſatio conſequenter minor prima percipitur, nec ceſſat a tali diminutione pulſationũ,donec quaſi ad nihilũ deuenerit:adeo ꝙ interdum vltima ſenſui percuſsio occultatur,& interdũ minime.Et ex hoc quidem comparat ipſum caudæ ſoricis: quoniam continue poſt eius magnitudinem minuitur & ſubtiliatur,ſicut & cauda ſoricis.& huiuſmodi quidem pulſus diſpoſitio reuertitur interdum,& interdum nequaquam,ſ.ad primam diſpoſitionem,& ordinem. Et poſtquam retulit differentem,& inæqualem in pluribus percuſsionibus, refert conſequenter inæqualem in vna percuſsione.

Eſt etiam ex eo,qui differens ſeu diuerſus in vna percuſſione reperitur cum menſura quatuor digitorum. 247

Diuerſus & inæqualis in vna percuſsione dr̄ ille, cuius partes ſunt diſsimiles in his generibus repertis in vna p̄cuſsione arteriæ reperta ĩ arteria: vt cũ erit

velocitas dissimilis vnius percussionis. & sic erit de alijs generibus. & hoc, q̃a D
erit arteria in principio sui motus multum velox, & in fine multum tarda: & econuerso. Et postquam ostendit quid sit differẽs in vna percussione, cuius sunt plures species, ex quibus quidam habent propria nomina, & quidem non, ideo inquit.

248 *Ex eo etiam est proportionatus alicui rei, & quidam sunt qui nulli rei referuntur. & sermo quidem noster erit nunc super nominatas.*

Ex his quidem speciebus sunt quædam nomen habentes & quædam non, & primæ quidem proportionantur & referuntur alicui rei. & nos quidem loquemur nunc de nomen habentibus.

249 *Ex his quidem est pulsus intercisus, &* [a] *[dominus coniunctionis,] ex his etiam est altus, humilis, & depressus.*

a. ex his est habens continuitatem

Ex sic diuersis vna percussione est ille, cuius percussio prius interciditur & finditur, & consequenter vnitur & iungitur. ex his etiam sunt, quorum partes quædam sunt altæ, quædam humiles, & depressæ.

250 *Ex his etiam est, in cuius percussione duo sunt ictus, & ex eis, in quo sunt plures.*

Hic pulsus similatur malleo, quo percutitur super incudem, & sola resistentia E
incudis per se: primo eleuatur, & cõsequenter per se percutit incudem iterato.

251 *Est et ex eis vermicularis, & serrinus, similiter formicularis, & vndosus.*

Vermicularis quidem similatur vermi in motu suo, qui contingit ex debilitate virtutis nequeũtis arteriam impellere: qui quidem fortior est formiculari. Vndosus autem aquarum vndis assimilatur, & significat humiditatis dominiũ, & sudorem futurum. Serrinus vero assimilatur serræ dentibus: qui quidem habet attestari super apostemata in tunicis interiorum membrorum generat, puta super pleuresim, & alia ab eo.

252 *Ex his etiam est ille, qui tremulus dicitur: ex quo est significans super hecticam:*

Hic quidem pulsus, s. tremulus, significat super spasmum: & similis ei significat super hecticam.

253 *Omnis quidem pulsus genus continet duas species, & ambæ sunt contrariæ: inter quas est vna æqualis, quæ ex ambabus contrariis descendit seu reponitur in gradu.*

Omnis pulsus ex generibus prædictis continet sub se tres species: ex quibus F
duæ habent rationem extremorum, s. pulsus excessiuus in illo genere, & diminutiuus: & medius inter ambos est æqualis in illo genere.

254 *Inter species vero generalis diuersitas est multa, & non est æqualis, & media in diuersitate.*

Inter species, quas retulimus, sunt varietates, & alij ab eis habent medium.

255 *Ex pulsu temperati corporis cognosces pulsum cuiuslibet, donec scias ex eo cui lateri æquatur, aut inæqualis efficiatur.*

Pulsus cuiuslibet cognoscitur per comparationem ad pulsum, æqualem complexionem habentis. Et medius quidem, & temperatus in illis generibus conuenit cum pulsu eius: inæqualis vero & intemperatus est ei dissimilis. vnde in comparatione eius ad aliud scitur versus quod genus egrediatur ab æqualitate, aut ad quem excessum, vel diminutionem declinet.

256 *Omnis pulsus egrediens a dispositione conuenienti dicitur comparari ad egressum complexionis eius.*

Egressus cuiuslibet pulsus a pulsu æquali est quidem secundum egressum cõplexionis ipsius a complexione æquali: idest declinatio pulsus illius erit secundum declinationem complexionis eius.

A *Scito esse varias species pulsuum in diuersis ætatibus, quatuor anni temporibus, & diuersis regionibus.* 257

Sciendum ꝙ diuersę sunt species pulsuum secundum diuersa tempora ętatum hominis. & secundum quatuor anni tempora, neq; non etiam secundum naturas varias regionum. & hoc quidem est necessarium, quoniam vnica complexio secundum diuersitatem ipsorum variatur.

Et etiam in diuersis complexionibus hominum, & habitudinibus: masculis, & mulieribus 258

Est etiam sciendum ꝙ diuersę sunt species pulsuum secundum diuersas complexiones hominum, & habitudines diuersas, id est secundum maciem, & pinguedinem: & etiam secundum maris, & mulieris complexionem. & hoc, quoniam pulsus naturalis diuersificatur etiam & variatur penes ista. vnde Medicus qui hoc ignorat, ignorat quidem pulsum ęqualem in quolibet hominum.

Pulsus velocitas cum magnitudine est in calido, sicut etiam & in ætate iuuentutis, & in masculo. 259

Pulsus calidę complexionis est velox & magnus. talis etiam pulsus est iuuenum, & masculorum: est enim calor excellens in istis.

B *Talis autem est in regione & habitatione meridionali, macro, prægnante, & æstate.* 260

Locus etiam meridionalis, et regio significat ꝙ pręmultitudine caliditats suę pulsus quidem incolarum suorum velox sit & magnus. talis etiam est pulsus macri: & hoc ratione excessus caloris eius. & etiam pulsus pręgnātis: ipsa enim calefit ex affinitate fœtus.

In frigido enim est pulsus paruitas, & tarditas: & consimilis quidem est in senibus, & [a] *[autumno.]* 261 a. hyeme

Pulsus enim frigidas complexiones habentium paruus est & tardus, contrarius s. pulsuum complexionum calidorum. talis etiam est pulsus senum, & autumni. & hoc ratione frigiditatis in his etiam ętatibus & tēporibus dominantis.

Consimilis quidem est in mulieribus, & in pingui carnem laxam habenti, et talis etiam est in septentrionali. 262

Pulsus quidem mulierum paruus est & debilis: & talis etiam est hominis pinguis, cuius caro est laxa: & etiam habitantis in septentrionali.

Cuiuslibet sicci quidem pulsus est durus, & cuiuslibet humidi est quidem 263
C *pulsus mollis.*

Cuiuslibet hominis habentis complexionem siccā est pulsus durus: & cuiuslibet hominis habentis complexionem humidam est pulsus mollis.

Pulsus cuiuslibet habentis complexionem æqualem & temperatam similatur quidem pulsui perfecto ipsius veris. 264

Pulsus habentis complexionem ęqualem assimilatur pulsui veris iam perfecto. intelligit autem ꝙ pulsus cuiuslibet ex istis duobus sit ęqualis.

Quartum clima sequitur complexio prædicta. 265

Aequalis complexio sequitur complexionem quarti climatis secundū ipsum. veruntamen secundum opinionem Gale. quintum est tēperatum, sicut diximus.

Pulsus infantis frequens est & mollis: pulsus autem senis est tardus & durus. 266

Pulsus quidem infantis est frequens propter calorem eius, & mollis ratione humidę complexionis eius: & e conuerso pulsus senis ratione suę frigiditatis est tardus, & durus propter complexionem ipsius naturalem, ratione scilicet cōplexionis ętatis eius.

Pulsus cuiuslibet corporis multum humorem ferentis est valde plenus. 267

Omne corpus plenum humoribus habet pulsum valde plenum. D

268 *Omne corpus vacuum a materia habet pulsum illaudabilem, & vacuum.*

Omne corpus a materia humorũ vacuũ habet proculdubio pulsum vacuũ.

Signa a Sputo.

269 *PEctus, & pulmo sunt organa animæ: quæ si quidem sana fuerint, vita conseruabuntur.*

Pectus, & pumo sunt organa expirationis & anhelitus. & hoc ideo, qm̃ cum dilatatur pectus, dilatatur, & pulmo ipsius versus latus, trahens ipsum ex necessitate ablationis vacui. vnde cum pulmo sit dilatatus & ampliatus, ingreditur aer in eum, sicut ingreditur in follem post sui dilatationem. cum autem constringitur pectus, constringitur & pulmo, et per consequēs egreditur ab eo, sicut egreditur a folle cum constringitur & premitur artificialiter. & addit ꝙ semper cõseruantur vitę, quandiu pectoris & pulmonis dispositio conseruatur.

270 *Si operationes eorum declinant ad aliquam malitiam, cor si quidem ignietur ex sui inflammatione.*

Si prædicta organa declinent a suis operationibus ęqualibus & naturalibus, proculdubio cor sui calefactione inflammabitur: calor enim cordis attemperatur, & infrigidatur per anhelitum. E

271 *Et sputum quidem habet significare super accidentia pectori contingentia in quacunq; ægritudine eidem contingente.*

Cum accidit aliquis morbus pectori, sputum quidem cum tussi habet super dispositionē illius pectoris in illa ęgritudine attestari: & potissime in apostematibus eius, id est in apostematibus velaminis ipsius pectoris, et similiter pulmonis.

272 *Ablatio sputi proculdubio super principium attestatur: significat enim ꝙ* a *[materia in* multo est digesta]*

a *dispositio digestionis in eo nõ incœpit. *al. cod. leg. nullo

Pleureticus est ille, in quo simul quatuor accidentia vniuntur, s. dolor lateris pungitiuus, febris acuta, tussis, & sputum. & ait ꝙ ablatio sputi in principio huius morbi indicat morbum ipsum esse in principio. & hoc, quoniam sputum est superfluum eius, quod dissolutum est in apostemate in pectore: propter quod priuatio sputi significat hunc morbum esse in principio, & ꝙ nihil dissoluatur ex eo per uiam digestionis.

273 *Si autem fuerit paruum & tenue, habebit super digestionem debilem attestari.* F

Si fuerit sputum tenue, significat super debilitatem digestionis materię apostematis, quę est causa morbi.

274 *Si vero fuerit medium & æquale, in hoc quidem significatur ꝙ morbus iã ad medium augmentum peruenerit.*

Si sputum quidem inter tenuitatem & spissitudinem medium fuerit, proculdubio morbus iam peruenit ad medium temporis augmenti. sunt enim quatuor morbi tempora, sicut adhuc dicam, scilicet tempora principij, augmenti, status, & declinationis.

275 *Si autem fuerit multum spissum, tunc proculdubio est morbus in statu.*

Si sputum multum fuerit grossum, indicat ꝙ morbus sit in statu.

276 *Tenuitas etiam sputi significat ꝙ humor faciens morbũ leuis sit, & subtilis.*

Tenuitas quidem eius quod spuitur, significat ꝙ humor, ex quo fit apostema, sit tenuis.

277 *Tale etiam significat ꝙ morbus sit velocis & citæ* b *[digestionis]. Si vero fuerit grossum, significabit supra contrarium, & tardum.*

b. exsiccationis vel resolutionis.

Sputi tenuitas significat super velocem dissolutionem morbi: grossum autem

A sputum significat super contrarium, s. super humorem grossum, & tardam dissolutionem, & consumptionem morbi.

Nigredo sputi [a] [ ] *significat super violentiam ustionis.* 278

Sputum quidem nigrum significat quod super patientem dominetur complexio cholerę nigrę vstę: & talis cholera mouetur: & ideo tale spuitur sputum. a. splēdentis

Sputū vero viridis coloris significat super choleram citrinam, & porrinā. 279

Sputum viride significat super dominium cholerę * citrine : pro tanto ipsum est ex signis malis. * a. l. prasinę.

Sputum habens citrinitatem claram significat super choleram vitellinam. 280

Omne sputum, cuius citrinitas vergit ad quandam albedinem, significat proculdubio super quandam speciem cholerę rubeę, quę vitellina dicitur: & ipsa quidem est minus mala quam viridis.

Sputum album significat super humorem phlegmaticum. Et rubeum super sanguinem. Et sputum cuiusq; fœtidum est proculdubio putrefactionis significatiuum. 281

Intellexit quod in habente sputum fœtidum, & mali odoris, est signum, quod pulmo est corruptus. tale autem sputum accidit phthisicis prope mortem.

B *Omne sputū sine fætore significat quod in eius pulmone nulla sit putrefactio.* 282

Omne sputum, immune ab horribili odore & fœtido, significat quidem quod pulmo non incurrerit aliquam putrefactionem.

Si sputi figura rotunda sit, & cum hoc patiens febrem patiatur, hoc erit quidem ex signis, quod [b] [*in diaphragmate eius sit apostema.*] 283

Ferunt Medici quod sputum rotūdum & globatum significet super phtisim. ego tamen non ero de primis dicentibus hoc, quod significet super diaphragmatis apostema. Intellexit autem hoc apostema, quod dicitur Arabice birsen. Quod si cum prędicto sputo erit febris valde vrens, significat super saniei generationem in diaphragmate. si vero cum eo assit febris lenta & chronica, significabit quidem super phthisim. & hoc quidem intellexit in hoc dicto suo. b. in birsen ceciderit

Si patiens non cessauerit tussire, iam quidem incidit in phthisim. Sputum autem egrediens sine tussi & difficultate, significat super perfectam digestionem [c] [ ] 284

Sputum quidem significās super perfectam digestionē, est illud, in quo quinq; sequentes conditiones vniuntur, s. quod sit album, spissum, & coniunctum, & sine tussi laboriosa egrediatur, & sine fœtore seu odore horribili. c. & est ī eo albedo, grossities continua vł ęqualis, sine putredine eueniens primo

C

Rememoratio signorum sumptorum ab operatione Hepatis.

G*eneratio quatuor humorum est in hepate, ex cuius augmento augetur humor in corpore.* 285

Generatio quatuor humorum est in hepate: et cum augetur eorum generatio, in eo augentur & humores ipsi in corpore toto.

Omne membrum ratione ipsius augetur: est nihilominus in ipso membro propria operatio. 286

Intellexit quod omne mēbrum in corpore ratione hepatis augeatur: & quod nihilominus mēbra nutriētia sint, id est in nutrimento ex propria operatione eis appropriata, agentia. Est ergo prędicta operatio in eis rōne hepatis: hoc est dictu, quod quia hepar est fons virtutis naturalis, sunt per ipsum virtutis naturales in reliquo corpore: vnde egrediuntur & suguntur ab eo, sicut sunt & vitales a corde, & sensitiuę a cerebro. Hoc tamen est secundum opinionem Hippocratis, Galeni, & Platonis.

 D

287 *Ex vapore autem ipsius fit spiritus.*

Ex vapore quidem in hepate existente fit spiritus naturalis, quo quidem mẽbra suas exercent operationes naturales. hęc autem minime sensu percipiuntur. sed est dictum, ad quod opinione solum attingitur. hanc autem opinionem sum alibi perscrutatus.

a * Ex humore mundo fit corpus sanũ, ex humore enim

288 [a] [*Ex reliquo corpore seu humore eius*] *sano fit corpus sanum. est autem humor sanus, cum hepar sanum fuerit.*

Sanitas corpois stat in sanitate hepatis. sanitas enim corporis stat per sanitatẽ humorum, cum s. existunt secundum naturalem dispositionem. talis autem sanitas humorum ex sanitate hepatis est.

289 *Et aquæ quidem deuehunt cibum ad ipsum: miscenturq́; cuilibet humori super eum dominanti.*

Aquę quidem in potu sumptę deuehunt, & penetrare faciunt cibum sumptum ad hepar, & cum humoribus super eum dominantibus commiscentur.

290 *Aquæ etiam mittuntur ab ipso hepate ad eius colatoria: & ipsæ nihilominus cum humoribus commiscentur.*

Hepar quidem separat aquam in potu sumptam, postquam ad ipsum peruenerit ab humoribus: & impellit eam ad renes, & renes ad vesicam, commiscetur nihilominus cum humoribus, idest cum modico ex eis. E

b. & qđ ab eis ĩ ipsa imprimitur manifestáturnobis

* a, l, eorum.

291 *Et ipsa quidem aqua fert secum colores eorum,* [b] [*necnon etiam omne illud, quod est necessarium in declaratione & significatione eius.*]

Hoc, quod dicitur, est notum, nam aqua in potu sumpta, & per vrinam emissa, fert secum colores humorum in corpore existentium, & ideo significat super dispositionem & esse * ipsius.

292 *Et proculdubio quicquid diximus est manifestũ, super cuius veritatem sensus etiam attestatur. sunt enim apud nos ex vrina significationes significantes qualis sit processio patientis.*

Hoc quod dixit est manifestum ex eo quod pręcessit, quoniam cum vrina ex humoribus sibi commixtis fuerit tincta & colorata, habet quidẽ super eosdẽ necessario attestari. Et in summa, quoniam ipsa est superfluitas digestionis vniuersalis, quę fit in hepate, habet quidem significare super dispositionem totius corporis generalem.

De Vrina, & primo de coloribus. F

293 *Albus color vrinæ est ex signis super multitudinem cibi & potus, seu nauseatiuam satietatem significantibus, aut super dominium frigoris, vel humiditatis phlegmaticæ, aut super fluxum vrinæ, vel oppilationis hepatis*

Color quidem albus significat super multitudinem cibi & potus, aut super destructionem digestionis in stomacho, aut super dominium frigoris, vel super dominium humoris phlegmatici, aut super fluxum vrinę, i. egressum eius inuoluntarium, in tali enim fluxu egreditur vrina alba & indigesta: vel super oppilationes hepatis, quoniam oppilatio est ex prohibentibus digestionem, neq; potest tunc grossum ex vrina per vias suas penetrare, sed solum subtile & aquę propinquum in colore.

294 *Cum autem vrina videtur modicum citrina, significat quidem super paruitatem cholerae: sed cum est in colore ignea, significat super multitudinẽ cholerę.*

Hoc etiam est per se notum: quoniam cum vrina exit cum parua citrinitate, significat quidem ꝙ parua cholera fuerit ei commixta, & per consequens ꝙ non sit multa in venis & hepate. cum autem est multum tali citrino colore tincta, significat quidem super multam choleram rubeam.

A *Et color quidem clarus sub rubeo ponitur: in eo tamen est amplior cholera rubea.* 295

Color quidem vrinę, qui clarus dicitur, i. rubeus purpureus, qui quidem commixtione cholerę citrinę contingit, existit sub rubeo igneo: in rubeo tamen est amplior cholera citrina & ignea.

Valde autem rubeus erit color eius a natura sanguinis: nisi tamen fuerit talis ex assumptione croci, aut applicatione alicuius tingentis, vt alcannæ, aut ex colica. a [ ] 296

a. aut ex febre.

Color valde rubeus vrinę significat quidem super mixtionem sanguinis cũ ea, & dominium ipsius in corpore: nisi tamen ille, cuius est, comederit aliquid, quod sic eam tinxerit, vel super corpus suum applicauerit: sicut alcannam, & similia, aut fortem dolorem, sicut colicę, passus fuerit.

Si autem videatur nigra, postquam visa fuerit fusca, significabit quidem super fortem algorem: si vero talis appareat, postquam præcessit valde rubea, significabit super fortem humoris vstionem. 297

Si nigredo appareat in vrina, postquam pręcessit fusca pallida, significabit
B quidem super valde fortem algorem, & frigiditatem complexionis patientis. si vero appareat post vltimatam rubedinem, significabit super inflammationem, & vstionem humorum patientis. Et quęlibet quidem ex ambabus vrinis istis significabit super mortem eius cuius est. & hoc, quoniam vltimata frigiditas nigrum facit, sicut & vltimata caliditas.

Iudica autem super morbum ex colore vrinæ: nisi tamen fuerit talis ex cibo ipsam tingente, puta oleribus, casia fistula, & omni re eam breuiter tingente, sicut almuri, & similibus. 298

Vrina quidem significat per colorem suum super species humorum in corpore existentium, & super eorum quantitatem, ex quibus quidem morbi fiunt. cũ igitur morbi ex eis generentur, decet ꝙ Medicus iudicet per colorem vrinę super speciem morbi, seu causę eius: nisi tamen color eius ex re assumpta contigerit, vtpote almuri, cassia fistula, & similibus.

Rememoratio substantiæ vrinæ.

C *Tenuitas quidem substantiæ in vrinis significat super paruitatem digestionis.* 299

Tenuitas quidem substantię vrinę significat super paruitatem digestionis, & eius debilitatem. & hoc, quoniam debilitas digestionis ex debilitate decoctionis contingit. de natura autem decoctionis est, ꝙ habeat aquam ingrossare. pro tanto tenuitas vrinę super ipsius cruditatem, & digestionis debilitatem habebit significare.

Et proculdubio efficitur vrina tenuis b *[per corruptionem cibi,] & oppilationem hepatis, & apostema.* 300

b. post nauseatiuam satietatem

Hęc autem omnia, s. cibi corruptio in stomacho, oppilatio, & apostema, impediunt & etiam auferunt decoctionem cibi. cum autem non decoquitur cibus, egreditur vrina alba & cruda.

Vrinæ autem grossities significat super digestionem, aut super multitudinẽ humoris phlegmatici in corpore existentis. 301

Vrinę grossities significat super vim & fortitudinẽ digestiuę, aut super grossitiem materię. & primum quidem attestatur super sanitatem: sed secundum super morbum & ęgritudinem.

a.* de hypostasi.

Rememoratio [a] [fæcis hypostaticæ tripliciter variatur ex colore, loco, & substantia.] D

302 *CVm hypostasis videbitur alba in colore, significabit quidem super salutem infirmorum.*

Hypostasis quidem est superfluitas digestionis humoris, quem natura digerit. vnde cum est alba, significat ꝙ natura iam superauit humorem illum, & eius decoctionem iam perfecit. Est enim albedo signum laudabile, & super digestionem significans. quoniam impossibile est, quin venarum sanguis prius dealbetur q̄ venę eo nutriantur. & ideo cum albescit hypostasis, significatur quidem ꝙ humor efficiens morbum iam recipit decoctionem bonā & laudabilem. hoc enim contingit ei ex propinquitate naturę suę ad naturam sanguinis. & ob hoc sanies etiam alba laudatur in apostematibus, & alia ab ea vituperatur.

303 *Si autem color eius appareat citrinus, hoc erit ex acumine choleræ rubeæ.*

Cum videbimus hypostasim citrinam in colore, significabit proculdubio super acumen cholerę citrinę: neque non etiam ꝙ ipsa dominetur plus cęteris humoribus ipsi naturę. E

304 *Si vero appareat rubea velut* [b] [*sanguis, significabit proculdubio super malitiam digestionis ipsius sanguinis.*]

b. res habēs colorē valde rubeum, tunc est propter malitiā digestiōis ęgritudo sanguinea.

Hypostasis quidem rubea sicut sanguis significat super dominium sanguinis, & malitiam digestionis, propter excedentem quantitatem eius. non enim accidit nocumentum sanguini ex sui * qualitate scilicet inquantum est sanguis. pro tanto retulerunt Medici ꝙ hę vrinę significant super salutem patientis, & morbi longitudinem.

Et si talis dispositio ipsius prolongetur, neque varietur, erit ex hepate apostemato.

305 Si apparitio hypostasis rubeę prolongetur vel producatur cum febre, significabit proculdubio super apostema hepatis: hoc tamen nescio ex dictis Galeni, vel Hippocratis. si verum confirmetur experimento, habet quidem colorem veritatis, & probabilitatis.

* a.l. quantitate.

306 *Et si fuerit nigra post intensam rubedinem, & petens fundum, postquā prius apparuerit in alto, significat quidem ꝙ iam peruenit patiens ad hoc, ꝙ anima separetur ab eo, & potissime cū casu virtutis: neq; est spes de eo aliqua, neq; potest ei quicquam proficere, cum sit mors propinqua ex* [c] [*uiolentia*] *ustionis.* F

c * ei d vehementiam

Si hypostasis incipiat nigrescere post magnam rubedinem, & cum hoc fuerit depressa in fundo vasis, postquam prius apparuit in superiori parte eius, et cū hoc assit virtutis casus, significabit quidem super mortem proximam ex violētia vstionis, sicut dicit. & talis vrina apparet proculdubio in febribus vrentibus perniciosis.

307 *Et si appareat nigra post eius fuscedinem, præter quòd morbi materia sit acuta, & potissime si cum tali fuscedine adsit aliquod signum laudabile, & radix morbi fuerit ex melancholia, significabit quidem super morbi consumptionem, & hoc secundum plurimum.*

Si hypostasis incipiat nigrescere in colore post eius fuscedinem, prętet ꝙ in morbo fuerit acutum aliquod, & fuerit principium morbi ex cholera nigra, significabit quidem ꝙ morbus sit iam consumptus: & maxime si cum hoc assit aliquod ex signis laudabilibus, quorum consequenter memoriam faciemus. & hoc est quod dixit, ꝙ hoc est secundum plurimum totius vrinę, & non contingit solum secundum hypostasim eius.

308 *Si appareat nubes supernatans in superiori parte vasis, significabit super*

A *cruditatem,licet ſit in ea aliquid digeſtionis,quæ ex ventoſitate commiſcente ſe ei impeditur,& inde ſurſum eleuatur.*

Cum nubes ſupernatat in vrina,ſignificat quidem ſuper cruditatem, licet ſit in ea aliquantula digeſtio. Cauſa autem eius, quare ſic natat in ſuperiori parte vaſis,eſt ventoſitas incluſa in hypoſtaſi,quę nequit diſſolui: pro tanto prohibet deſcenſum eius ad fundum vaſis.& ob hoc dicit,ꝙ ſit in ea cruditas. hoc autem ſignum apparet in vrina a principio,dum incipit digeſtio fieri. Cum autem hypoſtaſis alba fuerit, ſignificat ſuper ſanitatem.

Et ſcito quod ſi videatur pendere in medio, ꝙ parua ventoſitas eſt in tali hypoſtaſi. 309

Si in medio vrinę pendeat nubes,ſcito ꝙ parua ventoſitas in ea ſit, & etiam ꝙ ipſa ſit in medio digeſtionis ſuę.

Et ſcito ꝙ ſi præeunte citrina, fuerit alba,lenis, & coniuncta, & inferius depreſſa,& talis continuo appareat,ꝙ digeſtio morbi ſit completa. 310

Si hypoſtaſim citrinam apparet lenis,alba, & coniuncta in partibus,reſidēs in fundo,& talis continuo apparet,i.ꝙ non efficiatur citrina, poſtquam poſt citrinam alba fuerit viſa,& poſt conſequenter redeat iterato ad albedinem, ſcito B ꝙ tunc iam fuerit digeſtio perfecta,& ꝙ morbus iam peruenit ad ſtatum ſuum, & ꝙ incipit declinare. Eſt ergo ſcitum ſatis ꝙ hę tres conditiones coniungantur.ſcilicet albedo,lenitas,& ipſius depreſsio in fundo vaſis: quę quidem ſignificant ſuper perfectionem digeſtionis laudabilis. albedo.n.eſt ſignum laudabilis decoctionis: & ſimiliter coniunctio partium, & ipſius lenitas quantum ſignificant ſuper perfectam ipſius decoctionem: non tamen inquantum eſt ſuperfluitas,ſed quia non remanſit in ea niſi pars terrea. de natura enim partium terrearum eſt ꝙ petant fundum. & in ſumma ſuperfluitas cocta & digeſta grauis eſt, lenis eſt indigeſta, ſicut patet in muchis,& polypis a naſo deſcendentibus.

Rememoratio ſubſtantiæ.

CVm [a] [autem apparet hypoſtaſis non continuata,] ſignificat ſuper debilitatem virtutis. 311

a * hypoſtaſis incipit apparere,et nō perſeuerat, ſed deſinit apparere.

Si hypoſtaſis vno die vel duobus appareat,& conſequenter ceſſet apparere, & iterum poſt appareat iterato, ſignificabit quidem ſuper virtutis debilitatem ex priuatione operationum ipſius. vnde apparitio hypoſtaſis atteſtatur ſuper C potentiam in operationibus ſuis.

Si vero fuerint contenta in ea ſimilia fragmentis hordei, ſignificabit quidē ſuper raſuram venarum. ſed ſi aſſimilentur furfuri, & [b] [ſine] fætore,ſignificabit vlcera veſicæ. ſi autem ſimilentur ſquammis metallorum, ſignificabit ſuper uſtionem & [c] [laminationem continentem.] 312

b * cum

c * inciſionē vel rem incidentem.

In omnibus quidem his ſpeciebus illaudabilis eſt hypoſtaſis, in qua operatus eſt calor extraneus: cuius eſt operatio contraria operationi, quam operatur calor elementalis & naturalis. Et hypoſtaſis quidem ſimilis fragmentis hordei ſignificat quidem ꝙ calor extraneus in tantum venas diſſoluerit,ꝙ eas corroſerit.hoc etiam ſignificat furfurea, ſi fuerit ſine fœtore, & cum febre. ſed ſi fuerit cum fœtore & ſine febre,ſignificabit vlcera veſicę. Hypoſtaſis ſimilis battituris,& ſquamis metallorum ſignificat quidem ſuper violentiam diſſolutionis, & raſurę venarum.

Si ſanies appareat in vaſe, ſignificabit ſuper apertionem apoſtematis. 313

Apoſtema durum,dictum Arabice dubaylet, eſt apoſtema intrinſecum,difficilis digeſtionis & maturationis. eſt enim de genere apoſtematum exteriorum durorum ſcirrhoticorum.& plurimum cum egreditur ſaniens in vrina, accidit hoc ex dubaylet in membris cibi,& vrinalibus,&c.

314 *Si uero prolongetur egressus eius cum sanguine corrupto, significabit super apostema phlegmonicum.* D

Plegmone secundum Medicos est apostema, super quod sanguis dominatur. pro tanto patiens hoc apostema mingit sanguinem corruptum.

315 *Cum autem hypostasis petit fundum, & spermati similatur, est quidem ex humore grosso, & crudo. & si cum eadem sit arena mista, scito illum cuius est, esse calculosum.*

Differentia vero inter hanc hypostasim & vere albam supra dictam potest quidem haberi ex sui figura & substãtia. & hoc, quoniam ista est viscosa in substantia, non autem primę hypostasis albę est acuta, non autem huiusmodi.

Rememoratio odoris.

316 a [PRiuatio quidem] *fœtoris contingit ex priuatione coctionis & digestionis, aut ex indigestione, ratione cibi indigestibilis.*

a * Multitudo vel fortitudo

Priuatio fœtoris in vrina contingit duabus de causis: quarum vna est indigestio: alia est, quia natura rei digestibilis grossa est non recipiens digestionem. E

317 *Omne illud, quod est vltimati fœtoris, est vltimatæ corruptionis,*

Fœtor quidem vrinę est corruptionis magnę signum existentis in corpore eius, cuius est vrina. vnde omne vltimati fœtoris significat super corruptionem vltimatam.

318 *Si autem odor eius sit extraneus, horribilis, scito illum cuius est, pati morbum vesicæ.*

Si fœtor vrinę fuerit horribilis, valde extraneus significabit proculdubio vlcera vesicę: de natura enim horum morborum est, ꝙ sit in eis odor malus et extraneus. & insuper malitia huius odoris diuersificatur in generali secundum malitiam corruptionis eius. Pro tanto inquit secũdum opinionem Gal. si odor eius fuerit corruptus & extraneus, &c. intelligit ꝙ fœtor eius non sit in gradu aliarum rerum corruptarum.

319 *Iam quidem retuli genera vrinæ simplicia: ex dictis vero meis poterit quis vti in iudiciis compositorum ex eis.*

Quatuor sunt genera vrinę simplicia, de quorum quolibet locutus est in particulari, vtpote de signis sumptis a colore vrinę, substantię, hypostasis, et odore. vnde inquit, iam retuli signa simplicia: ex dictis vero meis poterit quis vti in hoc per se super signa ex eis composita: idest ꝙ ex dictis suis poterit quis scire super quid habeat significare, cũ erũt iuncta in vrina plura ex dictis generibus. F

Rememoratio signorum sumptorum a Fæcibus, b [& primo a quantitate.]

b * ——

320 *INterdum attestantur fæces super stomachum, & interdum super intestina, & ipsum hepar.*

Fæces quidem attestãtur super dispositionem stomachi, intestinorum, & ipsius hepatis. sunt enim superfluitates ipsorum membrorum.

321 *Fæces quidem minuuntur ratione magnæ transmutationis alimenti, cum conuertitur in membris: nisi illius cuius expulsiua fuerit debilis, & attractiua fortis, ratione alicuius nocumenti contingentis. & hoc quidem significat repletionem corporis patientis ex malis humoribus.*

Parua quidem quantitas fęcum egredientium significat super magnam transmutationem cibi. cum enim transmutatio cibi in membris augetur & magnificatur, tunc

A catur, tunc quidem fæces minuuntur: & hoc quidem significat super fortitudinē attractionis attractiuæ, ratione alicuius nocumenti eidem cōtingentis. vnde hoc accidens significat, ꝙ corpus patientis sit plenum superfluitatibus calidis. quare causa est, cum in eo fortificatur attractiua: & hoc, quoniam cum superfluitates calidæ augentur in corpore, necessitant proculdubio dissolutionem: & inde contingit excessus, & dominium virtutis attractiuæ.

Si autem fuerint magnæ in quantitate, erit quidem signum ꝙ cibus nō præbeat augmentum corpori, aut ꝙ cibus non præbeat augmentum corpori, aut ꝙ attractiua sit in eo debilis et diminuta, et expulsiua fortis ratione alicuius morbi vel nocumenti. 322

Si vero fæces fuerint maiores debito secundum ordinem naturalem, significabunt quidem super alterum ex duobus, s. aut ꝙ cibus non cōuerttiur in corpus, sicut dicit, & ꝙ membra ipsius non suscipiant iuuamentum ex eo ratione alicuius malitiæ, aut ꝙ attractiua hepatis debilis sit & diminuta, & expulsiua stomachi & intestinorum fortis sit & excedens. & hoc ratione alicuius morbi contingentis membris prædictis.

Si autem fæces fuerint albæ, erit oppilatio[a] *[vel scirrhosis] in meatibus cy-* 323
B *stis fellis. Et icteritia quidem est ex significantibus super hoc sensibiliter. sub hoc etiam genere est vrinæ citrinitas: nisi cum corpus humore phlegmatico, vel mala complexione frigida inficiatur.* a*——

Postꝗ ipse perfecit capitulum de signis ex quantitate fæcum, incipit nūc loqui de signis sumptis ex qualitate earum Incipit autem in hoc a colore earum, & dicit, ꝙ si fuerint fæces albæ, significabunt super vnum ex duobus, s. ꝙ oppilatio vel scirrhus sint genita in meatibus cystis fellis. quod quidem cōfirmatur, si icteritia super patientē appareat, & vrina sit valde citrina. Cum enim meatus cystis fellis sunt oppilati vel clausi, tunc quidem nequit trāsire ad ipsam cystim fellis, pro tanto regurgitat tunc ad hepar & venas, & natura demum impellit eam ad cutim, & contingit inde icteritia. Cū enim peruenit cholera ad cystim fellis, corrumpitur, vt dictum est, neque mittit quidem ipsa cystis ad intestina quod ex ea consueuit delegare ad ipsa, pro tanto egreditur fex cibi albi coloris. & quia si causetur cholera citrina in hepate, egreditur quidem cum his accidentibus vrina multum in citrinitate tincta, & inde proculdubio significat super icteritiam. Secundū autem, super quod attestantur fæces prædictæ, est dominiū humoris phlegmatici in corpore, vel malæ complexionis frigidæ: quod quidē contingit ex diminutione vel priuatione choleræ rubeæ. hoc autem significat
C super corruptionem & destructionem corporis. hoc enim contingit ex * corruptione vnius ex quatuor elementis, vel humoribus corporis. * a. l. dominio.

Si vero appareant rubeæ vel ignitæ, significant super excessum, & dominium choleræ rubeæ. 324

Cum quidem fæces intensa rubedine tinguntur, significant quidem super dominium choleræ rubeæ, ex complexione eius, cuius sunt generatæ.

Sed si similentur porro, aut viridi æris in colore, significabunt quidem morbum, & malitiam magnam. 325

Si fæces colorētur colore simili colori porri, aut viridi æris, significabūt quidem super magnum periculum patientis & malitiā morbi. tales. n. fæces significant super excessum & dominiū vnius ex duabus speciebus choleræ. de quibus quidem duabus speciebus choleræ dixerunt ꝙ cæteris speciebus eius sunt deteriores, & ꝙ significant super vehementem vstionem.

Cum autem apparebunt nigræ in colore, hoc quidem continget ex forti & antiqua frigiditate corporis cuius sunt: & si tales appareant in morbo acuto, significabunt super mortem futuram in propinquo. 326

Si fęces appareant nigræ, significabunt magnā frigiditatē patiētis ab antiquo

generatam.& ob hoc humor niger dominatur in corpore ipsius. & ait q̃ cũ ta- D
les fæces apparent in violenta & acuta ægritudine, q̃ significant super propin-
quam. Hippocrates autem inquit, q̃ in principio morbi cum tales apparẽt, mor-
tem & malum denunciant.

327 *Si autem fæces fuerint duræ, significabunt super fortitudinem attractiuæ, aut super calorem vrentem, vel super cibum stypticum, et constrictiuum.*

Si appareant fæces duræ, hoc quidem contingit altera ex tribus causis, s. ex dominio & fortitudine attractiuæ hepatis, aut ex forti calore fæces indurante & exiccante, aut ex cibo, qui habet natura sua ventrem constringere & cõsti-pare, idest ex cibo duro, arido & sicco.

328 *Si vero fuerint fæces molles, et liquidæ, non erit fortis attractiua in corpore, aut in corpore erit frigiditas mala, aut hoc contingit ex mala alia dispositione corporis, vel ex cibo qui soluit uentrem, et mollificat per naturam suam.*

Tribus quidem causis apparent fæces molles & liquidæ. quia aut attractiua hepatis est debilis, aut quia excedẽs frigiditas dominatur super membra digestionis, aut quia patiens comedit cibum, qui de natura sua laxat & mollificat ventrem: & quandoque contingit hoc ratione humorum & superfluitatum ad ipsas infixarum. E

329 *Si differatur et tardetur egressus fæcum post cibum sumptum, hoc quidem contingit ex difficultate digestionis ipsarum, aut diminutione et debilitate expulsiuæ, aut forti frigiditate, aut ex ventrem necessario constringentibus.*

Postq̃ locutus est de quantitate fæcum, & qualitate, incipit nunc loqui de tẽpore & hora exitus earum. Vnde inquit, si differatur egressus fæcum, & tardior solito efficiatur, erit quidem causa huius: aut quia intestina cum difficultate digerunt eas, & hoc ratione alicuius morbi & nocumenti existentis in eis, vel ratione grossitiei cibi earum: aut quia diminuta est expulsiua ratione excedentis frigiditatis existentis in mẽbris digestionis, pro tanto etiã producitur tempus digestionis seu egestionis: aut ratione aliquorum ventrem constringentium de necessitate: & hæ quidẽ sunt causæ colicæ. contingit etiam ex apostemate, oppilatione, ventositate, & humare grosso & viscoso.

330 *Si autẽ citius debito egrediantur, hoc quidẽ erit ratione cibi nõ constrictiui, sed potius per naturam suam mollificantis et* [a] *[soluentis: et] aut ratione humorum et humiditatum ad eas fortiter impulsarum: vel ratione meseraicarũ non sugentium, et attrahentiũ: aut ratione nocumentorũ in intestinis contingentiũ, vtpote apostematis vel ulceris, aut corruptionis digestionis, et aliarum specierum morborum eisdem contingentium.* F

a * lubricãtis.

Egressus fęcũ citius debito cã est vnũ horũ, quę retulit, vel plura vno. Nam hoc est aut rõne cibi mollificatiui & lenificatiui, puta maluę & similiũ: aut ex multis humoribus ad eas infusis: aut rõne debilis & diminutæ attractionis meatuũ sugẽtiũ, quę Arabice meseraicę dicũtur: & sunt venę, quibus hepar attrahit succositatẽ cibi ab intestinis, rõne malę cõplexionis frigidę, vel oppilationis in eis existẽtis: aut rõne alicuius morbi cõtingẽtis in ipsismet intestinis, sicut rõne vlcerũ in eis generatorũ. ipsa nãq; lędũt ea ratione fluxus, & infusionis contingẽtis eis ex stomacho: pro tãto nequeũt fęces tpe naturali, & debito retinere, quãdiu. s. cõsueuerũt, & ob hoc impellũt eas citius debito. Contingit hoc ẽt ex multa & magna humiditate in eis existente adeo cito faciente cibum ab eis lubricari, ne imprimant in eo aliam operationem manifestam. & hoc quidem est vna ex causis morbi noti in lubricitate intestinorum. hæc autem accidentia contingunt interdum stomacho. Contingit etiam hoc ex malitia complexionis sine materia. & hoc innuit cum dicit: & aliarum specierum morborum eisdem contingentium.

331 *Si egrediantur cum sono, significabunt super magnam uentositatem.*

A Hoc de se manifestum est & notum.

Si vero fuerint mistæ saniei, significabunt super apostemata in organis cibi existentia. 332

Organa cibi dicuntur ventres, in quibus coquuntur & sunt; scilicet intestina, stomachus, & hepar.

Sed si appareat sanguis cum eis, significabit quidem super vlcera, et [a] *[tinesmum.]* 333

a * excoriationem.

Proculdubio sanguis egrediens cum fæcibus significat super vlcera intestinorum, & compressionem fortē, quæ tinesmus dicitur, si dolor assit intestinorū, & ventris. nam si sit hoc absque dolore, erit hoc proculdubio ex apertione orificiorum venarum.

Si autem sunt multum fœtidæ, significabunt super magnam corruptionem. Si vero velut oleum supernatat eis, significabūt super liquefactionem pinguedinis corporis, et [b] *[erunt proculdubio odoris acetosi ex humore acetoso.]* 334

b * si erūt odoris acetosi, tunc illud erit ex phlegmate acetoso.

Fœtor fæcum contingens est aut ex ratione corruptionis humorum corporis, aut ex malitia digestionis, oleoginositas earum autem contingit interdū ex B dissolutione & liquefactione sepi, & adipis renū: & interdum ex liquefactione pinguedinis totius corporis. & earum acetositas contingit ex melancholia.

Rememoratio signorum sumptorum a Sudore, [c] [& primo a quantitate.

c * ———

Sudor multus in morbis [d] *[humidis factus,* [e] *[ ] est ex accidentibus vim & naturam ipsorum referentibus, neq; est sicut ille, ex quo fit iuuamentum.*

d * ———

e * significat super humiditatē, &

Sudor quidem multus est vnum ex accidentibus factis in morbis humidis, nec est sicut sudor factus in purgatione & mundificatione corporis, ex quo scilicet consequitur patiens iuuamentum: immo proculdubio significat super vim & naturam ipsorum, i. q̄ sudor contingit ei omni die morbi, etsi non sint dies critici, & purgationis. 335

Superfluus aūt in ultimo cum casu virtutis patientis contingit proculdubio ex labore, et debilitate uirtutis, et naturæ, unde mors est in propinquo. 336

Sudor superfluus in vltimo cū casu virtutis patientis nequaq̄ est signū lauda C bile euacuationis: cuius causa est labor, & debilitas virtutis & naturę, cōtingēs ei ex fatigatione, quā passa est ex violētia & malitia morbi. pro tanto cū apparebit talis sudor, significabit super mortificationem naturę, & virtutis.

Sed paruus sudor in morbis, super oppilationem et clausionem cutis, et grossitiem humoris, et debilitatem expulsiuæ, et paruitatem digestionis, et uentris mollitiem et fluxum significat. 337

Causa quidem parui sudoris in morbis est, aut quia porri cutis sunt clausi: aut quia humor faciens morbum est difficilis digestionis, & difficilis dissolutionis: aut quia virtus expulsiua est debilis: aut quia virtus digestiua est debilis: aut quia virtus digestiua est debilis: aut quia venter patientis est laxus. & interdū coniunguntur omnes hæ causæ, aut plures ex eis.

Si appareat sudor valde albus iu morbis, significabit super humorē phlegmaticum. Si uero sit citrinus, significabit super choleram citrinam. Et si niger, *super melancholiam. Si autem sit rubeus, erit morbus ex sanguine. Et similiter præbet nobis signa suo sapore.* 338

Quia sudor est superfluitas tertiæ digestionis factæ in mēbris: ideo color eius significat humorem in corpore dominantem, & hoc, quoniā superfluitas cōse-

quitur ex necessitate colorem humorem dominantis in corpore eius, cuius est superfluitas. & intellexit ex dicto suo, cum dixit: Et similiter præbet nobis signa suo sapore: quod sudor etiam suo sapore super naturam humorum dominantium attestatur. Vnde sua dulcedine significat super dominium sanguinis, & sua amaritudine supra choleram, & sui salsedine super phlegma salsum, & sui acetositate super acetosum, & sui insipidate super insipidum, & sui acerbitate & austeritate super melancholiam. D

339 *Sudor subtilis contingit ex subtilitate humorum, & grossus ex grossitie eorundem.*

Hoc quidem est notum: manifestum enim quod subtilis significet super subtilitatem humorum, & grossus super grossitiem eorūdem. necesse est enim, vt superfluitas assimiletur ei, cuius est superfluitas.

340 *Si autem fuerit vniuersalis in toto corpore, est bonus. sed si sit particularis & specialis in vno loco, est malus, & illaudabilis.*

Si sudor accidens in aliquo ex diebus morbi fuerit per totum corpus vniuersalis, erit bonum signum & laudabile. si vero sit solū in vno loco corporis, erit malus. Nam quod fiat vniuersaliter per totum corpus, hoc quidem est ex dominio naturæ super humorem facientem morbum, & dissolutione & emissione ipsius per sudorem. Quod autem fiat solum in vno membro, hoc quidem contingit ex pugna & violentia expellendi nocumenti humoris in loco illo. E

341 *Qui etiam contingit tempore suo vna cum circuitibus et paroxismis febriū, aut in die critica, est quidem bonus & laudabilis, contrarii autem bonitas longinqua est & remota.*

Sudor accidens tempore laudabili est ille, qui accidit in die critica, aut qui cōtingit vna cum circuitibus & paroxismis febrium: hoc est sudor, per quem febris dissoluitur, & totaliter est bonus & laudabilis: & contrarius illaudabilis, & est ille, qui accidit in die non critica, nec in circuitibus febrium.

Rememoratio signorum Prognosticorum [a] [generalium.]

a * ———

342 *PRognosticatio diuiditur in referentem & significantem morbum futurum generari in sano, & in significantem, quod debet contingere patienti in morbo suo.*

Signa prognostica super illud, quod est futurū, diuiduntur in duas species: quarum vna est signorū prognosticantium morbum futurum generari in sano: & secūda est signorū prognosticantium super illud, quod est futurum patienti ex bono, vel eius contrario. F

343 *Signa autem referentia super ægritudinem futuram sumuntur ex accidentibus significantibus super repletionem, vel euaeuationem cerebri, aut residui corporis.*

Signa significātia super morbos fururos sumuntur ex accidentibus in corpore apparentibus super multitudinem humorum in eo, aut super ipsorum diminutionem significantibus. & hoc quoniam morbi accidunt ex his duabus speciebus, scilicet ex augmento & diminutione humorum in corpore existentium.

344 *Significat autem super repletionem quies, multitudo cibi, raritas balnei, et exercitii: ex his nanque accidentibus contingit repletionis ægritudo, & his contrariæ prognosticant super [b] [intentionis] ægritudines.*

b * diminutionis, vel inanitionis.

Accidentia super repletionē attestātia sunt velut quies, & assumptio multi cibi & rarus introitus balnei, & diminutio exercitij. Hęc aūt omnia sunt causæ efficientes morbos de repletione, vocauit tñ ea accidentia, eo quod sunt Medico

A signa, & sunt secundũ veritatem causæ continuæ repletionis penes virtutem: et eis contraria sunt causę diminutionis humorum.

Signa Repletionis, & primo secundum virtutem.

Genus repletionis diuiditur in repletionem penes virtutem animæ, quæ si fuerit respectu immutatiuæ, & digestiuæ, nequaquam erit appetitus comedẽdi laudabilis, eritq́; egestio mollis & liquida, neq; erit digestio in vrina. 345

In hac arte notat repletionem. & diuiditur primo in duas species. Quarũ vna est, cũ humores graues sunt & multi, respectu tñ virtutis corporis: verũ nõ sunt multi & absolute excedentes respectu sui: & hæc quidẽ repletio nota est, quæ scilicet dicitur repletio penes virtutem. Secunda etiam est nota, quæ dicitur repletio penes concauitates organorum. hoc autẽ est cum sunt humores multi per se & absolute. Incœpit autẽ primo a specie repletionis penes virtutẽ. vnde inquit, ꝙ genus eius diuiditur primo penes animæ virtutes. nã ex ea est quædam respectu virtutis immutatiuę, super quam repletionẽ significat appetitus cibi malus & illaudabilis, egestio mollis & liquida, & priuatio digestionis vrinæ.

B *Significatur autem super repletionem respectu virtutis motiuæ, ex grauitate & lesione motus.* 346

Significatur autem lædi virtus motiua secundum locum: eo ꝙ lædatur & grauetur faciens ex motu locali.

Si autem sit repletio respectu pulsatiuæ, erit quidem patens debilitas, & pigritia pulsationis eius. 347

Si vero repletio fuerit penes virtutem pulsatiuam, idest vitalem, erit pulsus debilis.

Causa vero debilitatis animarum seu potentiarum est illud, quod nequeunt pati ex chymis: nam parum ex eis lædit et grauat eas, non autẽ ideo quia membrorum concauitates ex eis repleantur. 348

Hoc accidit ex hac repletione venarum. & ostendit ꝙ ipsa læsio nõ accidat ex repletione concauitatum venarum, sed potius ex debilitate virtutum, & malitia chymorum. vnde est ac si diceret, hęc species repletionis ideo accidit, qm̃ animæ seu potentię debiles fuerint ex chymis vel humoribus aggrauatę: vnde nequeũt eos tolerare. Nam propter sui debilitatem læduntur in delatione & tolerantia eorũ: quanq̃ minimæ concauitates membrorum ex eis repleantur.

C

Signa repletionis secundum membra.

Est autem alia repletio a prædicta penes concauitates organorum, s. cũ nõ poterunt tolerare id, ex quo membrorum concauitates replebuntur. 349

Hæc secunda species repletionis est quidem penes concauitates organorum. vnde est ac si diceretur ꝙ angustentur ab illis humoribus. Et quia notum est, ꝙ concauitates prædictę cedente sanguine repleantur, ideo inquit: sçilicet cũ non poterunt pati ex eo, quo membrorum concaua repleantur.

Hoc autem genus contingit ex repletione aut sanguinis puri et mundi, aut choleræ, aut humoris phlegmatici. interdum autem animæ seu potentiæ fortes sunt, nec grauant eas chymi. 350

Hoc quidem genus repletionis est ex sanguine, s. aut ex sanguine mundo & puro ab alijs humoribus, aut sanguine cum dominio choleræ rubeæ, aut humoris melancholici, aut phlegmatici. & est quidem possibile ꝙ omnes animæ fortes sint, & ꝙ non percipiant repletionem istam.

Signa dominii ſanguinis, D

351 *CVm dominatur ſanguis aliis humoribus, ad ſunt ſomnus & dolor capitis in exceſſu, cum tumore & rubore venarum. Eſtq́; poßibile ꝙ inde cogitationes mutentur, cũ grauitate capitis, & debilitate, & fatigatione ſenſuum. Reperitur etiam tactu* [a] *[calidus cũ grauitate humorum, & ſcapularũ, & cum oſcitatione.] Et* [b] *[ſunt interdum grauia latera, & hypochondria, & manifeſtus fluxus ſanguinis a naribus, cũ alycibus: & ẽt venter eſt laxus, non tamẽ multum cum delectatione, & ſuauitate vitæ:] & apparebunt ſomnia letitiæ, & iocunda cum varietate & multitudine colorum. Accidet etiam pruritus in loco phlebotomiæ, cum rubedine oculi inſolita, & apoſtematibus, aut variolis, aut puſtulis corporis, & opinabitur ſe comedere dulcia in ſomnis, & videbitur ꝙ guſtet dulcia, etſi prius ea non comederit. Vnde ſi hæc accidentia ſint in vere, aut in principio iuuentutis nouellæ, ſignificabunt quidem nobis ſuper ægritudines ex ſanguine generandas: quæ quidem de facto conſequenter apparebunt.* E

a * ſcapularum, & oſcitatio, caliditas, & grauitas.

b * qñq; grauãtur ſupercilia, et frõs, & manifeſt' fluxus ſãguinis nariũ, & alyces: et vẽter ẽt eſt lenis non ſupflue. & eſt alacris vita eius gaudẽs & lęta.

Hæc enim omnia accidentia ſunt ſuper ſanguinem ſignificantia. & quod dicit hic, eſt de ſe notum. Horum autem accidentium ſunt tres ſpecies. Nam quędam ex his accidentibus ſuper dominium naturalis ſanguinis ſignificantibus apparent in vigilia, ſicut color rubeus, & fatigatio ſeu concuſsio, & ſimilia his ſeu huic ſpeciei. Et quædam ex eis videntur in ſomnis: vtpote ſi ſanguis in ſomno, aut ſi videatur ei, ꝙ comedat tunc aliquid dulce. Et quædam ex ipſis ſunt cauſæ multitudinem ſeu magnitudinem ſanguinis efficientes. quæ ſi fuerint cibi, ſunt velut eſus dulcium: ſi autem fuerint accidentia animæ, ſunt velut gaudium & lætícia. Sed ſi fuerit ex temporibus anni conueniens in hoc, eſt ſicut vernale. Si vero fuerit ætas ad idem conueniens, eſt ſicut ætas iuuẽtutis, & adoleſcentiæ. Tacuit de multitudine extenſionem & ſolutionem faciente vel inferente, quia noluit dolorem ex ſolutione contingere continuitatis. Et cauſa quidem accidentium poſt ſanguinis generationem contingentium eſt calor ipſius ſanguinis, aut eius humiditas. Vnde exempli gratia, calor ſanguinis eſt cauſa doloris capitis, & eius humiditas cauſa ſomni ſuperflui. Et pruritus quidẽ contingens in loco phlebotomiæ ſignificat ſuper dominium & multitudinem ſanguinis, in eo qui vſus eſt phlebotomia. Et cauſa quidẽ apertionis ſanguinis eſt eſus dulcium. & ſapor dulciũ in ſomno eſt, quoniam anima ſeu potentia imagi- F natiua ſequitur complexionem corporis, imprimitq; & aſsimilat quod ab extra ſentit, & percipit.

Signa Choleræ.

352 *CVm dominatur cholera citrina aut crocea, apparet quidem color cutis citrinus, cũ debilitate, & caſu appetitus cibi: & reperit ille in quo dominatur oris amaritudinẽ, & mordicationem ex ipſa cholera rubea in ſtomacho contingentem: acciditq́; ei vẽtris ſolutio, cum qua eſt cholera rubea, & inſomnietas cum profunditate oculorũ, & ſiccitas oris & linguæ: & eius vrina eſt in colore valde citrina, acciditq́; ei ſyncope, & riget cutis eius cum permiſſione et perturbatione: accidit ei ſitis poſt ieiunium, & apparent ei in ſomno corruſcationes cũ ſubtilitate pulſus, & calore corporis. Sunt etiã ex his accidentibus multa, & frequens balneatio in aquis calidis, & ſulphureis: & motus laborioſi qui fiunt in regionibus, et* [c] *[villis ſeptentrionalibus,] & frequens & continuus eſus acutorum, & maxime ſi fiat tempore æſtiua.*

c * meridionalibus, & ætas iuuentutis.

A Hæc omnia signa diuiduntur in tria genera, quorum quidem rememorationẽ præmisimus, in quæ, scilicet signa dominium sanguinis significantia diuiduntur: hoc est dictum, ꝙ accidentia dominium choleræ rubeæ significantia sumuntur a tempore somni, aut ex parte vigiliæ, vel a generantibus eam. Et accidentia ex dominio choleræ rubeæ contingentia sequuntur ipsius complexionem, aut colorem, aut saporem. Consequentia autem ipsius complexionem sunt velut casus appetitus: nam ratione frigiditatis viget appetitus. vnde cum calefit os stomachi, in quo existit appetitus, cadit quidem appetitus. Sequitur etiã insomnietas & exiccatio complexionum ipsius, quæ quidẽ calida est & sicca: sicut etiam est de siti. Solutio etiam quidem ventris contingit ex acumine & mordicatione ipsius. & ipsius mordicatio contingit ratione caloris, & siccitatis eius. & similiter turbatio, & iracundia. Et amaritudo quidem oris sumitur ex sapore eius. Et color significat per se super substantiã ipsius, cum egreditur per vomitũ, vel secessum plus solito. Quæ autem ipsas efficiunt sunt (vt inquit) multa balneatio in aqua calida per naturam, & obuiatio rerum calidarum exteriorum, & vsus medicinarum calidarum, & motus vltimatus, vigiliarum instantia, ira, & angustia.

B Signa Melancholiæ.

SI vero cholera nigra in corpore dominetur, erit quidem fuscus color corporis cum forti & iugi meditatione, & cogitatione, & appetitu cibi forti, et reperietur in ore sapor acetosus. 353

Sequitur quidem fortis medicatio post melancholiam. nam de natura melancholiæ est offuscare animam, & exterrere ex casibus in tempore contingentibus. contingit autem appetitus fortis: quoniam radix, seu principium motus appetitus cibi est ex humore, quẽ infundit splen ad os stomachi. vnde ex magna infusione huius humoris ad hunc locum augetur appetitus cibi: sed reperitur in ore acetositas, quoniam cholera nigra est acetosa.

Est etiã cum malitia animæ a *[intuitus fortis, et affixus,] et pulsus durus est, & tardus* b [ ] 354

a * cum qua accidit chatrub vel cutubut.

Malitia animæ cum forti intuitu, i. cum iugiter inspicit hominẽ cum facie iracunda & terribili, accidit quidem patienti ex nigra cholera. & hoc, qm̃ cholera nigra est sanguini cõtraria. vnde quia sanguis ex sui natura lętificat, de necessitate oportet ꝙ melancholia habeat iram & tristitiã excitare. Gal. autem sic
C asserit animã desolari ex humore nigro, sicut desolatur quis ex tenebra & obscuritate. Hoc aũt dictũ est sicut truffa & cãticum. & hoc ideo, qm̃ si hoc esset, cogeretur de necessitate ponere ꝙ sanguis esset albus, & splẽdidus. Durities vero pulsus ex siccitate huius humoris contingit. Congregatio quidem seu collectio stomacho contingit ex siccitate choleræ nigræ. & inde contingit etiam insomnietas. verum priuatio iræ, & furoris contingit ex ipsius frigiditate. & talis quidẽ melancholia macleboziat nominata, generatur ex hoc humore.

b * Et stomachi vẽtris cõstrictio, et morphea nigra, et timor & vigilia absq; agitatione, & angustia.

Et vrina quidem est alba, tenuis, et cruda: nec est in egestione decoctio. 355

Tenuitas autem vrinæ est ex grossitie choleræ non permittente egredi ex vrina nisi tenue & subtile: verum eius albedo ex digestionis priuatione contingit. ideo etiam est egestio indigesta. nam quod digestum est & coctum ex humoribus, calidum est & humidum: talem enim habet formam & naturam, quod digestio operatur.

Et cibus siccus aridus, anxietas, timor c *[continuus,] et tristitia.* 356

c * freqũẽs.

Hæ quidem causæ choleram nigram efficientes sunt, scilicet cibi sicci, & accidentia animæ talia, quæ ponit expresse in textu.

Videtur etiam ꝙ interficiatur in somnis: apparentq; in somno eius omnia eum exterrentia. 357

Hæc autem contingunt ex timore melancholiam consequente. D

358 *Aetas senum, autumnus, &* [a] *[habitationes meridionales,] & corporis macies.*

a *regio septentrionalis.

Aetas quidem senectutis necessitat dominium huius humoris, eo quod sit affinis complexioni eius: & idem facit autumnus, & habitatio aperta a meridie, corpus etiam macrum est consimile generationi huius humoris.

Signa Phlegmatis.

359 *SI dominetur humor phlegmaticus in corpore, aggrauabitur caput eius, somnus eius erit longus, &* [b] *[fatigabitur iter agendo de facili,] & erit eius appetitus debilis, cum repletione penes virtutem, &* [c] *[turbationem seu permistionem, & sopita laxitate.]*

b *erit piger in actionibus & motibus, c* pigritia in deambulatione, & sopita laxitas absque consuetudine.

Grauitas quidem capitis, & longus somnus ratione humiditatis phlegmaticæ contingunt, & similiter fatigatio. & ob hoc hæc accidentia comitantur etiam dominium & abundantia sanguinis. & diminutio quidem appetitus contingit ratione humiditatis: nam appetitus viget per frigiditatem & siccitatem. Ex egressu autem huius humoris a dispositione naturali grauantur virtutes, contingitq; inde repletio penes virtutem. & similiter humiditas ipsius est causa permixtionis & fatigationis in actione itineris: supposito tamen quod non contingat ex priuatione exercitij. E

360 *Ex his etiam est fluxus saliuæ, & sputi, & tumor vultus, & color patientis albus, & erit in pulsu eius* [d] *[occultatio,] & tarditas, & in vrina turbulentia, & grossities, & cruditas.*

d * grossities

Causa fluxus sputi & saliuę est manifesta. verum tumor vultus ideo contingit, quoniam cum humor phlegmaticus dominatur in nutrimento membrorum, reperitur in membris quędam dispositio inchoationis hydropis: & tunc contingit tumor vultus, & pedum. Et intelligo quidem per tumorem vultus, tumorem palpebrarum, & carnis sub oculis existentis. Tarditas quidem & occultatio pulsus ex frigiditate contingit. Inde etiam contingit vrinæ turbulentia, grossities, & cruditas: & color qui dominatur in corpore, est albus, turpis, & fuscus, palidus.

361 *Nec est in eo sitis, nisi fuerit phlegma salsum, aut putrefactio affuerit.*

In eo quidem, in quo phlegma dominatur, minime sitis accidit: nisi tamen illud phlegma fuerit salsum, aut putrefactum, scilicet efficiens febrem. F

362 *Ex his etiam accidentibus sunt vsus omnium ciborum humidorum, & frigidorum, & ætas senectutis, & tempus hyemale, & priuatio exercitii, & balnei, & excedens quantitas cibi, & habitatio humida ratione fluminum, & apparitio marium in somnis, & querimonia ex incubo facta, & impotentia digestionis chyli.*

Hæc quidem agunt & efficiunt humorem phlegmaticum, scilicet cibus frigidus & humidus, & ætas senectutis, & tempus hyemale, & obmissio exercitij & balnei, & augmentum cibi, & villa humida ex multitudine aquarum. hæc enim omnia habent conformitatem in complexione cum humore phlegmatico. Somnium autem aquarum, & marium, & querimonia ex incubo, & impotentia digestionis chyli, idest cibi in stomacho, hæc quidem omnia sunt accidentia humorem phlegmaticum consequentia. Incubus quidem morbus est similis epilepsiæ, qui tempore somni contingit. pro tanto est signum prognosticum futuræ epilepsiæ. Et epilepsia quidem est spasmus, & motus illaudabilis accidens cerebro & neruis ex humore phlegmatico, aut ventositate phlegmatica.

363 *Cum autem apparebunt tempore sanitatis continuo accidentia de neces-*

A *sitate super aduentum ægritudinum significantia, esto solicitus in ablatione eorundem.*

Hoc quidem preceptum est vniuersale in hac arte: & hoc est, quod cum quis viderit aliquod ex accidentibus morborum iam sanis accidisse, quod debet operam dare circa curam eius. Hec autem species signorum significantium tempore sanitatis super futuras egritudines est alia ab illa specie signorum, que significat super dominium quatuor humorum. & ideo Medici fecerunt de eis tractatum et capitulum speciale. Ex illis autem signis sunt ista, continuus motus, & iectigatio faciei, que torturam futuram oris prognosticant: & vniuersalis iectigatio totius corporis, que futurum spasmum nunciat. Ferunt etiam quod fatigatio sine causa manifesta extrinseca, & casus appetitus prognosticant futuram febris generationem. Sic etiam ferunt quod multitudo furunculorum seu vlcerum prognosticat apostemata futura in concauitatibus membrorum. Et dolor grauatiuus in inferiore parte ventris significat super lapidem, aut super futuram generationem apostematum in illis locis. Et dolores quidem dextri lateris prognosticant super oppilationes hepatis, & super futuram generationem apostematum in eodem. Et vstio quidem vrine significat super vlcera vesice. Et incubus quidem significat super futuram epilepsiam. Posuere etiam multa alia ab istis, que retulerunt sub hoc capitulo in libris suis. Postquam perfecit sermones sucs super
B signa prognostica significantia tempore sanitatis generationem egritudinum in futuro, incipit nunc hic referre signa prognostica tempore morbi significantis super futuram salutem, aut mortem.

Rememoratio signorum prognosticorum tempore morbi contingentium.

Ex signis prognosticis est significans mortē futuram. Et ex eis est, quod significat futuram sanitatem seu euasionem. & [a] [*proprie ex his est scientia prognostica*] 364

a *hec ī sciē tia pgnosticationis] declarantur.

Signa, que in hoc capite reperiuntur, diuiduntur primo in partes duas: quarū vna est signorum super fururam generationem sanitatis significantium: alia autem est signorum significantium super mortem futuram. Et proculdubio scientia de istis signis est proprie scientia prognosticationis: & sunt illa, que ponuntur in hoc capitulo.

C *Ex scientia istorum videbit Medicus, & sciet quis moriatur, retrahetq; inde manus suas a cura eius: sicut etiam uidebit ex scientia eorundem quis euadere debeat, & curari, pro tanto notificabit & prognosticabit illud.* 365

Ex signis his consequitur Medicus scientiam perutilem & iuuatiuam. Nam Medicus scit quidem ex eis quis moriturus sit egritudine sua cum vocabitur ad curandum eum: vnde significabit illud amicis suis, & retrahet se a cura eiusdē. sic etiam sciet ex eisdem quis euasurus sit a morbo suo: pro tanto predicit curam & euasionem eius amicis ipsius patientis, & dat operam circa curam ipsius.

Principium huius scientiæ est scientia de temporibus morborum, & eo quod apparet in eis de dispositione morborum. est etiam scientia de longitudine, & breuitate, & fortitudine, & violentia, debilitate, seu tranquillitate ægritudinum, & etiam de iudicio eius quod debet generari ex crisi in temporibus morbi. 366

Hec quidem signa diuidūtur diuisione prima in tria genera ipsorum, ex quorum vno habetur scientia de temporibus morborum, & eo quod apparet in eis ex signis laudabilibus & illaudabilibus. Ex secundo habetur scientia longitudinis & breuitatis morbi, & acuitatis & leuitatis eius, & hoc quidem intellexit

per fortitudinem seu violentiam, debilitatem seu tranquillitatem morbi. Sed ex D
tertio habetur scientia eius, quod debet generari ex speciebus crisis laudabilis seu illaudabilis in temporibus morbi.

De Temporibus morbi.

367 *IN quolibet morbo sunt diuisa tempora, in quorum aliquo contingit mors, & vita vel salus, & sunt principium, augmentum, status. In quolibet potest mori contingere. In quarto autem, quod declinatio appellatur, non contingit mors, nisi contingat error undecunq;.*

In quolibet morbo salubri sunt quatuor tempora: & in quolibet trium primorum exeis, s. in principio, augmento, & statu contingit mors & salus: verum in quarto non contingit mors, nisi ex aliquo errore vndecunque contingente.

368 *Principium autem est, in quo contingit nocumentum in operationibus, & debilitas in negociis assuetis.*

Tempus autem principij dicti est illud, in quo infertur nocumentum naturalibus operationibus: tunc enim debilitantur oēs operationes patientis. & ob hoc E
Medici ferunt ꝙ in hoc tempore nihil digestionis apparebit in vrina.

369 *Et hoc quidē tempus durat, donec digestio appareat in [a] [hypostasi,] sputo, fæcibus, & vrina. & post ipsum apparet & cognoscitur augmentum ex longitudine paroxysmorum febrium, & operationibus, & accidentibus.*

a × excuntibus, s.

Tempus quidem principij durat, donec appareat digestio in sputo, si sit morbus in pectore: aut in fæcibus, si sit morbus in ventre: & in vrina, si sit morbus vniuersaliter in toto corpore. Cum autem digestio inchoatur, prolongatur quidem, augetur seu * magnificatur paroxismus febris, & ipsius accidentia: & hoc quidem est tēpus augmenti. Et Gal. quidē opinatur ꝙ cū tempus paroxismi prolongatur, & eius initium anticipatur & ipsius accidentia, puta calor, & sitis, & alia ab his ex accidentibus febrium specialibus augentur & fortificantur, significatur ꝙ morbus sit tunc absq; dubio in augmento: sicut proculdubio cum minuitur & remittitur paroxismus in tribus prędictis, morbus existit in declinatione. Sic etiam existit in statu, cum prędicta quiescunt, nec amplius mutantur in paroxismo, veruntamen paroxismus augetur in quibusdam ex prędictis, & minuitur in alijs. Sunt tamen diuisiones multiplices quamplures distinguentes, quas quidem hoc compendium minime bene tolleraret.

* a.l. manifestatur

370 *Status vero est, cum post [b] [dictum negocium] perfecta digestio apparebit, nec paroxysmi morborum augebuntur, et accidentia in quantitate æquabuntur.*

b × predictis dispōnes

Tempus status est post tempus augmenti: & est, cum iam digestio est perfecta & completa, nec augentur paroxismi febrium, & earum accidentia coęquātur. & est ac si diceretur, ꝙ prolongatio paroxismi, & hora inchoationis eius sunt eędem, & eius accidentia vniformia, & ęqualia.

371 *Accipit etiam morbus diminutionem, et fit interdum crisis perfecta. Vnde cum hoc signum videbitur, prognosticetur pax et salus patientis. nam mors minime accidit in declinatione, nisi errore super patiente commisso, aut aere [c] [complexionis malæ et illaudabilis, necnon etiam omni extrinseco contraria eidem contingente.*

c × pestilentiali

Tempus quidem declinationis est, cum incipit morbus minui, s. in longitudine paroxismorum, ac si diceretur, ꝙ tunc breuiores solito efficiantur, & ꝙ tempus inchoationis eorū suboccupet, & ipsorum accidentia alleuientur & mitigētur. In hoc autem tempore perficitur interdum morbi consumptio & destructio

A per crisim, & interdum consumitur insensibili dissolutione absq; crisi. Vnde cũ
apparebunt signa, prognosticetur super euasionem & liberationem patientis a
morte. Constat enim ꝙ nullus moritur in declinatione, nisi ex errore contin-
gente ex seipso, aut ab assistentibus, aut ex parte Medici, aut ex malitia & cor
ruptione aeris, vel in summa ratione extriusecorum accidentium nociuorum, 280
puta ratione timoris, vel tristitię, aut ratione aliorum ab his ex accidentibus, &
rebus animalibus, vel corporalibus.

Scientia autem nostra, per quam cognoscimus terminum principii, confert 372
quidem in subtiliando cibum, & diætam, sicut decet, & in medicando subtilitatem eius in augmento. Nam hoc expedit patienti, donec morbus ad statum peruenerit. tunc autem decet Medicum esse solicitum ad subtiliandum perfecte diætam.

Scientia aũt, quam habemus de tempore principij, augmenti, et status, confert nobis ad sciendum artem subtiliandi dįetam ęgrorum. Nam cum scimus morbum esse in principio & augmento, subtiliabimus quidem dįetam patientis: ita tamen, ne inde virtus patientis ante statum debilitetur & cadat. appropinquante vero statu, subtiliabimus quidem dįetam in vltimo. Ferunt autem ꝙ Gal. &
B Hipp. abstraxerunt artem subtiliandi dįetam ex cogitatione distantię, aut instantię temporis status morbi, valde subtilietur dieta in vltimo: cum autem valde distabit, ingrossetur: & cum erit medius inter propinquum & distantem, medietur inter subtilem primam & grossam. pro tanto scientia eorum, quibus status tempus cognoscitur, est magis necessaria cęteris in hac arte traditis.

Rememoratio longitudinis, & breuitatis morbi.

Omnis morbus perficitur in mensura, quæ si fuerit breuis, dicitur acu- 373
tus, & hic aut interficit in breui tempore, aut per crisim laudabilem terminatur.

Omnis quidem morbus consumitur, & destruitur in aliqua mensura temporis. ex ea autem longa est, & ex ea est breuis. vnde ex morbis est quidam leuis motus, & est ille, quem ipse vocat morbum acutum. de natura autem eius propria est, ꝙ celeriter interficiat, aut per crisim destruatur & consumatur. &
hic morbus secundum opinionem Hip. attingit vt plurimum * nonum diem: ex
C quo est maxime acutus ille, qui terminatur per crisim in die quarta. *a.l. decimũ quartum

Ipse etiam morbus est citæ digestionis, et breuium temporum, austerus, et 374
periculosus.

Hic etiam morbus est citę digestionis, & habet quatuor tempora, si perficiantur: tamen ratione velocitatis sui motus & violentię accidentium eius est austerus, & periculosus. vnde patiens moritur ex modico errore eidem contingente.

Cognoscitur autem ex breuitate sui principii: pro tanto regatur diæta 375
conuenienti.

Hic quidem morbus cognoscitur ex breuitate sui principij. hoc autem est in primis diebus ęgritudinis, cum apparent signa digestionis in sputo vel vrina. vnde si in quarta die appareat principium digestionis, vtpote nubes super vrinam significabit ꝙ status sit in septima futura.

Non enim sunt multum aggrauandæ eius virtutes, nec est auferendus & 376
prohibendus ei cibus omnino a principio: nam forsitan caderet virtus eius: nec etiam est debilitandus ante statum ipsius. sed est potius prudenter in quantitate reficiendus sufficienti secundum exigentiam sui[a] [*itineris.*] * viatici

Non inquit debet refici patiens in hoc morbo cibo læsionẽ & grauamen vir-

tuti eius referente, nec etiam est subito transferendus a cibo suo: hoc est ꝙ non debet ei omnino subripi cibus suus: nam caderet virtus eius, priusꝗ̃ morbus ad statum perueniret, & per consequens patiens moreretur. Vnde mentiendus est cibus eius secundum distantiam status morbi, sicut & mensurantur sumptus iter agentis. excessus enim & multitudo sumptuum grauant ipsum, & diminutio seu defectus ipsorum non complent intentionem ipsius. Et priores quidem iusserũt patienti, cum videbant morbum eius terminari in die quarta, ꝙ dimitteret omnino cibum, dum virtus fortis esset: alioquin ꝙ sufficeret ei mellicratum. Si tamẽ esset sub tali, nutriebant ipsum ptisana colata, & sine fęcibus. Si etiam virtus esset sub hac, reficiebant eum ptisana non colata, sed cum totalitate sua. Cum autem opinabantur morbum non terminari citra decimum quartum, nutriebant ipsum ptisana absque fęcibus suis. Si tamen virtus esset sub hac, nutriebant eũ ptisana cum fęcibus suis. Quod si sub hac inueniretur, cogebantur ei dare panẽ ad comedendum. Et consuetudo quidem viuendi iuuit post in hoc negocio: q̃m homines illius temporis non sumebant cibum multum: & hoc, quoniam cibus eorum secundum mensuram legis sumebatur, aut saltem mensurę appropinquabat. Consuetudo autem moderna est contraria huic regimini, quantum ad talem mensuram cibi. pro tanto decet vt cibus modernorum aliquantulum augeatur, & potissime in crapulosis, & laborantibus. E

377 *Sic autem videas difficultatem, & malitiam signorum, & periculorum, & dolores fortes, & violentos cum mala dispositione, & casu virtutis, & ratione diminuta & permista, ita ꝙ virtus nequeat morbi malitiam tolerare, prognostica mortem eius futuram ante statum, quam quidem ex malitia accidentium ex morbo cholerico contingentium prognosticabis.*

Si videris in patiente signa maligna et austera, quorum relationem faciemus, & accidentia periculosa, vtpote dolores violentos cum casu virtutis, & significatione potentię morbi ex malis signis, & corruptione rationis, & cum hoc videas ꝙ virtus patientis nequeat pati violentiam morbi: prognostica futurã mortem eius, antequam ad statum peruenerit. cum tamen erit morbus in vltimo fortitudinis & violentię, morietur patiens in tempore principij. verum si fuerit sub hoc, morietur in tempore augmenti. Cognosces autem hoc in genere ex accidentibus malis & pernitiosis, cuiusmodi sunt accidentia morborum ex cholera rubea generatorum.

378 *Ex morbis etiam est diu durans, & longi temporis, qui chronicus seu temporalis appellatur: qui quidem minime corpus celeriter consumit & dissoluit, sed aut necat ipsum cum phthisi & hectica, egressu sanguinis, aut macie: aut patiens etiam longo tempore curabitur, & morbus per paulatinam dissolutionem, & digestionem consumetur.* F

Postquam fecit relationem de morbis breuis temporis & acutis, refert nunc morbos longi temporis. vnde inquit, ꝙ ex morbis sunt longi, qui temporales seu chronici appellantur, qui longo temporis spatio sunt durantes. hi autem minime immutant cito corpora, vel dissoluunt, sicut acuti morbi faciunt: immo quidem aut interficiunt ipsum cum macrore, aut egressu sanguinis, aut dissolutione virtutis paulatina, aut euadet, & curabitur quis ab eis in tempore longo per dissolutionem humorum paulatinam, pręter ꝙ pateat in eo crisis manifesta. Et hoc quidem dedit intelligi, cum dixit: & morbus per paulatinam digestionem, & dissolutionem consumitur.

379 *Cognoscens autem ipsum ex leuitate & facilitate accidentium eius, & frigiditate cuiuslibet ex his morbis.*

Cognosces quidem morbos istos ex facilitate accidentium ipsorum, & natura eorum: quoniam sunt morbi frigidi.

380 *Non cibes istum patientem modico cibo, quoniam caderent virtutes eius.*

A Docet quidem ꝙ non in morbis longis, qui non dissoluuntur per crisim, cibetur patiens paruo cibo: quoniam caderet virtus eius.

Inter autem morbos istos sunt alii medii, quorum scilicet tempora non sunt absolute breuia, nec longa. vnde cibus eorum in subtilitate medietur: nec sit multus, neque paruus. 381

Inter morbos quidem breuis temporis, & morbos longos & chronicos, rationem extremorum habentes, sunt alij medij in longitudine & breuitate: & idcirco non reponuntur in tempore longo vel breui, sed potius in æquali aut temperato, pro tanto docet vt cibus in istis sit inter paruum & magnum medius.

De Crisi [a] [& signis eius.]

Scito quòd crisis est velox & subita mutatio, quæ suo tempore ex difficultate seu malitia accidentium, & pugna existente inter virtutem & morbum generatur, vt celeriter ad vitam vel mortem perueniatur. 382

B Crisis est mutatio suo tempore subito contingens patienti, ac si diceret ꝙ hęc mutatio generatur ex difficultate accidentium patienti contingentium, & ex pugna, quę inter virtutem & morbum existit: quę quidē mutatio significat mortem celeriter in morbo futuram, si fuerit illaudabilis, aut vitam, si fuerit laudabilis. vnde transmutatur hoc nomen ad significandum prędictam immutationē & diem eius per quandam similitudinem, ac si in ea deberet ferri iudicium seu sententia super victoriam morbi, vel virtutis.

Sex sunt species mutationum in morbis contingentium. Nam aut negocia tardantur, aut citantur in eis: vnde interdum conuertitur in temporibus breuibus corpus ad bonum & vitam. 383

Sex sunt species mutationum, quę in morbis generantur. Vna ex eis mutatio est, in qua transfertur corpus in breui tempore ad laudabilem dispositionem & sanitatem, ac si diceretur subito. & hoc quidem intellexit, cum dixit: in temporibus breuibus. Vnde hęc est vna ex speciebus crisis, & ipsa quidem est laudabilior cęteris: in ea enim transfertur corpus subito a dispositione illaudabili ad sanitatem cum euacuatione sensibili, puta cum fluxu sanguinis narium, aut sudore, vel alijs ab istis.

C *Si fuerit laudabile quod præcedit eam, prognosticabis sic super ipsam, scilicet super crisim securam, & laudabilem.* 384

Si prognostica laudabilia prędecedant crisim, iudica crisim futuram esse laudabilem: & cum hoc etiam significabunt in quo tempore accidat, & speciem euacuationis, quę debet contingere in ea.

Est autem alia mutatio velox ad prædicta, quæ quidem significat mortem. in hac quidem veloci malitia est angustus processus Medici: nam hæc crisis est necans, & perniciosa. 385

Secunda ex speciebus crisis est velox & subita mutatio ad mortem cum euacuatione sensibili. In hanc autem crisi est, sicut ipse dicit, angustus processus Medici: quod quidem de processu curationis intellexit. vnde est ac diceret ꝙ non inuenitur curationis ingenium a Medico. Et hanc quidem crisim præcedunt signa mala.

Tertia ex prædictis mutationibus est mutatio tarda, inducens ad dispositionem sanitatis, & curans morbum: non tamen eum crisi, sed potius per dissolutionem paulatinam in ea contingentem. 386

Tertia quidem species ex speciebus transmutationis est transmutatio tarda, inducens nihilominus ad sanitatem & curans: non tamen cum euacuatione &

fortibus seu violentis accidentibus, sed per dissolutionem occultam, & insensibilem. & ideo non dicitur crisis. D

387 *Quarta autem species prædictarum mutationum est mutatio tarda ducens patientem ad interitum: nec fit cum euacuatione, sed potius cum hectica dissoluente corpus patientis.*

Quarta quidem species prędictarum mutationum est mutatio tarda, ducens patientem ad mortem: nec est cum euacuatione & dissolutione subita & forti, sed potius cum hectica, virtutes patientis consumente.

388 *Quinta autem ex prædictis est inter eas media, cum inducit mortem, & malitiam vltimatam.*

Quinta quidem species harum mutationum est media inter subito & tarde ducentem ad mortem. & hoc, quoniam in hac specie fit primo imperfecta crisis subito, & consequenter dissoluuntur patientis virtutes in tempore tum latitudinem habente, donec contingat mors eidem: & est composita, sicut dicit ex illa quę subito perducit ad mortem, & ex ducente ad eam per dissolutionem in insensibile.

389 *Sexta vero perducit ad vitam in medio temporum.*

In hac quidem mutatione sexta subito contingente est primo crisis imperfecta, & consequenter deducitur patiens paulatim ad sanitatem. & est hęc quasi composita ex subito transferente patiente ad sanitatē, & ex transferente ipsum ad eam motu, & translatione illaudabili. E

390 *Hæ autem crises sibi inuicem dicuntur contrariæ compositæ.*

Hę duę crises, scilicet quinta & sexta, componuntur, vt diximus, ex quatuor pręcedentibus. nam quęlibet ex eis componitur ex duabus primis, bona, scilicet laudabilis ex duabus primis laudabilibus, & illaudabilis ex illaudabilibus.

391 *Crisis quidem laudabilis accidit in statu cum perfecta digestione & virtutis fortitudine: contraria vero ei, puta illaudabilis, fit in augmento.*

Crisis laudabilis est illa; quę accidit in morbis post perfectam digestionem cum fortitudine virium & virtutum: & contraria ei est illa, quę accidit in augmento, nam accidit ante complementum digestionis.

Rememoratio eorum, quæ oportet scire in crisi.

F

392 *TRia oportet scire in crisi.*

Necesse quidem est scire cum speciebus crisis, quarum relatio facta est, tria super dispositionem ipsius crisis.

393 *Scientiam videlicet de prognosticatione eius, & de diebus criticis, & scientiam etiam eius quod significatur per signa nobis significantia, in quam crisis speciem terminetur, cum perficitur crisis cuiuslibet morbi.*

Vnum quidem ex his tribus est scientia, per quam scitur, ꝙ sit crisis futura, secundum autem est scientia de natura dierum criticorum. sed tertium est scientia de specie crisis, quę debent fieri, seu de specie euacuationis, quę futura est in crisi. & hęc quidem scientia habetur ex signis significantibus ipsam esse futurā, necnon etiam ipsam ex causa ipsius morbi.

* De signis crisim prognosticantibus.

394 *Omnis autem crisis prognosticatur ex violentia accidentium, quæ dicimus.*

Intendit ꝙ prognosticantia crisim futuram sunt signa, quę refert in hoc loco.

395 *Et sunt permistio sensus, & intellectus, & dolor aurium, & capitis.*

Ex signis autem futuram crisim significantibus est permixtio rationis, & di-

A minutio ſenſus, & dolor aurium, & capitis, huiuſmodi autem cauſa eſt motus humorum in capite.

Et fluxus lachrymæ, anguſtia, [a] [*parua famis, ſeu caſus appetitus,*] *motus laborioſus, & vigiliarum inſtantia, & dolor in pectore vel collo, & illaudabilis excitatio a ſomno cum motu, & rubedine oculorum.* 396

a * & paucitas ſomni, et

Eſt autem illaudabilis exercitatio a ſomno, cum excitatur quis a ſomno ſuo, velut homo exterritus.

Et frendere dentibus, & limatio eorundem in ſomno, & eorundem percuſſio, & fortis fricatio naſi patientis. 397

Intellexit quidem ꝙ patiens limet & percutiat dentes ſuos ad inuicem, prę ter ꝙ conſueuerit hoc tempore ſanitatis.

Et interdum inſinuabit aliquis [b] [*commouendo*] *cum labiis ſuis. videbiturq́, interdum ſugere ea.* 398

b * commiſcendo

Hoc quidem eſt, ac ſi diceret, ꝙ videtur vnum ex eis cum quodam eorum ſugere. & hęc quidem omnia ſigna ſunt laboris & anguſtię ex pugna naturę cum morbo.

B *Et velocitas quidem anhelitus, & deſyderium trahendi aerem frigidum cũ anguſtia, & velocitas pulſus, & frequentia, & tuſsis cum infuſione, & ſonitu, & gargariſmatis.* 399

Intellexit hoc, cum accidit patienti tuſsis cum ſonitu gargariſmatis in gutture ſuo contingente ex rebus infuſis a capite ſuo ad locum illum.

Et pulſatio cordis continua, & ſyncope, & conatur patiens a lecto ſuo ſurgere, & recedere. 400

Intellexit ꝙ patiens conetur a lecto ſuo ſurgere, velut homo permixtus turbatus, & recedere.

Et dolor gutturis & meri cum anguſtia: quæ ſi perſeuerauerit, continget ei ſyncope magna & fortis. 401

Intellexit per anguſtiam nauſeam, & nocumentum ſtomachi eiuſdem.

Et [c] [*pulſatio in lateribus & dorſo, cum torſionibus violentis, & fortibus, & continuo dolore ſtomachi cum querimonia ſtomachi vel hepatis,*] *aut dolor ventris, aut circa pectinem, aut etiam in renibus, et veſica, aut dolor fortis circa* [d] [*virgam,*] *vel in virga, aut in matrice, aut in omnibus iuncturis, aut* C *quibuſdam, aut ex eis intus: vel exterius.* 402

c * pũctio in lateribus, & coſtis, & vehemẽtia nocumenti, et doloris, & ſtomacho dolor frequẽs. & querimonia ſplenis & hepatis.

d * anum

Quicquid retulit hic eſt per ſe notum. cauſa nanque horum accidentium in patiente generatorum, cum eſt ventura criſis, eſt motus humorum per totum corpus eius. tunc enim natura expellit humores ab omnibus membris, & mittit eos maxime ad membra ordinata, ad hoc ꝙ ſint meatus deputati ad egreſſum illius humoris, vtpote ad ventrem, ſtomachum, renes, & veſicam.

Cum ergo videbitur augmentum horum accidentium in die critica, erit proculdubio bonum & laudabile, & potiſſime ſi prius digeſtio apparuerit: ſin autem. erit quidem contrarium manifeſtum. 403

Cum aliquod horum accidentium alicui ęgrorum contigerit, & hoc in aliquo dierum notorum ex diebus laudabilibus abſciſsionis ſententię & iudicij, quorũ relationem faciet conſequenter, & cum hoc ſigna digeſtionis pręceſſerint in vrina: proculdubio Medicus nequaquam debet ex tali violentia accidentium dubitare, ſed potius debet patienti & amicis eius prognoſticare, & ſignificare ꝙ ſanitas ſibi debeat aduenire. Si vero hoc contigerit in die mala & illaudabili, & ſine digeſtione, continget contrarium: ac ſi dicatur, ꝙ hoc eſt ſignum malitię, & finis, & mali.

De diebus Criticis.

404 *CAausa quidem crisis, si sit eorum relatio uera, est, quoniam Luna variat actionem in morbis.*

Causa quidem casus crisis in diebus laudabilibus computãdo eos a principio morbi patientis cum Luna, si verum est illud quod retulerunt super hoc. quod ideo dixit, quoniam non est bonum, causam vel rationem alicuius reddere, priusquam bene constet de eius inuentione.

405 *Iam quidem cum peragrat, & abscindit celeriter circulum suum, est quidem causa celeris motus & mutationis: & fortificatur quidem interdum in hoc, & interdum debilitatur. hoc autem notum est in arte Astronomorum.*

Fuit quidem necessarium, vt operationem istam appropriaret Lunę: quoniam dies, in quibus manifestatur huius mutatio, sunt septennarij aut quaternarij: & non reperitur quidem aliud ex astris, cuius dispositio varietur, et mutetur in hoc in septennarijs, aut quaternarijs ex situ seu positione ad Solem, pręterquam Luna ipsa. cum hoc enim quod apparet, ꝙ ipsa maturet fructus, & segetes in pręd dictis temporibus eius, aut actio est nota in maribus & in aquis, & vniuersaliter in humiditatibus quibuscunque. vnde conueniens fuit ꝙ ab ipsa esset actio mutationis in digestione humiditatis. Cum autem dicit: & fortificatur quidem interdum in hoc, & interdum debilitatur. intelligit quidem hoc esse secundum distantiam & propinquitatem sui ad Solem in his reuolutionibus, & etiam secundum coniunctionem aliorum planetarum cum ea conuenientium aut discõuenientium: quos quidem domini astrorum fortunas & infortunas vocant, seu iuuantes & nocentes. E

406 *Nequaquam est operatio suæ actionis sensibilis in eius iuuamento uel nocumento, sicut quidem est ad sensum uisibilis eius figura ex eo quod in ea ex eo quod in ea existit de claritate, vel lumine Solis.*

Actio quidem Lunę est sensibilis, cũ apparet eius figura lunaris, ex eo quod ad sensum exit in ea de lumine Solis. verum eius actio iuuamento & nocumẽto appropriata nequaquam est sensibili. & est ac si vellet dicere ꝙ hęc transmutatio, quę in ea visibilis existit, attestatur super illud, quod opinati sunt sapientes astrorum: quod quidem minime sensibile est in ea.

407 *Eius autem quarta relucet in quarto, & eius medietas in septima.*

Intelligit ꝙ ipsius quarta relucet in quaternis, & eius medietas in septenis, & est ac si diceret ꝙ hęc est causa, quare crisis in quaternis & septenis existit. F hoc tamen minime reperitur secundum hunc modum in omnibus quaternis, & septenis, & numeratis in quolibet ex morbis a principio ipsius: cum ęger possit incipere pati quolibet die mensis lunaris. Vnde causa, quare crisis sic fiat ordinate in quaternis numeratis a primo die, quo cœpit patiens ęgrotare, est quidẽ ex hoc, quoniam in quaternis morborum reperitur notabilis diuersitas impressionis cum modo ordinato. nam quod ibi apparet ex hoc est ordinatum, & determinate sic procedit. pro tanto quidem congruit, ꝙ talis impressio sit in eis ab aliquo ex astris. & quia Luna determinate efficit impressionem in quaternis et septenis, congruit quidem ꝙ ab ipsa procedunt tales impressiones: non tamen sunt huius diuersę impressiones ab ipsa, ratione quartarum mensis, sed potius ratione quartarum circulorum, quos efficit & describit in motu dierum: quod quidem notum est * in reuelatione dierum.

*2.1. per modum reuelationum.

408 *Et morbus quidem minime contingit nisi ex dispositione, qua debilitatur opus naturæ: qui si cum auxilio producatur, curabitur quidem patiens, & vita prolongabitur: sed si cum detrimento, morietur quidem, & vita perdetur, & separabitur.*

Morbus non est in patiente, nisi cum Luna fuerit in malo loco a principio natiuitatis

A natiuitatis eius. & est ac si diceret quod talis locus est ille, quem attingit in principio ægritudinis suæ. vnde si tunc ipsa transferatur & eleuetur a tali loco ad loca vtilia & iuuatiua, & cum hoc locus fuerit, in quo incipit generatio morbi ipsius paruę malitiæ, & curabitur quidem patiens, & viuet. verum si transferretur tunc ad loca mala, ipsa existente a principio in loco malo, augeretur & fortificaretur eius malitia. Hoc autem dogma minime est de arte Medicinæ, sed potius ex arte Astronomiæ: quæ quidem ars debilis est, & falsum est plurimum, quod in ea existit.

Crises contingunt interdum in quaternis, & interdum in septenis. Et illæ quidem bonæ sunt & laudabiles, quibus coniunguntur digestio, & prognosticatio attestantes super ipsas. 408

Crises contingentes in quaternis & septenis in principio morbi numeratis sunt laudabiles semper, cum pręcedunt eas dies indicatiui, idest prognosticãtes crises consequenter futuras, in quibus iam apparuit, & fuit digestio. Et Hippocrates quidem & Galenus numerant dies quaternarios velut mundi causa. Dicunt ergo ꝙ dies quarta laudabilis est & critica: dies etiam septima est critica, in qua secundum eos terminatur secunda quarta. ipsi enim dicunt ꝙ duę quartę primę vniuntur in die quarta: hoc est dictum ꝙ ipsi ponunt diem quartam, finẽ B & terminum quartæ primæ, & principium quartæ secundæ. Et die vndecima terminatur quarta tertia, quã quidẽ quartam minime coniunctim numerãt cum secunda. Quartã vero quartam ferunt terminare diem. xiiij. hæc quidem quarta coniunctionem habet cum tertia, scilicet cum die. xi. Sic etiam coniungitur quinta quarta, scilicet dies. xvij. cum ea, quæ ipsam præcedit, sicut patet & secũdum Hipp. & Gal. Quarta sexta, i. dies vigesima vnitur præeunti ipsam, secundum tamen Archigenem, hæc quarta est dies. xxj. nec alicui alij coniungitur. Hi ergo quaternarij sunt dies indicatiui, & critici. est autem decentius, ꝙ quaternarij ex eis dicantur & sint indicatiui septennariorum, & ꝙ septennarij sint critici. hæc quidem est series, & ordo laudabilior dierum criticorum: hoc est, quod crises completæ in vltimo & secundum plurimum laudabiliores contingunt in eisdem. Verum gradus secundus prædictorum dierum secundum eos est dierum imparium, in quibus contingit crisis a tertio vsque ad xix. puta quinti, septimi, noni, vndecimi, decimitertij, decimiquinti, decimiseptimi, & deciminoni. Et constat quidem quod secundum eos in diebus paribus nõ contingit crisis, nec indicatio nisi raro. & si fuerit, erit mala & illaudabilis: inter quas quidem sexta erit deterior, adeo quod secundum eum contrariatur septimæ. & constat quidem quod septima est melior inter eas. Licet autem crisis sæpius accidat in C sexta, quod non sic contingit in alijs paribus, est nihilominus illaudabilis & austera, non secura de fine bono. Quod autem ex tali actione & impresione contingit post diem. xx. accidit secundum eos in septennarijs, non in quaternarijs. Et Galenus quidem numerauit septennarios a. xx. vsque ad xl. cum coniũctione et separatione, quemadmodum fecit de his, quę sunt in primo vicenario. Et secundum eum quidem non videtur, nec apparet crisis sensibilis in acutis post diem. xl. possunt autem morbi acuti crisim suam differre vsq; ad diem. xl. ratione stimulationis contingẽtis eisdem. Sic etiam accidunt crises in chronicis in quatuor mensibus, & in tempore longiori. nam sicut crises accidunt in diebus mensium acutorũ, sic etiã proportionaliter contingunt in mensibus anni in chronicis: & interdum accidunt crises in annis in eisdem.

In aliis quidem ab istis nequaquam circuitus & periodi reperiuntur ratione turbationis, & dubitationis contingentis in eisdem. 409

Crises quidẽ contingentes in paribus diebus, priuantur & carent determinato ordine, quẽ seruant prædictę. & hoc, quoniam secundum Gale. causæ earum possunt esse humores qui sunt materia morbi. seruant nihilominus aliqualiter modum quaternorum ex propinquitate sui ad eos. Et est posibile ꝙ perturbationem & dubitationem, quam dixit contingere in eisdem, intelligit naturã ma-

teriei obuiantem ordini, quem agunt & operantur astra in eisdem, iussu & voluntate creatoris eorum: cuius nomen sit in secula benedictum. D

410 *In non habentibus vero digestionem & prognosticationem, contingit quidē dubium in eorum accidentibus: nec contingit crisis in his diebus, nisi cum contingit consequenter aliquod sinistrum.*

Inquit, ꝙ critici illaudabiles sunt, quos non præcessit digestio, & iudicatio. pro tanto non dicuntur absolute critici accidentia autem in eis contingētia sunt dubia: nam crisim in eis contingentem subsequitur aliquid pernitiosum, & illaudabile.

Rememoratio [a] [signorum super] fluxum sanguinis.

a * qualiter fiant crises, et primo per

411 *CVm videris morbum sanguineum, austerum, & violentum valde, cum illaudabili & impetuoso motu, cuius signa patula sint in capite, & manifesta, quæ vsque ad omnes sensus extendantur, cum rubore & pruritu nasi, erit proculdubio crisis eius per fluxum sanguinis narium.* E

Intentio eius in hoc loco est referre signa, quibus sumitur signum super futurā speciē crisis futuræ, antequā sit. vnde cū videris morbū sanguineū, &c. scitur autē hoc ex signis relatis ex præcedentibus. Cum ergo talis erit morbus violētus & austerus, & accidentia super ipsum significantia in capite s. & quinq; sensibus erūt manifesta, cum rubore, & pruritu nasi, prognosticetur, & protinus sententia abscindatur ꝙ crisis futura sit per fluxum sanguinis narium.

412 *Si vero accidentia ipsius deorsum, et in parte inferiori appareant cum dolore continuo vmbilici, & præcesserit retentio menstruorum, continget quidem crisis per fluxum menstruorum.*

Siquidem accidētia dominiū sanguinis significantia in parte inferioris corporis apparuerint cum dolore vmbilici & pectinis, & cum hoc patiens fuerit mulier, cui menstrua iam conclusa erant & retenta, iudicetur crisis eius futura per fluxum menstruorum.

413 *Sed si pars suprema corporis incolumis fuerit, & a dolore immunis cum dolore tamen hypochondriorum, & patiēs querulosus sit de hepate, & dolor vsq; ad anum extendatur, nequaquam quidem committetur error, si prognosticetur crisis illa futura per fluxum sanguinis hæmorrhoidarum.* F

Hoc etiam per se est notum. cum enim pars suprema corporis immunis est a dolore, & cū hoc appareant in eo accidentia dominiū sanguinis significantia, cum dolore in partibus inferioribus corporis existente hypochōdriorum & hepatis, qui vsque ad anum extendatur, si crisis talis patientis prognosticetur futura per apertionem orificiorum venarum in ano existentium, nequaquam talis prognosticatio indiscreta erit hoc enim verificatur & apparet vt plurimum, & maxime in eo qui solitus est pati apertionem venarum in ano existentium, seu hæmorrhoidas.

414 *Si autem morbus ex cholera rubea sit in statu, acciderítq́; apostema capitis, & dolor capitis, & angustia augeantur, nequaquam quidem est desperandū, quoniā continget crisis eius per fluxum sanguinis narium.*

Si morbus sit ex cholera rubea, & iam ad statum suum peruenerit, & fuerit cum hoc apostema freneticum in capite patientis cum intensione sui, siue hoc contingat ratione ipsiusmet apostematis, siue ratione febris, nequaquam erit inde desperandū, quoniam crisis continget per fluxum sanguinis narium.

A Signa crisis per fluxum ventris, vomitum, & vrinam, & sudorem, & [a] [dolorem. a * apata.

Verum si eius accidentia sunt in stomacho, & cum hoc prius conquestus fuerit patiens de hepate, cum angustia, & syncope valida, erit quidem crisis eius per vomitum. 415

Si quidem choleræ rubeæ accidentia sint in stomacho, vtpote dolor acutus, et patiens conquestus fuerit ante de hepate suo, cum angustia stomachi, & nausea forti, & subuersione, tunc quidem contingit crisis eius per vomitum, asserit autē Galenus, ex signis huius crisis esse tremorem labij inferioris.

Si vero caput eius fuerit sine dolore, & cum angustia ventris, & eminentia vmbilici, & præcedente ventris constipatione, prognosticanda quidem erit futura crisis per fluxum ventris. 416

Hoc etiam est manifestū. nam si circunscripto dolore capitis, assit dolor ventris, cum eminentia vmbilici, & præcedenti constipatione ventris, crisis quidem continget per fluxum ventris.

B *Quod si venter eius pacem habuerit, & digestionem laudabilem, præter quod morbus eius violentus sit & austerus, cum aliquantulo tamen labore, & vigiliis, circunscriptis accidentibus sudoris, morbo quidem sic molli & lento existente, cum doloribus pectinis, erit sermo meus ueridicus scilicet ꝙ crisis huius patientis continget per vrinam.* 417

Cum quidem non inueniuntur in ventre patientis dolores, nec erit morbus violentus, erit tamen nihilominus cum aliquantulo labore & vigilijs, præter ꝙ sudorem patiatur, cum doloribus tamen inferioris partis ventris, continget proculdubio crisis per vrinam. Signanter autē dixit, ꝙ non patiatur sudorem: nam tunc proprie significabitur declinatio humidæ superfluitatis ad renes, & ad vesicam.

Verum si cum pace et quiete prædicta retineatur vrina, præter quod morbus sit in vltimo acuminis, cum apertione tamen pororum cutis, sine forti dolore, & vigiliis, & siccitate, erit quidem crisis eius forsitan cum sudore. 418

Cum quidem diminuetur vrina, præter ꝙ patientis accidentia sint tempore status in vltimo acuitatis & violentiæ, & erunt pori cutis aperti, & cum hoc est, ꝙ fuerit patientis corpus molle, laxum, & spongiosum: continget quidem C proculdubio crisis eius per sudorem.

Si autem contingat dolor membri vel iuncturarum in acutis, continget proculdubio crisis earum per apostemata. 419

Si patiens quidem patiatur dolorem, cōtinget crisis eius per apostemata, quæ debent in eo generari. tales autem morbi, quorum scilicet crisis accidit per apostemata, sunt de raro contingentibus. & hæc quidem apostemata generantur post aures, in collo, & subascellis, & sub cruribus, & in inguinibus, & in iuncturis, necnon etiam in omnibus locis corporis. laudabilius tn̄ ex his apostematibus est magis distans a membris principalibus.

Rememoratio signorum prognosticorum [b] [mortalium sumptorum ex operationibus.]

b * ———

Vere laudabili regimine ex signis super mortem, euasionem, seu quietē, & pacem significantibus. 420

Horror lucis, sine tamē speciali morbo oculis, significat ꝓculdubio morborū

magnum, & nocumentum in cerebro. & fluxus quidem lachrymæ significat su D
per multitudinem materiæ illius morbi, & debilitatem ipsius oculi retentiuę cõtingentem ratione violẽtiæ & magnitudinis morbi. Idem etiam est, de magno, & forti rubore.

* De signis mortis, & primo de signis sumptis ex operationibus.

a * ——— *Ex his quidem sunt horror luminis, & lucis, & fluxus lachrymæ cũ* [a] *[rubore,] motu forti, & vertigine.*

421 *Et paruitas oculi in vno latere, & apertio oris absque oscitatione.*

Paruitas, seu diminutio oculi significat super spasmũ contingentem ex morbo, qui contingit cerebro, in illo scilicet latere, in quo diminuitur oculus, aut super diminutionem humiditatis ipsius. Apertio vero oris significat super debilitatem virtutis retentiuæ in inferiori mandibula existentis: quod quidem signum est malum, & illaudabile.

422 *Et cum quis iacet & dormit resupinus, manibus & pedibus suis protensis & relaxatis.* E

Hæc quidem signa sunt illaudabilia: nã significant super casum virtutis ferentis, & substinentis corpus. nam in somno naturali dormit quis super alterũ laterũ suorũ, quod quidem ex vigore virtutis ferentis corpus contingit: vnde mortuus non stat sic super latus suum. Sic relaxatio pedum, & manuum significat super casum virtutis. in somno enim naturali contrahuntur, potius quam relaxentur membra prædicta.

423 *Ex his etiam est si videatur patiens descendere* [b] *[in lecto suo,] & manus & pedes suos detegere.*

b * ex ceruicali,

Hoc quidem ideo contingit. nam prædictus descensus in lecto significat super debilitatẽ virtutis ferentis vel substinentis corpus: hoc autem descensu mouetur patiens versus locum pedum suorum. Et detectio quidem manuum, & pedum significat super violentiam * virtutis.

* a. l. laboris.

424 *Necnon mala & illaudabilis imaginatio, qua videatur fila a pannis suis euellere.*

Cum quidem patientis cerebrum cœperit apostemari, imaginabitur aliquam eminentiam esse in pannis suis, quam quidem tunc conabitur euellere. & imaginatio quidem rerum malarum, et horribilium significat permixtionem rationis, F
& morbi violentiam.

425 *Ex his etiam est vltimata grauitas, aut eius manifesta suspensio.*

Manifesta quidem grauitas extremorũ significat casum virtutis motiuę: sed suspensio seu arrectio patientis ad illud quod videt, significat permixtionem intellectus, & violentiam laborum.

426 *Et etiam frendere dentibus præter solitum, & apponere manus super caput, & puluinar.*

Frendere quidem dentibus pręter solitum significat super spasmũ in cerebro.

427 *Aut etiam si imaginetur quod vespertilionem nigri coloris capiat, & velit eum interficere.*

Hoc etiam est malum, quoniam significat dominium & excessum choleræ nigræ magnę adustionis.

428 *Nam hoc contingente in morbo acuto, mors quidem appropinquabit.*

Intellexit, ꝙ hoc contingente in morbo acuto, mors futura sit in proximo.

429 *Ex his etiam est, si tacitus efficiatur verbosus, & mitis pacificus, iurgiosus.*

A Hoc quidem contingit ex violentia morbi cogente patientem dimittere consuetudinẽ suam. Cum ergo tacitus per naturam efficitur verbifluus, aut ex consuetudine pacificus litigiosus, est quidẽ signum malum, & illaudabile.

Aut si conqueratur de cæcitate, & surditate, vel casu virtutis, ratione violentiæ morbi. 430

Mors huius patientis est vicina, quoniam priuatio sensuum est media mors.

Vel etiam si videatur patienti, dum dormit in statu, ꝙ cadat nix super caput eius. 431

Hoc quidem videtur ideo contingere, quoniam apparitio huius coloris tempore status morbi significat super mortificationem caloris naturalis, & dominium frigiditatis in eodem, ratione humoris extinguentis calorem naturalem. non tamen recordor ꝙ Hippocrates alicubi retulerit signum illud.

Et anima quidem inquieta, domina magnæ frigiditatis, est res mala, & illaudabilis. 432

Ex frigiditate quidem animæ significatur cordis frigiditas. Inquietudo vero significat illaudabilem dispositionem patientis.

Ex his sunt vigilia nocturna, & somnus diurnus, aut omnimoda priuatio 433
B *somni.*

Hoc quidem totum est malum, cum sit contrarium dispositioni naturali.

Necnon si dispositio ægri in somno, & post somnum deterioretur, & cum dolore efficiatur. 434

Cum somnus erit tempore, quo corpus consueuerat naturaliter quiescere, & nihilominus morbus augeatur, significabitur quidem malitia patientis negocij.

Si etiam Medicus ordinate & recte operetur, præter ꝙ appareat operationis intentum, erit malum. 435

Si Medicus ordinate, & sicut decet, ministret patienti medicinas suas, pter qđ inde prosperetur rectificatio patientis, erit signũ malũ, & illaudabile. hoc nãq; significat, ꝙ patiens non consequitur iuuamentũ ex cura Medici.

Rememoratio signorum prognosticorum mortalium assumptorum a qualitate corporis.

Ex his autẽ sunt facies mortuorum faciebus cõsimiles, cũ planiciæ [a] [seu 436
C *extensione] tẽporũ, ex morbo contingente, & constrictione auriũ, & ipsarum frigiditate, & earum inuersatione, & oculorum profunditate.* a*

Hæ quidem facies notæ sunt Medicis, facies scilicet mortuorũ: quarum teste Hippocrate, nasus tenuis est & acutus, & oculi profundati, & tempora plana et tensa, & aures inuersæ, & sunt in colore similes mortuo. Quæ quidem facies, si circunscripta vigiliarum instantia, & euacuatione sensibili appareant in principio morbi, necessario habebunt malitiam significare. nam significant subitum casum virtutis, & priuationem seu consumptionem humidi radicalis, & extinctionem caloris naturalis. & hoc ratione violentiæ morbi. Nõ tamen significãt malitiam in morbis chronicis, sicut faciunt in acutis. possunt etenim hę facies ratione longi tẽporis morbi apparere. agens. n. debile efficit transmutationem magnam in tempore longo: & econtrario agens forte efficit immutationem magnã in tempore breui. Cũ ergo in tempore breui videbimus, scilicet in primis diebus morbi hæc accidentia, significabunt quidem morbi malitiam, & virtutis debilitatem.

Etiam rubor, vel nigredo oculorum, aut eorum eminentia, vel principium fuscedinis ipsorum. 437

Hæc omnia significant dominium & excessum humoris in cerebro.

438 *Aut etiam si quieuerint:*[a] [[illegible]] D
vel si fuerint infrigiditati:[b] [*aut palpebrarum*] *tortura.*

a * & oculi stēt cõtinue apti ĩ vnum locũ intuentes.

Intellexit ꝙ aut oculus quiescat a motu suo naturali, aut ꝙ cesset, & tollatur sensus visus, aut ꝙ eorum naturalis calor extinguatur, & infrigidentur. & hoc quidem totum significat mortificationem virtutis motiuæ.

439 *Aut si fuerit nasus acutus cum obliqua fronte,*[c] [*ex latere labii contracto vel marcido.*]

b * & palpebris ipsorum acciderit.
c * & labiũ inferius contractum vel conuersum fuerit.

Acumen quidem nasi accidit ex priuatione sanguinis, & humiditatis corporis. Nam cum accidit aliquid corpori, rubet primo nasus, licet sit ex membris corporis exterius eminentibus, & frigidæ naturæ, distantibus valde, ad hoc quod possit ad ea sanguis attingere. & obliquitas quidem & contractio labij significant super dominium ariditatis, & consumptionem humidi, s. radicalis.

440 *Frigiditas quidem extremorum patientis cum vlcere, & nigredine linguæ*[d] [*laboriosa, & similia cruciantia, sunt quidem illaudabilia*] *in febre vrente.*

d * cũ ingetudine, & dispõne angustiãte est mala

Cum quidem vniantur contraria in eodem, significabunt super ipsius corruptionem. pro tanto, cum in febre valde vrente reperietur frigiditas extremitatum, significabit super illaudabilem malitiam. & nigredo quidem linguæ significat super dominium vstionis in corpore. E

441 *Ex his etiam est*[e] [*viridis rubor*] *vnguium, & viror in corpore cum vestigio nigredinis.*

e * rubedo & viriditas

Tales quidem vngues & maculæ corporis similes vestigijs vlcerum contingunt ratione mortificationis naturalis caloris in corpore, & adustionis humorũ. Apparent autem prædictæ maculæ similes vestigijs vlcerum, & contusionibus in illis locis determinate ex debilitate locorum prædictorum. Interdum autem significat nigredo extremorum super crisim, per quam euadit, & liberatur patiens. cadunt tamen vngues. hoc autem cõtingit, cum apparet hoc accidens post morbi digestionem.

442 *Ex his etiam est icteritia, si ante septimam diem apparet cum macie hypochondriorum.*

Illaudabile quidem signum est, si icteritia ante digestionem appareat. Et priores experti fuerunt ipsam esse sine digestione, si ante septimam diem appareat. Posteriores vero opinati sunt, ꝙ si eueniat ante septimam diem, in regionibus tamen calidis, potest nihilominus esse bonum signum & laudabile. Addidit etiam ꝙ appareat cum macie hypochondriorum: quoniam macies illius loci significat excessum, & dominium vstionis, & siccitatis renum. F

443 *Et si frigiditas sit in manifesto, & superficie corporis, & calor fuerit,*[f] [*& sit*] *interius, & præsertim si*[g] [*adhuc sit*] *& remanserit supra membra principalia.*

f * ———
g * ———

Hæc quidem signa sunt illaudabilia, quoniam significant ꝙ intra corpus sit apostema, attrahens ad se calorem naturalem & sanguinem, adeo ꝙ inde infrigidetur manifeste superficies corporis. Addidit etiam: & præsertim si adhuc remanserit supra membra principalia: hoc est, si calor remanserit adhuc in manifesto corporis super illud, quod est e directo membrorũ principalium. nam hoc significat apostema esse in membris illis.

444 *Et tumor quidem vultus, cum tumore extremitatum ante duo septenaria, est quidem terribilis. nam huius patientis materia velox est,*[h] [*& cita:*] *vnde non videtur ꝙ ad terminum duorum septenariorum valeat peruenire.*

h * ad hydropem

Tumor quidem faciei, & extremorum in acutis febribus ante. xiiij. diem, significat ꝙ patiens non perueniet ad terminum prædictæ diei, aut ꝙ labetur in hydropem: & hydropos quidem mortalis est in hoc loco.

A *Aut si quiescat & cesset febris absque crisi, aut si eius, fortificatio palã augeatur in diebus paribus.* 445

Intellexit ꝙ erit signũ illaudabile, cum cassabit febris acuta subito sine crisi: hoc enim significat, ꝙ consequenter redibit, & patientem interficiet. nam talis quies significat fatigationem naturæ, & impotentiam ad resistendum morbo. Est autem malum, ꝙ febris augeatur in diebus paribus: aut quia non accidet crisis in talibus febribus, nisi in diebus paribus, quod quidem malum est & illaudabile: aut quia febris notha, quæ hemitritæus dicitur, augetur, & fortificatur in diebus paribus. & hæc quidem febris periculosa est. hoc autem probabilius videtur esse de intentione ipsius.

Signa ex exeuntibus a corpore.

Ex his quidem est fæx nigra, vel viridis, fœtida, pinguis, rubea, & sicut aqua[a] [ ] *butyrosa, & alba. Hæ nanque malæ sunt, & illaudabiles.* 446

a * & egestio spumosa vel

B Malitia quidem egestionis nigræ est, quoniam significat dominium melancholiæ: & maxime, si talis appareat a principio morbi. Et viridis appropinquat quidem ei. Sed fœtida significat super magnam & fortem corruptionem. Vnctuosa vero significat super dissolutionem adipis renũ ex forti violentia renum effectam. Verum rubea attestatur super dominium choleræ rubeæ, quæ valde vritur. Et aquosa quidem significat super priuationem virtutis immutatiuæ, & digestiuæ. Spumosa autem & butyrosa significat super fortem calorem, aut super fortem motum virtutis inquietatæ & vexatæ: quemadmodum contingit in spuma maris ratione multitudinis fluctuationum motuum eius. Et alba quidem significat super debilitatem hepatis. Hoc autem totum verendum est in acutis.

Necnon etiam si appareat diuersorum colorum: hoc nanque mortem,[b] *[aut crisim futuram] significat.* 447

b * nisi illud accidat a crisi

Siquidem talis sit per viam crisis, significabit super fortitudinem naturæ: quæ si in non acutis talis appareat, significabit quidem super multitudinem, & dominium humorum in corpore.

Et si cum casu appetitus egestio sit cholerica, cum qua egrediatur frustum sanguinis congelatum primo, & consequenter frustum carnis. 448

C Quando cum casu appetitus est egestio cholerica, & cum ea egreditur sanguis & carnis frustum, significat quidem malum. est nanque signum illaudabile casus appetitus cum fluxu sanguinis.

Et etiam si post egressum choleræ appareat sanguis, absque punctione, & stimulatione. 449

Intellexit secundum opinionem meam, ꝙ cum egreditur sanguis post excedentem egressum choleræ rubeæ, non præcedente punctione, & mordicatione aliqua egressum sanguinis, ꝙ hoc significat egressum sanguinis per secessum, & post talem consumptionem choleræ citrinæ.

Et si post extenuationem & macerationem corporis appareat, & egrediatur fæx nigra. 450

Si fæx patientis egrediatur nigerrima post consumptionem & emacerationem corporis sui, & etiam morbi longitudinem, hoc quidem est signum malum, & illaudabile.

c * fuerit in cerebro inquietudo vel accidens ipsum cerebrũ inquietans.

Et cũ constipabitur venter in febre vrente, &[c] *[uexabitur cerebrum.]* 451

Intellexit secundum opinionem meam ꝙ cum in febre vrente constipabitur venter, significabitur ascensus morbi ad caput, siue cerebrum.

452 *Si etiam egrediatur ventositas cum sono inuerecundo præter solitum, erit malum.* D

Intellexit ꝙ si quis verecundus bombizet, & alijs audientibus præter solitũ, ꝙ hoc erit malũ signũ. Nã significat aut super corruptionem rationis, aut super violentiam doloris.

453 *Et vrina quidem nigra, tenuis, & pauca significat patientis interitum, estq; timendum vt plurimum, & periculosum, cum accidit permistio rationis, & intellectus cum tenuitate vrinæ.*

Cum vrinæ tenuitas iungitur nigredini, significat quidem super dominiũ frigiditatis, & extinctionem naturalis caloris. Quod autem quis loquatur absque ratione cum vrinæ tenuitate, significat ascensum choleræ rubeæ ad cerebrum, & ipsius apostemationem.

454 *Ex his etiam sunt vomitus, & fluxus* [a] *[ ] cum nigredine, & fætor ex putrefactione contingens.*

a * sanguinis narium

Fluxus quidem sanguinis nigerrimi a naso significat super vstionem sanguinis ex violentia febris contingentem: & vomitus niger super dominium choleræ vstæ seu melancholiæ in corpore: & fœtor super fortem putrefactionem.

455 *Frequens etiam tussis cum modico sputo est signum malum & illaudabile* [b] *[ ].* E

b * ĩphthisi.

Cum in phthisi minuitur sputum cum frequentia tussis, suffocatur patiens.

456 *Sputum etiam diuersorum colorum* [c] *[in pleuresi cum tussi laboriosa & difficili,] significat mortis propinquitatem.*

c * cũ difficultate, & tussi,

In apostemate lateris si exeat sputum diuersorum colorum cum difficultate & tussi valida, erit quidem mors patientis proxima.

457 *Et sudor solius capitis, ad quem seu ad cuius euacuatione subsequitur quies, est malus.*

Sudor proprie in fronte, & prora capitis, est quidem signũ mortale. nam quidem significat super fortem pugnam. Omnis enim sudor, quem non subsequitur alleuiatio patientis, est ex signis malis, & illaudabilibus.

Rememoratio signorum laudabilium prognosticorum.

458 *SI facies eorum appareant quales fuerint tempore sanitatis, eorum quidem cura & certa euasio erit manifesta.* F

Palam quidem est & manifestũ ꝙ hæ facies sunt manifeste contrariæ faciebus similibus faciebus mortuorum. cum igitur facies illæ significent super mortem, ideo significabunt istæ salutem, & patientis euasionem.

459 *Ex his etiam est uniformitas, & æqualitas caloris, circunscripta macie hypochondriorum.*

Hoc autem ideo contingit, quoniam vniformitas caloris super totum corpus significat super laudabilem dispositionẽ corporis intrinsecã ex priuatione apostematum. Addit tamen cum vniformitate ęqualitate caloris in corpore, ꝙ non fuerint hypocondria macra. et hoc ideo, qm̃ talis est dispositio hecticorum. et est ac si diceret, ꝙ calor reperitur vniformis per totum corpus eorum cum macie hypochondriorum ipsorum.

460 *Et si post septimã diem erit manifesta et perfecta ratiocinatio absq; malitia, & vigor motus, et sensuũ omnium, cõcomitãte facilitate & leuitate sui corporis, & solitus decubitus; & somni aduentus in nocte vt plurimum sine somno diurno cum vigore* [d] *[patientis] post somnum. Omnis etiam somnus*

d * existẽte.

A *tolllens dolorem, & perturbationem seu permistionem rationis, & mitigans ægritudinem, est laudabilis.*

Hęc quidem signa omnia sunt contraria signis malis & illaudabilibus, quorum relationem pręmisimus: et causę istorum etiam sunt contrarię causis illorū. pro tanto non oportet, nec est necesse iterare commentum in istis. Intellexit autem, cum dixit concomitante quoque leuitate sui corporis, ꝙ cum patiens tollerat bene morbum suum, est signum bonum, & laudabile, sicut impotentia tollerandi ipsum est malum signum, & illaudabile.

Cerebrum quidem patitur ex quibusdam membris compatientibus secum in passione. Vnde si tunc euaserit a permistione continua, euadet quidem patiens laudabiliter ab hoc morbo. 461

Cum membra, quibus compatitur cerebrum, in passione patiūtur, sicut pectus & diaphragma, circunscripta permixtione continua rationis, significatur ꝙ cerebrum immune sit, & liberum ab apostumate. Alia autem permixtio interpolata fit potius ratione compassionis, & colligantię, non autem ratione proprię passionis ipsiusmet cerebri contingentis ex apostemate in eodem existente, id est quidem continua permixtio rationis.

B *Et si cum apostemate capitis adsit sternutatio, ex signis erit super sanitatem significantibus.* 462

Hoc quidem est signum laudabile, cum in statu morbi contingit. In principio vero significat vt plurimum naturę vexationem.

Omnis fluxus sanguinis [a] [ ] *etiam ab aure in morbis capitis, est curatiuus corporis.* 463 a * a naribus, &

Et hoc ideo contingit, quoniam ex fluxu sanguinis narium, vel aurium dissoluitur apostema.

Anhelitus manifestus non frequens, aut [b] [ ] *tardus est laudabilis: nec est verendus si non fuerit intercisus, separatus: aut orthopnæsus, cogens erigere patientem.* 464 b * non

Cum accidit in febribus frequens anhelitus, est quidem signum malum: nam significat excessum caloris in corde. Tardus quoque anhelitus permixtionem significat rationis. Intercisus vero separatus significat dissolutionem virtutis, & duritiem organi anhelitus, contingentem ratione apostematis in membris principalibus existentis, aut excessum siccitatis in organis anhelitus existentis. Verum anhelitur faciens patientem erigere, significat pulmonis apostema.
C Cum ergo anhelitus immunis sit ab his omnibus, signum est laudabile.

Et similiter est laudabile, cum pulsus est virtuosus fortis [c] *[sine angustia,] nec est anhelitus vrens, nec inflammatiuus.* 465 c * neq; strictus,

Angustia quidem pulsus significat super debilitatem virtutis. cum enim non possit extendere in latum, multo minus in profundum. Et anhelitus quidem vrens significat super inflammationem cordis.

Ex his etiam sunt bonitas appetitus, & digestionis, cum æqualitate, & laudabili substantia fæcum, & [d] *[colore medio] in citrinitate, circunscripta nigredine earum vstiua, & viriditate.* 466 d * vrinę, & colore ęquali

Hęc quidem omnia sciuntur ex eo, quod pręmisimus de signis malis.

Aut exitus etiam humoris cum lumbricis in die critica, hoc quidem est signum vitæ. hoc enim contingente aufertur morbus, cum fuerit ex illo humore. 467

Hoc quidem est signum laudabile: quoniam significat vim & fortitudinem virtutis expulsiuę naturalis. Cum autem dixit, ꝙ aufertur morbus, hoc contingente, &c. intellexit ꝙ egressus lumbricorum in die critica sit signum bonum per se: & pręsertim cum fuerit morbus ex illo humore egrediente cum eis, ac si diceret, ꝙ egreditur cum eis humor, qui est causa effectiua morbi. Nam inter-

dum accidit in crisibus laudabilibus ꝙ humor , qui est causa morbi, egrediatur D
in crisi: & accidit interdum in crisibus illaudabilibus ꝙ euacuetur humor, qui nequaquam est causa morbi. & talis quidem crisis auget, & magnificat morbū: nec reperit patiens post ipsam, alleuiationem, sed potius aggrauationem: e contrario scilicet eius , quod accidit ex crisi contingente ab euacuatione humoris proprij morbi.

468 *Egrediente cholera rubea , aufertur surditas, tolliturq́; inde nocumentum in morbo cerebri.*

Galenus quidē exposuit hoc inter dicta Hippocratis in libro Aphorismorū, vbi dicit, ꝙ si fluxus ventris ex cholera rubea accidit patienti surditatem , tolletur eius surditas . Et Galenus quidem opinatus est hoc esse verum , cum talis surditas contingit ex apostemate in cerebro contingente . non enim est causa eius cholera rubea in non contingente ex apostemate cerebri. & ob hoc inquit hic Benlene , ꝙ contingente surditate in acutis , adueniente fluxu ventris de cholera rubea, tolletur surditas, & morbus capitis dissoluetur.

469 *Sanguis etiam hæmorrhoidarum curat morbum splenis . Hoc etiam est laudabile in melancholia.*

Fluxus sanguinis hęmorrhoidarum curat a morbo splenis , & melancholia: E
quoniam sanguis hęmorrhoidarum est niger , & melancholia quidem est ipsa cholera nigra.

470 *Et fluxus quidem aquæ , & humoris phlegmatici est cura morbi in hydrope.*

Intellexit quidem ꝙ cum accidit fluxus aquę citrinę in vrina in hydrope ascitica, & humoris phlegmatici in carnosa, ꝙ sit cura duarum prędictarum specierum hydropis.

471 *Egressus quoq; choleræ citrinæ in ophthalmia festinat curam eius.*

Intellexit ꝙ fluxus cholerę rubeę curet ophthalmiam celeriter ex eadem cholera contingentem.

472 *Ex his quidem signis est , vt videas vrinam similem in colore pomo citrino, cum hypostasi alba in fundo residente.*

Hoc etiam est notum ex eo, quod dictum fuit in capitulo de vrina. talis n. eius color eius est naturalis, & talis etiam hypostasis similiter est naturalis , cum sit alba, & residens in fundo vasis.

473 *Et si etiam videas sudorem infirmi æqualem in febre continua.*

Intellexit ꝙ si sudor sit ęqualis, ac si diceret, & sit ęqualis per totum corpus, ꝙ hoc quidem est bonū signū in febre cōtinua. Hęc aūt febris est ex sanguine. F

474 *Et tumorem exterius apparentem in synanchia. hoc enim bonum, & laudabile est.*

Hoc quidem bonum & laudabile est, sicut dicit, tumore etiam exterius in synanchia apparente, est bonum & laudabile signum . In qua vero nihil apparet exterius cum violentia accidentium, mortalis est: talis enim est deterior ex speciebus eius : & pręsertim , si prę sui magnitudine ex ea apparente interius & exterius videatur . Extrinsecę autem seu exterius sunt tres species: ex quibus laudabilior est illa, cuius ipse fecit hic mentionem.

475 *Tumor quidem testiculorum in tussi chronica, est cura corporis.*

Intellexit ꝙ cum in tussi chronica generatur tumor testiculorum, ꝙ sit cura eius: hoc est cū materia faciens tussim transfertur, & destinatur ad locū pdictū.

476 *Et similiter apostema pedis in morbis pulmonis: necnon apostema generatū iunctura cruris, & in inguinibus.*

Intellexit ꝙ per diuersionem materię ad aliam partem fiat curatio apostematum pulmonis . Et intelligit secundum opinionem meam per apostema pedis, podagram. Et apostema quidem in iunctura cruris est apostema, quod generatur in carne existente in radice cruris.

A *Et pustulæ narium, aut labiorum in tertiana est signum salutis prognosticum.* 477

Hoc intellexit in tertiana simplici & vera: & est illa, quę nō transit septem periodos, seu circuitus.

Et varices quidem innatæ sunt cura alopeciæ: necnon eius, quod est in ventre, & splenē. 478

Varices sunt morbi in tibijs accidentes, cum venę in eis existentes replentur, & ingrossantur in tantum, ꝙ egrediantur manifeste a sua dispositione naturali. humor quoque, quo tunc replentur venę illę, melancholicus est. pro tanto ex euulsione & translatione illius humoris ad eas contingit curatio morbi splenis, & etiam apostematum in ventre generatorum, quę dubaylet dicuntur, idest *screphulę. verum ꝙ hoc sit cura alopecię, hoc quidem nequaquam est, eo ꝙ omnis materia, ex qua fit alopecia, sit melancholica: nec etiā ex humore phlegmatico, nam alopecia potest ex omnibus humoribus generari. Hic autem canon est vnus ex aphorismis Hippocratis. & opinatus est Galenus in expositione eius, ꝙ posuit alopeciam pro lepra. non tamen constat apud Gale. illo tempore: nec est verificatum isto tempore. *a.l. glãdulę

B *Et oxyregmia quidem in lienteria intestini contingit ex retentione cibi.* 399

Intellexit, ꝙ si pręcedente lienteria, contingit eructuatio acida, ꝙ sit bonum signum, & laudabile. Hoc nanque significat in hoc morbo retentionem partis cibi in stomacho. & hoc ideo: nam in hoc morbo egreditur cibus indigestus a stomacho, & intestinis, ratione humoris lenitiui ibidem existentis, aut ratione vlcerum existentium in eisdem. Vnde cum retinetur cibus in stomacho, donec acescat, est signum laudabile. quod quidem verum est, velut dicit Galenus, si de nouo contigerit, quę prius non fuerit. nam hęc est de accidentibus potentibus contingere in principio morbi.

Et febre contingente in spasmo, vel epilepsia, fit eorum cura. 480

Si cui accidit spasmus ex repletione, contingat febris coasequenter, erit quidem hęc cura eius ab ipso spasmo: quoniam febris dissoluit humorem spasmum facientem cum contrarietate complexionis eius ad complexionem humoris facientis spasmum. febris enim calida est & sicca, & humor faciens spasmum frigidus & humidus. & sic est de ipsa epilepsia.

Si patienti singultum contingat sternutatio, est cura eidem. 481

Hic singultus est humoralis seu ex repletione. & hoc ideo, quoniam sternutatio expellit humorē illum, qui est causa singultus a substātia stomachi: iuuatq;, C seu excitat naturam ad expulsionem ipsius. Singultus enim est debilis motus naturę in expellendo superfluitatem nociuam in stomacho existentem. Singultus vero, cuius causa est siccitas, non recipit curam.

Rememoratio canonum, quibus vtendum est in iudicio prognosticandi.

D*Ecet quidem vt cum volueris iudicare patientem, ꝙ vtaris proportione,* [a] [ ]. 482 a* vel comparatione.

Cum ergo volueris iudicare per hęc signa, vtaris proportione iuridica. neq; facias sententiam aliquam absolute, priusquam scias species illorum signorum, & differentias eorum in significatione.

Nam ex signis sunt, quorum virtus vera est & certa. Et ex eis sunt, quæ per alia falsificantur. 483

Dicamus ergo primo, ꝙ ex signis sunt quędam valde vera. & hęc quidem species signorum est, cum quibus non apparent alia eis contraria in corpore. ex his quędam sunt, cum quibus apparent alia eis contraria in corpore, quare est dubium in prognosticando.

484 *Iusta autē significatio sumitur inter membra, ex eis quæ apparent in capite.* D

Signa quidem iuste super mortem significantia, & eius contrarium, sunt signa in capite apparentia, quorum relationem iam fecimus.

485 *Si ergo videas aliquam significationem iuste significantem in corpore, & aliam sibi contrariam sic significantem.*

Si autem videas aliquod signum iuste testificans super euasionem vel perditionem alicuius, & videas cum eo aliquod signum ei contrarium in corpore, supple, noli tunc prorumpere in iudicium.

486 *Contingit etiam ꝙ apparens super contrarium carporis non sint nisi testimonia debilia.*

Contingit autem contrarietas signorum, & testimoniorum in vno & eodem corpore, ita ꝙ quędam ex eis significent bonum, & quędam malum, cum erunt testimonia debilia super bonum vel malum significantia.

487 *Omne signū non habens contrariū significat rectè super curam & euasionē.*

Intellexit ꝙ omne signum laudabile, cum quo non apparet contrarium, inquantum est ei contrarium, illud quidem & sibi similia significant recte super euasionem eorum.

488 *Et omne signum prognosticationis prædictis contrarium, significat mortem & perditionem.* E

Intellexit quidem secundum opinionem meam, ꝙ omnia signa mala signis bonis contraria, quorum contrarietas talis est, ꝙ non possunt vniri simul in eodem corpore, sunt quidem signa iuste mortem significantia.

489 *Cum autem apparebunt tibi signa contraria & debilia, sequitur quidem ad hoc dubium. Vnde sta tunc, & prolonga iudicium.*

Cum ergo colligentur apud te signa contraria debilia: hoc est, ꝙ vniantur in eodem corpore, & ꝙ sint ęquata in significatione sua, ita ꝙ non possit quis cogere super significationem, nec ratione multitudinis, neque ratione fortitudinis eorum: posset enim vnum ex istis signis fortius esse alijs: quod quidem esset signum apud Medicum euasionis patientis, aut mortis eius: hoc quidem est solum dubium, non aliud ab isto. pro tanto decet Medicum tunc cōtinuare curam, quā habebit, & consequitur forsitan inde spem.

490 *Cum ergo erunt æquata in dispositionibus suis, sta. Sed iudica a prædominante, cum erunt contingentia in inæqualitate sua.*

Hoc quidem est notum. inquit enim ꝙ cum contraria erunt, sta, & noli iudicium referre. Cum vero vna ex speciebus contrarijs coget inferre iudicium, ex cogente & dominante iudica. Docet autem hoc esse, quod dicit apud Medicum in prędictis signis habentibus gradus & dominium in fortitudine & debilitate, hoc est in significatione: sic scilicet ꝙ cum exempli gratia, apparebit aliquod signum, cuius significatio super sanitatem sit in gradu tertio, & apparebunt ei duo signa, quorum significatio est super perditionem in gradu primo, tunc iudicare habebit per signum, quod est in gradu tertio. cum vero erunt prędicta signa ęqualia in gradu, tunc ferendum erit iudicium secundum numerum ipsorū: sicut facit iudex in alteratione testium, & se dementientium: & sicut faciunt sapientes astrorum in virtutibus astrorum contrariorum ex contrarietate locorū ipsorum. Et in hoc explicit prima pars Canticorum Auicennę, & est pars Theoricę scientię Medicinę. F

A # *AVICENNAE*

CANTICORVM PARS SECVNDA, ET EST PARS PRACTICAE.

Cum Auer. Commen.

† Tractatus primus. De conseruatione Sanitatis.

† Rememoratio partium Practicæ.

B

POSTQVAM ordinaui in parte Theoricæ medicinæ quod seriatim audiuistis, & hoc secundum ꝙ in mea mente præordinaueram, incipiam quidem nunc in practica ipsius. Iam autem retuli in principio huius libri illud [b] *[propter] quod est necessarium* [c] *[illud, cuius relationem faciam]* [d] *[ ] in hoc capitulo. Operationis autem practicæ sunt duo modi: quorum vnus naturaliter exercetur: alter uero medicinis, & conuenienti regimine in cibis. Est autem non modicum, quod per illud regimen exercetur. Hoc autem in duas partes diuiditur: quarum una conseruatiua sanitatis dicitur: & altera ægritudinis curatiua. & hoc per uitam meam* [e] *[in perfectione Medicinæ continetur.]*

a * practica. 1
b ———
c ———
d * referre
e. est finis Medicinę.

C Postquam iam perfeci intentionem meā in parte huius artis Theoricę, incipiam nunc idem in parte ipsius practica & factiua. Et iā dixi in his, quę sunt pręmissa, ꝙ hęc pars diuiditur in id, quod manualiter exercetur, & in illud, quod fit medicinis & cibis. Et hęc secunda pars in duas species diuiditur. Quarum primam sanitatis conseruatiuam appellauit: in qua s. docetur, qualiter cum cibis, & alijs ab eis sanitas conseruetur. Et secundum ęgritudinis curatiuam: in qua scilicet ostenditur qualiter tollatur ęgritudo, & quibus ingenijs reducatur sanitas cum medicinis. Ipse autem inchoabit, velut dixit, a sanitatis conseruatiua. pro tanto inquit ipse Benchine ꝙ pars conseruatiua sanitatis cum cibis & medicinis est prima pars practicę.

Et conseruatiua quidem sanitatis dicitur secundum veritatem de habente eam perfecte & absolute: necnon etiam de eo, cuius sanitas est imperfecta. Et huius quidem sunt secundum operationem duæ species. Vna est in eo, cuius debilitas permista est totam suam substantiam in omnibus temporibus suis, sicut in sene conualescente, & paruulo, in quibus scilicet debilitas est per totum mista, & in eo in quo apparet aliquod signum prætendens metum, quòd appareat in eo lapsus in aliquem morbum. 2

Speculatiua consyderatio in principio huius capituli diuiditur in duas partes. D
Quarum prima est, in qua consyderatur conseruatio sanitatis perfectę & absolutę: Secunda vero est, in qua fit speculatio de conseruatione sanitatis imperfectę. Et hęc quidem diuiditur in duas partes. Quarum prima est, in qua consyderatur conseruatio sanitatis imperfectę in toto corpore, & in omni tempore: quod intellexit, cum dixit: in eo cuius debilitas permixta est per totam substantiam suam, & in omnibus temporibus suis, & talis est sanitas senum, conualescentiũ, & puerorum, & etiam eius qui paratus est labi in aliquam ęgritudinem, qualis est ille, in cuius corpore apparet aliquod ex signis significãtibus super lapsum, & casum eius in aliquam ęgritudinem. & talis vero est ille, qui non ex causa extrinseca, sed ex humore conqueritur de dolore, & labore. Secunda vero est, in qua consyderatur conseruatio sanitatis imperfectę eius, qui fuit ęger in quibusdam ex membris suis & non in alijs: aut in quodam ex quatuor anni temporibus, & non in alijs: vel in aliqua ętate, & non in alijs. Et hęc quidem sunt, quorum relationem facturus est in hoc capitulo.

3 *Alia est in eo, in quo apparet morbus in aliqua ex partibus solum sui corporis, puta in cute eius, aut carne, vel ossibus eius. Et sicut etiam est in habente stomachum debilem frigidum* [a] *[ægrum naturaliter.] necnon etiam in habente læsionem ab vtero,* [b] *[&] matrice: sicut in habente sextum digitum, aut* E
[c] *[tumorem gibbum.]*

a× naturalr, & extenuatum seu rarę substantię, b × seu in c, apostema

Hi quidem sunt de specie eorum, quorum quędam membra sunt ęgra, & quędam sana. Ex his etiam sunt, quorum membra sunt ęgra ex malitia contingente eis in matrice. Ex his sunt, quorum membra sunt talia a re extrinseca, cum debilitate tamen in membris illius naturaliter existente.

4 *Et in eo, in quo apparet in aliqua ætate, & in aliquo ex temporibus anni, & non in aliis. Sicut humidus in complexione est debilis in pueritia, et postquã auctus fuerit, est sanus & fortis. Et siccus per complexionem destruetur viribus in autumno, præter* ꝙ *in vere debilis efficiatur.*

Infirmi quidem penes ętatem sunt, velut ille, cuius complexio est valde humida: cui quandiu existit in pueritię, accidunt morbi ex humiditate: sed cum ad ętatem senectutis peruenerit, sanus efficitur. Verum ęgritudines penes quatuor tempora anni sunt, sicut habens complexionem siccam, qui in autumno quidem ęgrotat, & in hyeme sanus existit.

Regimen corporis Sani perfecte, & primo quantum ad Aerem eius in generali. F

5 *Conseruatio quidem sanitatis est quoddam genus generale, duas comprehẽdens species ex operationibus Medicinæ. Ex quibus est vna, vt cum intendetur ad conseruationem complexionis alicuius,* ꝙ *ordinetur ei cibus, & dieta similis Sed cum intendetur translatio corporis eius a sua complexione* [d] *[ ] fiat huiusmodi, eo* ꝙ *contrarietur complexioni antedictæ. Verum regimen simpliciter & absolute est,* ꝙ *attendatur ad conseruandum ipsius laudabilem dispositionem.*

d. naturali

Hę sunt duę species conseruationis sanitatis in generali: quarum vna est conseruatio sanitatis perfectę: & alia est conseruatio sanitatis imperfectę & inęqualis. In hac aũt complexione inęquali exercetur opus dupliciter: vno modo ad conseruandum sanitatem in dispositione in qua est, regendo illum cuius est, & est conseruatio cum sibi similibus: sicut exempli gratia, si intendatur ad conseruationẽ habentis complexionem calidam, erit quidem conseruatio eius cum calidis. & hoc idem intelligit, cũ dicit: vt cum intendetur ad conseruationem com-

A plexionis alicuius, &c. Sed cum intenderetur translatio eius a complexione sua,& reductio ipsius ad temperiem,& medium, hoc quidem fieret cum contrarijs:puta cum frigidis complexione calida existente,& cum calidis in complexione frigida.& hoc est,quod dicit: Sed cum intendetur trãslatio corporis eius a sua complexione,fiat huiusmodi,&cę.Corpus vero temperatum & ęquale in complexione conseruatur cum temperatis. quod quidem intellexit, cum dixit: Verum regimen sani simpliciter,&c.i.cum regimine absoluto.tale autem absolutum temperatum est & ęquale. Et quod dixit, s. cum volumus conseruare complexionem egredientem ab ęqualitate, docet ꝙ regamus eam cum sibi similibus.Est quidem dictum Galeni,seu quod sequitur ex dictis eius.et hoc tamẽ dictum est dubium,& merito,secundum opinionem meam.& hoc ideo, quoniã si habens complexionem calidam regatur cum calidis, labetur quidem in morbos calidos,sicut patet,& est testis ipse sensus. Si igitur sic est,conseruatio quidem habentis complexionem calidam in sanitate sua erit cum calidis in complexione:minus tamen calidis quam sit ipsum.

Et moretur seu faciat residentiam suam in aliqua ex ciuitatibus quarti climatis,quæ scilicet perfectum aerem habeant & vaporem,[a] *[& habeat speculam uersus eremum,& syluam,& inspiciat etiam] uersus partem orientalem, quia ipsa est subtilior.* 6

[a] a. sanũ,et in loco eminẽti,in quo videntur loca plana, &

B Decet quidem vt habens complexionem ęqualem & temperatam habitet in quarto climate. Addidit nihilominus ꝙ ciuitas, quam inhabitabit, debeat esse perfecti aeris in bonitate. & hoc, quoniam regiones distantes a mari sunt calidę & siccę.natura enim maris significat ratione humiditatis ęqualitatem ciuitatis calidę vel frigidę. Intelligit autem,cum dixit, ꝙ habeat perfectum aerem, ꝙ sit immunis a corruptione. Addidit etiã, ꝙ habeat speculam versus eremũ, &c. & hoc supple tempore hyemali & frigido. Quod autem quartum clima minime temperatum & ęquale sit, patet ex vnione & coniunctione syluarum in eisdem. Hoc autem iam asseruit etiam Gale. & hoc,quoniam complexio ęqualis & temperata,quę est signum ęqualis & temperati climatis, non reperitur in quarto climate,nisi raro valde. Et addidit ꝙ sit orientalis: quoniam pars illa, & aer eius est subtilior, sicut dixit.

Tempore vero æstiuo declinet ad montes, sitq́ habitationis locus apertus a parte septentrionali. 7

Hoc etiam notum est:& hoc ratione frigiditatis montium,& septentrionis.

In noctibus quoq; habitet, & quiescat in superioribus locis, & sedibus. In die vero descendat ad inferiores. 8

C Aedificium quoq; domorum subterrenarum in quarto climate significat ipsum fortis esse,& magnę caliditatis.pro tanto in hac terra nostra,i. Sarracenorum in insula Hispanię,quę in hac die est in quinto climate, non fiunt huiusmodi foueę,seu cauernę subterraneę.

Caueat etiam & vitet pannos laneos, & de bombyce, & condescendat ad subtiles lineos. 9

Hoc quidem totum seruetur tempore ęstiuo,ratione caliditatis panni lanei & bombycini,& etiam ratione ęqualitatis,& temperiei ipsius,s.lini.

Vtatur etiam aromaticis frigidis, sicut ex oleo rosaceo. 10

Prędicto quidem tempore est vtẽdum aromaticis frigidis, sicut oleo rosaceo, & huiusmodi talibus.

Protegat q; oculos suos a puluere, fumo, vapore turbido & corrupto, & a radio Solis horæ meridiei & feruoris,necnon ab occursu fortis caliditatis:nec etiam attente inspiciat figuras exiles,& subtiliter intricatas, nec literam minutam, & subtilem. 11

Hoc etiam est totum per se notum & manifestum:quare non expono.

Regimen comestionis vel Cibi in generali.

D

12 *DEbeat autem ad minus quilibet comedere semel inter diem, & noctem, & ad plus bis: medium autem inter hoc est, si comedatur ter in duobus diebus.*

Magis quidem temperatus modus comedendi est, vt quis comedat ter in duobus diebus. & hoc, quoniam quidam opinati sunt, ꝙ actus digestionis perficitur in tertia digestione in * decemocto horis. pro tanto cum fiat trina comestio in duobus diebus, perficitur digestio in membris isto tempore, vel prope. & hoc, quoniam spacium * decemocto horarum erit inter duas comestiones: & sic digestio perficietur tunc, vel prope illud. constat autem ꝙ laudabilior modus reficiendi est, cum reficietur quis iam perfecta digestione cibi preassumpti.

* sexdecim

* sexdecim

13 *Prolongetur etiam tempus* [a] *[refectionis,] vt fiat cibi bona digestio. Fiant etiam paruæ buccellæ, vt bene digerantur.*

a. masticationis,

Tempus quoq; masticationis est prolongandum, donec cibus in ore bene cōteratur. Sunt etiam bucellę paruę fiendę. nam hęc iuuant ad digestionem.

14 *Nam omne id quod* [b] *[contundere non poteris,] erit apud te digestionis difficilis.* E

b. est difficilis contritionis ex masticatione

Melius quidem est, ꝙ sit bucella paruę quantitatis, quam si prę magnitudine sua esset difficilis contritionis & fractionis a dentibus. nam omne tale est difficilis digestionis.

15 [c] *[Attendatur etiam vt omne præter naturam, & illaudabile curetur cū contrario eius conuenienti secundum complexionem & malitiam] ipsius.*

c * Et quoties appetitus desyderat cibū malū, dimittat̃ comestio ipsi', Et si intētio fuerit firma ad illū, rectificetur cū cōtrario complexioni

Attendatur in assumptione eius, quod debet remouere & expellere nocumentum omnium eorum, quę volueris ex cibis malis assumptis ad malitiam eorū, & ad contrarium ipsius malitię. Vnde si fuerit cibus grossus, rectificetur cum subtilibus: & si inflatiuus, cum dissoluentibus ventositatem: & si frigidus, cum calefacientibus.

16 *Sunt autem quamplures complexiones inæquales* [d] *[cum malitia cibi rectificabiles.]*

Interdum reperiuntur quędam complexiones illaudabiles & inęquales, quibus cibi mali & illaudabiles congruunt. Vnde non decet ꝙ tales cibi habentibus huiusmodi complexiones prohibeantur, cum conueniant eis ratione similitudinis inter vtrosq; existentis. F

17 *Vtatur ergo eis homo secundum vsum & consuetudinem suam, nec sunt appetitus, nec delectatio cibi omittendi.*

d. quibus cōpetunt cibi mali, et illaudabiles.

Consuetudo autem naturę assimilatur: & est ac si diceret ꝙ consuetudo necessario sit obseruanda, quamuis etiam esset praua & illaudabilis. Dictum autem eius: nec sunt appetitus, nec delectatio, &c. est vnum de pręceptis huius artis per se. vnde intelligit ꝙ attendendum est in cibis, vt cum hoc quod erunt boni & laudabiles in se, requiritur etiam ꝙ appetantur. Et ideo dixerunt ꝙ duorum ciborum ille, qui minoris est iuuamenti, magis tamen delectabilis, melior est minus delectabili, & sit maioris iuuamenti.

18 *Omnis nanq; consuetudo subito, & sine gradatione ablata, nocet, & offendit illum, cuius est.*

Pręcipit hic ne consuetudo subito auferatur: & hoc, quoniam consuetudo iam est conuersa in dispositionem naturalem.

De ordine ciborum, & rectificatione eorum.

19 *EST autem humidum, & lubricum styptico præponendum. Estq; sapor dulcis acetoso* [e] *[vniendus.] Et siccum cum humido rectificandum. Et frigidum cum*

e * cōmiscendus.

A *dum cum calido, & e contrario. Quod si timeatur* [a] *[defœdatio oleaginosi, vel eius quod est malæ digestionis ratione pinguedinis,] addatur sal eis, aut aliquid acutum. nam hæc iuuant ad subtiliandum.*

a ✶ abominatio piguedinis, aut mala digestio rei vnctuosæ.

Quod præponatur humidum liquidum styptico, est canon & præceptum in regimine & ordine cibi. & hoc est, quoniam ad conseruationem sanitatis exigitur ꝙ mensuretur cibus in qualitate, quantitate, tempore, & ordine: & ꝙ cibus sit laudabilis, & laudabiliter ministratus cum prædictis quatuor conditionibus. Quod vero addidit huic, est sumptum a contrario: ita s. ꝙ vnum contrarium cum sibi contrario ad temperiem reducatur. notum. n. est, ꝙ nociuum & illaudabile est cum sibi cõtrario rectificandum. vnde est, ac si diceretur ꝙ ex hoc siccum cum humido rectificetur, & frigidum cum calido, & econuerso: & pingue vnctuosum cum salso s. & acuto.

Hora refectionis.

Post exercitium quoque est refectio facienda, & ipsum postquam exiuerit fæx ab eo. 20

B Hoc ideo est, quoniam exercitium post digestionem factum expellit superfluitates a corpore, & calorem depurat naturalem: vnde exercitium factum post cibum efficit ipsum acidum, ipsumq; facit venire ad membra indigestum.

Est autem quærendus locus tranquillus & frigidus, & a vento euentatus ad laudabilem refectionem faciendam, necnon etiam tempus & hora frigida. vnde decet hominem esse attentum in hoc regimine. 21

Hoc quidem præceptum est, vt eligantur, s. tempus frigidũ, & loca frigida tẽpore æstiuo, cũ quis voluerit comedere. & hoc, quoniã calor extraneus calorẽ naturalem debilitat, sicut & Sol ignem, cũ sibi exponitur: qui tamen accenditur, & confortatur cum ad vmbram ponitur.

Regimen cibi in qualitate, & quantitate.

Tempore quidem æstiuo est cibi quantitas minuenda, estq; tunc ad subtiliter nutrientia declinandum vnde vitandæ sunt tunc carnes grossæ, & vtendum est oleribus, & lactis speciebus. 22

C Hoc quidẽ fit ratione debilitatis caliditatis naturalis contingentis corporibus ex dominio calidi extranei super corpora tempore æstiuo.

Et piscibus recentibus, hœdo, & agno mediocris ætatis, & pullis gallinaceis, & gallinis, carnibus quoque [b] *[columbarum, & coturnicum.]* 23

b. perdicum, & frãculinorum.

Hæ quidem carnes sunt laudabiles apud eos, de quarum bonitate concordati sunt, præterquã de carnibus agni. est nihilominus possibile vt agni regionũ calidarum & siccarum sint magis temperati agnis regionum frigidarum & humidarum: sicut in hac mea regione contingit. cucullatæ, & coturnices non sunt in hac nostra insula Andalusiæ.

Sunt etiam ex conferentibus tunc fercula ex coriandro, & agresta composita, & [c] *[satabeg, & ceribat.]* 24

c. fichbagi, & zirbagi. et diligat dulcia, sicut est chabissa, & cibaria de tafasil, et almosus.

Hæc quidem fercula cum corriandro, & aceto, & vua acerba composita, sunt apud eos tempore æstiuo laudabilia.

Regimen motus Exercitii, & Quietis.

Siquis ergo velit a morbis euadere, diuidat regimẽ suũ in tria, quorũ vnũ tribuatur animæ, & aliud cibo, & aliud potui vel aquæ. 25

Cum quis voluerit ægritudines euitare, diuidat regimen suum in tria, quorũ D
vnum animæ tribuat, & aliud cibo, & aliud potui. hoc, quod dixit de anima, reperitur in suauibus & laudabilibus relationibus.

26 *Et parum quidem aquæ frigidæ satiat, & sitim sedat: ad hoc tamen nõ sufficeret multum tepidæ.*

Hoc quidem præceptum inducit ad vtendum aqua frigida: quoniam parũ ex ea sitim sedat, quod minime facit multum ex tepida. Et licet hoc sit verũ in climatibus calidis, congruit nihilominus vsus aquæ tepidæ in regionibus frigidis: & præcipue tempore hyemali. & pro tanto Græci timent valde potum aquæ frigidæ in regione sua ratione consuetudinis ipsorum.

27 *Non est autem aquæ potus frigidæ nimium* [a] [ ] *frequentandus, eo quod neruis obsit.*

a. aut potus niuis.

Ex hoc dicto videtur, ꝙ concesserit interdum potum aquæ frigidæ minimũ: quod quidem si vnquam fecit, fecit tempore æstiuo calido.

28 *Non est etiam offerendus potus aquæ niuis nisi pingui, sanguinæo, multæ carnis.*

Hoc quidem notum est. nam si macer extenuatus, habẽs modicum sanguinẽ, E
bibat aquam nimis, non est securus quin accidat ei inde stupor, & dormitatio membrorum. Retulit enim Gale. ꝙ accidit cuidam patienti, post potum aquæ niuis, adeo magnum nocumentum in gutture suo, ꝙ nihil deglutire potuit, & tandem mortuus est inde.

29 *Est etiam vitandus potus aquæ in mensa, nisi* [b] [*ratione adhærentiæ, et tardi descensus buccellæ.*]

b *accidat se rach, i. passio, in qua cibus non descendit ex meri.

Cauendum quidem est, ne bibatur in mensa aqua, nisi ad procurandum transitum bucellæ, cum descensus eius tardatur.

30 *Non est etiam sumenda aqua cum cibo, nec in egressu a balneo,*

Causa quidem huius est: quoniam cum sumitur aqua super cibum, priusquam stomachus calefecerit ipsum, infrigidat ipsum, & incrudat. Est etiam causa, quare supernatet cibus sumptus in stomacho, & quare etiam nõ adhæreat, & vnitur eidem, quod cõterat ipsum, sicut exigitur. actio nãq; stomachi super sumptũ cibum fit conterendo, & coquendo simul. vnde sicut cũ infunditur simul, & in magna quantitate aqua in olla, propter quod tardatur cibi decoctio in eadẽ, sic quidem contingit inde ipsi stomacho. Aqua autem sumpta super balneum nocet valde ratione contrarietatis existentis tunc in membris: contrariũ enim fortificatur tunc in occursu sui contrarij, vt inquiunt. & ob hoc non est securũ quin F
infrigidetur infrigidatione incurabili hepar bibentiũ immediate post egressum eorum a balneo, vnde est ac si diceret, ꝙ inde contingeret eis hydrops.

31 *Nec etiam post forte exercitium, & coitum: hoc enim est malum & illaudabile.*

Causa huius dicti est dicta in assumptione eius post balneũ. attamẽ maius est nocumentũ potus eius in coitu: eo ꝙ debilis sit calor naturalis in corpore eius, qui vsus est coitu, & calor innaturalis auctus, & fortificatus.

32 *Si tamen quis ex modica tolerandi potentia siti vrgeatur, sumat ex ea parũ tantum, s. quo declinatio & impulsio cibi ad inferius stomachi cõpleatur, quatenus ibidem digeratur. sumat tamen ex aquis illam, quæ sitim sedet, & satiet: aut ex vino quod, & quantum congruat, & sufficiat.*

Hoc quidem, cuius relationem fecit hic, de vino est verum, postquam descendit cibus ab ore stomachi ad eius inferius, scilicet ad fundum.

33 *Et si sumpta aqua ad satietatem, aut vino sufficienti, accidat sitis, vitentur potus eorum: quoniam talis sitis est mendosa.*

Hoc quidem est præceptum, vt expellatur sitis mẽdosa. nam si sumpta aqua,

A vel vino ad sacietatem, generetur sitis in eodem, sitis quidem illa erit mendosa. pro tanto docet, vt tunc tollatur omnis potus, donec cesset sitis illa.

Regimen vini.

Non est curandum de assumptione multi vini: debetq; sufficere modicum cum est in vsu: nec est continuandus omni die potus vini: nec est bibendũ in ieiunio: nec etiam post sumptionem cibi subtilis vel acuti: estq; omni tempore vitæ, nisi semel in mense, ebrietas vitanda. 34

Hæc quidem præcepta facta in potu vini sunt apud Medicos manifesta: ex quibus est vnum, ne bibatur ex eo multum: neque etiã omni die, sed solum vno die, & alio non: & præcipue tempore calido, vt inquit Dioscorides. & cum hoc etiam congruit vt die qua bibetur aqua, sit aqua sola: & ꝙ potus vini sit vinum lymphatum. potus autem vini nociuus est in ieiunio, eo ꝙ vinum habet potentiam percutiendi neruos, & nocendi eisdem. vitatur autem super cibum subtilẽ, quoniam conuertitur tunc cum eo in choleram: & similiter contingit si sumatur cum cibo acuto. Cantificatio autem & prohibitio ebrietatis est proculdubio sine resistentia & contradictione. Ascensus autem ebrietatis semel in mense est B erroneus: quoniam licet vinum teste Galeno sit ex magis conuenientibus calori naturali, & sit respectu eius in gradu, in quo oleum est ad lumen & ignem: tamen sicut multum & superfluum oleum extinguit lumen, sic etiam multum vinum extinguit calorem naturalem. pro tanto & si ipsum sit ex magis conoeniẽtibus calori naturali, ipsum nihilominus est ex nocentibus magis calori animali, & sensibili, & organis eius, s. cerebro, & neruis. & ob hoc aqua mellis est vtilior vino eis, qui naturaliter habent neruos debiles. Priores autem non concesserunt ipsum iuuenibus ratione fortis caloris ipsorum: concesserunt tamen parũ ex eo senibus, & decrepitis.

[a] *[Et bibat vinum aromaticum: adiuncta sibi acetositate mali granati, aut succo cotoneorum, & cucumeris, ille cui accidit ex potu vini dolor capitis, supercalefactio & ebrietas,] bibatq; ipsum cum aqua mistum.* 35

Hæc enim præcepta data sunt eis, qui & vini potibus incurrunt dolorem capitis fortem, & quibus accidit ebrietas ex eodem: hæc enim nocumenta contingunt proprie ex potu vini. pro tanto expedit magis, cui hæc accidũt, ꝙ minuat quantitatẽ eius, aut dimittat prorsus ipsum. Et vinum quidem aromaticũ est melius ex vinis apud Medicos. vinum tamen album est melius ei, cui accidit ex potu vini dolor capitis, necnon etiam super calefactio est: enim propinquus ex C eis naturæ aquæ.

Et dandum est in potu ei, qui querelosus est ratione ventositatum in corpore suo existentium, vinum purum & citrinum: nam fortius ex eis congruit eis amplius. expedit etiam vt cum salsis coniungantur. 36

Ex magis quidem conferentibus conquerenti ex ventositate in digestione sua existente est vinum purum, & ex eis citrinum, cum sit calidius ex eis. expedit etiã vt cum salsis iungatur: & hoc, quoniam ventositates contingunt, & generantur ex diminutione & paruitate calidi radicalis, & elementaris.

Tempore autem æstiuo sumendum est vinum album & aquosum, eo quod sit subtilitati & simplicitati propinquius, [b] *[cui addantur acetosa & super comedantur styptica.* 37

Hoc quidem est notum. Intellexit autem per subtilitatem & simplicitatẽ eius calorem temperatum.

Regimen Somni, & vigiliæ.

Non prolongetur somnus, quoniam obest animæ: nec etiam vigiliæ, quoniam inde debilitantur sensus. 38

a. Et ille, cui accidit ebrietas, vel accidentia similia epilepsiæ et calefactio ex vino assumpto, tunc bibat vinũ aromaticũ. Et post cibũ ĩ secũda mẽsa granata acetosa, & cotonea, & cucumeres. b * & bibat ipsum mistũ cũ aqua. Et comedat cibaria acetosa, et in secũda mensa s. post cibũ assumat styptica acetosa.

Prolongatio quidem ſomni, & ipſius profundatio nocet animæ. nam etſi ſomnus ſit animæ neceſſarius ad calefaciendum, & anima agat & operatur tempore vigiliarum: cum tamen prolongatur ſomnus ſuper eam, lenteſcit quidem vita eius, & tenebroſa efficitur: extinguiturq; inde calor eius, ſicut extinguit ignis cineribus multum coopertus. Cum autem excedit quis, & conatur ad vigilandum, debilitantur inde ſenſus eius, & calor eius infrigidatur, ſicut infrigidatur calor ignis ex ſuperfluo motu.

39 *Prolongatio vero ſomni congruit ei, cuius cibus eſt indigeſtus: necnon ſuper* a *[malitiam cibi non recipientis digeſtionem.]*

a. nauſeatiuã ſatietatem.

Somnus quidem eſt ex conferentibus ad digerendum cibum. prodeſt etiã corruptioni eius in ſtomacho contingenti: eo ꝙ rectificet & corrigat corruptum in eo ex marcore ſeu muſciditate ex iterata decoctione.

40 *Nec eſt ſomnus prolongandus in ieiunio, & tempore famis. Nam repletur caput fumo, & vaporibus, a fæcibus & ſuperfluitatibus eleuatis.*

Somnus quidem ſuperfluus ſuper fame factus fumigat caput ratione fæcum, & ſuperfluitatum aliarum in corpore exiſtentium. Nam in ſomno, vt dictũ eſt, fit reuocatio caloris ſenſualis ad interiora, quatenus iuuetur calor naturalis in digeſtione. & inde eſt, ꝙ cum non ſit ibi cibus, ꝙ agat in humoribus corporis, & generet ex eis fumum ſeu vaporem corruptum, qui eleuatur, & aſcendit ad cerebrum.

41 b *[Non] eſt quoque immediate poſt cibum vel comeſtionem dormiẽdum accumbendo, donec ad locum digeſtionis peruenerit cibus aſſumptus.*

Alia litera b * Eſt quoque, &c.

Congruit quidem, vt cum aliquis immediate dormierit poſt cibum & cõmeſtionẽ, ꝙ dormiat accũbendo, capite ſ. erecto, donec cibus ad inferiora corporis deſcenderit. & hoc, vt repletio capitis a fumis & vaporibus minuatur. nã ſomno immediate poſt cõmunionẽ facto, repletur caput fumis & vaporibus. Et ob hoc iuſsit, & dixit in priori Medicina, & ꝙ poſt commeſtionẽ debet homo aliquantulũ incedere, & deambulare. & in ſumma tempore digeſtionis congruit ſomnus & vigilia: quoniam ſomnus iuuat & meliorat digeſtionẽ, & vigilia minuit repletionem capitis ex vaporibus tunc contingentem. Et ob hoc etiam iuſsit, vt homo dormiat poſt comeſtionem ſerotinam: quoniam tempus matutinæ refectionis eſt tempus totum vigiliarum, & tempus ſerotinum eſt tempus totum ſomni.

Regimen potus aquæ.

42 *NOn eſt exercitandum exercitio magno, & forti, nec eſt tantum quieſcendũ, ꝙ omittatur omne exercitium: immo eſt* c *[hoc vitandum.]*

c. æquali, & tẽperato exercitandũ.

Cauſa quidem huius eſt, quoniam excedens & forte exercitiũ virtutem corporis diſſoluit: & priuatio exercitij & quies omnimoda ſuperfluitates in corpore colligit, & calorem naturalem extinguit. Exercitiũ autem æquale, & temperatum & ſuperfluitates expellit, & calorem elementarem & naturalem fortificat, & augmentat.

43 *Sunt ergo taliter membra exercitanda, & per exercitium adiuuanda, ne colligatur quod timetur colligi in eis ex malis humoribus.*

Cum timetur collectio ſuperfluitatum in aliquo ex membris ex debilitate ipſius, erit quidem conueniens, vt exercitetur membrum illud cum exercitio ſpeciali, et conuenięti eidem, taliter vt iuuetur in expulſione illarum ſuperfluitatũ, & diminutione generationis earum in eodem.

44 *Eundo* d *[vel clamando] ſi volueris, donec appareat velox &* e *[cita expiratio.*

d. et luctãdo
e. frequens anhelitus.

Terminus quidem exercitij apud eos eſt cõmuniter, ꝙ dominetur in eo qui exercitatur anhelitus, & expiratio velox, & ꝙ corpus incipiat ſudare.

A *Macer autem & extenuatus non debet exercitari, ne ipſius diſſolutio amplius augeatur.* 45

Hoc quidem dictum eſt Hippocratis, ſ. ꝙ non decet ꝙ calida corpora velut cholerica exercitentur.

Verum debet exercitari pinguis & multæ adipis & axungiæ: eſt tamē accingendus, ſi habuerit ventrem magnum. 46

Docet ꝙ nimis pinguis exercitetur vltra exercitium temperatum, quatenus ex pinguedine eius moueatur & diſſoluatur: quoniam augmentum pinguedinis corporis ſuper naturalem diſpoſitionem corporis eſt verēdum. docetq; vt ſi magnus fuerit venter eius, ꝙ zona ſuper ventrem ipſius poſita cingatur.

Tempore vero æſtiuo eſt minuendum exercitium: cum tunc diſſoluatur, & ſubtilietur homo per ſudorem. 47

Exercitium in æſtate debet eſſe minus, q̃ in hyeme: eo ꝙ tēpore æſtiuo minuatur, & diſſoluatur corpus hominis continue per ſudorem.

Iā quidē retuli in capitulis Theoricæ regimē eius, cuius corpus indiget euacuatione ſuperflui, aut retētione cōtrarii, [a] *[addēs huic quod mihi placuit.]* 48

Iam quidem relatum eſt in alia parte horum Canticorum quis ex humori-
B bus debeat euacuari, & quis retineri: & quo etiam tempore debeat hoc fieri, & in quo corpore. Et intellige ꝙ fecit rememorationē horum ſupra, vbi tradidit doctrinam de rebus neceſſarijs: hic tamen eſſet locus magis idoneus ad hoc. & intelligitur cum dixit, addens huic, quod mihi placuit, ꝙ facit ibi mentionem de conuenienti regimine accidentium animæ in conſeruatione ſanitatis.

[a] & de eo qđ conuenit de intentionibus, vł paſſionibus animæ.

Congruit quidem uſus omnium, quorū præmiſi relationē ſecundū qualitatē dictam in tēpore æſtiuo, ſuper calefacto iuueni, & ciuitatibus meridionalibus. 49

Vſus quidem regiminis relati in regimine cōuenienti corporibus æqualibus temperatis tempore æſtiuo, cuius qualitas oſtenſa eſt ante, congruit quidē ſupercalefacto ſecundū complexionem, & ſi non ſit in æſtate. Sic etiam faciendū eſt in locis, & ciuitatibus meridionalibus, ratione exceſſus caliditatis earum.

Et tempore quidem hyemali eſt utendum contrariis eis quæ retulimus: ut obuietur, & reſiſtatur frigiditati ipſius. 50

Tēpore quidē hyemali vtendū eſt in regimine corporū tēperatorū contrarijs oībus eis, quæ retulimus: quare cū calefactione reſiſtatur frigiditati ipſius aeris.

Vere quoque, & autumno incedendum eſt inter æſtatem, & hyemem. 51

Vere & autumno ſunt corpora regenda regimine medio inter caliditatem et
C frigiditatem, & inter regimina eorum congrua tempore hyemali & æſtiuo.

Congruitq; regimen exſiccatiuum in uere, & humectatiuum in autumno. unde fugienda eſt exiccatio in eodem. 52

Vere quidē congruit regimen exiccatiuum: intendit nihilominus ꝙ minus ſit vtendum eo, q̃ tempore hyemali. Eſt etiam vtēdum regimine humectatiuo in autumno: eſtq; vitanda exiccatio in eo, eo ꝙ eius complexio ſit ſicca.

Eſt autem utendum regimine conuenienti tempore æſtiuo, & in fine veris, & in principio autumni. 53

Corpora quidem ſunt regenda in fine veris, & in principio autumni regimine in æſtate conuenienti, aut ei propinquo, natura nanque æſtatis dominatur ſupra prædicta tempora, cum vniantur ſibi.

Verum in principio ueris, & in fine autumni debet regimen conformari regimini hyemis. unde utendum eſt tunc cibis calefacientibus. 54

Complexio quidem principij veris ſimilatur complexioni finis hyemis ratione coniunctionis & vnionis vnius ex eis, ſ. autumni cum principio hyemis, & alterius, ſ. veris cum fine & termino ipſius. pro tanto congruit, vt regantur corpora in prædictis horis regimine hyemis.

55 *Regimen autem eius, cuius relatio dicta est, congruit habitantibus, & residentiam facientibus in ciuitatibus, & castris. Verum*[a] *[mercatores] sunt regendi regimine iter agentium.*

a. iter agentes

Quod relatum est de conuenienti regimine congruit quidem eis, qui in ciuitatibus & castris habitant, dum resident in eis. Verum iter agentes habent proprium & speciale regimen: cuius ipse mentionem faciet consequenter.

Regimen iter agentium, & primo nauigantium.

56 *Est quidem vitanda nauigatio per mare in hyeme. Et*[b] *[ ] volens nauigare debet assumere et colligere aquam multam, et multa vasa munda, cui præparāda & offerenda sunt cibaria humida. Venter & natura eius est cum medicinis mollificanda. Vnde si timeatur vomitus cholerae, euacuetur per secessum Quibus peractis ingrediatur nauim, & imponat secum succos acetosos, & cum eis stypticos.*

b * itineratio per terrā siue per loca deserta ē vitanda in tempore pluuioso &

Quod hic dicit, s. ꝙ non est nauigandum per mare tempore hyemali, nequaquam est de arte Medicinali, sed potius ex arte Consiliaria. & similiter quod subiunxit, ꝙ volens per mare nauigare debet colligere aquam multam. hoc.n. ideo dixit, ꝙ timendum est, ne intrans mare moretur plus q̃ vellet. Ignoro aūt, cur dixit ꝙ propinanda sunt cibaria humida volenti mare ingredi, cum nauigantes sint in vltimo humiditatis, nisi forsan hoc dixit, & intellexerit ad minuendum potum aquæ. vnde non videtur esse ex operatione Medicinę. Est etiā possibile ꝙ intellexit ex hoc mollificationē ventris & naturæ faciēdam. vnde ex hoc addidit, & est mollificanda natura eius cum mollificatiuis medicinis. Quāuis autē ipse dixerit, ꝙ si timeatur vomitus cholerae, ꝙ euacuetur per secessum, est nihilominus conuenientius ei, si per vomitum purgaretur. & hoc, quoniam humor cholericus est per vomitum expellendus. Quod vero iussit debentes ingredi mare, ponere secum succos acetosos, vomitum abscindentes & stypticos confortantes, est dē canonibus huius artis.

c * carminata redacta in modū licinij aut chordæ, inuncta cum argēto viuo extincto, & collo appensa, & applicata inter vestes,

57 *Et ad vitandum defœdantia, & sordes, præparet sibi mundas uestes.*

d. terrā, curetur & mundificetur ipsius corpus cum quiete, anteq̃ iter incipiat.

Probabile quidem est hoc præceptum prodesse generaliter cuilibet iter agenti, siue iter agat per mare, siue per terram, cum nequeat ingredi balneum.

58 *Cū autē in aliquo ex iter agentibus multiplicabūtur pediculi, quos nō possit interficere: lana*[c] *[contorta, & mersa in oleo, in quo argentum uiuum fuerit extinctum, appēdatur vestibus eius,] donec videatur cadere pediculi ab eo.*

Hoc ingenium est laudabile iter agentibus pediculos habentibus: nam argentū viuum necat pediculos. vnde quod de hoc dictum est, de se est manifestum.

59 *Iter autem agens per*[d] *[siccum regatur cum regimine frigoris.]*

Intellexit ꝙ consequenter referret de regimine euntis per eremum & siccū, est sicut regimen, quod referret de eo in tempore frigido, & in locis frigidis.

e. iter agentium per terram, & proprie in

Regimen[e] [dictorum, & primo cum] frigore.

60 *Est ergo cauendum ne obuiet ei*[f] *[frigus, quoniam perdetur ratione algoris, & congelationis.]*

f nix, qm̄ ex hoc conseruabitur a cōgelatione, et a morte.

Intellexit ꝙ si obuiat nix alicui, ꝙ posset inde congelatio contingere, & per consequens mors.

61 *Et reficiatur vsque ad saturitatem, ne moriatur fame.*

Iter agens per siccū & terram debet refici ad saturitatē, ne contingat ei accidens mortale ex fame. & hoc, quoniam frigiditas est fortis valde in faciendo

A actionem fortem, & immutationem in corporibus famelicorum.

Et si fuerit infrigidatus, ingrediatur balneum, & [a] [uniatur cum habentibus] corpora pinguia, carnosa. 62

a. amplectatur

Oportet quidem vt infrigidatus ponatur in balneo: & ꝙ habentes corpora pinguia & suauia cubent secum.

Et si caligent oculi eius, visusq; ipsius disgregetur ex gelu, ponatur super faciem eius peplum nigrum. 63

Cum offendit gelu ex sui violentia oculos iter agentis, ponat super vultum suum orale, seu peplum nigrum, & intueatur res nigras.

Et eius extrema protegantur a frigore, & oleo [b] [fomententur. vnde inuoluātur pedes eius multis coopertoriis, priusquam sotulares] calcientur. 64

*b * costino inuolutiões, & pedes inũgantur, deinde pedes eius inuoluantur cũ multis cooptorijs ante quã coturnices seu bolzachini, seu calciamenta de corio*

Extrema quidē eius a frigore sunt protegēda, & p̄cipue pedes: qđ fiet, si multipliciter cooperiātur, priusquā calciet sotulares. sic ēt cooperiēdæ sunt manus,

Vnde si cessante dolore extremorū nō recuperēt sensum, scito ea esse dissoluta & mortificata a frigore. pro tāto tunc iugiter sunt fricanda, & calefacieda cū oleo de sinape calefacto, & consequenter fascianda, [c] [ ] 65

*c * & conseruanda.*

B Si cessante dolore extremorū & pedum, non sentiant, scito ꝙ frigus iā mortificauit, & dissoluit ea ratione corruptionis eorum, pro tanto dissolutis tūc coopertimentis ipsorum sunt continuo calefacienda, & postea fricanda, vtpote cum oleo de sinape calefacto, & alijs ab eo calidioribus, si possunt reperiri.

Et si inde pedes fuerint nigri, aut liuidi, scarificentur: & si fuerit in eis putredo, mundetur: & si aliquid dissolutum fuerit, abscindatur illud ab eis. 66

Si pedes inde denigrantur, scarificētur cum instrumēto ferreo, donec sanguis corruptus emanet & egrediatur ab eis. & si fuerit in eis putrefactio, mundificetur ab eis. & si aliquid ex carne earum, aut aliud ab eo fuerit mortificatum, abscindatur ab eis.

Qui vero inde lassitudinem incurrerit, curetur cum oleo, & seruet regimen & ciba tam subtilem: fricenturq;, & extendantur ipsius membra in balneo, & requiescat consequenter aliquibus diebus. 67

Inungendū est corpus iter agētis in balneo cū oleo subtili, cū accidit ei lassitudo ex violētia laboris: estq; fricādū corpus eius cū eodē. Nā fricatione corporis dissoluūtur superfluitates illaudabiles ex eis nociue, quas īmoderatus labor effecit in eodē. De natura. n. immoderati laboris est ꝙ dissoluat humiditates ex C mēbris similes in natura seu cōplexione sua saniei. & ob hoc sunt causa doloris quē percipit vexatus & fessus. dissoluūtur aūt hmōi humiditates ab æquali temperata fricatione facta in sic fesso & vexato. Prohibuit aūt ibi cōsequenter laborē ad tollendā causam lassitudinē efficientē, hoc. n. est causa lassitudinis: nec est modus idoneus ad curandum nocumentum, nisi per ablationem eius.

Regimen iter agentis [d] [per siccum tempore calido, & sicco,] [e] [ ]

*d * ——*

*e * in calore*

ITer agens tempore æstiuo & calido sic est regendus, ut s. prohibeatur ei ne aggrediatur iter suū hora æstus & feruoris in meridie: estq; primo minuendus, ne supercalefiat ex labore itineris. p tāto extrahatur sanguis ab eo ī [f] [magna] quantitate. & sic efficietur securus ab apostemate, s. per phlebotomiam. 68

f. cōuenienti

Phlebotomia quidem est vtilis & necessaria volenti iter agere: quoniam de natura motus est generare calorē, et de natura calidi est calefacere nimis sanguinē. Est ēt de natura caloris, cui obuiat iter agēs, idē facere in eo exterius. pro tanto si sanguis eius iam fuerit calidus, augebitur amplius eius calefactio, & tūc

venæ ipsius angustabuntur, sicut angustantur vtres ex musto bulliente. Cũ aũt sic angustantur venæ ipsius, ꝙ non possint ipsum tollerare, cõstat ꝙ infundetur sanguis iste ad aliquod ex membris, generabitque in eo apostema. veruntamen post minutionem sanguinis in tali, per phlebotomiam, calefit residuum in venis aliquantulum, sed nequaquam sic angustantur venæ ex eo. Et ob hoc quidem minuunt homines animalia sic sanguine in fine veris & in principio æstatis. ad hoc tamen ipsi sola experientia sunt edocti. sed Galenus hoc roborauit ratione. vnde minutio est in habente multum sanguinem in æstatis principio facienda.

69 *Verum si cholera in eo dominetur, educatur ab eodem,*[a] *[et sic sitis malitia alleuiabitur, aut tolletur, estq́, ante aggressum itineris succis cõuenientibus extinguenda:*[b] *[alias uerendum est, ne calore ipsius periculo exponatur.]*

Alia litera a * cũ timueris sitim, b. qm̃ timenda est caliditas eius.

Si dominetur in eo cholera magni acuminis & violentiæ, euacuetur per eductionẽ choleræ rubeæ vice phlebotomiæ, & cum succis infrigidantibus: puta succo vuæ acerbæ, cotoneorum, & malorum granatorum acetosorum calor corporis eius ante egressum itineris extinguatur.

70 *Et fiat ut comedat aliquantulum ex herbis frigidis, & simul et semel saturetur aqua, et quiescat cum poterit, nec irascatur fortiter*[c] *[aliquatenus, et moretur in locis umbrosis,] et uitet seu dimittat clamorem et sermonem, necnon etiam bellum et iurgium, nec moretur in loco nimis calido, & sumat in potu syrupum ex succo uuæ acerbæ cum succo portulacæ et aquæ.*

c. & vtatꝰ rebus facientibus vmbrã, & his quæ nares, & os cooperunt a puluere.

Hoc quidem totum est de se manifestum. nam hoc præceptum est ad vitandũ ea quæ calefaciunt, & ad vtendum eo, quod frigiditatem ministrat. Et voluit ꝙ saturetur potu aquæ simul semel: sic enim mitigat sitim amplius.

71 *Et si sitiat in*[d] *[meridie,] teneat in ore suo pilulam unam ad quantitatẽ lupini factam ex trochiscis camphoræ. Et si timeat ne facies alteretur a sole, et nigrescat eius cutis, dissoluat seu liquefaciat rector eius oleũ cum cera*[e] *[ ] simul iuncta, præsertim in mulieribus.*

d. hora vehementis caloris, e. alba

Quod hic dicit, s. ꝙ teneat quis in ore suo trochiscum ex camphora, dixit quidẽ eo ꝙ ipsa abscindat sitim, & infrigidet complexionem. Quod etiam præcepit, s. ꝙ oleum & cera extendantur super vultum, ne immutetur & alteretur a sole: est quidem præceptum de se notum. attamen cera liquefit, & dissoluitur a calore solis: propterea melius est vt eius sit linitio seu inunctio absque cera. Et dixit: præsertim in mulieribus: quoniam actio & immutatio solis in facie earum est fortior, ratione decoris & passibilitatis ipsarum.

Regimen Infantis, dum adhuc est in vtero.

72 *Custodiatur taliter infans in utero, ne contingat corpori eius aliquod nocumentum.*

Intellexit quidem oportere vt mater caueat sibi, ne percutiatur venter eius. corrumperetur enim inde aliquod ex membris infantis.

73 *Et eligatur nutrix, quæ cibabit et potabit eum, ut sit boni nutrimenti apud eum.*

Nutrix, quæ cibabit, & potabit puerum, eligatur boni nutrimenti, & habens lac bonæ complexionis: si intelligatur de nutrice lactante ipsum. Si vero intelligatur de nutrice non lactante ipsum, intellexit quidem ꝙ debet esse instructa in regimine puerorum, s. in nutriendo & balneãdo eos, & alia faciendo ex eis, quibus indigent tales infantes siue pueri.

74 *Talis est etiam apponenda intentio super stomachum prægnantis, ne contingat corruptio in desyderiis seu appetitibus eius.*

A Quoniam accidit magna submersio stomachi prægnantibus, & hoc in principio impregnationis earum, acciditq; eis innaturalis appetitus: ideo inquit quod ponenda est intentio super earum stomachum. pro tanto ministranda sunt eis quę confortant earum stomachos: & quę auferunt illaudabiles appetitus earum.

Rectificatur etiam sanguis eius [a] [ ], *&* [b] [*ipsius*] *superfluitatibus offendantur.*] *Verum si sanguis excitaretur in eis, minime tamen minuatur: sed vice prædictæ euacuationis infrigidetur sanguis, seu eius feruor extinguatur.* 75 a. ex quo infans generatur & nutritur.

Intellexit quidē quod pregnanti offeratur in potu quod sanguinē eius rectificet, & clarificet, seu quod educat superfluitates & corruptionē ipsius, quatenus ex materia munda nutriatur. non tñ minuatur, quamuis ēt excitaretur, seu in quantate augeretur: sed propinentur ei sanguinem infrigidantia loco eius. hoc autem sic iussit fieri, timens quod per phlebotomiam pregnans habeat abortire. b ——— c ———

Si etiam [d] [*phlegma*] [e] [*in ea*] *excitetur, minime tamen euacuetur secessiuis: utatur nihilominus tunc conuenienter subtiliantibus.* 76 d. humor e * ———

Si excitetur aliquis humor in prægnante, minime tamen ei erit pharmacia offerenda: erit nihilominus vtendum in ea eo quod ipsum subtiliet & scindat, B & breuiter eo quod ipsum ad laudabilem dispositionem reducat. timendū enim est, ne aborsum ex pharmacia patiatur.

Regimen tempore partus.

CVm autem instabit tempus partus, vtendum est partum facilem efficientibus. vnde fricentur in balneo ex omni parte cum oleo ilia ipsius, & [f] [*quod coniungitur uentri eius,*] *ut sic nerui eius & musculi mollificentur, ne partus eius laboriosus efficiatur.* 77 f. partes circa uuluā existentes.

Vtendum est efficientibus partum facilem appropinquante tempore partus: & hoc fricando in balneo ilia ipsius, & loca membris impregnationis confinia, & propinqua, quatenus mollificatis neruis, & ligamentis & musculis eius, partus ipsius alleuietur, & facilis efficiatur.

Vnde vtatur oleo in cibis eius: & sorbeat brodium seu ius pimgue. 78

Hoc quidem ideo dixit, quoniam pinguia leniunt, & per consequens partum facilem efficiunt.

C *Et protegatur a clamore, saltu, timore, pugna, & percussione, et in* [g] [*agone, & uiolentia*] *eius offeratur ei decoctio dactylorum, & fæni græci.* 79 g * violētia, & difficultate

Prægnans quidem est a percussione extrinseca protegenda: eo quod aborsum ab inde sepius patiatur. & cum erit partus difficilis et violentus, detur ei in potu decoctio dactylorum, & fœni greci.

Expedit etiam vt in partu habeatur obstetrix discreta: quæ circunscripta omni pusillanimitate trahat fortiter pedes eius, & [h] [*imprimat*] *ventrē eius, caute tamen & discrete, postquam subito eam surgere fecerit.* 80 h. cōprimat

Congruit quidem vt in hoc casu obstetrix perita habeatur: quę s. trahat pedes eius violenter, & faciat vt consequenter surgat, & subito erigatur: & cum surrexerit, pręmat, & constringat cum vitta & sibi similibus ventrem eius.

Et si fluat ab ea sanguis multus, offerantur in potu trochisci & karabe. si vero ratione alicuius impedimenti non egrediatur ab eo sanguis in conuenienti quantitate, sumat in potu trochiscos de myrrha. 81

Quod hic dicit, est de se notum, s. quod excedente fluxu sanguinis, in hoc casu propinentur in potu trochisci ex charabe. Si vero retineatur quod debet egredi, ministrentur in potu trochisci de myrrha, sunt etiam ministrandi trochisci de myrrha ad alleuiandum partum.

82 *Et vtatur fumigiis dissolutis ex myrrha, kytram, sauina,*[a] [ ] *sul-* D
phure, & colocynthide factis, si secundina non egrediatur.

a. seu granorum abel

Hęc quidem omnia procurant descensum & egressum secundinę: procuratur
etiam egressus & descensus secundinę cum sternutatorijs. Dicitur autem secun-
dina panniculus, quo voluitur fœtus in vtero materno.

Electio nutricis.

83 *E St ergo nutrix eligenda mediocris ætatis & carnosa, non tamen laxæ car-
nis, per complexionem suam appropinquans æqualitati, et tēperiei,*[b] [*alti
& erecti*] *corporis, & magnarum mammillarum: habens caput mundum &
sanum, & oculos, immunis ab omni nocumento intrinseco, & ꝙ sit sana breui-
ter in membris, & iuncturis suis.*

b. pinguis, & sani

Hec per se notum, s. ꝙ electa nutrix debet esse mediocris ętatis, vtpote a vi-
ginti annis vsq; ad triginta. Debet esse etiam ęqualis seu temperatę complexio
nis, aut propinquę ei: & debet habere corpus pingue & sanum. Per hoc autem,
quod dixit: appropinquans ęqualitati, & c. potuit intelligere cęteras conditio- E
nes, quas explicuit, seu addidit consequenter.

84 *Et habeat multum lac, cuius color sit albus, nec sit nimis subtile, nec nimis
grossum, & sit sapor eius dulcis,*[c] [*sine horrore aliquo,*] *sitq; coniunctum
in partibus, & non fluidum*[d] [ ].

c. bonū habēs odorem non fœtidū,
d. cum super aliquod tersū effundit.

Hoc quidem est notum de genere, & modo lactis. notum enim est ꝙ electum
lac debet esse mediocre inter subtile & grossum, albi coloris, & dulcis saporis,
similium, & non diuersarum partium.

85 *Congruit autem vt dulcibus*[e] [*pinguibus,*] *& piscibus recentibus*[f] [*cum
olei*] *nutriatur.*

e * vnctuosis,
f. & pinguibus, s. carne pingui

Et decet ꝙ ordinetur cibus eius talis, qui habeat sanguinem generare, qualis
est dulcis, & vnctuosus, & pinguis temperate: vnde intellexit ex dicto suo cum
oleo pinguia oleaginosa. deceteq; vt nutrix attenta sit in exercitio, & bonitate
digestionis: hoc nanq; est necessarium in hoc capitulo, & omnibus alijs.

Regimen proprium infantis, cum exit ab vtero.

86 *V Ngatur ergo & liniatur stypticis cum fasciabitur, donec manifeste indu-* F
retur cutis eius. &[g] [*calesiat*] *& ab humiditatibus eius mundetur: &
mediocri ligatura fascietur.*[h] [ ].

g. balneet,
h. nec ei est tribuendum lac multum, quod nauseatiuā satietatē inducat.

Cum ligabitur & fasciabitur ipse infans, vngatur prius oleis stypticis, & ca-
lefiat aqua temperatę caliditatis, ad mundificandum ipsum a sordibus, & ligatu-
ra eius stringatur temperate. Et Galenus quidem iussit ꝙ puer natus superasper
gatur sale trito. Non tamen permittatur multum suggere lac, quoniam corrum-
petur inde ipsius digestio.

87 *Nec est ēt ei longo tempore prohibendū lac, quoniam supercalefieret inde.*

Puer est lactandus mediocriter & temperate, non autem excessiue, quoniam
corrumpetur inde lac assumptum. non est etiam paruum lac dandum, quoniam
supercalefieret, & consumeretur inde.

88 *Suntq; tolenda & vitanda omnia ipsum ad iram excitantia, et ipsius somnis
impedientia. si enim velit quis somnum prouocare, ponatur stratus eius*[i] [*ca-
pax, & latus satis*] *in loco opaco: & imponatur papauer in cibis suis, si ex abla
tione somni seu vigiliarum instantia contingeret ei aliquod nocumentum.*

i. planus & imollis

Decet nutricem attentā esse de esse & dispositione infantis, ne, s. aliquid aliud

A lędat ipſum, aut ſtricta ligatura, aliudue ab iſtis. vnde faciat ipſum dormire ſuper ſtratum planum & extenſum in opaco. ꝙ ſi ratione alicuius nociui lędatur in ſomnietare, papauer in cibis & ferculis eius miſceatur.

Vtilius tamen eſſet multum, magisq́ʒ neceſſarium, ne alicui infantium daretur aliquid ad comedendum, excepto lacte ſolo, donec habuerit dentes ſuos. 89

Nam cum datur eis alius cibus, dum adhuc lactantur, quemadmodum faciunt nunc homines regionis noſtrę in regimine ſuo, hoc quidem exiſtit cauſa morborum in eis: adeo ꝙ etiam contingit inde mors frequenter.

Et cum ſurget a ſomno, & excitabitur, [a] *[neceſſitetur] ad videndum lucē:* 90
taliter etiam ꝙ inſpiciat aſtra in cœlo. videat etiam in die colores varios & diuerſos. quatenus [b] *[in hoc excitetur.]*

a. ✶ & exercitetur
b. delectetur & diligat videre.

Hoc quidem pręceptum eſt ad excitandum & exercitandum viſum, necnon etiam & confortandum ipſum ex ipſius exercitatione. & hoc, quoniam omne membrum roboratur, & confortatur cum exercitatur, & in operatione eſt attētum. pro tanto cum excitabitur a ſomno, congruent ei magis loca luce & claritate informata. Idem etiam docet ꝙ teneatur extra domum in via, vt cœlum, et aſtra eius inſpiciat: & ꝙ videat in die colores plurimos, & diuerſos.

B [c] *[Et loquatur ſemper alte quicunq; aut quæcunq; habebit acceſſum ad* 91
ipſum, cum voluerit quis ipſum inſtruere & aſſueſcere] ad loquendum.

c. & ante ipſum ſint cantantes cū vocibus conuenietibus, vt delectet, & inclinetur

Hoc etiam pręceptum eſt ad excitandum organum auditus ipſius, & diſponendum ipſum ad loquendum. & hoc, quoniam de natura puerorum eſt, ꝙ quem ſermonem audiuerint aſsimilant: ſicut etiam facit auis, cum recepit doctrinam ſermonis hominis.

Et ponatur mel in ore eius, liniendo & fricando ex eo palatum, gingiuas,
& linguam eius, & addatur cum eo aliquantulum thuris, & [d] *[ ]* 92
liquiritię.

d. ſucci

Hoc quidem totum eſt ad hoc, vt ſit facilior ortus dentium, & ad iuuandum eum ad loquendum.

Et prouocetur ei ſternutatio, quatenus ipſius naſi oppilationes aperiantur 93
& mundentur. hoc enim rectificat & clarificat vocem ſuam, omnes etiam ſenſus eius, & cum hoc dilatat pectus, & anhelitum bonum facit.

Quia iuſſerat leniri os & palatum ipſius, pręcipit nunc ꝙ in eo ſternutatio prouocetur. & ait ꝙ ſternutatio prodeſt ſenſibus, & hoc, eo ꝙ cerebrum mun-
C dificat. ex hoc etiam confert voci, & anhelitum mundificat, eo ꝙ meatus eius mundificet.

Et vitet phlebotomiam, & pharmaciam, donec ad ætatem adoleſcentiæ per- 94
uenerit: nec reſiſtatur apoſtemati variolæ ſeu exituræ eidem contingenti [e] *[ ] cum attractione.*

e ✶ ſeu non flat diuerſio ad contrariū.

Non quidem decet minuere ac pharmacare puerum, etiam ſi occurrat exigentia ex natura morbi, donec tranſiuerit in eo ętas pueritię: quod contingit anno xiiij. aut xv. Cum autem dixit: nec reſiſtatur apoſtemati variolę ſeu exiturę eidem contingēti cum attractione: ignoro proculdubio quid intellexit per hoc, quod dixit cum attractione. Nam ſi per attractionem intellexit, ꝙ non procuretur tractus & diuerſio materię ad partem aliam, & oppoſitam membro apoſtemoſo per phlebotomiam illius partis oppoſitę: hoc quidem iam includebatur & continebatur ſub prima cantificatione generali, quam de phlebotomia fecerat. Si vero intellexit per hoc, ne ſuperponantur membris prędictis medicinę attrahentes: hoc etiam eſt pręceptum generale tam in pueris quam in alijs ab eis: cum contingunt eis apoſtemata & variolę dictę quidem Arabice alzebud, immo forſitan hoc eſt vtilius & magis conſeruandum in pueris quam in adultis, ratione ſuperfluę humiditatis complexionis ipſorum.

D

Regimen conualescentium.

95 *Licet conualescentes ab ægritudine sani existant, eorum tamen corpora non sunt fortia, sed debilia, sicut sunt* [a] [*debiles immunes a morbo, quorū virtutibus accidit fatigatio, & sanguinis priuatio in eorum corporibus.*

a. domus antiquatę aptę cadere, in quibus remanserūt animę debiles, & corpora ipsorū sanguine sunt priuata.

Quod dixit de conualescentibus a morbis est per se notum. & hoc, quoniam ipsorum corpora sunt debilia, & parui sanguinis: & virtutes quidem sequuntur dispositionem ipsorum corporum, quorum sunt.

96 *Si autem macies & extenuatio corporum ipsorum fuerit longi temporis, & chronica, reducantur paulatim ad consuetudinem propriam, nec fiat hoc subito & festinanter. si vero emacerati fuerint, & extenuati in tempore breui,* b [ ] *reducantur celeriter ad solita: est nihilominus gradatim subtiliandus, donec euasio corporis ipsorum sit manifesta.*

b. cum multo cibo

Hoc quidem pręceptum est de modo, qualiter reducantur conualescentes ad solita. vnde inquit ꝙ si macies corporum ipsorum fuerit longi temporis, &c. & est, ac si diceret, ꝙ si passus est morbum chronicum, est paulatim & gradatim reducendus ad cibum solitum: estq; per longum tempus in hoc augmento gradatim incedendum, donec redierit ad consuetudinem solitam. Qui vero breui temporis spatio passus est, sit translatio eius maior, & in breuiori tempore: ita ꝙ reducatur citius ad solita, quam conualescens ex chronica passione. & in summa sit tempus eius in reducendo ipsum ad solita in sanitate ęquale ad motum factum tempore morbi. Sunt tamen necessarij gradus in reductione conualescentis ab ęgritudine ad solitam sanitatem, siue fuerit morbus chronicus, siue acutus. & hoc intellexit, cum dixit: est nihilominus gradatim, &c. E

97 *Detur ergo ei parum ex cibo, qui tamen laudabilis sit virtutis & chymi.*

Sit ergo cibus conualescentis in ęgritudine in parua quantitate sumptus: sitq; virtutis laudabilis, & boni chymi, cuiusmodi sunt vitelli ouorum, & testes gallorum. habetur enim opinio ꝙ tantum pondus sanguinis generetur ex eis, quantum ipsa sunt.

98 *Et sit in quiete et tranquillitate, eo ꝙ eorum membra tenera sint & mollia, rectificenturq; eorum animæ bono* [c] [*consortio*] *& laudabili sede, & ministrentur eis aromatica, & omnes flores laudabilis odoris, &* [d] [*gaudeant & lætentur, & ipsos exhilarantibus rectificentur,*] *& vitent meditationem, & tristitiam. & ingrediantur tinas in balneo: nec tamen ibi diu* [e] [*sedeant: & vngantur ibi membra eorum oleis conuenientibus: non tamen cum forti fricatione. nā hæc efficiunt in eis calorem innaturalem.*] F

c. et laudabili colloquio d. administrētur eis lętificantia & cantilenę, e. morentur. nec forti excitētur exercitio, neque fricentur vehemēter. nā ista faciūt in eis accidere debilitatē. et sedeāt ī aqs tepidis, & mēbra ipsorū oleis conuenientibus inungantur.

Hoc quidem totum est per se notum. comprehenditur quidem hoc totum in tribus pręceptis seu canonibus vniuersalibus. Quorum primus est, ne fortiter exercitentur, sitq; intentio eorum potius ad quietem quam ad motum. Secundus est, vt eorum animę seu virtutes saluentur, & confortentur cum omni eo, quod erit possibile per auditum, & odoratum. Tertius est, vt eorum corpora rectificentur cum oleis lenitiuis, & per ingressum balnei in pillis, vel tinis, aqua tepida plenis.

Regimen senum.

99 *Vires & virtutes senum retrocedunt omni die, & etiam minuuntur.*

Quicquid est in senibus, existit in diminutione & cōsumptione. & ob hoc dixerunt, ꝙ senex sit homo corruptus, hoc est ꝙ sit in via corruptionis: & iuuenis est homo, qui generatur, hoc est in via generationis.

A *Vnde detur eis fortis cibus in parua quantitate sumptus: qui s. non aggrauet membra ipsorum.* 101

Hoc quidem preceptum positum in regimine senum similatur precepto posito in cibis conualescentium ab egritudine: & est ꝙ sit cibus illorum ille, qui in parua quantitate sumptus nutriat multum. et hoc, quoniam commune est vtrisq; necessitas multi nutrimenti cum debilitate virtutis. Et super hoc ingeniauerũt se duobus ingenijs: quorum vnum est, ꝙ sit cibus eorum ille, ex quo parua quãtitas multum nutriat: & secundum est, vt comedant parum, & hoc pluribus vicibus. vnde melius est ꝙ senes comedant ter inter diem & noctem: & sic etiam faciant pueri. & est, sicut diceretur ꝙ cibum, quem consueuerunt sumere vna vice vel duabus, summat tribus vicibus.

Et si euacuatur, nequaquam cholera educatur: sed potius dimittatur, cum sit in eorum corporibus medicina. 102

Hoc quidem est notum. nam cum super complexionem senum frigiditas dominetur, timendum quoq; & opinandum est ꝙ super ipsum humor frigidus dominetur, & humor quidem calidus huic contrarietur: & est medicina humoris prędicti in senibus. hoc autem verum est vt plurimum. Vidimus nihilominus B quamplures ex senibus, in quibus fuit morbus ex citrina cholera generatus.

Nec prohibeatur eis totaliter phlebotomia, si iam vsi fuerint ea: immo minuatur etiam in hoc casu sexagenarius, si corpulentus fuerit & carnosus, bis in anno, nec abutatur hoc in duobus anni temporibus. probibeatur tamẽ ei omnino phlebotomia ex cephalica, & sic erit eius regimen bene ordinatum. 103

Minime quidem est minutio sanguinis prohibenda in ętate senili ei, qui vsus est ea in adolescentia & iuuentute sua: immo est bis in anno minuendus etiam sexagenarius, si vsus fuerit sanguineus: estq; minuendus vere & autumno. non tamen minuatur de cephalica. quod ideo iussit, quoniam senum capita sunt debilia & frigida. Est autem quod hic dicit, magnum apud me, s. ꝙ sexagenarius bis in anno minuatur, & potissime in autumno. & hoc. quoniam phlebotomia non exigitur hoc tempore ad conseruationem sanitatis, nec etiam est tunc facienda. vnde in illo ex eis facienda est phlebotomia ad conseruationem sanitatis, cui soliti sunt contingere morbi ex sanguine in fine veris, & principio ęstatis. Et in summa minime congruit, vt sic vtantur phlebotomia bibentes aquã, sicut bibentes vinum: nec habitantes in climate calido, sicut habitantes in frigido, & temperato. Regiones enim, quę sunt in climatibus temperatis, sunt magis C conueniens ex eis ad hoc, vt habitatores earum vtantur phlebotomia. Talia autem climata sunt illa, in quibus ver est longius ex quatuor anni temporibus. ex quo patet, ꝙ * quartum clima minime sit temperatum: eo quod autumnus in eo producatur. quod quidem est signum, ꝙ eius habitatio declinet ab ęqualitate, & temperamento, sicut inquit Galenus. * 2. 1. quintũ

Cum etiam peruenerit ad septuagesimum annum, minuatur semel in anno, nec secundetur in eo etiam in corpulentis. nec etiam est ex tunc de mediana minuendus, etsi fuerit corpus eius quasi plenum. vnde cum processerit in ætate amplius quinq; annis, minuatur bis de basilica in duobus annis. 104

Inquit, vt minuatur semel in anno ille, qui ad septuagesimum annum peruenerit, de basilica tamen, non de mediana, eo ꝙ colligantiam habeat cum cerebro: ipsa enim componitur ex cephalica, quę est superior in brachio, & ex basilica quę est inferior in eodem. Pręcepit ergo vt septuagenarius minuatur semel in anno etiam vsq; quo consequatur septuagesimumquintum annum. hoc tamen totum est contra rationem, & transgressio pręcepti seruandi in arte de phlebotomia. Ego nihilominus concederem ei, si morbo eidem contingenti esset necessaria: verum in regimine conseruandi sanitatem eorum prohibeo eis ipsam absolute.

105 *Post hanc autem ætatem est eis omnino phlebotomia prohibenda. nam obest* D
a repercutiē da: *multum senioribus, & decrepitis. Nec etiam sunt eorum apostemata* [a] *[mitiganda:] nec est etiam attractio in apostematibus eorum fortificanda.*

Hoc totum est ratione debilitatis corporum ipsorum. Est etiam verenda fortis attractio in apostematibus ipsorum: quoniam augerentur inde in tātum, ꝙ ducerent membra apostemosa ad mortificationem: & pro tanto non est minuendus quis post annum septuagesimumquintum.

106 *Sunt nihilominus mundificandi cum fricatione & sudore, denturq́; eis* [b] *[pingues, s. ficus per interualla,] & mundificentur etiam cum cibis mollificantibus. Destructio autem eorum cum medicinis est omnino prohibenda.*

b ✕olea, partiendo s. vices post vices.

In corporibus autem senum augentur superfluitates rōne debilis digestionis ipsorum. pro tāto est eis necessaria euacuatio eius, qđ ex eis in tertia digestione existit, cū magna fricatione, & balneo tēperato. Docet ēt ꝙ vēter eorū mollificetur, continuando esum ciborū mollificantiū, sicut dixit: non tñ cum medicinis solutiuis, eo ꝙ nō bene ferant & transferant eas. Galenus aūt iussit, vt in hoc casu sumantur ficus pingues in ieiuno. Iussit tñ vt vsus earū minuatur: eo ꝙ oppilationes faciant. & hoc intellexit, cum dixit, denturq; eis pingues per interualla. Aut forsitan intellexit, ꝙ dentur eis in potu pinguia, per hmōi ficus pingues. E

Regimen [c] [eius, cuius sanitas est diminuta in aliquo ex membris, & non in aliis] aut in aliquo tempore, & non in aliis.

c † corporis neutri, s. qđ in vno membro ē sanū, & ī alio nō,

107 *Qui ergo patitur in aliquo tempore determinato, curetur prius quā incurrat morbum.*

Siquis aliquo tempore patiatur determinato, curetur, priusquā perueniat ad illud tempus: & hoc tandiu, donec liberetur ab ęgritudine sua illo tempore.

108 *Et curetur cum contrario eius, de quo conqueritur illo tempore, & commuta tempus pro tempore.*

Curari debet qui patitur aliquo tempore cum contrario eius, quod generatur in illo tempore: quasi dicat ꝙ cum quis pręcurabitur sic tempore pręcedēte morbum, erit quidem securus, ꝙ nō generetur morbus in eo illo tempore. vnde est, ac si dixisset, ꝙ non est differentia inter ambas curas, nisi ꝙ faciat tempore pręcedente morbum illud idem, quod etiam faceret tempore morbi. hoc quidem intellexit, cum dixit: & commuta tempus pro tempore.

109 *Si ergo aliquis patiatur in aliquo ex membris suis, attendatur & recipiatur cura eius ex his quæ colligam in curis morborum, donec liberetur, & mundetur ab illo morbo.*

Quia fecerat mentionem de cura eius, qui patitur in aliquo tempore, & non in alio, cœpit referre curā eius, qui patitur in vno ex membris eius, & non in aliis. Vnde inquit, ꝙ cura huius est sumenda ex cura ipsorūmet morborū: nec est differentia in hoc, sicut referemus consequenter in curis ipsorūmet morborū.

Regimen eius, in quo apparent signa futuri morbi.

110 *Et si appareat in alicuius corpore signū significās sup morbū futurū,* [d] *[prohibeatur attente aduentus] eius, qm̄ occulta est cā in corpore eius: pro tāto auferatur, priusquam detegatur. iam aūt retuli quid significat accidens apparens in corpore, & de qua ægritudine timendū sit ex eo. vnde attente curandū est de eo, faciendo cessare causas eius ex his quæ retulimus in capitulo suo.*

d ✕tunc ingenietur ī abscissione

Quia retulerat regimen eius, qui patitur in vno tēpore et non in alio, & illius qui patitur in vno ex membris suis, & non in alio: incœpit nunc referre regimē

A sani, in quo apparet aliquod ex signis prognosticis super futuram morbi generationem. Pro tanto inquit: prohibeatur attente aduentus eius, &c. ac si diceret tollatur causa eius a corpore, quę s. parata est facere ipsum. & iam quidem retuli signa, quæ cum apparent in corpore sani, significant super morbum futurũ: propter quod non oportet ea iterare in hoc loco. Offerentia autem de ablatione harum causarum reponitur sub specie ablationis causarum ipsorum morborũ. hoc autem speramus ponere in subsequentibus. & ob hoc vtendum in ablatione cuiuslibet causæ, cuius apparent propria signa in corpore, his quæ referemus in parte curationis horum Canticorum.

Tractatus secundus [a] [Practicæ. De reductione sanitatis in ægris cum cibis, & medicinis.]

a × de curę ęgritudinum

Postquam [b] [*ergo seruaui contenta sub genere*] *conseruationis sanitatis, nunc incipiã loqui de cura ipsius morbi. & hoc quidem est vnũ ex generibus practicæ. Hoc aũt fit obuiando ei cũ suo contrario: vt si fuerit morbus ex caliditate, curetur cum frigiditate, & e* 1

b × ordinaui genus

B *conuerso: & si fuerit ex humiditate, curetur cum siccitate, & e conuerso.*

Postquam locuti sumus de regimine, & conseruatione sanitatis, nunc quidem loquimur super ingenio curationis morbi. Dicta autem in hoc capitulo sub vno genere comprehenduntur: quod est, vt obuietur contrario cum suo contrario. Vnde dixit ꝙ canon in hoc capitulo est, ꝙ incedatur in hoc genere, sicut iussit Hippocrates, curando s. vnum contrarium cum suo contrario: ita ꝙ si fuerit morbus ex caliditate, curetur cum frigiditate contraria, & e conuerso: & si ex humiditate, cum siccitate: & e conuerso.

Curetur ergo cerebri repletio cum euacuatione, & sic fiat de membris aliis: 2
& in patiente obturationem ex oppilatione fiat apertio, [c] [ ]
donec eius malitia fuerit rectificata: & lenitas corporis nociua exasperetur, et similiter asperitas leniatur.

c † & diminuatur qđ in numero additum est, & oppilet qđ est apertum,

Quia vnum contrariũ est cura alterius cõtrarij, fuit quidẽ necessariũ ꝙ sit cura repletionis cum euacuatione, & cura oppilationis cũ apertione, & e cõuerso: & cura augmenti cũ diminutione: & cura asperitatis cuũ lenitate, & e cõuerso. Et summa quidẽ in hoc capi. est, quoniã oportet ꝙ numerus contrariorum, quæ C sunt velut radices in curatione, sit secundũ numerum specierũ morborũ, causarum, & accidentiũ. Iam autẽ sunt notę species, quæ continẽtur sub istis ex cibis, cõplexione, & operatione. & hæc quidẽ sunt velut radix ĩ ingenio curationis.

Rememoratio specierum medicinarum.

Hic quidem faciam mentionem medicinarum humores educentium per secessum. 3

Quia vna species morborũ appropriatorũ membris similiũ partium est morbus cũ materia, aut sine materia: & quia cura morborũ cum materia fit cũ euacuatione humoris peccantis, quæ fit cum medicinis eductiuis alterãtibus, s. cõtrarijs eius: ille vero, qui est sine materia, curatur solum cũ alteratione malę cõplexionis ægritudinẽ facientis: fuit quidẽ necessitate coactus, vt in hac operatio e referret medicinas hoc facientes, & etiã medicinas curantes morbos officiales, i. efficientes, quod est contrariũ eius. Incœpit autẽ in hoc a medicinis eductiuis. vnde inquit. Hic quidem faciam mentionẽ medicinarũ humorẽ educentium.

Vnde referam illam, super quã dominatur aliqua complexio, et habentem potentiam educendi aliquẽ humorem, et habentem vim aperitiuam, aut mollificatiuam, & habentem potentiam vrendi, [d] [*vel*] *putrefaciendi,* [e] [ ] 4

d † &
e † digerẽdi, aut indurandi, &

† vel oppilandi, qđ est apertum, aut virtutē attrahendi
b † aut abstersiuā, aut rarificatiuam. et qđ hēt virtutem gñandi carnē & cōsolidādi, & his similes sunt quę hñt tertiā absq; secunda.

claudendi, [a] *[& aperitiuam oppilationis, & attractiuam]* [b] *[& exiccatiuam, aut sanatiuam carnis generatiuam, aut sigillatiuam, & his similes in uirtutibus secundis, & tertiis.*

Refert ex his medicinis illam, quę sic malę complexioni dominatur, donec alteret ipsam: & si de natura sua non educit aliquem humorem, sunt huius medicinę notę in primis virtutibus. Ex his etiam refert mollificantes, aperientes, vrētes, & putrefacientes, claudentes, oppilantes, exiccantes, & facientes nasci carnem. hę autem, & his similes notę sunt in virtutibus secundis. Si autem habentes operationem in toto corpore habeant & specialem in vno & determinato membro, dicuntur habere virtutes tertias.

Rememoratio solutiuarum cholerę.

5 *EDucit autem fortiter choleram rubeam scammonia, cuius dosis est a tertia vnius drachmæ, vsq; ad vnum kirat. habet etiam potentiam super alios humores. cuius quidem rectificatio fit cum cotoneis, ne lædat stomachum, & hepar.*

Hęc quidem medicina est ex fortioribus & notioribus choleram rubeā educentibus. & cum hoc ꝙ educit choleram rubeam, valet etiam dominium super alios humores. & est ac si diceret, ꝙ si poneretur aliquantulum ex hac medicina cum eductiua aliorum humorum, augeretur & confortaretur operatio & virtus illius eductiui. Et dosis eius est, sicut dicit a tertio vnius darhan, vsque ad darhan semis. Eius autem rectificatio communis & nota est cum ęqua quantitate & pondere sui ex mastiche. Cotonea tamen, quorum ipse fecit hic mentionem, sunt perutilia in hoc casu. nam frangunt & remittunt malitiam, quam ipsa inferret stomacho, & hepati: & etiam tollunt & remittunt calorem, & inflammationem ipsius. Laudabilius autem est, ꝙ aliquantulum rectificetur ex omnibus lateribus suis, i. in virtutibus eius primis & tertijs: ita ꝙ non intendatur ex ea superfluus fluxus, sicut habetur ex dicto suo. Et nenufar facit idē. nam ipsum frangit & remittit calorem & siccitatē ipsius: & sua aromaticitate resistit nocumento stomachi, & hepatis. Et mastiche etiā est laudabilis huiusmodi ratione,

c † aur.
d. rectificetur
e * ———

6 *Detur autem ex aloe* [c] *[solidum] vnum, & si fuerit necesse* [d] *[duplicetur pondus illud] cum speciebus* [e] *[conuenientibus:] & si detur multum ex eo, rectificetur cum bdellio, gummi, & tragacantho.*

Hęc quidem medicina laudabilior est inter omnes medicinas choleram rubeam educentes a stomacho: & hoc, quoniam cum hoc ꝙ educit & euacuat eā abinde, confortat etiam ipsum sua stypticitate, & ipsum abstergit sua amaritudine, & expellit & educit humorem infra substantiam, & tunicas eius imbibitū. Est autem multum melius si cum speciebus conuenientibus misceatur: & pręsertim si humor cholericus vergat ad grossitiem aliquam. Laudabilior autem compositio ipsius cum speciebus est, quam retulit Galenus sub auctoritate priorum: & est hiera picra, quam ipse reseruauit & notificauit: in qua est magis quā medietas aloes ex speciebus, & minus quā duo tertia ipsius. Sunt autem sex species notę in hoc, s. mastiche, cinnamomum, spica nardi, & casia ligni, carpobalsamum, & oxylobalsamum. Verum Moderni ponunt de speciebus quantum de aloe. & hoc intellexit, cum dixit: & si fuerit necesse, duplicetur pondus illud cum speciebus. Est autem rectificatio ipsius, sicut dicit, cum gummi arabico, & tragacantho, & bdellio. ipsum tñ est solutiuum: est tñ nihilominus ipsius correctiuum. quoniam infert frequenter mordicationem in intestinis, & tinesmum.

7 *Et ex myrobalanis citrinis offeratur in potu vnc. i. & tantundem offeratur de violis. sic etiam fiat de medullis casiæ fistulæ, & tamarindis, & non amplius.*

Myrobalani

A Myrobalani quidem citrini sunt debiliores aloe: sunt nihilominus de laudabilioribus medicinis stomachi: ratione stypticitatis ipsorum. Dosis quidem eorũ est a drach. 5. vsque ad drach. vnã. Et post ipsos est medulla casiæ fistulæ, cui associantur post ipsam tamarindi. violæ autem in hoc cæteris sunt debiliores.

Rememoratio soluentium phlegma.

Dentur ad hoc danic. ii ex pulpa colocynthidis mũdæ, & rectificatæ bdellio. & similiter fiat cum cucumere amaro, quod est ei simile in hac operatione, rectificato cum pondere sui ex conuenienti ad hoc. 8

Colocynthis quidem est fortior ex medicinis phlegma educentibus: infert tamen tinesmum: & ideo rectificatur cũ bdellio & tragacãtho. Dosis eius danic. ij. & danic quidem est pondus. 3. granorum. Quidam medici ratiocinati sunt q non debet multũ teri, & plures sunt huius opinionis: & quidam opinãtur q debeat bene teri. Ratio dicentium q non debeat multum teri, est qm̃ tunc, vt dicunt, est minor ardor & molestia, quam infert in intestinis, eo q inuoluatur & profundetur minus in intestinis. Sed ratio opinantium q debeat bene teri, est quoniam tunc est minus nocumentum ipsius, vt aiunt: & hoc ratione paruitatis
B partium eius. tutius aũt est in hoc inniti experientiæ, q̃ rationi.

Detur autem vnc. 5. ex sale nitro & sale, nam expellũt phlegma. sed dentur 9
ex turbit[a] *[darhan ii. cum datur in potu, ponantur in decoctione sequali ii.]* a. drach. ij.

Turbit quidem est medicina bona & laudabilis: cuius actio & proprietas est educere phlegma a stomacho. eligatur tamẽ sincerum, nõ ex corruptione ipsius cauernosum, & perforatũ. & rectificãdum est cũ zingibere & mastiche. Sequalis secundum Medicos est pondus. 2. darhan Medicorum Antiquorum. & cũ datur ĩ potu ĩ decoctione dẽtur aur. ij.

Et dentur ad minus ex agarico.[b] *[darhan. I. & quatuor ex granis.]* 10

Agaricum est valde laudabile: neq; indiget rectificatione, quantũ ad aliquã proprietatem eius illaudabilem. educit aũt humores grossos. & in summa est securior omnibus alijs medicinis. Cuius dosis est per se ab vno darhan vsque ad duos: sed in decoctionibus ponuntur darhan tres. Et ipsum quidem curat aquas descendentes ad oculũ sui proprietate in principio descensus earum, estq; melior & securior q̃ sit turbit. Granum aũt est medicina fortis potentiæ, inferens angustiam magnam: nec decet Medicum vti talibus medicinis, cum potest securas inuenire. b. drach. ij. & similiter detur ex granis nil.

C

Rememoratio educentium aquam citrinam.

HAE quidem medicinæ educunt aquam citrinã, s pondus. ii. danic[c] *[laureolæ,] & pondus vnius danic euphorbii non antiqui, tantundem ex*[d] *[tithymallo] rectificato, sicut rectificaui ipsam aloem, & etiam pondus*[e] *[darhan. I.] ex centaurea. hæc igitur extrahunt aquam citrinam.* 11 c. de mezereon d. sebram e. drach. ij.

Verendum quidem & periculosum est offerre omnes istas, seu aliquas ex eis in hydrope, & præsertim si fuerit de causa calida: & ex eis magis euphorbium. & centaurea quidem videtur laudabilior inter eas.

Rememoratio soluentium melancholiam.

DEtur ergo in potu ex sene, polypodio, epithymo, myrobalanis indis, & etiã ex fumo terræ, & buglossa secundum quantitatẽ quam ex ea educere intenderis. vnde si æqualiter & temperate eam velis educere, da vnc. 5. & ex lazulo[f] *[darhan quinque. ipse tamen est signanter periculosus, & verendus.]* 12 f. drach. 5. hoc enim est propriũ ad ipsam educẽdam.

Fortior ex his medicinis est lazulus: & post ipsum epithymus: & post ipsum D
polypodiũ: & post ipsum myrobalani indi, & kebuli. Sene aũt, & fumus terræ
educũt humores adustos. Ego nõ repono buglossam inter educẽtes melãcholiã:
dico nihilominus ꝙ ipsa est ex resistẽtibus ei. Et vt sit ad vnũ dicere, nequaquã
est rectũ vt dosis oĩum horũ per se sumptorũ sit ęqualis. vnde ex polypodio est
sumendũ in potu. v. darhan vsq; ad vnciam. 5. sed in decoctionibus ponatur ex
eo 3. 1. & ponatur ex epithymo in decoctionibus a quinq; darhan vsq; ad 3. 5.
sed ex myrobalanis ponatur ab vncijs. 3. vsque ad vnciam vnam.

Rememoratio compositionis medicinarum.

23 *Radix autẽ veridica esset, vt si posset fieri, ministraretur semper vnica et
simplex medicina in omni morbo, donec eius operatio panderetur: fuit ni-
hilominus necessaria earũ cõpositio propter illud quod nunc dicam.*

Radix veridica esset, ꝙ vteremur medicinis simplicibus, quarũ operationes
iam sunt expertæ & approbatæ in cura cuiuslibet morbi: nisi cogeretur Medi-
cus componere eas, propter ea, quæ referam consequenter.

24 *Scilicet propter morborũ compositionẽ adinuicem, & propter medicinarum
adæquationẽ, & dulcorationẽ mali saporis & amari ipsarum, & ad iuuandũ* E
*earũ transitum, si fuerit difficilis & tardus, & rectificandũ difficilẽ glutitio-
nem ipsarum*[a] *[ventris soluentium.*

a. & qđ adiuuat ad ventris solutionem

Causæ quidẽ, præter quas fuit necesse cõponere medicinas in hac arte, sunt
cõpositio morborũ diuersorũ & cõtrariorũ ad inuicẽ. & ꝓpter hoc fuit necesse
cõponere medicinã ex simplicibus & specialibus cuiuslibet ex morbis illis, ex
quibus componitur cõpositus: sicut exẽpli gratia, sunt febres cõpositæ ex humo
ribus calidis & frigidis. Interdũ ẽt est necesse cõponere duas simplices medici-
nas: & hoc, qm̃ medicina simplex, cuius exigẽtia erit in cura alicuius morbi nõ
est in eodẽ gradu cũ malitia complexionis illius morbi, sed erit citra eã diminu
ta, aut aucta vltra eã. Si ergo fuerit aucta qualitas vltra malitiam morbi, erit mi
scenda cũ ea alia medicina, quæ eã in hoc debilitet & remittat, quãuis cõfortet
eã in alio. Quãdoq; ẽt cõponuntur diuersę medicinę simul ex hoc, qm̃ medicina
specialis & ꝓpria in cura morbi erit horribilis, & saporis illaudabilis: & tunc
erit miscẽda cũ alia, quę ipsam dulcoret. & ob hoc fuerũt cõpositæ medicinæ
vt plurimũ cũ melle: & hoc ẽt cõfert ad conseruationẽ ipsarũ. Cum ẽt vult ali-
quis ꝙ medicina penetret & transeat ad aliquod ex membris corporis distanti-
bus a visceribus & stomacho, erit miscenda cũ medicina speciali alia, quæ iu- F
uet eã ad transeundum ad mẽbrum illud. Erit aũt interdum virtus medicinę fa-
cientis sic aliã transire contraria virtuti principalis seu principaliter intentę ad
curationẽ. & ob hoc miscetur lepus marinus in cura vlcerum vesicæ: qm̃ de na-
tura huius medicinæ est, ꝙ transeat celeriter ad vesicã, & ꝙ vlceret eã. Et me
dicinæ habẽtes potẽtiã curãdi prædictũ morbũ in hoc mẽbro, & quibus vtimur
in cura ipsius, tarde quidẽ pertingũt & veniũt ad hoc mẽbrũ. s. vesicã. nam non
perueniũt ad eã nisi post digestionẽ earũ factã in pluribus ex mẽbris nutritiuis.
& ob hoc additur cũ eis quod festinat transitũ ipsarũ ad mẽbrũ illud. Sic ẽt fa-
ciendũ est in medicinis vlcerũ pulmonis. nã in hoc casu miscẽda sunt cũ conso-
lidatiuis & cõstrictiuis, quæ vlcera mũdificẽt, abstergãt, & leniãt: alias non con
sequeretur pulmo vlceratus iuuamentũ ex prędictis medicinis. non. n. perueniũt
ad ipsum nisi post digestionẽ earũ in corde, hepate, & stomacho. Cum ẽt medici
na est difficilis glutitionis, erit alia medicina cum ea miscenda, quę disponat &
prępàrat eã ad faciliter glutiendũ. Sunt tñ multo plures causæ cõpositionis me-
dicinarum, quam sint istæ, quas scilicet non retulit in hoc loco. Componuntur
autẽ vt plurimum medicinæ ratione contrarietatis morborum, causarum, & ac-
cidentium adinuicem cum* membro. & est ac si diceret ꝙ in eodẽ membro con
gregantur morbus, causa, & accidens: quæ interdum omnia significabunt super
contrariam dispositionem, seu naturam ipsius.

* a. l. morbo

A

Quæ dosis debet dari ex medicinis.

Cvm ergo fueris attẽtus in cõpositione solutiua, [a] *[pone debitũ ordinẽ, et numerũ earũ in cõpositione. Accipe ergo cũ propriis dosibus, & determinato numero medicinas solutiuas, sicut volueris rectificatas, & diuide consequẽter certis portionibus doses earũ: & detur in potu ex ea secũdũ numerũ cõponentium ipsam, & sic fiat, cũ sic componentur, quod totum compositum propinetur, & sic compositæ seruentur necessitati tempore opportuno.*

Necessitas quidẽ componendi diuersas medicinas solutiuas est cũ est necesse humores diuersos educere: sicut cum est necesse oẽs tres humores educere, s. melãcholiã, cholerã, & phlegma. vnde dicemus ꝙ officiũ in huius operatione est vt de qualibet medicina quemlibet ex prędictis humorẽ educente sumatur dosis cõpleta: nisi habeatur medicina propria, & sit composita proportionabiliter ex numero cõponentium. Si ergo perfectę doses earum fuerint tres, sumatur tertium totius: & si duæ, dimidium, vnde cum quis voluerit exẽpli gratia educere cholerã, phlegma, & melancholiam, accipiat dosem completã scammonię, pulpæ colocynthidis, & lapidis lazuli rectificatorum, & decenter repressorum: &
B dabit consequenter ex toto tertiũ, hæc. n. erit dosis completa illius totius.

[b] [ ]

Huiusmodi sunt myrtus, sumach, [c] *[berberis, et fæx ferri, myrobalani,] acacia, coralli, & emblici lutũ armenicum* [d] *[vel terra, &* [e] *[rumex, seu aurius.]*

Myrtus quidẽ est cõposita ex substãtia styptica & amara: styptica tñ est maior q̃ amara, & hoc est, ꝙ frigiditas in ea amplius dñetur q̃ caliditas. est ẽt maior eius siccitas, q̃ ipsius frigiditas. nã prędicti duo sapores attestãtur sup ipsius siccitatẽ: & ideo ipsam ponemus frigidã in principio secũdi gradus, & siccã in tertio. Est aũt medicina vẽris cõstrictiua purius cęteris stypticis. et hoc, qm̃ nulla virtus solutiua miscetur cũ ea: cuius cõtrariũ contingit in plurimis aliorũ stypticorũ. De sumach aũt asserit Gal. ꝙ exiccet valde. vnde est possibile ꝙ eius exiccatio sit in tertio, aut ẽt in principio quarti, eius aũt frigiditas est forsitã ĩ tertio. Sapores aũt berberis, & mirobalanorũ sunt cõpositi ex styptico & amaro: est tñ maior stypticus q̃ amarus. & ideo eorũ frigiditas est in primo, siccitas vero in secũdo. In rumice, & emblicis est stypticas fortis. & ideo vr̃ ꝙ frigiditas eorũ sit in scdo, siccitas in tertio. Acacia est frigida & sicca: cuius virtus est similis virtuti sumach. Et corallus frigidus est & siccus. frigiditas tñ ipsius est debilior & minor siccitate ipsius. & cõsimiles sunt bolus armenus, & terra sigillata.

C Et [f] *[cuppæ glandiũ, sanguis draconis, & gallia muschata,] & balaustia cũ spodio mista, & auellana indica, coriandrum siccum, &* [g] *[folium] cum plantagine, hæc enim styptica sunt in actione sua.*

Per cuppã quidẽ glandiũ intellexit coppertoriũ seu velamen glandiũ, & est cortex subtilis existẽs infra glãdẽ: cuius virtus prima frigida est & sicca, & secũda est cõstrictiua vlcerũ. Gallia ẽt muscata est frigida & sicca, & sui potẽtia stringẽs ventrẽ, & abscindẽs fluxũ humorũ, qui effundũtur a corpore. Spodiũ aũt est maioris frigiditatis prędictis omnibus, ac si esset frigidũ in tertio: et sic est de auellana indica. Est autem cõueniens mixtio balaustij cum spodio in fluxu

15
a † accipe dosim vniuscuiusq; solutiui, & numera ea ita, vt nõ erres, & permisce cũ ipsis illud quod vis de his, quæ rectificant, & aggrega põdera ipsorũ cũ bona cõputatione, deinde diuidatur põdus secundũ potiones, & si-
16
militer fiat in compositionibus, & permistionibus medicinarum solutiuarum.

b. Et medicinę habẽt virtutẽ primã, & similiter virtutem secundam, & quædã medicinæ habẽt
17
virtutem tertiam, a qbus fluunt operationes. Virtus autẽ prima medicinarum est sicut calefactio, et infrigidatio, & desiccatio, et humectatio. Et hic incipiemus adducere medicinas, quę infrigidant.

c. bellirici, scoria ferri, myrobalani chebuli.
d *

e. alhausegi. i. rubus
f. cortex interior glandium subrufus, & sanguis draconis, & sicut ramech, & gallia, & altharathit, quæ omnia sunt constrictiua.
g. folium indum.

Alia litera, hæmatites.

ex cholera citrina, sicut dixit. Coriandrũ aũt est æquale et temperatũ, aut in primo gradu frigidũ. sapor, n. eius est compositus ex insipido & amaro. Sed folium est calidum & siccũ. simile est in natura sua spicæ: eius tñ caliditas non est magna. & ideo dixit, ꝙ mixtum cum plantagine est stypticũ. & hoc, qm̃ plãtago quælibet est tota frigida & sicca in primo: cuius virtus secũda est carnis regeneratiua: & tertia, qm̃ sistit fluxum sanguinis in corpore, & in matrice maxime.

18 *Et gallæ,*[a] *[lapathium,] ribes, berberis sunt frigida, & constrictiua.*

a * et herba, quæ dicitur acetosa, Alia litera. & granata acetosa.

Hæ medicinæ sunt frigidæ & siccæ. gallæ tñ sunt fortioris siccitatis ratione fortis stypticitatis earum. Et de proprietate quidẽ ribes, & berberis, & lapathij est, vt sistere faciant motum choleræ rubeæ.

De simplicibus medicinis calefacientibus, [b][præter quòd educant.]

b * ———

19 *Scito ꝙ calefacientes medicinæ, secundum ꝙ retulerunt & expertum est, sunt condysi, thus, piper, cardamomum, & piper longum.*

Hæ omnes medicinæ sunt calidę & siccę. Ferunt aũt ꝙ condysi sit calidũ & siccũ in quarto. & piper ẽt longum est quale piper nigrũ, nisi quia est citra ipsum. Et videtur ꝙ cardamomum assimiletur ei in calore.

20 *Et cartamum, menta, schœnanthum, & cinnamomum, &* [c] *[passæ montanæ. i. staphisagria,] & capparis.*

c, mahaleb

Et cartamũ, i. semẽ croci hortulani est calidũ in scđo gradu. Et ferũt ꝙ menta sit calida in tertio. Et de schœnãtho inquiũt ꝙ sit in primo gradu caliditatis, & scđo siccitatis. & ꝙ cinnamomũ sit calidũ, & siccũ in tertio. & sic ẽt de capparibus retulerũt. Est aũt capparis medicina, q̃ manifeste cõfert spleni. et mẽta ẽt manifeste cõfert ori stomachi. Et passę mõtanę seu staphisagria est calida et sicca.

21 *Et*[d] *[centonica, vrtica, & melissa,] styrax, & ambra.*

d, sceha, & vrtica, et origanũ, & vsuen, &

Centonica est calida et sicca in tertio gradu, & vrtica in secundo. Et ambra quidem confortat cerebrum manifeste. Et styrax est in fine secundi, et in principio tertii gradus.

Et lignum aloes, acorus, melilotum, cuscuta, & zingiber.

22 Lignũ aloes, & acorus sunt calida & sicca in tertio: & mellilotũ, & cuscuta in primo: & zingiber in tertio. Confert autem lignũ aloes manifeste stomacho, & acorus hepati: & cuscuta ponitur vice absinthij, cum nequit absinthium inueniri. Et zingiber est de conferentibus ad confortãdum digestionem in senibus, & frigidis per naturam.

e, badoard

Et gentiana,[e] *[basilicon,] pæonia, lacca, & rheubarbarum.*

23 Hæc quidem oĩa, s. gentiana, lacca & rheubarbarũ sunt calida & sicca in tertio gradu. Et lacca quidẽ, & rheubarbarum sunt ex specialiter confortantibus hepar. Et gẽtiana quidẽ subtiliat fortiter, & incidit, et alterat humores illaudabiles & putridosos. et ob hoc fuit vna ex quatuor medicinis diatessarõ. Et de ꝓprietate quidẽ pęonię est, ꝙ curet pueros ab epilepsia suspẽsa ad collũ eorũ, sicut retulit Gale. ꝙ tñ sit rosa canina, sicut dixit, est dubiũ apud nos, cũ non sit ita.

f, & cyperi,

24 *Et folium, laudanum, & bacæ lauri, & ameos,*[f] *[ ]*

Baccæ, & ameos calida sunt in tertio, & laudanum in secundo, & folium in primo.

g. blatte bizantię, & alcãna, & fuet myrrha, & andacocha.

Et anethum, & cataputia, &[g] *[alcanna, rubia, & myrrha.]*

25 Alcanna, & myrrha, & rubia sunt calida in tertio, sed anethum est calidum in primo: cuius virtus secunda est maturatiua.

26 *Prasium,* * *serapinum,*[h] *[acorus,] & anisum.*

* sagapenũ,

Sagapenum, & anisum sunt calida in tertio. prasium autem est calidum in fine secundi, aut in principio tertij.

h * ———

A *Et carui, cyminum,* [a] *[& semen apii campestris.]* 27

Hæ omnes sunt calidæ & siccæ in tertio: de quarum natura, & proprietate est expellere ventositates.

a. & ruta, & semen apij syluestris

Et spica, capilli veneris [b] *[satureia, & darsaan.]* 28

Spica, & capillus veneris sunt calida in primo. habet aũt spica proprietatem manifestam confortandi hepar. satureia aũt & darsaan sunt in tertio gradu.

b. hasce & darsi sahan

Et casia lignea, galanga, chelidonia, & assarum, pix, hyssopus, et alchitran, pyrethrum, & balsamum. 29

Hæ omnes sunt in tertio, excepto balsamo: ipsum. n. est in secundo: cuius quidem iuuamentum est in venenis necantibus manifestum. vnde est vnũ ex fundamentis in theriaca magna manifestis.

Et maiorana, [c] *[ ] & papauer rubeũ, &* [d] *[cœlicerta,] calamus aromaticus, & chamæmilla.* 30

c. & aniu dẽ

d. suchaha et feniculus &

Maiorana est in tertio. & sic etiam est de floribus papaueris rubei. & cœlicerta est in primo aut secundo: & fœniculum est in secundo. & chamęmilla quidẽ, & calamus aromaticus sunt ex speciebus aromaticis calidis, ĩ quo est aliquãtulum ex virtute maturatiua. & ideo caliditas ipsius, & siccitas non est magna. B & ipse quidem est ex speciebus thæriacæ manifestis. nos autem non habemus ipsum in hac regione.

Et nigella, assa fœtida, [e] *[terebinthina, & sulphur, ammoniacum, sinapis,* [f] *[ ] & allium, cubebæ, costum.* 31

e. granũ viri de

f. nafth

Sulphur quidem est calidum & siccum in quarto gradu. & sic est ẽt assa fœtida, aut forsitan est in principio eius. nigella aũt est in tertio gradu caliditatis. & sic est de synape. ammoniacũ est in fine secundi, aut in principio tertij, & non est in quarto. & alleũ est infra tertium. & similiter est de costo, & cubebis.

Doctrina, quæ siccum ab humido distinguit & gradum medicinarum simplicium.

Omne autem frigidũ, & calidum erit siccũ, vel molle seu humidũ. & ex stypticitate quidẽ siccitas cognoscetur, ex lenitate vero humiditas. 32

Proculdubio omne frigidum vel calidum siccum est, vel humidum. Siccitas quidem ex stypticitate cognoscitur: & humiditas ex lenitate & laxitate.

C *Est autem apud Medicos nota graduũ diuersitas.* [g] *[ ] Nã immutatio & alteratio solo intellectu & ratione percepta est in primo gradu.* 33

g * & iã talis diuersitas resecatur

Apud Medicos est omnium graduum diuersitas nota, cum dicunt ꝙ hæc medicina est in primo gradu, secundo, aut tertio: quæ quidẽ diuersitas fuit tã apud eos determinata. Vnde quæ ex medicinis imprimunt in corpore immutationẽ, nõ sensu sed intellectu & ratione perceptibilẽ, calefaciendo ipsum, infrigidãdo, exiccando, aut humectãdo, sunt quidem medicinæ quæ dicuntur egredi ab ęqualitate, & temperie ad primũ gradum inæqualitatis: quod Galenus innuit, cum dicit, ꝙ prima diuersitas non percipitur sensu.

Omne aũt, cuius immutatio sensu percipitur sine violentia, habet manifestã significationẽ, ꝙ sit in gradu secundo. [h] *[Omne autẽ, cuius immutatio sensu percipitur cum læsione, sed non destruit,] est in gradu tertio.* 34

h * Et oẽ, qđ vehementer immutat, sed corrupto eius est lõgin qua, & non est corrũpẽs

Omne autem, cuius immutatio non solo intellectu, sed etiam sensu percipitur sui fortitudine, non tamen membrum, quod immutat corrumpendo, est in secundo gradu: & si elongetur multum a temperamento, est in tertio.

Omne autẽ, quod sui violẽtia, vstione, aut stupefactione, seu narcotizatione corrumpit quod immutat, exiuit a temperie vsque ad quartum gradum. 35

illud, cũ quo permiscetur,

Intellexit quidem ꝙ omne corrumpens membrum, cui superponitur, ita ꝙ

Intellexit quidem ꝙ omne corrumpens membrum, cui superponitur, ita ꝙ D
vrat ipsum, si fuerit calidũ aut ipsum stupefaciat, si fuerit frigidum, est quidẽ calidum, aut frigidum in quarto gradu.

Rememoratio virtutum secundarum medicinarum simplicium, & primo medicinæ[a] [attractiuæ.]

a † maturatiuæ.

36 *S Cito ꝙ in omni maturatiuo est viscositas cum calore mediocri, et tẽperato, & proportionali cũ calore mẽbri, in quo maturatio intenditur: cuiusmodi sunt adipes, pix, & gummi pini, & oleũ cum cera simul mista, & oleũ*[b] *[cum cera bene mistum, & agitatum,] & frumentum in oleo coctum.*

b † cõquassatum vel permistũ cũ eo quod calefacit

Sciendũ, ꝙ natura medicinarum apostemata maturantiũ est ꝙ habeant calorem temperatum, & vim oppilandi poros cutis: & ꝙ calor earũ æqualis sit & proportionalis calori membri, in quo est humor, ad cuius maturationem intẽditur: & sunt sicut adipes, pix, & gummi pini arboris, & cera, cum miscentur hęc omnia cũ oleo. Ex his etiã est oleum cum calida agitatum, & frumẽtum cũ oleo coctum. Est aũt intentio Galeni, ꝙ maturatio fiat ex calore naturali. vnde si calor naturalis infrigidetur aliquantulum ratione humoris in membro existẽtis, E
erit quidẽ necesse vt sit medicina maturatiua, cũ intenditur ipsius humoris maturatio, quę reducit ipsum mẽbrum ad suum calorẽ naturalẽ. ꝙ si sic est, oportet quidem ꝙ medicina maturatiua complexioni caloris naturalis similetur. Et ob hoc ex maturantibus est pro certo farina in oleo cocta, fortius tñ eo est frumentum decoctum in eodẽ. Et ob hoc ẽt variamus maturatiua in pueris, & senibus, & in rusticis habitantibus in castris, & in villis, & in ciuitatibus, & in quolibet ex membris secundum diuersitatem complexionum suarum.

37 *Omnis medicina mollificatiua est fortioris caloris, quã sit mẽbrũ, in quo mollificatio intenditur: nõ tamẽ est tãtæ virtutis & potentiæ,*[c] *[ꝙ sui dissolutione, & subtiliatione manifestetur in corpore nocumentum:] cuiusmodi sunt galbanum, bdellium, ammoniacum, styrax, & medulla tibiæ ceruinæ.*

c. In calore, ita vt subtile dissoluatur grosso remanente

Medicinæ quidẽ mollificatiuæ sunt, cũ quibus intendũt Medici dissoluere duritiẽ ex chronicis apostematibus in corpore generatã: aut ẽt ex illis, quæ a principio ex grossis humoribus generantur. Et quia intentio in medicinis his est, vt cũ eis dissoluatur qđ est in aliquo mẽbro inuiscatum, aut congelatũ: fuit quidem necessariũ, vt calor earum sit maior calore corporis illius: & sic ẽt est de siccitate earum: non tñ multum: quia si calor earum esset valde magnus, subtile quidẽ F
ex prędictis humoribus ex apostematibus dissoluerent & resoluerent, grossum quoq; eorum cõpingerẽt, & schirrhosum efficerent. vnde intẽtio in his medicinis est, ꝙ dissoluant quod est inuiscatum & congelatum in membro, præter ꝙ subtile dissoluãt, consument, & resoluant. Et hoc quidem intellexit cum dixit: mollificatiua est fortioris caloris ꝗ̃ sit membrum, in quo mollificatio intenditur. Nã eius virtus, & potẽtia debet esse propinqua cõplexioni mẽbri, taliter. s. ꝙ dissoluẽdo subtilius ex humore, cuius mollificatio intẽditur, nõ putrificet eũ. De hmõi medicinis inquit Gale. ꝙ earũ caliditas & siccitas extẽdatur a principio secũdi gradus vsq; ad finẽ eiusdẽ: & sunt, sicut dicit, galbanũ, bdelliũ, ammoniacũ, styrax, medulla tibię ceruinę. Quędã tñ ex istis sunt fortiores quibusdã ex eis. nam ammoniacum proculdubio est fortius bdellio in calore.

d * Et medicinæ quidẽ frigidę et humidę indurãtes mẽbrum sunt sicut solatrũ, & lentigo aquæ.

38 [d] *[Indurantes quidem medicinæ frigidæ sunt, sicut solatrum, lentigo vallorum, & similes his.]*

Medicinæ quidem membrum indurãtes frigidæ sunt, & ipsum seu partes eius vnientes & congregantes. Et quia earum operatio est contraria operationi mollificantium, decet quidem, vt earum complexio complexioni mollificantiũ opponatur, erunt ergo frigidæ & humidę in secundo gradu.

A *Omnis medicina oppilatiua est* [a] *[caliditate, & siccitate expoliata manifesta,] non* [b] *[mordicans membrum cui coniungitur, & cum hoc terrestris est,* 39
aut viscosa.

a illa quæ siue calida, siue frigida sit
b * est

De natura quidem medicinarum oppilantium est, vt non calefaciant, nec incidant mēbrum, cui obuiant. qm̄ hæc duo habent mēbrum mordicare: & omne mordicans habet aperire, & quia cum hoc necesse est ꝙ inuiscentur aut adhæreant mēbris ipsis, i. poris & foraminibus cutis, fuit quidem necessarium ꝙ huiusmodi medicinæ sint terrestres: sicut coralli, cornu ceruinum, capreolinum, & similes his: aut viscosæ, sicut gummi, & similes his.

Est aūt notū, ꝙ omnis medicina oppilationis aperitiua, incisiua est, & subtiliatiua: cuius sapor est salsus vel amarus: cuiusmodi sunt [c] *[cepæ marinæ.]* 40
& radix lilii, radix, [d] *[proumchæ, sal nitrum,] capparis, &* [e] *[faba lupina.]*

c. cepe squilliticum, & amygdala amara
d narcisci, et baurach
e, lupini

Medicinę vero oppilationū generatarum in meatibus mēbrorum aperitiuæ, incisiuę quidē sunt, & subtiliatiuę: suntq; amarę & salsę aut acutę, vel ex his cōpositę. hic ergo est modus, & dispositio harum medicinarum. Ponit autem exēpla multarum in hoc genere existentium.

B *Et stypticum quidem potest esse aperitiuum, sed nullo modo aperiet exterius applicatum: nihilominus in potu assumptum oppilationem aperiet in membris* 41
existentem.

Medicina quidē aperitiua, amara, & styptica minime aperit, exterius corpori applicata. aperit tñ membra interiora ratione latitudinis meatuū ipsorū mēbrorum: immo stypticitas iuuat talē aperitiuam, vt efficacius exerceat operationē suam in membro. Et Gale. quidē dedit exemplum in huius medicinis absinthium, ipse enim intellexit ꝙ ipsum sit in vltimo deoppilantium oppilationes hepatis: nec tñ aperit poros cutis, cum superponitur exterius corpori, ratione stypticitatis ipsius, & constrictionis seu stricturæ pororum cutis corporis.

Medicina quidē mūdificatiua & abstersiua est minoris subtilitatis, quā sit 42
pcedēs, sicut fabæ. [f] *[fortius tamē eis est dulce] sicut mel, et dulces amygdalæ.*

f. & sicut reperitur in re dulci.

Medicinæ quidem abstergentes sunt medicinæ subtiles, minus tñ quam sint medicinę aperitiuæ. & ob hoc, qm̄ medicinę ad hoc perueniunt, ꝙ mundificent & abstergant sorditiem super cutem existentem, pręter ꝙ aperiant poros cutis. vnde calor harum medicinarum debilis est, & paruus: & sunt sicut fabæ, mel, & amygdalæ dulces: verum amygdalæ amaræ aperiunt.

C *In omni quidē rarificatiuo,* [g] *[& resolutiuo] existit calor tēperatus, sicut est* 43
oleum cataputiæ, & chamamillæ, & oleum [h] *[radicum fœniculi.]*

g *.
h. rafani. & fœniculum.

Medicinæ rarificantes, & resoluentes habent calorem temperatum, seu in principio secundi gradus: sicut chamæmilla, & anethum.

Omnis quidē medicina orificiorū venarū aperitiua, [i] *[mundificatiua est habens calorem mistū cum grossitiæ,] cuiusmodi sunt allia, cepæ, & fella.* 44

i † est sicut vlceratiua seu vulneratiua, operās cū grossitudine substantiæ, et caliditate forti.

Medicinæ quæ aperiunt orificia venarum, sunt quidem medicinæ grossæ substantiæ, valde fortes.

Quicquid confert ad obturandum & constringēdum meatus, debet esse stypticum & mordicatione priuatum. 45

Intellexit ꝙ hæ medicinę sunt cōtrarię his, quę venas aperiūt, stypticę s. & carentes mordicatione & calore: cuiusmodi sunt hypocisthis, balaustia, & similes.

Omnis medicina vstiua est magni & fortis caloris, et vltimatæ grossitiei. 46

Medicinæ quidem vrentes sunt vltimati caloris, & grossitiei.

Omnis medicina putrefactiua est [k] *[perfectæ] caliditatis, & subtilis substantiæ.* 47

k. superflue

Medicinæ quidem putrefactiuæ sunt abundantis caliditatis, & subtilis substantiæ, & corrosiuæ. D

48 *Medicinæ autē carnis diminutiuæ sunt debiliores prædictis: sed sigillatiuæ vlcerum absterſiuæ sunt & desiccatiuæ.*

Medicinæ diminuentes carnem innaturaliter auctã & generatã in vlceribus sunt debiliores medicinis notis putrefactiuis, & carnem corrodentibus in vlceribus. verum medicinæ sigillatiuæ vlcerum sunt medicinæ exiccatiuæ.

49 *Medicina quæ a tota specie attrahit humorē seu humiditatem aliquam, est bezahar,*[a] [ ] *medicinæ laxatiuæ seu eductiuæ.*

a † q̃ s. attrahit venenũ, & sicut

Medicinæ attrahentes a tota substantia sunt sicut lapis, qui appellatur bezahar: qui s. attrahit medicinas necantes exequentes ex veneno: & sicut medicinæ laxatiuæ seu eductiuæ: quarum quælibet educit aliquid ex humoribus vel humiditatibus earum.

50 *Omnis autem actio medicinæ attrahentis ratione qualitatis notæ fit a calore ipsius naturali & subtilitate substantiæ, cuiusmodi sunt ammoniacum, bdellium: aut a putrefaciente, sicut in egestionibus, & stercoribus.*

Medicinę quidē attrahētes nõ a tota sui substãtia, sed a caliditate, sunt medicinæ calidæ & subtiles. quarũ sunt duę species. nã ex eis sunt quædã, quarũ calor naturalis est subtiliatiuus, cuiusmodi sunt bdellium, & ammoniacũ: & ex eis sunt quarum calor est putrefactiuus, sicut fermētum, & stercora, seu egestiones. E

51 *Bezahar aũt confert cũ superat, aut ratione qualitatis cõuertētis, & immutantis, aut ex sui natura propria, aut eo ēt ꝙ confert educendo*[b] *[per modum qualitatis necantis a veneno.] Vsus autem harum*[c] *[ ] non est conueniens tempore sanitatis: ideoq́;*[d] *[qui vtitur frequenter eis, incurrit inde nocumentum.]*

b † aut resistēdo, & cõtrariãdo ꝓportionabiliter virtuti ꝑnecanti

c † bezahar

d. medicus ignorans errat

Nequaquã intellexit in hoc loco per bezahar, lapidē ꝓprio noīe sic nominatũ, sed oēm medicinã theriacalē, & huic similē lapidi. Dicimus ergo ꝙ hę medicinę liberãtes, seu euadere faciētes a venenis ex medicinis necãtibus, faciunt hoc aut rõne qualitatũ primarũ ipsarum, vt caliditatis, frigiditatis, siccitatis, & humiditatis: quæ quidē qualitates prædictarũ medicinarum cõuertunt ad se, & transmutant operationes medicinarũ necantiũ: quēadmodũ medicinę calidę cõferētes medicinis necãtibus frigidis, & ecõuerso: aut ēt ratione qualitatũ, seu virtutũ secũdarum. Hę igitur medicinę ideo cõferũt in proposito, qa cõuertũt qualitates medicinarũ necantiũ per qualitates suas. Ex his ēt medicinis sunt, quę faciunt hoc ex tota sui substãtia, hoc est ex sui ꝓprietate. vnde est ac si diceret ꝙ hę medicinę obuiãt medicinis necãtibus ex tota sui substantia. hoc ergo intellexit secũdũ opinionē meã, cũ dixit: aut ex sui natura ꝓpria. Ex eis ēt est species tertia: & est illarũ medicinarũ, quæ per secessum, vel vomitũ medicinã necãtē, vel venenum extra ducunt: sicut dixerunt de ammoniaco, & alijs ab eo in morsu canis rabidi. Quod aũt dixit, has educere per modũ qualitatis necantis, fabricatũ est, scdm ꝙ mihi vr̃, super illud, qđ dixit Gale. s. ꝙ medicinę faciētes euadere & liberãtes a venenis, & medicinis necãtibus, sunt in parte necãtes & venenosę: & est ac si diceret ꝙ sint media inter corpora nostra, & venenosas medicinas. Sunt ergo hę medicinę secundum hoc de genere medicinarũ necãtiũ. & ex hoc sequitur ꝙ, cũ peruenerint in corporibus sanorũ, ꝙ faciant in eis qđ facerēt medicinę necãtes, & venenosę. cõferunt tñ nihilominus corporibus, in quibus medicinæ necantes prædictæ iã sunt operatæ. Et hoc quidem intellexit cum dixit: ideoq; qui vtitur frequenter eis, incurrit inde nocumentum. F

52 e *[Hæc medicina calida est, & aperitiua, & incisiua, & mollificatiua]. ex ea etiam est quæ stupefaciendo confert, sicut opium, & cæteræ narcoticæ.*

e Medicina quæ remouet dolorem

Medicinarũ quidē dolorē curantium & sedantium duę sunt spēs. Quarũ vna

A est illa, quę efficit in membro, & operatur contrarium eius, quod efficit dolor in eodem, ac si diceretur ꝙ delectat ipsum membrum, & placet eidem: & tales sunt curantes dolorem secundum veritatem. facit autem hoc ex similitudine sui, quam habet cum corpore. & huius quidem speciei sunt assungię gallorum, gallinarum, & anatum. Secunda autem species est illa, quę sedat & remouet dolorem, tollendo & abscindendo causam eius. & hoc quidem facit, alterando causam dolorem efficientem. & hę quidem medicinę sunt incidentes, & subtiliantes, & aperientes. Tertia quidem species est illa, quę dolorem sedat & tollit, stupefaciendo, & narcotizando membrum, in quo est dolor. vnde hęc medicina sedat dolorem per accidens, & quandoq; auget causam eius. & interdum efficit, & causat mortificationem membri patientis, sicut facit opium. Et ob hoc cantificauit, & prohibuit Gale. vsum eius nisi in tempore magnę & vrgentis necessitatis. Intellexit autem speciem primam, cum dixit: calida est, & secundam cum subiunxit: & aperitiua, & incisiua, & mollificatiua. vnde est ac si diceret ꝙ secunda abscindit causas eius.

quędã est calida aperitiua, incisiua, mollificatiua.

Rememoratio virtutum tertiarum medicinarum simplicium.

B

Post relationem quidem prædictorum reperietur relatio tertiarum virtutum super his quæ contingunt, & generantur, ex quibus est comminutio lapidis in renibus: quæ quidem fit ex omni eo quod dissoluit, incidit, subtiliat, & mollificat, dum tamen calorem non habeat manifestum: cuiusmodi sunt radix asparagi, & radix arundinis, & vitrum vstum, & [a] *[passæ montanæ, idest staphisagria.]* 53

a. mahaleb.

Post relationem dictarum operatiuarum medicinarum, referẽdę sunt hic operationes tertiarum virtutum earundem. Ex his autem virtutibus sunt medicinę, quę sine calore manifesto calculum minuunt, & earum est calor in primo gradu: sicut asparagus, radix arundinis, vitrum vstum, & passę montanę, idest stafisagria.

Et similes istis, habentes s. aliquam caliditatem & humiditatem, faciunt egredi quod est in pectore per screatum. 54

C Ex his etiam medicinis sunt alleuiantes screatum a pectore: & hę sunt paruę caliditatis & humiditatis: cuiusmodi sunt amygdalę dulces, et butyrum cum zuccharo, & eis similes.

Quæ etiam sunt temperatæ caliditatis, generant lac. 55

Medicinę quidem lactis generatiuę & effectiuę, sunt caliditatis temperatę.

Et omnis medicina iuuans screatum, prouocat menstrua, [b] *[ ] dum auctam habuerit caliditatem præter quod* [c] *[fortius] exiccet.* [d] *[ ]* 56

b * ———
c. &
d. tunc eius operatio est subtilior

Medicinę quidem, quę prouocant menstrua, sunt de natura medicinarum, quę efficiunt facilem screatum: sunt tamen calidiores eis, sed non valde, & hoc, qm operationes harum medicinarum faciem screatum facientium. Et ob hoc inquit Gale. ꝙ prouocantes menstrua sunt de genere prouocantium lac: sunt tamen fortiores eis.

Et hæ quidem omnes prouocant vrinam: [e] *[acutæ tamen sunt in hoc certiores, & magis conuenientes.]* 57

e * et omne acutum istis est fortius

Intellexit quidem ꝙ hę omnes medicinę, s. comminutiuę lapidum & calculi, & prouocatiuę menstruorum, & iuuantes ad screandum, prouocant vrinam: acutę tamen sunt in hoc certiores.

* De speciebus, & modis medicinarum.

58 *Postquam ergo retuli vires & virtutes complexionum medicinarum, incipiam nunc referre modos medicaminum, & antidotorum. referam ergo omnes modos earum, quibus vtuntur Medici tam in interius assumptis, quam in exterius applicatis. Et sunt velut* [a] [*decorationes.*] *pilulæ, syrupi,* [b] [*lohoc, linimenta, cerata, ablutiones, fomentationes, fricationes, suffx vel pyriia, balnea, trochisci, electuaria, suppositoria, licinia, clysteria, stillæ seu stillicidia, iniectiones, magdaleones, dentifricia, sternutatoria, acuatoria, syringa, emplastra, & vnguenta, pulueres oculorum, & sinapismi, & sunt caputpurgia, collyria, nastaliz, decoctio, colatura, opiata, & fumigia per traiectorium, & fine, fricatoria, saccellationes, infusiones, trazeæ, confectiones.*]

Constat intentionem eius fuisse in hoc capi. referre modos medicaminum, quibus vtuntur Medici in curis ęgrorum, & practica, & eorũ nomina propria. vtimur autem medicaminibus vniuersaliter, aut interius, aut exterius. Et interius, aut ministrantur a parte superiori per os: aut ab inferiori, scilicet per viam, ex qua egreditur superfluitas sicca: aut per illam, ex qua egreditur superfluitas liquida. Ex assumptis autem per os quędam dicuntur electuaria, & quędam syrupi, & quędam lohoc, & quędam drageę, id est composite & confectę sola tritura, & quędam pulueres, & quędam trochisci, & quędam potiones, & quędam dicuntur pillulę: quarum vsus est in quibusdam ex medicinis eductiuis interius per os sumptis. Cuius autem vsus congruit in egressu vrinę, dicitur iniectio seu stillatio per syringam. Quod autem imponitur ad expellendum superfluitatem siccam, vocatur iniectio per clystere, cum illud fuerit liquidũ. Sed si non fuerit liquidum sed solidum, dicitur suppositorium, vel tenta. Quę etiam fiunt ex coto filato, & ponuntur in vulneribus seu vlceribus profundis, dicuntur tentę. Et si sternutatoria ponantur in hoc genere, bene quidem. Et sunt medicinę, quę imponuntur naribus ad euacuandum superfluitates capitis. Hęc ergo sunt medicaminum nomina, quę interius assumuntur. Eorum autem, quę exterius applicantur, quędam dicuntur inunctiones, & quędam fricationes, ablutiones decoctiones, balnea, cerata, & emplastra, infusiones, saccellationes, & spongię, & sinapismus factus cum pulueribus. & quod ex eis ponitur in oculis, dicitur collyrium: magdaleones seu trochisci: & stillatorium, ex quo mundificatur os, dicitur abstersiuum, & dentifricium. Et hęc quidem sunt communia etiam vulgaribus nota, & multo fortius sapientibus. Ex his etiam omnibus alterum duorum intenditur, s. alteratio sola cum contrario, cum erit mala complexio sine materia: aut rectificatio & immutatio conueniens humoris ęgritudinem facientis, & expulsio ipsius a corpore.

a * medicamina pro decoratiõe capillorum

b * suffuf. & olea seu vnctiões, & fricationes, & embrocationes, & ea q̃ remouẽt tincturã nigrã frigidã in cute, et ea q̃ tingũt manus, & ablutiones, et sief, & electuaria, & sitiie, & suach, & dẽtifricia, et linimẽta, & vnguẽta, & pulueres, & alcohol, & caput purgia, et distillationes, & pessaria, & q̃ dantur in potu ex decoctionibus, et emplastra et fomẽtationes, & gargarismata, et clysteria, et suffumigia

c [Rememoratio rectificationis corruptionis, & significationis ipsius.]

Omnis morbus, quem sumus relaturi, existit vniuersaliter in toto corpo-
59 *re, aut specialiter in aliquo ex membris eius. Qui si fuerit sine materia,*
[d] [*erit quidem cum complexioni suæ contrario eius cura.*] [e] [ ]

Omnis morbus, siue fuerit in corpore toto generatus, siue in vno ex membris eius, aut pluribus, & fuerit ex morbis membrorum consimilium et sine materia, erit quidem eius cura cum contrario illius malę complexionis sine materia.

60 *Discernitur autem morbus repleti corporis a morbo prædicto, sumendo experientiam ab eo per inuestigationem artificialem, si s. non adsit cum eo aliquod ex signis super repletionem corporis significantibus.*

Malitia autem complexionis sine materia cognoscitur & discernitur ab illa,

c * De cura

d * tunc cura eius erit cũ conuersione seu permutatione.

e † neq; procede cũ euacuatiõe, sed pcede in curatione cum gradatione.

A que est cum materia, si s. non appareat in corpore aliquod ex signis significantibus illud, quod rettulimus in his, que precesserunt.

Si autem contingat nocumentum ex operatione in cura morbi, erit quidem medicamen simile, s. morbo in complexione, et recipiet iuuamentum ex eo, quod contrariatur causæ efficienti corruptionem, [a] *[& morbum.]* 61

a * ———

Cum dubitamus de specie male complexionis peccantis, ignorantes an sit frigida vel calida, sumemus tunc significationes super hoc, vtendo medicinis contrarijs in cura eius. Si ergo ex operatione accidat patienti in principio aliquod nocumentum, sciemus complexionem istius morbi esse conformē cum complexione illius medicine sibi ministrate: constabitq; nobis tunc, ꝙ cura eius fiat cū eo, quod contrariatur illi complexioni. Si etiam si in principio operationis sic rectificetur operatio, ꝙ patiēs consequatur inde in manibus nostris adiuuamen, sciemus qdē ꝙ medicina illa contrarietur illi morbo: & iō fiet cura eius cū illa.

Pōt ēt sumi significatio sup morbū ex sensu tactus, et debilitate operationū. 62

Sumitur quidē significatio super naturā morbi ex ipsomet tactu: & ex specie seu modo debilitatis & corruptionis operationis sumitur significatio sup morbū patientis: & interdum significatur inde super speciem, s. ipsius morbi.

B *Et etiam ex eo quod apparet ex illaudabilibus* [b] *[ ] secundum species & modos suos: et etiā ex eo quod videtur de superfluitatibus exeuntibus.* 63

Accipitur etiam significatio super morbos, & causas eorum, & membra patientia ex eo, quod est illaudabile, & corruptum secundum dispositionem membri patientis. Sumitur etiam predicta significatio ex egestionibus, & alijs superfluitatibus a corpore exeuntibus.

Si ergo patientis vrina fuerit sine hypostasi, & residentiis, & pulsus inæqualis, nequaquā ex repletione patietur, sed morbus eius reponetur potius sub genere morbi inanientis & consumptiui. 64

b. dispositionibus.

Ex significantibus morbum de mala complexione sine materia sunt pulsus egredientes ab equalitate: preter ꝙ in vrina appareat aliqua hypostasis & residentia. cum ergo apparebunt hec, nequaquam erit morbus de genere morborū repletionalium, sed potius de genere morborum sine materia, cum qua non est corpus plenum, sed potius inanitum.

Et si dolor sit in aliquo loco specialiter, significabit super passionē illius loci. 65

Sumitur quidē significatio ex dolore alicuius mēbri super morbū ipsius. vbi est. n. dolor in corpore, ibi est morbus. Cum. n. exempli gratia est dolor sub stomacho a parte dextra, significatur ꝙ hepar sit membrum egrum. Si sit in illis

C ventris, significatur ꝙ renes, aut gracilia intestina patiātur. Sed si fuerit vtrāq; in ambobus lateribus, significatur esse passio in velamine, seu in panniculo descente a pectore: & precipue, si fuerit dolor pungitiuus.

Sumitur ēt significatio sup ipsum ex ætate, et cōplexione corporis, & ipsius colore, & quatuor anni temporibus, & eorum constitutionibus, & ipsius propria habitatione, & ciuitatibus eius, & ex eo quod præcessit de regimine proprio. ex his enim fit iuuamentum super cognitionem, & præcognitionē morbi. 66

Sumitur aūt significatio sup naturā morbi ex etate, & cōplexione naturali & ex colore corporis patiētis, necnō ex cōstitutionibus anni, et quatuor tēporū anni, & habitatione ipsius, i. ex domo, q̄ inhabitat, & ciuitatibus eius, & ex ipsius regimine. hec. n. nominata habēt in corporibus humores spāles, & sibi similes generare. Aetate. n. iuuētutis eius, exēpli grā, cōplexione calida, tēpore estiuo, et habētibus officia corporis calefaciētia, colligit qdē in corporibus cholera rubea. sic ēt cōtingit ex cibis calidis, & parua q̄titate assumptis, & labore, & exercitio supfluo, et īmoderato. Iā aūt egressi sumus ab eo qd intēdimus ī hoc loco. Per hoc aūt, qd dixit: ex his. n. fit iuuamētū, &c. ītellexit ꝙ ex relatione patiētis de accidētibus sibi cōtingentibus assumitur significatio sup naturā morbi.

a [Rememoratio morborum significantium supra morbos ex mala complexione calida.]

a†De signis significantibus malã cõplexionẽ calidã, et de cura ipsius.

67 *SI ergo corpus patiatur de caliditate, lædetur quidem ab omni calido, & tactu calidum reperietur, eritq; eius vrina rubea, & pulsus velox & inquietus, cum siti, & labore seu angustia, & vigiliarum instantia, cum motu inordinato, habitudine extenuata, & colore citrino, & habitatione meridionali ciuitatis, & ætate iuuenili,* b [ ] *et discursu eorum quæ calorem efficiunt. Pro tanto curetur cum infrigidantibus febrem urentem, &* c [*omne quod laborem infert curantibus:*] *& sit cibus eius secundum quantitatem virtutis, & quantitatem eius, quod apparebit ex appetitu ipsius.*

b. & ęstate,

c†oẽm ęgritudinẽ faciẽtẽ angustiã seu inquietudinem

Hęc quidem omnia, quę hic retulit, sunt signa febrium ex cholera rubea generatarum. Et sunt, sicut inquit, cum lęditur vsu medicaminum calidorum, & est tactu calidus, vrina eius rubea, & pulsus subtilis velox, cum siti, angustia, & vigiliarum instantia. Et si cum his vniantur quę choleram rubeam multiplicãt, sicut ętas similis, regimen, ciuitas, & tempus: erit quidem decretum certum apud Medicos, ꝙ febris sit cholerica. Est autem sciendum ꝙ febris cholericę sunt duę species: aut enim paroxismus eius affligit continue: aut vna die interpollat, & alia die affligit. Est autem continua fortior & magis violenta, cum sit materia intra vasa. & cum cholera rubea, ex qua generatur febris ista, s. continua, egreditur multum a natura, contingit tunc febris vrens. eius autem afflictio contingit vna die, & alia die non. Est quędam vera, cuius paroxismus producitur duodecim horis, & ad plus in septem periodis terminatur. Est autem harũ omnium cura, sicut inquit, cum frigidis & humidis, secundum dominium & abũdantiam supradictorum, vt secundum dominium caloris febris huius generis. Et radix quidem in curatione harum febrium est ptisana hordei mensurata secundum distantiam & propinquitatem status eius, & secundum virtutem patientis. tamarindi etiam, & eis similes sunt ex calorem extinguentibus. Oportet etiam vt mollificetur natura in his febribus. Et ex fortius infrigidantibus est succus cucumeris & cucurbitę. & ex debilius infrigidantibus est iulep factum ex aqua & zuccharo. & inter hęc sunt multa media. Oportet autem Medicum esse attentum super gradum dyscrasię febrilis, ita ꝙ possit ei obuiare cum contrario dyscrasię illius gradus.

De signis malæ complexionis frigidæ.

68 *SI vero ex mala complexione frigida patiatur, constat ꝙ infrigidantia oberunt ei, & omnia calida proderunt eidem. eius etiam frigiditas percipietur sensu tactus, & color eius signanter albus reperietur, pulsusq; tardus, nec patietur sitim, nec vigiliarum instantiam. ꝙ si pateretur* d [ ]*, non tamẽ inde molestaretur. & si cum colore albo adsit laxitas, & mollities corporis, ætas senectutis, & locus quem inhabitat, fuerit septentrionalis, & tempus anni hyems, & vsus fuerit in præterito infrigidantibus, erit quidem significatio certa super isto. Pro tanto, si medicetur & curetur in aliquo, curetur cum calefacientibus, & breuiter intendatur in cura eius secundum curam, qua curatur spasmus.*

d. vigilias,

Hęc quidem significant super dominium humoris phlegmatici: & sunt, quoniam iste patiens lęditur a frigore, & consequitur a calido iuuamentum. & sentitur eius corpus actu frigidum: quod quidem est verum, nisi huius humor collectus fuerit, & putrefactus & febrem generet, & talis quidem febris nequaquam

A est morbus simplex, sed compositus cum apostemate magno viscerum & intestinorum. Alia autem signa sunt iam intellecta ex his, quę dicta sunt in capitulo, in quo facta est relatio de signis dominij humoris phlegmatici. Sunt autem febris phlegmaticę duę species: Quarum vna est interpollata, & habet paroxismum suum omni die: Et alia est continua, cuius materia est intra venas. & hec quidem febris est longi temporis, cuius paroxismus attingit tempus decemocto horarum. Et febris etiam melancholica est quędam interpollata, & quędam cõtinua: & paroxismus quartanę est de quarto in quartum. Cura huius febris & aliarum etiam putridarum est duplex. Quarum vna est, cum intenditur ad curam febris formaliter cum infrigidantibus & humectãtibus: forma enim cuiuslibet febris calida est & sicca. Sed cura causę efficientis ipsam fit per apertionẽ oppilationum, incisionem humorum, & eorum euacuationem: quod quidem nequit fieri cum medicinis calidis. Et pro tanto curationes febriũ putridarum perficiuntur ex compositione harum duarum specierum medicinarum. Ingeniatur autem sic Medicus, ꝙ altera ex eis dominetur in composita secundum maiorẽ potentiam alterius ex prędictis duobus. Decet autem magis attentum esse Medicum in cura causę febris phlegmaticę quam in cura ipsius febris in se. & sic etiam congruit in cura quartanę. Verum in febre continua debet esse intentio B contraria: ac si diceretur ꝙ maior est intẽtio necessaria inter naturam febris formaliter, & pręsertim in principio ipsius, donec appareat, & manifestetur ipsius digestio. Et similiter dẽcet ꝙ in febre acredinis, & hectica sit Medicus magis attentus quam in prędictis tribus. Et Gale. quidem videtur dicere ꝙ febris generata ex sanguine putrefacto sit de genere febris cholericę: & probabilius tamen est ꝙ cum putrefit sanguis, generentur inde tres febres putridę & continuę. Quoniam ex putrefacto sanguine & egressu eius ab equalitate sua, ita s. ꝙ augeantur & fortificentur calor & siccitas ipsius ratione augmenti cholerę super ipsum, generatur inde febris de cholera citrina. Si vero augeantur & fortificentur eius frigiditas & humiditas ratione augmenti phlegmatis in eo, generatur inde febris phlegmatica. Et si ipsius frigiditas & siccitas intendantur ratione melancholię auctę in eodem, contingit quidem inde febris melancholica. Febris autem, quę secundum veritatem ex sanguine generatur, est febris continua, quę synocha dicitur: quę secundum Gale. est media inter febrem putridam & ephemeram. vnde est ac si diceretur ꝙ sit febris generata in spiritibus, cuius tamen causa est oppilatio, & magnitudo sanguinis. Et sermo quidem febrium exigit prolongationem minime conuenientem huic compendio, & breuiario huius artis.

De febre sanguinis.

C

De signis ex mala complexione a [calida &] sicca.

a ✶ humida aut

69

HI quidem duo morbi non priuantur altero ex duobus. vnde si fuerit morbus siccus, videbis patientem siccum: & si fuerit humidus, videbis patientem laxum, & spongiosum b [ ]

b. vel mollẽ.

Duo quidem morbi sunt speciales & proprij caliditati & frigiditati, neq; priuantur altero prędictorum duorum. Cum ergo coniungetur vni ex eis siccitas, accipietur quidem significatio super eam ex macie, siccitate & ariditate corporis. sed si alteri ex illis vniatur humiditas, sumetur quidem significatio super ipsum ex laxitate & mollitie ipsius. Exemplum autem caliditatis cum siccitate est hectica, in qua calor innaturalis vnitur, & coniungitur ipsisinet membris radicalibus. Exemplum vero frigiditatis cum siccitate est febris consumptiua senum, & decrepitorum. Sed exemplum caliditatis cum humiditate est hydrops, cuius causa est caliditas. Verum exemplum frigiditatis cum humiditate est hydrops, cuius causa est frigiditas. Sunt enim tres species hydropis, s. carnosa, quę fit ex phlegmate: & vterina aquosa: & tympanites, q̃ ex ventositate generatur. Et quandoq; fiunt ex duabus causis simul, s. ex caliditate, & frigiditate.

70 *Humidum ergo exiccetur subtilietur, siue fuerit cum caliditate, siue cum frigiditate: & siccum cum sibi contrario rectificetur. & in omnibus sunt prius auferendæ causæ efficientes, si fiat recta curatio.*

Cum apparebit humiditatis dominium in aliquo, curetur cum siccitate subtili, siue coniungatur humiditas caliditati, siue frigiditati. Prius tamen quam curetur complexio in se, & formaliter cum suo contrario, sunt eius causę abscindendę. cura nanq; ipsius formaliter est inutilis, nisi prius causę eius auferantur. Causę vero efficiẽtes malitiam illius complexionis manifestę sunt. vnde exempli gratia nequaquã potest exiccari complexio patiẽtis hydropem carnosam, nisi prius educatur ab eo aqua citrina. verũtamen si fuerit mala complexio sine materia, attendatur solum ad curam eius cum contrario: sicut contingit in hectica.

a * De cura morbi replectionalis, & conditionibus euacuationis.

a [Capitulum morborum de Repletione, & conditiones quę obseruandæ sunt in euacuatione, & est totum de phlebotomia.]

71 *CVm ergo erit morbus ex repletione, nequaquam curabitur nisi per euacuationem.*

Cum quidem erit morbus de repletione, non curabitur nisi per euacuationẽ. Sic tamen, quando augebitur sanguis in quantitate, erit cum phlebotomia euacuandus: sed cum corrumpitur in qualitate, cum pharmacia, seu cum medicinis eductiuis. Ipse tamen intellexit hic per euacuationem ipsam phlebotomiam.

72 *In omni euacuatione sunt decem obseruanda: quæ si non b [possint seruari, reguletur tamen quantitas, et mensuretur secundum exigentiam eorum.] Quorũ primum est c [laudabilis dispositio] accidentium. Et secundum, vt sint morbi de repletione. Et tertium, ætas a iuuentute vsq; ad senectutem. Et quartum, consuetudo euacuandi. Et quintum consistentia virtutis. Et sextum, tempus veris, vel autumni. Et septimum, ꝙ locus quem inhabitat, æqualis sit in omnibus, & temperatus. Octauum, similiter tempus præsens. Et nonum, ꝙ patientis complexio sit calida & humida. Et decimum, vt corpus bonæ habitudinis sit, & bene carnosum.*

b * fuerint, tunc nõ intẽdas ad ipsas euacuationẽ

c * cõsyderatio

In omni euacuatione facienda & maxime sanguinis sunt decem conditiones obseruandę. Vnde si non possunt oẽs decẽ congregari in aliquo, & per consequens obseruari, decet quidẽ vt quantitas euacuationis facienda minuatur secundum illud, quod ex prędictis conditionibus minuetur. nã interdũ quędam ex his conditionibus tollent & impedient euacuationem faciendã, sicut ętas senectutis & decrepitas. Prima ex his conditionibus est, vt dispositio accidentium morbi attendatur. nam interdum quędam ex eis prohibebunt, et auferent phlebotomiã faciendã, sicut debilitas stomachi, aut syncope frequens & continua, rõne raritatis & relaxationis totius corporis, & subtilitatis spũum ipsius: palam.n.est. Secũda, morbus de repletione. quia cã morbi de repletione necessitate euacuationẽ: alię vero ab ista possent necessitare augmentũ vel diminutionem euacuationis faciendę. Tertia vero est tẽpus, a iuuentute vsq; ad senectutẽ, & est ętas secũda, & tertia. Quarta est consuetudo. non.n.est minuendus inassuetus, nisi vrgente necessitate: tunc.n.est minor quantitas sanguinis extrahenda. Quinta est dispõ virtutis. hoc.n.prohibet frequenter & tollit euacuationem: cuius tamen exigentiã significat natura & dispõ morbi. pro tanto in hoc casu oportet ꝙ minuatur quantitas euacuationis eius, quod natura morbi iudicat euandum. Sexta est tempus anni. nam autumnus quidem est inconueniens in faciendo phlebotomiam, & ver conueniens, Et septima, silr congruit ad hoc ipsa regio, & locus tpatus, & ęgrediens ab ęqualitate & tẽperie cõtrarius. Octaua, cõplo calida cõuenit in

Deficit expositio octauę conditionis, in textu positę.

A phlebotomia faciēda, & frigida & sicca cōtraria, & existēs inter has est medio cris. Nona, pinguedo, et habitudo corporis dēt attēdi inter condōnes antedictas.

De speciebus euacuationis fiendæ, & modis.

CVm ratione eius quod generatum est in aliquo ex membris corporis voleris ipsum trahere ab inde, trahe ipsum [a] *[per euacuationem ab ipso membro, aut per attractionem ipsius solum ad alia membra contraria, siue eis equipollentia. & interdum fiet eius attractio ad membrum habens colligantiam cum membro patiente:] & sic fiat attractio cum ventosis positis super mamillas in constrictione menstruorum matricis.* 73

a* ex membro mādāte, aut trahe ex reliquis mēbris scdm diuersitatē, aut scdm equalitatē. & qnq; fiet attractio ex membris cōicantibus.

Intellexit quidem vt cum voluerit quis euacuare sanguinem ratione eius, quod erit generatum in aliquo ex membris corporis, ꝙ euacuetur a membro magis propinquo eidem, cum intenditur ad euacuationem ipsius. verum cum intenditur solum diuersio & attractio sanguinis ad contrarium ipsius, ad quod infunditur, sine ipsius euacuatione fiat ipsius diuersio ad partem existentem a di- B recto membri, cuius euacuatio intenditur, aut collateralem eidem, aut habentem conuenientiam cum membro infirmo. Et sic faciunt Medici in superfluo fluxu sanguinis menstruorum, cum ponunt ventosas super mammillas mulieris. mammę n. colligantur cum matrice mediantibus quibusdam vijs seu venis inter ipsas existentibus et ad vtrasq; peruenientibus. mammillę etiam contrariantur in situ matrici. Sic etiam faciunt in fluxu sanguinis narium, ponentes ventosas super hepar, cum est fluxus a nare dextra: & super splenem, cum est a nare sinistra. Interdum etiam contigit Medicus euacuationem & attractionem simul ad contrarium partis, in qua est morbus: sicut expli gratia, facimus in principio pleuresis corpore repleto existente, phlebotomiam a parte contraria. verum cū cessabit fluxus materię, & rectificatio ipsius, minuatur si possibile fuerit pars, in qua est apostema sine mora.

Iam quidem præmisimus signa repletionis, & medicinas eductiuas. 74

Ipse quidem iam posuit signa repletionem significantia, & notitiam medicinarum humores euacuantium seu educentium.

Cura morborum [b] [ex sanguine] per phlebotomiam.

b* ———

C *GAlenus quidem aperiebat venam, & sanguinem minuebat, cum erat chymus auctus, & magnificatus.* 75

Galenus quidem minuebat sanguinem per apertionem venę, cum quatuor humores augebantur vltra & supra proportionem ipsorum naturalem.

Fiat igitur minutio sanguinis in corpore, apparentibus signis, & potissime cum apostemate, seruatis conditionibus: non autem in aliis humoribus. 76

Gal. quidem faciebat phlebotomiam dominio sanguinis apparente in corpore, & pręsertim cum apate. Cum autem dixit talem esse minuendum istis conditionibus seruatis, intellexit per hoc, conditiones in euacuatione seruandas, quarum relationem prius fecit: aut fortitan intellexit per hęc signa dominium sanguinis in corpore signantia. Et cum dixit: non autem in alijs humoribus: intellexit minutionem esse solum faciendam in morbis sanguineis, non autem in morbis aliorum humorum.

Fiat ergo phlebotomia in his, que intellexit in hoc tractatu, & in morbis illis etiam, in quibus ipse fecit eam. 77

In hoc canone cantificauit, & suasit ꝙ incedatur in his rebus, i. in ipsa phlebotomia post intentionem Gale.

78 *Inchoetur ergo a phlebotomia in omni phlegmone, habito testimonio corte super ipso.*

Postquam constabit testimonijs patulis & manifestis ꝙ apostema generatū in patiente sit phlegmonicum, inchoetur in hoc casu a phlebotomia. apostema autem sanguineum vocatur phlegmonicum.

79 *Fiat ergo, siue sit in* [a] *[capite] interius vel exterius, necnon etiam in tali facto in iuncturis. fiat etiam in apostemate facto sub auribus, & ophthalmia oculorum, & in apostematibus linguæ,* [b] *[meri, gingiuarum, & synanchiæ, & in apostematibus intestinorum, & crurium, & splenis: & testiculorum, renum, & vesicæ, necnon in apostemate matricis, & vmblici, & iussari, et aliis speciebus rubedinis.]*

Hoc quidem totum est de se manifestum. verum phlebotomia amplius est necessaria in apostematibus interioribus quam exterioribus, nisi cum essent magna apostemata illa. Et febris quidem concomitatur phlegmones interiores, presertim in membris principalibus existentes. pro tanto est phlebotomia in talibus amplius necessaria. & hę quidem phlegmonę fiunt in capite, diaphragmate, & stomacho, & hepate, & iuncturis, & vniuersaliter in omnibus panniculis pectoris, pulmone, renibus, vesica, matrice, & intestinis. Apostemata vero sub auribus facta sunt de genere apostematum, quę Arabice caozan dicuntur: & sic sunt illa in inguinibus generata, & ascellis, in quibus quidem phlebotomia est prę alijs necessaria. & iussaria est apostema * vlcerosum super totum caput & faciem, cum tument valde simul. & decollatio dicitur apostema meri. & synanchię sunt apostemata gutturis, & vuulę. Et cum dixit: & alijs speciebus rubedinis: intellexit omnes alias collectiones, & apostemata sanguinea.

80 *Fiat etiam in vlceribus capitis, et oculorum, et* [c] *[rubigine aurium scabiosa.]*

Phlebotomia nequaquam curat hęc vlcera secundum intentionem primam: & hoc, quoniam vlcera generantur ex sanguine malę & illaudabilis qualitatis. nihilominus tamen est phlebotomia facienda, quando cum malitia qualitatis est sanguis excedentis quantitatis.

81 *Est etiam facienda in* [d] *[uolatilibus,] et ulceribus pulmonis, et oris, et* [e] *[rasuris, et excoriationibus.]*

Vlcera quidem volatilia ex cholera fiunt rubea. pro tanto euacuatio facta cum medicinis melior est in eis quam sit phlebotomia: nisi tamen causa eorum esset composita. Phlebotomia etiam est in vlceribus pulmonis facienda, dum tamen in principio existant, s. dum patientes adhuc nihil saniei expellunt per os. postquam autem eorum tempus prolongabitur, minime minuantur. nam minutio, fit solum in eis ratione attractionis & diuersionis. vnde est cura per accidens: ipsa enim est abscisio causarum euacuationis cum euacuatione. omnis autem actio, quę est huius speciei in hac arte, indiget quidem magna considerâtione, & speculatione, nec debet fieri nisi magna vrgente necessitate.

82 *Et fiat in passione intestinorum: cum tamen constabit de notitia ipsorum, et* [f] *[cum erit in eis carnis augmentum innaturale.]*

Per hoc autem hic intellexit apostema intestinorum, apostema, s. ex quo fit colica, quę fortis appellatur. Et inquit: cum tamen constabit de notitia ipsorū: eo ꝙ colica pluribus de causis contingat, nec est facienda phlebotomia preterquam in apostemosa solum. Et cum dixit: & cum erit in eis carnis augmentum: intellige secundum opinionem meam vlcera calida. & hoc, quoniam carnis augmentum fit in eis ex multitudine sanguinis, aut alterius humoris.

83 *Est etiam facienda in* [g] *[variola] vbicunque fiunt, et scabie humida,* postquam

a * corpore
b * et gingiuarū, & apāte gulę ꝑfocatiuo, & apāte vuulæ & amygdalarū, & ī synāchia, & ī catarrhis, et in pleuresi, & peripleumonia, & ī apāte mamillarū, & inguinū, et ī apāte hepatis, et stomachi, et ī apātibus ītestinorū, et ani, & splenis, & testiculorū, & renū, & vesicę, necnō in apāte matricis, & vmbilici, & ī masera, & ī speciebus crysipelatis.
* a. l. vl'e
c * safati et vlceribus aurium.
d * ambulatiuis vlceribus,
e * ī variolis
f * in vlceribus, in qbus vis vt caro nascatur: uel & in eius vlceribus, in qbus nascitur caro superflua.
g * bothor

A *postquam fuerit notum et manifestum, sicut in* [a] *[uariola] oris et oculorum, & sicut* [b] *[in variola in hypochondriis generata.]* a * bothor b * illud q generatur i duobus laterib'.

Per variolas quidem intellexit quædam granula, cum quibus est fortis dolor & tumor membri: per humidam scabiem intellexit sanguineam.

Est ergo facienda in repletione venarũ, & egressu sanguinis ab eis, sicut in fluxu sanguinis nariũ, & in [c] *[ ] manante a dentibus & gingiuis, & etiam in egrediente ab auribus,* [d] *[& ab ore matricis,] & in hæmorrhoidibus ani, & in fluxu menstruorum, & in* [e] *[sanie rubicunda.]* 84 c * hæmorrhoidib' nasi, & in sanguine d * & in hæmorrhoidibus i ore, & labijs existẽtibus, et i his quę egrediũtur apud matricem, e * manatione santei

In his quidẽ omnibus fit phlebotomia, vt fiat attractio ad partem oppositam. vnde hæc cura est similis cum simili. hoc autem est, ac si diceretur cura euacuationis cum euacuatione. talis autem cura est per accidens: quoniam cura per se fit cum morbi contrario.

Fiat etiam in dolore capitis, vertigine, & fœtore oris: necnon in dolore dentium, & casu capillorum seu alopecia. 85

Phlebotomia quidẽ congruit in dolore capitis, cum fit ex sanguine: & sic ẽt conuenit in vertigine, & dolore dentis, qui vt plurimum est ex calore, licet interdum sit de materia frigida. Alopecia vero seu casus capillorum contingit ex B prauo sanguine & illaudabili. pro tanto euacuatio cum medicinis laudabilior est in hoc casu: nisi tamen adesset sanguinis multitudo. Ignoro etiam, qualiter phlebotomia habeat locum in fœtore oris ad iuuamentum: nisi ex alia intentione hoc fuerit positum, vt si diceretur conuenire ratione impletionis humorum infra corpus existentium, ex qua contingit fœtor oris.

Et etiam in membri [f] *[dissolutione,] & spermatis egressu, vel expulsione, & dolore artuum, & rheumate.* 86 f * cõtusiõe,

In omnibus quoque percussionibus & contusionibus congruit phlebotomia, eo ꝙ ex eis generãtur apostemata. Et per egressum spermatis ĩtellexit eius multitudinẽ, dicit ergo phlebotomiã esse necessariã cũ augetur: hoc. n. intellexit secũdum opinionẽ meã. Verũ in dolore artuũ, & catarrho (seu reumate) phlebotomia cõuenit per accidens. vnde est ac si diceretur ꝙ, cum sanguis est auctus in his duobus magis ꝙ̃ debeat secundum naturã, tunc cõpetit in eis phlebotomia.

Competit etiam in epilepsia, & in sebel, vngue, & moro, necnon etiam in casu, & ablatione appetitus. 87

Sebel est quædam textura venarum innaturalium super coniunctiuã oculi facta: sed morũ est quoddã apostema vlcerosum & factum in facie. & in his quidẽ C fit phlebotomia per se: verum in epilepsia fit phlebotomia per accidens: & sic etiam fit in casu appetitus. hic tamen non faciam aliam mentionem.

Est etiam vena incidenda in passionibus ani, & [g] *[sedis, ancharum,] schiatica, & dolore stomachi.* 88 g * cõmissurę existẽtis inter anũ et testiculos, & i

Phlebotomia quidem est facienda in dolore stomachi ratione apostematis contingente.

Sic etiam in dolore hepatis pungitiuo, & in oppilationibus eius. 89

Fiat etiam phlebotomia, si dolor sit in hepate cum apostemate, aut etiam si generatio eius timeatur in eodem: necnon cum sunt oppilationes in eo.

* De cura ægritudinum sanguinearum, per alia a phlebotomia.

Intendatur ergo cum regimine, & cura horum morborum, sicut in cura, & regimine synochi cum eductione choleræ rubeæ, post phlebotomiam: & vsu ciborum infrigidantium, & [h] *[fuga] calefacientium, & quod sanguinem auget, & magnificat: & quod eis affertur declinet ad stypticitatem, & propinentur eis acetosa.* [i] *[ ]* 90 h * alienatione i * & muza.

In cura quoque morborum ex sanguine contingentium est procedēdū, sicut D in cura synochi. Synochus autem est febris continua nota, ex sanguine generata: in cuius cura est a phlebotomia inchoandum. & consequenter ab euacuatione cholerae rubeae. Estq; feruor & calor sanguinis extinguendus cum cibis conuenientibus simplicibus & medicinis, qualia sunt acetosa, sicut acetositas pomi citri, & tamarindi, & similia his. Est etiā vitandum illud, quod auget sanguinis quantitatē, sicut omnes carnes, quemadmodū omne calefaciens. Et Gal. quidem extrahebat sanguinē in hac febre, cum erat sanguis immunis a putrefactione, donec contingebat inde syncope. Haec tamen cura non est artificialis: quoniam vt plurimū putrefactio est ei coniuncta: eo ꝙ cholera rubea fit vbique & vniuersaliter cū eo coniuncta. & ob hoc etiam inquit ipse Gale. quod qui minuitur ex istis passionibus, &c. ac si diceret ꝙ interdum accidit sanitas istis patientibus, postq̄ assellauerunt semel, aut bis ex cholera. Et ob hoc iussit hic sapiens secundum opinionem meam, ꝙ in hac febre cholera educatur.

91 *Sumantur autem signa super hanc paßionem significantia, ex capitulo sanguinis dominium significantium. Et in summa declinare ad infrigidationem, et exiccationem est actus Medici expediti & ingenioſi.*

Signa super hos morbos significantia sunt sumenda ex signis dominium sanguinis significantibus, quorum iam relationem fecimus. & quia in summa sanguis calidus est & humidus, & cura fit contrarij cum contrario, fuit quidem necessarium ꝙ Medicus procedat in cura & regimine huius morbi cum infrigidantibus & exiccantibus. E

a * cholericis.

De morbis[a] [ex cholera citrina contingentibus.]

92 *Morbi qui ex cholera rubea generantur, sunt sicut vlcera in lubricitate intestinorum contingentia, & permiſtio rationis, ſuffocatio matricis, tertiana, ſchiatica, & fluxus ſanguinis per ſeceſſum.*

Vlcera quidem in lenitate intestinorum contingentia sunt vlcera in stomacho generata: vnde ex nocumēto eis ex cibis illato expellūt cibū a stomacho indigestū ante tempus debitum. vnde haec est vna ex speciebus causarum morbi noti, s. lubricitatis & lenitatis intestinorū. & haec quidem vlcera sunt qñq; ex materia calida & acuta. Contingit nihilominus lenitas intestinorum interdū ex multitudine sanguinis in stomacho: lubrificantur. n. tunc ex multitudine humiditatis cibi ab eo, debilitaturq; inde virtus retentiua, & per consequens egreditur cibus indigestus. & hoc quidem est fortior & maior causa huius morbi. F Permixtio autē rationis & vaniloquiū contingunt ex apostematibus cerebri, & diaphragmatis: necnon etiam in statu febrium acutarum. Et quia huiusmodi apostemata fiunt vt plurimum ex cholera citrina, ideo posuit ea sub hoc genere morborū. Verū suffocatio & syncope matricis contingens mulieribus, adeo vt videantur esse mortuae, contingit ex spermatis corruptione, & putrefactione in earū matricibus. vnde tale sperma necessitat super se cholerae rubeae dominiū. & ob hoc ēt posuit morbum istum in hoc genere. Esset tñ conuenientius vt appropriaret ipsum frigiditati: eo ꝙ vniuersalis operationū ablatio frigiditati approprietur, sicut malitia operationū, & earum magna intensio in fortitudine appropriatur caliditati.

93 *De tertiana iam fecimus mentionē in his, quae praeceſſerunt: & in ſumma, febris eſt calor extraneus per totum corpus diſperſus, nocēs operationibus ſuis.*

Et haec quidē febris est vna ex eis, quae sub ea reponuntur. nā quaedā ex eis fiūt in spiritibus, quaedā in humoribus, & quaedā in membris radicalibus. Quae fiunt in spiritibus dūr ephemerae, quae non transeunt diem tertiam. Quę aūt fiūt in humoribus, sunt putridae notae, quae quidē in cholericas, phlegmaticas, melancholicas, & sanguineas diuiduntur. Quae vero fiunt in mēbris radicalibus sunt hecticae notae. Iā aūt premisit istā rememorationē, deficit nihilominus in his cā-

A ticis perfecta relatio febriũ & apostematũ, tñ fuisset cõueniẽs ꝙ posuisset super 39
hoc capitulũ speciale. & nos forsitã ponemus super hoc, si nobis licuerit capitulũ breue in fine horũ cãticorũ. Et schiatica quidẽ bene fit ex alio humore, quã ex cholera, vt plurimũ tñ fit ex ea. Fluxus aũt sanguinis per secessum est ex cholera rubea, qui scilicet cessat. Si aũt fluxus prædictus sit ab hepate, sciendũ ꝙ ex eo est duplex: vnus, s. qui ex vstione sanguinis contingit: alius vero, qui contingit ex hepatis debilitate. Et differentia quidẽ inter eos est, qm̃ in contingente ex vstione est sanguis niger: sed in contingente ex debilitate hepatis est similis loturæ carnis, hoc est ad albedinem vergens & declinans.

Et tussis, & dolor capitis, & apostema, [a] *[quod secundum latum & longum in corpore dispergitur.]* 94

a * ambulatiuũ i corpe.

Quædã species doloris capitis contingit ex specie choleræ rubeæ, sed non omnes. Et tussis quidem contingit ex choleræ rubeæ fluxibus, & reumatismis acutis. Sed apostema dilatans se in corpore hic inde est formica nota, nec fit vnquam nisi ex cholera rubea.

Et fortis & acutus dolor aurium, & multitudo scabiei palpebrarum. 95

Addidit in hoc dolore conditionaliter fortitudinẽ: qm̃ dolor fortis et violẽtus non cõtingit nisi ex cholera rubea. Et similiter videtur esse de multitudine scabiei palpebrarum.

B *Et vlcera, & apostemata in iuncturis & dolor pũgitiuus & mordicatiuus in eisdem, & fissura digitorum, & * panaritium vnguium, & maculæ apparentes in corpore lentibus similes, & morbus cum citrinitate dentium, & vesicæ dolor fortis.* 96

* paronychium

Dolor quidẽ fortis iuncturarũ dominiũ choleræ significat. Et fortis dolor vesicæ significat apostema ipsius ex cholera citrina generatum. Et similiter citrinitas dentium significat choleræ dominium, & eius excessum.

Et [b] *[amor ereos,] & fluxus sanguinis, &* [c] *[apostema existens in extremitate oculi,] & citrinitas cutis, &* [d] *[variola]* 97

b * ilischi seu amor vehemens.
c * fistulæ
d * bothor

Fluxus quidẽ sanguineus cõtingit interdum ex acumine ipsius sanguinis, & interdũ propter aliud. Amor vero ereos est morbus aĩalis cõtingens cum complexione corporis. vnde patiẽtes hunc morbum sunt valde cholerici. Verũ nescio qualiter apostema existẽs in extremitate oculorum approprietur choleræ.

Et maculæ subtiles, & nigræ, & oppilationes hepatis, & apostema matricis, & pleuresis, & [e] *[casus,] & ablatio appetitus.* 98

e * excoriatio,

C Apostemata quidẽ matricis fiunt vt plurimũ ex cholera: similiter apostemata diaphragmatis. & hoc, qm̃ matrix est neruosa: talia autem corpora neruosa & panniculosa nõ põt humor penetrare, nisi subtilis fuerit & calidus: talis aũt est cholera. Ablatio appetitus contingit ex cholera rubea. nã frigiditate & siccitate viget appetitus. vnde est ac si diceretur vigere ex eo quod delegatur a splene ad os stomachi, ex humore scilicet frigido & sicco.

Et vertigo, & fissura labiorum, & dolor vuæ, [f] *[& fortis fluxus vẽtris.]* 99

f * aut cholirica passio

Quædam quidem vertigo est, quæ fit ex cholera, quædam vero non fit ex ea. Et sic est de dolore vuę. Fortis tamen fluxus ventris dictus Arabice aboeida non fit nisi ex cholera.

Et vlcus quod dilatatur, & dubelet, & tumor existens in ano. 100

Vlcus, quod dilatatur, fit ꝓculdubio ex cholera: sed dubaylet, i. apãta intrinseca fiunt ex grossa materia & corrupta. & grossities ani fit vt plurimũ ab alio ꝙ̃ ex cholera: & cum etiam fit ex ea, fit ex cholera grossa.

Et pruritus, & variola, aut formica, et erysipelas, & pulmonis vlcera. 101

Scabies aũt sicca, cũ qua est magnus pruritus & fortis, contingit quidem ex cholera: et sic etiam est de variola. est nihilominus possibile ꝙ cum ea sit & diminuetur sanguis. Verum formica fit vt plurimum ex cholera: & similiter con-

tingit in erysipelate. Ex vlceribus autem pulmonis fiunt quædam ex cholera, D
& quædam ex alio humore infuso ad ipsum.

102 *In cura quidem horum morborum est sicut in cura febris tertianæ procedẽdum. Educatur ergo cholera absque phlebotomia, & attendatur ad infrigidationẽ ipsorum. sicut in morbis sanguineis. verum morbi cholerici specialiter humectentur: nam prædicti ambo morbi* [a] *[vniuocantur, &] conueniunt in caliditate, necnon etiam in* [b] *[omni] eo, quod per eam infertur patientibus nocumẽtum. sumantur autem signa super hos morbos significantia ex capitulo signorũ dominium choleræ significantium.*

a * ———
b * ———

Procedatur in omni cura horum morborum secundum methodum curę febris tertianæ, hoc est in eis educatur cholera, præter ꝙ fiat phlebotomia: & attendatur qualiter infrigidetur, sicut in morbis sanguineis. Est tñ speciale in istis, et nõ in alijs, ꝙ humectentur. nam hi morbi associantur cum sanguineis in caliditate. siccitas tamen in istis est propria, sicut humiditas in sanguineis. Maior etiã debetur infrigidatio in istis quã in sanguineis. Signa autem super causam horũ morborum significantia sunt ex signis dominium choleræ significantibus assumenda: quorum quidem relatio iam præcessit. E

De morbis ex humore phlegmatico.

103 *Omnis quidem morbus ex humore phlegmatico generatus est sicut apostema tumidum, & laxum, paralysis, & relaxatio, dolor capitis* [c] *[de frigida, & epilepsia.]*

c * frigidus, et destructio rationis

Morbi quidẽ, quorũ causa est humor phlegmaticus, sunt sicut apostemata humida & laxa, & paralysis, s. relaxatio alterius ex partibus corporis cũ priuatione sensus & motus ipsius. Per epilepsiam vero intellexit morbum caducum, seu oppilationem, ex qua patiens cadit ad terram,

104 *Et sicut scabies magna, & grossa, &* [d] *[ipsius constipatio, & retentio, & tumores colli, idest glandulæ, &] squamæ capitis, & obliuio, & dolor aurium* [e] *[de frigida, & borat, & macula]* [f] *[alba seu morphea.] & apoplexia, tussis* [g] *[sicca, & tortura oris.*

* d zair seu tinesmus, & apã colli, qđ ẽ scrofula, et furfur seu
e * frigus, et baras alba, & macula
f * ———
g * humida

Palam quidem est ꝙ phlegma est omnium horum morborum causa. Apoplexia. n. est morbus, in quo fit subito sensus & motus priuatio in toto corpore: quæ quidem aut nunquã curatur, aut in paralysim transfertur, & terminatur. Sed tortura oris est mollities & relaxatio vnius ex duabus partibus faciei, & spasmus F
seu tensio alterius: quæ quidem duabus de causis existit, s. humiditate relaxante, & spasmo. & cum contingit ex spasmo, tunc est spasmata pars ægra: & cum cõtingit ex relaxatione, tunc pars ægra est relaxata.

105 *Et sicut elephantia pedum, casus appetitus, & pediculi, & tumor ani, & ancharum, & aqua oculorum, & ipsorum dilatatio, & fœtor ascellarum.*

Morbus, qui elephantia dr̃, est tumor pedũ & tibiæ præter naturam, qui ex humore, seu ex materia illuc infusa generatur. generatur autem vt plurimum ex humore melancholico: generatur ẽt interdum ex humore phlegmatico. Interdũ aũt generatur casus appetitus, sicut dixit ex humore phlegmatico, sicut ex humore cholerico. Et per aquam quidem oculorum intelligit descensum aquæ ad ipsos oculos. & ipsorũ quidẽ dilatatio est extensio foraminis vuæ in eisdem, ex qua visus debilitatur. & hæc quidẽ dilatatio cum contingit ex relaxatione, efficitur ex humore phlegmatico: interdum etiam contingit ex siccitate.

106 *Et ex passionibus ventris, sicut lubricitas intestinorum, & vermes.*

Lubricitas quidẽ intestinorum gñatur ex humore phlegmatico in stomacho existente, aut in intestinis, aut ambobus simul, sicut etiã generatur ex vlceribus membrorum prædictorum.

A [a][*Vermes etiam ex humore phlegmatico generantur:*] *Et difficultas partus, & secundinæ retentio in eodem.* 107 a * ——

Nequeo bene imaginari qualiter humor phlegmaticus sit causa difficultatis partus, nec; retentionis secundinæ: nisi tñ per humorē phlegmaticū magnā pinguedinē intellexerit. cum. n. mulier est multum pinguis, coarctantur & angustantur meatus matricis ipsius, & inde partus difficilis efficitur. Non *etiā esset multum absonum rationi, ꝙ virtus expulsiua debilitaretur ex dominio humoris phlegmatici. Veruntamen humor phlegmaticus existens in matrice est potius causa aborsus, q̄ꝫ causa retentionis fœtus. † a, l. enim

Et dolor renum, & febris quotidiana, & frigiditas splenis, & hepatis, & egressus seu eminentia vmbilici, & passio cum egestione saniei. 108

Per febrem quidem quotidianam intelligit febrē de humore phlegmatico generatam, & omni die affligentē. Et intelligit per frigiditatē splenis & hepatis, ꝙ hæc mēbra duo fuerint ex humore phlegmatico infrigidata. Dolor ēt renū interdum ex humore phlegmatico generatur. Et intelligit per eminentiā vmbilici rupturam ipsius. hæc autem ruptura contingit ratione intestinorum: humor tamē phlegmaticus est causa huius per apertionem & dilatationem illorū meatuum. Et per egestionem saniei intelligit egestionem humoris phlegmatici.

B *Et dolor artuum, & nigredo*[b] [*corporis, & viror cutis*] *superficiei, aut ipsius fuscedo, & morbus hydropicus, sicut vterina, carnosa, & tympanites.* 109 b * & viriditas cutis &

Hydropis, sicut dicit, tres sunt species, s. aquosa, in qua colligitur aqua sub velamine & pāniculo in ventre exn̄re: quę quidē ex sono & gurgulatione cognoscitur, quę auditur, cū hinc inde mouetur. vt plurimum causa huius hydropis est impotētia attractionis aquositatis a renibus: aut talis est dispositio prędictę aquositatis, ꝙ renes refutant ipsam, eo ꝙ sit innaturalis. Et carnosa, in qua quidē specie hydropis non sic perfecte transmutatur cibus, ꝙ ipsis membris assimiletur, sed mutatur & cōuertitur in humorē phlegmaticum & aquosum: & ideo tumēt membra, & relaxantur. idcirco ēt hęc species hydropis est facilioris curationis cæteris. & hoc, qm̄ humor phlegmaticus est seminutrimentum. Tertia vero est ventosa, quæ tympanites dr̄: cuius causa est deprauatio & destructio caloris naturalis, adeo ꝙ non immutet cibum ad hoc, vt sit similis mēbro nutrito, sed solū ad ventositatē & fumositatem. vnde non superest ei nisi actio caloris solius & absolute. & hoc, quoniam iā est in hac specie hydropis forma caloris naturalis in tantum destructa, ꝙ effectus calor absolutus peruenerit ad hoc, ꝙ non agat nisi opera caloris, inquātum est calor solum. & ob hoc ēt species hæc hydropis non recipit curam.

C *Procedendum est in cura huius speciei, sicut proceditur in cura cōplexionis frigidæ & humidæ Super cuius*[c] [*cōplexione*] *vtendū ex signis positis in capitulo de signis dominiū humoris phlegmatici significātibus. Estq; vtendū in euacuatione horū morborū eo, quod retulimus in cura, per quā euacuatur phlegmaticus humor. Estq; consequenter vtendum in his corporibus, his quæ corpus calefaciunt & exiccant, & cibo calido & subtili: & in summa curentur calefacientibus intus & exterius, sicut fit in paralysi cū pilulis fœtidis,*[d] [ ] *& similibus eductiuis.* 110 c * cognitione d * & decoctionibus

Quoniā cura speciei malæ cōplexionis materialis perficitur ex duobus: quorum vnū est alteratio, & immutatio illius materiæ cū medicinis eā ad se cōuertentibus cū suis qualitatibus primis: & rectificantibus ēt quod reliquū est ex malitia illius cōplexionis materiæ, cum non sufficiunt prædictæ medicinæ in ipsius conuersione & transmutatione: ob hoc quidē iussit. vt in cura morborū ex humore phlegmatico generatorum prædicta duo obseruentur. vnde inquit: Procedendum est in cura huius speciei, &c. Et postquam prædictus humor eductus fuerit cum medicina propria, immutetur & alteretur consequenter resi-

duum ipsius cum medicinis & cibis calefacientibus & exiccantibus.& hoc,qm̄ complexio humoris phlegmatici frigida est & humida: quod in summa faciendum est intus & extra. Induxit autem ad hoc, exemplum in paralysi, & in medicinis habentibus ex sui natura humorem phlegmaticum educere, cuiusmodi sunt pillulæ notæ Medicis, s. fœtidæ, & aliæ medicinæ compositæ in libris ad humorem phlegmaticum educendum. D

De morbis ex melancholia generatis.

111 *Omnis morbus ex cholera nigra generatus in corpore est sicut verruca, et febris quartana, hæmorrhoides, epilepsia, polypus, & spasmus.*

Omnes morbi, qui ex cholera nigra generãtur in corpore, sunt illi, quos nũc referimus, s. verruca, febris quartana. hi. n. ambo morbi non nisi ex cholera nigra generantur. Verum epilepsia fit tam ex phlegmate, qui ex cholera nigra. Apostema etiam in naso generatum, quod nomine animalis plures pedes habẽtis nominatur, s. polypus, generatur ex cholera nigra. Spasmus vero fit vel ex humiditate phlegmatica, vel ex innanitione ex siccitate. quoniam quemadmodum Gal. inquit sicut chordæ his duabus causis adeo tenduntur & spasmantur, donec rumpuntur, sic etiam & nerui similiter rumpuntur ex spasmo. B

112 *Et dolor ventris, & cancer, et morphea, et dolor capitis, et vigiliarum instantia.*

Dolor quidem ventris compresiuus, i. tinesmus, generatur ex ventositatibus melancholicis, & etiam aliis ab eis. Tumor etiam existens sub hypochondriis est vt plurimum melancholicus. Cancer vero & morphea fiunt ex melancholia. Dolor etiam capitis interdum fit ex melancholia. Et similiter vigiliarũ instantia contingit ratione siccitatis ipsius.

113 *Et apostema durum, et lepra, et quod ex cibo in corporibus corrumpitur, et tussis sicca, et splenis durities, et ventositas.*

Intelligit ꝙ cibus, qui corrumpitur ad acetositatem fortem, sic corrumpatur ex melancholia. Certum autem est & notum, ꝙ apostema durum fit ex ea: & splenis etiam similiter durities, & ventositas.

114 *Et melancholica passio in capite, et retentio vrinæ in ea.*

Contingit forsitan ꝙ melancholia sit causa retentionis vrinæ, ratione verrucæ melancholicæ existentis in meatibus vrinæ.

115 *Et passio colica, alopecia, et morsus canis rabidi.*

Interdum contingit colica passio ex oppilatione melancholica in intestinis facta, sicut contingit ex phlegmate, & etiam ex ventositate, & apostemate. alopecia enim contingit ex quatuor humoribus. F

a *impetigo

116 *Et* [a] *[ficus,] et lac coagulatum in corpore, et algor hepatis.*

Reor ipsum intellexisse ꝙ lac coaguletur in corpore ratione melancholiæ, & ꝙ etiam infrigidetur hepar interdum ex eadem.

117 *Et caninus appetitus, et rimulatio seu ruptura in anchis facta, et lapis factus in renibus, et vesica, et tumor ancharum dolorosus, et tumor in duobus lateribus, seu hypochondriis factus: necnon etiam tumor in capite, auribus, palpebris, et pedibus generatus.*

†a. s. nõ semper

Intellexit ꝙ lapis renũ & vesicæ interdũ ex cholera nigra gñetur. Tumor aũt cõtingit vt plurimũ ex eadẽ: qm̄*semp fit ex humore grosso & vẽtoso.

118 *Procedatur in hac specie morborum secundũ ꝙ proceditur in cura, et regimine lepræ. accipianturq; signa super ipsam ex capitulo signorum dominiũ melancholiæ significantium. Euacuetur ergo cum epithymo vel polypodio, et cum aliis quæ retuli. Si autem vtatur quis calefacientibus et humectantibus, prosperabuntur ipsius opera in eisdem.*

A In hoc cap. inquit, sicut in præcedentibus, quod sumantur signa supra dominium melancholiæ significantia ex signis iam positis inter signa dominium choleræ nigræ significantia. incedaturq; in cura horum omnium secundam curam lepræ, euacuando primo humorem istum, & consequenter alterando & immutando quod remansit ex eo cum medicinis ipsum ad se conuertentibus, calidis scilicet & humidis, eo quod humor sit frigidus & siccus.

Tractatus tertius [a] [Practicæ, &] est manualis operatio [b] [quæ in tres diuiditur partes.]

a * ——
b * ——

Postquam iam perfeci primum regimen curationis, incipiam nunc in operatione manuali: ex qua faciam primum regimen in venis magnis et paruis: et secundum faciam in carne: et tertium in osse. 1

Postquam iam perfecit opera practicæ cum cibis & medicinis, incipit ex nunc loqui de opere manuali: quod in partes tres diuiditur. quoddam enim fit in
B venis, & quoddam in carne, aliud in osse.

Ex genere venarum sunt quædam, quas aperimus, et quædam quas ligamus, et [c] *[in parte scindimus et sequestramus.]* 2

Venæ non pulsatiles sunt, quæ minuuntur & aperiuntur. sed quas ligamus, & in parte sequestramus, sunt pulsatiles: quoniam cum minuuntur & inciduntur, non consolidantur, acciditque morbus inde, qui mater sanguinis appellatur.

c * quasdam incidimus, et ex toto secamus.

Est autem mediana aperienda in omni morbo capitis et pectoris, sicut in apostemate ipsius. 3

Mediana est aperienda in morbis capitis & pectoris, sicut in apostematibus in ipsis generatis. & hoc quoniam hæc vena habet colligantiam cum venis capitis & cum vena * cordis.

* a. l. hepatis

Et cephalica superior aperienda est in forti dolore capitis, et fluxu sanguinis narium. 4

Vena superior, quæ cephalica applicatur, & est vena capitis, minuenda est specialiter in forti dolore capitis atque morbo.

Et [d] *[inferior] in medicatione nocumentorum pectori et pulmoni contingentium.* 5

d * basilica

C Inferior quidem vena dicitur basilica, & est vena * corporis, cuius duæ sunt species, quarum vna appropinquat ascellæ: & est illa, quam hic intellexit. & idcirco aperitur in omni passione pectori contingente, & toti ei quod eidem supponitur.

* a. l. hepatis

Et quæ dicuntur [e] *[almerina arabi in malitia] morborum splenis, et hepatis.* 6

Hæ quidem venæ ambæ sunt duæ basilicæ inferiores: quæ etiam venæ corporis nominantur, & existunt super basilicam ascellarem.

e almadiā in mala dispositione.

Et in absentia basilicæ debet funis brachii aperiri.

Hoc quidem fit ratione colligantiæ huius venæ, quæ funis brachii dicitur, cum ipsa basilica. 7

Venæ quoque temporum sunt in continuo dolore ipsorum aperiendæ. 9

Hoc fit ideo, quoniam euacuatio ex loco propinquiori patienti necessitatur ex morbi antiquitate.

Et existiens post aures in hemicrania, et antiquo vlcere capitis. 10

Hoc etiam fit ratione affinitatis & colligantiæ.

Sed quæ sunt in [f] *[ambabus oculorum extremitatibus,] in morbis* [g] *[eorum] aperiantur.* 11

f * ambobus oculorum angulis.
g * ipsorum oculorum.

Intellexit quoque hoc esse faciendum in antiquis & chronicis passionibus eorum: & hoc, quia tunc intendimus locum magis propinquum eis in euacuatione facienda. D

11 *Et minuatur existens in supremo capitis in vlceribus, & apostematibus seu pustulis in superficie & cute generatis. Venæ autem*[a] *[colli sunt] in lepra aperiendæ.*

a * guidegt sunt p̄cipue

Hæ duæ venæ aperiuntur in lepra vtiliter, sicut patet experimento, & ita forsitan est inuentum, & forte ipsæ habent colligantiam cum ipso splene.

12 *Et vena frontis est aperienda in passionibus oculi, & in continuo dolore capitis, &*[b] *[tinea: aperiatur etiam] in parte posteriori*[c] *[ ] existens in continuo dolore capitis*[d] *[ ]* [e]*[Et existens inter nares, meatus nasi ratione pustulæ seu variolæ faciei]. Et existens sub lingua in*[f] *[ ] synanchia.*

b * safati. Et vena īter nares exn̄s qn̄que phlebotomatur, cū vids bothor in pomis maxillarum, & vena

c * capitis

In his quidem omnibus intendimus extrahere aliquid sanguinis ex locis magis propinquis parti patienti: quod minime faciendum est, nisi cum morbus antiquatur, & postquam constat ꝙ non infundantur humores ad locum patientem. E

13 *Et aperiatur vena*[g] *[cauillæ] in morbis intestinorum sub vmbilico existentium. Et saphena*[h] *[existens in tibiis in morbo crurium.]*

d * & scotomia

Saphena quidem est vena propinqua cauillæ a parte hominis intrinseca.

14 *Et minuatur schiatica in schiatica: & vena pedis in accidentibus eius.*

e * ______

f * āp̄ate, &

g * sub poplite

Schiatica est in morbo ipsius aperienda, i. in dolore schiaticæ, cum antiquatur, & constat ꝙ humores non infundantur amplius: & cum intenduntur eius accidentia, i. dolor, aperiatur pedis vena.

Venæ quoque pulsatiles sunt in dolore capitis incidendæ, & sequestrandæ.
15 *Et in dolore oculi, cum etiam timueris ex violentia morbi, ex fluxu, et descensu aquæ ad oculum.*

h * in cruribus ī morbo coxarum.

Hoc quidem fit, quoniam quidam dolor capitis est, cuius materia existit infra venas pulsatiles: vnde quia nos non possumus eas aperire, sicut non pulsatiles, incidimus eas & sequestramus omnino, & sic ligamus eas primo cum filo de serico, ambas eius extremitates & latera, & consequenter incidimus, & diuidimus eam omnino. Et secundum hoc videtur quod materia, quæ descendit & egreditur ex ea, sit aliqua portio aquositatis positæ & existentis in vena pulsatili. F

16 *Cum etiam generabitur apostema ex apertione ipsius, præter ꝙ fluat sanguis ex ipsius superficie, incidemus, et sequestrabimus eam, vel cauterizabimus ipsam: aut si quis maluerit, minuatur, aut omnino abscindatur, et sistatur fluxus sanguinis ab ea cum ligatura vel cauterio: deinde curetur cum medicinis, quibus uulnera curantur, donec sanitati fuerit restitutus.*

Diuidatur etiam, & sequestretur vena pulsatilis in apostemate ipsius facto ex ictu ratione alicuius rei cadentis super ipsum. generatur enim inde apostema ex sanguine, & tumet membrum, in quo est vena pulsatilis aperta, cum non exiuerit sanguis a superficie ipsius. & hoc est quod intellexit, cum dixit: Cum etiam generabitur apostema ex apertione ipsius. & est ac si diceret quod si superponeretur ei medicina consolidatiua, tumesceret amplius membrum, & augeretur ipsius apostema, donec corrumperetur & putrefieret. Cum igitur generabitur tale quid in venis pulsantibus, curetur sic, ꝙ scilicet incidatur tota vena in loco tumoris, aut pars, in qua est apertio fluere permittatur, & cauterizetur. incidatur tamen vnum extremum ab alio, postq̄ ligata fuerint ipsius extrema, aut fiat eius abscisio cum igne.

A *Pars secunda manualis. De operatione in carne cum scarificatione, aut ventosis.

Ex operibus autem in carne, facienda sunt scarificatio, incisio, & cauterizatio. [a] [ ] *sunt ex scarificationibus quædam, ex quibus fluit sanguis* [b] [ ] *a superficie* [c] [*cum ventosis:*] *& hoc in corporibus patientibus vlcera, &* [d] [*variolas.*] 17

a * & aptio seu perforatio, &

b * & ex eis sunt, ex quibus fugit sanguis cũ ponunt sup eas vẽtosę, et cũ eis fluit sanguis

c ———

d * bothor.

Intellexit q. in quibusdam scarificatis superponimus ventosas post eorũ scarificationem: vnde fluit tunc sanguis membri scarificati in ventosis, hoc autem fit ideo, vt malus sanguis existens corruptus prope cutem corporis extrahatur. Pro tanto inquit, & hoc, supple est faciendum in corporibus patientium vlcera, & variolas: quoniam materia horum morborum consistit in cute corporis.

Ponimus autem ventosas sine scarificatione in eo, quo intendimus solũ euulsionem, & diuersionem materiæ. 18

Quandoq; ponendę sunt ventosę sine scarificatione, sicut cum intendimus attrahere & diuertere sanguinem ab vna parte corporis ad aliam. & sic ponuntur ventosę sub mammis, cum est superfluus fluxus menstruorum in mulieribus: &
B super hepar, & splenem in fluxu sanguinis narium superfluo.

Et interdum coniungimus eas vacuas: & interdum cum coto [e] [ ] *vrente ad consumendum illius loci ventositates, & ad rectificandum membrorum malitiam cum caliditate.* 19

e * vel stupa

Intellexit q interdum fit appositio ventosę sine scarificatione cum igne, nõ tamen ratione suctionis: sed fit appositio huius ventosę ad consumendum ventositates fortes dolores in stomacho, & in intestinis generantes, & etiam ad calefacienda membra infrigidata.

* De operatione incisionis carnis.

Quòd sciditur est sicut claui, & altazar. 20

Intellexit per altazar secundum opinionem meam apata in palpebris per inuersionem palpebrarum patientia.

Et omne quod superfluit & putrefit in extremitatibus, sicut besbeia nasi, & digitus [f] [*superfluus, aut inseparabiliter coniunctus, & coniunctio palpebrarum.*] 21

f * additus vel supflu'. & digiti cõiũcti adhęrẽtes, & palpebra oculi, q̃ non separatur, sed est adhęrens.

C Intellexit hoc faciendũ esse, cũ nascitur infans cũ aliquorũ horũ accidentiũ. Et intellexit per besbeia nasi carnẽ generatã similem reptili pluriũ pedũ, idest polypo, aut porcellino. & hoc est verum, cum non est * magis cancerosa.

Et vua eminens, & præputium claudens canalem virgæ. 22

Vua quidem eminet ratione variolarum & pustularum precedentium. & pręputium claudit virgam ratione vlceris, quod in eo natum fuit, aut quia puer sic natus fuit.

Et caro in vlcere innaturaliter aucta, & putrefacta, & vlcus ex contusione putrefactum. 23

† a. l. nigra

Abscisio quidem huius cum ferro congruit amplius quam ipsius extirpatio cũ medicinis putrefactiuis. & qm̃ cum medicinę putrefactiuę corrodunt carnẽ malã & illaudabilem, lędunt & corrumpunt etiam aliquantulum ex carne sana, & sic remanet corruptio, nec etam curatur vlcus tali modo perfecte & omnino.

Est etiam abscindendum quod innaturaliter augetur in lingua, & quod cadit in auribus. 24

Intellexit q nodus in lingua generatus abscindatur, & pars aurium posterior abscindatur ad extrahendum, quod cecidit in eis.

Est etiam caro incidenda super vitrum in membro fixum, & profundatum, 25

a ✻ vel sagittam

spinam, aut festucam [a] [ ] *vt inde prædicta extrahantur. Mammæ etiam hominum abscindantur interdum, & varices in tibiis apparentes.*

Abscinduntur quidē mamillę hoīum, cū mamillis mulierum similantur. Varices aūt sunt quędam venę valde grossę in tibijs apparentes, plenę humoribus grossis & melancholicis: & accidunt vt plurimum valde laborantibus.

b ✻ hemorrhoides, & qđ putrefit ex fistulis.

26 *Et* [b] [*boaissar, & noaissar.*]

Boaissar est caro innaturaliter aucta in ore ani: sed noissar sunt fistulę apostemosę cum labijs & tunicis duris, quę sine incisione & euulsione prędictarum pellicularum minime curantur. Decet autem ꝙ earum abscisio fiat vt plurimū cum ferro: quoniam medicinę non sunt potentes in hoc, aut augent & magnificant membri nocumentum.

c ✻ zirbi

27 *Et quod fuerit iam denigratum ex pinguedine* [c] [ ] *aut putrefactum ex carne.*

Per pinguedinem intellexit zirbum intestina velantem. & hoc, quia interdū egreditur zirbus, & denigratur, si quis fuerit negligens in repositione ipsius.

28 *Et et oē illud quo elongatur vuula, & omne quod augetur super gingiuas.*

In extremitate quidem vuulę contingunt interdum apata chronica, quibus ipsa relaxatur, nec curatur ab eis absq; incisione. Et interdum etiam generantur fistulę in gingiuis, quę etiam non curantur nisi cum incisione.

d ✻ medeni

29 *Abscindantur etiam caro venæ* [d] [*madan,*] *& omne quod nobis aures claudit & obturat.*

Vena, quam madan dicit, est morbus quidam, qui in regionibus calidis generatur. interdum enim nascitur in tibia quędam vena magna, cuius extremitas egreditur foras, nec cessat sic egredi a corpore & augeri. Et Medici quidem inuoluunt ipsam, & ligant cum plumbo aut alia re graui, donec cesset eius pullulatio, & consumatur, & cadat. Et Gal. quidem refert se eam nunquam vidisse.

e ✻ est additū sup vuluā, et qđ additū ē in vngue: f ✻ in ano, & ventorū, et alsedrar, uel altezair, & ungula oculi, & hermaphroditę, & eminentia

30 *Et omne quod* [e] [*existit super visum, & velat ipsum:*] *& quod denigratur in nobis ex præputio: &* [f] [*quod claudit anum, & tussea, & satera, & tussar, & non habens sexum manifestum, & ruptura*] *vmblici.*

Tussea est apostema durum. Sed satera est inuersatio palpebrarum, & tussar est vnguis. Et ruptura vmbilici contingit ex intestinis, aut zirbo.

31 *Et vulnus, quod contingit ex omni eo quod sciditur, vniuersaliter cura cū sutura, & omne membrum vulneratum consolidando ipsum.*

Intellexit ꝙ cura vulneris magni contingentis ex abscisione cuiuscunq; est sutura, sic etiā curatur vulnus magnum cum consolidatiuis, donec consolidetur.

Ars cauterii faciendi in carne.

g ✻ sectione

32 *OMne corpus cauterizatur ad sistendum hæmorrhagiam sanguinis a vena pulsatili: aut* [g] [*apertione*] *venæ magnæ fatigante Medicum in sistendo fluxum sanguinis ab ea.*

Cauterio quidem vtimur ad sistendum fluxum sanguinis pulsatilibus, aut ab alijs venis magnis, cum non cessat per vsum medicinarum.

Fit etiam in corporibus humidis ad exiccandum ea: & in carnibus laxis ad indurandum eas: & ad calefaciendum corpora infrigidata: necnon ad tollendum humiditates egredientes a natura.

Vtimur etiam eo in membris humidis ad exiccandum ea: & sic fit cauteriū in capite ratione stillicidij a cerebro contingentis: & ad indurandū membra laxa: & pp hoc vtimur eo in rupturis. & similiter vtimur ad eo ad calefaciendum membrum prętet naturā infrigidatū; inde ēt abscindimus humiditates nociuas,

A

Ars perforationis.

VTimur quandoque perforatione ad extrahendum humiditatem nociuam, sicut saniem, quam sic extrahimus ab apostemate, & sanguinem alicubi corruptum, & aquam ab oculo vel grandinem, & aquã a capite, & nodum. 34

Extractio quidem aquę ab oculo est de genere perforationis. grando etiam debet perforari. Intellexit autem per aquam capitis humiditates, quę generantur in tunicis capitis puerorum.

Et sicut in hydrope, & hernia aquosa, & carnosa. 35

Hydrops, in qua dixit fieri perforationem, est vterina. Hernię etiam sunt plures species: ex quibus carnosa, & aquosa perforari debent, non autem intestinalis, aut zirbosa.

B

[a] [Pars tertia manualis in ossibus, cuius principium debet esse in consolidationibus fracturarum ipsorum.]

a * De cura fracturę, & dislocatiõis in osse.

QVicquid fit per operationem in osse, est sicut in fractura, aut dislocatione ipsius. Curabimus autem quancunq; fracturam cum consolidatione ipsius, & reductione ipsius fracturæ in osse, donec inde ad proprium situm reducatur, & ablatione cuiuscunq; pungentis & mordicantis ipsum, & ligatura manu facta, quæ neq; laborem, neq; molestiam inferat, scilicet non nimis forti, aut debili. Inchoetur autem fasciatio a medio ipsius, & fortificetur strictura super amplius, & ligetur, & superadantur puluilli, & desuper hastellæ coniunctim. 36

Cura quidem fracturę cuiuslibet in ossibus factę fit cum cõsolidatione ipsius, quę sic est procuranda. Reducantur partes vnius duarum extremitatum ossis fracti in partes alterius secundum formam & conditionem ipsius fracturę, taliter ꝙ inde redeat os ad figuram propriam. Et si aliqua particula vnius extremitatis fracturę non queat ingredi in extremitatem aliam, auferatur in instrumento radente. Tollatur etiam quod capi poterit & astringi manu, ex eo ꝙ frangit & molestat patientem. Deinde fiant ligaturę conuenientes super locum fracturę: inchoando ligaturam fascię a medio fracturę versus duo latera prius dicta, non autem inchoando prius a superiori parte membri, & descendendo post & appropinquando ad locum fracturę. notum est enim quod hic modus ligandi tollit, & prohibet infusionem materię, & humorum ad locum fracturę. Docet autem ꝙ ligatura non sit adeo violenta, ꝙ comprimat & lędat os: neq; adeo debilis & laxa, ꝙ infundantur humores ad locum prędictum. Post autem ligaturam sunt superponendę hastellę ad conseruandam rectitudinem ambarum extremitatum ossis fracti. Consolidatores autem mei temporis ponunt statim hastellas in principio: melius tamẽ est differre appositionem ipsarum, donec de generatione apostematis in loco prędicto securetur: deinde superligandę superligandę sunt fortiter astellę alijs inuolutionibus.

C

Subtiliabimus quoq; diætam eius a principio, & in fine ingrossabimus eã, quatenus bene restauretur. 37

Vtiq; diæta, cuius os est fractum, a principio subtilianda erit, eo ꝙ apostematis generatio timeatur: est tamen consequenter ingrossanda, quoniam ossa, eo ꝙ sunt terrestria, cibis terrestribus proculdubio nutriuntur.

b * repercutiendo quod effunditur

Est autem cauendum a principio, ne apostema calidum generetur, diuertendo, & [b] [attrahendo ad locum fracturæ, quod infunditur] ex sanguine 38

a * ita vt phi beat fluxus

toto posse, a [*pribendo, donec curatus fuerit, motum patienti. Cura enim eius sine longa quiete non perficitur.*

Hoc, quod dixit, s. q preseruetur os, ne fiat in eo apã cum vsu medicinarum frigidarum & stypticarum a principio, est vtq; per se notum: necnon etiam q patiens debet vitare motum, donec generatum fuerit quod locum fracturę repleat, & restauret. Quod autẽ sic generatur in loco fracturę, licet sit simile ossi, non tamen est os: & est illud, quod vocant Medici porum sarcoidem.

39 *Cura autem dislocationis est cum eo, quod trahit ipsum os dislocatum, donec ipsum ad locum proprium redire faciat.*

Cura quidem dislocationis ossium est, vt quodlibet ex duobus membris versus duo contraria latera attrahatur, & paulopost eorum parum per tractus relaxetur, donec vnum ex eis infra alterum ingrediatur, s. iunctura infra iuncturã. Et priores quidem habebant instrumentum ad hoc determinatum, per quod pficiebant operationem intentam moderate, & sine difficultate.

40 *Postquam autem reductum fuerit sic, ligetur stricte, & stet sic* b [*quanto tempore dicemus. & vtatur stypticis medicinis,*] *& comedat patiens cibo acetosos, donec fuerit securus ab apostemate: nec timeatur de collectione sanguinis.* c [*continuetur autem cura ista ad minus per mensem vnum, & interdum amplius per decem dies.*] *Iam ergo perfeci curam omnium morborum: & ex nũc abscindam sermonem meum, ex quo iam perfeci librum istum.*

b * determinato ipe, & applicẽtur ei stypticę medicinę,

c * minus aũt tempus, quo sanatur, est tẽpus vnius mensis, aut dierum quadraginta.

Postquam membrum reductum fuerit ad proprias iuncturas, permittatur, sicq; ad tempus prędiniendum, & donec constet & securus sit de generatione apãtis, quod fit spatio trium dierum vel circiter, superponatur medicinę stypticę: cum hoc enim euadet a generatione apostematis. & quiescat seu in tranquillitate maneat membrum patiens ad minus per mensem vnum: & interdum est necesse q moretur sic amplius per mensem & per decem dies. Et in hoc terminatur sermo noster super expositione horum canticorum sufficiente secundum intentionis nostrę exigentiam in eisdem.

Canticorum Auicennæ cum commento Auerrois

FINIS.

AVERROIS CORDVBENSIS

TRACTATVS DE THERIACA NVNC PRIMVM IN LVCEM EDITVS.

Cur inuenta sit theriacæ compositio, & quis eius vsus. Cap. I.

A INQVIT magnus Medicus Amech Auerrois. Postquã deo gratias egero, dicam, ꝙ quidam de amicis meis, cuius amore teneor, me rogauit, vt eius dictis satisfacerem via experimenti, & rationis de ista medicina, de qua medici dixerunt in loco suo, quę dicta est Theriaca: & de eo ꝙ dixerunt de operationibus eius. Et dicam, ꝙ causa, quę prius excitauit velle antiquorum, vt componerẽt theriacam, fuit, vt sanarentur per ea accidentia mala, quę accidunt a potu venenosarum medicinarum, quomodocunq; lędantur ab illis, & absq; potu. et istę medicinę sunt, quę sumuntur ex animalibus, & plantis: quę si specialiter experientia perfecta notę fuerint tempore, quo lędant, & fuerint immediate notę specialiter, sic & specialiter in curatione istarum: accidit tamen interdum nobis, ut non esset nobis nota, quę ex omnibus illis esset, quę corpus ingressa fuerit: & si nobis nota esset, contingit tamẽ,
B vt non esset apud nos medicina particularis nota opposita illi medicinę venenosę. ob hanc ergo causam visum est illis, qui antiquos secuti sunt, vt componerent medicamen vnum ex medicinis simplicibus: vt per hoc opponeretur ex qualibet ipsarum cuilibet ex venenis: & vt ex illo opponeretur cuilibet veneno, siue sit nobis scriptum particulariter, siue non: & apud nos sit medicina nobis nota particularis opposita illi, aut non. Et illud, quidem, quod incitauit velle eorum, est, quoniam curatio hoc modo facilior est & medico, & infirmo. Vtilitas autem, quam ex hoc consequitur medicus, est: quoniam postquam id habuerit, non oportet inquirere de causa particularis ęgritudinis: tollitur ergo de labore quantitas magna: quoniam quicquid consequitur ex rectitudine curationis, & cuiuslibet sui operis, non est nisi ex cognitione causę. Et hoc quidem est vnum ex magnis fundamentis in medicina. Et ꝙ ista sit ex magnis vtilitatibus inuentis in theriaca, communiter est per se notum. Sed vtilitas, quę ex compositione theriacę prouenit quo ad medicum, & infirmum, est, quoniam si medicus cognoscit particularis ęgritudinis causam, non tamen est apud eum

Hic tractatus citatur ab ipso Auerroe. 7. col. cap. 2.

parata medicina propria ſingularis illi tempore, quo auxiliabatur egro: & cum
prolongatur terminus in inueniendo iſtam, morietur interim eger. ergo hęc ſunt
Dubium. iuuamenta theriacę ſimul, de quibus nullus dubitat. Et poſtea quęram ſi ope-
ratio medicinę, quę eſt dicta theriaca, eſt efficax in qualibet ex medicinis ve-
nenoſis, ſi detur in quantitate medicinę proprię illi veneno, an virtus eius ſit
ęqualis, an fortior, an debilior ea, & hoc quidem indiget ſtudio ſubtili, profun-
do multum. Et res, quę ad hoc nos commouet, eſt, quoniã poſsibile eſt, ꝙ aliquę
ex medicinis proprijs, & ſpecialibus alicui ęgritudini, ex quibus compoſita eſt
theriaca, permutentur ab aliquibus alijs ab ipſis: quare debilitata ſit virtus medi
cinarum, quę erat ſpecialis illi ęgritudini, & non curet per hanc cauſam. Am-
plius id, quod ex medicinis ſingularibus proprijs ingreditur theriacam, eſt pars
modica. Et propterea dixerunt quidam medicorum, ꝙ ſi tu pones in hoc medi-
camine quantitatem modicam, medicinę proprię, huic accidenti non confert
ſui quantitate, minus confert theriaca, ſi de ea adminiſtretur modica quantitas,
quę eſt compoſita ex contrarijs debilitantibus virtutem medicinę proprię illi
accidenti: nam ſi accipias ex illis quamlibet per ſe, non proderit ex ſui pauci-
tate, quomodo ergo proderit theriaca, quę ex contrarijs eſt compoſita? Dice-
mus ergo ex hoc, ꝙ in qualibet quantitate ex minimis partibus theriacę inue-
nies omnes ſpecies virtutum medicinarum ſingularium, quę ipſius ſummam in-
grediuntur. ſ. ꝙ in qualibet parte eius, inuenies, verbi gratia, virtutem opij &
euforbij, & aliarum medicinarum, ex quibus eſt ipſa compoſitio, ſicut eſt inuen
tum in qualibet parte pomi calor, ſapor, & odor: ſicut ſunt inuenta quatuor ele-
menta in quolibet compoſito ex eis: quoniam eſſe elementorum iſtorum, quan-
do ſunt in via mixtionis, & ipſorum virtutes in his, quę ſunt compoſita ex eis,
videntur eſſe debiliores virtutibus ipſorum extra mixtionem, tunc, ſi res theria-
cę ſe habet, ſicut eſt dictum, videtur ꝙ omnes medicinę, ex quibus ipſa compo-
nitur, ſint in qualibet parte eius, & ꝙ debiliores ſint in ea quęlibet ipſarum, quã
extra eam: & crederetur ex hoc, ꝙ virtus theriacę eſſet debilior in qualibet ex
ęgritudinibus ſimplicibus virtute medicinę ſingularis proprię illi ęgritudini.
Solutio. Sed hoc credibile eſt falſum: quoniam eſt manifeſtum, & declaratum medicis,
ꝙ theriaca curat fortes ægritudines, & experimento theriacę eſt res, quę non
verificatur de alijs compoſitis, niſi parum & raro. Quod autem inueniatur in
compoſito virtus maior virtute ſingulari, declarabitur. Inuenitur enim, ꝙ gene-
ratur ex terra & aqua res durior, & grauior quolibet illorum: & eſt iſtud plum
bũ: & iterum inuenies in igne ignem fortioris calefactionis, quã ſit ignis in ſphę
ra ſua: ſicut in ferro ignito. Verum res theriacę, quę ſic eſt, non eſt ſcita niſi via
experimenti, non per viam rationis. Et poſsibile eſt, ꝙ ſit hęc in aliqua ex me-
dicinis ſingularibus theriacę, pręter ꝙ ſit in ſit in oĩbus earũ. i. ꝙ aliquid ſit for-
tius eius virtus, quam virtus medicinarum, ex quibus virtus eſt compoſita. Et p
hoc dicam, ſiue ſit ita, ſiue non, non eſt dubiũ, ꝙ theriaca prodeſt contra vene-
nũ: & vr̃ etiam, ꝙ ſit potus ſecundum menſuram propriã, vel congruam ſpeciei
veneni: & ꝙ etiam ſit ſecundũ menſuram fortitudinis, & debilitatis eius: & iſtę
quidẽ menſurę non ſunt notę per viam rationis, ſed non niſi experimento. & iã
quidem hoc ſcripſerunt antiqui in libris ſuis. Nunc aũt dicã in hoc, quod eſt cre
dibile, & rationi propinquum: & prima cã, propter quã inuẽta fuit theriaca, fuit
vt curarentur per ipſam nocumenta venenorũ, quę ſunt in animalibus, ſicut in
lacerto, & cane rabido, et venenorũ, quę inuenta ſunt in plantis; ſed non cõfert
ei, quod dicunt abroys. i. napello. Sed iuuamentum eius, quod eſt in ęgritudini-
bus, proculdubio confert ęgritudinibus generatis ex humoribus corrumpẽtibus
complexionẽ, & formam corporis, ſicut malitię humorũ, ex quibus ſit lępra, &
malitię cõplexionis, quę adęquatur ex paraleſi; & confert apoplexię maiori, et
epilepſię, & ventoſitati generatę in corpore hominis ex ſuperfluitatibus natu-
ram egredientibus, non omni tamen ventoſitati, ſed illi tantum, quę eſt, ſicut il-
la, ex qua generatur dolor colicus, & dolor ſtomachi violentus: & qñ iſtę egri-
tudines factę ſunt ex melancholia exiſtente in fine maliciei, & flegmate, quod
multũ elongatur a flegmate naturali; ſed ęgritudinibus, quę factę ſunt ex fleg-

A mate & melancholia nō existentibus multum extra rem naturalē, si confert theriaca, vel non, ad hoc inquirendum studium est necessarium durum multum. Et hoc quidem dicimus propterea, quia concordant omnes in theriaca, quia non confert ęgritudinibus generatis ex sanguine, & cholera. Restat ergo certificare, quod dictum est, si theriaca confert ęgritudinibus, quę generantur ex flegmate & melancholia egredientibus terminum naturalem exitu, scilicet multo, et vtrum curentur a theriaca, sicut curat ea quęlibet ex medicinis siccis, vel non.

Vtrum theriaca conferat corporibus sanis: et quid in hoc Auerrois sentiat. Cap. II.

IN principio tamen eius, quod dicturi sumus, hic est videndum: vtrum theriaca conferat corporibus sanis ad sanitatem conseruandam ita vt non fiant in eis ęgritudines aliquę, vel non conferat, nisi tantum ad pręseruationem corporis ab ęgritudinibus magnis: & vtrū generaliter pręseruet corpus ab ęgritudinibus, quę generantur ab humoribus duobus factis, siue sint fortes, siue B sint debiles: siue a venenis, & si non confert generaliter ad hoc, fortasse si confert quibusdam ęgritudinibus, quę non sunt magnæ: vel si fortasse non confert. Et dicam ꝙ iuuamenta theriacæ in conseruatione sanitatis ingreditur studium difficile ad intelligi: nos enim inuenimus omnes medicos, & non solum Gale. immo omnes alios ab ipso, qui dicunt: ꝙ ad hoc, quod dictum est, confert, & ꝙ nobiliores ex nobilioribus sui tēporis homines vtebantur, & singulis diebus: et & quidam ex eis vtebantur ex ea bis in die: & iste qui vtebatur ea continue, pōt eam securius bibere, q̄ȝ ille qui non bibit eam nisi ter vel quater sine nocumento. & hoc quidem scripsit Gale. in lib. suo, quē fecit de theriaca. Et dixit Aboali, ꝙ theriaca confortat a tota specie calorem naturalem, & dat ei multitudinem virtutum illarum, per quas curantur oēs ægritudines, & dat sanitatem omnibus membris. Radix tamen verborum Gale. est in his multum contraria: & est, ꝙ medicinę, quę conferunt venenis, sunt medię inter medicinas, & venena, & hoc dixit in libro suo quinto de Simplici medicina: si enim nutrimentū est, quod conseruat sanitatem perfectā, & medicina sanitatē lapsam: venena vero sunt, quę auferunt sanitatē, & medicinę dominātes in theriaca sunt medicinę inter medicinas, & venena: & omne cōpositū declinat in virtute sua sua versus latus medicinarū vincentium in compositione eius: videtur ergo ꝙ theriaca sit C media inter medicinas, & venena, & si est media, est fortior medicinis, & debilior venenis. ergo non conseruabit sanitatem, quam conseruant medicinę, nec curabit ęgritudines, quas ipsę curant, quoniam est fortior omnibus eis. & si cōseruat sanitatem aliquam, erit sanitas illius, qui paratus est cadere in ęgritudines humorum similium venenis, & si iterum curabit, non curabit nisi illam, quę ex illis est. Et manifestum est, ꝙ species minimarum ęgritudinum in homine non sunt, nisi paucę. Item dicimus, ꝙ conseruat sanitatem eorum, qui timent, ne cadant in ęgritudines similes istis. Et dicunt quidā, ꝙ illum, qui continuat vsum theriacę, non oportet timere, vt operetur in eo virtus medicinę venenosę, sicut dicit Gale. de illis regibus, qui composuerunt mytridatum, & conseruatur cum ea complexio eius radice naturali. Et hoc quidem est, quod non creditur: q n cū medicina venenosa sit cōtraria corpori, homines non euadunt ab ipsa, ꝙ ō operetur in lesum, nisi postq̄ȝ factum est simile veneno. qm̄ id quod in alio non agit, est tale, quale id procuLdubio, & ei simile: & res quę in aliam agit, est ei cōtraria, & iam quidem declaratum est in libris Antiquorum, & inter eos non est diuersitas, & si corpus hominis, in quo, dixerunt, non operatur venenum, simile est veneno, & venenum est contrarium corpori humano, tunc est manifestum, ꝙ corpus hominis illius per vsum theriacæ factum est diuersum a corpore aliorum hominum, & id, quod est diuersum a corpore humano nō est homo, & ille, cuius complexio est diuersa a compſone aliorum hominum, non est possibile,

vt remaneat homo,& si remanebit,non remanebit,quin in tempore pauco transacto redeat eius complexio ad complexionem illorum, qui habent humores venenosos. Si vero dicat aliquis, ꝙ corpus hominis non patitur ab operatione venenosorum,vt ab eis offendatur, nec ex hoc dicendum est simile esse venenis,sed hoc est,quia complexio illius est in vltimo contraria medicinarum venenosarum, & est fortior venenis intantum ꝙ in ipso non operatur, & vincet homo venenum istud ita, ꝙ non vincatur ab ipso. Ad hoc dicimus si sic est, videtur ꝙ corpus hominis redeat in hoc simile medicinis vincentibus venena,et esset hoc corpus medium inter medicinas, & venena. & videtur ꝙ non remaneat eius complexio in termino naturali,& ille qui permutatur a termino naturali ea permutatione,quam diximus,possibile est,vt corrumpatur, & hęc corruptio proculdubio est ęgritudo,& si reperiatur,eius complexio vt redeat secũdum modum,quem diximus,simile est ei, quod quidam dicunt, ꝙ inueniuntur quidam, qui fuerunt vsi veneno tantum, quod conuertebatur eis in nutrimentum,& hęc est res,quę egreditur viam naturę. Et de consuetudine quidem artis medicinę non est,vt res exerceatur in corporibus naturalibus, quę egrediuntur viam naturalem. Et corpora, quibus non confert secundum plurimum sanitatis vsus theriacę,sed egrotare facit ista, non iuuantur etiam per istam in curatione ęgritudinum, & si ęgritudines etiam istę debiles essent, & ex humoribus similibus venenis. Et hoc est,quod diximus nos in hac re. Et ego quidem iam pręcepi socijs meis famosis in arte medicinę, qui curabãt filios regum, vt prohiberent eis vti theriaca in regimine sanitatis,& non vterentur ea continue.& quia non consenserunt, mihi damnificauerunt eos multum: quia continuare vsum theriacę non est multum debitum in conseruatione sanitatis, cuius complexio,est sicut complexio, quę reperta est vtplurimum hominibus: & si sic est,nec etiam meliori complexioni,quam considerant medici, quę raro reperitur,vt dicunt: sed super eam rememoratus sum, vt sit eis statera ponderis, quodcunq; ex corporibus ab ęqualitate lapsis fuerit: sic etiam non inuenimus complexionem,in qua generentur ęgritudines similes venenis, nisi parum, & si sic est totum quod dictum est,oportet ꝙ non vtatur aliquis theriaca in conseruatione sanitatis,quę est reperta in pluribus hominum, & maxime in illis, qui in eis sunt iuuenes.ista enim sanitas,quę secundum plurimum est reperta in omnibus,dignum est ꝙ dicatur naturalis,quia res naturalis est in ea secundum maiorem victoriam. sanitas enim quę est in fine perfectionis, non est inuenta,nisi parum, sic & ęgritudo quę est in fine malitię non est reperta nisi parum, & hęc sunt duę extremitates quę sibi inuicem contrariantur. & id quod est inter eas,est medium,quod est inuentum secundum plurimum. & si sic:est hęc,& illa species sanitatis,ad cuius conseruationem factę sunt medicinę, quę ab ęgritudine futura descendunt,& ad cuius etiam ęgritudinis curationem factę sunt medicinę,quę curant ęgritudines, quę secundum plurimum reperiuntur in ijs temporibus:quoniam medicinę quibus curamus istas ęgritudines, sunt genera alia medicinarum a medicis,quibus curantur venena. Medicinę vero cum quibus curamus venena,sunt medię inter medicinas & venena: & radix est vt non vtatur medicus in curatione ęgritudinum medicinis, cum quibus curantur venena, hęc enim genera medicinarum sunt in nomine & natura diuersa.

Dubiũm.

Solutio,

Quibus ægritudinibus conferat theriaca, & quibus non. *Cap. III.*

SEd, quoniam ęgritudines,quę exeunt naturam aliarum ęgritudinum,sunt similes venenis.& similantur etiam medicinę,quę curant venena sua operatione,operi medicinarum,quę curant istas ęgritudines. ideoq; theriaca est composita ex duabus speciebus medicinarum,& generatur in ea complexio media inter medicinas,quę sunt medię inter medicinas, & venena. & propter hoc est possibile vt curet aliquas ex ęgritudinibus alijs ab ijs,quę similantur ve-

A lantur venenis. Et id, quod mihi videtur in hoc, est, ꝙ medicinæ, quæ curant ægritudines generatas ab humoribus, adiuuant medicinas, quę curant venena, sed non econuerso, nisi ægritudines similentur venenis: illas enim adiuuant. vel id quod est minus eis parum, & melius in eo quod diximus, est, vt propinentur medicinæ curantes ægritudines ægritudinibus tantum, & curantes venena venenis tantum. Sed, quoniam theriaca est composita ex duabus speciebus, ideo resultat hæc medicina aggregata ex ægritudinibus & venenis, sed non omnibus ægritudinibus generaliter, sed tantum illis duabus speciebus, s. prædictis, vel illis, quæ sunt eis proximæ. sed, quia distinguere has duas species ægritudinum est quandoque difficile medico, ideo necesse est vt bene prouideat in dande theriacam in cura ægritudinum. Et propterea subtilizant medici in mensuratione potus theriacæ in ægritudinibus, plus q̃ in alijs medicinis compositis. quoniã in theriaca sunt medicinæ curantes venena. & si vtuntur eis in ægritudinibus, necessarium est, vt hoc fiat cum cautela magna. & ideo in ægritudinibus fit minor potus eius potu contra venena, & diuersificatur potio theriacæ in venenis secundum fortitudinem veneni & eius debilitatem. Et similitudo, quæ est inter medicinas, quæ curant venena, & illas, quæ curant ægritudines quas iam diximus, est, ꝙ omnes operationes, quas efficiunt medicinæ in ægritudinibus, sunt eædem cum eis quas complent medicinæ propriæ venenis, idest curan B tes venena. quoniam sicut quædam ex medicinis proprijs ægritudinũ sunt, quæ curant ægritudines suis qualitatibus, idest calido, frigido, sicco, & humido, quoniam ægritudines fiunt ab illis, & est vt quælibet curetur suo contrario. i. calido, & frigido, et econuerso: similiter etiam sunt ex medicinis venenosorum, quę operantur ex suis qualitatibus prædictis & sic sunt ex medicinis ægritudinum quædam quæ curãt primis suis virtutibus & tertijs, sicut dissoluendo, aperiẽdo, leniendo, & faciendo totum id quod purgat membrum ab humoribus, & attrahit eos a corpore. i. a membris nutritionis, & motus & sensus, & membris virtutum extimatiuæ potentiæ animæ. similiter sunt ex medicinis venenosorum quædam medicinarum, quæ id faciunt suis virtutibus secundis, & tertijs. Amplius sicut sunt ex medicinis quædam, quæ curant eas per id, quod sequitur in compositis mixtione qualitatum. 4. & quod vocat Gale. totam speciem: similiter etiam sunt ex medicinis venenosorum, quæ id faciunt a tota specie earum, si venenum sit operans a tota specie, & hęc enim venena sunt deteriora omnibus alijs, sicut ægritudines, quæ a tota specie earum sunt mortiferæ vel pestiferæ, sunt deteriores omnibus alijs, in tantum, ꝙ non inuenitur in eis cura nisi accideret ꝙ inuenirentur medicinæ, quæ eas curarent a tota specie. & si totum hoc est sicut dictum est: ꝙ theriaca in se vnit duas species medicinarum simul, videtur C mihi ꝙ curet venena curatione perfecta, & curet etiam ægritudines similes venenis, sed in ægritudinibus, quæ non sunt huiusmodi plus nocet, q̃ prosit, sicut nocent medicinæ fortes propinatæ ægritudinibus debilibus: & sicut etiam nocent medicinæ curantes in conseruatione sanitatis: sed medicinæ conseruantes in curatione ægritudinum non imprimunt effectum, de quo sit curandum, & istę medicinæ sunt cibus, & medicina simul. Et ego quidem intellexi de antiquis medicis, quod ipsi non curabant, nisi cum cibis, qui erant cibi & medicina. & hoc erat, quia homines illius temporis prohibebant per leges & decreta eorum ab vsu malorum nutrimentorum & malis cogitationibus, & cogebantur exercitari a magistris exercitio conueniente complexioni cuiusque illorum: & secundum hoc videtur mihi quod theriaca non erat eis necessaria, nisi contra venena: & si forte erat eis necessaria ad euacuationem ægritudinum non sumebant de ea, nisi modicum. quoniam Gale. & post eum, & multi ex antiquis dicunt, ꝙ plurimæ ægritudinum, quæ currunt tempore nostro, sunt nouellæ sicut pleuresis, & apostema membrorum principalium, vt cordis, hepatis, cerebri, & similium eis. & præter istas sunt multæ ex ægritudinibus exeuntibus naturam aliarum exitu multo, & quę interficiunt subito. & si totum est, ita istę qui vtitur illo tempore theriaca vel percepit alias, necesse est vt sit sapiens in fine sa-

pientiæ perfectæ, præcipue cum voluerit vti ea in curatione ægritudinum, vel in conseruatione sanitatis particularis secundum eum, qui paratus est labi in ægritudines humorum similium venenis & hoc quidem dixi, sicut intelligere poteris ꝙ genus idem medicinarũ curat ægritudines aliquas & præseruat corpus ab eis: sed melius est vt dicamus, ꝙ ægritudinem curantes sunt fortiores medicinis, quę ab illis præseruant. Oportet etiã ꝙ sint medico medicinæ scitæ & fortitudine & debilitate secũdũ gradũ morborũ ęgritudinis. ad quã parati sunt labi, sicut etiam oportet scire medicũ medicinas, cũ quibus curat secundũ gradum timoris ægritudinis in fortitudine & debilitate, cum sciuerit totum genus ægritudinum, quæ fiunt ex humoribus, & quæ ex venenis & genus medicinarum, & oppositionem cuiuslibet speciei illorũ, & esse theriacæ, & eius cõpositionem ex duabus speciebus medicinarũ, & propter quã causam inuenta etiam fuit a primordio eius compositio, & quæ sit eius cõpositionis causa, possibile erit ei vt sciatur quando homo vtetur ea, & quando non vtetur. Et ego narrabo tibi vbi est licitum vti ea & vbi non. & dicam etiam illud, ꝙ dixerũt homines & quod expertum est de ea, & ꝙ verificatum est de natura eius in hac re, & eius operationibus in corporibus humanis. Et dicam, ꝙ consuetudo medicorum est diuidere ægritudinem in simplicem & compositam, & iterum diuidunt simplicem in malam complexionem, quæ est cum materia, & illam quę E
est sine materia: in complexione autem mala sine materia non vtuntur, theriaca, siue illa sit calida siue sicca, & cum fuerit in fine violentiæ suæ, sicut est febris ethica, siue ægritudo sit vniuersalis, siue propria in membro. in mala complexione cum materia vtuntur ea, quando fuerit ex flegmate & melancolica existentibus in fine malitiei, & non vtuntur ea in ægritudinibus sanguineis, nec colericis: nisi quando colera fuerit exiens terminum naturalem: & in ipsa est multum cautela iterum necessaria, sed si cum ea sit fe. non vtuntur ea parum vel multum. si vero non est febris, & fuerit cholera eruginosa vel prasina, ex quibus fit vomitus & fluxus ventris fortis. In alia autem etiam oportet, vt sit cautella maior, alia minor, & est quoniã cum cholera sit calida non est licitum vti ea in peccato eius. Sed quoniam hæc species choleræ non recipit digestionem nec alterationem medicinis ei contrarijs & theriaca inualescit super eam, & eius substantiam destruit & extrahit & ideo videtur vt in ea conferat si detur, & ordine naturæ & euacuationis. & est in hoc vt medicus aspiciat ad duo mala & quod fortius est curet & fortius eius est periculum deueniendi ad mortem subitam. In fluxu aũt diuturno cãto ab humoribus frigidis, & humidis vr̃ mihi, ꝙ conueniat theriaca, & sit cõueniẽs ad curam: et iam dixerunt medici ꝙ theriaca curat fluxus vẽtris diuturnos, quorum causa ignoratur, & vr̃ mihi ꝙ F
hoc dixerunt, quoniã sicut in theriaca sunt ex medicinis venenorũ, quorũ causa ignoratur. sic etiã in ea sunt ex medicinis ægritudinũ, quę similãtur venenis. Ego tamẽ fluxũ vidi diuturnũ qui erat ex cholera & melancholia adustis, & pręceperunt patienti vti theriaca, & mortuus est. & propter hoc laudabile est apud me vt non vtatur aliquis in fluxibus theriaca, nisi in eis qui sunt de materijs frigidis, & membris frigidis: si autem fuerit de humoribus adustis ęqualitatem exeũtibus, non vtuntur ea, nisi exitus esset per adustionem similem veneni. si vero fuerit adustio pauca, theriaca adustionem augebit, tamen in fluxibus & vomitibus, quibus timetur aduentus mortis subitaneę, sicut in illis, in quibus propter magnam comestionem accidit, dicunt, ꝙ multũ confert in hoc. & cũ dixerunt ꝙ confert in fluxu diuturno, nõ dixerunt, si fluxus sit ex humoribus calidis aut frigidis: & hoc sic dictum esse non potest. & vtuntur theriaca in fluxu sanguinis narium, & in constringendo fluxum sanguinis per anum et mestruorum, quando superfluunt, quoniam theriaca. s. noua quandoque confert multũ. nã per eã ingrossatur sanguis propter id qđ est in ea de opio, & cõfortat virtutẽ continentẽ sanguinẽ in venis ꝓpter id qđ est in ea de medicinis stypticis. qm̃ est ostẽsum nobis, & manifestũ, ꝙ sanguis naturaliter est in eis: & Gal. dabat eã illi, qui spuebat ex pulmone propter solutionem continuitatis accide

A tem ex vlceratione rerum acutarum descendentium a cerebro: & eius quidem
iuuamenta in hac ęgritudine sunt multa, & cum illa quandoque sedat & tollit
tussim illi, qui habet eam propter opium, quod est in ea, & desiccat vulnus pro-
pter medicinas desiccatiuas humiditatis accidentalis, quę est in ea: & prouocat
somnum; & maxime quando est recens & * alopharlo, quia secundū ꝙ mihi vi
detur non est melius sanguini exeunti a pulmone, & confert etiam alijs mem-
bris a pulmone, quoniam est efficacius in congelatione sanguinis augendo som
num, & sedatione tussis: & iterum contingit, ꝙ theriaca conueniat morsibus
animalium, ex quibus causatur fluxus sanguinis: similiter ergo prodest in con-
solidatione vulnerum pulmonis. & dictum antiquorum est quod theriaca con-
fert in principio hecticę, & confert vulneri pulmonis in principio, & in fine,
& confert etiam omnibus ęgritudinibus neruorum, quę ęgritudines neruorum
sunt ex membris frigidis, & curat apoplexiam, & paralysim, & curat torturam
faciei & spasmum, & tremorem quando sunt ex materia, quę non est calida.
Et quia dixerunt quidam medicorum ꝙ conuenit alicui ex speciebus spasmi,
scilicet, ei qui est ex calore, videtur mihi quod si acciderit non est, nisi per viā
accidentis, non per se scilicet quia in neruis fiat ęgritudo: & dixerunt ꝙ con-
fert venenis medicinarum corrosiuarum, super quas tempus est prolongatum. et
B videtur mihi ꝙ si sic est prodest quia ipsa incidit & frangit materiam illius ve-
neni, quod est in fine illius maliciei, & quādoq; exsiccat vulnera, quę accidēt
post tenesmon. Caue ne des eam, quando sunt ex cholera, & ꝙ sint antiqua, q̄m
quando sunt antiqua vtimur in eis medicinis fortibus ad mundificationem vlce
ris in tantum ꝙ quandoque intromittuntur trocisci de arsenico. & hęc vlcera
consumunt carnem, quando fiunt in membris maxime, quę velociter sumunt pu
trefactionem, & quando sunt in membris calidis & humidis, & quando sunt in
locis vel membris expulsionis: sicut in testibus vel vesica. & dare theriacam
in principio lępręest valde vtile: & hoc est manifestum. & etiam in ęgritudi-
nibus inficientibus cutem, & similibus illis. Et dixerūt, vt homo vtatur in prin-
cipio hydropisis: & hoc incedit via rationis, si cum ea non sit febris, & non sit
ex causa calida: sed dixerūt ꝙ in hac ęgritudine detur cū aceto. et hoc quidem
est accidentale, q̄m acetū lędit hepar, sed miscetur ipsum, q̄m videtur, ꝙ acetum
acuat siccitatē, & diureticitatē: melius tñ est, vt hoc fiat in hydropisi, quę est cau
sa splenis: vel possibile est vt acetū detur in duritie hepatis, quę est propter hy-
dropisim, postq̄ profecerit sic ꝙ hydropisim diminuat, vel detur propter aggre
gationem medicinarum, mollitiuarum, & dissolutiuarum, quę sunt in theriaca ad
dissoluendum duriciem: & acetum confert in hoc multum admixtum medicinis
mollificatiuis. & possibile est ꝙ hoc sit verificatū per experientiam, q̄m ratio
C non transgreditur hoc, nec hoc debet immutari a solutione, quoniam vtile, in-
quantum vult ratio. nunc est ratio vti eo donec videatur id propter experientiā:
istæ quidē sunt plures ex ęgritudinibus cum materia, in quibus secundum plu-
rimū confert theriaca, quę est ex melācholia & phlegmate, & ex illis ex eo ꝙ
est compositum ex eis, & vtuntur ea in doloribus, quorum est causa ventositas
naturam egrediens, sicut vētositas cholerę. Caue tñ ne des theriacā in ęgritudi-
ne cholerica, cuius causa est sanguis, vel cholera, vel apostema, & vniuersaliter
non detur in aliquo dolore, qui generatur ex apostematibus, quia apostemata,
quę fiunt cum dolore secundum plurimum sunt de genere apostematum calido-
rum. & da eam in dolore stomachi, renum, & vesicę, si cum eo non est aposte-
ma, nec expectetur post ipsum. Et dixerunt quidā, vt detur theriaca in dolore
lateris: sed non detur, nisi dolor fuerit prolongatus propter humorem ventosum,
vel si non est se. & detur in potu in difficultate fœtus, vel partus, sicut narrauc-
runt medici, et hoc tamen indiget cautela, q̄m scd̄m plurimū interficit embrionē
& qū moritur partus, fit difficultas pariendi scililicet maior. & possibile est, ꝙ
non conferat in difficultate partus, nisi difficultas partus sit ex difficultate vir-
tutis expulsiuę, vel propter mortem embrionis, & quia theriaca expellit sangui
nem mēstruum, expellit embrionem. In ęgritudinibus aūt compositis, quę sunt

De ægritudinibus compositis.

sicut apostemata, & febres duarũ specierũ, dixit Gal. quod confert, si febris fuerit quartana, & post apparitionem digestionis: sed ante digestionem facit crescere febrem: & causa huius est, quoniam humores post eorum digestionem ad expulsionem mouentur secundum motum naturæ, quoniam natura immutat in illo tempore humores corruptos, & si detur in principio, mouentur motione violenta, & corrumpuntur & expanduntur per corpus, & crescit materia febris: & causa huius est, quoniam digestio naturalis mouetur in tempore determinato scito. Et iam narrauit Gal. ꝙ iam accidit * Audino philosopho, super quem conuenerũt medici ratiocinari, vt daretur ei theriaca in principio suę febris, cuius causa erat melancholia, & crescebat eius feb. ex ea. & conuenerunt, quod confert febribus diuturnis, in quorum paroxysmorum principio agit frigus, & confert febribus quę incipiunt cum tremore forti: sed secundum sermonem Gale. impedit digestionem, quoniam fortitudo tremoris & frigoris non accidit secundum plurimum, nisi ante digestionem. nisi intelligamus, quod digestio, quam nominauit Gale. sit tantum digestio in fe. melancholię, quoniam ille humor non digeritur, nisi in tempore longo: & propterea illa fe. prolongatur: febres autem phlegmaticę secundum plurimum sunt minus longę, quam melancholicę, & recipiunt citius digestionem. & etiam theriaca in his ęgritudinibus non ponit timorem de morte ęgri, & violentia illorum accidentium, E quoniam medicinę istę sunt similes venenis. In apostematibus autem, & maxime calidis non datur, maxime si cum eis est febris, sed in apostematibus duris prodest, si detur in potu. similiter quando sunt in principalibus membris. & eadem est ratio in melancholia, quę generata est ex humoribus grossis. Et medici conueniunt, vt detur in potu in qualibet ęgritudine cum re conueniente, sicut pręceperunt in dolore lateris cum decoctione assiar, & in dolore renum cũ decoctione granę. & in hoc est necessaria pręuisio, si detur cum decoctione granę, vel non. In anno vero cuius aer est totus calidus, dari prohibetur, quoniam tunc calida multa accidunt apostemata.

Quomodo theriaca corpus iuuet, & quomodo non. Cap. III.

ET dicam nunc modum, secundum quem ponitur nunc theriaca curare istas ægritudines, & generaliter quomodo curat eas quęlibet ex medicinis alijs in anno tali. Et non dixerunt medici causam sufficientem: illud autem quod inuenit in hoc dictum ex principijs naturalibus, est, ꝙ F totum quidem, quod speramus de medicis in earum operationibus ex virtutibus primis & secundis & tertijs, & generaliter in hoc, quod dictum est, tota species est propter operationem caloris innati existentis in corpore: & totum hoc est ex pręcepto dei, & hęc virtus quę digerit & expellit humores corporis est ex calore naturali, sed attribuitur medicinis, quoniam medicinę mutantur ad calorem naturalem, sicut mutantur ligna ad ignem, qui redditur in his duobus fortior, sicut medicinę. & hęc virtus si non esset ex principio naturali, & ex calore naturali, non conferet illa medicina, sed medicina est, quę dat hanc virtutem calori naturali: sicut inuenimus species eius, quod combustibile est ꝙ scilicet mutatur ad opera ignis. & hoc quidem manifestum est opificibus, qui operantur cum vna combustibili specie. Et in hoc errauit. Auicen. qui dixit quod theriaca dat calori naturali generalitatem virtutum, quę sunt in ipsa, & conseruat sanitatem corporis, & adiuuat etiam caloris naturalis virtutem in curatione ęgritudinum, sicut ipsum iuuat in curatione venenorum propter generalitatem virtutum, quæ sunt in ipsa. & non est, vt Auicen. videtur, quoniam virtus caloris, cum quo conseruatur sanitas corporis, iuuatur in hoc tantum per vsum bonorum ciborum ex his, quæ comeduntur. & res quæ per ipsum adiuuant in curatione ægritudinum, quæ accidunt, sunt medicinę, quæ adiuuant,

A inquantum est eis virtus propria contra illam ęgritudinem, & res quę ipsum adiuuant contra venena, sunt medicinę quę sunt dictę contrarię venenis. Theriaca autem, vt diximus, quia adiuuat calorem naturalem, qui operatur in veneno, adiuuat etiam in operatione ęgritudinum, quę sunt similes venenis, & propter hanc eandem causam conseruat sanitatem etiam, quę est propinqua vt mutetur ad ęgritudines contrarias. & in hoc etiam assimilatur calori naturali, quoniam inquantum ipsa sensibilis est, & ad oculum est res vna, & si eam consideres, inuenies in ea operationes plures: & similiter est esse caloris naturalis, quoniam cum ipsum inspexeris, inuenies ipsum vnum, sed cum eius operationes consideraueris, inuenies ipsas plures, & theriaca quidem est in fine iuuamenti, quæ operatur in rebus distinctis & determinatis † & temporibus. Et postquam iam deuenimus ad hunc locum, non remanet aliquid de eo quod loqui volumus, de quo nullus eorum, quos nominauimus præter nos, locutus est. Firmaui tamen hoc dictum meum ex dictis antiquorum, & hoc solo quis meretur laudem, & honorem, & non solum ipsi, qui iam præfuerunt verumetiam ex hominibus, qui futuri sunt, nec remansit hic loqui nisi in quantitate, & mensura potus eius. istę tamen mensurę sciuntur per rationem, sed verificantur experimento, sicut accidit in operatione theriacę, & operatione aliarum B medicinarum nobilium, & numerabilium. quoniam illę prius sunt compositę per rationem: & propter hoc omnes sunt verificatę per experimentum. & propter hoc omnis medicina, quę est composita per rationem, nisi prius quam detur alicui, vt verificetur per experientiam, est dubia & diminuta. & propter hoc, res medicinarum, quas medici daturi sunt alicui nobili, experiantur prius in aliquo rustico habenti complexionem effrenem, siluestrem, & post dent illi eam: quia cum certificatus fuerit medicus per rationem, quod est bona & vtilis: & post hoc approbata fuerit experimento, quod virtus eius est contra rem, ad quam intendit, idest dirigens ad finem, quem quęrit, tunc quidem potest vti ea, vbi voluerit.

De Quantitate theriacæ exhibendæ. Cap. V.

ILlud autem, quod coegit antiquos inquirere quantitatem potus theriacę, est id quod coegit eos vt ponderarent, & mensurarent medicinas in quantitate, & qualitate, & dicunt, medicina est in hoc gradu, & datur in hoc pondere, cum potatur: quoniam ipsi sciunt quod oportet, ne virtus medicinarum sit fortior ęgritudine, sed non vt operetur in corpore operationem similem medicinę magnę & fortis virtutis idest facientis corpora egredi terminum C naturalem, quoniam si sic essent illa curata, curarentur alia: & propter hoc oportet vt diuersificetur quantitas in medicina secundum diuersitatem virtutis patientis, & complexionem, & regionem, & ętatem, & particulam patientem, si ęgritudo est particularis. & quanto medicina est fortior tanto eius operationes in corpore sunt fortiores, quoniam omnis medicina est contraria corpori, sed confert ipsi inquantum contrariatur ęgritudini, quę est in ipso: & propter hoc oportet, vt virtus medicinę sit fortior ęgritudine, sed non multum: quoniam superfluitas forte faciet ęgritudinem nouam illa remota, & quia medicinę non conferunt vniuersaliter non tempore ęgritudinis, ideo impossibile est vt conseruent sanitatem perfectam, conseruant tamen sanitatem lapsam. & ideo medicina diuersificatur in hoc secundum ęstimationem futuri lapsus, & secundum species ęgritudinum antiquas, ad quas paratum est labi. & sic est manifestum iam quod diximus, quod theriaca confert sanitati, quę parata est labi in ęgritudines magnas, vel ad ęgritudines, quę vadunt, & redeunt: & ista est sanitas decrepitorum, quorum virtus est debilis. & ideo plus confert decrepitis, quam alijs hominibus, quoniam ab eis non recedit debilitas, & post decrepitos confert magis senibus. Iuuenes autem non oportet, vt vtantur theriaca, nec parum, nec multum nisi eis acciderent ęgritudines, quas iam diximus,

& est quia medicina, inquantum medicina, est cõtraria corpori humano. s. sano. D
Et oportet, qui ea vtitur ꝙ aspiciat in quantitate eius, & maxime cum medicina est fortior, & quia virtus theriacę est contraria corpori humano in fine contrarietatis, oportet vt sit quantitas, quę datur de theriaca minor alijs medicinis, & oportet, quod sit eius quantitas scita. In medicinis autem quę purgant, oportet vt inquirant per rationem, & aspiciant quantitatem, quam dant in qualibet ęgritudine, vt post hoc verificetur per experientiam: & oportet, vt sit scita quãtitas medicinę, quę experitur: & possibile vt diuersificati sint medici in aliquibus earum diuersitate iusta. Nunc autem narrabo quod Gal. dixit in hoc secundum Democritum. Inquit Democritus, da in potu de theriaca illi, qui timet, ne in suo potu ponatur venenum, & illi, cuius cibus est venenum, & maxime quando vomuerit totum, quod de isto comedit, & da istis ter vel quater, & non facias, donec testimonia sint vera, ꝙ venenum sumpserit, & detur illi quē momordit animal, post cuius morsum inuadit cum sitis. Et detur morso a cane rabido, quoniam morsus istorum est morsus malus, & detur morso ab animalibus marinis habentibus venenum, & illi, quem pungit aliquod ex animalibus paruis sicut vespæ, & sicut animal quod est dictum rutella, & id interficit. & possibile est, vt sit aranea siluestris, vel aranea, & sit mensura, quæ datur albendatorum cum pondere. xv. ʒ. vini lymphati & non sufficiat cum vna vice E ad attrahendum malum morsum, immo si vis timorem abijcere oportet eã multotiens sumere, vt theriaca vincat dolores, a quibus dubitatur corpus periclitari perpetuo, & detur in febre, quæ inuadit vna die & dimittit alia: & tremori, & maxime cum ægritudo est cum dolore, & in qua dubitaueris apostema futurũ in aliquo membrorum abundantium multum, vel in membris principalibus, vel in matrice, vel quando est inflatio intestinorum quæ dicta est cholica, in qua continuatur dolor in renibus, vel vesica, & si dolor est propter ægritudinẽ quæ dicta est a sanguine, & lapis in vesica: & detur multotiens illi, qui habet apostema hepatis sui. Et illi qui habet fluxum sanguinis exhibeatur noua theriaca multotiens, vndecunque sit, vel si sit ex pulmone, & habenti in ventre suo dolorem & torsionem. quoniam cum datur ei antiqua statim cessat torsio & dolor. Et conueniens est vt illi detur, qui non digerit cibum suum intantum, ꝙ eius appetitus diminuitur, & illi, in cuius stomacho accessit cibum, & nauigantibus, de quorum consuetudine est, vt bibant aquas malas, & detur eis pondus duorum vel trium denariorum cum duabus corillis, vel quatuor aquæ calidæ: & hæc mensura est instrumentum vitreum paruum, & bibant eam ante cęnam & cibum, & detur in potu illi qui habet dolorem in vesica cum vino dulci & temperato, & illi qui spuit sanguinem, & illi ad cuius pectus descendit reuma. & F sic dabis in potu cum ea aquam decoctionis pulegij & melius est ꝙ de ea portatur de terra * Morchij vel de Scanonia, vel de Tibantis. quoniam theriaca quando datur cum eo, prohibet descensum istorum humorum, & sic dabis in potu de ea cum tribus coadic eius, & sunt qui curant eum ea dolores aurium fortes, quando miscent cum ea modicum vini dulcis, ꝙ portatur de Morchio, et melius in hac ægritudine est vt sumatur modicum lanæ & infundatur lana in ipsa, & distilletur in bucinium auris. & hoc est illud quod generaliter dixit Galen. super Democritum in illis in quibus datur hæc medicina, & quantum datur de ea, & in quo commiscet. & hoc, quod est dictum, incedit via profunda. i. nõ manifesta. antiqui tamen non tantum inquirebant medicinas profunde. & hoc, quoniam loquebantur cum hominibus qui sciebant medicinas perfecte, & ille qui legerit quod dixi, & quod sum dicturus, & intelliget bene vt sciat naturam theriacę, & operationes eius, & qũo sunt eius operationes, & cũ quo operatur, poterit declarare res istas declaratione vera, v. g. dictum suum in febribus, quæ inuadunt vna die & interpolatis alia, & tremore maxime, sed si sunt cum dolore, non potest intelligi in febribus simplicibus, quę inuadunt vna die. et interpolatis alia, nisi de febribus indeficientibus diuturnis de materia, frigida, & per dictũ suũ ægritudinibus, quæ fiunt cum dolore oportet vt intelligatur dolor for-

A tis,& alia acccidētia fortia,quę assimilantur venenis, & in dicto suo qđ dicitur
ꝙ apostema futurum adhuc sit in membris principalibus,vt in matrice,nō opor
tet intelligi apostema calidū.& hoc est totū quod Gale. dicit super Democritū
vbi datur & quantum datur ex ea.& inuenies ex dictis suis dari contra vene-
na pondus duorum denariorum,& pondus maius,hoc est albēdaca, aliter albes
lencas:sed hoc intelligitur ex dictis Gal,licet non bene sit declaratum. & vidi
de aliquibus antiquorum,qui declinant esse theriacā,& locuti sunt de ea ꝙ ma
ior quantitas potus eius est quantitas albēdaca,& minus, quod de ea sumitur est
quantum ægyptiaca faba. Author tamen illius libri,qui dicitur almathi,decla-
ratione sufficienti dicit,vt detur in potu quātitas albendaca illi, qui morsus est
a lacerto,cum.ʒ.iiij. aquæ decoctionis mirrhæ vel mentæ,& est communior &
conuenientior & præcipit dari habenti caninum appetitum,cum.iiij.ʒ.vini,&
in hydropisi tribus diebus,cum aceto lymphato, & habenti lapidem in reni-
bus,cum aqua apij, & habenti apostema durum in hepate vel in splene , cum
oxymelle squillitico,& cum simplici tribus diebus in colica: & ponit in gradu
superiori pondus albendaca.i. pondus.4.granorū hordei, & ponit in gradu se-
cundo post ipsum pondus,qđ dixit metheala,& præcepit vt eius pondus detur
illi,quē canis rabidus momordit,cū pondere vnius denarij de pinguedine picis,
detur & illi qui sumpsit euphorbium in potu,& opium,& ijs similia ex medici
B nis venenosis,& ponit gradū tertium pondus danich vsque ad obolū & prece-
pit illi,quē momordit scorpio in potu dari cum vino,& habenti inflationem sto
machi,& intestinorū,& habētitremorem,sicut in febribus. Et præcepit dari
quātitatē vnius faseoli,aut lupini vna cum vino & aqua & * mesaat tremescit,
& etiam icteritiæ quæ est ex genere hepatis & ēt splenis, & difficultati partus
cum ʒ.i.oxymellis squillitici,& præcepit in potu dari pondus vnius danich
cum aqua vel succo malorū illi,qui patitur iliacā,qñ accidit ex peccato phleg-
matis,vel quando accidit vertigo,detur quātitas vnius lupini,cū aqua satyriæ,
& habenti paralysim vel torturā detur cum decoctione radicum, & contra le-
pram cum decoctione mentæ & contra albaras detur cum aqua.v.radicum,vel
cum aqua mellis,& præcipit vt detur in potu contra venena magna, quando
visa fuerint accidentia magna terribilia & manifesta, quātitas metheali. Verū
hæc est quantitas multa:& ideo melius est vt detur in potu non tota ista quan-
titas simul,sed diuidatur in vicibus multis.& hoc est, quod dicit author hic de
potus eius quantitate, & dicitur ꝙ reprobatur in quibusdam & cum præcepit
dari in morsu canis rabidi metheala,& in apostemate hepatis & splenis, & cō
tra appetitum caninum quantitatem albendaca.Et Auic.ponit quantitatē ma-
iorē potus eius theriacæ fortis pondus methealas siue metheahi,& dedit in potu
C pluribus ægritudinibus quantitatē lupinorum cum medicinis quæ pro sunt ęgri
tudinibus.& dant in potu quantitatem vnius fabæ illi,qui patitur defectum vo-
cis,& in ijs discordant plurimi alij,sicut alius alter asserit.& hæc quantitas quā
dicunt non confert omnibus hominibus tantum,sed oportet vt relinquatur æsti
mationi medici,quia theriaca diuersificabitur in quantitate potus eius secundū
fortitudinem,& debilitatem infirmi,& debilitatem,& fortitudinem veneni, &
secundum fortitudinē,& debilitatem theriacæ in ætate sua, & secundum com-
plexionem infirmi,& regionem,& tempora anni, & secundum aerem corru-
ptum in substantia & qualitate. quoniam isti aeri conuenit solum, & maxime
cum aggregatur aliqua ex speciebus qualitatum venenosarum . & secundum
locum morsuræ quæ accidit in corpore oportet diuersificare quātitatem potus,
quoniam omnia membra,vel loca non sunt æqualia.& hæc quidem manifesta
sunt illi,qui vidit alabor. & melius quod potest fieri in hac re , est, vt sciatur
vniuersale particularis eius,quo indiges.& illis quibus est melius vt eis detur
theriaca,sunt decrepiti,quorū virtus est valde debilis, & post hos sunt senes,
sed iuuenes nō vtantur ea multū nec parū nisi magnis casibus,& nisi apud ma
gnā necessitatē,& ille cui pręcipitur potus eius,bibat eā vino cocto,cuius ter-
tia pars per decoctionem diminuta est:hoc est, propterea quod vinum crudum

prohibetur eis, scilicet Saracenis ex toto, & hęc necessitas introduxit eũ ad hoc & probauit se multũ in hoc. Sed ego hic abbreuiaui, quod non est proficuum.

Quænam, & qualis theriaca bona sit.
Cap. VI.

NVnc autem dico, quod theriaca quę est quatuor annorum non, habet virtutem theriacę, quę est in summo bonitatis, sed eius operatio est operatio aliarum medicinarum fortium: & possibile est quod conferat, quę est vnius anni: quoniam super ipsam iam transiuerunt quatuor tempora: & possibile est vt conferat quę est sex mensium apud magnam necessitatem. & theriacę operationes non mutantur, nec separantur ab ea spacio viginti annorum, & est in virtute sua. xl. annis, & minuit operationem suam vsque ad xl. annum, & non potest proficere nec complere operationes suas. & mutatur ętas theriacę secundum medicinas, ex quibus est composita, quoniam si bona fuerit tenet suam virtutem bene, & si sunt malę minus seruant eam. Et oportet vt mel, quod cum ipsa perficitur sit bonum, & vas etiam vbi recondita fuerit, & regio, vbi facta fuerit. Nunc autem quiescat postulatio, & sufficiat satisfactio secundum tempus. Laus sit Deo qui me comprehendi posse largitus est, Amen.

Auerrois tractatus de Theriaca.

FINIS.

ARISTOTELIS STAGIRITAE.

PERIPATETICORVM PRINCIPIS PROBLEMATVM

SECTIONES DVAE DE QVADRAGINTA,

Theodoro Gaza interprete.

SECTIO PRIMA,

Eorum, quæ ad medicinam pertinent:

Cuius quæstiones. LIX.

A CVR exuperantiæ nimiæ committendi morbi vim habeant? An quia vel excessum, vel defe-ctum efficiant: qua quidam re morbum consistere certum est. 1

Cur morbi sæpe curari possunt, vbi quis abunde excesſit? equidem nonnulli Medici eam artem exercent, vt non nisi per excessum agant vel vini, vel aquæ, vel salsuginis, vel cibi, vel inediæ. An quoniam caussæ, quæ morbos committunt, aduersæ inter se sunt: atq; ita efficitur, vt genus alterum duci per excessum alterius in medium posſit. 2

Cur * temporum, flatuumq; mutationes morbos intendant, tollant'ue, iudicent, vel committant? An quod aut frigidæ, aut calidæ, aut humidæ, aut siccæ sunt, morbosq; qualitatum huiusmodi excessus cōmittit. Secunda etenim valetudo mediocritas quædam est. Quòd si per humidam, frigidam'ue materiam morbus constiterit, tempus accedens contrarium tollere illum poterit. Sed si minus cōtrarium subsecutum sit, qui similis status temporis subuenerit, intendet sane, atq; 3

* ὡρῶν, & ita deinceps, vbi legitur tēpus.

interimet. quo etiam fit, vt qui bene valent, ægrotare tempore muta- D
to incipiant: corporis enim proinde temperamentũ soluatur necesse
est, quippe q̃ nõ nisi tẽporum, ætatum, locorumq; statu idoneo apte
sit augeri, seruariq;. Quamobrem cum tempora euariant ratio tuendæ
valetudinis habenda diligentius est. Idem autem illud pro causa par-
ticulatim etiam adest, quod in vniuersum proposui de temporibus.
mutationes etenim flatuum, ætatum, atq; locorum, pro temporis cu-
iusdam mutatione accipi debent. Quapropter hæc etiam intẽdendi,
vel tollendi, vel iudicandi, vel contrahendi morbum vim habent,
quemadmodũ tempora, & syderum ortus, orionis, arcturi, vergiliarũ
caniculæ, qui flatus imbresq; excitant, qui serenitates, frigora, tepo-
res'ue solent adferre.

4 Cur vomitus, cum tempora immutantur, citari maxime debeat?
An ne conturbatio redundet, cum varia excrementa materiæ inuti-
lis ex mutandi ratione proueniant: vnde fit, vt cibum alii parum con- E
coquant, alii parum cupiant.

5 Quamobrem qui vel cibo vitioso vescuntur, vel fame diutina la-
borant, pedibus intumescere soleant? An vtrisq; per tabem, consum
ptionemq; illud accidat. Tabescunt enim & qui esuriunt, quia nullũ
penitus capiunt alimentum: & qui vitiose vescuntur, quia quod as-
sumpserint, perfrui nequeunt.

6 Quamobrem cum vitia bilis per ęstatem contrahi debeant,* mor
bi acuti, qui certe ex bili consistunt, per hyemem potius vrgeant? An
quia febribus illi comitati, acuti propterea sunt, quia violenti. violen
tia vero contra naturam est. locis enim quibusdam in corpore hume-
scentibus, feruens oritur inflammatio, quæ cum non nisi caloris exu
perantia fit, febres vtiq; accendere potest. Aestiuo igitur tempore ari
da calidaq; vitia male homines habent, hyberno autem humida ca-
lidaq; perinde acuta. celeriter nanq; interimunt, cum propter hu- F
moris supercrescentis abundantiam concoqui nequeant.

*codex gręcus hęc addit: (febriũt enim in ęstate maxime,)

7 Cur morbus pestilens solus ex omnibus vitiis præcipue afficiat
eos, qui ad laborantes eo morbo prope accesserint? An q̃ is solus om
nium morborum communis omnibus hominibus est. itaq; pestem
facile omnibus infert, qui scilicet deprauato iam habitu sunt. fit.n. vt
morbo cubantis veluti quodam fomite succendente, vitium illud
protinus exultet, concipiaturq; in aliis.

8 Cur si venti septentrionales hyemem occuparunt, ver autem au-
tem austros, pluuiasq; exhibuit, æstas proxima grauis tam febribus,
quã lippitudinibus sequi soleat? An q̃ æstas corpora nostra multum
humoris alieni continentia excipit, & terra madet, & habitandi lo-
cus perhumidus est, talisq; redditur, qualis qui * grauis perpetuo cõ
stat. Primum itaque lippitudines subeunt, cum excrementa humoris
in capite delinquere incipiunt, dein febres. Ita enim intelligendum
est, vt res eadẽ & calidissima, & frigiddissima reddi possit, ceu aqua,

* νοσώδης morbosus, et ita sepius.

vel lapis: feruet etenim illa, vrit hic vehementius. Fit igitur, vt aer hic crassitudinis causa, calorem pleniorem suscipiens, exardescat, & corpora pari ratione, anxietate, æstuq; vexentur: æstus vero in corporibus febris, in oculis lippitudo est. Deniq; mutatio quæq; calida corpora peruertit, cum si cœlo adhuc madente, æstas protinus sicca, & calida occupauit. Vitium etiam augetur, si pluuia æstate accessit. Ita.n. vis Solis materiam late obtinet, quam feruescere tum in corporibus, tum in terra, tum etiam in aere faciat: qua de causa febres oriuntur, & lippitudines.

Cur si hyems austrina & pluuiosa fuit, ver autem siccum & aquilonium est, corpora tam vere, quam æstate morbi exercent? An quod hyemis tepor, & humor faciunt, vt corpora tempori eiusmodi proxima in qualitate reddantur. humida enim, laxaq; fiant, & soluta, necesse est quæ cum ita se habeant, vere frigido atq; sicco facile concrescere possunt, & indurari. Itaq; grauidæ, quibus tunc adest partus, abortu periclitantur, videlicet incalescendi, crudescendiq; ratione. quæ res *syderatio appellata est, quam sicca illa committit frigiditas, impatiens omnino excernendi humoris. Infantes vero, quos gerunt, imbecilles, læsosq; immodicam ob frigiditatem edunt. accidit.n. vt qui tunc cœlo sereno nascuntur, iidem pluuio benigne, & constiterint, & nutriti fuerint intra parentem. Cæteris vero, cum pituita vitio suæ nimietatis * purgata non est (quod fit, vbi tepidum se exhibuit) sed coacta a frigore constitit, cum tepor occupauit, æstatis vi colliquescit: si biliosi, sicciq; sunt, quod eorum corpora minime humidam, sed squalibundam sortiuntur naturam, excitantur quidem humores, sed tenues: quamobrem eos lippitudo arida male habet. Si vero pituita redundant, raucitates distillationesq; in pulmonem oriuntur: mulieres extorquent difficultates intestinorum, quia natura sunt humida, frigidaq;: seniores stupor attonitos reddit, vbi vniuersus resolutus humor incubuit, exq; imbecillitate caloris natiui concreuit. 9

* sphacelism'. De sphacelismo, & syderatione vide Theo. 5. de Causis plantarũ capite. 11.

* in vere

Cur si æstas sicca, & aquilonia fuit, autumnus ex aduerso humidus atq; austrinus, hyeme, quæ proxima est, dolor capitis, raucitas, tussisq; oriantur, atq; in tabem demum euadãt? An quia hyems multum materiæ excipit, itaq; humorem cogere, atq; pituitam inde conficere magnum ei negotium est. [Ergo difficile est humorem densari, conficiq; inde pituitam.] Quòd si in capite humor cõstiterit, grauitatem committit: & si nimius, frigidusq; est, crudorem vtiq; mouet, cui syderatio nomen est: necnon si ob nimiam cui copiam concrescere minus potuit, in locum defluit proximum, atq; ita tussim, raucitatem, & tabem contrahit. 10

Hęc superfluunt.

Cur si sicca æstas, siccusq; autumnus aquilones habuerint, mulieribus, & omnibus pituita abundantibus secunda valetudo contingat? An quia natura vtrorunq; in alteram exuberat partem: itaq; tẽpus in partem trahendo contrariam ad medium habitum, bonumq; 11

* Cod. Grę. leg. & nõhumidi

perducit. Eo igitur ipso tempore optime valent, nisi quid vltro ipsi perperam agant, * aut humidi ad hyemem ita deueniant, vt fomitē quendam, & incitabulum frigori subministrent. D

12 Cur si sicca æstas & aquilonia, & autumnus siccus iisdem aquilonibus perflatus morbo biliosos infestet? An quoniam ad idem, corpus eorum, ac temporis habitus vergunt: itaq; veluti ignis igni adiicitur. Cum enim corpora exiccentur, quantumq; in his dulcedinis erat, euaporatum sit, vehementerq; incalescant, necesse est, vt dum humor consumitur, aridæ lippitudines oriantur: residuoq;, quod biliosum remanserit, eodemq; recalescente, febres acutæ, vtpote ex bili syncera, inuadant. Nonnullos insania * rapit, quorum scilicet natura atrabile abundat: hæc etenim large superest, cum eius humores contrarii resiccescant.

* mania

13 Cur mutationem aquarum grauem, aeris vero non grauem esse affirment? An quia aqua corporibus alimento est, quo iam habito complexoq; peregrinemur. aer autem nullo se exhibet alimento Aquarum item genera multa, & varia per se sunt sed aeris minime. Itaq; hoc etiam causæ esse potest, quippe cum peregre etiam profectis in cœlo quidem prope eodem, in aquis autem variis versari eueniat: quapropter aquæ mutationem grauem esse recte putandum est. E

14 Cur ciborum mutatio minus, quā aquæ, grauis occurrat? An quia plurimum aquæ consumimus. nam & in pane, & obsoniis, & in potu, aquæ vsus plurimus est.

15 Sed cur cibi, & aquæ mutatio grauis sit? An quia omnis mutatio et temporis, & ætatis motu facilis est. Extrema nanq; generis cuiuscunque moueri facile possunt, quomodo & principia, & fines. Ergo & cibi, qui inter se distant, corrumpere se inuicem queunt, quippe cum aut nuper, aut nondum adhæserit, qui præcesserat. Ad hæc vt varius cibus grauis est, (turbulenta enim, nec æqualis concoctio eius agitur,) sic in iis accidit, qui aquam mutarint, scilicet vt variæ potionis vtantur alimento. estq; id alimenti genus, quam siccum valentius: quoniam plurimum est, exq; cibis ipsis non nisi quantum dilutum est, vim habet enutriendi. F

16 Cur mutationes aquarum faciunt, vt pediculi, in quibus haberi posśint, multi habeantur? An quia humoris cruditas, quam perturbatio illa committit, quæ ex aquæ vario vsu in crebra commutatione redundat, humoris creare copiam potest, præsertim in loco humori opportuniore. Cerebrum autem natura humidum est: quare caput maxime perpetuo humet. cuius rei indicium est, quòd pili in hoc potissimum exeunt. Huius autem loci * uis ad progenerandos pediculos apta est. Patet hoc in puerili ætate. caput. n. puerorum madet abunde, & sæpe aut grauedine conflictatur, aut sanguinis profusione. Quinetiam pediculos plures illa ætas habere solet.

* humor

17 Cur a vergiliarum occasu ad fauonii vsq; flatus hi potissimum

A pereant, qui morbo longo laborant, & senes quam iuuenes potius? Vtrum summæ illæ intereundi causæ duę adsint, frigus, atq; excessus. Vita enim calore fouetur, seruaturq;. tempus autem istud ambo illa sortitur. frigidum enim, & hyems tum acerrime vrget. subsequens enim tempus ver est. An quòd qui vitiis laborant diuturnis, non secus ac senes effecti sunt. longus etenim morbus, quasi senecta iam adesse videtur. Ea nanq; corpora sicca, & frigida sunt, altera scilicet ob ætatem, altera ob languorem: hyemem vero & gelu, frigoris atq; siccitatis esse excessionem certum est. Quare fit, vt cum vel paruo momento corpora pateant, hyemis rigor quasi ignis igni iniungatur, atq; ita interimat.

Cur * [in plenis impurisq; corporibus] vlcera capitis non magno negocio sanentur, tibiarum autem ægre? An humor eorum, quia terrenus, grauis est: graue autem omne deorsum tendit. ergo superiora curari facile possunt, quoniam seorsum humor decesserit: inferiora propterea nequeunt, quòd admodũ excrescant, & putredini pateãt. 18

B

*a. l. palustribus. a. l. vlcerosis

Cur si post hyemem aquiloniam, & ver austrinum ac pluuium, æstas sicca admodum fuit, perniciosus omnibus autumnus accedat, & pueris præsertim? nam & cæteris difficultates intestinorum, febresq; quartanæ longe eo tempore solent euenire. An quod, si aqua mediocris per æstatem incessit, quantum * humoris collectum est per ver humidum, in nostris corporibus refrigeratum quiescit. sed si non ita contingit, pueri, qui suapte natura humidi & calidi sunt, vehementer eo feruescunt affectu, quoniam refrigerati minime fuerint. Et si per æstatem restiterint, autumno certe, quorum humor vltra modum ferbuerit, corripientur. Excrementa vero nisi confestim peremerint, orta videlicet circa pulmonem, atq; arteriam: (supra enim primum consistunt, eo scilicet quòd aeris tempori nostra corpora pateat: hinc enim * lippitudines quoque prægressis febribus in graui æstate sequi consueuerunt:) ergo si non locis superioribus excrementa humorum exoria (vt dictum est) protinus interemerint, descendent cruda ad ventrem, atq; ita difficultatem creabunt intestinorum. At si præ nimia sui copia humor excerni nequiuerit, quartanæ iis orientur, qui euadere mortem potuerunt, etiam si illud intestinorum vitiũ omnino quieuerit Quod enim crudi humoris subterſedit, stabile, firmumq; vehementer modo atræ bilis adhæret. 19

* humoris feruescentis

C

* & lippitudines priusquam febris in morbosa æstate fieri cõsueuerũt.

Cur si æstas, & autumnus imbres austrosq; habuerunt, hyems grauis consequi soleat? An quòd hyems corpora præhumida excipit, mutatio etiam ingens occurrit. Non enim paulatim, sed repente ex calore immodico ad frigoris acerbitatem venitur, quãdo autumnus quoq; tepidus extitit. Itaq; qui denso corpore sunt, hos morbi extorqueant acuti, necesse est: his enim humida excrementa supra potius colliguntur, cum partes superiores humoribus huiuscemodi opportunas, inferiores inhabiles illi habeant. Ideoq; qui tali textura 20

corporis sunt, non multa excrementa sibi admittunt. Cum igitur qui locis superioribus corporis humor excreuerit, infrigescere incipit, fit vt prędicta vitia oriantur, quemadmodum vinolentis prope accidit, cum algent. At quibus laxius corpus est, iis febribus orsis euenit, vt quæ summa de cruditate febres constiterint, transeant in ardores, quoniam his magis totum corpus ab humoribus occupatur, quam densa illis mole constantibus, exq; vi frigoris coacto eorum corpore humores incalescentes febres accedunt. superans enim calor totius corporis, febris est: & si idem nimio intendatur humore, ardor effici potest.

21 Cur annus pestilens tunc inuadit, cum Sol multum vaporis de terra excitat? An tunc annus humidus, pluuiusq; significetur, necesse est, terramq; madescere necessarium. Fit igitur, vt quasi locis palustribus, grauibusq; proinde inhabitetur. & corpora quoq; multis tūc exerementis redundare necessarium est, ita vt ægrotandi materiam habeant in æstate.

22 Cur grauis tunc adeat annus, cum copia est pusillarum ranarum, quæ rubetarum faciem repræsentant? An res vnaquæq; loco suæ naturæ idoneo abundare solita est. itaq; eiusmodi animantium genus cum natura humidum sit, humidum pluuiumq; annū ob eam ipsam causam indicat. Anni eiusmodi vero graues proculdubio sunt. quibus enim corpora facta præhumida fuerit, multis idcirco excrementis premuntur: quæ causæ sunt, vt morbi proueniant.

23 Cur austri sicci, & nihil humentes febres creare soleant? An quia calorem, humoremq; excitant alienum. Sunt enim suapte natura humidi, calidiq;: qua quidem re febris committitur, quippe quæ non nisi per excessum ambarum qualitatum illarum oriri soleat. Cum igitur imbre austri vacant, corpora nostra ita afficiantur, necesse est: at cum flatibus imber adest, nos aqua refrigerat. Austros tamen, quos mare miserit, prodesse stirpibus certum est. refrigerati nanq; beneficio maris, deueniunt contra æruginem, quæ humore, caloreq; alieno consistit.

24 Cur corpora humana se tardiora debilioraq; sentiant, cum austri afflant? An quia multum ex paulo tunc redundat humoris, quem deliquescere tepor coegit, exq; leui afflatu grauis humor citatur. Adde ꝙ vires nostrę conditæ in articulis sunt, qui austrinis laxari flatibus consueuerunt. Constat id ex eorum crepitu, quæ pridem conglutinata tunc remittuntur, ac resoluuntur. Tenax etenim humor, qui articulis inditus est, vt concretus nos moueri non patitur, sic nimis humefactus intendi minime sinit.

25 Cur per æstatem magis aduersa valetudine laboretur, per hyemē vero magis qui laborant, emoriantur? An quia calor, qui per hyemē intus propter corporum densitatem coercetur, parum adiuuat, nec labor operum, qui amplius per id tempus suscipitur, excrementa hu-

A morum poteſt concoquere, ideo validam eſſe mali originem neceſſe eſt. quod cum ita ſit, pernitioſum morborum vrgere ratio eſt. Contra in æſtate, quoniam corpus vniuerſum rarum, refrigeratum, reſolutum, atq; laborum impatiens eſt, idcirco morbos plures quidem oriri neceſſarium videtur, videlicet ob laſsitudinem, cruditatemq; ciborum: noui etenim fructus tunc adſunt: non tamen ita validos eſſe naturę ratio patitur, quam ob rem facultas hiſce ſuccurrendi datur facilius.

Cur poſt vtrumlibet ſolſtitium, per centum dierum ſpatium mori maxime accidat? An quòd eatenus vtraque vehementia, caloris & frigoris ſe dilatat, quæ morbos, pernitiemq; afferre infirmis poteſt. 26

Cur ver, atq; autumnus morbis infeſtent? An quia mutationes graues omnes occurrunt: ſed autumnus vere grauior eſt, quia corpore calido refrigeſcente, quã frigido incaleſcente potius ægrotamus. 27
B vt igitur vere frigidum recaleſcit, ſic autumno calidum refrigeſcit.

Cur per hyemem minus quidem, quã per æſtatẽ, ſed pernitioſius ægrotetur? An quoniam in æſtate morbi vel parua de cauſa exiſtunt, quod in hyeme minime accidit ita: ſumus enim tunc & ad concoquẽdum, & ad bene valendum aptiores. Itaq; ratione maiora, pernitioſioraq; mala ſunt, quæ maiori de cauſa prouenerint. Quod idem in athletis, & omnino in iis, qui ſecunda valetudine eſſe ſolent, licet ꝓſpicere. aut enim nullo morbo premuntur, aut preſsi celeriter e vita decedunt: quippe qui niſi magna cum cauſa ægreſcere nequeant. 28

Cur per autumnum, ac hyemem febres ardentes potius oriantur, quæ tempora frigus prę ſeferunt: per ęſtatem vero, cũ ęſtus adſunt, rigores magis infeſtent? An quia in corpore hominis bilis calida, pituita frigida eſt. Itaq; per æſtatem quod frigidum eſt diſſoluitur, diffuſumq; horrores tremoresq; excitat, per hyemem autẽ quod calidum eſt, vi temporis preſſum refrigeſcit. Febres tamen ardentes C per hyemem, autumnumq; potius confli ctant, quoniam calor pulſus a frigore, introrſus ſe contrahit. ardor enim non reſidet in ſummis, ſed intrinſecus ſe expandit, atque ita efficitur, vt ratione febres ardentes hyberno tempore oriantur. Melius id in iis intelligi poteſt, qui aqua frigida, quiq; calida ſe hyberno tempore lauerint. Qui frigida ſe infuderunt, ibi aliquandiu, dum diluerenrur, friguerunt, reliquo toto die tuti a frigore ſunt. at qui calida vſi fuerint, frigus diutius experiuntur. Caro enim ſpiſſeſcit, calorq; introrſus ſe colligit eorum, qui ſe aqua diluerint frigida. contra autem iis euenit, qui calidam admiſere: caro quippe rareſcit, calorq; ad exterum vſq; locum euocatur. 29

Quænam virtus ſit cataplaſmatis? An vt reſoluat, vt moueat ſudorem, vt euocet vaporem. 30

Quonã argumento conſtet abſceſſum iam purulentum eſſe? An ſi aqua ꝑfuſus calida immutatur, purulent us eſt: ſin minus, nondũ eſt. 31

32 Quęnam vrenda, quę'ue sint incidenda? An quæ ore sunt amplo, nec breui coagmententur, hæc vrenda sunt, vt crusta illic incumbat: sic enim nullum pus cicatrice inducta occultabitur. D

33 Quænam virtus medicamenti supprimentis sanguinem sit, quòd enæmum appellamus? An vt exiccet, & materiæ inutilis confluuiū compescat, sine crusta, aut carnis putredine. Ita enim efficitur, vt vulnus simul & inflammatione careat, & vnitati sit opportunum. ꝗ enim materia non superfluit, inflammatione carebit: ꝗ siccum est, vnitati opportunius. quandiu nanq; præmadet, concorporescere nequit. Quamobrem quæ cruentis iniicienda censemus, acria magna ex parte sunt, quo acerbitate sua posſint astringere.

34 Quænam incidenda, quę'ue vrenda, quæ contra non ita curanda sint, sed medicamentis? An quę in ala, aut in inguine absceſſerunt, medicamentis curandum potius. diducta enim partim laboriosa, partim periculosa redduntur. Vrendi sunt illi absceſſus, qui lati, processuq; multiplici eruperunt: quiq; venosis, non carnosis resident locis. Incidendi, qui in acutum se colligunt, quiq; non parte solida extāt. E

35 Cur si quis ære incisus sit, facilius, quam si ferro, sanescat. Vtrum quia æs leuius est, itaque minus laceret, ictumq; faciat. An e diuerso, quòd ferrum acie adactiorem recipiat sectionem, idcirco faciliorem, tolerabilioremq; efficere debeat. At vero æs medicamenti vim obtinet, & principium quodcunque pars potiſsima rei est. Quòd igitur æs simulac fuerit incisum, medicamento præsentiſsimo adest, facit vt vulnus celerius coeat.

36 Cur ambusta ex ære sanentur celeriter? An quoniam a laxioribus, minusq; corpulentis effecta sunt. plus enim calor corpori inhę ret solidiori.

37 Vtrum ptisana ordeacea leuior, & ad morbos accommodatior, quam triticea sit? hanc enim nonnulli anteponunt, argumentumq; ex pistoribus capiunt, quòd multo coloratiores sunt qui * tritici, quā qui ordacei pisturam exercent. addunt etiā, quòd ordeum humidius est: quod autem humidius est, concoctionem desyderat pleniorem. Sed nihil prohibet, quo minus vt concoctu quid difficilius ordeum habeat, sic ad leuitatem quid vtilius præstet. hoc enim non humidius tantum tritico est, sed frigidius etiam: qualis certe sorbitio, cibusq; competit febrienti, vt parum alat, & satis refrigeret. quod ptisana ordeacea facere potest: quia enim humidior, vel corpulentior est, hinc alimenti parum, idq; frigidiusculum præstat. F

* triticei,

38 Cur dentium stuporem portulaca herba, aut sal tollere potest? An portulaca, quia lentum quendam habet humorem, qui vel manducanti, aut manu aliquantisper confringenti patescit: hæret enim, ac trahitur. Lentor igitur subiens ille, a corpore educit acorem: quippe qui affinitate quadā coniungi valeat, argumēto saporis, quē acidulū reddit. Sal vero macerat, liquefacitq;, atq; ita acorē quoq; extrudit.

Sed cur

A Sed cur lixiuium, nitrumve hoc idem facere nequeat? An quòd hæc suam ob acerbitatem astringunt, non liquefaciunt. 39

Cur æstiuis lassitudinibus balneo, hybernis vnctione mederi conueniat? An hybernis vnctio datur propter horrores, mutationesque vrgentes: per calorem enim laxandum est, qui membra tepescere faciat: oleum vero calidum est. At in æstate humefaciēdum censetur, quoniam tempus id siccum est, nec metus interpellit horroris, eo quod status temporis ad tēporem ingenue vergit. Hinc etiam cibus parcus, potio liberalis per æstatem admittitur, ille magis, hæc omnino. potioni nanque per æstatem ob temporum siccitatem indulgendum ex toto est. Parsimonia vero cibi communis temporum omniū est, sed magis æstati conuenit, ne ob habitum temporis feruentem corpus cibo immodico præssum exæstuet. 40

Cur ex medicamentis alia aluum soluant, vesicam autē minime: alia vesicam soluant, cum aluum nihilo moueant? An quod ea, quæ natura humida sunt, atque aqua referta, si medendi obtinent facultatē, vesicam soluunt: subsident enim in ea humores, qui putredine immunes euaserunt: quippe vesica pro eius humoris cōceptaculo habetur, qui minime in ventre concoquitur, qui non manet, nec prius quam agat quicquam, aut patiatur, excernitur. At quæ terrenam sortiuntur naturam, si vires habeant medicas, aluum hæc fundere queunt. in hanc enim terrena quæque materia se prouoluit. itaque turbat, si mouendi obtinet facultatem. 41
B

Cur alia ventrem mouent superiorem, alia inferiorem, vt veratrū superiorem, scammonea inferiorem: alia vero citant vtrunque, vt elaterium, & thapsiæ succus? An quod ex medicamentis, quæ ventrem mouent, alia frigida, alia calida sunt. itaque alia propter suum calorem protinus vt in superiori ventre fuerunt, loca petunt superiora, ac inde liquefaciendo, maxime quæ aliena sint, minusque insidentia, sed etiam quæ insunt naturæ intima, medicamento scilicet vehementiori epoto, aut copiosiori quam natura patiatur, tā ea ipsa, quā quæ excrescentia adfuerint, in ventriculum deducunt: hic vero feruore excrementa perturbant, flatumq; excitant multum, qui obsistens vexansq;, demum vomitum mouet. Alia quòd natura frigida sunt, deorsum versus pondere suo labuntur, etiam priusquam quicquam vel afficiantur, vel agant, ac inde proficiscentia, idem actitant, quod superiora. vbi enim per abdita foramina illinc ascenderunt, atque materia agitarunt, eodem tramite secum quæ corripuerint, excremēta, colliquamentaq; deducunt. At genus medicamenti, quod qualitatis vtriusque particeps, mistumq; ex calido frigidoq; est, hoc ob eam vtranque facultatem rem potest vtranque conficere. Hinc & Medici mistis sibi generibus sæpe medicinas componunt. 42
C

Cur medicamenta purgare valeant, cum alia pleraque amariora, cæterisq; eiusmodi qualitatibus insigniora id facere nequeant? An 43

quia non ob eiusmodi vires purgandi obtinent facultatem, sed quia concoqui nequeunt. etenim quæ ob excessum caliditatis, aut frigiditatis, quamuis exiguo corpore incoctilia sint, aptaq; vincere, nō vinci ab animantium calore, resoluiq; eadem facile a ventre vtrolibet posſint, hæc medicamenta habentur. Vbi enim ventrem adierunt, resolutaq; sunt, statim ad venas per easdem ferūtur semitas, quibus permeat cibus: mox cū nihilo concoqui potuerunt, sed victrice perstiterint potentia, relabuntur, & quæ sibi obsistunt, secū detrahunt: quę res purgatio vocitatur. Aes vero, argentum, cæteraq; generis eiusdē, etsi concoqui a calore animalium nō possunt, sed resolui a ventribus nequeunt. Oleū, mel, lac, cæteriq; eiusmodi cibi, purgandi quidē vim obtinent, sed quantitatis, non qualitatis ratione. vbi.n. ob nimiā sui copiam concoqui minime potuerunt, tum purgant, si quando id facere possunt. Duabus enim illis de causis aliquid cōcoqui nequeat, aut quia generis peruicacis est, aut quia modum excesserit. quamobrem nihil ex prædictis medicamentum est: quippe cum non ob aliquam sui facultatem purgare valeat. Acerbitas autem, acor, malusq; odor medicamenta comitantur, eo ꝙ genus medicamentorum cibo contrarium est, quod enim concoctum a natura accesit, id corporibus adhærescit, alimentumq; appellatur: quod autē conuinci, domariq; minime posſit, sed venas ingressum per excessum caliditatis frigiditatis ve suæ perturbet, hoc naturā sane obtinet medicamenti.

44 Cur piper, si large sumatur, vesicam soluet: si parce, aluum: econtrario scammonea si large sumatur, aluum soluet: si parce, & quæ vetus est, vesicam? An quia singula magis a singulis mouentur: piper.n. magis vrinā ciet, scammonea aluum. Itaq; si piper sumptum copiosius est, ad vesicam defertur, nec se in aluum diffundit. sed si exiguū ceperis, retentum id aluū soluet, atq; ita medicamētum eius existet. Scammonea vero, quæ data copiosius est, retinetur, vt resoluatur: resoluta iam medicamentum efficitur, ob causam, quam superius proposuimus. at si exigua vna cum epoto humore per inuisibiles meatus imbibitur, ac celerius antequam perturbet, in vesicam defertur, quæ pro sua facultate recrementa, colliquamentaq; residentia per summa abducit. sed illa multa, vt dictum est, quòd diu ex virium soliditate permanserit, large expurgat, sordesq; terrenas potisſimum detrahit.

45 Cur inflammationes easdem alii frigefaciendo sanent, alii calefaciendo concoquant? An quòd illis per refrigerationem, his per externum calorem, caloris sui copiam colligere placet.

46 Cur mutari cataplasmata debeant? An vt plenius sentiatur. Solita enim, vt ea quæ ventriculo mandamus, non amplius medicamenta sunt, sed pro alimentis recipiuntur: sic etiam hæc fungi suo munere nequeunt.

47 Cur cibum imminuere, laborem augere salubre est? An quia cau-

A ſam ægrotandi excrementorum habet nimietas,quę tunc certe exul tat,cum aut cibus ſupereſt,aut labor deeſt.

Cur medicamenta,& res amaræ, aut fœdi odores magna ex parte purgare poſsint? An quoniam amara quæcunque,maleq; olentia concoqui nequeunt:qua de cauſa medicamenta quoque amara ſunt, atque fœtida. Quòd enim concoctionem nullam ſibi admittunt,mouereq; cum amaritudine poſſunt,hinc medicamenti ſortiuntur naturam.& ſi iuſto plus data ſint,periment. Quæ autem necant, etiam ſi exigua dentur,hæc non medicamenta, ſed toxica eſſe dicimus. Ne illa quidem medicamenta vocamus, quæ non ſui generis qualitate purgare queant.Sunt enim pleraque in genere cibi, quæ ſi large ſumantur,facere idem poterunt,ceu lac,oleum,multum.Sed hæc omnia,quòd minus facile concoquuntur, idcirco purgant: nec omnes, ſed aliquos.ſunt enim aliis alia concoctu facilia,difficiliave. quamobrem non eadem medicamento omnibus ſunt, ſed propria pleriſq; B comperiuntur. Denique medicamentum non ſolum a concoctione immune,ſed etiam motus efficiens eſſe debet: ſicut & exercitandi ratio extrinſecus,aut intrinſecus accedens, non niſi per motum alienã excernit materiam. 48

Cur odorata genera tam ſeminum, quã plantarũ mouere vrinã poſsint? An quia calida,cõcoctuq; facilia ſunt: quo in genere ea collocamus,quę citant vrinam:horũ enim vis inſita calefaciendi breui extenuatur. Odor quoque nullam corpulentiam gerit:nã & ea,quæ odorem pleniſsime reddunt,velut allia,caliditate ſua mouent vrinam,vel potius vim obtinent tabefaciendi. Semina vero odorata calida eſſe certum eſt. 49

Cur impuris, tetriſq; vlceribus,ſiccis,acribus, acerbisq; medicamentis vtendum ſit: puris vero & ſaneſcentibus humida tantum imponãtur? An quòd impuris detrahendum aliquid eſt,quo nõ niſi C humor eſt alienus,qui adimi debet.genus autem medicamenti,quod mordax,acre,acerbũq; eſt,id efficere poteſt,& ſiccum magis quã humidum. At quæ pura ſunt,cicatricem tantum deſyderant. 50

Cur morbis,qui contrahuntur a pituita, libido immodica proſit? An quòd ſemen genitale excrementi cuiuſdam detractio eſt, ideo naturam prę ſe fert pituitæ.quòd igitur multum pituitæ concubitus detrahit,iuuare idcirco poteſt. 51

Vtrum ergo inter initia mali cibum afferre melius ſit,an poſt? An inter initia,ne iam penitus,debilitato febris occurſet.Igitur vel extenuandum protinus eſt,vel ita alendum. Sorbitionibus primum recreandum:hę nanque mitiores, leniores, colliquabilioresq; ſunt, & alimentum hinc capere infirmum corpus expeditius poteſt. Nihil enim cibum in ventriculo reſolui,perferuereq; antę oportet: quod non niſi labore cubantis fieri poteſt. 52

Cur intuẽdum vrinã, an concocta ſit necne,profluuio intercepto 53

mingendi potius, quam perpetuo? An quòd signum concoctionis D vrina exhibet ruffa, quod quidem melius intercepto profluuio deprehenditur. Genus enim quodq; humoris suum colorem plenius ostẽdit, cum exiguum est, quam cum multum: nam in multo figuræ, in exiguo colores conspectiores sensui obuiant. quod etiam in rore, sanguine,* lachrimaq; palpebris adhærente patescet. Vrina igitur si continue dimittatur, copiosior redundabit: sin intercipiatur, index sui coloris certior erit. Quòd si iam ex concoctione colorem traxit eiusmodi, talis profecto apparere ẽt amplius põt, cum lumen se refringat, & tanquã speculum fiat propter intermissionẽ profluuii.

* guttis

54 Quam ob causam corpus, cui secundã conciliamus valetudinem, non densum, sed rarum reddendum sit? An vt vrbs, locusq; quicunque salubris est, qui placide aspiratur: quapropter & mare quoque salubre est: ita etiam corpus, quod spiratius est, sanitati opportunius constat. Aut enim nullum recrementum existet, aut quod extiterit, E quamprimum exercenatur, danda opera est: corpusq; est semper ita regendum, vt simulatq; excrementum admisit, habeat qua parte illud excernat, sitq; motui deditum, non quieti Quod enim manet, putrescit modo aquæ immotæ: putrescens vero morbum committit. at quòd excernitur, antequam vitietur, decedit. Hoc igitur vt corpore denso nũquam contingit, (fit enim propè vt inuisibilia foramina claudantur) sic raro, solutoq; accedat necesse est. Quamobrem in Sole, nudo corpore minime ambulandum est: spissatur etenim caro, & concalescit, corpusq; parte interiore humidius redditur. quantum enim humoris resides, aboletur, quantum intestinum est, manet intactum. Qua ratione quoque carnes assę lixis humidiores sunt. Nec pectore quidem nudo ambulandum est: ita enim vis Solis corporis optime partis conditę adimet, quæ nulla egeat demptione, sed inferna potius eam desyderant. Inde igitur vt & remoto non nisi cum labore sudor educitur, hinc facile ob loci opportunitatem digeri põt. F

55 Quam ob causam * pernionibus, & ambustis frigore tam aqua frigida, quã calida prosit? An quoniã genus id vitii ex nimio humore cõsistit. frigida igitur humorẽ restringit, atq; ex aspera: calida in spiritũ vertit, carnemq; elaxans, libertatem effandi præbet spiritui.

* pternionibus le. in cõ. Al.

56 Cur frigus perniones, calor ambusta & facit, & tollit? An ꝙ eadẽ vis colliquefaciendo facit, exiccando tollit.

57 Cur potio febrientibus sæpe, & paulatim subministranda sit? An ꝙ potio multa præceps defertur, exigua lente incedens irrorat, madefacit, seseq; insinuat corpori. Sicut enim in humo, si æqua large accesserit, perfluet, si paulatim vero, madefaciet tantum: ita etiam in febribus agit. Nã & aquas fluentes si quis paulatim deducit, alueus humorẽ totum ebibit: sed si tantundem aquæ vniuersum dimiserit, scaturigo velox vsq; eo profluet, quo deducere libitum est. Tum æger quiescere, immotusq;, quoad maxime fieri potest, iacere debet. im-

A motus inquam, quòd ignem quoq; emarcescere certum est, vbi a nullo mouetur. Nec aduersus flatui cubet, quoniam flatus excitat ignẽ, solicitusq; per auram ignis ex paruo magnus assurgit. Obuelandus æger, operiendusq; propterea est: quia si nullum igni concedatur spiraculum, extinguetur. nec veste quidem exui debet, donec insudare occeperit. Vt enim subiectum hunc ignem visui, sic & delitescentem illum naturæ humor extinguit. Adde in genere febrium intermittentium balneum, & fomenta pedibus admouenda, & vestem pleniorem superponendam, & quietem agendam: quibus præparetur, vt corpus perquam calidum sit ante accessionem. Vbi enim multum superest ignis, lucerna nequit ardere: exiguum quippe ignem multus ille ad se trahit. ita fit vt multum ignis in corpore præparandum sit: febris. n. exiguũ cõtinet ignẽ, multusq; proinde ad se ducet exiguũ.

Quartanis febribus ratio victus extenuanda non est, sed ignẽ cor 58
B pori interserendum necnon exercitatione vtendum: & qua die accessio instant, lauandum, somnumq; minime quærendum. Hic victus calefaciens prodest, quia febris quartana imbecilla est: nam nisi imbecilla esset, quartana nõ fieret. Videsne lucernam, vbi multus ignis perflagrat, suam asseruare flammulam minime posse? multus enim ille exiguum ad se rapit. ergo multum ignis accendendum in corpore est, vt quod exiguum febris continet, restinguatur. Sit igitur victus quotidiani ratio, quę partim ignẽ, partim rorã indat in corpus.

Morborum alii ab igne, alii a rore creantur. Curat morbos ignis 59
ros, roris ignis: hic enim exiccat rorem.

ARISTOTELIS

PROBLEMATVM

SECTIO SECVNDA:

C

Eorum, quæ ad sudorem pertinent:

Cuius quæstiones. XLII.

CVR neque intento, neque cõtento spiritu, sed potius relaxato sudor proueniat? An quoniam retentus spiritus venas implet, itaque humorem exire non patitur: vt in aqua fit vasis, quod in mare demissum, dulcem intra se colligit humorem, clepsydraq; ob id nominatum est. nequit enim effluere, cum quis pleno iam vase partem alteram obturauit: sed vbi per spiritus libertatem sudorem promere licuit, multus certe erumpit, quoniam eo ipso retentu, copia humoris paulatim collecta est. 1

2 Cur membra aquæ immersa calidæ non sudent, etiam si ex se ipsa recalescant? An quòd aqua liquescere non sinit, sudor autem res vitiose adiuncta corpori est, vt qui per calorem excerni debeat. D

3 Cur sudor salsus sit? An quia motu efficitur, & calore secernente quātum alienum per adhærentiam, intimationemq; inest in alimēto ad sanguinem carnesq; id enim ocyssime segregatur, quoniam nec aptum nutritioni est, & foras demum euanescit. Salsus vero propter id est, quòd pars quidem dulcissima leuissimaque tota ad corpus nutriendum assumpta est. Pars autem alienissima, crudissimaq; tātum absoluitur, quæ partim deorsum collapsa & subsidēs, vrina vocatur: partim in corporis summa emergens, sudor est: ambo tamen salsa ob eandem causam prodeunt.

4 Cur magis parte superiore corporis, quā inferiore sudemus? Vtrū quoniam calor sursum tendit, superq; manet, propterea humorem secum trahere potest. An quoniam sudorem spiritus moueat, qui sedem habet superiorem. An quia sudor non nisi humor est incoctus: quo certe humore pars humet superior: habitus etenim corporis supra potius innotescit. E

5 Quam ob causam cum manus exercitamus, sudor maxime oriatur, modo cæteræ corporis partes positum suum seruent? An quoniā robur huic præcipue loco inditus est, hoc enim spiritum continemus, qui parti robustissimæ proximus est: dum vero laboramus, vires augemus: his auctis, magis spiritum continemus. Tum etiam cum hac perfricamur parte, magis, quam cum alia, laboramus. spiritu nanque retento simul & perfricamus, & perfricamur, dum ita exercemur.

6 Cur sudor capitis aut nullum reddat malum odorem, aut minus, quā reliqui corporis? An quia locus capitis opportunus spirationibus est, & quidem laxum se ipse demonstrat, argumento exoriendi capilli. Loca autem, & quæ in locis tenentur, grauiter olent, si spirandi careant libertate. F

7 Quam ob causam, qui se lucta exercent, si interposita aliquantisper quiete luctentur, magis sudabunt, quam si continue? An quoniam humor data requie sese colligit, quem deinde luctandi exercitatio educit. Cōtinua vero illa, modo Solis corpora assiccare potest.

8 Cur magis sudamus, cū non longo interposito tēpore sudor euocatur? An quia non humor tātum causa est vt sudemus, sed foraminum quoq; auditorū apertio, & corporis raritas atq; solutio. His igitur, qui diu sudandi intermiserint vsum, foraminum iter clauditur: at iis, qui crebro vtuntur, patefactum semper habetur.

9 Quare cū Sol nuda magis, quā induta calefaciat corpora, induta magis sudare soleāt? Vtrū quia Sol corporis, deurēdo, foramina cōprimat. An quia vapores exiccet, q̄ minus possunt accidere indutis.

A Cur facies maxime ſudet? An quia quæ laxa, humida, ſolutaq; maxime ſunt, hæc ſudori ſe peruia exhibent. Caput autem fons eſſe humoris videtur. & quidem pilorum laſciuia ſedem hanc propter humoris copiam poſsidet: locuſq; idem rarus, gracilentuſq; eſt: igitur ſecundum naturam tranſitus agitur ſudoris. 10

Cur igne neq; vniuerſo, neque per diminutionem oblato, ſed per incrementa continua magis ſudamus? qui enim in * caldariis ita ſe calefaciunt, magis ſudant, quã ſi protinus tantundem ignis admiſerint. An eo ꝙ ſe modice habeat, agat vnumquodque: ergo ſi tantum agit, plus ſi fuerit, non aget. An potius è diuerſo, quoniam ſcilicet eo rem quodque efficiat, ꝙ ſe modice habeat. hac igitur de cauſa nihilo plus ſudamus, vbi plus additum ſit. Sed quoniam modi ſinguli ſingulis reſpondent, quodq; iam egerit, non amplius agit, hinc fit, vt modo aucto magis ſudemus. neque enim quod præcedit ad ſingula, B & præparat, vt res ſubdita apta ſit, idem poteſt etiam opus efficere, ſed aliud hoc fungatur officio neceſſe eſt. Parum itaque potius quam multum caloris præceſsit, præparauitq; corpus ad ſudandum: ſed ad efficiendum alio certe, ampliorique; modo opus eſt. hoc enim effici ab eo non poteſt, quod prius agebat, ſed aliud poſt deſyderetur, quod modum obtineat conuenientem. 11

* ſudatoriis

Cur detergenti magis profluit ſudor, quam reſidere ſinenti? Vtrũ quoniam refrigerari extrinſecus contingat. An ꝙ ſudor exterior, velut operculum foraminibus adhæreat corporis, ita ne inferior ſe promere poſsit. 12

Qua de cauſa ruta, & nonnulla pigmẽta ſudores fœtidos moueãt? An quia quorũ odor grauitatem præ ſe fert, hęc humoribus ſordidis admiſta fœdum mouere odorem poſſunt. 13

Cur tergo magis, quã priore parte ſudamus? An ꝙ in parte priore locus ſane intus habetur, in quem humor deducitur, quod in poſteriore non eſt, ſed foras ibi excernatur neceſſe eſt. Hoc idẽ etiam facit, vt C Ventre minus, quã pectore ſudemus. Addo quòd ſudorem terga magis ſeruare poſſunt, & poſterior pars magis, quã prior: quoniam prior magis, quã poſterior refrigeratur. quod etiam cauſæ eſt, vt alæ citiſſime, atq; maxime valeant reſudare, videlicet quia minime refrigerantur. Ad hæc poſterior carnulentior pars eſt, quã prior, & proinde humidior. Cauſam vero, cur humidior ſit, medulla habet, quæ per ſpinam tendens, multum humiditatis afferre poſsit. 14

Cur ea parte, qua iacemus, ſudare nõ poſſumus? An quoniã pars, qua tangimus, cum plus quã modicum ſit incaleſcens, prohibet, ne permeet ſudor: reſiccat enim, atque abſumit. Item comprimi eam partem ſic euenit: hæc vero ſanguinem compreſſa diffundit, quo diffuſo ſatis refrigeratur. Argumento ſane torpor eſt: quippe qui non niſi frigoris iniuria fiat, atq; effici vel afflictu, vel ictu ſoleat. 15

Quare qui dormiũt magis ſudãt? An circũobſiſtendi ratione eue- 16

nit. calor enim parte interna collectus potest expellere humorem. D

17 Cur facie maxime sudemus, cum in ea minimum carnis sit? An quod expeditius illa sudare possunt, quæ humida, laxaq; sunt. Caput autem tale est: continet enim suam plurimam humiditatem: quod vtiq; venarum ratione patescit, quæ hinc pertendunt. Distillationes quoque ex capite oriuntur, & cerebrum humidum est, & foramina per multa in capite habentur: quæ tam multa esse, ac foras vsque pertendere, capillorum indicio cõstat. igitur sudor non a partibus imis, sed de capite oritur. Vnde etiam fit, vt primmum, & maxime fronte sudemus: prima enim frons subdita est. *

* Cod. Græ. ad humidũ autem de orsum fluit, nõ aũt sursum.

18 Qua de causa qui sudant, si vel aqua, vel flatu refrigescant, nauseant? Vtrum quoniam humor, qui ex fluxu continuo minime quiescere possit, hic refrigescens in parte priore vniuersus cõstiterit. An quòd spiritus, qui foras versus prouueniens, in sudorem ob frigoris occursum conuertitur, hic intus ante frigescens, quã exeat, transeat in humorem, atque in eam partem incumbens nauseam moueat. E

19 Cur in capite, pedibusq; incalescentibus sudores maxime excitantur? An quoniam humorem ad se membra incalescentia trahunt: humor autem partẽ, qua absumatur, nullam habet, cum ea loca ossibus scateant: itaque vt excipat foras, necesse est.

20 Quare qui laborant, vbi a labore destiterint, sudare incipiunt? nã si labor causa est, cum laborant, sudare debent. Vtrum quòd inter laborandum venæ spiritu inflatæ comprimi foramina cogant, data vero quiete laxæ considerant. itaque per ampliora iam facta foramina, expeditius humor peruadat. An quoniam, cum laboratur, spiritũ ex cohærente humore motus secernit, & calore qui a motu excitatur, humor in spiritum per summa corporis extenuatur. cum vero a labore cessatum est, simul & calor desinit, & ex spiritu spissescente humore qui sudor appellatur, consistit.

21 Vtrum per æstatẽ potius, an per hyemem sudor mouendus sit? An tunc opportune sudatur, cum humidiora corpora sunt, neglectaq; difficiliora redduntur: igitur per hyemem potius conuenit. An magna per id tempus mutatio sit, nec excrementa concoqui possint, cum cœlum contra naturam frigeat. igitur per æstatem potius mouẽdum, quippe cum humores per æstatem potius omnes putrescere soleant. quapropter exhauriendum tunc est, vt etiam veteres omnes authores hac eadem de causa censent. F

22 Quare cũ corpus assidue fluat, effluxusq; ipse de excremẽtis proueniat, corpus leuari non possit, nisi sudauerit? An quia minus excernitur quàm satis sit. Cum enim ex humore mutatur in acrẽ, plus de minori existat, necesse est. humor enim quicunque copiosius, cum se discernit, redundat, diutiusq; ob eam rem profecto excernitur. Lenta item glutinosaq; excrementa, vt cum humore propter mistionẽ excerni possunt, ita cum spiritu nequeũt: quæ quidẽ res maxime

A officere potest. Hinc etiam vomitus magis, quã sudores, corpora leuant: quoniam ea ipsa excrementa educunt, vt qui crassiores corpulentioresq; sint, vtq; cum carni quidem procul is locus sit, qui lentam illam glutinosamq; materiam continet: itaq; non sine magno negocio dimouendi datur facultas. Ventri autem e vicino est: aut.n. in eo consistit, aut prope. quo fit, vt difficile queant aliter educi.

23 Cur minus inter laborandum sudamus, quam cum relaxati labore quiescimus? An quoniam cum facimus, laboramus: cum fecimus, laborauimus. igitur plus tunc ratione excernitur. Alterum enim fieri est, alterum esse. An quia cum laboramus, carnis foramina retento spiritu obseruantur: cum autem relaxuimus, aperiuntur. quo fit etiã, vt spiritu retento minus sudare possimus.

24 Quam ob rem non in currendo, agitandoq; corpus, sed posteaquam cessatum est, plus sudoris euadat? An riuus quemadmodum B manu, vel aliquo fluens vndiq; aqua obstrusa se colligit, relaxataq; demum copiosior profluit quam ante: sic etiam inhiberi eadem a spiritu potest: vt in vase, cui nomen clepsydra, atque etiam in vesica. coercetur enim, detineturq; intus humor a spiritu. Pari igitur ratione cum corpora motu vehementiori citantur, spiritus intus circumuenitur, coerceturq;: itaq; venæ etiam distenduntur, ac intumescunt, cum humor se educere nequeat. Quòd cum vniuersus coerceatur, spiritu post relaxato, vniuersus erumpat necesse est.

25 Cur si quis cum biberit, cibum sumat, minus sudet? An quoniam cibus ingestus humorem attrahit quasi spongia. est enim non parum, rei impetum retorsisse. quod vel fluentorum constat argumento: ita enim cibo quoq; ingesto, meatus apprehendisse plurimum valet.

26 Cur * trepidantes pedibus sudamus, nõ facie? Rationabilius enim tunc pedibus quoq; sudetur, cum corpore toto sudamus: locus hic enim frigidissimus est: quam ob rem pedes minime solent sudare. Et C quidem Medici in aduersis valetudinibus pedes potissimũm operiẽdos precipiunt, quoniam frigus hi quam facillime sentiunt: itaq; rigoris initium reliquo etiam corpori expedite committũt. An quòd trepidatio non caloris de summis locis ad ima transitio est, vt accidit in metu, ex quo alui etiam metuentium sæpe funduntur, sed eius incrementum potius caloris accedit, vt in ira: quippe cum ira feruor cordi suffusi sanguinis sit, & trepidans ipse non metu, refrigerationeq; fit ita affectus, sed membris ipsius affectione.

* ἀγωνιῶντες, cum angore certantes.

27 Cur iidem facie non sudant, sed erubescunt? An quoniam amplius incalescunt, itaq; faciem calor assiccat errans per summa. Pedum tamen humorem propterea liquefacit, ꝙ vt minor est, quam vt exiccet, sic maior insito præconditoq; calore naturali est, vt sudorem ciere possit.

28 Cur dormientes, quam vigilantes sudare magis solemus? An ꝙ sudoris origo intrinsecus est: interna autem calidiora habemus: ergo

calor intimus humorem diffundens intimum, educit. An humoris D aliquid semper a corpore effluit: sed latet, quia nihil solidum est, cui humor occurrens se colligat. Argumentum cur ita sit, quòd partes cauiores assidue sudant.

29 Cur in caldariis tum magis sudamus, cum tempus frigidum sit? An quoniam calor propter frigoris obsistentiam foras euadere non potest, arcetur enim. verum intus se peruoluens ac insidens, humoré soluit interiorem, sudoremq; ex eo producit.

30 Cur sudor vtilior est, qui corpore nudo currenti prodierit, etiam si minor sit, quam qui sub veste se prompserit? An quòd laborasse, quā non laborasse melius esse perpetuū est: & sudor vero, quem labor præstiterit, eo melior est, qui sine labore prouenisset: & qui maiori cū labore melior, quā qui cum minori. Maiori aūt cum labore is est, qui nudo corpore currenti prodierit. Nam nisi admodum cursum intenderit, sudare non poterit, qui nudus est. vestitus contra, celeriter sudat, etiam si parum se concitarit, propter vestis teporem. Et vero coloratiores redduntur, qui nudi cursum æstiuo tempore agitant, quā qui cum veste. quia vt omnes qui loca libera aspiratioraq; incolunt, melius colorantur, quam qui impedita & silentia tenent: sic etiam seipso quisque coloratior est, cum veluti spiritui afflanti placide patet, quam cum perstrictus, obductusq; a calore nimio angitur: quod certe iis accidit magis, qui vestiti percurrunt. Hinc etiam fit, vt qui nimis dormiunt, minus colore hilarentur, quam qui se modice somno recreant. nam dormiens quoq; ipse astringitur, & propemodum strangulatur. E

31 Cur pedes in trepidatione sudant, & non facies, cum in muneribus vitæ omnibus, vt facie maxime, sic pedibus minime sudemus? An quia trepidatio metus quidam super re inchoanda est, metus autem refrigeratio partis superioris est. Quam ob rem facie quoq; pallent, qui trepidant: pedibus item solicitantur, & palpitant: sic enim trepidantes homines faciunt, seseq; quodam modo exercent. quapropter ea ratione, parte sudare solent, qua laborant. Manus etiam assolent perfricare, & se modo inflectunt, modo extendunt, etiam sæpe exiliunt, neq; etiam vnquam quiescunt. sunt enim exciti, propensiq; ad negocium, quoniam calor eorum se collegerit in pectoris loco, qui corpulentior est. quam ob rem vndiq; cum eo ipso calore, tum sanguine turgescente efficitur, vt motu vario, crebroq; agitentur. Sed pedibus maxime insudant, quoniam pedes perpetuo tenentur labore, cum cæteræ corporis partes quietem aliquam consequi per situs mutationem, motionisq; posśint. F

32 Cur in caldariis igne neq; vniuerso, neq; decrescente assiduo, sed per incrementa continua oblato, magis sudatur? plus enim ita educitur sudoris, quam si principio statim ignis tantundem affuerit. An quòd principio multum ignis adhibitum, carnem, cutemq; summā

A ficciorem occupans vrit, atq; in modum testæ indurat: quæ cum talis reddita sit, sudorem arcet, obtruditq; . Parum autem contra carnē relaxans rarefacit, sensimq; intestinum humorem excitat, vt secerni, educiq; possit. Carne autem rara plus ignis adhibitum, & corporis ima facile subiens, humores iam inde præmollitos in vaporem conuertit, partesq; eorum præteneues secernens educit cū spiritu.

Vtrum per æstatem potius, an per hyemem sudor mouendus sit? 33 An hyeme calor intus se contrahens concoquit, extenuatq; in spiritum humores interiores: quòd cum omnes, aut certe maxima pars consumantur, nullam sui excretionem admonent faciendam. At in æstate, cum per raram, solutamq; carnem calor euadat, humores minus concoqui possunt intestini: qua de causa exhauriendum omnino est. quoniam si permaserint, temporis eius qualitate putrescent, morbosq; contrahent: putrescit enim quodq; externo calore: nam vt B suo quodq; calore concoquitur, sic externo putrescit. Igitur per æstatem externus præualet calor: ex quo fit, vt quæuis in æstate putredinem sentiant. Per hyemem vero, quia calor suus ille, ac domesticus dominatur, hinc tempus hoc minime creare putredinem potest.

Quam ob causam cum sudor calore, vel interno, vel externo fieri 34 soleat, euenit vt horror nonnullis sudoribus possit excitari? An quoniam sudor, qui ex calore prodit interno, se scilicet de loco amplo in breuem (corporis dico ambitum) contrahente, primum caloris meatus & circuitus patefacit: deinde horror, carne iam madefacta ex toto, caloreq; exeunte, citatur. Calor autem, qui extrinsecus mouet, primum summa corporis aperit, rarefacitq; : tum calor naturæ internus profluens excitare horrorem potest.

Cur calidi sudores frigidis meliores habentur? An quòd omnis 35 sudor excrementi cuiusdam secretio est. parum autem excrementi amplius incalescere consentaneum est: plus autem non æque, sed mi- C nus. Itaque sudor frigidus excrementi multi indicium esse potest. quocirca morbos quoq; is facit longiores.

Cur minus ad ignem multum sudamus, cum tamen præ calore su- 36 dor omnis moueri soleat? An quoniam humor, aut corpore vehementer calente in spiritum dissoluitur humidum, aut cum prouenerit, adeo cito calore nimio exiccatur, vt sensus sudoris multus eripi possit.

Cur ad solem acrius calefacientem corpora, quæ nullo indumen- 37 to teguntur, nihil pene sudant: quæ autem satis veste intecta sunt, copiosissime sudant? Eandem de hoc etiam, quam de superiori, causam reddendam censemus.

Quam ob causam cum motus acuti magis, hebetes minus ca- 38 lefacere posse videātur, ingressus tamē per accliuia, qui hebetiores sunt magis mouēt sudorē, prosiliuntq; spiritū, quasi amplius calefaciant, quam decliues? An quòd graui cuiq; , vt ferri deorsum secun-

dum naturam est, sic ferri sursum contra naturam est. Itaq; caloris natura, quæ nostra prouehit corpora, vt nihil per decliue laborat, sic per accliue pressa onere nititur, acriusq; ob eiusmodi motum incalescit, & sudorem mouet, & spiritum prosistit. Quin etiam corporis varius inflexus nonnihil afferre causæ potest, vt directa spirandi reciprocatio auferatur.

39 Qua de causa cum sudor moueri soleat, quo magis quis se operuerit, non ii sudant, qui vestem plurimam admiserunt? Eadem etiam de hoc ratio, quæ prius reddenda est.

40 Quam ob causam cum corpora sicciora magis per æstatem, quàm hyberno tempore sint, sudori magis in æstate pateamus? An quòd per æstatem propter corporum laxitatem non multus naturæ calor continetur, humoresq; proinde resoluere in spiritum potest. per hyemem autem parte exteriori densata, corporum calor frequens naturæ coercitus, humorem minime in spiritum resolui patitur. Adhæc, æstate humoris multum haurimus, hyeme autem e contrario agitur

41 Cur sudores, qui corpori bene valenti sponte prouenerint, iis deteriores habentur, quos labores citarint? An quòd labores excrescentem humorem exhaurientes, carnem efficiunt sicciorem, vt cauernæ foraminum sanitati sint opportunæ, & per caloris transmissionem fieri nulla possit obseptio, siue oppilatio. Sudores autem spontinii appellati, qui ex necessitate oriuntur, cum scilicet foraminibus naturæ ab immodico humore confusis, calor non omnino occupatur ac vincitur, sed repugnare adhuc, extrudereq; humorem potest: hi recte pro signis morbi habentur futuri. Nam etiam calor ipse a largiori humore, quam qui modicus secundum naturam sit, hebetatur: & caro plene madescens, pessimum ad secundam valetudinem concipit habitum.

42 Cur tempore hyberno minus oriuntur sudores, nec uos per id tempus sudandum æque censemus, quamuis corpora humidiora tum cõstent? An minus sudamus, quoniam humores per hyemem concreti, coactiq; sunt vehementer: quare minus dissolui tum queunt. Sudandum autem minime per hyemem censemus, quia corporis eiusmodi dispositio salubris est. Qui autem mouet sudorem, labefactat, confunditq; habitum corporis, atque etiam laxiorem quam conueniat eundem habitum reddens, simul & intimum calorem educit diminuitq;, vt non æquæ gelido cœlo possit resistere: & humor externus expeditius se corporibus inserit, cum laxiora iam foramina propter sudationem habeantur.

ARISTOTELIS PROBLEMATVM SECTIO TERTIA.

Eorum, quæ ad vini potum, & vinolentiam pertinent;

Cuius quæstiones. XXXIIII.

A QVAM ob causam vinum cum calidum sit, vinolenti non calent, sed frigent, & dolore laterum, cęterisq; huiusmodi vitiis excipiuntur? An quòd multum humoris cum refrigeratum est, multum frigoris concipit, ita vt calorem superet naturalem. Fit enim simile intrinsecus carni: vt si vestis nimio madefacta humore, rigorem proinde acris frigoris admittat. 1

Qua de causa, non qui vehementer, sed qui leuiter se ebriauerunt, delirant? An quòd neq; tam parum biberunt, vt similes sobriis sint: neq; adeo multum, vt soluantur & langueant, quomodo efficiuntur, qui multum hauserint. Adde, quòd sobrii ratione iudicant penitus, temulenti ne tentant quidem aliquid iudicare, leuiter ebriati iudicant, quoniam quidem vino non penitus detinentur: sed praue id faciunt, quia sobrii nō sunt: quo fit, vt mox & contemnāt alios, & contemni ab aliis se ipsi existiment. 2

B

Cur magis crapulam sentiunt, qui dilutiusculum bibunt, quam qui merum ex toto? Vtrum suæ tenuitatis causa vinum temperatum expeditius loca plura, angustioraq; subeat, intemperatum autem minus facere id possit: itaq; difficilius educi potest quod dilutum est. An quòd merum minus bibitur, vtpote quòd multum bibi non possit, magisq; vomitu reiicitur. Ad hæc merum, vt cætera concoquit, quia calidius est, ita etiam seipsum consumit: diluto autem illo e cōtrario agitur. 3

Cur semen genitale ebriosorum magna ex parte infœcundum? An quòd habitus corporis eorum præhumidus est: semen autem nō quod humidum, sed quod constat, crassumq; est, hoc vim obtinet procreandi. 4

Cur ebriosi tremunt, & eo magis, quo liberalius merum hauserint? Absurdum enim id esse videri potest, quandoquidem vinum calefaciendi vim habeat, & tremor ex frigore præcipue soleat prouenire: itaq; qui rigent, maxime tremunt. Sed tamen multi cum mero 5

tantum cibi gratia vterétur, tremores vehementes adeo exceperunt, D
vt homines præmentes reiicerent,& aqua perfusi calida, nihil senti-
rent. An quòd tremor tum oritur, cùm corpus admodum friget, sci
licet aut calore intus circumsistente ob externi frigoris violentiam,
vt hyberno tempore fit: aut naturali calore extincto, quod fieri so
let vel qualitate contraria, vel ætate, vel senectute, vel externi caloris
excessu: quod iis sane accidit, qui vi Solis, aut ignis deuruntur. Igi-
tur iis etiam idem obuenit, qui mero abutuntur. vinum enim calidi-
ca sua facultate amplificata, plus quam vires corporis patiantur, ca-
lorem proprium corporis se permiscens extinguit: quo extincto, re-
frigeratoq; corpore, accidit vt tremores oriantur. Quin etiam præ-
ter omnes refrigerandi modos, quos præposuimus, ille quoq; no-
tatur, vt deleta materia, qua quisq; calor sustentatur & alitur, calor
etiam ipse deleatur: quod lucerna inter res inanitas demonstrat, quip
pe quæ dempto oleo, lumen amittere cogatur. Senectus vero in ani- E
matorum genere illud idem efficit, & morbus longus diutino con-
sumptu corpus in tabem redigens. alimento nanq; deleto, vel exte-
nuato caloris, euenit, vt calor etiam ipse deficiat. calor enim humo-
re alitur, non tamen quolibet humore, sed leni, & copioso. Quam ob
rem tum iis, qui a prædictis tenentur vitiis, tum ætate profectis, exo-
lescente, alterascenteq; tali humoris genere, (fit enim pro leni &
pingui, acre & siccum,) euenit vt calor ipse deficiat. Patent hæc argu
mento auxiliorum, quæ iis impendimus, qui ob marcorem e vita
abeunt. fit enim vt eorum virtus vitietur, cum aliquid nutrientis hu
moris instillatum est, vtpote cum eiusmodi humoris defectu resolu-
tio illa eueniat. Mero igitur hominibus deditis, causæ id esse vide-
tur. Vinum etenim calidum, corporis caliditati naturali coniunctū,
efficacius porro, quæ calor proprius sibi subdita pro alimento obti-
net, consumit. Vnde fit, ut alios ex his aqua intercus præmat, alios
fluctio, alios alia deiectio, & pleraq; alia uitia eiusdē alui exerceant. F
nā & reliqui humores acerbi, ineptiq; remanent: & qui liquidi ex-
trinsecus aduenerunt, crassari ob imbecillitatem caloris proprii ne-
queunt. Calor autem ipse imbecillis propterea manet, quoniam ma
teria, qua contineri adhuc potest, imbecilla est: quo modo ignis, quē
arundo reddiderit: hic enim propter materiæ imbecillitatem infir-
mior est, quam qui a ligno prēstatur.

6 Cur uinolenti cum uinum calidum sit, rigere tamen solent, citissi-
meq; laterum dolore, cęterisq; huiuscemodi uitiis excipiuntur? An
quòd multum humidum, cum refrigeratum est, in multum frigi-
dum se conuertit, ita vt calorem superet naturalem: quæ autem sunt
humidiora, eadem omnia naturæ calidiora occurrunt. argumētum,
quòd rebus externis calescimus, non humescimus. Verum si minus
calida, quam humida sint, accedet profecto, vt suam caliditatem
potius, quam humiditatem amittant. Humore igitur frigido rema-

A nente,non sine causa vinolenti amplius rigent, & vitia rigoris pro-
pria patiuntur.

Cur pueri,cum natura sint calida, vinosi non sint, cum Scythas,
& viros robustos,qui certe omnes habitu sunt calidiori, constat esse 7
vinosos? An quòd viri non calidi solum, sed etiam sicci sunt: virilis
etenim habitus talis est: pueri calidi sunt, & humidi. Vinositas au-
tem humoris cuiusdam libido est: itaq; humiditas facit,vt pueri mi
nus sitiant. Cupiditas quippe non nisi indigentia, siue desyderium
quoddam est.

Cur temulenti aquas salsas vitiosasq; magis sentimus,sobrii mi- 8
nus? An quòd suum quodq; a suo nihil afficitur, simileq; indomitū
a suo simplici persistit: contraria vero a contrariis potius sentiuntur.
Vinolentus itaq;, quòd dulces intra se continet humores (nam vini
naturam talem esse videmus,) hinc vitiosi saporis sentiens magis est.
B sobrius autem,quòd acres salsosq; habet,saporem eundem percipe-
re non potest. Admisso itaq; cibo, excrementitii redundant illi, &
fluitant, vt & ipsi a suis similibus affici nequeant, & hominem sensus
huiuscemodi reddant expertem.

Cur grauiter a vino detentis omnia circumferri videantur,iamq; 9
inter initia ebrietatis res se motas cernere nequeunt? itaq; inditium
hinc vinolentiæ nonnulli deducunt. An quia conspectus frequenter
a calore vini compellitur, atque commouetur. Nihil vero interest,
conspectus moueatur,an res conspectui obuia. fit enim ratione vtra-
libet,vt id,quod modo dixi,videatur. Et cum propinquis etiam in
rebus conspectum vinolentorum falli eueniat,multo magis idem in
remotis accidat consentaneum est. quam ob rem illas videre penitus
nequeunt, propinquas autem aspicere quidem possunt, sed non quo
sunt posita loco. Circūferri autem tantum,non etiā prope proculq;
vicissim agitari videntur:quoniam procul ob circularem mouendi
C rationem conspectus nequeat progredi:haud enim facile est contra-
ria simul agitari. Apetitio autem,quæ profluit ad elongatiora,vehe-
mentior est:circularis vero,figura,quam nomen ipsum declarat,con
tinetur.Prope igitur,ac procul vicissim conspectus deferri ea de cau
sa non potest: & si ita feratur, rem tamen eandem contingere non
queat:quippe qui vice alterutra temporis eodem in loco rem, quam
intuetur,relinquat,cumq; reliquerit, intueri non possit: circulo aūt
suæ figuræ causa videtur. Est enim conus, cuius basis circulus est,in
quo se agitans ipse conspectus, rem quidem percipit eandem, quia
nunquam sibi rem subiectam deserit. Fallitur tamen in loco,quia nō
eodem intuitu rem contingit. nihil enim interest,vtrum res ad aspe-
ctum,an ad rem aspectus moueatur.

Cur vinolentis res vna, plures interdum esse videatur? An quia 10
(vt dictum est) iam aspectus,cum commoueatur,euenit,vt nullo tē
pore idem visus in eodem quiescat. Quod autem eodem tempore

varie cernitur, id securius occurrisse videri potest. Quod enim cernitur, non nisi conspectus tactione sentitur. fieri autem non potest, vt idem pluribus simul attingatur. Quòd cum nullum sensum admittat id tempus, quod interpositum tempori distinguat, quo rem conspectus attingit, & quo repetit, efficitur hinc, vt tempus vnum esse videatur. quo attingitur, quoq; repetitur. Itaq; cum plures aspectus rem eandem attingant eodem tempore, plura esse videtur, quod vnũ conspectui subiacet; quoniam fieri non potest, vt res eadem modo eodem attingatur. D

11 Cur vinolenti concumbere nequeant? An quoniam pars quædam magis caleat, quam reliquum corpus oportet: quod in his fieri non potest, ob nimium totius corporis feruorem: extinguitur enim calor motionis internæ obtentu caloris occupantis, quoniam multum in his inest, quod humidum, crudumq; officiat. Ad hæc, semen a cibo proficisci necesse est: cibus autem omnis concoquitur, quo satiati ad venerem plane incitamur. Vnde hac de re pleriq; prandere large, cœnare parce præcipiunt, vt cruda insint, quam concocta, pauciora. E

12 Cur si quis vinum dulce, ac merum, aut cyceonem inter potandũ hauserit, sobrius persistere possit? Et cur minus ebriantur, qui calice amplo, fœcundoq; hauriunt? An omnium eadem illa ratio est, quòd superficialis calor ita supprimitur. Vinolentia enim tum oritur, cum calor sedem capitis totam occupauit.

13 Quam ob causam cum vinum dulce aptum sit fluitare, si quis temulentus dulce superadmisit, haustum vinum concoquitur, minusq; infestat? An quia vinum dulce lene, ac lentum est, itaq; foramina obfarcit, atq; intersepit: austerum contra, exasperans, rigidum est. Facilẽ item ascẽsum calori hoc prestat, dulce aũt obstrusu foraminũ calorem arcet ac inhibet. vinolentiam vero parte concalefacta superna oriri dictum iam est. Addo etiam, ꝙ vinum dulce inodorum, austerum autem odorum est; odor autem omnis caput tentat, & ingrauat. F

14 Cur a vino diluto, meracius tamen, caput postridie magis dolemus, quam ex mero? An merum, quia crassius est, foramina capitis angusta subire ipsum non potest, sed vim suam, atq; odorem, & calorem tantum transmittit. Dilutum aũt illud, quoniam per aquæ admistionem tenuius factum est, facile ipsum subit, ac penetrat: cum tamen partem corpulentiæ, facultatisq; meri non mediocrem adhuc retineat, concoctu difficilius est: nam & humida, omnium difficillima concoqui, & corpora longe peruicaciora, quam facultates eorum persistere nouimus.

15 Cur inexercitati magis, quam exercitati ad vinolentiam vsq; potare, & vino facilius solui possint? An quoniam qui excrementa, humoresq; in se continent, vrinam copiose profundunt: quod facit, vt plus bibi & leuari facilius possit, quoniam non multum vinosi hu-

A moris in ventre remaneat. *At* qui inexercitati humidi sunt, excrementisq; redundant. exercitati contra, sicci siriculosiq;, vt vini humor sese totum insinuare corporibus posit. Statim igitur hic vini impetus vrinam retractat, & post humor hic in corpore insidens grauitatem creare nimirum potest.

Cur vinum alios retardos, alios superbos reddit, atque insanibūdos? contrario enim affectu id agitur, quandoquidem alteri magis, alteri minus moueantur? An (vt Chæremō ait) vinum sese pro moribus vtentium applicat. Contraria igitur reddit, non quæ eadem, sed quæ sunt dissimilia: vt ignis alia exiccat, alia humefacit, sed non eadem: & quidem glaciem liquefacit, salem indurat. Nam & vinum, vt quòd suapte natura humidum sit, homines tardiores incēdit, redditq; mobiliores: contra mobiliores dissoluit, atq; retardat, Vnde plerosq; * melancholicos penitus resolui, labiq; ī crapulis nouimus. 16 *natura.

B Vt enim balneum corpora perstricta duraq; relaxat, agilioraq; facit: humida vero, & mobilia dissoluit, atque infirmat: sic vinum quasi interna hominis diluens, ita afficere potest.

Quid est cur brassica sedet crapulam? *An* quòd succum dulcem, discutientemq; obtinet: vnde Medici eam aluo infundunt. frigida autem ipsa est. Argumentum, quòd ad alui vehementes deiectiones Medici ea vtuntur, excocta in plenum, & suo * callo purgata, refrigerataq;, Fit igitur detentis a crapula, vt eius succus humores in aluum detrahat, qui vinosi, crudiq; tenentur, & ipsa supra in ventriculo remanens corpus refrigeret: quo fit, vt tenues humores ad vesicam labantur. quòd cum humor vtrinque educatur, corpusq; refrigeretur, rectè liberari a crapula posint. Vinum enim humidum, atque calidum est. Euenit ad hęc, vt cum humores deorsum se trahunt, atq; excernunt, flatum etiam secum deducant. qui si per vinum liceat, in caput se efferens grauitatem creat, & crapulam: sin autem deorsum C se vertit, corpusq; ob causam prædictam refrigeratum est, dolor crapulæ omnis tollitur. Est enim crapula feruor quidam, & desinens inflammatio quæ plus conflictat, quā temulentia: quòd mentem illa quatit & alienat, crapula autem mente sibi constante, dolorem admouet. Vt etiam qui febre vrgente ludunt potius, quā dolent: iidem vbi leuati malo fuere, atque ad se rediere, indolere occipiunt. Hoc enim idem in crapula, quoque, & in temulentia euenire solitum est. 17 al.l. caulę.

Cur vinum dilutius temperatum vomitum magis, quā merum, quam aqua prouocat? An quòd ea maxime vomitum mouent, quæ innatare solita, quæq; insuauia, fastidiosaq; sunt. Vinum autem reprimendi vim obtinet: aqua tenuis, nec insuauis est. Quòd igitur tenuis est, cito pro sui tenuitate descendit: quod non insuauis, stomachum non perturbat. Vinum autem nimis dilutum, nec ita tenue est, vt perfluere posit celeriter: & fastidiosum est, quòd parum obtinet vini: sensum enim conturbat, quia plures motus in eo excitat, scili- 18

cet quem virium, quemq; aqua efficere pôt: ambo enim sentiri queũt. D
Quod autem fuerit modice temperatum, id sensum penitus aquæ tollit, vinique mollis, delinientisque sensum accommodat, ex quo suauiter bibi potest. Sed cum vinum immodice dilutum ita insuaue est, tum innatare, redundareque solet. quod autem tale est, vomitum id facile ciet.

19 Cur vinolenti aquas salsas & vitiosas melius, quã sobrii sentire possumus? An quo nima dura, & tristia certius ab iis sentiuntur, qui nimie cupiunt. latent hæc enim cupientes, & sæpe fallunt. At vero qui læte se habet, is non cupienti similis est: qui autem in tristitia est, cupientis hic gerit affectum. Sobrius autem ita se habet: vinolentus cótra satiatus repletusque est.

20 Cur penitus vinolentis res omnes circunferri videntur, & cum iam amplius vinum attingit, nequeunt quæ procul posita sunt, enumerare? quo circa nonnulli hinc vinolentiæ indicium trahunt. An quia cóspectus frequenter a vini calore commouetur. Quemadmodum igitur, si sub oculo presseris rem obiectam, geminari videbis: sic etiam vinolentis accidere illud potest. Nihil enim interest, vtrum suppresseris, an aspectum commoueris, nec vtrum extrinsecus, an intrinsecus: idem enim obuenire, vel accidere vtraque ratione conspectui potest. Itaque res obiecta minime constare videbitur, atque etiam magis quæ procul abest: nam eo obtinebitur minus, quo se lógius aspectus deducat. Propinquitas etiam illa mouendi amplius ad extremum absoluere interuallum potest. Item si æquabili cum vehementia sursum deorsumque aspectus se agitet, res minus assequatur remotas necesse est. deducta autem circũferri omnia solent, velut sagittæ, & quæ appensa dimittimus. Igitur visus quoque suam ob imbecillitatem, quasi procul deferatur, idem hoc patitur. nihil autem interest, visum, an rem visui obiectam commoueas.

21 Quã ob causam, quod vniuersum raptimq; bibitur, vẽtrẽ id minus F humectat, cum tamen ab humore copiosiore plus humectari conueniat? An quod humorem multum, ac vniuersum venter superare non potest, sed locum adire suum indomitum patitur. Locus autem crudi humoris vesica est. Exiguum vero facile vincit, & concoquit: ex quo moram hic diutius trahens, ventrem porro humificare potest.

Cod. Græ. add. idem. n. operatur ad videndum,

22 Quam ob rem qui ante extenuatus, merum inde multum hauserit, morte occumbat: & plerique vero bibaces, cum se nihil extenuarint, multo tamen, vniuersoque meri haustu sicci efficiuntur? Quærendum enim hoc est, quandoquidem vinum calidum suapte natura est, & vt vita calore contineri apparet, sic mors refrigeratione accidere. An, vt ex cicuta, sic ex mero intereundum est, videlicet dum proprius calor paulatim extinguitur, modo tamen diuerso. Cicuta enim calorem frigiditate sua extinguit, humoremque indurat: vinum autem sua caliditate calorem macerat naturalem. Et quomodo ab igne nimio aut

A Sole exiguus ignis extinguitur, sic intimus corporis calor a vini calore, si minus est, superatur, atque extinguitur.

*Cur vinolenti sunt ad lachrymandum propensiores? An effectuum huiuscemodi omnium eadem causa est, quã repressio, quæ scilicet agitur, per summa afferre potest: vinolentiam enim locis consistere capitis certum est. 23 Co.Græ. & Lat. forte vtriq; manci, ita legas.

Cur vinolentis somnus oriri nequeat? An quod ad somnum creandum calidum adesse humorem opus est: hic enim concoqui expedite potest. quod si deest, exiguusque humor, aut concoctu difficilis ineit, somnus non oritur: qua de causa post cibum, ac * potum somnolentissimi fieri ob calorem solemus. Melancholicos vero, & vehementer æstuantes insomnia tenent: alteros, quia refrigeratus humor penitus est: alteros, quia nullus, aut minimus extat. Ergo rationem vtriusque affectus inde esse petendam palam est. 24 Cur vinolẽti sunt ad lacrymãdum ꝓpẽsiores? An qa calidi humidiq; fiunt. debiles igitur sũt itaq; facile ex puis mouentur.

B Cur ebriosi tremunt, & eo magis, quo largius merum hauserint? cum vinum calefaciendi vim habeat, tremor autem ex frigore maxime proficiscatur: itaque qui rigent, præcipue tremant. Attamen plerosque, cum mero tantummodo cibi gratia vterentur, tremores acres adeo inuaserunt, vt homines comprimentes a se omnes eiicerent, & cum aqua calida perfunderentur, nullatenus sentire possent. Alii vero cum eo ipso agerent modo, perfrictioneque, & carnibus in cibo vterentur, in stuporem attonitum inciderunt: quos tremor quidem mitius, scilicet ob immobilitatem torquebat: dolor tamen acerrimus, & inquietudo iam inde exercebat assidue. Tremoris itaque causa frigiditas est. nam & qui rigent, ea re pati ipsa videntur, vt dictum est: & qui admodum senuere: quorum vtrorunque alteri ab affectu frigido, alteri a frigida ætate vrgentur. vinum autem calefaciendi vim præcipue obtinet: quocirca contrarius quidam vt proC ueniat effectus, ratio exigit. An nihil prohibet rem eandem a contrariis effici, dummodo non agant modo eodem, sed diuerso. Exempli gratia: vritur & a gelu, & a calore, vbi gelu calorem coegit vniuersum. itaque modo quodam a contrariis effectus proficiscitur idem: & modo quodam * non nisi idem producitur. Tremor autem ob inopiam exci atur caloris, non cuiusque, sed proprii. Corrumpitur autem calor, aut marcore, aut extinctu: extinctu quidem a contrariis, hoc est, frigido atque humido: marcore autem, vel indigentia nutrimenti, vt lucerna cum fomite aut oleo caret: vel ab alieno calore, vt ignis in Sole, & lucerna apud ignem. Igitur qui ex frigore rigent, caloris extinctu obtremunt: ex quo etiam fit, vt aqua offusa calida horror exoriatur. frigus enim, cum intus includitur, atque circumobsistit, pilos erigit. Et in febrium quoque accessione rigor ille eueniens simili de causa venit. In senectute autem calor alimento deficiẽte emarcescit: humor enim alimentum caloris est: senectus autẽ sicca

25 Cur minus ebriãtur, quæ calice amplo, fœcundoq; hauriũt An effectũ, &c. ita vt duo sint problemata, nõ vnum.

ad. πόνους labores, lassitudines.

est. Ebriosi vero, & si qui ita affecti sunt alii, suo prorsus emarcescente calore, obtremiscunt: sed non modo eodē, quo senes, sed tertio corrumpendi modo, vt proposuimus: Quòd enim vino vtuntur nimio, calor aduentitius superans, aut extinguit, aut debilitat proprium calorē, quo valemus. Fit.n. tum tremor, cum mouēs quicquā rē nequit superare, quā mouet: vt cū lignū quis longum, crassumq; obtinere, firmareq; non pollet, tremit extremum. quod ideo fit, quoniā aut suscepta res maior est, aut minor, quæ mouet. Ergo tremor, cum calor extinguitur, accidit. hic.n. dū integer inuictusq; manet, causa animantibus esse videtur, cur mouere se valeant. Indicium autem ebriosos, senesq; ob frigiditatē affectos sic esse, quòd tremor his fieri sine vllo rigore solitus est. D

26 Quā ob causam, qui leuiter a vino tenētur, magis peccāt, vel delirāt, quā q aut grauiter sese ebriarint, aut sobrii manēt? An ꝙ sobrius recte iudicat: qui aūt penitus vinolētus est, ꝙ sensibus interceptis, onus sustinere nō pōt, nihil diiudicat, atq; ita nō peccat. at vero qui leuiter se ebriarit, iudicat quidē, quia nō multū hauserit: sed qm̄ a vino detētus aliquatenus est, potestatē recte iudicādi amisit: itaq; peccet necesse est. Quēadmodū ꝙ Satyrus Clazomenius propēsus admodū erat ad maledicendū, eius aures, cū accusaretur, penitus obstruxerūt, vt de re ageret, nō in cōtumelias se prouolueret. Postea tamē cū cessante iā aduersario reserassent, & pauca dicēte adhuc, ille audiuisset, nequaquā cōtinere se potuit, sed è vestigio maledicta effundere incœpit, quor iam sentire iam poterat, recte autem iudicare non poterat. E

27 Cur vini dulcis, quod suauius est, ebriosum neminē esse arbitramur? An quòd vinum dulce nullum saporem obtinet proprium vini, sed alienum penitus reddit. igitur dulcis rei, non vini auidus appellandus est, qui vini dulcis tenetur desyderio.

28 Cur ebriosi Solis calore gaudere maxime soleant? An quoniā concoctionem desyderant, atq; etiā ꝙ refrigerati admodum sunt: ex quo attoniti, stupidiq; mox fieri solent a potu. F

29 Cur vinolentis multa interdū apparet quod vnū est? An quia conspectus initia intrinsecus a vino mouētur, sic vt vel caput totum solicitari necesse est. At cū initia mouentur cōspectus idem sese applicare nō quit, sed quasi partem rei obiectę vis vtraq; cōspiciēdi attingit. Merito igitur res vna suspitionem recipit geminationis: quod idem vel oculo subter oppresso potest euenire. Conspectus enim mouetur initium, vt ei coire cū altero nō amplius liceat: sed hic motus extrinsecus est. vini autem ille intrinsecus oritur, nec quicquā interest. idē enim sequetur, qualitercunque aspectum commoueris.

30 Cur vinolētorum lingua oberret? Vtrum quemadmodum corpus totum in vinolentia titubat, ita etiā lingua labens oberrat, nec reddere articulatim vocabula potest. An quoniam caro linguæ mollis, & instar spongiæ est, ampliatur madescens, atque extollitur: itaque ob

A molem retardior fit, exprimereq; ſyncerè non valet. An quòd vt in aqua ob abſentiam aeris loqui non poſſumus, ita neq; cum nimium in nos humorem indidimus: igitur quòd vinolentorum lingua in nimio humore ſe voluit, idcirco exprimere ſyncere nõ poteſt. An animus quoque vinolentorum compatiens errat. at ſi animus ita affectus eſt, linguã etiã pariter affici conſentaneum eſt: inde enim omne loquendi initium ducitur. Quo fit, vt etiam ſine vinolentia, vbi animus quenquam hauſit affectum, lingua etiam ſentiat, atque compatiatur, vt in metuentibus patet.

Cur ebrii omnes, & qui mari operam dant, libenter Solis tepori ſe dedunt? An quòd ebrii concoctionem deſyderant, ſimulq; euenit, vt partes corporis quædam refrigerentur: itaq; ſtupidos, attonitoſq; poſt potum fieri nouimus. Maritimi autem illi, quoniam in humore ſemper ſuam degunt ætatem, calorem porro deſyderant. 31

B Cur vinolenti concumbere nequeant? An quòd partem corporis quandam amplius, quã reliquum corpus incaleſcere opus eſt, quod vinolentis contingere præ nimio calore non poteſt. calor igitur, qui a motu naturæ interno præſtatur, obtentu caloris ambientis extinguitur. An quòd partes corporis imas recaleſcere opus eſt. vinum autẽ in ſublime efferri aptum eſt. itaque calorem, quemadmodum illic excitat, ita hinc auocat, atque abducit. Poſt cibum quoque libido veneris minime incitatur. Vnde prandere large, cœnare parce præcipiũt. cibo enim cõcocto ſurſum crudo, deorſum fertur & humor, & calor: ortus autem ſeminis ex his eſt. Et fatigatis idcirco per ſomnum profluit genitura, quòd labor corpus humidum & calidum reddit. quòd ſi excrementum ea in parte ſubſtiterit, euenit certe, vt per ſomnum erumpat. Hæc eadem cauſa eſt, cur in aduerſis quibuſdam valetudinibus id eueniat, atque etiam metuenti, & morienti. 32

C Cur iuuenes potius, quã ſeniores immingant, vbi vino ſeſe ebriauere? An quoniã iuuenes humidi ſunt, & calidi multum, idcirco excrementum humoris confluit in veſicam: exiguum. n. a corpore eorũ abſumitur, quam ob rem id effundi neceſſe eſt. ſenioribus vero, corpus pro ſua ſiccitate humorem nimium attrahit, atque imbibit. An quòd iuniorum natura ad ſomnum propenſior, quam ſeniorum eſt: quo circa grauiter iuuenes conſopitos vrinæ ſæpe excitatio latet, vt hæc prius erumpat, quã illi ſurrexerint. ſeniores autem latere minime poteſt, quemadmodum nec externorum motuum quiſquam minus ab his percipi, quã ab adoleſcentibus ſolet. Conſtat autem quod modo diximus, quandoquidem iuuenes ipſi tum maxime immingunt, cum arcte, & grauiter dormiunt. 33

Cur oleum ad arcendam vinolentiam valet, ſorbitũq; facultatem pręſtat potãdi? An quòd vrinã ciere põt, vinoq; hauſto iter regit. 34

ARISTOTELIS PROBLEMATVM SECTIO QVARTA.

Eorum, quæ ad rem veneream pertinent:

Cuius quæstiones. XXIII.

1 QVAM ob causam, qui cõcumbit, & qui moritur, D
oculos attollit: qui autem dormit, submittit? An
quod de parte superiore calor exiens, eodem oculos
vertit, quo se deflexerit: per somnum autem deor-
sum se colligit: itaque eodem conuertit. Claudun-
tur vero propterea oculi, quia humiditas deficit.
2 Cur iis, qui rem veneream immodice agunt, ocu
li, & clunes manifeste subsident, partes quarum al-
teræ prope, alteræ procul a genitalibus absunt? Vtrũ quod in seipso ẽt
coitu partes hæ perspicue collaborant, cum rem studiosius ipse perse-
quantur, & se cogant, nitanturq; in semine emittendo. itaque quantũ
alimenti facile liquescere potest, id pressum extruditur. An quod ob-
calefactæ præcipue contabescunt. concubitus autem caloris agitur fa-
cultate, eaq; maxime sentiunt calorem, quæ in agendo commouẽtur. B
Oculi autem, partesque sedi proximæ perspicue collaborant. haud.n.
fieri potest, vt semen profluat, nisi partes coagantur illæ, nisiq; oculi
demittantur: quippe cum partibus his coeuntibus, humor quasi manu
ex vesica prematur, oculisq; coactis cerebrum sua dimittat. Oculos ve
ro, & locum his proximum, vim ad procreationem maximam obtine
re docent illinimenta, quæ mulieres tam steriles, quã fœcundæ expe-
riuntur, vtpote cum vis ad semen transmitti hinc debeat. Sunt autem
& oculi, & renes omnium pingues, atque obesi. ergo quod partes hæ rẽ
veneream efficacius adiuuant, caloris participes sunt, cuius tabifica vi
extenuantur, multumq; sui succi ad semen excerni patiuntur. Calor F
enim (si corpus vel pingue non est, vel si pingue quid est, sed non tamẽ
laborat) æque liquefacere nequit, vt late in venere patet. Renes tamen
omnium maxime sentiunt, quia in vicino positi sunt. Et ipse quoque
seminis trãsitus, cum per ea loca perspicue agatur, extenuare procul du
bio potest: adimit enim, non addit per suam istam propinquitatem.
3 Quam ob rem & qui concumbunt, & spadones, qui re minime vtun
tu, venerea, in acumine oculorum offenduntur? An quod alteris ob li
bidinem, alteris ob excisionem partes superiores plus iusto exiccan-
tur: quod perspicuum in iis est, quorum opus exquisitius administra-
tur. aspectus autem tale est. humoribus vero deorsum ductis, superio-
ra siccari necesse est: id igitur nimirum concubitu fieri patet. Spado-

A num autem crura intumeſcunt, & alui faciles ſunt, vtpote cum deorſum ſe humoris copia ſeuocet.

Cur homo, cum concumbere poſſe incipit, tunc pubeſcit: cæterorũ 4
autem animantium, quæ pilis teguntur, nullum tunc pubeſcere incipit? An quod per ætates mutari animantes in contrarium ſolent. Vox enim grauis de acuta efficitur, & nuda quæ ante fuerunt, hirta redduntur. Vnde etiam animantes a primo natali die hirſutas enudari debere tunc, non denſeſcere conſtat, cum ſemen habere incipiunt: ſed ita euenit, quia quæ ſemẽ effundunt, ſicciora fiũt & laxiora: quibus de cauſis pilus oritur: quod inde ſane patet. Pilus.n.neq; cicatricibus, neq; pueris, neq; mulieribus exit: cum.ſ.cicatrices ſpiſſo cõtextu, non raro inducantur: pueri, mulieresq; corpore humido ſint, non ſicco.

Cur nuditas pedum obeſſe in re venerea poteſt? An quoniam cor- 5
pus, quod concubiturum ſit, calidum intus, atque humidum eſſe debet, quale per ſomnum potius eſſe, quã per vigiliam ſolet: ex quo etiã
B celeriter, ac ſine corporis agitatione ſemen dormientibus profluit: vigilantibus vero non ſine labore prodit. Simul aũt fit, vt & reliquum corpus tale exiſtat, & pedes humidiores ſint, atque calidiores. Indicium, quod cum dormimus, pedes obtepeſcere ſolent, vt qui vna cum internis partibus ita afficiantur. At nuditas pedum econtrario agit: ſiccat enim atque refrigerat. itaque ſiue impoſsibile, ſiue difficile ſit, vt res agatur venerea, niſi pedibus calidis, eam tamen nuditatem in vſu cõcumbendi incommodam eſſe neceſſe eſt.

Cur omnium maxime animantium homo, poſtquam concubuit, 6
diſſoluitur, & langueſcit? An quod ſemẽ proportione ſui corporis plurimum emittit.

Sed cur plurimum homo emittit? An quod minus cibum is cõficit, 7
& omnium maxime animãtium humidus natura, & calidus eſt: quarum rerum altera ſeminis copiam reddit: altera naturæ vim efficit ad
C ſemen creandum. ſemen etenim tale eſt, quandiu ſeruatur.

Quam ob cauſam cum ratio concumbendi calore contineatur: ti- 8
mor autem, & mors refrigerandi vim habeant: pleriſque tamen cum ab ipſis tenentur affectibus, ſemen excurrit? An quod cum loca quædã corporis refrigerantur, alia quædam intepeſcunt, cum & ſuum calorem habeant, & pulſum de locis refrigeratis illum ipſa ſuſcipiant. quam ob rem frigentibus quidem id euenit, verum non quia frigent, ſed quia calent. Conſtat hoc etiam ipſo aſpectu partes enim ſuperiores timentium ſanguine priuantur, inferiores autem humeſcunt, & aluus ſoluitur, & veſica. Calor igitur cum ſe per timorẽ deorſum, per mortem ſurſum deuius agitat, madificare, & ſeminis excitare profluuium poteſt.

Cur neque concumbere, neque euomere, nec ſternuere, neque flatũ 9
emittere oportet, niſi res turgente corpore vrgeat? An quia cum non turgemus, ſimiles terræ ſtirpibus ſumus, quibus euulſis, aut alienum

conuellitur quippiam,aut aliquid abſciſſum relinquitur.quod autem D cum extrudi debet,minutum remanſerit,dolorem diutius id omne mouebit:& ſi quid alienum commotum ſit,id cum ſua ſede priuetur, dolorem creabit.Quæ certe iis vſu euenient,qui cum non turgent,aliquid faciunt ex iis,quæ modo retulimus.

10 Cur ieiuni celerius cõcumbunt? An quòd foramina corporis ieiuno inaniora, repleto autem plena habentur:itaq; impediunt, ne humor ſeminis genitalis valeat permeare.quod latiſsime in veſica patet:hac etenim plena,nunquã celeriter cõcumbere poſſumus.

11 Cur adoleſcentuli cum primo cõcumbere incipiunt, quibus cum fuerint cõgreſsi,eas re peracta odio habeãt? An quòd mutatio ſumma extiterit,ſequentis triſtitiæ memores,eam fugiunt tãquam ſontem,ad quam ſeſe applicuerunt.

12 Quare qui equitant aſsidue,libidinoſiores euadunt? An caloris, agitationisq; cauſa eodem afficiuntur modo , quo per coitum. quo E circa ætatis quoq; acceſsione membra genitalia contrectata, agitataq; plenius augẽtur.Quòd igitur ſemper eo vtũtur motu,qui equitãt,hinc fluentiore corpore,pręparatoq; ad cõcumbendum euadunt.

13 Quare cõcumbendi facultatẽ dari per ætatem cum cœptũ eſt,corpora male olẽt:prius aũt ante pubem non ita olent,nec viri, nec mulieres? An quoniã quę incocta ſunt,tũ ſapores habent deteriores:aut acidiores,aut ſalſiores,aut amariores:tum odores reddunt fœtidiores. Contra,quæ concocta maturaq; ſunt,ſapores aut dulces, aut minus amaros,& odores ſuauiores prꝫſtant, aut certe minus inſuaues. Patet hoc in omnibus tã terrę ſtirpibus,quã animantibus ipſis. Detractis aũt,quæ matura concoctaq; ſunt,cętera cruda relinquuntur: Vt & in cinere,portione dulci conſumpta,puluis amarus relinquitur. & ſudor quoq; ſalſus eadẽ de cauſa eſt. Calor aũt naturalis ſemen genitale concoquit:quod quanquam exiguum eſt, vim tamen obtinet maximã,quippe quod ex multo admodũ tam exiguum conſtitutum F ſit. Quã ob rem vbi id ſeceſsit,reſoluimur magna ex parte vehementius,atq; refrigeramur:itaq; humores incoctiores redduntur,patefactis meatibus propter ſeminis excurſum:quo fit,vt ſudor ob cruditatem & ſalſior,& fœtidior tunc ſit,quã in puerili ætate. Quòd ſi cui forte talis natura ſit, vt partem ſubſidentem ſudoris fœtidã habeat, huic magis, magisq; res innoteſcet, ac præſertim eiſdem in locis, quibus & cæteris maxime conſiſtit,velut in alis.

14 Cur ſi ex noſtro ſemine procreatum animal eſt, prolem id noſtrã appellare ſolemus:ſed ſi ex aliquo alio noſtro vel excremẽto, vel parte prodiit,noſtrum id eſſe nũquam fatemur?multa enim ſemine putreſcente proueniunt.Quid igitur cauſæ ſit,vt ſi quales nos ſumus, tale fuerit,noſtrum id ſit:ſin diuerſum,id alienum ſit?aut enim omnia noſtra eſſe oportet,aut nulla An primũ,quoniam quod ex ſemine noſtro prodiit,id ex noſtro eſt:qđ ſecus,id ex alieno, ſcilicet quæ

D purgamentis, excrementiſq; enaſcuntur. Deniq; nihil ex omnibus, quæ animanti tribuimus, gignere animantem poteſt, niſi ſemen genitale. Quod autem nocet, quodq; malum eſt, id ſuum nullius eſt: nec qđ alienũ eſt, id ſuũ eſſe poteſt. haud enim idem illa ſignificant, ſuũ eſſe, & alienum eſſe, vel diuerſum, vel malum. Excrementa aũt, & putredines nõ noſtra, ſed diuerſa, alienaq; ſunt a noſtra natura. Non.n. quæcunque in corpore extiterunt, corporis hæc eſſe putandum. nã & papulæ ſæpe erumpunt, quas tollimus, atq; excidimus. omnino quæ præter naturam conſtiterint, hæc aliena omnia ſunt: multa autem præter naturã, vel rebus coniuncta naturalibus prodeunt. Quòd ſi ex rebus noſtris ſolo ſemine natum animans ſit, recte quod ita prouenerit, prolem id eſſe noſtram tantum putabimus. ex ſemine vero ipſo ſi quid extitit aliud, vt vermis, vbi vel foris putruit, vel corruptum in vtero eſt, vt quæ monſtra appellamus, prolem id eſſe
B noſtram haudquaquam dicendum eſt. Cum enim corrupto creetur ſemine, non inſuper ex noſtro creatur, ſed alieno: quemadmodum quod excrementis conſtiterit, ut quod ex ſtercore. Omnia vero huiuſcemodi ex corrupto creari ſemine hinc indicatur, quòd ex non corrupto creari tale natura ſtatuit, quale illud eſt, de quo ſemen genitale prodierit: exempli gratia, ſi de equo equus, ſi de homine homo. Nec ſemen magnifacimus ipſum, nec aliquid, quod inter generandum confici ſolitum eſt. tunc enim humor, & corpulẽtia quædã, & caro conſiſtunt, quorum nihil nobile eſt: quoniam nondum naturam obtinent deſtinatam, ſed eatenus naturam attingunt, quatenus ita ſe habeant, vt ex illis tale creari poſsit, quale nos ſumus, modo ſeruentur. corruptis autem nihil tale enaſci poteſt. Cauſa eſt hæc, cur nec alia ex re noſtri corporis, nec ex ſemine ipſo corrupto, aut imperfecto prolem noſtram oriri arbitremur.

C Cur minus in aqua homines concumbere queunt? An ꝙ res nulla in aqua liqueſcere poteſt, quæ ab igne liquefieri apta eſt, ceu plumbum, aut cæra. ſemẽ autem hominis igne plane liqueſcere videmus: haud enim prius fluere incipit, quam per attritum recaleat. Piſces tamen ſine attritu coire fatendum eſt. 15

Qua de cauſa res omnium ſuauiſsima concubitus eſt? Et vtrum neceſsitate impellantur ad concumbendum animantes, an rei cuiuſpiam gratia genus hoc libidinis datum eſt? An ſuauiſsime quidem concumbimus, quoniam aut toto ex corpore ſemen profluit, vt aliqui volunt, aut quia quamuis non toto ex corpore, tamen per eam partem ſe promit, in quam meatus omnes, venæq; omnes applicentur, & coeant. Cum igitur voluptas ſimilis in libidine, atq; in prurigine ſit, efficitur pariter, vt corpus geſtiat vniuerſum. Prurigo enim ſeceſsio humoris ſpirituoſi incluſi contra naturam eſt: & genituram vero ſeceſsionem humoris eiuſmodi eſſe ad rem naturalem conſtat. Suauis autem tum ex neceſsitate, tum rei cuiuſpiam gratia concubi- 16

tus est. Ex necessitate, inquam, quod via omnis pertinens ad rem naturalem suauis est, si modo a sensu percipi queat. Rei vero cuiuspiam gratia est, vt ortus sit animantium perpetuus. facit enim voluptas, vt animantes ad coitum ardentius excitentur. D

17 Cur venus immodica morbis pituitæ nonnullis commoda est? An quoniam excrementi quidam exitus est, ita vt multum vacantis materiæ cum semine detrahi possit: pituitam autem excrementum esse nulli dubium est.

18 Cur res venerea ventrem refrigerat, & siccat? An refrigerat, quoniã calor in concumbendo excernitur. & siccare quidem coitus venereus potest: quippe cum euaporari, dum calor exit, necesse sit: exit autem, cum refrigeratur. Adde etiam, quod feruor coeundi siccare nimirum potest.

19 Cur salaces hi sunt, quibus pili palpebrarum defluunt? An ob id ipsum, quo etiam calui: sunt enim hæc ambo partes rei eiusdem. Quicunque autem ex pilis congenitis ætate iam prouecta non crescunt, hi omnes decidunt libidinis vsu immoderato. Capillus enim & supercilium, & cilium genere congeniti pili continentur, exq; his supercilia tantum nonnullis ætate prouectis obdensantur. Quod cur ita sit, alibi rationem attulimus. Reliqua autem vtraque genera eadem illa de causa deficiunt, quod partes superiores sanguinis parum obtinentes libido refrigerat. Ita enim efficitur, vt locus hic alimentum concoquere non possit: cum autem pili alimento caruerint, defluant necesse est. E

20 Quam ob causam qui mingendi desyderio tenentur, concumbere nequeunt? At quod meatus implentur. quod autem plenum humoris est, id nullum præterea humorem potest suscipere.

21 Cur gignendi facultas iis tollitur, qui a varicibus tenentur, siue homo, siue aliquid ex cæterorum animantium numero est? An quod varix flatu translato fieri solet, quocirca in vitiis atræ bilis accommoda est. fit autem concubitus quoque, cum flatus excursu. quam ob rem, si impetus ille agitur, cum varix exercet, semen non insuper excitatur, sed refrigeratur. fit igitur inde, vt penis tentigo emarcescat. F

22 Quare qui concumbunt, resolui, atque languere magna ex parte solent? An quod semen omni ex parte corporis secretio est: itaque vt ædificii constructio, sic corporis compactio quatitur, dum semen decedit, quasi sanguinis multum, aut aliqua pars alia decedat. ita quod exit, peropportunum est, & quod exiguum ex multo alimento conficiatur, quemadmodum amylum ex farina.

23 Cur iis, qui concumbunt, si desyderio mingendi tenentur, penis intendi vehementius potest? An quod foramina plena redduntur humoris semen per angusta se promens, molem efficit ampliorem, atque extollit: penis etenim ad ipsos meatus est positus.

24 Quam ob causam tentigo, & amplificatio penis illa existere possit? An duplex causa est. Vna, quod pondus vrgens post testes facit, vt

A penitus erigatur: testes enim vicem fulmenti vectorii capiunt. Altera, quod foramina spiritu admisso implentur, ita vt genitale membrum intumescat, atque se erigat. An humor auctus, translatusque facit, vt moles amplior redundet: penis tamen, qui mensura insigni adoleuerit, minus se patitur efferri: fit enim, vt ita pondus a fulmento vectis remotius maneat.

Qua de causa qui rem agunt veneream, aut qui ea ætate sunt, quæ sufficiat veneri, male olent, virusque hirci reddunt: pueri autem non ita olent? An spiritus puerorum (vt dictum iam est) humorem, sudoremq; concoquere potest: virorum autem nequit. 25

Cur per æstatem viri minus, mulieres magis concumbere valeant? quod * Hesiodus quoque poeta inquit: 26

quod poeta quoq; i scolymo iquit:

" Fœmineo venus est vsu magis effera sexu:
" Mitior illa viris, & sæpe accita re languet.

B Vtrum quod testes eo tempore magis demittuntur, & flaccent, quam per hyemem, cum qui concubiturus est, retrahat, ac suscipiat illos, necesse sit. An quoniam naturæ calidæ præ nimio calore æstiui temporis æstuant, collabunturq; : frigidæ vero refouentur, & vigent. est autem vir calidus & siccus, mulier frigida humidaque: ergo virorum tunc vires infirmantur, mulierum corroborantur, & vigent per compensationem qualitatis contrariæ.

Cur nonnulli rem veneream cum voluptate patiantur, & alii vel ipsi agere cupiant, alii pati tantummodo gestiant? An quod excrementis singulis locus determinatus natura est, in quem instituto secerni naturali debeat, soli citataque natura spiritus excurrens tumorem admouet, excrementumque vna extrudere solet, verbi causa, vrinam in vesicam, cibum consumptum in aluum, lachrymam in oculos, mucorem in nares, sanguinem in venas naturæ deduci placuit: his autẽ proxime genituram quoque in testes, & penem deferri constitutum est. 27

C Quibus itaque meatus habitu suo naturali priuantur, vel quia obcæcati sunt, qui ad penem tendant, (quod spadonibus hisque similibus euenit,) vel etiam aliis de causis, his talis humor in sedem confluit, quippe qui hac transmeare soleat: quod eius loci contractio in coeundo, & partium sedi appositarum consumptio indicant. qui si admodum semine genitali abundant, excrementum illud large in eum locum se colligit. Itaque cum excitata cupiditas est, attritum pars ea desyderat, in quam confluit excrementum. Cupiditas autem excitari tũ a cibo, tum ab imaginatione potest. Cum enim alterutra de causa libido commota est, spiritus eodem concurrit, & genus id excrementi cõfluit, quo secedere notum est. Et si tenue, spirituosum'ue est, cum difflatum id fuerit, requiescunt: quemadmodum pueris, & adolescentibus interdum nullo secreto humore cessare tentigines possunt. Sed si crassum, corpulentumq; est, nisi extruso quiescere nequeunt. Quod si neutrum eorum accidit, cupiunt, quousq; alterutrum accidat. Quo-

rum vero natura mollis, & fœminea eſt, ita ii conſtant, vt genitura vel nulla, vel minima conueniat, quo illorum ſecernitur, qui prædi-ti natura integra ſunt, ſed ſe in partem ſedis diuertat: quod propterea euenit, quia præter naturæ normam conſtiterunt. Cum enim mares crearentur, ita degenerarunt, vt partem virilem mancam, atque oblæſam habere cogerentur. Læſio autem alia rem omnino corrumpit, alia peruertit, & vitiat. At genus illud corrumpens, vt in his ſit, fieri non poteſt: ita enim mulieres, non viri crearētur. ergo peruerti, citariq; aliorſum, quam ſecernendum natura voluit, neceſſe eſt. Vnde fit, vt inſatiabiles etiam ſint modo mulierum: humor enim ſolicitans ille exiguus eſt, nec quicquam ſe promere conatur, refrigeraturq; celeriter. Quibus itaq; ſedem humor ex toto adiuit, ii pati tantummodo auent: quibus autem in vtranq; partem ſeſe diſpertiit, ii & agere, & pati concipiunt: idq́, amplius, quo tandem plenius fluxerit. Sed ſunt, quibus vel ex conſuetudine affectus hic accidat. fit enim, vt tā geſtiant, quam cum agunt, vtq; genituram nihilominus ita emittere valeant. Ergo agere cupiunt, quibus hæc ipſa vſu euenerunt. & cō ſuetudo magis veluti in naturam idcirco illis euadit, quibus non ante pubem, ſed in ea vitium patiendi inualuit, quoniam his recordatio rei, cum deſyderant, oritur. Vna autem cum recordatione geſtiēs exultat voluptas: deſyderant autem perinde ac nati ad patiendum. Magna igitur parte, vel ob conſuetudinem res exiſtit. ſed ſi accidat, vt idem & ſalax, & mollis ſit, longe expeditius hæc omnia euenire poſſe putandum eſt.

28 Cur homines rem agere veneream cupientes confiteri ſe cupere maxime pudet: bibendi, aut edendi, aut aliquid eiuſmodi faciendi deſyderio cum teneantur, confiteri non pudet? An quòd rerum plurimarum cupiditates neceſſariæ ſunt, & nonnullæ niſi expleantur, intereunt. Rei autē venereæ libido ſuperfluit, & abundantiæ index eſt.

Cur viri per hyemem, mulieres per æſtatem rei venereæ appetentiores ſunt? An quòd viris calidior natura, & ſiccior eſt: mulieribus autem humida, frigidaq́;. Quam ob rem illis humor, & calor ſatis cupiditatem veneris hyberno tempore accendere queunt, quibus rebus ſemen oriri certum eſt. mulieribus autem & calor minor, & humor concretus propter caloris inopiam tunc eſt. At per æſtatem contra mulieribus calor modicus, viris largior quam ſatis ſit: nimius enim vires frangit, atq; diſſoluit. Quapropter pueri quoq; per æſtatem tenuiores redduntur: incidit enim vt igni coniungatur.

29 Cur quibus natura calida eſt, ſi modo robuſti, pleniq; ſint, niſi cōcumbant, iis ſæpe bilis proſiſtit, & aluus amara ſecedit, & pituita falſa conficitur, & color corporis immutatur? An quòd ſemper cum ſemine vna excrementi aliquid exit. Vnde etiam nonnullorum excrementis abundantium, genitura lauamentum piſcium redolet: igitur excrementum quoq; illud concumbenti decedit: itaq; nihil eſt, quod

A posit affligere. abstinenti autem manet, & amarum, salsum'ue redditur.

Cur libidinosi sunt, qui melancholici? An quòd flatu redundant: semen autem decessio flatus est: ergo quibus idipsum amplificatum, hos sæpe purgari appetere necesse est: sic enim efficitur, vel leuentur. 31

Cur aues, & pilosi homines libidine vehementer aguntur? Vtrũ q multum humoris continent. An non ea ratio est: fœmina enim, quæ humida est, pilis vacat: sed potius q genus illud vtrunq; naturę multi humoris concoquens propter caloris copiam est. Indicio pilus est, atq; penna. *An* quòd & multum inest humoris, & id a calore superatur. neq; enim si multum non esset humoris, neq; si non a calore vinceretur; pennæ auibus, pili hominibus possent vnquam oriri. semen autem vel loci, ac temporis portione, vel ratione creari plurimum potest, vt in aere, vt in vere: nam eius natura calida, & humida est. Fit etiam ratione communi, vt aues, & claudi homines sallaces nimirum sint. alimentum enim vtriusq; seorsum quidem exiguũ profluit propter vitium cruris: in sublime vero affatim effertus, atq; in semen conuertitur.

Cur homini, cum concumbit, oculi potissimum infirmantur? An quòd humore deficiente id accidit. *Argumentum* vero frigidam esse genituram, quòd humida nunquam redditur, nisi calefiat, nec vllam desyderat liquefactionem: quandoquidem per vniuersum corpus expassa est, quemadmodum sanguis. 32

ARISTOTELIS

PROBLEMATVM

SECTIO QVINTA:

Eorum, quæ ad laborem pertinent:

Cuius quæstiones. XXXVIII.

CVR ambulationes prolixæ quidem per plana laboriosiores sunt, quam per incompta: breues autem leuiores? *An* q membra tum a multo, tum a vehemente motu frangantur. est autem vehemens, qui passim per loca inæqualia agitur: multus vero, qui continens, vnusq; est. Locis igitur inæqualibus tametsi longa motio acta est: tamen requiem mutatio præstat, facitq; vt longa non sit, ne ipsorum quidem equorum propter mutationem. Planis autem habitus 1

ſimilitudo, & paritas nihil interpellat, nec membris vllam præſtat quietem, ſed efficit, vt mouedi ratio continuetur. At vero ſi breuis ſit, nimietas quidem motus nulla in planis fatigabit: accliuibus autem, quoniam immutatio vehemens, & contraria corpus modo ſurſum, modo deorſum vexat, fatigetur neceſſe eſt. Talis vero motus, vt dictũ eſt, qui per ardua agitur: contrarius, qui per plana.

2 Quam ob cauſam qui animo deficiunt, & qui præ nimio excitandi labore diſſoluuntur, mole corporis cõtractiore exiſtunt, vocemq; reddere acutiorem putantur? An quia voces minores mittuntur, ideo acutiores eſſe videntur. Argumentum, quod qui clamantes a longe imitantur, acute proferunt. Moles autem corporum minores idcirco redduntur, quod ſanguis a ſummis corporis partibus ſe vocat ad imas.

3 Cur venter tantummodo extenuatur eorum, qui ſe exercitationi dederunt? An quoniam venter pingue amplectitur plurimum.

4 Cur pingue eorum abſumitur, qui ſe laboribus dedunt: caro autem nullatenus emaccratur? An quoniam pingue concalefactum liqueſcit: quod carni non euenit. motio autem concalefacit.

5 Cur venter opimus admodum eſſe ſolet? Vtrum quod cibo propinquus eſt: dumq; cætera membra ex ventre hauriunt, venter ipſe ſibi ſæpius ingerit. An quoniam minime venter laborat: flexibus enim hic nullis contorquetur.

6 Cur melius fatigationes tunc ceſſant, cum quis ex aqua oleo permiſta ſe perfricuit? An quoniam oleum magis ſubire cum aqua poteſt, quam ſi per ſeipſum eſt: ducitur enim ſuapte natura, vt innatet, & fluitet. vbi autem ſubiit, corpus ſubinde amplius emollitur. An quia oleum natura calidum eſt: calidum autem quodq; & ſiccat, & indurat at membris fatigatis, ſiccitas, & durities incommodæ omnino ſunt: miſtum igitur aquæ eo plus iuuat, quo minus ſiccat.

7 Cur laſsis corporibus euomendum præcipuæ, cum tamen vomitus ſit laborioſus? An quod laſsitudo colliſis oſsibus, aut præſſatis, aut fatigatis conſequi ſoleat: quos quidem effectus patiuntur extrinſecus, intrinſecus: idq; bifariam: aut enim cum copia carnis vires exuperauit oſsium, aut cum frequens corpus ſe cætero corpori miſcuit, quo locum ſibi obtinere apte non poſsit: quale genus excrementorum eſt. Pondera enim quæcunque extrinſecus corpori applicentur, laborioſiora ſunt, quam ipſa corporis membra, etiam ſi pondere leuiora illis eſſe contigerit. Argumentum, quod qui plus æquo vel ederint, vel biberint, hi minus quamuis laborarint, quam ieiuni, grauius tamen fatigantur: quoniam cibus locum ſuum nõ obtinet, vtpote qui adhuc maneat crudus. Cum autem fatigatio maceret, atque colliquefaciat: colliquamentum autem non niſi excrementum ſit: hoc eſt, quod laſsitudinem mouet, dum temere vagatur, occurſatq; oſsibus, & neruis, & intimis carnis, quæ rara, ſoluta, patefactaq; ſubſtant. Vomitus igitur cum id extrudat, quod fatigationem inducit, merito hominem recreat, liberatq;

A a lassitudine: corpus enim quale principio fuerit, tale restituit. Plexat autem vomitus non nimii motus ratione, sed si ita fuerit, vt non plene agatur. Copia enim ciborum, quæ in ventriculo reman'erit, & excrementa, quæ his incidant cibis, faciunt, vt lassitudo vomitum consequatur, quemadmodum in corporibus nimium impletis dictum iam est. Quod si nec illis causam lassescendi labor inferat, sed cum ita si se haberent, laborarint, nec iis qui nō totum cibum eiecerint, vomitus causa foret lassescendi. Nam si hoc esset, haud erat, quod non omnibus euomentibus lassitudo incideret: nunc vero multi post, vbi euomuerunt, alacriores certe redduntur.

Cur laboriosius brachio est inanem iactasse manum, quam cum lapide? An quod inani iactura brachiū quasi conuellitur vehementius: nulla enim in re nititur, quemadmodum cum mittit, missili obdito, fulcire se potest. Huic proxime saltans quoque ponduscu1is susceptis innititur. Et qui currit, manus ob quatiens, se sustentat. Quam ob rē B ille plus prosilit, halteres tenens, quam non tenens: hic velocius currit, manus obquatiens, quam non obquatiens. 8

Quam ob causam cursus velox tam in hominum genere, quam in cæterorum animantium facit, vt capita a morbo teneantur? quāquam cursus vnusquisque detrahere ad ima genus omne excrementorum putatur, vt ambulatio. quapropter crura eorum implentur, qui nimium ambulant, quoniam de parte superiori ad imam labitur, & alimētum omne, & excrementum. An motus quidem vbique agere idem potest. Verum motus velox, cum vires intendit, & spiritum retinet, caput cō calefacit, eiusque venas nimirum inflat, & attrahentes redit facultatis externæ, vt frigoris, vt caloris. adde quæ in pectore continentur: nam ea quoque attrahi, resorberiq; inde credendum est. Quibus rebus admissis, locum ægrotare illum necesse est. 9

Cur locis æqualibus, quam inæqualibus magis fatigatur: ocyus autem iter æquale, quam inæquale conficitur? An minus laboris tunc C est, cum motus non semper eodem habitu agitur, quod ingressu inæquali potius fit: ocyus enim ingredimur, vbi minus cōtra naturam moueniur. Ergo per locum æqualem parce, atque frequenter & ponitur, & attollitur, per inæqualem autem contra. Atqui ratio attollendi contra naturam est: vi nanq; omnem attollendi vsum exequimur. Quod autem per singulos gradus paulum redditur, id multum per multos demum exultat. 10

Cur in planis laboriosius accubamus, quam in concauis? An eadē ratio est, cur etiam in conuexis laboriosius, quam planis. Cum enim pondus corporis se eundem in locum, in sedendo, accubando'ue colligit, facit per afflictationem, vt laboretur. Incuruum igitur quam rectum, idq; quam concauum magis tale se exhibet: nostrum etenim corpus in orbem se colligit potius, quam dirigat in processum. quæ autem eiusmodi sunt, hæc per plura attinguntur a concauis, quā a pla- 11

nis. His eisdem de causis etiam fit, vt quæ cedunt, minus quã dura, & retinentia fatigent, & in accubando, & in sedendo.

12 Cur breues deambulationes fatigationem mouere amplius soleant? An quia euariant, incõptæque sunt: faciunt enim vt sæpe subsistatur. De contrario autem in contrarium frequenter mutari laboriosum est: neutri nanq; assuescere sinit. quæ quidem assuescendi ratio vacat fatigatione. vtrique autem simul vt assuescas, fieri non potest.

13 Cur qui equo vehuntur, quo longius equus decurrerit, eo magis emittere lachrymas solent? Vtrum quoniam aer, qui se obiectat, subinde eo frigidior est, quo minus teporis corpus attigerit: quod iis etiam euenit, qui cursum nudo corpore agunt: frigus autem mouere lachrymam potest. An contra, res enim calida lachrimam ciet, velut Sol. motus autem nimirum calorem efficere potest. An propter ictum illatum ab aere illud accidit. quomodo enim venti aduersi oculos perturbant, sic aer occursans eo magis ferire potest, quo equus velocius agitatur.

14 Cur cætera membra cum perfricantur, pleniora euadant, venter autem soleat extenuari? An perfrictione protinus vehementiore extenuatur, cum is etiam impleri soleat illa fricandi ratione, quam paulatim amplificando admouemus. sed non æque proficit, atq; caro, qua de re quæritur: quippe cum omnino in exercitando, laborandoq; venter præcipue extenuetur. Ratio igitur, ꝙ opima queq; concalefacta liquescunt, & ea magis, quæ intensa suapte natura sunt: venter autem cuteus est, cutis vero sua natura tensionem habet. Sed enim ꝙ venter celerrime opimatur, ideo & pingue aliquid semper obtinet, nisi morbo laboret. Cuius rei causam dixerim, quòd cibo ex vicino positus est. Cum igitur omnino pingue res propria naturæ non sit, sed aduentitium, nec ita necessarium, vt caro adhæreat: ideo & exercitandi, & perfricandi agitatio ventrem concalefaciens, liquefacit, & macerat, alimentumq;, quod inde redundet, membris cæteris dispertit. quam ob rem sedile ventrem opimat, reliquum corpus extenuat. motiones vero, perfrictionesq; ventrem extenuant, reliquum corpus implent, & augent.

15 Cur peracto longo itinere, aut cursu, si quis se super summos constiterit digitos, calces pedum conquatiuntur, proniq; deorsum labuntur? An propter continuatum, vehementemq; motum concitati nerui nondum requiescunt. Fit enim sæpe, vt animus euincere corpus totum possit: membra autem singula inhibere non possit, vbi se quendam in modum commouere. non enim cor, non penem excitum residere animus cogere potest. Ratio autem rei, quam quærimus, est, quòd multum spiritus circa neruos deuritur, quòd non simul ac substiteris, refrigescere potest. Is igitur spiritus concutiens, veluti subtrahendo suo motu deducit, facitq; ut pars remotissima minime

A continetur.itaque calces tremiſcunt,quemadmodum imum labrum hominis irati.

Qua de cauſa qui non concitate admodum currunt, * numeroſe reſpirant? Vtrum quod numerus omnis menſuram certo recipit motu: talis autem motus eſt, qui per æquas agitur portiones, quemadmodũ agunt,qui currunt leuiter. Ergo ſimulatq; agere curſum incœperint, reſpirãt ita,vt cum ſpiratio per compares vices propter parem metiẽdi motum,reddatur,numerum ſiue modulationem poſsit continuare. An quod omnis ſpirandi ratio compari viciſsitudine cõfici ſoleat, modo quis non retineat,ſed tenori trahendi a natura determinato vtatur. Igitur cum ſedemus,aut ambulamus,quod motus corporis mediocris eſt,numerus palam nõ fieri poteſt.cum item curſum cõcitate agimus, quod ſenſus conſequi motum nequeat, numerum percipere reſpirandi haudquaquã valemus.At cum mediocriter nosipſi concitemus,motus B ipſe mediocris modum reſpirandi ſenſibilem præſtans, explicare numerum poteſt. 16

* ἐν τῷ ῥυθμῷ

Quare inter currendum aer in flatum conuerti nobis videatur? Vtrum quoniam dum per curſum agitamur,aerem corporibus noſtris continentem excitamus, quod non niſi flatum mouere profecto eſt. quocirca non ſolum videtur,ſed etiam vero in flatum aer conuertitur. An quod in currendo aerem impetu noſtro violemus:quo facto, ſenſu aeris per motum magis afficiamur.ergo recte in flatum aer ſe conuertere videatur:hoc enim ratione impetus poteſt euenire. 17

Quam ob rem currentes potius cadimus,quã ambulãtes? An quod magis,quã moueamur,attollimus.hoc enim inter curſum, & ambulationem intereſt. 18

Cur aſcendentes genibus,deſcendentes femoribus elaboramus? An quoniam dum aſcendimus,corpus ſurſum iactamus * diſtenſionemq; corporis,genuũq; mouemus,ex quo genibus laborandum eſt. procliC uis autem locis,eo femoribus laboratur,quod iis ipſis enixi crura ſubmouemus.Ad hæc omne,quod præter naturam fit,laborem,dolorẽq; mouet.eſt autem ſecundum naturam genibus,vt ante flectãtur:femoribus autem,vt retro.at locis accliuis genua retro flectuntur,nam inniti,firmariq; volumus:procliuis autem femora ante coguntur, corpus enim ſe pronum,propenſumq; ita defert. 19

* diſtenſioque corporis, & agentibus multa fit.

Cur in itinere media femoris parte potiſsimum fatigari ſolemus? An quod longi cuiuſq;,atque continui pars potiſsimum media laborat,cum ſcilicet ſtabilitum,fixumq; manet:quam ob rem hæc præcipue rumpitur: femur autem tale eſt.ergo partem potiſsimum mediam eius fatigare merito ſolemus. 20

Quã ob cauſam qui humida cõſtant natura,facile a labore, æſtuq; ſtrangulantur? An quòd humor concalefactus tranſit in aera, itaque acrius vrit.ergo cum ob nimietatem facultates ſubmouendi nõ datur, refrigeratio nulla ſubſequitur,atque ita celeriter homo calore inſito, 21

& aduentitio exardeſcit. Quapropter ſudor, ſpirituſq; ſeceſsio eos iu- D
uant, qui ſe exercent, qui denique laboribus ſe dederunt. Cum enim
humor diſcernitur, atque extenuatur, ſpiritum inde enaſci neceſſa-
rium eſt.

22 Quare corpora, quæ modice conſtant, temperataque ſunt, in mor-
bum ſæpius incidunt, & facilius curantur? An vtrunque eadem de cau
ſa euenit. eſt enim æquabile, quod modicum eſt: quod autem æquabi-
le, id compatibilius eſt. quam ob rem ſi qua eius pars laborauit, proti-
nus totum collaborat. Immodicum autem contra, vtpote quod ſeiun-
ctius ſit, partium ſuarum vitia minus haurit, minuſq; conſentiens eſt.
Ergo ſæpius id in morbum hac de cauſa incidit. facilius autem cura-
tur, quoniam malum partium commune omnium eſt: eo nanque de-
bilius redditur, quo ſe in plura digeſſerit: itaque curabilius eſt. Immo
dicum vero illud, vt quod rem communem cum partibus non habeat,
minus quidem ægrotat, ſed difficilius curatur, quoniam malum ve-
hementius vrget. E

23 Cur æqualibus, quam inæqualibus locis magis fatigari ſolemus:
ocyus aũt iter æquale, quam inæquale expedimus? An quod minus la-
boris tunc eſt, cum non aſsidue habitu eodem mouemur, quemadmo-
dum ingreſſu æquabili potius agitur: ocyus vero ingredimur, cum vbi
minus pari tempore attollimus. Ergo per locum æqualẽ vſus attollen
di exiguus eſt, atque frequens: per inæqualem autem ecõtrario. Quod
vero per ſingulos gradus paulum redditur, multum id per multos de-
mum exultat.

24 Cur femora in deſcendendo, tibiæ in aſcendendo laborant? An la-
bor in aſcendendo eſt, qua corpus attollitur: fit enim vt totum corpus
nobis oneri ſit. Itaque cui totum incumbit, & quo totum attollitur, id
præcipue premitur, atque laborat: hoc autem tibia eſt. poſtremã enim
hæc longitudinem tenet, nec modo pedis latitudinem aliquam ſorti-
tur. vnde fit, vt hoc minus ſe valeat ſtabilire. Itaque vt humeris, ita ti- F
biis pondus ſuſtinemus, laboremq; ob eam rem, quo humerus maxi-
me affici ſolet, tibia quoque patiatur, neceſſe eſt. At in deſcendendo,
quoniam corpus deorſum ſe defert, propellitq; contra naturam, hinc
labor, & vexandi ratio prouenit: itaque laborem huic præcipue admo
uet, cui incumbit, quodque vexat. Atqui tibia manet, thorax ponde-
ri eſt, femur ſuſtinet atque vacillat, eo quod & porrectum in longitu-
dinem eſt, & ſuperne verſatur, qua ſcilicet thorax procumbit.

25 Cur iter longius tunc eſſe videtur, cum ignari quantum ſit ambula
mus, quam cum gnari, ſi modo res cæteræ pares adſint? An quod noſ-
ſe quantum ſit, non niſi noſſe eius numerum eſt, remq; non determi-
natam pluris quam determinatam eſſe perſpectum eſt. Ergo quem-
admodum, ſi noſti quantum ſit, finitum id eſſe neceſſe eſt: ſic etiam
ſi ignoras, quaſi reciprocetur, animus cauillatus oberrat, infinitumq;
id eſſe videtur, quod finitũ eſt. Quam ob rem ſi quantũ quodlibet de-

A terminatum, nō esse putetur, velut infinitum id esse videbitur, eo quod aptum est, vt sit determinatum. at si determinatum. at si determinatū non sit, infinitum est: ergo id quoque infinitum quodammodo videri necesse est, quod determinatum esse nequaquam videtur.

Cur femora magis, q̃ tibiæ fatigantur? Vtrum quod prope absunt ab ea parte, quæ excremētū continet. itaq; vbi ea pars agitata nimium recaluerit, femora expeditius ac plenius attrahere possunt, q̃ tibiæ. An quod femora cōtinentiore cōstant natura: laboratur. n. præcipue propter cōtinui distractionē: quippe cum etsi nullo excremento substante fessi sumus, tamē femoribus, ac lumbis acrius laboramus. An q̄uo inguina per ictum oriri nouimus, propter venarū & neruorum societatē, ita etiam lassitudo potius in femur incūbit: quod quidē ab initio propius abest. An quod femur eadē habitus ratione fungitur suo munere magis, quā tibia: quæ quidē res laboriosior est. An quod femora carnis copiā sustinēt, itaq; res affatim ī his inest quā naturæ rōni tribuimus. 26

B Quā ob causam tubercula, & vlcera nōnullis ex labore proueniūt? An corpore impuro motus cōcalefaciens, excrementa alia etiam cum sudore vaporatim destringit, quæ crassa & humore prauo, hoc est acuto, aut amaro, aut salso contenta, secerni penitus suam ob concretionē non queunt: itaque per carnem intumescunt, atque exulcerantur propter amari humoris violentiam. 27

Cur non protinus ab exercitatione, aut a medicamēto e poto cibus assumi debeat? An quod adhuc corpus purgatur, nec dum a labore quiescit, excrementaque excitata redundant. 28

Quam ob rem currere, quā ambulare difficilius est? An quod plus oneris fert qui currit: is enim elatus, ac pendens, onus superse totum sustinet. At qui ambulat, parte insistente vicissim sustentatur, quasi pariete admotus requiescat. 29

Cur non protinus ab exercitatione esurire incipimus? Vtrum propter colliquefactionis residua, dum penitus concoquatur. An propter spiritum, quē labor ex humore subdito mouet. An propter sitim, quā laboris calor inducit. hæc enim accidunt omnia. 30
C

Cur genitura ī somnis iis profluere solet, qui aut labore lassescūt, aut tabe cōsumūtur? An quod oīno ita * incōtinētes sunt, qui natura calida & humida cōstāt: semē. n. tale natura est. Quod aūt tale est, ex iis, qui tali halitu sunt, potissimū profluit, cū calor somni accessit. quippe cū corpora tātisper* exiguū momentū desiderent, idque intrinsecus, non extrinsecus. Lassi aūt, & tabescētes ita affecti sunt. redūdant. n. & elassati colliquamentis calidis propter fatigationem, & motum, & tabefacti propter distillationem, & calorem, quem inflammatio mouet. 31

in nocte polluuntur,

exigua propensione egeant, eaq;

Quam ob causam crus suum sinistrū diutius perfricare cuique difficilius est, q̃ dextrum? An quod parte dextra laborare valemus: rebus autem præter naturam proficiscentibus, annumeranda cruris sinistri frictio est: fit enim dextra transuersa in partem obiectam. Quæ 32

autem præter naturam fiũt, hæc factu sunt difficilia. Sinistra vero manu parte perfricando dextram, nil tale percipimus: quoniam hæc neutram in partem apta potensq; est. D

33 Cur breues deãbulationes laboriosiores sunt? An quod crebro subsistimus, neque æquabili incessu mouemur, cum flectimus: quod certe laboriosum est.

34 Cur in Sole cum stamus, amplius recalescimus, quã cũ mouemur: cum tamen motus omnis vim calefactoriam habeat? An nõ omne mouendi genus calefacit, sed est etiam quod refrigeret. quod etiam in ollis feruentibus patet, quoties eas afflamus, aut versamus. An quia cum stamus calor permanet: is aũt cum permanet, amplius calefacit, qua cum mouetur. Corpus etenim nostrum vaporem de se quendam mittit assidue tepidum, qui proximũ aerem tepefacit, quemadmodum initio. Cum igitur quiescimus, aer nos circũfundens, calidus ob prædictam causam redditur. At cum mouemur, flatus excitatur, qui refrigerare nos potest. flatus enim quisque frigidus est. E

35 Quam ob causam qui equo currat, quo contentius cursum arripit equus, eo magis lachrymas mittunt: & qui pedibus, eo magis, quo intenderint vehementius? Vtrum quoniam aer occursans frigidus est. frigus enim lachrymas mouet, quippe quod contrahendo, cõdensandoque carnem, humorẽ exprimat. An potius contra. calor enim sudorẽ elicit: lachryma autem sudor quidã est. quapropter a concalefactione vtrunque mouetur, & sudor, & lachryma, salsaque pariter ambo sentiuntur: calorem autem efficere motus potest. An propter aeris ictum. quomodo enim flatus aduersi oculos perturbant, ita etiam aer, qui se obiectat, quo quis contentius equum agitat, aut ipse currit, eo magis ictu quodã molli obuerberat, & ferit. quo fit vt se lachrymæ promat, scilicet meatibus oculorũ relaxatis appulsu eiusmodi. Omnis etenim ictus vim aut secandi habet, aut collidendi, & contundendi.

36 Quam ob rẽ qui cursum concitate agunt, conuulsis maxime corripiantur, vbi quis inter currendum eis substiterit? An quod ea potissimum diuelluntur, quæ in partem cõtrariam vehementer trahimus, atque mouemus. Cum igitur homini currenti, vehementerq; membra vltra propellenti, quis obuiam factus obstiterit, accidit vt in partem retorqueantur contrariam, quæ adhuc ante pertendunt, atque proripiunt. Itaque diuulsio eo vehementior incidit, quo cursus contentius agitur. F

37 Cur ambulationes minus laboriosæ sunt, quæ inæquales, quã quæ rectæ aguntur? An quod elatio erecta secundum naturam corporis vniuersi est. ideo ambulationes, quas loca æquabilia præstant, laboriosiores, quam inæquabiles sunt, quod in easdem partes laborem admouent, quod inæquales illæ non faciunt: dispertiunt enim magis in omnes corporis partes. Calidis vero temporibus arctæ ambulationes plus valent, quam frigidis: quippe quæ partibus externis laboris plus

A afferant,& quidem sudorem ob eam rem euocando extenuent. Frigidis contra carnem reddunt constãtiorem,& stomachum excitent, ciborumq; faciunt auidiorem. Partibus enim internis calorem augent, membrisq; ad frigoris appulsum torpeatibus,locum intimum calore amplificato efficacius purgant. Carnem vero solidiorem efficiunt, vt quæ per eam vniuersam nequeant superare. Accliues etiam ambulationes laboriosiores sunt, quã decliues, magisque extenuant. Faciunt.n. accliues, vt lumbi potissimum laborent,decliues vt femora: põdus.n. totum femoribus incumbens grauissime premit:quod item,cum præter naturam sursum efferri a calore cogatur, maiorem in modum cale facit. Itaque efficitur, vt arduum ambulandi genus sudores moueat, spiritum suspendendo extenuet,lumbis dolorem infligat: crura enim magna cum difficultate se in sublime recipiunt,lumbos inflectunt,frãgunt,euellunt·quibus de causis labor præcipuus sequatur necesse est.
B Locis autem duris,ac renitentibus habitæ ambulationes musculos, & * neruos crurium effatigant:quippe quæ contentiones tam neruis quã musculis moueant,cum enixu agantur violento. Mollibus vero & cedentibus locis facta ambulatione,articuli potissimum sentiunt.flexus enim articulorum percrebescit,cum solum succumbat,dilabatur,& cedat. Eadem autem quæstio est. * tendines.

Cur locis * arduis difficilius ambulemus? An quoniam omnis ingressus attolentia, & positione conficitur.attollere igitur præter naturam est,ponere secundum naturam,proponere medium tenet. In ambulando autem locis arduis,multnm sortis illius auersæ a natura proculdubio est. 38 * simis

Quare qui cursum ex quo arripiunt minus decidunt? An quod * magis cauent,quam timent. 39 * timẽt, magis cauent.

C

ARISTOTELIS PROBLEMATVM

SECTIO SEXTA:

Eorum,quæ ad sessionem,accubitũ & habitum corporis pertinent:

Cuius quæstiones. VII.

CVR sedile alios impleat,alios extenuet? Vtrũ habitus corporum distent inter sese,vt alii calidi,alii frigidi sint. ergo si ita est, calidi implentur:cibum enim corpus vi sui caloris exuperat.frigidi autem, quod aduentitium calorem desyderant,quem ex mouendi ratione potissimũ corpus acquirit,concoquere nequeunt,dum quiescunt. An quod alii 1

excrementis redundant, & ob eam rem motum, qui ea consumat, desi- D
derant, alii non.

2 Cur partes corporis distendendæ sint, quod qui se exercitant, facere consueuerunt. An quod meatus spiritu suo perpurgari oporteat.

3 Cur inflexo corpore cubare melius est, quod etiam Medici plerique præcipiunt? An quod venter cum recalescit, cōcoquere celerius potest: sic autem fit, vt recaleat. Ad hæc, locum flatibus dare, in quem incumbant, & innitantur oportet: ita enim minime infestabunt. hinc enim & varices, & cæteri abscessus iuuant, quod ventriculos continent, in quibus flatum recipere queunt. Ergo corpore extento, cauerna nulla eiusmodi adigi potest: locum etenim omnem viscera occupāt. inflexo autem, singula laxantur, & sinuantur.

4 Cur vertigo surgenti potius accidat, quā sedenti? An quoniam quiescenti humor* vniuersus vnum in membrum se colligit: ex quo cruda etiam oua nequeunt circūuerti, sed protinus decidunt: mouenti autem E
humor se æque expandit. Surgimus igitur a quiete, qua ita affecti sumus: sedemus vero a motu, quo humor æquabili modo quaque versus se porrigit.

* confertim vniuersus

5 Quam ob causam cum parte corporis dextra cubamus, somnus magis accedit? Vtrum quod vigilantes contra, quā dormientes habemus. ergo cū vigilando parte accubemus sinistra, cōtrarium sequetur in dormiendo, initio, cum id contrarium sit. An quod somnus priuatio motionis est. partes igitur, quarū mouere interest, quiescāt oportet: dextrarum autem partium mouere interest. Cum autem ita accubamus, velut initium quoddam resurgendi detentum, obligatumq; habemus.

6 Cur torpeamus, & cur manus potissimum, & pedes? An quod torpor refrigeratio est: fit enim propter sanguinis priuationem, translatio nemq;. Manus autem, & pedes, omnium maxime partium carnis inopes, nerui vberes sunt, sed præcipue pedes. itaque ad refrigerationem celerem sua natura nimirum habiles redduntur. F

7 Cur libenter in latus accubamus sinistrum, in dextrum autem potius dormimus? Vtrum quoniam conuersi ad lucem, minus dormire possumus, somnus enim in tenebris ocyus obrepit. An quod dum in latus accubamus sinistrum, vigilare magna ex parte consueuimus, & operum functio sic nobis expeditior est. Itaque ad contrarium opus contrarius habitus, siue situs requiritur. inuitatur autem quisque magis ad opus fungendum habitus sui ratione.

ARISTOTELIS PROBLEMATVM SECTIO SEPTIMA:

Eorum, quæ ad consensum naturæ animantium pertinent:

Cuius quæstiones. V.

CVR a morbis nonnullis ægrotant, qui appropinquarint, a sanitate nemo sanari potest? An quoniã morbus motio est, sanitas autem quies: ergo ille mouere potest, hæc non potest. An quod alterum non voluntarie, alterum voluntarie accidit: res autem non voluntariæ a voluntariis, consultisq; plurimum differunt. 1

In duabus sequentibus sectionibus in quęstionum numero, ac ordine Græcus codex a Latino valde dissentit.

B

Cur oscitanti sæpe in oscitando respondemus: & cum mingentem quempiam videmus, ad mingendum mouemur? quod iumentis præcipue accidit. An propter memoriam: mouemur enim ea ipsa parte, quoties meminerimus. hominibus tamen, quia sensu præditi sunt faciliori, statim vbi viderint, euenit, vt moueantur, reminiscanturq; : iumentis autem vidisse non satis est, sed alio quoque sensu opus est. Quamobrem addito etiam olfactu, mouentur: quoniam sensus hic in brutis mobilior est. Vnde fit, vt eodem in loco sequentia mingant omnia, quo primum eminxerit. tum enim præcipue mouentur, cum olfaciũt: olfaciunt autem, posteaquam appropinquarunt. 2

Quam ob rem cum secari quempiam, aut vri, aut torqueri, aut aliqua re terra affici videmus, animo vicẽ eius doleamus? An quod omnium communis natura humana est. ignoscimus ergo, cum tale quippiam inspeximus, propter naturæ consortionem, & familiaritatem. An quomodo nares, & aures delibationes quasdam rerum obductarũ pro sua facultate concipiunt, sic etiam aspectus afficitur, & a re delectabili, & a tristi. 3

C

Cur a tabe, & lippitudine, & scabie capiuntur, qui appropinquarint: ab aqua autem intercute, aut febre, aut stupore attonito, aut aliquo ex numero cæterorum malorum capi nequeunt? An a lippitudine, quoniam oculus pars nostri corporis mobilissima est, cæterarum maxime omnium rei sibi obiecte similis reddi potest, quippe qui facile moueatur ab eo quod moueat: itaque fit, vt cum perturbatum obspicit oculum, facile ipse etiam perturbetur. Talis autem contagio ideo fit, quoniam spiritum vitiat, grauemque reddit. celerrime autem oẽs morbis arripiuntur iis, qui spiritu corrupto proueniunt, quale est 4

omne peſtilens genus:qui autem appropinquarit, talem profecto ſpiri D
tum trahit,qualem æger ille reddiderit.Aegrotat igitur, quia morbife
rum eſt,quod ſpiritu trahitur:ab vno autem morbum excipit, quoniã
vnus ille ſic ſpirat, cæteri ſecus·eundẽ vero, quia quo ægrotarit, hoc
non aliter ſpirat,quam fuerit affectus. Sed ſcabies magis, quam lepra,
cæteraq; vitia generis eiuſdem, afficere poteſt: quoniam per ſumma
corporis errat,& humore manat glutinoſo:genus nanque pruriẽtium
omne tale eſt. Itaque idipſum quia per ſumma oritur, glutinoſumq;
eſt,nimirum idcirco attingere poteſt. cætera nequeunt, vel quia non
per ſumma proueniunt,vel quia perſiſtere ſuam ob ſiccitatem nõ poſ-
ſuat,quamuis per ſummam cutem oriantur.

Quid eſt,quod nonnulla ex iis, quæ auditu triſtia nobis occurrũt,
5 vt inhorreſcamus,efficiant? vt ſerra cum exacuitur, & pumex cum ſe-
catur,lapis cum mola frangitur. Quæ autem notæ affectionũ patent
aſpectui,hæc genera affectionum ipſa in nobis creant? dentes enim ſtu E
peſcunt,cum aliquos rem acidam edentes aſpicimus.Et pleriq; cum ho
mines laqueo ſuſpẽdi, vel aliter ſtrangulari viderent,ipſi defecerunt?
An quod vox omnis,genuſq; omne ſtrependi ſpiritus eſt, qui noſtrũ
ſubiens ſenſum, mouere nos ſolet:cumq; ſuum motum vel magnitu-
dine, vel pulſu vehementiore amplificauit, aliquid ex iis, quæ noſtro
in corpore latent,immutat,& ſæpe interimit.Ergo ſpiritus,qui quam-
uis magni,lenes tamen adierunt, ii ſedem ipſam commouent ſentien-
di,& lætitia ob eam rem nos afficiunt.Aſperi autem, quoniam ictum
inferunt vehementiorem,ſedem vtique illam cõcutiunt,longeque pro
ictus ſui facultate ſe porrigunt:quod idem res quoque frigidæ faciunt.
Frigiditas enim vis quædam eſt:ſed hanc horrorem inuehere poſſe, di
ctum iam eſt.Aſperitas vero, quod pulſu frequente initium pilorum
concutiens,in partem pellit aduerſam, efficit, vt pili ſe erigant. pulſo
nanque initio,cacumen pilorum ſe transferat in partem aduerſam,ne-
ceſſe eſt.itaque fit, vt pili exurgãt:omnes enim deorſum procumbunt. F
Et ſpiritus quoque, qui per aures corpori ſe inſinuat, de ſummis ad
ima ſe defert.Ergo cum ſoni,quos modo diximus, aſperi ſint, horror
vtique ob cauſam prædictam moueri poteſt.Sed euenit, vt cæteris par
tibus potius,quam in capite moueatur: quoniam vt pili partium cæte
rarum imbecilliores ſunt, ſic affectus hic imbecillus occurrit. Cum ve
ro ſenſus audiendi,quam videndi obtuſior ſit, affectus quoque hebe-
tiores per ſumma errant, qui ab eo ipſo proficiſcuntur.horror autem
talis eſt:quamobrem multis, ac variis cauſis exiſtit.Senſus videndi ve
ro,cum omnium exquiſitiſsimus certe ſit,euenta quoque ipſa pro ſua
præſtantia ſolet ingerere.quo circa efficitur, vt ipſi veri affectus profi-
ciſci ex eo poſsint,quamuis vero leuiores.At in ſenſu audiendi, vt ip-
ſos minime, ſic eorum expectationem nimirum horremus. rei enim
triſtis,& anxiæ expectatio exiſtit.

ARISTOTELIS PROBLEMATVM

SECTIO OCTAVA:

Eorum, quæ ad rigorem, atq; horrorem pertinent:

Cuius quæstiones. XIX.

QVA de causa liuidi, qui rigent, efficiuntur? An quoniam sanguis appulsu frigoris gelascit, gelatus autem nigrescit propter caloris inopiam: albedo nanque igni tribuitur. Quapropter iis maxime, qui ætate processerunt, caro liuescit, eo quod calorem minimum obtinent. 1

B

Cur extrema corporis maxime rigent? An propter angustiam. foramina enim, quæ in his insunt angusta, parum obtinent sanguinis, & ob eam rem parum caloris sortiuntur: sanguis enim calidus est. 2

Cur pedes magis tunc rigent, cum suspensi tenentur? Vtrum quod frigus amplius ad eos aspirat. An quod sanguis in breuiorem se contrahit partem: itaque reliquum frigori opportunius redditur, cum calor desit. 3

Cur tempore frigido maxime vis illa famis intolerabilis incidat, qui caninus * appetitus vocatus est, & hyberno potius, quam æstiuo? An quod vitium hoc ob inopiam alimenti sicci solet accidere. tempore autem frigido & hyberno, cum calor in angusta se contrahit, ocyus interdum deficit alimentum: quod cum defuerit, vitium id esuriendi accidere consentaneum est. At si in ea cibi vitiosa cupiditate resolutio, imbecillicitasq; secuta est, materia statim interna corporis a collecto calore colliquescit. quæ si ad locum cibo a natura destinctum influxerit, pro cibo seipsam corpori applicabit: sed si spirandi sedem adiuerit, obmutescere, atque languescere necesse est. obmutescere inquam, quoniam spirandi meatus intersepitur, atque obsidetur: languescere autẽ est propter inediam, consumptionemq; corporis. Celeriter tamen, paucisq; remediis subuenitur, eo quod eius mali ortus extrinsecus est. frigus enim calorem corporis nostri intro compellens, ac contrahens, insatiabilem edendi illam cupiditatem iniicit, atq; intendit. Quamobrem quo modo, qui in metuendo tremebant, pallebantq;, periculo demum liberati, subito ad priorem redeunt statum: sic etiam esurientes illi, vbi parum sumpserunt panis, citissime recreantur: vt qui vi paulo a naturæ ratione summoti aberrent, non qui penitus corrupti 4

* βούλιμοι

C

descîscant.quod enim naturæ tenorem in partem aduersam violat, idē D
suæ naturæ eundem restituit. Ergo dimisisse tātummodo sat est, quémadmodum tum aduersi inter se pueri funem enixi retrahunt: quippe qui funem dimisso, resupini protinus decidant.

5 Cur homines pleni admodum rigent, cum tamen pingue omne calidum sit? An propter amplitudinem molis, vt longe a calore interiore distāt partes extremę corporis, sic prope ab extremo frigore absunt.

6 Cur exercitati frigus vehementius sentiunt, quam inexercitati? Vtrum quoniam pingue consumptum laboribus est, quod vtiq; teporem præstare potest: calidum enim opimum est. An quod spiratior, solutioraq; corpora eorum ideo sunt, quoniā pingue, excrementumq; omne detractum est, ita vt frigus arcere nequeant. An quod meatibus per sudationem patefactis veluti ostia complura aperiuntur. habitum autem non eundem sanitati, & robori esse idoneum manifestum est: alteri nanq; pinguis, alteri laxus videtur plane conuenire.

7 Cur vt aqua frigida, sic etiam calida infusa horrescimus? res enim E
contrarias inter se idem efficere posse absurdum est. An frigida infusa calor interior extinctus horrorem mouet: calida autem frigus externum circumobsistens in vnum, seq; profugum intercolligens efficere identidem potest. Quamobrem vtrunq; ab eodem agitur: verum alias ab interiore, alias ab exteriore, vt dictum iam est.

8 Cur pili in cute inhorrescunt? An vbi cutem contraxerunt, merito eriguntur. contrahunt autem & rigore, & aliis plerisq; affectibus.

9 Cur ad extremam vrinæ missionem inhorrescere solemus? An dū humor calidus ille inest, vesica, & meatus qui circa eam positi sunt, pleni, expertesq; frigoris substant: post vero, vbi effluxerit, aere frigido replentur: quippe cum inane nihil esse naturæ ratio patiatur, sed aut aeris, aut corporis plenum esse vnumquodq; necesse sit. Quod igitur aer se induxerit frigidus recte vt inhorrescamus, euenire solitum est. F

10 Cur lingua rigentium, quemadmodum vinolentorum errare soleat? Vtrum quod a frigore concrescit, ac indurescit, mouenti difficilis redditur, itaque explanare non potest. An quia partes exteriores appulsu densantur frigoris, humor intus collapsus linguam madificat, ex quo suo fungi officio lingua nequit, vt de vinolentis etiam diximus. An quod per tremorem a rigore inductum motus temere agitur, articulate vocabula lingua edere non potest, itaque oberrat, & hæsitat.

11 Cur pili rigentium eriguntur? An quod ex refrigeratione calor in partem interiorem se colligit: vbi autem carni caloris beneficium defuit, magis coagitur: quod cum fit, pili erectiores effici coguntur.

12 Cur hyeme cum currimus, magis rigemus, quam cum stamus? An quod aer nostra ambiens corpora, cum stamus, vbi semel concalefactus est, nullam præterea molestiam infert: cū autem currimus, alius

A ſubinde frigidus occurrit: itaque facit, vt magis rigeamus. Ad hæc, aer
cum mouetur, frigidior redditur: quod quidem in currendo maxime
incidit.

Cur tempore matutino frigus acrius eſt, cum tamen Sol propius 13
adſit? An quod plus temporis abſentiæ Solis exultat, itaque terra ma-
gis refrigerata eſt. An quod die inſtante ros, & pruina cadere ſolent,
quæ frigida ſunt. An hæc etiam ideo cadunt, quoniam calor, qui ſur-
ſum ſe extulit, vi frigoris ſuperatur, idq; nō niſi Solis abſentia euenit.
Quocirca cum longe diſtat, non cadunt: cum proprius, tum cadunt,
atque gelantur, quod locus vehementius refrigeratus eſt, propter Solis
diuturniorem abſentiam. An die inſtante potius flatus incitantur no-
cturni, qui gelidi admodum ſpirant. An nobis frigus acrius idcirco eſſe
videatur, quod cibi concocti iam ſunt. inaniores autem cum ſumus,
frigus vtique acrius ſentimus. argumentum, quod a vomitu maxime
B frigere ſolemus.

Cur vbi ſternimus, vel minximus, plerunq; inhorremus? An quod 14
ratione vtraque venis ſubtrahitur: quæ cum redditæ ſint inaniores, aer
ingreditur frigidus, qui rigorem ciere poteſt.

Qua de cauſa qui vehementer frigent, ſi ſtatim copioſo igne conca 15
leſiant, indoleſcunt: ſi paulatim vero tepefiant, ſine magno dolore re-
creabuntur? An quod omnino cum ex contrariis in contrarium pro-
ficiſcitur, magna effici commutatio ſolet. vt in arbore, ſi quis paula-
tim deflectit, nihil eſt quod ſtirps ipſa laboret. at ſi vehementius cor-
ripit, nec ſenſim abducit, frangatur neceſſe eſt. Ergo ſi ſimile a ſuo ſi-
mili affici nihil poteſt: vt autem calor hominis frigentis intus ſe con-
ſiſtit, & colligit, ſic humor, & rigor parti exteriori relinquuntur,
contrariumq; ſui contrarii corrumpens eſt: efficitur recte, vt ſi ſenſim,
paulatimque tepefiant, calor prouocetur, & exeat, itaque minus do-
leant: ſin ſubito recaleſcant, amplius adducatur, & aſtringatur, itaque
C dolendum acrius ſit.

Cur refrigerati magis ab eodem calore vrimur, atque dolemus? 16
Vtrum caro ſuæ cauſa denſitatis calorem occurrentē ſibi tenacius ſu-
ſcipit, ex quo plumbum calidius redditur, quam lana. An calor vi pe-
netrat, eo quod foramina nimio frigore congelauerunt.

Quam ob cauſam non rigent, qui iraſcuntur? An quod ira & excan 17
deſcentia timiditati contrarii affectus ſunt. Eſt autem ira ex igne
proficiſcens. cum enim intus copiam ignis retinemus, concaleſcimus:
quod maxime in puerili ætate perſpicere licet. pueri nanque pri-
mum ſpiritus copiam retrahunt, deinde rubeſcunt. calor enim cum
intus affatim ſubſtat, atque humificat, facit vt erubeſcant. nam ſi
quis large aquam frigidam his infuderit, iram ſedabit: ſic enim calor
extinguitur. Pauidi autem, & perterriti contra: rigent enim, & frigi-
di, pallidique redduntur. calor nanque eorum ſe ſummis de partibus
ſeuocat ad imas.

18 Quamobrem quoties inhorrescimus, pili eriguntur? An quod in humore occlusi continentur: humor enim a pili altitudine vincitur. horror autem pulsu frigoris fieri solet. frigus vero calidum humorem congelet, naturæ ratio vult. ergo vbi commutatus, congelatusq; humor est, in quo pili inhærent, pilos ipsos mutari consentaneum est. Aut igitur in partem aduersam se transferent, aut in eadem manebũt, si rursus vincere humorem potuerint. at verisimile non est, vt humorẽ gelatum, coactumq; pilus vincere suo ponduscculo possit. Ergo si pilus vndique gelido humore obsessus, nequo valeat inclinari, restat sane vt erectus consistat. An quoniam calor pulsus frigore ad locum interiorem se colligit. vbi autem calor se a carne dimouit, caro plenius cogitur, coactaq;, pilos eminentius erigi cogit: quo modo si cum terræ festucam, aut aliud quodlibet infixeris, construas, atq; vndique terram colligas, efficies, vt magis erigi possit quod infixum est, quam si terra minus esse coactum siueris. D

19 Quam ob causam qui rigent maxime, dormire non valeant? An quoniam qui riget, spiritum magis retinet, quam laxat: qui dormit, magis reddit, quam attrahit. facit igitur rigor, vt contra agatur, quam cum dormitur. E

ARISTOTELIS

PROBLEMATVM

SECTIO NONA:

*fugillata, et cicatrices, et vibices pertinent:

Eorum, quæ ad * vibices, & cicatrices, & pelles pertinent: F

Cuius quæstiones. XIIII.

1 CVR pelles recenter detractæ, maximeq; arietum, verberum vulneribus, & vicibus admotæ, & oua super confracta prohibent vlcera, ne consistant? An ratione vtraque humor colligi, intumereq; prohibetur. Pars enim collisa humorem trahit, intumescitq; propter feruorem: oua sua lentitia glutinant, atque ita intumescere non sinunt, vt etiam in ambustis glutine agitur. Conglutinare possunt pelles quoque, ob suam lentitiam hærentes nimirum, simulque suo calore concoquunt, inflammationemque sedant. neque enim detrahere eas solemus, nisi diebus aliquot post. Etiam qui ex sale aceto'ue per tricandum censent, inflammationem tollere volunt.

A Cur cicatrices reliquo quidem in corpore nigræ, oculis albæ indu- 2
cuntur? An quod cicatrix colorem priori contrarium trahit, ſcilicet
quemadmodum omnia, quæ ægrotarint: vlcera autem parte oculi ni-
gra contrahi ſolent. verùtamen neque in corpore ſtatim nigreſcunt,
ſed principio albæ ſunt: neque in oculo ſemper nigræ, ſed demum vel
ex toto, vel magna ex parte redduntur.

Cur ferula oras ſiue ambitum plagæ rubidum, medium album fa- 3
cit? Vtrum quod ſanguinem pellit ex medio, quod maxime ferit, quia
in orbem ſe colligit, & rotunda eſt. An ea quidem de cauſa ſanguinem
deinde redire oporteret. Rubedo autem non niſi concurſus ſanguinis
eſt, iſque in eum locum, qui ictus eſt.

Quare cum membra a ferula vehementius feriuntur, medium car 4
nis album, oræ rubræ redduntur: ligno autem cõtra, medium amplius
rubet? An quod ferula ſuam ob leuitatem, vbi vehementer percuſſit,
B ſanguinem reſidentem per ſumma diſſipat. itaque vnde ſanguis defue
rit, mox ea pars alba exiſtit: quo autem plenius fluxit, hic rubor am-
bit. Cumque plaga intumuit, ſanguis cito ſuam ſedem repetere non
poteſt, quoniam & exiguus eſt, & relationem per accliue agat neceſſe
eſt: non enim niſi copia magna referri poteſt contra naturam. At ictus
quos dura corpora inferant, affligunt, colliduntque ponderis ſui ratio-
ne, ac robore. Afflictum itaque medium cauum redditur, colliſum au-
tem rarum exiſtit: colliſio nanque diſſectio, & diſtractio leuis eſt.
Quod cũ cauum, colliſumq; reddatur, ſanguis ad id ſummus de oris
vndique fertur: nam & aptus ferri deorſum eſt, & laxa expeditius ſu-
bit, quod ea cedunt facilius. Vbi autem ſanguis eo ipſe ſe collegit, effi-
citur merito, vt medium rubore tingatur: oræ autem, quas deſeruit, al
bedine decolorentur.

Cur nigræ cicatrices hominum ſunt, qui vitio lienis tenentur? An 5
quod ſanguis eorum corruptus eſt, propter admiſtionem morboſi, di-
C lutique ſanguinis, qui a liene procedit. Cicatrix igitur cute prætenui,
ſummaque conſiſtit. ſanguis vero ille, quia vt dilutus & calidus ſit, ni
ger eſt cicatricem nigram tranſpectus vtique oſtendit, & quidem ſæ-
pius. Hac eadem de cauſa cicatrix nigrior fit: ſanguis etenim cutis im-
becillitate frigeſcit, & calore euaporante atrior redditur. Senioribus
etiam pari ratione cutis magis nigreſcit, & natiuæ cicatrices acriores,
quam iunioribus habentur. eſt enim quaſi vibicatum corpus eorum
totum, non ob aliquam cutis tenuitatem, ſed quod calor defecerit.

Vtrum quæcunque rei eiuſdem cauſam obtinent, vim habent ean- 6
dem ad agendum, an non? verbi cauſa, cum vibices diſcuti & ab ære,
& a ridicula, & a faba commanducata, & a pulmone, & ab argilla, &
ab aliis huiuſcemodi poſſint, ſingula'ne vi eadem hoc efficiant, an diuer
ſa? An æs ideo tollit, quoniam rubiginem præ ſe fert, quæ pro medica
mento accipi poteſt. Faba vero, & pulmo, & argilla, eo quod ad ſe at-
trahunt, propter ſui corporis raritatẽ: cæteraque prædicta aliis ex cau-

ſis idem faciunt. An vltimum quidem in his omnibus idem eſt. quod autem antecedit, hoc diſcrimini fore, nihil eſt, quod prohibeat.

7 Cur cæteræ cicatrices nigræ, oculi albæ conſiſtunt? An quod cicatrices colorem contrahunt contrarium parti, in qua efficiuntur: at in parte oculi nigra fieri ſolent: ergo albæ efficiantur neceſſe eſt.

8 Cur ictus ferulæ dolorem amplius mouet, quam aliquod duriorum? ita enim deprehendetur, ſiquis cum verberat, ratione conſyderat: cum tamen ictum durioris, vehementiorem eſſe ratio potior exigit. acrius enim ferit, quod durius eſt. An quod caro non ſolum cum percutitur, ſed etiam cum repercutit, dolet. Igitur a duris percuti tantum poteſt: cedit enim propter eorum duritiem. At vero a ferula vtrunque ſane accidit, vt & percutiatur, & repercutiat, propter ponderis leuitatem, cum ſcilicet non cedat, ſed renitatur, ita vt ictus poſſit duplicari.

9 Cur thapſia, & cyathus, quæ contraria plane inter ſe ſunt, pariter vibices poſſint diſcutere, hic principio, illa poſt? cyathus enim frigidus eſt, quod etiam poeta inquit Homerus: Et gelido dentes defixit in ære: thapſia vero calida, & vrens. An quod vt animo deficientibus aqua, ſic cyathus vibicatis occurrit. Obuians enim refrigeratio calorem prohibet educi e ſanguine, qui per ictum ad ſumma confluere corporis, atque concreſcere ſolet, vbi calor deceſſerit. fit enim, vt perinde ac ſi extra ſit, congeletur, cum ſub cute eſt, propeque abeſt, vt extra ſit. at vero cum calori exitus negatur, non concreſcit, ſed ſe rurſum diffundit, & ſedem vnde effluxit, repetit. Quod idem thapſia quoque præſtare poteſt, quippe quæ caloris ſui facultate prohibeat, ne ſanguis gelaſcat.

10 Cur æneis quibuſdam admotis, vt cyathis, aliiſque generis eiuſdem, vibices reprimi, reſoluique poſſunt? An quoniam æs natura frigida eſt: ergo calorem effluere vetat e ſanguine, quem ictus collegit. eo nanque per ſumma corporis exhauſto, vibex exiſtit. itaque celeriter admouendum eſt, antequam geletur. Et thapſia vero ex melle illita eadem de cauſa iuuat: quia enim calida eſt, ſanguinem refrigeſcere prohibet.

11 Cur ſi eodem in loco ſæpius vlcus extiterit, cicatrix atra ducetur? An quacunque parte vlcus ſe oſtenderit, hæc admodum debilitatur, eoque magis, quo vlceratum ſæpius ſit: debile autem omne frigeſcit, humoriſque plenum eſt: quo fit, vt nigrum quoque appareat. Et quidem vlcera magna, & vetera cicatrice atra obducta videmus. Sæpe autem vlcus cœpiſſe non aliud eſt, niſi vlcus diu habuiſſe.

12 Cur vibicibus cyathos admouere ſolemus? An quod locus, quo icti fuerimus, refrigeratur, calorq; inde omnis deceſsit. cyathus itaque admotus facit æris frigiditate, ne calor abeat.

13 Cur pili cicatricibus nequeunt exoriri? An quod omnes meatus obcæcantur, & variant, e quibus pili ſe promouere ſolent.

A Cur ictus tumorem, liuoremque suscipiant? An quod de loco percusso humores disiecti in loca proxima ruunt, in quibus offendentes retorquentur. itaque coniuncta, conglutinataque humorum copia, tumor per collectionem exurgit: & si quæ venulæ ruptæ sint, confluuiū id humoris subcruentum fiat necesse est. 14

ARISTOTELIS PROBLEMATVM

SECTIO DECIMA:

Eorum, quæ ad res naturales pertinent:

B *Cuius quæstiones.* LXVII.

CVR in animantium genere alia tussiunt, alia non? verbi gratia, homo tussit, bos minime. Vtrū quod cæteris maxima ex parte excrementum aliorsum se vertit: homini autem eo cōuerti natura voluit. An quod homo maximum, humidissimumque cerebrum continet. tussis autem pituita distillante fieri solet. 1

Cur homini tantummodo ex omni animātium numero sanguis e naribus defluit? An quoniam plurimum cerebri, idemque humidissimum homo continet: vnde venæ excrementis per ora eodem tendentia nimium repletæ, profundere inde coguntur. Sanguis enim vitiatus quisque integro tenuior redditur. talis. autem est, C qui se cerebri excrementis miscuerit, & quasi in saniem degenerat. 2

Cur alia ex animantibus sub cutem, alia intra carnem, alia vtroq; modo pinguescere consueuerunt? An quibus densa est caro, iis inter cutem & carnem humor prætenuis cogitur: quod is semper sua natura eminet, atq; residet, qui tandem concoctus pingue effici solet. Quæ autem carne sunt rariore, cutemque gerunt obuiam, hæc opima intra carnem redduntur, Quæ vero vtroque modo se habent, vtroque etiam pinguescunt. 3

Cur vitiliginem pueri, mulieresque minus habent, quam viri, & in ipso fœminino sexu, quæ prouectæ ætate sunt, magis habent, quam minores? An quod vitiligo exitus spiritus est. Corpora autem puerorum contextu denso, non facili expiratu constant. & mulierum minus expirant, quam virorum: spiritus nanque in menstrua se auertit fœminæ. densitatem vero leuitas eiusdem satis declarat. Quæ autem corpora ætate processerint, aut consenuerint, respiratiora euadunt: hæc enim 4

modo ædificii veteris ſtructuram ſuarum partiũ laxiorẽ iam habent.

5 Cur homo tantum habeat vitiliginem? Vtrum quod tenuisſimam is ex omnibus animalibus cutem habet, ſimulque flatibus redundat. indicium vero, quod vitiligo partibus tenuisſima cute obtectis, maxime, primumque exiſtit. An & his ipſis de cauſis, & præterea quod homo vnus ex omnium animantium numero caneſcit: quippe cum in vitiligine pili canicie immutentur, itaque fieri non poteſt, vt vitiliginé habeant, quæ nunquam caneſcere ſoleant.

6 Cur capris, & ouibus lac plurimum demulgetur, quæ corpore non maximo ſunt: homini autem, & boui minus, ſcilicet ad corporis proportionem? Vtrum quod his copia in corpus abſumitur, cæteris in excrementum ſe confert: ouibus autem, & capris quantum excrementi acceſſerit, omne in lac tranſit. An quod plura gignunt, quam quæ magno ſunt corpore: itaque plus attrahunt excrementi, quoniam plura alendum ſit. An his grauidis plus excrementi propter corporis imbecillitatem redundat: lac autem excremento conſiſtere certum eſt.

7 Cur animantium alia? cum aquam mutarint, colorem ſuum amittunt, ſimiliaque loci illius domeſticis redduntur, vt capræ: alia vero nunquam amittunt, vt homo.

8 Ad ſummam cur alia mutantur, alia non: vt coruus, qui ſemper incommutabilis perſiſtit? An quorum natura vincere, perdomareque humorem non poteſt, vt auium, quæ veſicam quoque nullam ob eam ré obtinent, hæc nuſquam mutari poſſunt.

9 Sed cur non illa eadem, ſed quæ nata ex his ſunt, hæc mutentur? An quod recens nata ſuis parentibus ſunt infirmiora.

10 Cur mares corpore maiori ex toto pene ſunt, quam fœminæ? Vtrũ quod mares calidiores fœminis ſunt: quæ res vim obtinet augendi. An quod mares præditi natura ſunt, fœminæ manca, oblæſaque deſciſcũt. An quod mares longo temporis ſpacio perficiuntur, fœminæ breui.

11 Cur in animantium genere alia breui tempore pariunt, alia diu geſtant? An longius perfici ſolent, quibus longiora ſunt vitæ ſpacia. ſunt autem partu tardiora, quæ longo tempore viuunt. Sed non vniuerſaliter id eſt. æquus enim vt tardius maxime quam homo parit, ſic viuere minus poteſt. Cuius rei cauſam uuluæ, ſiue vteri durities habet. quomodo enim ager ſitiens haud cito ſuas ſtirpes enutrit, ſic durior vulua equarum in formando, nutricandoque ſuo fœtu remoratur.

12 Cur proles cæterorum animantium magis, quam hominis ſuis parentibus ſimilem gerit naturam? An quod homo vago, varioque plurimum animo in coitu eſt. prout autem pater, materque in conceptu affecti fuerunt, ita partus euariant. Cætera vero animantia omnia, aut certe plurima, rei tantum ipſi intendunt, totaque ſeſe veneri dedunt. Adde quod ob eam auiditatem minime repleri magna ex parte patiũtur.

13 Cur albi tam homines, quam equi oculis magna ex parte cæſii ſunt? An cum oculi triplici coloris genere diſtinguantur, nigro, caprino, &

A prino,& cæsio,corporis totius colorem oculi quoque color consequitur:itaque haud immerito cæsius est.

Cur homines nana statura proueniunt? Vel potius quærendum in vniuersum,cur in animantium genere alia paruo, alia magno consistant corpore? Causa duplex sane reddi potest:aut enim locus, aut alimentum id facit.locus,si angustus est:alimentum, si exiguum: quod etiam partu iam edito nonnulli efficere conantur, vt qui catellos in caueolis occlusos educant. Quibus itaque causæ locus est,hi pomiliones redduntur. Sunt enim latitudine quidem,profunditateq; pro magnitudine suorum parentum, breues tamen omnino. cuius rei causa est, quod recte lineæ in aduncas se flectunt. igitur quomodo tabernarum picturæ,quamuis breues,tamen distentæ in latitudinem, profunditatemq; cernuntur:ita pomiliones quoque formari ex loci angustia incidit.At vero qui ob alimenti inopiam perfici non potuerint, hos mēbris quoque puerilibus constare videmus.fitq; vt aliqui, quamuis breues admodum sint, modice tamen coagmentatas omnes sui corporis partes habeant, vt Melitenses catelli.Ratio enim, quod non vt locus, sic natura suum efficere opus soleat. 14

B

Cur in animantium genere alia maris ac fœminæ coitu creantur, alia concretis quibusdam proueniunt,simulatq; primus eorum ortus extiterit?quemadmodum qui de natura docent,primum animantium ortum,mutatione,dimotioneq; mundi,vniuersiq; orbis ingente differunt extitisse:& quod nunc,si rursum ortus eiusmodi futurus sit, tales motiones aliquas præcessisse oportebit. Principium enim rei cuiusq; maximum est, quippe quod rei dimidium sit.semen autem genitale principium esse certum est.ergo minutorum animalium quorũque ortus nullo agi mutuo concubitu solet.causa,cur vt principio extiterunt, creari nunc etiam possint, seminis exiguitas est. rei nanque minoris minus quoque principium esse conuenit. Quamobrem huius etiam seculi mutationes semen animantium minutorum generi satis contrahere possunt, quod sæpius vsu euenit. tum enim maxime oriuntur, cum mutationes temporum incesserunt. Maiorum autem genus mutationem quoque pro sui magnitudine desiderat ampliorem. 15

C

Cur animantium alia partu sunt numeroso, vt sus,canis,lepus:alia non,vt homo, vt leo? An quod alia vuluas, siue vteros continent multos,totidemq; formandi loculamenta,quibus impleri percupiũt, quibusque semen genitale diuidendum,insérendumq; est : alia contra se habent. 16

Cur homo inter animantes oculorum minimum pro sua magnitudine habet interuallum? An quod omnium maxime naturali solertia homo constat. Sensus autem contuendi partem versus priorem natura posuit:id enim conspicere oportet,in quod nos ducit ratio mouendi. quanto autem oculorum plus discriminis sit,tanto magis conspe- 17

ctus vergent in latus: qui si secundum naturam sedem debeant obtinere, quam minimum esse interuallo certe oportet. sic enim partem versus priorem ingredi maxime possumus. Ad hæc cæteris animantibus cum careant manibus, despiciāt prorsus in latera necesse est: itaq; plus eorum oculi distant inter sese, & maxime ouiū, eo quod maxime prono capite ingrediuntur.

28 Cur cæteris animantibus partim nunquam profusio seminis per somnum incidere assolet, partim raro? Vtrum quod nullum homine excepto resupinū cubare consueuit. nullum autem nisi resupinum semen profundere potest. An quod cætra non pariter, vt homines somniant. seminis autem per quietem illa profusio non nisi cum imaginatione fieri potest.

29 Cur animalium alia caput moueant, alia non moueant? An quod quæ collo carent, ea caput mouere nequeunt: nonnulla autem carent collo.

20 Cur in animantium genere homo sternutare maxime solet? Vtrū quod meatus obtinet ampliores, per quos spiritus, odorq; subeunt: his enim spiritu repletis sternuimus. Indicium vero datos esse meatus homini laxiores, quod is olfactu minime omnium valet. quo nanque arctiores meatus sunt, eo magis vim obtinent olfaciendi. Quod si in ampliores plus humoris ingreditur, quo inflato sternutamentum fieri solet: tales autem genus hominum omnium maxime animantium obtinet: merito homo solus sternuere sæpissime consueuit. An quod homo breuissimis naribus est, ita vt humor concalefactus celeriter commutari in spiritum possit, cum cæteris refrigescat præ lōgitudine prius quam mutetur.

21 Cur nullius animalis lingua est pinguis? An quoniā pingue vnūquodque densum est. Lingua autem rara sua natura propterea est, vt percipere possit genera saporum.

22 Cur fœminæ intento corpore mingunt, mares minime? An quod fœminarum vesica remotius, tum profunditate, tum longitudine sita est: iacet enim vulua earum interius sedem, atque vesicam. itaque humor emittendus vim propter spacium vuluæ desyderat pleniorē, quæ per spiritum corpore intento acquiritur.

23 Cur sues hybernum pilum amittere non solent, cū cæteræ quadrupedes soleant: nam & canes, & boues certe amittere assolent. An quod sus calidissimus omnium est, partiq; calēti corporis eius pili adhærēt: quippe cum pingue tale esse necesse sit. Cæteris itaque, vel quia humor refrigescit, pili defluunt: vel quia suus calor alimentum concoquere non potest. Suibus vero non idem incidit, vel quia nihil humor interior affici potest, vel quia bene alimentum concoquitur. nam & si quando causa, cur defluant, sit, tamen pinguedo vetare potest. Oues, ac homines propter sui pili tum densitatem, tum copiam, non ita affici pulsu frigoris possunt: nō enim altius refrigerationi subire li-

A cet, vt posſit vel humorē gelare, vel calorem concoquendo ſeuocare.

Cur ouibus expilatis mollior pilus ſubnaſcitur, homini durior? An quod ouiū pili ſummæ cuti cohærēt, euelliq; ob eā rem ſine vllo poſſunt labore, cū initiū alimēti integrū maneat, quod carni iunctum eſt. meatibus itaq; patefactis, excrementa reſpirare melius poſſunt. vellus enim proprio carnis veſcitur alimento: caro autem molli, dulciq; alitur pabulo. Hominū contra, quod altius pili inhærent, per vim, ſummoq; cum dolore euelluntur. conſtat id, quandoquidem ſanguinem ſecum detrahunt. Corpore igitur ſaucio euenit, vt tādem cicatrix obducatur. vnde fit, vt vel finem pili amplius promēdi faciant, qui euulſi fuerint, vel quandiu præterea promere poſſint, duri extrudantur, eo quod omne valens alimentum carnis exhauſtum eſt, nec niſi materia inutili, & ſuperuacua pilus prouenit. Indicium, quod hominum omnium plagam inhabitantium meridianam pili duritiem præ ſe ferūt: 24

B quoniam calor exterior altius corpus ſubiens, alimentum concoctu facile abſumat in vaporem. contra eorum, qui ſub aquilonem incolunt, molles, laſciuiq; fundūtur, quod his ſanguis, dulciſq; ſapor per ſummā potius fluitat formā: quamobrē his color quoq; hilarior eſt.

Cur ouiū pili eo duriores ſunt, quo prolixiores: hominū cōtra molliores, quo prolixiores? An qđ ouiū pili, qui quale diximus capiūt alimētū, vbi procul ſe ab ſuo deduxerunt initio, ieiunius veſcūtur. & alimentū, quod ineſt vi caloris, facile pro ſua incōcoctione euaporatur. itaq; ſiccati duriores redduntur: molle nāq; humidū eſt. Hominū vero pili minus alimēti, ſed plus ſuo initio hauriūt, cōcoquitur aūt plenius, quoniā minus eſt. concoctum autem pilum efficit mollioré: concocta etenim quæq; molliora inconcoctis redduntur. Indicium, quod oues recentes vellera molliora gerunt, quam vetulæ: copia nanque excremēti pilum & ouis, & hominis procreat. 25

Cur hirti homines, & aues veneris ſunt auidiores? An quod natura 26
C humida, & calida ſunt, qua quidem vtraque qualitate opus ad coitum eſt: calor enim excernit, humor excernitur. Hæc eadem ratio eſt, cur etiam claudi homines ſint ſalaciores. his. n. vt parum alimēti deorſum propter crurium vitiationem labitur, ſic multum loca petit ſuperiora, ſeq; in ſemen conuertit.

Cur homini nulla iuba data a natura eſt? An quoniam barba data eſt: ergo quod excrementitium alimentum cæteris animantibus in ceruicem ſe confert, id homini maxillas adire ſolitum eſt. 27

Cur pedes animalia pares habeant? An quod ſieri non poteſt, vt aliquid moueatur, niſi parte aliqua ſui conſiſtat, dūmodo non proſiliat. cum igitur ex duobus illis, motu & ſtatu confici ingreſſum neceſſum ſit, paritatis iam inde ratio patet. Bipes enim altero pede mouetur, altero ſtat. Et quadrupes quoque cum duobus mouetur, reliquis duobus innititur. Pariq; modo de cæteris, quæ vel ſenis, vel etiā numeroſioribus pedibus ingrediuntur, animaduertere licet. 28

29 Cur equis, & asinis pili e cicatrice promere sese possunt, hominibus autem non possunt? An quod cæteris animalibus tergus pars per se corporis est: hominis autem cutis veluti affectus carnis exultat, quippe quæ summa illius forma refrigente, solidiuscula existere videatur: quemadmodum crustæ in pulte superducuntur, quas vetulas appellamus. cum itaque illæ non nisi farina elixa sint, hominis quoque cutis nominata, non nisi caro putanda est. Vbi igitur hæc vulnus acceperit, vel attrita fuerit, incidit, vt hominis quidem caro condensetur. quamobrem summa corporis parte immutata, vulnus non eandẽ compagem capit, qua corpus iam inde ab ortu naturæ extitit. cum itaque hæc immutata sit, nihil profecto absurdum fuerit, si ex ea non idẽ præterea proficiscatur. Sicut in areis quoque appellatis licet percipere: nã illas etiam corporis summi corruptionem, immutationemque esse nouimus. At iumentis attritis, vbi ad sanitatem redierunt, partes vitiatæ corporibus denuo eisdem replentur, quanquam debilioribus, quã principio fuerint. Sed cum etiam cutis eorum pars sit, confici pili, prouenireque possunt: cute nanque pilos enasci certum est. sed candidi propterea oriuntur, quoniam vt secunda hæc cutis imbecillior, quam prima est, sic pilus candidus ille imbecillimus exit.

30 Cur in animalium cæterorũ genere seruari æque gemini possunt, quanquam sexus sunt vtriusque: in hominum autem non possunt? An quod homini maxime partus geminatio contra suæ naturæ legẽ accidit: singulos. n. parere sancitum est, tum iu geminis ipsis marem, ac fœminam creari natura omnino recusat. Ergo quod maxime contra naturam est, id & imbecillum esse ratio postulat.

31 Cur equis, & asinis pili e cicatricibus possunt euenire, hominibus autem non possunt? An quod cicatrix vel suam ob densitatem impedimento est, vel quia deprauat nutrimentum hominibus. itaque ex toto hominibus propter pili infirmitatem impedimento est: equis autem, ne pili exeant, nunquam est, sed deprauat, facitque ne prior integritas seruetur.

32 Cur pares pedes natura animantibus dedit? An cuique cum mouetur, partem aliquam requiescere necesse est. Quod si pedes impares essent, ne hoc fieri posset, accideret: agitur enim motus situ obuersario pedum.

33 Cur animalia, vt minus temporis dormiũt, q̃ vigilent, sic non continue, sed vicissim modo vigilando, modo dormiendo, somnum suum perficiunt? An quod non simul omnis vacãs materia coquitur, sed vbi pars aliqua est concocta, leuatum iam animal expergiscitur. Et vero sæpius illi expergiscuntur, quibus ea pars frigida est, quæ quidem excrementum domat, & concoqui t. fit enim vt celeriter, sæpeq; cessetur: cessatio autem non nisi expergefactio est. Suauis quoque res ea ipsa, quoniam requies est, non immerito esse videtur. sed nihilo quidẽ plus temporis in munere naturalium actionum consumimus. nam etsi esse

A suauius est, quam non esse, non tamen plus tẽporis propterea edimus, quam a cibo abstinemus.

Cur animantium alia statim parentes sectantur, alia sero, vt homo, vel vix, vel nunquam? An quod alia cito vim recipiunt cognoscendi, alia sero, & alia rei sibi commodæ sensum obtinent, alia carent. Quæ igitur hæc ambo sensum dico rei commodæ, suique corporis perfectionem sortiuntur, hæc parentem sectari protinus queunt. Quæ non vtrunque illorum habeant, hæc id facere ipsum nequeunt: opus enim est & viribus, & sensu. 34

Cur genus vitiliginis, quod leuca appellatur, quasi albam dixeris, cæteris animantibus contrahi nequeat? Vtrum quod hominibus morbo hæc est: cæteris autem animalibus tergora varia, piliq; eodem modo albedine efficiuntur. Attamen ambiget aliquis, quæretq;, cur non postea, sed statim ab ortu naturæ varietas illa existere soleat. An quod cæterorum animãtium tergora dura sunt: homo autem e natura præ-B tenui cute continetur. Vitiligo autem spiritus secretio est, qui cæteris animantibus excerni tergore denso prohibetur. 35

Cur vbi vitiligo, canities quoque est: reciprocari autem non licet, vt semper vbi canities, sit etiam vitiligo? An quod pili omnes cute proueniunt: canities autem putredo veluti quædam est. cum itaque cutis morbo laborat, pilum etiam laborare inde necesse est: cum autem pilus, cutem male affici necesse non est. 36

Cur animantium alia post partum sæuire solent, vt canis, vt sus: alia nihil efferantur, quod perspicuum sit, vt mulier, vt ouis? An quæ superuacua redundant materia, hæc suam clementiam seruant. quantum enim dolori esset, secretum in partu est. Quibus autem secretio non a vacantibus, sed integris fieri materiis solet, hæc exasperantur, & sæuiũt. Vnde fit, vt extenuatio quoque iram ratione habitus moueat: vt etiam gallinæ furiunt, non cum pepererint, sed cum incumbant, ra-C tione inediæ. 37

Cur spadonibus cætera in sexum fœmineum vitiata mutantur, (vox enim tenuis, corpus imbecillum. denique ita homines commutantur, vt etiam cæterorum animantium quæcunque castrata. nam & tauri, & verueces sua cornua econtrario gerunt: quod fœminæ quoque eorum contra, quam mares armantur cornibus: itaque alii maiora excisi gerunt, alii minora:) magnitudo vero tantummodo, spadonibus dico, ad sexum virilem commutatur: maiores nanque redduntur: quæ quidem res maris sua profecto est, quippe cum fœminæ minores maribus esse soleant. An ne id quidem ad marem, sed ad fœminam pertinet. haud enim omne magnitudinis genus, sed longitudinis duntaxat acquiritur, cum mas profunditate etiã augeatur, & latitudine: sic enim perfici ipse assolet. Ad hæc, vt fœmina ad marem, sic fœminæ ipsius virgo se habet ad mulierem: altera enim generosa iam est, altera nondum est. In eam igitur ipsam fœminæ magnitudinem mutantur: cre- 38

ſcere nanque in longitudinem corpus aſſolet fœminarum. Vnde carmen illud Homeri:

„ Virgo Diana dedit prælongi corporis vſum.

vtpote cum rem, quam ſuam ob virginitatem haberet, largiri nimirũ poſſet. Ergo non magnitudine in marem mutatur, cũ non in magnitudinis genus perfecte commutetur. ſpadones enim longitudine tantum in magnitudine proficiunt.

39 Cur ſpadones, vel omnino varicibus vacant, vel minus habent, quã cæteri? An quoniã naturã ſuam dum caſtrarẽtur, in genus feminis infœcũdum commutarint. Talis autem eſt puer, & mulier: quorum neutrum habere varices ſolitum eſt, præterquam ſi mulier raro.

40 Cur homo omnium maxime animantium oriri claudus poteſt? Vtrũ quod cæterorũ crura robuſtiora ſunt: oſſe nanque, & neruo tam quadrupedũ, quã auiũ conſtant, hominũ carne redundant. Itaque facilius hæc ob ſuam mollitiẽ lædi poſſunt, cum ſe in vtero mouent. An quod ſolus ex omnium animantium genere varia generationis tẽpora obtinet: nam & ſeptimo, & octauo, & decimo menſe venire in lucẽ poteſt: cæteris tẽpus vnũ perficiendi ſine mora ſtatutum eſt: hominũ generi temporis multum, pro varia ratione immorandi conſumi neceſſe eſt. Itaque cum fœtus mouentur, extrema, quod tenerrima ſunt, facile infringuntur, & eo magis, quo plus temporis intercesſit.

41 Cur ſpadones cruribus putridis, vlceroſiſq; ſunt? Vtrum quod etiã mulieres crura habẽt eiuſmodi: ſpadones aũt effœminati omnino ſunt. An hoc accidit. Cauſam autem mulieribus quoque reddere illam debemus, quod calor deorſum ſe vertit, quod etiam menſtrua declarant. Vnde fit etiam, vt præ nimio humore, neque ſpadones, neque mulieres pilis valeant redundare.

42 Cur nullum animal, niſi homo, calculoſum fieri poteſt? An quod iumenta, & quæ vnguibus ſunt numeroſis, veſicæ meatus obtinent ampliores. Quæ autẽ non protinus, ſed poſt parere intra ſe animal cõſueuerunt, vt piſces nonnulli, ex his nullum veſicã habere nouimus: ſed humor ſubſidens ille totus in aluum coſtringitur, ſicut etiã in auibus fit: itaque celeriter exit per ſedem. At homo veſicam habet, & ceruicẽ eius canali anguſto pro magnitudine porrectam. Ergo quod membrum id adeſt, quantum terreni humoris ſeuocatur, in veſicam contunditur, ex quo vaſa quoque vrinaria, id eſt matula, eo ipſo tinguntur. Loci autem calore efficitur, vt amplius concreſcere, atque craſſeſcere posſit. Retinetur verò, augeturq; propter canalis anguſtiã. cum enim terrena illa ſubſidentia prodire ex facili nequeant, reuerſa cohærent inter ſeſe, calculumque ita conficiunt.

43 Cur non iumenta, non boues, aut omnino quæ cornua gerunt, non aues ructare ſoleant? An propter ventris ſiccitatem. celeriter enim conſumitur, percolaturque humor: qui dum immoratur, inflaturq;, ructationem mouere poteſt. Iumentis tamen ob colli etiam prolixitatem

A flatus deorsum se vertit:quamobrem his crepitus ventris maxime in-
citatur. Auium, cornigerorumq; genera neutrum faciunt. Quinetiā
ruminantibus ructare negatum est, quoniam plures continent ven-
tres, & quem reticulum appellamus: facultas etenim meandi tam su-
per, quam subter flatibus multifariā præstatur. Itaque humor cōsumi
tur antequā in flatū vertatur: qui flatus moueat vel ructū, vel crepitū.

Cur in animantium genere quæcunque domestica, eadem etiam fe 44
ra reperimus: quæcunque autem fera, non vtique eadem domestica
natura creauit? etenim homines feri nonnusquam cernuntur, & canes
apud Indos, & equi alibi: sed non leones, non pantheras, non vipe-
ras, non alia complura domestica esse nouimus. An quod res praua, &
facilis ortu est, & mutari quoque expedite in eam rem potest. Naturā
enim nō quæ prima, sed quæ vltima est, assequi statim perdifficile est.
Quapropter omnia etiam domestica, principio fera potius, quam do-
B mestica esse solent. vt puer feracior profecto, quā vir: quippe qui om-
nium edax, & iræ deditus sit, quanquam infirmus. Ergo quomodo in
operibus artis, sic etiam in naturæ licet perspicere. Nam in his quo-
que praue omnia facta sunt, & plura sunt praua, quā proba, vt lectus,
vestis, quoduis aliud. quodque probum est, id omne prauum etiam cō-
periri potest: quod autem prauum, id non omne probum quoque re-
peries: vt si quis vetustissimorum pictorum, fictorumque opera cogi-
tet: nondum enim perite pingebatur, aut ex ære ducebatur, sed pingui
minerua omnia effigiabantur. Natura etiam praue omnia facit, & plu
ra praua, quam proba: proba vero pauciora præstare, non omnia po-
test. Atqui domesticum omne melius est. ferum autem, atque sylue-
stre prauum natura, scilicet non quæ initia ortusque continet, sed cui
opinor factu difficile sit, probum illud, vrbanum, atque domesticum.
Contrarium vero aut nunquam, aut raro efficitur. Attamen vel tem
porum, locorumque conditione, temperamentoque vniuersi quodam
C fieri potest, vt vrbana, & mitia reddantur omnium animalium gene-
ra. Hoc idem in omni etiam stirpium genere intelligere licet. quæcun-
que enim vrbana sunt, eadem etiam comperiri syluestria possunt. at
quæ syluestria extitere, eadem omnia mansuescere non possunt. Non
tamen desunt, quæ suis locis quibusdam peculiariter ita se habeant, vt
neglecta, feraq; prouenire præstantiora possint, & mitiora, quam quæ
alibi summo cum studio colantur.

Cur hominū vmbilici ampliores, cæterorū aūt animātiū exigui in- 45
certiq; fiunt? An cæteris, quoniā temporis multum gestentur, vmbili-
cus arescit, inque directū porrigitur, deniq; vlceribus intumescit: quā-
obrem nōnulli vmbilici deformes sunt. at vero homo imperfectus pro
dit: itaque humidus atque sanguinolentus sequitur eius vmbilicus.
Indicium vero, cætera perfecta, hominem imperfectum prodire, quod
illa statim inde ab ortu naturæ viuere sua opera queunt: pueri curam
desyderant, nec seruari nisi alieno beneficio possunt.

46 Cur animantium alia ſemel coeunt, alia ſæpe: & alia anni tempore certo, alia nullo ſtatuto tempore, ſed prout inciderit? homini ſemper concubitus opportunus eſt, feris non ſæpe: & quidem ſues agreſtes ſemel concumbũt, domeſtici ſæpe? An propter pabulum, calorem, atque laborem: quippe cũ venus comes ſatietatis ſit: nam eadem alibi ſemel, alibi ſæpius pariunt, vt oues in Magneſia, & Aphrica pariunt bis. Cauſam vero tempus pariẽdi prolixius obtinet. vbi enim ſe impleuerunt, non amplius cõcupiſcunt: quomodo nec cibum affectant, quæ ſatiata ſunt. quæ autem grauida iam eſſe incœperint, minus auida veneris euadunt, quoniã menſtruæ purgationes nullæ præterea veniant.

47 Cur homines, qui raris dẽtibus ſunt, magna ex parte breuioris ſunt vitæ? An indicium hoc eſt, denſum os eſſe capitis. ergo cerebrum inualidum eſt, quia minus ſit reſpirationibus opportunum: itaque celeriter putret, vt quod ſua natura humidum ſit. nam & cætera, cum non mouentur, neque exhalant, facile corrumpuntur. Quo etiam fit, vt homo capite piloſo maxime ſit: & mas, quam fœmina diutius viuit, futurarũ ſui capitis beneficio. An in cæteris quoque idem ſit cogitandum.

48 Cur qui manus cæſuram per totam obtinent palmam, viuere diutius poſsint? An quoniam minus viuere poſſunt, quæ carent articulis, incompactaq; ſunt, quale genus omne aquatile eſt. Quod ſi quæ articulata non ſunt, vita imbreuiorem agere ſolent, conſtãt contra ſeſe habere, quæ articulata. Cuius profecto generis illa etiam ſunt, quæ cum ſua natura omni articulo careant, tamen articulata nõnunquã quoad maxime licet, conſiſtunt. Manus autem pars interior penitus articulo vacat.

49 Cur animantium homini, vel vni, vel maxime oculi deprauantur? An quod homo, vel ſolus, vel maxime morbo comitiali capi in puerili ætate ſolet, cum certe deprauari omnibus accidit.

50 Cur animantiũ homo maxime fumo affici poteſt? An quod homo lachrymam maxime emittit: fumatio aũt non niſi cũ lachryma eſt.

51 Cur equus equo, homo homini, atque omnino cognata cognatis, ſibiq; ſimilibus gaudent, atque cupiunt? Non enim quia pulchrum videtur: cupiditas autem formam ſequitur elegantiorem. Nam ſi id eſſet, rem pulchram ſuauiorem eſſe oportet. nunc autem contra potius euenit, vt quia iucundum ſuaueque eſt, ideo pulchrum eſſe videatur. Nec etiam omnibus res eadem voluptati eſt, nec pulchrum idem lætitiæ: aliis enim eſſe, aut bibere, aliis concumbere lætabilius eſt. Sed cauſa, cur vnumquodque iunctum ſuo cognato maxime, ſuauiſsimimeq; concumbat, in aliam cadit quæſtionem. Pulcherrimum vero id etiam eſſe, nondum aſſeri vere poteſt: ſed nobis quod ad cõcumbendum ſuauius eſt, pulchrvm certe videtur: quoniam rei, quam cupimus, aſpectu quoque nimirum delectemur. Et quidem in cæteris etiam cupiendi generibus res pariter ſeſe habet. cum enim ſiti detinemur, humorem ſuauius cernimus. Quod itaque ad vſum aliquem pulchrum eſt, &

A quod idem maxime cupere solemus, suauissimum id esse ipsum videtur. quod autem per se tale est, non præterea sic esse videbitur. Argumētum, quod adulescētuli pleriq; formosi, aptiq; nobis esse videbuntur, cum ad concumbendi vsum respeximus. Nunquid igitur ita, vt etiam plus gestiamus, quam si deformes quosdam intueamur? Non hercle, nisi eorum auidi sumus, quomodo potio quoque videtur pulchrior. nam si siti detinemur, humorem multo suauius aspiciemus.

Cur hominis prior pars pilosior, quam posterior est: quadrupedum contra posterior, quam prior setosior? An quod omne animal bipes partem priorem habet pilosiorem: nam aues quoq; eodem modo, quo homines se habent. An partes infirmiores natura semper integere potius consueuit: infirmum autem vnumquodque loco sui corporis aliquo est. Quadrupedum vero omnium partes posteriores infirmiores loci causa sunt, quam priores: affici nanque a frigore, æstuq; amplius B possunt. Hominum priores infirmiores sunt, incommodisq; illis eisdem opportuniores. 50

Cur animantium homo maxime soleat sternutare? An quod etiā grauedine maxime homo tentatur. cuius rei causa est, quod calor, qui circa cor est, sursumq; sua natura effertur, cæteris animantibus in armos se effert. vnde per refractionē disiectus, partim ceruicem caputq; petit, partim in spinam lumbosque defertur: hæc enim linea recta, iuxtaq; basim sita omnia sunt. Quod cum æque corpus pene totum recalescat, humores quoque in sese pariter digerit, planeq; partitur: humores enim calorem sequuntur. ex quo fit, vt neque a grauedine admodum infestari, neque sternutare quadrupedes soleant. Sternutamentum enim vel spiritus vniuersi delatio est, humore s. plus aliquid exhalante, vel crudi humoris conatus, excursusque: quocirca destillationes solent præcedere, quæ quidem animantibus cæteris minime incidunt, eo quod caloris illa delatio ante, retroque portionibus æquis se C digerit. Homini vero, quod erecta basi se in sublime modo stirpium attollit, euenit, vt caloris elatio plurima, & vehementissima caput adeat: elatusque eo calor, meatus concalefacit rarefacitque capitis: qui tales demum effecti, nimirum capaciores humorum, quam meatus cordis inferiores redduntur. Quoties itaq; accidit, vt caput humescat, refrigereturque extrinsecus amplius quam satis sit, efficitur vt calor, qui & alimentum habet, & se in partem interiorem contrahit, nimirū crescat: crescens sese in caput, meatusque capitis efferat, quo humores prætenues, crudique sectantes, implent meatus, distillationesque faciunt, & sternutamenta ratione simili mouent. Nam inter initia destillandi calor humorem sursum præcedens, inflansque meatus, sternutamenta expulsu spiritus, ductuque humoris tenuis, acrisque incitat. Vnde fit, vt post grauedinis sternutamentum, pituitam aquæ similem abstergamus. Hæc cum omnia sese mouerint, humores coacti, crassiq; subsidunt, & foramina capitis nasique intersepiunt. facta enim tumi- 51

diora, diſtentioraq; caput dolore infeſtant. Argumentum, quod nullus per eas ſpiritus foras mittitur. ex quo ſequitur, vt neque ſternuere, neque olfacere poſsint, qui grauedine detinentur. Sternutamenta autem, quæ ſine grauedine mouentur, has quidem eaſdem ob cauſas veniunt, ſed exiguis, leuibuſque initiis. Itaque vbi vi caloris collecti humores ſunt, facile ab eodem calore pro ſua exiguitate ſpiraſcentes, in nares interrumpunt. Strepitum vero ſpiritus non minus violentia ſeſe efferendi, quam ſua copia mouet. Cum enim calor directo tramite ſe ad cerebrum vſque extulerit, eique ipſi impegerit, ad nares reflectitur, eo quoniam meatus illac foras de cerebro pertendant: quod cum illi foras reflectendi delatio ſpiritus nares verſus contra naturam agatur, vehemens vt fiat, nimirum euenit: itaque ſtrepitum mouet. Cæterorū autem animantium aues maxime grauedinem ſentiunt, quod formā corporis maxime ſimilem hominibus gerunt. verum minus quam homines afficiuntur: quoniam caput magna ex parte deorſum tenent, vt quæ victum abs terra petere ſoleant.

54 Cur maris animalia maiora, vegetioraque ſunt, quam terræ? An quod vis Solis conſumendo quæ terram ambiunt, copiam detrahit nutrimenti: quamobrem quæ abdita vitam agunt, vegetiora ſunt. His igitur omnibus incommodis cum genus maritimum ſit immune, merito tum adoleſcere poteſt corpore ampliori, & vegetiori.

55 Cur cætera animalia cibum ſæpius ſiccum, quam humidū capiant, homo humidum ſæpius, quam ſiccum? An quod homo natura calidiſſima eſt, plus refrigerationis deſyderat.

56 Cur ſpadones calui effici nequeant? An eo quod multū cerebri obtinent: quod ſane his contingit, quia rem veneream non agunt: ſemen enim labi per ſpinam e cerebro videtur. Qua de cauſa boues quoque caſtrati cornua gere maiora putantur: necnon & mulieres, & pueri cur calui non ſint, eadem ratio eſſe creditur.

57 Cur animantium alia, vbi primum in lucem edita ſunt, nutriri per ſeipſa poſsint, alia nequeant? An ea poſſunt, quæ in genere, quod memoriæ capax eſt, breuius viuunt: quocirca ocyus quoque morte eadem omnia occumbunt.

58 Cur homo plus excremen i humidi egerit, quam ſicci: equi & aſini plus ſicci, quam humidi? An quod hæc animantium genera ſicco pabulo largiori vtuntur: homo humidis magis, quam aridis veſci ſolet. ex cibo autem omne proficiſcitur excrementum, & ex copioſiori copioſius. Igitur alia humido potius, alia ſicco largiori vtuntur pabulo: quoniam alia ſicca natura ſunt, alia humida. Itaque humidum potius capiunt quæ ſicca conſtant natura: huius nanque ſunt indigentia, contra ſiccum affectant, quæ humida ſunt natura, vtpote quæ qualitatis eius inopia magis teneantur.

59 Cur aues, & homines, & genus quodque animantium forte, corpore ſunt duriori? An quod animoſitas cum calore eſt: metus enim refri

A geratio est. quorum igitur sanguis amplius feruet, hæc & robustiora, & animosiora sunt: sanguis autem alimento corporibus est. Et quæcunque vero ex stirpibus terræ aqua tepida irrigaueris, omnia duriora euadent.

Cur monstra paruæ quadrupedes pariunt: homo autem, grandesq; animantes omnes minus, vt equi, & asini? An quod paruæ, vt canes, sues, capræ, oues, longe sunt fœcundiores, quam grãdes: illarum enim aliæ omnino singulos pariunt, aliæ magna ex parte. Monstra autem tum confici solent, cum plura semina inter sese cohærescunt confundũturque, vel cum prodeunt ex mare, vel cum se in fœmina permiscent. Vnde aues etiam monstra edere possunt. oua nanque vitello pariunt geminato. monstrum autem ex geminatis illis consistit, quorum vitelli nulla interiecta membrana distinguuntur. 60

Cur hominum caput pilosius, quam reliquum corpus, nec ex proportione pilosum est: cæterorum autem contra? An cætera vel in dentes exuperant præ nimia alimenti copia, vel in cornua, vel etiam in setam. Quæ igitur in cornua, capite minus setoso hæc sunt: absumptum enim illam in rem. Quæ autem in dentes, plus quidem pili, quam cornigera obtinẽt, capronarum enim nonnihil sortiuntur, sed minus quã aues. His enim illud etiam, quod homini genus integendi natura tribuit: sed quod illis pro copia nutrimenti multis luxuriat locis, id in capite homini abundant. nec enim nullum habet, nec adeo multum, vt pilorum undique excrescat congeries. 61

B

Cur unus omnium animantium homo canescit? An quod pars animantium maxima pilum quotannis deciduum gerit, vt equus, vt bos: nonnulla deciduum non gerunt, tempus autem viuunt breue, vt oues, & quædam alia, quorum pilus vtpote non senescens canescere non potest. At homo nec deciduum gerit pilum, & longam degit ætatem: itaque tempore consenescit, atque inueteratur. 62

C Cur vita breui, imbecillisque viribus sunt, qui partem vmbilico subiectam maiorem, quam superiorem habent pertinẽtem ad pectus? An quod venter suam ob breuitatem frigidus est: itaque vt vim paruã obtinet concoquendi, sic excrementis redundare aptissimus est. Morbis autem nimirum darent, qui tali ventre constiterint. 63

Quam ob causam animantium alia non solum coitu, sed etiam sponte naturæ procreantur, alia coitu duntaxat proueniunt, vt homo, vt equus? An quod etsi non aliam ob causam, tamen quod aliis gignendi tempus breue statutum est: itaque fieri non potest, vt tempus, quod vim obtinet generandi, amplificetur, prorogeturque: sed temporum vicissitudine, commutationeque, vt procreentur, contingit. Aliis multo generatio ampliari solet: etenim vel anno, vel decem mensium spatio confici assolet. quapropter uel nullo pacto, uel ex coitu procreentur illa necesse est. 64

Cur Aethiopum dentes candidi, & candiores, quam cæterorum, 65

vngues autem non dentibus in candore respondeant? An vngnes ideo nigricant, quia cutis etiam nigra est, & nigrior quam cæterorum: vngues autem ex cute proueniunt.

66 Sed cur dentes cādeant, quæ nam ratio sit? An quod albescere illa solent, quibus vis Solis humorem detrahit, dummodo nihil superinficiatur, quo modo etiam ceram albescere nouimus. At cutem superinficit calor, dentes minime, sed totus eorum humor in vaporem a calore conuertitur, atque exhalatur.

67 Cur animantium alia præciso capite vel protinus moriuntur, vel paulo post, alia minime? An ita afficiantur quæ sanguine carent, exiguoque cibo contenta sunt: quippe quæ neque continuo cibum desyderent, neq; in humore calor eorum diffundatur: quibus rebus priuatum animal sanguine constans, viuere nequit, illa vero sine respiratione viuere multo diutius possunt. Causam cur ita, alias abunde reddidimus.

ARISTOTELIS

PROBLEMATVM

SECTIO VNDECIMA:

Eorum, quæ ad vocis, soniq; rationem pertinent:

Cuius quæstiones. LXV.

1 CVR sensuum auditus maxime ab ortu naturæ offendi potest? An quod auditus, & velox ab eodem initio proficisci videantur: atqui locutio ex facili posse deprauari videtur, quæ species vocis est, eademque perfici difficillime potest. Indicium huius est, quod posteaquam nati sumus, diu obmutescimus, deinde balbutire tandem incipimus: principio nāque nullum proferre penitus verbum valemus. Cum itaque facile peruerti locutio posit, idemque initium audiendi, loquendique sit, (vox enim quædam audiendi quoque primordium est) sequitur vt quasi per accidens, non per se omnium facillime sensuum auditur interimi posit. Argumentum autem, facile omnino loquendi principium destrui posse, vel ex cæteris animantibus erui licet. nullum enim loqui ex cæteris potest, sed homini tantum facultas hæc data est. & hic tamen sero (vt dictum est) loqui incipit.

2 Cur omnes surdi vocem reddere per nares assolent? An quod prope adsunt, vt muti sint: muti autem per nares vocem extrudunt. eo nanq;

A spiritus illorum compellitur, quia ore compresso sunt. quod compressum ideo est, quoniam lingua his ad vocem reddendam vsui nullatenus est.

Cur omnes, qui natura sunt calida, magnam vocem emittere solēt? An quod multum in his aerem, feruidumque inesse necesse est: vis.n. caloris facile ad se & spiritum trahit, & aerem: eoque amplius id agit, quo amplior est. Vox autem magna tum oritur, cum aeris multum agitatur: vtque acuta, cum celeriter, sic grauis, cum tarde aer incitatur. 3

Cur omnes surdi per nares loquuntur? An quod surdi violentius spirant, quippe qui prope adsunt, vt muti sint. meatus itaque narium ductu spiritus laxior redditur: ex quo fit, vt nisi per nares loqui non possunt.

Cur melius audiri quæque in nocte, quam die possunt? An quod requies omnium noctu amplior est, quoniam calor abest. vnde tranquilliora quoque magna ex parte omnia sunt: Sol enim est, qui omnia mouet. 4

B

Cur voces e longinquo acutiores esse videntur? itaque cum hominum procul admodum absentium clamorem imitamur, vocem acute emittimus, & similem iis, qui suam vocem in sonum astringunt tenuiorem. Et strepitus quoque resonandi acutior venit, quem procul abesse palam est: non enim nisi per refractionem existere potest. Cum igitur in strepitus ratione, acutum quod velox sit, tardum autē quod velox sit, tardum autem quod graue, voces e longinquo delatas tardiores videri oporteret. quæ enim feruntur, eo tardius omnia mouentur, quo longius a suo discesserunt principio, tandemque collabuntur, & decidunt. Vtrum igitur qui imitantur, voce exili simulant, & sono tenui agere tentant vocem, quæ se e longinquo defert: tenuis aūt grauis non est. neque exiguus, exilisque vocis proferendæ vsus grauis est, sed acutus sit necesse est. An non modo qui imitantur, ea de causa ita simulant, verumetiam strepitus ipsi acutiores existunt. Causa vero cur ita fit, quod aer, qui defertur, strepitum excitat. & quemadmodum primum illud obstrepit, quod aerem mouerit: sic rursus aer subinde mouendo agat, oportet, vt partim moueat, partim moueatur. quo fit, vt cōtinuari strepitus possit, quippe cum perpetue mouenti mouens succedat, donec omnis conatus mouendi emarcescat: quæ quidem res in corporibus non nisi cadere est, cum scilicet aer non amplius impellere vel telum, vel aerem potest. Vox enim continua redditur, cum aer aerem propellit: telum autem fertur, cum corpus ab aere mouetur. Hic igitur corpus idem defertur assidue vsque ad eum finem, dum corruat. at ibi alius atque alius aer perpetua vicissitudine profluit, præcedenteque subsequens minor est, itaque velocius quidem mouetur, sed per minus subinde aeris: qua de causa voces acutiores e longinquo tenuiores sentimus: est enim acutum, quod velocius est, vt ambigendo superius proposuimus. Hæc eadem causa est, cur & pueri, & ægrotantes acute, viri 5

C

autem, & bene valentes grauiter vocem emittant. Cur vero propinquis auribns vox grauior, acutior'ue esse minime pateat, & omnino cur similis proiectis ponderibus non sit, causa, quod proiectum illud, cum vnum assidue sit, identidem assidue fertur: strepitus autem aer propulsus ab aere est. itaque fit, vt pondus vnum in locum cadere tantummodo possit: vox autem quoquo versus spargat sese, non secus ac si proiectum pondus, dum fertur, in partes frangatur innumeras, atq; etiam se retrorsum dispertiat.

7 Cur domus nuper illita magis resonat? An quod maior refringendi datur facultas propter leuitatem. Leuis autem ideo est, quoniam continens adhuc, rimisq; immunis penitus extat. Non tamen admodum humidã volo intelligi: nulla enim refractio de limo effici potest. Hæc profecto causa est, cur etiam opus omne tectorium magis resonet. Quinetiam aeris immobilitas fortasse aliquid facit: congestus enim vniuersusque cũ * sit, occurrentẽ illum retorquere vehementius põt.

*procedit

8 Quam ob causam si quis dolium, & lagenas, & cætera id genus figulina inania obruat, operiatque, domicilia resonare amplius possint: necnon si puteus, vel cisterna, vel aliqua fouea in domo sit, magisque ita fiat, necesse est? An quod ratio resonandi non nisi refractio est,* sic enim potissimum resouandi illa reciprocatio nascitur. Ergo puteus, & quælibet fouea angustiam obtinet, & aerem colligere potest. dolia, cæteraque fictilia densitatem quoque suæ ambientis formę præ se ferunt. Itaque vtraque de causa illud euenit. concaua enim omnia magis sonant, & æs quoque ob eam rem sonitum præcipue omnium reddit. Nec vero absurdum, quod obruta illud faciant: vox enim non minus in ima se defert. denique quoquo versus, atque etiam in orbem ferri putandum est.

*Cod. Græ. hæc addit, comprehensum aerẽ cõgestum vniuersumq; esse oportet, ac occurrentẽ dẽsum leuẽq;, a quo refrangatur habere:

9 Cur si vasa quis inania obruerit, faciet vt magis ædificium resonet? An quod vasa soliditate, perpetuitaq; sua melius & concipiunt, & continent aerem, simulque accidit, vt ictus vehementior effici possit.

10 Cur aqua frigida per eodem profluens vase acutins, quam calida ob strepit? An quod delatio aquæ frigidæ velocior est: grauior enim frigida est. acutiorem autem strepitum reddit, quæ velocior est. calor vero & raritate alleuat, & elatione. Proximum illud est, quod faces quoq; ardentes ictum faciunt imbecilliorem.

11 Cur homini qui vigilauerit, vox asperior redditur? An quod eius corpus ob cruditatem humescit, maximeque loco superiori, vnde caput quoque grauescit. Et cum fauces humore redundent, vocem asperiorem existere necesse est, asperitas enim ob inæqualitatem, grauitas propter obseptionem exultat, retardius enim fertur.

12 Cur cibo ingesto mox tenor frangitur vocis? An quod membrum illud voci tributum crebro cibi occursu perclusum concalescit, concalescens humorem attrahit, qui ob assumpti cibi humefactionem & largior est, & paratior.

A Quare qui flent, vocem mittunt acutiorem, qui rident, grauiorem?
An quod alteri suam ob debilitatem parum spiritus mouent, alteri ve
hementer intendunt: quod facit, vt spiritus velocius ferri posit. velox
autem omnis acutus est, quippe qui ab intento proiectus corpore, fe-
ratur velociter. contra qui ridet, resoluitur, & debilitatur, itaque vo-
cem grauius edit. Quanquam ægri acutam emittunt vocem, parum
enim aeris mouent. At vero qui rident, non solum parum, sed etiam
leuius mouent. Ad hæc qui rident, spiritum calidiorem emittunt, qui
flent frigidiorem. dolor enim refrigeratio pectoris est. Calor itaque
multum aeris mouet, ita vt tarde feratur: frigor autem parum ciet. Idē
vel in tibiis fieri nouimus. enimuero qui spiritu inflant calidiori, mul
to tardius agunt.

Cur pueri, cæteraq; recens nata animalia vocem reddunt acutiorē, 13
quam quæ perfecta ætate sunt, cum tamen omne acumen vehemen-
B tia sit? An quod vox motio aeris est, & acutior quæ velocior: facilius
autem, & velocius parum, quam multum aeris mouetur. Mouetur au
tem quoties vel a frigore cogitur, vel a calore discernitur. Sed cum in-
spiratio frigida admisio sit, interior nimirum aer tantisper cogitur, cū
spiritum capimus. cumque expiratio caloris emisio sit, aere sane a ca-
lore citato, vox effici potest: cum enim spiritum reddimus, non cum ca
pimus, vocem formamus. Cum autem nouella calidiora sint, quam ve
tusta, suosq; meatus habeant arctiores, minus in se aeris possunt conti
nere. cumque calor qui moueat, amplior in his insit, res autem que mo
ueatur, minor substet, velocius vtraque de causa aer moueri potest. at
si velocius, vox certe acutior dabitur, ob ea ipsa, quæ ante retulimus.

Cur vocem qui flent, acutiorem emittunt, qui rident, grauiorem?
An qui flent, intendendo, contrahendoque os, vociferantur: itaque pro
pere aer interior corpore intento mouetur. cumque per os transeat an-
gustum, ferri velocius potest. vtraque igitur ratione fit, vt vox acuta
C edatur. Contra qui rident, remisso corpore, hiscenteque ore rident. cū
igitur ob eam rem late, tardeq; profundant aerem, merito vocem emit
tunt grauiorem.

Cur vocem reddunt acutam, qui expertes seminis sunt, vt pueri, 14
mulieres, decrepiti, spadones: grauem autem viri, qui firmisima sunt
ætate? An ea causa est, qua linea, cæteraque tenuia dimensionem vnam
duntaxat sortiuntur: crassa autem, plenaque plures obtinent: itaque
vox etiam tenuis vnam dimensionem habuerit. vnum autem & effice
re, & mouere facilius est, quam plura. Ergo cum prædicta illa spiritum
habeant imbecillum, non nisi parum aeris moueri ab illo spiritu po-
test. Minimus aūt est, qui dimensione vnica cōstat, quē prædictis rōni
bus tenuem esse, vocemque talē ab eo proficisci necessum est: vox aūt
acuta, quæ tenuis est. Igitur qui prolifico illo semine carent, vocē hinc
merito reddunt acutiorē. Viri robusti, quoniā spiritu valeant, multū
aeris incitare queūt: quod cū multū sit, lente mouetur, vocemq; efficit

grauiorem. motu enim veloci, & tenui vocem reddi acutam iam constitit, quorum neutrum, vt in viro posſit exiſtere accidit.

17 Cur voces noſtræ grauiores ſint tempore hyberno? An quod aer interior tunc, & exterior craſsior eſt: craſsior autem cum ſit, tardius mouetur: itaque vox grauior non immerito fit. Adde quod ſomnolentiores hyberno tempore ſumus, quam æſtiuo, pluſque temporis obdormire ſolemus: ſomnus autem facit, vt membris grauioribus ſimus.

18 Quo igitur tempore plus dormimus, quam vigilamus (quod hybernum profecto eſt) hoc vocem effici grauiorem, quam qui e contrario agitur, ratio eſt. cum enim tempus vigilandi quod interuenit, breue ſit, habitus corporis, qui inter dormiendum committitur, permanere vſque ad ſomni repetitionem nimirum poteſt.

19 Cur ex potu, vomitu, atque frigore vocem emittimus grauiorem? An faucibus interſeptis, quam rem pituita ſubſiſtēdo committit. quippe quæ aliquid fluxionis in eas detrahat, aliis vomitus, aut potus, aliis præſentis temporis qualitas per obſtrictionem fauces reddit anguſtiores. itaque delatio ſpiritus tardius agitur: quæ autem tarda delatio eſt, grauem hæc efficit vocem.

20 Cur vox grauior e propinquo magis, quam e longinquo ſentiri poteſt? An quod grauior plus quidem aeris mouet, ſed nequaquam in longitudinem. ergo a longe minus ſentitur, quoniam per minus ſpacium ſe deducit: e propinquo autem magis, quoniam plus aeris ſenſorium ferit audiendi. Acuta procul ideo audiri poteſt, quoniam tenuior eſt: tenue autem omne augeri in longitudinem poteſt. Dixerim etiam, quod motio, quæ vocem reddat acutiorem, velocior eſt: quod fieri poteſt, ſi vt denſus, ſic anguſtus ſpiritus ſit, qui aerem mouet. nam & exiguus aer mobilior eſt, quippe qui ab anguſto moueri queat: denſus plures efficit ictus, qui ſtrepitum reddant. Licet hoc in muſicis perſpicere inſtrumentis. fides nanque tenuiores cæteris eiſdem ſubſtantibus acutius conſonant.

21 Cur vox acutior illis eſſe videtur, qui longius abſunt? cum tamen acuminis ratio ſita in eo ſit, vt velocius feratur, & quod longius fertur, fertur, moueri tardius ſoleat. An quod vocis acumen non ſolum in velocitate mouendi, ſed obſtrepēdi etiam nimia tenuitate conſiſtat. Qui autem longius abſunt, vocem tenuiorem excipiunt ob aeris, qui mouetur, exiguitatem. motus enim ita marceſcit: vtque numerus emarceſcēs in vnitatem relabitur, ſic corpus in vnicam dimenſionem extenuatur, quæ tam in corpore, quam in voce tenuitas eſt.

22 Cur vocem acutam & exercitati reddunt, & debiles? An debiles, quia parum aeris mouent: parum autem, quam multum velocius fertur. Exercitati vero aerem excitant vehementius: aer excitus vehementer velocius fertur: acutum aūt in voce id eſt, quod velox in delatione.

23 Cur vox corrumpi his ſoleat, qui cibo ingeſto clamitarunt? itaque omnes, qui vocem exercent, vt hiſtriones, ſaltatores, & cæteros ge-

neris

A neris eiuſdem, mane, ieiunoque ore exercitationem adire licet inſpi-
cere. An vocem corrumpi non aliud eſt, quam mēbrum, qua ſpiritus
tranſmeat, corrumpi. Quocirca rauci quoque voce corrupta ſunt, non
quod ſpiritus vitiatus eſt, qui vocem afformat, ſed quod exaſperata
arteria eſt, quæ vehemente concalefactione exaſperari maxime ſolita
eſt. Quamobrem neque qui febriunt, neque qui vehemēter febrie-
runt, ſtatim cum febris ceſſauerit, cantare queunt: ſunt enim aſperis ni
mio ex calore faucibus. Cibis autem ſpiritum & largum reddi, & fer-
uidum conſentaneum eſt: qui talis autem eſt, exulceret arteriam trāſ-
meando, atque exaſperet, ratio eſt. quod cum inciderit, merito vox
deſtrui poteſt.

Cur vox, cum aer quidam formatus ſit, & qui cum fertur, formam 23
ſæpe illam amittat, echo, ideſt reſonantia fiat? cum enim aer vehe-
mentius in aliquod ſolidum offenderit, vox non diſſoluitur, ſed ean-
dem expreſſe reciprocantem audimus. An quod refractio eſt, non per-
B fractio: ſic.n. cum totum permanet, tum partes ab eo duæ vniformes
proficiſcuntur, quippe cū per ſimilem angulum refractio exiſtere ſo-
leat: itaque vox reſonandi ſimilis primæ efficitur.

Cur cæterorum animalium nouella, recensq; edita vocem mittunt 24
acutiorem, quam quæ perfecta ætate ſunt: vituli autem grauius mu-
giunt, quam boues perfecti? An quod infans quoque in genere ſimilis
fœminæ eiuſdem generis eſt. boum autem fœminæ grauius mu-
giunt, quam mares, cum cætera econtrario agant: at vituli ſimilio-
res fœminis quam maribus ſunt: ergo vocem hi grauiorem emitte-
re debent.

Quam ob cauſam paleis in orcheſtra ſparſis, chori vox minor ſen- 25
tiatur? An propter aſperitatem: vox enim pauimento minus leui occur
rens, vt minus vna, ita minor exiſtit, quippe quæ minus continua ſit:
quomodo ēt lux amplior reſplēdet in leuibus, eo quod nihil impedi-
menti interuenit, quo interpelletur.

C Cur ſal igni ingeſtus mouere crepitum ſoleat? An quia ſal parum 26
humoris intra ſe continet, quod mox a calore ignis conuerſum in ſpi-
ritum, violentoq; exiliens impetu ſalem rumpit: omne autē quod rū-
pitur, mouere crepitum ſolet.

Cur pueri nonnulli, antequam ætas veniat, qua vocabula ſuo tem- 27
pore explanare poſsint, fari incipiant, & vbi aliquid expreſſe dixerint,
rurſus obmuteſcant, atque vt prius degant, quouſque ſolitum tem-
pus loquendi accedat? quæ quidem a pleriſque portenta eſſe putan-
tur. iam aliquos etiam ſtatim cum in lucem euenerūt, locutos eſſe pro
ditum eſt. An magna quidem ex parte ſecundum naturam homines
prodeunt, itaque illud paucis accidit, ſed naturæ ratione ſimul hæc
contingere, ac perfici ſolent. quamobrem ſimul & audiunt, & vocem
emittunt, ſimul & intelligunt facultate audiendi, & loquuntur, & ex-
plicant. Euenit tamen interdum ne hæc ſimul contingant, ſed vt alij

prius intelligant, quam mẽbrũ id absoluatur, quo loqui possumus; alii contra, qui scilicet quæ loquantur, intelligere nequeant. Quæ enim audierint, simulate eadem reddunt: sed cum tempus affuerit, vtroque iam munere naturæ fungi incipiant. Quibus autem prius sensa auditus in animo valeant, quam membrum id absoluatur, quo primo vocem mouemus, orationemque condimus, iis nonnunquam, vbi iã multa intellexerint, facultas quoque membri illius, & absolutio propere contingit, maxime quidem a somno. Cuius rei causa est, quod somnus data requie tum corpora tota, tum membra singula facit segniora. Sed fieri potest, vt vel ob aliam huiuscemodi mutationem idem eueniat. Complura autem sunt, quæ vt efficere valeamus, breuissimi temporis adiumento opus est, & tamẽ eadem postmodum æque agere nequaquam possimus. Quoties itaque membrum illud ita se habet, vt liberum absolutumq; sit, efficitur quod per auditum intelligentiã mouit, idem cum pendet, fluitatq; in sensu, remeet, verbũq; reddat. Hinc nobis & carmina, & vocabula sæpenumero non ex voluntate occurrit: E & quæ prius voluntate petita diximus, eadem postea non voluntate dicimus. hinc etiam sæpe quæ nouimus, ore explicare non quimus. Ita fieri potest, vt pueri aliquid dicant, rursusque membrum, cui fandi data potestas est, redeat ad suam naturam, ac obmutescat, dum tempus corroborandi, absoluendique vltimum veniat.

28 Cur aliqua obstrepunt, mouenturque subito, vt arcæ, quæ nullo mouente, quod sensus moueat, concitantur, & crepant, cum tamen posterius esse debeat, quod mouet, quam quod mouetur. quæ eadem quæstio etiam de corruptione, ac senectute est: quippe cum a re insensibili omnia corrumpantur, quæ a tempore pereunt. An simile guttis hoc est, & lapidibus, quos plantæ emergentes attollunt, atque rescindunt. non enim quod vltimum actionis est, id vel attollit, vel mouet, sed hæc vniuersi continuatio est: itaque quidem re insensibili accidit, vt motus insensibilis nascatur. Sic etiam res contenta spaciis sensibilibus tempo- F ris mouetur, atque in partes digeritur insensibiles: vniuersi tamen, & continui ratione exultat & motus, & obitus. Continuum autem illud non instanti temporis, sed in tempore, quod ab instanti determinatur, situm profecto est.

29 Qua de causa oscitantes minus audire possimus? An quod multum spiritus effluentis inter oscitandum aures etiam intrinsecus subit, vt motio vel sensu percipi possit, quam trudit ad aures, maximeq; post somnum: strepitus autem vel aer, vel aeris affectio est. Igitur cum interior renititur exteriori illi occurrenti, efficitur, vt motus interioris strepitus motum exterioris retorqueat, atque offuscet.

30 Cur pueri magis, quam viri lingua hæsitant? An vt etiã manibus, pedibusque pueri minus valemus, & infantes ambulandi omnino facultate caremus, sic etiam linguæ parum compotes pueri sumus, & infantes verbum nullum referre possumus, sed more brutorum anima-

A tium vociferamur, videlicet causa imbecillitatis, quæ nō solum hæsitatem linguæ, sed etiam balbutiem, blæsitatemq; faciat: quippe cum blæsitas sit literam quandam exprimere non posse, eamq; non quamlibet, sed certam: balbuties vel literam prætermittere, vel syllabam: hæsitas alteram alteri syllabam iungere propere non posse. Quæ quidem omnia imbecillitate eueniunt. lingua enim subministrare intelligētiæ non potest. Itidem etiam vinolenti, senesque afficiuntur propter debilitatem; viris autem hæc minus vsu eueniunt.

Cur vox hominum tam metuentium, quam* trepidantium obtremiscere soleat? An quod emigrante calore cor cōquatitur. nam vtriq;, & trepidantibus, & metuentibus accidit, vt ita afficiantur. cum cor aūt conquatitur, ictus nequaquam effici vnus potest, sed plures proficiscantur, vt e fidibus laxius intentis, necesse est. 31

* cum angorē certantiū

Cur vocem homines trepidantes grauem, metuentes acutam reddant? An quod metuentibus locus cordis refrigeratur, cum calor deorsum se defert, ita quod parum aeris excitare possint: vires enim positæ in calore sunt. Trepidantibus autem calor loca petit superiora, vt etiā pudore affectis efficit idem sese ad faciem: cuius indicium est, quod prius erubescunt. Resoluunt igitur, multumque aeris, quo loquimur, efficiunt: hic autem tarde propellitur: tardum vero non nisi graue in voce est. 32

B

Cur nox ad audiendum aptior est, quam dies? Vtrum (vt Anaxagoras ait) quod aer interdiu stridet a Sole concalefactus, & obstrepit, noctu requiescit, vtpote cum omnis calor abfuerit. sic autē quæq; audiri melius possunt, cum nullus strepitus est. An quod per inanius facultas audiendi amplior, quam plenius datur. Est autem aer interdiu densior, vt qui luce, radiisq; refertus sit: noctu autem rarior, quod ex eo ignis & radii decesserunt, quæ corpora esse dixeris. An quod corpora multifariam interdiu vim intelligendi dispertiuntur, indq; res varias educunt: itaque clara audiendi eripitur sensio. Et eo quod omnia die magis quam noctu agimus, ipsa quoque intelligentia negociis corporis impedita est. sensus autem vbi seiunctus ab intelligentia est, laborē velut insensibilem habet: vnde dictum, mens videt, mens audit. At vero noctu cum noster intuitus omni sit munere liberatus, magisq; intelligentia requiescat, meatus aurium vel amplius patent, vel nihilominus quam die, vt capax sonorum pariter est, sic melius eosdem sonos referre ad intelligentiam potest: quoniam nec ipsa intelligendi vis quippiā agat, nec ab aspectu tentetur, vt fieri interdiu solet. 33

C

Cur omnes, qui humore prolifico vacant, vt pueri, mulieres, decrepiti, & spadones, vocem reddunt acutam, viri autem, qui firma ætate sunt, grauiorem? An propter membri imbecillitatem, quod mouere aerem solet. mouet enim exiguum aerem, quod imbecillum est: exiguus velocius fertur: quod velociter fertur, acutum est. An quod primus meatus, qua vox permeare solet, omnibus semine va- 34

cuis pusillus est: itaque exiguum proficisci ab eo potest, quod aera mo D
ueat: exiguum vero cum sit, velociter per amplas superiores fauces fer-
tur. At viris ætate vigentibus hic amplior habetur, vt etiam qui ad te
sticulos pertinet: itaque aer plurimus est, qui inde propellitur tardior:
ergo cum transeat, merito grauior reddi potest.

35 Cur homines lingua hæsitantes loqui nequeant voce submissa? An
quod offensaculo quodam vox sistitur, retineturque. Sed cum non
pares requirantur vires, aut similis motus, cum quicquam non impe-
dit motum, cumque impedit, enitendum omnino est: vox autem mo-
tus est, vocemque altiorem solent emittere, qui pro viribus conantur:
ergo cum ad expellendum quod obstat, enitendum sit, altius eos loqui
necesse est, qui linguæ huiusmodi vitio tenentur,

36 Cur iidem illi trepidantes magis, quã vinolenti, hæreant lingua?
An quoniam affectus hic similis generi stuporis, quã apoplexiam vo-
camus, parti interiori cuipiam tribuendus est, quam partem mouere E
nequeant impedientem propter suam refrigerationem. Vinum igitur,
quod sua natura calidum est refrigerationem tollit, trepidatio facit.
Est enim trepidatio metus quidam: metus autem refrigeratio est.

37 Cur strepitus extrinsecus magis intus auditur, quam intrinsecus
foris? An quod intrinsecus cum vasta, immensaq; adeat spacia, discer-
pitur, dissipaturque, vt pars eius vel minime, vel minus sentiri possit.
Extrinsecus vero cũ vox sese in locum arctiorem, stabilioremq; aerẽ
conferat, vniuersa ingreditur: itaque cum maior sit, non immerito me
lius potest audiri.

38 Quam ob causam qui lingua hæsitant, melancholico habitu con-
stant? An quod prope re sequi imaginationem, non nisi esse melancho
licum est. Hæsitantes autẽ illi tales proculdubio sunt. impetus nan-
que dicendi præruit, anteceditque facultatem eorum, vtpote cum ani-
mus visa sequatur. Balbis etiam idem accidit: hos etenim omnes mem
bra voci accommodata tardiora habere certum est. Indicium vero, F
quod tales vinolenti redduntur, cum suas maxime imaginationes, nõ
rationem sequuntur,

39 Cur porrum prosit ad vocem sonoram? nam & perdici commodum
eadem in re nouimus. An quod allium quoque elixum delinit: & qui-
dem porrum lentitiam quãdam obtinet, quæ fauces detergere possit.

40 Cur cætera animalia vocem tum acutiorem emittunt, cum validio
ra sunt: homo autem, cum inualidior est? An quod homo inualidus
exiguum aera mouet, aer exiguus velociter permeat, velocitas strepi-
tum reddit acutiorem.

41 Cur melius audimus cum spiritum retinemus, quam cum reddi-
mus? itaque minus spirare in venatione præcipitur. Vtrum quod per
venarum elationem vis sentiendi locum petit superiorem. cum enim
dormimus, deorsum se defert, & crebrius tunc reddimus, quam duci-
mus spiritum, minimeq; audire valemus. An etiam sanguis, cum red-

A dimus spiritum, ascendit: itaque pars superior impletur, cum tamẽ per inane audiamus. An quod efflatio strepitus quidem est: hic autem expirando eueniens vim obtundit audiendi.

Cur sal exiguus ocyus crepat, & exilit: vehementius autem & crepat, & exilit, qui plenior est? An quod exiguus rumpi celerius potest: haud enim multum id est, quod subeat ignis oportet, cum sal ipse totus exiguus sit. Plenior autem ille lentius domatur, quod plus negocii est magnum disrupisse, quam paruum. crepat paruus parum, quia paruus inuehitur ictus: maior magis, quia magno agitur ictu: crepitus autem ictus est. quod etiam robustius est, magis exilit, quoniam minus cedit. 42

Cur si salem eadem magnitudine, qua modico igni ingestus crepet, nimio inieceris igni, vel nihil, vel minus crepabit? An quod prius ab igne corrumpitur, quam rumpi possit comburitur enim humor, quod consumptus est, crepat quod disscissus, disruptusque est. 43

B Cur oscitantes minus audire valemus? An quod spiritum intercludimus, qui se ad aures trudat. indicium, quod strepitus in auribus nascitur, cum oscitamus. circumuẽtus autem, interclususque illis spiritus facit, vt minus audiamus. Ad hæc vox oscitantibus quædam oritur, quæ vim audiendi interpellare potest: & comprimi vero aures necesse est, quoties corpus se distrahit, atque intendit. 44

Cur vox, cum apta sua natura sit in sublime efferri, vt quæ aer quidem sit, non inferius sursum, sed superius deorsum melius audiri potest? An quod vox aer quidam iunctus humori est, qui pondere humoris grauescens deorsum labitur, non sursum effertur: humoris nanque secundum naturam interest, vt deorsum feratur. itaque ab imis sentiri plenius potest. An hoc voci duntaxat animalium reddi debeat, hæc enim non sine humore profluit illud vero accidere nimirum vel in cæteris omnibus strependi generibus nouimus. Ergo vt visus si superius C deorsum prociderit, sursum versus reflectetur, sed si inferius sursum pertenderit, deorsum se flectet: sic vox, quæ sua natura cogitur sursum ferri, vbi aeri sibi aduerso occurrerit, cum per vim nequeat eum propellere, qui & amplior & grauior est reflexa in partẽ aduersam deorsum se defert. itaque aer, qui ore motus procurrerit, retorquetur, & ad ima collapsus sentiri inferius magis potest. Tale etiam est, quod in resonando fieri solet: vocis enim reflexus in partem contrariam agitur. 45

Cur vinolentis potius, quam sobriis frangi vox soleat? An replētio facit, vt vox celeriter frangi possit. cuius rei argumentum, quod neque chori, neque * ludiones statim a prandio, sed ieiuni vocem exercere consueuere. cum igitur vinolenti impleti sint, merito voces eorum potius frangi solent. 46

* ὑποκριταί

Cur vocem acutiorem lõgius audire possumus? An quod vocis acumẽ velocitas est: moueri autem ocyus solent, quæ vehementius ferun- 47

tur: quæ autem vehementius feruntur, hæc longius fieri possunt. D

48 Cur spiritu retento melius audire valemus? An quod respiratio nõ nihil strepitus mouet. merito ergo tunc melius sentimus, cum strepitus minus est: minus autem strepitus tum est, cum spiritum retinemus.

49 Quamobrem lux quæ tenuior, & velocior, & deductior est, corpora penetrare densa non potest, strepitus autem potest? An quod lux di recto itinere fertur: itaque si quid recte illi profluentiæ lucis obuium sepiat, lucem penitus discludi necesse est. At strepitus quia spiritus est, ferri nõ recte etiam potest: itaque efficitur, vt strepitum sentire vndiq; liceat, non eum tantum, qui se recte nostris auribus obtulerit.

50 Quare qui ridẽt, vocem grauiorem emittunt, qui flent acutiorem? An quod corpore intento vox acuta depromitur: infirmũ autem quod acutum est. Quæ vtraque in fletibus inesse potius nouimus: sunt enim & intentiori corpore, & infirmiori. E

51 Quamobrem cum vox aer quidam formatus sit, & sæpius dissolua tur, cum fertur: echo autem, id est resonantia fiat, icto eiusmodi aere in solidum quippiam: vox ipsa non dissoluatur, sed expresse eadem per cipi possit? An quòd aer refrangitur, ideoq; totum a toto proficiscitur. Tum etiam affectus hic non nisi de re simili exitit: quippe cum aer re flecti de aere soleat in cauo, non de cauo.

52 Quamobrem cum simul vocem multi emittunt, vnusq; tantum quantum singuli reddit, multorum vox illa neque parem voci vnius offert sese, neque longius pro ratione deducit? An quod singuli proximum aerem propellunt, nõ eundem, nisi paulo tenus: quod simile euenit, vt si multi quidem proiiciant lapidem, sed singula, aut magna eorum pars mittat diuersum. neque enim ibi longius, aut pro ratione lõge lapis vllus deueniet, neque hic longius cunctorum, quã vnius vox poterit audiri: vox etenim tanta non vnius est, sed multorum. Recte igitur propinquo vox multa esse pro ratione videtur, quandoquidem F lapides quoque illi multi ita videri, atque idem assequi possunt. at e lõginquo plus, quam singulæ sint, sentiri non potest.

53 Cur trepidantes vocem reddimus grauiorem, metuentes autem acu tiorem? quanquam etiam pudor genere metuendi continetur. An mul tum inter se affectus hi distant. quos enim puduit, erubescunt: trepidatio autem pudor quidam est. qui vero metuunt, pallent. Constat igitur calorem in metu partem superiorem deserere, vt parum aeris præ sua exilitate mouere spiritus possit: velociter autem ferri potest, quod exiguum est: vocis vero velocitas non nisi acumen est. Iis contra, quos puduit, calor partẽ superiorem, id est pectus petere solet: cuius rei indicium erubescens facies affertur. ampliorem autem aerem amplior potentia mouet. tardius vero omne fertur, quod amplius est, tarditasq; in vsu vocis non nisi grauitas est.

54 Quæ causa est, vt lingua hæsitantes aliqui fiant? An membri, quo

A loquimur, refrigeratio causam habet, & tanquam stupens, & attonitũ
membrum id est: itaque vino, continenteq; oratione cõcalefacti, ver-
ba facilius possunt copulare.
Cur homo solus ex omnium animantium numero lingua hæsitans 55
oritur? An quod solus compos sermonis est, cætera vocem tantum ob-
tinent. Qui autem lingua hæsitant, vocem quidem producũt, sed ver
ba copulare, sermonemq; condere nequeunt.
Cur sobrii tempore hyberno vocem acutius mittimus, violenti au-
tem æstiuo grauius? An vox acutior, que velocior est: velocior autem, 56
quæ corpore intento se promit. Sobriorum vero, hyemeq; corpora ma
gis constant, quam vinolentorũ, æstateq;: calores enim, teporesq; cor-
pora resoluunt, atque elaxant.
Cur homo solus omnium animantium linguæ hæsitans prouenire
potest? Vtrum quod etiam mutus solus existit: linguæ autem hæsita- 57
B tio mutitas quædam est, nec membrum, quo loquimur, absolutum ha
betur. An quod homo solus compos est sermonis, cætera autem vocẽ
duntaxat sortiuntur: linguæ autem hæsitatio, vt nomen declarat, vnũ
non est, nec promptam, continentemq; parit orationem.
Cur homini vox serius perfici solet, quam cæteris, quibus data est 58
vocis proferendæ facultas? An quod vocis humanæ genera, & discrimi
na quãplurima sunt: cætera enim animantia literas, vel nullas, vel pau
cas exprimere possunt. quod autem summe varium, plurimisque di-
stinguendum differentiis est, id tempore longissimo perfici neces-
se est.
Cur cæteræ speciei eiusdem animantes vocem fundunt eandem: ho 59
mines autem variam, & multiplicem agunt? An hominum etiam vox
vna est, multa autem genera loquendi.
Sed cur communis hæc vna hominum varia est, cæterorum autem 60
simplex? An homines multas proferre literas possunt, cætera vel nul-
C lam, vel duas, aut tres exprimunt insonas, quæ vocalibus iunctæ locu
tionem conficiunt. Oratio autem non voce, sed vocis affectionibus si-
gnificando absoluitur. at vocis affectiones literæ sunt. Quinetiã pue-
ri non secus, ac bestiæ suas exprimunt appetitiones, vtpote qui nondũ
proferre literas possunt.
Cur aspectus corpora penetrare solida non potest, vox autem po- 61
test? An quod aspiciendi delatio simplex est, quæ per directum proflue
re soleat ad lineam: cuius rei indicium, Solis radius est, & quod nisi e
regione cernere nõ possumus: vox autem motu multiplici ferri potest,
quippe cum vndique liceat audire. Quoties igitur aspectui directus
ille impeditur progressus, eo scilicet, quod res obiecta, meatuum in con
dita, siue indisposita turba constipatur, transpicere nequit. at vox,
quoniam quoquo versus profertur, omnia proreptat, penetrat, trans-
lapsa audiri vndique potest. in humoribus tamen facultas transpi-
ciendi oculis data est: voci autem nulla, vel minima, quanquam hu-

mor tenuior, quam terra est: quoniam humoris meatus parui, densi, continuatique sunt, vt minime aspectus impediatur, quo minus trami te directo ingredi possit. Hæc eadem causa est, cur etiam per vitrum, quod densissimum est, transpicere liceat: per ferulam, quæ rara, solutaque est, non liceat: in altero enim meatus respõdent inter sese, in altera variant. Nec quicquam iuuat amplos esse meatus, nisi recte ad lineam positi sint. Vox autem minime in aqua sentiri potest, quoniam minus aqua inanit, quam vt aerem capere, vocemq; transmittere possit: vox enim aer quidam est. Haud enim omne rarius permeari se patitur, nisi etiam meatus ei respondeant, quod permeare conetur, & congruant, vt vis etiam colligendi, & contrahendi sese desit, nisi meatus capaces corporum sint: quanquam quod rarum est, molle est, & tale, vt in seipsum coire possit. Verum nõnulla præ nimia suorum meatuum angustia colligi impediuntur, vt vitrum: quippe vt flecti, contrahique non queat, quamuis rarius ferula est, ratione prædicta: vt etiam aqua, & quicquid aliud generis eiusdem. Vnde illud quoque pa lam fit, non quod rarius raro, mollique, vel eodem, vel proximo est, id magis in seipsum colligi posse, & adduci: causa enim omnibus eadẽ reddenda est.

62 Cur vox quamuis minor reddatur adimendo, speciem tamẽ seruat eandem? An quod cum his ipsis miscetur, quæ dempseris. res autem mi sta non partim est, partim non est, sed vsquequaque talis est. æque igi tur quibusdam vndique detractis, æque cõtrahitur, vt necesse sit simul & minorem esse, & similem.

63 Quid est, quod linguam faciat hæsitare? Vtrum calor efficiat, vt pro caciores sint: vtique offendendo adhærent quasi in salebris, quomodo affici iratos homines nouimus: incenduntur enim, incitantur, anhelitant, qui spiritu redundant: igitur præ nimio caloris feruore. Anhelãt autem, quoniam frequens spiritus est, nec anticipiat, quatenus se tempore respirandi promere possit. An potius contra, vt loci, quo vocem mittimus, refrigeratio causam det, tanquam membrum id attonitum obstupescat: itaque afficiatur, vt vel concalefacti a vino, aut perpetua oratione verba expeditius possint copulare.

64 Cur tẽpore hyberno voces grauiores redduntur? An quod aer crassior est: talis aũt cum sit, motus tardior prouenit: itaque vox redditur grauior. An quod aer perfectus lentius permeat, fauces autem intercipi ri, & constringi a frigore. pituitaque destillante coguntur.

65 Cur pueri, mulieres, spadones, senesque vocem reddant acutam? An quod motus velocior, qui acutior est. & cum genus idem sit, motu facilius est, quod minus, quam quod plus est. Quamobrem qui firma ætate sunt plus aeris trahere possunt: plus igitur illud tardius permeans vocem efficit grauiorem. Pueris, & spadonibus contra res euenit, quoniam minus aeris capiunt. Senes autem ideo tremunt, quoniam vocem continere non possunt, quomodo imbecillibus, ac pueris

A vsu venit, cùm lignum prælongum parte extrema ceperint. alterum enim extremum quatitur, quia nequeunt superare quod tenent, & vincere: quod idem & trepidantibus hominibus, & metuentibus, & rigentibus causam vocis tremulæ afferre credendum est. Cum enim qui vocem ita emittit, eius calor pulsus ab affectibus illis intro se colligat maxima ex parte, reliquum quod exiguum extat, vocem continere non potest: quapropter quatitur; atque intremit. Vnde artium liberalium professores, qui se solitos trepidare nouerunt, principio agunt voce submissa, dum resideant, & stabiliantur: vocem enim exiguam vincere, continereq; facilius possunt.

ARISTOTELIS

B PROBLEMATVM

SECTIO DVODECIMA.

Eorum, quæ ad res bene olidas pertinent:

Cuius quæstiones. XIII.

CVR suffimenta omnia minus e propinquo sentire possimus? Vtrùm quod odoris delibatio * aëre temperata validior redditur, vt myrrha medicinalis suauior est. An contra agitur, vt ignis vi sua cremandi tollit odorem, qui per suffitum effluat. & quidem apud carbones ipsos nihil redolent, longius vero purius, tenuissimumq; fertur, quod oleat. 1

* effluxio

C Cur odores tam suffimentorum, quam florum minus suaues e proximo sentiantur? Vtrùm vna cũ odore terræ quoq; particulæ prodeunt, quæ præ suo pondere ante currunt, quam ad sensum odor deueniat: itaque longius ille syncerum se offert. An neque cum principium proximum est, neque cum admodum semotum, odor abunde effluere potest. Nam si proximum, nondum large emanat: si remotissimum, discerpitur. 2

Arbores reddi odoratas aiunt, in quas cœlestis arcus decubuit. Vtrũ verum hoc sit, an falsum? Et si verum, quam ob causam ita eueniat? ergo nec omnes arbores, nec semper aliquas odorem ita acquirere palam est. Etenim sæpe arcus cœlestis constitit, & tamen arbores nihil odoris spirarunt, quod quidem sensum mouere posset: cumq; odor contrahitur, (accidit enim id aliquando, itaque narratur) non in quaque materie contrahi potest. Causa vero per accidens ad arcum referenda est, præsertim si arcus ipse nulla natura sit, sed obtuitus refrangendi tantũ 3

affectio. Prouenit autem odoris ille affectus, vt dictum iam est, non qualitercunque se materies habeat: neque enim in viridi, neque in arida: sed in vsta post aquam, quę arcui superuenerit, certam reddi suauitatem odoris pastores referunt, maximeque vbi aspalathus, aut etiam rhamnus est, & genus ex iis aliquod, quorum flos suauiter olet. Ratio autem odoris eadem est, quam etiam de terra animaduertimus: hæc enim cum feruet, atque inuritur, quod ediderit, principio bene olet. Enimuero quæ parce humido quendam in modum recaluerint, odorata redduntur: humor enim concoqui calore nimirũ potest. Qua de causa totius quoque orbis terrarum, quæ ad Solem orientem spectant, odoratiora exurgunt, quam quæ ad aquilonem: & eorum ipsorum, quæ ad ortum plus vergunt, quam quæ ad meridiem, eo quod loca Syriæ, & Arabiæ pleniora sunt, atque terrenosiora, Aphricæ vero arenosa, siticulosaque. nec enim humorem nimium inesse oportet (concoqui nanq; nimius non potest) nec nullum: sic enim nullus vapor inde extingi potest, quod vel in ea materie solet accidere, quæ & nuper combusta sit, & tale habeat genus, vt secum odoris ferat suauitatem: quę quidem res floribus declarari potest, odor enim in eos trãsmittitur. Sed fieri putant in iis, quibus cœlestis arcus institerit, quoniam nunquam id sine aqua effici potest. Cum enim materies immaduerit, caloreq; interiori concoxerit, respirare iam incipit, vaporemq; intra se conceptum emittit. Nec vero aquam nimiam accessisse oportet, eluit enim atque extinguit calorem ab igne iniectum, quæ nimia venerit. Quæ autem aquæ post arcum solent incidere, nõ multæ, sed semper penē mediocres adueniunt: & si plures constiterint arcus, aqua non large, sed sæpe, & parce accedit. Quamobrem non immerito, cũ hoc ita fiat, qui rem insignem prętęr arcum nullam aspicerent, causam odoris illi attribuere.

4 Cur flores, & suffimenta suauius e longinquo olent, e propinquo autem herbam alia potius redolent, alia fumum? An quia calor quidã natura odoris est, odorataque omnia calida sunt: calidum aũt quodq; leue est. itaque cum longius permaneant, odorem deferunt suum secretiorem, venditatumque ab cæteris tum foliorum, tum fumi, qui vapor aqueus est, odoribus, qui comitentur eum ipsum. An cum in propinquo sunt admista illa, cum iis vna redolent, quibus inhærent, atq; ita odorem deprauant.

5 Cur omnia plenius olent, cum mouentur? An quod excita plus aeris implent, quam quiescentia: itaque ocyus ad sensum nostrum odor transmittitur.

6 Cur tempore hyberno minus olfacere possumus, minimeque per gelu, & glaciem? An quod aer a frigore immobilior redditur, itaque motus non æque proficisci a corpore odorato potest, scilicet propter difficilem delibationis motum, & aeris, quo inuehitur.

7 Cur acrius aromata olent cinere suffita, quam igne, & plenius, ac

A diutius suum seruant odorem, cum cinere suffiuntur? An quod in cinere minus concoqui odor potest, itaque plenior est. ignis autem, quod celeriter vires eorum domat, & concoquit, odorem commutat. Concoctio enim rei concoquendæ commutatio est, siue alteratio.

Cur rosæ suauius olent, quibus vmbilicus asper, quam quibus leuis? An quod suauius olent, quæ modum consecuta sunt suæ naturæ: rosa autem spinosa natura est: ergo suauissime ideo olent, quod magis secundum naturam constiterunt. 8

Cur odores e proximo minus suaues tam suffimentorum, quam florum spirant? An quod portio terrena vna cum odore se defert, quæ vt in proximo mista vim hebetat, sic in longinquo prona defertur, ac decidit. Hinc etiam flores contusi suum amittunt odorem. 9

Vtrum odoris natura fumus sit, an aer, an vapor: hæc enim inter se differunt, qua alterum ab igne, alterum & sine igne effici potest. Et vtrum a sensu aliquid in res odoratas proficiscatur, an ab illis in sensum, quod aera proximum moueat. At si ab illis aliquid delibaretur, minora certe ob eam reddi oporteret: nunc autem quæ odoratissima sunt, hæc potissimum eadem videmus edurare. 10

Cur aromata cinere suffita acrius olent, quam igne? An quod in cinere minus concoqui odor potest, itaque plenior est, multum ergo partis quoque terrenæ respiratur, fumusque redditur. At ignis terrenum propere illud rapit: itaque odor purior, ac syncerior sine vllo fumo ad sensum deuenit. Vnde etiã fit, vt flores triti hebetius oleant: partem enim terrenam vt contritus mouere potest, sic lentus calor absumere non potest. 11

Cur omnia odorata, tam semina, quam plantæ vrinam ciere possint? An quod calida, & tenuia sunt: tale autem quodque vrinam citat: celeriter enim calor inditus ille extenuat: nec odor ipse aliqua corpulentia concretus est. Nam & quæ non bene olent, velut allia, vi sui caloris vrinam mouent, vel potius vim resoluendi, liquefaciendiq; obtinent. Calida vero semina, quæ bene olent, ideo sunt, quod odor omnino calore efficitur: fœtida sane inconcocta sunt. Nec solum calida, verũ etiam plene esse concocta debent, quæ prouocatura vrinam sint, vt vna descendendo humores possint extenuare. 12

Cur vinum dilutum olere ocyus desinit, quam merum? An quod dilutum imbecillius mero est: quod autem imbecillius est, ocyus a quocunque mutatur, quam quod validius. Tum etiam vinum dilutũ facilius affici potest, quam merum: quod autem affici facilius potest, id & recipi a quouis, & recipere quoduis facilius potest: ita fit vt merũ odorum sit. 13

ARISTOTELIS PROBLEMATVM

SECTIO TERTIADECIMA:

Eorum, quæ ad res male olidas pertinent:

Cuius quæstiones. XII.

1 CVR fœtidior vrina redditur, quo diutius in corpore mā ſerit, ſtercus autem minus? An quod ſtercus, quo diutius retentum ſit, eo magis ſiccatur: quod autem ſiccius eſt, minus id putredini patet. vrina contra effici craſsior ſolet, recenſq; potioni ingeſtæ ſimilior eſt. E

2 Cur eſculenta male olida minime his olere videntur, qui illa ederunt? An quod olfactum peruium ad palatum habemus, idcirco ſenſus hic propere impletur: itaque nec interiorem odorem æque amplius percipere poteſt. Principio enim omnes ſentire queunt: vbi autem tetigerunt, non inſuper poſſunt, quaſi iam res conſociata, natiuaq; reddatur, & exterior ſimilis ille oblatus delitescit obtentu interioris.

3 Cur flores contuſi deterius olent? An quod pars terrena, quæ flori inhæret. odori permiſcens ſeſe, vim hebetat odorandi.

4 Cur animantinm nullum ſuauiter olet, excepta panthera? quæ etiā ipſa non niſi beſtiis ita olet: ferunt enim ſuauem illius olentiam ab hac reſpirari. Stirpium autem multæ, & integræ bene olent, & corruptæ, ac aridæ magis magiſque ſuauem reddunt odorem. Verum quod mali odoris cauſa cruditas quædam excrementi eſt: quamobrem ſudores etiam aliqui, atque aliquando ita olent. Sed e morbo maxime vitiantur, quibus tales eſſe non ſolent: & flatus etiam, ructuſq; crudorū F fœdius olent. quam eandem cauſam de cæteris quoque proportione animaduertiſſe oportet: proportione inquam, quod animalium carne vacantium generi æſtimandum aliquid eſt, quod carnis vice habeatur: nam excrementum crudum vel in hoc eſſe nouimus. Hoc igitur & viuis cauſæ fœdi halitus eſt, & mortuis, cum putreſcit: Quam ob rem pingue, os, pilus fœdum nunquam reddunt odorem, ſcilicet illam ob cauſam, quod pingue concoctum eſt, oſſa, & pili humore vacant. At genus plantarum nullum intra ſe contrahit excrementum. An etiam plātis aliquid ineſt: ſed quia ſicca & calida ſunt natura, humor eorum non fæculentus eſt, ſed concoqui expeditius poteſt. Conſtat hoc etiā plagis terræ, quæ vt feruentiores, ſic odoratiores ſunt, vt Syria, vt Arabia: & muneribus earundem regionum, quæ ſicca & calida nouimus hoc idem probari poteſt: nullam autē ſentire putredinem poſſunt, quæ huiuſmodi ſunt. At animalium genus tale non eſt: itaq; excrementa

A eius cruda, fœtidaque sunt, flatusque itidem olent. Peremptis quoq; animantibus humor putret, plantis minime: quippe cum humore plantarum genus haud quaquam redundet.

Quam ob causam res male olidæ grauius olent cum calent, quam cum frigent? An quod natura odoris vapor quidam, & delatio est, quæ calore existunt: motus etenim quidam sunt. calor autem mouendi vim obtinet: frigus contra efficit, vt res consistat, & contrahatur. Deorsum etiam refrigerata omnia feruntur: calor autem, odoresque omnes sursum feruntur, tum quia siti in aere sunt, tum quia sensorium eorum supra, non infra habetur: quippe cum odor ad cerebrum penetrans mouere soleat sensionem. 5

Cur si quis allia ederit, vrinam redolentem allium reddet? cum tamen alia pleraque odoris vehementioris ingesta, nihil in suam qualitatem vrinam posint conuertere. Vtrum, vt quibusdam scholæ Heracliteæ placet, quod sicut in vniuerso, ita etiam in corpore nostro expiratur, deinde vapor denuo concrescit, vtq; ibi humor, sic vrina hic est: exhalatio autem alimenti vbi reuertit, vnde prodierat, odorem eundẽ non immerito recipit, quippe quæ illud reddat, in quod sese commutarit. An si ita esset, cætera quoque idem facere deberent, quæ vehementem spirant odorem: nunc autem nullum hoc posse efficere nouimus. Ad hæc vapor, qui postea concrescit, non ad statum pristinum redit. verbi causa, si vapor vini exhalarit, non postmodum in vinum concrescit, sed in aquam; ita falsum id etiam illi referunt. Ergo allium solum ex omnium numero, quæ odorem simul & vehementem, & vrinæ mouentem reddunt, inflare ventrem inferiorem potest: cætera enim vel sursum mouere spiritũ solent, vt radicula, vel vrinã citare non queunt. Allium vero tria nimirum hæc facit, vt & vrina augeatur, & spiritus excitetur, isque deorsum, non sursum: quæ quidem situs vesicæ, testiculorumque ideo sentit, quod & in vicino est, & spiritui oportunior habetur, vt tentigo abunde declarat. Constat igitur, vt excrementũ allii omnium maxime huiuscemodi ad vesicam posit vna cum spiritu deuenire, quod permiscens sese odorem plene vrinæ committat. 6

Quam ob causam ora hominum, qui nihil ederint, sed ieiunarint, grauius olent, (quod ieiunam graueolentiam appellant) eorum autẽ qui aliquid ederint, non olent, cum tamen eorum magis olere debeãt? An quod ventre inani, minusque agitato aer factus calidior, spiritum, excrementaque pituitosa sua immobilitate putrefacere potest. calidiorem autem effici argumentum est, quod vel sitim parere ieiunium solet. At vbi ederimus, odor ciborum grauem illam olentiam offuscat, vt maior minorem: calor enim ciborum calorem præcedentem illum exuperat, ita vt nihil affici posit. 7

Cur alæ omnium maxime partium nostri corporis male olẽt? Vtrũ quod omnium minime respirare possunt: malus autem odor locis huiusmodi contrahi maxime solet, quoniam putredo quiete interioris 8

qualitatis consistit. An ideo quod immobiles, inexcitatæque habentur. D

9 Cur homines, qui virus redolent hirci, fœdius oleant, cum se odorifice vnguētarint? An hoc in multis accidere solet, velut cum acido dulce commistum est, dulcius totum exultat. Tum etiam omnes, postquā sudarunt, grauius olent: vnguentum autem concalefaciendi vim habet, itaque sudorem potest prouocare.

10 Cur hominum incuruorū, gibborumq; halitus grauior, ac fœdior est? An quod locus pulmoni accommodatus, conclusus, deflexusque a sua proceritate est: itaq; spiritum transmittere expedite nequit, sed euenit, vt vapor, ac spiritus amplius interclusus putrescat.

11 Cur vnguentorum magna pars sudori permista male olet, aliqua vero suauior redditur, aut nihil deterior? An quæ motu, tractuque cōmutari solent, hæc deteriora redduntur: quæ autem eadem persistere possunt, hæc suauius redolent. At sunt quæ resistere queunt, quomodo etiam florum, quibus odores conficimus, alii contusi, vel concalefacti, vel excitati exolescunt, vt violæ albæ: alii sibi similes, vt rosæ. Et vnguentorum igitur, quæ ex floribus huiusmodi sunt, cōmutari vtiq; possunt: quæ non sunt, nequeunt: vnde rosaceum commutari minime nouimus. Et quidem quo sudores fœdius olent, eo grauius vnguentū quoque redolere videtur, quoniam rei sibi contrariæ se permiscet: vt mel cum sale non magis, sed minus dulce sentimus.

12 Cur omnia plenius olent, cum mouentur? An quod aera implent, itaque odor citius ad sensum reducitur.

ARISTOTELIS

PROBLEMATVM

SECTIO QVARTADECIMA:

Eorum, quæ ad regionum habitus pertinent:

Cuius quæstiones, XVI.

1 CVR efferis & moribus, & aspectibus sunt, qui in nimio vel æstu, vel frigore colunt? An eadem causa est. optima enim temperies non corporis solum, verum etiam intelligentiæ hominis prodest: excessus autem omnes dimouent, & vt corporis, ita etiam mentis temperamentum peruertunt.

2 Cur frumentum in Ponto frigori expositum diu reseruari integrū potest? An propterea, quia humor alienus vna cum calore euanescit,

A vt in vuis fieri nouimus: alia enim frigore, alia calore exhalant.

Cur potius in frigidissimis terris ardores febrium fiant? An quod frigus calorem intus circumobsistit: cuius rei contrarium æstiuo tempore agitur, partes nanque internæ frigidiores redduntur; ardor autem febris est: ergo partibus refrigeratis exterioribus, caloris copia interiores redundant. 3

Cur blæsis pedibus Aethiopes sunt, & Aegyptii? An quemadmodum ligna, ita etiam corpora animantium deprauari a calore solent, quod etiam pili declarant, quos illi crispiores, quã cæteri gerunt: crispitudo nanque veluti pilorum blæsitas est. 4

Cur temporibus austrinis initus fœminam potius generant? An quod largior humor tardius crassescit: austrinis humor temperamenti facit, vt semen reddatur humidius. 5

Cur locis palustribus vlcera capitis curari celeriter possunt, crurium autem tarde? An quod humor est grauis, quia terrenus est: omne autem graue tẽdit deorsum: ergo vlcera superiora concoctioni sunt opportuniora, quoniam humor delapsus ad ima est: inferiora autem ipsa multo excremento, putrefactuq; facili redundat. 6

B

Cur qui loca edita, apertaque colunt, tardius senescunt: qui autem caua, & palustria ocyus? An senectus quædam putredo est: putret autẽ, quod quiescit. nullo modo, aut minus ita afficitur quod mouetur, vt aqua profluens, & conclusa. igitur vt locis editis aer vndique afflante spiritu agitatur, ita cauis manet immotus. Ad hæc locis apertis purus, ac diuersus assidue propter agitationem aer habetur, palustribus impurus, idemque semper emarcescit. 7

Cur timidi sunt, qui loca feruida incolunt: fortes, qui gelida? An quod natura contra, quam loca, & tempora se habet: quoniam si se similem ageret, cito periret. sunt autem fortes, qui calida sunt natura: timidi, qui exangues, refrigeratique sunt. fit igitur, vt qui loca inhabitant calida, refrigerentur: qui frigida, concalescant. vtrique tamen corpore magno adolescunt, eo quod qui frigida colunt, insito calore abundant: qui calida, calore loci refouentur: quippe cum in calidis, & a calore incrementum sequatur: frigus autem vim astringendi, constipandique habeat. Cum igitur alteri principium inter se vehemens augendi obtineant, alteri nullo extremo frigore impediantur, merito vtriq; augeri possunt plenius. Homines nostræ regionis augeri ideo minus possunt, quod & principium illud in se imbecillius continent, & frigore aliquantisper constipantur. 8

C

Cur diutius viuunt, qui locis calidis suam degunt ætatem? An quia natura sunt sicciore: firmius autem, diuturniusque, quod siccius est: mors autem putredo quædam est. An quod mors caloris interioris refrigeratio est. refrigerari autem omnia solent ambientis aeris qualitate, qui vt locis calidis calet, sic frigidis friget: itaque interiorem calorẽ ocyus, magisque corrumpit. 9

10 Quam ob causam qui calida loca habitant, viuere diutius possint? D An quod humorem, caloremque amplius seruant, quarum rerum interitus mors est.

11 Cur locis palustribus effici somnolentiores solemus? An quod magis in his ipsis refrigeramur: refrigeratio autem cum requies quædam sit, somnum nobis conciliat, qui inter quiescendum solet accidere.

12 Cur qui in nauibus degunt, quamuis in aqua, coloratiores tamen sunt, quam qui in paludibus? An loca commode aspirata coloris præbere hilaritatem possunt. Pallidos autem humor efficit, cum putrescit: quod euenire immobilitatis causa solet. quamobrem sub pallidi sunt, qui loca palustria colunt.

13 Cur locis hybernis æstus fieri vehementiores, quam tepidis soleat? Vtrum propter nimium aeris humorē. enimuero caloris opera eiusdē aqua reddi potest calidior, quam aer: ergo aer quoq; humidior acrius, quam tepidus ille recalescere potest. An non calidior aer locis huiusce modi est, sed esse ob vehementiam qualitatis contrariæ videtur: quomodo Sol cū e nube illuxit, calidior esse ob cōtactum vmbræ videtur.

14 Qua de causa qui meridiem versus habitant, nigris oculis potius nascuntur? An quod vt oculi cæsii caloris interioris exuperantia redduntur, sic eiusdem absentia nigri efficiuntur, vt Empedocli etiam placet. Ergo quemadmodum qui aquilonem versus positi sunt, oculis cæsiis ideo nascuntur, quod calor interior effluere a frigore exteriori vetatur: ita qui ad meridiem vergunt, continent quidem suum humorem propter aeris circunfusi teporem obuium: sed calorem continere non queunt, quod nihil extrinsecus est, quod obsepiat, atque arceat. itaque humor, qui relinquitur, nigrescit: lucis enim absentia omnia obfuscari, opacarique solent. An reliqui corporis colorem oculorum color imitatur. itaque qui aquilonē versus inhabitant, vt ipsi albo corpore sunt, sic oculos quoque cæsios habent: hic etenim color prope album est: & qui ad meridiem sunt, vt ipsi nigri, ita etiam oculos nigros sortiuntur.

15 Cur locis calidis homines sapientiores sunt, quam frigidis? Vtrum eadem de causa, qua etiam senes, quam iuuenes, sapientiores. etenim qui sedes frigidas habent, frigore loci obsistente, longe calidiores quam sua sint natura, redduntur. itaque vinolentis admodum similes esse videntur: nec ingenio valent, quo prospiciant, rerumque rationes inquirant, sed fortes fidentes, sperantesq; sunt. contra qui loca calida habitant, sobrii propterea sunt, quia possunt satis refrigerari. Fit aūt quasi in re, vt qui metuunt magis, quā qui confidunt, velint inquirere: itaque magis valeant inuenire. An quod antiquius genus hoc hominum est, cæteri enim eluuie perierunt, ita vt tanquam iuuenes sint ad senes, qui loca habitant frigida, ad eos, qui calida colunt.

16 Cur timidi, qui loca habitant calida: fortes, qui frigida? An quia natura contra, quam loca, & tempora se habēt: quoniam si se similiter ageret, periret breui, fortes autem sunt, qui natura calida constant ...

midi, qui

A midi, qui frigidi ſunt. accidit ergo, vt qui calida colunt, refrigerari nimirum poſsint: cum enim ſolutum rarumque corpus eorum ſit, calor foras profluere poteſt. qui autem in frigidis ſedent, ſua concaleſcũt natura, quod a frigore exteriori caro denſetur, cuius denſitate calor colligi intus poteſt.

ARISTOTELIS PROBLEMATVM

SECTIO QVINTADECIMA:

Eorum, quæ ad res mathematicas pertinent: & ad cœleſtia.

Cuius quæſtiones. XII.

B CVR linea de angulo ducta in angulũ, ſola ex omnibus, quæ figuras rectis cõſtantes lineis bipartito ſecãt, diameter vocitata eſt? An quod diameter, vt nomẽ deſignat, duas in partes figurã æque dimetiẽdo digerit, nihilo deſtruẽs quod ſubiacet mẽſurãdũ ergo quæ per cõmiſſuras, hoc eſt angulos diuidit, appellãda diameter eſt, quoniã hæc figurã nõ deſtruat, ſed diuidat: quomodo faciunt, qui vaſa militaria partiũtur. At quæ per lineas ſecat, figuram compoſitam deſtruit: angulis etenim conſtant, quæ rectis lineis continentur. 1

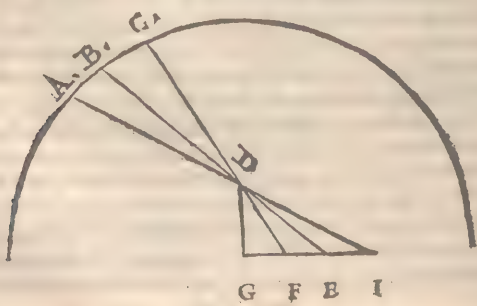
Cur diameter appellata eſt? Vtrum quoniam ſola bipartitio figurã diuidat. An quod ſola figuram ſecat per partes, ſiue mẽbra, quibus inflexa coarctatur, cum cætera per latera diuidant. 2

Cur homines oẽs, tã Barbari, quam Græci, ad decẽ vſq; enumerare cõſueuere, nõ ad aliquẽ alium numerum, vt duo, tria quatuor quinq;, 3
C tum repetẽdo vnũ quinq;, duo quinque, ſicut vndecim, duodecim: nec vero vltra denarium numerum ceſſantes, inde replicare incipiunt? eſt enim numerus quiſque, quod præcedit, ac vnum, aut duo, & deinceps quantitas aliqua; enumerant. n. ſtatuto termino denarii numeri. haud enim forte, caſuq; id facere ſemper, oibuſq; in rebus putari debent, cũ non fortuna, ſed naturalis res ſit, quæ ſemper, atq; vbique effici ſoleat. Vtrũ quod perfectus numerus denarius ſit: continet. n. oia numerandi genera, vt par, quadratũ, quadrantale lõgũ, planũ, primũ, cõpoſitũ. An quod denarius fons, atq; principiũ eſt, quippe qui ex vno, duobus, tribus, & quatuor conſtet. An quia corpora, quæ ferũtur, numero nouenario cõtinẽtur. An quoniã decẽ proportionibus quatuor cubales numeri cõſumãtur, e quibus numeris vniuerſum cõſtare Pythagoreis placet. An quod oẽs homines digitis decẽ lege naturali creantur: itaq; ſui numeri calculos quaſi adipiſcẽtes, hac eadẽ multitudine cætera quoq;

enumerant. Vna gens quædam Thracum ad quatuor numerandi seriē terminat, eo quod amplius meminisse modo puerorum nō potest, neque vsum habet rerum multarum. B

4 Quamobrem cum Sol eodem cum vigore feratur, non pari tempore idem incrementū, decremētumq; vmbrarū exultet? An quod anguli, quos radii sub æquis circunferentiæ spaciis ad res cōspectas efficiūt, æquales inter se omnes consistunt, quod si illi æquales sunt, eductos quoque inde æquales esse necesse est, scilicet quos radii faciant in triangulo, qui radio primo, & re conspecta, & vmbra continetur. At si anguli æquales inter se sint, radiū ab re conspecta, & prolapsum longius maiorem esse propinquiorem necesse est: quod pro certo recipimus. Igitur totam circunferentiam in partes quasuis æquas inter se digeramus: sitque res conspectui obuia G. Cū itaq; Sol in G ingruēs de A, vmbrā in G I aliquā reddet, radius in I prolabatur necesse est. Vbi vero ad B deuenit, radius inde proficiscēs intra G I, radiū decidet: ac rursus cum idem ad C se contulerit, pari modo suum radium mittet. aliter efficiet profecto, vt linea recta rectā partibus duabus contingat. Cū ergo A B circūferentia æqualis B C circunferētiæ sit, anguli quoq; illis subiecti aqud D, æquales inter se cōstant, quippe qui ad centrū se colligāt. qui aūt in triangulo habentur, æquales illis D angulis proueniūt, vtpote qui se per verticem illis iungant. Ergo cū totus angulus in æqua secetur, angulus D E maior, quā E F angulo D G est. Pari modo cæteri anguli se habebunt, quos radii circunferentia profecti reddiderint. Simulq; ēt constat vmbram meridie minimā esse necessario, minimasq; tum effici accessiones: quippe cū Sol meridie maxime e perpendiculo sese nobis exhibeat. Aestus quoque meridie accenditur, tū ob eā, quam modo diximus causam, tum ēt, quod omnis spiritus cessat. tunc enim spiritus excitari solet, cum Sol aerem terræ familiarē discernit. Quod si Sol cum medium cœlum proreptat, minus id faciat, merito noctes mediæ, atque meridies a spiritu silent, B F

Figura uarias Solis umbras designans.

A Cur Sol per quadrilatera profluens, non rectis lineis figurã deſcri- 5
bit, ſed circulnm format, vt in cratibus patet? An quod aſpectuum pro
cidentia turbine agitur: turbinis autẽ baſis in orbem ſe colligit: quã-
obrem quocunque radii Solis incurrerint, nimirum circulares appa-
rent. An quod Solis quoque figuram rectis lineis cõtineri neceſſe eſt:
ſiquidem radii recti proueniunt. Cum enim recte in rectam incidunt
figuram, rectis contentam lineis formant: quod certe in radiis accidit:
ad rectam enim cratium ſeſe tradunt, aut ad quodlibet, per quod li-
ceat translucere: ac ipſi recti proculdubio ſunt: itaque procidere ad re-
ctam debuerũt. Verum quia radii, qui de aſpectibus ad extima linea-
rum rectarum diſcinduntur, imbecilli admodum ſunt, idcirco angu-
lo concerni non poſſunt, ſed quantum recti in turbine ſit, hoc tantum
rectam agere poteſt: reliquum non poteſt, ſed conculcati aſpectus, in-
diſcretiq; latitant. nec mirum, cum multa videre nullo pacto poſſi-
B mus, quamuis noſtro attinguntur aſpectu, vt ea quæ tenebre opacãt.
proximum eſt, cum quadratum ſpeciem multi anguli repreſentat, at-
que etiam circuli, ſi amplius remoueatur. Cum enim aſpectus pro-
cidentia turbinis ſpecie figuretur, quoties figura vlterius ſe poſita eſt,
aſpectus, qui ſe in angulos ſpargunt, quoniam & imbecilli & pauci
ſunt, rem aſſequi nequeunt: qui autem mediam in partem cõcurrunt,
hi nimirum perſiſtere poſſunt, vtpote vniuerſi, & validi. Ergo cum fi-
gura prope poſita eſt, anguli quoque aſpici poſſunt, aucto interuallo
non poſſunt. Quam ob rem circularis etiam linea remota recta eſſe
videtur, & Luna rectis contineri die octauo videtur, ſi aſpectus non la
titudinem, ſed lineam circundantem incant. Vt enim cũ circũferentia
prope poſita eſt, quãto pars altera orbis, quã altera propius ſit, aſpectus
diſcernere poteſt: ita cũ procul abeſt recte ſentire nõ pot, ſed ex æquo
partiũ ſitu cernere ſibi videtur: itaque rectam etiam iudicat.

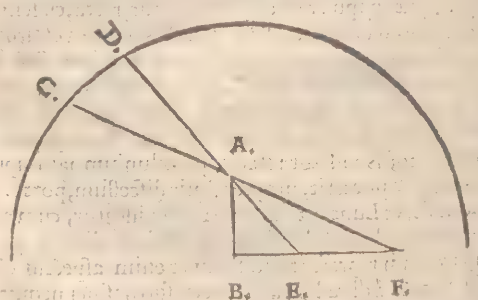
Cur Lunã, quæ in ſphæræ faciẽ cõglobatur, rectã, cũ ſemiplena eſt, 6
C cernimus? An quoniã eodẽ in plano aſpectus noſter verſatur, & circuli
ambitus, quẽ Lunæ Sol ingruens facit: quod cũ agitur, Sol recta linea
videtur. Cum. n. quod ſuum aſpectũ ſphæræ admouerit, orbem videre
neceſſe ſit: Luna autem ſphæræ faciem gerat, eamq; Sol aſpiciat: or-
bis profecto id eſſe debet, quod a Sole efficitur. Hic ergo cum e regione
ſe nobis præbet, totus videtur: itaque plenilunium iam apparet. cum
autem mutatur, & præterit, propter Solis diſceſſum, portio eius aſpici
poteſt: itaque fit, vt Luna altera parte recta videatur, cum altera orbẽ
colligat, quoniam hemiſphærium aſpectui ex diuerſo poſitum eſt,
quod ſemicirculum repreſentarit. Semper enim aſpectui obuia Luna
eſt: quoties tamen Sol radios admouerit ſuos, aſpici nequit. Repletur
poſt diem octauum de medio, quia paulatim euadens, orbem nobis
exhibet propenſiorem, Cumque ita circulus aſpectui ſe opponit,
ſectionem turbinis imitatur, curuatur in cornua, iam Sole dimo-
to. Vbi enim circunferenria Solis ad puncta deuenerit vltima, per

quam orbis æqua portione secari videtur, circunferentia ipsius orbis D apparet. non enim insuper ex aduerso oculis est, sed iam præterire incœpit. Quod cum ita agatur, ac circulus, siue orbis per eadem ducatur pũcta, curuari in cornua necesse est. pars enim aliqua orbis prioris aduersi protinus aspectui se obducit, vt de parte lucida abscindi aliquid possit. Tum etiã extrema in eodem persistunt, vt curuari in cornua necesse sit: sed tamen plus minusue, pro Solis dimotione. cum enim Sol dimouet sese, circulus quoque in eadem reuertitur puncta? quippe cum fieri possit, vt infinito numero inclinetur: siquidem summi circuli per eadem puncta describi facile infiniti possunt.

7 Cur Sol, & Luna plana esse videntur, cum tamen cõglobari in sphæram certum sit? An vt plura, quorum quod nam plus minusue distet, incertum sit, æque posita esse videntur: sic etiam quod partes obtinet, nisi color varius adsit, partes ex æquo omnes collocatas habere videri necessum est. quod autem ex æquo aspectu obuiam fit, idem æquabile, B compositum, & planum necesse est.

8 Cur Sol oriens, atque occidens vmbras efficit longas: efferens se, minores: obtinens cœli mediũ, minimas? An quod oriens principio vmbram terræ æque distantem reddit, ac infinitam pene protrahit, deinde longam atque ita minorem subinde: quia linea, quæ recta de pũcto superiori clicitur, interius per diminutiones assiduas cadit. Gnomó A B, Sol, vbi C, & vbi D. Radius igitur ex C proficiscẽs C F exterius procidet, quã radius D E. At vmbra B E Sole superiori existit, vmbra aũt B F inferiori. Ergo quo Sol superior fuerit, eo minor vmbra exultabit, minimaque tunc erit, cum Sol super capita nostra versabitur.

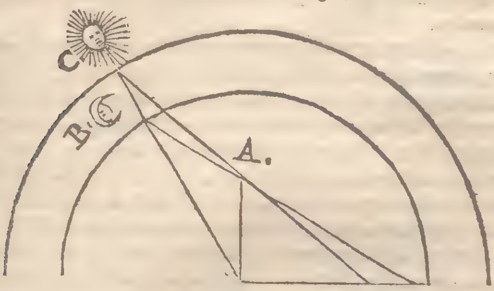
Figura, Solis umbras orientis, ac se efferentis delineans.

9 Cur vmbræ Lunæ maiores, quam Solis sint, cum eodem proueniant perpendiculo? An quod Sol superior, quam Luna est.: itaque radium, qui de superiori prodierit, inferius cadere necesse est. Gnomó

A D, Luna B, Sol C. Lunæ radius B F: ergo vmbra Lunæ D F. sequetur Solis radius C E: ergo vmbram D E fore necesse est.

Figura vmbras Lunæ, Solisq; ostendens.

10 Cur deficiente Sole, si quis per cribrum, aut frondes veluti platani, vel alicuius ex cæteris latifoliis, aut digitis manuum inuicem perplexis inspiciat, splendores specie Lunæ nondum completæ incernat? An quod quemadmodum cum per angulatum foramen lux non angulata, sed orbiculata, turbinataq; prodit: cuius ratio, quod gemino, directeque commueronato turbine agitur, id est, eo qui de Sole ad foramẽ deuenit, & qui de foramine ad terram: sic etiam in Solis defectu figura, qua radii veniunt, vt diximus, innotescit. Ergo cum pars orbi superiori detrahitur, quod ex aduerso super terram eluxerit, speciem illam lunatam gerat necesse est: quippe cum prout orbis defecit, ita radii profluere debeant: digitis tamen, & cribris, pro foraminum exiguitate res certius explicatur, quam cum per foramina ampliora transmittitur. Luna autem idem percipi non potest, neque deficiente, neque increscẽte, neque decrescente: quia eius extrema non plene splendent, sed medio potissimum lucet. Lunatam autem illam, minutamque faciẽ, medio astringi exiguo manifestum est.

11 * Cur Sol nunquam cœlo in medio geminatur, nec supra se faciem illam ostendit secundam, sed ex lateribus tantum? An quod tum geminari Sol potest, cum Solem versus aspectus refrangitur. Aeris autem concrescentis illa soliditas, cui aspectus incurrens refrangitur, neque prope Solem, neque procul effici potest. nam si prope sit, resoluetur a Sole: si procul, aspectus refrangi non poterit. cum enim longe de paruo speculo remeet, imbecillus reddetur: quamobrem area quoque fieri nõ potest e regione. Quod si supra, & in propinquo inchoatur, a Solis feruore dissoluitur: sin procul, aspectus minor euadet: sed si in latere, tum nimirum seruari integer poterit, dummodo speculum ita distet, vt nec Solis feruore absumi possit, & aspectus vniuersus recurrat. Nam si in terra sparsus feratur, deuenire ad Solem

* Cur parelius nõ fit, neque cum sol cœli mediũ obtinet, neque supra terrã, sed ex lateribus tã tum?

non poteſt.ſub Sole etiam fieri non poteſt, quia ſi prope terram extite- D rit, conſumitur feruore: ſi autem ſupra, cœlo in medio aſpectus diſtrahetur, & euaneſcet. denique nec e latere quidem effici illud poteſt: cũ Sol cœli vmbilicum perreptat. quoniam ſi aſpectus admodum feratur in terram, exiguus ad ſpeculum veniet: itaque refractus omnino imbecillus recedet.

12 Cur Solis vmbræ extremum tremere videatur? Haud enim quia Sol fertur, idcirco id contremiſcit. nam fieri non poteſt, vt Sol in partes moueatur contrarias: tremorẽ autem fieri ita manifeſtũ eſt. Ad hæc mutatio vmbræ incerta eſt, quomodo etiam Solis ipſius progreſsio latet. An ideo moueri videtur, quod corpuſcula contenta in aere agitantur, quæ vulgo ramenta nominantur, conſpicua in Solis radiis, qui tranſmeant per feneſtras: hæc enim moueri ſolent etiam ſine vllo ſpiritu. Ergo cũ viciſsim, modo de vmbra in lucem, modo de luce in vmbram moueantur aſsidue, terminus quoque lucis, ac vmbræ communis continuo moueri videtur. partim enim veluti vmbram, partim lu- E cem ſua ipſa mutatione efficiunt: itaque moueri vmbra videtur, cum non hæc, ſed illa hunc in modum ſoleant agitari.

ARISTOTELIS

PROBLEMATVM

SECTIO SEXTADECIMA:

Eorum, quæ ad res inanimatas pertinent:

Cuius quæſtiones. XIII.

1 CVR baſis bullarum candida aquæ inſidit: & ſi Soli expoſita eſt, nullam efficit vmbram: ſed reliquũ F quidem vmbellæ corpus vmbra facit, baſis autem ſola nõ facit, ſed circum a Sole vndique cingitur? Et quod longe mirabilius eſt, nec ſi lignum per aquam in Sole appoſueris, vmbra ligni continua exultabit, ſed iuxta baſim bullæ a Solis luce ſecabitur. Quod ſi vmbra eſt, quod a Sole non aſpicitur, ſequetur porro, vt moles bullæ circũ tota aſpici poſsit, quod nũquã fieri poſſe in opticis .i. aſpectuũ rationibus demõſtratur: quippe cũ ne minimũ quidẽ a maximo totum circumaſpici poſsit.

2 Cur bullæ ſpecie hemiſphærii exurgere ſolent? An quod tanquam de centro in aera ſurſum æqualiter circũ vndique adnituatur: quo quidem modo hemiſphærium exurgat neceſſe eſt. Portio autem ſphæræ inferior aquæ planitie abſcinditur, in qua ſcilicet centrum ſitum eſt.

A Cur in magnitudinibus, quæ profunditate sunt inæquali, accidit, vt si partem moueas leuiorem, circunferatur quod iacitur: vt in talis fieri opplumbatis videmus, si quis partem leuiorem ad se vertẽs proiiciat? An quod fieri non potest, vt grauius æque ac leuius feratur, cum eisdem viribus iactum est: sed cũ totum quidẽ moueri necesse sit, fieri vero non posit, vt æque omni ex parte moueatur, sequitur prorsus, vt si parili celeritate ferantur, eandem lineam peragant. sin autem alterũ altero feratur celerius, circulo ferri necesse sit, cum hoc solo in genere figuræ efficiatur, vt puncta eadem subalterna lineas inæquales posint eodem tempore permeare.

Cur ea quæ in terram cadunt, atque resiliunt, angulos ad planitiẽ reddant similes vtraque ex parte puncti, quo planum tetigerint? An quod omnia sua natura ad rectam lineam feruntur. Quæ igitur in locum æqualem deciderant, vbi ex perpendiculo, diametroq; sese plano impegerint, pares angulos ideo faciunt suo resultu, quod æqua diameter diuidit. Quæ autem in latera corruerunt, quoniam non perpendiculo, sed puncto superiori locũ feriant, accidit, vt repulsa a loco dicto contrariam in partem se conferant: rotunda quidem, quod delapsa protinus in aduersum sui appulsus sese euoluunt, siue quiescat eorum medium, seu locum soleat permutare: rectis vero cõpacta lineis, quod perpendiculum eorum in partem priorem adductum retorquetur: vt his accidit, * quibus aut pars inferior raditur, aut colei violantur. hi nanque omnes aduersam in partem, retrorsumq; corruunt: quoniam eorum perpendiculum æquatur, pendet, atque priorem in partem expellitur: contrarium enim in his retro, deorsumq; esse accidit. cum autem deorsum ferantur, grauiora esse fatendum est. Quod igitur his casus idem resultantibus * latus euenit, ergo in angulum rectũ neutra eorũ resultant, eo quod perpendiculũ põdere bipartito diuidit corpora, quæ feruntur. Fieri autem non potest, vt plura perpendicula idem ad planum existant, quibus illa secentur: quod scilicet ita accideret, si perpẽdiculum, dum resiliunt, oriretur, vbi rem delatam planum offendit, diuidendumq; rursus secundo perpendiculo foret. quocirca primo illo perpendiculo, quo ferebatur, secare necesse est. Sed cum, aduersam quidem in partem feratur, rectũ vero in angulum nõ feratur, reliquũ est, vt acutus reddatur angulus parte altera puncti, quod plano incurrerit. Aduersorũ.n. inter sese angulorum terminus rectus angulus est. 3 B C

* quibus crura abraduntur, & colei subripiũtur.

φορὰ latus latio.

Cur cylinder propulsus fertur in directũ, suisq; terminãtibus orbibus lineas rectas describit? turbo vero suo manente mucrone circunfertur, atque in suo terminante orbe orbem describit? An quod circum vterque fertur. Verum cylinder rectas lineas plano ducit, turbo orbes describit: eo quod inæquales orbes turbinis inter se sunt, ferriq; velocius potest, qui amplior circa idem centrum conuertitur. qui cum simul omnes positi in turbine orbes inæquali ferantur spatio, euenit vt extimi, qui voluuntur, plurimum loci & linæ tẽpore eodem 4

decurrant. Vnde fit etiam, vt circum omnes agantur: quippe cum omnes eadem recta linea describantur, quæ cum conuertitur, non omnia sita in ea puncta æqualem producere lineam eodem tempore possunt, cum æqualem non nisi ex directo agere soleant. Cylindri vero, quod omnes orbes pares inter se sunt, centrumq; idem ambiunt, euenit, vt simul suis omnibus punctis planum contingendo parili celeritate voluantur, cum nulla inæqualitate cylinder euariet, & rursus in planum simul omnes deueniant, vbi suam quisque conuersionem absoluerit. Vnde lineas quoque ductas per directum in plana, pares inter se esse necesse est. sua nanque tactione orbes æqui, paritérq; volubiles illas duxere. Atqui rectas confici patuit, quas linea eadem deferens sese in directũ peregerit. Causa hæc est, cur cylinder recto deferri tramite possit. Nil enim refert, vtrũ qua linea prima cylinder planum tetigit, hãc firmo cylindro protrahas, an volubili circũagas. semper enim vt æqua linea, similisq; illis in cylindro contentis planum attinget, siue protrahatur cylinder, siue prouoluatur. D E

6 Cur sectio chartarum, siue papyri, si quis æque a basi plana, rectaq; dimetiendo absciderit, recta euoluetur: sin autem inclinarit, contorta existet? An euenit, vt cum orbes secturæ alterius eodem in plano positi sint, declinans illa cæsura non æque opposita sit, sed partim minus: itaque cum euolueris, orbes quidem, qui plano eodem continentur, suumque initium in plano habent eodem, lineam explicabunt, quam suo ipsi conficiunt ordine: quippe cum ea ipsa extenta linea non nisi profecta ex orbibus sit, qui plano eodem continentur: itaque vel rectã eam quoque esse necesse est, quæ eodem in plano se porrigat. At obliquæ illius secturæ linea, quoniam primæ non æque apposita est, sed partim plus distans, partim minus, vtpote cum ipsa quoque sectura ita se habeat, hinc eodem esse in plano nequit. itaque nec recta hæc esse potest: etenim fieri non potest, vt rectæ lineæ pars alia in alio plano collocetur. F

7 Cur omnis magnitudo diuisa minor esse suo toto videatur? An quod omnia numerum diuisa recipiunt: quanquam magnitudinis ratione minora, quam vnum illud, existunt. Magnum enim, eo quod cõtinuum, quantumq; quoddam est, magnum dicimus: numerus vero partiũ omnis omni suæ magnitudinis numero maior est. Quamobrẽ vt partibus diuisis maius appareat totum, consentaneum est. cum enim partes, totumq; idem sint, totum naturam potius magnitudinis præ se fert, vt constans, & continuum. partes vero naturam numeri magis sortiuntur.

8 Quæ in vase eueniunt, quod clepsydram vocamus, omnino quidẽ referri ad causam debent, quam Anaxagoras explicat. Aer enim qui in ea excipitur, causæ est, ne aqua ingredi possit, fistula scilicet obturata. Nõ tamẽ simplici, absolutaq; ratione aer causam habere putandus est. nã si quis eam fistula apprehensa transuersam immergat,

A humorem admitti, nihil est, quod prohibeat: quamobrem non satis author ille exposuit, quemadmodum aer causam daret. Ergo causam aera quidem tenere fatendum est: sed hic siue impellitur, siue per se ipse fertur, nec quicquam cogitur, ferri per directum solitus est, vt etiam cætera elementa. Itaque clepsydra transuerse immersa, aer qui e directo situs est, pulsus ab humore libere effluit per ea foramina, quę demersis in aqua foraminibus opposita sunt, eoq; cedente humor subiēs implet. At si erecta in aquam descendat, aer impotens sese efferendi per arduum, quoniam conseptæ sunt partes superiores, circa prima foramina arcetur, quippe qui supprimi in se, contrahique non possit. Argumentum vero, aquam arceri posse ab aere immoto, quod in ipsa clepsydra deprehensum est, nam si aluum eius aqua repletam ad fistulam obturatam inuerteris, humor per fistulam in os minime deflue re poterit: quippe cum ore patefacto non protinus, sed paulo post de fi B stula profluat, vt qui non in ipso ore fistulæ contineatur, sed postmodum in hoc per fistulam veniat, postquam patefactum iam est. Plena autem, erectaq; clepsydra, fistula patefacta protinus per colum, id est, foramina inferiora effluit, quia illud attingit, extremam vero fistulam non contingit. Clepsydram igitur humor ingredi ob prædictam causam nequit. Egreditur autem fistula patefacta, eo quod aer contentus in fistula, sursum deorsumque agitatus, humoris contenti in clepysdra motum excitat pleniorem: cumque deorsum pellatur, eodemque ipse etiam sua natura propensior sit, merito effluit vim inferens aeri, qui clepsydram extrinsecus circunfundit, excitus quidem, & compar poteтia aeri superius impellenti, sed renixu infirmior: quoniam per angustam fistulam influens, ille ocyus ac vehementius labitur, vrgetque humorem. Causa vero, cur obturata fistula humor effluere non possit, quod humor dum clepsydram subit, aera omnem per vim ab ea expellit. Cuius rei indicium spiritus, ructusque murmurans dant, quos in- C grediente humore, nimirum intus excitari sentimus. Cum igitur humor subiens vehementer aera cogit, sese ad clepsydræ fistulam trudit, ac modo lignei cunei, aut ærei disiectu oppressus, astrictusque hæret sine vllo alio vinculo, quousque alia vi expellatur, quo modo præruptos clauos expellimus: quod sane aperta fistula incidit ratione, quā superius exposuimus. Aut igitur ita effici potest, vt humor effluere nequeat, aut quod aer exiens inflatur, emergitque impetu violento, vt strepitus indicat, humor idcirco a spiritu sursum attrahitur, quemadmodum multis in rebus accidere certum est. Attractus autem humor, sibique continuus omni ex parte constans manet, oppressus ab aere, donec pulsus ab eodem recedat, cumque initium ita retineatur humoris, reliquus & omnis humor vnitus, atque continuus ex suo pendeat initio necesse est. Nec vero temere ita agitur, quandoquidem eiusdem interest rei, & dimouere quicquam suo de loco, & idem in eo continere, ad quem mouerit: idque diutius facere, si vel potentia quod tenet,

quodque tenetur, ſimili inter ſe contendunt, vel quod tenet, potentius eſt, vt in re, de qua agitur, accidit. Spiritus.n. potentior, quã aqua eſt.

9 Cur partes tam ſtirpium, quam animantium, quæ nullis inſtrumẽtariis officiis deputatæ ſunt, in orbem ſeſe omnes colligant? ſtirpium quidem caudex, & rami formari in orbem ſolent, & animantium crura, pectus, femora, pectus, lacerti ad hanc eandem ſpeciem enituntur: triangulum vero, aut multiangulum nullum neque ex toto, neq; parte aliqua eſt. An, vt Architas author eſt, quoniam in motu naturali æqua proportio ineſt: moueri nanque proportione omnia cenſet. hanc autem ſolam in ſeſe æqualiter ſolui, atque reuerti, vt orbes, rotundaq; afformare poſsit, cum conſtiterit.

10 Cur extrema formari in orbem ſoleant? An quod natura res optimas, & pulcherrimas creat, quoad fieri poteſt. Figura autem ea pulcherrima eſt, quæ eadem vndiq; eſt, ſibiq; ipſa ſimillima conſtat.

11 Cur ſi circulus proiiciatur, primam lineam rectam ducet, deinde cochleam, ſiue clauiculam aget, dum decidat? An principio rectã ideo agit, quod æqualiter ab aere hinc inde dirigitur. Cum igitur pari momento vtroque de latere pergat, lineam quoque effici talem neceſſe eſt, quæ locum æqualiter hinc atque inde poſsit diuidere, talis autem recta eſt. At vbi in partem alterutram vergere ob inæqualitatem circunfuſi aeris cœpit, non amplius æqualem illam parte interiore, exterioreq; ducit, ſed circularem, neceſsitate ſcilicet aeris diuerſi, & incompoſiti.

12 Cur in magnitudinibus, quæ profundo ſunt inæquali, accidit, vt ſi partem moueris leuiorem, circũferatur quod iacitur? quemadmodum in talis fieri opplumbatis videmus, quoties quis partem leuiorem ad ſe vertens proiiciat. An quod fieri non poteſt, vt quod grauius eſt, æque cum leuiori feratur, cum proiectum eiſdem a viribus eſt: quod cum moueri neceſſe ſit, & tamen fieri non poſsit, vt æque omni ex parte, directoq; tramite moueatur, circunferri neceſſe eſt, dum ſe introuertit: quemadmodum ſi quid medio eius immobile ſuo pondere penitus eſſet, alterum profecto extremum vltra in partem moueretur priorem, alterum intra ad eum tenderet, qui dimiſit. Sed quoniam, cum totum moueri poſsit, pondus ſuo medio gerit, illud idem ſequatur neceſſe eſt.

13 Quamobrem corpora quæ feruntur, vbi alicui occurrerunt, reſilire partem in contrariam ſolent, quam ſuapte natura ferri cogantur, nec niſi ad ſimiles angulos reſultare ſoleant? An quod non ſolum eo feruntur impetu, quo pro ſua parte ipſa ferri aptiſsima ſunt, verum etiam illo, qui a mittente proficiſcitur. Suus igitur ceſſat cuique impetus, cum ſuum ad locum peruenerint: omnia nanque requieſcere ſolent, vbi eam in ſedem ſeſe contulerunt, quam ſuapte natura deſyderant. Sed externo illo, quem habent, impetu neceſsitas oritur amplius mouendi: quod cum in partem priorem effici nequeat, quia ſi

A prohibetur obiecta, vel in latus, vel in rectum agi necesse est. Omnia autem in angulos resiliunt similes, quoniam eodem ferri cogãtur, quo motus ducat, quem is dedit qui miserit: eo autem vt angulo vel acuto vel recto ferantur, oĩno incidit. Cũ ergo quod retorserit vetet, quo m i nus directe motus agatur, pariter & rem quæ fertur, & eius impetum nimirum prohibere potest. Vt igitur in speculis extremum lineæ rectæ, quo se aspectus coniecerit, idem refrangitur: ita in iis quæ feruntur, fieri ex aduerso solet, quippe cum angulo tanto retorqueãtur, quãto vertex constiterit. Ita enim intelligendum est, vt transferri simul & angulus, & delatio debeat: quo facto in angulos resultare similes, esse necesse palam est.

ARISTOTELI PROBLEMATVM

SECTIO DECIMASEPTIMA:

Eorum, quæ ad res animatas pertinent:

Cuius quæstiones. III.

CVR homines, qui corpore constant immodico, maiores tunc esse videntur, cum appositi modicis inspiciuntur? An quod res modica vnum est, & moderatio vnum quammaxime. vnum autem quod est, id indiuiduum esse postulat, indiuiduum autem minus: res vero immo- 1
C dica multa pro sui discriminis ratione ostendit. Quamobrem vt cum per sese magnitudines inspiciuntur quales nam sint, latere facilius possunt: ita cum collatæ in propinquo spectantur, latere non possunt. Ergo vnum esse apparet, quod indiuiduum est, spectatusque eius vnus modici ratione exultat: immodicum porro, vt quod plura sit, suspectionem plurium suggerit. Et maius propterea esse videtur, quod vnum cum sit, plura esse videatur. naturam enim & magnitudinis habet propter continentiam, & numeri propter partium inæqualitatem. itaq; cum vtrunque obtineat incrementum, merito magis tum esse apparet, cum spectatur ad id, quod simplex est, atque vnum.

Cur animantia omnia, & ea, quorum stirpes terra continentur, crescere potius in longitudinem soleant? An quod ter longitudo augetur, bis latitudo, semel profunditas. longitudo enim principio fit, primoque principio existit: itaq; primo sola, secundo cum latitudine, tertio cum profunditate augetur. latitudo autem bis, videlicet per 2

ſe, & vna cum altitudine creſcit.

3 Quo nam modo prius, & poſterius capi debeant? Vtrum quemadmodum qui tempore Troiano vixerunt, nobis priores ſunt, & & his ipſis priores, qui ſuperiores: atque ad hunc modum in infinitum, vt qui ſuperiores ſunt, iidem priores habeantur. An ſi quod initium, & medium, & finis ſint vniuerſi, & cum quis ſeneſcens ad finem peruenerit, rurſus ad initium reuertatur, prioraque ſint, quæ propius ab initio abſunt, quid vetat nos ab initio minus diſtare? At ſi minus diſtamus, eſſe quoque priores poſſumus, vt ſi cœli, ſyderiſque cuiuſque delatio quædam agitur circularis: qui non etiam rerum caducarum ortus ſit talis, atque interitus, vt eadem rurſus oriantur, ac pereant? veluti etiam vulgo dicitur, circulum res eſſe humanas. Igitur homines numero quidem eoſdē ſemper eſſe cenſere, furor eſt: ſpecie vero ſeruari eoſdem, probari melius poteſt. Itaque vel priores nos eſſe poſſumus, talemque aliquis ſtatuet ſeriem, vt eodem ſit repetendum, vnde ortus extiterit, cogitandumque ordinem continuum, ac ſemper eodem conſtantem tenore. Homines enim idcirco perire Alcmæon inquit, quod ſuum initium fini coniungere non poſſunt. Scite perl erdie, ſi quis non arctius recenſeat, ſed formula quadam eius verba accipiat. An ſi circulus ſit, circulus autem vna & principio, & fine careat, priores neque nos illis, neque illi nobis eſſe propinquitate initii poſſunt.

ARISTOTELIS

PROBLEMATVM

SECTIO DECIMAOCTAVA:

Eorum, quæ ad literarum ſtudia pertinent:

Cuius quæſtiones. X.

1 CVR alios ſi legere cœperint, ſomnus occupat, etiam nolentes: alios vigilare volentes liber ſuſceptus reddere peruigiles poteſt? An in quibus motus ſpirirales ſunt, ſcilicet ob frigiditatem vel naturæ, vel materiæ melancholicæ, qua excremētum ſpiritale crudum cauſa frigiditatis conſiſtit, his, cum intelligentia mouetur, inſiſtenſque alicui intelligere nequit, repellitur motus alter, qui refrigerandi vim habet: itaque potius dormire incipiunt. At vbi aliqua in re ſuam intelligentiam firmarunt, quod lectio facere ſolet, nimirum a motu ſpiritali illo mouentur, cum nihil ſit, quod eum repellat: itaque dormire non poſſunt. Quorum autem ſecundum naturam habitus eſt, eorum virtus intelli-

gendi cum aliqua in re consistit, nec varie se dispergit, cætera quoque sita eo in loco hærent, quorum requies somnus est. Vbi autem mens constiterit, & quasi fatigata succubuerit, caput aggrauat, vtpote quæ sita in eo sit, somnumque inducit. at cum secundum naturam animus noster agitatur, nullo tum somno premitur: tum enim maxime viuit. vigilantia autem, quam somnus causa potius est, cur viuere valeamus.

Cur contentiosa disputatio ingenia exercere possit? An quod in eo disputandi genere accidit, vt crebro quis aut vincat, aut vincatur: protinus ergo contentiosus hinc homo redditur, quando vel vincendo per lætitiam magis magisque adducitur, vt in contendendo perseueret: vel victus enititur, vt quod amisit, recuperet. Quod idem vel in cæteris certandi generibus euenit. Quamobrem sæpe inter pugnandum, quãquam quis inferior est, tamen cessare minime patitur. 2

Cur homines in orando exemplis, & fabulis potius gaudent, quam commentis? An gaudent, quia & discunt, & celeriter discunt. atqui per exempla, & fabulas facilius discitur: sunt enim quæ explorata habeantur, & particularia sint. Ratio autem commentandi demonstratio ex vniuersalibus est, quæ minus quam partes nouimus. Ad hæc iis credere magis solemus, quæ plurimum testimonio confirmantur exempla autem, & fabellæ testimoniorum speciem gerunt: fides autem perfacilis est, quam testimonium fecerit Additur, quod verisimile quisque libentius discit: exemplum autem, & fabellæ rem non nisi similem docent. 3

Cur oratorem, imperatorem, & mercatorem callidum appellare solemus: tibicinem, histrionem hoc appellare nomine non solemus? An quod horum facultas sine cupiditate est: nititur enim tantummodo ad oblectationem: illorum autem conatus omnis ad plus acquirendum sibi contendit. bonus enim orator, & imperator, & mercator est, qui plus sibi acquirere potest: calliditas autem in acquirendo maxime sita est. 4

Cur hominem philosophũ differre ab oratore putemus? An quod alter quidnam iustitia sit cogitat, alter qui iniustus sit aliquid spectat, & alter qualis nam tyrannicus tenor sit, alter tyrannum quempiam esse animaduertit. 5

Cur in iis studiis, quæ aliqui sibi delegerint, quanquam interdum prauis, libentius tamen quam in honestioribus versantur? verbi gratia præstigiatorem, aut mimum, aut tibicinem se potius esse, quá astronomum, aut oratorem velit, qui hæc sibi delegerit? An volunt quidem nonnulli res honestissimas tractare, sed quoniam minus sibi confidũt posse efficere, ideo non ita agunt. An vero rem, in qua sese quisque posse præstare arbitratur, eam deligit sibi: quam autem deligit, eidem operam dat, illi obsequens partem diei maximam, vt se ipse vincat, seque sit præstantior, Quin etiam quæ principio aliqui sibi delegerint, quibusque insueuerint, in iis ne iudicare quidem possunt, quidnam me- 6

lius sit : animus enim eorum corruptus iam est propter prauas dele- D ctiones.

7 Cur alios si legere cœperint, somnus occupat, vel nolentes: alios vi gilare volentes liber susceptus reddere peruigiles potest? An in quibus motus sunt spiritales, ob frigiditatem vel naturæ, vel humoris, multiplicique humore excrementum spiritale causa frigiditatis consistit, iis cum intelligentia mouetur, insistensque alicui intelligere nequit, expellitur motus alter: itaque potius dormire incipiunt, cum non multum sua intelligentia mutentur: motus enim spiritalis ille superatur, & vincitur. At vbi aliqua in re suam intelligentiam firmarint, quod lectio facere solet, nimirum a motu illo spiritali mouentur, cum nihil sit, quod illum repellat: itaque dormire non possunt. Quorum autem habitus secundum naturam est, eorum virtus intelligendi cum aliqua in re vna consistit, nec varie se dispergit, cætera quoque sita eodem in loco hærent, quorum requies somnus est. vbi enim pars vna, quæ potissima sit, institerit, cæteræ quoque partes insistere solent: perinde ac E in copiis, quæ versæ in fugam fuerint, agitur. Natura enim sursum effertur, quod leue est, deorsum autem defertur, quod graue est. Cũ igitur anima secundum naturam mouetur, non dormit, ita enim se habet. at vbi constiterit, & quasi fatigata succubuerit, mens immutatur, & vapores crassiores sursum sese efferentes ad caput, faciunt somnum. Lectio vero prohibere somnum videri sane potest : quod nõ propterea est, quia tantisper intelligimus, (anima enim tunc magis definitur) sed quia mutatur. & ideo insomnia euenit, nam intellectiones illæ vigiles sunt, quibus anima quærat & dubitet, non illæ, quibus assidue contempletur, cum illæ faciant indefinitionem, hæ non faciant.

8 Cur in disputationibus contentio sit, nugatio nunquam incidat? An quod apparens syllogismus, id est ratiocinatio est, ratiocinatio autem in paucis continetur. quinetiam si prolixius agatur, interposito tempore paralogismus, id est peruersa ratiocinatio interea deprehendatur, & reuocare quod dederit, aduersarius poterit.

9 Quamobrem libentius eas historias audimus, quæ rem vnam exponunt, quam quæ plures? An quod rebus magis attẽdimus notioribus, easque libentius audimus. notius aũt est, quod definitum. vnum itaq; finitum est, plura autem infinito participant.

10 Cur nos rerum narratio oblectat, quæ nec nimium veteres sunt, nec admodum nouæ? An quod rebus diffidere procul absentibus solemus, quibus vero diffidimus nunquam iis oblectamur. at quæ noua admodum sunt, adhuc quasi sentimus: itaque de his cum cupimus, minime oblectari possumus.

ARISTOTELIS PROBLEMATVM SECTIO DECIMANONA:

Eorum, quæ ad concentum pertinent:

Cuius quæstiones. LI.

CVR tam in laborando, quam in fruendo solatio tibiam 1
adhibere solemus? An vt laborantes minus angamur,
fruentes magis oblectemur.

Cur idem voce eadem longius sentiri cum aliis can- 2
B tans, aut vociferans, quam solus potest? An quia viribus
vniuersis agere quippiam, vel premere, vel impellere non tantuplum
est, quantus singularum numerus est: sed quemadmodum linea bipe-
dalis non duplum, sed quadruplum quiddam describit, sic composita
omnia plus valent, quam eadem diuisa. Ergo cum vniuerso agitur ore,
vocis potentia constans, vnaque redditur, simulque aera propellit, vt
prodire multiplex valeat: quippe cum vox, quæ a multis proficiscitur,
multiplex sit, quam quæ a singulis.

Cur maxime in cantando parhypatē, vox rumpi nō minus soleat, 3
quam in nete, supremisque, quanquam cum interuallo ampliori? An
quod eius cantus & perdifficilis est, & cantandi primordium obtinet.
Difficilis autem propter intentionem, pressuramque vocis est, quibus
in rebus nimirum vrget: corrumpi autem quæque maxime solent, quo
ties labore acrius opprimunt.

Sed cur hac difficile, hypate facile cantatur, cum nō nisi diesi discre- 4
C pant? An quod hypate remissior est, átque etiam leuius a constitutione
ascenditur. hæc eadem causa est, quam ob rem ad vnam cantari vi-
deantur, quæ ad hanc, paranetenq; cantantur: agendum est enim cum
intentione, conditioneque aptissima moribus, pro voluntate, & insti-
tuto. At consonantia, vt existat, quæ nam causa sit?

Cur suauius cantilenam, quam nouimus, audire solemus, quam 5
eam, quam ignoramus? Vtrum quia cum quod cantatur, agnoscimus,
tunc melius patet, quia veluti calcem, quod spectat, assequitur: id autē
contemplatu suaue est. An quod discere lætabile est: cuius ratio est vel
in capienda doctrina, vel in vtenda, agnoscendaque versatur. Addo ēt,
quod res solita suauior, quam insolita auribus accidit.

Cur immutatio, & varietas in cantando tragicum sit? An ratione 6
inæqualitatis hoc euenit, afficit nanque tristitia, quod inæquale est,
accommodaturq; magnitudini calamitatis, aut mœroris: contra quod
æquale, atque continens est, minus id flebile auribus accidit.

Fides, seu chordæ in musicis istrumētis ita ab Antiqs ordinabātur, ac appellabāt.

Hypate
Parhypate
Lichanos
Mese
Paramese
Trite
Paranete
Nete

Hypate grauissimi erat soni, Nete acutissimi: reliquæ vero grauioris, acutioris ue, prout extremis magis, minus ue ꝓximæ erāt. Varia āt ex his istrā parabant, ut Tetrachordū, Heptachordum, Octochordū, aliaq; mlta, de q b' nō ē nūc habēdus sermo. ea vero ī Boethi Musica legere poteris.

7 Cur veteres cum septem fidibus concentus disponerent, hypaten, non neten relinquebant? An falso id dicitur: earum enim vtranque seruarunt, sed triten adimere solebant. An non, sed quia grauior sonum potest acutioris, idcirco neten reliquerunt: ergo hypate magis antiphonum, quam nete reddebat: nam vt acutum vim desyderat pleniorem, sic graue exprimi facilius potest. D

8 Cur grauis sonum valeat acute? An quia maius quod graue est: quippe tū vt graue obtuso, sic acutum acuto angulo simile habeatur.

9 Cur solitarias cantilenas suauius audire solemus, si ad tibiam, aut ad lyram vnam cantantur, cum tamen ad fides, canticumque idem modo vtroq; peragatur. nam si idem ita amplius sit, plus ad plures tibias, atque etiam suauius esse oportet. An quoniam euidentius in assequendo quod spectatur est, cum ad vnam vel lyram, vel tibiam cantatur: ad plures vera suauitas seruari non potest, cum cantilena offuscetur, totaque pene deleatur.

10 Cur si vox hominis suauior est, non eius, qui sine sermone cantat, suauior prouenit, verbi gratia teretantis, sed tibia, lyra'ue suauius sonat? An ne illa quidem, quæ vocabulis articulata emittitur, æque suauis est, nisi per simulationem formetur. Cæterum opere ipso afficitur, vt grauior sit: vox enim hominis suauior constat. oris autem instrumenta pulsandi vim obtinent pleniorem: quamobrem suauius cantatur, quam teretatur. B

11 Cur vox, aut sonus desinens acutior sit? An quia minus, vt quæ facta imbecillior sit.

12 Quamobrē quę grauior e fidibus est, huic semper actus modulandi committitur? * nam si proxima quoque a media pulsando sit, media tantum, nihilominus reddi medium potest. at si media subiungenda est, per proximam a media idem reddi non potest. An quia magnum, quod graue est, itaque validum esse necesse est: & inest profecto in magno quod paruum est: & quidem duæ nete in hypate efficiuntur, si intercipiatur.

13 Cur in consonantia diapason graue quidem acuti antiphonum accipi potest, grauis vero acutū non potest? An maxime quod in vtroque modulus vtriusque contentus est: sed si minus, certe in graui acutum est, maius enim hoc est.

14 Cur antiphonum diapason consonātiæ ita latitat, vt vnisonum esse videatur, velut in punico, aut atropo? quæ nanque posita in acutis sunt, non vnisona, sed ex proportione sibi diapason concinentia respondent. An modus proportionis facit, vt sonus quasi idem esse appareat: proportio enim in sonis æqualitas est: æquale autem omne ad vnitatem referendum est. Hoc idem in fistulis etiam euenit, vt falli aures possint.

15 Cur genus cantilenæ, quod lex appellatum est, non per antistrophos olim agebatur, cum tamen cæteris chorearum canticis antistrophi visus

*nā si ꝓxima quoq; a media cū tenui media pulsanda sit, nihilominus mediū redditur. at si media, cū vtrāq; oporteat, tenuis ñ redditur. An

phi visus

A phi vsus non deesset? An quod olim leges a magistris certandiq; peritis agebantur, qui cum iam egregie simulare, valenterque pertendere possent, cantum & prolixum, & varium conficiebant. itaque vt verba, ita etiam moduli, numerique varie subinde simulationem insequebantur: imitari nanque modulamine potius, quam vocabulis necesse est. Quamobrem dithyrambi etiam, posteaquam simulari cœperunt, antistrophis amplius non vtuntur, quanquam plurimum ante vterentur. Cuius rei causa est, quod olim homines liberi atque ingenui ad choream adire solebant: itaque multos esse, qui fungi cantu certatorio possent, erat difficile: quapropter illis in more fuerat, vt modulos enharmonios cantarent. Vnus enim crebro cantilenam mutare, variamque contexere facilius potest, quam multi: & qui certat facilius quam qui mores conseruat: quocirca simplicius illi modulari debuerant. Antistrophus autem simplex est, quippe qui numerus sit, vnitateq; mensuretur. Hæc eadem causa est, cur in scena nullus, in

B chorea plurimus antistrophi vsus sit Histrio nanq; simul & certator, & simulator est: chorus autem minus imitatur.

Qua de causa dissonantium copulatio, quod antiphonum nominamus, suauior, quam consonum est? An quod expressius ita consonantia percipi potest, quã cũ voce consona addita cantatur: alteram.n. vocem idem sonare necesse est, itaque duas ad vnam resonare, quæ tertiam offuscare facile possint. 16

Cur sola diapason consonantia cantetur? hanc enim magadare, nec vllam aliam consueuerunt. An quod hæc sola ex fidibus inter sese obsonis constat: atqui in obsonis etiam si alteram canis, identidem efficis. voces enim ambarum vna quodammodo illa continet. Ergo in hoc consonandi genere cum vel vna canitur, consonantia tota perfici potest: & cum ambæ, aut cum altera canitur, altera tibia sonatur, vna quasi de duabus exultat. atque ita efficitur, vt sola hæc cantilenam patiatur, eo scilicet, quod obsona vocem obtinent nerui eiusdem. 17

C

μαγαδίζειν. magadare, vel forsã magadissare, à magadide vti. Quid magadis, vide apud Cælium.

Sed cur solis obsonis datum hoc est? An quod solæ pari interuallo distant a media? itaque medietas similitudinem quandam sonorum efficit, vt sensus aurium ambas, & eandem, & extremas esse diiudicare videatur. 18

Cur in diapente, & diatessaron consonantiis nunquam antiphonis cantatur? An quod non eadem consonandi ratio in iis est, quæ in diapason concinentia: quippe cum in illa grauis eundem ad proportionẽ modum obtineat, quem acuta acuminis: itaque fit, vt & eadem quasi & diuersa vox oriatur. at vero in diapente, atque diatessaron concinentiis non ita est: quamobrem sonus vocis oppositæ perpendi nõ potest, quoniam idem non est. 19

Cur si quis cæteris omnibus neruis concinnatis, medio vero inconcinno pulset instrumentum, non solum cum ad medii sonum deuenerit, sed etiam cæteris modulandi partibus anget aures, modumq; 20

incompositum dissipatumque eliciet: sed si lichano, aut quem sonum D alium mouerit, tum discrimen duntaxat apparebit, cum eum pulsarit, quem mouerit? An ratione hoc euenit optima, quandoquidem omnia egregia modulandi genera medio neruo sæpe vtuntur, omnesque probi fidicines crebro ad medium veniunt, & si discesserint, mox redeunt eodem, nec vllum alium toties repetunt. Ergo quemadmodum ademptis ex oratione quibusdam coniunctionibus, vt τε & τοι, oratio minus græca relinquitur: aliis vero quibusdam detractis, nihilo insuauior accidit, eo quod aliis sæpe in dicẽdo vti necesse est, aliis minime: sic etiam medius veluti coniunctio est sonorum, maximeq; elegant forum, quoniam eius sonus assumi sæpissime soleat.

21 Qua de causa qui grauius cantant, si asonant, deprehendi facilius possunt, quam qui cantant acutius. nec vero secus in numeris accidit, euidentiores enim, qui peccant in grauiori. Vtrum quod plus temporis graue obtinet: plus autem plenius a sensu aurium E percipi potest. An quod in tempore ampliori agitur, hinc etiam plus sensus adhibetur: velox autem, & acutum facile suam ob velocitatem lacescit.

22 Quam ob causam multi cum cantant, melius numeros seruãt, quã pauci? An quod multi melius vnum, suumq; ducem aspiciunt, tardiusq; incipiunt: itaque facilius assequi idẽ possunt, quippe cum in accelerando eueniat, vt plus erroris committatur.

23 Cur nete duplo acutior est hypate? An primum, quod cum neruus parte sui dimidia pulsatur, & totus diapason cõcinentia exultat: quod vel in fistulis æque perspicere licet: vox enim, quæ per medium foramen emergit, diapason resonat cum ea, quæ per totam fistulam promitur. Quinetiam in cæteris duplo interuallo capi diapason consonãtiam nouimus. nam & qui tibias perforant, ita disponere solent: & qui fistulas apte concinnant, extrema tantum cera marginant foraminis principalis, neten vero ad dimidium implent. Et in triquetris neruis F ui, quorum alter longitudine dupla, alter subdupla est, æque intenti diapason consonantiam reddunt. Genus autem concinnendi, quod dia pente nominatur, sesquialtera constat. quod vero diatessarõ vocamus, interuallo sesquitertio continetur.

24 Cur si quis neten pulsatam apprehenderit, hypate sola resonare videbitur? An quod tinnitus, qui ex hac proficisci solet, sono illius maxime conciliatur, & congruit, vtpote qui consonus sit. ergo quia suo consimili concrescit, solus apparet: cæteri vero incerti suam ob exiguitatem occultantur.

25 Cur neruum medium in concentibus appellamus, cum inter octo nullum medium sit? An quod olim concentus septem neruis constabant, septem autem medium obtinent.

26 Cur in acutum magna ex parte vox aberrare consueuit? Vtrum quod facilius acutum quam graue cantatur. An quod acutum

A grauí deterius est: peccare autem non aliud est, quam rem agere deteriorem.

Cur inter omnia, quæ sensum patiuntur, solum id mores obtinet, quod obuiam auribus esse potest? Nam etsi quid sine sermone modulamur, mores tamen præ se ipsa modulatio fert, quos non color, nó odor, non sapor gerere potest. An quod motum solum hoc obtinet, non dico quem strepitus reddit, (talis enim vel cæteris adest: quippe cum etiam color nostrum mouere aspectum possit) sed eum intelligi volo, quem genus id stræpitus subsequentem sentimus. hic enim similitudinem gerit, tum in numeris, tum in sonorum ordine acutorum & grauium non in mistione, quod esse in cæteris sensibilibus nó potest. Atqui motum eiusmodi sibi actio vendicat, quæ morum index proculdubio est. 27

Cur leges pleræq; cantilenæ appellentur? An quod homines prius quam literas scirent, leges cantabant, ne eas obliuioni mādarent: quod etiam nostra ætate Agathyrsis in morem est. Ergo primas quoque posteriorum cantilenarum eodem appellauerunt nomine, quo omnes superiores vocabantur. 28

B

Cur numeri musici, & modi qui voces sunt, moribus similes sese exhibent: sapores vero, aut colores, aut odores nullam eiusmodi similitudinem gerunt? An quod numeri musici, & moduli motibus continentur, quo modo etiam actiones. At omnis efficientia moralis res est, moresque condere potest: sapores vero, aut colores hoc idem æque conficere non queunt. 29

Cur neque subdorium, neque subphrygium genus in Tragœdiis choricum habeatur? An quoniam antistropho carent, vtpote quæ scenica sint, imitationiq; accommodata. 30

Cur Phrynicus, cæteriq; eius ætatis musici, modulandi potius sciētiam exercebant? An quod tum in Tragœdiis carminis vsus modulaminum longe amplior erat. 31

C

Cur diapason consonantiam dicimus non ratione numeri diaocto, vt diatessaron, vt diapente? An quod priscis non pluribus vti neruis quam fuit in morem: deinde Terpander tertia exempta, neten adiunxit, ac eius tēporibus diapason hæc appellata est consonantia, nó diaocto, quippe quæ septem, non octo constaret. 32

Quamobrem aptius de acuto in graue canitur, quam de graui in acutum? Vtrū quod ita fit, vt a suo inchoetur principio. neruus enim, qui medius & dux est, acutissimus primi tetrachordi habetur: illo aūt modo non a principio, sed a fine exordiretur. An quod graue generosius, sonantiusq; ab acuto oriri potest. 33

Cur bis diapente, aut bis diatessaron consonantia componi non potest, bis autem diapason potest? An quod non bis diapente, neque bis diatessaron instrui potest, sed diatessaron, ac diapēte proportiones apte in vnam diapason continentiam copulantur. 34

35 Cur diapason consonantia omnium pulcherrima est? An quod integris terminis huius proportiones continentur: cæterarum autem non integris. Cum enim nete dupla ad hypaten sit, quocunque in genere nete duo tenuerit, hypate vnum habebit: & vbi hypate duo, nete quatuor resonabit, ac ita deinceps. At vero eadem nete mediæ sesquialtera est. proportio nanque sesquialtera, qua consonantia diapente concluditur, non integris numeris posita est: maior enim minorem intra se continet totum, & partem eius dimidiam; quamobrem non integri cum integris comparantur, sed partes supersunt. Consonantia quoque diatessaron proportione sesquitertia continetur, quæ terminis constat, quorum maior minorem intra se totum continet, & insuper tertiam eius partem. An quod ex ambabus consistit perfectissima est. & quoniam modulandi mensuram hæc tenet, merito omnium eleganitssima constat. D

36 Cur si neruus medius ex suo intentionis modo dimotus sit, cæteri quoque omnes sonos incompositos reddent: sed si integre illo manente, aliquis ex cæteris sit dimotus, solus hic aberrabit, qui modo suo caruerit? An quod ratio concinendi neruis omnibus apta intentione continetur, quæ non nisi per habitudinem quandam ad medium accommodanda omnibus est, ordoque ratione illius disponi singulis debet. ergo sublata continendi, concinendique causa, concentus æque custodiri præterea non potest. cum tamen neruo medio sibi cōstante vnus ex cæteris aliquis discreparit, merito illius pars duntaxat deest; cæteri nanque omnes modum suæ concinentiæ seruant integrum. E

37 Quare cum vocis acumen effici momento possit exiguo, grauitas autem non nisi magno proueniat? vt enim graue ob multitudinem graue est, ita acutum ob velocitatem acutum existit. Cur inquam, si ita est, maius negotium canticum cecinisse acutum, quam graue sit: & quidem pauci reperiuntur, qui superna cantare valeant? Leges quoque acutæ, & arduæ difficile idcirco cantantur, quia intentæ vehementius sunt: quanquam minus negocii sit mouisse quod exiguum, quam quod multum est. itaque vel in aere hoc idem accidere oporteret. An vocem e natura mittere acutam, non idem est, quod acutum cantare: sed mittunt quidem acutam vocem omnia, quæ natura sunt imbecilla, eo scilicet quod aeris parum non multum ciere possunt: parum autem aeris velociter fertur. Vnde hectici, id est qui consumpto corporis habitu emarcuerint, acutam proferunt vocem. at vero acutum, nisi viribus valeant, cantare non possunt. Cuius certe indicium, quod velociter ferri solet, quod vehementer fertur: ita bonarum virium index acutum est, cum superna cantare admodum difficile sit: grauia autem locum tenent inferiorem. F

38 Cur numeris, modulis, canticis deniquod omnibus concinnēdi generibus oblectari omnes consueuere? An quod motibus naturalibus

A oblectari datum à natura omnibus est. Indicium, quod pueri adeo
nuper æditi his ipsis moueri, oblectariq; possunt: modis tamen adie-
ctitiis canticorum vt delectemur, efficere assuescendi ratio potest. Sed
enim numeri propterea mulcent, quia ratum, ordinatumque compu
tandi numerum habent, mouentque nos pro sua æquabili serie ordi-
nate. Motus enim familiarior naturæ est ordinatus, quam inordina-
tus: itaque secundum naturam hic magis esse probatur. Argumētum,
quod cum ordinate & laboramus, & bibimus, & comedimus, natu-
ram, viresque nostras & seruamus, & augemus. Contra, inordinate
cum agimus, deprauamus naturam, atque de suo statu dimouemus:
morbos enim naturalis ordinis corporum esse motiones nullum du-
bium est. Consonantia vero demulcere ideo potest, quod mistio, siue
temperatio contrariorum est iunctorum apte inter sese, portionemq;
inuicem custodientium. Portio igitur ordo est, quem modo natura
suauem esse proposuimus. Et temperatum quoque omne suauius, quā
B intemperatum est: præsertim si cum sensibile sit, pariter vim habeat
vtriusque extremi, quemadmodum consonantia ex portionibus tem-
peratur. Et proportio ipsa amborum extremorum potentiam æque in
consonantia tenet.

Cur suauius antiphonū æquisono est? An quod obsonum quoque 39
consonum diapason est, quippe cum ex adolescentibus, virisque consi
stat, qui ita distant inter se tonis, vt nete, & hypate. At omnis conso-
nantia sono simplici suauior est. cur autem ita, dictum iam est. atque
omnium suauissime diapason personat: æquisonum autem illud sim
plici contineri sono conspectum est.

Cur sola in diapason consonantia magadari solitum est? An quia 40
vt pedes carminum portionem, aut paris ad par, aut dupli ad subdu-
plum, aut aliquam aliam inter se obtinent: ita soni, quibus consonan
tia continetur, motus portionem inter se aliquam seruant, & ratio-
C nem clausulæ. Cæterarum igitur consonantiarum alterius termini
imperfecti sunt, cum finiant ad partem: quamobrem fieri non potest,
vt pari sint facultate. Cumque dispares sint, discrimen auribus acci-
dit, quomodo in choreis, cum ad finem deuentum est, differentia ex
ampliore voce aliquorum exultat. Adde quod hypate accidit, vt exi-
tum soni circuitalis habet cum neta: vltimus enim a nete ictus aeris fa
ctus hypate est: quod cum finiant in idem, quamuis nō idem fecerint,
euenit vt opus absolui vnum communeque possit, non secus ac illis
accidit, qui sub postremam cantilenam pulsent. Nam etsi cætera ope-
ris non adhibita tibia peregerunt, tamen quod in idē desierint, eo ip-
so fine magis delectant, quam discrimine angunt, quo ante finem di-
screparint. Cum igitur in diapason consonantia ex diuersis, quod
commune exultet, suauissimum sit, magadare autem ex contra-
riis vocibus consistat, hinc magadare consonantia diapason con-
sueuerunt.

41 Cur suauius cātum audimus, quem scimus, quā quem ignoramus? Vtrum quoniam cum cantilenam agnoscimus, melius patet, qui veluti calcem, quod spectat, assequitur. hoc autem contemplationem facit suauiorem. An incidit, vt auditor vna cum eo afficiatur, qui notam illam exprimit cantilenam, quippe qui aliquid succinat, sociumq; sese præbeat cantanti. Solet autem quisque hilari, securoq; animo cantare, nisi aliqua coactus necessitate id faciat.

42 Cur non bis diapente, aut bis diatessaron reddi consonantiā potest, vt bis diapason coaptari solet? An quod diapente consonantia posita in proportione sesquialtera est, diatessaron vero in sesquitertia. Quod si tres sesquialteri, aut sesquitertii numeri ordine disponantur, extremi nullam inuicem portionem habebunt. neque enim superparticulares, neque multiplices esse poterunt. At diapason continentia, quoniā duplari proportione consistit, hac geminata quadruplam inuicem proportionem extremi tenebunt. itaque cum consonantia sonorum inuicem proportionem obtinentium sit, proportionemq; inuicem soni habeant, quibus diapason interuallum continetur: penitus vero careant, qui diatessaron, aut diapente habitudine copulantur: idcirco soni bis diapason esse consoni possunt, cæteri non possunt, ob eam, quam reddidimus causam.

43 Cur si quis neten cum pulsauerit, apprehendat, sola hypate subsonare videant? An quod nete cum desinit, clanguescitq;, in hypatem transit. Indicium, quod post hypatem protinus neten canere aptissime licet: etenim quasi neten præ se ipsa ferat, similitudo ex ea petitur. Cū autem echo quoque ipsa cantus quidam esse probetur, (est enim vocis nete iam desinentis tactio) tinnitusq; ipse sono respondeat hypate, merito ob suam affinitatem nete mouere hypatem posse videtur. Nete enim, vbi se moueat apprehensa, certo nouimus. at hypaten cum videamus inapprehensam, & tamen eius sonum percipiamus, ipsam sonare credimus: quod in multis accidere solet, in quibus scilicet neque sensu, neque cogitatione perpendere veritatem possumus. Ad hæc si nete ictu intente accidat, vt iugum moueatur, nihil sane mirum fuerit: eius autem motu neruos omnes commoueri, sonumq; reddere aliquē probabile est. Sonus igitur nete alienus ab cæteris est, & cum desinit, & cum incipit: cum hypate vero cum desinit, idem existit. Quod si eius propriæ motioni adiunctus ipse totus esse illius videatur, absurdum haud quicquam haberi debet. Amplior autem, quam sonus reliquorum neruorū promiscuus hic exultat: quoniam illi quidem a nete quasi impulsi, submisse vellente, & leniter ac molliter sonant: nete aūt ipsa fidium omnium vehementissima sua tota potentia sonum reddit. itaque secundaria eiusdem actio merito superior esse, quam cæterarum potest, præsertim cum leuissimo motu ipsa moueatur.

44 Cur suauius cantilenam audimus, cum ad tibiam, quam cum ad lyram cantatur? An omne suaue, quod mistum cum suauiori est, sua-

A uius redditur: atqui tibia, quam lyra suauior est: ergo cantilena quoque mista cum tibia, quam lyra suauior sit, quoniam quod mistum est, non misto est suauius, modo quis sensum amborum percipiat. Vinum enim aceto mulso suauius est, quoniam quæ natura permiscet longe amplius temperantur, quam quæ a nobis miscentur. vinũ quippe ex acido, ac dulci sapore mistum est. Probari hoc idem potest vel malis punicis, quæ viuolenta appellamus. Ergo cantilena, & tibia misceri sibimet admodum suam ob similitudinem possunt: spiritu nanque vtraque conficitur. Sonus autem lyræ, quoniam non spiritu fit, aut minus sensibili, quam tibiarum, minus voci immiscere se potest: quod cum ad sensum discrimen pariant, non immerito minus demulcent, quomodo dictum de saporibus est. Adde quod tibia sonitu, cognationeq; sua errores multos cantilenæ occultat. Sonus lyræ cum tenuis, vocique cõmisceri minus idoneus sit, ipse per sese patens, suumq; genus syncerum custodiens, omnes cantilenæ errores posita quasi re-
B gula patefacit. Cum vero multa perperam in cantando agantur, quod promiscuum ex erratis, recteque actis prouenit, deterius esse necesse est.

Cur neruum medium inter septem vocamus, cum inter octo nullũ medium sit? An quod olim concentus neruis septem constabat, quorũ medium est. Eorum item, quæ inter extrema continentur, solum medium principium quoddam est. quod enim in medio situm est eorum, quæ in aliquo interuallo ad vtrunque vergunt, extremum hoc principium, & medium est. Cum autem extrema concentus nete, & hypate sint, hisq; interiaceant reliqui soni, quorum medius nominatus, solus principium alterius tetrachordi est, iure medii nomen habuerat. principium enim idem esse duntaxat patuit, quod medium est eorum, quæ inter aliqua clauduntur extrema. 45

Cur melius multi cum cantant, seruare numeros posſint, quam
C pauci? An quod multi magis vnum, ducemq; respiciunt, tardiusque incipiunt: itaque facilius assequi idem possunt: plus enim erroris solet committi in celeritate. Accidit autem, vt suo duci multi, quam pauci sint attentiores. Segregans vero sese, nemo eorum exuperata multitudine clarere potuerit, quanquam inter paucos facilius proculdubio poterit. quamobrem inter sese ipsi per se potius, quam cum principe certant. 46

Cur vox in partem acutam cantus magna ex parte degenerat? An quod acutum facilius, quam graue cantatur. acutũ igitur crebrius cantant: dumq; id faciunt, errorem crebrius committunt. 47

Cur veteres cũ neruis septem concentus disponerent, hypaten, non neten reliquerunt? An non hypaten, sed eam, quæ paramese nostra tempestate vocatur, tonique interuallum reliquerunt. vltima vero densi in acutum pro media vsi sunt, quamobrem mediam quoque eã appellarũt. An quod superioris tetrechordi finis principiũ erat infe- 48

rioris, & medium tonō proportionem extremorum tenebat. D

49 Cur Tragœdiarum choris neque ſubdorio, neque ſubphrygio cātandi genere vti mos eſt? An quod modulum præſtare concentus hi nequeunt, quo certe choris magnopere opus eſt. Mores vero ſubphrygium obtinet vſui rerum deputatos. quam ob rem in Geryone excurſus, & arma eo ipſo concentu aguntur. Subdorium vero magnificum conſtans, grauéque eſt: quocirca omnium maxime concentuum citharæ accommodādum. Sed hæc ambo, vt choris minime cōgruūt, ſic ſcenis eſſe familiariora probantur: etenim ſcena heroum facta, dictaque ſimulat. Veterum autem ſolos duces fuiſſe heroas conſtat: populi homines ſunt, quibus chori conſiſtunt. Quapropter choro competunt mores, moduli que tranquilli, & flebiles: hæc enim humana potius ſunt, quæ minus cæteri concentus præſtare queunt: minimeque ipſe ſubphrygius: hic enim animos lymphatis ſimiles reddit, cogitq; debacchari. At vero mixolydius nimirum illa præſtare poteſt: itaque E eo ipſo affici poſſumus. Sunt autem patibiliores, qui inualidiores: quamobrem id genus choro tribuimus. ſubdorio vero, atque ſubphrygio agimus, quod choro non conuenit. Eſt enim chorus cliens quidā, curatorque ocioſus: quippe qui beneuolentiam dūtaxat his exhibeat, quibus adeſt.

50 Cur ſono grauiori mollior modulatio cōtineatur? An quod modulus ſua quidem natura mollis eſt, & quietus, ſed admiſſi numeri ratione aſperior redditur, & mouentior. Cum igitur grauis ſonus mollis, quietuſque ſit, acutus contra mouens, & irritans, prorſus eorum quoque, qui eundem modulum habent, mollior eſſe debet, qui grauior eodem modulo continetur. Modulum nanque mollem eſſe eorum dictum iam eſt.

51 Cur parium, ſimiliumque doliorum, ſi alterum inane, alterum dimidiatum ſit, echo diapaſon conſonantia reſultabit? An quod echo dupla dimidiati ad inanis exiſtit. Quid enim in iſtis potius, quam in F fiſtulis res euariet? motum nanque eūdem acutiorem putamus, quem velociorem. Amplioribus vero aer tardius occurrit, vt duplis duplo, & cæteris ad proportionem. Vtris quoque duplus diapaſon ad ſubduplum conſonat.

ARISTOTELIS PROBLEMATVM

SECTIO VIGESIMA:

Eorum, quæ ad ſtirpium genus, & oleracea pertinent:

Cuius quæſtiones. XXXVI.

CVR aquam ſalſam apium recipit, porrum recuſat? 1
An quod alterius radix imbecilla, alterius valida eſt. impatibilius autem, quod validius.

B Cur in prouerbio eſt, Mentam belli tempore neque edito, neque ſerito? An quia menta refrigerare corpora poteſt, vt corruptione conſtat ſeminis genitalis: id autem ipſum aduerſum omnino eſt ad fortitudinem, atque animoſitatem, quamuis genere ſit idem. 2

Cur aliqua fructu vacent, cum florem habeant, vt cucumer, cucurbita, malus punica? An his fructus non deeſt, ſed ipſa pro fructibus habentur, quibus flos inſidet. fructus enim id eſt, quod florem gerit. cucumeri autem florem inhærere perſpicuum eſt. 3

Cur eorum, quæ terra gignit, alia cocta, alia cruda ſunt cibo idonea? An quibus ſuccus eſculentus non protinus eſt, iis decoctis dulcior redditur a calore: quibus autem ſapor vel protinus gratus cōſiſtit, hæc etiam cruda eſitantur. 4

Cur alia elixa, alia aſſa melius edi poſsint? An quod humidiora nō 5
C eatenus humectari, ſicciora non amplius exiccari oportet: elixa autem humidiora, mollioraque omnia redduntur: quæ vero minus humida ſunt, hæc igne confecta ſicciora prorſus euadunt.

Cur alia eſculenta, alia ineſculenta experiamur? An cauſæ ſuccus eſt. quod enim & ignis expers ſuccum continet immitem, & igne confectum nihilo minus redditur, hoc cibo ineptum penitus eſt: quod autem ſucco eſculento quidem, ſed vehementiuſculo conſtat, hoc pro cōdimento recipimus. quod enim exiguo corpore vim magnam obtinet, id naturam condire poteſt ampliorum eſculentorum. 6

Quam ob cauſam ſtirpium aliæ ad ſemen vſque viuere tantummodo poſsint, deinde cum ſemen tulerunt, exareſcant, vt genus herbæ, & quæ olera nominamus: aliæ non, ſed ſæpius fructificare ſolitæ ſint. Ipſarum etiam viuentium ad ſemen vſque ferendum cum magna pars annua ſit, genus apii, quod ab equo hippoſelinum appellatū eſt, quaſi equapium dixeris, anno poſtero fructum affert, cumque attulit, exare- 7

ſcit: cur ita? An omnia eatenus vigent ætate, quatenus ſemine quoque D
valeant: nam & homines ad annum trigeſimum vſque proficiunt, aut craſsitudine. vbi autem ſemen ferre non amplius poſſunt, modo ſtirpium obareſcunt, atque ſeneſcunt: quanquam alia ocyus, alia ſerius occidunt, idque portione. Sed quam ob cauſam aliis longum vitæ ſpatium, aliis breue datum eſt, porro alterius intereſt diſputationis declarare. ſed cum omnibus finis, ac terminus ſit perfectio ſeminis, quibus vita breui tempore continetur, hæc ſemel, aut certe non ſæpe: quæ autem eſſe longæua natura voluit, hæc ſæpe fructificare neceſſe eſt. Quã ob rem quæ imbecillima ſunt, ferre non plus valeant, quam ſemel, tum exareſcant neceſſe eſt: ac eorum ipſorum alia anno primo ſimul & ſemen reddere, & vitam explere naturæ ratio ſancit: alia poſterò, vt equapium. Quæ vero prævalida ſurgunt, hæc annis pluſculis poſt fructificare incipiunt, diuq; vitam agere poſſunt, fructificare ſæpius, vt arbores.

8 Cur ſi quis apium radice tenus circunfodiat, partique imę panicum E
vndique ingerat, deinde terram accumulet, itaque irriget, radices mira magnitudine adoleſcent? An quod natura panici fungoſa, & calida pabulum attrahit, conceptumque non ſurſum tranſmitti patitur. Sed inter radicem contentum calore ſibi indito concoquit, vt radicis ampliſsimum ſequi incrementum neceſſe ſit.

9 Cur ſi quis cucumeres, aut cucurbitas protinus paruulas condiderit in terram, maiores multo efficiet? An quod ſpiritus, & Sol exiccando incrementum impediunt, molemque tum minorem, tum criſpiorem reddunt: quemadmodum & arbores, quæ loca vento, Solique expoſita tenent, quæque in cauis manent, & riguis: alteræ enim magnæ, fungoſæque fiunt, alteræ paruæ, & ſpiſſæ. An vero inter terram occulta, quoniam contra afficiantur, contra euadant, neceſſe eſt. Quinetiã quæ vaſis includimus, vt cucumeres in ferulis cauis, aut tegulis, & mala punica, aut quæuis mala in ollis, ampla redduntur, & fungoſa. contra F
quæ detecta ſunt, parua, ſolidaq; augeſcunt nullo ambiente operculo, quod alimoniam faciat largiorem. id enim obiectum facit, ne pabulum, aut euaneſcat, aut areſcat.

10 Cur plantarum acrium ſemina acriora ſunt, quam radices, & folia? An quod ſemine omnia oriuntur, inq; cæteras omnes partes ex eo veluti fonte quodam (vt quidam aiunt) ſapores, & odores deriuari neceſſe eſt: nam etiam odores omnium vna cum ſeminibus eſſe ſuaues incipiunt. Quod ſi acritudo cæteris ex ſemine proficiſci ſolita eſt, ſemen ipſum maxime eſſe tale ratio exigit.

11 Cur tenues radiculæ acriores ſunt? An quod ampliores illæ ſpatio temporis longiori plenius concoctæ miteſcunt.

12 Cur capparis locis prouenire cultis haud facile poteſt? multi namq; tentarunt & radice translata, & ſemine ſparſo, cum apud nonnullos cõmodior capparis ſit, quam roſa: ſed tamen efficere nihil potuerunt.

A Quid ergo causæ sit, vt cultis nesciat hospitari, inculta & auia perse-
quatur, & maxime sepulchris adhæreat? Igitur de hoc, cæterisque ge-
neris eiusdem accepisse illud oportet, quod non omnia eadem ex ma-
teria consistere solent, aut augeri: sed sunt quæ ex aliorum corruptio-
ne, & principio consistant, & post augeantur, vt pedunculi, & pili cor
rupto alimento, aut qua labe alia corporis prodeunt. Ergo vt in cor-
pore nonnulla excremento proueniunt alimenti, quod certe cruditas
est, & vbi naturæ vires superare non queunt, abscedunt quidem in ve-
sicam, & aluum, quæ in promptu maxime sunt, aliqua vero animal
producunt, itaq; in senectute, & morbis hæc augentur: sic in terra alia
concocto alimento & consistunt, & augentur, alia excrementis, aduer
sique concretione oriuntur. Culturæ autem officii est, vt concoquat,
reddatque efficax alimentum, quo genus mite, vrbanumque fructuũ
consistit. Quæ igitur mitigatione, informationeq; huiuscemodi creã-
B tur, hæc vrbani vocabulo significamus, eo quod solertia hominis edu-
cata quasi, eruditaq; meliora euadant. Quæ autem cura adhibita mi-
tescere nequeunt, aut etiam aduerso habitu loci sui generis prodeũt, hęc
syluestria sunt, & rustica, cultisque viuere nolunt. Cultus enim dum
ea melioribus instituere moribus contendit, deprauat, atque peruer-
tit: quippe cum a sua natura desciscere nequeant, quæ orta sunt ex cor
ruptione: quo in genere capparis quoque profecto est.

Cur si quis radicularum folia tempore hyberno, cum maxime vi- 13
gent, absciderit, & terram pedibus complanarit, conculcaritque, vt im
brem nullum admittere posit, radiculæ ipsæ per æstatem amplitudi-
ne mira increscent? An propterea, quia ne corrumpantur, causa concul
candi soliditas est, quæ humorem putrefacere prohibet: alimentum ve
ro, quod aliter ad germen sursum transmitteretur, radix sibi ipsa totũ
dispensat: itaque vel amplior fiat necesse est, vel suo de latere radices
alias mittat geminans modo ceparum. has enim multiplices effici no
C uimus, si quis annuas non euellat, sed tempore hyberno relinquat. At
cum vim istam procreandi, vt lateri ceparum natura dedit, sic radicu-
larum negarit, necesse profecto est ipsas illas crascescere nimiam ob co
piam alimenti.

Cur si quis cucurbitas, aut cucumeres apud puteum sitos in ipsum 14
dimiserit puteum tempestiuos, beneque operuerit, virides per annum
totum seruabit? An quod vapor aquæ refrigerans efficit ne asiccẽtur,
seruatque virides, & vegetiores: & obturatio illa, & spiritus satis alere
possunt, quæ iam in plenum creuerunt: permanendi vero facultas pro
pterea datur, quod relictis radicibus suppetit alimẽtum. Nam si quis,
cum fructificarunt, detractis sarmentis, præcisaque planta terram ag-
gerarit, conculcaritq; circum radices, cucumeres faciet præcoques, vt-
pote cum radix valeat conseruari. haud enim cucumer annuam sorti-
tur naturam, sed viuere vlterius potest. Ferent autem isti fructum ma
turius, quam qui semine prodierunt: quoniam radix bona pars scilicet

operis præcondita iam naturæ habetur, quod illis seminatis prius con D
fici necesse est. Terræ autem aggregatio, & constipatio teporem inducit, quo radix & seruari, & germen mittere celerius queat. vnde etiam fit, vt si quis per hyemem cucumeris semen in * quallis situm aqua irriget tepida, & modo soli exponat, modo collocet apud ignem, præcoques admodum cucumeres faciat, si tempore congruo ad ipsum cum quallis in terram demittet.

ἐν ταλαρίσκοις, in quallis, seu calathutis

15 Cur non meridie, sed mane, noctu'ue irrigare cõsueuerunt? Vtrum ne Solis feruor humorem absumat. An quod si aqua calida sit, necabit quæ irrigantur.

16 Cur omne odoratum genus, tam seminum, quam stirpium, mouere vrinam potest? An quia calidum est, concoctuque facile: cuius sane generis sunt, quæ vrinam ciere valent. calor nanque interior cito extenuat, nec aliqua corpulentia odor continetur. Nam & ea, quæ minime odorata sunt, vt allia, caloris sui ratione vim mouendi vrinam habẽt; E vel potius colliquandi. Seminum autem genus omne odoratum, calidũ esse proculdubio nouimus: odoris enim natura calore aliquo omno creatur. At vero quæ male olent, haud quaquam apta cõcoctioni sunt. Esse autem non calida solum, sed etiam concoctu facilia debent, quæ sint prouocatura vrinam, vt scilicet vna descendendo humores extenuent.

17 Cur ocyus olus excaulescat, quod semine vetustiori, vt trimo, aut bimo prodierit, quam quod nouo? An quod sicut in animantium genere semen id celerius affert, quod viget, ita etiam seminum, quæ vetusta admodum sunt, vim suam omnem exhalarunt: quæ recẽtissima, imbecilliora propterea sunt, quod excrementum adhuc procreationi minime conueniens continent: quæ media tempore, hæc humore inutili omni exacto, validissima esse probantur. celerius igitur semen profundunt. id autem ipsum non nisi excaulescere est, quippe cum semen F ex caule proueniat.

18 Quam ob causam ruta insita in ficum, pulcherrima, plurimaque, proueniat? inseritur vero inter corticem, limoque obducto fouetur. An quod rutæ radix fomentum teporemq; desyderat: itaque cinere quoq; circundata iuuatur: ficus autem calida est, quod eius succus omnium acerrimus docet, & fumus, quem multum emittit: habet igitur calorẽ, atque humorem talem, qualem etiam cinis. Quamobrem si ille iuuare possit, ficus porro copiam, ac vigorem eo magis præstabit, quo humor cineris quidẽ non perpetue affluit: fici vero irrequieto confluuio manat, vtpote cum arboris succus consumi ex toto non possit.

19 Cur stirpium nonnullæ caulem semper edant inanem? An illis, quarum natura imbecillior est, has rarum, inanemque emittere caulẽ necesse est.

20 Cur in terra Attica fructus cæteri dulcissimi fiunt, thymum vero acerrimum est, cum id etiam ipsum fructus quidem existat? An quod

A ager ille tenuis, siccusque est: quam ob rem non multum humoris continent, quæ in eo nascuntur. Ergo quæ dulcia sua constant natura, hæc ob humoris contenti mediocritatem, vbi Sol partem consumpsit maximam, facile reliqua concoquuntur: etenim multum concoqui negocium magnum est, mediocre expeditius confici potest. Vnde fit, vt fructus, qui lege suæ naturæ dulces creantur, dulciores euadant: qui sicci e natura, minimeque dulces proueniunt, suam ob inopiam tantum humoris retinent, quantum suo conueniat generi, quod dulce nequaquã est. Sol autem quantum dulcissimum sit, & leuissimum eximit. itaque acerrimi relinquuntur, qui humore superuacuo carent, quem fructus cæteri obtinent.

Cur palegium, & lirium, & cepe suspensa florent solstitii tempore? 21 An inest crudum in his alimentum, quod vt hyeme concoqui ex frigore nequit, sic solstitio ex * calore concoquens auget. Vtrum quia influxu carent assiduo, breui marcescunt. etenim quæ nullum alendi initiũ, B nullum influxum assiduum habent intereunt, exiccanturq;. Qua de causa accidit apud Scythas, vt frumentum diu in terra maneat, propter copiam niuis: & vbi emerserit, celeriter crescat.

* ὥρας

Cur cepe vnum tam acriter mordere oculos potest? Vnde nomen 22 quoque a Grecis crommyon impositum putant, perinde quasi pupillã comprimi cogeret. Origanus vero nihil huiuscemodi facit, nec aliud quippiam ex cæteris, quanquam acre: neque enim nasturtium, quod mordacius est, oblatum oculis efficit æque vt lachrymæ profluunt: at cepe & cum oculis admouetur, & cum comeditur, lachrymas mouet. An quod acrium genus discrimine euariat numeroso, quo sua cuique vis consistit, rataque habetur. Nasturtium ergo, quia calidius est, resiccare quod colliquauerit, amplius potest: nam extrudere lachrymam cum editur, potest: admotum tamen ad oculos, nihil propterea mouet, quia nullum mittit vaporem: est enim id & siccius, & calidius. Origa- C nus, cęteraque id genus calida sunt leniter, & sicca; quod lachrymas autem moueat, mordax id esse debet, & humidum, & lentum. Quas ob res oleum quoque lachrymam excutit, quamuis leniter mordeat: subiens enim, irreptansque suam ob lentitiam, atque tenuitatem dolorẽ mouet, ac proinde humorem tabificat. At cepa vim eiusmodi sane habet, vt quod & humore & vapore sit calido, tenui, & lento: itaque oculis admotum, eo quod vapor eiusmodi est, humorq; tenuis commeat, lachrymas mouet: cumque editur, itidem transmissa respiratione facere potest. Allium calidum quidem est, & acre, & humoris aliquid continens: sed lentum non est: itaque lachrymam mouere non potest.

Quam ob causam myrta collisa in manu dulciora sentimus, quam 23 integra? An quemadmodum racemorum acini vindemiati dulciores sunt, quam non vindemiati, etenim musto, quod natura suaue est, excerpti acini quasi condiuntur: quippe qui vel extrinsecus mustum resudent: at qui in racemo cohærent, vtique inconditiores constant. Ergo

myrta quoque natura dulcia, intusq; suam dulcedinem acinorum in D modum vuæ cõtinentia, vbi manu compressa conflictataq; sunt, diffusa intestina dulcedine, parte quoque exteriore inopplentur: itaque dulciora non immerito sentiuntur.

24 Cur myrta enucleatiora sunt, quæ minora, & palmulæ nucleo pene vacant, quæ minutæ adoleuerunt, & vuarum acini, qui passim constiterunt, exigui vinacea vel nulla continent, vel pauciora, minoraque? An quia minus perfecta sunt, quæ minora, idcirco semen continent indiscretum, cui perinde, vt finis nucleus deputatus est. quam ob rem & minora sunt, vtpote surculi quidem agnati exteriores, partusque imperfecti, & minus dulcia, quam quæ iustum continent nucleum: sunt enim minus concocta. Concoctio autem non nisi perfectio est.

25 Quam ob causam fructuum alii partem radici proximam habent amariorem, vt cucumeres, alii postremam superiorem, vt glandes? An E quod aliis pars ista radici proxima crudo vescitur alimento, quoniam escæ confluuium per radicem frequentat: aliis quia sicci e natura sunt, postrema pars succo dulci, concoctoque inde absumpto iam plenius siccatur, amarescitque modo salis. Redditur enim vnumquodq; amarum, cum amplius exiccatur: vt oliuæ, vt glandes inueteratæ efficiuntur amaræ.

26 Cur aliqua germinare non terra contenta, sed abscissa, aut euulsa, vel recondita possint, vt caules liliorum, vt allia, vt cepæ? An quod omnes alimentum intra se continent, nec certo, definitoque loco omnes oriuntur. Crescere autem vnumquodque potest, non eo quod in se continet alimentum, sed quod decoctum iam, & digestum illud pabulum est. Continent igitur vel antehac alimentum, sed augeri tum duntaxat incipiunt, cum tempus ad id adest, cuius opera res illa effici potest: velut etiam oua crocodilorum tempus tute operiri sibi commodũ nouimus: incrementum tamen continuari non licet, quoniam aliud F non suppetat alimentum.

27 Cur allia, & cepæ, quo sicciora serantur, eo meliora possint euadere: cætera autem deteriora? An quod omnia istiusmodi maxime plena humoris conficiuntur: itaque terræ commissa sicciora temperamento commodo germinare incipient. Adde quod minus putrent, cum sicciora seruntur.

28 Cur allia, & cepæ solæ ex plantis reconditæ germinare possint? An quod humore, alimentoq; sunt refertæ. Copia igitur alimenti est, quæ germen efficere queat, idque constat argumento tum squillarum, tum etiam bulborum, qui idem facere possunt. Crescere autem quodque solet, cum tempus venerit.

29 Quam ob causam quæ aqua frigida irrigamus, dulciora, quam quæ tepida, euadant? An quod sic interclusum calidum salsius est, vt calidius, quod salsius: dulce autem ita contrarium, vt frigidum est, & ali-

A mento oleribus humor est, vnde saporum genera oriuntur.

Cur allia excaulescunt, plenius quam recens edita olent? An quod 30 recentia humoris multum adhuc extranei continent, quo fit vt vim suam integram habere nequeant. cum autem decocta iam sunt, secreto humore illo inutili, tum suum odorem syncere adipiscuntur, qui scilicet acer est. Quin etiam cæteri nuper editi fructus dilutiores sunt, & cepas recentiores ob eam causam minus acres sentimus.

Cur fructus myrtorum non conditarum magis quam folia defluãt, 31 conditarum autem reseruatarumque alga, vt fit, folia defluant fructus adhæreant? An ita euenit non conditis: quoniam natura sancitum est, vt fructus peracta decoctione flaccescant, ac decidant, quæ quidem decoctio repositis agi non potest, sed eatenus tantum efficitur, vt algæ vapor prohibeat, ne humor fructus immutetur: folia contra cum siccent, decidunt. Algæ autem, vt salsa exiccandi vim habent. Ergo non idem foliis accidit arbori adhærentibus, & conditis, modo quo B dictum est.

Quam ob causam cucumeres, cognomento pepones, optimi palu- 32 stribus planis, id est humidis fieri soleant, vt apud Orchomentum, & in Aegypto: aquarum etenim vberem terrã esse Aegyptum putamus. Cur ergo cucumeres, qui humidi sunt, & ob id hortenses, ac rigui minime laudati, locis palustribus, quæ madida sunt, egregie fiãt? Vtrum quod ob terræ duritiam altius coguntur descendere: solum nanque limosum, ac planum maxime indurescit. qui autem altius innituntur, meliores euadunt, An quod terram siccam esse oportet, quoniam cucumeres natura humidi sunt: ita enim sequetur, vt per retractum in medium veniant. Palustris vero si plana altaque sit, alimentum nec exiguum præbet propter soli altitudinem, locumque ipsum: neq; nimiũ, quoniam solum resiccari necesse est.

Quam ob causam ruta, & nonnulla pigmenta odora sudorum fa- 33 ciant fœditatem? An quorum in odore grauitas est atque acritudo, ea cum excrementitiis mista humoribus deprauare odores possunt.

Qua de causa rutam fascinationis remedium esse aiunt? An propte 34 rea, quia tum effascinari se credunt, cum autem voraciter edunt, aut incommoditatum aliquarum tenentur suspitione, aut cibum habent suspectum quem capiunt. itaq; cum de mensa eadem qui priuate sibi assumunt, participem intuentem quempiam faciunt, affanturque cum impertiant, ne me fascines: ergo cibum cum perturbatione sument, nec quid bibent, aut edent sine turbatione & flatu, qui vna hauriatur, & ingeratur. Quam ob rem flatu ipso vel cum extrudendus effertur, cibus quoque vna elatus eiicitur: vel cum interclusus per humorem tenetur, tormina mouentur, & cruciatus. Igitur ruta præesitata vi sua & potestate calefactoria, vas quod recipit cibos, elaxat, & reliquum corpus itidem afficit: ex quo fit, vt flatus ille interclusus transmitti, atque secedere possit.

35 Quęnam causa sit, vt origanus musto iniecta vinum dulcę efficiat? D duas enim in amphoram iniecisse heminas satis est. An quod tollit quantum in musto est aquabundum, & fæculentum, sua siccitate in seipsa recipiens, quibus scilicet saporem confici austerum censemus: argumento, quod vina, si quid aquæ habeant sibi illibatum, minus mollia redduntur: atque & si diutius stare in fæce sinantur, itidem fiet: & cum vinum dulce molimur, vuas multum temporis Soli exponimus, vt Sol quantum sit dilutum auferat, & reliquum decoquat. hoc autem idem facere vel origanus potest, quippe quæ sit & sicca, & calida.

36 Cur nigræ myrti fronde sunt frequentiore, quam albæ? An quod nigræ generis sunt syluestrioris: cuius indicium, quod locis rusticis istę proueniunt, minimeque ex cultu mutantur: humida autem oīa fronde crebriore cōduntur. Quod enim minus suos fructus decoquere possunt, idcirco ad frondem alimentum se vertit.

ARISTOTELIS

PROBLEMATVM

SECTIO VIGESIMAPRIMA:

Eorum, quæ ad farinam, & massam, cæteraq; id genus pertinent:

Cuius quæstiones. XXVI.

1 CVR ptisana & farina triticea oleo instillato reddi possint candidiora, cum rufum oleum sit? An quod spumare solet, dum cum humore miscetur, quod non nisi albescere est. Mistio vero versatu agitatuque fit, & cum corpulentis humor committi melius potest: quod sane in iis accidit, quæ aqua decoquit, atque ita candidiora efficiuntur.

2 Cur cibus triticeus maxime corporibus nostris competentior, atq; vescentior est, quam ordeaceus? An quod hic mediocrem habet lentitiam, quam cibus habeat, oportet: quippe qui adhærere, conglutinarique corpori debeat, quæ res non nisi lentore effici potest, Ordeum vero rigidius est: itaque massa eius longe pertrita validius alit, quam parum attractata.

3 Cur farinæ triticeæ primum, ordeaceæ vltimum * cādidius est? An alterum vt durius circunfrangitur, idque agitur, cum plurimum temporis molitur: alterum vt mollius atque tenuius quamprimum exprimitur. candidius autem in vtrisque, quod interius est.

*lucidius

Cur

A Cur panes frigidi albiores cernũtur, quam calidi? An eadem quodammodo causa est, cur inueteratum quoque oleum candidius sit, quã recens. causa nanque nigroris humor est: hic autem in hisce vtrisque, vt recentibus vberius continetur, sic tempore prouectis parcius in superficie residet propter euaporationem. Euaporatur prorsus oleum vel tempore, vel Sole: panis autem calore inde egrediente per refrigerationem. humor itaque frigidis iam euanuit, calidis adhuc inest. 4

Cur panes non saliti plus ponderent, quam saliti, modo cætera omnia pari habeantur mensura? contrarium nanque verisimilius dixeris, cum sal adiiciatur, grauior sit, quam aqua. An quia sal exiccare potest, ex quo incorrupta seruantur, quæ confecta sale reponimus. absumitur enim a sale, resiccaturq; humor, qui ex calore putrescit. & in pane igitur humor a sale consumitur, extraq; afflatur. quocirca panes pridie facti leuiores, quam calidi sunt, vtpote frigidiores: cõtra iis qui sale vacant, humor largior insidens efficit grauiores. 5

B Cur panes frigidi humefacti, si inuicem tangant, non cohæreant, calidi cohæreant? An quod frigidi lentorem suum cum vapore vna emiserunt, quo exacto conglutinari nõ amplius queunt: humor enim quo maduere, rigidus est. Calidi contra lentoris aliquid continent: ex quo fit, vt cũ madefactis vapor emigrat, calor ob suam tenuitatem respiretur, & euanescat: Glutinosum autem illud cum calore egrediens, seq; cum humore permiscens facit vt inter se panes cohæreant. 6

Cur farinæ triticeæ primum, ordeaceæ vltimum cãdidius prodeat? An quod ordeũ, vt rigidius, protinus obfrangi, diffundiq; aptum est: quod maxime fit, cum diu contunditur. triticum mollius est, atque ob eam rem parte exteriore leuiter diducta, interior, quæ candidior est, expressa, primum contunditur. est autem in vtrisque candidius, quod interius est. 7

Cur massa ordeacea, quo plenius tractetur, teraturque, eo minus aluum subducere, læuigareq; potest: triticea contra, quo plenius, eo magis? An quod triticea maiorem in modum contrita minuitur: lentum etenim quodque affici ita solet: tum ignis humorem panis vndiq; eximit, itaque rigidiusculum humore sublato relinquit. denique quanto plenius contrectatur, & teritur, tanto rigidior redditur: partes enim singulas diminui adeo agitatas, extenuarique necesse est. rigidius autem omne cõcoqui facilius potest. Ordeacea cõtra, quo amplius pressatur, & teritur, eo lentior, & tenacior humore imbibito euadit. Tenax autem omne, ac lẽtum diuidi sane haud facile potest: qua quidem diuidendi facultate fit, vt ægre concoquatur. quod enim cõcoctionem recepturum est, digeri in minima debet. 8

Cur massa ordei contraria minor, tritici amplior reddi potest? An quod ordei farina massata, contritaq; compescitur atque considet, scilicet gluttinamẽto humoris, quia rara, & crasiuscula est: triticea, quo niam spissa admodũ est, colleuatur atq; extollitur. spissa etenim om- 9

nia subacta, pertritaq; incalescunt, & incalescendo inflantur ac extol- D luntur: quomodo etiam caro perfricata extollitur.

10 Sed cur massa triticea in igne amplior, quã ordeacea reddatur? An quod humorem triticea continet indiscretum, qui cum calefactus egre di nequeat, scilicet ex pertritionis compressu, mox spiritus de eo conca lefacto humore nascitur: largior autem humor largiorem pariat spiri tum necesse est.

11 Quam ob causam cum mel tenacius, quam aqua sit, farina mulso subacta rigidior reddatur, vbi decocta est, quã aqua subacta? An quod aqua feruore ignis cogitur, atque consistit: mel contrahit quidem, sed non sine asiccatione: itaque rem facit rigidiorem. causa nanque rigoris in siccitate est.

12 Cur biscoctus panis refrigeratus minus duritiem præ se ferat? An quod triticum dulcem quendam ac lentum succum in se continet, qui veluti anima eius est. indicium, quod cum siccet, omnino exinanitur: E cum autẽ vaporis aliquid sentit, mox erumpit, & coalescit. Ergo cum humor hic in farina quoque tritici insit, maximeq; in ea quæ purissima est, efficitur, vt in massa ex ipsa farina confecta idem feructur. argumentum, quod decocta in pultẽ redditur lentior. Vbi igitur panis primo igni commissus est, portio rigidi & leuis cum humore euaporatur, & quantum in farina furfureum maxime est, totum deuritur: mox plane educto cum denuo massa retritatur, pressaturque, pars farinæ tenuissima, & humoris lentissima, quæ solæ supersunt, miscentur, amplius sibi, tũ quia tales amplius euaserunt, tumque propter ignitionẽ. fit enim mistura eorum tincturæ consimilis, ita vt massa post trita similis farinæ illi elixæ efficiatur: quippe quæ pertrita iam prima, relictaque parte farinæ tenuissima, & humoris lẽtissima, glutinosa, & resiccabilis redditur, vbi ignem præsensit. nam & disiungi facile quod lẽtum est nequit, & humorem nullũ per seipsum emittit, quod spissum est. Hac igitur eadem re panis quoque biscoctus ob causas prædictas F efficitur. itaque minus durescit, cum semper inter se humiditatem contineat.

13 Cur nonnullis de genere cibi, tum humidi, tum sicci, multum temporis sine fastidio vti posimus, vt cibo, quẽ triticea ex farina, ordeaceave conficimus, & vinis austeris, & aqua: aliis vero quamuis suauioribus, non tamen sine fastidio toties vti posimus? An quod eorum, quæ in cibo assumimus, alia validius alunt, suntq; ad inũdandũ aptiora: itaque vel vbi cibo priore consumpto vacui sumus, inest præterea facultas multa in corpore, quæ ad priorem corporis confectionem decocta est, sic ad finem, & ad succedentem coquendi vicẽ cruda animaduertitur. Cuius sane generis pars plurima suauium est. quæ enim pinguia & dulcia & optima sunt, ea nobis gustu suauissima sunt, eadẽq; omnia valide nutriũt, & decoqui possunt, solentq; inundare, quocũq; inter se ipsa discrimine distãt. Vnde efficitur, si quis sese implerit, vtã

A cultas eorũ diutius immoretur, nec breui sensus deficiat. non enim solum pleno ventriculo satietas oritur, sed digesta quoque alimonia cæteras in partes identidem vsu euenit. An nõ id solum ipsum causæ est, verum etiam quod nonnulla per quam modice naturæ vsui sunt, nobisque familiarissime conueniunt. Hæc enim omnia, quia secundum naturam sunt, idcirco melius a corpore quam dulcia recipiuntur, vt quæ præter naturæ rationem facile respuuntur. Alia vero aliis temperationibus congruunt: vt mel apibus secundum naturam sic suppetit, vt eo vesci tantummodo possint, quanquam viribus sunt imbecillis. Itaque relinquendum quidem est quantum absumatur, sed id ex proportione ad vires hominis. Quæ igitur e suauibus ita sese habent, ea quoniam naturæ minus propria conueniunt, suauia quidem sentiuntur, sed parum temporis moram faciunt, & fastidium pariunt. Quæ autem secundum naturam pro cibo deputata homini sunt, ea semper
B appetimus. itaque fit ratione naturæ, vt vsu quoque eorum assiduo minus quã suauium fastidiri possimus.

Cur eadem & assuescentibus suauia, & admodum crebro vtentibus insuauia sentiantur, cũ tamẽ assuescere sit sæpe, & crebro quicquã facere? 14
An quia cõsuetudo habitũ rei cuiuspiã capientẽ in nobis efficit, nõ satietatẽ. frequẽs aũt vsio desyderiũ explet: quod & ipsum quasi causa quædam est. Habitus ergo cũ exercitantur, augentur, atq; proficiunt: conceptacula vero infarta nihilo ampliora reddũtur. Quam ob rẽ consuetudo cum exercitatio sit, auget habitum illum capientẽ. Quod aũt vsu crebro in cibo assumitur, infarcit quidem, expletq; desyderiũ, quo expleto, non amplius escam recipimus: sed augere illud idem non potest, ob eam s. rem, quã modo de infartione retulimus. Ad hæc, nõ ideo suauis cõsuetudo est, quia semper delectet: nam res etiam solitæ molestæ sunt, si vsu quis agit crebriori: sed eo certe suauius agitur, quoniam operis principium libenter adimus, & diutius rem facere eandem assue
C ti, quam nõ assueti valemus. Qua igitur re molestum hoc est, quanquam suaue sit, hac eadem cætera quoque suauia efficere possunt: vtraque enim cum crebro vel fiunt, vel pro cibo sumuntur, tædio nos certe afficiunt. cuius sane causa est, quod nos vires siue virtutes vel recipientes, vel agentes, non infinitas, sed finitas habemus: quæ vbi quidem sibi quod modice competat, obtinuerint, (id enim est, quod continue amplificari sentiatur) alteræ satis explentur, alteræ agere nequeunt.

Cur panes, vt parum triti, sic nimium triti rumpantur? An quòd 15
parum triti, quoniam partibus minus connexis inter sese continentur, idcirco rumpi facile queunt: tritatio enim partes copulat & coniũgit: ergo suo ipsi discrimine ad disruptionem paratiores reguntur. Adde, quòd multum humoris, & impromiscuum continent, qui minus trituram, præssuramq; recepere: at quos nimium tritos igni mandauimus, ii sicci admodum sunt, qm̃ humoris parum immodica agitatio

tritandi reliquerit, idque decoctis totum exactum est. Igitur rumpi D vtrosque necessum est, quoniam humoris multum educitur. multum enim, vt absolute in his continetur, quos parum tritaueris: sic reliqui comparatione in iis est, quos immodice agitaris.

16 Cur massa triticea candidior pertrita efficiatur, ordeacea nigrior? Vtrum quod per summa ordeacea nimium esficcatur: calor autem humori permistus candorem gignit. An quia cum calefacta est, humorē ad seipsam trahit, vt quæ partibus maiusculis constet.

17 Quam ob causam farina aqua subacta melius coeat, quam oleo subacta, quod tenacius est, quanquam glutinatius, quod lentius est: oleum autem lentius, quā aqua? An quod aqua tenuior est, vt vsquequaque subire, mollireq; valeat. Cohæret item, & comprimitur inter se melius farina aqua subacta, quanquā ēt sine cōtritu cōprimi queat.

18 Cur massa tota leuior sit, quā seorsum humor, & farina? Vtrū quia cum miscentur, spiritus intercluditur. An quia pars aquæ a calore farinæ indito euaporatur: itaque minus id redditur, quod ex vtroque mistū constiterit. aer aūt aquæ tametsi miscetur, nihilo tamen leuiorē faciat: nam ipse quoque aer cum aere pondus auget. E

19 Quam ob causam lac, vinumque dulce quoties cum farina ordei bibitur, dulcius sentitur? Vtrum quod ad non dulce dulciora istæc esse videntur: farina enim dulcis non est. An propterea * quia farina, quæ dulcedinem in se habet, aliquandiu immoratur: itaque diutius sensio habetur.

* aliter: qa humor dulcis mistus cū farina diuti' immoratur:

20 Cur eadem potio minus mera appareat, si farina ordei inspersa bibatur? Vtrum quod diuersa sibi miscentur, & temperatur. An quoniā farina humori obducta in sese retrahens abolet qualitatem.

21 Cur alica plus aquæ recipiat, quam triticum, vnde confecta est? An propterea, quod alica farina quodammodo est: farina autē plus aquæ imbibit: moles enim amplior eius, quam tritici est. præssius nanque, et constipatius triticum est. at quod amplius est, plus id capere potest. F An non solum ea ipsa de causa ita fit, sed etiam calore, quem intra se cōtinet & farina & alica, efficitur, vt bibacius hauriant. quod enim calidum est, humorem id & efficacius ad se trahit, & expeditius in vaporem consumit.

22 Cur farina tritici massata, pertritaq; longe amplior reddatur, quam ordei, scilicet ex proportione? An quod altera multum humoris sibi admittit, altera parū. Sed qua de causa plus admittat? congruens enim potius dixeris, vt ordeacea bibacior sit; quippe cum ordeum tostum, triticum non tostum fit. An propterea ita fit, quia trituram pleniorem triticea patitur: cuius causa est, quod partibus minutioribus constat. Fit igitur quasi vt quantuplo partibus contineri potest minoribus, tātuplo humorem sibi largiorem admittat, quippe quæ ipsum humorē pro glutine sibi capiat, vt Empedocles quoque suis in Persicis diuerticulo quodam ait:

A Minus vbi larga cæteris coniunxerit vnda,
Multumq; humoris proinde absumere queat.

Cur etiam igni mandata massa tritici amplius augeatur, quam ordei? An quod humorem in se continet indiscretum, qui recalescens extrudi nequeat. hic ergo cum in spiritum transeat, nec sese promere pariter, atque ex massa ordei possit, videlicet propter tritici spissitudinem (spissus.n.est, quod partibus constat minutioribus) idcirco extollit, moléq; agit ampliorem. Ad hæc plus ista humoris continet, quo recalescente spiritus prouenire solitus est. Ex quaque re autem pluri plus proficiscatur necessum est. 23

Cur pistorum, cæterorúque officio fungentium frumentario, qui ordeum attractant, imbecilli efficiantur, & destillationibus infestentur: qui autem triticum, corpore sint bene habito? An quod facilius triticum concoqui, quam ordeum potest, atque ea re delibamenta inde B manantia esse faciliora necesse est. 24

Cur panis tostus durior, tepefactus humidior reddi aliquantisper possit? An quoniã cũ torresit, humor extruditur, itaque panis relinquitur durior. leniter aũt cũ recalescit, humor consistens ab igne diffunditur, humidiorque proinde existit. 25

Cur farina tritici resiccata minus constipetur, quã ordei? An quod intercapedine vacant, quæ ex partibus constant minutissimis: & plura quæ grauiora sunt, compressa suopte pondere tãtundem occupant, quantum pauciora. Sed farina ordei crassiuscula est, itaque siccata cõpesci atque in minus contrahi potest, vt quod minus est suo compressu, plus illud constipet in seipsum, capessatque. triticea porro particulis minutissimis iam constat, itaque non ideo resiccatur, vt partes reddantur minores, sed vt leuiores efficiantur, minusque cõstipentur suo cõpressu, & nutu: natura.n. grauior farina triticea, quã ordeacea est. 26

ARISTOTELIS

PROBLEMATVM

SECTIO VICESIMASECVNDA.

Eorum, quæ ad fructus arborum pertinent.

Cuius quæstiones. XIIII.

QVAM ob causam poma non ita prius, vt postea esitata, in repletionis mole respondeant? An quoniam cæteris esculentis genus pomorum longe grauius est: quod argumento ficuum constat, quæ nouissime esitatæ, vltimæ tamen euomuntur. Poma igitur ingesta suo pon- 1

dere in imũ delapſa, ſpatii amplitudinem relinquunt ſuperius, vt cibum ſequentem admitti facile liceat. At ſi econtrario ſumantur, vſu eueniet, vt quoniam deorſum ferri expedite non queant, innatent, & partem totam fere occupent inanem.

2 Quamobrẽ cum dulcia nobis ſimiliora, quã acria ſint, ocyus a dulcibus impleamur? congruum enim, vt contra eueniat, quandoquidem a ſimilibus minus ſatiari conſentaneum eſt. An quoniam non æque præmature cõceptaculum, ex quo hauſimus, & corpus quod veſcitur, impletur: ſed venter quidem repletus aliquando eſt, vt eorum qui ſitiunt: ſitis autem nihilominus ſupereſt. Nõ enim ea de cauſa ſitis ceſſat, quia venter plenus humoris eſt, ſed quia membra corporis omnia humorem commodum ſibi attraxerint: quod vbi illa ſatis ſuum deſyderium expleuerunt, tunc ſitire ceſſamus. ita etiam fames, nec aliter tolli poteſt.

3 Cur ocyus a dulcibus, quam acribus ſatiemur? An quia ocyus dulce, quam acre appetere deſiſtimus. Sed an perinde, vt venter impletur, nos quoque dulcibus ſatiari poſsimus, confeſſum non eſt. Cum igitur deſyderiũ celerius his ipſis expleri poſsit, docendum eſt. Alimenti deſyderiũ, ſiue cupiditas, vt ſimpliciter loquar, indigentia eſt, cum cibũ vel nullum, vel pauculum habemus. Quod cum acria non valide nutricare queant, ſed parum alimoniæ, multum habeant excremẽti, merito amplius hæc appetimus, parumque eorũ cupiditatem explemus, quoniam alimento item indigemus, quo ipſa careant. At dulcia tota ipſa cibus idoneus ſunt, atque ex paruis quibuſdam eiuſmodi eſcam corpus capit vberiorem. quod cum ſe abunde referſit, nihil edere præterea poteſt. plus enim tolerare non poteſt: atque ita efficitur, vt ocyus a dulcibus ſatiemur.

4 Cur fructus arborum, & carnes, & cætera id genus vtribus vehemẽter inflatis contenta, valeant incorrupta edurare: nec minus quæ diligentiſsime picata, obturataque circũ vndique fuerint? An quoniã corrumpi omnia ſolent, cum mouentur: quæ autem plena ſunt, immota perſiſtunt: haud enim fieri poteſt, vt motus ſine inani ſpatio agatur. atqui iſthæc, quæ ita incluſa ſunt, plena vndique: conſtat ergo incorrupta ſeruari ratione.

5 Cur vinum poſt pomum putre epotũ, amarum ſentiatur? An amarorem putredo habet. itaq; quod de pomo per ſumma inſidet, linguæ humori, qui bibitur, permiſtum, diffuſumque, amaram efficit potionem. Ipſum autem pomum per ſe eſitatum minus deprehendi propterea poteſt, quia ſaporis id genus multa attingat, inque exigua diſcernatur.

6 Cur edenda bellaria ſint, vſuſque ſecundarum menſarum adhiberi debeat? An vt ſatis bibamus. non enim ſitis gratia ſolum, quæ per menſam primam nos teneat, bibendum, ſed etiam poſt hauſiſſe aliquid iuuat.

Cur nuces tostæ refrigeratæ deteriores redduntur, & panis quoq;, & glandes, & multa id genus alia, rursusque calefacta eadem meliora euadãt? An propterea, quod refrigeratis succus cõcrescit, & cõstat: tepe factis rursus dilabitur. suauitas aũt nõ nisi per succũ percipi potest. 7

Cur post fructuũ esitationẽ, vt ficuũ, cæterorũq; generis eiusdem, vel vinũ merum, vel aquã superbibere debeamus, quæ quidem aduersa inter se sunt? An quia genus pomorũ & calidũ, & humidũ causa suæ generationis est: habet enim tum ignis copiam, tũ humoris. itaq; succus pomi veluti feruorem intus per ignem excitat, q̃uo mustũ foris efferuet, vt tamẽ hebetiore: humor aũt nimius cruditatẽ cõmittit. Aqua igitur suo frigore feruorem illum frangit, atque extinguit: & vinũ suo calore idẽ plerũq; efficere potest. quippe quod perinde atque ignis igni multus pauco vires subtrahat, amplius tamen humoris copiam suo calore emollit, & concoquit, suoq; pondere innatantem illum feruorem vincit, ac reprimit. 8

Quam ob causam caricæ bifidæ tantum dulcissimæ sint, nec multifidæ, aut omnino infissæ dulcedinem præstent? An quod ex multifidis respirauit, euaporauitq; cum humore pars dulcedinis plurima. In iis autem, quæ infissæ coierint, humoris diluti copia est, quod nihil fere inde exactum fuerit. At quæ fissæ quidẽ, sed tamen fissura multiplici sunt, immunes vtroque isto incommodo caruerunt. 9

Cur si ficus in furno siccantur, duriores efficiuntur, quã si exemptæ foris refrigerentur? An quoniam in furno humor totus ex nimio calore euaporatur, foris aer circunfundens humorem contrahi, emanareq; prohibet: ita enim vt leuiter euaporetur potius accidit. Sũt autem quæ siccent dura, quæ hument mollia. 10

Cur ab acerbis vinum, aut aqua epota dulcior sentiatur: exẽpli gratia, si quis glandes, aut myrta, aut tale quid ori mandauerit? An merito ita fiat, quemadmodũ vel in cæteris agitur: omnia nanque plenius eadem apud sua contraria innotescunt contrariorum autẽ sapores oppositi ferme inter se sunt. An vt res in iis est, quæ colore inficimus, ita etiam lingua acerbis conficitur illis, meatusque suos patefieri patitur, vt dulce subire amplius possit. Res enim quasque inficiẽdas humoribus quibusdam acerbis ante immergimus, vt inde affectæ infici colore plenius, atque ineluibilius possint. 11

Cur dulcia, minus dulcia sentiantur calida, quam refrigerata? Vtrũ propterea quod simul sensus duo existũt, idest calidi, & dulcis: itaque calidi sensus reliquum depellit, atque obfuscat. An quod etiam succus dulcis calidus est, itaque ignis igni adiicitur: ergo calor est, qui impediat. An quod ignis vires omnium minuit, quia vim obtinet commutandi. calida igitur propiora mutationi sunt, refrigerata residẽt, sibiq; iterum constant. 12

Cur paleæ fructus duros, atque inconcoctos emolliũt, in maturitatemque adducunt: mites autem, & concoctos non putrefaciunt? An 13

quod palea calida, & attrahens est. suo igitur calore concoquit, & per vim illā attrahēdi saniē omnē seuocat, atq; imputridos seruat.

14 Qua de causa ficus, cum molles, dulcesq; sint, dentes offendant? An quia gingiuis sua lentitate adhærent, seque præmolles inter dentes insinuant, & putredinem per suum calorem cito conficiunt: Forsitan & ob granorum suorum duritiem dentes celeriter effatigant, cum mādu cantur, conficiunturque.

ARISTOTELIS PROBLEMATVM

SECTIO VICESIMATERTIA.

Eorum, quæ ad mare, salsamque omnem aquam pertinent:

Cuius quæstiones. XLI.

1 CVR fluctus præalti pelagi superfrangi non soleāt, sed parui tantum, & breuis? An quia parum humoris, cum fertur, discerni a spiritu facilius potest, quā multum.

2 Cur nauigia onustiora in portu, quā in alto esse videntur? celerius etiam de alto in terram veniūt, quā de terra ī altū prouehūtur? An quod plus aquæ quam minus reniti validius pōt: pauca. n. oppressa onere cedit, vt demergi necesse sit: multa ecōtrario repellit, ac sustinet. Vis enim ea est aquæ, vt sursum versus compellat inferius: ergo vt in portu maris parum, sic multum in alto est. Itaque plus oneris coueh[i] in portu videbitur, etiam mouebitur ægrius, quia magis immergitur, & aqua minus reniti potest. At vero in alto res contra vsu euenit.

3 Cur fluctus interdū prius eueniant, quā vēti? An quoniā primo spiritus ortu maris pars prima impulsa partem sibi continuam ipsa compellit, itidemq; deinceps vice pari, serieq; agitatur perpetua. Quā ob rem cum mare ipsum continuum sit, efficitur, vt quasi vnus ictus continuus ex his omnibus exultet, idq; fieri in vno tempore possit. itaque euenit, vt prima, & vltima pars simul moueantur: quod aeri nunquā accidit: quia corpore vno continuo hic esse non potest, eo quod multiplici vndique repulsu retorquetur, atque conquatitur, vt primus, validissimusq; mouendi impetus refringatur, impediaturq; quod mari accidere propterea nequit, quia grauius aere, motuq; difficilius est.

4 Quā ob causam cum aliquid in mare vndabundū & æstans iactū est, vt anchora, vnda residet, & quiescit? An quod mare ponderi cedit,

A quod defertur, quo cum aer delabatur: qui cum per directum in imum defertur, attrahitur, secum eodem id trahit, quod mare de latere concitat: æstus autem maris non desuper tendit ad ima, sed per summa versatur, quo sedato tranquillitas oritur. Ad hæc, cum mare in ea spacia coit, quæ ponderi descendenti cesserint, vertiginem mouet, quæ non nisi circulo agitatur. At cum linea recta circulum per punctum attingat, fluctusque ad lineam rectam oblique ferantur, fieri potest, vt fluctus ipsi per punctum horas vertiginis attingãt: nec prædictam ob causam tantum, sed etiam quod ipsa vertigo accedens, suo impetu circum vndique illos depellit. quod cum itaque fluctibus pars ea vertiginosa careat, merito vnda iacta anchora residet, trãquillaturque. Adde quod aer, qui cũ pondere illo delapso descendit, mox sese referens, vndamq; sursum compellens, bullas excitat: quippe cum bulla humore consistat, qui de imis ad supera pulsus ab aere efferatur. omnis autem bulla lenis, serenaque est. Indicium vero, quod vnda, qua pondus in imum B corruit, submissa in cauum paulo post resurgit, & mari circundanti æquiperat.

Cur interdum nauigia, dum cursum agunt in mari quieto, repente absorbentur, totaque ita pereunt, vt ne naufragium quidem fluitans vsquam appareat? An cum locus cauernosus terræ subditæ mari disrũpitur, simul in mare nauigia introrumpuntur, introrsumque spiritus impetu trahuntur: cumque impulsu pari circum vndique agitentur, deorsum ferantur necesse est. Hoc idem apud Masanam quoque in freto fluctu reciproco euenit. Fiunt enim eo ipso vertigines, quæ in imũ obsorbent, tum ob eam, quam diximus causam, tum etiam quod mare illud præaltum est, terraque ad longinquum vsque subiat cauernosa. Vertigines igitur eousque per vim ductitant: itaq; efficitur, vt inibi fragmenta nulla valeant fluitare. Fluxus autem ille fieri solet, cum flatu desistente priore, mari item fluente, flatus aduersus primo occurrit, C maximeque cum auster. Cum enim vndæ inuicem cursitant, inflictu prætereunt mutuo, quod scilicet modo in fluminibus fieri nouimus: atque ita mare in gyrum vertitur, quæ vertigo, aut vertex vocata est. Fertur autem vnda in anfractum, initio motus valido desuper irruente. Igitur cum vndas vrgere in latus non liceat, (impulsu nanque repelluntur mutuo) compelli prorsus in imum necessarium est. quam ob rem id quoque deferri eodem vna cogitur, quod vertigo prehenderit. Eademque causa est, cur etiam nauigia resimentur, repandaque deferantur, cum deuorantur a vertigine. iam enim aliqua erecta ex toto descendisse memoriæ proditum est. 5

Cur mare Pontici candidius, quam Aegæi est? Vtrum propter visus refractionem factam de mari in aerem. Est enim aer Ponti crassus, & albidus: itaque fit, vt etiam maris pars summa talis esse videatur. Aegei vero quoniam a longinquis vsque purus, & liquidus est, ceruleus cernitur: quocirca mare quoque aeri renitens, colorem eundem 6

repræſentat. An quod lacus omnes, quam mare candidiores ſunt. pon- D
tus autem lacus ſpeciem propemodum tranſit, eo quod multi in eum
fluuii effluunt. Nec vero mari ſolum candidior lacus eſt, verum etiam
fluuiis. Vnde pictores flumina pallida, mare cœruleum, lacũ candidũ
pingere non inepte conſueuerunt. An quia per aquam bibi idoneã vi-
ſus penetrare facile poteſt, aerem verſus reflectitur: e mari autem nec
ſurſum reflecti poteſt, quoniam leuis aqua non eſt, & deorſum progre
diens fatigatur: itaque fit, vt mare nigrum eſſe videatur. Atqui mari,
quod lacum ſimulat, pars dulcis per ſumma innatat: ſalſa vero in imo
eſt. quamobrem quod id penetrare aſpectus nequit, ſed ad lucem refle
ctitur, albedinem per ſumma oſtendit.

7 Cur mare minus, quam aqua bibi idonea, frigidum eſt, omneſque
ſalſi humores, nõ vt dulces frigidi ſunt? Vtrum quod mare ſpiſsius &
corpulentius eſt: tale autem quodque minus refrigerari poteſt: ſicut &
amplius incaleſcere aptum eſt, quippe quod calorem ſeruare ſuam ob
dẽſitatem melius poſsit. An quia mare pinguius eſt, quocirca flammã E
æque extinguere, atque cæteræ aquæ, non poteſt: calidius autem quod
pinguius eſt. An quoniam multum terræ in ſe continet, propterea ſic-
cius eſt: quod autem ſiccius, idem calidius eſt.

8 Qua de cauſa qui mari ſe lauerint, ocyus reſiccentur, cum mare gra
uius ſit, quam aqua dulcis? An quia craſsius, & terroſius eſt: ergo cum
parum humoris habeat, merito ſiccari poteſt celerius.

9 Cur perflante aquilone, mare perſpectius atque tranſlucidius ſit,
quam auſtro? An quia mare cum ſerenum eſt, colorem trahere ſibi aſ-
ſolet: ineſt enim aliquid pinguis in ſucco ſalſo. indicium, quod die te-
pidiore oleoſum quiddam ſecerni videmus. Ergo tranquillo, tepidio-
rique mari ſuccus iſte ſua leuitate per ſumma panditur, quod aquilo-
ne fieri minus poteſt cauſa frigoris. Eſt autem aqua tranſlucidior quã
oleum. id enim colore obducitur: aqua vero expers coloris viſu obuia,
apertiorem ſui præſtat ſuſpectionem. F

10 Cur fluctus ventum præ ſe omnes ferant? An quia flatus futuri in-
dices ſunt: flatus enim impulſus aeris eſt. An quia vice propellendi
ſucceſsiua conſiſtunt. propellit autem flatus nondum continuus, ſed
exoriens. Primus igitur quaſi emarcuit, mox autem hunc alter propel
lit, factaque altera denſitate elangueſcit. quare cum hoc propulſum iã
adeſt, propellens quoq; illud vẽturum eſſe palam fit: facit.n. idipſum,
cum incipit.

11 Cur fluctus ante, quam flatus, erumpit? An quia non ſimul flatus
deſiſtit, & mare vndabundum ſedatur: ſed mare poſtea ceſſat. ideo
fieri poteſt, vt qui mouerit ſpiritus ante occidat, quã ſenſu obuius ſit.
itaque non fluctus ſpiritu prior eſt, ſed ille latet, hic patet. An flatus nõ
vndique ſimul ſpiret, ſed primum vnde exortus ſit. ſimul autem ſpi-
rat, & mare ſibi proximum agitat, quod exitum ſubinde proximum
mouet: atq; ita fieri poteſt, vt fluctus flatũ poſsit anteire. motus enim

A ille velocior a mari, non à flatu principium ducit.

Cur in mari melius, quam fluuiis, natare possumus? An quod qui natat, sedulo aquæ adnitēdo natat: adniti autem firmius ad id possumus, quod corpulentius est: at aqua marina fluuiali corpulentior est: crassior enim, & ad renitendum validior. 12

Cur mare deuri potest, aqua non potest? An & aqua deuritur, sed mare minus ignem extinguit, quoniam pinguius est. cuius rei indiciũ oleum facit, quod ex sale depromi potest. An etiam meatus maris minus congruant igni, vt qui crassiores sint, & eo magis, ꝙ salis ratio nõ deest. Vt igitur quod siccum est, minus extinguere, quam quod humidum potest, ita etiam quod amplius siccum est, idem ex ratione vrentius esse debet, & alterum magis altero: quo enim siccius, eo calidius est. mari autem istæc ambo inesse plenius palam est. 13

Quam ob causam demersi in mare plus temporis valeant tolerare, quàm in fluuio? An quia fluuialis humor tenuior, subiens igitur copiosius strangulat. 14

B

Cur mare perspectius & dilucidius est, quàm aqua potu idonea cũ crassius sit? dulcis enim salsa tenuior est. An tenuitas causa non est, cur mare dilucidius sit, sed directi meatus id faciunt, quos tum plurimos, tum amplissimos continet. ergo illa potu idonea spissa ex tenuitate suarum partium est, salsa amplioribus interstitiis inanit. An quia mare purius & syncerius est. terra enim nulla in eo permanet: arena suo pondere delapsa, in imum subsidet. At humor dulcis mistus cum terra est, quæ interueniens facit, vt cito perturbetur. 15

Quam ob causam mane aura frigida de mari non spirat, de fluminibus spirat? An quoniam mare locis patulis, spatiosisq; dilatatur, flumina angustissimis concluduntur. Aura igitur maris per multa, vastaq; spacia dispalata redditur imbecillis, fluminum autem vniuersa extinguitur: itaq; amplius valet, & frigidiuscula merito occurrere põt. An causa non in eo est, sed vt flumina sua natura frigida sunt, sic mare nec frigidum, neque calidum est: aura autem, omnisq; respiratio, humore vel calescente, vel frigescente excuti solet. Vtrum enim ex his fuerit, humor aerescit, quo aerescente, aer, qui inde ortus spirat, aura est: qui si a frigidis proficiscitur, frigidus merito spirat: si a valde calidis, cito refrigeratur. Fluuios igitur frigidos comperire omnes possumus: mare autem neq; frigidum, neq; calidum valde est. itaq; nec frigidum esse id potest, quod ex eo respirat, cum scilicet mare frigidum ipsum non sit, nec cito refrigeratur, quia calidum valde non est. 16

C

Cur fluctus altioris pelagi tardius desistant, quàm breuioris? An quia res omnis serius ex motione multa, quàm pauca requiescit: ęstus autē magni pelagi amplior quàm parui est: ergo nihil temere agitur, si tardius quietatur. 17

Cur aqua salsa frigida bibi non potest, calida, refrigeratave, postquam calefacta est, melius potest? An propterea, quòd de contrario 18

in contrarium res quæque mutari solita est. aqua autem salsa dulci opposita est, & cum calescit, portio salsi decoquitur, cum refrigeratur, in imum defertur, & subsidet.

19 Cur aquæ positæ propter mare, dulces magna ex parte, non salsæ cóperiantur? An quia percolatæ potu aptiores redduntur: percolari auté id melius potest, quod mari propius situm est.

20 Cur aqua salsa profluere nequeat? An quia stabile quod graue est. salsa autem aqua grauis est. quapropter calidæ tantummodo ex salsis profluere possunt: habent enim sibi leuitatem, quæ pondus salsuginis superat: calidum nanque leuius est. Adde quod aquæ profluentes per terram nimirum percolari queunt: itaque quantum crassius, & grauius est, id assidue magis magisque defertur, & subsidet, quantum leuius, atque syncerius, id seuocatur, & profluit. vt enim salsum graue, ita dulce leue est: atque ita efficitur, vt sint dulces, quæ profluunt. Hæc eadé causa est, & cur aqua salsa, cum mouetur mutaturque, dulcior fiat. leuior enim per motum, atque syncerior redditur.

21 Cur si quis in Africa propter mare infoderit, aquam principio dulcem, post breui salsam eandem comperiet, cum cæteris in locis minus idipsum eueniat? An prima loci illius aqua concocta sub terra est, quæ cum diutius manserit, salsior a mari transmisso efficitur, vt quæ nuper constiterit: cæteris autem locis aqua vel nulla est, vel plurima nulla prohibente siccitate est.

22 Cur sal eliquari ocyus aqua salsa, quam dulci possit? An quod eliquari non aliud est, nisi ab humore, calore'ue subeunte resolui, & dirimi ita, vt liquidum sit: eliquare autem nequeunt quæ vel subire omnino non possunt, vel quæ ita subeunt, vt tangere nequeant. Vix illa vero eliquant, quæ facile transmeant: contra celerrime dirimunt, quę per vim se intrudunt. Subire autem nequent, quæ amplis admodum partibus constant, quippe quæ meatus rei subeundæ excedant: contra quæ minutioribus constant, transeunt sine tractione. Atqui vt dulcis aqua tenuior, ita salsa crassior est: ergo altera sua tenuitate facile penetrans vix liquefacit, altera subit quidem, sed minus propter suarum partium magnitudinem: itaque cogere, & proinde dirimere celerius potest.

23 Cur aqua minus candeat, si moueatur? quod vel maris æstu inspici potest. Vnde Homerus, flatu oriente, inquit:

Et flatu nigrescit pontus eodem.

An duabus de causis. nam si ex propinquo contuimur, causa est, quod visio magis transmeat aqua manente, quam mouente: eripitur nanque trames omnis directus, cum mouetur. Candidum autem id esse videtur, quod perspectum atque perlucidum est: per quod enim visus transire nequeat, id atrum esse affirmant. quam ob rem aerem quoque nigrum e longinquo, candidũ ex propinquo videmus. & maris, vt quod prope adest, candidum, ita quod procul, cœruleum, & nigrum. sed si e longinquo spectatur, causa est motus quidam, quo aspectus mouetur,

A cum se ad elongatiora deducit. Quinetiam cum aqua quiescit aspectus vniuersus in lucem reflectitur: quod fieri nequit, cum illa mouetur.

Cur fluctus præalti pelagi nequeant superfringi, quemadmodum parui? An quoniam aqua parua distrahi ab aere magis potest, quam multa, propterea percussa facilius frangitur. Atqui in alto multa, in breui pauca est, quæ in fluctus compellitur. 24

Cur loca austrum versum spectantia aquas continent salsiores? An propterea quod mare in terram sub austro interrumpit, dulces cum salsis miscentur. 25

Cur aqua salsa vino dulci magis, quam austero supernatat? Vtrum quod dulce plus terræ continet, sicuti vua passa. An quia grauius, & lentius dulce est, itaque minus miscetur, immistumque residet, atque innatat. 26

Sed cur oīno possit innatare, cum terrena sit? nanque delatio huius deorsum est. Vtrum propter calorem modo salis: * excremento nanq; per summa erumpenti res similis est. An alia causa sit. nam si non propterea ita fiet, vel dulci innatare minus incredibile erit: calidissimum enim est. 27

B

* ἐξανθήματι

Cur fluctus ante interdum veniant, quam venti? An ea de causa, qua etiā postea desistunt. Primus etenim flatus prius quasi languescit, quam fluctus ille impulsus. deuenit autem in terram non ea vnda, quę prima impulsa est, sed id vice pari subinde impellitur, quod proximū deinceps exceperit. 28

Cur littora fluctuosiora solida sæpe efficiantur, adeo vt plane pauimenta videantur: & vt solida sunt, que frequentia fluctuum concallue runt, ita pars remotior soluta sit admodum, & cedens? An propterea quod fluctus arenam non minutissimam, sed maiusculā procul eiicit, vt & manus non quod minimum est, id maxime longe iacere potest. Tum etiam, cum permulta & varia promiscue conquatiantur, versenturque, pars minimorum interlapsa spissat, atque consolidat: mox fluctus residentis motio nihil propterea protrudit, sed opprimit, pauimen tatque. ergo quod exigua procul exilire non queunt, incidit vt ex paruulis moles coagmentetur: quæ, quoniam motu frequenti agitatū est, continua redditur, arena scilicet interlapsante prætenui, dum compages contentione perpetua consistat, cum fluctu vltimo pauimentatur, & humor leniter, sensimque irrorans conglutinet. At pars seposita orę arida disgregatur, & finditur, lapillis etiam cōstat maiusculis, minusq; complanata est. 29

C

Cur superius mare salsius, & calidius sit, quam inferius: & puteis quoque potu idoneis pars superna salsior sit, quam ima? quāquam esse e contrario debuit: grauius enim, quod salsum est. An quia Sol, & aer partem humorum leuissimam assidue detrahunt: dulcissimum autem quod leuissimum est, potissimumq; de propioribus locis hauriunt. Et maris igitur, & aquarum dulcium summa, vis Solis exercet, itaq; sal- 30

ſius id eſſe neceſſe eſt, qđ his reſiduũ extat vnde humor dulcis exactus eſt, quã vnde nihil, vel minus abiit, propterea calidior quoq; pars eadem ſuperior eſt: ſalſum enim, quam dulce calidius eſt. Quapropter quibuſdam ex iis, qui a diſciplina Heracliti ſunt, placet, vt dulci ex aqua ſiccata, concretaque lapides, terraque creentur: mare autem ſit, vnde Sol exhalationes eliciat.

31 Cur maris pars terræ proxima dulcior eſt? An quia frequentius mouetur: ſalſus autem humor cum mouetur, dulcior redditur. An quoniam aqua in profundo ſalſior eſt: minus autem alta, quæ proxime terram eſt. Quam ob rem quæ ſtatim a terra præcipiti altitudine deſcendit, ſalſa eſt, nec dulcedinis tantumdem reddere poteſt. cuius rei cauſa eſt, quod ſalſa ſuo pondere in imum potius deferatur.

32 Cur mare ſolum omnium aquarum deuri poteſt? nõ enim pluuia, non fluuialis, non aliqua potu idonea. Vtrum quia multum continet terræ, quod ſalis argumento ipſius conſtat? An quoniam pinguiuſculum eſt, quod oleum demonſtrat, quod in ſale reſudetur.

33 Cur lacus arenam vel nullam faciat, vel minus, quam mare, & fluuius? An quia ſaxa in mari conſiſtunt, & terra deuſta maxime eſt, arena autem ſaxum in parua, minimaque perfractum eſt, quod ictu fluctuum frangitur. At in lacum ſaxa non æque conſiſtunt pura ſynceraque, neq; frangi itidem poſſunt, eo quod fluctus non pari modo excitantur. Sed in fluuiis confici arenam potius dixerim, quoniam terrã hi detrahunt, ſaxaque ſuo fractu perfrangunt.

34 Quam ob cauſam cum lacus vel diminutus, vel exiccatus eſt, frumentum in campo acrius gelu deuritur? Vtrum quod humor lacus aerem ſuo vapore tepefacit, vt minus atque imbecillius congelaſcat, quã locis paluſtribus, & cauis. An de terra, vt vulgo dicitur, frigus incipiat, & ſubeat ſenſim. lacu igitur abſumpto, frigus per terræ ſpacia ampliora plenus inuadens gelu inſtringit, deuritq; amplius. Locis autem cauis, atque paluſtribus frigora de imis aſpirant, quod etiam vulgo creditur. & quanquam terra caleat tempore hyberno, tamen quia humida eſt, calor per ſumma inſidens, refrigeratur, & perit. Humor enim nec adeo procul eſt, vt refrigerari caloris interioris beneficio nequeat: nec adeo paucus, vt nihil madeat: madet enim terra vbertim. fit igitur eo ipſo congelaſcente, vt quaſi ſuper glaciẽ & ambuletur, & habitetur.

35 Cur mare ſimul ſalſum, & amarum eſt? An plures eſſe in mari ſapores nihil prohibeat, quippe cum genus ſalſum amaro coniungi, eſſeq; ſimul latiſsime pateat.

36 Cur lapides, & teſtæ in mari rotunda reddantur? An quia extrema compari ademptu circunfracta, in rotundam ſe colligunt ſpeciem: hæc enim ſola ſimili extremo clauditur, mare autem quoquo verſus agitãdo pariter circum vndique frangit, atque obtundit.

37 Quam ob rem nonnuſquam ſi quis circa mare infodiat, aqua dulcis principio emanet, poſt vero ſalſa efficiatur? An propterea quod ma

A re ipsum dulcem illum humorem sub terra transmittit, percolatque, rito principio dulcis est: leuior enim dulcis, quam salsus est, itaq; prior occurrit. & mare dulcis aliquid humoris in se habet, quod terræ permistum facilius innatare potest. salsum vero, quoniam & grauius est, & aptius ad secandum, in imum defertur. Siue igitur ita est, siue per venas ex continente in mare dulcis profluat humor, non immerito per maris summa extare posit, qua se cum eo committat: ergo meatibus postea patefactis humor salsus copiæ suæ ratione vincendo, salsugine totam afficit aquam. Accidit enim, vt superis obseptis meatibus, cõfluuium salsi humoris iter aliud faciat, contraque patefactis totum istuc perferatur, quomodo in corporis venis fieri nouimus.

Cur mare, cum grauius, quam aqua potu idonea sit, clarius atque 38
perspectius est? Vtrum quia pinguius est. nam si oleum affusum effice-
re potest, vt melius per aquam incernere sit, merito cum ipsum mare
B in se pinguis aliquid habeat, perspectius & dilucidus fit. ipsum enim oleum aqua leuius est, quamuis non perspectius. An mare non perspectius est, sed esse tale videtur: quippe cum aqua dulcis, aut fontis, aut fluminis sit, fons suam aquam non sine terra emittit, vt purissima esse nequeat, flumen tum terram, tum fecem detrahat. Causa igitur hæc sit, cur dulcis minus perlucida appareat.

Qua de causa qui mari natant, ventre salubriter euacuantur? haud 3
enim quia laborant. nam qui curriculo eunt, vehementius elaborant, sed tamen non ita euacuantur. At non omnis labor id faciat, sed solus, qui nullam dat causam tabescendi intestinorum. maris autem mora vel omnino edaciorem, & ventris inanitate adustiorem hominem reddi videmus: est etenim vapor maris calidus, & siccus.

Cur lacus Pæsa, qui potu idoneus est, lauat simul, & purgat vesti- 40
menta? humor enim dulcis lauare potest, amarus purgare atque abstergere, quæ quidem haberi simul non possunt. An nullus humor vesti-
C menta suo amarore posit purgare, sed lentore tantummodo: quam ob rem trunculi, & quęcunque mucosa, vim absterforiam obtinent. igitur & amara, quæ ferme lentescunt, purgare queunt, cætera nequeunt. In hoc autem lacu accidit, vt nitrosę virtutis amarum totum deustum sit, pingue, & lentum remaneat. Hoc igitur abstergit, & purgat, lauat autem suo dulci humore.

Cur maris vndabundi quod desistit, albicat: quod prouoluitur, ni- 41
gricat? An quia quod minus cernimus, nigrius id esse videtur: minus autem cernimus quod mouetur, quam quod quiescit. An quonia n cãdet, quod transpicitur: nigrescit, quod aspectu peruium non est. minus autem id transpicitur, quod mouetur.

ARISTOTELIS

PROBLEMATVM

SECTIO VICESIMAQVARTA:

Eorum, quæ ad aquas calidas pertinent:

Cuius quæstiones. XIX.

1 CVR aqua perfusi calida, minus calorem percipimus, cũ perunćti oleo sumus? An propter corporis lenitatem facile aqua dilabitur, minusque immoratur, quam vt calor subire valeat.

2 Cur puteorum aquæ tepidæ a meridiæ æstate reddantur? An quia tunc frigiditate aeris iam superata, calor plene inualuerit: ante autem frigor calore soluitur, & cessat. Non enim simul alter cessat, alter inualescit, sed spacio temporis.

3 Cur aqua interdum facta calidior, quam flamma, ligna deurere ne queat, flamma queat? An quia flamma prætenuis est, spiritusque ex ea proficiscens partibus tenuissimis constat: aqua profecto crassiuscula est, itaque subire non potest. At vero flamma, carbonumque ignitamentum suam ob tenuitatem facile subeunt, atque resoluunt.

4 Cur aqua feruens liquefacere nequeat, venter queat? Vtrum ventris calor sua tenuitate subire potest, aqua sua crassitudine nequit. An quod cætera quoq; liquefieri humor prohibet nulla enim res est, quæ inter humorem dilabi, & tabescere possit. At in ventre humore in vesicam secluso, facultas resoluendi acquiritur.

5 Cur fundus vasorum non vrit, quæ aquam feruentissimam continent, sed plerique fundo sustinentes deportant: aqua vero ipsa exempta vrere potest? An eo quod calor in fundum vasis contractus extingui ab aqua potest. Quo fit etiam, vt eliquari res nequeat eliquabilis, si quid humoris admittatur.

6 Cur aqua non perinde hyberno tempore, vt æstiuo efferueat, non solum pari concalefacta igni, sed etiam pleniori, & tantundem calens, atque etiam vehementius? An propterea quod aquæ efferuentia bullarum elatio est: aqua igitur ipsa non minus hyeme, quam æstate calefieri potest: sed bullas efferri frigus ambientis aeris prohibet, itaque minores, paucioresque consistunt: at æstate contra omnino est. Illeautem efferuendi æstus non nisi frequentia, magnitudineque spumæ exultat.

7 Cur calida aqua rugare potest, ignis qui tam calidus est, nõ potest? An quia ignis spiritum agit, vt tumefacere valeat: circum enim cutis obtenditur: ruga autem cutis contractiuncula est.

A Cur fundi vasorum, quibus calefacimus aquam, tandiu calidiores sunt, dum aqua ipsa frigidiuscula est? An quoniã aqua adhuc frigida, calor concludatur circum, obsistatq; intus, cum ei exitus omnis denegetur. At vero aqua concalefacta, ꝙ nihil pręterea color arcetur, sed libere respiret, diminuaturq;, fundus frigidior redditur, non secus ac balneæ: has enim hyeme, quam ęstate calidiores experimur, quoniam calor hyberno potius, quàm ęstiuo tempore aeris circunfundentis frigore intercluditur. 8

Cur aqua feruens nunquam expaflat, fresum omne atque lenticula solida expaflantur? quanquã his leuior aqua est: leuius autem procul proiici facilius potest. Quinetiam argẽtum cum decoquitur, idem hoc facit. itaque qui in officinis argẽtariis defecãdi fungũtur officio, argẽti reliquias colligũt lucro. An qa expaflationẽ calor agit euaporãdo, cogendoq; ea, quę suo naturali impetu obstant. Aqua igitur qm̃ leuis, & prætenuis est, nihil per vim reiicit: itaq; nimius calor colligi non põt, B sed ante quã contrahatur, reprimitur omne, atq; excutitur, qđ subinde accessit. At vero quę corpulentiora sunt, vt polenta, vt argentum, hæc vt per sui corporis grauitatem arcent, repelluntq;, ita vi per renixum erumpunt, vt calor qua vicerit, exiliat vehemens. Facit enim corpulentię spissitas, ne transeat, sed arceatur, dum ictu caloris superfluentis extrusus sit, atque eiaculatus. Fit ergo ictus, non impulsus, vtpote cũ calor inferius sursum versus efferatur celeriter. 9

Qua de causa quę parum temporis calido in humore maduere, tumẽt: quę multum, hęc collabuntur, & rugant? An quoniam calor, vt ex concretis humorem elicit, ita ex humore spiritum creat, densaq; omnia laxat. Principio igitur concreta tepefaciens, facit humidiora, cum spiritũ ex humidis ducens diffundit, & tumefacit, cumq; amplius calefacit, partem summã elaxat, vt vapor inde respiret: humorq; exiccatus facit, vt moles concidat: qua collapsa, cutis omnium summa ru- C gatur. quo autem magis contractione inęquali flaccescunt, eo rugosa multiplici asperitate efficiuntur. 10

Cur aquis calidis potius, quàm frigidis lapides concrescant, atque coagmentęntur? Vtrum ꝙ lapis defectu humoris consistit, caloreq; potius, quã frigore humor deficit, & lapidescit calore: vt etiam Empedocles, Lapides, inquit, & saxa feruentium aquarum opera cõficit. An nõ solum calor elapidat, sed frigor etiam humorem nimio gelu absumendo indurat, facitq; lapidem. ꝙ si nimiũ frigus ita agit, simpliciter quoque ita agi posse certum est. 11

Cur si inter aquam pedem quis teneat calidam, pede quiescente aquam minus calidam sentiat, mouente calidiorem? An idem, quod vel in toto corpore accidat. si quis enim curriculo it, aerem, qui subinde obuiam fuerit, sentit frigidiorem, eoq; magis, quo cursum agit prolixiorem. 12

Cur amplius in Sole res calidæ, quàm in vmbra refrigerãtur? Vtrũ 13

quia minor calor a maiori absumitur. An quod in vmbra frigor circun D fundens calorem interiorem reprimit, nec effluere sinit. quod idem moribundis, aqua offusa frigida aduehit, quippe quæ calorem concludat, & arceat, ne foras se promat. denique per hyemem omnibus accidit calidiorem suam esse partem interiorem. At in Sole vi nulla arcente calor effluit, atque ocyus euanescit.

14 Cur aqua minus salubris balneo sit, quam Sol tepefecerit? Vtrum quia corpori adhuc insidens refrigeratur, horroremq; mouet. An est et istud: verumtamen & si quis ea sæpe vtatur, valetudini fiat obnoxius. Res enim calida, omnino vim coquendi, siccandiq; obtinet: frigida cópescere, atque contrahere potest. itaque vtraque aliquid boni affert: quapropter aqua & frigida, & calida ex igne balneum præstat commodum. atque sub Sole tepuerit, ob sui caloris imbecillitate, prębere illorũ neutrum habet, sed humificat tantum, perinde ac Luna.

15 Cur aqua Sole calefacta parum salubris sit? An quia rigorem aduehit, vbi refrigeratum est. B

16 Cur aquæ Magnesiæ, & Artanę feruidę satis sint potu idoneę? An quoniam aquę copia dulcis ad profluentem calida sese applicat, eo tũ modo, vt salsugo tollatur, & calor eduret.

17 Cur aquæ Magnesię feruidę feruere quidem aliquando desierunt, salsę tamen nihilo esse desierunt? An quod aquę copia frigidę aliunde fusa in fontes feruidos calorem omnem extinxit. itaque terra tametsi salsa persistere potuit, calida tamen esse propter aquę adiunctę copiã non potuit. Proximum igitur id accidit aquę, quam per cinerem trásmissam colamus. hęc enim transmissa per calidum cinerẽ, nec ipsa suũ frigorem amittit, & cinerem frigidum reddit: salsa tamen, amaraq; per cinerem est. Sed cum aqua, quę frigida accesserat, alienigena esset, calor vernaculus terrę frigorem illum pauciorem euincere vice versa potuit; atque ita suum calorem aquę receperunt.

18 Cur aquę feruidę salsę magna ex parte proueniant? An ꝙ pleręq; oés per terram aluminosam percolantur: quod odore earum constat: exustorum autem omnium cinis salsus est, sulfurq; redolet. quapropter feruida omnia modo fulminis vrunt: & quidem plura fulminis tactu calida extiterunt.

19 Cur calidę balneæ sacræ habeantur? An propterea ꝙ sulfure atque fulmine, rebus ingenue sacris proueniant.

ARISTOTELIS PROBLEMATVM SECTIO VIGESIMAQVINTA:

Eorum, quæ ad aerem pertinent:

Cuius quæſtiones. XXII.

CVR membra corporis noſtri in vtribus obtẽta in flatis doleant? Vtrum propter preſſuram aeris. vt enim extrinſecus vtrem prementi aer nõ cedit, ſed repellit: ſic etiam quæ intus tenentur, aer comprimit, atque affligat. An quia per vim aer retinetur, ſtipaturq́;, foras verſus ſuapte natura vndiq; impe tens, nimirum ad id corpus enititur, quod medium continet. 1

B

Cur paludibus iuxta fluuios poſitis fieri ſoleant, qui bomugi appellantur, quos tauros numinis religioſos fabulæ narrant? eſt id ſane fremitus mugitui tauri adeo ſimilis, vt qui voces audiunt, non ſecus afficiantur, quam ſi taurum ſenſerint mugientem. An cum aut fluuii in paludes ſe fundunt, aut paludes reſtagnant, & vel a mari offenſæ retorquentur, vel flatum vniuerſum emittunt, tum fremitus ille excitatur. Cauſa vero, quod terræ cauernæ infodiuntur, in quas aqua interrumpens, quoniam fluctus in eiuſmodi redundatione mouetur, aerem per anguſtias, ceu ſi quis in amphoram inanem ſtrepitum per oſculũ mouerit, mugimento ſimilis ſonus exultabit: mugitus etenim bobus per id ipſum figuræ genus profertur. Multas autem, miraſque voces informare figuræ cauernarum variæ poſſunt. nam & amphoræ fundum ſi quis detracto operculo, viciſsim modo intus attrahẽs, modo extra depellens perterat, ſonum per intercapedinem tam ingenuum reddet, vt belluæ pertimeſcant, & fugiant: quod pomariorum cuſtodes emoliri conſueuere. 2

C

Cur aer, cum aquam tangit, nõ humeſcit? nihil enim de cæteris eſt, quod ſi tetigerit, humidum non reddatur. An ita eorum extima coeũt, vt ſimul ſine vllo interſtitio ſint, nec plano diuerſo diſtinguantur. igitur cætera quoniam grauiora ſunt, ſubſidũt, itaque humorem ſibi admittunt. aer vt leuior, nihilo inferius vergit, quàm extremum limitet tangit ergo, quia nihil interiacet: remanet expers humoris, quia ſemper ſuper aquam extat. 3

Cur nocte media, & meridie maxime cœlum ſoleat tranquillari? An quia venti tranquillitas aeris ſtatio & requies eſt, qui tum conſtare maxime aſſolet, cũ aut vincit, aut vincitur: etenim quandiu pugnat, 4

mouetur, atque inquietatur. vincit autem maxime nocte dimidiata, D vincitur meridie. vt enim mediu noctis Sol remotissimus, sic meridie proximus est. Ad hæc, flatus vel ortu Solis, vel obitu incipit: cessat qui ortu cœperit, cum victus est: qui vespera, cum parta victoria desinit. itaque fit, vt alii meridie, alii noctis medio cessent.

5 Cur prima luce, & iam mane frigus fit amplius, quàm nocte, cum Sol a nobis propius absit? An quoniam cũ dies instat, ros cadit, atque pruina, quæ frigida sunt: ergo inspersis locis omnibus frigido humore, merito acrius refrigeratur.

6 Cur in Ponto intensius & æstus, & frigora fiant? An aer regionis illius sua crassitudine nec hyeme tepescere, nec æstate refrigerari potest. An propter varium Solis cursum. recedit enim per hyemen, accedit per æstatem.

7 Cur noctu potius, quàm interdiu serenum sit? An quòd & flatus, & perturbationis causa Solis vis est, istæc enim motu accito quodã oriũtur. Calor igitur causæ est, ob eamq; rem cum is adest, quiescunt omnia, & Sole abeunte magis, quam veniente, & quod dici solet: E

» Nauibus hyberno ventos dat terra secundos.
» Tunc mare fert sæuos: calidi sed mensibus anni
» Terra dabit sæuos, Ponti feret vnda secundos.

hoc sibi vult, ꝙ vbi motus maximus est, ibi minime quicquam vel seruari, vel consistere potest: æquabili nanque statu, viribusq; efficacioribus esse id debet, quod consistendum, conseruandumq; sit. mare aũt hybernis temporibus, terra æstiuis sæuire illum in modum solita est.

8 Quam ob causam humor pleno cõtentus in dolio, diffusus in vtres, non solũ cũ vtribus recipi ab eodem dolio possit, sed etiam locum relinquere, quo etiam plus humoris capiatur? An quoniam aer in humore inest, qui dũ in dolio est, excerni propter dolii magnitudinem nõ potest: fit enim vt exprimi de maiori vel humor, vel spiritus difficilius possit: quemadmodum etiam de spongiis amplioribus minus exprimitur. At cum in parua digeritur, extrudi iam de vtribus expeditius potest. itaque dolium, & vtres, & humorem etiam alium capit. magisq; in vino id accidit, quia plus in vino aeris inest, quàm in aqua. Huic sane proximum, cineris & aquæ tantundem simul vas idem capere posse, quantum plurimum vtriusque seorsum infusi capiat. Cineris enim complura caua, & inania esse videntur, quibus aqua sese insinuat, vt quæ tenuior sit: & constipat vero, spissatq; arctissime, quoniam particulatim constipatio agitur. densantur enim adductanturq; omnia plenius, cum paulatim constipãtur, quã cum vniuersa. quod cum ita fiat, cinis collabitur, & subsidet, simulq; humorẽ in se per cauorum suorũ opportunitatẽ admittit. At si cinis, qui in aquã immittitur, calidus est, aquã dirimit, vertitq; in aerẽ. idem illud agetur ẽt, si primũ aqua infundatur, post cinis iniiciatur: vnde aquã etiã ipsam caua quædam, & hiantia in se continere putaueris. An nõ aqua cinerem sibi admittat,

A sed cinis aquam. quod enim tenuius est, subire id posse congruum est.
Constat item experimento. cum enim cinis inspergitur, eodem reli-
qua aqua confluit, quo loco inspersum est. cuius contrarium certe fieri
debuit, si aqua cineris esset capiens. An si prius aqua vas ex toto imple
uerit, nihil præterea capiet, sed addito quolibet effundetur. Sin autem
vbi semel aliquid aquæ infusum est, cinis descenderit, iam tunc quod
dixi eueniet: quippe cum cinis sit ipse, qui capere valeat. Hæc eadẽ ra-
tio est, cur foueæ terram exemptam recipere nequeant. locus enim ab
aere occupari videtur: itaque fieri non posse, vt tantundem recidiatur.

Cur aer, qui luce crassior est, solida valeat permeare, lux ipsa non 9
valeat? An quia lux per directum tantummodo fertur, ob eamq; rem
oculus, qui transpicere per rara non possit, vt per pumicem, quia mea-
tus euariant, per vitrum facile possit, quia meatus positi è directo sunt.
At aer impedimento nullo arcetur, quoniam qua transit, tendere è di-
recto non soleat.

B Cur aer per aquæ tactionem frigidus reddi possit, humidus nõ pos- 10
sit, etiam si quis in aqua vehementer inflarit, vt fluctus inde moueatur,
& inundetur? frigidum autem reddi constat, eo ꝙ qui ex aquis aspirat,
refrigerat. An frigidus esse, calidusve naturæ suæ habilitate potest, vt
rei tactu immutetur, quam tetigit: humidus esse idcirco nõ potest, quia
leuior est, neque ima humoris vnquam sua ipse petit natura, sed sum-
ma semper, planumq; attingit: & si deorsum cogatur, humor quoque
feretur inferius, ita vt nunquam in profundum sese ire patiatur.

Cur aer bullis contentus, aut de imis aquæ ascendens, haud vnquã 11
madidus emergat? An quia humor non insidet, sed dilabitur: qui tamẽ
continet bullas, vel minor, est, quã humefacere valeat.

Cur aer madere non possit, aqua autem queat, quippe quæ etiam 12
translata in aerem madeat? An eadem causa sit, qua & lapis madere
nequeat. haud enim madendi omnibus vis data est, sed iis tantum, quę
lenta sunt, & humida.

C Cur vtres inflati valeãt fluitare? An propterea, quod aer sursum ef- 13
fertur. vtres enim vt inanes deorsum feruntur, sic inflati supra ideo resi
dent, ꝙ ab aere sustinentur. Sed si aer eleuet, atque prohibeat quo mi-
nus deorsum feratur, cur inflati grauiores efficiãtur? & qui fieri potest,
vt cum grauior sit, emineat: cum leuior, deferatur?

Cur aer non sursum feratur? Nam si ex motu caloris spiritus exci- 14
tari debeat, ignisq; sublimia petere natus sit, spiritus eodem currere
debuit: siquidem mouens illud sursum versus impellit, quodq; moue-
tur, eodem ferri aptissimum est. nunc enim tramite ferri obliquo la-
tissime patet. * autem

Cur aurora frigidior, quam vespera est? An quoniam altera noctis 15
medio propior est, altera meridiei. est autem, vt diei medium calidissi-
mum, quia Soli proximum est, sic noctis medium frigidissimum, quia
remotissimum.

16 Cur temporis feruidi noctes molestiores, quam dies sunt? An quia flatus omnes tunc consilescunt: anniuersarii nanque illi, & præuii minus nocte, quam interdiu spirant. D

17 Cur incorrupta durare posint, quæ vtribus continẽtur inflatis, aut vasis bene opertis? An quia putrent omnia, cum mouentur: immotaq; omnia sunt, quæ plena: istæc autem plena.

18 Quam ob causam aere sudo, apertoq; frigus fit acrius, quam nubilo, cum stellæ sint calidæ, & cœlum? An quia nihil tunc est, quod vaporem arcere, continereq; valeat, sed diffundatur necesse est: at cœlo nubilo arcetur, & aquilone magis, quam austro, eadem illa de causa. auster enim nubes colligit, aquilo dispellit. & quidẽ aquilone magis quam austro euaporari videmus, & hyeme potius quã æstate, aut propter dissimilitudinem, aut quia vapor non nisi refrigerato humore calido depromi potest.

19 Cur minus, quam plus aeris calidius sit, cum angusta omnia sint calidiora? An quia magis mouetur, qui pluris est: motus autem frigore accire potest: cuius indicium, quòd calida cum mouẽtur, refrigerãtur. E

20 Cur aqua & terra putreant, aer & ignis non putreant? An quoniam omne, quod putret, calidissimum fiat necesse est: igne aũt calidius nihil est. An quia refrigerari prius oportet, quod putredinem conceptu-rum est: ignis autem calidissimus semper est, aer vero igne refertus est. nihil autem putret, cum calidum est, sed refrigeretur ante oportet, quã putreat. At aqua, & terra vicissim modo calida, modo frigida effici possunt.

21 Cur cœlum nubilum tepidius sit, quam apertũ, & placidũ? Vtrũ, vt veteres authores dixerunt, quia stellæ frigidæ sint. An id absurdum admodum est, sed quia cœlo sereno vapor extringi melius potest. indicium, quòd vento silente ros, & pruina consistunt. Cum igitur serenũ est, calor difflatur, quo humor eruitur, atque effertur, itaque aer frigidior fit: qua de causa humor a calore demissus irrorat. at cum nubilũ est, arcetur, & constat: quocirca nec ros, nec pruina contrahi potest, cũ nubilum est: ergo calor ad terram remanens facit, vt tepor amplior esse posit. F

22 Cur altis ædibus aer soleat ventilari, reciprocariq;, præsertim cum tempus quietum est? An quòd aer prælaxo quodã contextu, & hiatu lento est: ergò cum hic extrinsecus introire incœperit, cedit, & contrahitur aer, quem domus continet: quo collapso, adductoq; inanior redditur, qui foris est, & spacia multo laxiora capessit: quæ in spacia aer domesticus relabitur fertuq; expedite eodem, quoniam & ipse pedeat, & natura inanis reniti nequeat. quod cum per multa eius membra eueniat, proximus hunc aer sectatur, adductus propulsione primoris. tum eo large foras iam proflueñte, locus internus inanis redditur & vacuus, externus contra repletur, spissescitq;, ac deinde in hunc modum reciproco fluxu actitatur.

ARISTOTELIS PROBLEMATVM

SECTIO VIGESIMA SEXTA.

Eorum, quæ ad ventos pertinent.

Cuius quæstiones. LXIIII.

CVR ventus cæcias solus ex omnium ventorum nume-ro nubes ducere ad se posit? Vtrum quòd ventus aduer- 1
sus reflat eodem tempore. An quoniam de locis eminen-tioribus spirat: sunt enim partes, quæ ad Solem orienté vergunt, eminentiores, quã quæ ad occasum. indicium maris occidui magnitudo facit, & latitudo. Quod cum desuper in ad-uersum spiret, lineam sua delatione ista terram versus conuexã agit, regionemq; inuadens, vt dixi occiduam, nubesq; per lineæ suæ figurã contrahens, ad se suo inde reflexu eas vocat, atque impellit: quod solus hic propterea facit, quia cæteris loca vel editiora sunt, vel submissio-ra, quæ versus, vt aut de imo, aut è directo flatus feratur deuexus, ter-ram versus necessum sit, ita vt ad postremum reflexus effici nullus queat, eo quòd flatus non ad terram subditam aeris amplitudini finem protrahendi faciat, nec vbi aer cogi in nubes posit. Subsolanus, ac cæ-teri minus caui, quoniam humidi non sunt, nubes non cogunt: itaque vel nullatenus, vel minus idipsum facere possunt.

Cur aquilones anniuersarii fiant, austri non fiant? An austri quoq; 2
fieri possunt, sed continui, quia initium austri longe a nobis est, aquilo nis in vicino est, quippe cum sub aquilone habitemus. Item aquilones anniuersarii tranquillo aere spirant, quippe qui perçstatem moueri so-leant: austri vere oriuntur, cum aer minus quiescit. Addo etiam quòd auster humidus est, humido autem superior locus alienus. Quam ob rem humores, qui in eo in loco consistunt, cito resoluuntur, & euane-scunt: & cum humores erratici vagabundiq; sint, accidit vt aer quoque eodem ducatur, quo humores ipsi varie dilabantur: qui cum non loco eodem agitetur, efficitur porrò vt flatus diuersi oriantur: flatus enim non nisi motus aeris est.

Cur auster post pruinã spirare soleat? An quia pruina nisi facta de- 3
coctione haud vnquam consistere potest: mutatio autem post conco-ctionem, purgationemq; fieri in contrarium solet: aquiloni autem cõ-trarius auster est. Hæc eadem causa est, cur post niuem auster spiret. omnino enim & nix, & grando, & imber, & omnis id genus purgatio concoctionis indicium est. Vnde fit etiam, vt post imbres, cæte-

rasq; eiusdem generis tempestates flatus desistant, & consternentur. B

4 Cur procellæ, hoc est venti, qui excussi nubibus sæuiunt, imbre superueniente ocyus cessant? An quoniam aqua expressa ventres nubiũ consident, vnde flatus origo est.

5 Cur non iidem venti imbrem vbique afferant? An quia non iidem montibus vbique occurrunt, sed aliis partes aliæ sunt obiectæ. Nubes enim ibi magis consistunt, vbi ventus vix quasi loca ardua superans depellere præterea nequit: cum autem consistant, premuntur, rumpuntur, imbremq; demittunt.

6 Quam ob causam cœlum purum & placidum serenum indicat, tẽpus turbulentum hyemem prænunciat? An propterea, quòd hyems aere consistente spissescenteq; fieri solet: ergo cum Sol euincit, discernit, illustratq; aerem: cum euincitur, nubibus obfuscat, atq; incrassat. Quod si constitutio valida, hyems continuo luce prima erumpit: sed si imbecillior sit, nec tamen ex toto succumbens, occasum versus depellitur: quod consistit, ac inibi manet, eo quòd aer terræ proximus hyeme instante crassissimus est, & mox reliquus quoque consistit, quoniã initium, firmamentumq; obtinet stabilitatis, quod suscipere, atque colligere possit, quantum subinde accesserit. Vt enim in acie conuersa in fugam vno resistente, cæteri quoq; omnes insistunt, sic in aeris ratione fieri solitum est. quam ob rem cito, imò repente interdum fit, vt cœlum nubilum reddatur. Cum igitur occasus est perturbatus, constitutionem minime victam esse a Sole diu pugnante firmissime indicatur: itaque plus item posse consistere consentaneum est. Et quidem minus timendum, cum hyeme prægressa, quam cum post serenum id accidit, quippe cum illa ratione veluti reliquias quasdam restare, ac initiũ consistendi oriri videatur. E

7 Quid est, quod flatus moueat tropæos, id est quos versarios, aut reciprocos appellamus?

An eadem ratio est, qua euripi mari reciprocante agitantur. nam & mare, & aer eatenus fertur, quatenus profluere licet. deinde cum obice quadam amplius prograssandi licentia his tollitur, qui terra pergunt ob eam scilicet rem, quòd suæ motionis, delationisq; primordia parũ habeant valida, tunc reciprocantur, & redeunt. F

8 Cur iidẽ illi tropęi de mari spirare soleant? Vtrum quia mare vicinum est. An quia tropæus apoegeę, id est flatui abterraneo contrarius est. Versarius enim tanquam reuersio abterranei est: quippe cum abterraneus flatus ex terra in mare profluens sit, cuius reciprocatio versarius est: itaque de mari terram versus spirare necessum est. An venire inde putandum, quoniam aer collectus in mari est, qui illo fluxerat. Sed ratio, cur nec in terram consistat, & reflectatur, cum profluit, quòd mare in cauo est, aer autem modo aquæ ad id fluit, quod cauissimum est.

9 Cur dici solet, Tertia lux nunquam nocturno aquilone laborat?

An quòd flatus septentrionis imbecilli sunt, cum noctæ spirare incipiunt. argumentum enim non multum aeris esse motum, quod eo tempore spirare exorsus est, quo caloris exiguum est: exiguum nanq; caloris exiguum aeris mouet: atqui flatus minimi omnes intra triduum finiuntur: ergo nec is diuturnior esse debet.

Cur aquilo crebrius, quam auster spirat? An quoniam aquilo parti orbis terrarum habitatæ vicinus est, idcirco latere non potest. simul enim ex sui temporis breuitate & spirat, & adest. at auster, quia e longinquo admodum, nisi vehemens sit, venire non potest. 10

Cur auster minus hybernis noctibus, quam diebus spirat? An est quidem Sol noctis etiam tempore australi regioni propinquus, & noctes ibi tepidiores, quam dies aquilonem versus, itaque aeris multum mouetur, & nihilominus, quam interdiu. Sed calor dierum vehementior omnem absumendo humorem, efficit, vt minus spiretur. 11

Cur auster canicula oriente moueatur, idq; lege naturæ certissima fieri soleat? An propterea, quod regio inferior orbis Sole scilicet remoto minus calida est. itaque vapor inde large emigrat, & multi profecto austri spirarent, nisi anniuersarii prohiberent. 12

An omnibus austris tum orientibus, tum occidentibus, aer soleat cōmutari, sed cane præcipue? quod quidem flatibus latissime constat, qui eius ortu, & post ortum sequuntur. quod cum æstus tunc vigeant, spiritus calidissimos per idem tempus oriri congruum est. Auster autem calidus est: & cum ex contrariis in contrarium maxime commutari solitum sit, ortumq; canis præuii nuncupati antecedant, qui aquilones sunt, merito post eum auster spirat, quandoquidem assignari necesse est, idq; austris fieri orientibus. Huic autem verbo cum assignari dicimus, subiecta notio est, aerem insigniter commutari, & quidem mutari flatuum omnia genera in ventos aduersos, aut dextros solent. quod cū aquilo non transeat in latus dextrum, reliquum est, vt in aduersum, hoc est, vt in austrum transeat. Quinetiam dies post brumam quintusdecimus austrum præ se fert, eo quod bruma initium quoddam est, moueturq; a Sole is potissimum aer, qui brumæ vicinus est: Solem autē tunc ad austrum vergere certum est. Vt igitur cum ortum perreptat, flatus excitat subsolanus, ita cum meridiem adit, austros euocat. nec tamen statim a bruma id facit, quoniam breuissimas tunc agit distantias, sed quintodecimo, quia tempus id modice se habeat ad primam discessus sensionem: totum enim id tempus pars conspicua est. 13

Qua de causa orionis exortu dies maxime varient, flatusq; importuni moueantur? An quoniam in mutatione varia maxime omnia sunt, quæ non vno, certoq; tempore, motuve describuntur: atqui oritur orion ineunte autumno, occidit hyeme: ergo quia non vno tempore constat, sed alio incipit, alio cessat, flatus etiam inconstantes esse necesse est, vtpote cum ancipiti conditione proueniant, quos sibi tempus vtrunque sortitum est. Et quidem difficilem esse orionem, & cum ori- 14

tur, & cum occidit, ex temporis varietate recte affirmant: turbulentum D
enim, atq; inæquabilem esse necessum est.

15 Cur aquilo nocte exorsus die tertia cessat? Vtrũ quia ex paruo, imbecilliq; initio prodit, tertius autem dies decretorius est. An quoniam vniuersus modo ἐκνεφιῶ, id est procellarum, & nubibus excussorum flatuum funditur, idcirco compendio cessat.

16 Cur plurimi aquilones spirent? An quoniam pars orbis terræ habitata septentrionibus subdita, est eminentior, & extra solstitium posita, & niuis plena, quæ nix montibus nonnullis nunquam deest. Cũ igitur concreti humores tabescunt, flatus magna ex parte oriuntur: is autem aquilo est, qui a septentrionibus mittitur.

17 Cur austri hyeme, atque ineunte vere, atque autumno cessante spirare soleant, vndabundiq; sint, & contortuosi, atque Africæ non minus frigidi, quam regioni nostrati aquilones? An propterea, ꝙ Sole propinquo spiritum moueri necesse est: Sol autem per hyemem austrum versus perfertur, & ineunte vere desinenteq; autumno iam calefacere incipit: æstate contra, septentriones petit, & loca relinquit meridiana. Calidius autem propterea est, quia spiritus aeri Africæ miscetur, qui calidus est. hinc etiam in mare corrumpens ingentes excitat fluctus, facitq; australem æstatem. B

18 Cur auster fœtidi halitus causæ sit? An quoniam humida, & calida corpora reddit, quæ maxime putredini opportuna sunt.

19 Cur auster profectus ex mari commodus iis sit, quorum stirpes terra continentur? nam & Thriasio campo terræ Atticæ auster de mari occurrit. An quoniam refrigeratus accedit: rubigo autem per humoré calidum, alienumq; consistere solet.

20 Cur ventus magna ex parte ante Lunæ defectus excitetur initio noctis, cum defectus medio incipit noctis, medio vero cũ mane? An quoniam calor Lunæ propterea hebetatur, quia cursus iam proxime est, ꝙ defectus exultet. remisso itaque calore, quo retentus aer quiescit, rursum moueri, ac spiritus reddi incipit.

21 Cur auster non incipiens, sed desinens imbrem afferat? Vtrum ꝙ aerem cogit e longinquo, quo coacto, aqua exprimitur: cogitur autem postea quam cœptum est. An quoniã incipiente calidus adhuc aer est, quippe qui profectus a calido sit: processu autem temporis refrigeratus in aquam melius consistere potest.

22 Quam ob causam cum minor auster est, nubes nullas obducit: maior nubilus, & diuturnior est? Vtrum, vt quidam aiunt, initii causa ita accidat. nam si ex minori proficiscatur, liquidus, fudusq; est: si ex ampliori, nubilus, & crassus. An quia minor cum incipit, est, itaq; non multum aeris compellere potest, sed ad postremum amplificari consueuit. Vnde illud Prouerbium.

Cum cessat boreas, cumq; auster surgere cœpit.

23 Cur tẽpore hyberno flatus parte veniunt exortiua, æstiuo occidua?

A An vbi Sol amplius non euincit, aer libere profluit. cum igitur nobis occidit, nubes reliquit, quibus fauonii prodeunt: cumq; incolis inferioris hemisphærii oritur, spiritum illis parte exortiua producit: contra cum parti inferiori occidit, fauonios illis, subsolanos nobis consectante aere facit. Vnde fit, vt si quem alium ventum occupauerit, augeat, eo scilicet, ꝙ nonnihil adiunxit.

24 Cur afflante fauonio canes vestigia minus valeant comperire? An quia plurimum hic ventus confundit, quoniam ventorum omnium continentissimus est, maximeq; terram attingit.

25 Quam ob causam cum stellæ prosiliunt, venti indicium datus? An propterea ꝙ a flatu feruntur, priusq; ibi, quàm apud nos flatus excurrit. Quo fit etiam, vt vnde stellæ feruntur, huc flatus accedat.

26 Cur nubes maximas fauonius agit? An quia de alto spirat, regioneq; maritima nubes per ampla spatia colligit ampliores.

27 Cur venti ad postremum vehementissime spirant? An quia vbi vniuersi efflarunt, caloris parum relinquitur.

28 Cur si circa æquinoctium africus spirauit, aqua fiat necesse sit? An quo loco orbo orbis Sol fuerit, inde soleat spiritus excitari: itaque pro Solis discursu vicissitudo spirituum agat. Quòd cum æquinoctium hyemis atque æstatis confinium sit, dum Sol nobis conspectum æquinoctium agit, aut iustum transgressus limitem regioni se dedit hybernæ, accidit, vt venti partis illius vernaculi spirét, quorum primus africus est natura humidus: & cum Sol partem orbis terrarum hybernam perlustrat, statusq; regionis eiusdem mouet, euenit vt hyems suis fungatur muneribus: cuius generis imber est. Ad hæc cum æquinoctium, tanquam paribus examinatis viribus hyemis, atque æstatis cõstet, si alterutris quicquam additum sit, obitus momentum exultabit conspicuum, vt in æquilibrio pondus lanci adiunctum alteri efficit. Quòd cum africus hyberni ordinis sit, naturaq; humidus, æquinoctio additus, hyemem, imbremq; merito affert: imber enim hyems est flatibus familiarissima.

29 Cur auster, atque eurus, cum flatibus sibi obiectis calidiores sint, alter aquilone, alter fauonio, aquæ fertiliores fiat? quanquam frigor est, qui humorem ex aere depromat. Haud enim quòd aquilo nubes hinc pellit, idcirco aqua non prouenit. nam & fauonius, & eurus nubes abigit, quippe qui ex altero pari modo proueniat. quin etiam cæteri omnes vnde spirant, inde depellunt. Vtrum quia frigor amplius introrsum circumobsistit, cum calor extrorsum amplius vrget. An etiam regio facit, vnde spirant, vt sereni illustresq; veniant. eurus nanque ex ortu, fauonius ex occasu aduentat. Quin etiam ratio sit, quòd aer præcalefactus celerrime ac plenissime refrigeratur, quomodo etiam aqua. igitur euri aer de ortu calidus, austri de meridie fertur: cumque frigidissimum locum adiere, compendio concrescunt, atque in aquam consistunt: magisq; eurus aquam

agit, quoniam aerem de Solis parte, nec minus calidum ducit. Auster aquam mittit, cum cessat: quoniam aer, qui primus ex mari accedit, frigidus est: vltimus autem tepidus ex terra occurrit. An non id solum causa sit, sed etiam, ꝙ ad postremum auster crescit. Vnde illud prouerbium, Cumq; auster surgere cœpit. Atqui frigidiores qui vehementius spirant: igitur merito in nubes aerem postea cogit. An ea ipsa ratio sit cur post, quàm principio fertilior aquæ occurrat. D

30 Cur venti siccant, cum frigidi sint? An quoniam qui frigidissimi sunt, vaporem eliciunt.

31 Sed cur amplius siccent, quàm Sol? An quia vaporem non solum euocant, verum etiam abducunt: Sol autem relinquit: itaque vt magis humificat, sic minus assiccat.

32 Cur vnus ventorum cæcias nubes ad se vocat? quod prouerbium illud declarat, Vt cæcias nubes, sic ille opes trahens. cæteri nanque vnde spirant, inde tantummodo expellunt. Vtrum ventus aduersus eodem in tempore spirans id facit. E An si hoc esset, haud vnquam latere potuisset: etenim spiritus hic suapte natura circulari linea fertur: ergo cæteri per terram vagantur, hic cœlum versus suę lineę cauum eriges, non ad terram resupinans, suam originem repetit: itaque nubes facile ad se ducit.

33 Cur fauonius serenus, ac iucundissimus ventorum omnium est? & qualem Homerus stare per campos elysios carmine illo dixit:

Sed zephyri assidue spirant, auræq; salubres.

An primum, quod aeris temperiem plerũ obtinet. neque enim calidus est, vt qui de meridie, ortuq; spirant: neque frigidus, vt qui de septentrionibus eueniunt. sed medium frigidorum, & calidorum flatuum tenet. Quòd cum vtriusque in vicinio sit, particeps vtrarunque virium euadit: itaque temperatissimus est, & vere maxime spirat. Ad hæc, flatus omnes transire vel in sibi aduersos, vel in dextros consueuerunt: itaque cum post aquilonem fauonius spiret, (dexter enim hic est) efficitur adeo tanquam mitis ad immitem, & simul vbi destitit hyemis, se F renum magna ex parte subsequi solitũ est. atqui flatus hybernus aquilo est. Subsolanus, quamuis inter calidos & frigidos situs, minus qualitatis eorum particeps est. hic enim cum spirat, flatus vergentes ad austrum motitat quidem, (istuc enim transferre assolet) sed misceri tamẽ cũ his minime patitur. At vero fauonius & mouetur ab austro, & ipse cum spirat, mouet aquilonem: huc enim vsque progrediens vicissitudo spirituum finem sui circuitus facit. Quod cum vnus facit alterius finẽ, alterius initium secum habeat, merito suauius & est, & esse videtur.

34 Cur fauonius horis postmeridianis spirare, non mane soleat? An ꝙ Sol magna ex parte vel oriens, vel occidens, author spirituum est. quoties enim aerem humidum tepefaciendo percoquit, atque discernit, in spiritum sane illum extenuat. ꝙ si tantisper acciderit, vt aer spirantiusculus sit, magis magisq; a Sole vertetur in spiritum. Quoties igitur

Sol in exortu est. procul a fauonio abest: hic enim ab occasu se promit: & cum iam occidere proximus est, aer omnino extenuatus, discretusq; fluit. at dum confecto meridie pergat ad postmeridianum, tantisper ad aerem tepefaciendum, discernendumq; modice admodum habet. Subsolanus quoq; ob eam rem mane spirare incipit. aerem enim, qui supra terram sublimis impendens nocte humefactus, solo sui ponderis ratione appropinquarit, Sol mane discernens proximum sibi excitat primum: qui autẽ ex Sole oriente spirat, subsolanus hic appellatus est.

Cur Sole se attollente, spiritus & vernuntur, & augentur? An quia spiritus vel aeris, vel redundantis humoris commotio est: quæ vt cum parua est, compendio a Sole consumitur, itaque nullus spiritus inde existit: ita cum magna est, Solis exortu amplior redditur. Sol enim author, & parens motuum est. 35

Cur fauonius horis postmeridianis spirare soleat? An ꝙ spiritus omnes Sole humore diffundente proueniunt. humor enim, qui antehac concrescebat, tabescit, cum vis caloris in propinquo est: itaq; spiritum mouet: atqui fauonius de occasu spirat: recte igitur postmeridianis exoritur: tunc enim Sol eius ad locum accedit. 36

Cur aquilo, & auster sæpissime spirant? An quia contrarium a suo contrario, e directo scilicet oppugnatum minime edurare potest, sed ex latere potius aduersam vim tolerat: auster vero, & aquilo ex cursus Solis lateribus spirant, cæteri aduersi potius occurrunt. 37

Vtrum spiritus fonte quodam emergat, quẽadmodum aqua, supra quem fontem efferri nequeat, an non? Et vtrum vno ex puncto, an ex loco profluat ampliori? Sunt certe nonnulla in aere, quæ vel in aqua accidere pari ratione videmus: quippe cum aqua per prona ocyus fluat, quam cum in planis atque æqualibus stagnat: hoc enim & spiritus faciunt: nam locis editis, atque excelsis aer assidue mouetur, cauis e contrario sæpe quiescit, & consilescit. Ad hæc, super excelsissimos montes spiritus nulli excitantur, vt super Athon, ac reliquos generis eiusdem. indicium, quòd quò reliquerint, qui anno superiori sacrificarunt, posteriori incorrupta cõperire affirmant. Cõstat igitur spiritus quoq; prolationem veluti ex fonte quodam actitari, super quem nihil præterea efferre se potest. Vnde fit, vt locis excelsis, quod modo diximus, accidat: quod idem datum etiam aquæ putauerim. nec enim aquam vehementem, nec spiritum rapidum locis excelsis fieri nouimus. 38

Cur austro spirãte cœruleũ mare fiat, aquilone obscurius, atriusq;? propterea, ꝙ aquilo minus mare perturbat. omne autem, quod tranquillius est, atrum esse videtur. 39

Quam ob causam austri cum leuiter spirant, nequeant nubilare: cum intente nimirum queant? An quoniam cum leuiter frequentiam nubium agere nequeant, itaq; breue sit, quod obduci nubibus possit. at vero vbi excreuerunt, multas depellunt: itaq; amplius obnubilare videntur. 40

41 Cur aquilo vt magnus incipit, ita paruus desistat: auster contra, vt paruus incipit, ita magnus cessare soleat? An quia nobis aquilo in vicino est, auster longe abest. Alter igitur vbi primum exortus est, nos occupat: alter suo disperso principio, vtpote diu pertracto, exiguus ad nos primum deuenit: at finem alterius sentimus, alterius minime. Itaque merito alteri imbecillus, cum cessat, est, (omnium nanque finis imbecillus est) alter validus. finem enim istius nihil præterea sentimus.

42 Cur versarii, qua mare sinuatur, reflare soleant: qua porrecta, passaq; maria sunt, reflare non possint? An quoniam flatus in sinum interrumpens nihil distrahitur, immo magna parte vniuersus perfertur: at in dispalatis, porrectisq; abterranei, & protinus magis distrahuntur, & inter profluendum hac eadem re patiuntur: quoniam nihil obsistit, quo minus multas in partes proruant. Versarius enim non nisi reflexus abterraneus est.

43 Cur dici solet, Cum cessat boreas, cumq; auster surgere cœpit? An quoniam boreas, quòd nos ei subditi sumus, parsq; habitata terræ vergit ad septentriones, intentus protinus accidit: quippe qui statim cum ortus est, adest. auster, quòd ex longinquo ad nos deuenit, non primu, sed post intensior est.

44 Cur spirantibus austris homines grauiores, inualidioresq; sese reddũtur? An propterea quòd humor corporis flatus eius calore tabescẽs, multus ex pauco redundat, atque humor grauis leui ex spiritu consistit: quas ob res vires hominis debilitari necesse est.

45 Cur spirantibus aquilonibus cibi auidiores sumus, quàm austris? An propterea quòd aquilones frigidiores sunt.

46 Cur auster oris terræ Aegypti non afflat, nec interius iter diei ac noctis: super Memphim vero vel iter diei ac noctis ingenuus spirat: nec vero occasum versus iter duum dierum, totidemq; noctium adit: exortum autem versus africi incitantur? An quoniam terra Aegyptus caua secundum partes suas interiores est, superiores, semotioresq; eminentior: hinc enim auster, vt caua intacta supergredi, sic excipi ab eminentioribus potest.

47 Cur auster paruus oritur, magnus desistit, aquilo contra? Vnde prouerbium illud: Secundæ nauigationi delegatum est, Cum cessat boreas, cumq; auster surgere cœpit. An quòd ad septentriones potius, quã ad meridiem positi sumus: aquilo autem ex septentrionibus spirat, auster ex meridie: merito alter statim cum ortus est, vehemens proxima sibi loca inuadit, post deinde suam vehementiam in loca transfert remotiora: alter è contrario homines meridie incolas inter initia vrget, post vbi præteriit, ingenuus ad nos venit.

48 Cur dici soleat, Fit glacialis hyems, boream si duxerit auster? An quod auster talis est, vt nubes large, & aquam colligat. Cum igitur boreas tali temporis cõditioni superuenit, gelu indurat, hyememq; effi-

A cit. Vnde celebre illud eſt, Oſtendente lutum borea, mox terra gela- ſcit. Lutum enim, & omnino aquam ab auſtro vel maxime, vel ſæpiſ- ſime fieri palameſt.

Cur poſt auſtrum cito aquilo ſpirat, poſt aquilonem non cito au- ſter? An quoniam alteri ex propinquo, alteri ex longinquo veniendũ eſt, quippe cum ſedes noſtra aquilonem verſus poſita ſit. 49

Cur flatus frigidi veniunt, cum caloris commotione oriantur? An motionem a calore profectam calidum eſſe neceſſum non ſit, niſi mo- do quodam propierit. Nam ſi vniuerſa interrumpit, calida eſt: ſin per anguſtum, paulatimq; extinguitur, nec ipſa calida prouenit: & aer, qui inde commotus eſt, talem efficit motum, qualis ipſe præfuerit: quo- modo etiam eodem de corpore modo calidum, modo frigidum poſſe ſpirari inquiunt. Sed id verum nequaquam eſt, ſemper enim quod exit, calidum eſt: cuius indicium, quod tale propius admouenti perci- B pitur: ſed intereſt, quo prodierit modo. Nam ſi multo poſt hiante ore emiſimus, calidum idcirco videtur, quoniam ſentire id poſſumus: ſed ſi per anguſtum extrudamus, calidius profecto extrictum aerem ſibi proximum impellit, atque ille ſibi continuum. ſed quòd aer frigi- dus eſt, motio eius quoque frigida profluit. Nunquid igitur in fla- tuum quoque ratione hoc idem eueniat, ſitq; per anguſtum prima eo- rum motio, cum aere priore prolato ſubinde alius affluat? Quapro- pter hyeme frigidi, æſtate calidi oriuntur, eo ſcilicet, quòd talis eo- rum temporum aer præeſt. nec enim a ſe ipſum aerem moueri, neque a calore conuictum eo motu proferri conſtat, non ſolum quòd calore ampliori contento ſpiritus calefaciunt, verum quòd ſurſum etiam ef- feruntur. Ignis enim natura huiuſcemodi eſt: frigidum contra deor- ſum ferri aptiſsimum eſt. Spiritus autem merito in latus ſe vertunt. cum enim alterum ſurſum, alterum deorſum verſus nitatur, & neu- trum alterum ſuperet, nec fieri poſsit vt maneat, oblique proferri ne- C ceſſe eſt. 50

Cur auſtri frigidi in Africa ſint, vt apud nos aquilones? Primum, quia vt nobis aquilonum origo, ſic Africæ auſtrorum propior eſt. Nã ſi, vt dictum eſt, flatus per anguſtum extrudi ſoleant, propioribus certe frigidiores occurrent, propter vehementiam ſui motus, quam diffundi, hebetariq; neceſſe eſt, tum ſe longius protrahit. qua de cauſa aquilones frigidi apud nos ſunt: colimus enim propius, immo iuxta ipſos ſeptentriones. 51

Cur auſtri ſicci, & aquæ omnino expertes, febres contrahant? An quoniã humorem calidum alienum in corporibus creant, quippe qui natura humidi, & calidi ſint: quæ quidem qualitates febrificæ ſunt. fe- bris enim earum conſiſtit exuperantia. Quoties igitur per Solis ar- dorem omni viduati humore ſpirant, habitu plane huiuſcemodi ſunt; at cum vna veniunt cum aqua, refrigerari nimirum aquæ ipſius bene- ficio poſſunt. 52

53 Cur flatus anniuerſarii eodem tempore atq; modo afflare ſemper D
ſoleant; & cur deſinente die deſinunt, noctuq; non ſpirant? An id quidem ipſum, quoniam nix liquefieri ceſſat a Sole, cum veſperaſcit, totamq; noctem manet indomita: omnino autem ſpirandi tempus tunc eſt, cum Sol vincere, atque reſoluere glaciem ad aquilonem poſitam cœpit. cum igitur incipit præuii appellati ſpirant: cum iam amplius reſolutum eſt, anniuerſarii.

54 Cur fauonius ventorum omnium leniſsimus, & frigidiſsimus eſt, duobusq; temporibus maxime ſpirat, vere ac autumno, cumq; veſperaſcit, potiſsimumq; terram attingit? An lenis, quia ex mari, campisq; planiſsimis ſpirat. Frigidus tametſi minus, quam aquilo eſt: quoniam aqua inflata, non niue ſpirat: cæteris tamen frigidior eſt, quia vel poſt hyemem, Sole adeo nuper reuigente, vel autumno, cum Sol amplius non viget, ſpirare incipit. Vicinus hic maxime terræ afflat, q̄ e directo, nullaq; aduerſante vi ex mari ad terram tranſit: haud enim vt per E
terram materia obſiſtente arcetur, ſed libere quoquo verſus vagatur, quoniam humorem perreptat, & çquabili quoq; diſcurſu hac eadem de cauſa profluit. Non enim ex montibus, neque niue per vim tabeſcente, ſed tanquam per fauces expedite profunditur. pars quippe ad aquilonem, aut ad auſtrum vergens, montoſa eſt: occaſum verſus nullus mons, nulla terra eſt, ſed mare Athlanticum ſpatiatur: itaque efficitur, vt terræ proximus, atque ſibi æqualis permaneat. Spirat, cum veſpera prope eſt, loci ipſius ratione: tuac enim Sol proxime ad locum accedit, vnde fauonius oritur. Noctu quieſcit, quoniã tunc Solis motio deeſt.

55 Cur euro ſpirante omnia maiora videantur? An quoniam eo flatu aer obſcurior, caliginoſiſsimusq; reddatur.

56 Cur tempore hyberno flatus de ortu ſpirare mane, æſtiuo de occaſu poſt meridiem conſueuit? An propterea q̄ flatus, qui nobis æſtiuo veniunt, hyberno his ſpirant, qui oppoſitum terræ hemiſphærium tenent. Nobis autem hyberno mane, atque de ortu ſpiritus veniũt, quod F
præhumidus noctis aer diſcernitur, moueturq; mane a Sole. atque is primus, qui proxime Solem eſt: quod etiam ante ſuum exortum Sol agere poteſt, ex quo auræ ſpirare non minus ante Solis exortum ſolent. Ergo cum Sol humores ad ſe attrahat, moueatq; ante ſuum ortum aera, qui per hyemem humidus apud nos eſt, conſtat vel ad ſe poſt ſe attrahere, cum inferius hæmiſphærium in picit, idq; poſt meridiem ibi efficere, quod tempus antelucanum eſt. Quam ob rem accidit, vt aer qui ante ortum hinc Sole atrahitur, fauonius inferis ſit, aſpiretq; horis poſtmeridianis. itaque flatus hyemis noſtræ exortiuus nobis, poſtmeridianus illis eſt: & noſtræ æſtatis nobis poſtmeridianus, illis exortiuus accedit. æſtas enim apud illos eſt, cum apud nos hyems: noſtrumq; poſtmeridianum, illis antelucanum eſt, quo illis auras exortiuas, nobis fauonios aſpirare prædicta euenit ratione. Nihil de ortu per æſtatem ſpirare ſolet, eo quod Sol ad aera ſedis noſtræ ſicciorem

exoritur:

A exoritur: parum enim temporis abfuit. Fauonii post meridiem nulli per hyemem aspirant, quòd exortiui eodem tempore nulli inferiori hemisphærio flare ob eam, quam modo diximus, causam possunt. Sol enim humores inde ad se attrahens, nobis fauonios præstat.

Cur fauonius illustris, serenus, atque gratissimus ventorum omnium est? An quia medium calidorum & frigidorum flatuum tenet, vicinusq; illis oriens particeps qualitatum generis vtriusque euadit, temperatusq; proinde accedit. Subsolanus quamuis inter eosdem positus sit, minus tamen communem se exhibet: hic enim mouet quidē cum spirat flatus, qui austrum versus spectant: eo nanque transire solitus est, sed misceri his nescit. At vero fauonius & mouetur ab austris, & spirans ipse agitat aquilones. istuc enim vltimus spirandi circuitus ducitur. vnde cum idem in se alterorum finem, alterorum initium contineat, iure gratissimus & est, & esse videtur. 57

Cur venti alii locis aliis imbrem afferant? verbi causa, hellespontias terræ Atticæ, insulisq; vicinis: aquilo Hellesponto, atque Cyrenæ: auster Lesbo. An vbi frequentia nubium, inibi imbrem obuenire necesse est: ibi enim frequētia cogitur, vbi asidere nubes, accersiq; est: itaque montibus magis, quàm planis pluit. ergo apud Hellespontum aquilo multas desuper nubes compellit: quod idem ad atticam, multasq; vicinas hellespontias, quasi iam conditam nactus materiem efficit: quippe cum copia larga congesta ab aquilone sit. Lesbo eurus, atque auster nubes affatim ex alto adducunt, atque in hunc modum vel de cæteris cogitare par est. 58

B

" Cur dici solet, Nauibus hyberno ventos dat terra secundos.
" Tunc mare fert sæuos: calidi sed mensibus anni 59
" Terra dabit sæuos, Ponti feret vnda secundos.

An quoniam mare per hyemem calidius est: itaque si quid in eo constitit, initio constitisse validiori certum est. nam si inualidum esset, facile maris tepore absumeretur. At per æstatem mare frigidum est, spiritusq; maritimi omnes frigent: terra è contrario tunc calida est. quare si quid ex terra tunc fertur, primordio id constitit ampliori. nā si exiguum, imbecillumq; esset, facile solueretur, & euanesceret.

C

Cur apud Archadiam, qui locus excelsus est, flatus nihilo frigidiores, quàm cæteris locis sentiantur: & cum flatus silet, cœlumq; nubilū est, frigor perinde, atque in planis palustribus oriatur? An q Archadia non dissimilis palustribus est: aquarum enim confluentium nullos in mare exitus habet. quapropter fauces, hiatusq; præcipites ea in terra numero ampliori sunt. Cum igitur ventus spirat, vaporem ortum ex terra frigidum auertit, & reiicit: flatus autem ipsi frigidi propterea esse nequeunt, quia ex mari deueniunt. Spiritu tamen silescente, vapor de aqua stagnante libere ascendit, atque refrigerat. 60

Cur si ventus mane incœperit, edurare amplius possit? An quoniā Sole oriente impetus fit vehemētissimus, idcirco protrahi lōgius po- 61

test. indicium, quòd constitutio facta præualida est. D

62 Cur aquilo interdiu spirat ingenuus, noctu desistit? An quod imbre gignitur congelato, cum Solis calore respirandum est: ergo sternitur noctu, quia Sol abest, qui gignendi causa est.

63 Cur flatus futuri indicium datur, cum per aerem multæ feruntur araneæ? Vtrum quod araneus suo fungitur opere, cum cœlum serenum est: feruntur autem fila, quoniam refrigeratus aer in terram corruit: refrigeratio vero hyemis primordium est, itaque indicium fit illa aranearum perlatio. An quod post imbres, atque hyemes araneæ vniuersim feruntur: opus enim suum araneus tunc exequitur, cum cœlum serenũ est, & occulit se impatiens frigoris, cum hyems vrget trastusq; a flatu nimium, eruit filum: post imbrem autem flatus magna ex parte oriri solitum est.

64 Cur locis frigidis aquilo per hyemem vehemens spirat, & vt proxime nubilus, sic transuersum liquidus fertur, atque illustris? An ratione, qua frigidus, eadem etiam vehemens sit. quòd tamen è propinquo E frigidior est, occupat, priusq; nubes gelu indurat, quam repellat. quæ induratæ pondere suo obsistunt, & manent. transuorsum autem vehementia sua potius, quàm frigore agit.

A R I S T O T E L I S

P R O B L E M A T V M

S E C T I O V I G E S I M A S E P T I M A:

Eorum, quæ ad metum, & fortitudinem pertinent:

Cuius quæstiones. X I. F

1 CVR tremunt, qui metuant? An propter refrigerationem: deficit enim calor, atque contrahitur, ex qua aluus quoque plerisque ob timorem effundi solitus est.

2 Cur metuentes nonnulli sitiunt, vt qui sunt tormenta adituri? cum enim per timorem refrigerentur, sitire minime debeãt. An non eodem loco refrigerentur, & caleant, sed refrigerentur per summa corporis, vnde calor discedit: caleant per intima, caloris scilicet introrsum contracti efficientia. cuius rei indicium alui quoque solutio facit. Sitis aũt parte quadam interiore siccata solet accidere, nec aliter agi videtur, qua in iis, quos epiala exercet, qui simul & frigent, & sitiunt. nec enim illis pars eadem corporis inalgescit, & concalescit.

3

A Cur homines cū excandescunt, calore scilicet introrsum collecto, 3
feruidi, furibundiq; redduntur: cum metuunt, contra efficiuntur? An
non eundem in locum calor se colligat, sed homini irascenti cor calore circumfusum efferuet, ex quo fidibundus, rubicundus, spirabundus efficitur, cum calor sursum versus se efferat: metuenti sanguis, & calor in imum perfugiunt, vnde fit etiam, vt aluus fundatur. Nam & cordis compulsio non similis agitur, sed metuenti: vtpote ex caloris inopia frequens, ac feriens est: irascenti è contrario, vtpote cum calor collectus sit copiosior. Quam ob rē efferuescere animo, excitari, perturbari, cæteraq; id genus verba non inepte, sed accommodate dicantur. Nunquid igitur sitis ea de causa obueniat: nam & [illegible] expuere, & linguam hærere, & reliqua huius spiritus eiecto facit, & sanguis. Sitim quoque excalescente corpore nasci certum est: sed quemadmodum dum pars eadem corporis, qua sitis lacessit, resiccari vtrique metuenti, & irascenti possit. Metum enim sitim posse afferre constat militum argu-
B mento, qui superati fugam rapuerint: nunquam enim tā grauiter sitibundos sese fuisse fatentur. Et vero * qui in dicendo conturbantur, sitire vehementer consueuerunt: itaque eluunt, & nonnihil subsorbent, vt Parmenon Histrio facit. An hosce conturbatos non sitis sed siccitas pulso sanguine teneat: vnde etiam accidit vt pallescant. indicium vero, q̄ non multum ebibunt, sed interdum desorbuisse tantum satis est. at qui se in fugam verterunt, laborant, itaque sitiunt: & quibus tormenta instant, eadem ipsa efficiendi ratio est. Nec mirum quicquam id est: fit enim in re bellica, vt nonnulli etiam viri fortes, ac strenui, vbi structa acie hostes sunt petituri, obtremiscant, non perterriti, sed fidentes. qui etiam sua corpora verberare lata ferula, aut suis manibus assolent, vt vndique versum pari calore inferueant. quidam enim inæqualis, ac tumultuarius motus in eorum corporibus per acumē, & nimium impetum caloris ortus ferme animaduertitur.

* ἀγωνιῶντες.

C Cur homines fortes magna ex parte vinosi sunt? An quia fortes calidi sunt: calor autem in pectore conditus est. Ibidem enim metū quo- 4
que refrigeratione quadam effici nouimus, vt cor fortibus caloris copia fultum persistat, timidis refrigeratum insiliat. Ergo qui sanguinolentum habent pulmonem, calidum hunc modo vinolentorum gerunt, ita vt rei aduersæ suspitione refrigerari non queant. At qui ita se habent, bibendi auidi esse consueuerunt. nam & bibendi cupiditas membri eius calore oritur, vt alias dictum est: & cupiditas ipsa nō nisi rei vim sedādi habentis desyderatio est. Vinum autem etsi natura calidum est, sitim tamen amplius, quàm aqua extinguere potest, maximeq; id genus hominum. Quam ob causam dictum alias est, ex quo & qui * spirandi difficultate laborant, aut insania vexantur, vinum admodum cupiunt: quanquam alteris ex inflammatione, * alteris ex perturbatione pulmo efferueat. Cum igitur magna ex parte homines eosdem sitibundos, ac fortes esse obueniat, vini autem auidi,

* peripneumonia laborant, aut mania

* calore,

qui sitibundi, talesq; gestiunt, naturas vicissim inter se consectari necesse est. vnde sit ét, vt vinolenti, quam sobrii fortiores sint. D

5 Cur fortitudinem maxime honore prosequuntur respublicæ, quæ tamen virtutum præcipua non est? An quia semper vel ipsæ bellum aliis inferunt, vel ab aliis sibi illatum patiuntur: hęc autem virtus perutilis vtranque in partem est. honorant vero non quæ optima sunt, sed quæ optima sibi existiment.

6 Cur voce, & manibus, & labro inferiori tremant, qui metuunt? An quoniam hic affectus caloris defectio ex locis superioribus est, ex quo, vt palleant, accidit. Quòd igitur calor pectus deserit, vox obtremit: id enim refrigeratur, quod vocem mouet: & manus quoque pari ratione sunt, sed quæ optima, vtpote quæ ex pectore pendeant. Inferius tamen non superius labrum quatitur. quia superius eo pendet, quo suapte natura vergit: inferius sursum caloris beneficio stabilitur, atque quiescit, quo sublato, inalgescit, & tremit. Et vero in excandescendo imum labrum eadem de causa laxatur, & pendet: quod latę in pueris patet: calor etenim in cordis sedem conferre se consueuit. E

7 Cur homines metuentes tremunt, maximeq; vocem, & manus, & imum labrum? An vocem, quia calor hinc deficit, quo in loco vox posita est: labrum vero & manus, quoniã partes istæ nobiliores sunt, minimeq; sanguinolentæ. Bilem quoque iidem deiiciunt, & testiculos contrahunt. deiiciunt, quia calor descendens diffundit, & liquefacit: cõtrahunt, quia metus inuectus extrinsecus est, vt fugã in aduersum agi oporteat.

8 Cur homines metuentes & algent, & sitiunt, quæ quidem affectiones aduersæ inter se sunt? An algent refrigerati, sitiunt calefacti. Calor enim in metuendo superiora deserit loca, quod facie aluoq; cõstat: facies enim pallet, aluus interdum funditur. ergo quòd calor locis superioribus deficit, algor oritur: quòd humor deficit, sitis exultat.

9 Quam ob causam cum & metus, & dolor quædam sit ęgritudo, qui dolent, clamant, qui metuunt, silent? An qui dolent, suum retinent spiritum, itaque is vniuersus erumpens, cum clamore emittitur: metuentibus corpus refrigeratur, calorq; ima petit, qui spiritum mouet. Quo igitur hic se contulerit, ibidem spiritum potissimum excitabit: quapropter venter eorum, qui metuunt, obcrepare solitus est. Vox autem spiritus sursum versus elatus est, partibus quibusdam veluti instrumentis conficiendus, absoluendusq;. Causa vero, cur homines dolentes suum retineant spiritum, est, ꝙ omnes inditis à natura nobis pręsidiis, aliquo detrimento affecti, sine vlla cogitatione vti solemus, vt etiam cæteræ omnes animantes: aliæ nanque cornibus, aliæ dentibus, aliæ vnguibus repugnant, seseq; defendunt. atqui ad dolores vel omnes certe, vel plurimos calor adiuuat, quem profecto is auget, qui suum cohibet. calefacit enim doloris incitabula, contracto introrsus calore per spiritum, atque excoquit. F

A Cur metuentibus alui fundantur, libidoq; vrinæ lacessat? An quia 10
calor insitus nobis, quasi animans est. hic ergo rem quancunque timue
rit, defugit: quòd cum extrinsecus, tum conturbandi, tum cæterorum
metuendi generum ratio inuehatur, atque in ima de superis defluat, &
è summis ad intima sese penetret, efficitur vt alui, vesicæq; fundantur,
facilesq; reddantur. Nam & * anethum, & absinthium, & quæcunque *anisum.
vrinam moueant, eadem calida esse manifestum est. Quin etiam medi
camenta aluo accommodata calorifica esse nouimus, & partim eorum
soluendi vim tantum obtinent, partim vel aliter tabefacere queunt, vt
alliũ vrinę tabificũ est. Hoc igitur idẽ, quod ea ipsa calor quoq; effice-
re potest, qui de summis in hæc loca sese cogit, & contrahit.

Cur homines metuentes suos testiculos contrahunt? contrarium.n. 12
vt remittatur, & flacceant, congruum dixeris, cum calor metuentium
in eum locum se colligat. An metuentes omnes fere similes frigẽtibus
sint. Cum igitur calor summa corporis deseruit, retrahẽdum sane est.
B quam ob rem ventris quoque murmur citatur, cum timor vehemens
detinet. Cutem quoque algentium summam videmus cõtrahi, vtpo-
te cum calor inde destituerit omnis, ex quo subsequi horror consue-
uit. Scortum ergo sursum conuellitur, atque eo contracto, vna testi-
culi contrahuntur, quod melius in coitu venereo patet. metus enim
excernit, multisque cóturbatis, aut perterritis, genituræ mouetur
profluuiũ.

ARISTOTELIS

PROBLEMATVM

SECTIO VIGESIMAOCTAVA.

C

Eorum, quæ ad temperantiam & intemperantiam, & continentiam & incontinentiam pertinent.

Cuius quæstiones. VIII.

CVR aliqui ægrotent, vbi vitam luxuriosam viuere assueti, agere luxuriose cessarunt? vt Dionysius tyrannus, 1
quòd in vrbis suæ obsessione aliquantum temporis a po
tu solito destitit, tabe protinus interea laborauit. An con
suetudo res magna cuique sit: iam enim in naturæ habi-
tum ferme absoluitur. Ergo vt pisces inter aerẽ, aut homo in aqua de-
gens male habeant necesse est: ita qui morem mutarint solitum, ægre
atque moleste ex consuetis discedunt: & eodem rediisse sibi saluberri-

mum habent, perinde quasi ad suæ naturæ statum redierint: Tabescũt D item alimento carentes, quo ante hac copioso, suauissimoq; vti solebant. quòd enim cibo solito non vescuntur, perinde afficiuntur, ac si nullum penitus capiant. Quinetiam materia excrescens, atque inutilis mista cum alimoniæ copia, hebetascit exsolescitq;: immista autem ipsa innatat, ferturq; in oculos, aut in pulmonem. quapropter cibo deinde ingesto solito temperatur, dilutaq;, & innoxia redditur. Redundat præterea vacans illa materia homini immoderate, luxurioseq; viuenti, vbi luxuriari aliquantisper desiit, eo quòd multam in se materiam continet indigestam, vitæ scilicet superioris congeriem, qua tabescente, calore genuino, ac intimo efficitur, vt fluenta vberius veluti copia niuis liquefacta moueantur.

2 Cur duorum tantummodo sensuum ratione homines incontinentes vocamus, id est tactus, & gustus? An propter voluptates, quæ pariter nobis, ac cæteris animantibus omnibus per hosce sensus administrantur. Quòd igitur communes eas cum bestiis habemus, spernimus, & solas omnium, aut maxime vitio, probroq; damus. Itaque hominem eis addictum vituperamus, etiam incontinentem, atque intemperantẽ appellamus, quoniam à teterrimo voluptatũ genere ducatur. E

3 Cur homines incontinentes ratione tantum cupiditatis dicimus, cũ etiam in irascendo incontinentia sit? An quia incontinens est, qui contra rationem aliquid agit, & incontinentia est assuetudo rationi contraria. Sunt autem cupiditates fere omnes contra rationem, iræ vero cum ratione: non tamen ita cum ratione, vt ratio iubeat, sed inuectam contumeliam, causamue significet.

Cur continentiam, & temperantiam in iuuenibus, atque ditibus maxime recensemus: iustitiam vero in pauperibus? An quia si quis re abstinet, cuius maxime indiget, laudabilior est, quam si è contrario. pauper igitur facultatibus indiget, iuuenis, & diues fruitione.

5 Cur minus sitim, quàm famem tolerare possimus? Vtrum quia sitis F res magis anxia est. cuius indicium, quòd suauius sitientes bibimus, quàm esurientes comedimus: tristius autem, quod suauiori aduersum est. An quia calor, quo viuimus, humidum magis, quam siccum desyderat. An quia sitis rerum duarum libido est, potionis inquam, & cibi: fames vnius cibi tantummodo est.

6 Cur minus sitim, quàm famem patiamur? An quia siti amplius cõtristamur, quã fame: cuius indicium voluptas sane facit, quam inter bibendum capimus vehementiorem. Tum etiam qui sitit, res duas desyderat, cibum, atque refrigerationem: isthæc enim ambo potio exhibet. at qui esurit, alterius tantum appetens est.

7 Cur incontinentes eos appellare solemus, qui voluptati contrectandi, aut gustandi exuberarum? nam qui immodice re vtuntur venerea, & qui luxu delectantur ciborum, incontinentes vocamus. Ciborum tamen non eadẽ ratio est, sed partim linguam, partim gulam sua

A mouent suauitate: vnde Philoxenus gruis collum à Diis immortalibus sibi dari optabat. At vero qui in videndo, audiendoue modum excedunt, non eodem vocabulo significamus. An quoniam voluptates sensibus hisce accommodatas, communes cum cæteris animãtibus habemus: ergo vt communes spernimus, notamus, solasq; omnium, aut maxime probro damus: itaque hominem his deditum reprehẽdimus, & incontinentem, intemperantemq; appellamus, quòd victus a teterrimo voluptatum genere ducitur. Sed cum sentiendi genera quinque sint, cætera animalia duobus tantum, quæ modo dixi, voluptatem sibi acquirunt, cæteris vel nihil omnino delectantur, vel per accidẽs ita afficiuntur. Quòd enim videt, aut olfacit, tantisper gaudet, quoad gustus, tactusq; officio fruiscatur. cum genus idipsum concupiscendi expleuit, illorum quoque suauitas desiit. vt etiam nobis salsamenti odor cum indigemus, suauis est: vbi satiati, repletiq; sumus, amplius suauis

B non est. Rosæ autem odor semper suauis est.

Cur minus risum retinere possimus, cum amicos nostros, familiaresq; videmus? An volubilius, quod elatius, atque suspensius sit: atqui beneuolentia ferme huiusmodi est: ergo merito tunc ad surridendum mouemur. 3

ARISTOTELIS

PROBLEMATVM

SECTIO VIGESIMANONA.

Eorum, quæ ad iustitiam pertinent.

C *Cuius quæstiones.* XVI.

QVAM ob causam cum maior iniuria sit offensa, quæ maius in bonum accepta est, honorq; maius sit bonum, maior iniuria pecuniæ æstimetur, quam honoris: & homines iniusti potius in re pecuniaria esse videantur? An quia multitudini pecunię honori anteponuntur, omnibusq; communes maxime habentur: honor autem paucis, raroque vsu contingit. 1

Cur depositum denegare iniquius sit, quã mutuum? An quod amico iniuriã facere turpe est. depositum igitur qui negat, amico iniuriã facit: nullus enim quicquam deponit, nisi credens, confidensq;. at is cui debetur, amicus non est: non enim mutuat, sed dat, qui amicus est. An quia maior iniuria cõmittitur. præter damnum enim fides negli- 2

gitur: cuius gratia quamuis nil aliud cogat, abstinendnm ab iniuria D
est. Ad hæc, non par pari reddere vitio datur. hic igitur rem suam credidit tanquam amico, ille denegat tanquam inimico. at qui mutuauit, non dedit vt amico. Item qui deposuit, custodiendi, reddendiq; gratia dedit: qui mutuauit fructus etiam sui gratia dedit. minus autem ægre ferimus iacturam, si quæstum emolumentumq; nobis petimus. vt piscatores factam iacturam retium, æquo animo ferunt: periculum enim exploratum sibi habebant. Addo etiam, quòd qui suum deponunt, hominum vitantes perfidiam, fortunaq; laborantes aduersa plerunque id faciunt: qui vero mutuant, pecuniis abundant, fortunateque degunt. Iniquius autem est iniuriam homini infortunato quàm fortunato intulisse.

3 Quam ob rem in foris nonnullis familię potius, quàm testamenti ratione sentētiam fieri solitum sit? An propterea ꝙ de familia cōmētiri non licet, sed vera fateri necesse est: testamenta autem multa iam falsa esse redargui potuerunt. E

4 Cur paupertas apud homines bonos potius esse, quam apud prauos soleat? An quia omnibus odio habetur, atq; expellitur, ad probos perfugit, rata maxime apud eos salutem, permanendiq; locum se posse assequi: è contrario, si ad prauos venerit, nunquam eos fortuna ista fore contentos, sed vel furta, vel latrocinia adituros: quibus rebus futurū, vt ipsa amplius apud illos manere nequeat. An quia homines probos optime se vsuros existimat, nec sibi petulanter contumelioséq; quippiam facturos. itaque vt nos pecuniarum deposita tute hominibus bonis credimus, sic etiam hæc sibi dispensat, & statuit. An libenter se ad viros optimos confert, quia fœmina est, inopsque proinde & virium, & consilii, vt eiusmodi hominibus commendatam se esse magnoperevelit, atque desyderet. An quia mala est, nunquam se malis iungere velit. nam si ita maluerit, omnino malum irremediabile ipsa reddetur. F

5 Cur non quemadmodum amplificantur iniuriæ in pecuniis, ita cæteris etiam in rebus valeant augeri? verbi causa, qui leue aliquid dixerit, non propterea rem quoque reticendam aperiet: neque qui vnum prodiderit, vel totam rempublicam prodere propterea velit: sicut qui obolum abstulerit, etiam talentum auferet. An quia sunt, quæ paucis quidem per impotentiam, sed voluntate amplius inique committantur.

6 Cur depositum etiam paruum denegare turpius est, quàm debitum magnum? An qui depositum negat, hominem fraudat, a quo bonus ipse existimatus est. An quoniam qui hoc facit, illud etiā facere velit.

7 Cur homo, qui adeo eruditione præditus est, animantium omniū iniustissimus sit? An quia ingenio, cogitationeq; plurimum valet. voluptates igitur, & felicitatem rimatur maxime, atque perpensat, quæ nisi cum iniuria nemo assequi potest.

A Cur * diuitiæ magna ex parte ab hominibus prauis potius, quàm bonis habeantur? An quia * fortuna cæca est, discernere sibi, atq; seligere quod melius non potest. 8

*πλοῦτος
* mente cæcus.

Cur iustius habitum est hominibus vita functis opem ferre, quàm viuis? An quia viui præsidio esse possunt, illi defuncti nihil præterea possunt. 9

Quam ob causam qui umbram cum homine sano traxerit, nihilo red di integriori corpore possit: neq; qui cũ robustiori, aut pulchriori ver satur, quicquam in eiusmodi habitus proficiat: iusto autem, & temperato, & bono qui se iunxerit, melior in his ipsis bonis animi euadet? An quoniam bona corporis animo imitari non possumus, bona animi possumus. est autem quisq; bonus virtute animi, sanus virtute corporis. Assuescit igitur exemplo melioris recte modo lætari, modo contristari. quod is assuescere nequit, qui cum sano est. haud enim quisquam sanus in eo est, vt lætetur, quibus rebus lætandum: tristetur, quibus tri B standum sit. nihil enim ex his sanitatem creare potest. 10

Cur mulierem interfecisse iniquius sit, quàm virum? quanquam naturæ ratione mas fœmina præstantior est. An quia mulier imbecillior est, minusq; proinde facere iniuriam potest. Item eniti aduersus id, quod longe infirmius est, nihil virile, immo stolidum, atq; iniquissimum est. 11

Quam ob causam reo dexter apud iudicem locus datur? An vt ratio compensandi habeatur. Cum igitur res faciat accusatorem superio rem reo, status conceditur melior, vt se aduersario possit æquare. Tum etiam reus magna ex parte cauere consueuit, quod melius facere ita possit, si locum dextrum obtineat. 12

Cur si suffragia pari numero accusatori, & reo fuerint, reum vincere sancitum est? An quia cum agitur causa, tunc primum ea audit reus, atque respondere, testesq; adhibere debet, aut aliquid facere aliud, vn C de sibi prædium eruere possit: facile autem nemini est diuinare, quæ sibi præmolienda, præparandaq; sint, vt testes, aut aliquam fidem aliã, qua se innocentem ostẽdere valeat. At vero accusator, & antequam in iudicium vocet, rem disponere, atque statuere potest, prout sibi libitum est, & cum iam accersiuit, fictis veri quibusdam similibus agere: quibus rebus, cum legum author minui partes rei videret, fauendum censuit ei, quoties sententiæ iudicum pares inter se fiant. Quinetiam hoc in iis maxime intelligere licet, quos metus terruerit. multa enim ibi prætermittunt, quæ vel dictu, vel factu sibi necessaria statuerunt. Atqui reus periculo semper fere vtitur grauiori, vt amplius metuat: ergo si ea prætermittere cogitur, quibus possit suam augere defensionẽ, dubium nullum est, quin nisi prætermitteret, vincere aduersarium posset: quando illis prætermissis, potuit tamen sui iuris præsidio æqui parare. Ad hæc, nostrum vnusquisq; nocentem potius velit liberare, quam innocentem cõdemnare: vt si de assertione libertatis, aut homi- 13

cidii agitur, reum liberare potius velimus nocentem, quam condemnare innocentem. cum nemo ambigit, errore suscipere debet leuiorem. Nã etsi iniquum etiam est liberum asseruisse, qui seruus est: longe tamen iniquius, seruum sanxisse, qui liber est. Item, quemadmodum si Q. inficiatur rem quam C. litigat, non protinus rem criminanti restituendam censemus, sed possidenti tenendam vsque quo iudicatum sit: ita etiam de pluribus par esse putamus, cum si iudicium asserentium iniuriam, & negantium parem numerum esse constat. Vt enim in principio cum alter criminatur, alter inficiatus sit, legum authorem non criminãti fauere, seu reum iubere dimitti esse tantisper debere, dum accusator superet, oportere existimamus. Itidem cum pari suffragiorũ iudicatur examine, reum suorũ compotem esse censemus, cũ sententiis paribus nihil exuperãtiæ legũ author accusatori reliquerit. Magnis itẽ delictis, magna supplicia statuta sunt. itaq; si iudices iniusta sententia hominẽ capite dãnarint, post sui erroris emendare nullam tẽporis facultatem nancisceretur. sed minus integre liberarint, si hoc ita caute tuteq; fecerint, vt nihil præterea delinquere ille vellet, quid quæso errauerint iudices, ꝙ hominem vsq; eo emendatum liberarint? Sed si posthac etiam delictum idem commiserit, morte tum vtriusq; delicti causa multandum lex præcepit. Item, hominis est profecto iniquioris ea cõmittere, quæ crimini assignari inique minus consentaneum est. Iniuria enim vel per iram, per metũ, per libidinem, per multas alias hmõi causas aduchi põt, non tantũmodo ex cõsulto: crimen aũt ex consulto magna ex parte iniuste obiicitur: quam ob rem cum sententiæ accusatorem iniuste agere, pariter & reum deliquisse affirmant, improbusq; habitus sit, qui iniuste accusat, victoriam lex iure optimo reo impertit. Item, nos etiã ipsi nostris cum familiaribus ita agimus, vt cum eos deliquisse aliquid suspicamur, & tñ nihil certi habemus, sed pariter culpa vacare existimamus, non protinus ad plectendum veniamus: atque si nihilo rẽ amplius percensere possimus, culpa eos omnino absoluimus. Item, grauiorem is facit iniuriam, qui ex consulto, quam qui non ex consulto iniuriatur. Atqui planus, atq; calũnians semper ex consulto lacessit: qui aũt iniuste aliquid fecit, aut ꝑ necessitatẽ, aut per imprudentiã, aut prout aliter sors tulerit, delinquit: cumq; pares sententiæ sint, accusator iam ex consulto iniuriã facere dimidio iudicatur sententiarũ: reũ aũt facere quidẽ iniuriã reliquo sententiarũ dimidio asseritur, sed facere tñ ex consulto non constat: ergo cũ grauiorẽ accusator, quã reus facere iniuriam iudicetur, merito legum author eum vincere censuit, qui iniuriam fecit leuiorem. Addo etiã, ꝙ semper iniustior est, qui se latere nõ putat, & tñ facit iniuriam, q̃ qui se latere posse existimat. At qui iniuste crimen cuiquã obiicit, eum quidẽ ipsum, quẽ suis vexat calumniis, haud vnquam latere se posse arbitratur. Cæteri qui iniuriã faciunt, latere sese pleriq; omnes eũ existimant, in quẽ iniuriã animaduertunt: ergo iudicari iniustiores accusatores debent, quã rei.

A Quam ob causam qui ex balneis furatus est, aut ex palęstra, aut ex 14
foro, aut ex aliquo eiusmodi loco, morte mulcatur: qui aũt ex domo
priuata, furti preciũ duplum exoluit? An quia in domibus rẽ custodi-
re melius possumus. nam & paries firmus, & clauis est, & familiaribus
res domesticæ curæ omnibus sunt, vt tuto seruentur. At in balneis, cæ-
terisq; publicis locis facilis cuiq; facinoris perpetratio est: nil. n. ad cu-
stodiam satis qui sua posuerit, habet; pręter oculos. itaq; facultas datur
furandi, ēt si aspectum paulisper diuerterit. Quamobrem legum au-
thor, ratus sua ipsos custodire satis non posse, legem adhibuit minitan
tem acerrime, vitam futurã nemini, qui furtum publicis locis commi-
serit. Item in domo penes dominũ ipsum est, quẽ velit recipere, & cui
minus credat, cauere. At ei qui in balneis quicquã posuit, prohibere ne
minem licet, nec ingredi, nec ingressum vestem suam ibi deponere, vn
de surrepturus sit, sed prout libitum est, eodem in loco surrepturi, &
B amissuri amicula promiscue iacent. Quapropter legum author homi
nis rebus, qui sua sponte furem suã in domum exceperit, sibiq; errauе
rit, non magnis admodum suppliciis censuit consulendum: iis vero,
qui communẽ balnearum aditum, conuersationemq; habeant necesse
est, supplicium furti grauissimum præsidio statuit. Item, qui locis,
quorum aditus omnibus patet, furtum committunt, omnibus patent
eo animo esse, vt & vitæ seruati ne sui quidem commodi gratia probi
esse vnquam videri velint, vtpote qui frustra se probos apud eos emen
tiantur, qui rẽ norunt. iam ergo palam suam nequitiã, prauitatemq;
exercere incipient. At qui tãntum palam fuerint, dissuadere vel pecu-
nia, vel re aliqua conantur, ne facinus patefaciat: quocirca non tota vi
ta hi praui perseuerent. Itaq; legũ conditor dãna his leuiora præscrip-
sit. Item ea potissimum delicta dedecus reipublicæ afferunt, quæ in cõ
uentibus, collegiisq; publicis committuntur: vt e contrario honorem
comparant summum ea maxime, quæ integre publice aguntur. ita. n.
C fit, vt ciues & sibi, & cæteris conspicui sint virtutem præ se ferre, & co-
lere. At qui eiusmodi furtis, non solum priuatim, qui suum amisit, de-
trimento afficitur, verum etiam tota respublica conuiciis lacessitur, &
maledictis. Igitur damnis merito grauioribus is punitur, qui locis pu
blicis, quàm qui priuatis in ædibus furtum egit. Item qui ex domo pri
uata rem amiserit, sine vlla contumeliosa affectione domi manens,
suum perferat casum. Atqui in balneis, aut alio id genus loco ami-
sere, ægre inde nudi discedunt, & plerique omnes irridentur: quod lõ-
ge molestius, quam rei iactura est. Qua de causa legumlator damna
his statuit grauiora. Quin ēt alia cõplura simili ratione leges ꝑcipiũt:
vt qui homini magistratu prædito maledixerit, grauiter multari: qui
priuato, nullo affici detrimento. & recte quidem: hic enim non tantum
in magistratum deliquisse, qui maledixit, iudicatur, sed in rempu-
blicam etiam contumeliose egisse. Pari sane ratione, & qui in por-
tu furatus est, non solum priuatim offendisse, verum etiam reipu-

blicæ dedecus aduexisse putatur. Hæc eadem vel in cæteris reddenda ratio est, vbi aliquis sit publicus conuentus, & compitum.

25 Cur si iudicum sententiæ pares aduersariis fiant, reum vincere solitum est? An ꝙ reus nullo ab aduersario detrimento affectus sit, sed suffragiis paribus victor euaserit.

26 Cur super furto damnum capitale statutum est, super contumelia, quę grauior iactura est, ęstimatur ꝙ pati suo corpore, aut quātum soluere debeat, qui deliquerit? An propterea, ꝙ agere contumeliose humana quædam affectio est, omnesq; homines plus minusve eius participes sumus: at furari nulla necessitate humana cogimur. Adde ꝙ qui furtum commiserit, idem agere quoq; maluerit contumeliose.

ARISTOTELIS

PROBLEMATVM

SECTIO TRIGESIMA:

Eorum, quæ ad prudentiam, & mentem, & sapientiam pertinent:

Cuius quæstiones. XIII.

1 CVR homines, qui ingenio claruerunt, vel in studiis philosophiæ, vel in republica administranda, vel in carmine pangēdo, vel in artibus exercendis, melancholicos omnes fuisse videamus: & alios ita, vt etiam vitiis atræ bilis infestarentur? ceu inter heroas de Hercule fertur. hic enim ea ipsa fuisse natura putatur, & morbum comitialem sacrum ab illo, & Herculeum prisci nominauere. Puerorum quoq; motio mentis idem hoc explicat, & eruptio vlcerum, quæ mortem interdum antecedit. id enim plerisque atra bile consistit. Et Lysadro Lacedæmonio proxime ante obitum genus id vlcerum emersit. Adde Aiacem, & Bellerophontem, quorum alter penitus ad insaniam processit, alter loca persequebatur. Vnde illud Homeri:

„ Ast hic quando etiam grauior Diis omnibus errat
„ In campos solus latos, inq; auia rura,
„ Ipse suum cor edens, hominum vestigia vitans.

Quinetiam plerosque alios ex heroum ordine morbo eodem laborasse compertum est. Annis vero posterioribus Empedoclem, Socratem, Platonem, & alios cōplures viros insignes hoc fuisse habitu nouimus,

A atque etiam partem ordinis poetarum ampliorem. Nam & multos id genus hominum morbi ob eiusmodi habitum corporis exercent, & aliqui suapte natura in eos ipsos affectus perspicue vergunt: omnes tamen ferre, vt dictum iam est, natura huiusmodi extitere. Ergo causam primum exemplo haud sane incommodo vini capiemus. Vinũ enim immodicum tales maxime homines reddere videtur, quales melancholicos esse affirmamus, moresq; varios id condit, cum bibitur, vt iracundos, humanos, misericordes, audaces: quorum nihil mel, aut aqua, aut lac, aut eiusmodi aliquid efficere potest. Intelligi plane, quã varios reddat homines licet, si quis potantes ipsum animaduertat, vt gradatim euariat. Vbi enim vinũ hominem frigentem, taciturnumq; a sobrietate accepit, paulo liberaliori poculo refouet, excitatq; ad verbatum largiori potu verborum vberem, eloquentem, fidentemq; reddit. posthac processu potandi ampliori, audacem, propensumq; facit ad
B agendum: deinde plenius amplificato, in contumeliam, & petulãtiam vertit: mox ad insaniam propemodum accendit: postremo, nimio ex potu resoluit, stultumq; agit in modum eorum, qui a pueris morbo laborant comitiali, aut etiam eorum, qui vitiis atræ bilis maiorem in modum continentur. Igitur vt homo idem inter bibendum moribus immutatur variis, viniq; mensura quadam idem crebro a se discrepat, ita sunt qui singulis morum generibus adeo inualuerint, vt aliorum nequeant commutari. qualis enim vinolentus hic est, talis quisquam alius factus a natura est, scilicet alius loquax, alius mente commotus, alius lachrymabundus; nam tales vinum quoque informat. Ex quo illud Homeri:

n Me victum Baccho lachrymas effundere dicunt.

Quippe misericordes interdum redduntur, & alias efferi, alias taciturni. Sunt enim qui rursus taceant, & maxime qui ex melancholicis mẽte ferme summota, cogitabundi esse soliti sunt. Quinetiam ad aman-
C dum propensiores vinum facere idoneum est. indicium, ꝙ sæpe qui potat, vel osculari eos adducitur, quibus nemo sobrius dare osculum velit, vel quia deformes sunt, vel quia ætate prouecti: vinum tamen non longo hæc auget tempore sed breui. Natura sanè dum vita eduret, assiduis incrementis amplificat. Alii nanque audaces. & temerarii, alii taciturni, alii misericordes, alii timidi per naturam & instituuntur, & augentur. quas ob res eandem esse causam constat, quæ vel vinum, vel natura mores cuiq; inseminare possit, & augere: confici nanq; in dies vi caloris omnia solent. Habitui igitur, naturæq; atræ bilis flatus certe certum est. Quocirca vitia corporis, quæ flatum præ se ferunt, illumq; dolores atræ bili Medici tribuunt: & vinum vere flatus mouere nimium potest: quam ob rem similem ambo istæc sortiuntur naturam, atra bilis, & vinum. Constat vinum eam habere vim è spuma, quam excitat. oleum enim quanuis calidum, nihil spumat: vinum large, ampliusq; nigrum, quam album, quia calidius, & corpulentius est. Vnde

fit, vt cupiditatẽ veneris accendere vinum possit, quare non inepte Venerẽ iunctam Baccho autumant. Et melancholici quoq; magna ex parte libidine affluẽtius cõcitantur: cõcubitus.n.flatus copia agitur. cuius indicium, ꝙ penis ex paruo citissime in molem augescit insignem. nisi enim flatus, non ita extumescere potest. atq; etiam prius, q̃ tempus promendi seminis sit, voluptas quædam gestiens pueris adhuc oritur, cũ iam pubi propinqui testiculos per libidinem pruriunt: ꝙ s. ob idipsum fit, quia flatus per meatus transit, quà postea humor perfertur. Et seminis quoq; in concumbendo profusionem, eiectionemq; a spiritu impellente fieri perspicuum est. igitur vel in esculentorum, vel potulentorum ordine merito ea libidinem mouent, quæ locum genitalem flatu implent. Ex quo fit etiam, vt vinum atri coloris talem hominem reddat, qualis melancholicus flatulentus est. quod late in nonnullis patescit: sunt enim magna ex parte duri, venisq; tumidi, quibus atra bilis redundat. cuius sanè causa est, non sanguinis, sed flatus copia. Sed cur non omnibus melancholicis, aut fuscis, colore inuecta duritas est, sed iis tantum, quibus vitium amplius inualuerit, alia ratio est. Nunc de eo, quod principio explicare maluimus, agendum est. Humoris id genus, quam atram bilem vocamus, protinus sese constantiæ, naturæq; vniuersi corporis intermiscet, confunditq;. Temperamentum enim omne calidi, & frigidi est: quippe cum ex his duobus natura & feruetur, & constet. Quam ob rem atra etiam bilis & calidissima, & frigidissima reddi potest. pati nanq; istæc ambo eadem aptissima suapte natura est. vt etiam aqua, tametsi frigida est, tamen si satis concalefacta est, velut quæ feruet, calidior, quàm flãma ipsa sentitur. & lapis quoq; & ferrum ignita carbone calidiora euadunt, quæ quidem natura frigida esse nullum dubium est. Sed de his dictum planius est, vbi de ignis natura, & opera docuimus. Atra autem bilis non per summa, sed natura penitus frigida omnino ita se habet, vt dictum iam est. si modum excedit, hominem facit attonitum, aut obtorquentem, aut anxiũ, aut formidolosum. sed si admodum incalescit, securitatem animi, cãtilenasq; parit, & mentis alienationem, & vlcerum eruptionem, & alia pleraq; generis eiusdem. Parti igitur hominum maxime victu quotidiano redundans mores nihilo immutat, sed morbum melancholicum tantummodo creat: at quibus habitu natura tali constiterit, mox his multa, & varia morum genera exoriuntur, prout scilicet alius aliam habitus intemperiem sortitus est. Exempli gratia, in quibus multa & frigida bilis est atra, hi stolidi sunt, & ignaui: in quibus permulta & calida, perciti, & ingeniosi, amasii, propensi ad omnem excandescentiam, & cupiditatem, nonnulli etiam loquaciores. Multi etiam propterea ꝙ ille calor sedi mentis in vicino est, morbis vesaniæ implicantur, aut instinctu lymphatico inferuescunt, ex quo Sibyllæ efficiuntur, & Bacchæ, & omnes, qui diuino spiraculo instigari creduntur, cum s. id non morbo, sed naturali intẽperie accidit. Maracus ciuis Syracusanus poeta etiam

A præstantior erat, dum mente alienaretur. At quibus minus ille calor
remissus ad mediocritatem sit, ii prorsus melancholici quidem, sed lon
ge prudentiores, & quanquam aliqua in parte minus excedant, multis
tamen in rebus cæteris sunt omnibus præstantiores, alii in studiis li-
terarum, alii in artibus, alii in republica. Magnum etiam ad subeunda
pericula discrimen hic habitus affert: quippe cum multi metu varie
moueantur, ob eam scilicet rem, quod ita a se ipsi differant, prout modo,
vires eius habitus gererent. habitus enim melancholicus, vt mor-
bos varios creat, ita etiam ipse inæquabilis est: quippe qui alias sit frigi-
dus in modum aquæ, alias calidus sit. Quamobrem cum formidolo
sum quicquam denunciatum est, si habitus iusto frigidior sit, timidū
reddet: viam enim metui aditam patefacit, & metus ipse refrigerat, vt
ex iis constat, qui metu perculsi obtremiscunt. Sin amplius calens,
metus in aestus ad mediocritatem reducet, temperabit, intrepidumq;
proinde hominem seruabit. Quin etiam cū sponte molestiis animus
B tabescit, quod frequenter vsu venit, ratio perquā similis est. Fit enim
sæpenumero, vt angamur, & animo succumbamus: sed cur ita nullam
reddere causam habemus. alias contra, vt securitate animi gestiamus:
sed quam ob rem, minime constat. Affectus igitur tam isti, quàm il-
li superius explicati, paulisper quidem consistere in omnibus solent.
omnes enim aliquid illius materiæ, facultatisq; sibi intermistum pro
culdubio continent: sed a quibus alte, ampliterq; cōstiterint, ii iam mo
rum qualitate quadam notescunt, & nominantur. vt enim specie inter
se distant, nō quia faciem habent, sed quia faciem talem, id est alii pul-
chram, alii turpem, & qui nihil superuacui gerunt, ii stata sunt forma:
sic etiam qui leuiter habitu illo constant, ii medium tenent: qui plene,
ii dissimiles multitudini euadunt. Nam si omnino meracus bilis atræ ha
bitus sit, melancholicos admodum esse necessum est: sin autem quen-
dam in modum temperetur, egregii, singularesq; instituuntur. hi ta-
C men si parum suæ valetudini consulunt, facile in vitia bilis atræ labū
tur, alii parte alia sui corporis: alii namq; in morbum comitialem inci
dunt, alii attoniti fiunt, alii vehementissime anxii, aut formidolosi red
duntur, alii maiorem in modum sibi confidunt, & sperant. quod etiam
Archelao regi Macedoniæ vsu euenisse accepimus. Causam vero tam
variæ potestatis ipse habitus dat, si prout frigidus, calidusve constite-
rit. Nam si vltra modū frigidus sit, molestias, anxietatesq; sponte sine
vlla ratione afferent: ex quo mortem laqueo sibi consciscunt, maxi-
meq; iuniores, interdum tamē & seniores. Multi etiam vi electi
sese interimunt. Nonnulli vero ex melancholicis, vbi abunde pota-
runt, dolent, & animo vehemēter succumbunt: calor enim naturalis
a calore vini extinguitur. calor autem qui eam cōtinet sedem, qua spe
ramus, & sapimus, facit vt securo animo simus: qua de causa omnes ad
vinolentiam vsq; prompto animo bibimus. Omnes animi spe bona
vini copia afficit, quemadmodum iuuentus adolescentulos. Senectus

enim parum sperare potest, iuuentus spe plena est. Non desunt, quos angor inter potandum eadem illa de causa comprehendat, qua etiam post potum nonnullos occupat. Quibus igitur calore natiuo emarcescente oritur ægritudo, ii sibi laqueum potius petunt. quare iuuenes potius, quàm senes laqueo se interimunt: alteris enim calor per ætatem marcescit, quod naturæ agitur ordine: alteris per vim ipsius affectus, quod contra naturam est. Quibus autem calor extinctus subito est, ii repente se interficiunt, vt omnes mirentur, eo quod nullum indicium præcesserit. Cum igitur atra bilis perfriget (vt dictum est) varias animi molestias, anxietatesq́; gignit: calidior autem cum est, securitatem, & lætitiam præstat. quocirca pueri lætiores, senes tristiores esse consueuerunt: alteri enim calidi, alteri frigidi sunt. quippe cum non nisi refrigeratio quædam sit ipsa senectus. Accidit vero vt calor subito causis quoq; externis extinguatur, quemadmodum quæ præter suam naturam candent, ceu carbones aqua superinfusa extinguuntur. Vnde fit etiam, vt sedata ebrietate nonnulli seipsos enecet. calor enim ex vino adiectus est, quo extincto, vsu euenit illa pernitiosa affectio. Et post coitum quoq; venereum animo pleriq; omnes succumbunt, reddunturq́; tristiores. qui tamen copiam excrementi suo cum semine effuderint, ii lætiores, hilarioresq́; euadunt: quippe qui sic excremento, & flatu, atq; calore nimio leuentur. cæteros tristiores, demisioresq́; sæpe venus reliquit, eo quod parti necessariæ aliquo subtracto refrigerantur: quod humoris eius paucitate, qui effluxerit, patet. Summam igitur rationum colligamus. Homines melancholici varii, inæqualesq́; propterea sunt, quia vis atræ bilis varia, & inæqualis est: quippe quæ vehementer, tum frigida, tum calida reddi eadem possit. & quoniam vim eandẽ morum obtinet instituendorum, (mores enim calidum condit, & frigidum omnium maxime, quę nostro in corpore habentur) idcirco nos morum qualitate afficit quadam, informatq́;, vt vinum, quod prout plus, minusve corpori intermistum, infusumq́; est, varios reddit. flatuosum autem vtrunque est, & vinum, & atra bilis: cumq́; ratio sit, vt portio quoq; aliqua temperata illius inæquabilis ordinis habeatur, flatusq́; modo quodam acquiratur integre, habitusq́; respondere calidior, frigidiorq́; possint ob exuperãtiam qualitatis, hinc efficitur porro, vt melancholici omnes non per morbum, sed per naturam, sint ingenio singulari.

Cur per aliquas scientias habitum nos habere censeamus, per aliquas non? An habitum nõ nisi per eas tantum adipisci putamur, quibus vim inueniendi acquirimus: inuentio enim ex habitu est.

Cur omnium animantium homo prudentissimus est? Vtrum quia capite minimo est, s. ad sui corporis proportionem. An quia varie minimo est. ob id enim ipsum capitis quoque minutio accidit, & inter homines ipsos, qui minori sunt capite, prudentiores nascuntur, quàm qui sunt grandiori.

A Cur seniores amplius mente valeamus, iuniores ocyus discimus? 4
Quia natura parens, & author omnium instrumenta nobis duo inser
uit, quorum opera instrumentis extraneis vti valeremus: manum, in-
quam, corpore dedit, animo mentem. est enim mēs quoque rebus a na
tura nobis imperitis annumeranda, vicem sane gerens instrumenti.
Cæteræ omnes scientiæ, artesq; nostra opera sunt: mentē ipsam opus
esse naturæ fatendum est. Vt igitur manu non iam inde ab ortu natu-
ræ vti possumus, sed cum eam natura absoluit, perfecitq;, (procedente
nāque ætate, manus suū opus maxime efficere potest) ita etiam mens,
quæ res naturalis est, non protinus, sed in senectute maxime nobis cō
tingit, atque tunc potissimum consummatur, atque absoluitur, nisi
detrimento aliquo lacera læsaq; sit, quemadmodum cætera quoque
opera naturæ. mens vero posterior, quam manuum facultas accedit:
quoniam instrumenta etiam mentis posteriora sunt, quam manuum
B instrumenta: est enim mentis instrumentum scientia: menti nanque
vtilis scientia est, vt tibicini tibia. Manuum instrumenta res pleræque
naturales sunt: natura autem ipsa, eiusque res omnes priores sunt, quā
scientia. Quorum autem instrumenta priora sunt, facultates quoque
eorundem prius contingere congruum est: his enim crebro vtentes, cō
ficere habitum solemus. & ista sic reciprocantur, vt quam vicem hæc
inter se gerunt, quorum instrumenta sunt, eandem instrumenta quo-
que ipsa inter se habeant, vicissimq; quam instrumenta inter se, eandē
illa, quorū sunt instrumenta. Mens igitur ea de causa nobis senioribus
potius contingit: discimus autem ocyus iuniores, quia rem ferme nul-
lam tenemus. cum enim res plerasque scimus, non æque præterea cape
re alias possumus. quomodo etiam meminisse melius ea valemus, quę
mane primū percipimus: deinde procedente die memoria hebetamur,
quoniam multa iam perreptauimus.

Cur homini potius, quam cuiquam ex cæteris animantibus creden 5
C dum est? Vtrum, vt Plato Neocli respōdit, quia homo solus omnium
animantium nouit enumerare. An quia solus Deos veneratur, & co-
lit. An quia omnium maxime vim obtinet imitandi; hinc enim disce-
re tam multa & varia potest.

Cur nihil in eo delectamur ꝙ triangulum duobus rectis pares angu 6
los internos vel habere spectamus, vel habiturum speramus: neque in
aliquo generis eiusdem, nisi forte in speculatione ipsa delectandum sit:
hæc tamen æquo modo iucunda sane sit, etiam si tribus rectis, aut etiā
pluribus pares angulos habeat: sed nimirum tūc delectari est, cum aut
ludis Olympiæ nos vicisse meminimus, aut apud Salamina nauali pu
gna hostes superasse, aut tale quid futurum speramus, non cum his ip-
sis cōtraria expectamus? An in rebus istiusmodi delectemur, ꝙ vel fue
runt, vel sunt cōsilio nostro, aut omnino humano, & opera. Quę au-
tem natura lege incommutabili ita esse voluerat, hęc suæ tantummo-
do rationis contemplatu nos alliciunt, & oblectant, sed cum rerum ge-

ſtarum perquam aduerſa ratio ſit, efficitur porrò, vt quæ inde profecta D
ſint, in parte lætabilia, in parte triſtitia veniant. Omnia aũt lætitię, tri
ſtitiæve ratione, aut vitamus, aut perſequimur.

7 Cur medicus ad ſanitatem vſque tantummodo ſuam operam præ-
ſtat? Primum enim corpus extenuat, dehinc ſiccat, tum ſanitatem in-
ducit, poſthac nil vlterius agit. Vtrum quòd fieri non poteſt, vt ex ſani
tate aliud quicquam efficiatur. An ſi quid fieri poſsit, ad aliam ſpectet
ſcientiam, afferriq́; præterea ex ſanitate aliquid licebit. Ergo ſi omnia
fieri, vel ex contrariis, vel ex mediis ſoleant, conſtat, vt illud ægrotet,
quod vel ſiccius, vel humidus, vel tale aliquod eſt. igitur ex nimis fri-
gido in minus frigidum, & poſtremo in iuſtam vicem caloris, vel ſicci
tatis, vel humoris medicus adducit, transferens ſeſe ex contrariis, aut
mediis, dum ad eum deueniat habitum, qui ſanitati accõmodatus eſt:
ex quo quidem nihil eſſe natura fert, niſi quid medium. Ergo aliquid
pręterea facere poteſt: vt enim eatenus venit, ſic retrorſum abire põt.
Sed ars non iſtuc profitetur: ſemper enim quod melius eſt, id artis ra-
tio & ſpectat & facit. itaque nec vlla alia, nec ipſa medendi ratio de ſa
nitate quicquam aliud faciet, cum vel nihil effici neceſſe ſit, vel rei de-
ſtinandæ contrarium, quandoquidem eadem eſt ſcientia contrariorũ.
Itaque vel in ædificandi ratione nihil eſt, quod cõtrarium faciat. Nec
vero vlla ars alia eſt, quæ ex hoc quicquam faciat, niſi veluti ex parte,
quemadmodum ſuendi ratio ex proſciſſo calceum reddit. fieri nanque
bifariam aliquid ex aliquo ita poteſt, vt vel cum illud cõponitur, vel
cum hoc deſtruitur, conſiſtat.

8 Cur hominẽ philoſophum differre ab oratore putamus? An quia
philoſophus in rerum ſpeciminibus agitandis, exquirendisq́; ſuum
ſtudium poſuit: orator his rebus verſatur, quæ conſortes illorum ſpe-
ciminum ſunt. verbi cauſa, alter quis iniuſtus eſt: & alter quid tenor
tyrannidis ſit, cognitum habet, alter qualis ipſe tyrannus ſit.

9 Cur genus id hominum, quod Dionyſiacos technitas, id eſt artifi- E
ces bacchanales, aut hiſtriones appellamus, improbis eſſe moribus ma
gna ex parte conſueuerunt? An quia minime ſeſe ſtudio ſapientiæ de-
dunt, eo ſcilicet ꝙ in artibus neceſſariis magnam ætatis ſuæ partem cõ
ſumunt, vitamq́; plurimum traducunt incontinentem, partim etiã cũ
inopia, quod quidem vtrunque vitia & gignit, & auget.

10 Cur veteres præmia certaminibus corporum poſuerunt, ſapientiæ
nullus quicquam ſtatuerit? An quia iudices, quod ad ingenium atti-
net, vel præſtantiores, vel nihilo deteriores nimirũ eſſe iis debent, qui
inter ſeſe certant. Quòd ſi homines ſapientia excellẽtiores certare de-
berent, præponereturq́; præmium, arbitris ſane ſibi carerẽt: at vero in
certaminibus gymnicis quiſque ſuo tantum aſpectu iudicare integre
poteſt. Item author ille præmiorum tale ſuis hominibus certamẽ pro-
ponere noluit, vnde inimicitiæ ſeditionesq́; maximæ exorirentur. ho
mines enim cum in re ſui corporis aliqua improbantur, non moleſte

A omnino ferunt, neque iis infesti redduntur, qui ita iudicarint. at si sto lidiores iudicati sunt, iudicibus admodum ipsis succensent, ægreq; vehementissime ferunt: quæ quidem res seditiosa, & stolida est. Ad hæc, præmiũ præstantius esse suo certamine decet: itaque certaminũ gymnicorum præmium optatius & præstantius, quàm ipsa concertatio est: prudentia vero quodnam præmium præstantius esse possit?

Cur homo maxime aliud intelligat, aliud faciat? An quia contrariorum eadem scientia est. An quia mentis officium plura contingit, appetitus in vnum tantummodo profluit. atqui homo mente magna ex parte viuit & ratione: bestiæ appetitu, ira, cupiditateque ducuntur. 11

Cur nonnulli pecunias acquirere, non impendere consueuerunt? Vtrum quòd suis moribus viuunt. An oblectamine, quod in spe positum est, alliciuntur. 12

B Quam ob causam qui grauiter, & suauissime dormiũt, nihil somniant? An quia & sensus, & intelligentia hominis tunc suo fungi officio potest, cum animus tranquillatur, & requiescit: qua quidem requie, vel ipsa sciendi ratio constare videtur, quippe quæ animum sistat, atque ex temeraria agitatione in tranquillitatem adducat. cum enim animus mouetur, vagaturq;, fieri non potest, vt aliquid vel sentiatur, vel intelligatur. Ex quo fit etiam, vt amentes sint pueri, & ebrii, & insani: facit etenim calor, qui nimius in his est, vt motu plurimo, vehementissimoq; inquietentur: quo motu desistente, prudentiores esse incipiunt. cum enim vis illa intelligendi sedata est, facilius sistitur, rerumq; rationibus adsistit. Et quidem qui inter dormiendum somniãt, non alia de causa videre sibi illa videntur, quam intelligentia constante, requiescenteq;: quod quidem somno cõtingit leuiori. iactatur enim animus noster maxime in somnis, calore scilicet, qui vndique in partem se colligit interiorem: atque ita efficitur, vt plurima vehementissimaq; illa obstante iactatione, nullum interuenire somnium possit. Nec putandum, vt animus tunc conquiescat, & per se maxime sit, cum nullum somnium trahitur, vt multitudinis opinio est. sed contra omnino incidit, vt qui in motu plurimo est, nec paulisper quiescit, hic intelligere nequeat. Plurimus autem motus cum suauissime quis obdormiscit, merito propterea est, quòd tunc maxime larga caloris copia in partem contrahitur interiorem. Animum vero concitatum non solum inter vigilandum, sed ne per quietem quidem intelligere posse, argumentum illud etiam est, quòd in somnis, quos cibo ingesto primos agimus, nulla facultas videndi somnii datur, cum maxime accidit, vt animus propter cibum ingestum concitetur: somnium vero ipsum occurrit, cum cogitantibus nobis, & ante oculos rem ponentibus somnus accedit. Quapropter ea maxime somniamus, quæ agimus, aut acturi sumus, aut volumus. de his enim maxime cogitationes, imaginationesq; obueniunt. & qui instructi vir- 13

C

tutibus ſunt, meliora ſomnia vident, quod etiam vigilantes meliora D
animaduertũt: qui deterius vel animo, vel corpore ſunt affecti, deterio
ra concipiunt, quippe cum etiam affectio corporis faciat ad ſomni vi-
ſionem. hominis enim morbo laborantis propoſita quoque animi vi-
tioſa ſunt, atque etiam propter corporis perturbationẽ animus quieſce
re nequit. Melancholici idcirco in ſomnis crebro excitari conſueuerũt,
ꝙ calore largiore vrgente, animus moueri æquo amplius cogitur: ꝙ
cum motus vehementior ſit, merito dormire minime poſſunt.

ARISTOTELIS

PROBLEMATVM

SECTIO TRIGESIMA PRIMA:

Eorum, quæ ad oculos pertinent.

Cuius quæſtiones. XXX.

1 CVR oculo perfricato ſternutare ceſſamus? An ob
eam rem humoris reſpiratio moueatur. lachrymã
enim oculus perfricatus emittit: ſternutamentum
humoris copia excitatur. An quia plus caloris mi-
nus corrumpit, abſumitq́; . Oculus autẽ perfrica-
tus plus caloris ſibi acquirit, quam nares conti-
neant: quam ob rem etiam ſi quis naſum perfricue
rit, ipſum ſternutamentum deſiſtet.

2 Cur vno oculo exquiſitius cernitur, quàm duobus? An quia plures
motus duobus, quã vno excitantur: quemadmodum oculis peruerſis E
multiplicem agitari motum certum eſt. ergo duorum vnus motus non
eſt, vnius vnus & ſimplex eſt. itaque efficitur, vt exquiſitius vno, quã
duobus cernatur.

3 Cur homines irati oculis maxime erubeſcunt, pudefacti auribus?
An quoniam oculi refrigerantur eorum, quos puduit. pudor enim in
oculis eſt, nec reſpicere valent, quos pudor tenet. & timor quoque re-
frigeratio loci eiuſdem eſt. calor autem in partẽ tranſit aduerſam, quæ
poſterior eſt: aures vero ſatis ex aduerſo poſitæ ſunt: itaque pudore
maxime erubeſcunt. Iratis porrò præſidium in eam partem tanquam
violatam tranſmittitur, quæ & ſenſu, & motu facilior eſt: nam & in
metuendo calor eam ipſam maxime deſerit.

4 Cur altero oculo apprehenſo, alter conſtantius cernat? An quia ocu
lorum initia ex eodem dependent. cum igitur alter moueṭur, commu-
ne quoque illud mouetur initium, quo mouẽte, alter etiam oculus mo

A ueatur necesse est.quã ob rem altero apprehenso, vis illa communis tota alterum mouebit: itaque plenius contendere poterit.

Quam ob causam qui cæci ab ortu naturæ sunt, calui nũquam efficiantur? An quia humor cum redundat in capite, oculos vehementer 5
infestat. qua de causa quibus fluctiones oculos vrgent, venas temporũ ferro candente Medici tangunt, quo humoris foramina obcæcentur, atque spissescant, & caput quoque dissecta cute, obscalpere consueuere. Cum igitur humor excrescens, vacansq; in capite oculis detrimento sit, fieri potest, vt minus humoris in caluaria ob id ipsum cõsistat, quia magna parte lapsus in oculos est: & cum excrementis humorum, materiaq; inutili capillus proueniat, (quæ quidem in capite cæcorũ ab ortu naturæ large redundant) merito nunquam isti calui efficiuntur.

Cur homines, qui oculis prominentioribus sunt, magis à fumo infestantur? An quia fumus citissime oculis protendẽtibus incursat. 6

Quam ob causam vtrunque aspectũ simul diuertere dextro, sini- 7
B stroq; versus, & ad nares demittere, atque etiam alterum dextrorsus, sinistrorsusq; deducere possimus: vtrunque vero seorsum, alterum sinistrorsus, alterum dextrorsus simul distrahere nunquam possumus? Quinetiam deorsum, sursumq; haudquaquam ita conuertere licet, quamuis facultas simul dimittendi in idem detur, vt dictum est? An propterea, quòd quanquam duplex aspectus sit, ex eadem tamen origine, æquo modo nexus, aptusq; dependet. vbi autem ita est, quoties alterum extremum mouetur, reliquum consequatur eodem necesse sit: alterius enim extremi principium extremum reliquum est. Quòd si res vna simul, ac eodem in tempore nunquam in partes aduersas moueri queat, nec aspectus ita moueri poterit: quippe cum ita committatur, 59
vt extrema in partes moueantur aduersas, siquidem alter sursum, alter deorsum mouebitur, initiumq; sequi vtrũque necesse sit, quod impossibile est. Oculorum vero limitas euenit, quia globi continentur prin
C cipio, quo & sursum, & deorsum, & latera versus lubrico sese vertere possint. Cum igitur ita positi sunt, vt situ inuicem simili respondeant, atque mediũ teneant, mouẽdi sese sursum, deorsum, latusq; versus, eodéq; in puncto sibi pupillam habeant, tunc situ integerrimo constant, præcipueq; mobiles circũaguntur. at qui eodem in puncto pupillas cõ 60
tinent, limi quidem non sunt, discrepare quanquam inter se possunt: & aliis parte alba retracta, nigrę nonnihil occulitur modo eorũ qui sternutaturi sunt: aliis in angulum exteriorem nigra cõuellitur, vt furiosis: aliis in interiorem nares versus incumbit, vt tragicis, laruis, hominibusq; acerbis, seuerisq;: sunt enim contuitu graui, cogitabundoque. Quoties vero situ dissimili globi positi sunt, sed puncto eodem radii profluunt, aut situs similis est, sed punctum non idem, limis oculis hominem esse necesse est. itaque hic suspicit, & oculos contrahit: globum enim eundem in habitum collocare conatur, atque alterum firmum 61
continet, alterum agitat. Haud enim fieri potest, quin limus sit, qui

non eodem de puncto radios depromat, quippe qui dimotum contuendi principiũ habeat, perinde ille, cui res vna geminari oculo suppresso videtur. Ergo si oculus sursum dimotus est, terminus inspiciendi deorsum est: sed si oculus lapsus deorsum est, terminus sursum habetur. Oculo tamen vno situ suo dimoto moueri quidem res visa sursum deorsumve ob idipsum videtur, quia pupilla ita se mouet: sed geminari haud vnquam videri potest, nisi duplex conspectus sit peruertaturq; ratio videndi. ita fit, vt strabonibus res eadem geminari videatur. causam situs habet, eo scilicet, quòd oculus non suo medio nexus, locatusq; est.

8 Quam ob rem qui cognomen lusciosi habuerunt, literas minutas scribere consueuerunt? mirum enim vt qui obtusis sunt oculis, rem faciant, quam eorum facere interest, qui acumine valeant oculorum. Vtrum quia proxime posita magna esse videntur: illi autẽ oculis proxime admotis scribere solent. An quia contractis palpebris scribant: fit enim per imbecillitatem, vt si laxatis, diductisq; oculis scribãt, aspectus distractus, passusq; hebetescat: si adductis & conniuentibus, vniuersum depromptus acutius videat. Quòd tamen angulum informat exiguum, efficit necessario, vt exiguæ literæ scribantur.

9 Cur nonnulli post lippitudinem acutius videant? An quia purificati oculi sunt. fit enim sæpe, vt exterior densitas pupillæ aciem arceat: quæ lachryma emissa laxatur, atque resoluitur. quam ob rem prosunt interdum quæ mordent, lachrymam euocant, vt cepe: obsunt quæ tantummodo assiccant, vt origanum.

10 Cur vno videre oculo impatibilius sit? An quia minus animo, qui ita cernit, afficitur: quo sit, vt minus affectionis contrahatur.

11 Cur distracta conspectuum societate, res vna geminari videatur? An propterea quòd oculi vtriusque radius non ad punctum idem deuenit: ergo quod bis noster animus inspexit, inde geminum se inspexisse existimat. Proximum euenit, cum digitos mutatis vicibus implicamus, itaque aliquid tangimus: duo nanque sentimus, eo ꝙ vnum bis tangimus.

12 Cur sensus dextri nihilo sinistris præstantiores sint, cum in cæteris omnibus dextra sinistris commodiora habeamus? Vtrum ex consuetudine ita fiat. statim enim cum nati sumus, vtrunque sensum exercere incipimus. Pars autem dextra exercitatione insuescere, inq; trugem euadere meliorem videtur: effici nanque vtrinque dextri per consuetudinem possunt. An quia sentire effici est. pars autem dextra præstantior ꝓpterea est, ꝙ efficacior: & affici peruicacior, quã sinistra est.

13 Cur in cæteris dextra suis sinistris præstantiora sunt, sensus nullus dexter suo sinistro interest? An quia parte sentiendi vtraque pariter vti a primo natali die consuescimus. Adde tamen quòd ratio sentiendi affectio quædam est: dextrarum autem partium differentia in efficiẽdo, non patiendo sita est.

A Cur exercitatio corporis incommoda oculorum acumini est? An 14
quia exercitatio sanguinem efficiat sicciorem, sicut etiam reliquũ corpus. siccitas autem totam cutem indurat, ergo vel eam, qua pupilla integitur. Quapropter homines natu iam grandes obtusius vident: oculi nanque senum tunica dura, simulq; rugosa teguntur: itaque vis illa conspiciendi cooperitur, & delitescit.

Cur homines luscii cognominati, qui obtuse vident, literas scribe- 15
re minutissimas possint, cum rem minutam perspicere illi valeant, qui acumine oculorum præstant? An quia conspectu sunt imbecilli, palpebras contrahant in angustum. Cum enim radius profluit vniuersus, acutius explorare potest: contra laxo, diductoq; oculo, diffunditur, ob eamq; rem hebetascit. Ergo imbecillitas facit, vt palpebras cõtrahant in angustum. quòd cum ex angusto inspiciant, exiguam magnitudinẽ videant, quantaq; vident, tanta perscribant necesse est.

Sed cur iidem illi contractis palpebris videant? An propter sui con- 16
B spectus imbecillitatem. Vt enim manum rebus sepositis admouent, sic palpebras iuxta positis perinde quasi manum adiiciunt. quod sane faciunt, vt radius per locum sese depromens angustiorẽ, congestior profluat, ne protinus ex patulo proficiscens distrahatur. videt autẽ is acutius, qui frequentior collectiorq; prodierit.

Cur non res vna geminari videtur, cum in latus oculũ vertimus? 17
An quia conspiciendi primordium eadem item in linea situm est. tunc enim res geminari videtur, cum illud mutatũ sursum, deorsumve est. in latus vero nil refert, nisi vna etiam sursum moueat.

Cur in ratione videndi tantum fieri possit, vt res vna geminari vi- 18
deatur, si quodammodo inuicem oculi locentur: in cæteris sentiendi generibus fieri identidem nequeat. An etiam in ratione tangendi, cum digitos mutatis vicibus implicauimus, fit vt res vna duæ sentiatur. in cæteris hoc idem fieri nequit, quia cætera membra, quibus sensio ad-
C ministratur, neque foras versus deducta, neque bina tam inter se apta, colligataq; suo funguntur officio. Fit ita in ratione videndi, eadem de causa, qua in tangendo perplexis, vt dictum est, digitis. tactus enim visum æmulatur, & sequitur.

Cur oculus sinister nihilo imbecillior est, sed æquo modo, atque 19
dexter videre potest, cũ reliquæ corporis partes omnes sinistræ inualidiores, quã dextræ sint? An quia pars dextra in eo discrepat a sinistra, φ efficacior est, non in eo, quòd affici aptior. Videndi autem vires non vt afficerent, sed vt afficerentur comparatum a natura est.

Quam ob causam cum cæteras intuimur res, conspectus noster fa- 20
tiscit, atq; deterior redditur: cum ad virides, & herbescentes inspicimus, vt olera, cæteraq; his similia recreatur, meliorq; euadit? An conspectum in alba, nigrave intendere minime possumus, propterea quòd vtrunque id genus coloris videndi viribus officit: colores autem illi, quibus oculi acquiescunt, medium albi, nigriue obtinent:

itaque aspectus cum mediocri leniq; obuio afficiatur, nihil debilita- D
tur, immo vero corroboratur, atque reficitur. Et forsan quemadmodū cum corpora nostra vehementer laborant, deterius habent, cum mediocriter, optime afficiuntur: ita etiam oculi, cum ad res solidas contendunt, laborant, lassanturq; : cum ad humidas, mollesq;, ꝙ nihil sibi obstat, passim oberrant, & licentia perliquescunt: cum ad virides, ꝙ istæ vt solidæ mediocriter sunt, ita satis humoris continent, neque vllo detrimento afficiuntur, ad immorandum in hisce amplius innituntur, eo quòd coloris huiusmodi habitus modice se conspectu offert.

21 Cur cætera melius vtroque oculo cernimus, rectam versuum virgulam vni literis admouentes inspicimus exquisitius? An quia radii oculi vtriusque non sine perturbatione in idem concidunt, vt authores cōspiciendi rationum affirmant: itaq; cum vno inspicimus, ad rectū cōspectum, tanquam regulam melius quod rectum est, deprehendere, E
iudicareq; habemus.

22 Cur fumus oculos potius infestat? An quia infirmissimi sunt: infirmissima nanque omnia, quæ corpori interserta occuluntur. indicium, quòd acetum, & quodq; acre carnem non exteriorem, sed interiorem demordet. An quia laxiores, refertiq; meatibus sunt. conspectus enim per quosdam meatus protruduntur, & excidunt. itaque quod his mordacissimum est, cæteris corporis partibus obuium subire densiora non potest, sed perreptat, & decidit. æquo modo & cepe, & quæcunque talia oculos mordent. Oleum omnium maxime humorum id facit, quia tenuissimum est, ob eamq; rem meatibus se expedite insinuat: acetum reliquis partibus corporis pro medicamento est.

23 Cur oculus solus omnium membrorum non rigeat, cum infirmissimus sit? An quia opimus est, nec carnis quicquam in se cōtinet. quod autem tale est, securum manere a frigore potest. Haud enim audiendi sunt illi, qui propterea rigere oculos negant, quia vis illa conspiciendi F
ignis est. non enim talis in oculo ignis est, vt calefacere valeat.

24 Cur lachrymæ, quas mœrendo emittimus, calidæ sunt: quas oculis laborando, frigidæ? An quia frigidum, quod incoctum, crudūq; est: calidum, quod concoctum. Languorem autem omnem ex cruditate proficisci nullum dubium est. ꝙ cum lachryma cruda eorum sit, qui valetudine oculorum laborant, non immerito frigida est. Hinc Medici sudorem frigidum argumentū grauis esse morbi existimant. calidum cōtra decretorium esse, & salutarem. cum enim vacās materia multa est, satis a calore interiori concoqui minime potest: itaque frigidam esse necesse est. cum pauca est, plene a calore victa cōcoquitur: morbos aūt copia vacantis materiæ confici certum est.

25 Quare cum partes corporis nostri dextræ mobiliores sint, oculus sinister expeditius, quàm dexter cōtrahitur? An propterea, quòd omnia sinistra dextris humiliora sunt: humiliora autem contrahi plenius

A poſſunt. An dexter amplius efficere poſsit: ſiniſter vel ex ſe, vt humidior, obſequentior ſit.

Quam ob cauſam cum & ſenex, & luſcius per imbecillitatem parũ oculis valeant, alter proxime admouet, ſi quid inſpicere vult, alter procul abducit? An quia diſsimilis eorum imbecillitas eſt. Senex enim quia videre non poteſt, vbi minus radii coeunt, rem vidēdam eo abducit, vbi viſurus maxime eſt: procul enim coire radii ſolent. Luſcioſus ille videre quidem rem iſthic poteſt, ſed quænam rei conſpectæ caua ſint, quæve excedãt, diſcernere nequit, itaq; in his fallitur. caua quippe, & excedentia ſplendore diſcerni maxime poſſunt: quem, quoniam procul percipere, quemadmodum rei obuiæ ingruat, nequeant, proxime adducunt. 26

Cur homo ſolus, aut certe maxime animantium omnium oculis deprauetur per limitatem? An quia vel ſolus, vel maxime comitiali B morbo in tenera ætate laborat, cum deprauari omnibus accidit. 27

Cur vni animantium homini tranſuerti, deprauariq; per limitatẽ oculi poſsint? Vtrum ꝙ oculos minimo interſtitio diſcretos, e directoq; poſitos homo habet, perſpici idcirco menda in eo maxime poſſit. An quia cæterorum animantium oculi vnicolores maxime ſunt: nec deprauatio ſequeretur, ſi vno quolibet colore præditus oculus eſſet. An quia ſolus ex omnium animantium genere morbo comitiali rapitur: quod genus morbi tranſuertere oculos, ſicut cætera etiam mēbra poteſt. nonnullis tamen, vt ſero eo morbo vexari incœpere, ſic lumina ſero deprauantur. 28

Quam ob cauſam manu præ lucerna, aut Sole obiecta melius inſpicere poſſumus? An quia lucernæ, Soliſve lux noſtris occurrens luminibus, reddit ſuam ob nimietatem infirmiora, quippe quæ rem ēt ſibi cognatam interimere præ ſua poſsit exuperãtia. at vero manu ita arcente, nec luminum acies offici poteſt, & res viſui obuia nihilomi- C minus in luce poſita eſt. vnde fit, vt & acies plenius agat, & res inſpectãda nihilominus videatur. 29

Cur manus dextra & pes dexter a ſuis ſiniſtris differunt, oculus & auditus nullo diſcrimine diſtant? An quia immiſta, ſynceraq; elementa ſuſq; deq; ſunt. diſcrimen vero ſitum in his eſt, quæ elementorum coitu conſtant. ſunt autem ſenſus iſti ſynceris illis, immiſtiſq;. viſus ſcilicet ex igne, auditus ex aere. 30

PROBLEMATVM

SECTIO TRIGESIMASECVNDA:

Eorum, quæ ad aures pertinent:

Cuius quæstiones. XIII.

1 CVR aures, quæ omnium maxime partium nostræ faciei exangues sunt, rubore magis afficiuntur, vbi nos pudor apprehenderit? Vtrum q̄ peregrinus humor partem adire inanem aptus natus est: itaq; cum calore per pudorem orto resoluitur, statim se in aures colligit. An quia temporibus appositæ sunt, quo versus maxime humor confluit. B
* humor. Cum enim hominem pudet, * calor se in faciem recipit, itaq; ruborem adducit: aures vero minimo in ea profundo extant, naturaq; calidissimæ sunt, & coloratæ, nisi longe frigoris rigore obtorpuerunt. ideo hæc particula omnium faciei particularū coloris est optimi. quā ob rem passus, dispersusq; calor, q̄ per summa res tenet, rubicundas reddere potest.

2 Cur vrinantibus aures, dum inter mare sunt, rumpi soleant? Vtrum quia retentus spiritus impetu cogit vehementiori. An si causam hoc haberet, idē vel in aere fieri posset. An quod non cedit, disrumpi ocyus potest, & a duriori, quā molliori facilius. Quod itaq; inflatum est, minus cedit: aures vero, vt dictū iam est, spiritu retento inflantur: itaq; ab aqua, quæ aere durior est, obtunduntur offensæ, atq; rumpuntur.

3 Cur vrinantes spongias alligare auribus cōsueuere? An ne mare per vim occurrens aures rumpat. haud enim ita stipatæ impleri, vt inanes, E exemptis spongiis, possunt.

4 Cur sordes aurium amaræ? An quia putri sudore contrahuntur, qui salsus, amarus est.

5 Cur spongiarii suas dissecant aures, & nares? An spiritum commodius reddant: hæc enim esse spirandi itinera videntur. Laborare quippe difficultate spirandi eos affirmant, dum foras emittere animam non possunt, leuariq;, cum propellentes extrudunt. Mirum tamen, si respirandi assequi facultatem refrigerationis gratia nequeant, sed esse id necessarium magis videatur. An merito plus in retinēdo laboris sit, cum corpus extumeat, distendaturq;: spiritus vero foras sponte efferri posse videtur. An intus etiam tendere ita posit: cogitandum tn̄ æque videtur. Plerique vero lebete demisso, respirandi viam vrinatoribus moliūtur. haud enim aqua lebes impletur, sed aera seruat ad demersum hominem vsq;: quippe qui erectus per vim dimittatur, vt vndiq; æquali

A nutu descendat. nam si quantulibet inclinauit, humore protinus interrumpente impleatur necesse esse.

Cur nonnulli, cum suas inscalpunt aures, tussiunt? An quia sensus audiendi foramen cum pulmone, canaliq; ab asperitudine cognominato sortitur. indicium, ꝙ his ipsis repletis, obseptisq; homo surdescit. Humoris itaq; aliquid e frictione ista aurium liquescit, atque in canalem, quem modo diximus, per foramen illabitur, quod tussim mouere potest. 6

Cur sinistra auris ocyus magna ex parte perforata consolidari, quã dextera potest? quocirca mulieres alteram marem vocant, alteram fœminam. An quia partes sinistræ humidiores, calidioresq; sint: quæ autem habitu huiuscemodi sunt, consolidari possint facilius. Vnde in plantis etiam tenellis, atq; viridibus coitus, concorporandiq; vnio facilius agitur. Et vero vlcera iuniorum promptius compaginantur, quã B seniorum. Argumentum, partes sinistras esse humidiores, quòd molliores sunt, atque effœminatiores. 7

Quam ob causam pudefactis aures summæ rubescant, iratis oculi? An quia pudor in oculis refrigeratio quædam cum timore est: itaq; calor iure oculos deserit. ꝙ cum inde secedendum sit, locum sui capacissimum petat necesse est, quales certo summæ sunt aures. cæteræ nanq; partes longæ ossibus omnes compactæ sunt. Iratis contra calor in oculos, totamq; faciem reuocatur: sed conspectior in oculis est, videlicet albi eorum coloris ratione. 8

Cur aurium sonitus accito strepitu cesset? An quia minorem strepitus amplior pellit, & eruit. 9

Cur si aqua lapsa in aurem sit, oleum, quo humor effluat, instillamus? nullo nanque humore alio effluere potest. Vtrum, vt quoniam oleum per summa aquæ innatat, eiq; aqua præ lentitate adhæret, effluente oleo aqua etiam ipsa effluat. An vt p lubricã aurem habẽs aqua C excurrat. oleum enim vtpote leue, facit, vt propere labescere possit. 10

Cur minus aures vrinantibus rumpantur, si oleum sibi instillatum habentes, in mare interrumpant? An ratio, cur rũpi aures possint, ante exposita est. oleum vero in aures instillatum facit, vt mare superueniens relabi facilius possit: quomodo in partes corporis exteriori perũcta fieri nouimus. labens autem ictum parti interiori auris nullum inuehit, itaque disrumpere non potest. 11

Quam ob causam aures cum exangues adeo sint, pudore erubescere possint? An res quæq; ferri in eum soleat locum, qui sui vacuus est. cum ergo sanguis efferri sursum calidus videatur, aures maxime, partemq; inanissimam adit: itaq; rubore inibi afficit. Quod idem intelligendum de genis etiam est. Adde quòd tenuissima cutis, quæ distenta est, ita fit, vt rubor percipi in auribus præcipue possit. 12

Cur nemo oscitans aurem inscalpere suam audeat? An quia membrana etiam, per quam audimus, inflatur, cum oscitamus. indicium, ꝙ 13

audiendi facultas tollitur, cum oscitamus. spiritus enim vt in os, ita et in aures interrumpens, membranam expellit, ac prohibet, quo minus somnus ingrediatur. Quod cum ita sit, si sedem audiendi, cum oscitamus, auriscalpio tetigerimus, plurimum membranam lædemus. Ictus enim ad obicientem, renitentemq; spiritum, non ad cedentem infertur, & membranam abiunctam solidis esse uertum est: quare dolor ita moueri, vulnusq; excipi facile potest. D

ARISTOTELIS PROBLEMATVM

SECTIO TRIGESIMA TERTIA:

Eorum, quæ ad nares pertinent:

Cuius quæstiones. XVIII.

1 CVR singultus sternutamento sedari queat, ructus nequeat? An quia non partis eiusdem vtraq; ista affectio est, sed ructus ventriculi, singultus vero refrigeratio, cruditasq; spiritus, atque humoris pulmoni coniunctissimi est. sedes autem cerebri rem cum pulmone communem sortita est: quod quidem ratione constat aurium. interdum enim surditas accidit, simul & morbus ipse aurium in pulmonis vitium transit, & nonnullis tussis statim mouetur suas scalpentibus aures. locum autem sternutandi rem naribus esse cum pulmone communem respiratio docet, quæ communis vtiq; est. sternuimus itaq;, loco eo ipso calefacto. calorem autem eius locus sentit inferior, cuius singultus est. calor vero vim obtinet & concoquendi. Quamobrem aceto etiam, retentioneq; spiritus finiri singultus leuior potest: spiritus enim retentus satis concalefacit. Vnde fit etiam inter sternutandum, vt spirandi retentio idem obducta efficiat. Et conuenienter quoq; expirantia superiori de loco educitur: quippe cum fieri nequeat, vt quis sternutet, nisi expiret. Impetus itaque spiritum interclusum rumpit, dispellitq;, qui singultum ciere potest. F

2 Cur si quis sternutaturus oculum perfricauerit, minus sternutet? An propterea q; sternutamentum a quodam excitatur calore: fricatio autem calorem ciere potest: qui calor, quoniã locus, quo sternutamus, oculis in propinquo est, alterum sternuendi calorem tollit, quemadmodum minor ignis ab ampliori emarcescit, atque absumitur.

3 Cur bis sternuere magna ex parte solemus, non semel, aut sæpius? An quia binis naribus sumus. per vtranque itaque narem venula par-

A tita discurrit, qua spiritus solet permanare.

Quam ob causam, qui Solem aspexerint, sternutare magis consue- 4
uerunt? An quia Sol calfaciens mouet perinde, atq; qui nares penna so
licitant. idem enim vtrique agunt: quippe qui per motum calefacientes
ocyus spiritum ex humore eliciant, cuius excursio spiritus sternutatio est.

Cur singultus sternutamento finitur, & retentione spiritus, & ace- 5
to? An sternutamento, quia spiritus cohibetur inferior, atque circumobsistit: quemadmodum medicina parti superiori adhibita aluus sentit, ac immutatur. Spiritus retentione leuiores tolluntur singultus, eo quòd exiguus spirandi impetus, si paulisper retinuimus, vt in tussi desistit, sic etiam in singultu reprimitur, cogitur, strangulatur. Aceto idcirco sedatur, quia humor circumstans, ac prohibens eructandi licẽtiam, in spiritum per vim aceti calefactoriam extenuatur. Fit enim ructus, cum ventriculi humor recalescens inflatur, atque concoquitur: singul-
B tus vero, quoties spiritus vacans ab humore in loco spiritui deputato retinetur. Hinc enim dum enititur, nec erumpere potest, distentionem inducit, quæ distentio appellata singultus est. Inde fit, vt singultus, vbi inalguimus, oriatur. frigus enim humorem spiritui obductum coãgit, spiritus circumuentus exilit, cuius cõmotio non nisi singultus est.

Cur aquam nonnullis frigidam in faciem fundimus, cum e naribus sanguis effluit? An ita calor intus se colligit, atq; circumobsistit, qui sanguinem summum reddit liquidiorem.

Cur sternutamentum pro numine habetur, non tussis, neque graue- 6
do? An quia de capite membrorum præcipue omnium diuino, vnde cogitatio est, suum ducit principium. An quia cæteri illi affectus ratione morbi eueniant, hic secus exultet.

Cur oculo perfricato sternutamenta desistunt? An quia humor sic 7
respirat: lachrymam quippe oculus post frictionem emittit: sternuta-
C mentum autem humoris copia excitatur. An quia minor calor corripi ab ampliori, consumiq; potest. oculus autem perfricatus plus caloris sibi acquirit, quàm sit, quem nasus complectitur. Hinc etiam fit, vt si nasum quis perfricet, ipsum sternutamentum desistat.

Cur eruptio cæterorum, vt flatus, vt ructus, sacra haudquaquã ha- 8
betur, sternutamenti sacra habita est? Vtrum quoniam cum tres partes principes sint nostri corporis, caput, thorax, & aluus flatusq; alui expiratio sit, ructus ventriculi, sternutamentum capitis, quæ pars sacra præcipue est, spiritum hinc exeuntem, vt sacrum veneramur & adoramus. An quia spiritus omnis eruptio, partes, quas modo dixi, melius sese habere significat. cum enim minus sternuere queunt, spiritus erumpens leuat, ac mitigat. Ergo sternutamentum quoque bene caput valere, posseq; concoquere, indicio est. cum enim capitis calor humorem, spiritumve conuincit, tunc moueri sternutamentũ solitũ est. Quãobrẽ moribundos interdum sternutatorio excitamus, tanquam si hoc affici

nequeant, spes nulla salutis sit. Perinde igitur quasi bonæ indicium va D
letudinis partis optimæ, atq; sacerrimæ sternutamentum adorant, beneq; augurantur.

10 Cur homo omnium maxime animantium sternutare solitus est? An quia foramina sui corporis obtinet latiora, per quæ spiritus interrumpere potest: his enim spiritu impletis sternuimus. Latiora autem esse indicium, ꝙ omnium minime animantium homo olfactu valet: foramina quippe tenuiora sentiunt exquisitius. Quòd si latiores meatus plus humoris, ac sæpius subeat necesse est, quo inflato sternutamentum moueri solet, talesq; homo maxime animantium habet: merito sæpissime sternutat, præsertim qui naribus breuissimis est. sic enim humor concalefactus celerius effluere conuersus in spiritum potest: cæteris vero præ longitudine narium ante refrigeratur, quàm effluat.

11 Cur sternutamenta, quæ de medio noctis ad meridiem vsque moueantur, damnemus, quæ de meridie ad noctis medium, approbemus? An quia cum rem aliquam exordimur, tunc sternutamentum potius E
obseruandum sit. itaq; cum rem agere pergimus, atq; inter initia sternuisse acciderit, amouemur, remq; incœptam prosequi temperandum censemus. Dies igitur, & aurora, & de medio vsque noctis quasi initiũ quoddam est: itaque ominosum tantisper sternutamentum esse putamus, temperamurq; sternutare, ne pergentem quempiam ad agendum reuocemus. post meridiem vero, atque medium vsque noctis, finis veluti cuidam est, tempusq; illi contrarium; itaq; contra tunc & existimatur, & agitur.

12 Cur senes laboriosius sternutant? Vtrum quòd his foramina, per quæ spiritus permanare solet, adducta atque coniuncta sunt. An quia senes facile eleuare nequeunt, per vim demittunt, atq; concassant.

13 Cur si spiritum quis retineat. singultus desistat? An quia refrigeratio est, quæ singultũ inducat: quãobrẽ & qui timent, & qui algent, singultiunt. spiritus vero retentus partẽ corporis calefacit interiorem. F

14 Cur homines surdi e naribus magna parte loqui consueuerunt? An quia pulmo eorum vitiatus est: surditas enim detrimentum pulmonis est. vox itaque ferri expedite non potest: sed quẽadmodum qui spirandi laborant difficultate, spiritum vniuersum suam ob imbecillitatem reddunt, sic vocẽ illi emittunt. Nituntur itaq; naribus, ẽt dum loquuntur, qua vox protrudens sese, sono per attritum rancido illo profertur. fit enim vt verba per nares afformentur, cum pars nasi superior, qua ꝑ palatum foramina patent, causa est: resonant enim tintinabuli instar, ob claustri inferioris angustiam.

15 Cur sternutamentum solum non dormientibus, sed propè dixerim semper vigilantibus fiat? An quia fieri sternutamentum nõ potest, nisi a calore, qui partem eam commoueat, qua effici solet: ex quo faciem Soli obiicimus, cum sternuere placet. Dormientibus autem calor intus circũobsistit. quam ob rem imæ dormientium partes calidiores red-

A duntur, spiritusq; abundat: quæ quidem res causam habet, cur genitura in somnis præ libidine profluat. Merito igitur dormientes non sternutamus. cum enim calor secedat capitis, qui eius partis humorem natus monere aptus est, quo in aera extenuato, sternutamentum exultat, affectionem consequentem illam obuenire non posse consentaneũ est. Crepitus tamen inferius, ructusq; superius dormientes magis, quã vigilantes extrudimus. Quòd enim venter inflari in somnis amplius solet, accidit, vt eius inflati humores loca sibi proxima adeãt: eo nanq; vel a spiritu per quietem excito compelluntur. Retinere enim potius, quam emittere potest, qui sopitus est: itaq; intus calorem contrahit. at qui spiritum retinet, deorsum impellat necesse est: quippe cum imum deferri spiritum præter suam naturam sit. vnde fit etiam, vt per difficile sit spiritum retinere. Quinetiam cur dormiamus, hæc eadem ratio est. cum enim vigilia motus sit, qui membra sentiendi officio accommodata magis, cum vigilamus, exercet, constat somnum posse accedere, B cum eadem illa membra quiescunt. Cum vero vis ignea sit, quæ mẽbra corporis nostri mouere possit, & hæc intus se contrahat, circumsistatq;, in somnis caput relinquens, quod sensus retinet omnes, tunc maxime sensuum sedes quiescere possint, quæ quidem res causam afferat dormiendi.

Quam ob causam, vbi sternutauimus, aut minximus, membra nostra inhorrescere solent? An quia vtraq; re illa venæ aeris inanes redduntur, quem calidum ante continebant. inanes aer extrinsecus alius subit illo frigidior, qui ante in venis fuerat, quam sternutaremus, aut mingeremus. q̃ cũ talis subeat aer, merito facit, vt mẽbra inhorrescant. 16

Cur singultus sternutamento desistere potest? An propterea, q̃ singultus non quẽadmodum ructus a ventre, qui cibi conceptaculum est, sed a pulmone proficiscũtur, quod maxime refrigeratione, aut rigore, aut dolore, aut medicatione superiore accidere solet. q̃ enim membrũ C id calidum sua natura est, quoties refrigeratũ sit, totum admittere spiritum non potest, sed bullas quodammodo excitat. Quam ob rem retento etiam spiritu, singultus finitur: sic enim pars ista recalescere incipit. & aceto quoq; hausto, desistit: quoniam vis aceti calefactoria est. Cum itaq; calidum quodq; concalefactum reddetur, sedesq; cerebri foraminibus peruia pulmoni respondeat, efficitur vt retentio spiritus, quæ sternutationi antecessit, repressiusq; desuper illatus, affectionem illam pulmonis membri calidi abigere valeant. 17

Cur homines capillo crispo, & tortili magna ex parte resimiores sint? An si crispitudo sita in crassitudine est, & crassitudo non sine duritia constat, & durus sanguis calidior est, & calor materiam excrescere inutilem minus patitur, & os ex vacante materia consistit, & cartilago non nisi os est, merito diminutio nasi consequatur. Indiciũ ætas adhibet puerilis: sunt enim pueri omnes naso resimato. 18

ARISTOTELIS

PROBLEMATVM

SECTIO TRIGESIMAQVARTA:

Eorum, quæ ad os, & ad ea quæ in eo sunt, pertinent:

Cuius quæstiones. XII.

1 CVR homines qui raris dentibus sunt, vitam longe agere nequeant? An quia longe animantia viuunt, quæ dentium ordine prędita sunt numerosiore, vt mares quã B fœminæ longius: viri nanq; diutius quàm mulieres. atq; in pecudum genere, cæterorumq; animalium perspici identidem licet. Qui itaque raris dentibus sunt, habere quasi pauciores indicantur.

2 Cur dentes, qui lõge solidiores, quàm caro sunt, frigus amplius sentiant, quam caro? An quia meatibus nituntur infixi tenuibus, quorum exiguus calor celeriter a frigore vincitur, mouetq; dolorem.

3 Cur dentes frigidum amplius, quàm calidum sentiant: caro è contrario? Vtrum propterea, ꝙ caro mediocri, temperatoq; habitu est, dentes vero perfrigidi sunt, itaq; rem frigidam sentire plenius possunt. An quoniã meatibus continentur tenuibus, quibus calor inditus exiguus est: itaq; re aduersa potius patiuntur. caro quia calida est, vt nihil affici a frigido potest, ita calidum compendio sentit. ignis enim quasi igni adiicitur.

4 Cur lingua rerum index plurium esse potest? nam & febris ardentioris, F & grandinum, si quæ insunt, & pecoris versicoloris varia est. An quia humoris capiens est, & super pulmone posita, vnde febrium principium ducitur. versicolorum autem ratio referri ad humorum varietatem debet. inficitur tamen id primum, per quod humor primum manat, colaturq;, cuius generis lingua est. Grandines vero lingua est. Grãdines vero lingua propterea contrahit, quòd inanis, spongiosaq; est: quippe cum grando veluti panis inconcoctus, crudusq;, parte interiore corporis nasci soleat.

5 Cur lingua amara, salsa, & acida fieri potest, dulcis non potest? An ꝙ naturę corruptiones isthæc sunt: constantiã vero ipsam, naturamq; sentire nequaquam fieri potest.

6 Cur totidem coloribus lingua euariat, quot cutis? Vtrũ ꝙ ea quoq; in membrorum numero exteriorum recipitur, quãquam in ore abdita est. verum quia prætenui cute integitur, vel minima in ea varietas deprehendi

prehendi

A prehendi poteſt. An ꝙ aquæ ratio eſt, quæ facit, vt colores mutentur: lingua autem affici ex potione maxime poteſt.

Cur halitum ex ore tum calidum, tum frigidum reddere poſſumus? 7
quippe qui frigidum efflemus, calidum vero exhalemus. indicium ꝙ manus ori admota exhalanti calefieri poteſt. An vtroque modo aer cõmotus calidus eſt. ſed quoniam qui efflat, non vniuerſum aera mouet, ſed ore anguſtiori extringit, paucum expirat, quod multum externi aeris excitat. Itaque calor ore profectus, paſſus in eo ſuam ob exiguitatem deliteſcit: at qui exhalat, vniuerſum, ob eãq; rem calidiorem expirat. eſt enim efflatio ſpiritus ſtrictim protruſus: exhalatio vero ſpiritus vniuerſim profuſus.

Cur ſi vehementer, vniuerſumq; expirarimus, iterum expirare nequeamus? 8
quod idem in reſpirando etiam accidit: bis enim ex ordine id facere nequimus. An quoniam alterum dilatatio, alterum contractio loci eſt: idcirco quadantenus non vſquequaque poſſunt. conſtat igi
B tur ambo viciſsim fieri eſſe neceſſum, bis vero ex ordine poſſe neutrũ.

Quam ob cauſam cum alius locus ſit, qua cibus, potuſq; tranſeunt, 9
alius, qua ſpiramus, vbi grandiorem buccellam deuorauimus, ſtrangulemur? An nihil abſurdum id eſt. non modo enim ſi alicuius interuentu locus ſpirandi ſtipatus ſit, verum & ſi adductus ſit extrinſecus, æque, immo magis abſtrangulamur. iſtęc vero proxima inter ſeſe poſita ſunt, quo cibum excipimus, & quo ſpiramus. quare vbi iuſto amplius fruſtum incidit, locum ſpirandi proximũ adducit, inſtringitq;, vt via ſpiritui omnis denegetur.

Cur homines, qui virgulam ſuæ palmæ ductam per totam latitudi 10
nem habent, vitæ longiſsimæ eſſe poſſunt? An quia breuis ætatis, imbecillaq; ſunt, quæ artuum beneficio carent. Imbecillitatis indicium ætas prima, atque tenerrima affert. vitæ autem breuis teſtimoniũ dat genus omne aquatile: quæ cum ita ſint, coartata, compactaq; omnia
C contra ſeſe habere liquido eſt. quo in genere illa etiam ſunt, quæ cum ex natura artubus maxime careant, articulari tamẽ contigerit. palmę autem partem interiorem penitus carere articulo certum eſt.

Quã ob cauſam dum longe ſpiramus, venter trahentibus adduci- 11
tur, reddentibus diducitur, atque repletur? veri enim ſimile dixeris eſſe, vt contra veniat. An quia cum reſpiramus, venter adductis coſtis in imum comprimitur: idcirco diſtendi in ampliorem mole follium inſtar appareat.

Quam ob cauſam ſpirare neceſſe habeamus? An quemadmodum 12
humor diſſolui in ſpiritum poteſt, ſic ſpiritus trãſire poteſt in ignem. Calor itaque naturalis, vbi bonam ſpiritus partem in ignem conuertit, dolorem admouet, atque etiam meatus diducit, & ampliat. quam ob rem ignem cum ſpiritu expellere cogimur: quibus extruſis meatus contrahuntur atque refrigerantur: itaque dolor iterum tentat. rurſum igitur aerem trahimus: atque vbi poſthac ſpirãdi meatus patefecimus,

vocemq; reddidimus, ignis iterum oritur, atque iterum præ dolore spiritum reddimus, idq; vicissim ordine perpetuo agimus: sicuti etiã palpebras agitare solemus, vt corpus oculorum refrigeretur, asicceturq;. & vero cum ambulamus, ingressui nostro attendimus, scilicet ex ordine gubernandi, atque regendi, quem vis nostra intelligendi percommode astruit. Hunc ergo in modum spirandi quoque vsum exequimur: ingenio quippe trahendi aeris reddimus, atque illico rursum attrahimus. D

A R I S T O T E L I S

P R O B L E M A T V M

S E C T I O T R I G E S I M A Q V I N T A:

Eorum, quæ ad tactum pertinent: B

Cuius quæstiones. X.

1 CVR inhorrescere magis solemus, cum alius modo quodam nos tangit, quàm cum nos ipsi tangimus? An quia tangendi sedes rem plenius externam, quam suam sentit: quod enim natiuum, atq; insitum est, id sensum effugit. Quinetiam quod clãculo atque subito fit, terribilius certe occurrit. metus autem refrigeratio quædam est. at vero tactus extraneus præ suo vtrunque id habet. Denique affici vnumquodque ab alio vel tãtundem, vel magis aptum natura est: quod etiam in titillando constat accidere. E

2 Cur in alis, & pedũ vestigiis titillamur? An propter cutis tenuitatem. An quia tactus earum partium insolens est, vt etiam auris.

3 Cur non eisdem in rebus inhorrescere omnes soleamus? An quemadmodum nec in eisdem omnes delectamur, nec in eisdem angimur omnes, ita nec in eisdem omnes horrescimus. Quædam enim refrigeratio æqua omnibus ratione inuehitur. sed alii tamen, cum vestis rumpitur, inhorrescũt: alii, cum serra vel acuitur, vel trahitur: alii, cũ pumex secatur: alii, cum lapillus mola perfrangitur.

4 Quam ob causam cum æstas calida, hyems frigidissima sit, corpora tactu frigidiora per æstatem sint, quàm per hyemem? Vtrum quoniam à sudore refrigerari corpora possint, qui, vt fieri per æstatem solet, sic ab hyeme alienus est. An quia in contrarium tempori tum rigor, tum calor circumobsistit, intusq; per æstatem calor refugit: itaq;

A sudorem potest exprimere. per hyemem vero vis frigoris arcet, & corpus perinde quasi terra euaporat.

Quæ nam causa pilos inhorrescere faciat? An merito cute contracta exurgant, quæ contrahi tum à plerisque aliis affectionibus potest. 5

Cur nemo seipsum valeat titillare? An ne ab alio quidem titilletur, si rem præsensit, vel potius si ipsum videat titillantem: ergo minime titillari quis posit, si quę tactio affertur, non lateat. Risus vero lapsus quidam, & fraudatio est, qua cum in sede præcordiorum quis verberatur, ridet. haud enim locus quilibet est, quo ridemus: clandestinum autem omne fraudulentum est. Qua de causa fit, vt illa eadem res & moueat risum, & non moueat. 6

Cur labris maxime intitillamur? An quia membrum, quod titillari posit, non longe a sede potissimum sentiendi abesse debet: labra autem eo maxime in loco posita sunt: sed omnium maxime locorum capitis propterea titillantur, quòd carne ex toto constant, quare mobi-
B lissima esse possint. 7

Cur si quis locum nostrarum alarum moueat, in risum continuo labamur, siquam aliam moueat partem, nullam posit ridēdi causam afferre? Et quæ nam ratio est, cur naribus penna tentatis sternutamentum moueatur? An quia loca quædam venularum habemus, quibus vel refrigeratis, vel contra affectis, venulæ ipsę aut humectantur, aut in spiritum ex humore dissoluuntur, quemadmodum si venas ceruicis dormienti quis premat. lætitia itaque gestiens concalefactio quædam est: spiritum autem, cum redundarit, foras mittimus vniuersum. Sternutamenti quoque ratio illa eadem est. cum enim penna mouemus, atque tepefacimus nares, humor in spiritum soluitur, quem mox redundantem expellimus. 8

Cur sæpenumero vsu euenit, vt ingesto cibo inhorrescamus? An quòd cibus frigidiusculus admissus vincit principio magis naturalem
C calorem, quàm vincitur. 9

Quam ob causam quod digitis vice mutata implicatis circumagitur, duo esse videatur? An quia duplici sentiēdi parte attingimus. nūquam enim fieri potest, vt lateribus digitorum exterioribus vtrinque idem complectamur, & agitemus, dum manus ordinem suum obtinet naturalem. 10

ARISTOTELIS D

PROBLEMATVM

SECTIO TRIGESIMASEXTA:

Eorum, quæ ad faciem pertinent.

Cuius quæstiones. III.

1 CVR faciem effigiare consueuerunt? Vtrum quòd quales nam simus, ea ipsa corporis parte intelligi possit. An ꝙ ea præcipue qui simus, agnosci potest.

2 Cur faciem maxime sudare solemus, quæ carnis omnino expers, atque gracilis est? An ꝙ ea propensiora sunt ad sudorem, quæ humida, laxaq́; sunt. E Caput autẽ tale est, quippe ꝙ humorem suũ plurimum habeat, quem venæ tedentes inde declarãt, & destillationes, quæ è capite venire solent. Cerebrum item humidũ est, foramina capitis permulta. Capilli profecto foraminũ multitudinem foras vsq; productam latissime indicãt. Sudor igitur nó ex parte inferiore, sed ex capite oritur. qua mobrem frons prima, & maxime sudat: prima enim subiecta vertici est: humor autem deorsum, non sursum fluit.

3 Cur in facie maxime tubercula oriri solent, quos varos vocamus? An quia locus iste rarus, atque humidus est. indiciũ pilorum eruptio, & sentiẽdi potentia faciunt. Tuberculorum autem genus id veluti pustula, minutusq́; abscessus cuiusdam inconcocti humoris est.

ARISTOTELIS F

PROBLEMATVM

SECTIO TRIGESIMA SEPTIMA:

Eorum, quæ ad totum, corpus pertinent:

Cuius quæstiones. VI.

1 QVAM ob causam cũ corpus assidue fluat, defluxusq́; ab excremẽtis proficiscatur, leuari nó pót, nisi exudet? An quia nõ satis secerni sic pót, diutius tamẽ secernitur. Cũ enim ex humore mutatur ĩ aera, plus certe oritur ex minori. plus nãq; quod secernitur est: quare tempore ampliori secerni necesse est.

A Sed cur ita fiat? An quia foraminibus longe angustioribus effluit. 2
Pars enim humoris lēta, glutinosaq́;, vt excerni permista cum liquida potest, ita cum spiritu nequit: quæ quidem res maxime infestat. Quapropter vomitus magis, quàm sudores leuare queunt: quoniam ii partem illam lentam secum educunt, vt qui crassiores, corpulentioresq́; sint. An ēt quòd locus, qui partem humoris lētam, glutinosamq́; continet, semotus a carne est, ventri autem in propinquo manet. aut enim in eo, aut in vicino lentum illud contrahitur: vnde fit, vt aliter educi vix posit.

Quam ob causam frictiones carnem augeant? An quia vim præcipuam obtinent augendi ea, quę nostro in corpore calida habemus. mo- 3
lem quidē adipiscitur ampliorē, quod assidue ipsum in motu est, sursumq́; effertur, & in spiritū humores extenuat intestinos, quæ certe fieri in perfricando videmus. quare vbi vsus defuit perfricandi, corpus decrescit, atq; minuitur. An ita fieri posit, vt vel per alimentū auctior
B caro reddatur, cócalefaciendi scilicet beneficio. calidū.n. omne humoris detrahens est: alimentum aūt, quod in carnē digeritur, humidū est. plus quoq; alimenti caro ex laxitate sibi admittit, quippe quæ laxior copiosius capere instar spōgiæ posit. Frictio aūt nimirū carnē elaxat, & spiritibus reddit opportuniorē, & prohibet, quo minus inutiles coitiones in corpore contrahantur. quę si absunt, tabes nulla cōsequitur: * vitiosum enim illud ieiuniū corporis, & tabes nasci ex materia solet, * ἀτροφία
quæ inutilis cōgesta est. Quòd si caro spiratior, laxiorq́;, atque ęquabilior sit, molem capiat ampliorem cōsentaneum est. nam & alimenti capacior, & excrementorum secernentior redditur.

Quam ob causam vbi perfriximus, eodem a calore vehemētius vrimur, atque dolemus? Vtrum quòd caro sua densitate calorem interrū- 4
pentem coercet: quare plumbum calidius, quam lana est. An quia caloris transitio per vim agitur, qm̄ corpus strictū a frigore constat.

C Cur siccæ fricationes carnis soliditatem moliantur? An quia caro 5
perfrictione recalescit, humor consumitur. Adde ꝙ caro perfricata densatur. quæ autem frictionem, attritumq́; pleniorem experiuntur, omnia maiorem in modum densari, reddiq́; solida consueuerunt: qđ multis in rebus plane intelligi potest. Nam & farina, & terra, & reliqua generis eiusdem, si aqua infusa trahas, humida titubabunt, & fluida: sed si plenius atteras, longioremq́; tractationem adhibeas, spissescunt, solidescunt, lentescuntq́; celeriter.

Cur amplius frictio, quā cursus corpus implere potest? An quia cur- 6
sus carnem refrigerat, nec alimenti reddit capaciorem, sed pars in imū conuertitur, pars a naturali calore penitus extenuata transit in spiritū. at manus carnem permulcet, laxat, capacem alimoniæ facit. Et vero exterior ista intentio premēdo, stipādoq́; refringit interiorum impetum, obsistensq́; arctius continet, & carnem attollit.

A R I S T O T E L I S

P R O B L E M A T V M

SECTIO TRIGESIMA OCTAVA:

Eorum, quæ ad colorem pertinent:

Cuius quæſtiones. X.

1 CVR oleum, & cera Solis calore candeſiunt, caro nigre-
ſcit? An illa Sol propterea candefacere poſsit, quòd hu-
morem nimium eximit: nigricat enim per naturã, quod
præhumidum eſt, propter humoris terreni miſtionem. E
carnem vero quòd nullam inde humoris copiam detra-
hit, adurit, atroq; afficit colore.
2 Quam ob cauſam piſcatores, & purpurii, & omnino qui rem exer
cent marinam, ruffo ſunt omnes colore? Vtrum quòd mare ſua ſalſu-
gine calidum, & ſqualidum eſt: tale autem quodq; pilos conficere ru-
ſos poteſt, vt lixiuia, vt auripigmentum. An parte exteriore calidio-
res, interiore frigidiores reddantur, eo quòd ſumma corporis viciſsim
modo madefiunt, modo a Sole reſiccantur, idq; perpetuo agitur. Itaq;
pili aſsiccati extenuantur, & rutilantur: & omnes quidem incolæ pla-
gæ ſeptentrionalis ruſo ſunt pilo, & tenui.
3 Qua de cauſa curſus, quem induti agimus, & loei ſub veſtem per-
unctio pallidullos reddat? An propterea quòd vt ſpiratio cõmoda gra-
tum affert colorem, ſic obſeptio, & ſtrangulatio contra afficiat neceſ-
ſe eſt. Quòd itaque humor paſſus per ſumma corporis cum incalue-
rit, refrigerari non quit, pallorem facile trahit. quod idem vtrũque il- F
lud ſudor, & oleum ſub amictum cõmittit: calor enim introcluditur,
atque arcetur. Curſus vero, quem nudo corpore agimus, colorem præ
ſtat amœniorem, ſcilicet ratione contraria: delibaméta quippe excre-
mentitia, quæ ſubſiſtunt, aer refrigerat, corpusq; ita difflat, euapora-
turq; commodius. Adhæc oleum cum tenue, atque humidũ ſit, ſubter
perunctum, meatusq; corporis interſepiens, neque humorem ac ſpiri-
tum è corpore profluere ſinit, neque ſpiritum exteriorem admitti pati
tur, quapropter materia vacans in corpore humida, putreſcens pallo-
rem inducere poteſt.
4 Qua de cauſa ſpiratio commoda colorem parit amœniorem? An
quia pallor putredo quædã per ſumma corporis eſt. cum itaque hu-
mor ſummum obtinens corpus, calidus eſt, vt palleat accidit, niſi refri
geretur, diffleturq;.
5 Quare qui mediocriter inſudarint, ſtatim ab exercitio colore hila-

A rantur amœno, athletæ vero pallidi longe euadunt? An quia labor mediocris colorē leuiter prouocat, & ad corporis summa inuitat: nimius vero cum sudore, & spiritu extrudit, dum corpus inter laborādum rarescit, atq; laxatur. Cum igitur calor per summa residet corporis, color ille exultat, quemadmodum calefactis, aut pudefactis euenire solitum est. vbi vero inde euanuit, pallor cōtinuo succedit. Cæteri itaq; mediocriter se exercent athletæ prorsus vehementer laborant.

Quam ob causam qui se exercent, amplius à Sole vruntur cum sedent, quàm cum mouentur? An cum in motu sunt, aera agitant, itaq; spiritu quasi ventilantur: cum vero sedent, quia aer immotus est, vim Solis acriorem experiuntur. 6

Cur Solis calor summum adurere potest, ignis non potest. An quia Sol tenuior est, carnem subire amplius potest: ignis vero etiā si adurat, per summa tantum colorem inducit nigrum, quas phœdas nominant: interius autem subire minime potest. 7

B Cur ignis hominem nigrum non reddit, fictile reddit: Sol cōtra hominem nigrore afficere potest, fictile non potest? An non eadē vterq; ratione agit, sed Sol adurendo nigrificat, ignis fictile replet, obducitq; fuligine, quæ fauilla prætenui, dum carbones franguntur, simul & flagrant, contrahitur. hominem nigrum Sol reddit, ignis minime: quoniam Solis calor lenis, mollisq; est, & præ sua tenuitate cutem ipsam leniter per summa adurit. quoniam itaque carnem non attingat, dolorem nullum potest infligere: quoniam vrat, nigrorem inuehit. Ignis profectò vel nihil tangit, vel intro irrumpit: nam arbusta quoque igni atra redduntur. verum hic non eatenus tātummodo vrit, quatenus color ater se pandit, & auget. 8

Cur homines cum senescunt, nigriores reddātur? An quia res omnes, excepto situ, nigriores, cum putrescunt, euadant: senectus autē nō nisi quædam putredo est. Ad hæc cum sanguis siccescens nigrior reddi C soleat, merito senes sunt nigriores: sanguis etenim est, qui nostra corpora colore intingere valeat naturali. 9

Quam ob causam oleum Sol cādefacit, carnem nigrificat? An quia olei terrenam eximit partem, quæ nigroris causa est, vt etiam vinum fortis ratione terrenæ nigrum est. Carnem vero nigram propterea reddit, quoniam vrit. terrenum nanque omne cum vritur, nigrum effici solitum est. 10

Sectionum duarum de quadraginta Problematum.

FINIS.

ALEXANDRI APHRODISIEI PROBLEMATVM

LIBER PRIMVS,

THEODORO GAZA INTERPRETE.

PRAEFATIO.

QVAESTIONVM naturalium ratio partim E certa ex se,conspectaq; est, omni ambiguitate, discusio neque abiuncta. Q uis enim, modo mentis sit compos,quærat, quam ob causam natura pennas volucrum generi largita est, cum tam longe omnibus pateat, pennas primum fouendi gratia, perinde atque amiculum genus animantium illud induisse, deinde ornatus etiam causa eum in modū extitisse, scilicet eadem illa ratione, qua pilis naturæ ingenio tegūtur, quæ ingressu vtuntur animantes, qua cortice serpentes, qua squamis, aut testis bestiæ incolæ aquarum? Cur item natura aliis animantibus cornua dederit, aliis aculeos, aliis vngues acutos, aut rostra, aut quid tale, quis quęrere debeat? Constat enim naturam his ipsis veluti quibusdam hastis natiuis bestias suas muniuisse, quo sese defendere ab iis posint, quæ detrimentum inueherent. Constat item fructuum, ac se- F minum genera, quæ ad ortum, vicemq; succedendi perpetuam natura molita est, tunicis, aut corpusculis aliquibus humidis, * aridisue, aut corio vestiri, vt secura tum a frigore, tum ab æstu, tum etiam ab animantium iniuria præseruentur. In multis certe ne ipsum quidem tegumentum penitus esse inutile naturæ solertia passa est: sed cibo idoneum suis prouida animantibus astruxit. stirpes iam ipsas frondibus, libro, cortice, reliquis id genus pennarum pilorumue vice obduxit: quippe quæ prænorit, vt vel a nimio frigore, vel ab ęstu immodico offendi, interireq; possent, nisi ita operta, conseptaq; manerent, nonnulla etiam spinis tanquam spiculis contra animantium morsus ar-

ξυλώδεσιν. i. lignosis.

A mauit.flores præterea varios præstitit, vt exornaret, formosumq; genus stirpium liberalissime redderet, vtq; nuntios quasi statueret, qui mortalibus fructuum infantiam mox prædicerent emersuram. Hæc tã dilucida, tam certa, qui discutienda in medium affert, mente procul-dubio vacat. at qui ambigat, an calor igni insitus sit: hic tangendi sensu orbatus degit. qui quærit vtrum natura, & ratio prouida rebus oriẽdis, occidendisq; consultet, decernatq; ordinem, motum, positum, speciem, colorem, cætera generis eiusdem: hic porrò criminis teterrimi reus est, grauissimisq; pœnis obnoxius. Quæstionum igitur ratio, quod proposui, partim ex se certa manifestaq; est, partim inexplicabilis, modumq; penitus humani ingenii excedens, Deo duntaxat cognita immortali, qui rerum omnium parens, atq; author est. Operis quidem solertissimi cuiusdam rationem artifex qui extruxit, integre tenet. cæteri vero, qui artis sint illius ignari, rationem nullam reddere queunt, sed tantummodo rem inspectant, & demirantur. Quæstio-

B nes, quas inexplicabiles dixi, huiuscemodi sunt: quam ob causam ride re hi soleant, quos in alis, & costis, aut plantis titillamus. Cur nonnulli, cum mutuum marmorum attritum, sectionemve, aut ferri stridorẽ, limarumve sentiunt, dentibus obtorpescunt. qui fieri potest, vt stupori dẽtibus a frigidis fructibus iniecto portulaca herba, quæ frigida est, medeatur, cum non res similes, sed contrariæ remedio contrariis esse debeant. Qua de causa lapis, qui magnes vocatus est, ferrum solum attrahere, ramentisq; ferri * iuuari valeat, electrum, siue succinũ floccos, festuculasq; sibi ita coniungit, vt hærentes possit attrahere. vnde fit, vt leo gallum tantũmodo extimescat. Quid est, quod gallina edito ouo festuca aliqua se, & ouum lustrat. Quare veratro coturnices, cicuta sturni vescuntur, quæ toxica hominibus esse certum est. Quam ob rem scammonea bilem ducat: cucurbita agrestis, agaricum, veratrũ candidum, euphorbium, granum cnidium pituitam. veratrum autem

* ζωοποιεῖσθαι, nutriri.

C atrum, ac epithymum bilem atram. Cur aluus nonnullorum rebus astringitur, quæ aluum resoluere consueuerunt: contra quæ his resoluitur potius, quæ astringere possunt. Quam ob rem alius alio cibo delectetur, eundemq; alius facilius, alius difficilius concoquere valeat, cum nulla ratio, vel caloris, vel alicuius rei eiusmodi intelligatur. Nemo sanè vel torpedinem piscem torporem per funiculum nostro inuehere corpori, vel triglam * obtẽtam virium a torpedine accitum tollere ignorat. permulta id genus licet enumerare, quæ nosci tantũ experimento potuerunt. Vnde apud medicos abditæ illæ, delitescentesq; causæ his in rebus habentur, quarum nulla ratio reddi poterit. Quocirca temere sane agunt, qui genus id quæstionum solutionibus mandare contendunt. nec dici improbabilius quicquam potest, quam rationes, quas illi adducunt. quippe medicamenta, quibus purgandi vis data est, idcirco * materies ducere posse inquiunt, quoniam habitu sunt calidiori: quod error est. nam si iure calori causa daretur, calida

* contactũ

χυμοὺς ἕλκειν, humores tra

here. Atque hoc semel annotatũ sit. quod ꝑ humore, materiã fere interpretatur.

omnia vim illam purificam sortiri vtiquæ oporteret. nunc vero piper, quod longe calidius, vim non trahendi, sed concoquendi, corroborandique possidet. cuius etiam generis mastichẽ, & aloen esse nulli dubiũ est: itaque reciprocari ista nequaquam censendum. Nam & si omne, quod ducere potest, calidum est, haud tamen vicissim ita consequitur, vt quod calidum est, idem etiam ducere possit. Volunt item struthiocamelum vi sui caloris ferrum concoquere: quod absurdum penitus. Leo enim, qui longe quàm struthiocamelus calidior est, ferrum concoquere non potest. Nec vero Medicinæ artis authores tantum rerum statuere proprietates coguntur, sed philosophi etiam, & grammatici eodem per sæpe veniunt. etenim quę πάθη, id est affectus appellant, vsuq; comprobata obseruant, non nisi vicem complent proprietatum. Quærenda igitur illa sunt, quę locum obtinent medium, hoc est, non quę perspicua ex se sunt, vel tam occulta, vt percipi a nemine possint, sed quę quanuis difficilia, & obscura, explicari tamen, lucemque recipere rationum, & doctrina hominis, atque ingenio possint. Solutionem autem quęstionis cuiusque petendum ex rei vel habitu, vel specie, vel actione, vel ex rei simili consensu, vel ex colore, vel ex deceptione sensus, vel ex æquiuocatione, vel ex viribus, quæ magis, minusve efficere possint, vel ex eo ꝙ res durior, aut solutior, aut maior, vel minor, vel ex tempore, aut ætate, aut more, vel * parte essentiali, aut euentitia, vel ex rerum similium conditione, quorum exempla ex quæstionibus tum a nobis, tum ab aliis explanatis colligi possunt. his igitur normis, ac metis, omne quod quæritur, probationi potest solutionique mandari. Sed, cum non solum ratione, quæ in vniuersum doceat, verum etiam singularum rerum tractatione animus auditoris regendus sit, hæc proponenda soluendaq; censuimus.

Hoc etiã semel annotatum esse volo, ꝙ fere ꝑ habitũ, intelligendum sit ɪpamentũ, ꝑ spẽm, confirmatio.

* eo qđ est scdm substãtiã, aut secũdũ accñs.

Problema. 1

CVR Homerus homines a canitie temporum πολιοκροτάφους cognominauit? Quòd ea maxime parte capitis canities oritur, ob eam scilicet rem, quòd pars capitis prior humidior, quàm posterior, & pituitosior est.

2 Cur parte priore capitis sola caluescere solemus? Quòd mollis & laxa est. cum enim pilus ob naturalem siccitatem vacat alimento facile defluit, vt qui non ita solide parte innitatur priore, sicut posteriore, quæ siccior, atque spissior est, caluitium ex siccitate oriri solitum est. quam ob rem quibus crispus capillus est, citius caluescunt. canescunt autem serius, vtpote, qui capite sint sicciori. siccitas enim pituitosam illam materiam totam absumit. sunt iidem præterea vigiles pius quam cæteri. somnus enim humore consistit. Quod quidem argumento constat infantium, qui vt humidi excrementosique sunt, sic somniculosi esse consueuerunt. patet idem vel ex humidis corporum affectionibus: atque ex iis, qui vel vino sese inebriarunt, vel crebro balneo vsi sunt. Quinetiam minus excrementi mittere iidem

A solent per partes, quæ secessui vacantis materiæ deputatæ sunt, os, inquam, nares, oculos. At qui capillo sunt promisso, & simplici, capitis humore abundant. itaque contra afficiuntur: quippe qui aut nunquam aut lentius caluitium sentiant. fieri tamen poteit, vt vel vitio sui generis quis caluescat sicut & articulorum dolores, & plerique alii corporis affectus de parentibus ad prolem descendere consueuerunt, vt non desint, quos morbos liceat hæreditarios appellare. Ergo vel ea ipsa de causa, vel celerius caluescere, vel excrementosus, somniculosusque esse quis poteit. canos autem candidos esse propterea necesse est, quia pituitæ, ex qua orti sunt, colorem imitantur. nonnunquam etiam ad colorem pene auri vergunt, videlicet vbi se cum pituita bilis vitellina permiscuit.

Cur excrementis abundare, ac vigiles esse senes consueuerunt? Excrementis certe abundant, qui frigidiores, atque debiliores, atque ad 3
B concoquẽdum ineptiores longi temporis spatium reddidit: hinc enim excrementis foramina, meatusque corporis redundant. Vigiles verò, quia sicciores parte corporis solida efficiuntur. Infantes prorsus, quia ex contextu foraminum, & parte solida corporis sunt humidiores, non tantum excrementosos, sed somniculosos quoque esse necesse est.

Cur pueri non canescunt, cum humidi excrementosiq́; esse soleant? 4
Quia humidi, & calidi sunt: pituita autem, vnde canities, humida & frigida est. adde ꝙ puerorum caluaria mollis, laxaq́; est [illegible] itaque vacans materia, & inutilis difflari potest, atque euaporari. seniorum prædura est: tempore nanq; obdurescit, ac densa, solida, ossea redditur, vnde rimas in ea natura perduxit, quibus vapores excrementitii efflari, atque euanescere possent.

Cur mulieres, & spadones canescere celeriter soleant? [illegible] mulieres, 5
quia natura frigidæ sunt, atque ex otii causa. sic enim plus materiæ inu
C tilis contrahi potest, præsertim si menstrua defuerunt. Spadones, quia non amplius semen excernunt, sed excrementum illud seminis genitale, quod pituitosum est, per totum corpus mistum cum sanguine digerunt.

Cur item careant pilis? Mulieres quidem, quia frigidæ sunt, forami 6
na sui corporis spissiora habent, atque coarctiora. vis enim frigoris cõtrahere, constipareq́; aptissima est: itaque exitus pilis denegatur. Spadones vero, quia iusto humidiores sunt, excrementisque admodum redundant. hæc enim ratio est, cur loca neque præhumida, neque præsicca, saxosaque herbas edere valeant.

Cur pedes spadonum magna ex parte solent deprauari? Quo- 7
niam præ nimio, quem dixi, humore, membra admodum madefacta, & emollita, & proinde debilitata gerunt. fit * enim vt pondere superimposito corporis, crura parum ad sustinendum valida, peruertantur. quo modo harundinem pondere superannexo flecti necesse

* itaque.

est.Rem autem duram, & ſiccam eſſe validiorem, inque ſuo officio ſtabiliorem: humidam vero & mollem imbecillam, parumque efficacem extare: argumento ſunt ligna, pelles, funes, atque etiam homines. quippe, ſi qui per luxum balneo & poculo immodice vſi ſunt, imbecilliores reddantur: ſed ſi per frugalitatem modice ſeſe reſiccarunt, robuſti, efficaciores euadant. Vnde fit, vt ſpadones quidem effœminati imbecilliqu e ſint, forſitan & vinoſi, vtpote qui pituita magis abundent. cum enim habitu ſint frigidiori, auidos eſſe rei contrariæ veriſimile eſt. vinum autem natura eſt calidũ. Aethiopes vero, vtpote ſicciores, criſpi, macilenti, muſculoſi robuſtiq; conſtant. D

8 Cur iidem vocem reddunt acutiorem? Quoniam humor ille immodicus fauces, canalem aſperum cognominatum obcraſſans, atque infarciens longe reddit anguſtiores. & cum ſpiritus per anguſta ſe promat, vocem agat acutiorem, quam in integris fiat hominibus, neceſſe eſt. His enim vox ampla permeatus laxitudines informatur, & ducitur. Argumẽtum ex tibiarum foraminibus accipi aptiſsime poteſt. humor autem nimius ſpadonum vel eo conſtat, quòd percraſſari & mammas fœmineas explere, & genas habere tumidiuſculas, & pilis eſſe promiſsioribus, & caneſcere facile conſueuere. E

9 Cur è ſpadonibus nonnulli rem aliquantiſper veneream appetant, & amore interdum teneantur? Quoniam ſunt, qui cum pubeſcerent, & caſtrati, colliſi ve fuerunt. Itaque veluti ſemiſpadones ſunt. adde quibus iecur feruentius, & ſeminis conceptacula ampliora, hi veneris vſum ſæpe imaginantur, & appetunt: agere tamen quod cupiunt non poſſunt, quoniam coles eorum mox emarceſcat, & langueat. Spiritus enim, qui diutius tumefacit, deeſt: quippe cum ſemen non adſit, vnde ſpiritus ortus per meatus ſemini attributos deferri ex parte coxarum conſueuit. Quam ob rem fit, vt meatus illi collapſi perinde atque in puerili ætate poſsint excæcari.

10 Cur cæteris omnibus noſtri corporis partibus, quas pili integũt, caneſcere conſueuimus, alis verò nequaquam? Quoniam locus iſte calidior eſt, quippe qui conceptaculis tum ſpiritus naturalis, tum ſanguinis, ſit refertus: qui etiam quia laxior, atque ſolutior eſt, idcirco excrementa pituitæ digerere, atque diſſlare: aſsidue poteſt. quod quidem argumento conſtat ſudoris aſsidui alarum. F

11 Cur nonnulli pudore affecti alis inſudare coguntur? Quia pars iſta corporis laxior eſt. Natura quippe ab eo recedit. quod vel reuertendũ, vel cauendum eſt: atque pauliſper ſeſe cum ſanguine colligit, recipitq; in venas atque arterias ampliores. quæ vbi expletæ fuerunt, extillare incœperunt. quod idem etiam euenire iis nouimus, qui affecti lætitia ſunt, ob eam ſcilicet rem, quod relaxari, reſoluique corpus totum, maximèque alas neceſſe eſt.

12 Quam ob cauſam pallidi, qui metuerunt, efficiuntur? Quod natura humana vis que interior, quæ corporibus noſtris conſulit, nequid

A extrinſecus capiat detrimenti, continuo fugit, & ſe ad loca confert penitiora cuſtodiæ gratia. quemadmodum nos quoque domum eadem cauſa petere ſolemus: quo cum properat, ſanguinem ſecum trahit. quo ſolo vehiculo, alimentoque vti conſueuit vtpote qui ex ſuccis omnibus ſit bonus ſolus: hic autem eſt qui florem noſtro largiri corpori poteſt.

Cur iidem illi contremiſcere conſueuerunt? Quoniam vis etiam animalis per conſenſum vtique naturalem diffugiens, neruos relinquit imbecillos, qui ſuo robore membra ſuſtinent firmaque tuentur. Hæc eadem ratio eſt, cur & aluo fundantur, & mingant inconſulte. muſculi nanque, quorum intereſt meatus excrementorum claudere, debilitati retinere amplius nequeunt. 13

Quam ob cauſam rubeſcere ſolent, qui gaudent? Quoniam natura ſponte rei occurrit, quæ grata extrinſecus acceſsit. Queadmodum nos amicis, aut liberis obuiam vltro feſtinamus, naturam autem ſanguis comitatur, quem ſuo colore cuti florem poſſe largiri, palloremq; ob eius orbitatem oriri propoſuimus. 14

B

Cur erubeſcere cõſueuerunt, quos puduit? Quoniam natura ſua naturali quadam, non arbitrali conſcientia verecundatur, ac reueretur, quod honorãdum, colendumq; ſenſerit. Itaq; more pudicæ, nobiliſq; puellæ compeſcitus: & ſe ad loca penitiora corporis recipit, atque occulit. quod cum agitur, ſanguis concitus liberalius fluitat, cutemq; ſuo colore pertingit. Sunt tamen, qui naturam ſeſe protegere copia ſanguinis aſſeuerent. quomodo & manum naturali ingenio tantiſper faciei admouere ſolemus, dum pudore afficimur. 15

Cur nonnulli a vita præ nimio metu diſceſſerunt? Quoniam vis naturalis admodum interiorem ſubiens partem ſanguine, calorem inſitum atq; vitalem ſolitum de corde oriri obruit vniuerſum, atq; extinguit. qua ratione oleum quoque multum, vniuerſimque lucernæ C infuſum flammã poteſt extinguere: calor quippe corporis ille perapte flammulæ lucernæ reſpondet. & vero, qui dolore vexantur nimio, eadem ipſa de cauſa diſceſſere e vita: interit enim motus interior natiui caloris, quemadmodum ignis quoque obturatus extinguitur. 16

Cur multi ebriati vino obierunt? Quoniam vini copia naturalem* animalemq; vim omnem ſuo calore opprimit, maximeq; id ſentiunt, qui calorem inſitum exiguum continent, atque imbecillum. Qui.n. multus, ac validus eſt, reſiſtere amplius, ac ſpatio tẽporis copiam omnem illatam concoquere poteſt. quemadmodum plus olei infuſi flamma tolerat, quæ largior eſt. 17

* vitalẽq;.

Cur membra ſenum obtremunt? Quoniam nerui membrorum, & muſculi vi ſua mouendi priuati non amplius æque partes continere firmare ſtabilireq; poſſunt. fit etenim tremor, cum pondus quidem membrorum corporis trahit deorſum: animæ autẽ vis ſurſum eleuat, idq; viciſsim, atque aſsidue agitur. Hinc enim incurui ſenes in terram 18

corruunt, & ne id fiat, baculis ſeſe ſuſtinent, & tanquam caducos D parietes lignorum adminiculo continent erectiores. Hæc eadem virium imbecillitas facit, vt & vrina, & alui excrementa prodeant inconſulte.

19 Quam ob rem palleſcere ſolent, qui ægritudini ſuccumbant? Quoniam rem triſtem natura ſentiens paulatim deſcendit ad loca ſibi penitiora cum ſanguine, qui coloris author eſt. minus tamen illi, quam qui metuunt, palleſcunt.

20 Quam ob cauſam qui lætitia * exultant, reſoluuntur? Quoniam vitalis vis, & inſitus calor foras ad rem lætabilem immodice profluẽs diſpalatur, ac interit. Vnde fit, vt & ſudent, & rubeant ſanguinis aduentu. Calorem enim natiuum, ignemq; ipſum, vt per loci ſui appetitionem ſurſum efferri, ſic per alimenti deſyderium ima petere neceſſe eſt. igitur vtralibet mouendi ratione perempta, calor inſitus interit, & vis omnis vitalis euaneſcit. E

* Al. l. exultãt vehemẽter, nõnũq; etiam reſoluuntur.

21 Quam ob cauſam qui vel anguntur, vel iraſcuntur, vel amant, frequenter ampliterque ſuſpirare conſueuerunt? Quoniam qui anguntur, animum totum ad rem, quæ dolori eſt, conuerterunt: qui iraſcuntur, rei, qua conciti fuere, intendunt, qui amant, rei tantum incumbunt, cuius deſiderio detinentur. Itaque animus conuerſus ad id, quo ſollicitatur, negligit, & quaſi officii ſui obliuiſcitur: videlicet, vt muſculis thoracis vim mouendi ſuppeditet. Cor igitur, cum neque per intenſionem pectoris aerem capiat, quo ventilari, refrigerarique poſſit, neque per remiſſionem ſeuocet, quæ ſanguinis ardor fauillacea excrementa commiſit, ne ſtranguletur, animam cogit, & ad deſertum officium reuocat, & hortatur, plurimam muſculis præſtet * rationem, & inſpirationem, expirationemque ampliorem efficiat, vt & copiam aeris frigidi capiat, & excrementorum largam eiiciat copiam, ita ut quod vices minutæ, crebræque ſpirandi eſſent facturæ, hoc vna amplior reſpiratio ſubminiſtret. Quam rem στενάζειν F hoc eſt ſuſpirare veteres ab anguſtia cordis dixerunt, & quidem ad quoddam tempus late ſuſpirant, idque ſæpius faciunt, quoniam animus quidem, vt dictum iam eſt, rem, a qua excitatur, aſſidue diſpicit, natura vero aliquando cordis gratia cogit vim mouendi tranſmittere thoracis muſculis ampliorem. Quod autem in thorace reſpiratio eſt, hoc in reliquo corpore ſeductio ſpiritus per arterias habetur, ac inſpirationi intenſio, expirationi remiſſio reſpondet. Sphygmus autem, id eſt, pulſus ipſe intenſio meatus, & remiſſio in corde & in arteria eſt.

* motionẽ.

22 Cur ægre id genus carnis concoquitur, quod inſitium appellatum eſt? Quoniam ſua leuitate fluitat in ventriculo per cibi humidi medium: nec eius corpus attingit, quo tactu fieri concoctio poteſt, ſed iuxta gulam redundat: cuius officium cibis non coquendis, ſed appetendis delegatum eſt. quinetiam foris aquæ iniectum non ſubſidet,

A ſed innatat. quoniam dum carnes teruntur, ſpiritus admittitur præleuis, qui corpus eleuet, & in humore fluitare aptiſsimum reddat, hinc etiam molle, ſolutumq́; ſorte talis ſpiritus euadat, neceſſe eſt.

Cur aqua perferuida grata prurientibus eſt? Quoniam cauſa cur membra pruriant pituita craſſa & perfrigida eſt: hæc autem facit, vt cutis hebetior ſit, atque ſtupentior. 23

Cur iidem balneis delectantur calidis? Quoniam pituitam calor *digerit, & vngues excutiunt. 24 * fundit.

Cur terga amplius, quàm cæterę corporis partes pruriant? Quoniam plus pituitæ continent, vtpote quę frigidiora ſint. Quam ob rem ſenes pruritus magis exercent, quia frigidiores ſint. 25

Cur homines, qui breui ſunt corpore, prudentiores magna ex parte ſunt, quàm qui longo? Quoniam animus toto in corpore coactius, & compactius manet, ſi breue eſt: ſi longum, paſſus per longitudinem exoluitur, & hebeſcit. vnde Homerus Vlyſſem breuem, B ac prudentiſsimum refert, Aiacem longum, & ſtultiſsimum prodidit. Hoc modo qui breuiore ſunt corpore, ſunt etiam fortiores quam qui proceriore. 26

Quare qui minus ſunt prudentes, ſuſpenſo corpore, ac vultu ſublimi incedunt? Quia quemadmodum nauicularius non admodum robuſtus nauim recta non agit, ſic nec corpus animus imbecillior. 27

Problema hoc in nonnullis exemplaribus n[on] legebatur, nec ob id, Theodoro fuit trāslat[um].

Cur plerique ſtulti liberos prudentiſsimos procreauerunt, & contra, multi valde prudentes ſtolidiſsimos? Quod homines ſtultiores cum concumbunt, totos libidini ſeſe dedunt, itaque animo penitus in corporis concreationem demerſo, aſtrictoque rei tantum venereę, ſemen vires optimas tum rationales, tum naturales adeptum perfluit, creatque proinde hominem prudentiorem: At homines prudentes, & docti ſemper aliquid vel honeſti, vel vtilis animo complectuntur, nec C in ipſo quidem venereo coitu omnino a rerum ſtudio deſiſtunt. itaq; animo remiſsiori profluens ſemen expers longe facultatis illius animalis incumbit. Hinc etiam deduci ratio poteſt, cur homines ſtulti atque indocti filios robuſtos maxime procreant, prudentes & docti imbecillos. 28

Cur ferarum animantium ſtercus minus, quàm vrbanarum fœteat, & damarum, & aliorum quorundam excrementa pauliſper aroma redoleant? Quoniam fere cibo ſicciori ſimpliciorique veſcantur, laborantque vehementius: hominum vero ſtercus omnium maxime animantium fœtet, quòd vario, humidoque cibo magis cæteris vtuntur: atque plus quàm ſit ſatis importune prius, quàm egeamus, gulę ingerimus, atque minus nos per laborem exercemus, atq; minus calore abundamus. cùm igitur cibus, vel plene concoqui, vel ſatis diſtari propter copiam non queat, putreſcit aliquantulum, itaque grauius fœtet. 29

30 Cur ſinapi, & piper, & acrium omne genus cuti ſuperimpoſitum nostri corporis vlcerare nimirum poteſt, deuoratum ventrem vlcerare non poterit? Quoniam ante immutatur atque concoquitur, quàm incipiat agere. adde quòd eius vehementia hebetaſcit nimio ventris humore, quinetiam cutis ſuam ob denſitatem tempus ad agendum rebus admotis acribus ſatis adhibet: & quoniam imbecilla eſt, facile ſentit, at pars inteſtina vna, & laxior, & validior eſt. D

31 Cur & præ nimio dolore, & præ nimia lætitia æque lachrymæ excutiantur? Quoniam qui dolent, ſpiſsitudine meatuum, qui poſiti oculis ſunt, humorem, quem oculi continent, exprimunt. dolor enim meatus refrigerat, atque aſtringit. At qui letãtur & geſtiunt, humorem ex laxitate meatuum effundunt. oculi tamen quicunq; arctioribus conſtant meatibus, lachrymam neutra de cauſa mittere conſueuere.

32 Quam ob cauſam qui dolent, ſumma corporis parte palleſcere conſueuere? Quoniam vires naturæ cum ſanguine partes interiores corporis ſubeant, ſicut ſuperius dictum eſt. ſanguis autem eſt, qui ſummã corporis partem calfacere poſsit, & laxare. E

33 Cur ſæpenumero euenit, vt qui mingunt, etiam flatum ventris extrudant? Quoniam veſica plena vrinæ intumeſcat, & premat, & adducat rectum inteſtinum: itaque vrina, dum egeritur, inteſtinum illud relaxatur, & flatibus inteſtinis incluſis libertatem effluendi concedit. Sunt tamen, qui dum vrina ſecernitur, conſenſum quẽdam membrorum effici omnium cenſeant.

34 Quam ob rem qui oſcitantem viderint, oſcitare incipiant? Quoniam natura animantium conſentiens inter ſe, afficiq; mutuo aptiſsima eſt, maximeq; brutorum. Hinc vbi è grege aſinorum meiere vnus adorſus eſt, cęteri quoque omne identidem faciunt, quibus veſica plena eſt vrina.

35 Cur ſanum lippiens ſua aduerſa valetudine afficiat, ſanus vero lippientem ſua bona valetudine emendare non queat? Quoniam oculi humidi, molles, affectuiq; opportuni ſint. adde, ꝙ ſanitas temperies quędam ſit corporis: morbus autem intemperies, faciliuſque modicus habitus ab immodico mutetur, vertaturque, quàm econtrario: merito lippitudo, quæ habitus quidem immodicus eſt, ſanitatem, habitũ laudabilem celerius mutat. omem mutationem autem ob naturalem cõſenſum corporum fieri certum eſt. F

36 Cur numus, aut pomum in aqua demerſum amplius ſeipſo videatur? Quoniam aqua ſubmerſo adhęrens corpori, eadem afficitur qualitate, coloremq; proinde trahit eundem, quo fallere oculum poſsit, quaſi corpus amplius ſit, cum vndique aqua continetur. Hac enim eadem ratione Sol quoque, & Luna, & Errones omnes, cum vel exoriuntur, vel occidunt, corpore eſſe ampliori videntur, quippe cum ita primum cœlum recipiat eandem qualitatem, afformeturque conſimilius.

Cur

A Cur quadrata e longinquo rotunda esse videantur? An quia quadrati angulos vtpote subtiles e longinquo percipere oculus nequeat: quibus detractis rotundum videtur, quod relinquitur. 37

Quam ob causam, cum aliquid procul percutitur, ictum statim cernamus, strepitum lentius audiamus, quanquam vna cum ictu strepitus oriatur? Quia visum tenuiorem atq; acutiorem quā auditum habemus, visus igitur anticipare, vtpote acutior potest, auditus vt crassior, lentius suo fungitur munere. Eadem hæc ratio est, cur in attritu confrictuq; nubium ictum, quod tonitruum appellamus, & ardorem, cui nomen fulgur inditum est, nō ex æquo percipiamus: sed fulgur primum videamus, post tonitruum audiamus: quanquam ictus vel prius tonitruum, quam fulgur efficiat, vel vtrunque simul committat. Ergo vel hac in re visus vtpote agilior, & tenuior præcurrit, atque anticipat, auditus vt crassior, & tardior, postmodum sentit. 38

B Quam ob rem ex frigoris vehementia partes nostri corporis cæteræ rigeant omnes, facies minime, cum hæc vna detecta frigori pateat? An propter consuetudinem. facies enim quòd semper detecta est, aeris mutationibus insueuit. iuuat autem plurimum ad resistendum consuetudo, atque exercitatio. 39

Quam ob causam bilis suo conceptaculo affectu admodum facili complexa nunquam id corrodat, vbi vero in dentem corpus solidissimum paulisper decubuit, illum corrodat, atque interimat? Dixerim, quia natura, vt in illo vno corpore bilis contineatur, statuit. vis enim naturæ plurimum ad prohibendum ne quid officiat, valet. Cōstat hoc etiam rebus aliis. fœtus enim decem fere menses in vtero permanens nullum ponderis sensum gerenti fœminæ mouet. at si quis flatus codē ruat, tormentum protinus excitatur, & pondus sentitur, & distentio rapit intolerabilis. arteria item aspera spiritus vnius conceptaculum est. C ita, vt si quid cibi, aut humoris in eam delapsum sit, strangulatio sequatur, & tussis subita: natura enim non cibo, sed spiritui viam hanc vni vendicauit. 40

Cur alii balneas sitibundi ingressi, extincta siti egrediantur, alii cōtra? Qui habitu sunt ficciori, siti balneo humefacti absoluuntur, præsertim si non penitus tabeant siccitate. at qui humidiores sunt, & siti omni vacantes, iis humor per sudorem absumitur, itaque sitis creatur: quippe quæ siccitate oriri solita sit. 41

Quam ob causam radice per cibum ingesta, alii fœde eructant, alii non? Quorum ventriculus non vitiosis excrementis, maximeque pituitosis redundat, horum eructus purior est. Quorum autem illis redundat, impurus, & male olens. radix enim vim calfaciendi, incidendi, extenuādiq; materias obtinet, flatusq; ex humoribus mouet, quos per ructum retrudit, ac reiicit. ita feces quoque diri odoris, si immotæ manent, fœtorem non spirant: si mouentur, ampliter spirant. haud 42 ῥάφανιν radicem reddit.

enim audiendi sunt illi, qui radicem ipsam vitiosam natura, & fœtido constare genere censent. argumento quòd etiam foris tam marcida male olet: nam si id esset, omnes, qui eam edissent, fœtidum eructarent. A

43 Cur summis frigoribus, digiti & omnino extrema corporis nigrescant, & decidant? Quia vis summi frigoris calorem insitum ad corporis profunda impellit, & claudit. itaque extrema, quoniam vires* animales & calorem nequeant adipisci, primum liuent, deinde nigrescunt, & moriuntur. decidũt vero propterea, quòd natura reliquo suo corpori consulens, adstringit ad se quod integrum est. relinquit, atque reiicit, quod mortuum vacat. extrema ita affici possunt, eo quòd parum carnis, calorisque obtinent. hinc enim & in genere stirpium, quæ infirma laxioraque & minus calida sunt, frondes hieme incũte amittunt. Errant enim, qui principio calorem innatum vim aduersam frigoris aufugere introrsum existiment: proinde coactum, & quasi recreatũ proficisci vniuersum larga cum copia omnibus auxilio membris: itaque feruore nimio extrema posse exuere: nam dum intus manet, cogi melius potest. E

44 Quam ob rem qui extremis perfrixere, si membra igni admoueant, doleant vehementer? Hoc vniuersim & ad subitam qualitatis mutationem accidere arbitrandum est. fit enim, vt ex multo frigoris repente transeant ad multum caloris. omne autem quod immodice, vniuersimque malo agitur habitu, dolorem naturæ infligere potest. sicut quod per habitum bonum modice, atque ad naturalem cõditionem vniuersim mutatur, naturam vero vehementer permulcet, atque oblectat. corpus enim humanum habitu temperatiori, quàm cætera animalia constat.

45 Quam ob causam, qui piper, aut panis frustum grandiusculum deuorarint, singultiant? Qui ventriculum mundum, & sentientem, & calidum habent, hi celeriter piperis acritudine mordentur: quo morsu stomachus ad repellendam rem, quæ id efficit, excitatur. Itaque oritur, qui singultus vocatus est. At qui ventriculo sunt frigidiori, pituitoso, atque hebetiori, hi lentius singultiunt. quinetiam qui panem incisum iusto amplius deuorarint, oppressi magnitudine panis, singultire coguntur. membrorum enim natura nequit quiescere, quoties aliquo detrimento infestatur. Piper igitur qualitatis suæ acritudine facit, quòd singultus obueniat. quomodo bilis quoque interior pungit, & concitat. Panis vero sua opprimens quantitate idem committit more pituitæ, quæ singultum aggrauando ciere potest. respondet enim piper bili, panis pituitæ, vtraque vero proxima rebus extrinsecus infestantibus: dixerim, spinis & lapidi. piper enim & bilis acumini spinarum respondent: pituita & panis lapidum ponderi. F

46 Quam ob rem vitia, quæ in vnguibus digitorum constiterint,

A dolore afficiant vehementi? Quoniam nerui ad extremos vsque porrecti digitos suis ipsi excrementis vngues conficiunt, sicut etiam dentes in gingiuis. Cum igitur vis, quæ per neruos author sentiendi præstatur profluens extremis insistat digitis, eo se colligēs, augeatur aquę modo, quæ in compita confluit, constat eo magis dolorē posse amplificare, quoniam plus sensus vitiis augetur.

Quam ob rem iis, qui panem incisum grandiusculum deuorarint, & ob eam rem singultire incipiunt, retentio spiritus singultum sedare posit? An quia stomachus ad asperam arteriam positus est, idcirco premitur ab ipsa arteria, & instringitur, ita vt panis intrusus in ventriculum excutiatur, quo excusso, pondus tollitur, quod singultū ciere potest. 47

Quam ob causam qui ex pane singultiunt, soluantur singultu, cū triste aliquid audierint? quoniam sunt intenti ad hoc, quod ægritudinem attulit. Cum enim vis animalis aliorsum conuersa, mouere thoracem desinat, spiritus parum tantisper affluit. itaque coactus singultum præ sua copia sedat, vt dictum iam est. 48

B

Quam ob causam, cum picturas intuemur, si prope astamus, colores plano contineri omnes videamus, si procul, partim cauo, partim deuexo representari necesse est? Quoniam vis conspiciendi, quoties per longum extenditur interuallum, languescit: atque ita colorum profunda diligentius nequit explorare, sed partem albiorem deuexam videt, nigriorem cauam. Album enim, quoniam lucido proximum, foras versus elucet, nigrum, vtpote obscurum, introrsus nitet. Hic adiici illa congruum iudico, Artium aliæ materiam transformare solent, vt cum fictor æneum equum, bouem, aut quod aliud animal conflando, aut ducendo hominem, aut vas aliquod affingat, videlicet materia æris a forma in formam immutata: aliæ per adiectionem agunt, vt quæ cæra, aut luto effigiant: C aliæ per demptionem, vt quæ animal sculpendo afformant: aliæ per compositionem, atque appositionem, atque conglutinationem, vt ars ædificandarum ædium, aut nauium, aut lignaria: sunt prætera, quæ per habitus alterationem, penitioremque immutationem fiant, quemadmodum natura genus animalium ex semine creare solita est: non desunt, quæ per habitus mutationem atque additionem prodeant corporis, quomodo natura membra enutriendo augere vtique consueuit: addo etiam, quæ per colorum mistionem, atque adiectionem corporum conficiantur, vt artem pingendi suo fungi officio nouimus. 49

Cur aqua frigida neruis officiat, calida non prosit, sed talis quoque aduersa sit? Nam si quid noxium est, contrarium eius commodum esse necesse est. haud enim fieri potest, vt contraria modo consimili efficiant. Dixerim aquam, non qua est calida posse officere, sed qua calida & humida. neruorum etenim ictus, quoniam summa in 50

Al. l. prima ratione, & p se efficiātur

neruis sensio est, contendi, astringique desiderant. quod humor præsta D re nequit. imo neruos emollit, laxat, ad cariem ducit: calorem vero ner uis haud quaquam esse incommodum constat, argumento olei, cuius perfusione iuuari neruos palam est, eo scilicet quòd aliquid obtinet astrictionis.

afficitur. Al. l. per se neruis.

51 Cur poma obesse sua frigida humidaq; natura posśint: aqua, quę frigida & humida est, non tantundem officiat? An quòd aqua pomis tenuior est, ac digeri celerius potest; idcirco non ex æquo offendit, præsertim cum membra firmare aliquantulum valeat.

52 Quam ob causam plerique cibos crassos, atque difficiles concoquere facilius posśint, vt carnes bubulas: faciles, & succi compotes laudabilis ægræ concoquant, vt pisces saxatiles? Rationem alii ad consuetudinem referunt, alii ad habitum quendam naturalem ingenio humano inexplicabilem: alii ventris calore immodico cibos concoctu faciles vltra modum pro sua facilitate concoqui, itaque perfringi, corrumpiq; censent. difficile vero, & quod modice immutatur, concoqui tantũ, nõ E præterea quicquam vitiari. Nam & paleæ, quoniam perquam facile afficiuntur, in cinerem vertuntur ab igne largo, & rapido: quod ligno querno accidere non potest.

53 Cur farina hordeacea extinguere inflammationes posśit, cum frigidum omne cogendi, densandiq;, non digerendi vim habeat? Dicendũ non vi refrigerandi, sed tergendi, discutiendiq; farinam posse digerere hordeaceam. Scindit enim & deterget humores. & vero pleraq; alia rẽ sibi contrariam efficere queunt, videlicet non ratione primaria, & per se, sed secundaria, & per accidens. Exempli gratia, apium, quod calidũ est, febrem minuit, nõ eo quòd calidum (similia enim se mutuo iuuant:) sed quòd materias infestantes discutere, atque detergere potest, & vim mouendi vrinam habet. Iris item, & hyssopum herbæ, quamuis calidiores, prosunt tamen ad laterum dolores, quoniam materias incidunt, quæ inflammationem membranæ costis subditæ excitant, F quinetiam aquæ perfusione frigidæ neruorum distentionem ex materia ortam frigida sedatam aduertimus, per accidens, scilicet caloris interuentu interioris. Quoties igitur ex se nullo interueniente medio quicquam agit, proprie rationeq; primaria rem effici dicimus. at si nõ ex se, sed per aliquod medium agat actionem per accidens, rationeque secundaria proficisci dicere consueuimus.

54 Cur ante quàm balneas introeamus tepidam egeramus vrinam: cũ diutius intus manserimus, frigidam? Dixerim quasi per comparationem alterius ad solitum euenire. vrina enim, cũ tepida effluat vere foras, quoniam nostrum corpus iam frigidũ est, tepidum, quod emingimus, corporis cõparatione sentitur. At vero intus, quoniã plus quã vrina corpus recaleat, frigida esse videtur, quanquam aliquantulo calidior est. Constat hoc etiam, ꝙ si balneas ingressus prius, quàm recaleas, te recipias in labrum, aqua, quæ calida leuiter est, feruens admo-

A dum sentietur, sed si postquam concalfactus es, labrum adieris, nō ex æquo feruore eandem percipies.

Cur aqua interdum locis effosis maritimis dulcis comperiatur? Causa quòd pars maris tenuior dulcis est: crassior salsa. quantum igitur tenuius est, dulceque est, hoc per terræ foramina transmissum, liquatumque in ipsam se condit tellurem. quod ea effossa comperitur. hæc eadem pars maris tenuior efferri quoque in cœlum, atque in humorem dulcem ac in pluuiā euadere solita est. crassa illa resiccata, cocta transit in salem. Quæ igitur litore laxiori cōtinetur, salsa propterea est, quia crassior quoq; humor terram subire per meatuum amplitudinem potest, qui salsus est. 55

Cur aqua puteorum per hiemem calida, per æstatem frigida est? Quoniam contrarium omne suum vitare contrarium semper solitū est: cum igitur frigidum, quod calido contrarium est, atque exitiosum, fugiat per æstatem, cum cœlum recalet se adima telluris recipiat necesse est: quo euenit, vt aqua frigida efficiatur. Contra per hiemem, quoniam extrinsecus frigus vergit, calor ad ima fugiens aquam tepefacit. Contraria enim per idem loci & temporis simul manere natura noluerat. 56

B

Cur in Aegypto, quæ terra calidissima est, vinum frigidum nasci soleat? Ratio eadem illa est, quam superiori reddidimus quæstioni. calor etenim facit, vt frigida omnis qualitas deferat se ad radices vitiū. itaque illas refrigerat: quod, cum stirpibus commune eueniat omnibus, vites amplius sentiunt, quia molliores atque affici opportuniores sunt. 57

Quam ob causam aqua, quæ feruida demissa in puteū est, frigidissima fiat? Quoniam frigor putei calori pugnans aquæ demissæ, facileque præ sua frigidissima copia superans calorem vniuersum expellit, magnaq; cū vi permeat per aquam, atque ita vehemēter eā refrigerat. 58

C Quam ob rem cum bestiola oculo inciderit aliqua, comprimi alterum prodest? Quoniam spiritus visui a natura delegatus, non præterea effluit, sed se colligens, copia larga redundat. itaque ad apertum oculum sua copia deriuatus implet illum, & tumefacit, & in priorem partē reddit propēsiorem. vnde fit, vt quod incidit infirmū, ac leuius, expellatur. fortasse spiritus quoque ipse vniuersus occurrens per foramina oculi bestiolam reiicere potest. 59

Quam ob causam qui in faciem percutiūtur, ignem videāt? Quòd spiritus visui accommodatus extenuatus per ictum ardet, profectusq; in aerem talis videtur, qualis per ictum redditus est. Sic enim & duobus lapidibus, aut ferris mutuo attritis aer interueniēs ictus, extenuatusq; maiorem in modum in ignem conuertitur. quod idem & in nubibus euenire certum est. 60

Cur non lapides omnes per mutuum attritum ignem excutiant? Quoniam sunt qui corpore soluto, læui, & laxo constent. haud enim 61

æque per attritum aer extenuatur, cum nullo vehementiori afficiatur ictu propter corporis læuitatem. & cedens quoque, & se in foramina laxioris contextus recipiens, non omnis pari modo percussus recalescere potest. hoc etiam per attritum lignorum mutuum accidit. Ignis vero, quem de Sole, & aqua excipimus, reflexu radiorum Solis ad vitrum, ac inde reditu ad planum contrahitur. fit enim ita, vt aer amplius concalfactus ignescat. quomodo etiam in speculis agitur. D

62 Cur scalas facilius descendamus, quàm ascendamus? Quoniam in descendendo pondus nostri corporis iuuat, vt pronius deferamur, at in ascendendo vires dum pondus corporis sustinent, atque efferunt, laborant. sic enim & lapis facilius deorsum, quã sursum fertur. nam graue omne deorsum ferri aptissimum est.

63 Cur pueri statim, vt ex vtero parentis in lucem venerunt, plorare incipiant? Quoniam sensum iam & naturam alienam sibi experiuntur: quippe qui ex corpore calido, & molli, quo continebantur, ad aerem frigidum prodeant, fortasse vel luce ipsa percussi contristari, vociferariq; incipiunt. Haud enim illi audiendi sunt, qui animum dicant, quòd amisso cœlesti domicilio corpus inhabitare terrenũ occepit: idcirco infantem cogere dolere, atque plorare. E

64 Cur apes, formicæ, muscæ, atque ad summã animalia insecta oleo pereant? Quia spirandi meatus continent angustissimos. oleum enim quoniam lentum est, intersepit, & claudit iter, ita vt via spiritui omnis denegetur. quod cum accidat, interitum sequi necesse est. idem etiã serpentibus contingit ex iis quæ mali sunt odoris. Nam spiraculorum angustias obstruit suffimentorum crassitudo.

65 Cur flando calida refrigerare, frigida tepefacere possimus? Quoniam nostra respiratio calida est, spiritus qui ore profluit, qualitatem abolere contrariam potest. calida vero refrigeramus, eo ꝙ calidã etiã qualitatem mouerimus, atque digesserimus. F

66 Quam ob causam carnes, quæ Lunæ plenæ expositæ pernoctarũt, putrescant, & pereant? Quoniam aer orbe Lunæ completo calidus reddi solet, & humidus: quæ quidem qualitates putredinem cõtrahũt. ita enim a natura sancitũ est, vt si calor, & humor modice adsunt, cõctionem efficiant. si humor paulo exuperat calorem, putredinem moueat, si nimium, extinctionem committeret. si calor valde humorem vincit, deustionem adduci necesse esset. Luna vero, cum quadriformi notetur habitu, primo cum æqua portione diuisa est, humida & aliquantulum calida regit: secundo pleniter orbe, calida & quodam modo siccior est: tertio cum senescit, sicca & frigida redditur: quarto cum luce omni ex hausta silet, frigida humidaque euadit: tum enim expers est radiorum Solis, quos calidos esse nemini ambiguum est.

67 Cur piper & synapi, si solida deuorentur calfacere ventrem ne-

A queant, si contusa, nimirum queant? Quoniam quæcunque non actu, sed potentia suas continent qualitates, aliquod extrinsecus desiderant auxilium, quo suam potentiam ad actionem promant. cum enim per contusionem tenuiora reddantur, meatusque corporis altius subeant atque a calore moueantur natiuo, merito iam suam exercere potentiam valent. hæc eadem ratio cæteris quoque qualitatibus afferenda est. rerum autem, quæ sua qualitate agant, aliæ actu proferunt qualitatem, vt aqua, ptisana, lac: sunt enim hæc humida ex se, atque frigida præsidii nullius indigentia exterioris, quo refrigerēt atq; humefaciant: consimili modo & sal, & terra, & reliqua generis eiusdē. sicca enim constant natura tam potentia, quam actu, & facie. At mare * & feruida naturæ fluenta, faciem quidem humidam præ se ferunt: sicca vero potentia intelliguntur. contra panis, & semen lini cum siccam præ se ferant speciem, humidam potentiam sortiuntur.

B Quam ob rem pleraque omnia animalia videre interdiu queant, noctu nequeant? Quoniam spiritum vsui visus accommodatum habent crassiorem, quàm vt aerem permeare ad rem vsque videndam valeat. crassescit enim per noctem, cum Solis absentia refrigeratur: extenuatur interdiu beneficio aeris, qui tenuis, & calidus est. feles tamen & hyenæ, & vespertiliones contra se habent. cum enim interdiu nihil ferè videant, acute omnia per noctem conspiciunt. spiritum quidem illum visorium, & tenuissimum, & dilucidissimum habent, ita vt per noctem hic modice incrassescens, idoneus ad rerum conspectum reddatur, per diem luce præclara supra modum extenuatus expandantur, & euanescat. quam ob rem leones quoque per Solem ingredi acriorem non patiuntur. sunt enim acie oculorum acutiuscula, & ignem interdiu iidem ob eam rem fugiunt. constat talem leonis aciem esse argumento pupillæ, quæ præfulget, atque etiam partis humidæ oculorum, quæ dilucidissima est. 68

C Quare, cum per noctem inter dormiendum oculos repente aperiamus, lucem percipimus? Quia spiritus videndi coactus, amplificatusque in dormiendo vniuersus larga copia erumpit per tenebras, atque elucet: itaque speciem quandam lucis merito potest conspicari. 69

Quare quos puduit oculos deorsum vertere soleant? Quoniā oculos speculum plane animi natura extruxerat: quippe cū cæteras quoq; affectiones animi per oculos intelligamus: videlicet cum angitur, cum irascitur, cum verecundatur. quod cum animus personam quampiam reuertendam respicere libere, atque alloqui audentius temperet, palpebras trahi deorsum a musculis cogit. quasi occulens partem, qua facultas conspiciendi administrari solita est. 70

Cur sedes audiendi, humorem omnem in offense, præter quā aquā patiatur? Quòd aqua præ sua frigiditate neruum illico audiendi ministrum subit, frigus autem omne neruis inimicissimum est. 71

72 Quam ob causam, cum ventus futurus vehemens est, splendores quidam tanquam stellæ discursent, aut tanquam fulgura coruscent, potissimum per cœlum serenum & sudum? Dicendum iam moueri ventum incœpisse: verum nobis, vt corpore cõstantibus crassiori, atq; ad sentiendum hebetiori, nondum patet, aerem tamen superiorem vt tenuiorem, ac ætheri proximiorem, mouendo incendit. atque ita nos partes illius more scintillarum duci cernimus. post vbi ventus inualuit, aerem quoque familiarem huic terræ, & crassiorem mouet, cuius agitationem percipimus.

73 Cur ventus vehemētius per loca spiret angusta, quàm per ampliora? Quoniam vnum in locum coactus vires auget, roburq; pro suo profundo accipit amplius. at vero expãsus, diffususq; per spatia laxiora infirmus redditur, atq; imbecillus. hinc ignis quoq;, & aqua, & qualitas omnis coacta validior, quã expansa, est eadem ratione.

74 Quam ob rem nonnulli, cum magna posita procul videre nó possunt, parua in propinquo cernere queant: quos myopas ideo cognominamus, quoniam non nisi conniuendo respiciant? Dicendum spiritum, cui videndi officium deputatum est, tenuem, syncerumq; in his esse, itaque longe deductum, vt rem apprehendere non possit. propinqua tamen, vel parua explorare suam ob tenuitatem, synceritatemq; non immerito potest. at qui etiam minima e longinquo cernũt, vt senes quoque aliqui faciunt. his causa contraria reddi debet. quòd spiritum oculorum crassum, largumq; habent. opusq; est ob eam rem moueri longo itineris spatio, videlicet, vt attenuetur, & ad rem percipiendam reddatur idoneus.

75 Quam ob causam canes soli ex omnium animantium numero colligari post coitum venereum soleant? Quoniam & ceruix vuluæ caninæ angusta est, & coles in vsu venereæ rei inflatur, ac intumescit, nec protinus retrahi potest. Adde ꝙ semen lentũ, glutinosumq; est. vtrũq; vero per immodicam siccitatem accidere intelligimus. nam & indensare arctiusque colligere membra, & humores stringere, atque durare siccitas potest.

76 Cur soli animantium canes rabiant per æstatem? Censendum id fieri propter habitus sicci amplificationem. canes enim, cum semper suapte natura habitu sicciori constant, tum per æstum magis resiccãtur, & tabent. humor enim contentus in his, totusq; habitus cõcalfactus, resiccatusq; supra modum inceditur. Itaque ritu hominum per febrem insanientium furiunt, & saliuam siccissimã, rubiginosissimãq; emittunt, incendi totum habitum constat, eo ꝙ & frequẽti ore anhelant, & oculos habent igneos & fauces reserant, orèque hiscente vagãtur, vt refrigerentur. cauda item præ nimia siccitate horret, tabescit, extenuatur: nec inter eos quilibet rabit, sed qui siccissimus est. Placet quibusdam sidus quoque caniculæ rabiem canibus per delibationem quandam cœlestem atque influentiam emoliri.

A Cur qui rapide, inconſulteq; inciduntur, minus doleant, quàm qui 77
conſulto? Quoniam alteri animo ſunt occupati cuique negocio, vt ex æquo ſentire prætcrea non poſsint. alteri ſuum animum ad membrũ id vertunt, quod ſecandum eſt: atq; ita, vt amplius ſentiunt, ſic vehementius dolent.

Quam ob cauſam qui onera portant, aut trahunt; cum cantu am- 78
bulare conſueuerunt? Quoniam dum animus modulis permulcetur, attenditq; numerorum ſuauitati, minus ſentire poteſt, itaq; minus ab onere angitur. Hæc eadem ratio eſt, cur ingentibus tibias, atque tympana adhibeamus: & cur ad eos, qui vel morte ſuorum anguntur, & mœrent, vel morbo laborant, homines congregari, varioq; vti ſermo ne ſolitum ſit. animus enim, cum ſe ad verba transferat, minus rem ſentit aduerſam. vnde veteres varia ſcęnarum oblectamina ſibi excogitarunt, vt animum ſolatiis, modo his, modo illis exceptum ab angore ſeiungerent.

B Cur Aethiopes magna ex parte cum febricitant, intereant, & cum 79
lippiuerint, exulcerentur? Quoniam calidi ſunt nimium, & ſicci. fit enim per febrem, vt omnis elementorum deſtruatur conſtantia. quandoquidem humor, qui eſt in his exiguus, abſumptus, atque abditus, facit, vt tota elementorum conſtructio reſoluatur. calorem enim deleri per alimenti inopiam neceſſe eſt. qui cum defuerit, frigus oriri nulli dubium eſt. Quinetiam ſiccitas humore interempto exuperat. quapropter mortua corpora ſicca & frigida ſunt. Vnde Homerus, cum ex elementis duo, q̃ tenuiſsima, & leuiſsima ſunt, abire, & euaneſcere: duo reliqua manere corporibus mortuis noſſet, deprecatus in hũc modũ eſt:

Sed dii vos omnes faciant vndamq; , ſolũmq;. 53

Videlicet gelidos, & ſiccos. exulcerantur per lippitudinem oculi, quoniam ſanguis bilem ex inflãmatione excipiẽs, oculos præ nimia acritudine excedit, & lacerat.

C Cur in conuiuiis poculis modo contrario vtamur? Cum enim co- 80
medere incipimus, minuto bibimus poculo: cum ſatiati ſumus, amplo iam agendum cenſemus. hoc etſi contemnendum potius, quàm diſcutiendum videtur, habet tamen cauſam non ineptam. vt enim epularũ gratia crebrius bibamus, a minutis incipimus poculis, atq; ad amplio ra finimus: quippe cum minuta implere ſatis, vbi potare liberaliſsime libuit, non quæant. at ſi ab amplioribus incipiamus ocyus expleri neceſſe eſt. Itaque frequentius, quod epulantes decet, haurire non poſsimus. adde quòd natura largo protinus, vniuerſoq; hauſtu excepta, rẽ moleſte fert alienam, & copiam omnem ſucceſsiuam aſpernatur. at verò minutis exorſa, paulatinis amplioribus aſſueta, copiam quoque familiarius demum admittit, & patitur.

Quam ob cauſam, qui aqua intercute laborant, aſsidue ſitiant, cũ 81
aqua ſint pleni? Quoniam humor, qui in his non digeritur, ſed putreſcit, ſalſus quoque efficitur, atque ita ſtomachum reſiccare poteſt. præ-

sertim cum febriculæ adsunt. ad hæc, quanto venter amplius intumescit, tanto reliquum corpus minus ad portionem capiens alimentum resiccatur, vnde etiam extenuari consueuerunt. maxima enim pars sibi conuersa in aquam, ortum, amplificationemq; vitii exhibet. D

82 Cur per conuiuia, vt inter initia sibi, & ante quam impleamur, angustia præmimur: sic post satietatem atq; ad finem cœnæ relaxamur, neque vllo accubandi cœtu * adduci prætereà consueuimus? Quoniã principio omnes præ nimia edendi auiditate ad partem lectisterniorũ * exteriorem tendimus. hinc euenit porrò, vt non mediocri premamur angustia. At post satietatem alius in partem potius vergit inferiorem, alius in latus discumbit, alius item erectius sedet, alius vel priorem in partem inclinatur, vel in posteriorem paulo resupinatur: atque ita efficitur, vt post satietatem rellaxemur: adde, quòd omnes inter edendi initia in pectus propensi, & in lata enixi corporis accubamus. itaque euenit, vt angustia premamur, necesse sit.

*augi

* interiorẽ. Sic enim legit Politianus.

83 Quam ob causam, cum tres corporis nostri materiæ simplices, vniformesq; sint, non tres quoque morbi vniformes, atque simplices veniant, sed plures? Duplex enim in qualibet materia genus est ægrotandi, videlicet continens, atque intermittens. Censendum propterea id accidere, quoniam non tantum ex materiis morborum discrimina oriuntur, verum etiam ex locis calida enim, tenuisq; materia febrem acutam, breuem, ardentemque efficit: frigida & crassa hebetem, & longam. sic enim & ligna, quæ calida & siccissima sunt, vt tedæ, vt laurus, ingentem excitant flammam, atque ocyus absumuntur: at quæ humida, & viridia, ignem humilem reddunt, & fumosum, & lentius deuruntur. locus item si amplus, latusque sit, celerius pleniusque accendit materiam ob eam scilicet causam, quòd quantum materiæ vitiatum est, coactum eodem in loco subsistat, perpetuaque via accensum vitat. Sed si angustus, exiguusq; sit, vt non totam, sed particulatim materiam capere totam possit, febrem imbecillam creat, & diuturnam. Ergo si materię naturam, & locum coniunxeris, numerum omnem comperies febrium, quas putrens materia contrahere potest. Nam si in amplis conceptaculis, id est venis, atque arteriis flaua bilis putrescit, quoniam calida est, febrem accendit ardentem, acutam, breuem, qui Ardor vocatus est. Sed si pituita frigida in paruis venis, & arteriis, cuti propinquis putreat, febrem imbecillam, & longam mouet, cui nomen Quotidianæ inditum est. Item si flaua bilis paruis in conceptaculis putret, febrem creat breuem, diuturniorem tamen, quàm ardor sit: quam Tertianam, vel acutam simpliciter nominamus. Sed si pituita in amplis putret conceptaculis, febrem excitat quotidiana aliquantulo breuiorem. Pari modo & atra bilis, si amplioribus venis putrescat, quoniam tota vno tempore incendatur, breuem agit quartanam. At si in paruis, diuturnam. accidit enim vt simul & materia frigida, crassa, immutariq; difficilis sit, & lo- E F

καὶ ὑφ᾽ ἓν ὅλον ἐξάπτεται σημείμενον, sic Politianus, vna ois scilicet humor putrefactus accenditur.

A cus arctior obsistat, ne bilis tota simul deuri posit, & absumi.

Cur febris quartana diuturnior sit quàm quotidiana, cum pituita, 34
quæ frigida, crassa, lentaque sit: quomodo etiam atra bilis, quæ quartanam agit, frigida, crassa, atque etiam longe minor, quàm pituita contineatur? Quoniam pituita quamuis frigida, & crassa, tamen humida est: humidum autem quodq; facile immutari potest, atra bilis, sicca & frigida est. Siccum autem omne difficile immutatur. Captiose igitur agunt, qui missa, & quasi operta reliqua aduersaq; qualitate frigidi, vnius affinitate, & pituitæ copia ratiocinantur. adde quod pituita naturæ accommodatior est, quàm atra bilis: vnde per esuritionem pituita pro alimento natura vti consueuit. febre igitur quotidiana vrgente natura quantum pituitæ vtile comperit, totum ad id corpus alendum concoquit, atque dispensat. quantum autem inutile est, id putrescens accendere potest febrem.

B Quam ob rem materiæ nostri corporis cum quatuor sint, putre- 35
scantq; omnes, genera febriendi non quatuor, sed tria constant? Quoniam sanguis naturæ familiarior est, alimentumq; suppeditat corpori. hic enim si abundat, plethoram, id est repletionem tantummodo creat: si putreat, non sanguis præterea esse potest: quippe qui recalescés flauam in bilem transeat. at reliquæ omnes materiæ, si superent, vitia per cutem maxime pariunt, vt vlcera, quæ a serpendo herpetes appellamus, vt cancros, vitiligines: sed si putreant, febrem excitare consueuerunt.

Cur, si per parietes inuicem obiectos fenestræ sint, accidat, vt alte- 36
ra clausa, non præterea multus, ac vehemens ventus irrumpere per alteram posit? Censendum hoc propterea euenire, quoniam aer excitus, id est ventus, non nisi corpore constat. ergo altera clausa, aer, qui ingressus per alteram est, domum replet. & quoniam corpus est, nihil amplius aeris superingredi patitur, ne corpus in corpus admittatur. at si fenestra aperiatur, aer qui domum præoccuparit, pulsus per eam extruditur, itaque locum exteriori dat aeri, & cedit, vt libere ingredi valeat, qui etiam ipse per obiectam fenestram cursu consimili effluens facit, vt alius per alteram admittatur. quod cum assidue agatur, impetus aeris, & agitatio vehementior excitetur, necesse est.

C (margin letter beside "pus admittatur")

Cur hominum, qui amoribus detinentur, partes postremæ alias fri- 37
gidæ, alias calidæ efficiuntur? Censendum id propterea fieri, quia quoties anguntur, desperantq; potiri se posse, quam ardent, calor insitus in profundum se contrahit cum natura, itaque extrema omnino refrigerantur. & pallent vero ob eam rem, & tristi vultu, demissoq; redduntur. At vero quoties contra vel spem obtinent bonam, vel admodum excandescunt, calor ille natiuus idē ad cutē cū natura effunditur, itaq; calidiores rubentioresq; redduntur. Quā ob rē pictores cupidinē alias tristē, anxiū, iacentemq; pingunt: alias hilarē, subridentē, volitantem

puerum item eundem vegetum repræſentant, quoniam cupido vehe- D
mens quidem eſt, ſed nõ diuturna] & ſtabilis. Amor enim honeſtus
perpetuo vel inter bonos amicos eſt, vel inter parentes & liberos, vel
inter maritum & vxorem. inhoneſtus ille parum edurat, magnaq; ex
parte inter externos, parumq; cognitos oritur. honeſtus item modera-
tus, ac ſobrius eſt, inhoneſtus vehemens furibunduſque. Tenet funa-
le, atque pennatus eſt, ꝙ animantium videlicet animi efferri, mutariq;
facile conſueuerunt: & calor eorum natiuus propter vehementem, aſ-
ſiduamq; ſolicitudinem marceſcit, & vritur. * Enſis parte dextera pen
det: læua pharetra ſagittis referta pluribus, quoniam principio amor
per radium oritur vnum oculorum. ſtatim quippe vt quis aſpexit, ama
uit. poſt, frequentes ad rem amatam radios mittit, quaſi tela iaciat, &
capere illam conetur. ſagittæ abditæ in pharetra ſunt: quoniam qui
amant, occulte radios mittunt oculorum. accedit ad hæc conſuetudo,
quæ amorem ita accendit, vt ignem auget afflatus, quanquàm ortus B
amoris non ad conſuetudinem proprie referendus, ſed nonnunquam
etiam exiſtere ſubito arbitrandus eſt. Semper enim amore caperetur,
qui cuipiam conſueſceret, nudus præter ea fingitur, ꝙ & palam fit ani-
mus amantis, & ſine vllo interuentu rei prodit cupiditas. haud enim
per alium mare quis poteſt, * neque ita occulte, vt intelligi a nemine
poſsit. vnde ſtatuarum quoque artifices, Deos ac reges nudos ſæpenu-
mero cauſa honoris, & laudis effingunt, ſcilicet vt perſpicua eorum po
teſtas, & animo ſynceri, nulloque vitio protecti per corporis nuditate
indicentur. Plures cupidines facimus, vel quia varia libido eſt (aliud
enim alius cupit. vnde Plato cupit. vnde Plato cupidinem * multipli-
cam beluam appellat) vel quia ſæpius euenit vt idem pluribus ſe cu-
piditatibus dedat. Matrem omnes Venerem habere vnam dicuntur, id
eſt libidinem. Venus enim libidinis effigies eſt. Ferunt Cupidinem
furiam arſiſſe infernam, quoniam ſunt, qui in amores turpes, deteſtan
dos, illicitos ruant, vt libro Secundo Allegoriarum de Diis abunde E
docuimus.

* al. l. Sagittam quẽ manu dextra tenet, pẽdet vero ad ſiniſtrã Pharetra.

* al. l. neq; occulte, neque quẽ nõ nouit,

* πολυκέφαλον, multorum capitũ legendũ forte multicipem.

38 Cur per ſtatum aeris peſtilentem alii intereãt, alii reſiſtere poſsint?
Cenſendum id habitus ratione accidere. etenim qui corpore male ha-
bito ſunt, iis aer vitiatus exiguum quoque materiæ, quod integrum
extat inſpiratus corrumpit, atque ita materiæ corporis omnes deprauа-
tæ morbos plures, & inſanabiles creant, vt moriendum ſit. at qui cor-
pore bene habito eſt, hunc peſtilens aer aut nihil offendere, aut parum
poteſt. habilitatem vero corporis eſſe, quæ cauſam illam efficiendi euo
cet ad agendum conſtat argumento materiarum externarum. Quer-
cus enim difficilis paſſu ignis aſpernatrix eſt, harundo facilius ignem
recipit, longe facilius ſtuppa verum ſi ſtuppam madefeceris, & harun-
dinem ceperis viridem, quercum verò ſiccam, aut etiam ſulphure illi-
tam igni mandaueris, hæc facile corripietur, flagrabitq;: ſtuppa & ha-
rundo nullum penitus ignem excipient. hoc eodem exemplo redden-

A da ratio est, cum quæritur quam ob causam labor febrem ephemeram ex tempore diei vnius appellatam potius, quam putridam facit, aut he cticam ex firmitate habitus nominatam. † quoniam si corpus spiritũ integrum habet naturalem, nullisq; materiarum recremẽtis vitiatum sit, aptum † iam constat ad genus morbi eiusmodi concipiendum. quo enim solidius, eo siccius, & perinde languori id genus * opportunius est. Cur item Solis feruor aliis somnum afferat, aliis remoueat, eadem illa ratio est. quorum enim caput plurimum pituitæ cõtinet, iis ea ipsa humoris copia per Solis ardorem resoluta, diffusaq; cerebrum humefa cit, itaq; adducere somnum potest: at quorum caput humore vacat im modico, iis amplius resiccatum vigiliam auget.

† al.l. Dicimus id eueni re ex pcedẽ ti corpis dispõne, et causam ad illã referimus: quoniam

† al.l. minus esse, iam

* minus opportunum.

Qua de causa Sol hominem nigrum reddat, linteum candidus faciat, & ceram emolliat, lutum induret? Causam prædicta habet patiẽ tis materiæ aptitudo, materiæ nanque nostri corporis excepta pituita, B quoties nimium recalescũt, * per cutem nigrent. At linteum nitro aut salsugine purgatum, solem detersas maculas absumente, merito candi dius redditur. Sol item humorem ex cera penitiorem euocãs omnem, emollit. luti nimium, summumq; humorem exhauriens, siccat, atque indurat. quod si * præter rem patientem, atque efficientem aptitudo quoque rei patientis causam effectus adhibeat, fieri potest, vt nos quoque, si animum pietate muniamus, si corpus victu sobrio tueamur, si spretis opibus magnis, contenti paucis degamus labe humana immunes, quo ad humanis viribus licet, euadamus, dum scilicet occasionem rei efficienti nullam suggerimus, qua agere quicquam valeat in rem patientem: siue Dæmon infestus sit: siue sidus, siue quodlibet aliud, qđ extrinsecus causam afferat nostri erroris, vel vitii. 89

* al.l. circa

* al.l. in patientis aptitudine est posita effectus ratio:

Cur qui morbo laborant regio, astricto sint aluo, excremẽtaq; admodum alba egerunt? Quoniam flaua bilis per totum corpus eorum effusa est, quod & oculorum, & cutis colore indicatur, neque ad intesti C na præterea ita confluit vt tingere posit excrementa: neque per suam acritudinem vim excrementariam intestinorum excitat ad feces eiiciẽ das. Quam ob rem ars medicinalis, quemadmodum cæteræ quoque artes, naturam sequens pro viribus, quoties valetudo vrget aduersa, vi ribus infirmis & languidis corporis auxiliatur. cum enim stercus excerni bilis beneficio incitantis, purgantisq; soleat, videlicet ita, vt & in testina, cum musculis ad ea ipsa pellenda enitantur, & stercus ipsum molle, ac lubricum per humores lentos intestinis appositos contineatur, ars perquàm aptè clysterem adhibuit, qui mel vice bilis cont[illegible] nitrum vero quia purgat, & morsu incitat intestina, & musculos ad ex pellendum: aquam atque oleum, vt humefaciat, emolliatq; fæces, quæ febre exaruerunt. Constat enim alias naturam solam, sine opera medi ci posse agere, vt cum iudicatur de morbis, & materia quæ concoquitur. tunc enim * natura veluti aduersariorum duorum arbitra, morbi, & naturalis potentiæ adest, & de ægro decernit, ac iudicat: aliàs medi- 90

* al.l. modi c' veluti aduersariorum arbiter.

cum solum sine naturæ auxilio subuenire, vt cum membra, quę suis D semota sedibus sunt, medicus ipse reponit, & collocat, alias naturam simul, & medicum opitulari, vt cum medicus quidem sordida vlcera & caua purgat & obstrusa foramina reserans, liberos meatus sanguini præbet, natura vero per inuisibilia foramina vlceris sanguinem syncerum transmittit, quem per alimentorum immutationem ad eum finem confecit, vt carnem crearet, medicus item carnem recens conditam, atque infirmam medicamentis desiccantibus stringit, atq; consolidat, natura colorem ad postremum adducit, & quoad maxime licet, expolit & ornat.

91 Quam ob causam multi cum febre synocha & feruore continua appellata laborassent, cutem aliquandiu nigram post decretorium diem habuerunt? Quoniam febris bili commissa est flaua, quæ morbo inualescente deusta atrum sibi colorem hausit, itaque cum indicaretur, pulsa in cutem ab natura summa corporis tinxit, quomodo per albugines cutem reddi albidam nouimus. crassitudine vero materiæ accidit, vt difficulter coloris deleatur. E

92 Cur atra bilis si in mammam decumbat aut in crus, exesionem faciat, si in cerebrum, nihil exedat, sed insaniam tantum excitet? Censendum propterea id fieri, quoniam in mammam venæ amplæ, permultæq; propter lactis originem coeunt, itaq; atrę bilis copia illo confluit, & vero in crus bilis dilabitur largior: quoniam grauiora quæq; ad ima tendunt facilius, at vero cerebrum, quia & venæ tenues, & ascensus difficilis, parum bilis effertur, ita vt pungere illic possit, exedere nequeat. adde, q, cum cerebrum non modo frigidum, verum humidum etiam sit, pugnat aliqua ex parte bilis atræ naturæ, & mitigat. Quæ igitur bilis atra vehemens est, cancrum esitantem in mamma gignit, vlcus diuturnum & depascẽs in crure, insaniam feram in cærebro. quę autem flauior est fluxionem tantummodo agit, & tumorem cancro similem sine exesione creat, & ad insaniam vertit leuiorem. F

93 Quam ob rem vbi aluus suppressa nihil reddit. papyrus prosit conuoluta in longum, intrusaq; in sedem? Quoniam musculos sedis collapsos, compressosq; diducit humefacta, & excitat. quod idẽ etiam in vlceribus facit, quorum orę importune contrahuntur, & conniuent, diductis autem musculis fęces excedunt, & quicquid affligit, reiicitur.

94 Cur vasa, quæ baucalia nominamus strepitum quẽdam, dum aqua implentur, reddere soleant, vnde nomen his inditum est, quo modo & murmur, & susurrus, & reliqua factitia nomina dici inceperunt? Censendum id propterea fieri, quoniam vas, cum nullam continet aquam, plenum aeris est, corporis longe tenuioris. itaque, cum aqua in id vniuersim irrumpit, aerem tenuem facile pro sua grauitate extrudit. simul enim eodem in vase contineri aquam, & aerẽ fieri non potest. demonstratum quippe habemus nunquam duo corpora locum eundem per idem tempus posse occupare. quod cum aer sursum vni-

A uersus per locum expellatur compresſiorem, ſtrepitum excitari illũ neceſſe eſt, neque vnum, ſed plures. agitur enim veluti pugna inter humorem, & aerem, cum deorſum aerem humor premat, aer ſurſum humorem compellat. hoc enim cum viciſsim crebro agatur, merito accidit vt etiam ſtrepitus percrebreſcat.

Cur vaſa, quæ harpagia nominamus, ſi digito admoto foramen eorum ſuperius obturetur, aquam nullam per foramen ſui fundi emittant: ſed ſi apertum ſit, libere emittere poſsint? Cenſendum hoc propterea fieri, quoniam ore aperto aer ingrediens aquam deorſum compellit, cum etiam humor ipſe labi deorſum aptiſsimus ſit. Ita efficitur, vt aqua quæ ore per digitum clauſo effluere nequit, reſerato libere effluat. hinc omnem fere fabricam machinalem per aerem, atque humorem conſtruimus. vt horologia, clepſydras, vt ſonos ſimulachrorum, cæteraq; generis eiuſdem. 95

Cur tam vinum, quàm aqua delirium, atq; inſaniam faciat, ſi inop- 96
B portune febrientibus detur, cũ hęc contraria inter ſe ſint. frigida enim aqua, vinum calidum eſt? Quoniam vini calor efferens ſeſe ad partẽ ſuperiorem, cerebrum cum febre deurit. itaque primum illud animi inſtrumentum, quod ſpiritus gerens ſpecimen ætheris eſt, commotum, vexatumq;, vim, qua ſapimus, delirare, atque improbe agere cogit. conſtat hoc argumento multorum, qui cum corpore, & animo eſſent integro, ſuæ mentis eſſe per vſum meri frequentem atque immodicũ deſierunt. aqua ſane: quoniam obtrudit foramina, & iter claudit, quo putris materia poſsit exhalare, putredinem febreſque auget. itaque facit, vt mens de ſuo ſtatu moueatur. ſæpe etiam feruore nimio corporis aqua iniecta pro alimento febribus eſt, quemadmodum & fabri ferrarii nonnihil humoris conſpergere conſueuerunt, vt carbones ardentius candeant.

Cur mulieres, ſpadones, & pueri vocem reddunt acutam? Quo- 97
C niam eorum arteria propter humoris copiam ſe dilatare nequit. diducere enim, amplificareq; meatus caloris vnius intereſt. Vt enim anguſta tibia ſonum reddit acutum, ita etiam canalis ſpirandi, quę arteria nominata eſt aſpera, vocem pro ſuo anguſtia extringit acutiorẽ. Haud enim audiendi ſunt, qui mulieres propterea vocem acutiorem emittere cenſeant, quoniam in parturiendo, vociferare iuuat ad partus facilitatem.

Cur * infantes deſtillatio perexercet, quæ Siriaſis appellata eſt? 98
Aeſtu tantiſper detineri infantes multitudo dicere conſueuit. febri * ant enim parte interiori febre tenui. oculis ſubſidentibus redduntur, vigilant omnino, debilitantur. Cenſendum propterea hoc fieri, quia infantes perquàm facile affici poſſunt, & pituitam largiorem ſuo in capite continent. ergo per æſtus pituita recaleſcens, putreſceníque febrem accendit, & membranas cerebri feruefacit, vt inſomnia angantur. Feruor deinde per arterias deſcendens ad ſedem

* al. l. infantes p̃ æſtatẽ capitis inflãmatio & deſtillatio

* al. l. debilitãtur. Quidã ẽt laborãt ꝓ fluuio vẽtris

* vitalem, cordis, & spiritum * animalem feruefaciens, febrem sine putredine accendit. & vero bilis augeri per febrem solet, quæ mouere profluuium potest, aluum mordens, & intestina, causam atque originem mali esse in cerebro intelligimus, eo ꝙ capiti admota quæcunque refrigerant, prosunt, quasi feruor extinguatur, qui inde ortus corpus totum infestat. accidit hoc idem etiam firmæ ætati, cum pituita redundat in capite, aut flaua bilis vel colligitur, vel etiam putrescit. Quinetiam per aerem, quem feruidum trahimus, membra spiritalia recalescunt, & febrem per feruorem nimium excitant.

99 Cur difficulter vlcera rotunda curentur? Quoniam per bilem acrē, atque exedentem consistunt: exulceratur quippe in orbem quoties bilis guttatim confluit, & exedit. itaque fit, vt medicamenta, quæ admodum sicca, & prope deurendi vim habent, afferre necesse sit. Medici ita volunt. naturæ vero, & sapientiæ studiosi curari hæc difficilius propterea dicunt, quoniam principium nullum est, vnde cicatrix adduci incipiat: circulus enim & principio caret & fine: vnde figuram hanc vlceris ferramento immutandam censent in angulos, vt pars idonea sit, vnde cicatrix oriatur.

100 Cur sæpe eueniat, vt locum quem statuimus petere prætereamus? Quoniam noster sæpenumero animus rebus aliis occupatus diuersus ita est, vt sensibus non plane insistat ad ea ipsa percipienda, quæ sui singulis sensibus habentur: fit igitur, vt quasi videntes non videamus. quoniam illa vis non aduertit, quę iudex rerum sensibilium est.

101 Cur mel, quod omnibus dulcissimum est, amarum ab iis sentiatur, qui morbo laborant regio? Quoniam eorum lingua bile amara redundat: sic etiam quæque pars alia corporis. mel igitur materiam excitat quiescentem, & gustus bilem amariorem percipiens, falsam affert imaginationem, quasi mel sit amarum, quod dulce est.

102 Cur hominum admodum irascentium oculi * ruffi efficiãtur? Quoniam ira sanguinis cordi suffusi, & spiritus calidi feruor est. Hic igitur, vt tenuis ad caput effertur, atque ad oculos, quoniam perlucidi sunt, se ostendit, & vapores ascendunt sanguinei, vnde facies quoque rubicunda existit, hoc & Homerus cum ita fieri aduertisset, ex ritu ardentis cădebant lumina flammæ, retulit.

* velut ignei

103 Cur serpentes aqua aspersi infestentur, & fugiant? Quoniam natura sunt frigida, sicca, neruosa, exangui: hinc enim refrigerationem immodicam fugiant necesse est. habitu vero serpentes esse eiusmodi constat eo, ꝙ per hyemem latebras, & terræ profunda, quæ per id tempus calidiora sunt, petunt, contraq; per æstatem, quòd terræ ima refrigescunt, inde discedunt, & loca poscunt tepidiora: quinetiam Sole occidēte aerem sæpenumero fugiunt, vt frigidiorem.

104 Cur ouum, non quemadmodum cum assatur, sic etiam cum in aqua feruenti decoquitur, rumpi possit? Quoniam ignem sine aqua experitur, humor contentus in eo immodice recalescens copiam spirituum parit

A parit largiorem, quæ cum per angusta exire cogatur, disrupto oui tegumento exiliat necesse est. quod idem fit etiam in doliis, cæterisq; fictilibus, si prius, quàm mustum efferueat, obturētur. adde, quòd flamma nimia testam oui corripiens rumpit. Quod etiam vasis fictilibus euenit, cum vltra modum torrentur. quapropter ouum, plerique ante quàm igni admoueant, aqua diluunt. at vero aqua ebulliēs paulatim pro sua mollitudine humores effundit, absumitq; relaxando, non subito corrumpit.

Cur per venereum coitum oculi paulisper conniueant? Censendū id propterea fieri, quoniam in concumbendo ita voluptati nos dedimus, totiq; dilabimur, vt erigere oculos, animumq;, & sensum in sublime euehere nequeamus: quo fit, vt animus minus corporeas sentiat affectiones. 105

Cur nonnulla ex medicamentis simplicibus vires contrarias simul contineant, vt experimento latissime patet? Mastiche. n. & abstergit, & digerit, & firmat: acetum calfacit, & frigefacit. Dixerim vires illas contrarias propterea contineri, quoniam eorum particulæ indiuiduæ per appositionem non per confusionem coeunt. Vt arena si lento conglutinetur humore, inque vnum corpus coagmentetur, non per confusionem corpusculorum suorum in corpus, quod vnum videtur, concrescit, sed per coniunctionem, contactumq; consistit. ergo, si ita est, contrarias qualitates diuersis particulis mastichæ, aut aceti inditas, confundiq; inuicem recusantes existimasse absurdum non est. 106

B

Cur per offensionem digiti pedis inguem intumescere soleat? Quoniam natura subuenire parti cuique dolenti soleat. & cum materia, quæ esculēta, cognata, & benignior est, sanguine inquam pro vehiculo vtatur, cum in digitos pedis descendit cū sanguine, venas amplissimas inguinis impleri, & perinde adenes, quæ corpuscula rotunda sunt posita inter sanguinis conceptacula, necesse est ergo per immodicam sanguinis * rarefactionem inflammatio excitatur, & tumor. quæ quidem res inguen a parte, qua oritur, corporis nomen acceperat. 107

C

* Politianus σφήνωσιν legit. i. cōstipationem.

Cur auium generi vesicam, & renes natura dare noluerit? Quoniam larga humoris copia opus erat ad pennarum ortum, & incremētum, quinetiam continens volandi euibratio potest absumere humorem. Aues igitur hac de causa vsu mingendi caruerunt, cum tamen bibunt, stercus larga cum copia humoris eiiciunt. 108

Cur pueris calculi in vesica nascūtur, senibus vero ī renibus? Quoniam renes puerorum meatus continent præangustos. hinc enim terrena, crassaque permanans materia per renes vi arctioris meatus ab vrina, & renibus, canaliculatisq; conceptaculis propellitur ad vesicā. hæc locum præ sua amplitudine dat tum excernendi, qua affluat vrina, tum consistendi, qua materia subsideat calculi: At seniorum renes, quoniam meatu sunt ampliori, locum & vrinæ effluēdi præbere pos- 109

sunt, & terrenæ materiæ subsidendi, & concrescendi. Colore autem D calculi, quænam materia sit, quæ peperit, nosci potest.

210 Quam ob causam cum calculus per calorem consistat (pueri nanque calidi sunt) & in senibus non nisi per illam eandem causam concrescit? Haud enim tantam refrigerationem esse in illis putandum, quantam nix & gelu contrahunt. Quippe cum summũ frigus renes omnino interimere possit, cur inquam si ita est, non medicamentis contrariis ad resoluendam calculi concretionem vtamur, sed similibus, id est calidis: vt * saxapio & fœniculo, & eiusmodi cæteris? Ipsum per nimiam vstionem, exassationemque accidit, vt calculus in arenã frangatur modo pulueris, qui ex fictilibus immodice torrefactis dilabitur. Itaque minuti calculi facile cum arena minguntur. fieri tamen potest, vt etiam per frigidam potionem calculus expellatur, videlicet cum renes ita corroborentur, vt bonis admodum viribus per vim excernendi eiiciant. necnon renum feruorem immodicum, qui calculorum concrescendorum causa est, frigida potio extinguit. E

* petroselino.

211 Cur vlcera tam renum, quam vesicæ difficulter curetur? Quia vrina per suam acritudinem recentem cicatricem relacerat. vnde fit, vt & difficilius curentur, quæ in vesica constiterint: manet enim in ea vrina, transit vero tantummodo per renes.

212 Cur aquam ingressi balnei calidiorem post modum sentiamus, si moueatur? Quoniam vbi ingressi sumus, aqua, quæ calida nobis obducta est, non solum egit, verum affecta etiam est: quippe quæ & corpus calfecerit nostrum, & refrigerata ex eo aliquantulum sit. res enim omnes, quæ sub ortum, atque interitum veniunt, dum efficiunt, affici etiam ipsas demonstratum plane habemus. Quoniam igitur aqua refrigerata parumper non ex æquo præterea calfaciat, minus post, quam principio calida sentiatur necesse, est præsertim cum nec assuescendi ratio desit. quòd si aquam mouerimus, partem, quæ obducta nostro corpori, & proinde moderata iã est, diuertimus, calidioremq; aliam, quę non affecit, affectaq; est, alliciemus, quam suum itẽ immodicum seruantem calorem, merito calidiorem, & merito prope vrentem tantisper experimur, donec etiam hæc afficiat, atque afficiatur, itaq; suo in calore frangatur, quod vice pari facere licet per successionem. quandiu enim aquam mouemus, tandiu calida, vt est, quæ accedit, percipitur. vnde qui amplius sese calfieri velint, aquam assidue mouent, quandiu libeat calfieri. F

213 Si omne, cum moueatur, calidius se ipso effici solet, pręsertim si aere, atq; loco feruentiore moueatur: cur aer agitatus, ventilatusq; frigidior sentiatur, & quidem per æstatem cum Solis calore feruescit ardentiori? Hoc enim rationi pugnare videtur superiori. quandoquidẽ aqua calida si mouetur, calidior reddatur: aer autem calidus si ventilatur, frigidior occurit. Cẽsendum hoc fieri propterea, quoniam quod qualitate, aut viribus superat, quanquam euincere id potest quod eodem

A in genere minus est: tamen ita euincit, vt etiam ipsum mutuo aliquartulum afficiatur a minori. Aqua igitur, quæ admodum calida corporis nostri comparatione est dum calfacit, refrigeratur: nec eanden seruare qualitatem præterea potest. At circumfusus aer, cum per æstatem mediocriter calidus, videlicet aquæ illius feruentis comparatione nostris obducatur corporibus, quæ statu cœli calidiori referuent, calfit, itaq; nos mutuo calfacit. Quod idem linea quoque faciunt vestimenta. frigida enim primum calore nostri corporis obtepescunt, deinde nos mutuo calfaciunt. Ergo cum aer, qui iam calfactus a nobis est, per ventilationē e nostro semoueatur corpore, atq; alius nō calfactus accedit, merito is sentitur frigidior, qui subinde accessit.

Cur vlcerū cicatrices, quæ in pupilla oculi cōstiterūt, albæ videantur: cū extra pupillā, parte inquā oculi nigra, cicatrix nulla alba induci possit? Quoniā liquidus, ac perlucidus ille spiritus, cui videndi vi. data est, per pupillā tantum permanat. Idcirco euenit, vt vbi cicatrix B meatus tunicæ corneæ obcœcauit, spiritus ille trāsmeare præterea nequeat. itaq; coactus cicatricē pro sua copia maiorē in modū illustrando reddere albā potest. & facultas quoq; vidēdi propterea tollitur, qm̄ per condensationem ocelli, spiritus non emanet. 114

Cur vt paleæ aquam seruare calidam, ita niuem * cōtinere integrā possint, cum aduersæ sint istæ inter se qualitates? Naturam palearum certa, explorataque qualitate vacare censeo. Quam ob rem nonnulli paleas apœas, quasi sequales. i. qualitatis expertes nominarunt. cum igitur media, & (vt ita dixerim) dubia temperatione cōstent, qualitatem eorum quibus obductæ sunt, celeriter capiunt. itaque seruare modo calida, modo frigida possunt. 115

* al. l. seruare frigidam.

Cur vbi per hyemem imber desiit, stellæ illustriores videantur? Quoniam tam aer superior, quā inferior per agitationem extenuatur, & quasi per imbrem detersus conspectum synceriorem corporum C cœlestium præstat, & transitum liberiorem oculis præbet, & ampliorem. constat hoc argumento eorum corporum, quę aquis demersa puris atq; dilucidis clara, & nitida percipiuntur: turbulentis vero, & fœculentis, aut nullo modo videri possint, aut obscure, & dubie. 116

Cur sępenumero accidat, vt inter mingendū inhorrescamus? Quoniam bilis acrior confluens, & mordens vesicam totum excitat corpus ad consentiendum, protendendūq; paulisper suas excernēdi vires. horror enim talis excitatio est. quod quidem pueris potissimum accidit, quoniam illa ætas largiore excrementorum copia redundat, propter nimium edendi vsum, & varium. 117

Cur dolores per noctem magis soleant augeri? Quoniam per id tempus animus otiosus est, nullis videndi, aut audiendi, aut gustandi, aut cuiuslibet sensus negotiis occupatus: tractusque ad exteriora, hac de causa corporis affectiones per sensum tangendi amplius percipit. Actiones enim paucæ per noctē animales seruātur, spi- 118

ratio inquam, & cogitatio. Animum vero ductum per actiones proprias ad exteriora minus corporis affectiones percipere constat, eo, quòd cum aut lugemus, aut ægrotamus, aut alia qualibet molestia angimur, amicorum præsentia, & sermo leuat nostrum malum, & mitigat. Neque vero ignorare debemus naturam suis actionibus minus interdiu fungi solitam, coctione inquam ciborum, materiarum mutatione, sanguificatione, digestione, nutricatione, agglutinatione, assimulatione, cæterisq; generis eiusdem, animum autem suas per id tempus exequi potius actiones ad vsum mouendi, sentiendi, imaginandi, cogitandi, reminiscendi, & quicquid eiusmodi. contraq; per noctem naturam magis animum minus agere consueuisse. D

119 Cur vitra per hyemem, si quid vehementer calidum immittatur, rumpi soleant? Quoniam frigoris multum ex aere ambiente gelido hauserunt, quoties igitur ante, quàm vitrum tepefacimus, aquam feruentem indimus, caliditas contrariam sibi frigiditatem persequitur. E tum illa derepente fugiens vna cum ipso spiritu distrahit corpus côtinens vitri, atque dirūpit. foramina quippe corporis vitri etsi visum, sensumq; nullum partiuntur, tamen nonnihil aeris tenuioris contineant naturæ ratio exigit. Sunt qui per nimium rigorem frigoris exiccari, indurariq; corpus vitri existiment, quoniam quantum in eo est tenue, vel humoris, vel aeris exprimatur inde, & euanescat. itaque ruptioni, fractionique reddi opportunum, sicut lignum cum exaruerit. Hinc enim Hippocratem quoque medicum venas rumpi à frigido scripsisse affirmant. Ergo si ita est, cum nimius calor amplius vitrū reficcet, quod ficciusculum occuparit, merito id irrumpere potest: si tamen prius, quàm subeat calor, molliter tepefiat, ac moderetur, nullum penitus sentiet detrimentum. Quemadmodum Athletæ, cum perluctandi certamen adituri sunt, oleo sese permulcent, ac reddunt ad flexus, tractusque obedientiores? etenim & qui modulorum sunt studiosi, ante quàm ad rem veniant, promere nonnihil consueuerunt, quo spirandi meatus relaxent, & membra emolliant ad vocem F eliciendam elegantiorem. fit enim, vt relaxatis meatibus, rigor facile cum spiritu abeat, & mollior constantia vitri relinquatur, quæ cedens calori superuenienti immunis ruptioni omni persistere valeat. Vitrum autem foramina continere inuisibilia, vel vasorum fictilium argumento probari potest. nam nisi pice intus crustentur, aquam large per æstatem resudant, quam continent: quin etiam vitrum ipsum per æstatem aqua admissa frigida resudare; per hyemen si aquam continet feruidam, fumigare vidimus, & corticem vero mali medici, si vitrum admotum extrinsecus collidas, humor contentus qualitatem corticis recipit, vt possit eundem reddere odorem.

120 Cur pueri, præsertim infantes, in terram cadentes non facile, quéadmodum viri, infringantur? Censendum corpora puerorum propter suam mollitiem sic duritiæ soli cedere, vt eius vires intentas, ri-

A gidumque ictum resoluant, & hebetent adeo, vt parum affici posint. At viri, quoniam duro sunt corpore, soli duritati, aut lapidis cuiuspiã renituntur: itaque amplius ictum intendunt, vt lapis pro sua acriori duritia agere efficacius posit. Hac eadem ratione spõgia quoque frangi cadens non poteſt: vitrum autem, & fictile, & aliud quodlibet generis eiuſdem, cum ceciderit, frangitur. Hinc etiam causam duces, cur vehemens venti impetus quercum euertat, harundinem illæsam prætereat. quercus enim vt prædura, valida, ampla, excelsa vento renititur: itaque facit, vt impetus plenius intendatur, atque forteſcat: harundo vt mollis, leuis, tenuis, breuis huc & illuc flatui cedens aduerso vires noxias tuto transmittit, & hebetat: hinc & Athleta cum suo resistit, atque renititur aduersario, vires sibi contrarias auget, cum aliquantulum cedit, & huc & illuc circumagit, resoluit facilius, & prosternit.

Cur infantes, cum modulos audiant, primum vagitu cessent, deinde dormire incipiant? Quoniam modulandi ratio, quæ Musica nominatur, essentiæ nostri animi indita a natura est, vt etiã cæteras omnes scientias haberi insitas opinio fert, non aliter quã in igne calor insitus sit: neque per doctrinam quicquam acquiri, sed per reminiscentiã atque recordationem omnia sciri Plato author est. Igitur quoties animus concentum aliquem, modulumq; comptiorem sentiat, primum reminiscens, ac repetens cogit infantem quiescere, tum permulctus in somnum vertit: sic enim intelligẽdum, vt artes omnes habitu syncero, promptoq; in animo insint, quandiu immunis luceat sordibus corporis: demerso autem in corpus, pollutoq;, omnia obliuioni mandentur, & delitescant. 122

Cur nutrices, cum in somnum velint puerulos vertere, mouere eos consueuerunt? Vt humores delapsi per agitationem cerebrũ moueant: quod homines ætatis perfectæ nunquam patiuntur. 123

C Cur aliqui ex vinolentis gemina videant? Quoniam musculi oculorum varie humore completi, factiq; proni & languidi, oculos deprauant, vertuntque alterum sursum, alterum deorsum: itaque radii oculorum non eundem in locum præterea concursare possunt, sed diuersas partes eiusdem corporis adeunt, vt cum radii seorsum mittantur, conspectum rei geminari necesse sit: constat hoc etiam eo, ꝙ qui alterũ oculum premit, sursumq; impellit, gemina omnia videt. 125

Cur qui ab ortu naturæ strabones sunt, gemina non conspiciunt? 124 Quoniam oculos non sursum, deorsumq; habẽt deprauatos, sed dextrorsum, ac sinistrorsum: quòd enim oculi suum obtinent situm, id est directum, radii eundem in locum profluant, atque identidem referant necesse est.

Cur pubescentes adulescentuli, videlicet annũ ætatis circiter quartumdecimum, vocem reddere asperiorem incipiant, quod tragescere a vocis hircinæ asperitate dici solet? Quoniam per id tempus natu- 125

ra parens, & gubernatrix humani corporis magnam vniuersamque agit mutationem. argumentum quod fœminarum mammas tũ ampliari solitum est, vt lactis idonea sint conceptacula, & sedes quoque augetur coxarum, vt capax sit futuri, virorum pectus, & dorsa amplificantur, vt onera sustinere valeant grauiora. Testes item ampliores redduntur, vt semen satis gignant, & teneant, & coles insignem accipit magnitudinem, vt per ampliorem meatũ genitura expeditius profluat. Quinetiam totum corpus iisdem ipsis ampliari solitũ sit, quod vel morborũ mutationes abolitionesq; * indicant, & vocis ergo asperitas, qua de re agimus, per spiritalis membri immutationem tunc euenit. cum enim arteria aspera dilatetur, accidit, vt partim plus, partim minus incrementi proueniat, eiusq; pars interior inæquabili structura ad guttur vsque ascendat: igitur spiritus, cum per eas partes emanet, quasi per itineris inæqualitatem impingat, vocem etiam inæqualem, asperam, & raucam agit: quod idem etiam accidit iis, quorum arteria destillatione infestante affecta per ductionem est: delapso nãque humore leuis interior membrana facta inæqualis, exitum etiã spiritus præstat inæqualem: talis hircorum quoq; arteria est, & guttur, ob nimium humorem, & qui immodice oleo vtuntur, illo eodem vitio non carent: qui cum per intentos, frequentesq; clamores rauce *proferant, hi denique siccitate arteriæ vocem reddunt inæqualem, & asperam. At vero gruum arteria, cæterarumq; auium, quæ rauce vociferantur, facta est a natura omni ex parte aspera, quoniam ita esset ad id commodior, quod author illa, & parens omnium spectabat. Post pubem vero adulescentes tragescere desinunt, quòd iam in plenum arteria tota sit dilatata, suamq; naturalem æqualitatem receperit.

† al. l. idicãt, quę circa annum quartũ decimum solent cõtingere, & vocis quoq; asperitas.

* vero

* proferũt,

126 Cur oleum epotum vomitum moueat, & potissimum bilis flauæ? Quia vt leue, & superiorum appetens, cibos ad stomachum inuitat, & effert: quibus stomachus ipse oppressus, aggrauatusq; vim excernendi incitat ad euomendum: sed maxime bilem reiicit flauam, quia leuis hæc, & tenuis est, & facilius petens superiora. Oleum vero factum sic esse a natura, vt semper ad locum tendat superiorem perspicuũ est: quoties enim cuiquam miscetur humori, recipit se ad sedem superiorem, & innatat.

127 Cur oleum humidis nullis se permiscere patiatur? Quia cum lentum, suique pertinax sit, in particulas secari indiuiduas, cæterisque humoribus commisceri nescit: hinc dilapsum quidem in humum nõ potest celeriter subire.

128 Cur oleum, & aqua sæpe & facile gelu durentur: vinum, acetum, garum, aut nunquam, aut rarenter congelascant? Quoniam oleũ nulla exuperat qualitate, sed medio potius constat temperamento: refrigerari ob eam rem cito potest, atque adeo vehementer, vt stringatur, & consistat. Aqua quia frigida est, facilius se ipsa frigidior redditur, itaque gelascit. At garum quia tenue, & calidum est, idcir-

A cominus perriget. & vinum quoque eadem illa de causa potest resistere. Acetum vero quia partibus tenuissimis constat, incongelabile est.

Cur quæ contraria sunt qualitate, efficere identidem valeant? Nã, vt frigus, ita etiam calor humorem stringit: aqua enim gelu cogitur. Calculus calore in vesica concrescit. Per diuersas id effici vires censendum est. Calor enim quia nimium absumit humorem, indurat: gelu quia cogit, constipatq;, humorem omnem squalidiusculũ exprimit, sicut spongia manu compressa humorem, quem suis in foraminibus continet, emittit. 129

Cur sæpe contingat, vt * frigus ægrotum affligẽs se remittat, si strepitus, aut aliud quodlibet terrificum per id accidat tempus, quo frigus vrget, aut si aquæ copia in ægrotum vniuersa iaciatur? Quoniam sæpenumero materiis iam per temporis spatium concoctis, attenuatisq;, calor naturalis ex cute ad partem corporis interiorem vniuersus irrumpens, materiam morbi digerit, & absumit: quod idem etiam facere theriaca potest, & pars magna generis calidi & sicci, modo opportune post concoctionem sumantur. 130 * rigor. B

Quare qui diu circumaguntur præter consuetudinem, cadere solent? Quia cũ spiritus animalis in cerebro per illum motum necessario perturbatus, & cum humoribus confusus, ineptus deinceps euadat ad suscipiendam animæ facultatem, sensum motumque suppeditantem: nulla vi ad neruos & musculos peruadente, fit vt moles corporis, quæ sustineri ac vehi ab animali spiritu desinit, feratur in terra pro suo pondere ac nutu insito. Hinc autem offunduntur oculis tenebræ: ꝙ spiritus videndi facultate præditus sit perturbatus, nec perinde vt sensus reliqui, suũ tueatur munus. At iis, qui paulatim & diu circũagi consueuerunt, raro istud accidit: quia per illam consuetudinẽ anima desinit haberi apud naturam peregrina, ac ipsi conciliatur. Quod C enim paulatim, diu, & continenter fit, desinit tandem esse insolens, ac sensum fugere incipit, vt nihil omnino percipiatur. 131 Duo hæc sequentia Problemata in Theod. trãslatiõe haudquaquam leguntur.

Quare vitrea specula splendeãt plurimum? Quoniam stanni natura quo intus illinuntur, cum sit pellucida, vitro ex se perspicuo commista, magis resplendet: & radios suos per vitri exiguos meatus transmittens, ac externam illius corporis faciem duplicans, reddit magnopere lucidam. Qualitatum porro aliæ quidem vires suas in profundum nequaquam transmittunt: vt album, nigrum, fuluum, & huiusmodi: aliç penitus transfundunt per transmutationem: vt frigus, calor, siccitas, humor, quæ propterea ad discrimẽ & cõparationẽ supradictarũ, effectrices qualitates à Philosophis & Medicis appellantur. 132

Quam ob causam in speculis, atque aquis dilucidis nostram speciem cõspicere valeamus? Quoniam oculorum radii profecti in corpora, quæ nobis splendida * obducta sunt, refringantur, hac suam repetant sedem: speciem enim nostram iam sibi habẽt obductã postquã 133 * opposita.

refracti sunt, itaque illam conspiciunt. D

134 Cur vastæ, synceræq; speluncæ, & loca excelsa, puraq; soleant resonare? Quoniam loca eiusmodi, vbi aerem ictum, quæ vox est, exceperunt, refringunt, nobisq; reddunt eundem aerem, quem nos percussimus, afformauimusq; in vocem: vox enim aerem, aer locum ferit: & quo plenius percussus hic percutit, eo vehementius resonare necesse est, loca humida, vtpote molliora illato ictui cedunt. itaque omnis impetus elanguescit, vt nulla effici possit reciprocatio: errore igitur vulgus Echo tanquam numē reueretur, & colit, errore Pana, Deū illam arsisse credidit. Pan.n.homo doctus causam resonantiæ primus indagauit, ductusq; auiditate noscendi, cum aliquandiu in scrutando elaboraret, moleste ferebat, more eorum, qui puella, quam arserint, potiri non queunt. Vt etiam Endymion homo cœlestium cursuum studiosus, cum Lunæ cursus, faciesq; varias quæreret, nocteq; vigilaret, interdiu dormiret, deliciæ Lunæ fuisse, somnoq; dormiuisse inexpugnabili, edoctusq; ab ea, vt Philosophus, causæ ipsius solutionem fingitur. Illum etiam pastorem fuisse ferunt, ꝙ in solitudinibus, ac excelsis montibus Lunæ motum specularetur. citharam vero habuisse, quia quæ alta sunt, a ventis magis effluentur, siue ꝙ concentum cœlestium figurarum indagauerit. Quinetiam Prometheus, ꝙ studio rerum cœlestium flagrarit, naturamq;, & situm, & causam sydereæ aquilæ indagando elaborarit, libidineq; pernoscendi tabuerit, dum beneficio Herculis hominis doctioris rem didicerit, quam desyderauit, fabulam de se prębuit cruciatibus liberari opera Herculis, qui aquilam iecur lacerantem, exedentemq; amouerat. E

135 Cur aqua manens, parumque alta iacto in eam lapide orbes agat permultos? Censendum lapidem per sui iactus vehementiam vndique aquam a se propellere, atque ita orbem agere, primum pleniorem: sed cum ad terram vsque lapis deferatur, suaque mole aquā deinceps secet, dispellatque, merito non vnum, sed plures orbes conficere potest: primum enim aquam per summa feriens dirimit, inde suo continenti delapsu depellendo, alium atque alium orbem ducit, idque tantisper vice agitur successiua, dū lapis stet, atque quiescat: quòd tamen se lapidis contentio paulatim remittit, idcirco orbem posteriorem eo, qui proxime antecessit minorem obduci necesse est: quando etiam aqua varie, hunc scilicet in modum lapidis iactu depelli consueuit. F

136 Quare multi existimant risum ex liene oriri, hoc argumento, quòd quibus lien scirrho, id est tumore duro vitiatus est, nō perinde sint ad ridendum comparati, vt qui sunt incolumes: sed sint mœstiores? Lien non proprio, ac per se, sed ex accidenti risus causa censendus est. Quandiu enim est sanus omnino fœculentum & melancholicum succum ex iecinore trahit: atque ita dum sanguis purus & defœcatus totum corpus cerebrumq; peruadit: naturam simul & animam non

Problema hoc in Theodori codice nō reperit.

A aliter quàm vinum oblectat, exhilarat, & in tranquillam rectamq; cõstitutionem traducit: inde autem risus excitatur.

Cur mulæ parere nequeant? Quoniam ex animalibus constant specie diuersis: mistio enim seminum, quæ tam habitu, quam natura inter se discrepant, aliud quidpiam præter vires suorum simplicium conficit, & naturam eorum penitus abolet: quemadmodum albi & nigri mistio abolitis extremis coloribus alium parit colorem fuscum nominatum, qui neuter extremorum est: igitur habitus genitalis aboletur, & specierum habilitas omnis destruitur, quæ creatrix certi indiuidui est. 137

Quam ob rem qui surdi ab ortu naturæ sunt iidem & muti viuant? Quoniam quæ nunquam audierunt, hæc fari nequeunt: medicis tamen placet, vt par idem neruorum sit, cuius pars altera ad linguam altera ad aures vsque porrigatur, atque ita necesse sit communem accidere affectionem. Verum mutos fieri, qui ex morbo surdescunt, negant: B propterea quòd pars altera tantum, quæ scilicet audiendi officio delegata est, suas vires amiserit: & mutos quoque eadem ex causa, non etiã surdos reddi affirmant: videlicet, quòd alterius nerui linguæ accommodati læsio est. 138

Cur pleriq;, post quàm ieiunarunt, cibo ingesto * frigere incipiant? Quoniam vsu solito cibi prætermisso bilescunt, & materiam aggregant acriorem: post enim cibo ingesto membris iam confirmatis, bilis cutem versus expellitur: itaq; fit, vt rigor oriatur, cum bilis membra remordeat, excitetq; ad repellendum. 139

* rigere.

Cur sues, cum sursum videre cogantur, sileant? Quoniam genus id animantium vnum semper pronum in terram est, cibi auidum, & rebus gaudens fœdis, ac sordidis: idcirco subita mutatione conspectus stupescit, lucisq; copia perculsum, vocem emittere nullam potest: sunt tamen qui asperam huius animalis arteriam comprimi per angustiam velint, cum in sublime erigitur. 140

C Cur stercoribus sues gaudeant? Medici rationem reddunt, quòd iecur habeãt maximum: quod quidem membrum sedes cupiditatis, siue libidinis est. Aristoteles Philosophus aliter docuit: quòd enim sues naribus crassis, interceptisq; sunt, idcirco vim hebetem olfaciendi habere, itaque fœtorem nequire percipere scripserat. 141

Cur vlceribus sanescentibus inflammationeq; cessante prurigo soleat excitari? Quoniam membrum iam corroboratum reliquias materiæ noxiæ, quæ vlcus commiserit, expellit: cum enim per cutem illę digerantur, atque excutiantur, pruriginem pariunt. 142

Cur alterius oculi morbus grauior, multoq; diuturnior esse, quam vtriusq; consueuit? Ratio bifariam reddi potest, aut enim quia fluxio in alterum tãtum occultum tota decumbit: redditur nanq; infirmius, quod diuiditur, eoq; magis hebetatur, quo sectum numerosius est: aut quia cum alter integer oculus frequenter se moueat, cogit etiã ægrum toties moueri, quod noxium est: quietem enim summum esse reme- 143

 D

dium membri affecti nouimus.

144 Cur homo amplius, & crebrius, & vehementius, quàm cætera animalia soleat sternutare? Quoniam cibo & potione largius, magisq; varie vtitur, & sæpenumero vltra satietatem repletur: hinc enim cum cibos satis concoquere nequeat, multum spiritus ob humoris copiam mouet, spiritus vero pręe sua tenuitate efferens ad cerebrum, cogit id cerebro ad se expellendum incitari: strepitus itaq; mouetur, quoniam per nares meatus denique arctiores spiritus extrudatur vniuersus: quemadmodum etiam ad partes inferiores spiritus idem euolutus murmur per intestina excitat, & per sedem insigni cum sono excedit: atque etiã ad superiora enixus ructum per stomachum agit, & vocem per guttur, & sonitum, ac tinnitum per aures.

145 Cur defunctorum pili & vngues augeri aliquandiu soleant? An nõ augeri censendum, sed carne emacerata, consumptaq; partes imas, quę ante opertæ latebant, detegi, atq; patere: itaque fallere quasi per adiectionem auctum quicquam sit. An, quod nonnulli volunt augeri vngues vel mortuo homine propterea possunt, quoniam per excrementa vacãtemq; materiam oriantur: mortua autem corpora in recrementa per cariem resoluuntur: quæ cum per foramina extremaq; corporis effluant, merito pilos augent, & vngues.

146 Cur digitis manuum potius, quàm pedum nascantur, quæ albugines appellatæ sunt: & per puerilem magis, quàm per firmam ætatem? Quoniam pituitæ excremento oriuntur, quę in pueris potius, vt edacioribus, atque otiosioribus superat. Vnguibus autem pedum minus, propterea hoc accidit vitium, quoniam pedes per ambulationem frequentem, & agitationem amplius exercentur: itaque vacantem illam materiam digerunt melius, atque absumunt.

147 Cur pili pedum non cum barba, aut capillis, sed lentius canescere soleant? Eadem illa reddenda ratio est. pedes enim per continentem, contentioremq; ambulationem excrementum pituitosum, quod canos efficit, digerunt, atque consumunt: & pubes quoque sero canescit, quia pars calidior est, & pituitam absumere per coitum venereum pót.

148 Cur homini vox, atque sermo lente perficiatur: cætera animalium genera aut statim, aut paulo post vocem suam reddere plene incipiát? Quoniam vox hominum multiplicior, & artificiosior est, & doctrinam magis desiderat: bestiarum simplicior, & naturalis potius est, quàm animalis.

149 Cur plurima ex animalibus suas perumbrare caudas soleant, cum notos sibi agnoscant: & cur leo iratus costas per caudam verberet, atque etiam taurus? Quoniam dorsi medullam ad caudam vsq; habent porrectam, quæ vim continet animalem, & motionis authorem: igitur, cum animal notum sibi agnoscat, per caudam quasi per manum ritu hominum excipit, & partem sui corporis mouet, quę agilior, & promptior est. Leonum vero & taurorũ anima, vt per iram affici potest cum

A natura : ſic eandem naturam propterea moueri vehementius cogit, vt etiam homines ſæpe manus, aut aliquam ſui corporis partem per iram percutere nouimus: cum enim illico vlciſci animus nequeat, alio quodam modo feruorem ſuum extinguit, id eſt ictu, aut ſtrepitu, aut alio quolibet generis eiuſdem remedio.

Quam ob cauſam hordeum toſtum, redactumq; in puluerem cicatricibus equorum conſperſum faciat, vt pili non albi, ſed cęteris vnicolores oriantur? Quoniam vim diſcutiendi, purgandiq; obtinens detergit, atq; abſumit excrementum pituitæ, atque materiam omnem vitioſam, quam vlcus per membri infirmitatem collegerat. 150

Cur hominibus pili per cicatrices oriri nequeant, equis vero queãt? Quoniam cutis hominum ſpiſsior eſt: quod pili indicant ipſi, qui molles, ac tenues ſunt: & cicatrix vero ꝙ longe quam cutis ſpiſsior, foramina omnino adducit, & excęcat. at vero equis laxior cutis eſt: quod B pilis eorum percipitur, qui duri, craſsiq; exeunt: quare cutis foramina claudi ex toto per cicatricem nõ poſſunt: ergo cum ſubiecta, collectaq; excrementa per meatus tenues, qui relicti ſunt, exeant, & concreſcant, pilos gignunt, & augent. 151

Cur hominibus morſis a dipſade ſitiq; ob eam rem intolerabili detentis, theriaca, quæ calida & ſicca eſt, ſitim epota extinguat, non augeat? Cenſendum non ſui habitus ratione theriacam ſitim poſſe extinguere, ſed auxilio, quod membris afferre offenſis poteſt, & ſuæ penitioris naturæ ratione: conſtat enim ex pluribus herbis, quæ ſingulæ membris principalibus ſubueniunt ſingulis. Dictamum enim cordi ac commodatur: quippe quod mirifice cor firmet, atque conſeruet. Eupatorium iecur adiuuat. Scolopendrium lienem *. Petrapium os ventriculi. Hyſſopus tranſuerſum ſeptum, atque pulmonem. Inula campana renes. Ruta laxum inteſtinum. Gentiana cerebrum. Seſeli veſicam. His omnibus viperarum carnes miſcentur, quæ vi ſuæ naturæ C contra venenata omnia genera, omnemq; illatam iniuriam, auxiliantur. Igitur cum membra omnia præſidium ſibi ex theriaca trahant, merito malum ſedatur, quod ſitim creat, atque ita extingui ſitim congruum eſt. 152

* petroſilinum.

Libri Primi Problematum Alexandri.

F I N I S.

ALEXANDRI D
PROBLEMATVM
LIBER SECVNDVS.

1 QVAM ob causam qui per arduam febrem insaniunt, vt laxius, sic plenius soleant respirare? Animam per neruos, ac musculos fungi suis muneribus certum est. Pectus igitur totusque thorax per ea ipsa mouetur media. sed quoniam vires animæ læsæ sunt, deserunt suum officium: nec neruis, & musculis ex æquo præterea imperant: itaque merito fit, vt spiritus interstitione reddatur laxior: E
plenius tamen eius gratia rei effunditur, vt cor satis possit refrigerari: vis enim vitalis exurgit, & vim animalem stimulat, interitum plane minitans, nisi suum ad munus redeat, spiritumq; reddat, & trahat. Ergo quod anima exequi assidue propter morbum nequiuit, hoc vires cordis ob sui vsus necessitatem amplitudine spirandi compensare consueuerunt.

2 Quam ob causam æstuosos esse necesse sit, quorum pulmo inflammatione laborat? Quoniam eorum pulmo humoris copiam continens calorem excipit aduentitium: factus enim sic est, vt assidue moueretur, hinc vapores quoque citantur, qui suam ob leuitatem sese ad * sedem cerebri efferunt, a qua concrescunt, & in naturam suæ originis transeunt: quod idem etiam in balneis, atque opertis lebetibus euenire videmus: vapores enim suum omnem calorem amittunt, reddunturq; ex natura cerebri longe ortu suo frigidiores, atque ita morbum creare aliquem possunt. F

*al.l. caluariam.

3 Cur tabe ii consumantur, quibus gargar penitus abscissum est? Quoniam quandiu gargar tegmentum gutturis extet, aer, qui per os trahitur, recalescit, & antequam adeat pulmonem, desistit a suo immodico frigore. Contra vero illo detracto aer prius ad pulmonem defertur, quam moderetur, itaque supra modum refrigerat, & sanguinem contentum in conceptaculis indurat, & pulmonem facit ad motum tardiorem: quòd cum per vim pulmo moueri enitatur, rumpuntur conceptacula sanguinis: quam ob rem tabem oriri necesse est. Hic addidisse non ab re forsitan sit, quid gargar, quid columella, quid vua oris significet. Gargar illa carnicula est, quam gutturi pro tegmento natura addidit, nomine a soni genere indito, vt etiam susurrum, & murmur, & reliqua huiuscemodi nostri maiores nominarunt. Columella vitium gargaris est, cum scilicet in longum per fluxionem adducitur. & Vuam quoque gargar idem per morbum appellare solemus, quo-

A ties per inflammationem ſpeciem accipit vuæ acini. Sunt qui fundibulum gargar ipſum appellent eo, quod ſupra amplius, infra arctius eſt.

Cur hominum malæ rubeant, quorum pulmo inflammatione laborat? Quoniam ſanguis, cum in pulmone ebulliat, vaporem ſibi ſimilem emittit: quod enim oritur, ſimilitudinem ſuæ originis præferat eſſe neceſſe perpetuum eſt. Hic igitur vapor, cum præ ſua leuitate ad malas ſe extulit, conſiſtit, atque ita per cutis tenuitatem, veluti per vitrum colorem ſuum oſtendit. 4

Cur pituitam per hyemem naſci, augeriq; ſolitum eſt, cum per id tempus parte interiore corporis ſimus calidiores, vt Hippocrates medicus libro Aphoriſmorum ſcribit? Quoniam cibos, quos per hyemem largius ſumimus, venter minus concoquere poteſt. Ergo larga iſta ciborum copia preſſus, calore inſito quaſi extincto, pituitam per refrigerationem gignit: quæ ſanguis imperfectus quidam non perperam poteſt appellari. 5

B Cur in terra Aegypto, qua calidiſsima eſt, vinum fieri frigidum ſoleat, contrà in Scythia, quæ frigidiſsima eſt, calidum fiat? Vinum omne calidum eſt: verum quoniam aliud magis, minusve alio hanc obtinet qualitatem, nomen illud contrarii habitus accipit, frigidumq; vocatur, quia longe minus calidum eſt. Terra autem Aegyptus vina frigidiora cæterorum ſcilicet comparatione affert, quoniam calor illius cœli immodicus ita humum elaxat, vt calorem omnem Soli inteſtinum euocet, atque abſumat. Scythia quòd frigida eſt calorem ad ima terræ compellit, atque includit: itaque vina efficit calida, & validiora. Quod idem etiam incolis terræ Scythiæ, & Aethiopiæ accidit. Aethiopes enim loca inhabitantes feruentiſsima, timidi ſunt, & effœminati, & nigri. Scytharum gens ſedem gelidam tenens, animoſa, fortis, & cādida eſt. quippe, cum calor Aethiopibus eductus ad ſumma corporis ſit, quod atro cutis colore indicatur, Scythis interiora teneat, ſitusq; in ſedibus ſit principibus, id eſt corde, & iecore: quod C coloris candor plane oſtendit. 6

Cur æſtate frigida ſunt olera & fructus: cuiuſmodi ſunt pepones, cucurbitæ, intyba: hyeme autem calida, velut braſsica, radiculæ, rapa, paſtinacæ? Quoniam Solis motus circa polum, non eſt vniuſmodi. Aeſtate enim ſuperiorem zonam tenet: ſicut declarat dierum longitudo: vnde calefiunt quidem quæ ſuper terram extant, plantæ vero refrigerantur. At hyeme, inferius percurrens hemiſphærium, ac terram penitus calefaciens, plantas reddit calidiores. 7

Hæc quō eſt alicunde adiecta: eſt.n. frigidior ratio, quã pro huius authoris eruditione: atq; a Theodoro, haudquaquã trãſferrur.

Cur ex febre ardua pulmonis inflammatio excitetur, inflammatione pulmonis febrem oriri arduam haudquaquam neceſſe ſit? Quoniam ardor ex bili proficiſcitur flaua, quæ ad ventriculum, & pulmonem e ſuis refluere conceptaculis ſolita eſt. Igitur natura, cum varie materiam noxiam reiicere tentet, ſi tenuis materia ſit, & vires ſuppetant, & tempus calidum iuuet, per ſudorem cauſam morbi exhaurit: ſi 8

e contrario, per aluum educit, aut per os euomit, quod magna ex parte facere solita est, quoniam & oris habitus in propinquo est, & bilis flaua efferri aptior est, quàm deferri: quod cum se bilis pulmoni insinuet, membrumq; id impleat totum, excitat inflammationem, quam Peripneumoniam nominamus. Ardor tamen nullus oritur, quoniam prius extinguitur, quàm vt possit committere ardorem. D

9 Quare Hippocrates, qui in febrium vigore cibum offerre vetat, permittit in morbo lateris & pulmonum inflammatione? Dicit enim vbi de ptissana scribit, non esse eam præbendam, nisi pus in sublime feratur: non ferri autem sursum, neque expui, morbi initium ostendit. Quoniam in aliis quidem morbis, natura coquit humores, in aliis vero etiam morborum causas expellit per vrinas & deiectiones. In his porro non oportet cibum assumere, ne causa morbi neglecta ad illum conficiendum natura incumbat, quam oportet singulari certamine cũ morbo pugnare. In morbo autem lateris, natura quidem coquit vitiosum humorem, anima vero euacuat, accedente musculorum auxilio. Hæc enim thorace contracto, vi propria expellit reliquias infestantis humoris. Accedit, quòd natura quidem inutilibus humoribus proprii alimenti loco interim abutitur: animales vero partes, cum sensu sint præditæ, quod prauum est, secernunt, quod vtile, sibi asciscunt. Quá ob rem, nutrire consentaneum est, vt musculis roboratis, ad expellendam humorum molestiam insurgamus. B

Hæc qđ in Theodorici codice desideratur.

10 Cur febris tertiana, quæ ex bili, materia calida, agili, efficaci creatur, die vno prætermisso accedat: Quotidiana, quæ ex pituita prouenit, materia frigida, graui, hebete nullum intermittat diem: Quartana diebus duobus intermissis conflictare incipiat? Quartana, cum exiguum materiæ habeat, statim a sudore, aut vomitu potest digeri, itaque accessio ad tertium vsque diem protollitur, donec tantum materiæ moueatur, quantum valeat infestare. Quotidiana quòd ex larga, crassaque materia oritur, frequens est. morbum vero per copiam augeri materię constat ex febre continente. hęc enim, quia sanguine abundante prouenit, nullam obtinet intermissionem. Quotidiana tamen, quia minus quàm continens habet materiæ, nonnihil intermissionis, quod vel sensu percipi potest, ostendit. multoque amplius, tertiana, quam materia calida & tenuis condidit, atq; etiam longe amplius quartana. quo enim minus materiæ subest, eo lentius venit accessio: quin & quintana, & septana, & nonana committi potest, prout minus, minusve materiæ vitiatum est. sic enim natura statuit, vt sanguis, qui nostra aleret corpora, cæteris omnibus materiis esset largior, pituita locum teneret secundum, nam hæc quoque alere potest, bilis flaua tertio loco haberetur, hæc enim suam ob acritudinem vsum nullum præstat alendi. atra bilis fortis esset postremæ, quoniam naturæ est inimica: quippe quæ membra exedat, atque interimat. F

A Cur vbi altera gena resoluta est, non ei remedia admoueamus, sed alteri? Quoniam cum duo musculi obiecti inter se genas moueant, si accidat vt eorum alteruter resoluatur, reliquus suam vim integram præterea obtinet, trahitq; ad se alterum languentem, ita vt pars sana rugetur, ægra distendatur, trahaturq;. hoc idem etiam euenire oculis distortis nouimus. Nam si pupilla in angulum vergat ampliorem, minoris anguli facta resolutio est, si ad minorem, e contrario. 11

Cur si pes offendatur, inguen intumescere soleat? Quoniam vis animalis ad postremas vsque corporis partes per neruos se porrigit, atque ita cum oblæsus pes sit, crus quidem totum perreptat, sed nihil agit, quoniam locum nullum idoneum inuenit: post vero vbi in inguen ipsum decubuit, nacta iam sedem aptiorem subsistit, aggressaq; adenem, vitiat eius habitum, inq; tumorem excitat contrarium naturæ. Adenes corpora sunt parua, rotunda, laxa, inter amplas venas, & B arterias posita modo cuneolorum, ne conceptacula ipsa humida ex copia sanguinis mutuo putrerent adesu. & equidem eo ipso venarum humore nutriuntur, & inflammatim inguina faciunt, concallescentes scrofulas committunt. 12

Cur capitis pars anterior calueat, vnde caluaria nominata est, tempora hirtiora reddantur? Quoniam partes capitis eminentiores humoris indigent. Quam ob rem suos continere pilos non queunt, inferiores autem, vtpote humidiores pilorum copiam & gignunt, & seruant: quomodo etiam telluris loca excelsa, atque saxosa parum fructificãt, submissa, & humecta fœcundiora sane experimur. 13

Quam ob causam, cum ex quatuor elementis constemus, id est, igne, aere, aqua, & terra, non quatuor sed tria illa contineamus genera, humidum, solidum, animale siue spirabile? Quoniam, vt aliquibus placet, ignis in aeris transit naturam, quemadmodum & aerem cõctum extenuatumq; ignem gignere nouimus. Sunt tamen qui vel C igneam ipsam naturam actu esse opinentur, vt non tria, sed quatuor enumerent genera, igneum, animale, humidum, terrenum. 14

Cur in abscessuum doloribus * frigus præcedere, febrem sequi solitum sit? Quoniam calor naturalis vehementia doloris conflictus cedit, ac recipit se ad loca interiora. qua de causa, corporis summa refrigerantur, & sanguinis conceptacula concrescunt: post tamen, vbi calor se recollegerit, expulsusq; bonis viribus partes sui corporis omnes aduersus iniuriam frigoris occuparit, sanguis concretus recalescit, atq; diffunditur: itaq; conceptacula vaporis repleta accendere febrem possunt. adde quòd cum membro affecto cæteræ omnes partes consentiant, iniuriam collectionis quasi propulsando, vires excernendo intendunt, ac excitant. horror itaq;, * frigusq; exultat, febrem vero post hac sanguis putridus accendit, & auget. 15

* rigor.

* rigorq;.

Cur ex fructibus alii partem inutilem intus contineant, vt palmulæ, pruna, persica: alii extrinsecus ea ipsa contineant, vt nuces, vt- 16

mala punica? Quoniam natura, cum ortum æternum, vicesque suc- D
cedendi perpetuas moliretur, prætegenda occultandaque semina, quæ ortum præstarent, censuit. Sic tamen, vt ne pulpam quidem suorum fructuum nudam relinqueret.

17 Quam ob rem aut semen, & pulpam eodem tegmento muniuit, aut semen ligno intus inclusit? Pulpam autem membrana, aut corio, aut alio quolibet eiusmodi quantum satis esset, operuit. denique varie de custodia fructuum, prout res exigebat, & patiebatur, curauit.

18 Cur fieri potest, vt qui carnes bubulas concoquunt, pisces saxatiles concoquere nequeant? Carnes bubulæ, quoniam duræ sunt, vi magna caloris conficiuntur, & concoquuntur. materiam enim patientem causæ respondere efficienti conuenit, aliter fieri non potest, vt effectus is prodeat, quem vel natura vel hominis ingenium spectet. quòd si venter supra modum calidus sit, piscis non paulatim concoquetur, sed subito corripietur, deuretur, fumigabitur, vt cruditatem pene quod accidit, imitetur. E

19 Cur homines qui tabe laborant, vnguibus reddi aduncis videantur? Vngues quia corpore constant solido, tabescere nequeunt: quippe cum affici difficulter possit, quod solidum sit, verum carne vndique tabefacta speciem aduncam illam ementiuntur, sensumque decipiunt. Licet hic de tabe illa adiicere. Vlcus, quod ex hoc vitio in pulmone committitur, insanabile propterea est, quoniam nunquam pulmo quiescit. natura enim ita construxerat, vt per motum cordis perennem pulmo assidue moueretur, atque agitaretur. Quinetiam, cum pus per tussim efferatur, vlcus amplius lacerari necesse est.

20 Cur in febriendo carnes minuantur, pili augeantur & vngues: contra in conualescendo pili defluant, corpus augeatur? Quoniam alimenta pilis per excrementa administrari natura voluit: quę quidem excrementa redundare in febriendo solent per adustionem humorum. ergo vt corpus propter habitum malum nutriri non potest, sic pilus abunde iam habet, quo nutriatur. verum, cum vires suas colligere corpus incipiat, consumptis iam materiis omnibus, redactisque quasi in puluerem vapores desistunt, atque ita per alimenti inopiam pili defluunt: corpus tamen effœtum cibos auidius trahit, liberaliusque replens sese augetur, & viget. F

21 Cur si quod in vrina subsidet album sit, bonum dari indicium existimemus? Quoniam partes solidiores firmioresque nostri corporis, id est ossa, neruos, venas, arterias colorem habere huiusmodi certum est. Coloris enim similitudo naturales iam vires reconciliari, corroborarique indicat; quippe, cum natura partibus solidis & firmis circa humores & spiritus sedem suam crediderit. fit enim, vt cum morbi materia in conceptaculis concoquatur, & per vrinam, quod côcoctum inutile est, excernatur, color quoque rei concoquentis, qui albus est, distringatur, atque (vt ita loquar) delibetur. Quam ob rem, cum vires per

A res per febrem debilitatæ paulatim materiam concoquant vitioſam, principio parum agunt, itaque exiguum admodum cum vrina mittunt, quod pro ſua leuitate ſublime ſpecie araneæ ſupernatat, facitq;, quod enæorema, id eſt Sublitamentum vocatõ eſt: deinde cũ proficiat, ampliusq; poſsint concoquere, plus excernunt: quod in medio vrinæ conſiſtens, facit, quod nubeculam appellamus: eo nanque magis delabitur, quo factum grauius eſt. poſt, vbi per materiæ morboſæ omnis concoctionem plene excernitur, iam, quod ante leue pendebat, graue pro ſua copia ſubſidet, fundoq; vaſis coniungitur: redditq; quod hypo ſtaſin, id eſt ſubſidens, ſiue ſubſtãtiam nominamus: quod plane ſanitatis eſt indicium. materiam enim vitiatam, quæ integro permiſta ſan guini eſt, demum natura ex toto per concoctionem ſecernere, atq; reii cere poteſt. Albedo igitur ſubſidentis, colorem ſolidiorum membrorum, hoc eſt ſedis virium ſeruari ſignificat, læuitas materiæ concoctæ æqualitatem oſtendit. quod partim enim craſsius, partim tenuius eſt, B inæqualitatem concoctæ materiæ indicat: continentia talis videlicet, vt nihil diſtractum, diſcuſſumve ſit, plenam virium efficientiam præfert. Reſpondet pus in* collectionibus ſubſidenti in vrinis. verum pus fœtidũ eſt, quoniam in anguſto arcetur quod putret, vt neque diſflari, neque miſceri poſsit cum ſanguine: quippe quod per ſumma corporis cuti ſubſtare ſolitum ſit. Subſidens illud vrinę, quoniam e contrario ſe habeat, merito fœtore immune eſt.

*φλεγμοναῖς, inflammationibus.

Quã ob cauſam febrem bilis & faciat, & tollat? Facit cum excitata acrior reddatur, vt putreat. Tollit cum viribus naturæ intentis ad id expellendum quod detrimento eſt, ea quoque foras verſus concurrat, atque ita educta, cauſam morbi per ſuam detractionem aboleat. 22

Cur oculi ſubſident eorum, quos angor detinet? Quoniam per angorem anima intus vergit, itaque corpus conſidet, atque tabeſcit: cuius rei contrarium illis euenit, qui vehemẽter irati ſunt. Oculis enim C redduntur propenſioribus, videlicet ob animæ impetum ad exteriora. fit enim vt quocunque vis animæ tendat, eodem etiam inſtrumenta, materiæq; moueantur. 23

Cur oſſa, quæ validiora ſunt, ex lapſu, caſuq; frangantur, caro quæ mollior, & * mobilior eſt, ictus iniuriam euadit? Quoniam quæ validiora ſunt, rei noxam inuehenti renituntur: itaque ſua perſiſtendi contentione corrumpuntur, quæ autem infirma, & mollia ſunt, locum rei dant occurrenti, & cedunt: itaque tutius ſubterfugiunt: licet hoc etiam in ſtirpibus, & in quibuſuis aliis rebus conſpicari. 24

*ἀσθενής, debilior.

Quid eſt, ꝙ ſpadones, proceros, blæſoſq; faciat? Proceros humoris copia reddit, & caloris inopia, blæſos imbecillitas facit. Cũ enim eorum partes inferiores nequeant ſuſtinere ſuperiores, facile peruertuntur. itaque vitium, quod blęſitatem pedum vocamus, cõmittitur: quod idem etiam ædificiis accidit, niſi ſuperior moles fundamẽtis reſpõdeat. 25

Cur partes corporis noſtri poſtremas rigere maxime ſoleamus?

* pauci sanguinis, Quoniam tenues neruosæ,* vesangues, atque ob eam rẽ frigidę sunt. D

27 Cur per metum aut horrorem pili erigi solent? Quoniam affectus omnes refrigerant, refrigeratio autẽ foramina cutis adducit, & condensat: pilus quippe, cum vndique astringatur, intenditur, atque erigitur.

28 Cur homines melancholici munera quidẽ naturæ exequi valeãt, quippe qui cibos concoquant, atque in sanguinem vertant, animi nullum munus integre exequi queant? Haud enim recte hi cogitare possunt, quibus atra bilis redundat. Quoniam vitiosus hic habitus sedem animi, qua sapimus, id est cerebrum occupat, & deprauat.

29 Cur morbi, qui crebrius veniunt, curari possunt facilius, quã qui rarò? Quoniã quod sæpius euenire solet, minus naturam infestat, videlicet ratione assuetudinis. adde, ꝙ crebriores committere parua deprauatio habitus potest, graues magna inducit. curatur autem facilius, quod ex causa prodiit leuiore.

30 Quam ob causam qui febriunt, plus siti, quam fame affligantur, qui conualescunt plus famescant, quàm sitiant? Quoniam sitis ex nimio calore febris consistit. quemadmodum etiam iis, qui bene valẽt, si multum meri hauserint, sitis oriatur necesse est. fit enim sitis ex nimio calore, vt modo dixi, aut à siccitate, videlicet humore absumpto, quod iis accidit, qui ieiunarunt. verum famen non sentiunt, quoniam multum vitiosæ materiæ suo in stomacho continent: contra qui cõualescunt, propterea fament, quòd febris late humores consumpserit: siti non infestantur, quòd febre sublata, corpus refrigeratur, & rehumescit. E

Hęc duo, ꝗ sequũtur ꝗ̃si ta apud. Theodorũ, haudquaquã reperiuntur.

31 Quare cum moritur homo, pediculi suis emigrant locis? Quoniam desiderant teporem & alimentum, quæ a sanguine petebantur, qui cum sit refrigeratus & consumptus, discedunt locum priori similem vestigantes.

32 Quare quæ iugulantur animalia asidue calcitrant? Propter dolorem, potius quam ꝙ conuellantur. F

33 Quam ob causam caudæ quorundam animalium abscissæ magis, quã reliquum corpus, moueantur? Quoniam propter meatuum suorum angustiam magis seruant naturalem calorem, quo vis mouendi, & sentiendi continetur: vnde fit, vt etiam si quiescant, rursus moueantur, si tangas.

34 Cur medicina purgante epota oculi primum perturbentur, & caligent: post purgatione peracta, emẽdentur, atque acutius videãt? Quoniam principio materias medicina mouet, trahitq; ad ventrem, quare vaporum copiã excitat, quę ad caput effertur, perturbatq; cerebrum, vt neque sensus, neque cogitatio constare integre posit, post vbi materiæ excesserunt, extinctusq; est omnis vapor, nihil præterea est, quod vel sensum, vel rationem impediat.

35 Cur tabidis & paralẽtis copia interdum pediculorũ oriatur? Quo

A niam pus humores corrumpit: humores denique vitiati calore natu-rali concalfacti, animalia creant. ſicut etiam in cœno, aut quibuslibet fœcibus, enaſci vermes conſueuerunt.

Cur vehementius per ictum teſtium doleamus? Quoniam appendices teſtium ſentire maxime omnium membrorum poſſunt. adde, quòd natura ſummam voluptatem ex pene oriri voluit, vt propenſiores eſſemus ad rem veneream, qua vna genus humanum ſeruari poteſt. Atqui teſtibus cum pene, & cognatio, & ſedes communis eſt: ergo communem etiam affectionem, ſenſionemq; ſortiantur neceſſe eſt. At vbi magna ſenſio eſt, indidem etiam magna voluptas exultat: vbi autem magna voluptas eſt, dolor etiam indidem vehementior. bono enim maiori, malum obiici maius certum eſt. Hic ſubiungere illa non incongruum cenſeo. Conſenſus rerum atque affectus communis trifariam fieri ſolitus eſt: aut enim per cognationem, vt cerebri, & ſtomachi. habent enim communem copiam neruorum, B aut per ſitus propinquitatem, vt cordis, & ſtomachi. ſic enim cor ſentit, quoties materia acrior ſtomachum mordet, moueturq; ad id expellendum quod moleſtum eſt, aut per imbecillitatem, & tranſitionem, vt cum pedis digito offenſo inguen tumeſcit. Dum enim vis naturæ cum ſanguine ad partem læſam feſtinat, adenes inguinis ſanguine implentur, & contumeſcunt. Accommodari vel moribus, ac vitæ hominum tripartita hæc diuiſio poteſt. dolemus enim vicem cuiuſpiam, vel quia parentela coniuncti ſumus, vel quia vicini habitamus, vel quia caſum audimus miſerabilem. atque ita efficitur, vt affectio, tum propria quædam, tum communis obueniat. 36

Cur ſuper lippitudine caput totondiſſe ad cutem iuuet? Quoniam melius caput difflatur, liberiusq; per ſuos meatus digerit materiam vacantem, & fluitantem. 37

Cur vbi ex tenebris ad lucem, aut ex luce ad tenebras venimus, 38
C non ſtatim cernere valeamus? An quòd tenebræ craſsiori, frigidioriq; conſtant aere, itaque diducunt confunduntq; ſpiritum, cui cernendi munus accommodatum eſt. lux vero quòd clara, candida, & calida eſt, ſpiritum illum digerit, atque diſpergit. cum autem per temporis aliquantulum ſpatium aſſueſcat, cernere integre poteſt. adde, ꝙ ex contrario, ſubito in contrarium traducti, rei nouitate turbamur, vt minus cernere ex æquo præterea valeamus.

Cur in beſtiis febres omneſque abditi affectus difficilius curentur, periculoſioreſque ſint, quàm in homine? An quoniam naturam ſentiendiq; poteſtatem parte intima ſui corporis gerunt immerſam, non ad exteriora per rationem euocatam, quemadmodum homines habent. ergo ſi ita eſt, merito ſenſus dolorem percipit vehementiorem, vireſque omnes naturæ proſternit, immergitq;. adde, quòd beſtiæ, vt affici minus aptæ quàm homines ſunt, ſic etiam curari difficilius poſſunt. cauſam enim mali vehementiorem vrgere ne- 39

cesse est, quandoquidem id ægrotat, quod in morbum difficile incidit. D

40 Cur bullæ, quas imber excitat, indicium afferant imbris vehementioris? Quoniam aquæ copia & vaporis spiritum multum gignit, & crassum. qui, cum vndiq; aquam subeat, erigatq; in deuexum, inflat, & facie vesicæ afformat. quomodo etiam vitrum inflari potest, & genus omne humoris, cum ebulliat, conuerti in spiritum, atque intumescere solitum est.

41 Cur minus doloris per sectionem cutis caput integentis percipiamus, quam cum quælibet alia pars secatur? Quoniam minus carnis musculosæ in capite quàm cæteris corporis partibus est.

42 Quam ob causam ex conualescentium pedibus squamæ magna ex parte distringantur, atque etiam ex manibus, quanquam raro? Propterea quia materia ferri deorsum aptissima est. & vero pedes a sede cordis positi longius, & ob eam rem frigidiores, minus excrementa concoquere atque digerere possunt.

43 Cur tabes, scabies, lippitudo, mala cõtagiosa sint: aqua intercutis, febris, & stupor totius corporis, cui nomen apoplexia, transire in aliũ nunquam soleant? Quoniam oculus quidẽ, vt humidus, affectioniq; opportunus facile morbosis deprauatur radiis, qui cum spiritu a lippientis oculo proficiscũtur. tabes autem expirãdo putrem aerem reddit, qui tractus ab homine sano pulmonem, membrum affectu facile vitiat, & corrumpit. Scabies quoque, cum per summa corporis sit, lentamq; saniem emittat, facile sese propagare, cutemq; integri corporis vitiare potest. cæteri sane morbi, aut positi intus cutem attingere nequeunt, nullamve reddunt delibationem, vt aqua intercutis, vt stupor attonitus. aut cum per summa corporis natent, nihil tamen humoris præ nimia sua lentitate, & siccitate, & corpulentia emittũt, vt albugo, vt lepra. aut positi quidem parte interiore sunt: sed quoniam nihil pestilens, atque putrefaciens mittant, suum aliorsum transmittere vitiũ non possunt, vt febres crebriores, & solitæ. B F

44 Cur nonnullis febre laborantibus lienes augeantur? An quoniam affluentius aquam hauriunt? est enim membrum id laxius, atque fungosius. An quia debile est, materias illuc affluentes facilius excipit.

45 Cur senes, & pueri magis quàm qui ætate sunt firmiore, calculosi sunt? Pueri vt edaciores, senes vt frigidiores, & imbecilliores, multa per cruditatem colligunt excrementa, quæ calculum contrahunt.

46 Cur titillatio, & fricatio plãtarum somnum afferre possunt? Quoniam extrema neruorum eo concurrunt, & coeunt. his enim vehiculis pertractatio illa leuis ad cerebrum vsque transmissa permulcet animum, atque ad requiem, somnumq; inuitat. Sunt qui excremẽtis causam tribuant, quæ tum sua proniore natura, tum motione pedum frequentiore ad palmas delabantur, rursusq; per mediocrem fricandi motum remeent, neruisq; aliquantisper ad cerebrum peruehantur:

A itaque ſede illa ſuperiore oppleta ſomnum concilient.

Cur ampliores crebrioresq; Lunæ defectus fiãt, quàm Solis? Quo 47
niam Luna tam in terminos deficiẽdi coituum, quàm in turbine vm-
bræ ex terra per Solis diametrũ ortæ incurrit. & quidem crebrius Lu-
nam eo deuenire propter ſui orbis celeriorem abſolutionẽ neceſſe eſt:
Sol per coitus tantum defectioni deputatos obumbratur, cum ſcilicet
Luna curſum per eos agat occultetq; faciem ſuperiorem, quòd tamen
Sol longe maior, quam Luna eſt, totus abſcondi non poteſt, Luna ſę-
pius tota occulitur. Mouere æs, ferrũq; multitudo, quoties Luna aut
Sol deficit, conſueuit, quaſi * ſpiritus quoſdam vitioſos velint depel-
lere. haud enim per id tempus lumina benigne terram aſpiciunt, ne-
que benifica deliberatio inde manat, qua mali infeſtiq; ſpiritus repel-
li poſsint, & coerceri.

Ex hoc loco colligitur ꝙ author iſte tenet dari ſpiritus ſiue dæmones, qđ nõ eſt ad mẽtẽ Alex. qui aĩę mortalitatẽ ſuſtinuit.

Cur infantes, qui ſeptimo mẽſe in lucem venerint, viuere poſsint, 48
qui octauo nõ poſsint. Quoniam ſeptenarius perfectus numerus eſt,
B & vt Pythagora, cenſet, & omnes ſcientiæ numerorum profeſſores
autumant, octonarius imperfectus eſt. Itaque quod tunc prodiit, im-
perfectum, minuſq; aptum ad vitam eſt. Qua ratione etiam mon-
ſtra viuere nequeunt: quippe quæ non ex conſulto naturæ orta ſint,
ſed imperfecta vel per inopiam, vel per ſuperantiam, & temeritatem
materiæ forma diuerſa contra naturæ legem peruenerint. nihil enim
imperfectum vel tempore, vel forma a natura creari ſolet. quam ob rẽ
ſi quid tale erumpat, id edurare non ſolet. Naſci infantes menſe ſepti-
mo poſſunt quoties vis afformandi validiſsima eſt, & ſanguinem ſibi
obtinet cõmodum. ſic enim ocius rem perficere poteſt: ſed ſi è contra-
rio eſt, decimo exeant neceſſe eſt. Numerum tam ſeptenarium, quàm
denarium eſſe perfectum varie conſtat: orbem nanque terrarum ſeptẽ
inſignibus ſtellis regendum nouimus. homo ſeptimo menſe dentire
incipit. anno ſeptimo dentes permutat. quartodecimo, id eſt bis ſeptẽ
annis peractis, pubeſcere incipit. vigeſimoprimo firmam aggreditur
C ætatem: quod tempus ter ſeptem annis conſumatur. morbi numero
ſeptenario iudicantur. Luna per ſeptenarium ſuas accipit formas. mẽ-
ſes ſeptenis conſtant diebus. vocales literæ ſeptem ſunt. & denarius
quoque numerus ortum omnem, atque interitum rerum complecti-
tur, author Ariſtoteles eſt, & numerus omnis ex denario oritur per
repetitionem. Vndecim enim & duodecim, & reliqui omnes ſequen-
tes, vnitates quibus denarius conſtat, repetunt & homines priſci non
tabulis, ſed dextris ſuis rem, de qua agerent, confirmare ſolebat, vide-
licet numeri denarii cauſa, quem diligit, explent.

* malos genios, ſiue dęmonas,

Cur ouum preſſum vtroque extremo ambabus manibus frãgi ne- 49
queant, præſſum latere facile frangitur? Quoniam per angulos tan-
tummodo ſuos manibus renititur opprimentibus. Eſt enim angulus,
quod quaque in ſtructura validius conſtet. adde quòd preſſum per ex-
trema, parte minima ſentit: preſſum per latera, parte ampla conflicta-

tur, vt facile possit destrui. D

50 Cur in tinnitu aurium digito in aurem indito meatus diutius moueamus? Quoniam meatus sic ampliatur, & spiritum, qui sonitũ excitat, digerit, atque transmittit. Quin etiam spiritus ipse, qui per contentiorem digiti motum attenuatur, secerni melius potest.

51 Cur fœminæ omnes calculum sua in vesica lente cõcipiant? Quoniam ceruicem vesicæ ampliorẽ quã mares habeãt. hinc enim fieri põt vt cum vrina excrementum quoq; eiiciatur, quod calculum cõtrahit.

52 Cur genus stirpium syluestrium validius, & lætius esse soleat, quã vrbanum? Vnde dici solet tellurem esse matrem syluestrium, nouercã autem vrbanorum. Quoniam solertia naturæ, non humani ingenii creatur. caret enim humoris nimia copia, quæ satiuas stirpes claxat, atque effœminat.

53 Cur musculi transuerse insecti difficilius vniantur, & curentur? Quoniam fibræ, filaq; neruosa affatim ita inciduntur. Natura enim neruum carpsit, in quo fila discreuit permulta, quibus carnem vndiq; E veluti deducto porrectoq; stamine texuit, fecitq; musculum, nomine a similitudine muris animalis translato, cui sane oppositum neruum condidit, qui tendo a tendendo vocatus est, cuius extremum artubus partium mouendarum annexuit. cumq; rem mollem duræ coniungere sine vllius interuentu nequiret (sunt enim cõtraria) per ossa, medullamq; membrum quoddam neruaceum edidit, quod copulam nominamus, eoque tendonis partem postremam alligauit: ex quo vsu nomen copulæ accepit. Musculum solers naturę ingenium alibi in globi speciem collegit, alibi in membranæ planum attenuauit. Demq; pro vsu membri mouendi musculum quoque aptissime accommodauit. Nam vbi membrum magnum, ac validum trahi deberet, vt crus, coactiorem, pleniorémq; musculum afformauit. Talem enim res postulabat, vt mouendi vim ampliorem contineret. vbi paruum, aut inualidum esset regendum, vt palpebra, aut lingula, musculum membranæ similem addidit. Quoniam membra eiusmodi parum potentiæ F mouentis desiderarent.

54 Cur aliqui fascinari possint, præsertimq; pueri? Quoniam talem sortiuntur naturam, vt affici perquam facile possint, & immutari: genus id vitii tale est. Qui summa animi nequitia perpolluti liberalem aliquam, ex osculandamque formam conspicati mouentur, radios sui conspectus vitiatos transmittunt, quasi veneno quodam vitio sui animi radios veluti telum illinant, iaciantq; in rem, cuius inuidia tenentur, & desiderio. prodit igitur de pupilla radius exitialis, qui per oculos obducti hominis subit, vertitq; quam aggressus naturam est, maloque habitu deprauat, vt mox corpus languescat, morboque laboret. quam vero aditus per oculos pateat contagioni, constat etiam ex iis, qui mortua hominum corpora contueri recusant, ne radii sui* conspectus aliquam sibi luem, pestemq; referant. Sed omnium ma-

* Al. l. cõspectus refracti p̃ oculos aliquam.

A xime pueri vitio illo capiuntur. Quoniam natura tenerrima ſunt, facillimeq; affici a quolibet poſſunt.

Quam ob rem nonnullis vehementer tuſsientibus, aut euomentibus ſplendorum quædam imagines ante oculos obuerſari appareant? Quoniam abductio vehemens pectoris & ventris humores ſurſum compellit, & ſpiritus: qui, cum ad oculos veniant, ſpiritum conſpiciendi perturbant, atque deprauant, ita vt foris illas imagines ementiantur, quod ſi vapor ductu oblongiori eſt, imagines etiam hac eadem forma apparent. item ſi bilis ex vitello cognominata vaporem excitat, aurum imagines imitantur. ſi pituita mouet, albi ſuſpitio occurrit. Ad ſummam pro figura coloreq; cauſæ viſa quoque imaginamur. Qui tamen per febrem arduam delirant, atque inſaniunt, iis de cerebro ipſo vapores ad conſpectorium ſpiritum funduntur. & vero qui oculorum ſuffuſione infeſtantur, eaſdem illas ſibi videntur videre imagines. 55

B Cur qui aquam bibere conſueuerunt, acutius videant? Quòd vini copia flatus nimium excitans ſpiritum conſpectiuum, ſenſuſq; omnes perturbat & vitiat. 56

Cur qui oculis cæſiis ſunt, vehementius ex lippitudine doleant, nec pati poſsint acerbitatem medicamentorum? Quoniam oculorũ humorem omnem, & a cryſtallo illum cognominatum propenſiorẽ ad partem exteriorem patentioremq; ſenſui continent. at qui nigris ſunt oculis, minus ob cauſam contrariam ſentiunt. 57

Cur qui leuiter euomunt, pituitam egerant, qui plenius, bilem, qui ſupra modum, etiam ſanguinem? Quoniam qui vehementer intendunt, materias quoque imis infixas poſſunt euellere. pituita vero vt craſſa, illinitur, atque ob eam rem vel a leuiore excitatione moueri, ac reiici poteſt. quod ſi bilis quoque per ventrem innatet, ocyus mouebitur, quam pituita. Verum materiæ, quæ in venis continentur, egeri per medicamentum hoc modo conſueuerunt. Natura cum corpus male habitum purgatione indigere animaduerteret, poſtrema venarum ad ventriculum finiuit, quemadmodum ad vuluam alias duxerat venas propter menſtruam purgationem, atq; ad nares etiam alias, & ad ſedem coniecit, vt inde morbis remedia per purgationem paterent. quæ quidem ora venarum coniuncta lex tandiu continet naturalis, dum aperiendi neceſsitas ſit. hæc igitur quoties febres vrgent acutæ, ſponte ſuæ naturæ per vim excretoriam patefacta, materiam amplis in venis atque arteriis concoctam egerunt, aut per os, aut per aluum. at, cum medicina epota ſit, per vim ampliantur, permittuntque ex conceptaculis materias attrahi. Piper enim & ſcamonea, & cætera generis eiuſdem ſuo naturali calore ora aperiunt, deinde ſibi quodque conuenientem materiam attrahere naturali quadam proprietate poteſt, vt dictum inter initia eſt. ſanguis tamen, quoniam amplexus eſt a natura, claruſque 58

C

habetur, non nisi tractus per vim nouissime exit, cum scilicet vltra modum exinanitur. D

59 Cur pondera facilius parte læua ferre possimus, cum hæc infirmior sit, quam dextra? Quoniã dextra vt validior, læuæ subuenit, leuatq; aliquantulum onus: quod quidem officium læua præstare dextrę suã ob imbecilitatem non potest.

60 Quã ob causam vinũ, aut quẽlibet aliũ humorem per fistulam exu gendo attrahere valeamus? Censendũ per vim inanis humorem [illegible] efferri, nõ per oris attractionẽ. fistulę nãq; meatus plenus aeris [illegible] cet corporis prętenuis est. & cũ fieri nõ possit, vt duo corpora per [illegible] tempus eodem in loco maneãt, vtpote humor & spiritus atque [illegible] eũ locũ esse inanẽ, id est corpore omni vacãtem natura [illegible] set, (omnis. n. locus cõtinet aut corpus solidũ, aut humorẽ, aut [illegible]) necesse est, dũ aer canalis interior per oris suctionẽ detrahitur, [illegible] tantisper consequi, vt inane spatiũ relinquatur. quod idẽ [illegible] E tur instrumentũ, quo admisso vrinam elicimus. lana. n. [illegible] cta, spiritus ẽt internus educitur, atq; ita ne inane sit, [illegible] Q uinetiã medicinales cucurbitę eadẽ illa ratione sanguinẽ [illegible] ignis enim* admissus, vbi extinctus est, facit vt tm̃ sanguinis [illegible] tur, quantũ loci ipse occupabat, ne inane sit, a quo penitus natura [illegible] horret. deniq; omnia quibus hunc in modũ quicquã attrahimus, [illegible] tionẽ inanis referre omnino debemus. neq; enim calor, neq; [illegible] ctatio causę potissimæ sunt, vt late in vrinaria illa fistula [illegible] neutro eorum attrahit vrinam. sunt tamẽ alia quæ sui caloris [illegible] possint attrahere, vt tapsia illita. necnon & inualidum a valido [illegible] tur, & proprietate quadam occulta pleraque attrahunt, vt ferrum ma gnes, sanguinem membra.

* al. l. admissus fundit cõtentũ humorem, tenuat, & vacuat, q vbi.

61 Cur naturales potẽtiæ natiuæ, atque insitæ sint, animales aduentitiæ omnes habeantur? Quoniam naturales, id est attractoria, retentoria, immutatoria, secretoria ad ipsam tantum viuendi pertinent ra- F tionem, neque plus quicquam obtinent, quã necessium sit: animales vero, & sensales, & mortales ad bene viuendum non commodæ plane adsunt. membra enim nisi alantur, interire necesse est: at si non vel mo ueantur, vel sentiant, non idcirco intereunt: quanquam pulmo, quoniam vires habet trahendi, reddendique spiritus, idque assidue ex periculo strangulandi exercet, insitam sibi simulet motionem. Naturales vero potentiæ ordine atque numero illo ob hanc causam habentur: cibus, & hæc sanguis, quoniam vacant anima, non ex se possunt adglutinari membro, quod ali debet. Quam ob rem vim adesse oportet trahendi, quæ fungi officio possit. Item, cum corpus omne quod mutatur, non sine vllo tempore, sed per temporis spatium immutationem patiatur ab re, quæ agit, atque immutat, vim secundam adesse necesse est, quæ contineat, subministretque ad tempus, quantum satis sit immutandi potentiæ. Vnde

A etiam tertiam quoque vim eſſe oportet, cuius officium ſit immutare. Sed cum vis hæc immutatoria concoquẽdo partem quidem ſanguinis vtilem membris adiungat cohærẽdam, inutilem autem relinquat, quæ cum permaneat, non iter tantummodo claudat, & foramina, per quæ ſanguis alimentumq; permeet, verum etiam putreat: coſtat vim quandam ſubiungi quartam eſſe neceſſe, quæ partim per inuiſibilem exhalationem, partim per ſudorem, cæteraſq; vias ſenſibiles excrementum ſecernat. ordo hic eſt, & numerus naturalium potentiarum. Membra autem non omnia ex æquo potentias, quas enumerauimus, omnes ſortiuntur, ſed ea duntaxat, quæ ſibi tantum operantur, vt neruus, vena, os. Nam quæ non modo ſibi, ſed etiam cæteris omnibus membris victum emoliuntur, munereq; funguntur publico, hæc vnam habent potentiã intentam, & potiorem. verbi gratia, venter, & iecur vim ampliſſime mutatoriam obtinent. Lieni, ſtomacho, fellis folliculo, renibus attractoria potius data eſt intestina, atque veſica excretoria plu-
B rimum valent. vulua inſignis per retentoriam eſt. proximum ſane, qđ de ſenſibus animaduertimus, eſt. haud enim pro compari modo genera animalium omnia ſenſibus prædita omnibus ſunt, ſed olfactu canes præcellunt, viſu aquilæ, guſtu protogeuſtæ animalia Indica: vnde & nomen acceperunt: tactu ſerpentes & quædam aues, auditu anſeres.

Cur ſenſus quinque tantũ, non plures, neque pauciores habeamus? 62
Quoniam pro rerum natura ſenſibilium, atq; numero, ſenſus quoq; condi debuerunt. Tactus enim aſperum, læue, durum, molle atq; cæteras qualitates, quæ poſitæ in ſolidis ſunt, percipit. guſtus dulce, amarum, ſalſum, & cætera ſaporis genera, quæ in humoribus, ſuccisue conſtant. olfactus bene maléve olentia, quæ vaporibus tribuuntur. auditus ſonos & ſtrepitus, quæ ictu aeris efficiuntur. viſus colores qui tenuiſsimo, ætherióq; finitimo ſpiritu continentur. quippe res ſolida reſoluta diffuſaq;, humor redditur. humor in vaporem tranſit, vapor in
C aerem, aer in æthera, atque ſpiritum tenuiſsimum, ita vt quaſi ſeries quædam ex terra ad cœlum vſque deducatur perpetua. liceat hic quid ſpiritus aeri interſit ſubiungere. diſcrepat aer a ſpiritu tenuitate, & motu. ſpiritus enim aer concitatus eſt, qui cum concitetur, etiam extenuetur, neceſſe eſt.

Quam ob cauſam caro corrupto oſsi ſub poſita laxa ſit, fungoſa, 63
& liuida? Quoniam oſsis corruptio non niſi per habitum vitioſum fit. qui mutandi potentiam deprauat: qua deprauata, fieri non poteſt, vt caro integra, ſolida, colorataq; gignatur. ſanguis enim mutari prętereа ex naturæ ratione non poteſt.

Cur in omni tranſmutatione, id quod generatur exprimit generãtis & tranſmutantis colorem? Quoniam facultates tranſmutantes naturales ſunt: in partibus ſolidis tanquam ſedibus firmis, a natura collocatæ, vtpote oſsibus, venis, membranis, & arteriis, non autem in humoribus & ſpiritibus: nimirũ fluxis infirmis ac facile proditurіs cre- 64

Quęſitũ hoc apud Theodorũ nõ legebatur.

ditas facultates. Porro autem, cum vniuersum corpus tribus istis componatur substantiis: & solidæ partes colore sint albo præditæ, consentaneum est in vrinis percoctis contenta esse alba & plus, lac, semen, mucum, lippitudinem, id est humorem in oculis concretum, chylum, hoc est lacteum in ventriculo succum, & iis similia, sanguinem vero esse rubrum, pro iecoris, a quo generatur, colore. Cæterum, eorum quæ in animalis corpore generantur, quædam sunt omnino contra naturam: vt calculus, vermes, lapidosa duritas in podagra, impetigines & cætera huiusmodi, quæ ex vitioso nascuntur humore, quædam sunt prorsus secundum naturam: vt semen, lac, sanguis, infans, caro, & huiusmodi, quæ vera sunt naturæ germina, quædam deniq; sunt amborum media: vt pus, alui deiectiones, mucus, aurium oculorumque sordes & his similia facultatis concoctricis excrementa. Bonæ porro temperaturæ gignunt naturales facultates, atq; vt nonnulli existimant, etiam animales, siue, vt verius dicam, sunt ipsarum instrumenta. Nam quemadmodum fidibus in cithara & foraminibus in tibia recte constitutis, artifex optime modulabitur: male autem dispositis, perperam agat necesse est, cum ipse in re nulla sit imminutus, sed potestate tantum, non etiam actu artem habeat incolumen: ita omnis facultas pro instrumenti agit constitutione. Siquidem cerebro, verbi gratia, per intemperiem deprauato, vis animæ rationalis nequit suo perfungi officio: cum tamen ipsa interitus expers potestate permaneat immutabilis, contra autem restituto organi temperamento idoneo, vim & potestatem suam exerit & confert ad actionem. Itaq; bona quidem membrorum temperies facultates seruat incolumes: facultates vero producunt actiones, sicut hæ vicissim ipsum opus proferunt. Nimirum moderato calida & humida iecinoris temperies, parit quidem vim sanguinis effectricem: aut certe conseruat: sicut alii malunt. vis autem illa actionem edit, sanguinis videlicet confectionem, ex qua deniq; opus ipsum, vtpote sanguis, existit. Vnde licet vicissim atque ordine inuerso hunc in modum colligere. Si sanguis generatur, incolumem esse sanguinis confectionem: & si hæc salua est, validam quoq; esse facultatem huius actionis parentem: qua item superstite, necesse est bonam hepatis temperiem etiamnum extare: & ea integra, rectam denique esse, quæ ipsam tuetur, ac moderatur, elementorum commixtionem.

65 Cur acetum conspersum vuluæ dolorem inuehat vehementem? Quoniam vulua neruosa admodum est neruis enim sentimus, & acetum ipsum per suam acredinem mordet, ac percutit. sicut etiam pectus aceto offendi nouimus, quoniam membranis, & musculis constat numerosis. neruosam vuluæ esse texturam natura voluit, vt sentiret præcipue, voluptatemque ob eam rem summam ex coitu venereo caperet seminis gratia concipiendi, tum vt in partu multum extenderetur. Sunt qui per discordiam quandam naturalem acetum vuluæ aduer-

A sari existimēt:* narrantes obstetricem, artem medendi sibi vendicantem, aliquando in partu clam ac dolo in vterum puerperæ iniecisse acetum cum re alia quapiam, mercedis gratia, atq; ita intulisse conuulsionem, & summum dolorem: deinde simulantem se mederi, infudisse rursus alia quæpiam, atque ita restituisse sanitatem: tum autem in ipso facto deprehensam sceleris dedisse pœnas. Nonnulli strangulationibus vuluæ res bene olidas infra, male olidas supra per nares afferunt, rati esse animal, & propterea male olida fugere, accurrere vero ad bene olentia, atque ita ad propriam sedem redire. mihi vero videntur bene olida, cum vim habeant tenuiorem, & calidam, lentam materiam, morbum in vtero generantem, concidere, & digerere, quæ infestat: male autem olida, cum viribus sint crassioribus, foramina intersepire, vt vulua retrahi nequeat. Sed quanquam male olida vuluis prosint, tamen comitialibus auertenda omnino sunt. faciunt B enim, vt qui eo morbo capi solitus est, collabatur & æstuet. Ergo vitandum pennas igni iniectas, lapidem gagatem, bitumen, cornu omne, lucernas, lanas pice illitas & deustas, lapidem thraciam, qui aqua vritur, oleo extinguitur, denique omnia, quæ crassos reddunt humores. quippe cum tracti vapores eiusmodi crassent spiritum animalem, & cogant, præserim cum iam aliquid ex se ipse habeat crassitudinis & frigiditatis. atque ita efficitur, vt anima apto careat spiritu ad munerum suorum perfunctionem, corpusque suum spiritali orbatum vehiculo premi, collabi, prosterni patiatur.

*Hoc totū ī Theodori translatione nō reperit.

Qui fieri potest, vt quæ qualitatum contrariarum sunt, affectum eundem possint aduehere. rigorem enim & calor concitat, & frigus? 66
Censendum hoc causis agi diuersis. oritur enim rigor ex flaua bile ratione acritudinis, quæ membra pungit, & mordet. excitatur enim corpus ad id repellendum, quod tentet, cumque id ipsum frequenter faciat, vicissimque modo bilis superfluat, & impungat, modo membra C concitentur, atque repugnent, rigor exultat. oritur item ex refrigeratione, quoties natura per immodicam mutationem conflictatur, suaq; membra rursus frequenter excitet ad rem expellendam inimicam. modica enim refrigeratio chara, & accommoda naturæ membrorum est, immodica, abhorrenda, & noxia. Membra primum obtorpescunt, deinde inhorrescunt, tum autem inalgescunt, & rigent vario scilicet refrigerationis incremento.

Quam ob causam, cum vinum cum pane febrientium imbecillitati concesserimus, febris nihilo per calorem vini aucta est, immo minor esse incipit? Quoniam exiguum, atque inualidum dedimus. hinc enim facile concoctum, digestumq; in omnes partes membrorum est. membra autem recreata assumpti beneficio alimenti firmiora ad concoquendam morbi materiam efficiuntur. habet enim panis, & vinum ex proprietate quadam plus virium, quàm cæteri cibi ad alendū, firmādumq; mēbra humani corporis, modo quis modice assumat. 67

ex quo illud Homeri, Et Cererem, & Bacchum: nanque hinc vires, D animiq;. Quinetiam odore ſuo hęc reficere, firmareq; hominem poſſunt. & malum quoq; ſui odoris qualitate recreat, atq; firmat, longeq; magis, ſi edatur & vero capreoli vitium, & * myricæ, & roſæ, & his ſimilia olfacta in febriendo recreare poſſunt, atque firmare.

*mirti.

68 Cur oleum nullo cum humore miſceri patiatur? Quoniam lentũ, craſſum, & continens eſt: neque vllas in partes tenues conſecandum, idcirco nullum humoribus locum dat ſubeundi, miſcendiq;. Iunguntur autem quæque aut per * confuſionẽ, vt elementa. quæ primas ſuas qualitates omnino amittunt, cum coeant, corpusq; vnum augmentẽt, quanquam reſoluti a natura, reſtituiq; poſsint ad priſtinam conditionem, cum nõ ſint reuera: aut per adiectionem, vt aqua iungi cum oleo ſolita eſt: aut per miſtionem vt hordeum cum tritico: aut per adglutinationem, vt lapis cum lapide: aut per agnationem, intimationem, & aſsimilationem, vt ſanguis cum carne, vel cum medulla, vel cum oſſe: aut per affixionem, vt lignum cum ligno clauo adacto: aut per mutuã E retentionem, complexionemq;, vt * anſæ oſtiales. In iis vero, quæ animata ſunt, vt qui per luctam ſuas manus cõſeruerunt, quonam modo animus coniungatur corpori, nondum expoſitam eſt: nullus enim ex prædictis modis conuenit animo, ſed per habilitatem potius cenſendum iungi cum corpore animum medio quodam interueniente, quod aliqua ex parte naturam continens vtriuſque, atq; familiare vtriq; ſe exhibens, atq; * vtrunq; ingenue ſimulans, miſcet naturam incorpoream cum natura corporea, immortalem cum mortali, puram cum impura, diuinam cum terrena, videlicet hunc in modum: Oritur ſpiritus quidam vaporis prope ſpeciem gerens: in iecore per calorem humoremq;, qui ea in parte modice habentur, qui cum per venam cauam cognominatam ad ſedem cordis aſcendat cum ſanguine, atq; amplius recalcat, & extenuetur, in ſpeciem prope aeris tranſit, rurſusq; per arterias carotides ab aggrauatione cognominatas ad baſim, id eſt partem F ſubditam cerebro effertur, qua in parte frigiditate cerebri moderatur, naturaliq; quadam proprietate afficitur, transformaturq; in ſpiritum æthera plane imitantem, quo animus inſtrumento aptiſsimo vtitur actionum ſuarum. Quinetiam aer, qui naribus trahitur extenuatus in corde aſcendit ad cerebrum per arterias. alimentumq; offert ſeſe ſpiritui æthereo illi, & animali. hic igitur ſpiritus, vt non incorporeus, accommodari corpori poteſt: vt tenuior, ſyncerior, atque clarior, quàm natura vulgaris corporis patiatur, iungi cum animo põt. Deniq; vinculum perquã idoneum corporis, atq; animi hic accedit, naturasq; oppoſitas copulat, & ſuo familiari interuentu conciliat, atque continet. hic quandiu conſtans atque integer ſit, facultatem recte cogitandi, agẽdiq; omnia animo præſtat: at cum a ſua natura deſciſcat, ſi leuiter retrigeretur, indenſetur, craſſetur, ineptum denique reddatur ad intentas animi actiones, committit, vt animus retardius, ſegnius, atque veter-

*κρασῖν Id eſt temperamentum.

*anuli catenarum.

*al. l. vtriuſque naturã imitans.

A nosius agat. sed si nimium refrigeretur, factusq; sit corpulentus, efficit, vt animus suas penitus deserat actiones, quod his plane euenire videmus, quibus sedes memoriæ torpet, vitioq; tenetur lethargo: aut iis, qui toxica hauserunt. Contra si immodice recaleat, moueaturq; sæuire insanireq; cogit, vt * tantisper animus disiungi a corpore per sui vinculi deprauationem videatur. Considerandum porro mihi aliud diuinum opus, cum enim animam a corpore cœlesti & diuino demissam, terrestri corpore claudi oportet: descēsum ipsi excogitauit per corporis figuram, constructionem & colorem. Ipsum enim caput rotundum formauit, tanquam paruum quoddam cœlum. Cerebrū vero purum ac perlucidum construxit, largitus spiracula septem, velut fenestras, pro planetarum numero. denique superposuit toti corpori: quia cœlum eminet rebus omnibus generationi & corruptioni obnoxiis.)

* Al. l. tādē. Tota hæc particula in theodori codice non legebatur.

Cur animantium alia parere plura, alia pauciora consueuerunt? 69
B Censendum naturam sic statuisse, vt quæ breui tempore viuerent, hęc partu essent numerosiori, videlicet ea de causa, vt vitæ breuitas partus copia compensaretur. genera eiusmodi sunt sues, canes, aues complures, pisces omnes. quæ autem diu viuerent, hæc pauca procrearent. quippe cum temporis amplitudo posset rei, quam natura spectaret, satisfacere. Sunt hoc in genere elephanti, serpentes, cornices, cerui. quæ vero mediocriter viuerent, hæc etiam partu essent mediocri. Stirpes quoque modo eodem illo fructificant. annua enim omnia, quoniam vitam breuem sortita sunt, largam seminis copiam effundunt, vt triticum, hordeum, milium. Arbores parcius ferunt eo ꝙ vitam agunt diuturniorem. Mammæ quoq; animantibus pro partuum numero datæ sunt Quadrupedibus item intra sese fœtificare, atque vterum ferre natura voluit, ob eam scilicet causam, qm̄ & corpore sunt ampliori robustioriq;, & terram pro sede sortiuntur, gradiq; non magno cum labore consueuerunt. Volucribus partus foris conijciendos censuit, vt eo
C immunes essent onere, & labore, qm̄ & corpore sunt imbecillo, & per aerem agitantur.

Cur febrium accessiones certo venire ordine soleant? Quoniā tm̄ 70
materiæ putret, quantum a natura concoqui potest. ꝙ cum materia concoquenda certa sit, potentiam quoque certam tempusq; certū esse necesse est. subiungendum hic illa, quodq; materię genus suum habet vaporem. Sanguis enim vaporem humidum & calidum reddit more aquæ feruentis, quod in beletum tegminibus patet, atq; in balnearum tectis, & in aere. sic etiam nubes consistunt, & quemadmodum vapor aquę in rorem concrescit, rursusq; speciem aquę recipit, sic etiam sanguis stringitur, & sanguis iterum fit. bilis flaua veluti fuliginem agit calidam & siccam ritu * lapidis ignem sentientis. Atrabilis quasi fauillam emittit modo lignorum, quæ deusta in cinerem aridum vertuntur. pituita fumum humidū crassum, mordacemq; reddit instar lignorum viridium, cum vrantur. est enim quodq; ortum eadem essentia,

* alia litera lucernę ardentis.

qua sua origo est.

71 Qua de causa mel inueteratum, aut supra modum coctum, amarũ euadat, necesse est? Quia suum omnem humorem amittit qui calorem temperare immodicum potest. quemadmodum etiam quilibet humor alius dulcis affici solitus est, vt vinum, vt defrutum. vnde fit, vt etiam temporis spatio crassescat, & minuatur. & quemadmodum vinum quatuor illa continet, florem, qui leuissimus innatat, fecem, quæ corpulenta subsidet, humorem, qui temporis absumitur spatio partemq; illam vinaceam, atq; idoneam alimento: sic etiam mel ex quatuor constat, eiusq; humidum recrementum illud vim quandam obtinet detersoriam. quapropter incoctum tergit, & purgat. coctum alere tantum potest, eo scilicet, ꝙ sors superuacua omnis igne absumitur. Vt vero mel in vetustate amarescit, sic pinguia omnia, & oleosa rancida efficiuntur, vt butyrum, oleum, adeps. Hic de saporibus illa addidisse non ineptum fortasse sit, dulcedinem plus caloris, minus humoris parit; acritudinem caloris, & siccitatis copia producit, salsuginem plus siccitatis, minus frigiditatis committit, acorem frigiditatis humiditatisq; copia gignit, austeritatem siccitas largior, & frigiditas dant, amarorem siccitas & calor plenior creãt, pinguitudinem ex humore pluri, & calore exiguo oriri censendum est.

72 Cur hominibus admodum vinolentis circumuerti omnia videantur? Quoniam larga copia vini exhalationem spiritus vaporiosi ad cerebrum mittit nimiam, qui spiritus cum digeri, atq; consumi nequeat prius, quàm temporis spatium concoctionem exhibeat, per cerebrum voluitur, & quaq; versus percurrit, atq; ita perturbatus profluit p neruum conspectiuum, pupillamq; ad res conspectui obuias, facitq; vt tales videantur, qualis ipse est. Affectum etenim interiorem foris esse imaginantur. quocirca efficitur, vt etiam caligent, & vertigine tãtisper tententur. cuius vitii nomen a conuolutione aquarum deductum est. neque vero ex vino tantum, sed ex materiis etiam corporis accidere illud potest: quoties vaporem ad cerebrum nimium efferant, affectumq; moueant, quæ caliho vocata est.

73 Quam ob causam cum nerui iidem a cerebro, & dorsi medulla in partes membrum omnes transmittantur, non eadem actio, sed varia soleat prouenire? Quoniam non modo ratione essentiæ, verum etiam structuræ euariat actio, alia enim strues, & effigies nerui conspectui est, alia auditorii, alia gustatorii, alia eius qui in ore ventris positus est. Neruus enim conspectorius ille perforatus porrigitur. Auditorius explicatior tendit, atque etiam magis gustatorius simplici ducitur serie, qui stomacho deputatus est, voluitur in anfractum. Porro ampliorem in orbem se agit, qui ventrem perficit. quemadmodum & cithara, quæ fidibus varie concinnatur: quippe quæ crassioribus, tenuioribus, intentioribus, remissioribus constet. aliter enim nunquam illa concinendi amœnitas reddi potest. Quin etiam in reliquis membris,

A quorum aliquod officium est, varium perspicere artificium licet. Iecur enim & lien carne quadam crispa, atque tortitia constat. quam & * materiaceam, quòd materiæ similis est, nominemus. Renum quoq;, & cordis caro * sui generis est. Stomachi vero fila, quæ in directum porrecta sunt, attrahunt: quæ transuersa ducuntur, impellunt. Vulua profecto, & reliqua membra, quæ vim obtinent continendi, non nisi per obliquum filorum tractum suo funguntur officio. Venæ, & arteriæ, & membranæ membris omnibus sui sunt, ministriq; publici habentur. membra autem ipsa suis queq; distribuuntur muneribus, & singulis singula actionibus delegantur, vt perspicuum sit, cui præcipue tribuere actionem debeamus.

* παρέγχυμα. affusionem.
* propria.

Cur mulieres, quæ vterum gerunt, secundo aut tertio mense gustare aliquid improbe appetant, quapropter picare tantisper dicuntur a pica, quę terę glebas suauiter elitat. Aut quia varius & alienus est eius color: vt harum appetitus. 74 B Natura sanguinem omnem menstruum colligere in matricem necessariæ fœtus afformationis gratia consueuit, qui sanguis si vitiatus est, suum vitium ad os ventris transmittit, atque ita stomachus ipse improba motus qualitate materiæ cibos alienos, atque incommodos appetit, idq; ipsum varie peccat pro materiæ subditæ conditione. Nam si atra sit bilis, carbones, aut lateres, & genus quodlibet fictile appetit. si pituita acida, sapores acidos concupiscit, si bilis vitellina, * pinguia quærit. si alia miscella quælibet sit, auiditas quoque gustandi ratione illius oritur insolens. veram hanc esse causam constat eo, quòd non omnibus pręgnantibus hoc idem vsu eueniat, sed complures sobrio appetitu degant, quibus scilicet sanguis ille collectus integer est, & vacuus excremento. Vitium id vltra mensem tertium non protrahitur: fœtus enim iam perfectior copiam absumere sanguinis potest, vt nihil pręterea sit, quod stomachum efferatur. Hoc idem etiam aliquibus esurientibus vi fa- C mis illa intolerabili, quam bulimum appellamus, atque etiam morbo maioris intestini laborantis accidit, eadem illa de causa, quòd stomachus materiis vitiosis refertus est, quo fit, vt his summopere prosit purgatio.

* Alia litera nidorulēta.

Cur autumnus inęquabilius sit? Habet enim eodem in die frigus, & calorem. 75 De hoc varia sententia est: alii enim ad abditam atq; inexplicabilem causam illud referunt, alii ventus per id tempus varios, & inæquales afflare aiunt, alii quod terra nimio æstatis æstu deusta refrigeratur per autumnum, hinc calore adhuc extante vicissim agi modo frigore, modo calore opinantur. Haud enim illi audiendi sunt, qui propterea inæquabilem esse autumnum existimant, quoniam medius inter hyemem, & ęstatem positus est: nam & medium est, quod non ita euariat. Hic adiicere illa non alienum est, diei & noctis spatium quatuor anni tempora plane imitatur. prima enim diei pars vsque ad meridiem veri similis est, meridies ipsa ęstatem simulat:

hinc ad vesperam species agitur autumni, nox deinde hiemem præfert, vt quæ humida, & gelida sit propter solis absentiam. D

76 Cur somnum lassitudo afferre possit, cum hæc siccet, siccitas vigiliam pariat? Censendum non interne a lassitudine somnum proficisci, sed per mediam frigiditatem, atque humoris consumptioné. Quippe cum lassitudo ex se siccitatem creet, siccitas calorem aboleat (humor enim caloris est nutrimentum) abolitio caloris frigus augeat. Igitur natura humido alimento consumpto, vitaliq; spiritu diminuto quiescit, vt acquirat, rependatq; quod amiserit.

77 Cur lapis, aut ferrum, aut quid tale proiectũ in aquam sine aliquo ligni sustentaméto demergatur, ligno susceptum descendere nequeat? Censendum aerem per ligni meatus admissum, lignum eleuare, ac facere, vt innatet, quanquam pondus sustineat: at vero lapis, & ferrum, quia solidiora sunt corpora, ptędensoq; meatuum contentu stringuntur, nullũ sibi admitti spiritum patiuntur, atq; ob eam rem nequeunt innatare. sic enim & qui per vndas interierunt, primum ad imum delabuntur, post aliquot diebus emergunt, & fluitant. cum enim corpus putret, & tabet, spiritus oritur, quo pulmo meatusq; omnes implentur, corpusq; eleuant ita, vt facultas sit innatãdi. vnde piratas quosdã, homines quos enecassent, pulmone exempto in altum proiicere, ne efferentur, proditum est. Hæc eadem ratio est, cur oua integra dimissa in aquam demergi soleant, vrina & corrupta sustineatur, & supernatent: tabet enim humor eorum, & inflatur. B

78 Cur testes gallorum gallinaceorum, quos lacte saginant, amplissimi, & concoctu facillimi efficiantur? Quoniam sanguis non modo serum in se continet, quod renes trahunt, sed etiam lentorem, quem sibi testes pro alimento hauriunt, crassiorem vrina, tenuiorem sanguine, cuius speciem prope imitatur. Sed quandiu natura copia alimenti indigeat, quod quidem in ætate accidit puerili, lentorem etiam illum ad totum enutriendum corpus dispensare solita est. Vbi autem multus desiit alimenti vsus, videlicet tempore pubescendi, colligit hunc ad testes: quæ quidem res testium ipsorum amplificatione, pilorumq; pubertatis ortu palam fit. Testes enim per id tempus augentur, & pubes pilo integitur. Sed cum iterum sanguine natura indigeat largiori, scilicet postea quàm fœmina concepit, vt & fœtum nutriat, & lac moliatur sentorem illum a testibus reuocat, rursusq; cum sanguine miscet, atque ita lac efficit. Sanguis etenim albens lac fere est: quod testes gallinaceorum plus lactis hauriunt, scilicet blandimento lentoris, quem suum in lacte comperiunt, plenius augentur, & alentiores facilioresq; redduntur. F

79 Cur mel illud commendemus, quod acrius sentitur, & mediocriter hoc idem calidum esse existimemus, cum acritudo non nisi per caloré immodicum consistere soleat? Censendum non acre mel, sed temperatum id esse. Verum linguam suo calore plenius calfaciendo in acritudinem

A tudinem vertere: dulce etenim omne acre primũ, post nimium incale-
scens amarum redditur: quod autem sacchar Indi appellant, mellis
coagulum est, Sole cogente rores, conuertenteq; ad mellis dulcedinẽ:
quod idem monte Libani fieri certum est: fit sacchar id proximum sa-
lis glebulis, candidum, fragile: vim id quoque tergendi purgãdiq; mel
li similem habet, & coctum ritu mellis nostratis non æque, atque inco
ctum purgare potest: cibo tamen ita assumptum aptius ad alẽdum est:
mel item quod galbanarium cognominamus, discrimen tertium mel-
lis explet, pastu scilicet apum, quem galbana vitiat: prodest hoc illi-
tum ad oculorum claritatem: quinetiam quod Thymum redolet, vẽ-
trem iuuat frigidiorem. Aegyptium vero, humidum, dilutumq; est, vi
delicet ea de causa, quòd flores tractus illius immodice hument ex lar
ga Nili amnis irrigatione. Omnium optimum insulæ ferunt, & loca
maritima: quippe quæ sicciora sint, & synceriora. Melli montis Hy-
metti, terræ Atticæ, laus præcipua datur, propter florum singularem
B præstantiam.

Cur lac frigidum sit, & cur facile concoquatur, probeq; nutriat, cũ 80
habitu sit frigidiori? Censendum lac propterea facile transire posse in
sanguinem: qm̃ e sanguine factum est, & fere sanguis albefactus est:
album vero, atque frigidiusculũ fit per mammarum adenes, qui albi
sunt, & sanguine vacui, cum tamen suo in fonte aliquid habeat calo-
ris: longe frigidius a mulctra expositum aeri euadit, quemadmodũ ẽt
semen. Cogẽdum nõ coagulo animalis, sed succo ficulneo est, aut gut-
ture gallinæ, aut enico: sic .n. caseus cõcoqui, digeriq; expeditius põt.

Cur vlcera pulmonis curari non queant? Quia quod curatũ iterũ 81
est, quiescere debet. Vnde illud Hippocratis medici, Pedis remedium
quies est: motus enim confluuium agit materiæ superuacuæ, quæ ex-
citare potest inflammationem. Pulmo autem ob rẽ spirandi necessita
tem in motu assiduo est. Adde, ꝙ purulenta pulmonis repurgari non
C nisi per tussim possunt, quæ suo intento motu vlcus lacerat, & dilatat.
quinetiam ꝙ membrum illud humidum, calidum, laxum, putredini
opportunum spiritus conceptaculum est, refici propterea nequit, nisi
a natura vna, primordio seminis.

Quam ob causam homines, qui ex ardua febre insaniũt, robustis- 82
simi, quandiu insaniunt sint: soluti insania admodum debilitentur, &
langueant? Quoniam siccitas per cerebrum & neruos agitur immodi
ca: robur enim ex siccitate neruis acquiri certum est: sedata autem insa
nia, lassitudinem sentiunt, quòd iam sensus integrior est, & nerui mol
liores redduntur, & laxiores.

Cur pisces saxatiles concoctu faciliores sint? Quoniam aqua saxis 83
vicina moueri etiam, cum serenum est, consueuit: durum enim ac mol
le, quoniam contraria inter se sint, quiescere nequeunt, cum inuicem
tangant: at quod mouetur, tenuuius reddi solet, quàm quod quiescit.
Ergo pisces quoque agitati per aquam synceriores, puriores, & inde

concoctu faciliores euadant, necesse est: hæc eadem ratio est, cur auiũ D
alas concoqui faciliores, quam reliquas corporis partes experiamur.

84 Cur iis balneum non præcipiamus, qui febre continua iam laborare desinunt? Quoniam materiæ noxiæ, crudæ, crassæq; adhuc cõstãt, corporeq; absolui nondum patiuntur: quantum materiæ autem vtilis sit, id tenue, atque liquidum subistat: ne igitur calor balnei prius vtilẽ partem vt tenuuiorem, quam inutilem trahat, abstinendum a balneo est: neque per id tempus tantum, quo morbus minuitur, verum etiam, quo incipit, & omnino quo materia minus concocta est.

85 Cur Medici hominibus febre laborantibus hectica ab habitu nominata, parum aquæ bibendum ante cibum præcipiant? Vt membra solida, quæ persiccent, humefiant, reddanturq; aptiora ad solidioris alimenti agglutinationem, agnationemq;: hinc artifices quoq; tectorii operis prius quàm admoueant calcem, aqua parietem aspergere soliti sunt, vt tenacius incrustetur, & firmius. E

86 Cur omnia dulcia lienem & iecur augent? Iecur per sui habitus similitudinem facilius rem dulcem attrahere potest: calidum enim atq; humidum est: lien vero, cum partem sanguinis fœculentam de iecore trahat, sanguinem quoque elicit largiorem, videlicet pro copia, quæ posita in iecore est, quod quidem tantisper agit, quandiu inualcat vis eliciendi, vnde nomen sortitus est.

87 Quam ob rem vehementer percusi parte capitis, quæ tempora appellantur, intereundum sit? Quoniam musculus, qui eam continet partem, ex cerebro oritur, vicinusque illi positus est: consentiens igitur cerebrum, ictumq; communem accipiens, dolet, atque cõtrahitur: & spiritús quoq; animalis vna cum eo constipatur, atq; crassescit: itaque animus, cum idoneo careat instrumento, a corpore cõfestim discedit: vinculi enim corruptio solutionem afferat rerum conuinciendarum necesse est.

88 Cur homines, quos ingens tonitrui strepitus attonitos fecerit, intereant: aut certe amentes degant? Eadem illa ratio est, quam proxime diximus: ictus enim immodicus aeris, cerebrum, atque spiritum animalem per aures subit: quam ob rem spiritus ille cõtrahitur, crassescitq;, denique ineptus ad animi actiones redditur: & cum immodice incrassescat, etiam discessum animi a corpore agit, quæ mors est. F

89 Quam ob causam oui vitellus concoctu facilis, albumen difficile est? Quoniam vitellus calidus, albumen humidum, & frigidum est. ouum quippe qualitates elementorum omnes complectitur, & quatuor illa rerum primordia plane in se sita ostendit: tegmentum enim testaceum terræ proximum est, siccum nanque, & frigidum: albumen aquæ cognitionem gerit, humidum enim, & frigidum: spiritus in albumine contentus pro aere est, calidus enim & humidus: vitellus ignẽ repræsentat, plus enim calidus, minus siccus, neque colore igneo vacat. Denique orbis vniuersi, quem mundum vocamus, speciem in

A ouo dixeris demonstrari: nam & ex quatuor constat elementis, & in sphæræ faciem conglobatur, & vitalem potentiam obtinet.

Cur stercus hominum, qui morbo maioris intestini laborant, speciem gerat bubuli? Quoniam morbus hic ex pituita, magna ex parte, oriri solitus est: pituitæ autem copia putrescens spiritum agit, qui fœces subit, inflat, tumefacit, atque ita similes bubulis reddit: vnde fit sæpius, vt vel in aqua valeat innatare: Bubulum autem inflari propterea arbitrandum, quoniã plurimum bouum pabulum palea est, & fœnum, plurimusq; proinde spiritus mouetur. 90

Cur membrana cerebri pleniore vulnerata, oriri per secturam soleant, quæ fungorum nomine appellamus? Quia vapores qui ex cerebro assiduae proficisci, digeriq; per rimas consueuerunt, dissecto iam osse, amploq; patefacto itinere effluunt vniuersi, ossiq; gelido occursantes concrescunt, & speciẽ fungi capiunt: quippe qui supra ampliusculi, infra prætenues, videlicet loci ratione perficiantur. 91

B Cur pituita, quæ crassa, & frigida est, & inde apta ferri deorsum, sepe ad caput ex pedibus ascendat? Censendum non ex se pituitam posse ascendere, sed per vim secernendi, quæ indita membro cuique est: hæc enim quamuis in pede nocens illa materia sit, tamẽ depellere sursum potest: quod cum membra omnia faciant, tandem ea in parte consistit materia, quæ minus depellere potest, quam satis sit. 92

Cur per flatum aeris pestilentem homines multi, & inæquales malo eodem intereant? Quæ quidem res tollere fatum videntur, id est necessarium rerum consequentiam, quam stellarum ordini & motioni tribuimus. Censendum illos homines rapi conditione cœli pestifera, qui concepti natiq; sunt tali motu stellarum, vt longinquo tempore viuere nequirent: quemadmodum enim ædificium vetus, atque infirmum facilius impetu venti corruit, quàm nouum & validum: sic etiam homines, qui ex fato vitam sortiti sunt breuiorem, expeditius C ab aeris vitio mouentur, & capiuntur: malum autem commune propterea est, quoniam aer, qui syderum pestilenti defluuio vitiatus est, idem continet omnes, atque ab omnibus trahitur. 93

Cur multitudo per crapulam vino vini molestiam leuari, dicere soleat? Hoc etsi vulgare est, vere tamen asseritur. quippe cum membra per nimium vini calorem resoluta, vini adiectione recreentur, firmẽturq;, vt spiritus coactos, tentantesque caput discutiant, & depellant: præsertim si temperatum est quod secundo hauritur. De vino hæc annotare non alienum hic est. Vinum si exiguum bibatur, salubritatem largitur. si modicum, facundiam parit. si immodicum, & menti obest, corpori, vt Theagenes quoque poetà inquit, Meri copia noxia est. at si quis eo recte vtatur, non noxium, sed percommodum est. Liberum patrem bacchis comitatum non inepte effingunt. choream enim, quam vini hilaritas extruit, baccharum cœtus designat. Satyros eidem coniungunt ratione agilitatis, facilitatisq;. Lydiam etiam 94

addunt, quoniam per immodicum vſum vini hominem reſolui neceſſe eſt. D Quinetiam pardi ſectantur ob eam cauſam, ꝙ multa, & varia imaginantur, qui multum vini hauſerint. Animal enim hoc varia integitur pelle. vnam ex bacchis Agauen matrem Penthei ſuum diſcerpſiſſe filium narrant, eo ꝙ multi per vinolentiam facile in homicidium ruunt. nudus fingitur Bacchus, quoniam vinum mentem, atque animum detegit, & patefacit. arſit Venerē Bacchus, arſit Ariadnam: vino enim inebriatis libido maxima oritur. Neque caluus quidem Bacchi comitatui deeſt, ſcilicet propter cerebri detrimentum, quod vſus vini immodicus inuehit. amittit enim vires ſuas ſedes hęc animi, atque marceſcit. vnde vinum Maronem a marcore plerique nominant: necnon & Pana hiſce adeſſe volunt, videlicet ob ſummam vini potentiam, aut ob varium eius feruorem, vireſque varias. tangitur Bacchus a fulmine prius quàm veniat ad lucem. eximitur vtero matris, coniectus in femur patris clauditur, quoniam vinum perſæpe fictilibus contentum Soli exponitur, atque ita vires in plenum accipit, & ſaporem. E Sorores quatuor Bacchus habet, quoniam vinum mutationes quatuor recipit. ſanguis ex materiis noſtri corporis vino tũ in habitu, tum in natura reſpondet. Quemadmodum enim ex quatuor vinum conſtare partibus expoſuimus: ſic ſanguis quapripartitus eſt: quippe qui partem habeat dilutiſsimam, quam renes hauriunt & tenuem quandam, veluti florem, quam fellis folliculis trahit. & craſſam, ac fœculentam, quam lien capit, & puram, atque ſynceram, quæ digeſta in membra alere poteſt modo vini, quod ſua tantum parte ſyncera præſtare alimoniam poteſt.

95 Quam ob cauſam præputium & genarum partes tenuiores diſciſſæ coniungi adglutinariq; nequeant? Omnino quæ ex ſemine natura creauit, hæc deſtructa recreari non queunt: non enim neruus, non vena, non membrana, non reliqua generis eiuſdem ſuam poſſunt recipere integritatem. ergo non immerito iſta quoque refici nequeunt, F cum ſemine orta ſint: at quæ principio ſanguis conſtituit, hæc denuo gigni, recrearique poſſunt, eo ꝙ ſanguis nulla in parte ętatis deeſſe poteſt.

96 Cur vinacea, & zizania, & grana ficulna integra, vt ingeſsimus, per aluum egeri ſoleant? Vtrum quia parua admodum ſunt, & ſicca, ideo concoqui nequeant. an quia ſemina ſunt, & generandi perfecte obtinent facultatem, reſolui non patiantur, ſed peruicacius ad eum finem edurant, cui ſunt deſtinata a natura. hac enim de cauſa ſpecie quoque globi formata ſunt, quæ omnium figurarum perfectiſſima eſt.

97 Quam ob cauſam parte iecoris gibba interſepta iugale collo ſubiectum graueſcat, & dilabatur? Quoniam vena a trunco cognominata, quę ex parte iecoris gibba ad collum vſque aſcendit, amplificata per interſeptionem, infartionemq; grauius ponderat, tenditq; deorſum.

A quemadmodum intestinum quoque carnibus, aut quolibet alio corpore infartum deferri cogitur, atq; collabi. Sic. n. vena illa detracta iugalis interiora secum trahit, mouetq; dolorem. Tussi quoq; iidem arida infestantur. malus enim iecoris habitus efferens sese ad membra spiritui deputata, excitat illa ad rem depellendam, quę vrget, atq; inde tussis exultat.

Cur vulua vna omnium membrorum aspera parte interiore est: habet enim quosdã excessus, quos caliculos siue acetabula appellamus? 98
Vt semen humidum posit retinere. humor etenim omnis facile per læuem corporis faciem labitur. hinc. n. & artifices tectorii operis scalptis parietibus calcem admouent, vt per caua & summa asperiora crusta contineatur, & hęreat. hac vero de causa semen quoq; ipsum lentũ, glutinosumq; factum a natura est, videlicet vt tenacius insidere possit, & firmius.

Cur multi, cum suam vrinam exitum appetentem retinuissent, resoluti sint, atq; destillatione vrinæ laborarint? 99
B Quoniam vesica nimiũ plena, extumescenteq; vltra modum, humorem ex natura membranę inditum omnem expresſit, atque ita siccior facta est, vt præterea contrahi nequiret, more pellis, quæ exsiccata extendi nõ potest, nisi aqua mista cum oleo diluatur. fieri autem vrinæ destillatio solet, vel per musculi resolutionem, qui ceruicẽ vrinæ claudit, vel per exulcerationem ipsius vesicæ, vel per iniuriam calculi. mordetur enim vesica, aut aggrauatur. itaq; excernere incitatur quantum vrinæ receperit minimum. difficultas vero vrinæ nomen, generalius, quàm destillatio est, sicut & coquendi, aut audiendi, aut spirandi difficultas.

Cur vehementer ii sitiant, quorum ventrem inferiorem fluxio exercet? 100
Quoniam humoribus. deorsum collapsis stomachus resiccatur: sitis autem non nisi per siccitatem oriri solita est.

Quid est quod lachrymas moueat, cum angamur? Spiritus, qui per 101
C angorem affectus est: hic enim ad cerebri membranam effertur, atque humorem ibi positum exprimit: quod idem vel præ nimia lætitia potest euenire.

Cur barba spadones careant? Quoniam calore vacant, quo pili & 102
oriuntur & augentur.

Quam ob rem qui pueri execti sunt, vocẽ reddunt acutiorem, quã 103
qui adultiores, quos gallos nominamus? Quoniam per id tempus execti sunt, quo meatus sunt arctiores. spiritus autem eo tenuis sonat, quo per angustiora extruditur.

Cur cibo tam humido, quàm sicco ingesto eructemus? Quia spiri- 104
tus vel cum cibo admittitur, vel post ex concoctione mouetur: qui cũ tenuior sit, petit superiora. itaq; p os extrudit. q̃ rẽ ructũ appellamus.

Cur alii magis, alii minus concumbere valeant? Quod aliis alii 105
sunt calidiores.

Quare qui ex luce amplissima ad mediocrem venerunt, cernere

protinus nequeant? Quoniam lux medioris propius ad tenebras, D quàm amplissima illa accedit. tenebræ autem suam ob crassitudinem vim conspiciendi obfuscant.

106 Cur mulieres vulua male affecta mente labantur, & delirent? Quoniam membrum id natura constat neruosa, suaq; primordia e stomacho, atque membranis cerebri ducit, quod vel ipso contextu palã est.

107 Cur mulierum menstrua colligantur? Quoniam per vitam, quam otiosiorem degunt, amplius materia superuacua redundant. at sanguis largior in homine, quàm cætera materiarum genera est. ergo merito iis, cum amplius vacet, egeri leuandi corporis gratia solitus est.

108 Cur pestem lippitudo magna ex parte præcedere soleat? Quoniam pestis spiritus affectio est: quòd cum spiritus motus, vitiatusq; efferatur ad caput, oculos perturbat, cosq; prius quàm cætera vitiat, vtpote qui tenuior, atque mobilior sedem adeat oculorum.

109 Cur homines tremuli cum bibant, circumferri soleant? Quia vini calor immodicus neruos subit, & spiritum contentum in his perturbat, qui ex sede cerebri ducitur. E

110 Cur bestiæ statim abortu naturæ ambulare queant, homines nequeant? Quoniam bestiæ calorem omni ex parte sui corporis parem continens, homines plus caloris habent in capite: itaq; non ante erigi, ambulareq; possunt, quam modo æquali calor in omnes partes corporis digeratur.

111 Cur qui neruorum distentione laborant, si ardue febriant, liberari distentione possunt? Quoniam ex refrigeratione, afflictioneq; spiritus contenti in neruis distentio oritur, & ex calefactione aboletur: febris autem calida est.

112 Quare qui bilem atram euomuerunt, periculo pateant? Q m̃ nulla præterea bile substante sanguis ex iecore trahatur necesse est.

113 Cur a mictu spiritus aluo excedere soleat? Quoniam quandiu plena vesica est, rectum intestinum, quod sibi subditum habet, premit: F egesta autem vrina relaxatur, atque ita spiritus in intestino illo detentus labitur, atque effluit cum sono.

114 Cur vbi eminximus, aut oscitati sumus, inhorrescere cõsueuimus? Quoniam aliquid spiritus calidi excurrit, cuius detractione corpus refrigerari congruum est.

115 Cur albugines, aut vitiligines, acu adacta, nullum sanguinem emittant? Quoniam calor omnis summis ex meatibus vel recessit, vel difflatus, exactusq; est.

116 Cur plereq; omnes mulieres cum conceperunt picare, id est appetere sapores minus conuenientes soleant? Quoniam conceptus præter naturam est. affectus autem stomachi vitium id est, quod picam vocamus, quemadmodum auiditas, & fastidium.

Hunc appetitũ siue morbum Malaciam vocat Plinius.

117 Cur febres quartanæ diuturniores cæteris omnibus esse soleant? Quoniam in ea materia peccatur, quæ terrena maxime est. terrenum

A autem omne graue eſt. quocirca merito quartanæ & lentius repetunt, & longius tenent.

Cur vlcera articulorum reduci in cicatricem nequeant, quod in pleriſq; aduertimus? Vtrum quòd plus materiæ in articulis eſt. Ergo, cũ materia largius illuc confluat, acrior redditur: itaq; maturius ſiccat. An quoniam articulorum poſtremum chartilago eſt: idcirco cicatrix firmari nequit, ſed labitur. 118

Cur aqua pluuia leuior ſit, cum ex mari hauriatur, quod graue eſt? Cenſendum quãuis ex mari hauriatur, ſpiritus tamen agitatam tenuem efficit, & leuem. 119

Cur res frigida omnis, oſſibus, dentibus, neruiſq; inimica eſt? Quoniam hæc natura conſtant terrena, terrenum autem omne frigidum eſt: ergo ꝙ frigida qualitas augeatur, merito accidere detrimentum poteſt. 120

Cur qui per febris ardorem inſaniunt, pulſum arteriarum habeant leuiorem: qui per lethargum vitium memoria obtorpeſcunt, pleniorẽ reddant? Quoniam alteri ſpiritu relaxato cerebri delirant, alteri eodem illo ſpiritu craſſeſcente, graueſcenteq; premuntur, & infeſtantur. 121

B

Cur febribus quibuſdam per ſudorem leuatis, cordis periculoſę affectiones ſedari ſoleãt? Quoniam materia vitioſa partim difflatur, partim reſoluitur. 122

Cur per hiemem plus cibi aſſumere, pleniuſq; concoquere poſſimus? Quoniam calor noſtri corporis pulſus exterioris frigoris vehementia, ad ſedem interiorem ſe recipit: itaque facit, vt cibus & concoquatur, & aſſumatur. 123

Cur qui nimis concubuerunt, ſi præterea coeant, ſanguinem vice ſeminis emittant? Quoniam ſemine omni exhauſto nullus humor prõptius ſanguine rei venereæ ſe offert. 124

Cur nerui non quemadmodum puncti, ita etiam præciſi excitent inflammationem? Quoniam ſpiritus inæquabili punctionis ſegmento occurrens, retorquetur, atque in ſe coactus, ſtipatur, & recaleſcit. at præciſo penitus neruo ſpiritus effluit omnis, & abit. 125

C

Cur ſudores, qui ante acceſsionem venerint, graues ſint, & moleſti? Quoniã qui febrem ſequuntur, per relaxationem, remiſsionemq; effluant. qui antecedunt, per expreſsionem vtiq; violentiorem extringantur. 126

Cur os ieiunum grauiter oleat? Quoniam ſtomachi acritudo, niſi cibo recenti temperetur, inſuauem reddit exhalationem. 127

Cur nullus in corde morbus poſsit conſiſtere? Quoniam per membri opportunitatem, ante mors rapit, quam morbus pateat. 128

Cur ſcrobe iuxta mare effoſſa, dulcis aqua comperiatur? Quoniam mare tranſmiſſum, liquatumq; per terram, ſuam craſsitudinem omnẽ amittit, inque humorem dulcem extenuatur. 129

Cur ambuſta difficulter cicatricem recipiant? Quoniam per ignem 130

meatus corporis omnes extruduntur, oblitanturq́;, vt caro propemodum mortua ſit. fit enim vt materia in hiſce incluſa perquam difficulter educatur. D

231 Cur homines natu maiores vinoſi eſſe conſueuerunt? Quoniam per ętatem refrigerati calorem deſiderant: vinum autem calorificũ eſt.

232 Cur pondus facilius parte læua, quam dextra efferre valeamus? Quoniam materia partis læuæ oppreſſa plus durare, patique, quam dextra poteſt, quippe cum altera difficilius, altera facilius moueatur.

233 Cur pars dextra ſanabilior ſit, quàm læua? Quoniam per exercitationem ampliorem, materiæ compeſcuntur, redduntúrq́; ſanitati opportuniores.

234 Cur mel vlceribus acre, guſtui dulce ſentiatur? Quoniam vlceribus horridis, reſiccatisq́; mellis tenuitas occurrit, tenue autem omne acre eſt. At guſtus quia humidus eſt, mellis percipere poteſt lenitatem.

Secundi Libri Problematum Alexandri Aphrodiſei.

FINIS.

REGISTRVM.

* A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Sſ Tt Vu Xx Yy Zz

Aaa Bbb.

Omnes quaterni B b b duernio.

VENETIIS Apud Cominum de Tridino, Montisferrati.

M D L X.

Averrois
tom. Nonus.

calibrite
colorchecker CLASSIC
mm